


Hydrometeorologická služba ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

1918-2018





© Vojenský historický ústav Praha
ISBN 978-80-7278-707-4

Motto:

*„Potřebujeme dějiny, protože ten, kdo nechápe minulost, nemůže si představit ani budoucnost,
spokojen s přítomností je zároveň zoufale zmaten každou výzvou k jednání.“*

Erazim Kohák



Autoři publikace patřili k dlouholetým příslušníkům resortu obrany, kde v rámci vojenské povětrnostní služby zastávali nejrůznější odborné nebo řídicí funkce.

Ing. Miroslav Flajšman působil v řadách vojenské povětrnostní služby od roku 1974. V letech 2000–2001 vykonával funkci *Náčelník hydrometeorologické služby AČR*, následně až do roku 2011 působil jako *Vyšší ministerský rada při Oddělení vojenské geografie a hydrometeorologie Odboru vojskového průzkumu a elektronického boje Ministerstva obrany ČR* a od té doby až do současnosti zastává systemizované místo *Výzkumný a vývojový pracovník Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu*.

RNDr. Josef Štekl, CSc., *Vědecký pracovník Ústavu fyziky atmosféry Akademie věd*, působil ve vojenské povětrnostní službě v letech 1954–1980, především v rámci *Hlavního povětrnostního ústředí*. Později vykonával funkci *Ředitel ústavu fyziky atmosféry Akademie věd ČR*.



Napsáno u příležitosti jubileí, která si připomínáme v roce 2018

- 100. výročí vzniku Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)
- 99. výročí vzniku Vojenského odboru Státního ústavu meteorologického
- 99. výročí vzniku Státního ústavu meteorologického
- 65. výročí vzniku Hlavního leteckého povětrnostního ústředí
- 65. výročí zahájení vysokoškolského vzdělávání v oboru meteorologie při Vojenské technické akademii v Brně

Věnováno ženám a mužům všech hodností, služebních a pracovních kategorií – vojákům z povolání, vojákům základní služby a civilním zaměstnancům, kteří sloužili u jednotek a součástí vojenské povětrnostní (hydrometeorologické) služby.

Předmluva

Předkládaná publikace *Hydrometeorologická služba AČR 1918–2018* se snaží uceleně odrážet historický vývoj organizačních složek vojenské povětrnostní (v současnosti hydrometeorologické) služby a jejich personálního obsazení, technických prostředků využívaných k měření atmosférického prostředí a pro předávání prvotních či odvozených meteorologických informací, včetně stručného vývoje metod pro zpracování předpovědních informací. Povinností historické analýzy je rovněž zhodnotit, jak historický vývoj nejrůznějších mezinárodních a vnitřních politicko-ekonomických faktorů ovlivnil rozvoj složek vojenské hydrometeorologické služby. Dále se snaží posoudit, jak vzájemné vztahy se státní hydrometeorologickou službou, úroveň vojenského školství, výzkumu apod. přispěly k rozvoji služby a jejím schopnostem aplikovat nejnovější poznatky vědy v praxi. V neposlední řadě představuje tato publikace pokus o připomenutí historických zásluh a osudů některých, mnohdy již zapomenutých či neznámých příslušníků služby jako účastníků domácího a zahraničního odbojového hnutí v období 1. a 2. světové války, nebo poukázat na přínos dalších osob k rozvoji vojenské hydrometeorologie po roce 1945.

Souborně zpracované „*Dějiny meteorologie v českých zemích a na Slovensku*“, které jen okrajově zachycují historii vojenské povětrnostní služby, byly vydány v roce 2001. Naším cílem je uceleně, systematicky a dostatečně detailně pojednat o vývoji *Hydrometeorologické služby AČR* od období vzniku její předchůdkyně *Povětrnostní služby branné moci republiky Československé* v roce 1918 až do současnosti. Meteorologické vzdělání autorů nabízí určité přednosti a zároveň i nevýhody. Jejich odbornost je předpokladem pro objektivní vyjádření změn v technické úrovni a odborných pracovních postupech, které za uplynulých 100 let prodělaly zcela zásadní vývoj. Autoři, kteří mají mezi sebou věkový odstup čtvrt století, jsou buď osobně, nebo prostřednictvím ústního podání spolupracovníků v přímém kontaktu s oborem více než půl století a tak mohou garantovat věrohodnost napsané materie především v tomto období. Na druhou stranu jsou si vědomi potřeby a maximální obezřetnosti při eliminaci subjektivní interpretace faktů a událostí a to zvláště z důvodu, že se do historického vývoje vojenské povětrnostní služby vždy promítaly vnější vlivy, vyplývající z mezinárodně-politické situace a politické orientace státu. Přírodovědné vzdělání autorů zároveň skrývá nebezpečí, že jejich postupy nemusí být vždy v relacích s pracovními metodami profesionálních historiků.

Nemůžeme opomenout nutnost připomenutí interaktivního vztahu mezi vojenstvím a meteorologií. Například na vzniku metody synoptické meteorologie se zásadním způsobem podílela událost spojená s vojenstvím, kdy dne 14. listopadu 1854 došlo vlivem mimořádně silné vichřice ke zničení značné části anglického a francouzského loďstva u krymské Balaklavy při obléhání Sevastopolu. Zvyšující se míra technizace armády, která za uplynulých více než sto let změnila charakter válek, vytvářela tlak na stále náročnější povětrnostní (dnes hydrometeorologické) zabezpečení jednotlivých původních „klasických“ druhů zbraní (dnes druhů vojsk), především na zabezpečení činnosti letectva. Na druhé straně právě díky letectví byly objeveny nové složky

všeobecné cirkulace atmosféry, jako jsou například tryskové proudění a další atmosférické procesy a objekty. Základ principu metody synoptické meteorologie tvoří mezinárodní spolupráce. Ta je nezbytná nejen pro zpracování meteorologických dat z území přirozené synoptické oblasti, popřípadě z území celé hemisféry, ale i v oblasti poznání a výzkumu nových meteorologických objektů a metod předpovědi počasí.

V období let 1918 až 1939 vycházely odborné postupy a činnost československé vojenské povětrnostní služby z možnosti a úrovně poznání v oblasti meteorologie této doby. Avšak především z důvodů složité personální situace, faktického odborného podřízení tehdejšímu (civilnímu) Státnímu ústavu meteorologickému a z dalších důvodů vojenská povětrnostní služba v době všeobecné mobilizace v roce 1938 zcela selhala. Přestože byla v období let 1948 až 1989 přímá odborná spolupráce se západními zeměmi prakticky zcela vyloučena a rovněž přístup k odborné literatuře této provenience nebyl jednoduchý, lze odpovědně konstatovat, že hlavně díky pravidelnému příjmu foto-telegrafického vysílání provozních meteorologických produktů a informací západních meteorologických služeb byla odborná úroveň povětrnostního zabezpečení poskytovaného v rámci československé vojenské povětrnostní služby v tomto období na úrovni srovnatelné se zbytkem Evropy. Zároveň je nutno dodat, že i dostupná sovětská literatura přinášela pro práci služby řadu nových poznatků a inspirativních podnětů. Odbornou úroveň vojenské povětrnostní služby po roce 1945 lze posuzovat z mezinárodně srovnatelné kvality vydávaných předpovědí počasí, ale rovněž i z množství vydaných odborných publikací, knih a skript, včetně počtu jejich příslušníků, kteří získali vysokoškolské vzdělání nebo vědecké hodnosti.

Je-li nutnou podmínkou pro funkční naplnění principu synoptické, a v té souvislosti i letecké meteorologie spolupráce v mezinárodním měřítku, což bylo splněno i v období studené války spoluprací v rámci *Světové meteorologické organizace* a v rámci *Mezinárodní organizace civilního letectví*, tím více je nezbytná spolupráce na úrovni národní. V celém období po roce 1918, až do 60. let, tu byl na jedné straně určitý tlak potřeb povětrnostního zabezpečení vycházející z relativně vysokých početních stavů a z rozsahu činnosti vojenského letectva, avšak na druhé straně existoval nedostačující počet vysokoškolsky vzdělaných odborných specialistů vojenské povětrnostní služby. Tyto skutečnosti zásadním způsobem podmiňovaly praktickou realizaci spolupráce vojenské a státní povětrnostní služby. Charakter spolupráce v určitých obdobích rovněž zásadním způsobem ovlivňovaly společensko-politické poměry a mezinárodní situace. Podobně jako ve všech oblastech lidské činnosti se i zde mnohdy prosazovaly osobní názory a zájmy. Spolupráci můžeme hodnotit i z hlediska organizačních vazeb, kde se až do počátku 50. let střídavě promítal silnější vliv jedné či druhé strany.

Období poměrně složitých vzájemných vztahů panujících mezi oběma službami, zejména v období 1. republiky, bylo od konce 40. let nahrazeno stále se zvyšující úrovní spolupráce realizovanou prostřednictvím vzájemné odborné kooperace a společných projektů, koordinačních jednání vedoucích

pracovníků, formou konferencí či seminářů organizovaných většinou státní meteorologickou službou, katedrami meteorologie či geografie, v mnoha případech pak rovněž Československou meteorologickou společností i řadou osobních přátelství a kontaktů. Příznivý vývoj pro vojenskou povětrnostní službu v oblasti odborné úrovně znamenal zahájení vlastního systému vysokoškolského vzdělávání personálu od poloviny 50. let.

Rozvoj vojenské povětrnostní služby, který až do počátku tohoto tisíciletí představoval spojitou nádobu s rozvojem vojenského letectva, prodělal od roku 1918 řadu historických etap. Po vzniku samostatného československého státu to bylo zřízení vojenského letectva a rovněž obrana proti německým, polským a maďarským rozbíječským snahám. Po nástupu fašistů k moci se jednalo o přípravu na očekávanou německou agresi. Zcela nejmohutnější rozvoj letectva, související s jeho přechodem na proudovou techniku, se váže k období studené války, kdy naše území tvořilo nárazníkovou zónu mezi vojenskými aliancemi *NATO* a *Varšavské smlouvy*. Poslední etapa je spojena se vstupem České republiky do společenství *NATO* a je charakteristická značnou redukcí počtů vojenského letectva, v té souvislosti i hydrometeorologické služby a rovněž celkovou profesionalizací armády.

Úroveň, spolehlivost a detailnost informací historických studií všeho druhu závisí na existenci a přístupnosti zdrojových materiálů a na způsobu jejich excerptce. Je nesporné, že *Vojenský ústřední archiv*, jehož fondy byly základem pro zpracování předkládané studie, představuje nejobsáhlejší a nejspolehlivější zdroj informací. Na druhou stranu badatelská práce v archivech představuje časově značně náročnou činnost. V tomto případě bylo věnováno přibližně 300 hodin na vyhledání příslušných archivních dokumentů a zhruba dalších 500 hodin na jejich prostudování a zpracování.

Tato historická studie navazuje na publikaci Hydrometeorologická služba Armády České republiky v období 1918–2009 a zároveň navazuje na již dříve publikované články autorů *RNDr. Karla Kršky, CSc.*, *RNDr. Miroslava Zemana* a *Ing. Zdeňka Mrkvici* uveřejněné v odborných časopisech *Meteorologické zprávy* v roce 2001 pod názvem „*Z dějin československé vojenské meteorologické služby, část I a II*“, které se rovněž staly podkladem pro příslušné pasáže o historii vojenské povětrnostní služby uvedené v publikaci „*Dějiny meteorologie v českých zemích a na Slovensku*“. Tyto statě ve své době, s největší pravděpodobností pod tlakem omezeného časového prostoru, možnosti zdrojových informací, osobních sdělení a rozsahu publikovatelného textu, v některých případech ne zcela přesně a vyváženě prezentovaly některé události v historii vojenské povětrnostní služby, případně připustily některé věcné nepřesnosti. Tímto nepopíráme význam přínosu uvedených autorů. Námi použité zdroje jsou uvedeny v použité literatuře a odkazech. V této publikaci byly rovněž využity zpracované zvukové záznamy historiků-nadšenců a konfrontovaná osobní sdělení.

V celém svém historickém vývoji od vzniku samostatného státu prodělala vojenská povětrnostní služba nepředstavitelný

pokrok v úrovni odborného poznání, v technice měření a zpracování meteorologických dat a především v pracovních metodách, které v oboru předpovědi počasí přešly v sedmdesátých letech minulého století od subjektivního k objektivnímu principu zpracovávání. Naším cílem bylo podat v maximálně možné míře objektivní historický obraz o stavu a vývoji organizace a odborné činnosti vojenské povětrnostní služby a zároveň zhodnotit fakt, jak její příslušníci přispěli k úrovni a rozvoji oboru meteorologie.

Po konzultacích s vrstevníky jsme se rovněž pokusili vybrat ty příslušníky, kteří podle našeho názoru po roce 1945 významným způsobem přispěli k rozvoji vojenské povětrnostní služby, jejím odborným inovacím, rozvoji vzdělávání, popularizaci a k autoritě oboru. Nedílnou součástí publikace je rovněž připomenutí příslušníků služby, kteří se aktivně zapojili do domácí a zahraniční odbojové činnosti v období obou světových válek a jejichž příklad tak pro současné příslušníky *Hydrometeorologické služby AČR* představuje základ významných historických tradic. Z těchto důvodů chceme prostřednictvím této publikace uchovat v písemné podobě vzpomínku na dlouhou řadu příslušníků vojenské povětrnostní služby, v mnoha případech opravdových nadšenců, pro které byla meteorologie nejen předmětem služební činnosti, ale především koníčkem, což jim dodávalo sil dosáhnout vysokých profesionálních úspěchů.

V neposlední řadě jsou v této historické studii, jako součást širších souvislostí v rámci problematiky historie československé vojenské povětrnostní služby, pojednány otázky vývoje meteorologického poznání, důvodů vzniku vojenských povětrnostních služeb, významu počasí a meteorologického zabezpečení v době operací a bojů 1. a 2. světové války, vzniku a vývoje československého vojenského letectva a rovněž některých aktivit německé povětrnostní služby na území Protektorátu Čechy a Morava v období let 1939–1945.

Autoři publikace považují za svoji povinnost na tomto místě vyjádřit poděkování bývalým, nebo současným vojenským hydrometeorologům, především *Genaději Růžičkovi, Stanislavu Souškoví, Ladislavu Barchánkovi, RNDr. Karlu Dubcovi, Ing. Aloisi Tichému, RNDr. Vasilu Strachotovi, Jaroslavu Hartigovi, Antonínu Rychtaříkovi, RNDr. Vladimíru Novákovi, RNDr. Ivanu Panenkovi, RNDr. Miroslavu Zemanovi, RNDr. Vilibaldu Kakosovi, Ivanu Viktorimu, Mgr. Jaroslavu Vaněčkovi, Ing. Františku Babákovi, Ing. Oldřichu Vyhnálkovi, Ing. Františku Gregarovi, Ing. Zdeňku Mrkvicovi, Ing. Františku Hudcovi, CSc., Ing. Jindřichu Holubovi, Milanu Pančenkovi, Ing. Milanu Skálovi, Ing. Antonínu Hruškoví, Ing. Janu Šparlinkovi, Ing. Renému Tydlitátovi* a rovněž panu *Vladimíru Kejlovi* a dalším za poskytnutí cenných materiálů a informací, osobních vzpomínek a nezištnou pomoc, bez kterých by tato publikace v tomto rozsahu vznikala jen velmi složitě.

Zvláštní poděkování patří *plukovníkovi gšt. Ing. Janu Církovi, současnému náčelníkovi hydrometeorologické služby AČR a plukovníkovi gšt. Ing. Janu Maršovi, PhD, řediteli Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu* za vytvoření organizačních podmínek nezbytných k vytvoření této publikace.



Úvod

Počasí a podnebí patří k základním složkám přírodního prostředí. Počasí představuje momentální, okamžitý stav atmosféry v určitém místě a čase, který je ze všech složek přírodního prostředí nejproměnlivější a nejdynamičtější. Podnebí (klíma, klimatické podmínky) představuje dlouhodobý režim počasí v určitém místě nebo oblasti a je ze všech složek přírodního prostředí nejvýznamnější. Počasí a podnebí (klíma, klimatické podmínky) člověka neustále obklopují, přičemž prakticky nepodléhají jeho vůli a v různé míře působí na veškerou lidskou činnost i na hospodářské poměry států a oblastí.

Zatímco podnebí (klíma, klimatické podmínky) ovlivňuje využitelnost krajiny, druhy hospodářství, způsob a kvalitu života obyvatelstva, ale také i charakter a způsob vedených vojenských operací, potom počasí denně vstupuje do nejrůznějších lidských rozhodovacích procesů, včetně vojenských. Počasí ovlivňuje a usměrňuje chování osob, podporuje jejich úsilí, nebo naopak omezuje, případně až znemožňuje jejich nejrůznější činnosti a plány, protože do značné míry spolurozhoduje o výsledcích výroby, funkčnosti dopravních systémů, využití volného času, ale i o úspěšnosti vojenských operací, způsobech vedení vlastní bojové činnosti, včetně způsobů nasazení jednotlivých druhů bojové techniky, zbraňových systémů, charakteru logistické podpory vojsk, jejich mobility apod.

Závislost zemědělství na meteorologických podmínkách, ale také podobná závislost vodní plavby, suchozemské a vzdušné dopravy, včetně vojenských operací, bitev a bojů, apod. přiměla lidstvo již v dávných dobách ke sledování počasí a k vedení záznamů o jeho výrazných projevech. Touha poznávat a dokázat vysvětlit děje odehrávající se v atmosféře vedla člověka ke shromažďování pozorovaných údajů, k experimentům, zevšeobecnování získaných poznatků a k teoriím, které tak vytvořily základ exaktní vědy – meteorologie. Vývoj meteorologie ve světovém, ale i v oblastních a regionálních měřítcích probíhal od počátku současně s poznáváním mnohých jiných přírodních zákonitostí, především fyzikálních. Z historického vývoje jednotlivých disciplín fyziky těžila meteorologie v minulosti a rovněž i v současnosti tvoří fyzika teoretický základ soudobé hydrometeorologie.

Vývoj klimatologie, především potom v oblastním a regionálním měřítku, souvisel naopak s vývojem všeobecného geografického poznávání a s rozšiřováním geografických obzorů v důsledku objevných a výzkumných cest, které shromažďovaly poznatky o zvláště podnebí v poznávaných zemích. Popisná a srovnávací metoda se tak staly hlavními prostředky klimatologie ještě dříve, než se tato disciplína přimkla k meteorologii v užším odborném smyslu.

Klimatologie, věda o klimatu, má ve vojenském nezastupitelnou roli pro účely plánování a přípravy vojenských operací.

Podle své definice je klíma daného místa určeno dlouhodobým režimem (průběhem) počasí, který je podmíněn radiční bilancí, charakterem zemského povrchu, všeobecnou cirkulací atmosféry a v neposlední řadě antropogenními faktory (vlivy způsobenými činností člověka). Vedle studia utváření podnebí se klimatologie zabývá popisem a objasněním podnebných charakteristik na plochách od velikosti kontinentů a oceánů až po území nejmenších měřitek, dále se zabývá klasifikací podnebí vedoucí ke klimatické rajonizaci. V poslední době se dále rovněž vytváří scénáře možných změn klimatu pomocí numerických modelů. Pro vojenské účely se nejnámější metoda popisu podnebí formou stručných klimatografických studií (např. letišť, předpokládaného válčiště apod.). Klimatologie prakticky představuje jakýsi spojovací článek mezi fyzikou atmosféry, meteorologií a geografii. V geografii zaujímá klimatologie jedno z předních míst, protože atmosférické procesy určují chod mnohých jevů na zemském povrchu.

S postupujícím lidským poznáním se k meteorologii přimkla další přírodovědní disciplína, a to hydrologie jako věda zabývající se zákonitostmi časového a prostorového rozložení a oběhu vody na Zemi a jejího fyzikálního, chemického a biologického režimu. Meteorologie, jako věda o zemské atmosféře, o jejím složení a stavbě, vlastnostech, dějích a jevech v ní probíhajících tvoří v současné době velmi rozsáhlý vědní obor. Zahrnuje dynamickou a synoptickou meteorologii, fyzikální meteorologii (nauku o záření v atmosféře, fyzice oblaků a srážek, atmosférické optice, akustice a elektřině), hydrometeorologii, nauku o meteorologických přístrojích a zařízeních, nauku o chemismu a radioaktivitě atmosféry a také klimatologii a biometeorologii. Meteorologie vychází z rozsáhlých měření a pozorování meteorologických prvků a jevů, k nimž využívá klasických metod i moderních technických zařízení, např. meteorologických radiolokátorů, družic a vysoce výkonné výpočetní, zobrazovací a přenosové systémy. Nezbytným prostředkem pro sestavování předpovědí počasí, znečištění ovzduší a šíření škodlivin v atmosféře, ale i vývoje klimatických změn se stalo matematické modelování atmosféry. Meteorologie se dnes uplatňuje v nejrůznějších oblastech lidské činnosti a finanční prostředky vkládané do jejího rozvoje se tak mnohonásobně vracejí.

Současný pokročilý stav meteorologie, klimatologie a hydrologie představuje dlouhodobý výsledek snažení a poznávání mnoha generací badatelů. Podobně jako jinde ve světě, také na území dnešní České republiky a Slovenska probíhal vývoj těchto přírodovědních oborů postupně od nahodilých pozorování, která konali jednotlivci ve vzdálené minulosti, až po vědecky organizované, vysoce sofistikované sledování a vyhodnocování vzdušné a vodní složky prostředí, prováděné specializovanými provozními a vědeckými institucemi v příslušných odborných souvislostech a za široké mezinárodní spolupráce v moderní době.





1. Stručný přehled vývoje oboru meteorologie jako vědy a její význam ve vojenství

Cesta, kterou meteorologie urazila od své prehistorie, byla velmi dlouhá. Spočívala v původně primitivních představách o počasí u kulturně málo vyvinutých národů, až po její ustanovení jako samostatné vědy s její následnou diferenciací do několika dalších dílčích disciplín. Tato cesta vedla od starověku až do druhé poloviny 19. století, a v podstatě ani dosud nekončí, podobně jako nekončí proces lidského poznávání. Dějiny vývoje meteorologie lze stručně rozdělit na tři na sebe navazující historická období:

1. období skončilo přibližně v polovině 15. století a bylo charakterizováno do té doby nesystematickými poznatky a nedokonalým pozorováním počasí,

2. období vývoje meteorologie představovalo soustavné a každodenní pozorování počasí, které nabylo největšího významu teprve objevením nejdůležitějších meteorologických přístrojů v polovině 17. století,

3. období rozvoje meteorologického bádání trvá do současnosti a vyznačuje se systematickým pozorováním atmosféry, nejprve pomocí technicky dokonalejších přístrojů a postupně za pomoci vysoce sofistikovaných technických systémů a zařízení.

Úroveň meteorologického poznání ve starověkém Řecku reprezentovali *Aristoteles ze Staigeiry* (384 až 322 př. n. l.) a *Hippokratés* (asi 460 až 375 př. n. l.). *Aristoteles* ve svých čtyřech knihách „*Meteórologika*“ shrnul tehdejší znalosti o počasí a podnebí. Jako první vytyčil hranici mezi vzdušným obalem Země (atmosférou) a „ohnivou sférou“, která podle něj začínala tam, kde končila tvorba oblaků. Pojmy „*meteorologie*“ i „*meteóra*“, však měly u *Aristotela* širší význam, než mají dnes. Mezi meteory řadil veškeré pevné a kapalné částice pohybující se v atmosféře, ať již to byla tělesa pocházející ze světového prostoru nebo hydrometeory v současném pojetí. *Hippokratés* je pokládán za zakladatele lékařské bioklimatologie, i když se dnes považuje za prokázané, že autorem spisu „*O vzduchu, vodách a místech*“, zabývajícím se působením okolního prostředí, nebyl on sám, ale některý z jeho žáků.

Antické kulturní dědictví v oblasti meteorologie převzali Arabové, jejichž prostřednictvím s ním byla seznámena

křesťanská Evropa (překlad knih „*Meteórologiky*“ do latiny ve 12. stol.) a jako takové potom tvořilo základ meteorologických představ po řadu dalších století. Arabové vynikli v optice, studovali soumrakové jevy, jevy způsobené lomem a odrazem světelného paprsku na vodních kapkách či ledových krystalcích (duhu, halo apod.), zároveň pochopili podstatu oběhu vody na Zemi a některé klimatické jevy. Evropská meteorologie však brzy sklouzla k astrometeorologii a k vydávání mylných pravidel. Od 13. století se na zakládaných univerzitách šířila díla *Aristotela* a dalších středověkých autorit, avšak v samotné meteorologii významný pokrok nenastával. Došlo k němu až v období velkých objevů v 15. až 18. století, kdy se nashromáždilo obrovské množství meteorologických, klimatických, oceánografických a jiných informací. Úspěšnost dalekých námořních plaveb plachetnic závisela do značné míry na počasí, především na příznivém větru, výskytu bouří apod. První popis větrných systémů na Zemi podal zakladatel fyzické geografie *Bernhardus Varenius* v roce 1650. V roce 1695 publikoval *Edmond Halley* první mapu vzdušného proudění nad Atlantikem, Indickým oceánem a tropickým pásmem Tichého oceánu. Tato mapa, sestavená z pozorování námořníků a obyvatel pobřežních oblastí a znázorňující pasáty a monzuny představuje první doložitelnou meteorologickou mapu vůbec.

Převládající směry pasátů ve vztahu k zemské rotaci vysvětlil až *George Hadley* v roce 1735, uchylující sílu zemské rotace matematicky odvodil *Gaspard Gustav de Coriolis* v roce 1835. K poznání atmosférické cirkulace významně přispěl *William Ferrel* v roce 1875 uceleným výkladem o silách působících na vzduchovou částici.

O tři století dříve došlo ve středomoří, vlivem přesunutí center světového obchodu dále na západ, k hospodářskému úpadku oblasti. Itálie mu chtěla čelit podporou zemědělské výroby a podnikání, kterým měl napomoci i vědecký výzkum. Byly tak vynalezeny základní meteorologické přístroje, umožňující kvantitativně hodnotit počasí a klima. Zásluhou *Galileia Galilei* a jeho žáků se rozvinula experimentální fyzika a začala pravidelná meteorologická měření ve smyslu zásady „měř všechno, co je měřitelné a neměřitelné učiň měřitelným“. Ve Florencii roku



Halleyho mapa vzdušného proudění z roku 1695



1657 založená *Academia del Cimento (Akademie pokusu)* dala popud k provádění meteorologických měření v Itálii a v dalších zemích. *Galileiův* nejnadanější žák *Jan Evangelista Torricelli* zkoumal účinky zemské tíže na kapaliny a v roce 1641 ve své práci „*Trattato del moto*“ definoval první ucelené základy hydrodynamiky. Další významnou etapou jeho vědeckého zájmu představovaly pokusy s tlakem vzduchu, když zavrhl aristotelovský pojem „*horror vacui*“ a zavedl pojem „*atmosférický tlak vzduchu*“. V roce 1644 *Jan Evangelista Torricelli* vynalezl a zkonstruoval první rtuťový barometr.

První přístrojová meteorologická měření se konala ve městě Clermont-Ferrand roku 1649, přičemž první síť meteorologických stanic vznikla v Toskánsku roku 1652. Počátkem 2. poloviny 18. století se vyskytuje snaha simultánně měřit jednotným způsobem více meteorologických veličin v různých zeměpisných oblastech a tak získat komplexní přehled o klimatických podmínkách a o jejich vlivu především na zemědělskou výrobu. Pro tento účel byla v roce 1780 mannheimským kurfirstem *Karlem Theodorem Falckým* v Mannheimu založena společnost *Societas Meteorologica Palatina*, která jako první světová meteorologická síť během své existence provozovala až 39 meteorologických stanic, z toho po jedné i na Urale, v Severní Americe a Grónsku, včetně Prahy. V tomto směru byl významný počín profesora *Antonína Strnady*, ředitele *hvězdárny v Praze-Klementinu*, který garantoval účast pražské univerzity v mannheimské společnosti, která existovala až do roku 1792 a lze ji považovat za první předobraz budoucí mezinárodní sítě meteorologických měření a pozorování.

Na základě ročenek vydávaných touto společností sestrojil roku 1817 *Alexander von Humboldt* první mapu izoterem a v letech 1816 až 1820 potom *Heinrich Wilhelm Brandes* mapu odchylek tlaku vzduchu od normálu podle pozorování z roku 1783. V obou těchto případech se jednalo o předchůdkyně současných synoptických map.

Spis v Praze působícího *Johanese Keplera*, „*O sněhových vločkách*“ z roku 1611, lze považovat za jednu z prvních studií v oboru fyziky srážek. Klasická experimentální termika se stala základem pozdějších termodynamických studií o atmosféře. *Robert Boyle* a *Richard Townley* v roce 1662 definovali „*Zákon o stlačitelnosti plynů*“ a *Edme Mariote* v roce 1670 „*Zákon o vztahu mezi tlakem vzduchu a jeho objemem*“. Roku 1801 *Joseph Dalton* zformuloval „*Zákon o parciálních tlacích v plynné směsi*“ a *Joseph Luis Gay-Lussac* roku 1802 „*Zákon o roztažnosti plynů*“. V roce 1823 odvodil *Siméon Denis Poisson* rovnice platné při adiabatickém ději v dokonalém plynu a *Bénoit Clapeyron* roku 1834 shrnul experimentální fakta do „*Stavové rovnice plynů*“.

V období průmyslové revoluce se tak meteorologie definitivně začala vzdalovat od astronomie a postupně se přimykala k fyzice. V 18. století rovněž začíná studium atmosférické elektřiny spojené s pokusy prvních konstruktérů hromosvodů *Benjamina Franklina* a *Václava Prokopa Diviše* (vl. jm. *Václav Divíšek*), probíhají experimenty *Georga Wilhelma Richmanna* a vznikají teorie *Michaila Vasiljeviče Lomonosova*. Za zakladatele trojrozměrné meteorologie, která se vyvíjela díky rychlému rozvoji vzduchoplavby, je považován *Joseph Luis Gay-Lussac*. Do té doby se poznatky o vertikálním zvrstvení meteorologických prvků

odvozovaly jen od měření na horských vrcholech. Prvním stálým vysokohorským pracovištěm byla observatoř Saint Gotthard v Alpách v roce 1781. První výstupy do volné atmosféry pomocí upoutaných nebo volně letících balonů začaly ve Francii v roce 1783. V tomto roce fyzik *Jules Alexander Cesar Charles* již při prvním letu balonem naplněným vodíkem měřil tlak a teplotu okolního vzduchu. Tímto okamžikem můžeme hovořit o vzniku aerologie. Na základě četných balonových výstupů, nezávisle na sobě, objevili *Richard Assmann* a *León Paul Teisserenc* v roce 1902 „horní inverzi“ (*tropopauzu*). Zakladatelé fotometrie *Jean Bourget* a *Johan Heinrich Lambert* formulovali v letech 1729 a 1760 zákony, které vyjadřují zeslabení slunečního záření při jeho průchodu atmosférou. V letech 1799 až 1805 zavedl *Pierre Simon Laplace* neúplnou barometrickou formuli a v roce 1826 odvodil vzorec pro šíření zvuku v atmosféře. Počátkem 19. století *Jean Baptiste Lamarck* (1802) a *Luke Howard* (1803) zpracovali první návrhy na morfologickou klasifikaci druhů oblaků. *Lamarckovo* třídění oblaků tvoří základ jejich současné morfologické klasifikace. Později byly navrženy i genetické klasifikace oblaků, např. *Gustavem Stüvem*, pozdějším autorem ve střední Evropě nejužívanějšího termodynamického diagramu. *Johan Aitken* v roce 1880 sledoval vztah mezi koncentrací kondenzačních jader a meteorologickými prvky, tj. fyzikální podmínky vzniku oblaků. Jedním z prvních vědců, který v roce 1875 upozornil na důležitost přítomnosti kondenzačních jader při vytváření zárodků oblačných kapek, byl *Paul Jean Coulier*.

Rychlý vývoj praktického použití telegrafu po roce 1848 (*Werner von Siemens*) umožnil realizovat rychlou výměnu meteorologických zpráv a provádět pohotovostní kreslení synoptických map. V roce 1863 byla ve Francii uveřejněna první synoptická mapa sestavená podle telegrafických meteorologických zpráv a začaly se tak zpracovávat a vydávat každodenní povětrnostní mapy. *Profesor Karl Kreil*, který byl rovněž ředitelem hvězdárny v Praze-Klementinu a v roce 1851 se stal prvním ředitelem *Ústředního ústavu pro meteorologii a zemský magnetismus ve Vídni*, vyslovil v roce 1843 jako první myšlenku o možnosti předávání meteorologických údajů telegrafem, což podmiňovalo realizaci synoptické metody. Například je historicky doloženo, že na meteorologické observatoři Milešovka, uvedené do provozu dne 1. ledna 1905, byla telegrafní stanice zřízena dne 7. října 1905 za účelem předávání zpráv do Vídně.

Významným představitelem meteorologie 1. poloviny 19. století byl *Heinrich Wilhelm Dove*. Jako představitel ještě předsynoptického období v meteorologii (kdy se kladl větší důraz na projevy teploty vzduchu než na tlakové pole) formuloval v roce 1835 „*Zákon bouří*“, tedy pravidlo o stáčení větru ve vyšších zeměpisných šířkách. Zároveň vyslovil myšlenku, že „... všechny povětrnostní jevy na Zemi vznikají výměnou a zápasem vzdušných proudů různého původu a rozdílných vlastností.“ Na jeho poznatky navázal *Robert Fitzroy*, průkopník meteorologie vzduchových hmot, k níž se v pozdější době vrátili představitelé tzv. „*norské*“ neboli „*bergenské*“ klasické frontologické školy.

Nebude nezajímavé na chvíli odbočit od chronologického sledování historického vývoje meteorologie a blíže se zastavit u této osobnosti, která rovněž stála blízko u významné události v dějinách lidského poznání. Anglický námořník *Robert Fitzroy* se narodil roku 1805 v Amptoně. Jako námořní důstojník se zajímal o hydrografii a rovněž o meteorologii. Ve věku pouhých 26 let byl jmenován kapitánem lodi „*Beagle*“, která v letech 1831 až 1836 vykonala vědeckou cestu kolem světa. Nejznámějším účastníkem této výpravy byl tehdy ještě prakticky neznámý *Charles Darwin*. Poznatky, které Darwin získal během této expedice, potom následně použil ve své nejznámější práci „*O vzniku druhů přírodním výběrem*“. Později jeho vývojovou teorii použili

Karel Marx a *Bedřich Engels* jako důkaz správnosti „... *materialistického světového názoru v boji proti idealismu, náboženství a metafyzice*“. Deset let po této výpravě byl *Robert Fitzroy* jmenován vedoucím nově zřízeného *Meteorologického oddělení ministerstva obchodu* a stal se tak prvním profesionálním meteorologem – statistikem. Bezprostředním impulsem rozvoje soustavného studia počasí podle sestavovaných meteorologických map byla v Anglii katastrofa námořního parníku plujícího v roce 1859 z Melbourne do Liverpoolu. Loď za silné vichřice ztroskotala na velšském pobřeží, přičemž zahynulo 450 osob. O rok později začal *Robert Fitzroy* vydávat pravidelné předpovědi počasí doplňované výstražnými informacemi. Pro Anglii, jako námořní velmoc, měla tato činnost neocenitelný význam a za své zásluhy byl *Fitzroy* později jmenován kontraadmirálem. Tento průkopník synoptické meteorologie bohužel zemřel předčasně, když ve věku 60 let z důvodu celkového přepracování spáchal sebevraždu.

Vztahy mezi výstupnými a sestupnými vzdušnými proudy a jejich vliv na počasí prokázal v roce 1841 *James Pollard Espy*, přičemž mohutné účinky tropických bouří přičítal množství uvolňovaného latentního tepla z vodní páry (1836). Jeho poznatky později rozvinul *Julius von Hann*, který v roce 1866 vysvětlil vznik „*fénového efektu*“. Ve 2. polovině 19. století se rovněž rozvíjela „*izobarická*“ synoptická meteorologie, spočívající v rozboru přízemního tlakového pole, popisu tlakových útvarů a zkoumání meteorologických prvků v nich. V roce 1887 *Ralph Abercromby* rozlišil základní tlakové útvary, *Pjotr Ivanovič Broumov* sestavil v roce 1878 první mapu tlakových změn. Zároveň v té době *Wilhelm van Bebbler* s *Michailem Ivanovičem Rykačevem* studovali nezávisle na sobě trajektorie pohybu atmosférických cyklon v Evropě.

První konvenční klasifikaci podnebí světa založenou na fytogeografických aspektech publikoval v roce 1884 *Wladimir Köppen*, později *Alexander Ivanovič Vojejkov* vytvořil třídění podnebí zeměkoule odhalující fyzikální podstatu klimatických jevů. V témže období *Vasilij Vasiljevič Dokučajev* zakládá nauku o zeměpisných pásmech a o menších jednotkách jako přírodních komplexech a rovněž vznikají studie o změnách a kolísání klimatu v geologické a historické minulosti. Práce *Alexandra von Humboldta* a *Heinricha Wilhelma Doveho* se staly základem moderní klimatologie.

Ve výzkumu meteorologických procesů se od 2. poloviny 19. století začaly využívat poznatky termodynamiky a hydrodynamiky. Myšlenku, že počasí je možno předpovídat prostřednictvím fyzikálních metod na základě řešení soustavy hydro-termodynamických rovnic, vyslovil poprvé v roce 1858 *Hermann von Helmholtz*. Matematicko-fyzikální pojem „*cirkulace atmosféry*“ vytvořil *William Thomson – lord Kelvin*. Dal tak popud *Vilhelmu Bjerknesovi* ke zkoumání dynamického principu cirkulačních pohybů v atmosféře, který se tak stal autorem známého „*cirkulačního teorému*“, kterým zásadním způsobem přispěl k vysvětlení cirkulace atmosféry. Z toho důvodu jej lze proto považovat za zakladatele fyzikální hydrodynamiky.

Práci „*O předpovědi počasí s využitím matematických metod mechaniky a fyziky*“, publikoval *Bjerknes* v roce 1904, když početní předpověď počasí označil za hlavní úkol a cíl meteorologie jako exaktní vědy. Ukázal tak, že je v zásadě možné integrovat základní rovnice atmosférické fyziky a dospět tak k numerické předpovědi budoucího stavu atmosféry. Ke *Geofyzikálnímu ústavu* v norském Bergenu byl *Bjerknes* povolán v roce 1917, kde společně s dalšími mladými meteorology (svým synem *Jackem*, *Torem Bergeronem* a *Halverem Solbergem*) teoreticky vysvětlili a rovněž prakticky ověřili mechanismus cirkulace atmosféry. Tito meteorologové, na rozdíl od jiných svých současníků, kladli hlavní důraz na prostorové rozložení pole teploty vzduchu a ne



na rozložení pole tlaku vzduchu. Podle nich bylo vytvoření tlakového pole pouze druhotným projevem, jako důsledek procesů na rozhraní dvou různých vzduchových hmot. Jejich objevem byly plochy rozhraní, kde se vyskytovaly atmosférické srážky, náhlé diskontinuální změny teploty a vlhkosti vzduchu a jiných meteorologických prvků a jevů. Průsečíky těchto ploch se zemským povrchem dostaly, jako odraz právě skončených bojů 1. světové války, pojmenování „fronty“. V Bergenu takto vznikl model „Atmosférické cyklóny“ s frontálním systémem a rovněž byl vysvětlen proces „cyklogenéze“, přičemž tyto jejich teoretické a praktické závěry tvoří neměnné fundamentální základy meteorologie i v současné době. Práce *Vilhelma Bjerkense* tak umožnily další zásadní rozvoj jak synoptických, tak numerických metod předpovědi počasí. V obou případech se vychází z okamžitého stavu atmosféry, jehož zdrojem jsou soubory nejrůznějších měření a pozorování počasí ze sítě meteorologických stanic na celé Zemi. Při synoptické metodě však časoprostorovou extrapolaci stavu atmosféry, tedy předpověď, vytváří meteorolog subjektivně, když v jeho mysli „virtuálně pracuje“ model atmosféry. Ve druhém případě je potom model atmosféry vyjádřen pomocí matematicko-fyzikálních rovnic a budoucí stav je numericky vypočítán. *Vilhelm Bjerkens* se tak stal zakladatelem tzv. „norské“, někdy také označované jako „bergenské“, klasické frontologické školy, jejíž výsledky patřily k hlavnímu pokroku meteorologie v období po 1. světové válce. Pojem atmosférická fronta nebyl do té doby znám, i když k představě „polární fronty“ jako diskontinuální plochy dospěl již v roce 1875 *Wilhelm Blasius* a *Max Margules* v roce 1906 popsal podmínky sklonu frontální plochy vůči zemskému povrchu. První pokus o numerickou předpověď počasí, tehdy ještě neúspěšný, provedl v roce 1922 *Lewis Fry Richardson*, autor matematické metody pro řešení soustavy diferenciálních rovnic vhodných pro předpověď meteorologických prvků.

1.1 STRUČNÝ VÝVOJ SYNOPTICKÉ METEOROLOGIE

Synoptická meteorologie představuje vědní obor, který studuje atmosférické procesy z pohledu velkého (makroprostorového) měřítka, které jsou synchronně pozorovány na zvoleném území a sledovány především pomocí synoptických map. Jejím hlavním cílem je analýza a předpověď počasí. Vlastní vývoj synoptické meteorologie je možno dělit do několika období, která nemají zcela přesně stanovené hranice:

Předsynoptické období připravovalo půdu pro vlastní rozvoj meteorologie. V tomto období začalo být organizováno systematické pozorování počasí na více stanicích v různých zemích. Byly objeveny zákonitosti v rozložení směrů větru (*pasáty*), sestaveny první mapy větrů a první schémata všeobecné cirkulace atmosféry.

Přípravné období (1826 až 1860) započalo sestavováním prvních synoptických map (publikoval ji *Heinrich Wilhelm Brandes* roku 1826) a trvalo do doby, kdy byly zřízeny a organizovány první pravidelné povětrnostní služby. V tomto období byly povětrnostní mapy kresleny jen příležitostně, přičemž byly postupně zdokonalovány.

První období (1860 až 1920) trvalo od doby začátků organizování povětrnostních služeb do doby zavedení principů atmosférických front při analýze synoptických map. Po „*Balaklavské vichřici*“, která se rozpoutala v Černém moři dne 14. listopadu 1854 a při níž došlo k potopení, nebo zničení velké části anglicko-francouzské flotily bojující proti Rusku, vyslovil francouzský vědec *Urbain Leverrier* domněnku, že tuto katastrofální vichřici bylo možné předpovídat, kdyby byly včas k dispozici příslušné meteorologické údaje. Bližší podrobnosti o této skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 1.4.

Tento závěr odstartoval proces shromažďování meteorologických dat a představoval zahájení systematického zřizování povětrnostních služeb ve více zemích. Na organizaci povětrnostních služeb mělo tehdy zájem především námořnictvo, kde v té době převládaly plachetnice. Avšak mezinárodní výměna těchto informací se mohla uskutečnit teprve až po uzavření míru mezi Francií a Ruskem v roce 1856. V prvním období rozvoje synoptické meteorologie byly tak odhaleny první zákonitosti přemísťování atmosférických cyklon a anticyklon a zároveň byly rozpracovány první způsoby předpovídání počasí, přičemž hlavní pozornost byla věnována analýze barických systémů. Meteorologové již tehdy znali pojem „*vzduchová hmota*“ a věděli o vlivu tlakových útvarů na charakter počasí. Praktická meteorologie tak již sice existovala, ale ve svých poznatcích měla ještě značné nedostatky, když jí především chyběly příslušné teoretické fundamenty. Velmi rozšířené se v té době staly teorie o konvektivních a ter-

podrobnější a kvalitnější. V roce 1930 byla v Moskvě založena první vysoká škola k přípravě meteorologických odborníků s vysokoškolskou kvalifikací. Počátkem tohoto období se rovněž, v souvislosti s bouřlivým vývojem letectva po skončení 1. světové války, začala rozvíjet nová aplikovaná disciplína synoptické meteorologie, letecká meteorologie.

Třetí období (1940 až 1960) se vyznačuje používáním výškových synoptických map a postupným zaváděním numerických předpovědních metod do synoptické praxe. Výzkum se věnoval především synoptickým objektům, všeobecné cirkulaci atmosféry a vlivům orografie na atmosférické děje. S významnými pokusy v tvorbě numerických meteorologických předpovědí začala v roce 1943 *Elena Nikolajevna Blinovová*. Jednoho z nejvýznamnějších průkopníků v oblasti numerického zpracování meteorologických předpovědí v té době představoval profesor fyziky na *Ursinus College* (USA) *John Walker Mauchly*, který



mických podmínkách vzniku a rozvoje atmosférických cyklon.

V letech 1914 až 1918, v době 1. světové války, byla mezinárodní výměna meteorologických dat přerušena, vyjma skandinávských zemí, kde v té době vznikla hustá síť meteorologických stanic, což umožňovalo sestavovat podrobnější povětrnostní mapy. Pomocí těchto map se později vědcům pod vedením profesora *Vilhelma Bjerknese* podařilo teoreticky vysvětlit a prakticky ověřit mechanismus atmosférické cirkulace a zavést do praxe termín „*Atmosférická fronta*“. K tomuto období se rovněž řadí již zmiňovaný pokus o numerickou předpověď počasí provedený *Lewisem Fry Richardsonem* v roce 1922.

Druhé období (1920 až 1940) je charakteristické zavedením analýzy atmosférických front a začátkem používání meteorologických radiových sond v operativní synoptické praxi (od poloviny 30. let). Ve své publikaci „*Úvod do synoptické analýzy*“ (1934) shrnul *Sergej Petrovič Chromov* metody „*nové*“ synoptické meteorologie. Předpovědi počasí se tak staly konkrétnější,

v rámci armádního projektu začal během 2. světové války společně a *Johnem Presperem Eckertem* společně vyvíjet a konstruovat samočinný elektronkový počítač *ENIAC*. Tento počítač nebyl do konce války dokončen, ale byl úspěšně využit i pro potřeby meteorologie. Koncem 40. a počátkem 50. let začaly být do provozní praxe meteorologických služeb postupně zaváděny první samočinné počítače a meteorologické radiolokátory.

Čtvrté období (1960 až do současnosti) je charakteristické používáním meteorologických družic, meteorologických radiolokátorů a výstupů analytických nebo předpovědních numerických modelů v rutinní provozní praxi. Zároveň se věnuje zvýšená pozornost studiu všeobecné cirkulace atmosféry v souvislosti se vzájemným působením oceánů, moří, pevniny, atmosféry a biosféry, vytvářejících tzv. úplný klimatický systém. Výsledky těchto studií mají značný význam pro tvorbu střednědobých a dlouhodobých předpovědí počasí.

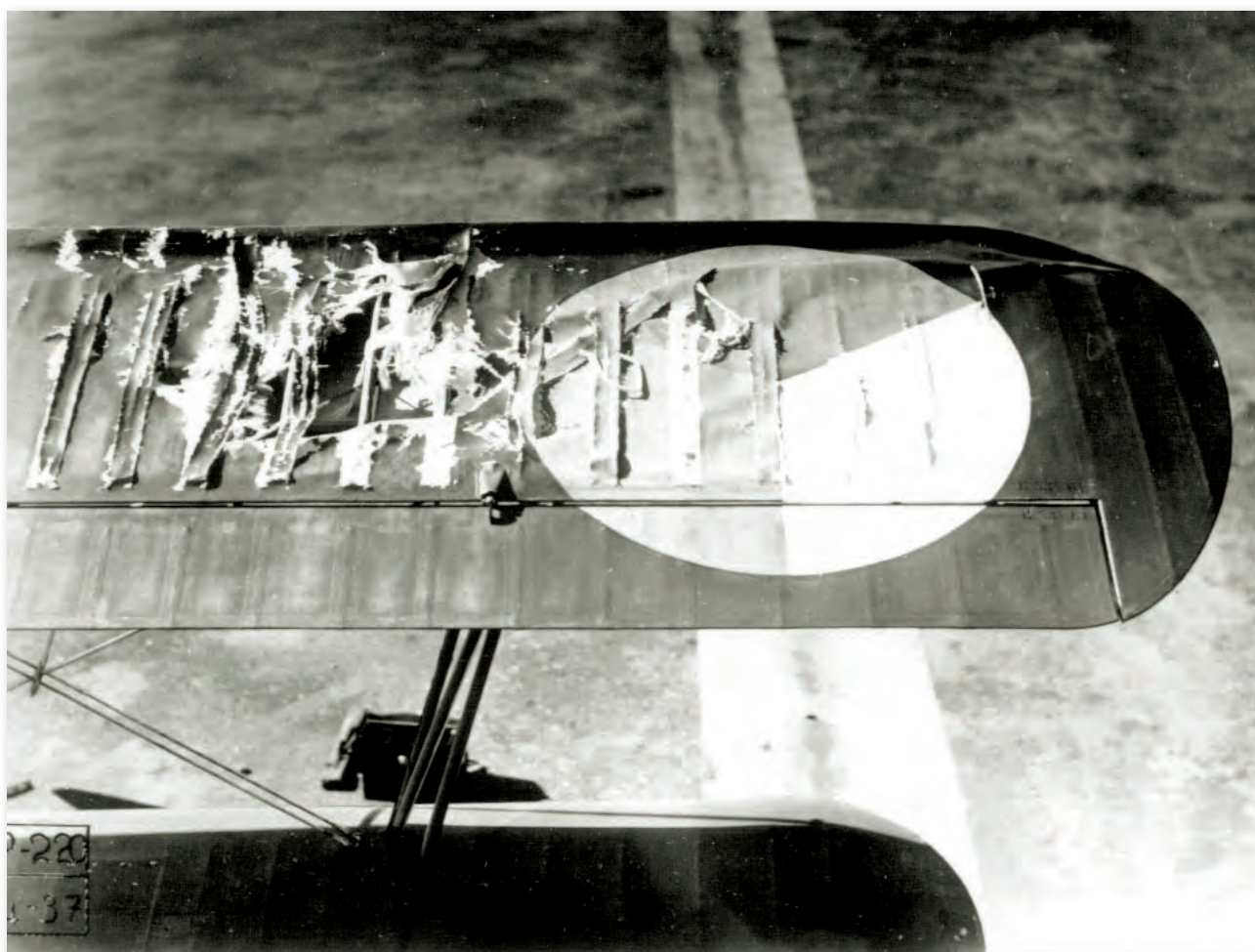


1.2 STRUČNÝ OBSAH OBORU LETECKÁ METEOROLOGIE A JEHO VÝVOJ

Se vznikem a rozvojem letectva se na počátku 20. let objevila a postupně začala rozvíjet letecká meteorologie, která představuje aplikované odvětví meteorologie a zkoumá meteorologické prvky a jevy z pohledu jejich vlivu na činnost letectva a leteckou techniku a rovněž řeší otázky teoretických a praktických problémů spojených s meteorologickým zabezpečováním letového provozu. Jejím cílem je přispět k bezpečnosti a efektivnosti letecké činnosti, podpořit plné využití možností letectva a zmenšit, nebo odvrátit omezující, nebezpečné, nebo škodlivé účinky počasí na jeho činnost. Proto se rovněž zabývá vypracováním a zdokonalováním způsobů a forem meteorologického zabezpečení letectva jako podpory bezpečnosti letů a efektivního využití letecké techniky v různých meteorologických podmínkách.

V současnosti tvoří vědecký základ letecké meteorologie poznatky fyziky atmosféry, především fyziky oblaků a srážek, fyziky mezní vrstvy, synoptické a dynamické meteorologie s hlavním zřetelem na numerické prognózy meteorologických polí a prvků, klimatologie a nauky o meteorologických přístrojích. V letecké meteorologii se rovněž využívají experimentální a fyzikálně-matematické metody zkoumání. Při studiu vlivu meteorologických podmínek na činnost letectva je letecká meteorologie velmi těsně spojena s aerodynamikou, teoriemi pilotování, navigací, ve vojenských podmínkách potom rovněž s bombardováním, střelbou apod.

Letecká meteorologie jako užitá oblast vědeckých poznatků v první řadě reaguje na požadavky letectva směrem k meteorologii. Na druhé straně tyto požadavky a technické prostředky



poskytované letectvem pro řešení výzkumných úloh často stimulovaly rozvoj meteorologie jako vědy. Jako příklad může sloužit objevení a prozkoumání tryskového proudění, jednoho z hlavních článků všeobecné cirkulace atmosféry. Principiálně se letecká meteorologie zabývá zabezpečením letů i v kosmickém prostoru. Stupeň složitosti leteckých meteorologických podmínek je v podstatě určován především parametry oblačnosti, atmosférické dohlednosti, proudění vzduchové hmoty a vyskytující se nebezpečných meteorologických jevů. Vzlet a přistání letadel, jejich pilotování a navigace, bezpečnost letu, efektivita prováděné letecké činnosti principiálně závisí na hodnotách atmosférické dohlednosti a proudění vzduchu, včetně charakteru oblačnosti a s ní spojených nebezpečných meteorologických jevů jako jsou snížená výška základny, atmosférické bouřky, silný nárazový vítr, turbulence, námraza, příválové srážky, krupobití apod. Bezpečnost letů ve větších výškách troposféry a ve stratosféře je navíc závislá na správném zhodnocení pole složek větru, teploty a tlaku vzduchu.

Nedílnou součástí letecké meteorologie tvoří letecká klimatologie, která studuje klimatické podmínky letového provozu. Zabývá se zejména zpracováním klimatologických podkladů pro umístování a výstavbu letišť, zabezpečováním leteckého provozu a sestavováním klimatografií letišť, leteckých tratí, prostorů činnosti apod. Jednu z prvních definic letecké meteorologie vyjádřil v *Technickém slovníku naučném* (1932) PhDr. Gustav Swoboda, kde uvádí: „*Letecká meteorologie, zvaná aeronautická meteorologie, nově odvětví meteorologie výhradně ve službách letectví, má za úkol prozkoumat a číselně vyjádřit ony atmosférické činitele v celém prostoru, přicházejícím pro letectví v úvahu, které mohou mít zásadní význam pro stavbu letadel a letadlových motorů. Dále – a to jest nejdůležitějším úkolem – zkoumá letecká meteorologie ony meteorologické zjevy, které mohou mít vliv na navigaci s letadly různého druhu, především však s aeroplány, a to jak příznivé, tak nepříznivé. Nepříznivé nebo nebezpečné vlivy mají protivítr značné síly, prudké vertikální, především však sestupné pohyby vzduchu, prach, kouřmo, mlha, mraky a husté srážky, které znemožňují orientaci, krupobití, které může poškodit letadlo a poranit posádku, namrznutí ledu na letadle, elektrické výboje atd. Všechny tyto zjevy byly sice až dosud předmětem meteorologického bádání, avšak pouze z hlediska člověka na zemi. Pro jejich prozkoumání z hlediska aviatického je nutno použít zvláštních pozorovacích metod. Aby letecká praxe, především však letecká doprava, měla bezprostřední užitek z letecké meteorologie, byla organizována letecká služba povětrnostní, jež stále vede v evidenci povětrnostní situací na základě rozsáhlého systému a podává letci před startem nebo za letu odborné meteorologické informace, přičemž hraje velkou roli předpověď změn povětrnosti za letu. V nejširším slova smyslu je letecká meteorologie souhrn všech meteorologických poznatků vědecké a organizační povahy, určený letci a leteckému meteorologovi.“*

Základní podmínkou pro efektivní meteorologické zabezpečení činnosti letectva představuje včasné sestavování a poskytování plošně vyčerpávajících, věcně přesných popisů skutečného a předpokládaného stavu atmosféry. Základní zdroje informací představují klasická pozemní meteorologická měření a pozorování prováděné silami a prostředky meteorologických služeb a měření aerologických stanic, které umožňují chápat a vytvářet popisy meteorologických procesů v trojrozměrné dimenzi. Distanční metody měření a pozorování (radiosondážní, družicový a radiolokační průzkum počasí) především svojí četností, včasností a vizuální názorností informací, významným způsobem zkvalitnily procesy popisu atmosféry v průběhu 60. let minulého století. Tyto metody potom umožnily další výrazný vědecký rozvoj letecké meteorologie a úroveň meteorologického zabezpečení letecké činnosti. Vojenské meteorologické služby rovněž

využívají další specifický zdroj informací o stavu atmosféry a to vzdušný průzkum počasí.

Zásadní mezník v historii synoptické a odborně s ní související letecké meteorologie představoval přechod od subjektivních metod předpovědi počasí k objektivním metodám, založeným na numerických prognózách polí meteorologických prvků a jevů. Předpověď počasí pro zabezpečení letecké činnosti v podmínkách vojenského letectví představovala vždy jednu z hlavních činností povětrnostních služeb. Letová předpověď počasí jako vědecká disciplína vycházela v jednotlivých historických etapách svého vývoje z příslušné úrovně vědeckého poznání. Nároky vojenského letectva na kvalitu předpovědi počasí se postupně zvyšovaly, což vyplývalo ze zdokonalování letecké techniky, změn taktiky boje (lety v přízemních výškách a stratosféře, nadzvukové rychlosti), zavádění vrtulníků, bezpilotních prostředků, nových zbraňových a palubních systémů a z dalších faktorů.

Potřeba co nejpřesnějších předpovědí počasí často stavěla vojenské letecké meteorology v otázkách jejich přesnosti, zvláště v období, kdy předpovědi byly koncipovány na základě subjektivních metod, do složitých situací. Vždy však platilo, že úspěšnost předpovědi může odpovídat pouze stupni poznání zákonitostí rozvoje atmosférických procesů a technickým možnostem poznání zákonitostí realizovat. V tomto směru prodělala letecká meteorologie za minulých 90 let neuvěřitelný pokrok. Toto bylo možné především díky technickému rozvoji výpočetní techniky, komunikačních technologií, měřících meteorologických prostředků a zařízení a rovněž vědeckému rozvoji dynamické a synoptické meteorologie, což se zákonitě odrazilo i v rozvoji letecké meteorologie.

1.3 VZNIK RAKOUSKO-UHERSKÉ Povětrnostní služby a jeho vliv na obdobné tendence v Čechách a na Slovensku

Koncem 1. poloviny 19. století se meteorologie, mimo vlastní přírodní vědu, stávala postupně také informační službou a v té souvislosti byly zakládány státní meteorologické ústavy, které se kromě správy a řízení pozorovacích sítí začaly zabývat vydáváním předpovědi počasí a výstrah před nebezpečnými a ničivými projevy počasí. Tyto informace začaly být využívány nejrůznějšími institucemi států a rovněž započalo jejich uplatňování ve vojenství.

Z celosvětového pohledu patří rozhodující zásluhy o historický rozvoj meteorologie zejména velkým přímořským státům (Itálie, Anglie, Francie, Německo, USA, Rusko), ale i menším vyspělým zemím (např. Švýcarsko, Norsko, Švédsko, Holandsko apod.). Za hospodářským rozvojem, technickým pokrokem a exaktním myšlením v těchto státech byrokratické Rakousko-Uhersko často značně zaostávalo. I přesto byla ve Vídni v roce 1847 založena *Císařská akademie věd* a následně na návrh této instituce založil dne 23. července 1851 císař *Franz Josef I.* svým dekretem *Zentralanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus (Ústřední ústav pro meteorologii a zemský magnetismus)*, který se stal jedním z prvních obdobných ústavů ve světě. Po rakousko-uherském vyrovnání vznikl v Budapešti dne 12. července 1870 *Országos Meteorológiai és Földmágnességi Intézet (Zemský ústav pro meteorologii a zemský magnetismus)*, který začal spravovat i stanice v tehdejších Horních Uhrách (na Slovensku) a na rozdíl od vídeňského ústavu soustřeďoval ve své působnosti i hydrologickou službu. V roce 1904 převzal vídeňský ústřední ústav rovněž úkoly zemětřesné (seismologické) služby a dostal

tak nový název *Zentralanstalt für Meteorologie und Geodynamik* (Ústřední ústav pro meteorologii a geodynamiku).

Zřízení centrálních meteorologických institucí ve Vídni však svým způsobem rušivě zasáhlo do dosavadního příznivého rozvoje meteorologie v Čechách, který byl v 19. století v rozhodující míře určován úrovní observatoře v pražském Klementinu. Skutečnost, že z pražské hvězdárny pocházeli hned tři vedoucí pracovníci (*Karl Kreil*, *Karl Fritsch* a *Karl Jelinek*) nově vzniklého centrálního meteorologického ústavu rakousko-uherské monarchie, ukazovala na tehdy dominantní postavení Klementina v oblasti meteorologie. Své vedoucí postavení však pražský ústav v důsledku odchodu zmíněných pracovníků rychle ztratil a v té souvislosti s ním postupně utrpěla škody i celá česká meteorologie, která se bohužel začala postupně opět přibližovat k ještě nepřilíživě rozvinuté meteorologii v ostatních rakousko-uherských zemích. Klementinum nebylo náhle schopno reagovat na výzvy a potřeby tehdejší doby, zejména důsledně oddělit meteorologii

1.4 VZNIK VOJENSKÝCH METEOROLOGICKÝCH SLUŽEB A JEJICH NÁSLEDNÝ ROZVOJ BĚHEM 1. SVĚTOVÉ VÁLKY

Počasi a podnebí ve všech etapách historického vývoje lidstva vždy výrazně zasahovaly do nejrůznějších lidských činností. Také výsledky četných operací, bitev a bojů byly významně ovlivněny meteorologickými nebo klimatickými podmínkami, které jedné bojující straně napomohly k vítězství a zároveň přispěly k porážce strany druhé. Velmi často rozhodovaly o zvolené strategii, operačním umění nebo o taktice boje, o způsobech nasazení osob a bojové techniky, délce nebo způsobu vedení operace, bitvy, nebo boje a zároveň tak rozhodovaly i o velikosti válečných útrap a množství ztrát. Při vedení většiny válek v historii lidstva tak počasí nebo klimatické podmínky vždy napomáhaly k jejich úspěšnému vedení, nebo je naopak omezovaly, případně dokonce znemožňovaly.



od astronomie a začít se systematicky věnovat aplikovanému meteorologickému výzkumu. Upadla rovněž úroveň a hustota pozorovací sítě. V roce 1848 bylo v Čechách celkem 17 pozorovacích stanic, což bylo více než ve všech ostatních rakouských zemích dohromady. Za několik roků však počet českých meteorologických stanic zasílajících svá hlášení do Vídně klesl na 8, přičemž v jiných rakouských zemích jejich počet postupně narůstal. Po osmiletém trvání rakouské meteorologické sítě v ní byly Čechy zastoupeny přibližně jen desetinou stanic z jejich celkového počtu.

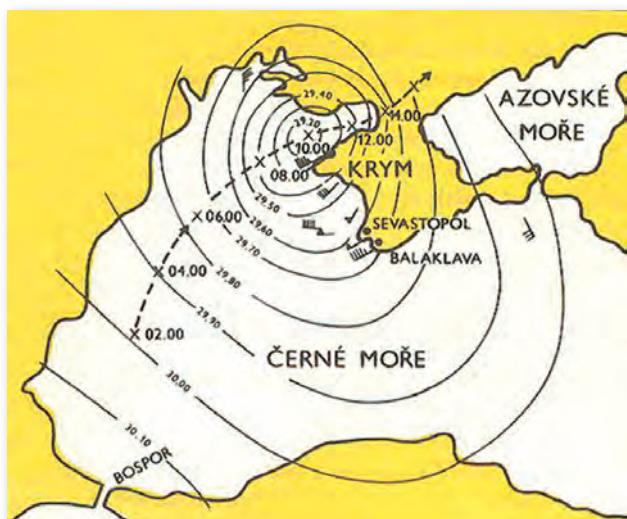
Kromě některých všeobecných a nesporných pozitiv, které vznik a existence obou ústředních ústavů přinesly, se však po roce 1918 pro české země a pro Slovensko projevilo ještě jedno další jejich poměrně významné negativum. Existence ústavu ve Vídni a podobného v Budapešti, které měly celorakouskou a celouherskou působnost způsobily, že do nich postupně odcházelo poměrně velké množství odborníků z Čech a ze Slovenska. Z těchto důvodů zde nejprve došlo k zastavení zdárného vývoje meteorologie a následně, v době formování nové meteorologické služby v rámci budování nové Československé republiky, byl těchto odborníků po roce 1918 značný nedostatek.

Například *Napoleon Bonaparte I.* velmi obratně v bitvě tří císařů u Slavkova v roce 1805 využil k překvapení protivníka okamžik vzniku mlhy. Naopak absenci efektivního meteorologického zabezpečení pocítil *Napoleon* při svém tažení do Ruska v roce 1812. Synoptická meteorologie se však začala rodit až zhruba za dalších 45 let po zničení jeho *Velké armády*, přestože například *Antoine Laurent Lavoisier* navrhoval *Francouzské Akademii věd* již v roce 1790 provádět pravidelná měření pomocí tlakoměrů za účelem tvorby předpovědi počasí. Francouzská armáda v té době řešila otázky „*meteorologického průzkumu*“ informačním vytěžováním obyvatelstva, i když meteorologická měření se při vojenském tažení v Rusku na několika místech již prováděla. Tehdejší převládající meteorologické podmínky však významným způsobem ovlivnily neúspěch francouzského vojenského tažení, když *Napoleon* podcenil možné projevy horkého ruského kontinentálního léta, kde zvláště v srpnu 1812 panovaly vysoké teploty vzduchu (až +35° C). Přesuny vojsk byly často doprovázeny zvrženým prachem a rovněž vlivem sucha nedostatkem pitné vody, z čehož pramenil výskyt četných chorob. V tomto parném období se snížil početní stav francouzské armády z 363 000 mužů na 229 000. Boje v letním období, co do podobnosti klimatických

podmínek, porovnávali starší veteráni s boji v Egyptě a v Sýrii. Do Moskvy dorazil *Napoleon* dne 14. září již jen s 95 000 muži. V listopadu roku 1812 ztěžovalo činnost vojsk střídavé počasí s výskytem mrazů (-2° až -22° C), silného sněžení (6. a 7. listopadu) a náhlými oblevy (19. až 24. listopadu), které způsobilo potíže jezdeckva a značné ztráty výzbroje a výstroje. Silné mrazy (pod -10° C), které už jen dorazily zbytek *Velké armády* v oblasti řeky Bereziny, začaly po 24. listopadu 1812. Uvádí se, na základě poznámek vrchního chirurga *barona Dominique Jeana Larreye*, který údajně nosil teploměr v knoflíkové dírci svého kabátu, že nejnižší teploty vzduchu se vyskytly v nocích na 6., 8. a 9. prosince a rovněž na 13., 14. a 15. prosince, kdy teplota vzduchu podle jeho teploměru klesla na -31° až -35° C.

Armády si v 19. století postupně začaly uvědomovat značný význam, jaký měl vliv meteorologických a klimatických podmínek na jejich činnost, prohlubovaly své znalosti o počasí a začaly proto vytvářet a organizovat vlastní povětrnostní služby. Vojskové meteorologické služby se tak začaly utvářet téměř současně se státními meteorologickými službami, tedy od poloviny 19. století.

Za událost, která se stala rozhodujícím podnětem k jejich urychlenému budování, je považována fatální, tzv. „*balaklavská*“, katastrofa anglo-francouzského válečného loďstva v průběhu krymské války dne 14. listopadu 1854. Na jihu Ruska tehdy nastupovalo podzimní období a do té doby jinak klidné Černé moře se za několik hodin během rána a dopoledne změnilo k nepoznání. Vlivem silného větru, atmosférických bouřek, přívalového deště a vysokých mořských vln nestačili námořníci odčerpávat vodu z lodí. Proto se mnohé z nich během chvíle potopily a některé byly natolik poškozeny, že byly neschopny boje a rovněž pozemní tábor byl víchřicí totálně zničen. Vojska tak byla přírodními živly poražena dříve, než padl první výstřel. Tato událost se stala velkou politickou odpovědností pro francouzského ministra války, který nařídil tehdejšímu řediteli pařížské hvězdárny *Urbainu Leverrierovi* prošetřit celou událost. Pro pochopení celé situace přispěly zpětně vypracované meteorologické mapy. Ukázalo se, že vzhledem k dlouhé trajektorii postupu zkázonosného přírodního živlu a při současném využití telegrafu bylo možno loďstvo s dostatečným předstihem varovat. Ministr války pochopil důležitost sledování počasí a dne 16. února 1855 učinil



Rekonstrukce synoptické situace v oblasti Černého moře a trajektorie postupu středu tlakové níže dne 14. listopadu 1854 (hodnoty tlaku vzduchu jsou uvedeny v palcích)

významné politické rozhodnutí v podobě podání návrhu francouzskému císaři na zřízení státní meteorologické služby, která by měla podobným událostem předcházet pomocí pravidelného pozorování počasí a tvorbou jeho předpovědí. Postupně byla zřízena síť stálých meteorologických stanic a od roku 1856 tak Francie disponovala první pravidelnou státní meteorologickou službou na světě.

Na Francii navázaly v letech 1857 USA a roku 1860 také Velká Británie (již zmiňovaný *Robert Fitzroy*). Postupně se přidávaly další státy a tak se dne 11. září 1863 začaly ve Francii pravidelně vydávat denní synoptické mapy západní a jižní Evropy. Teprve od roku 1877 má ale tato síť opravdu globálně výměnný mezinárodní charakter a v téměř nezměněné podobě funguje dodnes, avšak za použití kvalitativně podstatně vyšších technických a technologických prostředků.

Významným mezníkem ve vývoji vojenských meteorologických služeb se staly události 1. světové války. Během probíhajících válečných operací došlo k praktickému užití mnohých vědeckých odvětví, o jejichž značném významu pro vedení válek se v době míru vojenským kruhům ani nesnilo. Meteorologie do té doby patřila mezi ty často dosti nedoceňované a přezírané vědecké disciplíny, jejichž součinnost s válečnými operacemi byla později v průběhu vlastních bojů téměř vynucena. Teprve během války se praktickými zkušenostmi dospělo k poznání, že znalost meteorologické situace je důležitá pro mnohé druhy zbraní (dnes druhy vojsk) a zbraňové systémy, přičemž ji nelze bez povšimnutí přehlížet, protože znalost jejího pravděpodobného vývoje často může být hlavním nebo velmi důležitým činitelem pro úspěch vojenských operací.

Začátek války přerušil dosud probíhající mezinárodní výměnu meteorologických zpráv, kvůli tomu, aby jednotlivé strany válečného konfliktu nemohly vzájemně využívat z nich plynoucí výhody. Proto nemohly získávat potřebné meteorologické informace pro lety vzducholoď, balónů a letounů, nebo pro plynové útoky chlórem (1915), fosgenem, difosgenem a kyanovodíkem (1916), případně yperitem (1917). Každý stát se proto snažil získávat k zabezpečení činnosti svých vojsk co nejvíce podkladů o počasí pomocí vlastních prostředků. Akutní potřeba meteorologického zabezpečování válečných operací se tak poprvé v historii prokázala v plné míře své důležitosti, a to nejen u dělostřelectva, ale i u postupně zaváděných nových druhů zbraní. Zvláště chemické vojsko, tehdy nazývané „*plynová služba*“, vyžadovalo trvalé, přesné a podrobné zprávy o aktuálním směru, rychlosti a dalších charakteristikách větru, teplotě a vlhkosti vzduchu, atmosférických srážkách a jejich předpovědi. Potřebná byla i znalost celkové meteorologické situace, proto aby mohly být s úspěchem prováděny vlastní plynové útoky, a nebo naopak byla vlastní vojska včas varována a ochráněna před případným plynovým napadením ze strany nepřítele.

Dne 22. dubna 1915 byl německými vojsky u města Yprés na německo-francouzské frontě proveden v dosavadních dějinách první vlnový útok chlórem, který znamenal zásadní předěl ve způsobu vedení válek. Z hlediska svého významu ve způsobu vedení válek je tato událost plně srovnatelná s budoucím svržením americké atomové bomby na japonskou Hirošimu o 30 let později. Počínaje tímto dnem začala být možnost vedení chemické války ve velkém měřítku velmi akutní. K provedení plynového útoku byl již v prosinci 1914 zformován zvláštní zákopnický (dnes ženijní) prapor, který byl během několika týdnů vybaven příslušnými tlakovými láhvemi s chlórem a dýchacími přístroji, vycvičen v jejich obsluze a přesunut na frontu. Původní německý plán byl v podstatě velmi jednoduchý. Zkapalněný chlór byl uložen v tlakových láhvích, které byly nepozorovaně zakopány na několika příhodných místech v předpolí obranné linie francouzských vojsk. Předpokládalo se, že v okamžiku jejich otevření



Povětrnostní mapa Válečného oddělení hlásné služby armády USA ze dne 1. září 1872 v 07:35 hod.

z nich bude stlačený chlór rychle expandovat a v okolním ovzduší se odpařovat. Jako těžší vzduchu se bude držet nízkou u země, zatékat do zákopů, terénních prohlubní, apod., a za příznivých meteorologických podmínek (slabém větru vanoucím směrem k nepříteli a pokud možno při existenci teplotní inverze) se tak po vypuštění dostatečně velkého množství plynu vytvoří jeho smrtelná koncentrace zasahující až do šířky a hloubky několika kilometrů.

Německé jednotky čekaly trpělivě na příznivé meteorologické podmínky celých jedenáct dní. Když se ujistily, že příznivý přízemní vítr proudí směrem k francouzským pozicím, vypustily proti nim dne 22. dubna 1915 v 18:00 hodin během následujících 5 minut postupně několik vln žlutozelených oblaků jedovatého chlóru. Dopustily se však ve svém rozhodnutí jednoho zásadního a ve svém důsledku fatálního omylu, když neznaly předpověď směru přízemního větru na nejbližší následující období. Výsledek provedeného pokusného útoku byl překvapující nejen pro napadené, ale i pro samotného útočníka. Německé velení nebylo připraveno na tak zničující účinek chlorového útoku a bezprostředně před jeho vlastním provedením vyhodnotilo pouze místní (v daném místě a čase) meteorologické podmínky a tak nastalo něco, s čím ve svých plánech nepočítalo. Útočící prvosledové jednotky vyrazily na ztěk deset minut po vlastním ukončení vypouštění chlóru, přičemž postupovaly velmi rychle,

téměř bez výstřelu, vpřed. Rychlá následná změna celkové meteorologické situace však ovlivnila směr přízemního proudění natolik, že i přes skutečnost, že došlo k značnému zasažení vojsk nepřítel, velké množství plynu bylo vlivem změny směru přízemního větru obráceno zpět a útočící německé jednotky tak byly s katastrofálními následky zasaženy vlastním otravným plynem. Vlivem podcenění a neznalosti nejbližšího budoucího vývoje meteorologických podmínek zemřelo v zákopech v úseku fronty širokém kolem 6 kilometrů na obou bojujících stranách kolem 5 000 osob a na 15 000 jich bylo těžce zraněných.

Později se od vlnových útoků chlórem ustoupilo a především fosgen, difosgen, kyanovodík a yperit začaly být oběma bojujícími stranami využívány jako náplně do dělostřeleckých granátů, leteckých pum a min. Události u Yprés v roce 1915 ve svém konečném důsledku znamenaly definitivní zásadní zlom v dosavadním chápání významu meteorologie ve světovém vojenství. Od tohoto okamžiku všechny bojující armády začaly velmi zodpovědně přistupovat k meteorologii, důsledně organizovat své povětrnostní služby a pečlivě vyhodnocovat a využívat výsledků měření a pozorování počasí a jeho předpovědí. Je velmi pravděpodobné, že mimo jiné právě pod vlivem události u Yprés navrhl v létě roku 1915 podporučík francouzské armády *Milan Rastislav Štefánik* při pozvání na velitelství



Chlórový vlnový útok v době 1. světové války

10. armády osobně jejímu veliteli *maršálu Ferdinandu Fochemu*, aby podél celé francouzsko-německé frontové linie byla vybudována hustá síť vojenských povětrnostních stanic. Tyto a další skutečnosti o významu *M. R. Štefánika* v oblasti meteorologie jsou uvedeny v kapitole 10.

Další kvalitativní zlom v dosavadním způsobu vedení chemické války nastal v pátek dne 13. července 1917. Ve dvě hodiny ráno, opět poblíž města Yprés, zahájila německá armáda mohutnou dělostřeleckou palbu. Následně se šířící nepříjemný zápach naznačil, že na pozice obránců rovněž dopadají i plynové granáty. V zákopech se šířila pronikavá vůně hořčice a britští vojáci si chvatně nasadili ochranné plynové masky a očekávali německý útok, který však nepřicházel. Po dvou hodinách dělostřelecký útok ustal. Čas ubíhal a na německé straně se stále nic nedělo. Asi po šesti hodinách však nastalo něco, s čím se Britové dosud nesetkali. Jejich ruce a krk nechráněné stejnokrojem zčervenaly, následovalo silné svědění, potom začaly vojákům naskakovat puchýře, které se slévaly a praskaly v hlubokých krvavých ranách. Nastala apokalypsa, kdy obrovská bolest a děsivá panika hnala postižené ven ze zákopů. Vojáci se navzájem zabíjeli, slepí bezmocně bloudili po zákopech a prosili marně o pomoc. Započal divoký útěk, při kterém se každý staral sám o sebe. Do týlu však mnoho vojáků nedoběhlo, zůstávali ležet na zemi a vykašlávali krvavou pěnu. Nastoupila těžká deprese, přičemž každý hledal nějaké místo, kde by se mohl ukrýt a zemřít. Až teprve potom se z nepřátelských zákopů vynořily šedé siluety německých vojáků, kteří s nasazenými ochrannými plynovými maskami postupovali pomalu k britským liniím, které obsadili bez jakéhokoliv odporu.

Urychleně odklízeli mrtvolky a do vlastního zápolí odeslali pouze nepatrné množství zubožených a bezmocných zajatců. Potom rozestavili kulomety a očekávali britský protiútok, ke kterému však nedošlo. Nemocnice v britském zápolí (týlu) byly kriticky přeplněny. Vojáci umírali v příšerných bolestech a po dlouhou dobu. Otrava se projevovala žaludečními křečemi a krvavým průjmem. Někteří z vojáků, kterým dosud neznámá látka zasáhla oči, měli tak silně zduřené sliznice spojivek, že nemohli otevřít víčka a později oslepli. Další, kteří se plynu nadechli, dostali záchvaty kašle, prudké bolesti hlavy a silné pálení v krku, přičemž vyvrhovali kusy krvavých hlenů a postupně umírali. Během několika dnů tak zahynulo na 20 000 britských vojáků.

Němci nazvali nový bojový prostředek „*LOST*“. Označení vzniklo podle začátečních písmen dvou chemiků, kteří vypracovali technologický postup výroby této nové otravné látky. Angličané jej pojmenovali „*Mustard Gas*“ (hořčičný plyn), podle jeho charakteristického zápachu. Nakonec se však všeobecně ujalo francouzské označení, které vycházelo z názvu místa prvního bojového použití této látky. Podle města Yprés ve Flandrech se tak začal nový bojový plyn nazývat „*Yperit*“. Yperitové útoky dosáhly v krátké době značného rozmachu. Například v roce 1917 jen v rámci zmíněné flanderské bitvy vypálilo německé dělostřelectvo během deseti dnů na pozici protivníka kolem milionu granátů, které obsahovaly přibližně deset tun yperitu. Celkem na následky chemických útoků, které pokračovaly až do posledních dnů války, zaplatilo životem kolem 525 000 osob, přičemž přibližně 58 000 osob zemřelo bezprostředně po svém zasažení bojovou otravnou látkou.



Osoba zasažená yperitem

Kromě pěchoty a jezdeckta se o stav a další vývoj počásí a jeho jednotlivých prvků zajímalo také dělostřelectvo, které z důvodů potřeby dosažení dostatečné přesnosti palby na jednotlivé cíle ve větších vzdálenostech v hloubce sestavy nepřítele potřebovalo zprávy o přízemní teplotě a tlaku vzduchu a rovněž o směru a rychlosti větru v různých výškách.

Především nejmladší druh vojenských zbraní, letectvo, vyžadovalo hlavně údaje o směru a rychlosti větru v různých výškách nad zemí, atmosférické dohlednosti, výšce základny oblačnosti, nebezpečných meteorologických prvcích a jevech, včetně potřeby znát celkovou meteorologickou situaci a její předpokládané změny v blízké budoucnosti.

Proto válčící státy urychleně budovaly vlastní vojenské meteorologické služby, které ke konci války byly zpravidla již výborně organizovány a opíraly se o hustou síť polních a zápolních (týlových) měření a pozorování.

Německo ještě před vypuknutím 1. světové války už v roce 1911 jako první stát na světě zřídilo vzduchoplaveckou (leteckou) meteorologickou službu. Úkolem služby bylo zajišťovat především lety vzducholodí, které byly později rovněž používány k válečným účelům (celkem 97 vzducholodí). V době zahájení 1. světové války byly proto nejprve součástí německé vojenské povětrnostní služby přiřčleněny k vzduchoplaveckým (leteckým) útvarům a později, protože jejich informace potřebovaly i jiné druhy zbraní, byla vojenská povětrnostní služba postavena na širší vševojskový základ a organizačně osamostatněna.

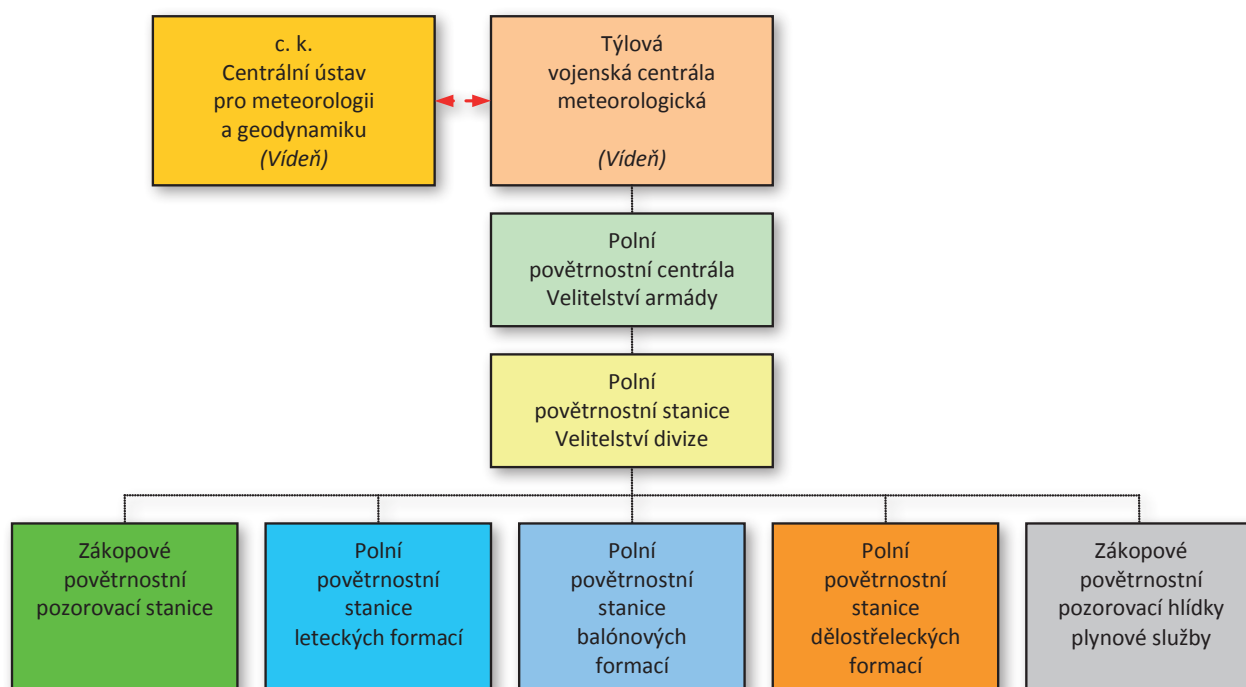
Rakousko-uherská vojenská povětrnostní služba byla v průběhu bojů 1. světové války postupně vybudována a organizována obdobným způsobem jako služba německá podle plně převzatého vzoru a měla vytvořenu svoji polní a zápolní (týlovou) odbornou organizační strukturu. Ve Vídni, při c. k. *Centrálním ústavu pro meteorologii a geodynamiku* byla, jako nejvyšší provozně odborné pracoviště rakousko-uherské vojenské povětrnostní služby, vytvořena *Týlová vojenská centrála meteorologická*, jejímž velitelem – správcem byl jmenován k vojenské

službě do armády povoláný adjunkt ústavu, *setník (kapitán) Doc. PhDr. Alois Wagner*. U jednotlivých velitelství armád byly zřizovány *Polní povětrnostní centrály*. Na velitelstvích příslušných divízií a u leteckých, balonových a dělostřeleckých formací působily *Polní povětrnostní stanice*. V předních liniích vojsk byly v blízkosti zákopů zřízeny *Zákopové povětrnostní pozorovací stanice* a ve vlastních zákopech potom *Zákopové povětrnostní pozorovací hlídky plynové služby*. V rámci zápolní struktury existovaly na rakousko-uherském území především zápolní povětrnostní stanice a zápolní pilotovací stanice.

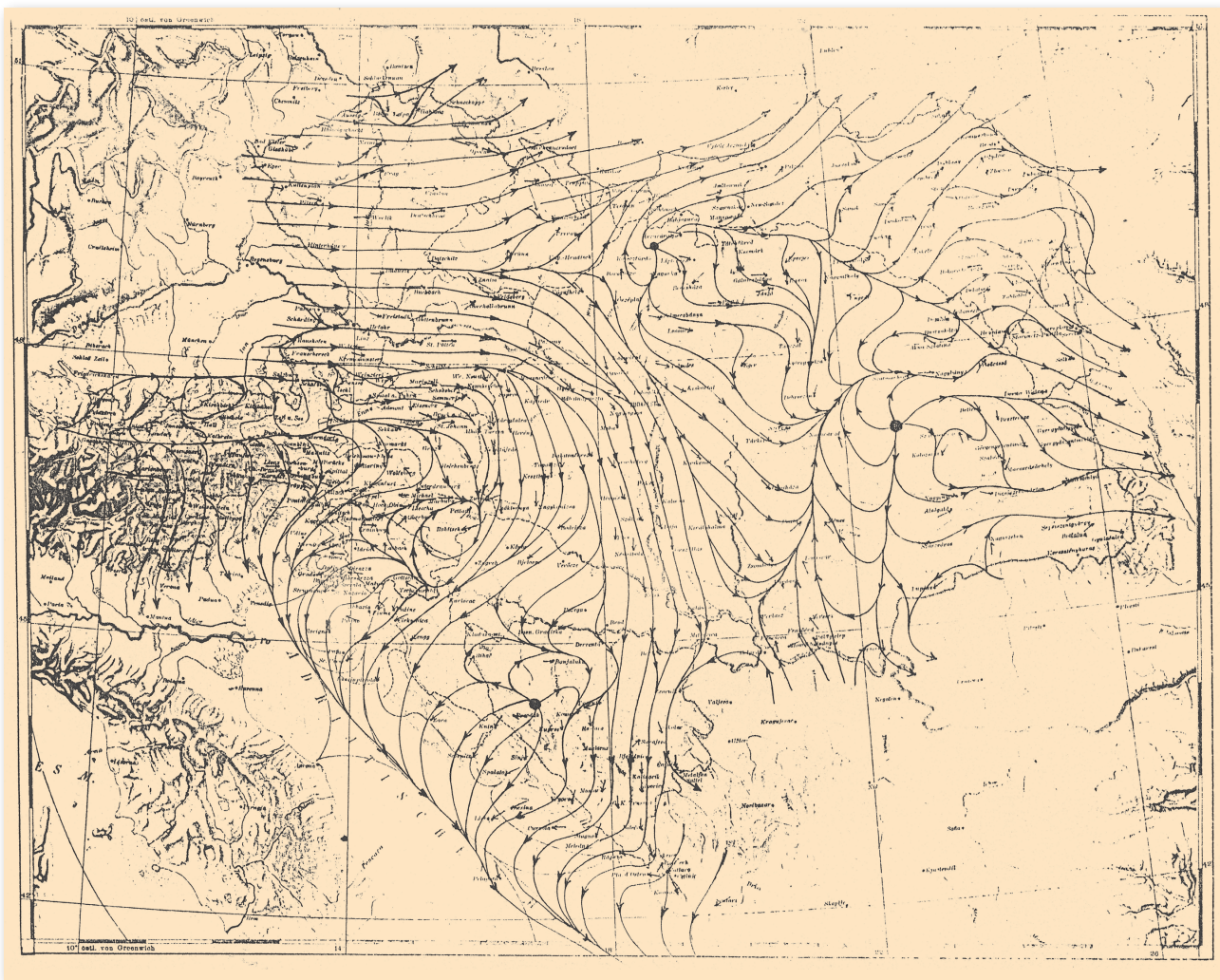
Úkolem *Polních povětrnostních centrál*, které byly zpravidla vybaveny jako polní meteorologické observatoře, bylo shromažďovat povětrnostní zprávy a informace od odborně podřízených *Polních povětrnostních stanic*. Na základě jejich hlášení, vlastních prováděných meteorologických měření a pozorování, včetně pilotovacích měření a za použití telegrafických zpráv a informací získávaných od *Týlové vojenské centrály meteorologické*, vydávat podle možnosti třikrát denně, nejméně však ráno a večer, příslušné předpovědi počasí a urychleně je telefonicky, nebo telegraficky předávat ve prospěch jednotlivých *Polních povětrnostních stanic* ve své odborné podřízenosti a působnosti pro potřeby všech zainteresovaných druhů zbraní.

Polní povětrnostní stanice, které byly většinou přístrojově vybaveny jako meteorologické stanice I. řádu, kromě provádění vlastních meteorologických měření, pozorování a pilotovacích měření, shromažďovaly příslušná hlášení od jednotlivých *Zákopových povětrnostních pozorovacích stanic* a *Zákopových povětrnostních pozorovacích hlídek plynové služby*. Na základě všeobecných předpovědí počasí získávaných od odborně nadřízených „*polních povětrnostních centrál*“ vydávaly pro okruh své působnosti podrobné předpovědi počasí upřesňované podle místních poměrů a podle konkrétních požadavků jednotlivých druhů zbraní.

Zákopové pozorovací povětrnostní stanice, stejně jako *Zákopové povětrnostní pozorovací hlídky plynové služby* byly



Odborná polní organizační struktura povětrnostní služby rakousko-uherské armády v letech 1914 až 1918



Mapa dlouhodobě převládajících směrů větru na rakousko-uherské území v měsíci červenci v 14:00 hod.

vybaveny pouze přístroji a pomůckami k měření charakteristik přízemního větru a odesílaly jen hlášení o směru a rychlosti větru, množství a druhu oblačnosti a o výskytu atmosférických srážek.

O tom, jak velký význam rakousko-uherská armáda přisuzovala měření směru a rychlosti větru svědčí i to, že všechny *Polní povětrnostní centrály* a *Polní povětrnostní stanice* měly ve své výzbroji kromě oblačného zrcátka také kompletní zařízení pro pilotovací měření výškového větru, a také rovněž skutečnost, že i v týlu během války přibývalo „*drakových stanic*“, které vypouštěly na drátěných laněch upoutané meteorologické draky, nesoucí příslušné registrační meteorologické přístroje.

Za účelem vyhodnocování možností šíření otravných látek zpracoval v roce 1916 vídeňský *Zentralanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus (Ústřední ústav pro meteorologii a zemský magnetismus)*, klimatologické mapy četnosti výskytu bezvětří, slabých, mírných, čerstvých, silných a bouřlivých větrů, průměrných vektorových rychlostí a směrů větrů, včetně map stability proudění větru. Tyto mapy byly zpracovány pro jednotlivé měsíce v roce a vycházely z dlouhodobé řady meteorologických pozorování prováděných na území habsburské monarchie v letech 1890 až 1916. Země koruny české byly na těchto mapách zastoupeny údaji z 30 meteorologických stanic.

Rakousko-uherská vojenská povětrnostní služba mohla svoji erudici a prospěšnost potvrdit při přípravě klimatologických

a hydrometeorologických informací potřebných k zabezpečení procesů plánování, přípravy a vedení velkého množství nejrůznějších vojenských operací.

Jednu z operací, jejíž výsledek výrazným způsobem ovlivnili klimatické a hydrometeorologické podmínky, představovala bitva na Piavě probíhající koncem roku 1917 a v průběhu roku 1918. V té době však *Zentralanstalt für Meteorologie und Erdmagnetismus (Ústřední ústav pro meteorologii a zemský magnetismus)* a k němu přiřčená *Týlová vojenská centrála meteorologická* nedokázaly predikovat výskyt extrémních zimních projevů počasí v horském masivu Monte Grappa v první etapě bitvy na Piavě koncem roku 1917. Obdobným způsobem meteorologická služba selhala v červnu 1918, když nedokázala předpovědět nebezpečí vzniku katastrofických přívalových povodní na středním a dolním toku Piavy v období zahájení rakousko-uherského útoku v rámci druhé etapy bitvy na Piavě ve dnech 15. až 23. června 1918.

Na rakousko-uherských vojenských polních povětrnostních stanicích rozmístěných na bosenské, haličské a italské frontě v době 1. světové války sloužili *praporčík Ing. agr. Jan Urban*, *praporčík Ing. Karel Javůrek* a *praporčík Oldřich Hlaváček*. Jejich pozdější zásluhy o vznik a rozvoj československé vojenské povětrnostní služby a působení v ní jsou uvedeny v kapitolách 3 až 6 a 8.





2. Vznik a budování československého vojenského letectva v letech 1918 až 1939

2.1 VZNIK ČESKOSLOVENSKÉHO LETECKÉHO SBORU V ROCE 1918

Ke všeobecnému rozmachu letectví přispěla především 1. světová válka, protože bojující strany si brzy uvědomily, jak účinnou a víceúčelovou vzdušnou zbraní mohou být jak „aerodyny“ (letouny), tak „aerostaty“ (balony, vzducholoď). Například Německo začalo využívat k bombardování anglických, francouzských, belgických a polských měst vzducholoď *Zepelin* i přes jejich malou manévrovací schopnost a velké rozměry (město Liege bylo prvním ze vzduchu bombardovaným místem v historii válek). V té době bylo 24 těchto strojů využíváno v armádě a dalších 72 potom v námořnictvu. Postupně však na všech válčících stranách nabývala na významu nová složka vzdušných zbraní, a to vojenské letectvo.

Vznik *Leteckého sboru Československé branné moci* v roce 1918 je nerozlučně spojen se jménem *Jindřich Kostrba*, který patří mezi nejvýznamnější osobnosti v historii československého vojenského letectví. Během 1. světové války byl příslušníkem rakousko-uherského letectva a dosáhl osmi potvrzených sestřelů. Hned po skončení války začal dnem 28. října 1918 intenzivně organizovat výstavbu československého vojenského letectva a stal se jeho prvním velitelem, proto bývá také někdy nazýván „otcem československého letectva“. *Jindřich Kostrba* se narodil 22. října 1883 v Kutné Hoře. V Praze vystudoval vinohradské reálné gymnázium a již zde se setkal s budoucími vojenskými letci *Rudolfem Holekou* a *Karlem Hupnerem*, kteří se později rovněž významně zapsali do historie československého letectví. Po vystudování gymnázia se rozhodl pro kariéru profesionálního vojáka a po absolvování kadetní školy byl v roce 1903 zařazen k *Pěšímu pluku 57* v Haliči. V roce 1913 byl jako poručík přidělen k *Pěšímu pluku 73* v Praze. Jeho bývalý spolužák *Rudolf Holeka* mezitím absolvoval pilotní výcvik a stal se tak jedním z prvních pilotů rakousko-uherské armády a vůbec prvním Čechem v letectvu rakouské monarchie vůbec. Právě na jeho doporučení se *Jindřich Kostrba* rozhodl vstoupit do letectva. Ještě těsně před začátkem bojů 1. světové války absolvoval *Jindřich Kostrba* výcvik leteckého pozorovatele. Následně byl zařazen k *Fliegerkompanii (letecké rotě) FLIK 8*, dislokované na ruské frontě v Haliči. Při bojových letech, většinou na letounech *Knoller-Albatros B-I*, projevil *Kostrba* velkou odvahu a vysokou odbornou zdatnost. Proto také v září 1914 obdržel *Österreichisch Militärverdienstkreuz d. 3 Klasse (Rakouský záslužný vojenský kříž III. třídy)*. Na ruské frontě působil do 1. března 1915. Za tu dobu postupně vykonal 69 letů včetně 35 dálkových vzdušných průzkumů. Poté se spolu s jednotkou *FLIK 8* přesunul na italskou frontu, kde vykonal řadu dalších průzkumných a bombardovacích letů. Působil zde až do konce července 1915, kdy bylo splněno jeho přání být přijat do pilotního výcviku.

V srpnu 1915 byl odeslán do pilotního kurzu k *Fliegerersatzkompanii (letecké výcvikové jednotce) FLEK 8*. Absolvoval celkem 280 cvičných letů a dne 28. října 1915

obdržel od rakouského aeroklubu mezinárodní pilotní diplom *FAI-R num. 254*. V polovině prosince 1915 se vrátil na italskou frontu, kam byl jako stíhací pilot přidělen k jednotce *FLIK 4* dislokované v Heidschafu, kde zastával funkci zástupce velitele. Počátkem března roku 1916 byl jmenován velitelem nově postavené letecké roty *FLIK 23* na jihotyrolské frontě. *Jindřich Kostrba* se v období od 18. února do 20. srpna 1916 podařilo sestřelit celkem 8 nepřátelských letadel a byl tak nejúspěšnějším stíhacím pilotem v celém rakousko-uherském letectvu a rovněž prvním pilotem, který během jednoho dne dosáhl tří sestřelů. Za své úspěchy byl dekorován nejvyšším vyznamenáním – *Österreichisch-Kaiserlicher Orden de Eisernen Krone mit d.3 Kriegsdekoration u. Schwertern (Rakouským císařským řádem železné koruny III. třídy s válečným vyznamenáním a s meči)*. Další vítězství mu už nebylo dopřáno, protože musel odejít od letecké roty *FLIK 23* a v listopadu roku 1916 byl jmenován velitelem letecké výcvikové jednotky *FLEK 2* ve Vídeňském Novém městě. Důvody jeho odchodu od bojové jednotky nejsou dodnes zcela jasné. Sám později často hovořil o národnostních sporech a o nedůvěře rakouského velení k českým vojákům. V květnu roku 1917 byl jmenován velitelem roty *Náhradního*



praporu Pěšího pluku 73 a na italskou frontu odjel znovu v srpnu, kde však záhy onemocněl a vrátil se do Prahy.

Ve druhé polovině roku 1918, když se válka chýlila ke konci, vzrůstala v českých zemích nespokojenost obyvatel a touha po samostatném státu. Představitel vojenské části tajné odbojové organizace „Maffie“, která zajišťovala spojení mezi odbojovými politiky v zahraničí a v Českých zemích, *setník (kapitán) Jaroslav Rošický*, měl v té době vliv i na vojenskou policii rakousko-uherského mocnářství. Díky němu byl *Jindřich Kostrba* dnem 1. září 1918 jmenován velitelem pražské vojenské policie. Později měl značný podíl na vznik samostatného československého státu. Na základě informací o chystaných vojenských opatřeních zabránil pokusu radikálních sociálních demokratů

skupinu pilotů, meteorologickou stanici a strážní mužstvo složené z bývalých českých námořníků.

Když byla dnem 1. listopadu 1918 zahájena činnost leteckého sboru, nebyl však k dispozici ani jeden letoun, neboť již v roce 1914 byly v Čechách zabaveny všechny létající stroje a odeslány na letiště do Vídeňského Nového Města. Příštího dne přilétl z rakouského Fischamendu *šikovatel Rudolf Polanecký* a jeho *Hansa Brandenburg B.I č. 276.19* se tak stala základem leteckého parku nového československého vojenského letectva. Za letiště bylo dne 3. listopadu 1918 prohlášeno nevelké pole ve Strašnicích u depa elektrických podniků, které bylo asi 200 metrů dlouhé a 60 metrů široké. Jako hangár sloužila stodola postavená na kraji letiště, kde byly také umístěny dva plátěné



o předčasné vyhlášení republiky při příležitosti generální stávk. Ve dnech vzniku samostatného státu se mu mimo jiné podařilo internovat *generála Paula von Kestřanka*, velitele pražského VIII. armádního sboru a rovněž také dokázal udržet německé a maďarské pluky v kasárnách, aby tak nemohly krvavě potlačit národní hnutí. Jeho protistátní činnost však neunikla pozornosti rakousko-uherských úřadů a dne 29. října 1918 byl odsouzen k trestu smrti. Ten však již nestihl být vykonán.

Dne 28. října vyzval *Jaroslav Rošický* všechny vojáky české národnosti, aby se dostavili na pražský Žofín. Sešla se tam i řada bývalých příslušníků letectva a proto se zde následně konala ustanovující schůze leteckých důstojníků rakousko-uherské armády českého původu, do jejich čela se postavil *setník Jindřich Kostrba*. O dva dny později bylo v Josefských kasárnách na Smíchově (dnes Justiční palác) zřízeno *Velitelství Leteckého sboru Československé branné moci* a *Jindřich Kostrba* byl jmenován jeho velitelem. Na počátku měl k dispozici celkem jen 125 mužů, několik důstojníků,

stany. Toto letiště sloužilo jako základna leteckého sboru do prosince roku 1918. Další *Hansu Brandenburg B.I* získalo nově vznikající československé vojenské letectvo díky přeletu *setníka Klementa Adamce* z Vídeňského Nového Města. Dvě letadla se také podařilo získat v malé holešovické opravně letadel *Al-Ma*, která měla v prostorách starého výstaviště uskladněný materiál. Podařilo se zprovoznit dvě *Hansy Brandenburg C.I*, a tak měl letecký sbor k dispozici celkem čtyři letouny. To však bylo žalostně málo a bylo třeba zajistit více strojů. Všechny čtyři letouny byly plně zaměstnány kurýrní a bojovou službou na bojištích na Slovensku a těšínsku a proto armáda požadovala větší počet hodnotných bojových strojů.

Jediné rakousko-uherské vojenské letiště na československém území se nacházelo v Chebu, kde za války sídlila letecká výcviková jednotka *FLEK 16* a koncem války se zde rovněž formoval *Flieger-Tappenpark (doplňovací letecký park) FLEP* určený pro zásobování výzbrojí a náhradními díly. Po rozpadu monarchie a při vzniku Československé republiky v říjnu 1918

neměla nová československá vláda okamžitě dostatek sil prosadit na Chebsku svoji pravomoc. Zdejší sudetští Němci neuznávali pražskou vládu a z toho důvodu vyhlásili samosprávnou provincii *Deutschböhmen*, která usilovala o své připojení k Německu. Chebské letiště tak vlastně zůstalo na nepřátelském území. Velitel leteckého sboru se rozhodl provést násilné vojenské obsazení tohoto letiště a za tímto účelem byl sestaven ozbrojený přepadový oddíl, který měl na letišti Cheb zajistit potřebný materiál a letuschopná letadla přelétnout do Prahy. Dne 5. listopadu 1918 se vydala do Chebu průzkumná skupina, která zjistila, že v té době na letišti stále ještě probíhal letecký výcvik, přičemž samotné letiště bylo střeženo maďarskou záložní jednotkou. Po návratu průzkumné skupiny bylo dne 9. listopadu provedeno vlastní obsazení letiště a následné přelétnutí letuschopných letounů do Prahy. Úderný oddíl tvořilo 11 pilotů pod velením *setníka Klementa Adamce*, několik mechaniků, jednotka námořníků a kulometná četa. Velitelem úderného oddílu byl stanoven *setník Jaroslav Rošický*. V Plzni byl oddíl posílen jednou četou *Pěšího pluku 35* a na nákladních automobilech pokračoval směrem Cheb. Obsazení celého letiště přepadovým oddílem československého leteckého sboru proběhlo bez výraznějšího odporu. Dvěma německým pilotům bylo na poslední chvíli znemožněno odlétnout s jedinými dvěmi provozuschopnými letadly *Brandenburg* a *Oeffag*. Dne 10. listopadu byla provedena zkouška strojů, které byly určeny k přeletu do Prahy. Při záletu však havarovala osádka *šikovatel Antoš s četařem Franclem* na stroji *Oeffag C.II*. Po převozu do nemocnice *šikovatel Antoš* zemřel a stal se tak první obětí československého vojenského letectva. Téhož dne byl přelétnut do Strašnic první letoun a během dalších dvou dnů jich bylo přelétnuto celkem 9. Dalších 33, včetně 100 sudů oleje a 130 sudů benzínu a ostatního materiálu, bylo do Prahy převezeno vlakem. Dalším místem, kde leteckému sboru padly do rukou letouny, byla Planá u Mariánských lázní. Zde byl koncem války rovněž zřízen doplňovací letecký park *FLEP* a byla zde skladována vyřazená a neprovozuschopná letadla a vyřazený letecký materiál. Jeho kvalita byla velmi nízká, ale i přesto byl i tento letecký materiál převezen do Prahy a shromážděn na starém výstavišti v Holešovicích.

Celé Chebsko bylo potom československou brannou mocí vojensky obsazeno až po 16. prosinci 1918, kdy v důsledku tohoto zákroku definitivně zanikla provincie *Deutschböhmen* a tak rovněž i zde začaly platit zákony nové republiky. V souvislosti s vojenským obsazením letiště Cheb stojí za zmínku vznik obdobně krizové situace v měsíci březnu 1919, kdy na stejném letišti bylo nutno opětovně vojensky prosadit zájmy nového samostatného československého státu proti pasivní resistenci místního německého personálu. Tentokrát se však jednalo o vojenské obsazení místní povětrnostní stanice. Bližší podrobnosti o této skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 6.

Letecký sbor získal v Praze, Chebu, Plané a po přeletech dalších pilotů z fronty celkem 210 kompletních letadel a 97 leteckých motorů. Všechny letecký materiál byl soustředěn na výstavišti v Holešovicích, kde byl roztříděn, potřebný byl dán do opravy, nepotřebný zrušen nebo posloužil jako zdroj náhradních dílů. Po této prvotní selekci mělo vojenské letectvo k dispozici již 48 provozuschopných letounů. Koncem roku 1918 tvořilo *Letecký sbor Československé armády* již 544 osob. V průběhu roku 1919 následně dodala Francie ze svých přebytků Československu 115 kusů letounů a letecký sbor začal být budován podle francouzského vzoru.

Rovněž není bez zajímavosti, že dne 20. listopadu 1918 se do leteckého sboru přihlásil také i průkopník československého letectví *Ing. Jan Kašpar*, který již v roce 1910 provozoval v Pardubicích aviatickou školu a sám konstruoval letadla a letecké motory, přičemž v roce 1911 se vyznamenal přeletem

vlastního vyrobeného letounu z Pardubic do Prahy a poté rovněž z Mělníka do Prahy. Avšak již dne 24. února 1919 byl ze zdravotních důvodů přeložen do „neaktivity“, následně byl z leteckého sboru propuštěn na „trvalou dovolenou“ a po existenčních problémech v roce 1927 skončil sebevraždou svůj život.

První veřejné vystoupení pilotů leteckého sboru se konalo v Praze dne 22. prosince 1918. V ten den probíhala generální zkouška přeletu čestné vojenské eskadry na počest příjezdu prezidenta republiky *Tomáše G. Masaryka*. Eskadru tvořili čtyři letouny *Hansa Brandenburg B.I* a *C.I*. vedené stíhačkou *Aviatik D.I*, kterou pilotoval *štábní kapitán Jindřich Kostrba*, který tuto přehlídkovou formaci vedl potom i dne 1. ledna 1919 při provedení vlastního slavnostního přivítání.

Jindřich Kostrba však v čele leteckého sboru nesetřval příliš dlouho. Dne 20. února 1919 byl ve funkci vystřídán svým spolužákem z dob studií na vinohradském reálném gymnáziu, *kapitánem Karlem Hupnerem*, který až do té doby zastával funkci *Přednosta oddělení aviatického Technického odboru MNO*. Dne 28. dubna 1919 byl *Kostrba* převelen k *Pěšímu pluku 98* ve Vysokém Mýtě. Důvodem byly především zásadní neshody mezi velitelstvím leteckého sboru a již zmiňovaným *Oddělením aviatickým Technického odboru MNO*, pod který tehdy spadala činnost letectva. Společně se svým zástupcem *Rudolfem Holekou* byl na popud *kapitána Karla Hupnera* obviněn z prozrazení vojenského tajemství na ustavující schůzi *Svazu československých pilotů* v listopadu 1918, kde měli údajně uvést celkové množství letadel leteckého sboru, počet jeho strojů umístěných na Slovensku, kdy tam byly odeslány a kolik jich bylo zničeno. Soudní spor trval až do 20. června 1919, kdy byli oba obžalovaní zproštěni viny, když se ukázalo, že žádné vojenské tajemství neprozradili, protože v té době ještě neexistoval žádný předpis, který by stanovoval příslušné oblasti a předměty utajování. I přes vítězství v tomto sporu se musel *Jindřich Kostrba* smířit se službou u pěšího pluku. V roce 1922 se nakonec přece jen vrátil do služby k letectvu a stal se velitelem hospodářské správy *Vzduchoplaveckého učiliště* v Chebu, přičemž byl nucen znovu absolvovat letecký výcvik, aby se mohl vrátit k aktivnímu létání. Vystřídal funkci velitele *Letecké roty 32*, místo učitele létání při *Pokračovací škole* v Chebu a funkci velitele pododdílu u *Hlavního leteckého skladu* v Olomouci. Následně působil jako *Velitel pokusné (zkušební) letky* u *Vojenského vzduchoplaveckého studijního ústavu* (od roku 1924 *Vojenského leteckého ústavu studijního*) v Kbelích. Koncem roku 1926 plánoval ukončit činnou službu a odejít do zálohy, když mu bylo nabídnuto místo ředitele *Československých státních aerolinií*. Bohužel tyto jeho plány zhatila letecká katastrofa.

Dne 24. září 1926 měl vést formaci jugoslávských vojenských letounů při jejich přeletu z Prahy do Krakova. Při startu však jeden jugoslávský letoun nešťastnou náhodou zezadu shora narazil do vedoucího *Aera Ab 11.12*. Oba letouny se navzájem zaklínily a z přibližně desetimetrové výšky se zřítily na plochu kbelského letiště. Z troskek letounů byla vyproštěna tři mrtvá těla, dvou jugoslávských pilotů a *štábního kapitána Jindřicha Kostrby*, bylo mu tehdy 43 let. Když mu byl dne 28. září 1926 vystrojen státní pohřeb, pražskými ulicemi projížděla jeho rakev naložená na trup letadla a ve vzduchu bouřily motory letadel, jejichž posádky vzdávaly poslední poctu „*otci československého letectva*“. Poprvé, tak jako později v dalším období vývoje československého vojenského letectva ještě několikrát, zásadním tragickým způsobem zasáhla do jeho budoucího vývoje přílišná soutěživost, vzájemná rivalita, osobnostní vlastnosti a osobní vztahy mezi některými jeho hlavními představiteli, kteří byli jmenováni do hlavních řídicích a organizačních funkcí.

2.2 DALŠÍ STRUČNÝ VÝVOJ ČESKOSLOVENSKÉHO VOJENSKÉHO LETECTVA A NĚKTERÝCH DALŠÍCH SOUČÁSTÍ BRANNÉ MOCI DO ROKU 1939

Po vzniku samostatného Československa v roce 1918 bylo nutno vybudovat armádu zcela novou a co nejdříve ji konsolidovat pod zorným úhlem vzniklých reálných bezpečnostních rizik, která se hned v prvních letech existence nového státu velmi markantně projevila. V této souvislosti je třeba připomenout vpád vojenských jednotek *Maďarské republiky rad* na Slovensko na jaře roku 1918, který měl podtext uherského iredentismu (nároku na území osídlené Maďary), dále boje o Těšínsko vedené tehdy z polské strany pod heslem „*Ostrawica - granica*“, a v neposlední řadě dva pokusy *Karla Habsburského* o získání maďarského trůnu v r. 1921, s cílem obnovy předválečné rakousko-uherské monarchie. Z uvedených skutečností vyplývá, že budování armády probíhalo v podstatně složitějších podmínkách, než je tomu dnes.

Páteř nové Československé armády, důstojnický a rotmistrovský sbor, musel být postaven z několika různorodých zdrojů. Byli zde především důstojníci a rotmistři z řad ruských, francouzských a italských, případně srbských legií, u kterých byly patrné

tehdejšího velení armády a může to být vzorem, ale v opačném případě i mementem pro současnou dobu.

Po vzniku samostatného státu se prvním nejvyšším orgánem vojenské správy stal *Výbor národní obrany*, který byl ustanoven *Národním výborem Republiky Československé dne 30. října 1918* jako jeho zvláštní složka pověřená řízením veškerých záležitostí týkajících se armády a obrany státu. Jeho výkonným orgánem byl *Nejvyšší správce československých vojsk*. Vrchní velení všech vojsk bylo svěřeno *Vrchnímu zemskému veliteli* v Praze. *Nejvyšší správce* společně s *Vrchním velitelem* tvořili potom *Vrchní vojenské velitelství*, které bylo zrušeno dnem 18. prosince 1918 a jeho úkoly přešly na nově vzniklé *Ministerstvo národní obrany – MNO*. V jeho rámci se soustřeďovaly veškeré záležitosti týkající se vybudování armády, jejího zabezpečování a zajišťování jejích potřeb. Ministerstvo muselo nejprve organizovat dobrovolnické vojenské jednotky a současně organizovat řádné vojsko, zabezpečit co nejrychlejší návrat legií, zahájit unifikaci veškeré branné moci, připravit vojenské obsazení sporných pohraničních území a začít budovat zbrojní průmysl. Zejména v prvních letech *MNO* procházelo četnými organizačními změnami a v organizačním směru dosáhlo definitivní podoby až v roce 1927, přičemž změny v následujícím desetiletí byly jen dílčí a nepříliš podstatné.

Ve třicátých letech se potom prvořadým úkolem *MNO* stalo zajištění značných finančních zdrojů v podmínkách hospodářské

Období činnosti	Název složky MNO
1918 až 1919	Oddělení aviatické Vojenského odboru B
1919 až 1920	13. oddělení aviatické Technického odboru
1920 až 1921	13. oddělení aviatické Všeobecně vojenského odboru
1921 až 1922	18. vzduchoplavecké oddělení Všeobecně vojenského odboru
1922 až 1924	Vzduchoplavecký odbor
1924 až 1926	Letecký odbor
1927 až 1939	III. odbor (letecký) MNO

Organizační vývoj Oddělení aviatického Vojenského odboru B MNO a jeho nástupnických organizací v letech 1918 až 1939

rozdíly z hlediska přípravy, školení i praktických zkušeností. Další zdroj tvořil kádr československých důstojníků z řad velitelského sboru rakousko-uherské armády. Až na výjimky se v převážné většině jednalo o důstojníky nižších hodností, protože na jedné straně příslušníci obou národů neměli příliš velký zájem o službu v monarchii, kterou nepovažovali za vlastní, a na druhé straně monarchie neměla zájem o to, aby tito zastávali vysoké armádní funkce. Tato skupina v převážné většině neovlivnila ani ducha, ani vojensko-teoretické myšlení nové armády, i když do ní přinesla některé prvky vnitřních vztahů a etiky důstojnického sboru. K uvedeným skupinám v průběhu let stále silněji přibývali dobrovolníci, kteří vstupovali do řad vojáků z povolání již v duchu vlastenecké a demokratické ideologie nového státu.

Rovněž bylo potřeba provést i úplnou reorganizaci a redistribuci nové armády v podstatně rozdílné politické, bezpečnostní i geostrategické situaci a postupně rovněž vyhodnotit i potřeby a možnosti technického vybavení armády především podle možností vlastního zbrojního průmyslu. Konečně nebylo možno obejít ani zásadní směřování a vyřešení vazeb na spojence v souladu se směřováním zahraniční politiky státu z důvodů již tehdejší nemožnosti zajistit spolehlivou obranu proti všem reálným bezpečnostním rizikům pouze vlastními silami a prostředky. První etapa tohoto procesu byla v podstatě ukončena již v roce 1923, tedy za necelých pět let. Svědčí to o schopnostech a tvůrčí energii

krize a následující stagnace, přičemž rychle narůstaly úkoly obrany státu před hrozcí agresí ze strany Německa. Základem organizace ministerstva byly jeho jednotlivé odbory, v jejichž působnosti byly soustředěny příslušné kompetence. Záležitosti vojenského letectva a jednotek obrany proti letadlům od konce roku 1918 spravovalo *Oddělení aviatické Vojenského odboru B MNO*, které v pozdějším období prošlo dalším organizačním vývojem a bylo postupně reorganizováno na příslušný odbor *MNO*.

1918 až 1919	kapitán let. Karel HUPNER
1919 až 1920	kapitán let. Robetr SCHWARZ
1920	plukovník let. Lev NÁDHERNÝ
1920 až 1921	major let. Vlastimil FIALA
1921 až 1922	major let. Augustin DANĚK
1922 až 1924	generál V. hodnostní třídy Dr. Ing. František KOLAŘÍK
1924 až 1927	generál IV. hodnostní třídy Stanislav ČEČEK
1927 až 1939	divizní generál Jaroslav FAJFR

Přehled přednostů Oddělení aviatického Vojenského odboru B MNO a jeho nástupnických organizací v letech 1918 až 1939

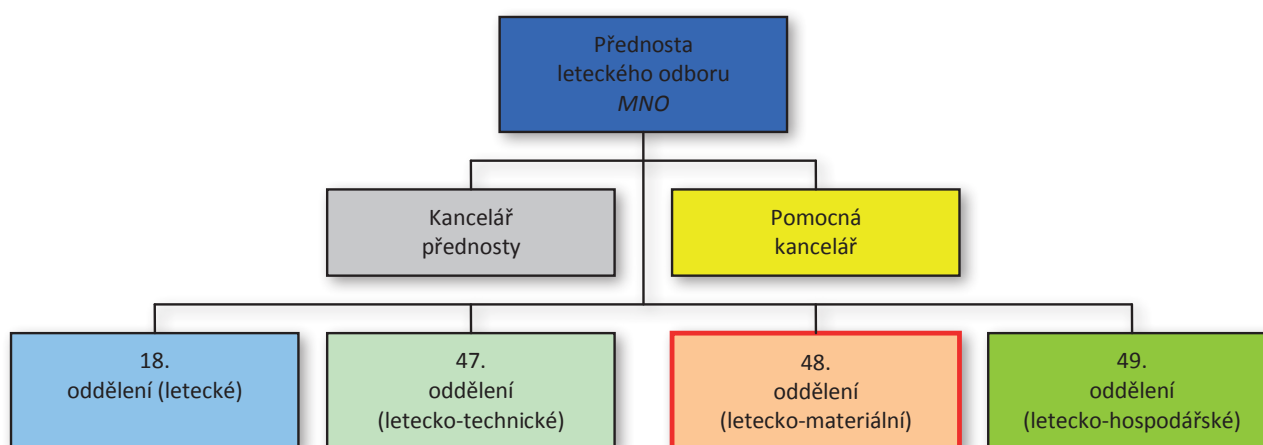
Odbor se ve své působnosti především zabýval organizací, výstavbou, rozvojem a výcvikem jednotek letectva a obrany proti letadlům, jejich mobilizační přípravou podle směrnic *Hlavního štábu MNO*, dále zajišťoval služby, zbraně a zbrojní materiál, řídil hospodaření s tímto materiálem, vedl jeho evidenci apod. Vlastní oddělení se potom dále členila na příslušné skupiny. V čele odboru, jeho oddělení a skupin stáli jejich přednostové.

Od roku 1924 byl *Letecký odbor MNO* tvořen samostatnými odděleními a dalšími pomocnými orgány.

Od jara roku 1920 působil v organizační struktuře původního 13. oddělení aviatického Všeobecně vojenského odboru MNO rovněž *Meteorologický referent*, kterému jako nejvyšší instanci podléhaly po odborné linii veškeré součásti vojenské povětr-

teré byly zpočátku podřízené leteckému sboru. Později v roce 1925 došlo k jejich reorganizaci, přičemž jedna z nich byla zrušena a nově vzniklá *Dělostřelecká balónová rota* přešla do podřízenosti dělostřelectva. Dne 1. září 1920 vznikla v Chebu vojenská letecká škola nazvaná jako *Velitelství československých leteckých škol*. Základem pro její vytvoření se stala řada škol a kurzů, vznikajících již od roku 1919 v Praze, které byly postupně přemísťované do Chebu. Ke dni 1. září 1920 byly původní letecké setniny zrušeny a zároveň došlo k vytvoření prvních československých leteckých pluků:

- *Letecký pluk 1* – Kbely u Prahy;
- *Letecký pluk 2* – Olomouc;
- *Letecký pluk 3* – Nitra.



Organizační struktura Leteckého odboru MNO v roce 1924

nostní služby a zároveň vykonával funkci *Odborný přednosta vojenské povětrnostní služby*. V roce 1924 byla jeho působnost převedena do struktury 48. oddělení (letecko-technického). Při reorganizaci MNO dne 1. ledna 1927 bylo systemizované místo *Meteorologický referent 48. oddělení (letecko-technického) III. odboru (leteckého) MNO* zrušeno. Jeho působnost byla tehdy rozšířena a zároveň došlo k vytvoření nové *Povětrnostní skupiny III/2. oddělení (letecko-materiálního) III. odboru (leteckého) MNO*. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 4.

Zkušenosti a závěry získané z bojů právě skončené 1. světové války ukazovaly, že příští možné válečné konflikty budou charakteristické především vedením nejrůznějších forem letecké a chemické války. Vojenské letectvo jako nový druh zbraně bylo ve 20. a 30. letech minulého století určeno k plnění dvou základních funkcí:

- *nepřímé*, která se omezovala na pozorování vojsk nepřítele a vyzvídání (vzdušný průzkum);
- *přímé*, která předpokládala aktivní útočení na nepřátelská letadla a pozemní jednotky, včetně ničení důležitých pozemních objektů.

Dne 21. listopadu 1918 byla v Mařaticích poblíž Uherského Hradiště zřízena *Letecká setnina 1 (rota)*, která byla později v průběhu roku 1919 vyzbrojena nově dodanými francouzskými letouny *Spad*. Úkolem letecké setniny bylo provádět operační, průzkumné a propagační lety nad Slovenskem a slezským těšínskem, kde probíhaly vojenské konflikty s Maďarskem a Polskem. Dále byly postupně v Nitře, Olomouci, Chebu, Praze, Vajnorech a Užhorodě zřízeny další *Letecké setniny 2 až 7*. V roce 1919 byly v československé armádě rovněž vytvořeny 2 *balónové setniny*,

Letecké pluky byly přímo podřízeny jednotlivým nově vytvořeným *Zemským vojenským velitelstvím branné moci*:

- *Zemské vojenské velitelství I – Čechy (Praha)*;
- *Zemské vojenské velitelství II – Morava (Brno)*;
- *Zemské vojenské velitelství III – Slovensko a Podkarpatská Rus (Bratislava)*.

Vlastní letecké pluky byly dále členěny na jednotlivé peruté, které byly tvořeny příslušným počtem letek.

V letech 1918 až 1920 vznikaly postupně v Praze jednotlivé továrny na výrobu letadel *AERO*, *AVIA* a *LETOV*, přičemž první letoun československé konstrukce, který byl úspěšně zaveden do sériové výroby a stal se tak prvním domácím letounem ve službách Československého vojenského letectva, byl *Šmolík Š-1*, který vyrobila továrna *LETOV*. Na letišti ve Kbělích u Prahy vznikly dne 20. června 1920 *Hlavní letecké dílny*, které byly vytvořeny z původních skladovacích a opravárenských kapacit umístěných na starém výstavišti v Holešovicích.

Na základě Výnosu 169 Věstníku čs. MNO ze dne 6. května 1922 vznikl ke dni 1. května 1922 *Vojenský vzduchoplavecký studijní ústav – VVSÚ*. Zpočátku ústav sídlil v Praze na Pohořelci, odkud se v únoru 1923 přestěhoval do Střešovic (dnešní vojenský objekt Ořechovka) a o čtyři roky později byl přestěhován do Letňan u Prahy. Jeho prvním přednostou byl jmenován *štábní kapitán PhDr. Ing. Karel Bucháček*.

Úkolem ústavu bylo centrálně soustřeďovat a provádět veškeré vědecké letecké práce. Zároveň měl řešit všechny zásadní

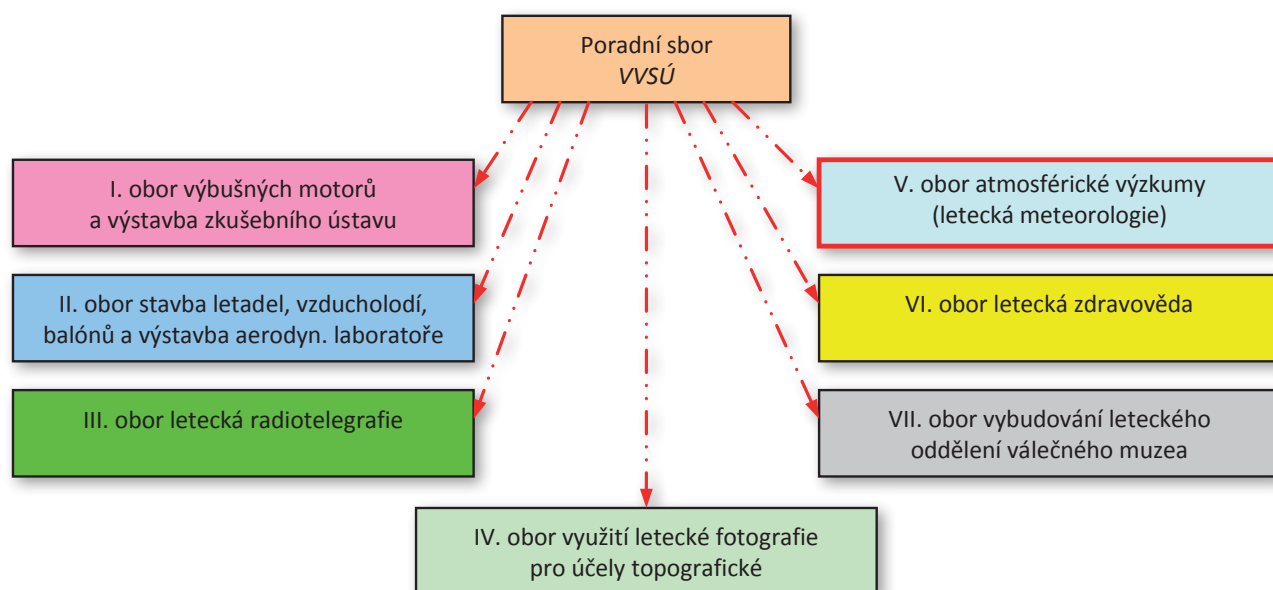
otázky spojené s rozvojem veškerého Československého letectva, včetně civilního a vývojem příbuzných oborů úzce souvisejících s výkonným letectvím. Ve věcech organizační a hospodářské správy byl ústav podřízen *Zemskému vojenskému velitelství I* v Praze, v ostatních otázkách potom přímo *MNO*. Zároveň byl zřízen zvláštní *Poradní sbor* ústavu, který působil jako poradní a pomocný orgán *MNO* ve všech letecko-technických záležitostech. Jednotlivé členy poradního sboru svým dekretem jmenoval ministr národní obrany. Vrchní dohled nad celkovou činností *VVSÚ* po stránce odborné a správní prováděla zvláštní *Správní komise* jmenovaná ministrem národní obrany, která byla složena ze zástupců zainteresovaných ministerstev národní obrany, veřejných prací a školství a národní osvěty. Funkci *Předseda správní komise* zastával *Přednosta vzduchoplaneckého odboru MNO*, funkci *1. místopředsedy* vykonával zástupce ministerstva veřejných prací a *2. místopředsedy* zástupce ministerstva školství a národní osvěty. *Přednosta VVSÚ* zastával funkci tajemníka správní komise. Ačkoliv byl ústav organizační součástí armády, sloužil zároveň potřebám veškerého československého letectví.

První řádná schůze *Poradního sboru VVSÚ* se konala dne 9. listopadu 1922, kde byl předsedou poradního sboru zvolen *plukovník Ing. František Kolařík*, který zastával funkci

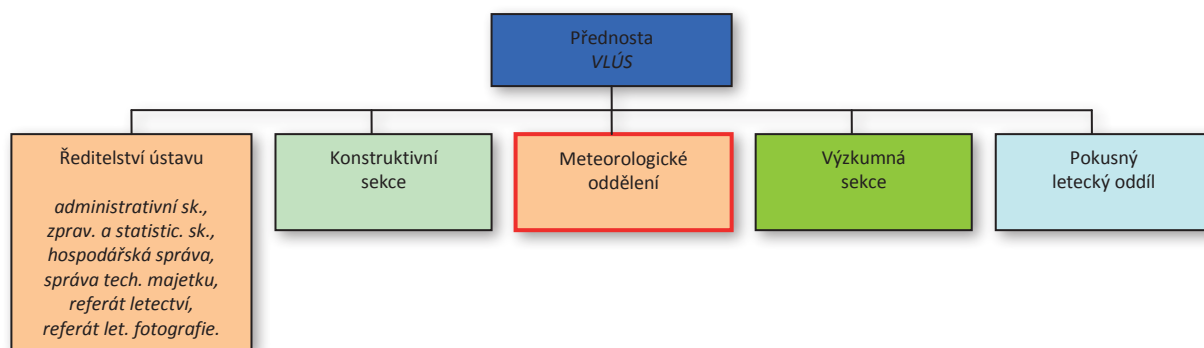
Přednosta vzduchoplaneckého odboru MNO. Jednatelem byl zvolen přednosta ústavu. Dále *poradní sbor VVSÚ* tvořili dva místopředsedové a 28 členů. Za členy *Poradního sboru* byli ministrem národní obrany jmenováni *major PhDr. Bohdan Vipler*, *Meteorologický referent vzduchoplaneckého odboru MNO* a *PhDr. Rudolf Schneider*, *Ředitel Státního ústavu meteorologického*. V rámci poradního sboru rovněž působil zástupce tehdejší vojenské zeměpisné (v současnosti geografické) služby *plukovník Alois Hlídek*, *Přednosta topografického odboru Vojenského zeměpisného ústavu*. Na svém prvním zasedání dne 9. listopadu 1922 *Poradní sbor VVSÚ* mimo jiné ustavil celkem sedm zájmových komisí (oborů pracovních činností).

Dne 1. prosince 1923 byl *Vojenský vzduchoplanecký studijní ústav* přejmenován na *Vojenský letecký ústav studijní – VLÚS*.

V roce 1927 se ze struktury *VLÚS* vyčlenila jeho civilní složka, která se následně přestěhovala do jiného areálu v Letňanech. V roce 1933 byl *VLÚS* reorganizován, sloučen s *Vojenským technickým ústavem* a nově vzniklý ústav, který byl nazván *Vojenský technický a letecký ústav – VTLÚ*, potom působil až do roku 1939. *VTLÚ* byl složen z příslušných odborů, které se dělily na jednotlivá oddělení, přičemž dosavadní *VLÚS* byl organizován v rámci



Složení zájmových (pracovních) komisí poradního sboru VVSÚ ke dni 9. listopadu 1922



Organizační struktura Vojenského leteckého ústavu studijního ke dni 1. prosince 1923

II. odboru VTLÚ. V organizační struktuře *Vojenského vzduchoplaveckého studijního ústavu* a jeho nástupnických organizací byly po celou dobu jejich existence výrazným způsobem rovněž zastoupeny součástí vojenské povětrnostní služby. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitolách 4 až 6.

V souvislosti s hodnocením činnosti významu *Vojenského leteckého ústavu studijního* je nutno připomenout osobnost *PhDr. Emanuela Hofa* (5. prosince 1896 až 3. října 1934), který měl úzký vztah k meteorologii a rovněž k letectví a zároveň se významným způsobem zasloužil o rozvoj tohoto ústavu. Jako žák profesora *PhDr. Stanislava Hanzlíka* ukončil studium meteorologie na *Univerzitě Karlově* v roce 1920, kdy obhájil rigo-



PhDr. Emanuel Hof

rózní práci s názvem „*Analýza východních větrů ve střední Evropě*“. Dne 29. dubna 1920 byl jmenován odborným asistentem u nově zřízeného *Státního ústavu meteorologického* v Praze. Vynikající matematická a fyzikální průprava přivedla *PhDr. Hofa* do styku s teoretickými základy letectví, zejména s problémy aerodynamiky. Soustavné individuální studium, umožněné znalostí cizích jazyků, rozšiřovalo nadále jeho obzory a již v roce 1924, ve svých 28 letech, se stal platnou silou

Odboru pro civilní letectví Ministerstva veřejných prací. K dokonalému uplatnění jeho znalostí však došlo teprve tehdy, když byl v roce 1925 povolán do *Vojenského leteckého ústavu studijního*, aby v něm vybudoval *Aerodynamickou laboratoř Konstruktivní sekce*. Nejprve bylo nutné dát do pořádku aerodynamický tunel *Eiffel*, ne zrovna šťastně navržený ve Francii, potom navrhnout celou technickou aparaturu a uvést ji do chodu, zapracovat personál a založit tak novou tradici ústavu. Československé osamostatnění na tomto důležitém poli leteckého výzkumnictví a založení naší první aerodynamické laboratoře je tedy dílem a odkazem *PhDr. Emanuela Hofa*, původem meteorologa. Ze zdravotních důvodů odešel v 38 letech předčasně do důchodu a krátce nato zemřel. V rámci *Státního ústavu meteorologického* působil 4 roky a dalších 9 let jeho aktivního života bylo spojeno s *Vojenským leteckým ústavem studijním*.

V rámci období počátečního budování československého státu a jeho vojenského letectva stojí rovněž za zmínku skutečnost, že již dne 13. října 1919 Československo přistoupilo k *Mezinárodní úmluvě o letectví*, která byla tehdy sjednána mezi 28 státy. Poslanecká sněmovna tuto smlouvu projednala a schválila na svém 5. zasedání v roce 1922. Autentický text úmluvy byl tehdy schválen v původní verzi, tzn. ve francouzském, anglickém a italském jazyce, a proto bylo nutno zavést



Aerodynamický tunel typu Eiffel vybudovaný v rámci VLÚS

do praxe její formálně i obsahově správný ekvivalent v českém jazyce. Vlastní překlad úmluvy do češtiny, a stejně tak i text připravovaného československého leteckého zákona, byl z mnoha stran napadán jako vědecky a jazykově nesprávný. Hlavní námitky se týkaly především vymezení odborných názvů a obsahu pojmů *létání* a *vzduchoplavba*. Proto byla dne 30. června 1923 v rámci *Vojenského vzduchoplaveckého studijního ústavu* při jeho *Poradním sboru* zřízena zájmová pracovní komise pro letecké názvosloví, jejímiž členy se stali vysokoškolští profesori filologie, technických oborů a práva. Komise v rámci své činnosti následně stanovila nejzákladnější termíny užívané v letectví a schválila příslušné názvoslovné definice, které známe i v dnešní době a už je ani jako specifické a odborné termíny příliš nevnímáme. Základní definice tehdejší odborné komise zněla: „*Je třeba zásadně rozeznávat odlišná označení pro tři v praxi se vyskytující druhy pohybu, a to:*

- *pro pohyb na zemi: chůze (běh apod.) a jízda;*
- *pro pohyb ve vodě: plavání a plavba;*
- *pro pohyb ve vzduchu: létání a let.*

Jest tedy v každém případě zcela nesprávné a dále přímo neudržitelné, užívatí pro pohyb ve vzduchu obdobných označení jako pro plavbu na vodě nebo ve vodě; ježto pohyb ve vzduchu jest právě tak odlišný od plavby na vodě; jako tato od pohybu na zemi. Jest tudíž jedině správné pro pohyb jakéhokoliv předmětu ať živého nebo mrtvého ve vzduchu užívatí výrazu let a z tohoto odvozovati příslušné výrazy, jako letectví, zákon o letectví, letecký zákon, letci apod. Toto ostatně se kryje s lidovou mluvou, která říká, že kámen letí, pták letí, listí poletuje, a neříká, že ten neb onen předmět vzduchem pluje. Zove se tudíž jedině správně každý přístroj ať lehčí, anebo těžší vzduchu a letící ve vzduchu, ve všeobecném smyslu letadlem.“

Elaborát byl zaslán k posouzení příslušným ministerstvům, děkanátům všech českých vysokých škol a rovněž *Československému aeroklubu*. I přes výhrady aeroklubu bylo názvosloví obsažené v dokumentu zavedeno výnosem *MNO č. j. 646 268/18 – Vzduchoplav.*, ze dne 23. listopadu 1923 jako definitivní národní ekvivalent v českém textu mezinárodních smluv a rovněž v československém leteckém zákonu. Zároveň byly změněny všechny dosavadní vojenské názvy „*vzduchoplavecký*“ na nově „*letecký*“. Spor termínů „*létání*“ a „*vzduchoplavba*“ skončil tak ve prospěch termínu „*létání*“, třebaže slovo „*vzduchoplavba*“ (vzdušná plavba) má oporu v cizích ekvivalentech a je správným překladem anglického výrazu „*aerial navigation*“, francouzského „*navigation aerienne*“ a italského „*navigazione aerera*“. V té době byly rovněž schváleny i termíny „*balón*“, „*vzducholod*“ a jiné další termíny.

V průběhu roku 1925 došlo k zahájení přemístování *Vojenské letecké školy* z Chebu do Prostějova. Postupně zde vzniklo *Velitelství, Pilotní škola* a *Dvouletá škola pro pilotní dorost*. Definitivně se letecké učiliště přemístilo do Prostějova v září 1927 a den poté pod velením *plukovníka Rudolfa Holeky* zahájilo svou činnost. Dne 19. ledna 1929 došlo ke změně jeho názvu na *Vojenské letecké učiliště – VLU*, které tvořilo *Velitelství VLU, Školní letecký oddíl 1, Školní letecký oddíl 2, Školní letecký oddíl 3, Oddíl leteckého dorostu, Technická správa* a *Technický park*. V přímé podřízenosti VLU zůstaly až do roku 1934 odložené *Pilotní škola stíhací, Kurz leteckých pozorovatelů* a *Střelecký kurz* v Chebu.

Výuku leteckého personálu v oblasti letecké meteorologie prováděla ve prospěch VLU od roku 1925 nejprve *Hlavní letecká povětrnostní stanice 2*, později reorganizovaná na *Leteckou povětrnostní stanici 10* v Olomouci. Od roku 1927 převzala její působnost nově založená *Letecká povětrnostní stanice 12* v Prostějově.

Při VLU vznikla rovněž *Škola povětrnostní služby*. Podrobnosti o těchto skutečnostech jsou uvedeny v kapitolách 4 až 6.

Za zmínku stojí rovněž připomenout, že v té době v rámci VLU Prostějov působil *rotmistr Karel Janhuba* (původním jménem *Janhuber*), který zde vykonával funkci *Zástupce velitele pilotní školy* a zároveň působil jako *Hlavní pilot – Učitel létání*. Jako jeden z prvních Čechů již v roce 1915 absolvoval pilotní školu ve Wiener-Neustadtu. V roce 1919 působil jako pilot u leteckých setnin v Uherském Hradišti, Košicích a Nitře, kde se aktivně zúčastnil bojů s vojsky *Maďarské republiky rad*. Za tuto činnost byl později vyznamenán *Československým válečným křížem 1918*. Od roku 1921 se nejprve ve vojenském leteckém učilišti v Chebu a později v Prostějově podílel na výcviku většiny československých vojenských pilotů. V období měsíců ledna až dubna 1936 absolvoval „*Výcvik v povětrnostní službě*“ při *Státním ústavu meteorologickém a Vojenském technickém a leteckém ústavu*. V následujícím období až do ledna roku 1938 vykonával funkci *Velitel povětrnostní stanice 11* v Piešťanech. Po roce 1945 zastával významné místo v rámci obnovené československé vojenské povětrnostní služby. Podrobnosti o těchto skutečnostech jsou uvedeny v kapitole 10.

MNO se rovněž zásadním způsobem zasloužilo o vznik a další vývoj československého civilního letectví, kterému prostřednictvím poskytnutí rozhodující morální a hmotné pomoci umožnilo zahájit jeho první obtížné kroky. Na základě dohody s ministerstvem veřejných prací zřídilo *MNO* v dubnu 1923 na letišti ve Kbelích u Prahy *Letecký dopravní oddíl*, který pod velením *majora Karla Hupnera* zahájil zkušební provozování letecké dopravy na trati Praha – Bratislava – Košice – Užhorod. Po velmi dobrých výsledcích těchto zkoušek se dne 19. července 1923 rozhodla československá vláda zrušit ke dni 6. října 1923 již zmíněný vojenský letecký dopravní oddíl a téhož dne na jeho základě, převedením personálu, letounů a poskytnutím zázemí zřídit *Československé státní aerolinie – ČSA*, které zároveň převzaly dosavadní úkoly vojenského *Leteckého dopravního oddílu*. Vlastní provoz *ČSA* měl být zahájen dne 28. října 1923 u příležitosti 5. výročí vzniku samostatného státu, avšak pro nepříznivé povětrnostní podmínky se první let na lince Praha – Bratislava uskutečnil až následujícího dne 29. října 1923.



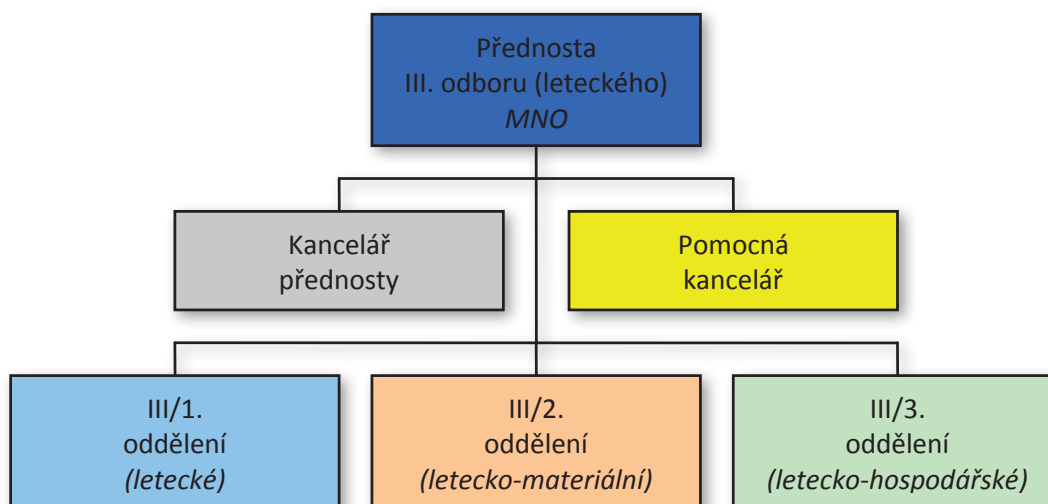
Rotmistr Karel Janhuber (od r. 1927 Janhuba)

V roce 1926 byl v rámci vojenského letectva zahájen výcvik létání za využití padáků. V průběhu roku 1927 došlo, po období počátečního budování a s tím spojených častých změn v koncepcích a reorganizacích, k postupné celkové stabilizaci všech struktur Československé branné moci. Tyto skutečnosti se v plné míře týkaly i jednotlivých součástí Československého vojenského letectva. V tomto roce byl mimo jiné u útvarů vojenského letectva rovněž zahájen systematický výcvik létání v noci (první válečný noční let uskutečnil v říjnu 1914 francouzský pilot, *poručík Laurens*). Na jaře roku 1931 zahájilo vojenské letectvo organizování kurzů létání podle přístrojů. Tato skutečnost vedla ke značnému zvýšení významu radiového spojení, přístrojové navigace a rovněž údajů o aktuálním a předpokládaném (předpovídaném) počasí při vzletu, během letu a při přistání, přičemž v té souvislosti byla stanovena první „*meteorologická minima*“ pro létání vojenských letadel. Technické prostředky pro vzájemné radiové a radiotelegrafické spojení mezi zemí a letovými osádkami byly v rámci vojenského letectva postupně zaváděny od roku 1934. V roce 1936 byl do používání zaveden systém radiově řízených sestupů letadel v oblačnosti při koncové viditelnosti zemského povrchu.

Od roku 1927 bylo československé vojenské letectvo odborně řízeno prostřednictvím *III. odboru (leteckého) MNO* v čele s jeho přednostou, *divizním generálem Jaroslavem Fajfrem*.

Velitelsky bylo vojenské letectvo na počátku 30. let 20. století organizováno v rámci třech leteckých pluků dislokovaných ve Kbelích, Olomouci a Piešťanech v působnosti jednotlivých *Zemských vojenských velitelství I. – III.*, která byla přímo podřízena *Náčelníkovi Hlavního štábu Československé branné moci*. Postupně k dosavadním leteckým útvarům přibývaly další tři pluky dislokované v Hradci Králové a Kbelích, které od 1. ledna 1933 vytvořily *Samostatnou leteckou brigádu*, která působila v přímé podřízenosti *Náčelníka Hlavního štábu Československé branné moci*.

Počátkem 30. let 20. století se československá armáda v důsledku velké hospodářské krize nalézala ve velmi obtížné a složité situaci. Snižování vojenských výdajů vedlo ke snaze maximálně šetřit i za cenu omezování výcviku a zhoršování hmotného zabezpečení vojáků. Přes dlouhodobě prosazovanou apolitičnost se armáda stala terčem zájmu politických stran, které zneužívaly hospodářskou krizi a neváhaly agitovat přímo mezi vojáky. V roce 1932 se v parlamentu podařilo přes odpor velení



Organizační struktura III. odboru (leteckého) MNO v roce 1930

armády prosadit zkrácení vojenské základní služby na 14 měsíců, které se dalo provést jen za cenu značné redukce početních stavů a omezení již tak nedostatečného výcviku. V československé společnosti v té době panovalo všeobecné přesvědčení, že samostatný stát je sice správná věc, ale nesmí být příliš drahý. Proti nebezpečí ze strany Německa přece existují spojenecké smlouvy, tak proč draze financovat obranu státu? A tak jen rozepře o prodloužení povinné vojenské služby na dobu dvou let trvaly až do roku 1934, kdy se jí podařilo prosadit teprve poté, co *Náčelník Hlavního štábu* pohrozil svou demisí.

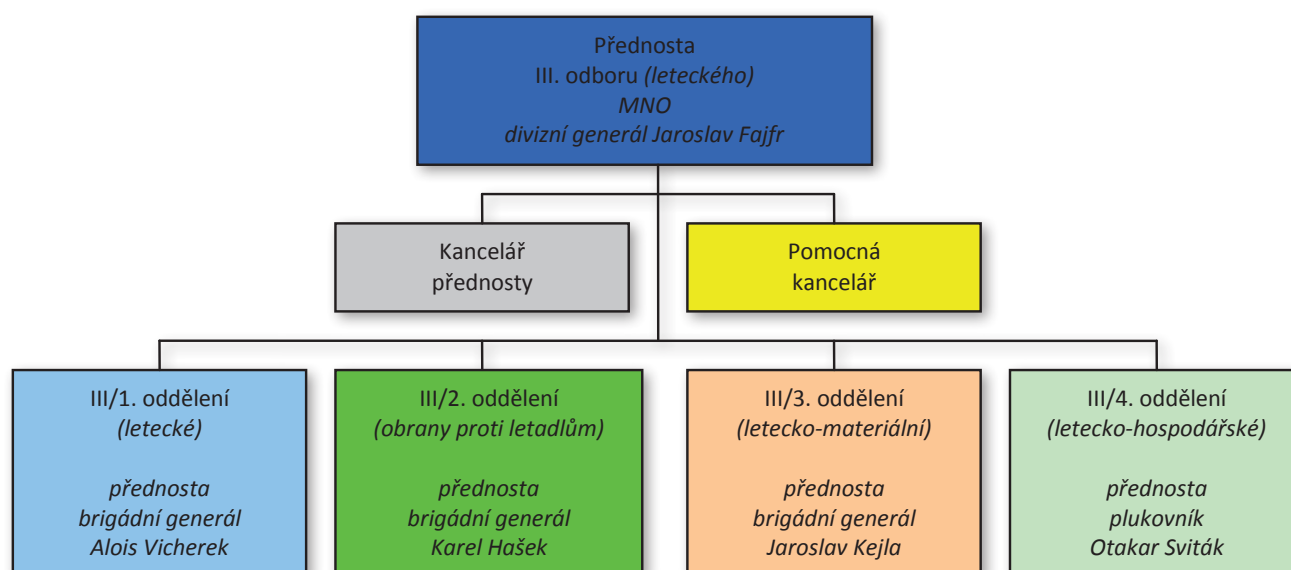
Nástup nacistů k moci v Německu, ve spojení s neúspěchem jednání na odzbrojovací konferenci v Ženevě, představoval zásadní kvalitativní přelom v zahraničně-politickém postavení Československa. V roce 1932 si Německo na odzbrojovací konferenci v Ženevě vynutilo rovnoprávnost ve zbrojení. Tehdejší ministr zahraničí Československé republiky *Dr. Edvard Beneš* po návratu z této konference při jednání s nejvyšším velením Československé armády konstatoval: „*Máme tak čtyři léta, krize přijde nejpozději v roce 1937 a do té doby musí být republika vojensky plně připravena.*“ Německo v říjnu roku 1933 demonstrativně opustilo odzbrojovací konferenci a *Společnost národů* a rovněž oficiálně proklamovalo své územní požadavky ve východní Evropě. V březnu 1935 zavedlo povinnou dvouletou vojenskou službu a v březnu 1936 obsadilo Porýní. Teprve dne 30. dubna 1936 byl v Československu schválen „*Zákon na obranu státu*“ a další důležitý „*Zákon o půjčce na obranu*“ ještě o měsíc později. *Armádní generál Ludvík Krejčí* v pozdějším období napsal: „*Ztracený čas se nedal ničím nahradit, rozhodující většina našeho národa byla ukolébána snivou pohádkou o věčném míru.*“

K určitému zlomu došlo dne 9. května 1933, kdy *armádní generál Jan Syrový*, tehdejší *náčelník Hlavního štábu*, podepsal dokument nazvaný „*Armáda v poli*“ stanovující zásady výstavby Československé armády pro následující roky. Odstartoval tak proces změn v československé armádě trvajících až do konce 30. let. Jednalo se o zcela zásadní reorganizaci a modernizaci branné moci, ne nepodobnou té, kterou prochází současná *Armáda České republiky*. Související probíhající organizační změny se u československého vojenského letectva projevíly mimo

jiné zřízením řídicích mezičlánků mezi *III. odborem (leteckým) MNO* a jednotlivými leteckými pluky. Dne 1. ledna 1933 došlo v Praze, Brně a v Bratislavě ke zřízení jednotlivých *Zemských velitelství letectva*, která začala působit v sestavách dosavadních *Zemských vojenských velitelství*. Zároveň došlo ke zřízení *Samostatné letecké brigády* v podřízenosti *Náčelníka Hlavního štábu*.

V té době bylo vojenské letectvo tvořeno celkem 6 pluky, přičemž *Letecké pluky 1, 5 a 6* byly posádkou ve Kbelích u Prahy a měly své odloučené části v Chebu a Milovicích. *Letecký pluk 2* byl umístěn v Olomouci. *Letecký pluk 3* byl dislokován v Piešťanech s odloučenými částmi v Bratislavě, Nitře a Košicích a *Letecký pluk 4* byl posádkou v Hradci Králové. Vojenské letecké učiliště bylo umístěno v Prostějově, přičemž mělo odloučenou část v Chebu. Hlavní letecký sklad a *Letecké dílny* byly dislokovány v Olomouci. Vojenská letecká přejímací správa a *II. odbor (letecký) Vojenského technického leteckého ústavu* byly umístěny ve Kbelích a Letňanech.

Pátevní síť hlavních stálých vojenských letišť byla v té době tvořena letišti Kbely, Cheb, Milovice, Hradčany, Hradec Králové, Olomouc, Prostějov, Brno, Bratislava-Vajnory, Nitra, Piešťany, Spišská Nová Ves a Košice. Kromě těchto byla vojensky obsazena, upravena a příležitostně používána pomocná letiště v Letňanech, Plzni, Vysokém Mýtě a Malackách. Na svých stálých letištích ve Kbelích a v Košicích umožňovala vojenská správa provoz civilního letectví a naopak civilní letiště v Brně a Bratislavě byla propůjčena vojenským leteckým jednotkám. Koncem 20. let byl na letišti ve Kbelích vybudován péčí ministerstva veřejných prací jeden velkokapacitní hangár, šest menších hangárů, moderní maják a rovněž bylo zřízeno další potřebné zázemí k provozování civilní letecké dopravy, takže letiště bylo ve své době jedním z nejlépe zařízených v Evropě. Značný rozvoj československého civilního i vojenského letectva však způsoboval, že již počátkem 30. let letiště kapacitně nevyhovovalo rostoucím požadavkům, proto se předpokládalo vybudovat nové civilní letiště v Praze-Ruzyni. V této souvislosti bylo později od roku 1937 celé letiště Kbely přenecháno ve prospěch vojenského letectva.



Organizační struktura III. odboru (leteckého) MNO ke dni 1. září 1938

V letech 1927 až 1938 působil v jugoslávském Kumboru poblíž Boky Kotorské zahraniční československý vojenský letecký detachment vyzbrojený 4 hydroplány *AERO A-29* (od roku 1936 v plovákové verzi upravené *LETOV Š-328*), který každý rok v letním období prováděl po dobu čtyř měsíců nad Jaderským mořem vlečení vzdušných rukávů (terčů) pro potřeby zde probíhajícího výcviku československého dělostřelectva proti letadlům.

Do konce 30. let minulého století prošlo československé vojenské letectvo, zejména v souvislosti s nástupem německého fašismu a rostoucím nebezpečím ohrožení republiky, dalším významným vývojem. Hlavní změny se především týkaly zavádění nových druhů a typů letecké a zabezpečovací techniky, rozšiřování počtu stálých letišť a změn organizační struktury a dislokace leteckých útvarů.

Ke dni 1. září 1938 bylo vojenské letectvo odborně řízeno prostřednictvím *III. odboru (leteckého) MNO* v čele s jeho přednostou *divizním generálem Jaroslavem Fajfrem*.

Vlastní vojenské letectvo bylo v té době nadále tvořeno celkem 6 leteckými pluky velitelsky organizovanými v podřízenosti jednotlivých (tří) *Zemských velitelství letectva* (letecké pluky 1, 2 a 3) v sestavě příslušných *Zemských vojenských velitelství*, které působily v podřízenosti *Náčelníka Hlavního štábu*, kterému bylo dále rovněž přímo podřízeno *Velitelství samostatné letecké brigády* (letecké pluky 4, 5 a 6). Letecké pluky se členily na perutě, které byly tvořeny jednotlivými letkami, které podle svého určení byly dále děleny na letky:

- stíhací;
- bitevní;
- bombardovací;
- pozorovací;
- zvědné.

Dále bylo vojenské letectvo tvořeno *Vojenským leteckým učilištěm, II. odborem (leteckým)* vyčleněným od *Vojenského technického a leteckého ústavu, Ústředním leteckým skladem*, třemi *Zemskými leteckými sklady*, *Leteckým radioelektrickým střediskem* a *Leteckou střelnicí*.

Rostoucí napětí druhé poloviny 30. let nakonec vyvrcholilo v roce 1938, kdy vzrůstající německá agresivita vedla nejprve k přijetí mimořádného opatření „*Částečné mobilizace*“ v době od 20. května do 22. června a nakonec k vyhlášení „*Všeobecné mobilizace*“ dne 23. září 1938. Mobilizace Československé branné moci na podzim 1938 proběhla rychle a značně spóřadaně, avšak je třeba přihlídnout ke skutečnosti, že byla provedena překvapivě, ještě za mírového stavu a pokud by se vláda fašistického Německa rozhodla narušit ji hned v počátku, s největší pravděpodobností by zdaleka neproběhla tak hladce.

Všeobecná mobilizace dne 23. září 1938 se však Vojenského letectva v podstatě již nedotkla, neboť v té době byli již záložníci u svých předurčených útvarů, kde probíhala příprava k rozmísťování leteckých jednotek na polní letiště. Na základě mimořádných vojenských opatření došlo 13. září 1938 k povolání vybraných záložníků na zvláštní cvičení v míru a dne 17. září nastoupil celý nejmladší ročník zálohy. Jednalo se o podobná opatření, jaká byla vyhlášena v již květnu roku 1938 pod názvem „*Částečná mobilizace*“. Za zmínku stojí rovněž skutečnost, že v polovině měsíce září byly tehdejší *Československé státní aerolinie* převedeny do podřízenosti *MNO* a jako 2 kurýrní letky potom byly dislokovány na letištích v Praze-Ruzyni a ve Vyškově. Ve stejné době byly do sestavy československého vojenského letectva rovněž převedeny personál a letecká technika *četnických leteckých hlídek – ČLH*, které byly v Československé republice zřízeny ke dni 1. července 1935 jako *Policejní letectvo* na základě společné trojstranné dohody mezi ministerstvem vnitra, ministerstvem národní obrany a ministerstvem veřejných prací.

V té době se začaly množit případy, kdy maďarské a především německé letouny, velmi často se špionážními úkoly, narušovaly československý vzdušný prostor. Úkolem *ČLH* bylo až do doby všeobecné mobilizace v září roku 1938 dohlížet na dodržování a respektování vzdušných hranic státu, kdy měly zabraňovat jejich narušování a přinucovat jejich narušitele k přistání na nejbližším letišti. Dislokace *ČLH* ke dni 1. září 1938 je uvedena jako součást *přílohy č. 1*. Výše uvedenými opatřeními byl dosavadní mírový počet 55 letek vojenského letectva zvýšen na 68, přičemž letecké útvary a jednotky byly operačně rozděleny do podřízenosti čtyř *Velitelství polních armád*, nebo jako záloha *Hlavního velitelství operujících armád*. Podrobnější organizační a dislokační struktura jednotlivých součástí vojenského letectva ke dni 1. září 1938 je uvedena jako součást *přílohy č. 1*.

Dne 17. září došlo k dosažení válečné pohotovosti československého vojenského letectva pro zabezpečení chodu válečných operací. V době vyhlášení „*Všeobecné mobilizace*“ zaujaly dne 23. září 1938 letecké jednotky rozptýlenou operační sestavu (celkem 950 letounů, z toho 610 v první linii) rozmístěnou na převážně polních letištích předurčených k působení letectva v průběhu válečných operací. Zároveň byly vytvořeny podmínky pro zabezpečení průběhu operací (zásobování palivy a mazivy, náhradními díly, municí apod.), přičemž především stíhací letecké jednotky byly schopny působit po omezenou dobu samostatně, bez velkého nároku na logistické zabezpečení. Podrobnější operační sestava československého vojenského letectva a jeho dislokace ke dni 30. září 1938 je uvedena v *příloze č. 2*. V měsíci září roku 1938 byly na válečnou strukturu převedeny rovněž součásti vojenské povětrnostní služby a vytvořily svojí odbornou „*polní*“ a „*zápolní*“ sestavu. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 6.

Pro řízení vojenských operací na strategické úrovni bylo určeno *Hlavní velitelství operujících armád – HVOA*, které vzniklo současně s vyhlášením všeobecné mobilizace v noci na 23. září 1938. Jeho předem určený sled se okamžitě rozvinul v Klánovicích u Prahy. Dne 26. září večer se následně přesunulo do Vyškova a jeho jednotlivé složky se rozptýlily ve městě a po okolních obcích. Hlavní velitel *armádní generál Ludvík Krejčí* společně s operačním oddělením sídlil na zámku v Račicích u Vyškova. Organizační struktura a personální obsazení některých vybraných součástí mobilizované *Československé branné moci* v roce 1938 ke dni 30. září 1938 se stavem v 12:00 hodin je uvedena v *příloze č. 3*. V záloze *HVOA* se mimo jiných útvarů nacházela i *Samostatná letecká brigáda*, jejíž pluky, vyzbrojené převážně těžkými bombardovacími letouny, byly připraveny provádět bombardování mobilních svazků a útvarů nepřítele přibližujících se k československé státní hranici na předpokládaných směrech zejména z Horního Rakouska a dále ze Saska a Lužice. V případě prolomení československé obrany měly útvary samostatné letecké brigády zabraňovat v postupu německých vojsk do operační hloubky. Přitom se předpokládala úzká součinnost se *Skupinami bojového letectva* jednotlivých polních armád, v nichž byly soustředěny lehké bombardovací letouny a část sil stíhacího letectva. Zároveň byly připraveny podmínky pro přijetí 2 perutí francouzského letectva (40 letadel), tak jak předpokládaly úmluvy z roku 1934.

Protivzdušnou obranu „*zápolní*“ (týlu) zajišťovala uskupení jednotek *Teritoriální obrany proti letadlům – TOPL*, zahrnující veškeré útvary protiletadlového dělostřelectva (celkem ve výzbroji 230 velkorážných protiletadlových kulometů a 250 protiletadlových kanonů), společně se zbývající částí stíhacího letectva. Sestava uskupení *TOPL* zahrnovala celkem 26 bráněných míst, z čehož většinu tvořily průmyslové závody. Hlavním bráněným místem bylo město Praha, na jehož obranu bylo soustředěno 25 % protiletadlových baterií. Na obraně zápolí se částečně podílely i některé zbrojní podniky (zejména závody

v Plzni, Strakonících, Brně, Uherském brodě, Vsetíně a Povážské Bystrici), které si z vlastních prostředků zakoupily menší množství lehkých protiletadlových kulometů. Avšak poměrně slabá *TOPL* nebyla jako celek schopna čelit nadvládě protivníkovy letectva ve vzduchu a zabránit tak provádění úderů na městské aglomerace nebo průmyslové závody.

Po odstoupení pohraničních území počátkem října 1938 bylo Československé vojenské letectvo postupně demobilizováno, reorganizováno do nové mírové organizační struktury a příslušně redislokováno s ohledem na novou vojensko-politickou situaci. Organizační struktura vojenského letectva a jeho dislokace ke dni 1. března 1939 je uvedena v *příloze č. 4*. Zároveň byla obnovena činnost četnických leteckých hlídek, jejich nová dislokace je uvedena jako součást *přílohy č. 4*.

Československé vojenské letectvo bylo v dobách po 2. světové válce často označováno jako zastaralé a v případě vzniku válečného konfliktu jako méněcenné. Jak však naznačil pozdější začátek 2. světové války, kvalitně vycvičení piloti mohli i na relativně horších letounech dosahovat dobrých výsledků. Československý zbrojní průmysl sice stačil na odpovídající vyzbrojení armády pěchotními zbraněmi a dělostřelectvem, nebyl však schopen urychleně zabezpečit především její mechanizaci, motorizaci a rozvoj letectva, i když jeho výzkumná a vývojová základna pracovala s předstihem a kvalitně. Nestačily však průmyslové výrobní kapacity a finančně-ekonomické zabezpečení.

Dosti markantně se to projevilo zejména u letectva. To bylo v kritické době většinou vybaveno především pozorovacími letouny *LETOV Š-328*, stíhacími dvouplošníky *AVIA B-534*, omezeným počtem třímotorových bombardovacích letounů typu *Fokker* a dvoumotorových *AVIA B-71*. Vývojová základna vytvořila sice na svou dobu vysoce výkonný stíhací letoun *AVIA B-535*, jehož parametry byly srovnatelné s německým strojem *Messerschmitt Bf-109 D*, avšak ten se do výzbroje československého letectva právě z kapacitních důvodů v potřebném množství již prakticky nedostal. Slabost techniky československého vojenského letectva se později projevila v březnu 1939 při střetnutí letounů *AVIA B-534* zařazených do výzbroje *Vzdušných zbraní* Slovenského štátu s maďarskými stíhacími letouny typu *Caproni* nad východním Slovenskem a Karpatskou Ukrajinou, v nichž stíhací letouny bývalého Československa vesměs prohrávaly, přičemž o kvalitě pilotů nelze pochybovat.

V souvislosti s tímto obdobím bude jistě zajímavé zmínit se o činnosti jednotek německé *Luftwaffe* (vzdušné zbraně) na zabraných československých letištích v odstoupeném pohraničí. Ve druhé polovině třicátých let dvacátého století muselo Československo čelit stále sílící hrozbě německého nacismu. Na stupňující se vojensko-politický nátlak reagovala československá vláda přijetím celé škály opatření, jejichž cílem bylo posílení obranyschopnosti země v případě německého útoku. Patrně nejznámějším z těchto opatření byla výstavba linie stálého opevnění podél hranic s Německem. Podobně jako dnes, ani tehdy se žádná bojující pozemní armáda nemohla obejít bez leteckého krytí své činnosti.

V týlu budované linie opevnění proto v průběhu druhé poloviny třicátých let probíhala výstavba dalších nových vojenských

letišť. Málo známým faktem zůstává, že podle tehdejších plánů *Hlavního štábu* měla vzniknout další *samostatná letecká brigáda (stíhací)*, přičemž jedno z letišť určené pro novou brigádu vznikalo rovněž ve Starém Městě u Moravské Třebové. V době mobilizace v září 1938 byla na letišti ve Starém Městě dokončena pouze zhruba jedna třetina stavebních prací. Přesto zde byla již dne 23. června 1938 zřízena stanice *Četnické letecké hlídky*.

Po podpisu mnichovské dohody dne 30. září 1938, na rozdíl od ostatních letišť, která byla v drtivé většině případů situována ve vnitrozemí, bylo Staré Město v rámci záboru obsazeno jednotkami *Werhmachtu*. Po nich se zde koncem října objevily i letouny *Luftwaffe*. První ze dvou stíhacích skupin, *Gruppe IV/JG-132* se na zdejší letišti objevila koncem měsíce října, když přeletěla z obsazeného letiště Karlovy Vary. Druhá stíhací skupina *Gruppe I/JG-331* potom přilétla dne 1. listopadu 1938. Obě stíhací skupiny, které byly vyzbrojeny letouny *Messerschmitt Bf-109 C*, zde setrvaly až do 15. března 1939, kdy se podílely na obsazení letiště v Olomouci.

Jak je zřejmé, německá armáda okamžitě využila zisku velkého, byť teprve rozestavěného letiště k přísunu poměrně početných skupin *Luftwaffe*. Německé letecké skupiny (*Gruppe*) byly obdobou perutí v československém vojenském letectvu a tabulkově měly mít přibližně po čtyřiceti letadlech. V tehdejších Sudetech tak začaly z letišť ve Starém Městě, Karlových Varech, Mariánských Lázních, Chebu a Liberci operovat a připravovat se k dokončení úplné okupace Československa moderní letouny, výkonově nadřazené letecké technice používané československým letectvem.

Československá armáda byla v rámci svých možností a možností národního hospodářství připravena plnit svou úlohu k obraně demokratického státu. Sama bez spojenců však brutální přesile, oslabená početním vnitřním nepřítelem, nemohla odolat. Stručně řečeno, reálná politika ji přivedla do situace, kterou stávajícími vojenskými silami a prostředky nebyla schopna řešit. Kapitulace Československa roku 1938, dokončená potom v březnu 1939, nebyla tedy způsobena vinou jeho armády, ale především vinou politického vedení státu. Kdyby se však Československo přesto v té době bránilo, nedošlo by sice k morálnímu zlomení velké části národa, ale s velkou pravděpodobností by došlo ke zničení materiální podstaty státu a k likvidaci značné části nebo i většiny jeho příslušníků.

Československá republika tedy byla v předvečer 2. světové války bránitelná, nebyla však ubránitelná. Po léta pracně budovaný bezpečnostní systém Československa se koncem září 1938 zhroutil a země samotná se ocitla v silné mezinárodní izolaci. Ze států „*Malé dohody*“ zůstalo věrné jen Rumunsko. Francie, hlavní spojenec Československa, donutila československou vládu k podrobení se Německu a dala jasně najevo, že vojenskou pomoc neposkytne. Pomoc Sovětského svazu, sama ostatně dost problematická, byla podmíněna postojem Francie. O osudu Československa se tak rozhodlo na schůzce čtyř mocností v Mnichově. Ani armáda, jakkoliv odhodlaná a relativně dobře vyzbrojená, nemohla však zachránit situaci. Stav připravenosti Československého státu a jeho armády na vedení války nakonec nehral při posuzování možnosti obrany republiky hlavní roli.





3. Vznik, výstavba a další vývoj československé vojenské povětrnostní služby v letech 1918 a 1919

Při vzniku samostatného Československa patřilo k jednomu z hlavních úkolů nové politické reprezentace vybudovat brannou moc a v nové geopolitické situaci zabezpečit stát po stránce obrany. V rámci výstavby armády se, jako důsledek všeobecného rozvoje vojenství v době 1. světové války, začaly nejrychleji rozvíjet zejména letectvo, dělostřelectvo a plynová služba.

Skutečnost, že tyto druhy zbraní byly při své činnosti do značné míry závislé na vlivu meteorologických podmínek, vedla hned na počátku k rozhodnutí začít v rámci Československé armády rovněž budovat vlastní povětrnostní službu, která by prostřednictvím informační činnosti zabezpečovala požadavky obrany státu v oblasti meteorologie a příbuzných oborů. Budování vojenské povětrnostní služby bylo zahájeno hned během prvních svobodných okamžiků, v odpoledních hodinách dne 28. října 1918. Jako výchozí principiální model výstavby služby byly postupně přijaty organizační struktura, metody práce, technické vybavení a rovněž převzetí části odborného personálu bývalé rakousko-uherské vojenské povětrnostní služby.

Vznik, výstavbu a rozvoj československé vojenské povětrnostní služby v dalším, více než devadesátiletém období, zásadním způsobem ovlivňovaly následující objektivní historické faktory:

■ Etapy vývoje mezinárodně-politické situace a jejího vlivu na výstavbu armády:

- ▶ 1918 až 1933: formování organizační struktury nové Československé branné moci a vojenské povětrnostní služby, značný nedostatek školených specialistů – meteorologů;
- ▶ 1933 až 1938: tlak nebezpečí ohrožení státu fašistickým Německem, příprava na válečný konflikt a následné organizačně-mobilizační selhání vojenské povětrnostní služby na podzim roku 1938;
- ▶ 1939 až 1945: rozpad branné moci, paralyzování činnosti vojenské povětrnostní služby během existence Protektorátu Čechy a Morava;
- ▶ 1945 až 1948: nové formování československého vojenského letectva a obnovení činnosti vojenské povětrnostní služby se smíšeným vlivem západního, východního a vlastního předválečného modelu organizace;
- ▶ 1949 až 1989: existence bipolární geopolitické situace, vliv studené války, převzetí sovětské vojenské doktríny a modelu výstavby armády, včetně polohy státu jako západní výspy *Varšavské smlouvy* na historicky nejrozsáhlejší organizační rozvoj armády a tým i vojenské povětrnostní služby;
- ▶ 1990 až 1999: změna společenských poměrů, přechod armády na novou vojenskou doktrínu, rozdělení společného státu, značné snížení počtů ozbrojených sil a v té souvislosti i početních stavů vojenské povětrnostní služby;
- ▶ od roku 1999: vstup České republiky do NATO, působení *Armády České republiky* v rámci nového spojeneckého uskupení, výstavba nových organizačních struktur vojenské hydrometeorologické služby, rozvoj spolupráce s obdobnými aliančními službami a účast ve spojeneckých zahraničních operacích;

■ Etapy výstavby a rozvoje armády a z nich vyplývající požadavky na vojenskou povětrnostní službu:

- ▶ 1918 až 1939: hlavní technicko-taktické parametry bojových prostředků a způsoby činnosti letectva, polního dělostřelectva, plynové služby a dělostřelectva proti letadlům;
- ▶ 1945 až 1993: hlavní technicko-taktické parametry bojových prostředků a způsoby činnosti letectva, vojsk protivzdušné obrany státu, raketového vojska a dělostřelectva, chemického vojska, přechod na proudovou leteckou techniku, létání ve stratosféře, nadzvukovými rychlostmi a rozvoj vrtulníkového letectva;
- ▶ 1993 až 2003: přechod vojenského letectva na provoz a zabezpečení letového provozu podle norem a doporučení *Mezinárodní organizace civilního letectví*, zavádění kvalitativně vyšších technologií a technických prostředků, všeobecná automatizace a digitalizace vojenské hydrometeorologické služby;
- ▶ od roku 2003: výstavba armády expedičního typu na bázi vševojskových nebo speciálních účelových úkolových uskupení, přechod na organizaci komplexní hydrometeorologické podpory v rámci zpravodajského zabezpečení při řešení otázek vojenských a nevojenských ohrožení a operací spojeneckých ozbrojených sil na území státu a v zahraničí, vytvoření společné organizační struktury a zahájení úzké spolupráce mezi Hydrometeorologickou službou AČR a Geografickou službou AČR.

■ Etapy vývoje vzájemných vztahů mezi vojenskou a civilní povětrnostní službou:

- ▶ 1918 až 1923: praktické odborné podřízení vojenské povětrnostní služby *Státnímu ústavu meteorologickému*;
- ▶ 1923 až 1928: emancipační snahy vojenské povětrnostní služby, faktické odborné osamostatnění vojenské povětrnostní služby, činnost obou služeb na principu vzájemné součinnosti;
- ▶ 1928 až 1935: praktické odborné podřízení vojenské povětrnostní služby *Státnímu ústavu meteorologickému*;
- ▶ 1935 až 1939: výstavba nového modelu systému vojenské povětrnostní služby a vzájemné spolupráce, zájmy obrany státu v rámci *Státního ústavu meteorologického* byly prosazovány prostřednictvím *Zástupce MNO při SÚM*, zrušení vojenské povětrnostní služby a převedení části jejich příslušníků ve prospěch *SÚM*;
- ▶ 1945 až 1950: činnost dvou samostatných služeb, vzájemné snahy prosadit převedení jedné povětrnostní služby do podřízenosti druhé, zájmy obrany státu v rámci *Státních meteorologických ústavů* prosazovány prostřednictvím *Zástupců MNO při Státních meteorologických ústavech*;
- ▶ 1950 až 1951: činnost dvou samostatných služeb, zájmy obrany státu v rámci *Státního meteorologického ústavu* prosazovány prostřednictvím *Náměstka ředitele státního meteorologického ústavu – Zástupce MNO*, jako vojenské osoby v činné službě jmenované v působnosti *MNO*;
- ▶ 1952 až 1953: působení jedné organizačně sloučené povětrnostní služby, *Státní meteorologický ústav* převeden do přímé podřízenosti *MNO*;

- ▶ 1954 až 1957: dvě samostatné služby působící ve vzájemné úzké součinnosti, zájmy obrany státu v rámci *Státního hydro-meteorologického ústavu* prosazovány prostřednictvím jmenování ředitele a dalších tří vedoucích představitelů ústavu jako vojenských osob v činné službě v působnosti *MNO* a zároveň prostřednictvím příslušných meziresortních dohod o spolupráci;
- ▶ od roku 1957: činnost dvou samostatných služeb ve vzájemné úzké součinnosti, zájmy obrany státu v rámci *Státního hydro-meteorologického ústavu* prosazovány prostřednictvím příslušných meziresortních dohod o spolupráci.

■ Etapy rozvoje a zavádění nových technologií a technických prostředků pro meteorologická měření a pro zpracování a tvorbu podkladových materiálů a informačních produktů:

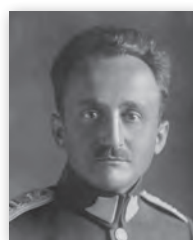
- ▶ 1918 až 1939: klasická přízemní meteorologická měření a pozorování, výšková měření pomocí jednopilotážní meteorologických balónů a záznamů meteografických přístrojů umístěných na palubách letadel, norská synoptická škola vycházející z přízemních meteorologických map a minimálního objemu informací ve vertikálním rozměru;
- ▶ 1945 až 1948: zahájení výškových meteorologických měření pomocí radiosondážních prostředků, norská synoptická škola vycházející z přízemních map a velmi omezeného objemu informací ve vertikálním rozměru;
- ▶ 1949 až 1970: Norská synoptická škola pracující vedle přízemních meteorologických map s mapami výškových polí;
- ▶ 1970 až 1993: zavádění prostředků a rozvoj metod radiolokačního a družicového průzkumu počasí, zahájeno provozní využívání numerických prognózních modelů;
- ▶ 1994 až 2004: zavádění automatizovaných a digitálních stacionárních a přemístitelných systémů přízemních měření a pozorování, radiolokačního, družicového a radiosondážního průzkumu atmosféry, celková komputelizace, digitalizace a zvýšení kapacit přenosu a zpracování dat a jejich výměny na resortní, národní a mezinárodní úrovni;
- ▶ od roku 2005: tvorba uživatelských vrstev nad numerickými prognózními modely a další zvyšování komputelizace a kapacit přenosu a zpracování dat, informací a produktů na resortní, národní a mezinárodní úrovni.

3.1 VZNIK A ČINNOST POVĚTRNOSTNÍ STANICE LETECKÉHO SBORU V PRAZE (PŘI HVĚZDÁRNĚ) V OBDOBÍ VZNIKU SAMOSTATNÉHO STÁTU

Počátky československé vojenské povětrnostní služby jsou úzce spojeny s organizováním státní (civilní) meteorologické služby a rovněž s činností observatoře v pražském Klementinu. V den vzniku samostatné Československé republiky dne 28. října 1918 existovaly na území nového státu dvě vojenské povětrnostní stanice bývalé rakousko-uherské armády, jednak *Zápolní pilotovací povětrnostní stanice* při hvězdárně v pražském Klementinu a dále *Zápolní povětrnostní stanice 43* v Hranicích na Moravě, které byly v té době obsazeny vojenským personálem. Obě stanice byly původně zřízeny rakousko-uherskou vojenskou povětrnostní službou, odborně organizovanou za 1. světové války prostřednictvím již zmíněné *Týlové vojenské centrály meteorologické* vytvořené při *c. k. Ústředním ústavu pro meteorologii a geodynamiku* ve Vídni.

Jak bylo již uvedeno, vyzval dne 28. října 1918 *setník (kapitán) Jaroslav Rošický*, představitel vojenské části tajné odbojové organizace *Maffie* v Praze, všechny vojáky české národnosti, aby se dostavili na pražský Žofín. Tam se následně v odpoledních hodinách sešla i řada bývalých příslušníků rakousko-uherského letectva a při té příležitosti rovněž proběhla ustanovující schůze, na níž byl vytvořen *Československý letecký sbor*.

Tohoto shromáždění a následně ustanovující schůze leteckých důstojníků se rovněž, jako jediný meteorolog mezi přítomnými, zúčastnil i *praporčík Ing. agr. Jan Urban* a na základě své vojenské odbornosti byl pověřen organizací povětrnostní služby leteckého sboru. Předtím působil od 15. srpna 1916 jako příslušník rakousko-uherské vojenské povětrnostní služby a v době revolučních událostí vykonával funkci *Velitel zápolní pilotovací povětrnostní stanice* při hvězdárně v pražském Klementinu, jejíž personál v té době tvořilo celkem 6 osob. Do Prahy byl převelen dne 18. července 1918 od *Polní povětrnostní stanice 5* ve Skadaru poblíž Tirany v Albánii.



Kapitán Ing. agr. Jan Urban v roce 1925

Když se v následujícím období postupně hlásili další důstojníci povětrnostní služby a bylo nezbytné jmenovat z nich velitele, bylo zjištěno, že čeští důstojníci, resp. jednoroční dobrovolníci, měli u vojenských rakousko-uherských povětrnostních stanic odslouženu ve směr přibližně stejnou dobu. Avšak pouze *praporčík Ing. agr. Jan Urban* se jako jediný z nich mohl prokázat příslušným osvědčením o studiu oboru meteorologie na vysoké škole s prospěchem výborným. V letech 1910 a 1911 působil jako demonstrátor při meteorologické stoličce na pražské *Vysoké škole technické* a počátkem 1. světové války se aktivně zúčastňoval vědeckých kontrolních prací u *Týlové vojenské centrály meteorologické* při *c. k. Ústředním ústavu pro meteorologii a geodynamiku* ve Vídni. Z výše uvedených důvodů, které zároveň osvědčovaly i úroveň jeho kvalifikace, byl vybrán jako nejhodnější kandidát a nařízením velitele leteckého sboru byl stanoven velitelem *Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)*. V této funkci zároveň odpovídal i za organizaci povětrnostní služby u celého leteckého sboru.

Zástupcem velitele byl ustanoven *praporčík Ing. agr. Karel Javůrek*, který původně od listopadu roku 1916 působil u *Týlové vojenské centrály meteorologické* při *c. k. Ústředním ústavu pro meteorologii a geodynamiku* ve Vídni a později od března roku 1918 u *Polní povětrnostní stanice 26* v Rottě v Haliči.

Od 1. března 1919 patřil k dalším příslušníkům stanice *praporčík Oldřich Hlaváček*, který od srpna 1915 sloužil u *Pěšího polního pluku 8*, potom absolvoval meteorologický kurz v rámci *Týlové vojenské centrály meteorologické* při *c. k. Ústředním ústavu pro meteorologii a geodynamiku* ve Vídni. Od podzimu roku 1916 do konce roku 1917 působil jako meteorologický pozorovatel *Polní povětrnostní stanice*. Následně absolvoval kurz záložních důstojníků při *Týlové centrále meteorologické* ve Vídni. Od dubna do 29. října 1918 potom působil jako *Velitel polní povětrnostní stanice* na italské frontě.

Klementinská vojenská *zápolní pilotovací povětrnostní stanice* byla při zřízení *Československého leteckého sboru* dne 1. listopadu 1918 převzata československým vojskem a byla k němu organizačně přičleněna. Tento den je proto považován za den vzniku *Povětrnostní služby Československé branné moci* a zároveň za okamžik ustanovení její nejvyšší odborně výkonné (provozní) složky. Při té příležitosti dostala klementinská stanice oficiální název *Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)* a zároveň byla podřízena *Veliteli technické správy* leteckého

sboru. Jedním z prvních opatření, které *praporčík Urban* učinil, byla žádost o radu a pomoc, se kterými se urychleně obrátil na *profesora PhDr. Stanislava Hanzlíka*, universitního profesora meteorologie, správce *Ústavu pro meteorologii a klimatologii* při filosofické fakultě *Karlo-Ferdinandovy* university v Praze a správce meteorologické stanice na Petříně, tedy na osobnost v té době na území nového státu v oblasti meteorologie nekompetentnější. Počátkem listopadu roku 1918 proběhly celkem tři jejich vzájemné pracovní schůzky, kde *praporčík Urban* nastínil *profesoru Hanzlíkovi* dosavadní situaci a potřeby povětrnostní služby leteckého sboru a v té souvislosti jej požádal o pomoc a součinnost s civilními institucemi. *Profesor Hanzlík* však zaujal stanovisko, že o problematice vojenské povětrnostní služby není informován a v této věci není tedy dostatečně kompetentní. Zároveň projevil názor, aby si vojenská správa příslušné potřeby v oboru meteorologie obstarávala sama.

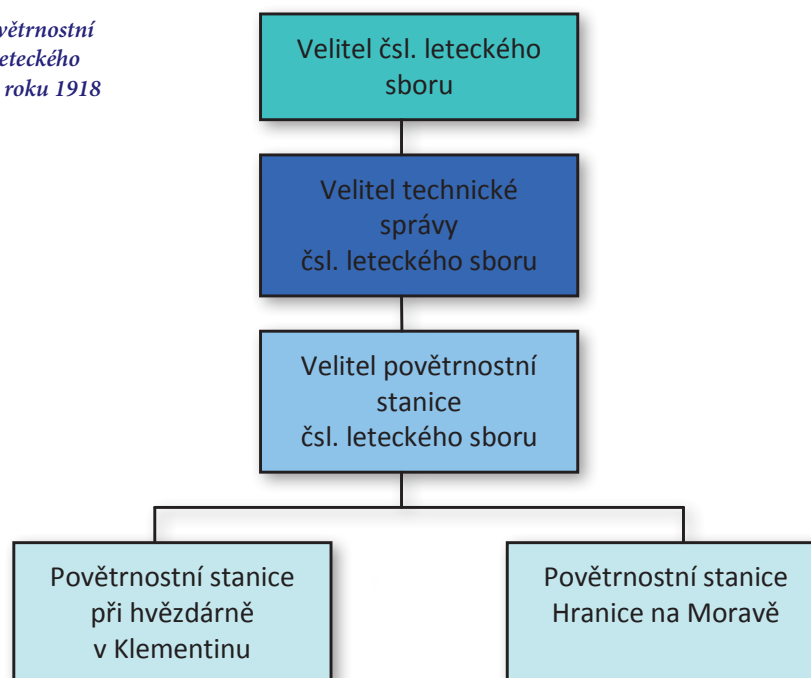
Po tomto odmítnutí se *praporčík Urban* obrátil na *profesora Františka Nušla* (tehdejšího správce hvězdárny v Klementinu) a rovněž na továrníka a astronoma *Josefa Jana Friče* (syna českého básníka, publicisty a politika *Josefa Václava Friče*), kterým referoval o výsledcích svých dosavadních jednání a zároveň jim navrhnul, aby využili svého vlivu k vyžádání pomoci od *Doc. PhDr. Rudolfa Schneidera*, v té době vedoucího *zemětřesné služby v ústředním ústavu pro meteorologii a geodynamiku* ve Vídni. Na základě výzvy obou jmenovaných skutečně dne 27. listopadu 1918 přijel *PhDr. Schneider* do Prahy, navštívil vojenskou povětrnostní stanici v Klementinu a seznámil se zde s problematikou povětrnostní služby *Československého leteckého sboru*. Avšak již 30. listopadu odjel zpět, protože byl ministerským presidiem Československé republiky pověřen rozdělením a likvidací vědeckých ústavů ve Vídni a rovněž se stal členem *oddílu likvidačního úřadu pro vojenské věci při úřadu plnomocníka vlády Republiky československé*. Zároveň byl jmenován *Adjunktem* hvězdárny v Klementinu. Do Prahy se nejprve vrátil až v průběhu května, definitivně potom koncem července 1919.

Zřízení a organizace povětrnostní služby leteckého sboru však nestrpěly dalších odkladů, a tak po výše uvedených problémech a odmítnuté pomoci začal *praporčík Urban* organizovat vojenskou povětrnostní službu vlastními silami. Povětrnostní stanice leteckého sboru byla uvedena rychle v život a zahájila praktickou činnost. Její povinností bylo mimo jiné soustřeďovat šifrovaná hlášení ze všech dostupných meteorologických stanic ležících na novém československém území. Na základě zvláštního nařízení ministra vnitra se postupně podařilo soustřeďovat informace o počasí od celkem 13 povětrnostních stanic, které potom až do pozdějšího vzniku *Státního ústavu meteorologického* působily v odborné podřízenosti *Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)*. Na základě nařízení velitelství leteckého sboru byla v průběhu listopadu roku 1918 přemístěna vojenská povětrnostní stanice v Hranicích do České Třebové z důvodů zajištění přeletů přes Českomoravskou vysočinu, kde zejména silné podzimní mlhy a také nárazový vítr činily letectvu značné potíže.

Personál povětrnostní stanice se při analýzách a prognózách počasí od počátku opíral o meteorologické údaje zakreslované do map. První meteorologická mapa pro území Československé republiky tak zde byla sestavena dne 23. prosince 1918 z termínu 07:00 hod. místního času. Rychlejšímu rozvoji vojenské meteorologie však bránil naprostý nedostatek meteorologických přístrojů, k pilotování scházely balóny, vodíkové láhve i vodík. Na začátku roku 1919 se tak povětrnostní stanice musela omezit jen na možnosti shromažďování dostupných meteorologických pozorování na novém československém území. Situace se později zčásti zlepšila poté, kdy v červenci a v listopadu 1919 získala *Povětrnostní stanice leteckého sboru* podíl z likvidace prostředků bývalé rakousko-uherské povětrnostní služby.

Když začala v únoru 1919 vojenská radiová stanice na Petříně pravidelně přijímat šifrované meteorologické zprávy z Francie, Anglie a z dalších zemí (tzv. *Meteory*), bylo možno od března 1919 zahájit pravidelné kreslení synoptických map většího prostorového měřítka. Petřínská radiostanice zároveň,

Organizační struktura povětrnostní služby Československého leteckého sboru počátkem listopadu roku 1918



Drak	Číslo pod ot.	Telegrafní správa neručí za telegramy odevzdané jí k dopravě a k doručení.
= min. státní správa národní obrany (letecké oddělení) Praha		4-1/2-1/2
Státní adresa:	Telegram	Plán k. na listě k. dop. d. P. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.
Wien 15, -6627 66, -6, -11/35 m.	Podání dne:	hod. min. d. p. - odp.
:= na c. j. 20822 Poem 4 3 stop meteorologický materiál. byl sice dle požadavku uvolnen odvoz netze zatim provesti stop odborem pověřen dr. schneider z prazske hvezdarny stop tamni c. j. 17204 Poem 4 3 bylo vypizeno c. j. l. 10347/ Poem 1/ Poem 5, - Poem 2, - stop := oddil likvidacniho uradu pro vojenske veci c. j. l. 10927/ Poem 5- Poem 2. f		

Telegram oddílu likvidačního úřadu pro vojenské věci zaslany MNO ve věci převzetí meteorologického materiálu ve Vídni dne 5. července 1919

MINISTERSTVO VOJENSKÝ TELEGRAFICKÝ ÚŘAD V PRAZE	M. N. O. ODBOR V. 1/11	Služební!
V PRAZE, dne 11. srpna 1919.		
Správní odbor k. p. o. 5. odd.		
Dávám zažádati hvezdárny Dr. Rudolfa Schneidera - III. hod. té. byl galérijím odborem ká přepřel meteorologických přístrojů poslan do Vídně. Jarda u o sdělení jaký cestovní příslušk se pak čistý a s jaký výši u smola, poverením za konomem cesta do Vídně a zpět poskytl.		
setalk - polní pilot JAN POLIVKA		

Žádost o proplacení finančních náhrad PhDr. Rudolfa Schneiderovi za cestovní náklady a jeho působení v rámci likvidační komise ve Vídni

V Praze, dne 21. VII. 1919

PhDr. Rudolf Schneider, adj. hvezdárny
převz. správy a obsluhy likvidace
voj. meteorologické služby

**HVEZDÁRNA
PRAHA I**
Klementinum
č. 105/19

Amsterdams
Národní Obrany
(technický odbor)
v Praze

Připisem ze dne 26. VII. 1919 oznámil jsem, že dne 21. května 1919 byla přivážena naší republice část meteorologického vybavení polní meteorologické služby a že ho bude možno převzít, jakmile budou vyřízeny nutné k tomu formalty.

Bylo vyrozuměn, že se také stalo (sdělení povětrnostní stanice leteckého sboru ze dne 10. I. m. č. j. 762) odjel jsem do Vídně a převzal dne 16. I. m. přivážený nám materiál dle přiloženého seznamu (příl. A). Byl odvezen na 2 nákladních automobilech a uložen v našem skladě v III. obvodu. Zbyla ještě výměra od úř. státní povolení k vývozu, což má v referátu p. předplatě. Pullmann (Vídni II, Hotel National č. 225)

Dr. R. Rudolf Schneider
adj. hvezdárny
Praha I. Klementinum

A) s přílohou

MINISTERSTVO VOJENSKÝ TELEGRAFICKÝ ÚŘAD V PRAZE	M. N. O. ODBOR V. 1/11	Technický odbor
23. 7. 1919		
č. j. 10347/3	Přihl. 1	

Zpráva PhDr. Rudolfa Schneidera o svém působení v likvidační komisi ve Vídni

na základě telefonicky předávaných informací od Povětrnostní stanice leteckého sboru, v termínech 09:20, 15:45 a 20:30 UTC vysílala do mezinárodní výměny zprávy československých meteorologických stanic Kbely, Cheb, Česká Třebová a Stará Ďala (dnes Hurbanovo). V únoru roku 1919 začaly vojenské letecké setniny od Povětrnostní stanice leteckého sboru prostřednictvím petřínské radiostanice rovněž pravidelně denně telegraficky získávat aktuální povětrnostní zprávy, přehledy počasí a všeobecné předpovědi počasí.

První meteorologické mapy Evropy v měřítku 1 : 25 mil. byly v rámci Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně) nakresleny dne 12. října 1919 z termínů 7:00, 14:00 a 19:00 hod. místního času. V této době rovněž začali v řadách stanice, která v té době rovněž plnila roli prozatímního meteorologického ústavu, působit pozdější významní představitelé československé meteorologie PhDr. Gustav Swoboda a PhDr. Alois Gregor.

Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně) však na počátku své činnosti narážela i na značné personální těžkosti. Někteří meteorologičtí pozorovatelé německé, nebo maďarské národnosti působící po vzniku republiky na některých civilních povětrnostních stanicích zachovávali k novému státoprávnímu uspořádání pasivní rezistenci. Z toho důvodu zasílali zprávy o počasí místo do Prahy stejným způsobem jako dříve vídeňskému, nebo budapeštskému ústředí, neboť nové společenské poměry nebyli ochotni brát na vědomí. Proto bylo v březnu roku 1919 nezbytné, na základě rozkazu přednosty Operačního odboru MNO, obsadit meteorologicky velmi důležitou stanicí v Chebu. Vlastní obsazení bylo provedeno vojenskou jednotkou o síle 5 osob pod velením praporčíka Ing. agr. Jana Urbana. Na žádost vojenského poradce Ministerstva pro Slovensko ze dne 1. března a na základě rozkazu přednosty Operačního odboru MNO měla být rovněž vojensky obsazena astrofyzikální, meteorologická a seismografická observatoř ve Staré Ďale (dnešní Hurbanovo). Avšak v souvislosti s působením vojsk Maďarské



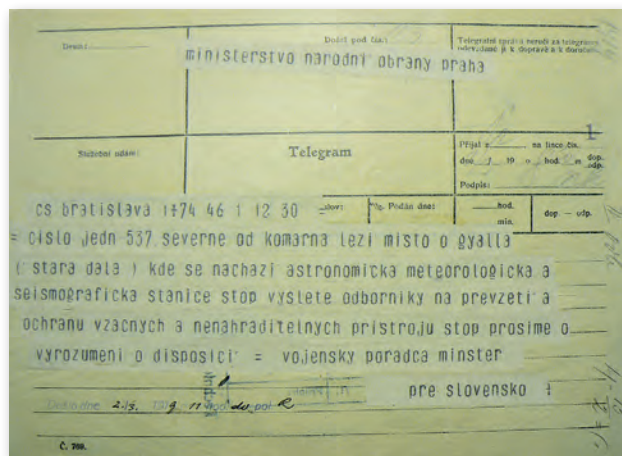
Místnost pro anemograf v půdních prostorách Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně) na podzim roku 1919, v době kdy zároveň plnila roli prozatímního meteorologického ústavu (na schůdkách PhDr. Alois Gregor)

republiky rad na jižním Slovensku byla tato stanice vojensky obsazena až dne 5. července 1919 jednotkou v počtu 5 osob pod vedením praporčíka Oldřicha Hlaváčka.

Největší problémy při obsazování těchto stanic spočívaly v tom, že byl v té době značný nedostatek odborně vycvičeného vojenského meteorologického personálu. Vzhledem ke skutečnosti, že meteorologická pozorování na těchto, do té doby civilních stanicích, nebyla buď vůbec, nebo jen nepatrně honorována, přičemž představovala obtížnou a odpovědnou službu, včetně noční a nepřetržitě práce, prosadil Jan Urban, aby byly tyto pro vojenskou meteorologii značně důležité stanice obsazeny k tomu vycvičenými válečnými invalidy. Povětrnostní stanice v Chebu potom působila nadále jako vojenská letecká povětrnostní stanice až do počátku roku 1938, observatoř ve Staré Ďale zůstala pod vojenskou správou do roku 1921.

Dne 1. července 1919 byl praporčík Ing. agr. Jan Urban jmenován do hodnosti poručík. Ministerstvo národní obrany si bylo vědomo nedostatečnosti dosavadní organizace vojenské povětrnostní služby, a proto ministr národní obrany schválil na počátku léta 1919 vyslání poručíka Urbana na osmítýdenní služební studijní cestu do Francie za účelem seznámení se s organizací tamní vojenské povětrnostní služby. Omezený časový rámec a stanovený mandát mu neumožnily seznámit se s civilní a námořní meteorologickou službou. Proto vedle nejnútnejších

organů a součástí vojenské služby navštívil pouze pařížskou meteorologickou observatoř, kde v minulosti působil Milan Rastislav Štefánik a dále výrobní závody Richard, Thunelot, Pelli a Naudet, kde se vyráběly přístroje a další potřeby pro meteorologickou službu. Zpět do Československa se vrátil počátkem srpna 1919.



Telegram vojenského poradce Ministerstva pro Slovensko ve věci žádosti o vojenské obsazení astrofyzikální, meteorologické a seismografické observatoře ve Staré Ďale ze dne 1. března 1919

Až do konce září roku 1919 byl v československých vojenských kruzích zastáván jednotný názor, že je nezbytné, aby ta část povětrnostní služby, která je důležitá pro činnost armády, zůstala v budoucnu pevně ve vojenských rukou především pro svoji logickou neoddělitelnost od činnosti vojsk a dále rovněž z důvodů bezproblémového fungování nepřetržitě (i noční) služby v důsledku možnosti zavedení pevné vojenské disciplíny pozorovatelského personálu. Za počátek odklonu od tohoto budoucího předpokládaného pojetí organizace vojenské meteorologické služby lze považovat den 10. února 1919, kdy na řádném zasedání Národního shromáždění československého předložil poslanec profesor PhDr. Bohumil Němec pod číslem tisku 493, „Návrh na zřízení ústředního státního ústavu meteorologického pro československou republiku“ (přepis jeho digitalizované verze je uveden v příloze č. 5).

Uvedený návrh, kromě jiného, rovněž požadoval, aby ještě před tím, než bude zřízen tento ústav ve své definitivní podobě, byl přechodně za stejným účelem vytvořen „ústav provizorní“. Za tím účelem mělo být co nejdříve převzato veškeré československé úřednictvo vídeňského Ústředního ústavu pro meteorologii a geodynamiku a zároveň se měly příslušné likvidační komise ve Vídni a Budapešti domáhat vydání částí prostředků a zařízení ve prospěch nového československého ústavu. Zároveň předpokládal, aby se jako provizorních prostorů využilo místností a zařízení bývalé c. k. Sternwarte (hvězdárny) v Praze, kde však v té době sídlila Povětrnostní stanice Československého leteckého sboru. Řízení „dočasného“ meteorologického ústavu mělo být přechodně připojeno a podřízeno Ústavu pro meteorologii a klimatologii při Filosofické fakultě University Karlovy v Praze II-Karlově, kde byl v té době správcem profesor PhDr. Stanislav Hanzlík.

Dne 13. května 1919 provedl praporčík Ing. agr. Jan Urban posouzení předloženého poslaneckého návrhu, včetně jeho dopadů na povětrnostní službu leteckého sboru a pod čj. 245 jej

s kladným doporučením odeslal nadřízenému velitelství k dalšímu řízení. *Velitel technického odboru Leteckého sboru* toto stanovisko rovněž doporučil a pod čj. 23.303-IV-3 jej následně odeslal *Vrchnímu vojenskému velitelství Československých vojsk* (předchůdce budoucího *Hlavního štábu MNO*) k dalšímu posouzení a rozhodnutí. Po parlamentním projednání a schválení uvedeného návrhu byl *Správce prozatímního centrálního meteorologického ústavu* jmenován *Adjunkt hvězdárny v Klementinu PhDr. Rudolf Schneider*. Avšak vzhledem k jeho dosavadnímu působení ve Vídni, kde na základě pověření *Ministerského prezidia Československé republiky* řídil rozdělení a likvidaci vědeckých ústavů, byl na přechodnou dobu výkonem funkce *Zatímní správce* pověřen *praporčík Ing. agr. Jan Urban*.

V rámci svého vídeňského působení v té době *PhDr. Rudolf Schneider* zjistil, že nadále velká část českých meteorologických stanic ještě v průběhu dubna roku 1919 zasílala výsledky svých pozorování nadále do *Ústředního ústavu pro meteorologii a geodynamiku* ve Vídni. Na základě tohoto poznatku zaslal dne 13. května 1919 *praporčík Ing. agr. Jan Urban, Zatímní správce prozatímního centrálního meteorologického ústavu* všem do té doby známým a telegraficky dostupným meteorologickým stanicím na území Československa telegrafickou depeshi následujícího znění: „*Doch wird das ganze Beobachtungsmaterial aller Stationen, die bisher ihre Beobachtungen nach Wien gesendet haben, durch die Anstalt Meteor Prag gesammelt, die an der Sternwarte im Klemm entnimmt durch das Min. f. Landesverteidigung nach französischen Muster errichtet wurde und die Verantwortung für einzelne Stationen und die Fürsorge um deren ungestörte Tätigkeit im Interesse der Wissenschaft übernommen hat.*“ Tento telegram oznamoval příslušným stanicím, že povětrnostní zprávy všech meteorologických stanic, které dosud byly zasílány do Vídně, budou od teď shromažďovány cestou úřadu *Meteor Praha*, který byl zřízen ministerstvem obrany při hvězdárně v Klementinu podle francouzského vzoru a který převzal odpovědnost za jednotlivé stanice a péči o jejich nerušenou činnost v zájmu vědy.

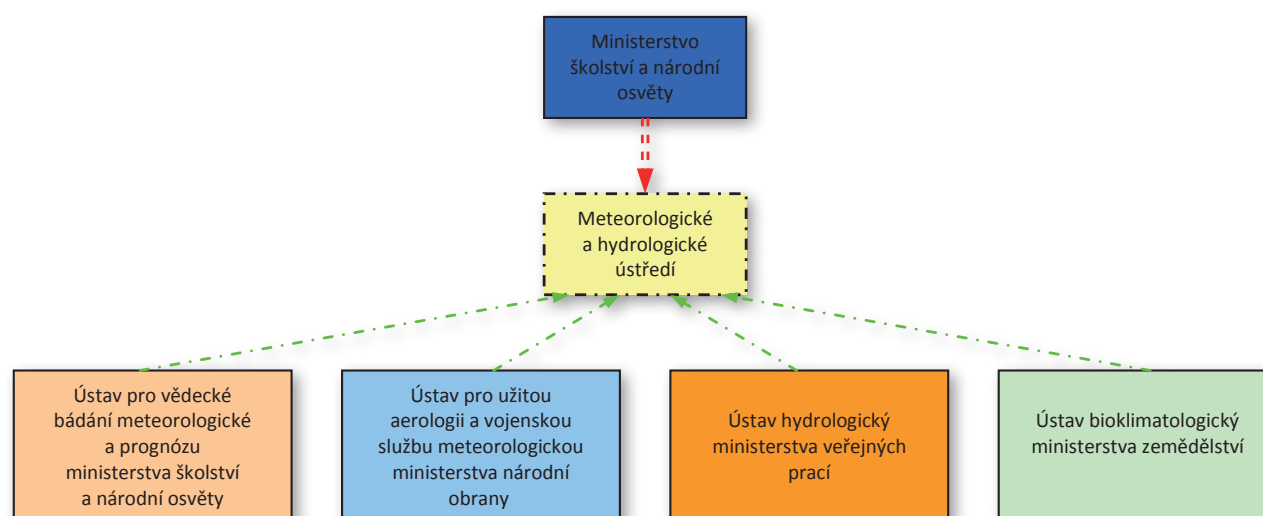
Skutečnost, že uvedený telegram, který ve své podstatě byl nejasně odkazoval na řídicí roli ministerstva obrany při vzniku „*meteorologického úřadu*“ (resp. na jeho možnou podřízenost *MNO*), se stala předmětem dlouho trvajících vášnivých diskusí mezi zainteresovanými osobami tehdejší vojenské i civilní meteorologie. Postupně se tato diskuse přenesla až do nejvyšších

kruhů *Ministerstva národní obrany, Ministerstva školství a národní osvěty, Ministerstva zemědělství a Ministerstva veřejných prací*, které v té době řešily, v souladu s již zmíněnou a schválenou poslaneckou iniciativou ze dne 10. února 1919, příslušné otázky konstituování a dalšího rozvoje československé meteorologické služby. Zároveň se ostrá polemika o otázkách budoucího uspořádání povětrnostní služby stala i součástí jednání *Národního shromáždění Československého*.

Dne 24. června 1919 byla v rámci řádného zasedání *Národního shromáždění Československého* předložena písemná interpelace (*Tisk 1224*) poslance *profesora PhDr. Bohumila Němce* na ministra národní obrany ve věci vojenské meteorologické stanice v Praze (přepis její digitalizované verze je uveden v příloze č. 6). Poslanec *Bohumil Němec* (nestraník), už v letech před 1. světovou válkou významná a mezinárodně uznávaná vědecká autorita, *Děkan* a později *Rektor* české části *Karlo-Ferdinandovy univerzity* v Praze, ve svém písemném dotazu na ministra národní obrany *Václava Klofáče* (*Česká strana socialistická*) ostře kritizoval dosavadní působení *Povětrnostní stanice leteckého sboru* (při hvězdárně) a její roli v *Prozatímním centrálním meteorologickém ústavu*.

Zároveň podrobil kritice úroveň vzdělání, odbornou a řídicí způsobilost *praporčíka Ing. agr. Jana Urbana, Zatímního správce prozatímního centrálního meteorologického ústavu* a zpochybňoval oprávněnost, smysl a stanovené kompetence při jeho cestě do Francie. Obviňoval *MNO* ze snah o uchopení a podřízení si československé meteorologické služby, poukazoval na historickou (rakousko-uherskou) nerozlučnou vojenskou a civilní částí služby, na značné, nenahraditelné a každým dnem rostoucí ztráty vědeckých a pro praxi velmi cenných meteorologických dat a informací způsobené vojenským vedením.

Dále poukazoval na diskreditaci se před odbornou meteorologickou komunitou ve Vídni a před odborníky spojenců ve světle úrovně *Prozatímního centrálního meteorologického ústavu* pod vedením *praporčíka Ing. agr. Jana Urbana* a rovněž upozorňoval na nenahraditelné následky provizoria trvajících od konce roku 1918. V té souvislosti přesvědčoval, že civilní a vojenská meteorologie se tak v Československu dostala do nepatřičných rukou, když se zde provádí „*hra*“ na „*centrální meteorologický ústav*“ pod rouškou vojenské meteorologické služby. Závěrem pak důrazně apeloval na skutečnost, že je nezbytné, aby se meteorologická služba *Československého leteckého sboru* postavila



Grafické vyjádření usnesení meziministerské konference ze dne 10. května a 9. července 1919 k záměru zřízení Meteorologického a hydrologického ústředí

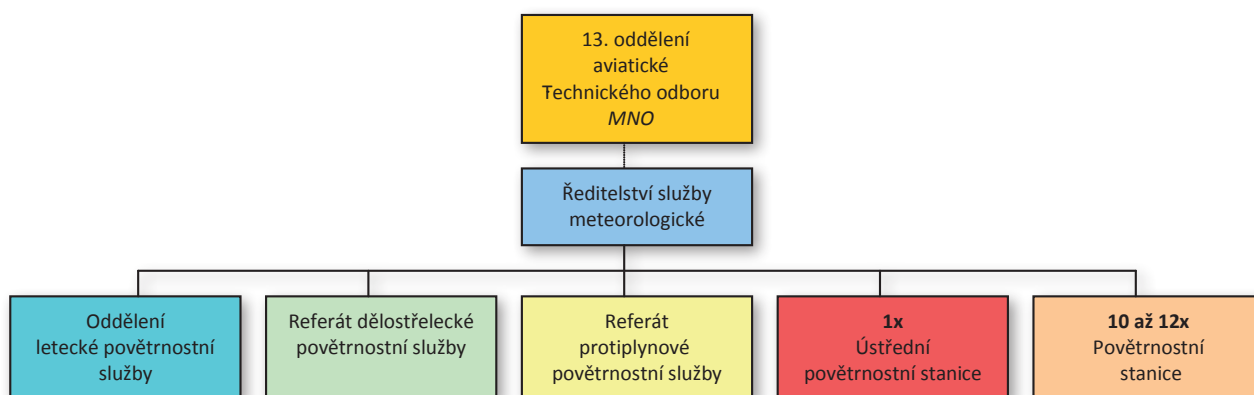
na pevnější základy tím, že se po vědecké stránce podřídí dohledu skutečných civilních odborníků, poněvadž v Československé republice není k tomuto dni k dispozici voják – vystudovaný meteorolog.

Na základě usnesení *Meziministerské konference* ze dne 10. května a opakovaně rovněž ze dne 9. července 1919 rozhodlo *Presidium ministerské rady Republiky československé*, že při ministerstvu národní obrany bude vybudován *Ústav pro užitou aerologii a vojenskou službu meteorologickou*. Státní meteorologická služba měla být představována *Ústavem pro vědecké bádání a prognosu* při ministerstvu školství a národní osvěty. Obě tato rozhodnutí ve svém důsledku znamenala, že v novém československém státě měly být v brzké budoucnosti vybudovány dvě samostatné meteorologické služby – státní a vojenská. Zmiňovaná usnesení rovněž předpokládala, že při *ministerstvu školství a národní osvěty* bude zřízeno *Meteorologické a hydrologické ústředí*, ke kterému měly být formálně odborně připojeny jednotlivé odborné ústavy zřízené příslušnými ministerstvy.

V čele tohoto formálně sloučeného ústředí měl být jeho *Poradní komitét* (výbor), do kterého mělo každé ministerstvo delegovat své 2 zástupce. Další usnesení *Meziministerské konference* ze dne 25. července 1919 mimo jiné rozhodlo o organizační struktuře *Ústavu pro užitou aerologii a vojenskou službu meteorologickou* Ministerstva národní obrany.

nebylo a ani nemělo a nemohlo být vytvoření jakéhokoliv centrálního meteorologického ústavu, nýbrž pouze činnost vojenské letecké povětrnostní stanice působící ve prospěch leteckého sboru. Rovněž upozornil na skutečnost, že k organizaci celé československé meteorologie jsou povoláni jiní činitelé, kteří stojí mimo ministerstvo národní obrany. Zároveň odmítl hodnotit, zda a jak bylo zřízení československé meteorologické služby provedeno. V té souvislosti rovněž obhajoval názor, že je nezbytné, aby ta část povětrnostní služby, která je důležitá pro činnost armády, zůstala pevně ve vojenských rukou pro svoji logickou neoddělitelnost od činnosti vojsk a ujistil, že povětrnostní stanice *Československého leteckého sboru* s nimi bude, po zřízení obou navrhovaných československých ústavů pro meteorologii, spolupracovat v co nejužší součinnosti. V závěru ubezpečil tazatele, že činnost letecké povětrnostní stanice pod velením *poručíka Urbana* je vedena v duchu vojenských potřeb *Československého leteckého sboru*, což je zřejmé mimo jiné i z toho, že jemu nadřízenému *Veliteli technického odboru leteckého sboru* nebyla doposud podána žádná stížnost proti způsobu řízení a provádění povětrnostní služby.

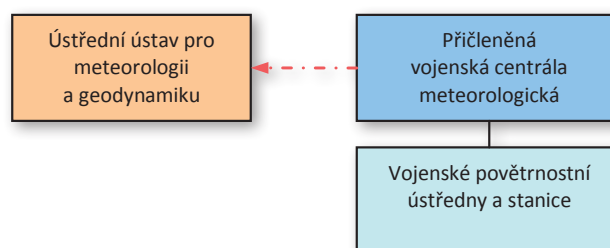
Ve 2. polovině roku 1919 tak nadále přetrvávaly dlouhotrvající diskuse, zákulisní vyjednávání, lobování apod. na nejružnějších odborných, vědeckých a politických úrovních, která se vyznačovala neujasněnými a často značně protichůdnými názory na budoucnost československé meteorologické služby. Snad



Grafické vyjádření usnesení *Meziministerské konference* ze dne 25. července 1919 k záměru organizační struktury *Ústavu pro užitou aerologii a vojenskou službu meteorologickou* ministerstva národní obrany

Ve druhé polovině září 1919 projednalo řádné zasedání *Národního shromáždění Československého* (*Tisk 1627*) písemnou odpověď ministra národní obrany na dotaz člena národního shromáždění *profesora PhDr. Bohumila Němce* ve věci vojenské meteorologické stanice v Praze (*Tisk č. 1224*), kterou mu k projednání zaslal dne 17. září 1919 ministr obrany *Václav Klobáček* (přepis její digitalizované verze je uveden v *příloze č. 7*).

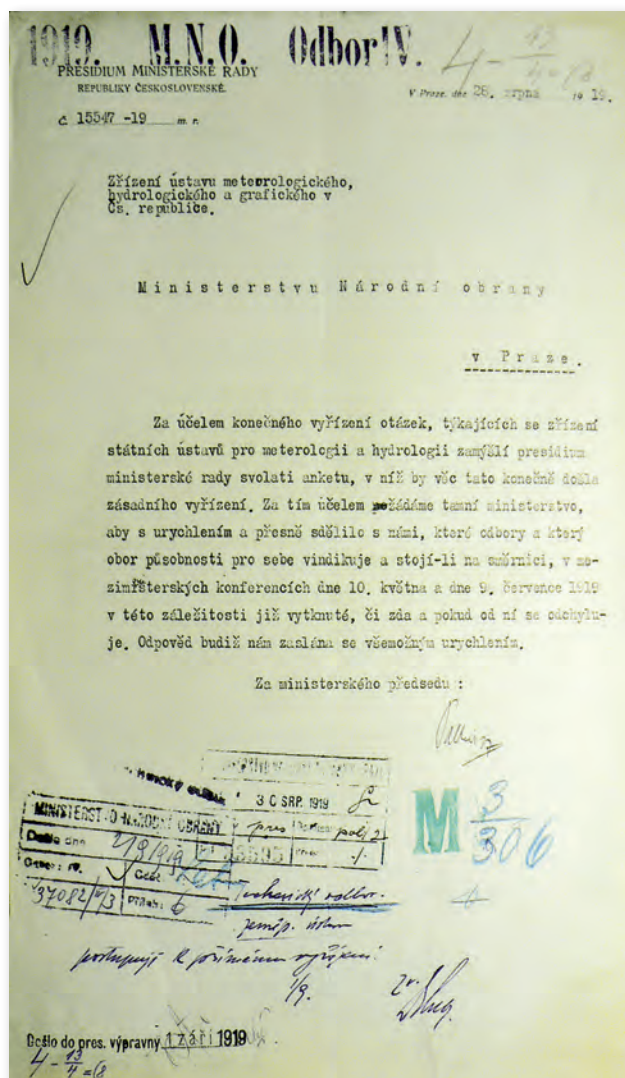
Ve své odpovědi ministr národní obrany nejprve objasnil historické skutečnosti a souvislosti, které vedly koncem října a počátkem listopadu roku 1918 ke zřízení *Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)*. Obhajoval úroveň dosaženého vzdělání, odbornou a řídicí způsobilost velitele stanice *poručíka Ing. agr. Jana Urbana*, včetně jeho pracovní cesty do Francie. Poukázal na počáteční neochotu, nebo zaneprázdněnost příslušných československých civilních meteorologických autorit. Dále zdůrazňoval nezbytnost meteorologické stanice pro činnost *Československého leteckého sboru*. V té souvislosti obhajoval skutečnost, že výsledkem činnosti povětrnostní stanice



Stručné schéma rakousko-uherského modelu meteorologické služby v období 1. světové války

nejlépe společenské poměry v nové republice té doby vystihoval tehdejší výrok *Vojty Beneše* (1878 až 1951), bratra pozdějšího československého presidenta *Edvarda Beneše* po svém příjezdu z USA při návratu do vlasti v roce 1918: „*Všeobecná bezradnost a nemohoucnost, strašlivá touha po tučných sinekurách, nezřízená protěkce, ne snad pouze nechť k práci, nýbrž něco daleko horšího – neschopnost tvořivé práce a skutečný úpadek charakterový*“ (pozn.: *sinekury – odměňování dobře placenými místy za projevenou věrnost*).

Dnes již nelze s jistotou určit na jakých pozicích, které úřední či soukromé osoby, vědecké autority, nebo státní orgány setrvaly, je však zřejmé, které názory nakonec převážily. Počátkem podzimu roku 1919 po všech předcházejících jednáních a jejich zvratech převládl konzervativní názor představitelů tehdejší vědecké meteorologické fronty přijmout jako budoucí směr vývoje meteorologické služby v dosavadní praxi osvědčený již zmiňovaný rakousko-uherský válečný model meteorologické služby, příslušně transformovaný na nové poválečné poměry v samostatném státě.



Rozhodnutí Presidia ministerské rady Republiky Československé o uspořádání meziministerské ankety ke konečnému vyřízení otázek meteorologického ústavu

Dne 28. srpna 1919, vzhledem k přetrvávajícím diskusím a nejasnostem o budoucím uspořádání a dalším vývoji československé povětrnostní služby, stanovilo *Presidium ministerské rady Republiky Československé* svým rozhodnutím č. 15547-19 uspořádat meziministerskou anketu (konferenci) ke konečnému řešení meteorologického ústavu.

Jednání pověřených zástupců ministerstva školství a národní osvěty a ministerstva národní obrany se dne 30. září 1919 zúčastnili *PhDr. Rudolf Schneider*, *profesor PhDr. Stanislav Hanzlík*, *poručík Ing. Jan Urban*, *nadporučík František Kárník* a *kapitán Robert Schwarz*. Schválený zápis z jednání navrhoval *Presidium ministerské rady Republiky Československé* zřídit pouze jeden meteorologický ústav při ministerstvu školství a národní osvěty a zároveň k němu organizačně přičlenit: „*Zvláštní odbor meteorologický pro účely čistě vojenské*“. Dne 6. prosince 1919 zaslal *Přednosta technického odboru MNO* pod č.j. 45948/IV *Presidium ministerské rady republiky Československé* upřesňující požadavky *MNO* k organizaci nového meteorologického ústavu. Podle tehdejšího požadavku *MNO* měl *Vojenský odbor Státního ústavu meteorologického*:

- vykonávat veškerou vojenskou povětrnostní službu;
- zřídit *povětrnostní školu* a provádět výcvik vojenských elévů pro vojenskou povětrnostní službu v počtu až 50 osob (nováčků) ročně, z toho 6 vysokoškoláků, 29 pomocných pracovníků (pozorovatelů, kresličů map, telefonistů a telegrafistů) a 15 řemeslníků (hodinářů, mechaniků a elektromechaniků);
- navazovat a udržovat styk s vojenskými povětrnostními službami spřátelených států;
- vést evidenci vycvičeného personálu a mobilizačního materiálu vojenské povětrnostní služby a zabezpečovat včasnou mobilizaci povětrnostních stanic a jejich přidělování operujícím vojenským tělesům.

Dne 9. prosince 1919 rozhodlo *Presidium ministerské rady Republiky Československé* svým usnesením č. 26314 o zřízení *Státního ústavu meteorologického – SÚM* v působnosti *ministerstva školství a národní osvěty*. Nedílnou součástí *SÚM* se rovněž stal k němu v té době organizačně přičleněný *Vojenský odbor SÚM*, který vznikl na základech reorganizované *Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)*. Vlastní *SÚM* zahájil svoji praktickou činnost dne 14. ledna 1920, kdy ministr školství a národní osvěty svým výnosem č. 580 n. o. schválil jeho stanovy.

Tímto okamžikem ukončila *Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)* své více jak jednorocní, prakticky samostatné působení a svoji úspěšnou činností položila základy pro další výstavbu nově koncipované vojenské povětrnostní služby. Z uvedeného historického vývoje je však zřejmé, že tehdejší představitelé československé vědecké meteorologické fronty nebyli vzniku a činnosti samostatné vojenské povětrnostní služby nikterak příznivě nakloněni a k dosažení svých cílů a zájmů neváhali převést původně odbornou diskusi do roviny politické.

Budoucí vývoj obou služeb, především v období válečného ohrožení republiky ve druhé polovině 30. let, potom jednoznačně ukázal, že rozhodnutí o zřízení společného orgánu obou povětrnostních služeb bylo rozhodnutím nesprávným, které mělo fatální důsledky pro systém meteorologického zabezpečení obrany státu a činnost jeho vojenské povětrnostní služby. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 6.



4. Další organizační vývoj československé vojenské povětrnostní služby v letech 1919 až 1939

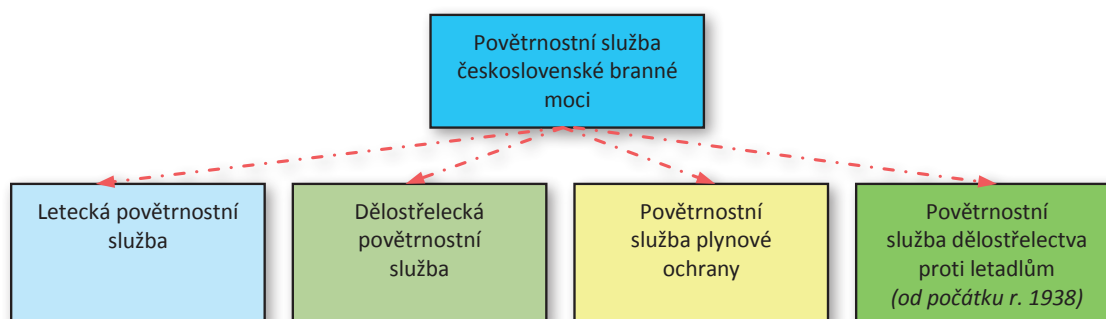
Dosud popsaný historický vývoj vojenské povětrnostní služby probíhal ještě předtím, než dne 9. prosince 1919 vznikl a následně 14. ledna 1920 prakticky zahájil svoji činnost *Státní ústav meteorologický – SÚM*, jehož nedílnou součástí se tehdy stal i k němu organizačně přiřazený *Vojenský odbor SÚM*.

Jestliže vznik a činnost původní *Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)* lze považovat za období praktického vzniku a položení základů budoucího systému vojenské povětrnostní služby, potom vznik *Vojenského odboru SÚM* je možno pokládat za okamžik zahájení období jejího dalšího budování a odborného rozvoje.

místa zhoršených dohledností a jejich proměnlivost, teplotu a vlhkost vzduchu, včetně zprostředkovávání všeobecných předpovědí počasí na 24 hod.

Vojenská povětrnostní služba byla od svého vzniku až do roku 1939 tvořena postupně vytvářenými složkami:

1. odborně řídicími;
2. nejvyššími odborně výkonnými (provozními);
3. základními odborně výkonnými (provozními);
4. odborně vzdělávacími a studijními (výzkumnými).



Rozdělení vojenské povětrnostní služby ve 20. a 30. letech 20. století

Vojenská povětrnostní služba se ve 20. a 30. letech dělila podle druhů zbraní (dnes druhů vojsk), které v rámci československé branné moci zabezpečovala.

Hlavním úkolem vojenské povětrnostní služby v rámci zabezpečování činnosti jednotlivých druhů zbraní v té době bylo pro potřeby:

- **letecká** zjišťovat aktuální směr, rychlost a charakteristiky větru při zemi a v různých výškách, množství a výšky oblačnosti, místa se zhoršenou atmosférickou dohledností, atmosférické srážky a všeobecné rozdělení tlaku vzduchu, které byly zjišťovány pro všechny fáze letu od místa vzletu až po místo přistání a zároveň vydávat všeobecné předpovědi počasí na 24 hod. a letecké předpovědi;

- **polního dělostřelectva** a od roku 1938 rovněž **dělostřelectva proti letadlům** zjišťovat aktuální směr a rychlost přízemního a balistického větru (nejméně do výšky vrcholové dráhy střely) a to do výšky 500 metrů v intervalu po 100 metrech podle požadavku a dále v intervalu po 500 metrů počínaje nadmořskou výškou dělostřelecké povětrnostní stanice až do požadované výšky, dále přízemní teplotu a tlak vzduchu (bez všech redukcí) a v případě požadavku rovněž vlhkost vzduchu;

- **plynové ochrany** zjišťovat aktuální směr, rychlost a průběh přízemního větru, jejich odchylky vlivem konfigurace terénu,

4.1. ORGANIZAČNÍ VÝVOJ ODBORNĚ ŘÍDICÍCH SLOŽEK VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY

Nejvyšší odborně řídicí složka vojenské povětrnostní služby byla zpočátku představována systemizovaným místem *Meteorologický referent Oddělení aviatického Všeobecně vojenského odboru Ministerstva národní obrany*. Na toto systemizované místo, které bylo v rámci *MNO* zřízeno ke dni 1. dubna 1920, byl v té době ustanoven *nadporučík Bohdan Vipler*, který zároveň vykonával funkci *Odborný přednosta* veškeré československé vojenské povětrnostní služby. Ke dni 15. září 1922 bylo systemizované místo *Meteorologický referent* zrušeno a místo něj byla vytvořena nová odborně řídicí složka meteorologické služby – *Meteorologická skupina 48. oddělení (letecko-materiálního) Vzduchoplaveckého odboru MNO*. V čele meteorologické skupiny stál její přednosta, který zároveň vykonával funkci *Odborný přednosta* veškeré československé vojenské povětrnostní služby. Letecko-materiální oddělení v té době tvořily:

- *Kancelář přednosta;*
- *Skupina leteckého materiálu;*
- *Skupina leteckých dílen, nářadí a nástrojů;*

- Skupina meteorologická;
- Skupina radioelektrická;
- Skupina fotografická;
- Skupina dopravních prostředků.

Dnem 1. ledna 1934 bylo v rámci organizační struktury všech tří nově zřízených *Zemských velitelství letectva Zemských vojenských velitelství* v Praze, Brně a Bratislavě zřízeno jedno systemizované místo *Štábní důstojník – Odborný referent povětrnosti*

1920 až 1921	Oddělení aviatické Všeobecně vojenského odboru MNO
1921 až 1922	Oddělení vzduchoplatecké MNO
1922 až 1923	Vzduchoplatecký odbor MNO
1923 až 1926	III/2 oddělení (letecko-materiální) Leteckého odboru MNO

Zařazení systemizovaného místa Meteorologický referent, později Skupiny meteorologické v rámci organizačních struktur MNO v letech 1920 až 1926

Ke dni 1. ledna 1927 byla *Skupina meteorologická 48. oddělení (letecko-materiálního) III. odboru (leteckého) MNO* zrušena a v té době byla zřízena *Povětrnostní skupina III/2 Leteckotechnického oddělení III. odboru (leteckého) MNO*. V té době však působnost přednosty povětrnostní skupiny byla zároveň rozšířena o další agendu odborného řešení všeobecných letecko-technických otázek, a proto odborné řízení povětrnostní služby muselo významně ustoupit do pozadí jeho zájmů a priorit. Tento značně nepříznivý stav trval až do konce roku 1933. Počátkem roku 1934 byla skupina opět reorganizována a její působnosti byl navrácen původní odborný obsah. Avšak takto ztracený čas, především v otázkách výstavby organizačních struktur, technického rozvoje, tvorby normativních aktů a přípravy odborného personálu už vojenská povětrnostní služba až do roku 1938 nikdy plnohodnotně nedostihla. *Skupina povětrnostní MNO* byla zrušena ve druhé polovině roku 1939.

služby. Personální obsazení a další vývoj na těchto systemizovaných místech není v současnosti znám.

Do působnosti těchto odborných referentů povětrnostní služby spadala organizace a realizace odborného řízení povětrnostního zabezpečení příslušného velitelství, v rámci kterého byli zařazení. Zároveň prováděli přímé odborné usměrňování činnosti *Odborného referenta povětrnostní služby – Velitele povětrnostní šípky (čty)* toho leteckého pluku, který působil v přímé podřízenosti příslušného zemského velitelství letectva.

Přednosta *Povětrnostní skupiny III. odboru (leteckého) MNO* přímo odborně řídil velitele *Vojenského oddělení povětrnostní služby Státního ústavu meteorologického*, dále *Odborné referenty povětrnostní služby – Velitele povětrnostních šipek Leteckých pluků 4, 5 a 6 Samostatné letecké brigády* a rovněž příslušné *Štábní důstojníky – Odborné referenty povětrnostní*

1927 až 1933	III/2 oddělení (letecko-materiální) III. (leteckého) odboru MNO
1934 až 1939	III/1 oddělení (letecké) III. (leteckého) odboru MNO

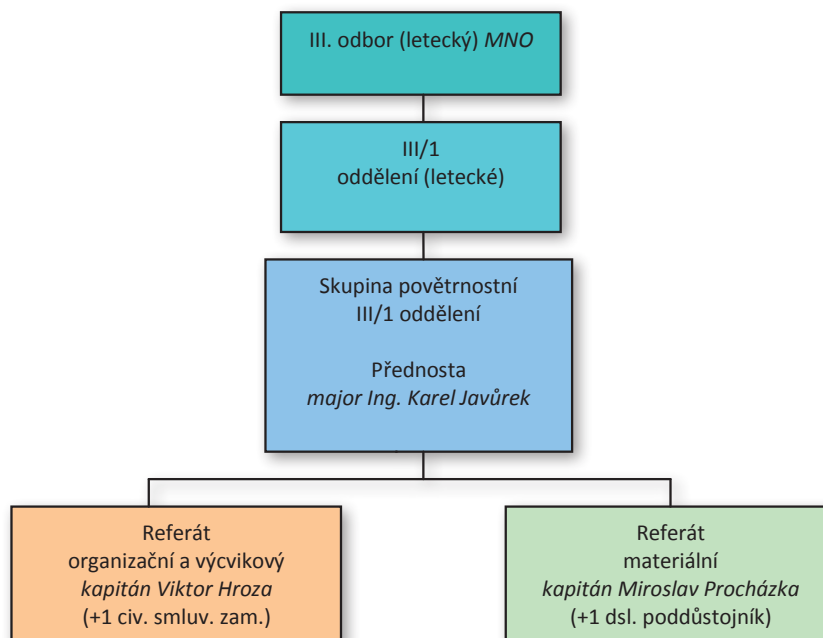
Zařazení Povětrnostní skupiny v rámci organizačních struktur MNO v letech 1927 až 1939

Do působnosti *Meteorologického referenta MNO* (později *Meteorologické /Povětrnostní/ skupiny MNO*) spadalo pořízování a doplňování meteorologické výzbroje, přístrojů a zařízení, zřizování a personální obsazování povětrnostních stanic, řízení systému přípravy personálu, koordinace národních a zahraničních aktivit a zájmů vojenské povětrnostní služby a její celková organizace, včetně odborného řízení všech součástí služby a realizace povětrnostního zabezpečení na úrovni *MNO*. *Meteorologický referent*, později meteorologická (povětrnostní) skupina *MNO*, nejprve fyzicky sídlili v prostorách *Státního ústavu meteorologického* v Praze II, U Karlova 3. Společně se *III. odborem (leteckým) MNO* v kasárnách v Praze IV-Vršovicích byli dislokováni od poloviny roku 1923, od počátku 30. let potom v Praze-Bubenči (dnešní budova „starého MNO“).

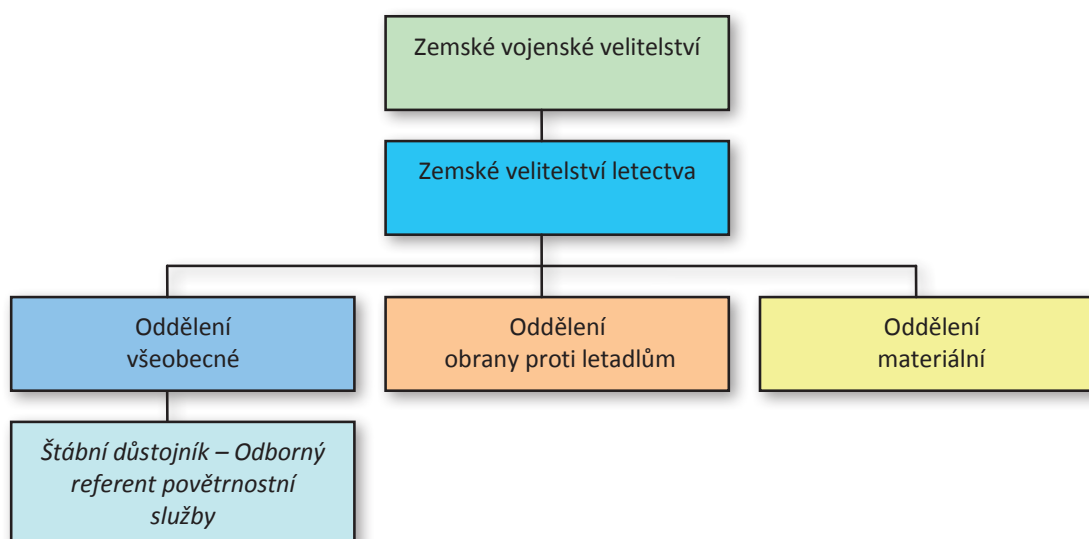
služby Zemských velitelství letectva Zemských vojenských velitelství I., II. a III. Zároveň přímo odborně řídil *Samostatného referenta povětrnostní služby Studijního oddělení Vědeckého leteckého ústavu studijního – VLÚS* (Od 1. ledna 1933 *Přednostu skupiny IV. /meteorologické/ II/1. aerodynamického oddělení II. odboru Vojenského technického a leteckého ústavu – VTLÚ*) a *Velitele povětrnostní stanice 12* při *Vojenském leteckém učilišti v Prostějově*. Počet přímo odborně podřízených součástí byl v roce 1937 dále rozšířen o *Zástupce MNO při SÚM* a velitele *Povětrnostních ústředí 1, 2 a 3*, které byly v té době zřízeny na letištích Kbely, Brno a Bratislava-Vajnory. Zároveň od konce roku 1936 rovněž odborně usměrňoval obsah činnosti *Branné sekce meteorologické V. odboru branné geografie Vojenského ústavu vědeckého*.

1920 až 1923	podplukovník PhDr. Bohdan VIPLER
1923 až 1927	podplukovník Ing. Jan URBAN
1927 až 1930	podplukovník Kamil ŠUSTERA
1930 až 1933	podplukovník Ing. Karel MRÁZ
1933 až 1939	major Ing. Karel JAVŮREK

Přehled Meteorologických referentů (později Přednostů povětrnostní skupiny) MNO – Odborných přednostů vojenské povětrnostní služby v letech 1920 až 1939



Organizační začlenění Skupiny povětrnostní služby v rámci MNO a její personální složení ke dni 1. září 1938



Organizační začlenění Štábních důstojníků – Odborných referentů povětrnostní služby v rámci Zemských velitelství letectva od 1. ledna 1934

Obdobným způsobem byly v té době organizovány odborné řídicí složky povětrnostní služby dělostřelectva a plynové ochrany, které v té době působily společně v podřízenosti organizačních struktur dělostřelectva. Jejich počty, názvy systemizovaných míst a organizační začlenění nejsou v současné době známy.

V souvislosti s organizační strukturou odborných složek povětrnostní služby letectva v rámci MNO, zemských velitelství letectva, leteckých pluků a později i povětrnostních ústředí je nutno připomenout, že v té době tato systemizovaná místa, až na výjimky, většinou nezastávali specialisté vojenské povětrnostní služby, kteří by byli dlouhodobě kariérově a odborně připravováni v rámci jejich struktur. Zpravidla se jednalo o letecké důstojníky MNO, příslušného zemského velitelství letectva nebo

leteckého pluku, kteří byli na tato místa na stanovenou dobu jmenováni a v rámci výkonu své funkce absolvovali periodický krátkodobý specializovaný odborný výcvik a stáže u *Státního ústavu meteorologického* a rovněž u dalších součástí vojenské povětrnostní služby. Při povýšení do vyššího hodnostního stupně potom stávající funkční místo uvolnili a postoupili na jiné vyšší služební místo, zpravidla mimo povětrnostní službu.

Například k výkonu funkcí velitelů povětrnostních šipek (čet) byli jmenováni nižší důstojníci (piloti, resp. letci-pozorovatelé) výcvikových, nebo náhradních letek leteckých pluků, kteří byli v postupných krocích:

1. určení k výkonu „Výcviku v povětrnostní službě“ u *Povětrnostní čety (šipky)* leteckého pluku v době trvání 2 měsíce;

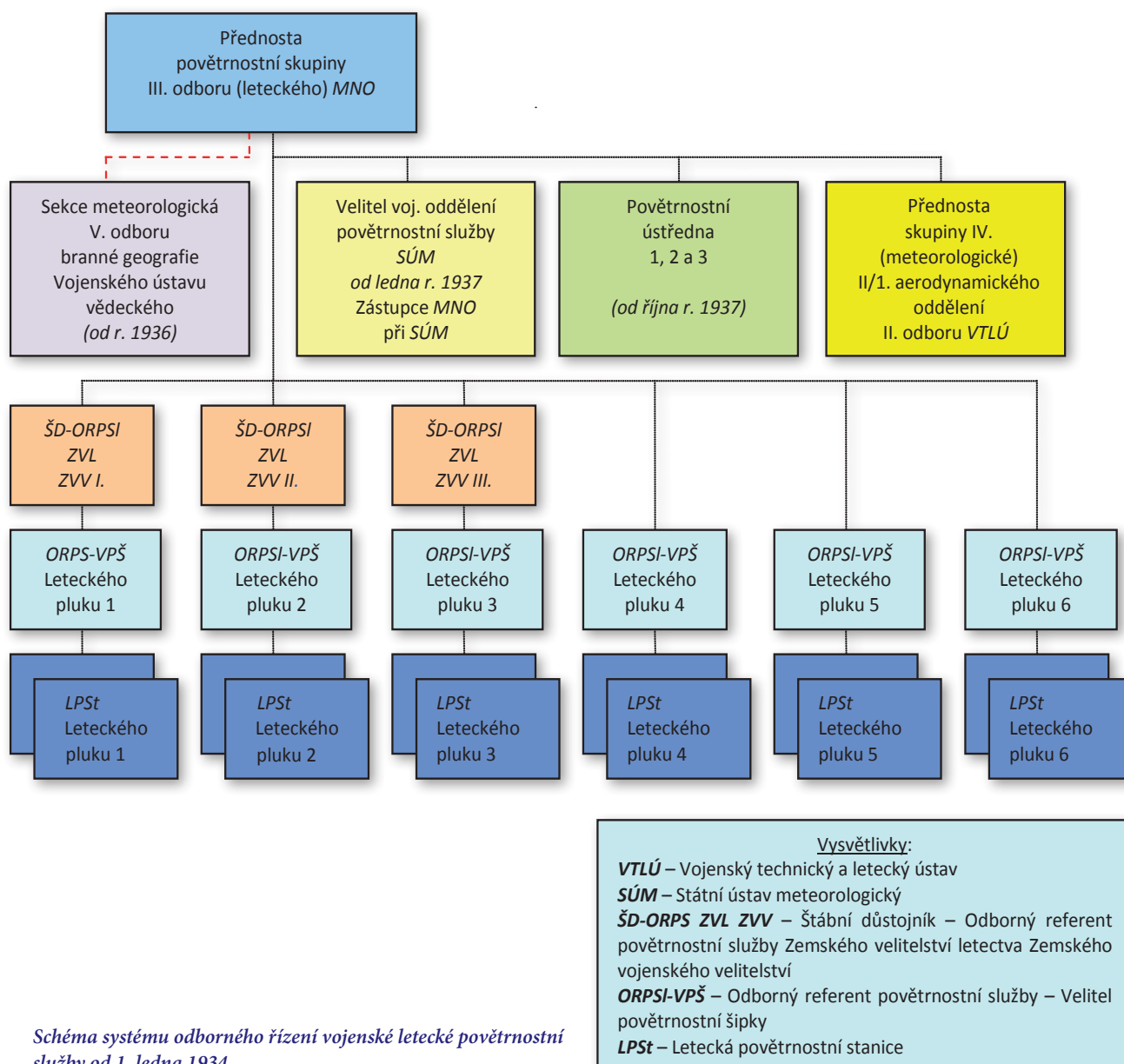


Schéma systému odborného řízení vojenské letecké povětrnostní služby od 1. ledna 1934

- odesláni na „Zkušenu“ ke Státnímu ústavu meteorologickému a následně k součástem povětrnostní služby při VLÚS (od roku 1933 VTLÚ) v době trvání celkem 4 měsíce;
- jmenování na systemizované místo *Odborný referent povětrnostní služby – Velitel povětrnostní šipky* leteckého pluku, zpravidla na dobu ne delší než 2 až 3 roky.

Po dosažení stanovené doby služby v příslušné služební hodnosti byli ustanoveni na vyšší služební místo, zpravidla jako piloti (letci-pozorovatelé) bojových letek leteckého pluku, případně byli převedeni do „neaktivity“ a odesláni do výslužby. Podobným způsobem bylo postupováno i v rámci vyšších služebních míst složek vojenské povětrnostní služby.

4.2 ORGANIZAČNÍ VÝVOJ NEJVYŠŠÍ ODBORNĚ VÝKONNÉ (PROVOZNÍ) SLOŽKY VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY

Nejvyšší odbornou výkonnou (provozní) složku vojenské povětrnostní služby od konce roku 1919 představoval *Vojenský odbor státního ústavu meteorologického*, který byl zřízen na základě reorganizace *Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)* dne 9. prosince 1919 podle usnesení *Presidia ministerské rady Republiky Československé č. 26314 „O zřízení Státního ústavu meteorologického“*.

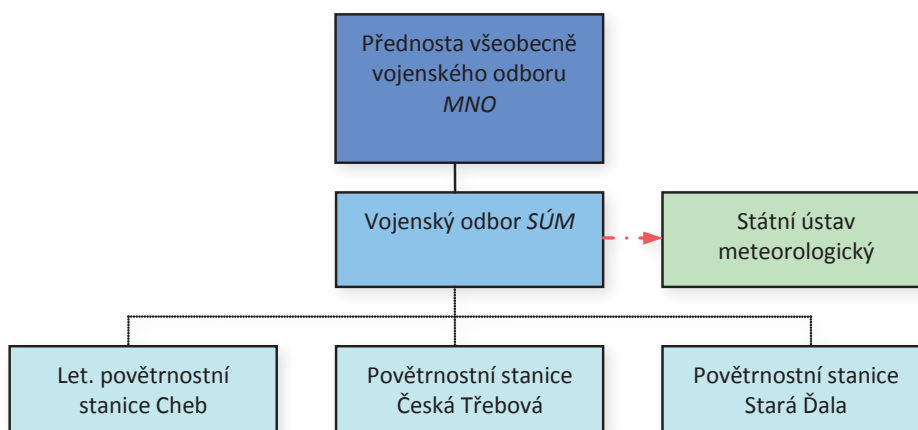
Jak již bylo uvedeno v předcházející kapitole, probíhala od dubna roku 1919 intenzivní meziministerská jednání, která se tehdy zabývala způsobem budoucí organizace veškeré československé povětrnostní služby. Vlivem tehdejšího historického vývoje v rámci celospolečenského kvasu, všeobecného zmatku a pod tlakem různých skupinových a individuálních zájmů s tím

spojených byl nakonec k nově založenému SÚM organizačně přičleněn i *Vojenský odbor SÚM*, který byl tehdy po velitelské linii přímo podřízen přednostovi *Všeobecně vojenského odboru MNO*.

V přímé odborné podřízenosti *Vojenského odboru SÚM* v době jeho vzniku, jako základní odborně výkonné provozní složky vojenské povětrnostní služby, působily jedna letecká povětrnostní stanice a dvě terénní povětrnostní stanice.

samostatně vyřizovati přednosta vojenského odboru, jest však povinen včas podati o tom zprávu řediteli ústavu.“

K zajištění správního dohledu nad činností meteorologického ústavu byl v průběhu ledna 1920 zřízen *Poradní komitét SÚM*, který měl 8 členů. Byl tvořen zástupci tehdejších československých ústavů, které se zabývaly meteorologickými a hydrologickými činnostmi a zároveň v něm byli zastoupeni



Podřízenost Vojenského odboru SÚM a jeho odborně podřízené vojenské povětrnostní stanice ke dni 14. ledna 1920

Postupně od podzimu roku 1920 v jeho odborné podřízenosti začaly působit další tři *Hlavní letecké povětrnostní stanice* a rovněž *Letecké povětrnostní stanice – vedlejší*, které vznikaly v přímé podřízenosti postupně vytvářených *Leteckých pluků 1 až 3*.

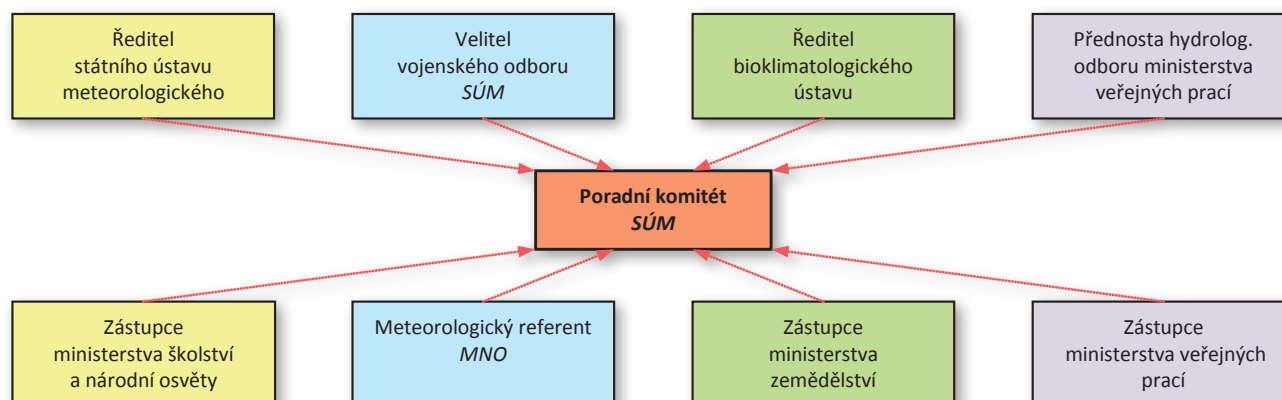
Ve stanovách SÚM schválených ministerstvem školství a národní osvěty dne 14. ledna 1920 se tehdy uvádělo: „*Při státním meteorologickém ústavě bude působiti odbor vojenský, který bude pečovati o výcvik vojenských elévů v meteorologii, o užití meteorologie pro účely čistě vojenské, popřípadě zprostředkuje styk zahraniční vojenské meteorologické služby s naší meteorologickou službou, týkající se zájmů čistě vojenských.*“

Kompetenční záležitosti *Vojenského odboru SÚM* upravovalo ustanovení: „*Přednosta vojenského odboru se odpovídá příslušným vojenským úřadům. Korespondence adresovaná vojenskému odboru odevzdává se přímo tomuto odboru, který podává o došlých spisech denně zprávu řediteli SÚM. Podobně čistě vojenské věci (např. styky s vojenskými formacemi) může*

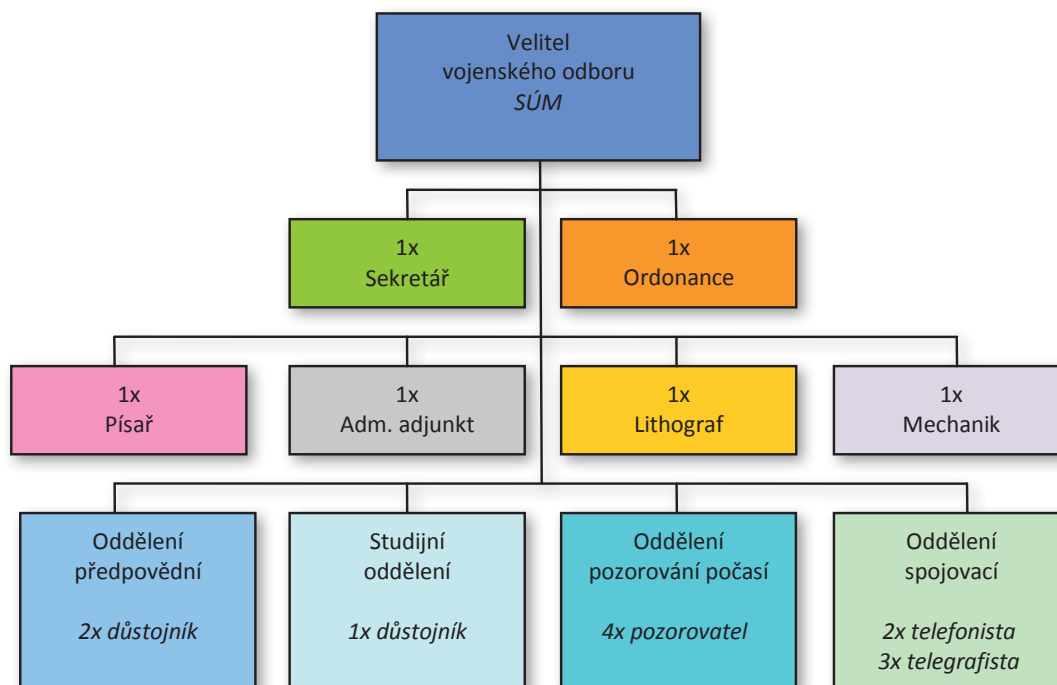
správní úředníci těch státních ministerstev, do jejichž podřízenosti tyto ústavy příslušely.

Poradní komitét SÚM řešil především otázky vzájemné součinnosti a určoval základní směry vědeckého bádání a vědecko-technického rozvoje. V případě potřeby společného vystupování směrem navenek, vydávání společných stanovisek apod. potom SÚM, *Vojenský odbor SÚM*, *Bioklimatologický ústav* a *Hydrologický odbor ministerstva veřejných prací* vystupovaly pod společným názvem *Československé ústavy pro meteorologii a hydrologii*.

Personál *Vojenského odboru SÚM* byl, na základě požadavku *Přednosta technického odboru MNO* čj. 45948/IV ze dne 6. prosince 1919, v době jeho vzniku tvořen celkem 19 důstojníky, praporčíky, rotmistry, dělesloužícími poddůstojníky, legionáři a válečnými invalidy. Prvním velitelem vojenského odboru byl jmenován kapitán Ing. agr. Jan Urban, jeho zástupcem byl od 1. března 1920 kapitán Ing. agr. Karel Javůrek, *Velitel oddělení předpovědňního*.



Složení poradního komitétu SÚM v roce 1920



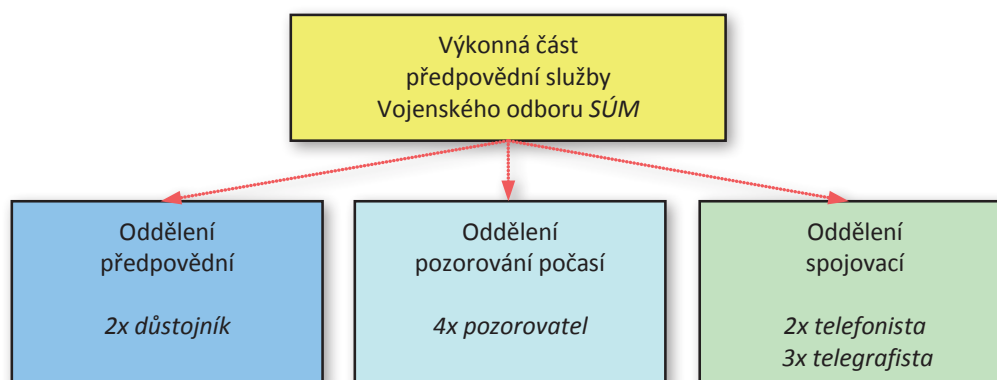
Organizační struktura Vojenského odboru SÚM ke dni 20. ledna 1920

Vlastní SÚM po svém založení krátce působil v prostorách hvězdárny v pražském Klementinu. V květnu roku 1920 se přemístil do pronajatých prostor v budově *Fyzikálního ústavu Univerzity Karlovy* v Praze II, U Karlova 3, kam se společně s ním na přechodnou dobu přestěhoval i organizačně přiřazený *Vojenský odbor SÚM*. Po dalším stěhování začal vojenský odbor od ledna 1921, vyjma své výkonné části předpovědní služby, působit v areálu kasáren v Praze-Karlíně, za Invalidovnou – budova č. III (vojenský areál v dnešní ulici Sluncová).

Výkonná část předpovědní služby *Vojenského odboru SÚM* zůstala, především z důvodů koordinace činností a v zájmu praktické součinnosti s vlastním SÚM, odloučeně dislokována v původních prostorách v Praze II, U Karlova 3. Mužstvo výkonné části bylo rovněž ubytováno v areálu kasáren v Praze-Karlíně, za Invalidovnou – budova č. III.

Ve druhé polovině roku 1920 byla při *Vojenském odboru SÚM* zřízena *Škola pro výcvik vojáků ve službě meteorologické*. V té době *MNO* zároveň vypracovalo „osnovy“ (směrnice) pro činnost odboru v rámci přípravy personálu vojenské povětrnostní služby.

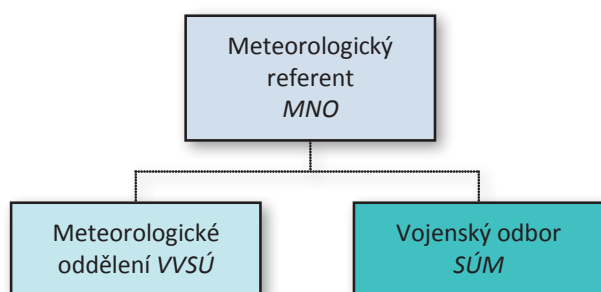
Na tomto místě je nezbytné trochu odbočit a zmínit se o skutečnosti, že dne 14. ledna 1920, paradoxně tedy ve stejný den kdy SÚM zahájil svoji praktickou činnost, došlo k návratu již zmiňovaného *poručíka Bohdana Viplera* z ruských legií do vlasti. Po svém návratu do Československa byl aktivován jako důstojník z povolání československé armády a povýšen do hodnosti nadporučík. V průběhu jara roku 1920 se stal se prvním *Odborným přednostou* veškeré československé vojenské povětrnostní služby a začal se významným způsobem, velmi intenzivně a neúnavně podílet na jejím dalším budování a rozvoji.



Složení odloučené výkonné části předpovědní služby Vojenského odboru SÚM od ledna 1921

Prakticky ihned po svém ustanovení do funkce začal vyvíjet značnou snahu směřující ke zvratu dosavadního vývoje v rámci vojenské povětrnostní služby a usiloval o dosažení faktické revize usnesení *Presidia ministerské rady Republiky Československé* č. 26314 ze dne 9. prosince 1919, jehož praktickou realizací došlo k faktickému připojení vojenské povětrnostní služby k tehdy vzniklému SÚM. Jeho snahou, které věnoval veškeré úsilí a svůj tehdejší značný vliv, bylo dosáhnout naplnění původních, již dříve zmiňovaných, usnesení *meziministerských konferencí* ze dne 10. května, 9. a 25. července 1919, kdy bylo původně mimo jiné rozhodnuto, že při ministerstvu národní obrany bude vybudován *Ústav pro užitou aerologii a vojenskou službu meteorologickou*. Jeho tehdejší snahu lze s odstupem času rozdělit do tří na sebe navazujících etap.

Nejprve bylo na základě jeho úsilí dne 1. května 1922 zřízeno *Meteorologické oddělení*, které se stalo organickou součástí tehdy právě založeného *Vojenského vzduchoplaveckého studijního ústavu – VVSÚ* a až do 31. července 1923 působilo jako odborně-studijní (výzkumná) a technická složka vojenské povětrnostní služby.



Odborná organizační struktura vojenské povětrnostní služby v přímé působnosti MNO ke dni 1. května 1922

Za počátek další etapy jeho snahy lze považovat den 9. listopadu 1922, kdy na zasedání *Poradního sboru Vojenského vzduchoplaveckého studijního ústavu* bylo rozhodnuto o zřízení *Zájemové komise pro výzkumy atmosférické* (leteckou meteorologii). V pozdějším období se jednání této komise pravidelně zúčastňovali:

- *podplukovník PhDr. Bohdan Vipler – Meteorologický referent MNO;*
- *major Ing. agr. Jan Urban – Velitel vojenského odboru SÚM;*
- *kapitán Ing. agr. Karel Javůrek – Zástupce velitele vojenského odboru SÚM;*
- *PhDr. Rudolf Schneider – Ředitel SÚM,*
- *PhDr. Gustav Swoboda – Vedoucí všeobecné a letecké povětrnostní služby SÚM;*
- *PhDr. Stanislav Hanzlík – profesor meteorologie při Univerzitě Karlově.*

Zde je nezbytné zmínit se o významné události, která měla ve své době značný vliv na další vývoj vojenské povětrnostní služby. Počátkem srpna roku 1922 publikoval časopis *Republikový hlasatel* článek s názvem „*Československý státní ústav meteorologický – vojenský odbor*“, ve kterém byl zmiňován podíl *Vojenského odboru SÚM* na provádění meteorologických kurzů pro piloty veřejné dopravy, který probíhal pod vedením *majora Bohdana Viplera* ve dnech 24. až 30. července. Této skutečnosti využil *profesor PhDr. Stanislav Hanzlík* k zaslání dopisu ministerstvu obrany, kde kritizoval odbornou způsobilost *PhDr. Bohdana*



Výstavba hlavní budovy Vojenského vzduchoplaveckého studijního ústavu v Letňanech v letech 1921 / 1922, kde od roku 1922 sídlilo Meteorologické oddělení, od roku 1923 potom Meteorologická sekce

Viplera. Zároveň zpochybňoval smysl a význam vojenské povětrnostní služby, rovněž upozorňoval na plýtvání státními finančními prostředky. Ve svém dopise uváděl další smyšlené argumenty, které se v mnohém shodovaly s již zmiňovanou písemnou interpelací poslance *profesora PhDr. Bohumila Němce* na ministra národní obrany *Václava Klofáče* ze dne 24. června 1919.

S odstupem času lze v dnešní době se značnou jistotou konstatovat, že dřívější útoky na smysl a význam vojenské povětrnostní služby při jednáních národního shromáždění, průtahy při realizaci přijatých usnesení několika meziministerských komisí, včetně skutečnosti, že vojenská povětrnostní služba byla koncem roku 1919, oproti původnímu záměru *MNO*, fakticky připojena k civilní povětrnostní službě, měly jednoho společného jmenovatele. Odkazy na uvedenou parlamentní interpelaci a na odpověď ministra národní obrany ve vlastní stížnosti *profesora PhDr. Stanislava Hanzlíka* jednoznačně ukazují na tehdejší dlouhodobější účelové propojení osobních zájmů některých představitelů československé vědecké meteorologické fronty s osobními zájmy a ambicemi některých politických představitelů té doby.

O osobní účasti *profesora PhDr. Stanislava Hanzlíka* na této nepřímé čistě, původně snad i odborně zamýšlené, avšak v konečném důsledku bohužel značně personálně zaměřené záležitosti nemůže být žádných pochyb. O možné účasti dalších představitelů tehdejší československé vědecké meteorologické veřejnosti příslušný fond *Vojenského ústředního archivu* mlčí a tak další případné důkazy k této záležitosti nejsou k dispozici. Obsah uvedeného článku a vlastní stížnosti nechal ministr národní obrany prošetřit, přičemž v této věci vydal příslušná nařízení přednostům *Kanceláře MNO, Presidiálního odboru MNO a III. odboru (leteckého) MNO*. O výsledcích tohoto šetření však nebyly ve *Vojenském ústředním archivu* nalezeny žádné relevantní záznamy. Čtenář této publikace nechť si přečtením fotokopie přepisu zmiňované stížnosti, která je uvedena v příloze č. 8, udělá svůj vlastní názor o síle argumentů a osobní zaujatosti autora. Skutečností však zůstává, že tato pro tehdejší vzájemnou spolupráci obou služeb neblahá událost, značně urychlila další kroky *MNO* při dokončení připravované reorganizace vojenské povětrnostní služby.

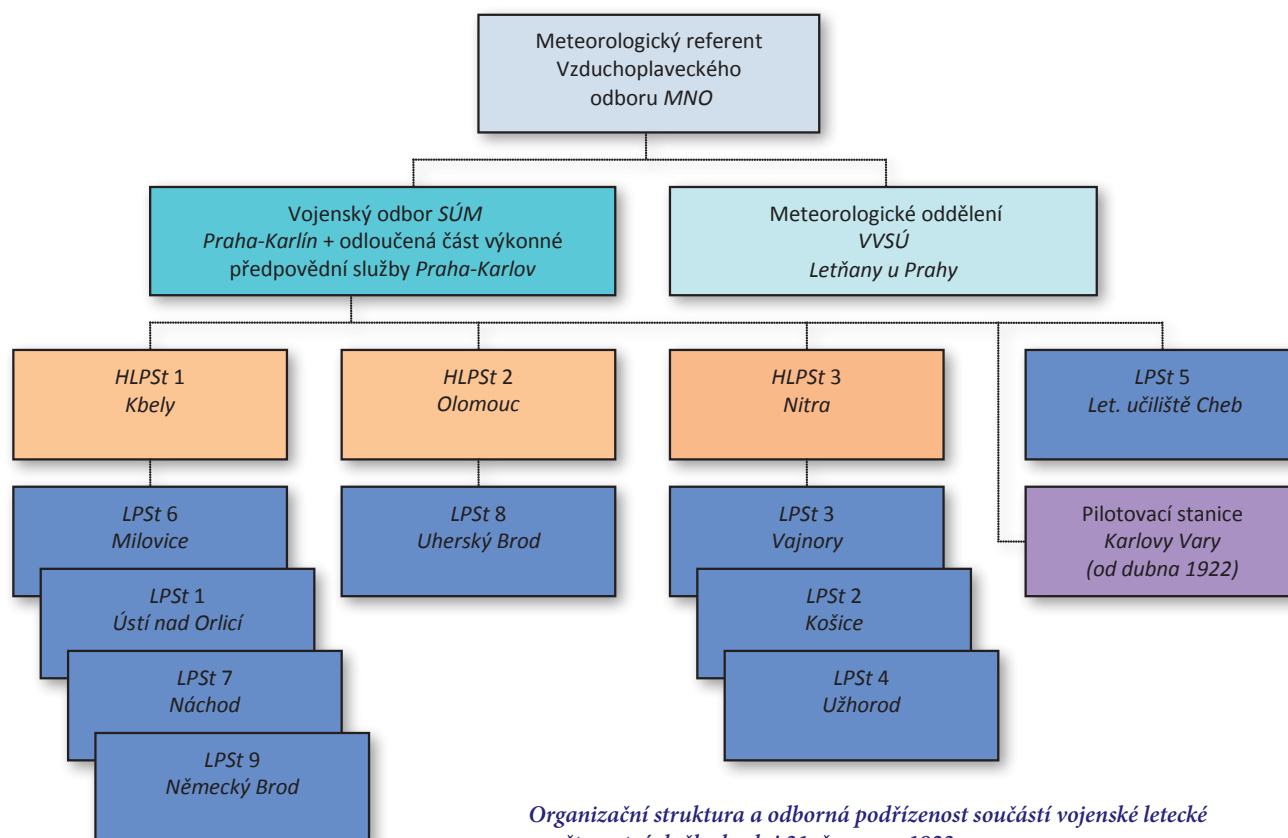
Poslední krok k naplnění tehdejších snah *podplukovníka PhDr. Bohdana Viplera* představovalo prosazení a schválení usnesení *Zájemové komise pro atmosférické výzkumy* ze dne 28. dubna a 26. května 1923. Uvedená usnesení směřovala

k potřebě jednotně organizovat veškerou vojenskou povětrnostní službu a zároveň z úsporných a racionalizačních důvodů nevytvářet nadbytečné organizační duplicity v oblasti vojenské meteorologie. Doslovné přepisy zápisů z uvedených jednání *Zájmové komise poradního sboru VVSÚ pro výzkumy atmosférické* ze dne 28. dubna a 26. května 1923 jsou uvedeny v příloze č. 9.

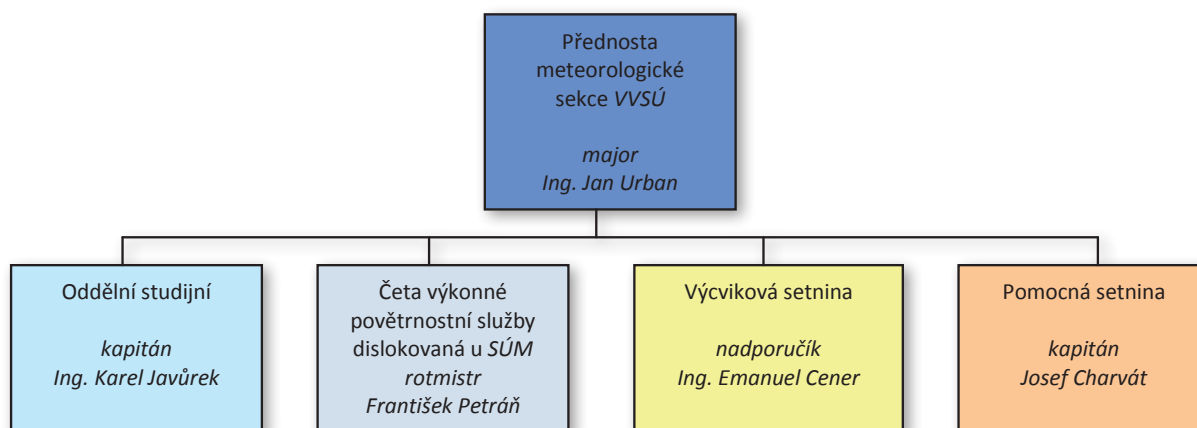
Na základě výše uvedeného usnesení *Zájmové komise pro atmosférické výzkumy VVSÚ* a po dohodě zainteresovaných ministerstev byl dne 31. července 1923 výnosem MNO čj. 640426/let. 1923 organizačně zrušen tehdejší *Vojenský odbor SÚM*. Stejným výnosem MNO bylo k témuž dni rovněž zrušeno dosavadní *Meteorologické oddělení VVSÚ*. Na základě obou

součástí vojenské povětrnostní služby byla dnem 1. srpna 1923 nově zřízena *Meteorologická sekce Vojenského vzduchoplaveckého studijního ústavu*. Tato sekce zároveň začala působit jako *Odborné velitelství vojenské povětrnostní služby*. Dnem 1. prosince 1923 byla *Meteorologická sekce VVSÚ* přejmenovaná na *Meteorologickou sekci Vojenského leteckého ústavu studijního – VLÚS*.

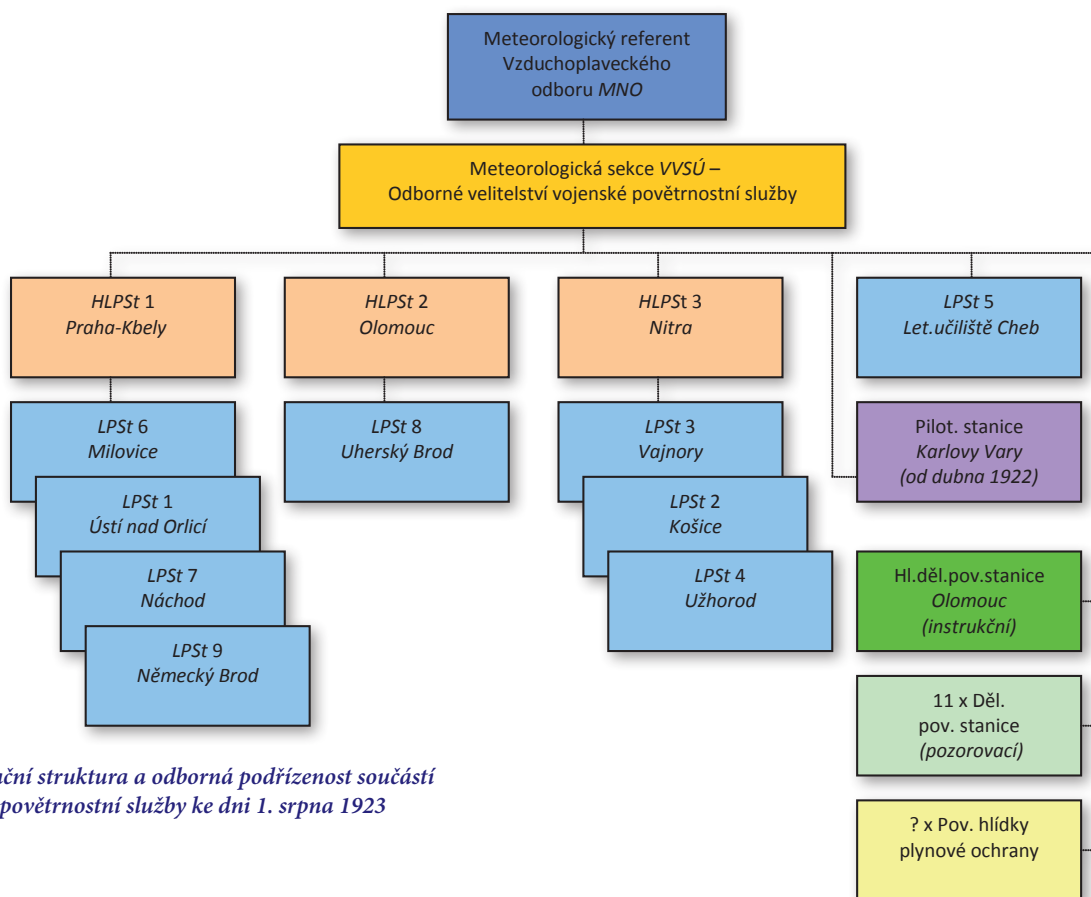
Prvním přednostou nově zřízené sekce byl jmenován *major Ing. Jan Urban*, který byl krátce poté dne 22. listopadu 1923 jmenován *Meteorologickým referentem MNO*. Současně se téhož dne stal *podplukovník PhDr. Bohdan Vipler* přednostou *Meteorologické sekce VLÚS*. Po jeho předčasném úmrtí dne 10. srpna 1924 byl do funkce přednosty sekce jmenován *kapitán Ing. Karel Javůrek* a funkci jeho zástupce začal vykonávat *kapitán*



Organizační struktura a odborná podřízenost součástí vojenské letecké povětrnostní služby ke dni 31. července 1923



Stručná organizační struktura a personální složení Meteorologické sekce VVSÚ ke dni 1. srpna 1923



Organizační struktura a odborná podřízenost součástí vojenské povětrnostní služby ke dni 1. srpna 1923

Oldřich Hlaváček. Personál Meteorologické sekce VLÚS v době jejího vzniku tvořilo celkem 22 osob. Velitel sekce byl přímo podřízen přednostovi VLÚS, kterému jako představiteli vyššího vojenského velitelství příslušely práva a povinnosti velitele brigády. V odborných záležitostech podléhala sekce Meteorologickému referentovi III/2 oddělení (letecko-technického) III. odboru (leteckého) MNO.

Oddělení studijní začalo v té době působit v areálu VLÚS v Letňanech u Prahy. Velitelství sekce, Výcviková setnina a Pomocná setnina až do poloviny roku 1925 prozatímně působily

v areálu kasáren v Praze-Karlíně, za Invalidovnou – budova č. III, kdy se rovněž přestěhovaly do areálu VLÚS v Letňanech u Prahy.

Četa výkonné povětrnostní služby, která byla rovněž organizačně začleněna v rámci Meteorologické sekce VLÚS, však z důvodů zajištění dosavadní koordinace činností a v zájmu praktické součinnosti se SÚM nadále zůstala odloučeně působit v původních prostorách v Praze-Karlově, přičemž její mužstvo bylo ubytováno v areálu kasáren v Praze-Karlíně, za Invalidovnou – budova č. III.

Hlavní úkoly Meteorologické sekce VVSÚ (VLÚS)
organizovat a provádět výcvik personálu vojenské povětrnostní služby
provádět studium fyziky atmosféry a povětrnostních podmínek ve prospěch vojenského letectví, dělostřelectva, plynové ochrany a všeobecného vojenství
řídít činnost odborně podřízených Hlavních leteckých povětrnostních stanic, vedlejší Letecké povětrnostní stanice 5 a Pilotovací povětrnostní stanic
provádět meteorologická a aerologická měření a pozorování ve prospěch potřeb vojenských těles a SÚM
organizovat v součinnosti s Odděleními letecké povětrnostní služby a všeobecné předpovědní služby SÚM zpracování a vydávání předpovědí počasí ve prospěch vojenského letectva, plynové ochrany a pro všeobecné vojenské potřeby
zpracovávat a rozšiřovat přehledy počasí z leteckých povětrnostních stanic pro potřeby vojenské povětrnostní služby
vést evidenci veškerého meteorologického materiálu, přístrojů a technického vybavení zavedených do výzbroje Československé branné moci
doplňovat letecké povětrnostní stanice meteorologickými přístroji a starat se o jejich výměnu a přezkušování technické způsobilosti
zajišťovat letecké povětrnostní stanice spotřebním materiálem nutným pro jejich plynulou činnost
zajišťovat technické vybavení a provádět odborné usměrňování činnosti Povětrnostních hlídek plynové ochrany a Dělostřeleckých povětrnostních stanic

Hlavní úkoly Meteorologické sekce VVSÚ (VLÚS)

Struktura a počet personálu *Čtyry výkonné povětrnostní služby* vycházely z požadavku ředitele SÚM předloženého v rámci jednání *Zájmové komise poradního sboru Vojenského vzduchoplaveckého studijního ústavu pro výzkumy atmosférické* dne 28. dubna 1923, když důležitým a určujícím důvodem této žádosti byl především fakt, že vlastní SÚM v této době a rovněž i v pozdějších letech trpěl značným nedostatkem zaměstnanců (v roce 1921 byl tvořen 8 systemizovanými místy, v roce 1928 celkem 19 systemizovanými místy a v roce 1931 potom 23 systemizovanými místy).

V odborné podřízenosti *Meteorologické sekce VLÚS* působily jako nižší odborně řídicí složky vojenské letecké povětrnostní služby *Hlavní letecké povětrnostní stanice – HLPSt 1 až 3* umístěné na letištích Kbely, Olomouc a Nitra. Jednotlivým HLPSt bylo dále odborně podřízeno dalších 8 vedlejších letištních i terénních *Leteckých povětrnostních stanic – LPSt*. Samostatně byly *Meteorologickou sekcí VLÚS* odborně řízeny vedlejší LPSt při leteckém učilišti v Chebu a *Pilotovací povětrnostní stanice* v Karlových Varech.

V odborné podřízenosti meteorologické sekce se v té době rovněž nacházela *Hlavní dělostřelecká povětrnostní stanice (instrukční)* při dělostřeleckém učilišti v Olomouci a dalších 11 *Dělostřeleckých povětrnostních stanic (pozorovacích)*, které působily v podřízenosti tehdejších *Velitelství I. až VII. sboru. Dělostřelecká povětrnostní stanice (pozorovací)* 31 sídlila v Jincích, 32 ve Vyškově, 33 v Plaveckom Podhradí a 34 v Humenném. Tehdejší dislokace dalších *Dělostřeleckých povětrnostních stanic (pozorovacích)* 35–41 není v současné době známa. Zároveň se v odborné podřízenosti sekce nacházely *Povětrnostní hlídky plynové ochrany vojskových těles*, jejichž počty a místa dislokace jsou v dnešní době neznámé.

Meteorologická sekce VLÚS a jí odborně podřízené letecké a dělostřelecké povětrnostní stanice pracovaly v úzké součinnosti se SÚM, přičemž výsledky měření a pozorování prováděné v rámci jejich staničních sítí se vzájemně doplňovaly a byly vyměňovány v zájmu co nejefektivnějšího provádění činnosti vojenské i civilní povětrnostní služby. Pro zdokonalení činnosti vojenské služby se v té době předpokládalo, že v rámci dostavby budov VLÚS budou meteorologické sekci přiděleny další místnosti, laboratoře, zkušební přístroje apod. Rovněž se předpokládalo, že pro zefektivnění činnosti budou všechny HLPSt vybaveny příslušnými radiotelegrafickými a rádiovými přijímacími a vysílacími stanicemi, což mělo zajistit, aby všechny povětrnostní zprávy a informace mohly být včas shromážděny a zároveň předávány všem letištím co nejrychleji a zároveň aby každý letoun vybavený radiovou stanicí mohl během letu dostávat informace o aktuální povětrnostní situaci na trati, po které letí.

Není bez zajímavosti, že v té době se ve vojenských odborných leteckých kruzích velmi často uplatňovala mylná teorie o tom, že vojenské letectvo příliš nepotřebuje meteorologické informace, protože žádný vojenský pilot nesmí brát ohled na příznivé nebo nepříznivé povětrnostní podmínky. V případech, že obdrží příslušný rozkaz, musí vykonat daný úkol i za nejnepříznivějších povětrnostních podmínek. Proto bylo nezbytné na nejvyšších úrovních v rámci tehdejšího vojenského letectva provádět širokou a intenzivní odbornou meteorologickou osvětu.

V jejím rámci bylo vysvětlováno, že i v případech takových rozkazů a nařízení nemůže být pilotům znalost povětrnostních podmínek v místech vzletů, po tratích, v prostorech činnosti a při přistání nikdy bez užitku. Naopak letové osádky by měly být před letem, anebo během něj včas informovány o tom jak se budou povětrnostní podmínky v čase a prostoru pravděpodobně dále vyvíjet, jaká bude výška základny oblačnosti a její množství, jakou lze během letu očekávat atmosférickou dohlednost, zda

se někde vyskytují mlhy, očekávají se během letu atmosférické bouřky, silné přeháňky nebo trvalé srážky, jak silný a jakých směrů vane vítr v různých výškách, v kterých směrech nebo prostorech bude let bezpečnější a bez vlivu nebezpečných meteorologických projevů. Při znalosti těchto skutečností potom může být příslušný rozkaz vydaný leteckým osádkám značně usnadněn, respektive bude možno provést jej s větší pravděpodobností úspěšnosti, nebude nutno riskovat poškození nebo pád letounu, včetně nebezpečí ztrát lidských životů apod.

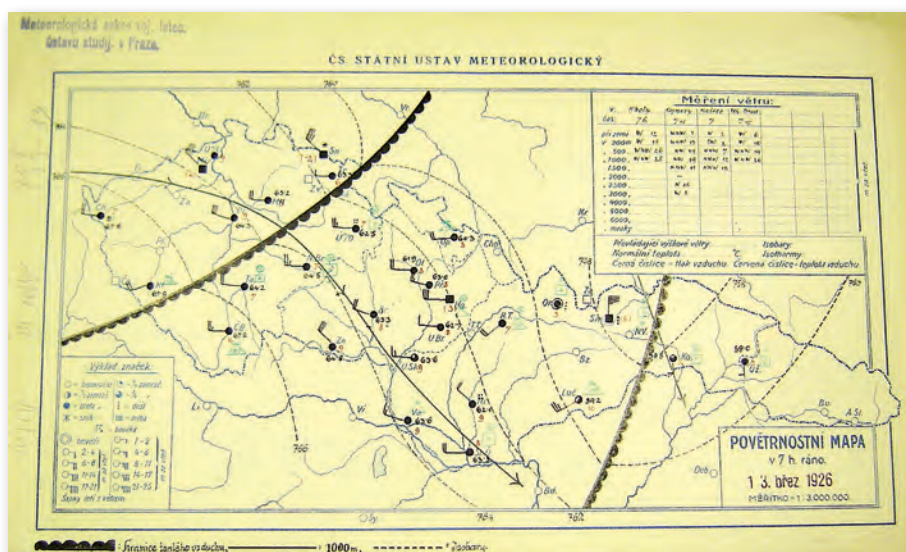
V této souvislosti bylo nutno rovněž mnohokrát vysvětlovat, že pokud se porovná efekt bezpečnosti létání s efektem finančních nákladů potřebných k provozování vojenské povětrnostní služby, potom se dojde velmi snadno k závěru, že nepřilíš vysoké provozní náklady povětrnostní služby nejsou „mrtvým“ kapitálem, ale že úroky plynoucí z provozování tohoto kapitálu se jistě několikanásobně navrátí.

Dále je zajímavé si připomenout, že ve dnech 31. května až 9. června 1924 se v Praze konala *III. mezinárodní letecká výstava*. Svoji vlastní expozici si zde, podobně jako při minulých ročnících, mimo jiných zřídil i *III. odbor (letecký) MNO*, který v prostorných polních stanech předvedl praktickou ukázkou vzorového kompletního vybavení celého polního letiště. V rámci této expozice byla rovněž představena vojenská povětrnostní služba, která ve svém oddělení seznámila návštěvníky s rozvinutou *Polní leteckou povětrnostní stanicí*. Obsluha této stanice zároveň prováděla všechna přízemní meteorologická a výšková pilotovací měření a vybavena přijímací radiotelegrafickou stanicí předváděla kreslení povětrnostních map a tvorbu předpovědí počasí. V obdobné expozici představila *Meteorologická sekce VLÚS* nerůznější meteorologické předpovědi, mapy, přístroje, zařízení apod.



Expozice Meteorologické sekce VLÚS v rámci III. mezinárodní letecké výstavy v roce 1924 v Praze

Dne 1. září 1925, na základě výnosu MNO č. 2038 - III. / 1. odd., došlo ke zrušení všech HLPSt jako nižších odborně řídicích mezičlánků vojenské povětrnostní služby. V té době došlo k jejich reorganizaci na samostatná vojsková tělesa letectva, tzv. *Povětrnostní šipky* (obdobu dnešních rojů) působící v přímé podřízenosti velitelů jednotlivých technických letek příslušných leteckých pluků a zároveň k jejich přejmenování na *Letecké povětrnostní stanice – LPSt*. Všechny *Letecké povětrnostní stanice* (letištní i terénní) a *Pilotovací povětrnostní stanice* Karlovy Vary začaly v té době, bez dalšího vzájemného odborného hierarchického uspořádání, působit v odborné podřízenosti *Meteorologické sekce VLÚS*.



Ukázka produktů Meteorologické sekce VLÚS – Mapa počasí ČSR dne 13. března 1926 v 07:00 hod.

K úspěchům vojenské povětrnostní služby v té době patřila mimo jiné skutečnost, že RNDr. Václav Hlaváč, od roku 1925 vědecký pracovník Oddělení studijního Meteorologické sekce VLÚS byl v rámci VIII. všesokolského sletu v červenci roku 1926 pověřen funkcí hlavního meteorologa pro všechny sletové dny. Pracoviště vojenské povětrnostní služby bylo v té době zřízeno v místnosti hlavní telefonní ústředny na letišti na Strahově, kam byly směřovány všechny potřebné povětrnostní zprávy a informace.

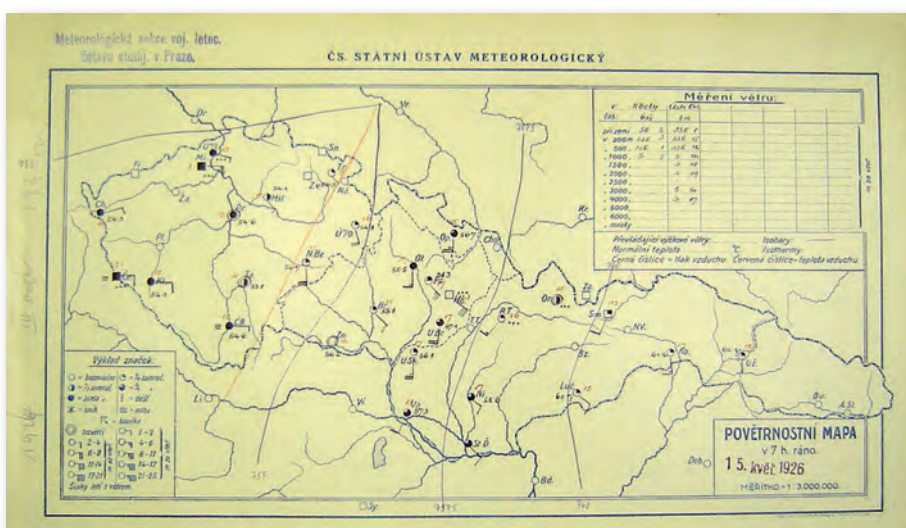
V letech 1926 a 1927 došlo na základě několika usnesení Vlády Republiky československé a Národního shromáždění Republiky československé k výrazným omezením finančních výdajů státu na výstavbu a rozvoj Československé branné moci. Na tato rozhodnutí reagovalo MNO významným snížením organizačních struktur a počtů osob. Tyto skutečnosti se zásadním způsobem rovněž dotkly složek vojenské povětrnostní služby.

Výnosem MNO čj. 5230 Hl. štáb/1. odd., který v prosinci roku 1927 schválil podplukovník gšt. Alois Eliáš, Přednosta 1. oddělení Hlavního štábu MNO, bylo nařizováno provést reorganizaci vojenské povětrnostní služby, její organizační struktury převést

na redukované počty v době míru a dosavadní působnost její výkonné složky Meteorologické sekce VLÚS převést do struktury SÚM.

Na základě výnosu MNO čj. 10.408 – III. / 1. odděl., byla Meteorologická sekce VLÚS ke dni 30. června 1928 zrušena. Část její dosavadní působnosti byla rozdělena mezi nově zřízené Vojenské oddělení povětrnostní služby SÚM a nově vytvořené systemizované místo Referent povětrnostní služby Studijního oddělení VLÚS, které byly zřízeny ke dni 1. července 1928. Zbytek působnosti byl, na základě příslušné meziresortní dohody, převeden přímo ke Státnímu ústavu meteorologickému.

Tato, mimo jiné i z důvodu prakticky pouze formálního odporu divizního generála Jaroslava Fajfry, Přednosta III. odboru (leteckého) MNO, prosazená zásadní reorganizace vojenské povětrnostní služby a snížení počtů jejích struktur a osob ve svém důsledku znamenaly faktický rozpad její hlavní výkonné, odborné, organizační a studijní složky. Z původního počtu téměř 30 příslušníků Meteorologické sekce VLÚS zbylo po jejím zrušení v rámci nových organizačních struktur pouhých 6 osob. Zároveň se tímto opatřením stala vojenská povětrnostní služba opět téměř absolutně závislá na SÚM. S faktickými důsledky nastalé situace se vojenská



Ukázka produktů Meteorologické sekce VLÚS – Mapa počasí ČSR dne 15. května 1926 v 07:00 hod.



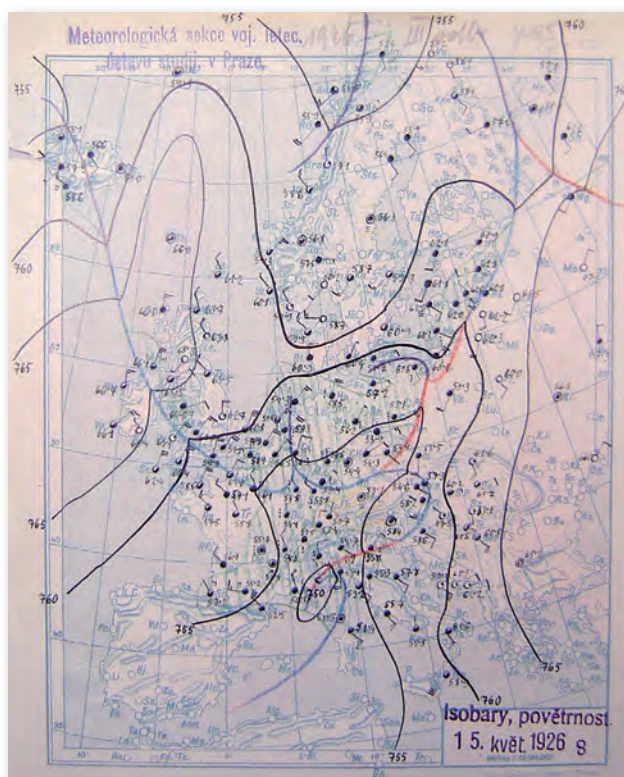
Ukázka produktů Meteorologické sekce VLÚS – Mapa pilotovacích měření v Evropě dne 15. května 1926 v 08:00 hod.



Ukázka produktů Meteorologické sekce VLÚS – Přehled počasí na vojenských povětrnostních stanicích v měsíci červnu 1926

povětrnostní služba potom potýkala ještě mnohem později, v období druhé poloviny 30. let a především v době bezprostředního válečného ohrožení státu v roce 1938.

Dosavadní *Velitel meteorologické sekce VLÚS štábní kapitán Ing. Karel Javůrek* byl dnem 1. července 1928 ustanoven na nově zřízené systemizované místo *Referent povětrnostní služby Studijního oddělení VLÚS*. Zástupce velitele, *kapitán Oldřich Hlaváček*, odešel vykonávat funkci *Velitel povětrnostní stanice 12* při *Vojenském leteckém učilišti* v Prostějově. V této souvislosti rovněž došlo k odchodu většího počtu tehdejších příslušníků vojenské povětrnostní služby k jiným složkám *MNO*, případně mimo tento resort, když někteří z nich jako již například zmiňovaný *RNDr. Václav Hlaváč* významným způsobem posílili tehdejší *SÚM*. V té době však již *Hlavní štáb* a rovněž *III. odbor (letecký)*

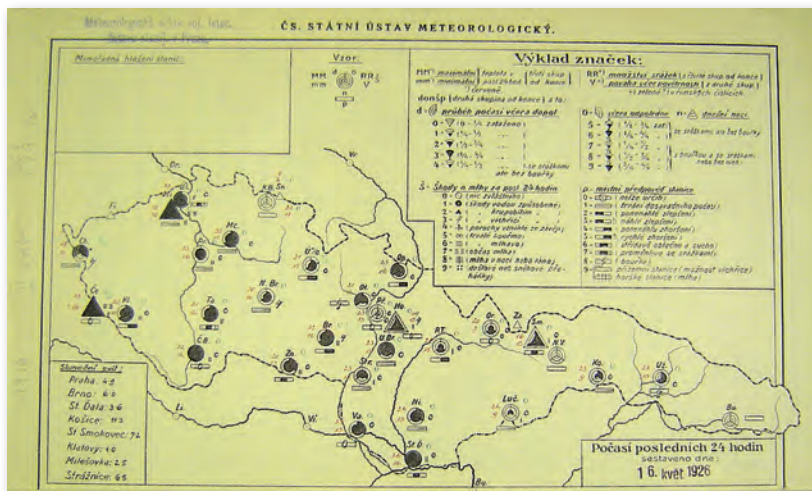


Ukázka produktů Meteorologické sekce VLÚS – Přizemní mapa Evropy ze dne 15. května 1926 v 08:00 hod.

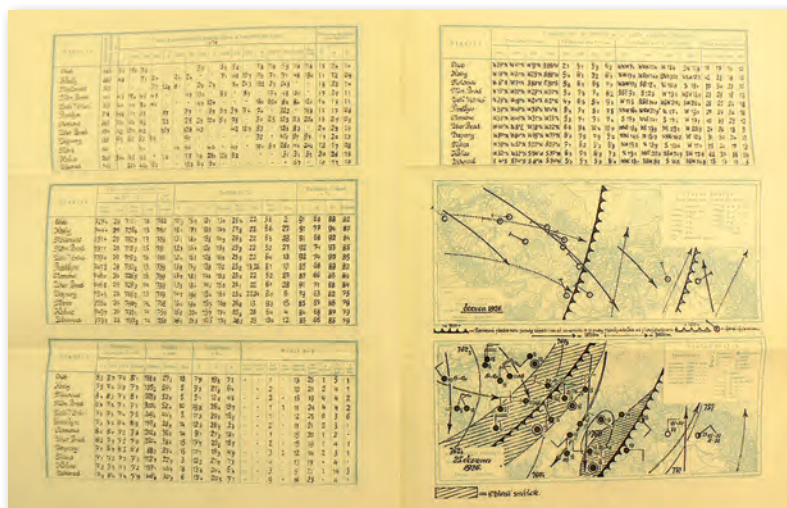
MNO předpokládaly, že v blízké době bude pravděpodobně nezbytné vojenskou povětrnostní službu v oblasti organizační a personální opět posílit.

Dochovaný zvukový záznam rozhovoru s bývalým zaměstnancem *Meteorologické sekce VLÚS* v letech 1925 až 1928, *RNDr. Václavem Hlaváčem*, který dne 15. května 1973 provedli *RNDr. Emil Veselý* a *RNDr. Karel Dubec* však poukazuje, odlišně od stručných dochovaných archivních dokumentů, na poněkud jiné příčiny a detailnější souvislosti tohoto zásadního reorganizačního opatření v historickém vývoji vojenské povětrnostní služby.

V roce 1927 probíhaly v rámci *MNO* rozsáhlé organizační a personální změny. Tato opatření souvisela s řešením případu bývalého *Náčelníka Hlavního štábu MNO generála Radoly Gajdy* (vl. jménem *Rudolfa Gejdla*), který byl v létě roku 1926 zbaven vojenské hodnosti a propuštěn z armády z důvodů svého angažování se v *Národní obci fašistické*. V rámci prováděných reorganizací a personálních změn byl v lednu roku 1927 dosavadní *Přednosta*



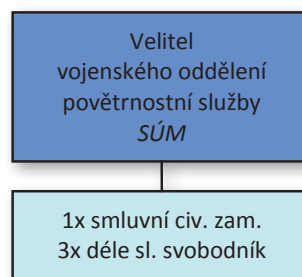
Ukázka produktů Meteorologické sekce VLÚS – Přehled počasí na území ČSR za posledních 24 hod, sestavená dne 16. května 1926



Ukázka produktů meteorologické sekce VLÚS – přehled počasí na vojenských povětrnostních stanicích v měsíci červnu 1926

povětrnostní skupiny III. odboru (leteckého) MNO, podplukovník Ing. agr. Jan Urban vystřídán podplukovníkem Kamilem Šusterou.

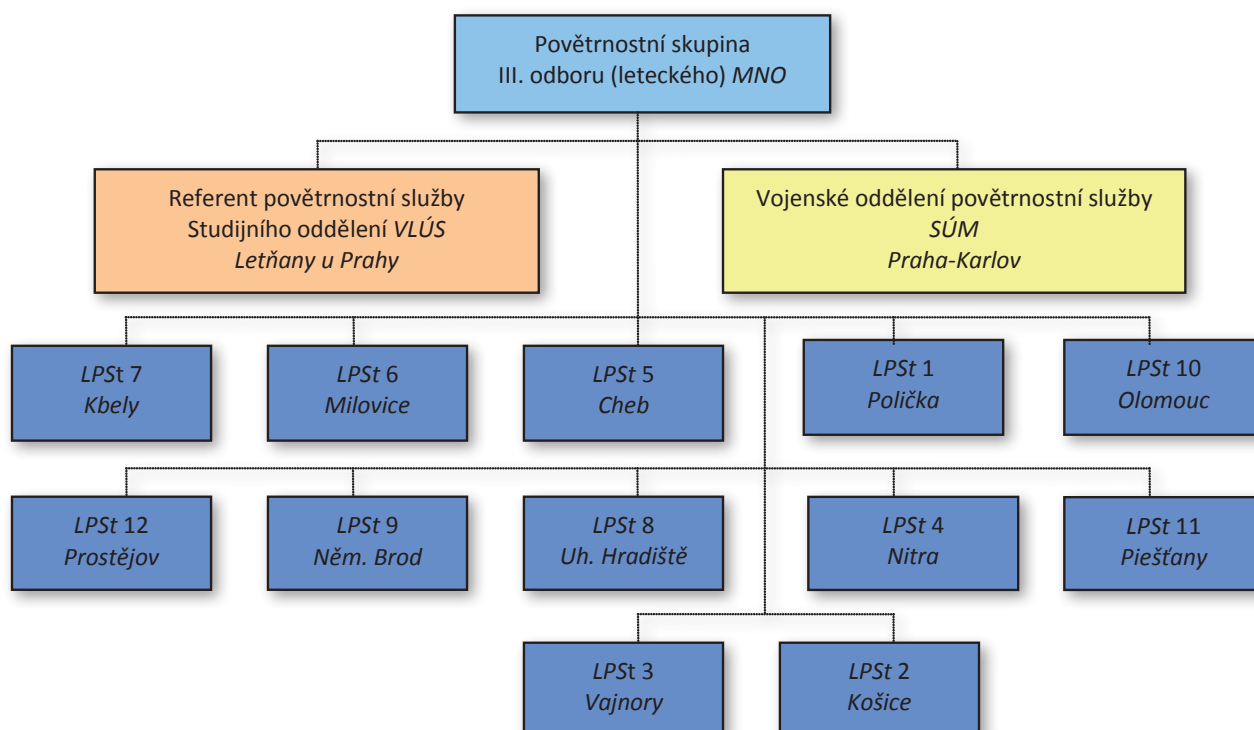
Podle výše zmiňovaného autentického zvukového záznamu rozhovoru s RNDr. Václavem Hlaváčem v té době ředitel SÚM PhDr. Rudolf Schneider osobně přesvědčil nového Odborného přednostu vojenské povětrnostní služby o tom, že pro resort MNO bude podstatně výhodnější dosavadní Meteorologickou sekci VLÚS zrušit a většinu její dosavadní působnosti převést do působnosti SÚM. V tomto případě, podobně jako již několikrát během uplynulého desetiletí, výrazně zasáhly do vývoje a činnosti vojenské povětrnostní služby záklisní praktiky, osobní zájmy



Organizační struktura a personální složení Vojenského oddělení povětrnostní služby SÚM ke dni 1. července 1928

Hlavní úkoly Vojenského oddělení povětrnostní služby SÚM	
1.	přebírat a předávat meteorologické zprávy od/a ve prospěch vojenských leteckých povětrnostních stanic
2.	zpracovávat a rozšiřovat denní statistiky meteorologických měření a pozorování vojenských povětrnostních stanic
3.	kreslit a rozmnožovat synoptické povětrnostní mapy
4.	rozmnožovat a předávat všeobecné a letecké předpovědi počasí pro vojenskou povětrnostní službu
5.	podílet na opravách a kalibracích povětrnostních přístrojů a zařízení vojenských leteckých povětrnostních stanic

Hlavní úkoly Vojenského oddělení povětrnostní služby SÚM



Odborná organizační struktura vojenské letecké povětrnostní služby ke dni 1. července 1928

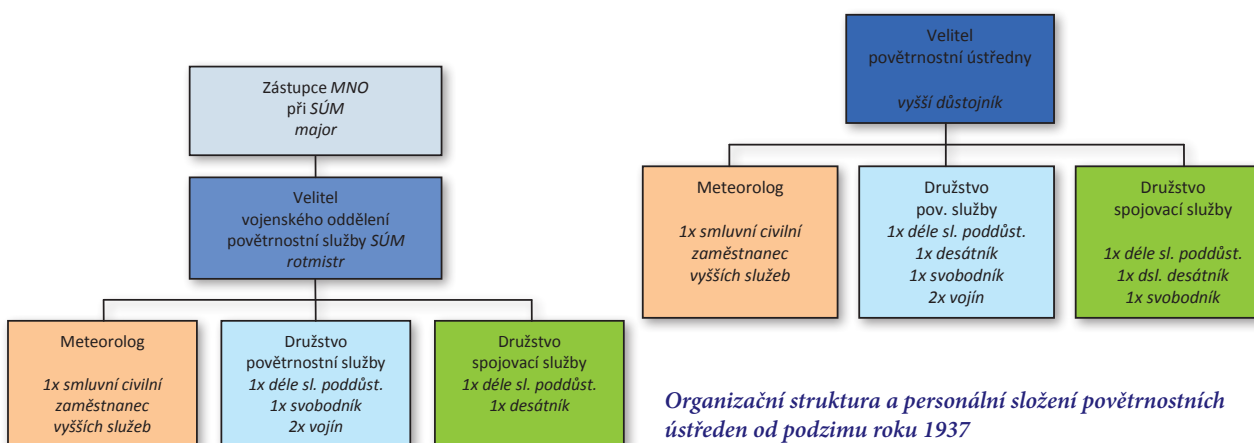
a politikaření některých představitelů státní meteorologické služby a „vědecké meteorologické fronty“.

Tímto organizačním opatřením došlo po pěti letech samostatného působení k opětovnému faktickému sloučení některých hlavních součástí vojenské a státní povětrnostní služby. Nově vzniklé *Vojenské oddělení povětrnostní služby SÚM* v té době zůstalo společně působit s *Oddělením letecké povětrnostní služby* a *Oddělením všeobecné předpovědní služby SÚM* v prostorách SÚM v Praze II-Karlově. Do funkce jeho velitele byl v té době jmenován *rotmistr František Tvrdič*, který byl již v dřívější době přijat jako původně smluvní civilní zaměstnanec *Meteorologické sekce VLÚS*. Organizačně bylo oddělení zpočátku dislokováno na letišti ve Kbelích a působilo v přímé podřízenosti velitele *Technické letky Leteckého pluku 1*.

V listopadu roku 1929 se výše uvedená pracoviště SÚM společně s *Vojenským oddělením povětrnostní služby SÚM* přemístily do prostorů nově zřízené pobočky v Praze II Vinohradech, Lucemburská 20 (na Flóře).

V roce 1937 bylo otevřeno letiště Praha-Ruzyně, které patřilo v té době mezi nejmodernější v Evropě. Dne 23. února 1937 bylo formálně sloučené prognózní pracoviště civilní a vojenské povětrnostní služby tvořené *Oddělením letecké povětrnostní služby SÚM*, *Oddělením všeobecné předpovědní služby SÚM* a *Vojenským oddělením povětrnostní služby SÚM* přemístěno z prostorů dosavadního sídla v Praze-Vinohradech, do nově přidělených prostorů v rámci právě otevíraného letiště Praha-Ruzyně.

Dne 28. února 1937, v souvislosti se zvýšeným válečným ohrožením republiky a s rozhodnutím MNO posílit organizační



Organizační struktura složky vojenské povětrnostní služby při SÚM v lednu 1937

Organizační struktura a personální složení povětrnostních ústředí od podzimu roku 1937

struktury vojenské povětrnostní služby, bylo *Vojenské oddělení povětrnostní služby SÚM* reorganizováno, byl navýšen počet jeho personálu a zároveň posílena jeho schopnost v oblasti podílu na tvorbě a vydávání všeobecných a leteckých předpovědí počasí. Zároveň mělo v době branné pohotovosti státu plnit funkci *Zápolní (týlové) vojenské povětrnostní ústředny při SÚM*. V té době byl na nově vytvořené systemizované místo *Zástupce MNO při SÚM*, kterému bylo zároveň podřízeno dosavadní *Vojenské oddělení povětrnostní služby SÚM* jmenován dosavadní velitel *Povětrnostní stanice 12* v Prostějově *major Oldřich Hlaváček*. V té době ve funkci *Meteorolog vojenského oddělení povětrnostní služby SÚM*, jako smluvní civilní zaměstnanec vyšších služeb, rovněž působil *RNDr. Josef Jílek*. Formálně vytvořené společné předpovědní ústředí civilní a vojenské povětrnostní služby tehdy tvořilo celkem 34 pracovníků, z toho 7 vysokoškolsky vzdělaných meteorologů.

Na podzim roku 1937 byly na letištích Kbely, Brno a Bratislava-Vajnory vytvořeny nová pomocná předpovědní ústředí vojenské povětrnostní služby nazvané *Povětrnostní ústředny 1, 2 a 3*. Organizačně působily povětrnostní ústředny v podřízenosti velitelů *Technických letek leteckých pluků 1, 2 a 3* ve Kbelích u Prahy, Olomouci a Piešťanech. Po stránce technicko-hospodářské podléhaly velitelům *Náhradních letek leteckých pluků 1, 2 a 3*. Během mobilizace v září roku 1938 se *Povětrnostní ústředny 1, 2 a 3* staly základem vytvářených polních povětrnostních ústředí.

K jejich hlavním úkolům patřilo provádět, v součinnosti s příslušnými *Vyhlaškovými kancelářemi SÚM*, výkonnou předpovědní službu ve prospěch všech vojenských těles letectva a dalších druhů zbraní československé branné moci na teritoriu Čech, Moravy, Slovenska a Podkarpatské Rusi. Zároveň bylo úkolem *Povětrnostní ústředny 1*, v úzké součinnosti se *Školou povětrnostní služby při Letecké povětrnostní stanici 12* v Prostějově, zabezpečovat odbornou přípravu personálu dalších, v té době urychleně zřizovaných, leteckých povětrnostních stanic a rovněž provádět přípravu záloh vojenské povětrnostní služby.

Velitelem *Povětrnostní ústředny 1* byl dne 1. listopadu 1937 jmenován *poručík Miloslav Štěpánek*, který se později po skončení 2. světové války stal v období let 1945 až 1948 prvním poválečným odborným přednostou vojenské povětrnostní služby. Tato a další skutečnosti o jeho osobě jsou uvedeny v kapitole 10. Jako *Smluvní civilní zaměstnanec vyšších služeb* v té době u *Povětrnostní ústředny 1* působil *RNDr. Antonín Vesecký*. Funkce velitelů *Povětrnostních ústředí 2 a 3* v té době začali vykonávat *poručík František Bauer* a *nadporučík Ludovít Kukorelli*. Další skutečnosti o těchto osobách jsou uvedeny v kapitolách 6, 8 a 10.

4.3 ORGANIZAČNÍ VÝVOJ ZÁKLADNÍCH ODBORNĚ VÝKONNÝCH SLOŽEK VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY

Základní odborně výkonné složky vojenské povětrnostní služby od 20. let představovaly:

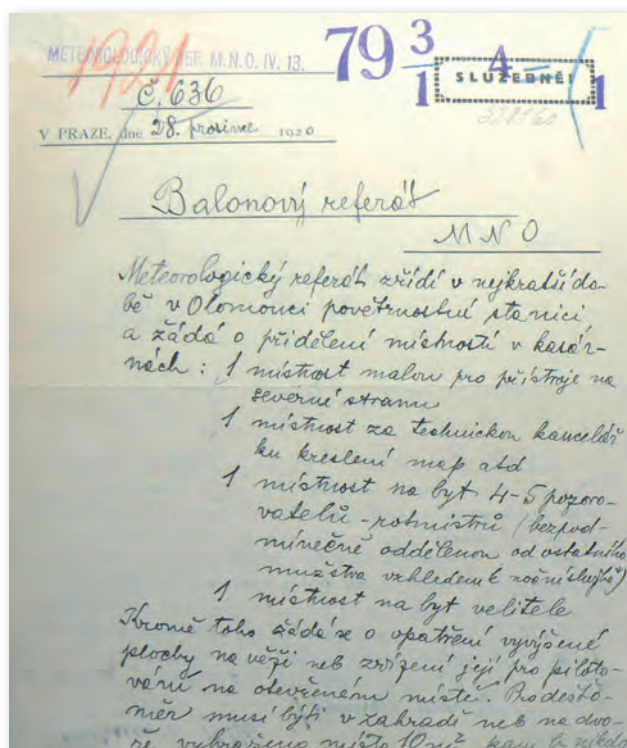
- hlavní letecké povětrnostní stanice;
- letecké povětrnostní stanice – vedlejší;
- pilotovací povětrnostní stanice;
- posádkové povětrnostní hlídky (od počátku 30. let);
- hlavní dělostřelecká povětrnostní stanice (instrukční);
- dělostřelecké povětrnostní stanice (pozorovací);
- povětrnostní hlídky plynové ochrany vojenských těles;
- povětrnostní hlídky chemických jednotek dělostřelectva (od počátku 30. let);

- povětrnostní stanice dělostřeleckých pluků proti letadlům (od počátku roku 1938).

Hlavní letecké povětrnostní stanice – HLPSt, byly zřízeny na stálých hlavních letištích *Leteckých pluků 1 až 3* (Kbely, Olomouc a Nitra) v září roku 1920 (HLPSt 1), resp. v prosinci roku 1921 (HLPSt 2 a HLPSt 3). V čele jednotlivých HLPSt stáli jejich velitelé, důstojníci letectva. Funkci velitele HLPSt 1 ve Kbelích u Prahy vykonával v té době *štábní kapitán Ing. Karel Mráz*. Velitelem HLPSt 2 v Olomouci byl jmenován *štábní kapitán Kamil Šustera*, od konce roku 1924 potom *nadporučík Ing. František Buršík*, velitelem HLPSt 3 v Nitře byl *nadporučík Oldřich Hlaváček*.

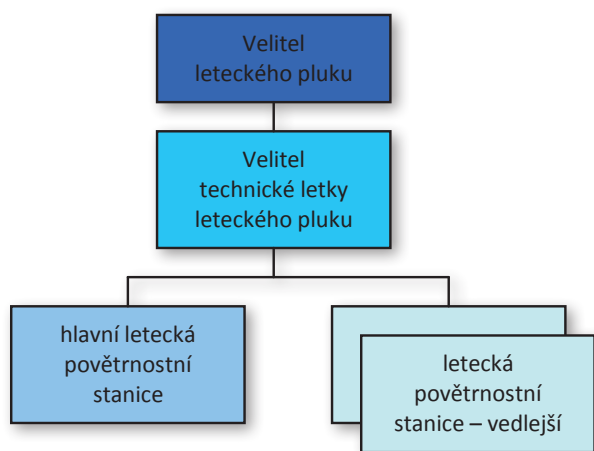
Zpočátku byly HLPSt začleněny do přímé odborné podřízenosti *Vojenského odboru SÚM*, od 1. srpna 1923 potom přešly do odborné podřízenosti *Meteorologické sekce VLÚS*. Po velitelské linii byly přímo podřízeny velitelům *Technických letek Leteckých pluků 1, 2 a 3* a po stránce technicko-hospodářské potom podléhaly příslušným velitelům *Náhradních letek Leteckých pluků 1, 2 a 3*.

V odborné podřízenosti jednotlivých HLPSt se dále nacházely další příslušné vedlejší *letecké povětrnostní stanice – LPSt* (letištní a terénní). V samostatné odborné podřízenosti *Vojenského odboru SÚM* (od 1. srpna 1923 potom *Meteorologické sekce VLÚS*) působily *Letecká povětrnostní stanice 5* při *Leteckém učilišti* v Chebu a *Pilotovací povětrnostní stanice* Karlovy Vary, která byla zřízena v březnu 1922 a byla umístěna v areálu *Vojenského lázeňského ústavu*. Všechny tyto povětrnostní stanice byly po velitelské linii rovněž přímo podřízeny velitelům *Technických letek Leteckých pluků 1 až 3*, resp. *Veliteli technické letky Leteckého učiliště*. Po stránce technicko-hospodářské podléhaly příslušným velitelům *Náhradních letek Leteckých pluků 1, 2 a 3*, resp. veliteli *Náhradní letky Leteckého učiliště*.



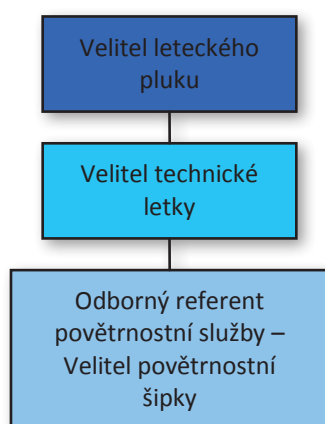
Přípravná verze spisu MNO ke zřízení Hlavní letecké povětrnostní stanice 2 v Olomouci

Dnem 1. září 1925, na základě výnosu MNO čj. 2038 – III. /1 odd., došlo ke zrušení všech HLPSt, přičemž byla provedena jejich reorganizace na samostatná vojsová tělesa letectva tzv. *povětrnostní šípky – čety* (obdoba dnešních rojů) a zároveň byly přejmenovány na *letecké povětrnostní stanice – LPSt*, které působily v odborné podřízenosti *Meteorologické sekce VLÚS*. Po stránce velitelské zůstaly podřízeny velitelům *Technických letek Leteckých pluků 1 až 5*. V oblasti technicko-hospodářské nadále podléhaly velitelům *náhradních letek Leteckých pluků 1 až 5*.



Zařazení hlavních leteckých povětrnostních stanic a leteckých povětrnostních stanic – vedlejších do organizační struktury leteckých pluků v letech 1920 až 1925

V čele této stanice stál důstojník letectva, *Odborný referent povětrnostní služby – Velitel povětrnostní šípky*. Celkový personální vývoj na těchto systemizovaných místech není, až na některé dílčí výjimky, v současnosti znám. Tyto stanice působily na každém z hlavních vojenských letišť, kde byl dislokován štáb a hlavní součástí *Leteckých pluků 1 až 5*. Při vzniku *Leteckého pluku 6* v roce 1933 nebyla v jeho organizační struktuře zpočátku zřízena LPSt typu *povětrnostní šípka (četa)* z důvodu, že na stejném letišti (Kbely u Prahy) rovněž působil štáb a hlavní součástí *Leteckého pluku 1* a ve prospěch obou pluků tehdy působila společná LPSt 1 typu *povětrnostní šípka – četa*.



Místo Odborného referenta povětrnostní služby – Velitele povětrnostní šípky v organizační struktuře leteckého pluku od roku 1925

Ostatní vedlejší *Letecké povětrnostní stanice* nejprve od 1. listopadu 1918 až do 9. prosince 1919 působily v přímé odborné podřízenosti *Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)*. V odborné podřízenosti *Vojenského odboru SÚM* působily od 9. prosince 1919 až do vzniku jednotlivých HLPSt v září 1920 (resp. prosinci 1921), kdy přešly do jejich odborné podřízenosti. Tyto LPSt byly zřizovány na ostatních vedlejších stálých vojenských letištích, kde byly dislokovány další jednotky příslušných leteckých pluků. Zpočátku byly rovněž zřizovány na dalších místech mimo stálých letišť důležitých pro vojenské letectvo v případech, kdy tam nebyly zřízeny povětrnostní stanice státní.

Všechny vedlejší *letecké povětrnostní stanice* (letištní i terénní) byly ke dni 1. září 1925 reorganizovány a přejmenovány na *povětrnostní družstva*, která jako samostatná vojsová tělesa letectva zůstala v přímé podřízenosti velitelů jednotlivých technických letek příslušných leteckých pluků a zůstal jim zachován původní název *Letecké povětrnostní stanice – LPSt*. Po stránce technicko-hospodářské nadále podléhaly příslušným velitelům náhradních letek leteckých pluků. V čele těchto LPSt stáli jejich velitelé v hodnostním sboru rotmistrů letectva, nebo správci v pracovním poměru smluvních civilních zaměstnanců. Personál vojenských leteckých povětrnostních stanic tvořilo 6 osob (*povětrnostní šípka*), resp. 5 osob (*povětrnostní družstvo*). Od 2. poloviny roku 1937 došlo k jejich částečné reorganizaci bez navýšení celkových počtů jejich personálu.

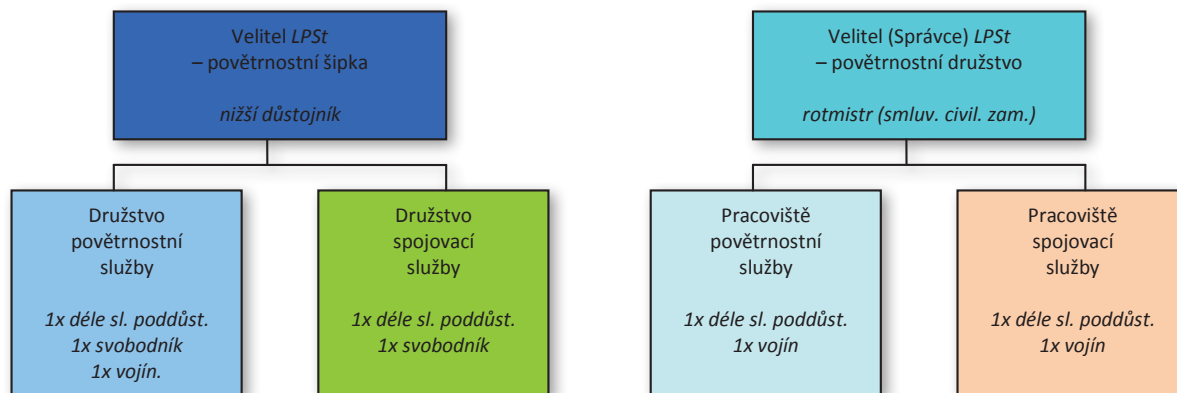
Organizační strukturu a personální složení obou druhů LPSt upravoval od 1. července 1928 tehdejší „zatímní náčrt“ předpisu *Org-VI-3 „Organizační předpis povětrnostní služby v míru“*, prozatímně schválený dne 10. dubna 1928 výnosem MNO čj. 7518 – III/1. odd. 1928. Způsob spolupráce mezi vojenskou povětrnostní službou a SÚM v té době upravoval výnos MNO čj. 4505 III/2 odd. ze dne 22. června 1928. Od 1. července roku 1928 začaly LPSt – *povětrnostní družstva* působit v odborné podřízenosti *Odborných referentů povětrnostní služby – Velitelů povětrnostních šipek*.

Hlavním úkolem všech vojenských LPSt bylo v té době zjišťovat aktuální směr, rychlost a další charakteristiky větru při zemi a v různých výškách, množství a výšku oblačnosti, místa se zhoršenou atmosférickou dohledností, atmosférické srážky a všeobecné rozdělení tlaku vzduchu, které se zjišťovaly pro všechny fáze letu od místa vzletu až po místo přistání. Dále byly kresleny povětrnostní mapy a vydávány upřesněné centrálně rozšiřované všeobecné předpovědi počasí na 24 hod. Od konce 20. let byly rovněž upřesňovány i centrální letecké předpovědi počasí.

Letecká povětrnostní stanice 12 Prostějov plnila obdobné úkoly jako ostatní LPSt v organizační struktuře *leteckých šipek (čet)*, přičemž však zároveň měla odlišnou organizační strukturu, jiné personální složení a rozšířenou odbornou působnost z důvodů zabezpečování specifických úkolů v oblasti přípravy leteckého personálu v rámci *Leteckého učiliště* v Prostějově. Ve druhé polovině roku 1937 byla tato povětrnostní stanice opětovně reorganizována a rovněž byly částečně navýšeny počty jejího personálu z důvodů plnění úkolů *Školy povětrnostní služby* v rámci přípravy záloh vojenské povětrnostní služby.

Vybavených vojenských leteckých povětrnostních stanic odpovídalo jejich tehdejšímu účelu. Původní HLPSt působící do září 1925 byly, kromě registračních přístrojů, kompletních technických prostředků pro přízemní meteorologická měření a pozorování, rovněž vyzbrojeny technickými prostředky pro provádění výškových pilotovacích měření.

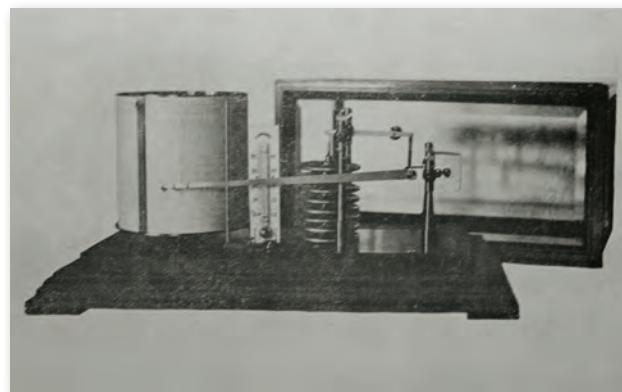
Meteorologická měření a pozorování byla prováděna během denní doby každou celou hodinu v době od 7 do 21 hodin, přičemž výšková pilotovací měření byla prováděna 2x denně. Třikrát denně telefonicky nebo telegraficky se odesílaly



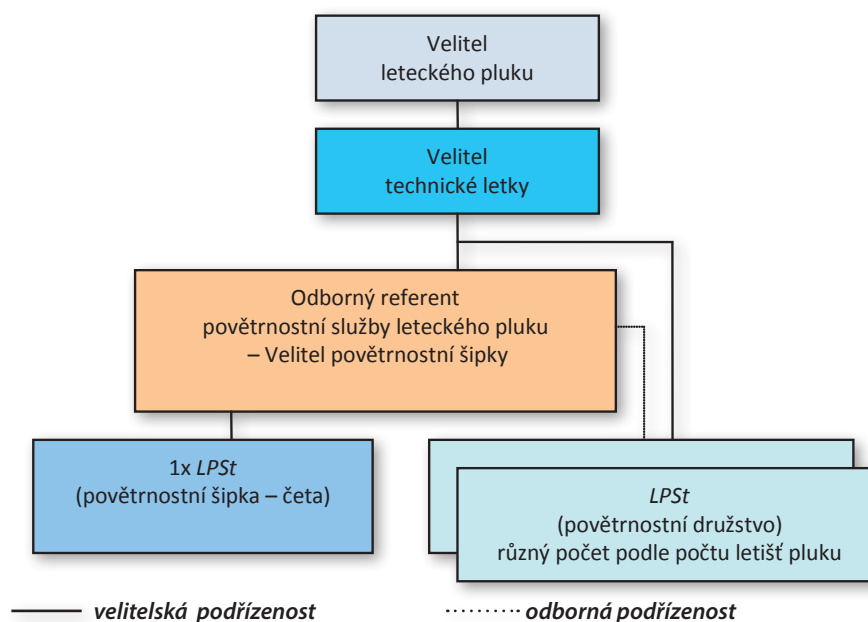
Organizační struktura LPSt typu povětrnostní šipka a povětrnostní družstvo u leteckých pluků od 2. poloviny roku 1937

kódované zprávy o počasí, vydávaly se povětrnostní přehledy a předpovědi, sestavovaly se měsíční a roční klimatické výkazy, zároveň se kreslily meteorologické mapy, vydávaly se upřesněné a centrálně rozšiřované všeobecné předpovědi počasí na 24 hod. a rovněž byla řízena a kontrolována činnost odborně podřízených vedlejších LPSt.

Odborně podřízené vedlejší LPSt byly vybaveny všemi technickými prostředky určenými pro přízemní meteorologická měření a pozorování, která prováděly během denní doby se stejnou pravidelností jako HLPSt, přičemž 1x denně prováděly pilotovací měření a rovněž třikrát denně telefonicky nebo telegraficky odesílaly kódované zprávy o počasí a sestavovaly klimatické výkazy. Po zrušení HLPSt 1 až 3 byly původní vedlejší LPSt postupně technicky doplněny a zároveň převzaly většinu rozsahu působnosti dřívějších HLPSt. Nedisponovaly však možností



Barograf Richard



Organizační struktura povětrnostní služby leteckých pluků od 1. července 1928

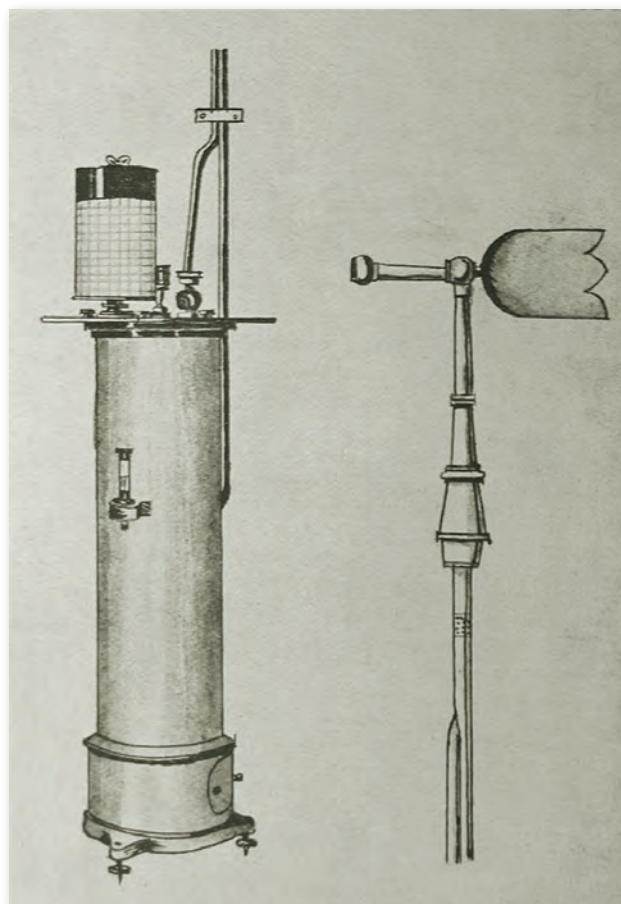
zpracovávat a vydávat vlastní upřesnění centrálně rozšiřovaných všeobecných předpovědí počasí a leteckých předpovědí počasí, které získávaly cestou SÚM a/nebo cestou příslušné LPSt typu *povětrnostní šípka* organického leteckého pluku, přičemž pouze zabezpečovaly jejich další předávání a zveřejňování.

Měření a pozorování vojenských leteckých povětrnostních stanic se provádělo v souladu s obdobnou činností SÚM a za vzájemné úzké součinnosti. Zprávy o počasí z vojenských LPSt byly radiotelegraficky nebo náhradním způsobem telefonicky a telegraficky přijímány ve spojovací ústředně SÚM a tak rovněž sloužily potřebám státní povětrnostní služby, veškeré letecké dopravy a byly využívány i v rámci mezinárodní výměny. Na základě výnosu MNO 5031-III/1-1929 byly v únoru roku 1929 všechny LPSt vybaveny tabulkami pro výpočet efemeridů Slunce a Měsíce, přičemž tyto údaje se staly nedílnou součástí poskytovaných meteorologických informací. Obdobným způsobem byly počátkem roku 1930 pro všechny stanice zajištěny první *Malé a Velké mezinárodní atlasy oblaků*.

V závislosti na rozvoji vojenského letectva a na jeho probíhajících reorganizačních změnách probíhal i odpovídající rozvoj a změny v síti vojenských leteckých povětrnostních stanic, přičemž docházelo k jejich rušení, zřizování, přemísťování a přečíslovávání názvů. Jejich dislokace, označení a mírová podřízenost ke dni 1. září 1938 jsou uvedeny v kapitole 6.

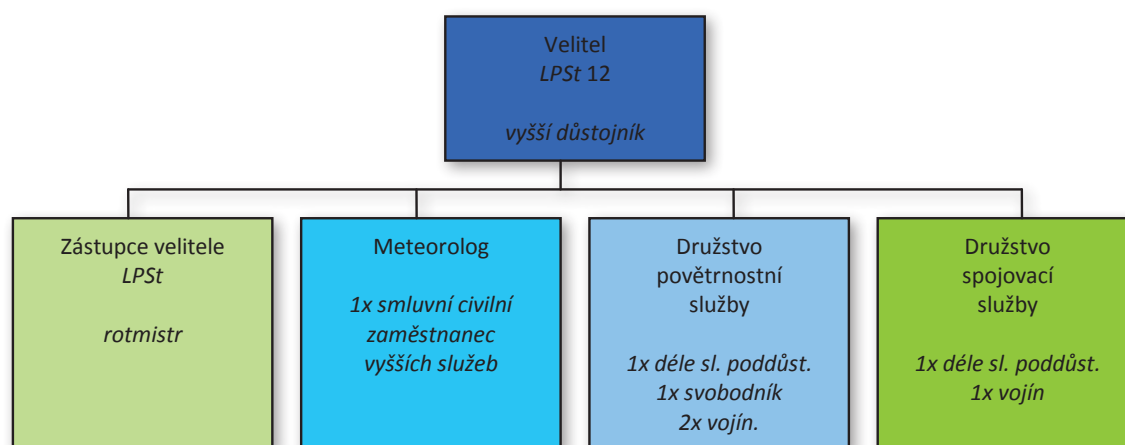
Složení základních odborně výkonných složek povětrnostní služby *polního dělostřelectva, dělostřelectva proti letadlům a plynové ochrany* bylo ke dni 1. září 1938 následující:

- hlavní dělostřelecká povětrnostní stanice (instrukční) mírově zařazená u Oddílu (instrukčního) II Instrukčního dělostřeleckého pluku dislokovaného v posádce Olomouc;
- dělostřelecké povětrnostní stanice (pozorovací) mírově zařazené u dělostřeleckých oddílů I až V dělostřeleckého (měřického) pluku 331 dislokovaného v Příbrami;
- dělostřelecké povětrnostní stanice (pozorovací) mírově zařazené v rámci příslušných velitelství sborů I. až VII.;
- povětrnostní stanice (pozorovací) dělostřelectva proti letadlům mírově zřizované v rámci měřických povětrnostních družstev kanónových oddílů dělostřeleckých pluků proti letadlům 151 až 154 dislokovaných v Praze, Olomouci, Bratislavě a v Pardubicích;



Anemograf Dines

- povětrnostní hlídky plynové ochrany zřízené na základě výnosu MNO čj. 7027 Dův.-II/1.odděl dne 12. prosince 1933 v rámci příslušných vojskových těles *dělostřelectva, pěchoty, jezdeckta a hraničářských praporů*;
- posádkové povětrnostní hlídky při 13 určených posádkových velitelstvích zřízených ke dni 30. ledna 1933 na základě výnosu MNO čj. 19617 – III/2 odděl. 1932.



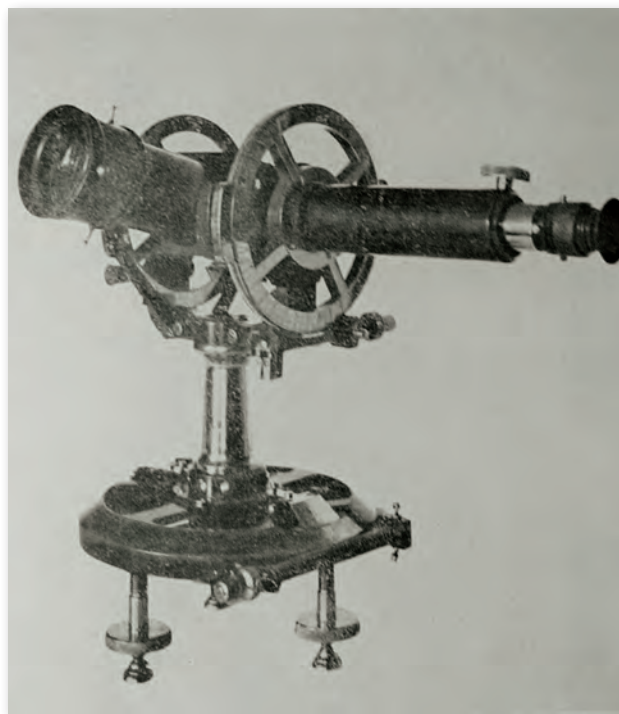
Organizační struktura Letecké povětrnostní stanice 12 Prostějov od 2. poloviny roku 1937

Celkové počty, organizační struktura a přesná dislokace všech základních odborně výkonných složek povětrnostní služby dělostřelectva, dělostřelectva proti letadlům a plynové ochrany nejsou v současné době známy.

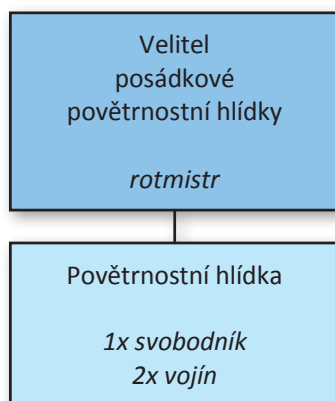
Úkolem *posádkových povětrnostních hlídek* bylo provádět v příslušných posádkách omezená přízemní meteorologická měření a pozorování s důrazem na směr a rychlost přízemního větru, teploty a vlhkosti vzduchu v případech použití chemických látek a rovněž ve prospěch činnosti vojenského letectva. Jejich pozdější celkové počty a dislokace nejsou v současné době známy.



Polymetr Lambrecht

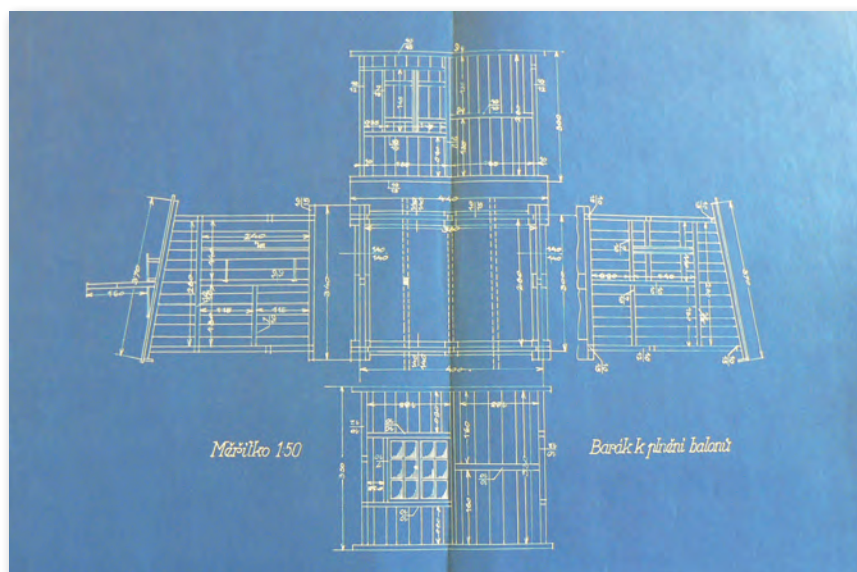


Teodolit pilotovací



Organizační struktura posádkových povětrnostních hlídek od 2. poloviny roku 1937

Veškerý provozní materiál a technické prostředky všech útvarů a součástí odborné struktury vojenské povětrnostní služby byly v té době centrálně soustředěny a uloženy v rámci *Hlavního leteckého skladu* v Olomouci. Jednotkám a součastem vojenské povětrnostní služby byl vydáván na základě podávaných žádanek, které bylo nutno předkládat cestou *Skupiny povětrnostní služby MNO* vždy do 31. března příslušného kalendářního roku.



Technický výkres plnirny meteorologických balonů

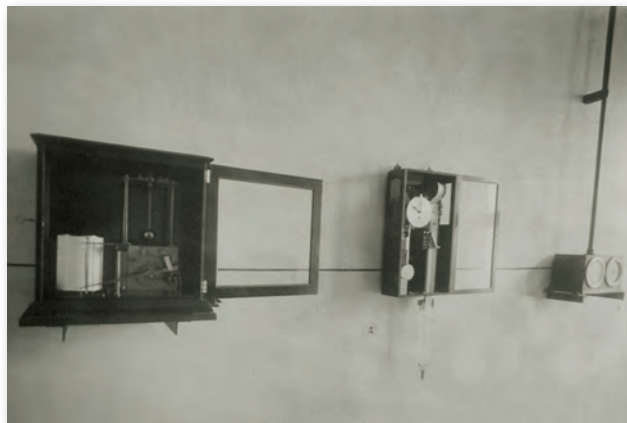
4.4 ORGANIZAČNÍ VÝVOJ VÝCVIKOVÝCH A STUDIJNÍCH (VÝZKUMNÝCH) SLOŽEK VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY

Ve druhé polovině roku 1920 byla při *Vojenském odboru SÚM* zřízena *Škola pro výcvik vojáků ve službě meteorologické*. První kurs „*Výcviku vojenských pozorovatelů na meteorologických přístrojích*“ proběhl v srpnu 1920 v tehdejších omezených prostorách vojenského odboru v Praze-Karlově. Pro další kursy již většího počtu personálu přidělila vojenská správa větší prostory nejprve v kasárnách ve Vršovicích, kde bylo ubytováno mužstvo *Vojenského odboru SÚM*, později v tzv. „*Reimanově továrně*“ na Smíchově a v březnu 1921 potom ve Štefánikových kasárnách na Smíchově. Od března roku 1922 byly vojenskou správou, za účelem provádění odborného výcviku, ve prospěch *Vojenského odboru SÚM* uvolněny prostory v Praze-Karlíně (za Invalidovnou, budova č. III). Do naplně výcviku personálu vojenské povětrnostní služby v té době patřily aerologická pilotovací měření, přízemní meteorologická měření a pozorování, sestavování a kódování meteorologických zpráv, jejich telefonické a telegrafické přijímání a odesílání, včetně kreslení synoptických map. Část praktického výcviku rovněž probíhala v rámci *SÚM* v Praze-Karlově.

Studijní (výzkumná) a vyšší vzdělávací složka vojenské povětrnostní služby byla nejprve představována *Meteorologickým oddělením Vojenského vzduchoplaveckého studijního ústavu – VVSÚ*, které bylo zřízeno dne 1. května 1922 za účelem provádění praktických atmosférických studií (letecké meteorologie). Do jeho působnosti v té době patřilo provádění praktických výzkumů v oboru meteorologie, astronomie a klimatologie pro speciální účely vzduchoplavecké a pořádání občasných zvláštních kurzů pro výkonné meteorology.

Od roku 1923 sídlilo *Meteorologické oddělení VVSÚ* v jedné polovině prvního patra správní budovy č. 1 *VVSÚ* v Letňanech, kde mělo přiděleny studijní kanceláře, laboratoře, sklad a sbírku meteorologických přístrojů a zařízení. Na střeše správní budovy byl nad prostorem technické sbírky umístěn železný můstek, sahající nad nejvyšší bod budovy, na kterém byla upevněna čidla měřících a registračních meteorologických přístrojů, jejichž výnosy byly umístěny v prvním patře.

Při celkové reorganizaci vojenské povětrnostní služby byly ke dni 31. července 1923 původní *Meteorologické oddělení VVSÚ* a *Vojenský odbor SÚM* zrušeny. Obě součásti vojenské povětrnostní služby byly následně reorganizovány a jejich



Výnosná část měřících a zapisovacích přístrojů *Meteorologického oddělení VVSÚ*

dosavadní působnosti ve výcvikových, vzdělávacích a studijních oblastech přešly dnem 1. srpna 1923 na nově zřízenou *Meteorologickou sekci VVSÚ* (od 1. prosince 1923 *Vojenského leteckého ústavu studijního – VLÚS*). V té době převzala meteorologická sekce do své působnosti rovněž odpovědnost bývalého *Vojenského odboru SÚM* za organizaci výcviku personálu vojenské povětrnostní služby v rámci *Školy pro výcvik vojáků ve službě meteorologické*.

Po zrušení *Meteorologické sekce VLÚS* v roce 1928 nebyly ve prospěch základního personálu vojenské povětrnostní služby zpočátku prováděny žádné speciální vojenské odborně-výcvikové kurzy. Tento personál byl odborně připravován v rámci příslušných pracovišť podle svého příslušného služebního přidělení. Způsob výcviku velitelů leteckých povětrnostních stanic je uveden na jiném místě této kapitoly.

Reorganizace *Leteckého učiliště* v Chebu začala probíhat od roku 1925 a zároveň byla realizována jeho postupná redислоkace do posádky Prostějov. Tento proces byl ukončen dne 19. ledna 1929. Za výuku předmětu *Letecká meteorologie* v rámci přípravy leteckého personálu při *Leteckém učilišti* v Prostějově odpovídal v letech 1925 až 1927 velitel *HLPSt 2* (od září 1925 potom *LPSt 6*) v Olomouci *nadporučík Ing. František Buršík*.

V říjnu roku 1927 byla při *Leteckém učilišti – VLU* v Prostějově zřízena školní *Letecká povětrnostní stanice 12*, v jejímž čele stál velitel, nižší důstojník letectva s odborným meteorologickým výcvikem, který byl přímo podřízen veliteli *Technické letky* a zároveň vykonával funkci *Hlavní učitel meteorologie* při všech školách a kurzech tohoto učiliště. V té době byl zatímním velitelem *LPSt 12* jmenován *rotmistr Josef Hon*, od července roku 1928 byl potom velitelem ustanoven *kapitán Oldřich Hlaváček*. Organizační struktura a personální složení této letecké povětrnostní stanice jsou uvedeny v kapitole 4.3.

V roce 1930 převzalo *VLU* Prostějov do své působnosti rovněž úkoly v oblasti přípravy a výcviku základního personálu povětrnostní služby letectva. Proto zde při školní *Letecké povětrnostní stanici 12*, v rámci tehdejší *Školy pro odborný dorost letectva Leteckého školního oddílu I* vznikla *Škola povětrnostní služby*, která zde působila až do roku 1939. Hlavním úkolem této školy byla základní příprava a výcvik „*učňů*“ (*elévů – čekatelů*) vojenské letecké povětrnostní služby.

Učňi *Školy povětrnostní služby*, podobně jako u ostatních odborností, nastupovali do *VLU* po dovršení svých 17. let. Vlastní kurz trval jeden rok. Zpravidla začínal dne 1. října a měl končit kolem 30. září následujícího roku. Absolventi kurzů absolvovali v době od 1. října do 15. listopadu základní vojenský výcvik. V následujícím období až do 15. června následujícího roku probíhala výuka odborné meteorologické teorie a do 15. září vlastní praktický výcvik. Během výuky teorie posluchači rovněž absolvovali poddůstojnickou školu. Do konce září byli absolventi podrobeni odvodovému řízení a zároveň vykonali vojenskou přísahu. Od 1. října potom nastupovali k vykonání dvouleté základní vojenské služby a po jejím skončení měli pokračovat následující dva roky v další činné službě jako déle sloužící poddůstojníci.

V rámci *LPSt 12* byly rovněž pořádány další nepravidelné pokračovací a zvláštní kurzy pro výkonné meteorology. Od 1. listopadu 1937, v souvislosti se stupňujícím se válečným nebezpečím, se *LPSt 12*, v úzké součinnosti s *Povětrnostní ústřednou 1*, podílela na provádění zkrácených forem přípravy personálu dalších nově zřizovaných *LPSt* a na přípravě záloh vojenské letecké povětrnostní služby.

Odbornou přípravu a výcvik personálu jednotek povětrnostní služby polního dělostřelectva a dělostřelectva proti letadlům v té době zabezpečovalo *Učiliště pro dělostřelectvo a Instrukční dělostřelectký pluk*, které byly dislokovány v Olomouci. Personál

povětrnostní služby plynové ochrany byl připravován v rámci *Vojenského plynového ústavu* v Olomouci. Bližší podrobnosti o formách a obsahu této přípravy nejsou v současné době známy.

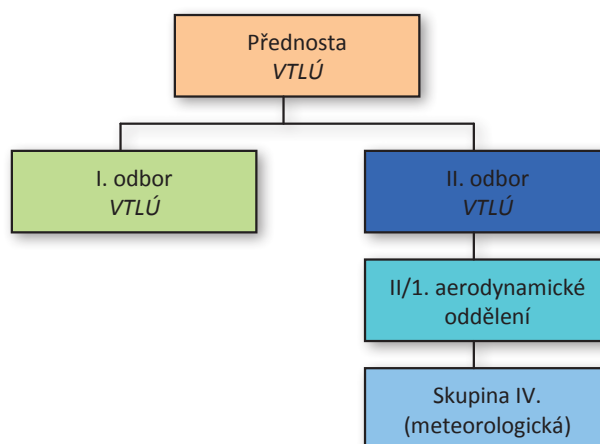
Při zrušení *Meteorologické sekce Vojenského leteckého ústavu studijního*, ke které došlo dne 30. června 1928, byla její původní studijní (výzkumná) působnost převedena na nově zřízené systemizované místo *Referent povětrnostní služby Studijního oddělení VLÚS* v Letňanech. Do působnosti tohoto jediného systemizovaného místa patřilo provádět vědecké výzkumy a studia v oborech meteorologie, astronomie a klimatologie pro speciální účely letectva, dělostřelectva, plynové ochrany a pro další všeobecně vojenské účely. Samostatným odborným referentem byl v té době jmenován *štábní kapitán Ing. Karel Javůrek*.

Dne 1. ledna 1933 došlo k reorganizaci tehdejšího VLÚS a k jeho sloučení s *Vojenským technickým ústavem*. Na jejich základech byl vytvořen *Vojenský technický a letecký ústav – VTLÚ*, ve kterém původní VLÚS vytvořil *II. odbor VTLÚ*. Jako jeho organizační součást tehdy vzniklo *Aerodynamické oddělení* a v jeho rámci byla nově zřízena *Skupina IV. (meteorologická)*, která řešila otázky praktických:

- meteorologických studií a pozorování pro vojenské účely;
- návrhů pořizování meteorologických přístrojů, zařízení a pomůcek pro povětrnostní službu;
- aerologických výzkumů;
- návrhů výstavby a rozvoje povětrnostní služby;
- zvláštního meteorologického výcviku vojenských osob apod.

Přednostou této skupiny byl v roce 1933 jmenován *štábní kapitán Ing. Karel Javůrek*, v říjnu roku 1935 *kapitán Miroslav Procházka* a od poloviny roku 1937 potom *major RNDr. Josef Jedlička*. Jejimi dalšími příslušníky v letech 1933 až 1939 byli *nadporučík Viktor Hroza* a civilní smluvní zaměstnanci vyšších služeb *Ing. Viktor Kadavka* a *RNDr. Jaroslav Mašek*. Jména dalších příslušníků skupiny se v současné době již nepodařilo zjistit.

Od roku 1934 se tato skupina v součinnosti s *Popisným odborem Vojenského zeměpisného ústavu MNO* a se *Státním ústavem meteorologickým* rovněž podílela na plnění úkolů vojensko-geografického vyhodnocování státního území. Od roku 1937 potom ve spolupráci s *I/4. oddělením (dělostřeleckým) VTLÚ*, kde později v roce 1938 ve funkci *Referent pro meteorologii a balistiku dělostřelectva* působil *nadporučík Ferdinand Schrutta*, prováděla intenzivní aerologická měření a výzkumy na dělostřelecké střelnici Hřboké pri Senici za účelem přípravy



Zařazení Skupiny IV. (meteorologické) v rámci organizační struktury VTLÚ od roku 1933

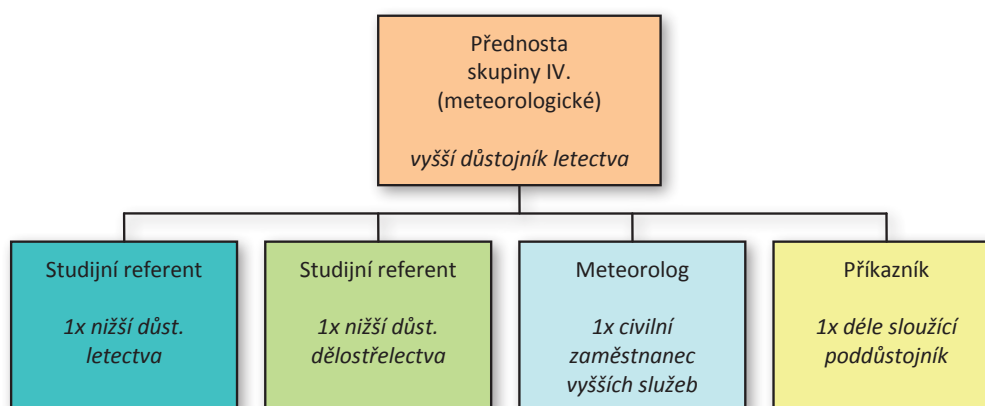
vydání předpisu *Balistická a dělostřelecká meteorologie* a rovněž *Aerologických tabulek balistických hustot k opravám balistických a aerologických vlivů na střelbu*.

Počátkem roku 1937, v souvislosti s rostoucím válečným nebezpečím a nutností řešit nejrůznější otázky meteorologického zabezpečení, byla skupina reorganizována. Její bližší personální složení a celkové počty osob nejsou v současné době známy.

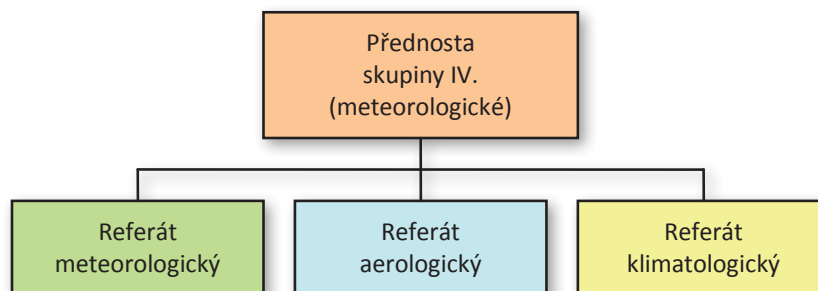
Není bez zajímavosti, že systemizované místo *Přednosta II/1. oddělení (aerodynamického) VTLÚ* zastávali v letech 1933 až 1936 *podplukovník Ing. Jan Urban* a do roku 1939 potom *podplukovník Ing. Karel Mráz*, kteří v předcházejících obdobích zastávali různá postavení v rámci vojenské povětrnostní služby, včetně funkce *Odborný přednosta povětrnostní služby III. odboru (leteckého) MNO*.

V letech 1933 až 1935 pracoval *podplukovník Ing. Jan Urban* společně s *RNDr. Václavem Hlaváčem, Vrchním komisařem SÚM* na tvorbě služební knihy (vojenského předpisu) s názvem „*Vojenská služba povětrnostní*“, který byl členěn do tří částí:

- Meteorologie základní;
- Meteorologie vyšší;
- Aplikace meteorologie ve vojsku.



Organizační struktura Skupiny IV. (meteorologické) II/1. oddělení VTLÚ od 1. ledna 1933



Organizační struktura Skupiny IV. (meteorologické) II/1. oddělení VTLÚ od počátku roku 1937

Další vývoj uvedené služební knihy a rovněž skutečnost, zda byla tehdy skutečně dokončena a vydána pro potřeby vojsk, se v současné době nepodařilo zjistit.

V rámci vojenské povětrnostní služby neexistoval od počátku jejího vzniku v roce 1918 prakticky žádný organizační prvek nebo složka, které by se na úrovni vědeckého výzkumu systematicky věnovaly otázkám rozvoje meteorologie a příbuzných oborů, případně otázkám rozpracování nejnovějších zahraničních trendů v rámci aplikace teoretických přístupů, zavádění moderních technologií apod. Původní *Meteorologická sekce VLÚS* a její nástupnické organizační struktury po roce 1928 se věnovaly především otázkám zevšeobecňování zkušeností, aplikačním záležitostem nejrůznějšího druhu, tvorbě metodických postupů, otázkám zkušebnictví a ověřování parametrů zavádění technických prostředků apod.

Blížící se předpokládané válečné střetnutí přimělo resort *MNO*, v zájmu obrany státu, soustředit pod svoji záštitu činnost co nejširších vojenských a civilních vědeckých kruhů. Tohoto bylo dosaženo v roce 1935, kdy došlo ke změně stanov a postupně tak i k rozšíření činnosti tehdejšího *Vojenského ústavu vědeckého – VÚV*, který v následujícím období především účelností své organizace a promyšleností pracovních metod dosáhl klíčového postavení ve vědeckém životě armády. Ve druhé polovině 30. let *VÚV* rovněž významně zasáhl do oblasti teoreticko-praktického rozvoje celé československé povětrnostní služby.

Vlastní *VÚV* byl původně založen jako *Vědecký svaz československého důstojnictva* v roce 1919, který byl dne 16. května 1920 přejmenován na *Vojenský ústav vědecký*. Zpočátku působil jako dobrovolná stavovská a spolková zájmová organizace. V roce 1935 došlo ke změnám jeho stanov a byly vytvořeny jeho kmenové a pomocné organizační struktury, které byly zařazeny jako kmenová organizační složka do působnosti *Vojenské kanceláře Prezidenta republiky*. V čele *VÚV* stál jeho prezident, který byl volen správní radou, tvořenou kolem 60. volenými a kooptovanými členy zastupujícími nejrůznější orgány státní správy, university, vědecké a výzkumné organizace apod. Od roku 1932 působil jako jeho prezident *divizní generál Silvestr Bláha, Náčelník vojenské kanceláře Prezidenta republiky*.

Úkolem nově koncipovaného ústavu bylo organizačně, technicky a částečně rovněž ekonomicky zajišťovat a řídit činnost vojenských a civilních vědeckých kruhů v oborech zájmu obrany státu a usměrňovat tuto spolupráci podle požadavků branné politiky. Ve druhé polovině 30. let byl *VÚV*, kromě svých kmenových příslušníků, tvořen více než 2 000 řádných a korespondenčních členů, kteří byly organizováni v tzv. výkonných orgánech *VÚV*. Tyto orgány tvořilo celkem 9 branných odborů, které se vnitřně členily na branné sekce (od roku 1937 branná oddělení), dále zde existovaly 4 zájmové kruhy a 3 pracovní komise. V čele těchto orgánů stáli volení předstevodové a rovněž byli voleni jejich

místopředsedové a jednatelé. Ve prospěch zabezpečení vnitřní a vnější činnosti každého odboru, kruhu a skupiny byl z počtu osob *MNO* určen jeden kmenový *Správní referent*.

Dne 30. listopadu 1936 byl v rámci *VÚV* ustanoven *V. odbor pro brannou geografii*, do jehož čela byl zvolen *brigádní generál PhDr. Antonín Basl, Velitel vojenského zeměpisného ústavu MNO*. Vlastní odbor potom dále tvořily branné sekce:

- geografická;
- geologická;
- meteorologická;
- geopolitická (od poloviny roku 1937).

Předsedou sekce meteorologické byl zvolen *RNDr. František Ondrůj, Vrchní komisař Státního ústavu meteorologického* a jejím tajemníkem *RNDr. Zdeněk Sekera, Odborný asistent Katedry meteorologie a geofyziky Přírodovědecké fakulty University Karlovy*. Místopředseda sekce nebyl po celou dobu její činnosti až do roku 1939 zvolen. V současné době bohužel nelze objektivně zjistit, kolik dalších řádných a korespondenčních členů a kteří konkrétní odborníci v *Branné sekci meteorologické* působili.

Z dochované výroční zprávy o činnosti *VÚV* v letech 1936 a 1937 vyplývá, že v tomto období sekce meteorologická na svých schůzích vypracovala memorandum o problémech branné meteorologie, kde deklarovala, že v nejbližším období je nutno věnovat pozornost řešení problematiky:

- předpovídání počasí pro branné účely;
- speciálního studia dynamiky přizemních vrstev atmosféry;
- studia otázek praktického zavedení metod a prostředků k provádění radiosondážních aerologických měření;
- typizace meteorologických přístrojů a zabezpečení jejich domácí výroby.

Obdobná výroční zpráva o činnosti ústavu v letech 1937 a 1938 dokladuje, že sekce meteorologická se zabývala otázkami:

- zlepšení metod práce branné meteorologie;
- aplikací, na domácí poměry zdokonalených, předpovědních metod využívaných v zahraničí;
- důsledků případného přerušení meteorologického zpravodajství z oblastí nepřátelských území během války;
- studia možnosti tvorby předpovědí počasí z omezeného počtu pozorování za předpokladu jejich doplnění nezbytnými radiosondážními aerologickými měřeními;
- studia dynamiky přizemní vrstvy atmosféry s ohledem k možné chemické válce v obranné i útočné fázi;
- studia problematiky dynamické klimatologie a jejího branného využití;
- organizace sítí meteorologických stanic na území Československa a návrhů na jejich další výstavbu.

Po celou dobu existence meteorologické sekce její členové publikovali v odborných časopisech resortu národní obrany *Vojenské rozhledy* a *Letecké rozhledy*. Z původně velmi bohaté agendy VÚV se, především vlivem německé okupace, ve *Vojenském ústředním archivu* až do současnosti dochovalo pouze minimální množství dobových dokumentů. Z toho důvodu nelze dohledat další bližší podrobnosti o práci meteorologické sekce.

V roce 1937 rovněž VÚV vlastní péčí zabezpečil vydání významných publikací s odbornou meteorologickou tematikou, které v té době zásadním způsobem ovlivnily úroveň odborné práce tehdejší československé meteorologické komunity. Podle dnes dostupných informací byly tehdy nákladem VÚV vydány:

- *Sergej Petrovič Chromov – Úvod do synoptického rozboru počasí* (překlad RNDr. Mikuláš Konček);
- *PhDr. Gustav Swoboda – Letecká meteorologie*;
- *Doc. RNDr. Bohuslav Hruďička – Klimatologie a obrana státu*.

Následující období německé okupace v roce 1939 násilně ukončilo období úspěšně se rozvíjející spolupráce vojenských a civilních vědeckých kruhů v nejrůznějších vědních oborech. Úroveň vzájemné spolupráce v oboru branné meteorologie, na rozdíl od již uváděných a mnohdy velmi složitých a nerovnoprávných vzájemných vztahů mezi vojenskou povětrnostní službou a Státním ústavem meteorologickým, se stala příkladem a zároveň předpokladem pro další, tentokrát již skutečně rovnoprávnou a vzájemně výhodnou spolupráci obou služeb v období po roce 1945.

Činnost VÚV byla v osvobozeném Československu obnovena dne 20. prosince 1946, kdy první zasedání správní rady zvolilo do čela ústavu *generála Antonína Hasala*, tehdejšího *Náčelníka vojenské kanceláře Prezidenta republiky*. Zda v té době došlo v jeho rámci rovněž k obnovení vědecké spolupráce vojenské a civilní meteorologické komunity, není v současnosti známo. *Vojenský ústav vědecký* byl formálně rozpuštěn v roce 1949.





5. Stručný přehled činnosti vojenské povětrnostní služby a popis provádění povětrnostního zabezpečení ve 20. a 30. letech

Vývoj obou československých povětrnostních služeb byl zásadně ovlivněn především rychlým rozvojem světového letectví ve 20. letech, který učinil z meteorologie praktickou vědu, dodal jí společenskou vážnost a přispěl k její organizaci ve světovém měřítku. Potřeby letectví vedly ke změnám v systému pozorování a hlášení informací o počasí a k budování a rozšiřování sítě meteorologických stanic i na mořích a v málo obydlených oblastech.

Tuto skutečnost vyjádřil PhDr. Gustav Swoboda, Vedoucí oddělení všeobecné a letecké povětrnostní služby Státního ústavu meteorologického – SÚM v roce 1928 slovy: „Ještě před asi dvaceti lety nikdo netušil, že v meteorologii, považované do té doby za vědu v praxi málo prospěšnou, vznikne za krátko obor působnosti, na němž může rozvinouti činnost mimořádně důležitou a pro určité problémy denního života nepostradatelnou. Jakmile meteorologie vstoupila do služeb letectví a ukázalo se, že je nelze vůbec provozovati bez systematické informace meteorologické, začíná nauka o povětrnosti nabývat ve veřejnosti onoho uznání a ocenění, jež jedině jí může dopomoci k prostředkům, aby mohla pracovati na svém vnitřním zdokonalení a také přistoupiti k řešení starších úloh, na něž dosud nemohla stačiti pro nedostatek prostředků.“

Od konce 1. světové války se v Evropě poměrně rychle rozšiřovala mezinárodní výměna meteorologických zpráv, na které se od jejího počátku podílely i obě československé meteorologické služby. Zatímco v roce 1920 vysílalo své zprávy asi 120

evropských meteorologických stanic, v roce 1928 bylo možno v rámci Evropy a z přilehlých oblastí získat údaje od více než 460 stanic. V počátcích budování československých povětrnostních služeb bylo nutno v rámci SÚM vybudovat příslušnou komunikační ústřednu pro sběr, zpracování a distribuci meteorologických zpráv a informací. Zpočátku (v roce 1919) byla největším problémem rychlost předávaných meteorologických zpráv (depeší). Například některé telegrafické depeše podávané toho dne ráno na Slovensku přicházely do SÚM v Praze teprve týž den večer, případně i druhý den ráno.

K zásadnímu zlepšení došlo v září roku 1922, když Ministerstvo pošt a telegrafů a rovněž i 2. oddělení (telegrafní) IV. odboru (technického) MNO přiznaly povětrnostním zprávám přednost v dopravě. Díky tomuto opatření mohly být všechny povětrnostní zprávy soustředěny v rámci SÚM již do půl hodiny po skončení pozorovacího termínu.

Radiotelegrafickou mezinárodní výměnu příslušných meteorologických zpráv (depeší) z termínů 08:00, 14:00 a 19:00 hod. SEČ v té době organizovala Mezinárodní komise pro synoptické zpravodajství. Jako radiotelegrafická ústředna SÚM tyto zprávy od vysílacích radiotelegrafických středisek v Paříži, Římě, Moskvě a Londýně přijímala již od února 1919 vojenská radiotelegrafická stanice v Praze na Petříně, která zároveň za účelem mezinárodní výměny vysílala meteorologické zprávy československých meteorologických stanic. Později byla tato

Deník pozorování Hlavní letecké povětrnostní stanice 1 v Praze-Kbelích v prosinci 1922

stanice doplněna o další vojenskou radiotelegrafickou stanicí v Praze-Karlově. V roce 1924 ukončila vojenská radiostanice na Petříně svoji činnost ve prospěch Československých povětrnostních služeb a její úkoly v té době převzala *Poštovní radiotelegrafní stanice* v Poděbradech, která potom do mezinárodního meteorologického zpravodajství přispívala soubornou „národní depeší“. V tomto souhrnném souboru byla vojenská povětrnostní služba zastoupena zprávami o počasí v Chebu, Praze-Kbelích, Olomouci, Bratislavě-Vajnorech a v Košicích.

V rámci MNO proběhlo dne 2. září 1922 jednání ke způsobu organizace a provádění sběru meteorologických zpráv od příslušných *Hlavních leteckých povětrnostních stanic* a *Leteckých povětrnostních stanic* vojenského letectva. Jedním ze závěrů tohoto jednání byl návrh, aby i na národní úrovni byl systém telegrafického a telefonního sběru a rozšiřování zpráv a informací o počasí v nejbližší budoucnosti nahrazen systémem radiotelegrafickým. Od konce roku 1924 začaly státní i vojenská povětrnostní služba plnit úkoly „Varovné zpravodajské povětrnostní služby“ (v současnosti plnění úkolů v rámci *Systému integrované výstražné služby – SIVS*).

Na základě výnosu MNO čj. 13893/let/26 byly v roce 1926 všechny *letecké povětrnostní stanice* typu šipka a v roce 1927 rovněž *Letecká povětrnostní stanice 12* v Prostějově vybaveny heterodynními radiotelegrafickými stanicemi R / 189.

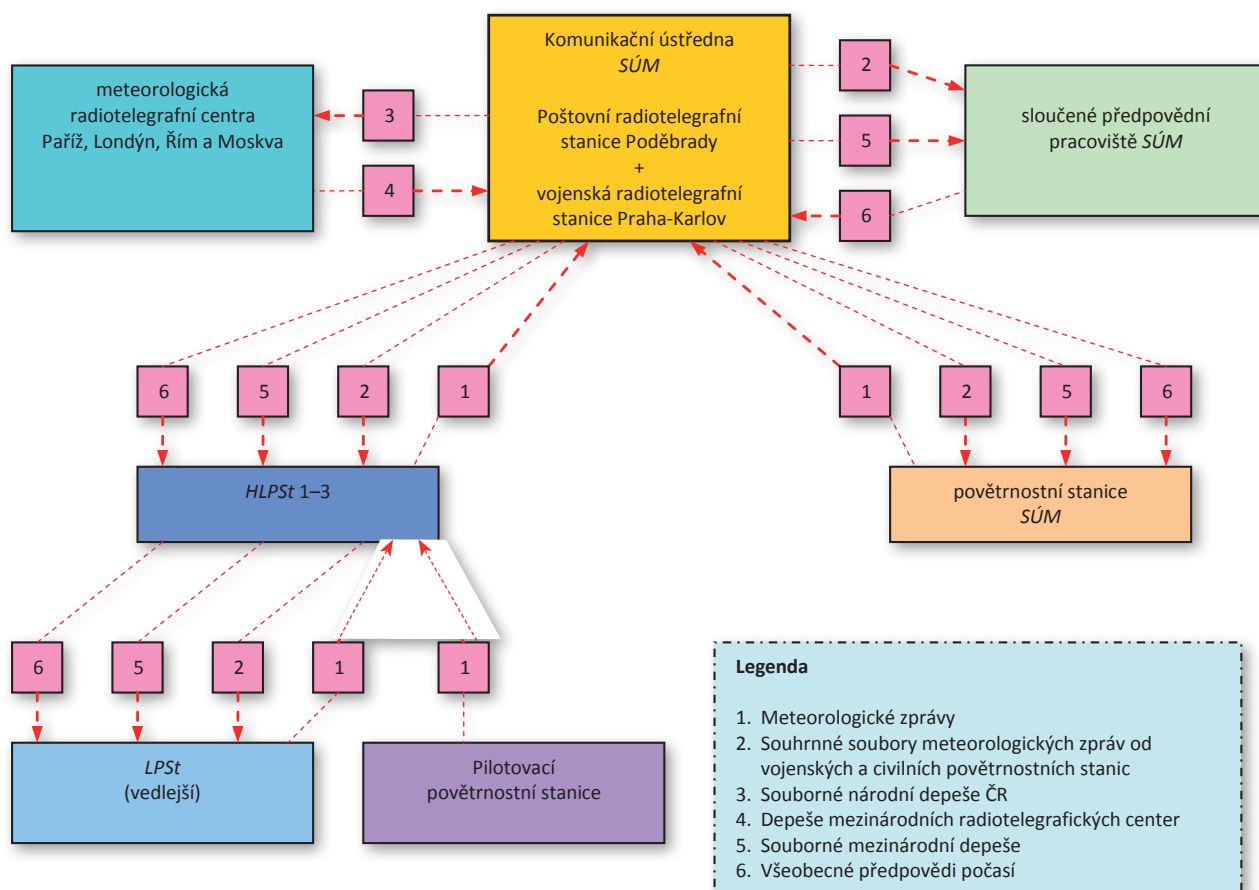
V roce 1926 vydal PhDr. Gustav Swoboda první praktický a podrobný návod k měření, pozorování a kódování počasí pro letecké účely, který byl rovněž zaveden do praxe vojenských leteckých povětrnostních stanic. Pravidelná meteorologická měření a pozorování počasí určená pro letecké účely byla v rámci vojenské povětrnostní služby zahájena dne 15. února 1926. Od července 1926 začala radiotelegrafická stanice SÚM – „Rádio

Kbely“ umístěná v Satalicích u Prahy vysílat ve prospěch uživatelů v rámci civilní letecké povětrnostní služby až 14x denně „*Soubornou národní leteckou povětrnostní depeší*“. V roce 1937 byla tato radiotelegrafická stanice v souvislosti s otevřením nového letiště v Praze-Ruzyni zrušena a její roli převzalo *Radiotelegrafní ústředí* v Jenči.

Zásadní změna u vojenské povětrnostní služby nastala v roce 1928, kdy byla podle výnosu MNO čj. 3090 dŭv. IV-2-1928 počátkem roku zřízena vojenská povětrnostní radiotelegrafní síť. Do té doby, od roku 1926, disponovali příslušnými radiotelegrafickými prostředky pouze již uvedené vybrané letecké povětrnostní stanice a ostatní vedlejší povětrnostní stanice tyto zprávy a informace předávaly nebo získávaly pouze jejich cestou prostřednictvím vzájemného telefonního nebo telegrafního spojení. Od té doby začala vojenská povětrnostní služba předávat a přijímat zprávy a informace o počasí především radiotelegrafickým způsobem, když všechny vojenské letecké povětrnostní stanice byly vybaveny příslušnými radiotelegrafickými prostředky. Dosavadní telefonický a telegrafický způsob výměny meteorologických zpráv a informací byl i nadále zachován jako záložní.

Po svém shromáždění u *Radiotelegrafické ústředny SÚM* byly obdrženy povětrnostní zprávy od všech vojenských stanic doplněny o obdobné meteorologické zprávy od státní povětrnostní služby. Spolu s dalšími „*depešemi*“ obsahujícími zahraniční povětrnostní zprávy, byly radiotelegraficky následně redistribuovány ve prospěch vojenských leteckých povětrnostních stanic ke svému dalšímu využití.

V červenci roku 1928 byla u vybraných vojenských leteckých povětrnostních stanic zavedena povinnost nepřetržitého nočního měření a pozorování počasí, které jako první zahájily povětrnostní stanice Cheb, Kbely u Prahy, Olomouc, Vajnory



Stručné schéma výměny meteorologických zpráv a informací koncem roku 1924

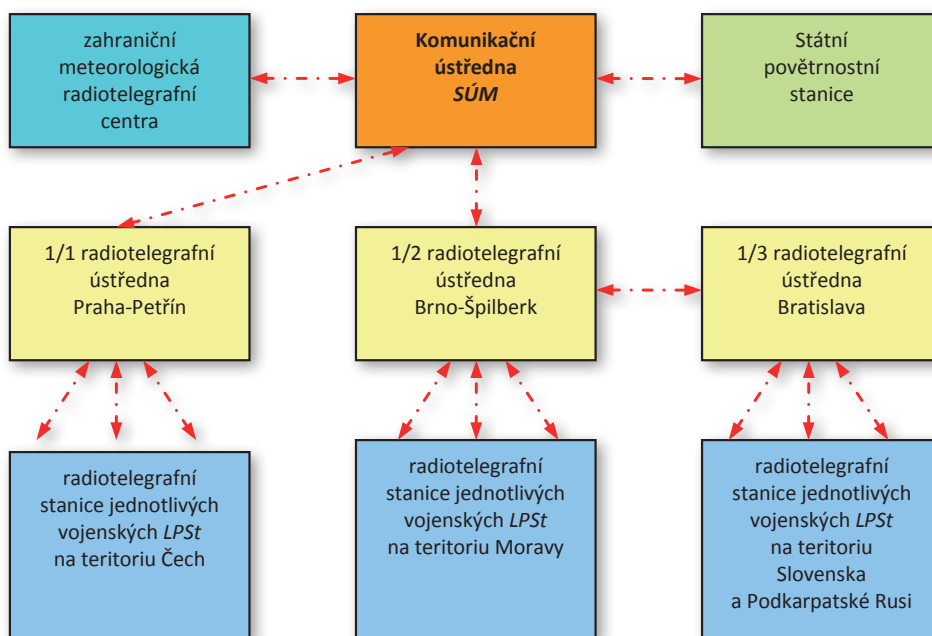


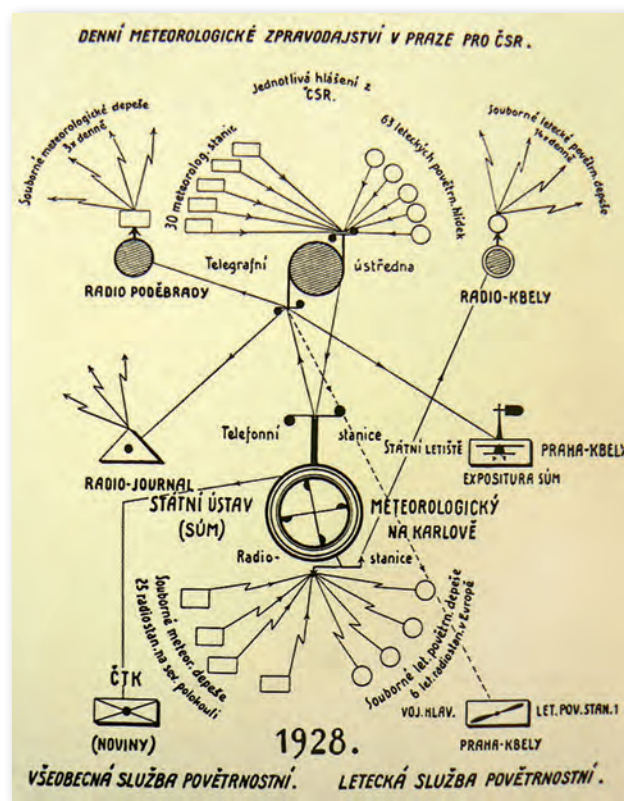
Schéma organizace vojenské povětrnostní radiotelegrafní sítě a toku meteorologických informací v roce 1928

u Bratislavy a Košice. Zároveň byla od roku 1928 v rámci všech vojenských leteckých povětrnostních stanic přijímána již zmiňovaná *Souborná národní letecká povětrnostní depeše* obsahující letecké povětrnostní zprávy civilních leteckých povětrnostních stanic, které rozšiřovala radiová stanice SÚM „Radio Kbely“ v Satalicích. Od února 1929 začaly všechny vojenské LPSt využívat tabulky pro výpočet efemeridů Slunce a Měsíce a v roce 1933 obdržely první *Malé a Velké mezinárodní atlasy oblaků*.

Po zřízení pobočky SÚM v Praze II na Vinohradech, Lucemburská 20 (na Flóře) sem byly v listopadu 1929 přemístěny *Oddělení letecké povětrnostní služby*, *Oddělení všeobecné předpovědní služby SÚM* a *Vojenské oddělení povětrnostní služby SÚM* dosud dislokované v původních prostorech SÚM v Praze II-Karlově. V tomto místě byla rovněž umístěna vojenská radiotelegrafní stanice původně dislokovaná v rámci SÚM v Praze II-Karlově. Pracovníci sloučeného prognózního pracoviště vojenské a civilní povětrnostní služby měli v té době k dispozici kompletní pozorovací materiál z celé Evropy již do 2,5 hod. po skončení příslušného termínu meteorologického pozorování.

K úkolům *Vojenského oddělení povětrnostní služby SÚM* v té době mimo jiné patřilo dohlížet na předání zpráv a informací o počasí pro vojenskou radiotelegrafní stanici a na jejich včasné odeslání ve prospěch vojenských leteckých povětrnostních stanic a pro mezinárodní výměnu. Vojenské LPSt rovněž předávaly své nebo obdržené meteorologické zprávy a další informace o počasí *Štábním důstojníkům – Odborným referentům povětrnostní služby zemských velitelství letectva* (od ledna 1934) a zároveň je vyvěšovaly (zveřejňovaly) na štábech a u leteckých jednotek, které byly rozmístěny na letišti, kde byla příslušná LPSt dislokována.

V této souvislosti stojí za připomenutí, že povinnost vyvěšovat (zveřejňovat) povětrnostní informace u leteckých štábů a jednotek byla nařízena *III. (leteckým) odborem MNO* výnosem čj. 3217-III/2. odd., ze dne 16. ledna 1928 s účinností od 1. července 1928. V té souvislosti probíhala v průběhu první poloviny roku 1928 poměrně rozsáhlá písemná diskuse mezi MNO a příslušnými veliteli leteckých útvarů, jejímž cílem bylo navrhnout odpovídající formu zveřejňovaných informací a sjednotit jejich obsah. Důležitý dokument z té doby představuje návrh zasláný



Celkové schéma systému shromažďování a distribuce povětrnostních depeší ve druhé polovině 20. let

dne 30. ledna 1928 tehdejší *Velitelem detachamentu učiliště pro letectvo* v Chebu *majorem gšt. Karlem Janouškem*, pozdějším významným představitelem československého vojenského letectva, který lze považovat za autorův první ucelený a doložitelný příspěvek v oblasti letecké meteorologie. Fotokopie originálu tohoto dokumentu je uvedena v *příloze 10*. V pozdější

době byly u leteckých štábů a na letištích zřizovány „mechanické mapy povětrnosti“, na kterých byly vyvěšovány příslušné měřené, pozorované a prognózní meteorologické údaje a informace.

Jen krátký čas se po roce 1919 pro sestavování rozšiřovaných vojenských a civilních meteorologických zpráv o aktuálním počasí používal společný původní, tzv. „Rakouský kód“. Od 1. února 1921 začaly vojenské povětrnostní stanice vysílat meteorologické zprávy o aktuálním počasí v rámci synoptických leteckých povětrnostních depeší podle kódu „Londýn 1921“. Vojenské povětrnostní stanice, které prováděly rovněž i výšková pilotovací měření, ke svým zprávám dále připojovaly dodatky s údaji o výškovém větru. Civilní povětrnostní stanice od roku 1921 až do počátku roku 1930 nadále používaly již zmiňovaný původní, tzv. „Rakouský kód“. Zároveň začaly civilní letecké povětrnostní stanice dnem 1. února 1924 sestavovat letecké povětrnostní zprávy podle kódu „Avia 1924“. Od července roku 1926 byly tyto zprávy rozšiřovány v rámci již zmiňované *Souborné národní letecké povětrnostní depeše*. Kód „Avia 1924“ byl po svých dvou novelizacích dne 28. února 1930 zrušen.

Teprve dne 1. března 1930 došlo k žádoucí unifikaci a stabilizaci meteorologických zpráv, kdy byl u civilní i vojenské povětrnostní služby zaveden jednotný kód povětrnostních zpráv o aktuálním počasí „Kodaň 1929“. V té době všechny československé vojenské i civilní povětrnostní stanice obdržely mezinárodně platné indikativy odvozené od celosvětové pozorovací sítě a pro synoptické účely byly jednotně stanoveny pozorovací termíny v 02:00, 05:00, 08:00, 11:00, 14:00, 17:00, 19:00 a 23:00 hod. SEČ. Kód „Kodaň 1929“, potom platil bez výrazných změn až do roku 1948, kdy byl nahrazen až do současnosti používanou, byť značně obměněnou, meteorologickou zprávou „SYNOP“.

V roce 1921 byl v praxi vojenské i civilní povětrnostní služby rovněž zaveden zvláštní národní *Interní meteorologický kód* o průběhu počasí za minulý den, který byl v roce 1930 novelizován a v roce 1935 nahrazen kódem národní meteorologické zprávy „INTER“, která se v obměněné verzi používá až do současnosti.

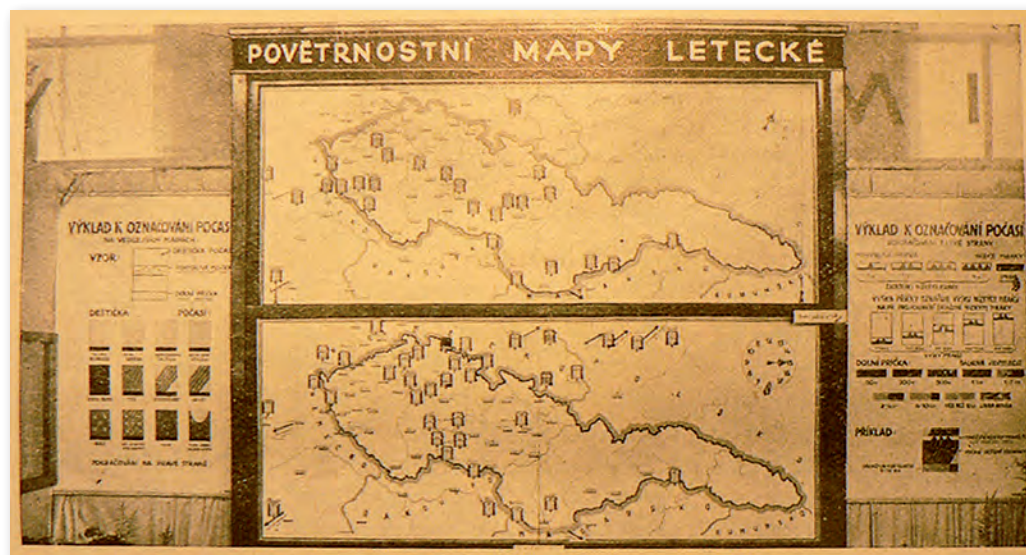
Síť vojenských a civilních povětrnostních stanic určených pro provádění meteorologických měření a pozorování se od poloviny 20. let rychle rozrůstala. V roce 1919 působilo na území Československa v pravidelném režimu pouze 13 meteorologických stanic, v roce 1928 již 63 stanic a v roce 1938 více než 100 civilních a vojenských povětrnostních stanic a civilních hlásných

leteckých povětrnostních hlídek. Na základě obdržených meteorologických depeší byly v rámci vojenských LPSt kresleny příslušné meteorologické mapy pro území Československé republiky a okolí a v případech potřeby i meteorologické mapy Evropy.

Podle úkolů a požadavků leteckých jednotek prováděly LPSt typu *povětrnostní šípka (četa)* následně podle těchto map a rovněž podle místních měření a pozorování, časové a prostorové upřesňování telegraficky a radiotelegraficky obdržených všeobecných předpovědí počasí, které byly centrálně vytvářeny v rámci sloučeného předpovědního pracoviště SÚM. Takto upřesněné „centrální“ všeobecné předpovědi počasí byly potom poskytovány *Štábním důstojníkům – Odborným referentům povětrnostní služby zemských velitelství* letectva (od ledna 1934) a rovněž byly vyvěšovány (zveřejňovány) na štábech leteckých jednotek, které byly rozmístěny na letišti, kde byla příslušná LPSt dislokována.

Jak již bylo uvedeno vojenské LPSt, jako jediné povětrnostní stanice v Československu, ve 20. letech prováděly během dne pravidelná výšková pilotovací měření. K měření výškového větru se v té době používaly papírové, tzv. „zkoušecí balóanky“ naplněné vodíkem. Vlastní měření se provádělo v těch případech, kdy základna oblačnosti nebyla níže než 500 m nad terénem, a to již v časných ranních hodinách, aby naměřené údaje byly co nejdříve k dispozici veškerým uživatelům. Výsledky výškových pilotovacích měření získával kromě vojenských uživatelů rovněž SÚM a jeho prostřednictvím i civilní letecká doprava. Například v průběhu roku 1925 provedly všechny vojenské letecké povětrnostní stanice celkem 4 904 měření výškového větru, tedy v průměru asi 13 měření denně. Výšky nejméně 1 000 m dosáhlo 93 % pilotovacích balóanky, přičemž 70 % z nich dosáhlo výšky 2 000 m, 43 % – 3 000 m, 25 % – 4 000 m, 13 % – 5 000 m a 4 % vypuštěných pilotovacích balóanky dosáhlo 6 000 m.

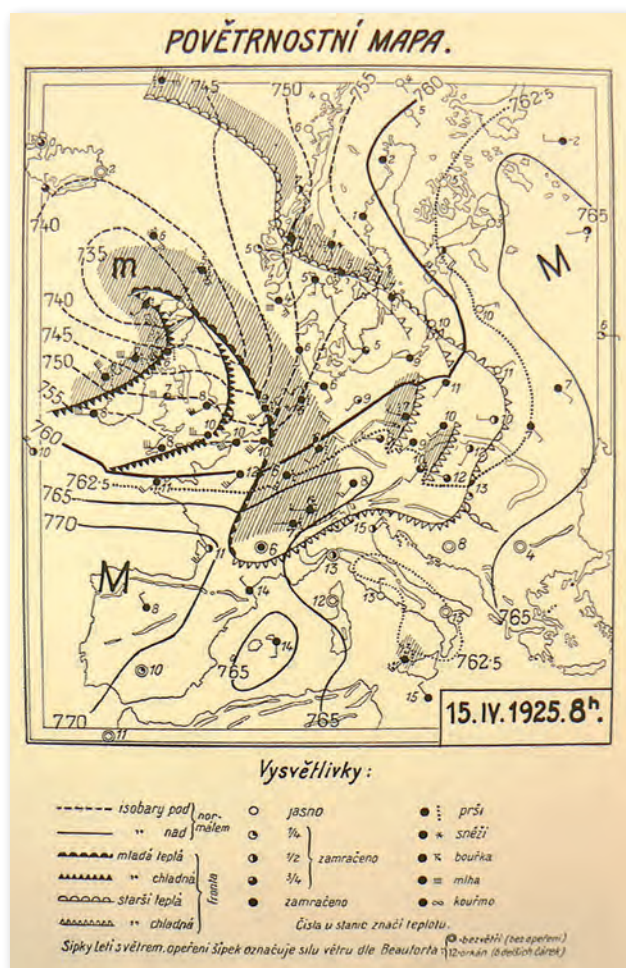
Při pozdějším provádění pilotovacích měření v nočních hodinách byly pod pilotovací balóanky upevňovány zvláštní svítící lampióny se speciální uvnitř hořící svíčkou, které od roku 1936 nahradily suché pilotovací baterie „Excelsior Palaba“ o jmenovitém napětí 3 V, vybavené žárovkami upevněnými v keramických objímkách. Každý pilotovací balonek byl před vypuštěním opatřen tzv. „nálezným štítkem“, který po dopadu balonu na zem mohl případný náleze bezplatně zaslat příslušné pilotovací stanici za účelem provedení evidenčních, statistických a dalších vyhodnocení.



Ukázka mechanické mapy povětrnosti

Většina vojenských leteckých povětrnostních stanic, které prováděly pilotovací měření, měla zpravidla malou nadmořskou výšku. Proto vyvstala potřeba zřídit další vojenské letecké povětrnostní stanice ve vyšších polohách, aby bylo možno vypouštět pilotovací balóny i ve dnech, kdy se v nižších nadmořských výškách vyskytovala mlha nebo nízká oblačnost a výšková měření proto nebylo možno provádět. Proto pro potřeby zabezpečování vojenského i civilního létání hlavně na severním a východním Slovensku bylo koncem 20. a počátkem 30. let navrženo zřízení několika horských vojenských leteckých povětrnostních stanic, např. na Královoj hoši, v Tatranských Matliarech a v Popradu. Problémem zajištění letů v horských údolích Nízkých a Vysokých Tater se v té době intenzivně zabýval *Vědecký letecký ústav studijní* (od roku 1933 potom *Vojenský technický a letecký ústav – VTLÚ*), kdy v těchto oblastech byla prováděna ověřovací pilotovací měření i terénní průzkum, např. sledováním poškození lesního porostu silným větrem apod. Projekty předpokládající zřízení nových vojenských leteckých meteorologických stanic však nebyly, z důvodů ekonomických dopadů hospodářské krize a rychle se zvěšujícího válečného ohrožení Československé republiky, nikdy dokončeny.

Od poloviny 30. let začala být ve prospěch vojenské povětrnostní služby rovněž prováděna pravidelná výšková meteorologická měření pomocí letounů *Pokusné letky 1 Zkušební oddíl VTLÚ* vybavených meteografickými měřicími zařízeními typu *Marvin*. Tato výšková měření částečně pokrývala požadavek



Kopie povětrnostní mapy nakreslené v rámci Hlavní letecké povětrnostní stanice 1 v Praze-Kbelích dne 15. dubna 1925 z termínu 08:00 hod.

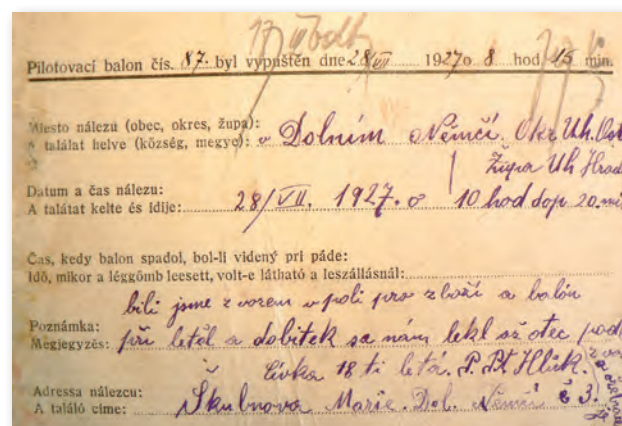
na informace z vyšších hladin atmosféry při tehdejší absenci moderních prostředků aerologického radiosondážního měření, které se v té době začaly v zahraničí teprve zavádět do provozní praxe. O tento významný kvalitativní posun v odborné činnosti vojenské povětrnostní služby se zasloužil její bývalý odborný přednosta (v letech 1930 až 1933) *pplk. technické zbrojní služby letectva Ing. Karel Mráz*, který od ledna 1933 zastával systemizované místo *Přednosta oddělení I. (aerodynamického) odboru II. (leteckého) VTLÚ v Praze-Letňanech*.

Všeobecné předpovědi počasí byly zavedeny již v době existence *Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)* a jako takové byly převzaty i nově vzniklým *SÚM* a jeho *Vojenským odborem*. Povětrnostní služba se při analýze a tvorbě prognózy počasí od prvopočátku opírala o meteorologické údaje zakreslené do povětrnostních map. Jak již bylo uvedeno, první povětrnostní mapu pro území Československé republiky nakreslila *Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)* dne 23. prosince 1918 z termínu 07:00 hod. místního času. První povětrnostní mapy Evropy byly sestaveny v rámci *Prozatímního centrálního meteorologického ústavu* v Klementinu dne 12. října 1919 z termínů 07:00, 14:00 a 19:00 hod. místního času.

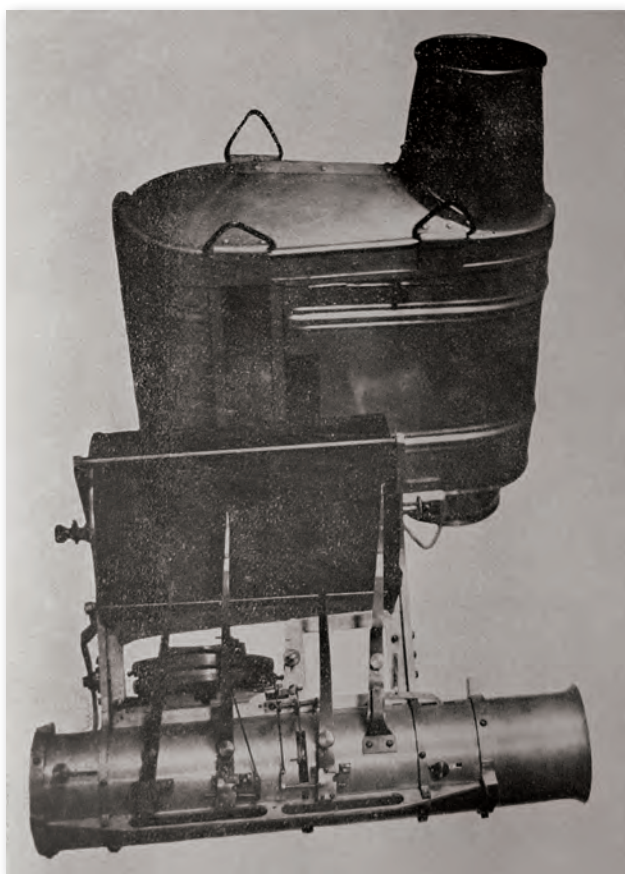
Ve 20. letech kreslilo sloučené předpovědní pracoviště civilní a vojenské povětrnostní služby 1x denně povětrnostní mapu Československé republiky v měřítku 1 : 3 mil., obsahující údaje o pozorování všech civilních meteorologických stanic z termínu 07:00 SEČ a všech vojenských stanic z termínu 08:00 SEČ, zároveň také kreslilo jednu mapu o průběhu počasí za minulý den ve stejném měřítku. Povětrnostní mapy Evropy v měřítku 1 : 25 mil se kreslily 3x denně z termínů 08:00, 14:00 a 19:00



Nálezny štítek z roku 1927 – přední strana



Nálezny štítek z roku 1927 – zadní strana

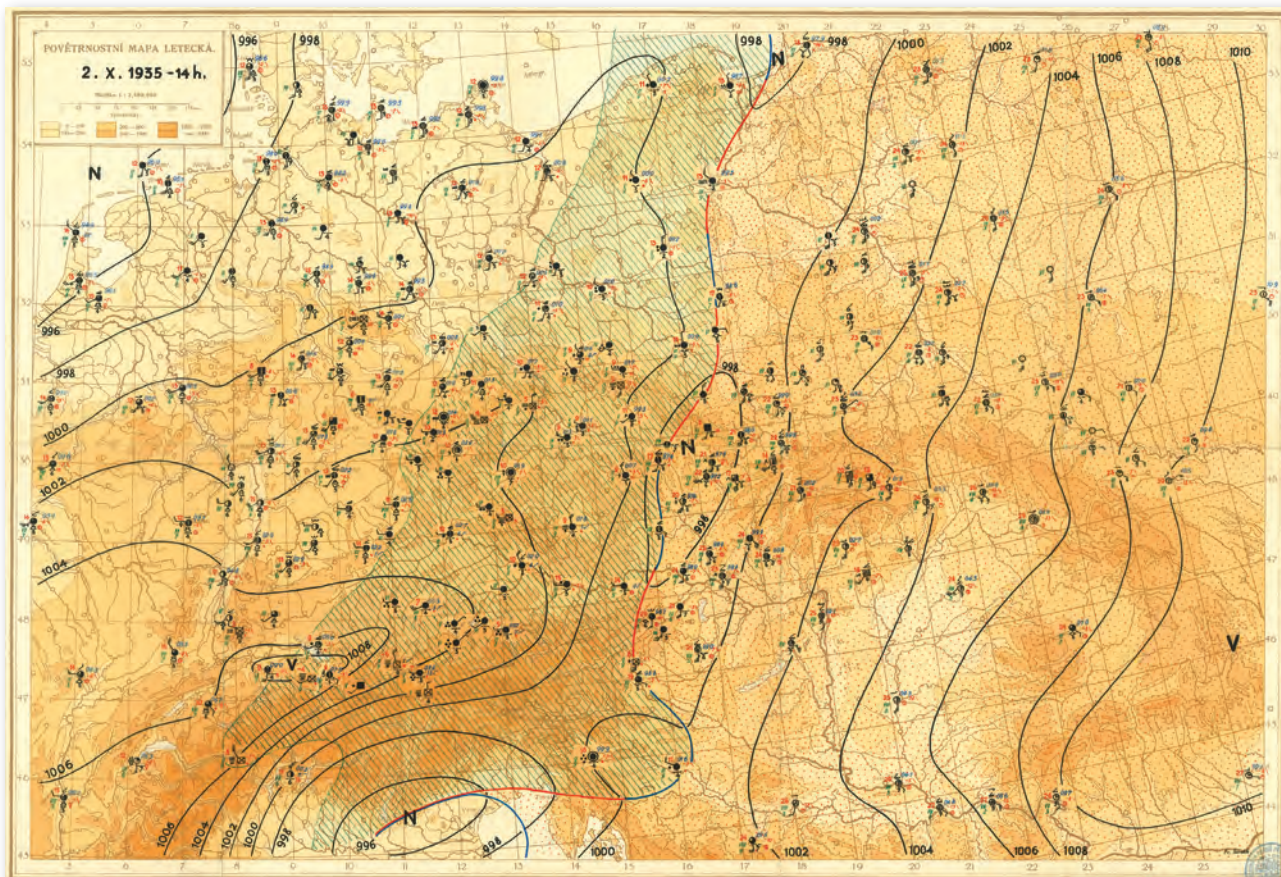


Meteograf Marvin

SEČ a to ve větším počtu, protože každá mapa obsahovala pouze jeden druh údajů, když se tehdy samostatně zakreslovalo tlakové a teplotní pole, pole oblačnosti a atmosférických srážek, minimální a maximální teploty vzduchu, pole tlakových a teplotních změn a pole výškového větru. Komplexní povětrnostní (synoptické) mapy, tak jak jsou zakreslovány a analyzovány dnes, byly sestavovány pouze nepravidelně. V roce 1937 SÚM odstoupil od kreslení povětrnostních map Evropy v měřítku 1 : 25 mil a zavedl podkladové mapové formuláře v měřítku 1 : 10 mil., sestavované z termínů 02:00, 08:00, 14:00 a 19:00 SEČ. Tyto formuláře se potom udržely v rutinním provozu civilní i vojenské povětrnostní služby až do poloviny 60. let.

V počátečním období byla pouze jedenkrát denně sestavována všeobecná předpověď počasí pro území republiky s platností na 24 hod. dopředu. Tato skutečnost byla vynucena především faktem, že až do roku 1924 byly v rámci sloučeného předpovědního pracoviště civilní a vojenské povětrnostní služby k dispozici pouze 4 pracovníci s vysokoškolským odborným meteorologickým vzděláním, kteří se střídali v tvorbě předpovědi v týdenních cyklech. Od roku 1925 byly civilním i vojenským uživatelům poskytovány dvakrát denně všeobecné předpovědi počasí (ráno a večer) s platností na 24. hod. dopředu. V neděli a ve státní svátky byla potom vydávána pouze jedna všeobecná předpověď počasí (ranní).

O kvalitě tehdejších předpovědí si lze dnes jen těžko vytvořit správnou představu, i když se již tehdy uvádělo, že průměrná úspěšnost předpovědi na následující den (24 hod.) činila až 82 %. Je však všeobecně známo, že celková úspěšnost předpovědi počasí záleží na použitých slovních formulacích a na hodnotících kritériích. Například tehdejší předpovědi teploty vzduchu se na rozdíl od současnosti neuváděly v číselných hodnotách, nýbrž slovně, např. mírné ochlazení, dosti teplo apod.



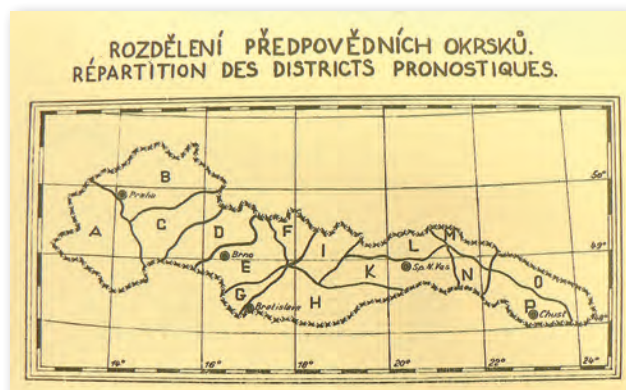
Povětrnostní mapa – letecká z roku 1935

Letecké meteorologické předpovědi byly v praxi obou československých povětrnostních služeb zavedeny v roce 1927, přičemž sloužily především pracovníkům povětrnostních služeb (vojenské i civilní) na letištích k získání informací o očekávaných možných změnách počasí během prováděných letů. Osádky vojenských letadel tak před startem již nedostávaly pouze zprávy o aktuálním počasí po trati letu nebo v prostoru činnosti, ale rovněž předpověď pro určitou trať nebo prostor činnosti vztaženou k příslušnému časovému období. Letecké předpovědi počasí vycházely především z hodinových meteorologických zpráv rozšiřovaných v rámci *Souborné národní letecké povětrnostní depeše* prostřednictvím radiové a radiotelegrafické stanice „*Rádio Kbely*“.

Letecké povětrnostní mapy Československé republiky s okolím v měřítku 1 : 3 mil. se začaly na vojenských LPSt kreslit nepravidelně od roku 1928 a později ve 30. letech se v běžné praxi kreslily 5x až 8x za den. Postupně začalo sloučené předpovědní pracoviště SÚM vydávat 2x denně regionální letecké předpovědi pro celkem 20 prostorově vymezených předpovědních okrsků československé republiky.



Předpovědní okrsky povětrnostní služby letecké do konce září 1938



Předpovědní okrsky povětrnostní služby letecké od října 1938

V počátečním období se ve 20. letech povětrnostní zabezpečování letů omezovalo na předletové meteorologické informace o cílových letištích a o všeobecném vývoji povětrnostní situace. Během vlastního letu pak měl pilot k dispozici jen vizuální prostředky kontaktu se zemí. Na letištích přistání to byly praporky, informační nápisy, větrné rukávy, nebo signální značky vyložené na letištní ploše. Při snížené atmosférické dohlednosti se používaly světelné rakety, signální světlometky, výstražná světla, světlomety a letištní otočné majáky.

Výnosem MNO čj. 637696/vzduchoplav. ze dne 6. května 1923 byla letovým osádkám uložena povinnost oznamovat příslušné letecké povětrnostní stanici skutečnost, zda povětrnostní informace vydaná před letem se v průběhu vlastního letu naplnila, nebo byla nesprávná. Po sérii tehdejších leteckých nehod a katastrof byly, na základě výnosu MNO čj. 4553/let.1926, od března roku 1926 letové osádky vojenského letectva povinny vyžádat si před každým letem u příslušné LPSt zprávu o povětrnostní situaci.

Od konce 20. let mohli pracovníci vojenských LPSt typu *povětrnostní šipka*, na základě nakreslených vlastních leteckých povětrnostních map a centrálně distribuovaných regionálních leteckých předpovědí, upřesňovat předpovědi počasí pro lety z vojenských letišť. Ve stanovených případech rovněž

Schema

Příměno nížky	Počasí	Dohlednost	Výška nízkých mraků
---------------	--------	------------	---------------------

Značky

Počasí	Dohlednost		Výška mraků
	Předměty lze viděti na	nelze viděti na	
1 Dešť nebo mrholení	0 —	50m	0 - 50 m
2 Sníh nebo kroupy	1 50m	200m	1 50-100m
3 Bouřka	2 200m	500m	2 100-200m
4 Vichřice	3 500m	1000m	3 200-300m
	4 1000m	2000m	4 300-600m
	5 2000m	4000m	5 600-1000m
	6 4000m	10.000m	6 1000-1500m
	7 10.000m	20.000m	7 1500-2000m
	8 20.000m	50.000m	8 2000-2500m
	9 50.000m a více		9 Žádné nízké mr.

Obdelníková tabule pro počasí může být nahrazena čtvercovou tabulí podle vzoru uvedeného dole

Náhradní vizuální pozemní meteorologické signály

P	◇◇◇	◇◇◇	◇◇◇
	◇◇◇	◇◇◇	◇◇◇
	◇◇◇	◇◇◇	◇◇◇
	◇◇◇	◇◇◇	◇◇◇
	◇◇◇	◇◇◇	◇◇◇
	◇◇◇	◇◇◇	◇◇◇
	◇◇◇	◇◇◇	◇◇◇
	◇◇◇	◇◇◇	◇◇◇
	◇◇◇	◇◇◇	◇◇◇
	◇◇◇	◇◇◇	◇◇◇

Pozorovací místo: P^{*}

Počasí: Dešť nebo mrholení

Dohlednost: 500 m

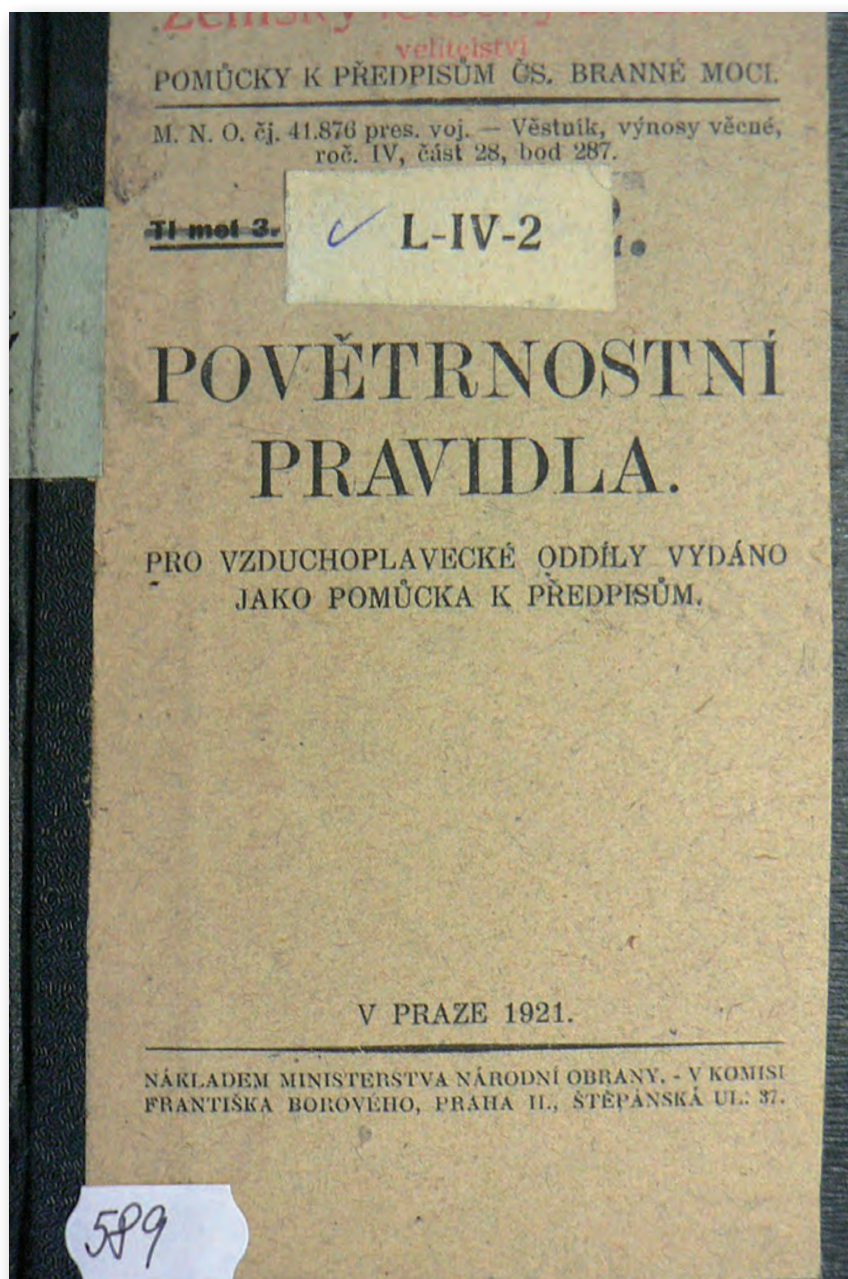
Výška nejnižších mraků: 600-1000 m

vyhotovovaly letovou meteorologickou dokumentaci, tzv. „fišku“ (slangový výraz, pro francouzský název používaného tiskopisu *affiche* – oznámení).

Zároveň byly osádky letadel (velitelé, štáby a další uživatelé) seznamovány s aktuálními meteorologickými mapami prostřednictvím poskytovaných ústních informací o počasí před letem. V té souvislosti se tehdy automaticky předpokládalo, že každý výkonný letec dokonale zná staniční „model“ pro uspořádání (zákres) jednotlivých meteorologických údajů kolem „staničního kroužku“ na meteorologické mapě a rovněž princip složení jednotlivých značek na mapách tak, aby mohl plynule sledovat ústní výklad meteorologa a dokázal pochopit grafické vyjádření počasí na těchto mapách.

Aktuální meteorologické mapy byly cestou LPSt rovněž vyvěšovány (zveřejňovány) na štábech příslušných leteckých jednotek, které byly na daném letišti dislokovány. V případech, kdy informace LPSt o počasí nemohly být předány úplně, nebo kdy po odletu (během letu nebo při přiletu) nastaly nebo mohly nastat nepředvídané okolnosti, které by mohly mít z důvodu povětrnostních podmínek zásadní vliv na další průběh letu, bylo možno na příslušném letišti realizovat prostřednictvím letištní *Letecké radioelektrické stanice* okamžité vzájemné spojení mezi příslušnou LPSt a letovou osádkou během letu. Podle typu letounu se ke spojení s osádkou využívalo radiotelegrafického spojení za pomoci tzv. *Q kódů*, nebo radio-telefonního spojení v otevřené řeči. *Letecké radioelektrické stanice* rovněž, na výzvu letových osádek, zprostředkovávaly poskytování informací o počasí na vlastním letišti, dalších letištích, po tratích letů apod. K předání informací o počasí pro letouny v prostoru letiště, které nebyly vybaveny prostředky radiového spojení, nebo při jeho výpadku se tyto informace oznamovaly prostřednictvím náhradních vizuálních pozemních meteorologických signálů. Ty byly předávány pomocí mechanických tabulí, které byly vodorovně položeny na letištní ploše.

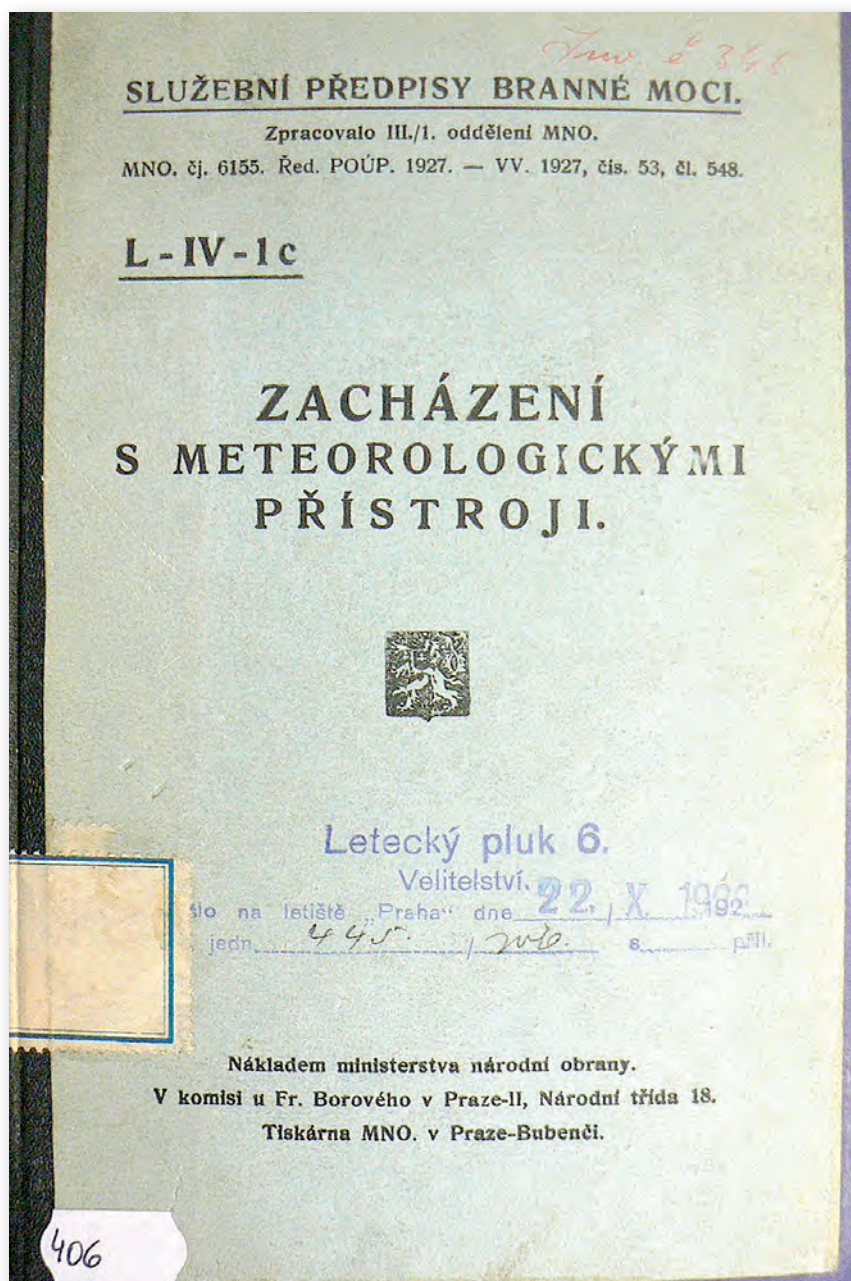
Jak již bylo uvedeno, československé vojenské letectvo zahájilo na jaře roku 1931 organizování kurzů denního létání podle přístrojů. Tato skutečnost vedla mimo jiné ke značnému zvýšení významu informací o stavu a očekávaném vývoji počasí při vzletu, během letu a při přistání, přičemž v této souvislosti byla stanovena první tzv. „*meteorologická minima*“ pro létání vojenských letadel. Létání za neviditelnosti zemského povrchu podle přístrojů (na slepo) otevřelo nové široké možnosti k rozvoji letectví a tento značný pokrok znamenal přímo revoluční změnu. Do té doby neexistovaly předpisy nebo nařízení, jež by stanovovaly, za jakých kritérií příslušných meteorologických podmínek je možno létání vojenských letadel ještě bezpečně provádět, nebo které mezní hodnoty meteorologických prvků a jevů již bezpečně provedení letů neumožňují. Podmínky počasí a jeho



Služební kniha L-IV-2 Povětrnostní pravidla

projevy, které byly pro provedení letu nebezpečné, musel mít do té doby každý pilot „*v sobě*“ a sám se podle nich rozhodovat.

Rozhodnutí, zda se u příslušné letky bude, nebo nebude létat, záleželo na rozhodnutí příslušného velitele letky, a proto se v té době velmi často stávalo, že na stejném letišti, ve stejné době a za stejného počasí piloti u jedné letky létali a u jiné ne. Výška letu při skoro zataženém, nebo zataženém obloze byla limitována výškou základny oblačnosti, přičemž létat v této oblačnosti, nebo nad ní, nepřicházelo do té doby v úvahu. Létalo se pouze tehdy, pokud to pod oblačností bylo možné a pokud to příslušný velitel schválil. Mezi rozhodující meteorologické podmínky bezpečného letu, které musel každý pilot dokázat vyhodnotit a přijmout k nim příslušná rozhodnutí patřily tehdy směr a rychlost větru a atmosférická dohlednost. Rovněž výskyt nízké oblačnosti nad kopci a pohořími byl všeobecně považován za vážnou překážku v letu. Za stejnou překážku byl také považován výskyt



Služební kniha L-IV-1c Zacházení s meteorologickými přístroji

takových meteorologických prvků a jevů, během jejichž výskytu došlo k poklesu atmosférické dohlednosti na vzdálenost nižší než 2 kilometry.

V případě, kdy se pilot během letu mimo letištní prostor setkal s nepříznivými meteorologickými podmínkami, snížil výšku a rychlost letu a pokračoval dál, když mu to jeho schopnosti a odvaha umožňovaly. Pokud se vyskytovaly takové meteorologické podmínky, které převyšovaly možnosti a schopnosti pilota, bylo nutno provést návrat na vlastní letiště, případně přistát na jiném nejbližším letišti, případně nouzově přistát do volného terénu. Ne vždy se však pilotovi včas podařilo nalézt vhodnou nouzovou přistávací plochu a proto často mnoho letů v té době končilo leteckými haváriemi nebo katastrofami. Podle pozdějšího názoru *brigádního generála RNDr. Karla Janouška, Zemského velitele letectva Zemského vojenského velitelství Čechy*, měly v té době plnou polovinu všech leteckých nehod a katastrof při přeletích a při leteckém výcviku

ve 20. a 30. letech na svědomí neznalost a podcenění zákonitostí vzniku a vývoje počasí na straně letových osádek.

V roce 1933 zahájilo vojenské letectvo výcvik létání v noci podle přístrojů. V té souvislosti tehdy zahájily vojenské povětrnostní stanice měření výšky spodní základny oblačnosti pomocí světlometů *Carl Zeiss Jena* o průměru 30 cm. Měření bylo prováděno v kombinaci s přidavným zaměřovacím teodolitem, kdy se pomocí pravouhlého trojúhelníku na základě vzdálenosti mezi oběma přístroji a změřeném úhlu bodu dopadu kolmého světla na základnu oblačnosti vypočítávala její výška. S ověřovacími pokusy s těmito světlometry započal *Vědecký letecký ústav studijní* již v březnu roku 1929, kdy za tímto účelem pořídil jeden zkušební světlomet, jehož cena tehdy přesahovala částku 9 000,- Kč.

Vojenské letecké povětrnostní stanice se při své odborné činnosti řídily příslušnými odbornými směrnicemi, pokyny, postupy a publikacemi vydanými v působnosti *Meteorologické sekce Vědeckého ústavu studijního*, později *Skupiny IV. (meteorologické) II/1. oddělení Vojenského technického a leteckého ústavu*. Zároveň používaly další převzaté a do praxe vojenské povětrnostní služby zavedené „vědecké knihy“, „studijní předpisy“ a další pomůcky vydané v působnosti *SÚM*, nebo příslušných mezinárodních meteorologických a leteckých organizací.

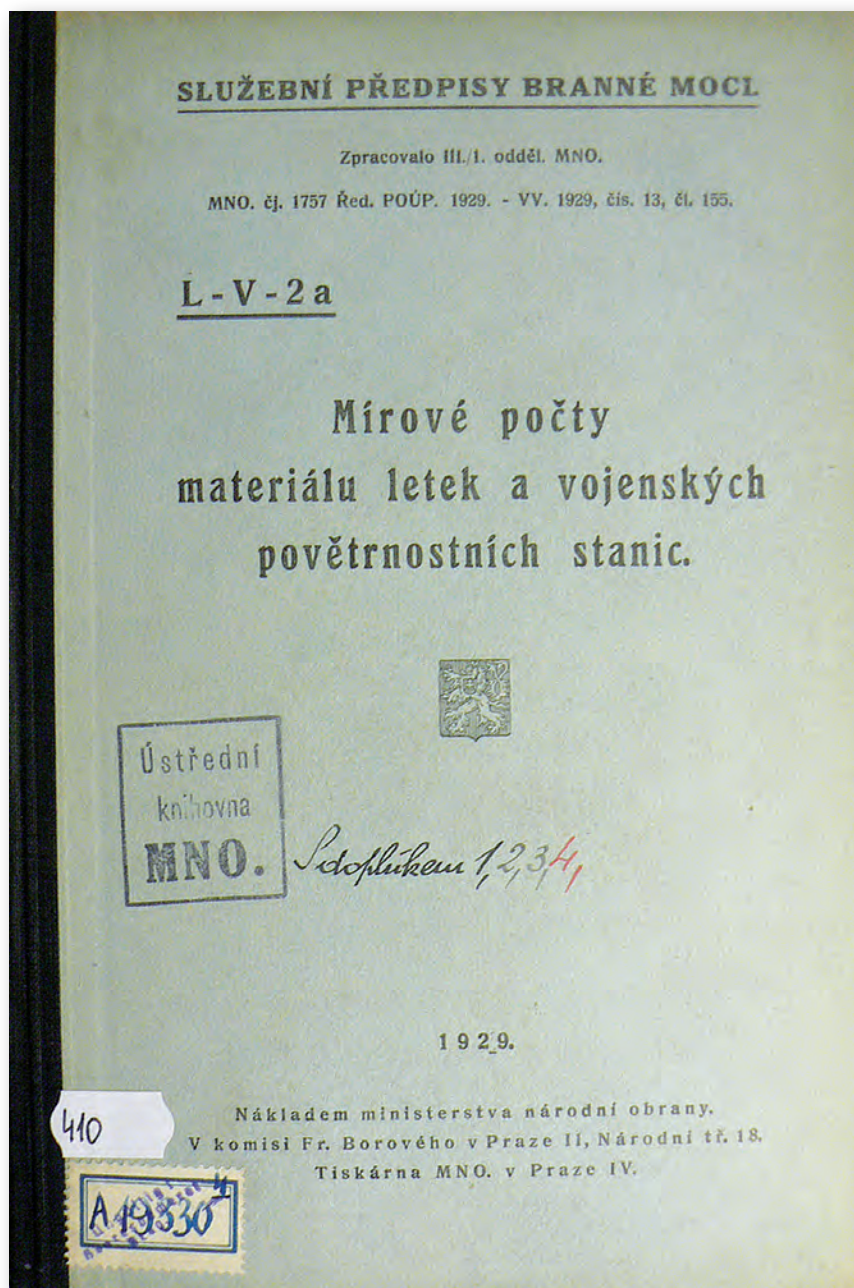
Mezi tehdy hlavně používané „vědecké knihy“ převzaté od *SÚM* patřily:

- Tabulky psychrometrické (*K. Jelínek*);
- Základy meteorologie a klimatologie (*PhDr. R. Schneider*);
- Předpovídání počasí (*PhDr. A. Gregor*).

Základním používaným „studijním předpisem“ převzatým od *SÚM* byl „Návod k povětrnostním hlášením pro leteckou dopravu“.

Meteorologické stanice se zároveň řídily příslušnými odbornými „služebními knihami“ (vojenskými předpisy) vydávanými v působnosti *III. odboru (leteckého) MNO*. Mezi tehdy používané odborné „služební knihy“ patřily:

- *TL-met-2 „Návod k meteorologickým pozorováním“*, z roku 1920 (novelizovaná jako *L-IV-1* a *L-V-1*);
- *TL-met-3 „Povětrnostní pravidla“*, z roku 1921 (novelizovaná jako *L-IV-2*),
- *L-IV-1c „Zacházení s meteorologickými přístroji“*, z roku 1927 (novelizovaná jako *Ma-VIII-141*);
- *L-V-2a „Mírové počty materiálu letek a vojenských povětrnostních stanic“*, z roku 1929;
- Zatímní náčrt předpisu *Org-VI-3 „Organizační předpis povětrnostní služby v míru“*, prozatímně schválený dne 10. dubna 1928 výnosem *MNO* čj. 7518 - III/1. odd. 1928;
- *Org.-VI-1 „Organizační předpis pro povětrnostní stanice v míru“*, z roku 1929.



Služební kniha L-V-2a Mírové počty materiálu letek a vojenských povětrnostních stanic

V této souvislosti lze předpokládat, že vojenská povětrnostní služba ve své praxi vycházela i z dalších odborných „služebních knih“, avšak tyto se ve sbírce služebních knih *Vojenského ústředního archivu MO* do současné doby nedochovaly.

Ve 30. letech se začal významně měnit způsob odborného studia příčin vzniku a dalšího vývoje počasí a společně s ním i způsob sestavování meteorologických předpovědí. Starší „nefrontální“ způsob rozboru počasí, který se v předpovědní službě používal ještě v polovině 30. let, byl založen především na rozboru tlakového pole a dalších polí meteorologických prvků, přičemž vlastní předpověď vycházela zejména z empiricky zjištěných vztahů mezi tlakovým polem a vlastním počasím a dále z pravidel o postupu tlakových útvarů.

Zároveň se pomalu začala zavádět „frontální analýza“, tedy již dříve zmiňovaná „metoda norské školy“, založená

na trojrozměrném studiu synoptických objektů a aplikující zásady termodynamických a hydrodynamických dějů na atmosférické procesy, která postupně přinášela širší možnosti předpovídání počasí. Postupy „nefrontálního“ a „frontálního rozboru“ počasí se v rámci předpovědní praxe obou československých povětrnostních služeb delší dobu používaly společně. Teprve vydání knihy *PhDr. Gustava Swobody – Letecká meteorologie a povětrnostní služba letecká* v roce 1937 a rovněž v témže roce publikovaná učebnice *Sergeje Petroviče Chromova – Úvod do synoptického rozboru počasí*, v českém překladu *RNDr. Mikuláše Končeka*, znamenalo definitivní vítězství pokrokové metody v rámci předpovědní praxe jak civilní, tak i vojenské československé povětrnostní služby.

V roce 1934 byly zahájeny první práce na tvorbě vojenských klimatických, klimatografických a hydrografických informací o československém území. Vlastní práce, v úzké součinnosti se *Skupinou IV. (meteorologickou) Vojenského technického a leteckého ústavu*, se *Státním ústavem meteorologickým a Státním ústavem hydrologickým* prováděl *Popisný odbor Vojenského zeměpisného ústavu* pod vedením *podplukovníka RNDr. Ubalda Kolaříka*. V rámci úkolů vojensko-geografického vyhodnocování státního území s důrazem na oblasti a směry významné pro obranu státu se tak rozvíjely přírodovědecké obory, jejichž význam pro potřeby armády rychle narůstal (geologie, průzkum a evidence podzemních vod a prostorů, hydrologie, klimatologie a meteorologie). Tyto činnosti se rychle rozvíjely i přes skutečnost, že praktická klimatologie v meziválečném Československu od počátku značně trpěla skutečností, že neměla plně k dispozici značnou část dlouholetých řad pozorování počasí především ze Slovenska. Tyto historické datové řady nebyly při likvidaci centrálního meteorologického ústavu v Budapešti v roce 1919 ve prospěch československé meteorologické služby vydány z dů-

vodu, že příslušná část tohoto ústavu byla zničena požárem. Největšího rozvoje v této oblasti bylo dosaženo v roce 1937, přičemž v době rozbití Československa nebyly tyto práce ještě zdaleka ukončeny.

V tomto smyslu byly významným přínosem rovněž publikace *doc. RNDr. Bohuslava Hrudičky z Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity v Brně s názvem „Klimatologie a obrana státu“* a „*Otázky a metody dynamické klimatologie*“, které vyšly v roce 1937 a 1938, přičemž pojednávaly o způsobech a možnostech využití klimatologie pro účely obrany státu.

5.1 MILNÍKY V ORGANIZAČNÍM VÝVOJI A ČINNOSTI VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY V LETECH 1918–1939

Nejvýznamnější události v činnosti a vývoji vojenské povětrnostní služby v letech 1918–1939 jsou uvedeny v následující tabulce.

Termín	Stručný popis události
28. říjen 1918	Účast praporčíka Ing. Jan Urbana na shromáždění důstojníků na pražském Žofíně, kde byl založen Československý letecký sbor
1. listopad 1918	Zřízení Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)
1. pol. listopadu 1918	Neúspěšná jednání mezi praporčíkem Ing. Janem Urbanem a prof. PhDr. Stanislavem Hanzlíkem o spolupráci v oblasti meteorologie
2. pol. listopadu 1918	Zvláštní nařízení ministra vnitra povětrnostním stanicím na území Československé republiky k předávání zpráv o počasí ve prospěch Povětrnostní stanice leteckého sboru
	Zahájení činnosti Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)
	Vojenská povětrnostní stanice v Hranicích přemístěna do České Třebové
27. listopadu 1918	Návštěva PhDr. Rudolfa Schneidera u Povětrnostní stanice leteckého sboru
23. prosince 1918 07:00 hod.	Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně) sestavuje první meteorologickou mapu pro území Československé republiky
únor 1919	Vojenská radiová stanice Petřín zahajuje pravidelný příjem šifrovaných meteorologických zpráv ze zahraničí
10. únor 1919	Poslanec Prof. Dr. Bohumil Němec předkládá v rámci řádného zasedání Národního shromáždění československého návrh na zřízení Ústředního státního meteorologického ústavu v československé republice – tisk 493
březen 1919	Vojenské obsazení meteorologické stanice v Chebu
	Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně) zahajuje pravidelné kreslení meteorologických map většího prostorového měřítka
	Vojenská radiová stanice Petřín zahajuje předávání zpráv o počasí Československých meteorologických stanic Praha, Cheb, Česká Třebová a Stará Ďala (Hurbanovo) v rámci mezinárodní výměny
duben 1919	Zahájení meziministerských porad o zřízení a organizaci civilní a vojenské meteorologické služby
10. květen 1919	Usnesení meziministerské konference o zřízení Ústavu pro užitou aerologii a vojenskou meteorologickou službu v působnosti ministerstva národní obrany a Ústavu pro vědecké bádání a prognózu při ministerstvu školství a národní osvěty
13. květen 1919	Výzva Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně) telegraficky dostupným meteorologickým stanicím na území Československa k jejich povinnosti předávat zprávy o počasí k úřadu „Meteor Praha“
2. pol. června 1919	Služební studijní cesta praporčíka Ing. Jana Urbana do Francie k seznámení se s organizací vojenské povětrnostní služby
24. června 1919	Poslanec prof. Dr. Bohumil Němec předkládá v rámci řádného zasedání Národního shromáždění písemný dotaz (interpelaci) na ministra národní obrany ve věci vojenské meteorologické stanice v Praze – Tisk 1224
5. červenec 1919	Vojenské obsazení meteorologické stanice ve Staré Ďale (Hurbanově)
9. červenec 1919	Opakované usnesení meziministerské konference o zřízení Ústavu pro užitou aerologii a vojenskou meteorologickou službu v působnosti ministerstva národní obrany a Ústavu pro vědecké bádání a prognózu při ministerstvu školství a národní osvěty
25. červenec 1919	Usnesení meziministerské konference o zřízení Ústavu pro užitou aerologii a vojenskou meteorologickou službu při MNO a o jeho organizační struktuře
28. srpen 1919	Rozhodnutí Presidia ministerské rady Republiky Československé o uspořádání závěrečné meziministerské konference ke konečnému řešení meteorologického ústavu
2. pol. září 1919	Národní shromáždění československého projednávána písemná odpověď ministra národní obrany ze dne 17. září 1919 (Tisk 1627), k interpelaci prof. Dr. Bohumila Němce ve věci vojenské meteorologické stanice v Praze (Tisk 1224)
30. září 1919	Usnesení meziministerské konference o zřízení jednoho státního meteorologického ústavu v působnosti ministerstva školství a národní osvěty s přiřazeným zvláštním vojenským odborem
12. říjen 1919 07:00,14:00 a 19:00 hod.	V rámci Prozatímního meteorologického ústavu při Hvězdárně sestaveny první meteorologické mapy Evropy v měřítku 1 : 25 mil.
listopad 1919	Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně) získává podíl z likvidace prostředků bývalé rakousko-uherské povětrnostní služby
6. prosince 1919	Předložení požadavek MNO na počty personálu a organizační strukturu Vojenského odboru Státního ústavu meteorologického
9. prosinec 1919	Usnesení Presidia ministerské rady Československé republiky č. 26314 o zřízení Státního ústavu meteorologického a přiřazeného Vojenského odboru
14. leden 1920	Výnos ministerstva školství a národní osvěty č. 580 n. o. schvalující stanovy Státního ústavu meteorologického a k němu přiřazeného Vojenského odboru
	Zahájení činnosti Státního ústavu meteorologického s přiřazeným Vojenským odborem
	Návrat poručíka Bohdana Viplera z ruských legií
2. pol. ledna 1920	Zřízení poradního „komitétu“ (výboru) SÚM

jaro 1920	Zřízení systemizovaného místa <i>Meteorologický referent Oddělení aviatického Všeobecně vojenského odboru MNO</i> <i>Bohdan Vipler ustanoven Meteorologickým referentem Oddělení aviatického Všeobecně vojenského odboru MNO – Odborným přednostou vojenské povětrnostní služby a zároveň zástupcem MNO v poradním „komitétu“ SÚM</i>
květen 1920	Přemístění SÚM a jeho vojenského odboru do budovy <i>Fyzikálního ústavu Univerzity Karlovy</i> v Praze II, U Karlova 3
2. pol. roku 1920	Při vojenském odboru SÚM zřízena <i>škola pro výcvik vojáků ve službě meteorologické</i>
srpen 1920	<i>Vojenský odbor SÚM zahajuje první „Kurs výcviku vojenských pozorovatelů na meteorologických přístrojích“</i>
září 1920	Zřízena <i>Hlavní letecká povětrnostní stanice 1 (HLPSt 1) Praha-Kbely</i>
1921	Vojenské letecké povětrnostní stanice začínají sestavovat povětrnostní zprávy o průběhu počasí za minulý den podle „ <i>zvláštního interního kódu</i> “
leden 1921	Přemístění <i>Vojenského odboru SÚM</i> z prostorů v Praze II – U Karlova 3 do kasáren v Praze-Karlíně, vyjma výkonné části předpovědní služby, odloučeně umístěné v původních prostorech SÚM
1. únor 1921	Vojenské povětrnostní stanice zahajují vysílání meteorologických zpráv o počasí v rámci synoptických leteckých povětrnostních depeší podle kódu „ <i>Londýn 1921</i> “
prosinec 1921	Ukončení vojenské správy nad meteorologickou stanicí Stará Ďala (Hurbanovo) a přemístění jejího vojenského personálu do Nitry
	Zřízena <i>HLPSt 2 Olomouc</i>
	Zřízena <i>HLPSt 3 Nitra</i>
	Zřízena <i>letecká povětrnostní stanice – LPSt Košice</i> <i>LPSt Česká Třebová přemístěna do Ústí nad Orlicí</i>
leden 1922	Zřízena <i>LPSt Vajnory</i> u Bratislavy
	Zřízena <i>LPSt Užhorod</i>
duben 1922	Zřízena <i>Pilotovací povětrnostní stanice</i> Karlovy Vary
1. květen 1922	Vznik <i>Meteorologického oddělení Vojenského vzduchoploveckého studijního ústavu (VVSÚ)</i> v Letňanech
léto 1922	<i>PhDr. Bohdan Vipler</i> jmenován dekretem ministra národní obrany za člena <i>Poradního sboru VVSÚ</i>
5. srpen 1922	<i>Profesor PhDr. Stanislav Hanzlík</i> zasílá dopis <i>MNO</i> obsahující stížnost na odbornou způsobilost <i>PhDr. Bohdana Viplera</i> a zpochybnění smyslu vojenské povětrnostní služby
15. září 1922	Zrušeno systemizované místo <i>Meteorologický referent, Leteckého oddělení III. (leteckého) odboru MNO</i>
	Vytvořena <i>Meteorologická skupina 48. oddělení (letecko-materiálního) Vzduchoploveckého odboru MNO</i>
září 1922	Zřízena <i>LPSt Milovice</i>
	Zřízena <i>LPSt Náchod</i>
	Meteorologickým zprávám přiznána přednost při jejich telegrafickém přenosu.
9. listopad 1922	Ustavení <i>Zájemové pracovní komise při poradním sboru VVSÚ pro výzkumy atmosférické (leteckou meteorologii)</i>
28. duben 1923	Doporučení <i>Zájemové pracovní komise při poradním sboru VVSÚ pro výzkumy atmosférické (leteckou meteorologii)</i> k potřebě reorganizovat vojenskou povětrnostní službu
6. květen 1923	Výnosem <i>MNO</i> nařízena povinnost letovým osádkám informovat po ukončení letu příslušné <i>LPSt</i> o úspěšnosti meteorologických informací poskytnutých před letem
31. červenec 1923	Zrušení <i>Vojenského odboru SÚM</i> a <i>Meteorologického oddělení VVSÚ</i>
1. srpen 1923	Vznik <i>Meteorologické sekce VVSÚ</i> jako odborného velitelství vojenské povětrnostní služby
srpen 1923	Zřízena <i>LPSt Uherský Brod</i>
září 1923	Zřízena <i>LPSt Lučenec</i>
listopad 1923	Zřízena <i>LPSt Německý (Havlíčkův) Brod</i>
1. prosinec 1923	<i>Meteorologická sekce VVSÚ</i> přejmenována na <i>Meteorologickou sekci vojenského leteckého ústavu studijního – VLÚS</i>
1924	Vojenská radiotelegrafní stanice Petřín končí svoji činnost ve prospěch československých povětrnostních služeb
	<i>Poštovní radiová stanice</i> v Poděbradech začíná místo vojenské radiostanice na Petříně vysílat v rámci mezinárodní výměny soubornou „ <i>národní depeší</i> “ Vojenská i civilní povětrnostní služba zavádí „ <i>Varovnou zpravodajskou povětrnostní službu</i> “
31. květen až 9. červen 1924	V rámci <i>III. mezinárodní letecké výstavy</i> v Praze předvedena expozice vojenské povětrnostní služby

10. srpna 1924	Úmrtí <i>podplukovníka PhDr. Bohdana Viplera</i>
září 1925	Zrušeny <i>HLPSt 1–3 Praha-Kbely, Olomouc a Nitra, zároveň reorganizovány na povětrnostní šipky a přejmenovány na LPSt</i>
	Zřízena <i>LPSt Praha-Kbely</i>
	Zřízena <i>LPSt Olomouc</i>
	Zřízena <i>LPSt Nitra</i>
	Zrušena <i>LPSt Náchod</i>
	Zrušena <i>LPSt Lučenec</i>
1926	<i>PhDr. Gustav Swoboda</i> vydal první návod k měření a pozorování počasí pro letecké účely, který byl zaveden i v rámci vojenské povětrnostní služby
15. února 1926	Vojenské <i>LPSt</i> začínají měřit a pozorovat počasí pro letecké účely
březen 1926	Letovým osádkám výnosem MNO nařízena povinnost před každým letem vyžádat od příslušné <i>LPSt</i> zprávu o povětrnostní situaci
23. června 1926	Do výzbroje vojenské povětrnostní služby převzata 1. souprava pojízdné povětrnostní stanice.
červenec 1926	<i>Poštovní radiotelegrafická stanice SÚM „Rádio Kbely“</i> umístěná v Satalicích zahajuje vysílání leteckých povětrnostních zpráv
červenec 1926	Civilní smluvní zaměstnanec <i>Meteorologické sekce VLÚS RNDr. Václav Hlaváč</i> určen hlavním meteorologem na <i>VIII. všesokolském sletu</i>
1. ledna 1927	Zrušena <i>Meteorologická skupina 48. oddělení (letecko-materiálního) III. (leteckého) odboru MNO</i>
	Vytvořena <i>Povětrnostní skupina Letecko-technického oddělení III. (leteckého) odboru MNO</i>
říjen 1927	Zřízena <i>LPSt Prostějov</i>
počátek roku 1928	Zřízena vojenská povětrnostní radiotelegrafní síť
leden 1928	Zrušena <i>LPSt Nitra</i>
	Zřízena <i>LPSt Piešťany</i>
duben 1928	Zrušena <i>LPSt Užhorod</i>
	Zrušena <i>LPSt Uherský Brod</i>
	Zřízena <i>LPSt Uherské Hradiště</i>
	<i>LPSt Ústí nad Orlicí</i> přemístěna do Poličky
30. červen 1928	Zrušena <i>Meteorologická sekce VLÚS</i> a reorganizována vojenská povětrnostní služba
1. červenec 1928	Zřízeno <i>Vojenské oddělení povětrnostní služby SÚM</i>
	Zřízeno systemizované místo <i>Samostatný referent povětrnostní služby Studijního oddělení VLÚS</i>
	Zrušena <i>Pilotovací povětrnostní stanice Karlovy Vary</i>
	Zahájeno pravidelné vyvěšování (zveřejňování) povětrnostních informací u štábů leteckých pluků a v rámci leteckých jednotek
	Zahájeno noční měření a pozorování počasí u vybraných vojenských <i>LPSt</i>
2. pol. roku 1928	V rámci technických letek každého leteckého pluku bylo zřízeno jedno systemizované místo <i>Odborný referent povětrnostní služby – velitel povětrnostní šipky</i>
únor 1929	Vojenské <i>LPSt</i> začínají využívat tabulky pro výpočet efemeridů Slunce a Měsíce
listopad 1929	Zřízení pobočky <i>SÚM</i> v Praze II na Vinohradech – Lucemburská 20 (na Flóře) a přemístění <i>Oddělení letecké povětrnostní služby a Oddělení všeobecné předpovědní služby SÚM</i> , společně s <i>Vojenským oddělením povětrnostní služby SÚM</i> z původních prostorů v Praze II – Karlově
1930	Vojenské <i>LPSt</i> obdržely první mezinárodní atlasy oblaků
1930	Při <i>Letecké povětrnostní stanici 12</i> v rámci <i>Leteckého školního oddílu 1. vojenského leteckého učiliště v Prostějově</i> byla zřízena <i>Škola povětrnostní služby</i>
1. březen 1930	U civilní i vojenské povětrnostní služby zaveden jednotný kód povětrnostních zpráv o aktuálním počasí „ <i>Kodaň 1929</i> “
jaro 1931	Stanovena první „ <i>meteorologická minima</i> “ pro létání vojenských letadel
prosinec 1931	Zrušena <i>LPSt Polička</i>
leden 1932	Zřízena <i>LPSt Hradec Králové</i>

1. leden 1933	Reorganizací Vojenského technického ústavu a Vojenského leteckého ústavu studijního vytvořen Vojenský technický a letecký ústav. Zároveň vytvořena Skupina IV. (meteorologická) 1. (aerodynamického) oddělení II odboru VTLÚ
červenec 1933	Zrušena LPSt Uherské Hradiště
srpen 1933	Zřízena LPSt Malacky
1934	Vojenské LPSt zahájily měření výšky spodní základny oblačnosti v noci pomocí světlometu v kombinaci s přídatným teodolitem
1. leden 1934	Zřízena systemizovaná místa Štábní důstojník – odborný referent povětrnostní služby v rámci každého Zemského velitelství letectva Zemských vojenských velitelství
2. pol. roku 1934	Popisný odbor Vojenského zeměpisného ústavu zahájil první práce na tvorbě vojenských klimatických, klimatografických a hydrografických informací o Československém území
1935	Vojenské letecké povětrnostní stanice ukončují sestavování povětrnostních zpráv o průběhu počasí za minulý den podle „Zvláštního interního kódu“ a zahajují jejich sestavování podle kódu „INTER“
květen 1935	V rámci MNO zahájena diskuse k nutnosti efektivní reorganizace vojenské povětrnostní služby a k zásadnímu vymezení vztahů se SÚM
červen 1936	Zřízena LPSt Brno
listopad 1936	Zahájena činnost Branné meteorologické sekce V. odboru branné geografie Vojenského ústavu vědeckého, RNDr. František Ondrůj zvolen jejím předsedou
leden 1937	Vytvořeno systemizované místo Zástupce MNO při SÚM
28. února 1937	major Oldřich Hlaváček ustanoven do funkce Zástupce MNO při SÚM
únor 1937	Poštovní radiová stanice SÚM – „Rádio Kbely“ v Satalicích ukončuje svoji činnost a její roli přebírá Radiotelegrafické ústředí v Jenči
23. únor 1937	Přemístění Oddělení letecké povětrnostní služby, Oddělení všeobecné předpovědní služby SÚM a Vojenské oddělení povětrnostní služby SÚM z prostorů v Praze II na Vinohradech – Lucemburská 20 (na Flóře) do nových prostorů na letišti Praha-Ruzyně
1. listopad 1937	Reorganizováno Vojenské oddělení povětrnostní služby SÚM, navýšeny počty osob a změněna jeho organizační struktura
	Zřízena Povětrnostní ústředna 1 v Praze-Kbelích
	Zřízena Povětrnostní ústředna 2 v Brně
	Zřízena Povětrnostní ústředna 3 v Bratislavě-Vajnorech
leden 1938	Zrušena LPSt Cheb
	Zřízena LPSt Přerov
	Zřízena LPSt Vyškov
	Zřízena LPSt Pardubice
	Zřízena LPSt Plzeň
	Zřízena LPSt Tábor
únor 1938	Vydána aktualizovaná verze „Mobilizačního plánu Československé branné moci“, mimo jiné stanoveny úkoly mobilizačního doplnění a rozvinutí „polních“ a „zápolních“ sil a prostředků vojenské povětrnostní služby
duben 1938	Zřízena LPSt Spišská Nová Ves
červenec 1938	Zřízena LPSt Chrudim
	Zřízena LPSt Žilina
	Zřízena LPSt Zvolen
	Zřízena LPSt Slatinské Doly
	Zřízena LPSt Hlohovec
13. září 1938	V rámci mimořádných vojenských opatření provedeno povolání předurčených záloh a válečné doplnění všech LPSt předepsaným počtem osob a materiálu
23. září 1938	Mobilizační vytvoření a rozvinutí válečných organizačních struktur vojenské povětrnostní služby
1. pol. října 1938	Postupně demobilizována vytvořená válečná organizační struktura vojenské povětrnostní služby, některé její součásti redислоkovány, válečně vytvořené organizační prvky zrušeny
od 2. pol. března 1939	Postupné rušení součástí vojenské povětrnostní služby likvidační komisí MNO, nebo jejich předání útvarům Vzdušných zbraní branné moci slovenského Štátu
18. října 1939	Zrušení Vojenského oddělení povětrnostní služby SÚM a převedení části personálu bývalé vojenské povětrnostní služby do působnosti SÚM

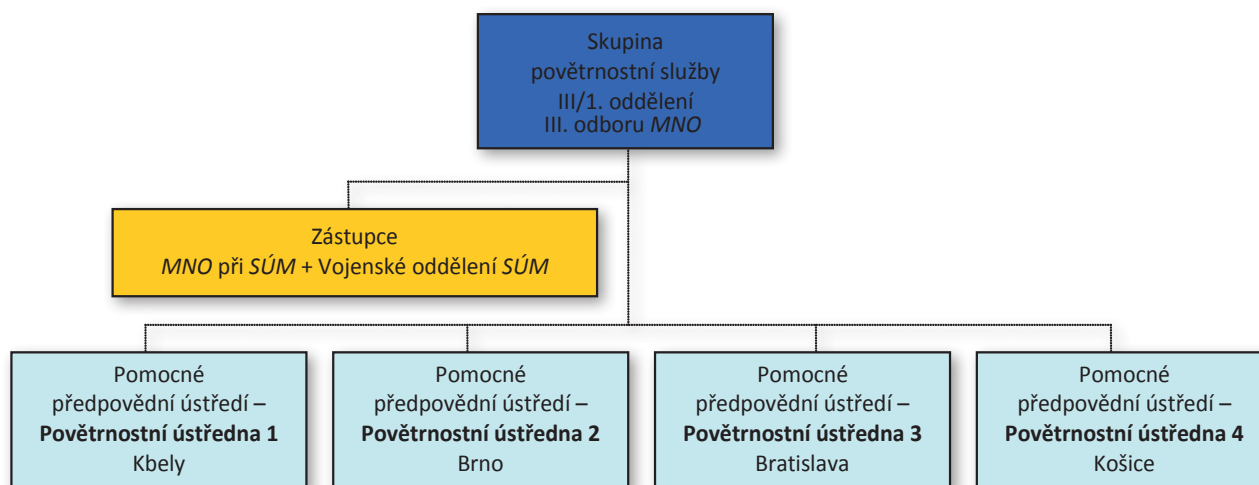


6. Činnost vojenské povětrnostní služby v době válečného ohrožení státu

Koncem 1. poloviny 30. let se vojenská povětrnostní služba, podobně jako všechny další součásti *Československé branné moci*, začala intenzivně připravovat na předpokládaný válečný střet s Německem. Počátek tohoto úsilí lze paradoxně spatřovat již v polovině roku 1933, kdy *Ministerstvo školství a národní osvěty* svým spisem čj. 67071/33-IV ze dne 16. června, v reakci na předchozí požadavek *MNO* na zajištění podílu *Státního ústavu meteorologického* na povětrnostním zabezpečování nočního létání vojenského letectva podle přístrojů, požadovalo provést navýšení personálu *Vojenského oddělení povětrnostní služby SÚM* a zároveň žádalo zabezpečit cestou *MNO* zvýšené finanční náklady ve prospěch *SÚM* v částce 600 000,- Kč/rok. Tento požadavek *Ministerstva školství a národní osvěty* byl veden snahou navýšit prostřednictvím *MNO* dlouhodobě značně nedostatečné personální, materiální a finanční zdroje přidělované *SÚM*.

Pravděpodobně tento požadavek, svým způsobem značně nestoudný (z pohledu postojů *SÚM* k vojenské povětrnostní

- stanovit zásady činnosti součástí vojenské povětrnostní služby v době války;
- připravit příslušné plány mobilizačního doplnění a rozvinutí všech stávajících organických součástí služby;
- připravit podmínky pro mobilizační vytvoření některých nových válečných organizačních struktur;
- vytvořit nové, nebo reorganizovat stávající mírové organizační struktury služby;
- sladit veškerou činnost všech mobilizačně doplněných a rozvinutých, nebo nově vytvořených součástí vojenské povětrnostní služby;
- vytvořit kvalitativně zcela jiný systém spolupráce se *SÚM*;
- připravit příslušné plány přípravy a realizace systému povětrnostního zabezpečování činností součástí *Československé branné moci* v předpokládaných válečných operacích;
- organizačním propojením *Vojenského oddělení povětrnostní služby SÚM* a vlastního *SÚM* vytvořit válečné *Státní ústředí povětrnostní služby*.



Návrh některých změn mírové odborné organizační struktury vojenské povětrnostní služby ze dne 15. května 1935

službě v průběhu 20 let), se tak ve svém důsledku stal „spouštěcím impulsem“ k postupnému přehodnocování dosavadního systému povětrnostního zabezpečení v rámci československé branné moci. Celková reorganizace vojenské povětrnostní služby započala obdobím příprav v květnu roku 1935, přičemž vlastní realizace byla provedena na podzim roku 1937 a počátkem roku 1938.

V podmínkách vojenské povětrnostní služby, která po celou dobu své existence, vyjma let 1923 až 1928, působila ve velmi těsném a odborně prakticky nerovném spojení se *SÚM*, to na kvalitativně zcela novém a v praxi dosud neověřeném základě předpokládalo především:

- rozvinout systém přípravy vlastních záloh;

V této souvislosti byla na podzim roku 1937 na letišti Praha-Kbely zřízena *Povětrnostní ústředna 1*. Následně byly rovněž zřízeny *Povětrnostní ústředny 2 a 3* v Brně a v Bratislavě-Vajnorech. Uvažovaná *Povětrnostní ústředna 4* v Košicích nebyla, z důvodu nedostatku odborného personálu, do září roku 1938 vytvořena. Dále byly v letech 1937 a 1938 urychleně zřizovány nové *Letecké povětrnostní stanice* na dalších obsazovaných stálých letištích vojenského letectva. Místa dislokace, označení a mírová podřízenost některých útvarů a součástí vojenské povětrnostní služby ke dni 1. září 1938 jsou uvedeny v další části této kapitoly.

Od roku 1933 odborně řídil vojenskou povětrnostní službu *Přednosta povětrnostní skupiny III/1. oddělení (leteckého)*

III. odboru (leteckého) MNO major Ing. agr. Karel Javůrek. Velitelem *Povětrnostní ústředny 1* byl od 1. listopadu 1937 *poručík let. Miloslav Štěpánek*, ve funkcích velitelů *Povětrnostních ústředí 2 a 3* působili *poručík František Bauer* (od roku 1948 změněno příjmení na *Bohdan*) a *nadporučík Ludovít Kukorelli*.

Počátkem roku 1937 bylo na základě meziministerské dohody zřízeno systemizované místo *Zástupce MNO při SÚM*, na které byl dne 28. února jmenován *major Oldřich Hlaváček*, dosavadní velitel *Povětrnostní stanice 12* v Prostějově. Jeho úkolem bylo v době zvyšujícího se ohrožení republiky přímo řídit *Vojenské oddělení SÚM*, zastupovat zájmy MNO a prakticky koordinovat činnost SÚM a vojenské povětrnostní služby, včetně jejich společné přípravy na předpokládaný válečný konflikt.

Systemizované místo *Přednosta skupiny IV. (meteorologické) II/1 oddělení (aerodynamického) II odboru Vojenského technického a leteckého ústavu MNO* zastával od 14. prosince 1936 *major RNDr. Josef Jedlička*.

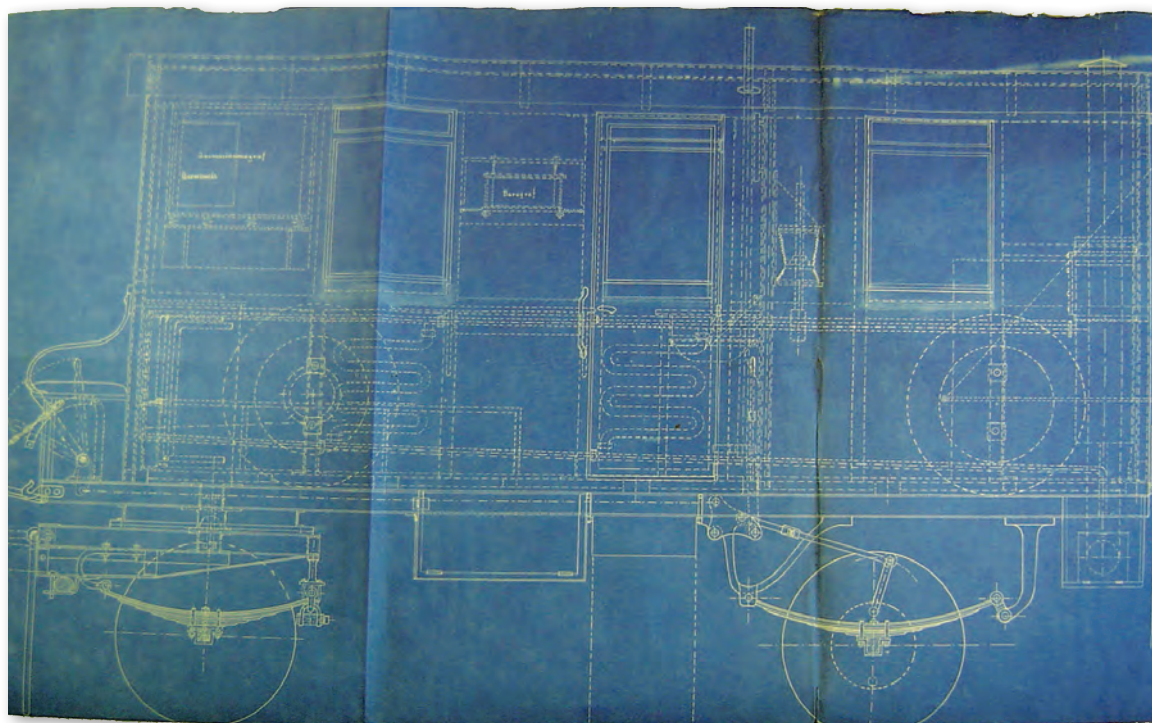
V souvislosti s přípravou na válečný konflikt je nutno připomenout, že vojenská povětrnostní služba již v polovině 20. let věnovala patřičnou pozornost rozvoji své mobility a schopnostem přemístit své síly a prostředky ze stacionárních míst stálé dislokace a následně je rozvinout v polních podmínkách. O této skutečnosti svědčí nejen již zmiňovaná *III. mezinárodní letecká výstava* v roce 1924 v Praze, kde byla presentována polní povětrnostní stanice, ale především fakt, že od roku 1926 bylo zahájeno vyzbrojování prvních složek vojenské povětrnostní služby příslušnými mobilními polními prostředky.

Ve dnech 14. až 19. května a následně 9. až 12. června 1926 byly v rámci *Meteorologické sekce VLÚS* provedeny vojenské zkoušky soupravy *pojízdné povětrnostní stanice* vyvinuté a vyrobené společností *J. Weigl a spol. – výroba vozidel* v Přerově. Dne 23. června a 12. srpna 1926 byly *Meteorologickou sekci VLÚS* komisionálně převzaty první dvě soupravy tohoto mobilního polního prostředku. V současnosti však již nelze zjistit, kolik těchto pojízdných stanic bylo ve druhé polovině 20. a v průběhu 30. let skutečně pořízeno, v jakých verzích a kterým jednotkám byly přiděleny.

Z dochované technické dokumentace z roku 1926 je zřejmé, že *pojízdná povětrnostní stanice* byla konstruována jako dvouosý přípojný vůz tažený nákladním automobilem (nouzově i koňmi), byla vybavena odpruženým anemografem, elektrickým anemometrem, barografem, barometrem a výnosnou (přenosnou) rozkládací meteorologickou „*budkou*“, kde byly umístěny další základní meteorologické přístroje. Dále byla vybavena výsuvným 3 m vysokým stožárem pro umístění čidel měření směru a rychlosti větru a rovněž měla rámové antény pro radiotelegrafickou stanici. Elektrické napájení bylo tvořeno dvěma akumulátory, každý o kapacitě 50 Ah, včetně možnosti připojení stanice ke stálé elektrické síti. Součástí tohoto prostředku bylo rovněž ústřední vytápění na pevná nebo kapalná paliva, náhradní osvětlení, telefonní přístroje, radiotelegrafní stanice a vnější boční skládací stanový přístřešek. Zároveň byly vybaveny technickými zařízeními pro provádění výškových pilotovacích měření.

V únoru roku 1938 vypracoval *Hlavní štáb Československé branné moci* poslední aktualizovanou verzi *Mobilizačního plánu Československé branné moci*. V jeho rámci se, v souladu se záměrem válečné struktury vojenské povětrnostní služby z roku 1935, mimo jiné předpokládalo mobilizační doplnění a rozvinutí sil a prostředků vojenské povětrnostní služby a vytvoření její „*polní*“ a „*zápolní*“ odborné organizační struktury. Mobilizační místa pro vytvoření válečné odborné organizační struktury vojenské povětrnostní služby a příslušný mobilizační úkol byly stanoveny pro:

- *III. odbor MNO;*
- *zemská velitelství letectva;*
- *letecké pluky 1 až 6;*
- *Vojenský technický a letecký ústav;*
- *Vojenské letecké učiliště;*
- *Dělostřelecký (měřický) pluk 331;*
- *dělostřelecké pluky proti letadlům 151 až 154;*
- *velitelství sborů I. až VII.;*
- *Instrukční dělostřelecký pluk;*
- *Učiliště pro dělostřelectvo;*



Technický výkres pojízdné povětrnostní stanice

- určená posádková velitelství;
- určená vojsková tělesa pěchoty, jezdeckta a dělostřelectva;
- určené hraničářské prapory.

V souvislosti s realizací mobilizačního plánu se předpokládalo, že v rámci Velitelství letectva Hlavního velitelství operujících armád – HVOA bude vytvořena Skupina D (povětrnostní) v čele s odborným přednostou povětrnostní služby HVOA. V podřízenosti HVOA měla být rovněž mobilizačně vytvořena a rozvinuta jedna Hlavní polní povětrnostní ústředna 91.

U každého velitelství letectva válečně rozvinutých Velitelství I. až IV. armády měla být rozvinuta jedna Všeobecná skupina letectva, kde měl být zařazen jeden Štábní důstojník – Odborný referent povětrnostní služby, vykonávající funkci Odborný přednosta povětrnostní služby Velitelství letectva I. až IV. armády.

Z mobilizačního plánu rovněž vyplývalo, že každá ze stávajících leteckých povětrnostních stanic bude mobilizačně doplněna a rozvinuta na stanovené válečné počty osob a techniky, přičemž zůstane v plném rozsahu nadále působit v místě své stálé dislokace v rámci „zápolní“ odborné organizační struktury povětrnostní služby. Stanovené letecké povětrnostní stanice měly mobilizačně vytvořit a rozvinout další polní letecké povětrnostní stanice, které se měly následně rozmístit na určených polních letištích, kde měly působit především ve prospěch velitelství jednotlivých polních peruti.

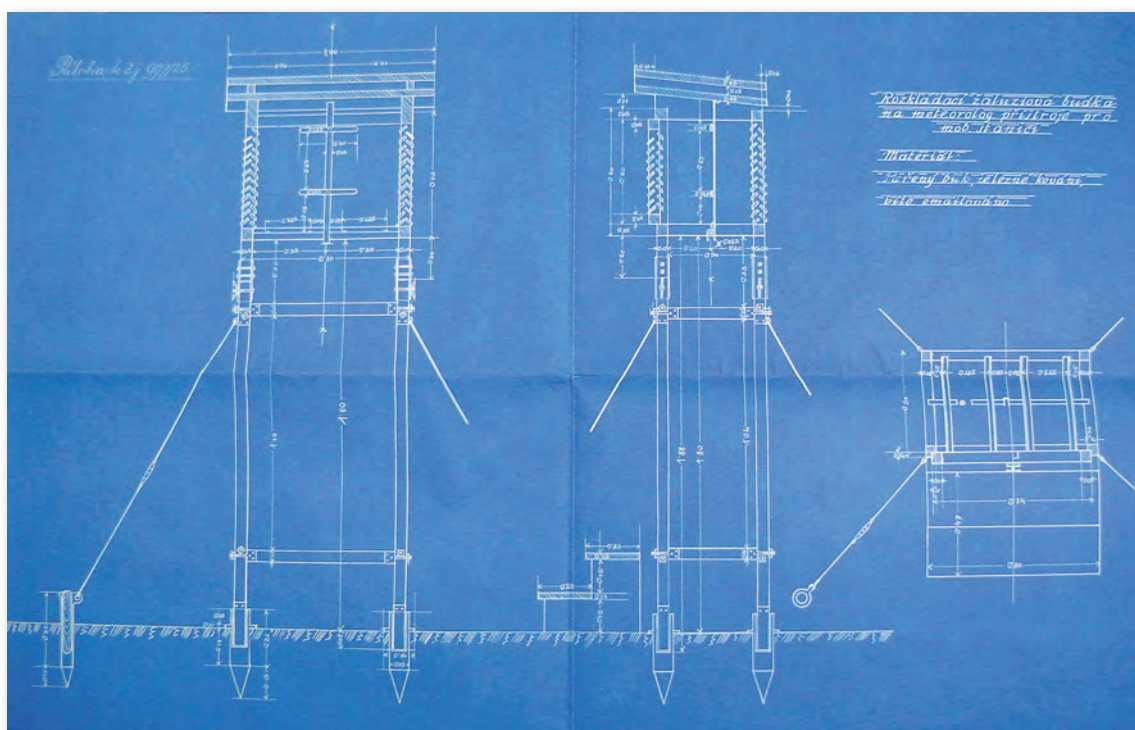
Určené letecké pluky potom měly mobilizačně vytvořit a rozvinout další celkem čtyři Polní povětrnostní ústředny 71 až 74, které měly působit v podřízenosti Velitelství letectva I. až IV. armády. Funkci Zápolní povětrnostní ústředny mělo plnit Vojské oddělení povětrnostní služby SÚM v Praze-Ruzyni. Jako součást „polní“ odborné organizační struktury vojské povětrnostní služby měly rovněž působit Dělostřelecké povětrnostní stanice, Povětrnostní stanice dělostřelectva proti letadlům a Povětrnostní hlídky plynové ochrany. V rámci „zápolní“ odborné organizační struktury vojské povětrnostní služby měly dále působit Posádkové povětrnostní hlídky.

Mobilizační úkol pro SÚM jako organizaci státní správy nebyl v té době s největší pravděpodobností vydán. Koncem léta roku 1938 se, na základě dohody zainteresovaných ministerstev ze dne 14. září 1938, předpokládalo válečně sloučit obě (vojenskou i civilní) povětrnostní služby a společně se Státním ústavem hydrologickým a hydrotechnickým a Státním ústavem geofyzikálním je převést do podřízenosti MNO. Avšak z důvodů rychlého sledu událostí byl nejdříve kladen důraz na provedení válečné reorganizace hlavních součástí armády a teprve potom se předpokládalo provést válečnou reorganizaci dalších součástí a zabezpečovacích služeb. Dokončení tohoto záměru nakonec zabránily mnichovské události na konci září roku 1938.

Vlastní příprava personálu vojské povětrnostní služby, jeho odborné sladení, zařazení k předurčeným jednotkám a zahájení činnosti v rámci rozvinuté válečné „polní“ a „zápolní“ odborné organizační struktury proběhly od poloviny roku 1938 v celkem pěti etapách.

Polní a zápolní složky válečné odborné organizační struktury povětrnostní služby Československé branné moci byly podle mobilizačního plánu na základě Všeobecné mobilizace dne 24. září 1938 mobilizačně rozvinuty, 26. září organizačně vytvořeny a dne 27. září zaujaly předurčenou operační sestavu.

Stanovený mobilizační úkol, místa dislokace a počet dělostřeleckých povětrnostních stanic, povětrnostních stanic dělostřelectva proti letadlům a povětrnostních hlídek plynové ochrany, které měly působit v rámci „polní“ odborné organizační struktury vojské povětrnostní služby, nejsou v současné době známy. Rovněž nejsou známy obdobné skutečnosti týkající se posádkových povětrnostních hlídek, které měly působit v rámci „zápolní“ odborné organizační struktury vojské povětrnostní služby.



Technický výkres výnosné rozkladací meteorologické budky

Nadřízené velitelství	Označení útvaru /součásti	Místo dislokace
III. odbor (letecký) MNO	Skupina povětrnostní služby III/1. oddělení	Praha
	Zástupce MNO při Státním ústavu meteorologickém	Praha
II. odbor VTLÚ	Skupina IV. (meteorologická) II/1. oddělení	Praha-Letňany
Letecký pluk 1 Hradec Králové	Letecká povětrnostní stanice 3	Milovice
	Letecká povětrnostní stanice 4	Hradec Králové
	Letecká povětrnostní stanice 14	Plzeň
	Letecká povětrnostní stanice 15	Tábor
Letecký pluk 2 Olomouc	Letecká povětrnostní stanice 6	Olomouc
	Letecká povětrnostní stanice 16	Přerov
	Letecká povětrnostní stanice 23	Vyškov
Letecký pluk 3 Piešťany	Povětrnostní ústředna 3	Bratislava-Vajnory
	Letecká povětrnostní stanice 7	Malacky
	Letecká povětrnostní stanice 8	Bratislava-Vajnory
	Letecká povětrnostní stanice 9	Nitra
	Letecká povětrnostní stanice 10	Košice
	Letecká povětrnostní stanice 11	Piešťany
	Letecká povětrnostní stanice 17	Spišská Nová Ves
	Letecká povětrnostní stanice 18	Žilina
Letecká povětrnostní stanice 19	Zvolen	
Letecký pluk 4 Praha-Kbely	Povětrnostní ústředna 1	Praha-Kbely
	Vojenské oddělení povětrnostní služby SÚM	Praha-Ruzyně
	Letecká povětrnostní stanice 1	Praha-Kbely
	Letecká povětrnostní stanice 2	Pardubice
Letecký pluk 5 Brno	Povětrnostní ústředna 2	Brno
	Letecká povětrnostní stanice 13	Brno
	Letecká povětrnostní stanice 20	Slatinské Doly
	Letecká povětrnostní stanice 21	Hlohovec
Letecký pluk 6 Praha-Kbely	Letecká povětrnostní stanice 5	Německý Brod
	Letecká povětrnostní stanice 22	Chrudim
Letecké učiliště Prostějov	Letecká povětrnostní stanice 12	Prostějov

Podřízenost, označení a dislokace útvarů a součástí vojenské povětrnostní služby ke dni 1. září 1938

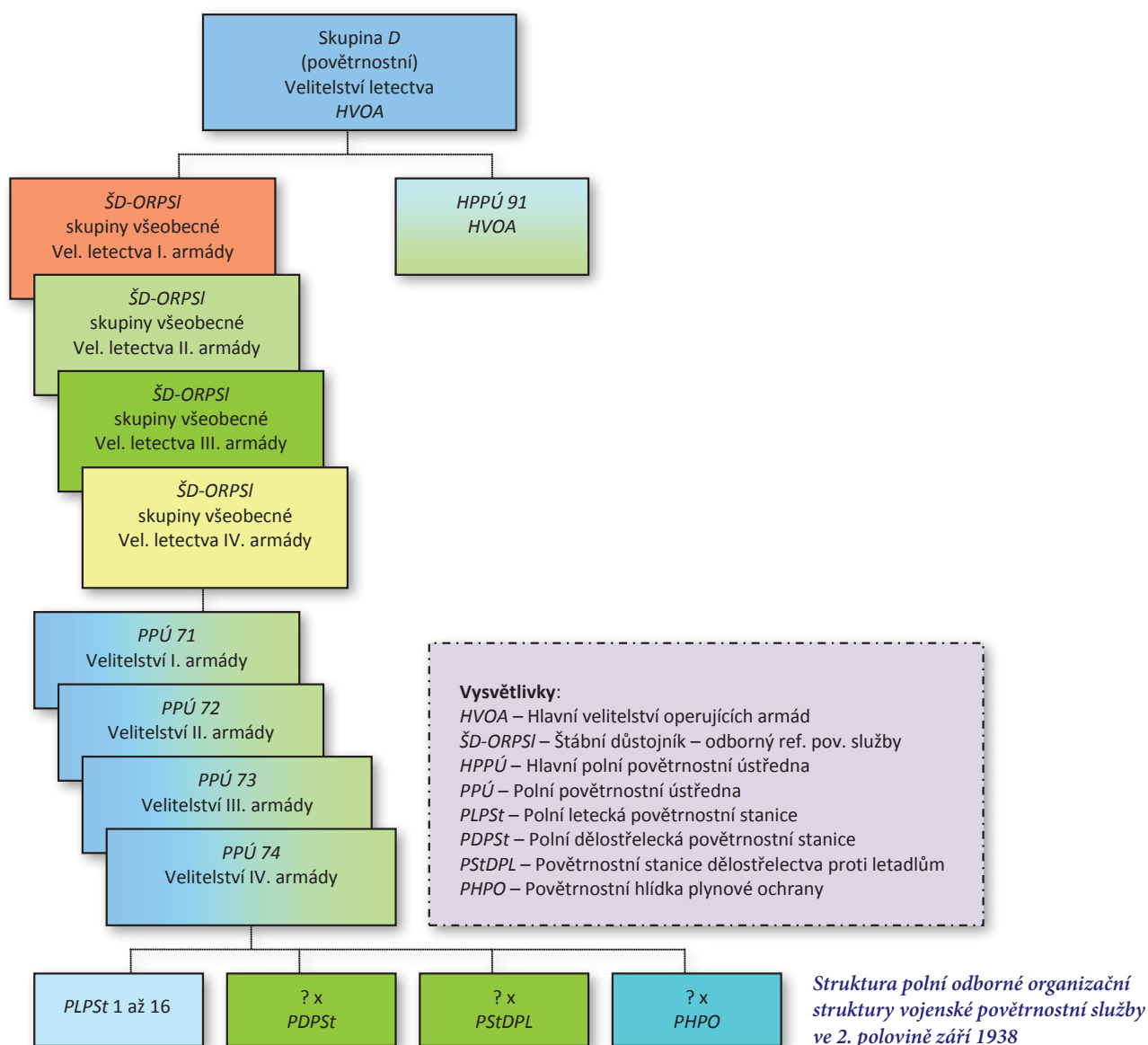
Období	Činnost
22. května až 13. června	Povolání předurčeného personálu na <i>Zvláštní cvičení ve zbrani</i> k určeným jednotkám
25. července až 20. srpna	Povolání předurčeného personálu na <i>Pravidelné cvičení</i> k určeným jednotkám
14. až 23. září	Povolání předurčeného personálu na <i>Zvláštní cvičení ve zbrani</i> k určeným jednotkám
23. až 26. září	Mobilizační doplnění, vytvoření a rozvinutí válečné odborné organizační struktury povětrnostní služby Československé branné moci podle mobilizačního plánu na základě <i>Všeobecné mobilizace</i> vyhlášené dne 23. září
27. září až 11. října	Výkon činné služby v době mobilizace

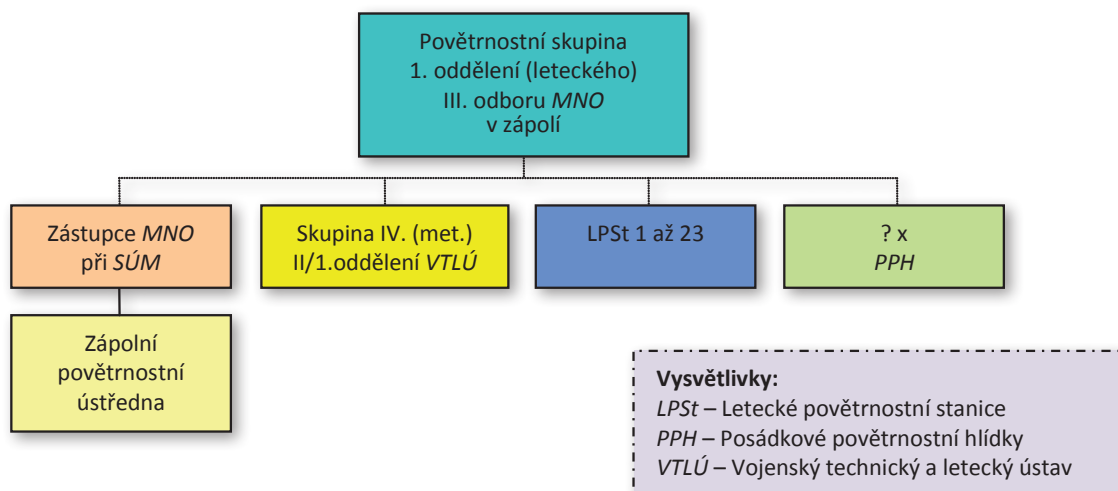
Etapy přípravy personálu vojenské povětrnostní služby v roce 1938

Mobilizovaná složka / Mobilizační místo	Název organizačního prvku	Místo dislokace
III. odbor (letecký) MNO – Praha / Praha	Skupina D (povětrnostní) Velitelství letectva, HVOA	Nemojany u Vyškova (areál mlýna Chobot)
	Povětrnostní skupina 1. oddělení III. odboru MNO v zápolí	Praha-Dejvice
	Zástupce MNO při SÚM	Praha-Ruzyně
II. odbor VTLÚ Praha / Praha	Skupina IV. (meteorologická) II/1. oddělení	Praha-Letňany
Povětrnostní ústředna 1 Praha-Kbely / Letecký pluk 4 Praha-Kbely	Hlavní polní povětrnostní ústředna 91 HVOA krycí název: Záblesk 91	Vyškov
Povětrnostní ústředna 2 Brno / Letecký pluk 5 Brno	Polní povětrnostní ústředna 74 Velitelství letectva IV. armády	Brno
Povětrnostní ústředna 3 Bratislava / Letecký pluk 3 Piešťany	Polní povětrnostní ústředna 73 Velitelství letectva III. armády, krycí název: Rýč	Kremnica, později Spišská Nová Ves
Zemské velitelství letectva I Praha / Praha	Štábní důstojník – Odborný referent povětrnostní služby Všeobecné skupiny Velitelství letectva Velitelství I. armády	Kutná Hora
Zemské velitelství letectva II Brno / Brno	Štábní důstojník – Odborný referent povětrnostní služby Všeobecné skupiny Velitelství letectva Velitelství II. armády	Olomouc
Zemské velitelství letectva III Bratislava / Bratislava	Štábní důstojník – Odborný referent povětrnostní služby Všeobecné skupiny Velitelství letectva Velitelství III. armády	Kremnica
Letecký pluk 5 Brno / Brno	Štábní důstojník – Odborný referent povětrnostní služby Všeobecné skupiny Velitelství letectva Velitelství IV. armády	Brno
Vojenské oddělení povětrnostní služby SÚM Praha-Ruzyně / Letecký pluk 4 Praha-Kbely	Zápolní povětrnostní ústředna	Praha-Ruzyně
Letecký pluk 1 – Hradec Králové / Hradec Králové, Milovice, Plzeň, Tábor	Letecká povětrnostní stanice 3	Milovice
	Letecká povětrnostní stanice 4	Hradec Králové
	Letecká povětrnostní stanice 14	Plzeň
	Letecká povětrnostní stanice 15	Tábor
	Polní letecká povětrnostní stanice 1 krycí název: Záblesk 1	Kutná Hora
	Polní letecká povětrnostní stanice 5 krycí název: Záblesk 5	Liberec, později Turnov
	Polní letecká povětrnostní stanice 7 krycí název: Záblesk 7	Trutnov, později Jaroměř
	Polní letecká povětrnostní stanice 12 krycí název: Záblesk 12	Čtyři Dvory u Českých Budějovic
Letecký pluk 2 – Olomouc / Olomouc, Přerov, Vyškov	Polní povětrnostní ústředna 72 Velitelství letectva II. armády, krycí název: Rám	Olomouc, později Piešťany
	Letecká povětrnostní stanice 6	Olomouc
	Letecká povětrnostní stanice 16	Přerov
	Letecká povětrnostní stanice 23	Vyškov
	Polní letecká povětrnostní stanice 8	Šumperk
	Polní letecká povětrnostní stanice 10	Opava
	Polní letecká povětrnostní stanice 13	Frenštát pod Radh.
	Polní letecká povětrnostní stanice 14	Kroměříž
Letecký pluk 3 – Piešťany / Piešťany, Vajnory, Nitra, Žilina, Spišská Nová Ves, Zvolen, Malacky, Košice	Letecká povětrnostní stanice 7	Malacky
	Letecká povětrnostní stanice 8	Vajnory
	Letecká povětrnostní stanice 9	Nitra
	Letecká povětrnostní stanice 10	Košice
	Letecká povětrnostní stanice 11	Piešťany
	Letecká povětrnostní stanice 17	Spišská Nová Ves
	Letecká povětrnostní stanice 18	Žilina
	Letecká povětrnostní stanice 19	Zvolen
	Polní letecká povětrnostní stanice 2 krycí název: Rukáv	Kremnica
	Polní letecká povětrnostní stanice 3 krycí název: Podnos	Nové Zámky, později Zlaté Moravce
	Polní letecká povětrnostní stanice 4 krycí název: Příbor	Levice, později Krupina
	Polní letecká povětrnostní stanice 11 krycí název: Piano	Lučenec, později Brezno nad Hronom
Polní letecká povětrnostní stanice 16 krycí název: Pánev	Rožňava, později Obyšovce	

Letecký pluk 4 – Praha-Kbely / Praha-Kbely, Pardubice	Polní povětrnostní ústředna 71 Velitelství letectva I. armády, krycí název: Záblesk 71	Kutná Hora
	Letecká povětrnostní stanice 1	Praha-Kbely
	Letecká povětrnostní stanice 2	Pardubice
	Polní letecká povětrnostní stanice 6 krycí název: Záblesk 6	Horažďovice, později Písek
	Polní letecká povětrnostní stanice 9 krycí název: Záblesk 9	Jihlava
Letecký pluk 5 – Brno / Brno, Hlohovec, Slatinské Doly	Letecká povětrnostní stanice 13	Brno
	Letecká povětrnostní stanice 20	Slatinské Doly
	Letecká povětrnostní stanice 21	Hlohovec
	Polní letecká povětrnostní stanice 15	Bzenec
Letecký pluk 6 Praha-Kbely / Německý Brod, Chrudim	Letecká povětrnostní stanice 5	Německý Brod
	Letecká povětrnostní stanice 22	Chrudim
Letecké učiliště – Prostějov / Prostějov	Letecká povětrnostní stanice 12	Prostějov

Dislokace a označení mobilizačně doplněných a rozvinutých **polních a zápolních útvarů** a součástí vojenské povětrnostní služby ve druhé polovině září roku 1938





Struktura zápolní odborné organizační struktury vojenské povětrnostní služby ve 2. polovině září 1938

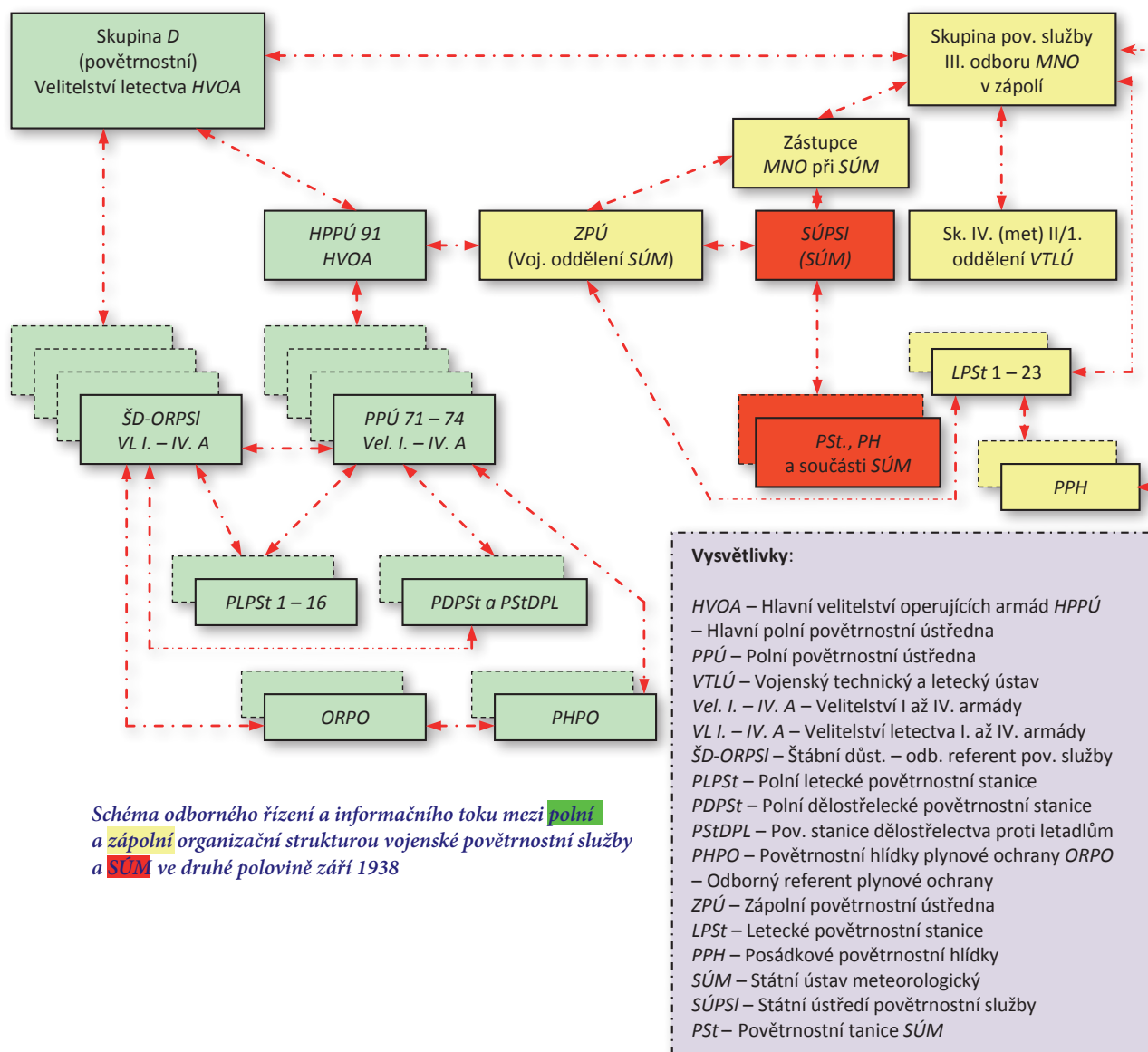


Schéma odborného řízení a informačního toku mezi **polní** a **zápolní** organizační strukturou vojenské povětrnostní služby a **SÚM** ve druhé polovině září 1938

Nejvyšší odborné řízení vojenské povětrnostní služby během válečného ohrožení a v případě války náleželo *Skupině povětrnostní služby III. odboru MNO v zápolí*. Skupině odborně podléhaly všechny útvary a součásti vojenské „zápolí“, včetně složek státní povětrnostní služby a prostřednictvím *Skupiny D (povětrnostní) Velitelství letectva HVOA* rovněž i složky vojenské povětrnostní služby rozmístěné v „poli“. *Přednosta skupiny povětrnostní služby III. odboru MNO v zápolí, major Ing. agr. Karel Javůrek* byl nejvyšším odborným představeným vojenské povětrnostní služby, který podle požadavků *HVOA* řídil veškerou československou povětrnostní službu. K jeho hlavním úkolům patřilo:

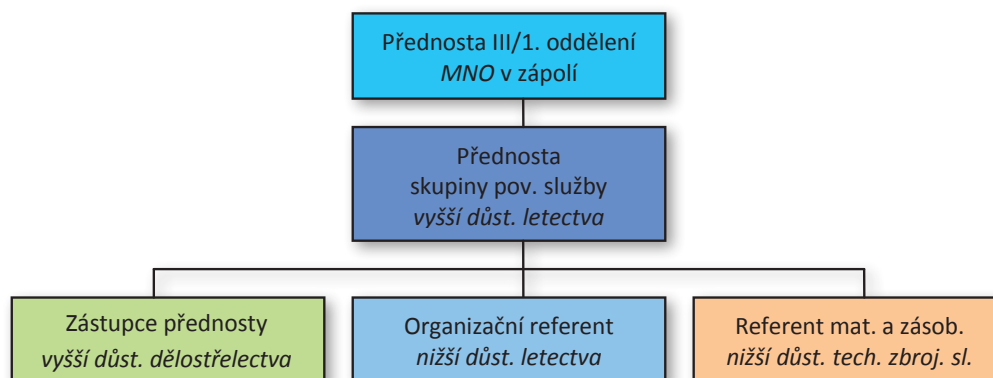
- odborně řídit vojenskou povětrnostní službu v „zápolí“ a prostřednictvím *Skupiny D (povětrnostní) Velitelství letectva HVOA* rovněž odborně řídit složky vojenské povětrnostní služby v „poli“;
- cestou *Zástupce MNO při SÚM* prosazovat zájmy MNO a odborně řídit *Státní ústředí povětrnostní služby* a jeho prostřednictvím ostatní součásti civilní povětrnostní služby;
- prostřednictvím odborného řízení *Zápolní povětrnostní ústředny (Vojenského oddělení povětrnostní služby SÚM)* zabezpečovat požadavky *HVOA* na centrálně shromažďované, zpracovávané a rozšiřované meteorologické informace;
- v součinnosti s přednostou *2. oddělení telegrafního vojska IV. odboru MNO v zápolí* zabezpečit výstavbu a provoz veškerého radiotelegrafického, telegrafického a telefonního spojení útvarů a součástí povětrnostní služby v „zápolí“;
- v součinnosti se *SÚM* organizovat odborný výcvik personálu vojenské povětrnostní služby;
- vést evidenci personálu a materiálu všech „polních“ a „zápolních“ útvarů a součástí povětrnostní služby;
- v součinnosti se *SÚM* pořizovat a přezkušovat povětrnostní přístroje a zařízení;
- organizovat doplňování „polních“ a „zápolních“ složek vojenské povětrnostní služby personálem, povětrnostními přístroji a dalším materiálem,
- denně organizovat letounové aerologické výstupy pro měření tlaku, teploty a vlhkosti vzduchu v různých výškách a zabezpečovat předávání jejich výsledků;
- organizovat a udržovat spolupráci s povětrnostními službami spřátelených a spřátelených států;
- v součinnosti s povětrnostními službami spřátelených a spřátelených států navrhnout a prostřednictvím nařízení *MNO* realizovat změny v „klíčích“ meteorologických zpráv.

Přednosta skupiny D (povětrnostní) Velitelství letectva HVOA, kapitán Viktor Hroza, působil jako nejvyšší odborný představený všech složek vojenské povětrnostní služby rozmístěných v „poli“ a odborně mu podléhaly všechny její polní složky. K jeho hlavním úkolům patřilo:

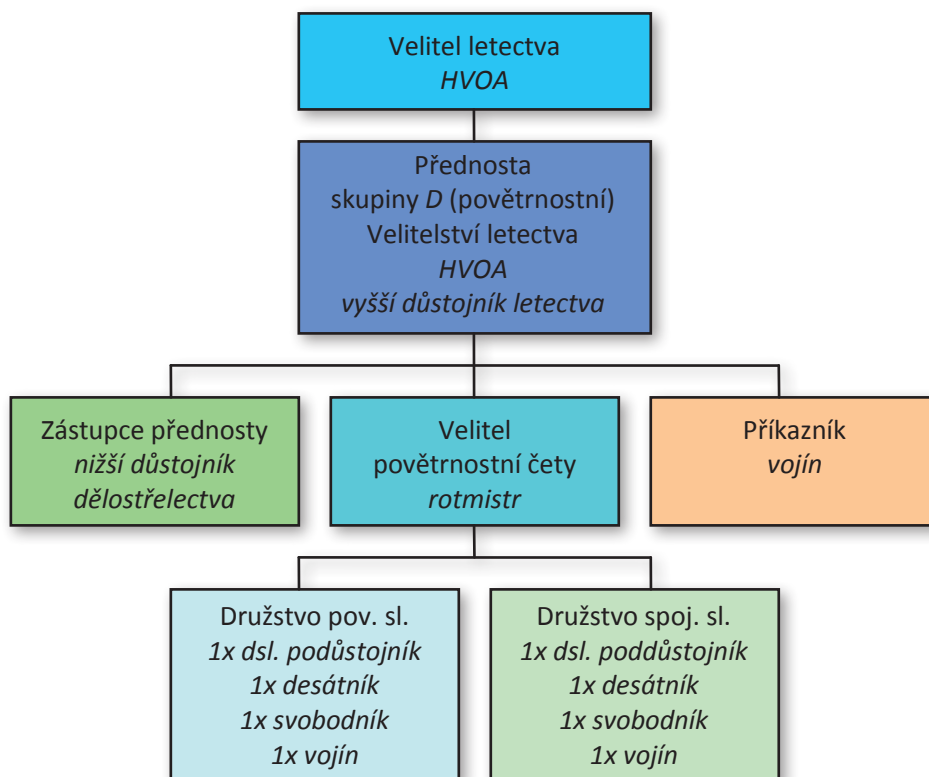
- odborně řídit vojenskou povětrnostní službu v poli a být hlavním součinnostním článkem mezi *HVOA* a *MNO* ve všech záležitostech týkajících se povětrnostní služby a povětrnostního zabezpečení operací a bojové činnosti;
- shromažďovat veškeré potřebné meteorologické informace ve prospěch *HVOA* v souladu s momentálními potřebami vedených válečných operací a bojové činnosti;
- zabezpečovat personál, technické prostředky a další materiál ve prospěch polních útvarů a součástí povětrnostní služby a prostřednictvím *Štábních důstojníků – Odborných referentů povětrnostní služby Velitelství letectva I. až IV. armády* realizovat jejich další rozdělování;
- předávat *Skupině povětrnostní služby III. odboru MNO v zápolí* souhrnné požadavky polních útvarů a součástí povětrnostní služby na doplnění personálu, technických prostředků a dalšího materiálu;
- vydávat odborné směrnice pro činnost *Hlavní polní povětrnostní ústředny 91 a Štábních důstojníků – Odborných referentů Skupin všeobecných Velitelství letectva I. až IV. armády*;
- vést evidenci personálu a materiálu všech polních útvarů a součástí povětrnostní služby v působnosti *HVOA*;
- v součinnosti s *Velitelstvím telegrafního vojska HVOA* zabezpečit výstavbu a provoz veškerého radiotelegrafického, telegrafického a telefonního spojení složek vojenské povětrnostní služby v „poli“ tak, aby veškeré povětrnostní informace byly včas k dispozici všem příslušným složkám armády.

Hlavní polní povětrnostní ústředna 91 pod velením nadporučíka *Miloslava Štěpánka* odborně podléhala *Přednostovi skupiny D (povětrnostní) Velitelství letectva HVOA*, přičemž ve věcech vojenských byla podřízena *Veliteli letectva HVOA*. K jejím hlavním úkolům patřilo:

- na základě meteorologických zpráv a předpovědí počasí dodaných prostřednictvím *Zápolní povětrnostní ústředny*, dále podle meteorologických zpráv a informací obdržených cestou *Polních povětrnostních ústředn 71 až 74* a na základě vlastních informací nejméně 3x denně vydávat přehledy



Organizační struktura Meteorologické skupiny III. odboru MNO v zápolí ke dni 27. září 1938



Organizační struktura Skupiny D (povětrnostní) Velitelství letectva HVOA dne 27. září 1938

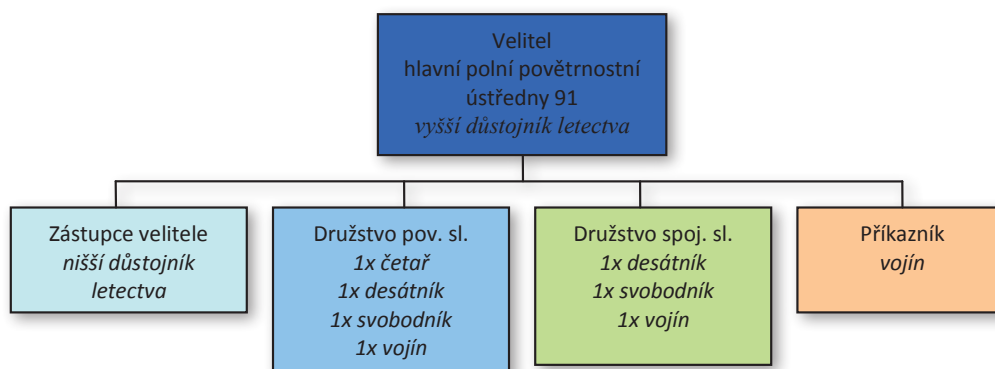
meteorologické situace a předpovědi počasí a co nejrychleji je předávat ve prospěch HVOA a odborně podřízených Polních povětrnostních ústředen 71 až 74 ve formách vyhovujících především letectvu, polnímu dělostřelectvu, dělostřelectvu proti letadlům a plynové službě;

- zabezpečovat ve prospěch Zápolní povětrnostní ústředny včasné předávání meteorologických zpráv a informací obdržných cestou Polních povětrnostních ústředen 71 až 74;
- předávat Zápolní povětrnostní ústředně požadavky Polních povětrnostních ústředen 71 až 74 na meteorologické informace;
- ve prospěch Zápolní povětrnostní ústředny a Polních povětrnostních ústředen 71 až 74 provádět vlastní meteorologická měření a pozorování, včetně výškových pilotovacích měření a zabezpečovat včasné předávání jejich výsledků.

Štábní důstojníci – Odborní referenti povětrnostní služby Všeobecné skupiny letectva Velitelství letectva I. až IV. armády

byli nejvyšší odborní představení všem polním složkám povětrnostní služby v působnosti Velitelství I. až IV. armády. Jména těchto štábních důstojníků nejsou v současné době známa. K jejich hlavním úkolům patřilo:

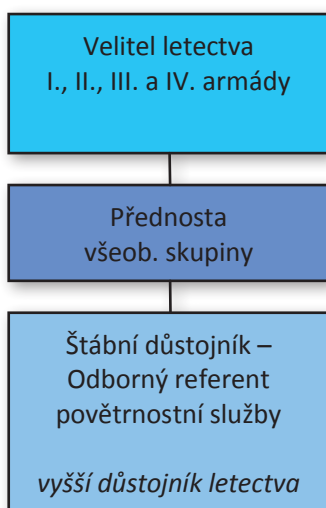
- odborně řídit vojenskou povětrnostní službu v působnosti Velitelství I. až IV. armády a být prostředníkem mezi Velitelstvím I. až IV. armády a HVOA ve všech záležitostech povětrnostní služby a povětrnostního zabezpečení operací a bojové činnosti;
- shromažďovat veškeré potřebné meteorologické informace ve prospěch Velitelství I. až IV. armády v souladu s momentálními potřebami vedených válečných operací a bojové činnosti;
- zabezpečovat rozdělení dodatečně přiděleného personálu, technických prostředků a dalšího materiálu ve prospěch podřízených polních útvarů a součástí povětrnostní služby;



Organizační struktura Hlavní povětrnostní ústředny 91 ke dni 27. září 1938

- předávat Skupině D (povětrnostní) Velitelství letectva HVOA souhrnné požadavky polních složek povětrnostní služby v podřízenosti Velitelství I. až IV. armády na doplnění personálu, technických prostředků a dalšího materiálu;
- vydávat odborné směrnice pro činnost Polních povětrnostních ústředny 71 až 74 a ostatních polních útvarů a součástí povětrnostní služby v podřízenosti Velitelství I. až IV. armády;
- vést evidenci personálu a materiálu všech polních útvarů a součástí povětrnostní služby v působnosti Velitelství I. až IV. armády;
- v součinnosti s Velitelstvím telegrafního vojska Velitelství I. až IV. armády zabezpečit výstavbu a provoz veškerého radio-telegrafického, telegrafického a telefonního spojení útvarů a součástí povětrnostní služby v působnosti Velitelství I. až IV. armády, tak aby veškeré povětrnostní informace byly včas k dispozici všem příslušným složkám I. až IV. armády.

Polní povětrnostní ústředny 71, 72, 73 a 74 odborně podléhaly Štábním důstojníkům – Odborným referentům povětrnostní služby Všeobecných skupin letectva Velitelství letectva I., II., III. a IV. armády, přičemž ve věcech vojenských byly podřízeny Velitelům letectva I., II., III. a IV. armády. Funkci velitele



Organizační zařazení Štábních důstojníků – Odborných referentů povětrnostní služby v rámci Velitelství letectva I. – IV. armády ke dni 27. září 1938

Polní povětrnostní ústředny 72 Velitelství operující II. armády v Olomouci zastával poručík František Bauer. Velitelem Polní povětrnostní ústředny 73 Velitelství operující III. armády ve Spišské Nové Vsi byl nadporučík Ludovít Kukorelli, jména velitelů polních povětrnostních ústředí 71 a 74 se v současné době nepodařilo zjistit. K jejich hlavním úkolům patřilo:

- podle meteorologických zpráv a předpovědí počasí dodávaných prostřednictvím Hlavní polní povětrnostní ústředny 91, dále podle meteorologických zpráv a informací obdržených cestou odborně podřízených polních útvarů a součástí povětrnostní služby a na základě vlastních meteorologických informací nejméně 3x denně vydávat přehledy meteorologické situace a předpovědi počasí a co nejrychleji je předávat ve prospěch určených součástí Velitelství I. až IV. armády a odborně podřízených polních složek povětrnostní služby ve formách vyhovujících především letectvu, dělostřelectvu, dělostřelectvu proti letadlům a plynové službě;
- zabezpečovat ve prospěch Štábních důstojníků – Odborných referentů povětrnostní služby Všeobecných skupin letectva

Velitelství letectva operujících I. až IV. armády a ve prospěch odborně podřízených polních složek povětrnostní služby předávání vlastních a od podřízených získaných meteorologických informací;

- zabezpečovat ve prospěch Hlavní polní povětrnostní ústředny 91 a jejím prostřednictvím rovněž ve prospěch Zápolní povětrnostní ústředny včasné předávání meteorologických zpráv a informací obdržených cestou odborně podřízených polních složek povětrnostní služby;
- předávat Hlavní polní povětrnostní ústředně 91 požadavky odborně podřízených polních složek povětrnostní služby na povětrnostní data a informace;
- ve prospěch Hlavní polní povětrnostní ústředny 91 a odborně podřízených polních složek povětrnostní služby provádět vlastní meteorologická měření a pozorování, včetně výškových pilotovacích měření a zabezpečovat včasné předávání jejich výsledků.

Polní letecké a dělostřelecké povětrnostní stanice byly odborně řízeny Štábními důstojníky – Odbornými referenty všeobecných skupin letectva Velitelství letectva I. až IV. armády. V jejich čele stáli velitelé těchto stanic, kteří podléhali velitelům polních leteckých perutí, pluků polního dělostřelectva a kanónových oddílů dělostřelectva proti letadlům zařazených v působnosti Velitelství I. až IV. armády. K jejich hlavním úkolům patřilo:

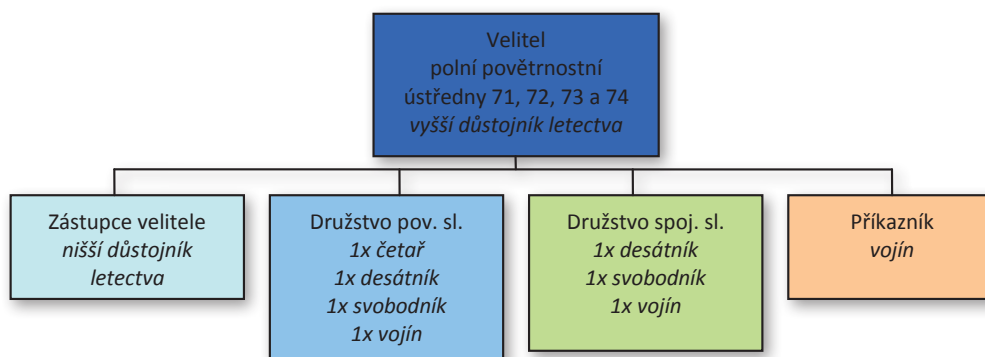
- provádět ve prospěch svého stupně velení a ve prospěch Polních povětrnostních ústředí 71 až 74 stanovená příslušná meteorologická měření a pozorování, včetně pilotovacích měření a zabezpečovat včasné předávání jejich výsledků po vertikální a horizontální velitelské a odborné linii;
- podle stanovených směrnic, nebo na vyžádání zabezpečit ve prospěch svého stupně velení předávání přehledů o meteorologické situaci, předpovědi počasí a výstražných povětrnostních informací obdržených cestou Polních povětrnostních ústředí 71 až 74;
- vést evidenci vlastního personálu a materiálu a požadavky na jejich doplnění předkládat příslušným odborně nadřízeným Štábním důstojníkům – Odborným referentům povětrnostní služby Všeobecných skupin letectva Velitelství letectva I. až IV. armády;
- předávat odborně nadřízeným Polním povětrnostním ústřednám 71 až 74 své požadavky na meteorologické informace.

Organizační strukturu polních dělostřeleckých povětrnostních stanic vytvořenou ke dni 27. září 1938 a rozsah plnění jejich odborných úkolů se v současné době nepodařilo zjistit.

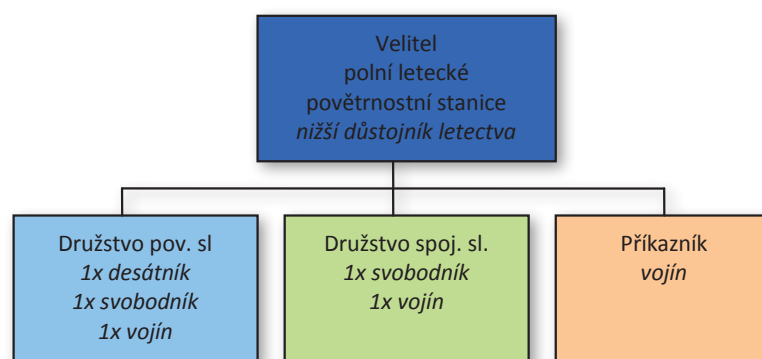
Povětrnostní hlídky plynové ochrany vojskových těles dělostřelectva, pěchoty, jezdeckta a hraničářských praporů byly po stránce odborné řízeny odbornými referenty plynové ochrany příslušného stupně velení, kteří v oblasti povětrnostního zabezpečení po odborné linii podléhali Štábním důstojníkům – Odborným referentům povětrnostní služby Všeobecných skupin letectva Velitelství letectva I. až IV. armády. V čele těchto povětrnostních hlídek stáli jejich velitelé, kteří byli velitelsky přímo podřízeni velitelům jednotlivých vojskových těles dělostřelectva, pěchoty, jezdeckta a hraničářských praporů zařazených v působnosti příslušných Velitelství I. až IV. armády a jednotlivých hraničních pásem, sborů a oblastí.

K jejich hlavním úkolům patřilo:

- provádět ve prospěch svého stupně velení a ve prospěch příslušných Polních povětrnostních ústředí 71 až 74 jednoduchá meteorologická měření a pozorování, včetně



Organizační struktura Polní povětrnostní ústředny 71, 72, 73 a 74 ke dni 27. září 1938

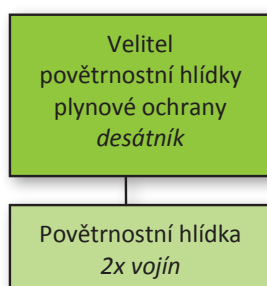


Organizační struktura polních leteckých povětrnostních stanic koncem září roku 1938

zabezpečení včasného předávání jejich výsledků po vertikální a horizontální velitelské a odborné linii;

- po vertikální odborné linii předávat příslušným *Polním povětrnostním ústřednám 71 až 74* své požadavky na meteorologické informace.

Skupina IV. (meteorologická) II/1. aerodynamického oddělení Vojenského technického a leteckého ústavu, kterou řídil major RNDr. Josef Jedlička, podléhala po stránce odborné přednostovi *Skupiny povětrnostní služby III. odboru MNO v zápolí*.



Organizační struktura povětrnostních hlídek plynové ochrany ke dni 27. září 1938

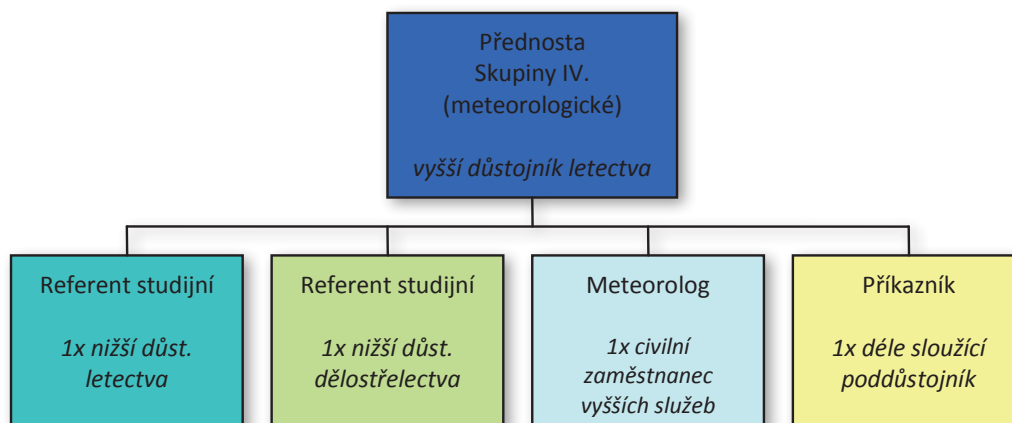
Po velitelské linii podléhala přednostovi *II. odboru VTLÚ*. K jejím hlavním úkolům patřilo:

- provádět studium nejrůznější problematiky vlivu meteorologických podmínek na činnost jednotlivých druhů vojsk a zbraní jak vlastních vojsk, tak vojsk nepřítele;

- shromažďování zkušeností o vlivu povětrnostních podmínek, jejich měření pozorování a předpovídání použitelných při vedení válečných operací;
- příprava odborných směrnic, nařízení, návodů, postupů, příruček a dalších materiálů vydávaných v rámci působnosti vojenské povětrnostní služby a zpracovávání odborných studií;
- předkládání návrhů přednostovi *Skupiny povětrnostní služby III. odboru MNO v zápolí* na opatření v oblasti zkvalitnění činnosti všech „*polních*“ a „*zápolních*“ složek vojenské povětrnostní služby a v oblasti jejich součinnosti s ostatními součástmi *Československé branné moci* a se *SÚM*.

Zástupce MNO při SÚM, major Oldřich Hlaváček byl odborně podřízen *Přednostovi skupiny povětrnostní služby III. odboru MNO v zápolí*. Po stránce velitelské podléhal náčelníkovi *Hlavního štábu MNO v zápolí*. K jeho hlavním úkolům patřilo:

- v souladu s tajnými a důvěrnými nařízeními a rozkazy náčelníka *Hlavního štábu MNO v zápolí* a podle odborných směrnic a nařízení přednosty *Skupiny povětrnostní služby III. odboru MNO v zápolí* prakticky prosazovat oprávněné zájmy *MNO* v rámci *Státního ústředí povětrnostní služby*, jehož roli plnil *SÚM* a jeho prostřednictvím odborně usměrňovat činnost ostatních součástí státní povětrnostní služby;
- koordinovat součinnost vojenské a civilní povětrnostní služby v zájmu povětrnostního zabezpečení činností všech součástí *Československé branné moci* v době válečného ohrožení republiky a při vedení válečných operací;
- řídit činnost *Velitele zápolní povětrnostní ústředny*, k jejímž hlavním úkolům patřilo:
 - v souladu s tajnými a důvěrnými nařízeními a rozkazy *Náčelníka Hlavního štábu MNO v zápolí* a podle



Organizační struktura Skupiny IV. (meteorologická) II. odboru VTLÚ ke dni 27. září 1938

odborných směrnic a nařízení přednosta Skupiny povětrnostní služby III. odboru MNO v zápolí plnit funkci výkonné Zápolní ústředny vojenské povětrnostní služby v rámci Státního ústředí povětrnostní služby;

- vykonávat činnosti spojené se shromažďováním, zpracováním, a předáváním meteorologických zpráv, předpovědí, výstrah a dalších informací ve prospěch „polních“ a „zápolních“ složek vojenské povětrnostní služby;
- v součinnosti se SÚM vykonávat činnosti spojené s opravami a přezkušováním povětrnostních přístrojů a zařízení ve výzbroji „polních“ a „zápolních“ složek vojenské povětrnostní služby.

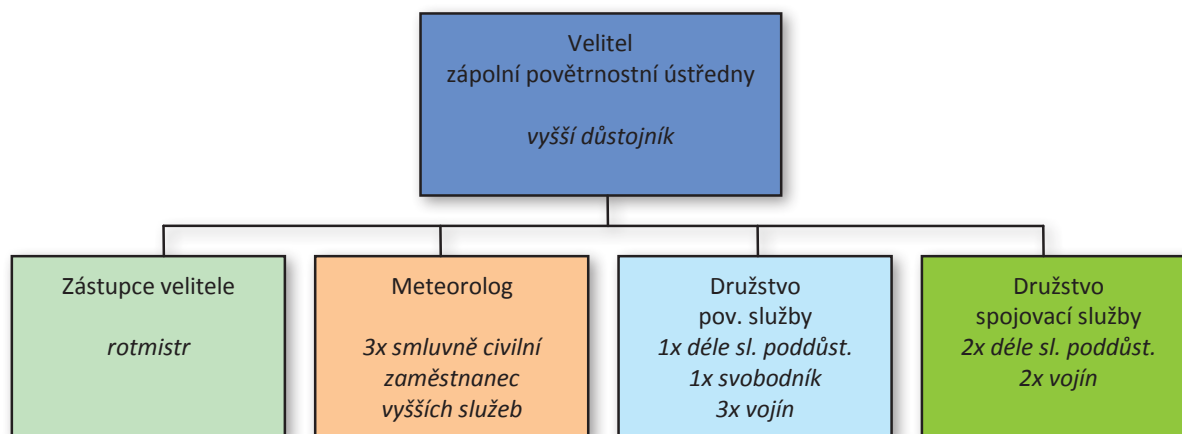
Stále zápolní Letecké povětrnostní stanice 1 až 23 byly odborně podřízeny Přednostovi skupiny povětrnostní služby III. odboru MNO v zápolí. V jejich čele stáli velitelé povětrnostních stanic, kteří po velitelské linii podléhali teritoriálně příslušným Velitelstvím sborových oblastí I až VII. K hlavním úkolům těchto stanic patřilo:

- provádět ve prospěch Zápolní povětrnostní ústředny stanovená příslušná meteorologická měření a pozorování, včetně výškových pilotovacích měření a zabezpečovat včasné předávání jejich výsledků po příslušné vertikální a horizontální velitelské a odborné linii stanovené odbornými nařízeními

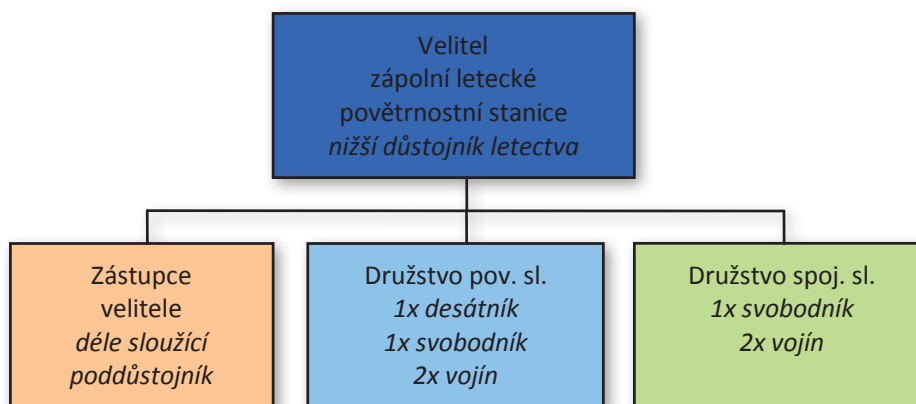
a směrnicemi přednosta Skupiny povětrnostní služby III. odboru MNO v zápolí;

- při působení leteckých jednotek z letišť jejich dislokace organizovat a provádět povětrnostní zabezpečení jejich činnosti podle příslušných odborných nařízení a směrnic vydaných v působnosti Přednosta skupiny povětrnostní služby III. odboru MNO v zápolí;
- ve prospěch Zápolní povětrnostní ústředny včas předávat výsledky meteorologických měření a pozorování získaných cestou příslušných Posádkových povětrnostních hlídek;
- podle ustanovení odborných nařízení a směrnic, nebo na vyžádání zabezpečovat po příslušné vertikální a horizontální velitelské a odborné linii předávání přehledů o meteorologické situaci, předpovědí počasí a výstražných meteorologických informací obdržených cestou Zápolní povětrnostní ústředny;
- vést evidenci vlastního personálu a materiálu a požadavky na jejich doplnění předkládat přednostovi Skupiny povětrnostní služby III. odboru MNO v zápolí;
- Velitel letecké povětrnostní stanice 12 dále odpovídal za realizaci systému základní odborné přípravy záloh a doplňování personálu letecké povětrnostní služby.

Posádkové povětrnostní hlídky byly odborně řízeny Přednostou skupiny povětrnostní služby III. odboru MNO v zápolí. Po velitelské linii podléhaly příslušným posádkovým



Organizační struktura zápolní povětrnostní ústředny koncem září roku 1938

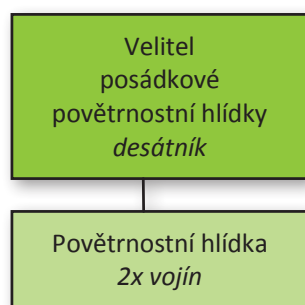


Organizační struktura zápolních leteckých povětrnostních stanic (vyjma LPSt 12 Prostějov) ke dni 27. září 1938

velitelství, která působila v přímé podřízenosti teritoriálně příslušných *Velitelství sborových oblastí I až VII*. K hlavním úkolům těchto hlídek patřilo:

- provádět omezená přízemní meteorologická měření a pozorování s důrazem na směr a rychlost přízemního větru, srážek, teploty a vlhkosti vzduchu za účelem meteorologického zabezpečení činnosti protiplynové ochrany vojsk a obyvatelstva v určených posádkách;
- provádět další meteorologická měření a pozorování k účelům a v rozsahu stanoveném podle zvláštních nařízení *III. odboru MNO*;
- předávat výsledky svých měření po stanovené vertikální a horizontální velitelské linii a ve prospěch *Zápolní povětrnostní ústředny* prostřednictvím určené nejbližší *zápolní letecké povětrnostní stanice* a jejich prostřednictvím rovněž předávat své požadavky na meteorologické informace.

Státní ústředí povětrnostní služby bylo tvořeno tehdejší organizační strukturou *SÚM* společně s vojenskou *Zápolní povětrnostní ústřednou*. Ředitel *SÚM*, PhDr. Rudolf Schneider a ostatní zaměstnanci v době válečného ohrožení podléhali vojenské



Organizační struktura posádkových povětrnostních hlídek ke dni 27. září 1938

pravomoci a zákonům o vojenských úkonech. K jeho hlavním úkolům patřilo:

- provádět shromažďování a zpracovávání všech meteorologických zpráv a informací z civilních povětrnostních stanic, vojenských „*polních*“ a „*zápolních*“ povětrnostních stanic, včetně meteorologických zpráv od povětrnostních služeb spojených a sprátených států;

- předávat shromážděné a zpracované meteorologické informace prostřednictvím *Zápolní povětrnostní ústředny* pro potřeby složek vojenské povětrnostní služby rozmístěných v „*poli*“ i v „*zápolí*“;
- na základě analýz přijatých a zpracovaných meteorologických zpráv a informací, v souladu s požadavky odborných nařízení a směrnic přednosty *Skupiny povětrnostní služby III. odboru MNO*, sestavovat a ve prospěch vojenské povětrnostní služby poskytovat všeobecné a letecké meteorologické předpovědi a výstrahy;
- podle požadavků *Přednosty skupiny povětrnostní služby III. odboru MNO v zápolí* organizovat podle zvláštních směrnic *MNO* praktický výcvik personálu vojenské povětrnostní služby.

Síť Povětrnostních stanic a Povětrnostních hlídek SÚM v době válečného ohrožení rovněž podléhala vojenské pravomoci a zákonům o vojenských úkonech, přičemž výsledky jejich měření a pozorování byly plně k dispozici vojenské povětrnostní službě. Požadavky na měření a pozorování byly nařizovány cestou ředitele *SÚM* na základě požadavků *Zástupce MNO při SÚM*.

Vlastní reálná schopnost složek vojenské povětrnostní služby a *SÚM* v době všeobecné mobilizace v září 1938 byla bohužel značně odlišná od původně předpokládaných úkolů a činnosti stanovených mobilizačním plánem. Značným problémem vojenské povětrnostní služby byla v té době skutečnost, že kmenovými veliteli některých složek povětrnostní služby nebo jejich kmenovými příslušníky byli dlouhodobě, až na některé výjimky ustanovování důstojníci letectva – aktivní piloti, nebo letci- pozorovatelé, kteří však zpravidla měli stanoven odlišný mobilizační úkol v rámci jiných bojových leteckých jednotek. V době mobilizace proto tito nastoupili ke svým předurčeným bojovým jednotkám a jejich místa v rámci součástí vojenské povětrnostní služby zaujali předurčení záložní důstojníci, nebo důstojníci od jiných jednotek.

Dalším důvodem bylo od roku 1928 faktické odborné podřízení se vojenské povětrnostní služby řídicí roli *SMÚ* a zároveň značně složitý způsob ovlivňování jeho činnosti ze strany *MNO*.

V neposlední řadě to byla rovněž skutečnost, že plánovaná výstavba válečné odborné organizační struktury vojenské povětrnostní služby nebyla v době mobilizačních opatření realizovaných koncem září 1938 ještě zdaleka dokončena.

Rovněž byl dlouhodobě podceněn a nedostatečný systém přípravy zejména středního a vyššího odborného personálu

a záloh vojenské povětrnostní služby. V době mnichovské krize tak služba trpěla naprostým nedostatkem zkušeného a dlouhodobě odborně připravovaného vlastního středního a vyššího odborného personálu. Ministerstvo obrany připustilo, že v roce 1928 byly vyšší kvalifikované odborné činnosti v oboru meteorologie převedeny do působnosti SÚM, přičemž součástí vojenské povětrnostní služby v té době začaly vykonávat pouze role provozně-výkonné, základně-výcvikové a podpůrné. Změna tohoto pojetí místa a úlohy vojenské povětrnostní služby a v tom smyslu organizační změny přijaté v roce 1933 a v dalším období byly sice správné, avšak s ohledem na rychlý vývoj mezinárodní vojensko-politické situace byly bohužel realizovány příliš pozdě. Existence pouze minimálního množství odborného personálu s vysokoškolským nebo vyšším odborným vzděláním a rovněž stav, že značná část řídicího personálu služby zároveň patřila k výkonnému leteckému personálu, bez hlubších znalostí meteorologie a příbuzných oborů, potom působily jako dlouhodobě destabilizující faktory v oblasti systému získávání a udržitelnosti potřebných odborných schopností složek vojenské povětrnostní služby.

Z těchto důvodů byla vojenská povětrnostní služba zcela odkázána na odborné schopnosti, personální a kapacitní možnosti a rovněž na způsoby práce SÚM, a proto nejen z těchto důvodů jako taková v období válečných příprav v roce 1938 prakticky selhala.

Po mnichovských událostech a po záboru československých pohraničních území byly válečně vytvořené „polní“ a „zápolní“ složky vojenské povětrnostní služby ke dni 12. října 1938 demobilizovány a zrušeny. Některé složky služby byly s ohledem na územní změny redислоkovány. Například *Letecká povětrnostní stanice 20* ve Slatinských Dolech na Podkarpatské Rusi byla v říjnu roku 1938 přemístěna do Užhorodu a později, dne 1. března 1939, do Chustu.

Přesto nadále pokračovaly práce na plánech dalšího rozvoje vojenské povětrnostní služby. Ještě dne 2. března 1939 byl v rámci *Hlavního štábu MNO* projednáván návrh na zřízení *Povětrnostní ústředny 4* ve Spišské Nové Vsi (podle původního plánu v Košicích), která měla být zřízena ke dni 1. dubna 1939. V této souvislosti se předpokládalo využití tehdejšího vojenského personálu *Kartografického oddělení všeobecné povětrnostní služby SÚM*.

Po okupaci Českých zemí a vyhlášení samostatnosti Slovenska dne 15. března 1939 byly součástí vojenské povětrnostní služby postupně rušeny, nebo předávány útvarům *Vzdušných zbraní slovenské branné moci*. Dne 6. dubna 1939 byla, již v působnosti SÚM, obnovena činnost bývalých vojenských leteckých povětrnostních stanic na letištích Praha-Kbely, Hradec Králové, Německý Brod, Plzeň, Brno, Prostějov, Olomouc a Vyškov. Poslední součástí vojenské povětrnostní služby byly zrušeny *Likvidační komisí MNO* ke dni 18. srpna 1939.

V té době bylo na základě výnosu *Předsednictva ministerské rady čj. 101/35-VI/7* 1939 rovněž zrušeno *Vojenské oddělení povětrnostní služby SÚM* a do struktury SÚM bylo v té době rovněž převedeno celkem 26 bývalých příslušníků vojenské povětrnostní služby v počtu 23 smluvních zaměstnanců a 3 pragmatikálních zaměstnanců-vědeckých úředníků. Jmenovitý seznam převedeného personálu, který byl původně součástí tohoto výnosu, se bohužel v příslušném fondu *Vojenského ústředního archivu* do současné doby nedochoval. Ze svědectví pamětníku vyplývá, že SÚM v té době posílili, mimo jiných osob od vojenské povětrnostní služby, i dřívější civilní smluvní zaměstnanci vyšších služeb působící v rámci složek vojenské povětrnostní služby *RNDr. Antonín Vesecký* a *RNDr. Josef Jílek*. Ti se po roce 1945 stali významnými představiteli československé civilní meteorologické

služby. Tímto převodem byly významně navýšeny dosavadní počty odborného personálu SÚM, který tímto formálním administrativním způsobem navýšil počet svých zaměstnanců o dalších téměř 25 % odborně kvalifikovaných sil.

Na základě stejného výnosu byla ve prospěch SÚM dnem 1. listopadu 1939 přidělena budova bývalé *Poštovní spořitelny* v Praze XVI, Holečkově ulici č. 16. Dalším výnosem *Předsednictva ministerské rady čj. 31.613/39* byl dosavadní *Státní ústav meteorologický* dnem 12. prosince 1939 převeden do působnosti *Ministerstva veřejných prací* a zároveň přejmenován na *Ústřední meteorologický ústav pro Čechy a Moravu*.

Rozvoj vojenské povětrnostní služby v meziválečném období výrazně a zároveň velmi nešťastně ovlivnilo její velmi těsné spojení se *Státním ústavem meteorologickým*. Poměrně negativně se tehdy především projevovala skutečnost, že si vojenská správa v oblasti meteorologie neoponechala mnohem vyšší stupeň volnosti při rozhodování v oblasti řízení a výstavby vlastní vojenské povětrnostní služby, protože vojenské požadavky a potřeby vojsk byly často velmi odlišné od potřeb civilních. Systém povětrnostního zabezpečování ve vojenských podmínkách se více než u státní povětrnostní služby především zakládal na praktické aplikaci teoretických základů a závěrů vědeckého zkoumání v oblasti meteorologie a na jejich tvořivém přizpůsobení se vojenským požadavkům a potřebám.

Z důvodu značné závislosti složek vojenské povětrnostní služby byl v mnohých případech nekriticky a bez příslušných úprav aplikován systém činnosti SÚM do podmínek československé branné moci. Často tak docházelo k určitému odtržení systému vojenského povětrnostního zabezpečení od praxe v činnosti vojsk a ke zpoždování se v oblasti schopnosti vojenské povětrnostní služby naplňovat tehdejší vojenské požadavky a potřeby. Velmi markantně se tato skutečnost projevila především v oblasti stagnace rozvoje systému povětrnostního zabezpečení jako nutného odrazu stupně vývoje a zavádění změn v oblasti strategie, operačního umění a vedení bojové činnosti vojsk.

Počáteční (v letech 1918 a 1919) konzervativní setrvávání na historicky překonaných a úřednický zkonstatovaných organizačních tradicích habsburské „vědecké“ Vídne dogmaticky trvalo na nezbytnosti úzkého vzájemného organizačního propojení obou služeb. Tato skutečnost sice na jedné straně přinesla vojenské povětrnostní službě, především v období počátečního budování, některé nepopíratelné výhody. Tyto se především projevily v oblastech efektivnějšího využívání personálních, technických a ekonomických zdrojů (v té době všeobecně nedostatečných), včetně sdílení informací, zavádění a sjednocování některých pracovních metod, postupů, apod.

Na druhé straně však příliš těsné organizační propojení vojenské a civilní povětrnostní služby ve svém konečném důsledku vedlo ke zpoždování výstavby vojenské povětrnostní služby za systémem výstavby ostatních složek Československé branné moci.

Zástupci resortu obrany v letech 1927 a 1928 podlehli účelovým, nereálným a v konečném důsledku nepravdivým argumentům, že *Státní ústav meteorologický* nejlépe zvládne úkoly povětrnostního zabezpečení potřeb branné moci. V následujícím období tak došlo k zásadní demontáži a výrazné redukci dosavadních, již vybudovaných funkčních odborných provozních struktur a kapacit vojenské povětrnostní služby. V oblasti systému a metod práce, vědy a výzkumu, včetně systému dlouhodobé přípravy a vzdělávání odborného personálu se vojenská povětrnostní služba stala plně závislá na SÚM, který v meziválečném období sám značně trpěl výrazně nedostatečnými personálními, materiálními a finančními zdroji.

Dopad velmi těsného spojení obou služeb se negativně projevilo především ve druhé polovině 30. let v době ohrožení státu, kdy od roku 1935 bylo nutno v podstatě „za chodu“ a při minimálních zkušenostech, během tří let velmi významným způsobem změnit dosavadní způsob organizace meteorologického zabezpečování činnosti vojsk, začít budovat novou odbornou organizační strukturu služby, změnit systém přípravy personálu a provést nezbytné mobilizační doplnění a rozvinutí, včetně sladění činností nově vytvářených složek.

Při úrovni současného poznání dalšího vývoje tehdejších historicko-společenských souvislostí je možno předpokládat, že nebyť osudových událostí v letech 1924 a 1928, pokračoval by další vývoj vojenské povětrnostní služby velmi pravděpodobně jiným směrem.

Za zlomový okamžik v meziválečném vývoji vojenské povětrnostní služby lze považovat předčasné úmrtí jejího odborného přednosty při *MNO podplukovníka PhDr. Bohdana Viplera* v roce 1924. Tato skutečnost tak s největší pravděpodobností zabránila československé vojenské povětrnostní službě pokračovat v dalším rozvíjení svých emancipačních snah směřujících k většímu

osamostatnění se od *Státního ústavu meteorologického*, kterého bylo v období let 1923 až 1928 již prakticky dosaženo. Velmi pravděpodobně by se rozvíjela relativně samostatně ve vzájemně rovnoprávné součinnosti se *SÚM* a s největší pravděpodobností by v roce 1928 nedošlo, na základě značně nekorektního tlaku tehdejších představitelů *SÚM*, k opětovnému faktickému podřízení se vojenské povětrnostní služby řídicí roli služby civilní, jehož důsledky se negativně projeví zejména v době válečného ohrožení státu.

Úroveň a značně složitá peripetie vzájemných vztahů mezi vojenskou povětrnostní službou a *Státním ústavem meteorologickým* v letech 1919 až 1939 a jejich faktické dopady na formy a způsoby povětrnostního zabezpečování činností vojsk potom představovaly hlavní určující výchozí faktory pro uspořádání vzájemných vztahů mezi oběma službami po 2. světové válce v době obnovování činnosti po roce 1945, ale i v dalším období až do konce 50. let. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 8.





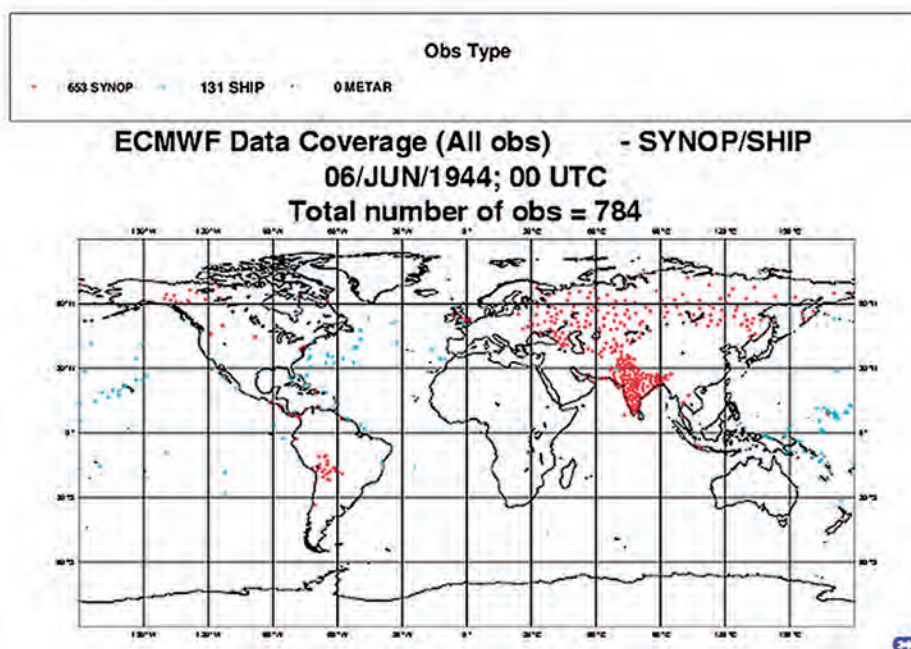
7. Význam meteorologického zabezpečení vojenských operací, bitev a bojů v období 2. světové války

Do bojů 2. světové války zpočátku vstupovala většina států se zbraňovými systémy a se strategií, operačním uměním a taktikou vedení bojové činnosti, které se osvědčily už v předchozím světovém válečném konfliktu. Avšak průběh 2. světové války ukázal, že na rozdíl od operací, bitev a bojů konaných před čtvrtstoletím došlo k obrovskému nárůstu motorizace, masovému nasazování letectva, tankových svazů a dělostřelectva, přičemž operace se vyznačovaly vysokou manévrovostí, dynamikou a rychlostí. Tyto zásadní změny ve vedení bojů si ve svém důsledku vyžádaly i podstatné změny v oblasti meteorologického zabezpečování činností vojsk.

Průběh válečných konfliktů a jejich operací, bitev a bojů v celé historii lidstva vždy do značné míry závisel na dlouhodobých klimatických podmínkách a na krátkodobých projevech počasí. Války, které v minulosti vždy zastavovaly hospodářský růst států a zpomalovaly rozvoj většiny lidských činností, paradoxně zároveň urychlovaly rozvoj meteorologických služeb, včetně vývoje a výroby jejich technických prostředků a prohlubování způsobů poznávání atmosférických procesů. Bylo tomu tak již v průběhu 1. světové války a ještě výrazněji potom v období 2. světové války. Ta se tak poprvé stala i válkou meteorologů, když na úspěšnosti předpovědi počasí začalo záviset plánování vojenských operací a do značné míry i úspěšnost vlastní bojové činnosti.

Právě v období 2. světové války došlo k velmi intenzivnímu rozvoji, na tehdejší dobu značně sofistikovaných, meteorologických technických prostředků a zařízení, metod a způsobů měření a pozorování, analyzování a předpovídání počasí. Na druhé

straně však tehdy byly značně omezeny dosavadní možnosti a přesnost do té doby v míru běžně používané synoptické metody analýzy meteorologických map a tvorby předpovědi počasí, když v té době byly zpravidla k dispozici pouze meteorologické údaje z vlastního území a z území spojenců. Informace o počasí z nepřátelského území nebyly k dispozici vůbec, nebo byly získávány v nepravidelném režimu, a proto byly tyto oblasti ve spojenecké terminologii nazývány jako oblasti „ticha“. Meteorologické údaje z území nepřítele proto měly na obou stranách válečného konfliktu charakter utajovaných informací. Byly získávány především radiovým odposlechem, vzdušným, námořním nebo pozemním průzkumem počasí, prováděným buď samostatně a/nebo v rámci jiných bojových činností. Na nepřátelské území a do dalších zájmových prostorů byly rovněž nasazovány první automatické meteorologické stanice, případně byly v důležitých (z hlediska chodu počasí) zájmových oblastech tajně vytvářeny skryté povětrnostní stanice s lidskou obsluhou. Informace o počasí tvořily rovněž součást radiových zpráv odbojových skupin a speciálních zpravodajských jednotek působících v hloubce nepřátelského území. V četných případech se však jednalo o údaje nepravidelné a z hlediska potřeb komplexních analýz počasí často informace opožděné a neúplné. Proto byla v této době meteorologickými službami vytvořena a následně rozvíjena metoda analýzy neúplných synoptických map. Z jejich údajů potom vycházely možnosti a způsoby povětrnostního zabezpečení především dálkových letů bombardovacího letectva, ale i činnosti letectva působícího za linií fronty v taktické, operační a strategické hloubce sestavy vojsk nepřítele.



Přehled míst, počtu a druhů pravidelných meteorologických zpráv, které měla k dispozici spojenecká meteorologická služba v době zahájení vyloštění v Normandii dne 6. června 1944 v 00:00 UTC

V rámci meteorologického zabezpečení operací, bitev a bojů v době 2. světové války výrazným způsobem zasáhly do činnosti meteorologických služeb stále četnější a specifitější požadavky velitelů a štábů na včasné a v maximální možné míře přesné:

- **dlouhodobé klimatické, hydrologické a oceánologické** informace potřebné pro získání nezbytných znalostí o vlivech přírodního prostředí na činnost vlastních i nepřátelských vojsk v čase a prostorech plánovaných operací;
- **střednědobé předpovědi počasí** k odhadu předpokládané účinnosti a tempa vedených operací vlastních vojsk i vojsk nepřítele;
- **krátkodobé předpovědi počasí** k dosažení potřebné efektivity vlastní bojové činnosti a k využití možností nasazení příslušných zbraňových systémů jednotlivých druhů sil a jejich podpory, nebo k jejich využití při odhadu činnosti vojsk nepřítele a jejich využití jako momentu překvapení.

Průběh operace *Barbarossa* od podzimu roku 1941 do jara 1942 lze považovat za jeden z historicky nejzávažnějších případů nesprávného vyhodnocení vlivu **klimatických a hydrologických podmínek** a jejich důsledků na činnost vojsk v období a prostoru operace. Před zahájením operace provedli němečtí meteorologové, analytici zpravodajských služeb a operační štáby důkladnou analýzu jim tehdy dostupných a známých klimatických a geografických podmínek příslušných oblastí Sovětského svazu v jednotlivých ročních obdobích. Přesto se jim však nepodařilo dostatečně přesně vyhodnotit všechny klimatické, hydrologické a geografické zákonitosti a specifika rozsáhlého území SSSR, především však k těmto závěrům nebyla v následujících rozhodovacích procesech a opatřeních velitelů a štábů přijata odpovídající operační opatření a vydána příslušná rozhodnutí.

Německá vojska se na podzim roku 1941 začala při svém tažení na východ, předem nepřilíh důkladně připravena na reálné přírodní fyzikální poměry nastupujícího zimního období, náhle potýkat nejprve se silně podmáčeným a rozbahněným, těžko prostupným terénem, se značným množstvím málo propustných, špatně průjezdných a nepevných komunikací, podmáčenými a nebezpečnými vzletově-přistávacími dráhami, špatnou orientací v terénu a ve vzdušném prostoru apod., což bylo způsobeno déletrvajícými vydatnými dešti, četnými mlhami a nízkou oblačností v souvislosti s nastupujícím zimním obdobím.

Období zimy roku 1941/42 charakterizovaly kruté mrazy místy ve vnitrozemí dosahující hodnot - 30 až - 40° C a značně vysoká, souvislá sněhová pokrývka. Následovala velká jarní obleva a znovu se opakující značné problémy německých vojsk, jako již na podzim předcházejícího roku. V důsledku složitých fyzikálních podmínek prostředí se tempo útoku německé armády v období od listopadu 1941 až do dubna 1942 prakticky zastavilo a Sovětský svaz tak dostal potřebnou příležitost k přeskupení systému obrany, dokončení rozvinutí týlu, doplnění vojsk, materiálu apod., což bylo základním předpokladem pro zásadní zlom ve vývoji situace na východní frontě v příštím období.

Jednou z příčin německého nezdaru v tomto období bylo, v rámci zpravodajského vyhodnocení prostoru operace, přijetí špatných závěrů plynoucích z vyhodnocení fyzikálních faktorů prostředí a rovněž podcenění jejich účinků a souvisejících důsledků na činnost vojsk v zimním a jarním období. Přesto, že bylo provedeno vyhodnocení klimatických, hydrologických a geografických podmínek prostoru operace, byly závěry velitelů a štábů plynoucí z tohoto posouzení ve svých důsledcích nesprávné. Toto podcenění mělo potom fatální dopad především na termín zahájení vlastní operace, její hlavní směry, dílčí cíle, tempo jednotlivých etap, operační sestavu a přesuny vojsk, zvolený způsob bojové činnosti a celkovou logistickou podporu vojsk. Podle dnes jen těžko ověřitelných informací se rovněž

tradiuje, že *Adolf Hitler* tehdy podlehl nevědeckému výkladu meteorologie, když jeho poradci věnovali nekritickou pozornost nepodloženým astrologickým věštbám, že v roce 1941/42 bude v Rusku mírná a suchá zima! V současnosti je již zřejmé, že zimní klimatické podmínky v roce 1941/42 patřili v evropské části tehdejšího SSSR k nejstudenějším a nejsložitějším za posledních 100 let.

Příkladem ukazujícím na značný význam **střednědobé předpovědi počasí** a jejího upřesňování při vedení operací 2. světové války bylo její sestavování a pravidelné upřesňování v souvislosti se stanovením konečného termínu zahájení operace *Overlord* v roce 1944. Žádná z kombinovaných obojživelných vojenských operací v historii se komplexním rozsahem nemůže porovnat se dnem „D“ 6. června roku 1944, kdy se spojenecká vojska vylodila na březích francouzské Normandie.

Spojenci v souvislosti s otevřením druhé fronty v Evropě zvažovali příznivý okamžik zahájení vylodění, který byl definitivně stanoven až na základě aktuálních a předpovědních informací *Weather Service Group of Supreme Headquarters Allied Expeditionary Forces – WSG SHAEF (Skupiny povětrnostní služby Nejvyššího velitelství spojeneckých expedičních sil)*, která v té době měla, společně se spojeneckým velitelstvím, sídlo v anglickém městě Portsmouth. Jejím *Vedoucím meteorologickým důstojníkem* byl v listopadu roku 1943 jmenován *Group Captain James Martin Stagg* (pozn.: *G/Cpt.* – čs. ekv. *plukovník*), který zároveň zastával funkci *Vedoucí meteorologický důstojník britského Hlavního velitelství letectva*.



Group Captain James Martin Stagg

Funkci jeho zástupce vykonával *Vedoucí meteorologický důstojník velitelství USAFE (Vzdušných sil Spojených států v Evropě) Colonel Donald Yates* (pozn.: *Col.* – čs. *plukovník*). Dalšími členy skupiny byli rovněž *Ředitel meteorologické a oceánografické služby Royal Navy (Královského námořnictva) a Vedoucí meteorologický a oceánografický důstojník Naval Weather Service US Navy (námořní meteorologické služby vojenského námořnictva USA)*. Norský důstojník *Oberstleutnant Dr. Sverre Pettersen* (pozn.: *O/lit.* – čs. *podplukovník*) zastupo-

val *British Air Ministry Meteorological Office (Meteorologický úřad hlavního velitelství letectva)*, kde působil jako vedoucí *Oddělení výškových radiosondážních měření* dislokované v Dunstable, přičemž v předválečném období působil jako vedoucí *Regionálního předpovědního meteorologického centra* v norském Bergenu.

Skupina při své činnosti úzce spolupracovala s *United Kingdom Meteorological Office (meteorologickým úřadem spojeného království)*, který při jednání zastupoval ředitel úřadu *sir Nelson Johnson*. První společná pracovní jednání *Skupiny meteorologické služby SHAEF* byla zahájena v lednu roku 1944, kdy byly přijaty stálé operační postupy, které stanovovaly úkoly jednotlivých meteorologických služeb pro způsob zabezpečení operace a pro vydávání předpovědí počasí na nejbližších příštích pět dnů, od poloviny května 1944 potom až na nejbližších osmnáct dnů. Od poloviny dubna probíhala pracovní jednání skupiny každý den. Plán k provedení operace *Overlord* byl dokončen a schválen dne 23. února 1944. Vlastní realizace vycházela z předpokladu, že reálné meteorologické podmínky v den „D“ umožní ve velkém rozsahu nasadit všechny druhy letectva a že se zároveň budou vyskytovat přílivové podmínky příhodné pro rozsáhlý námořní vylodovací manévř.

Z těchto důvodů byl jako předběžný termín provedení stanoven první týden měsíce června roku 1944. Na dny 17. a 18. června totiž připadal úplněk a rovněž i nejvyšší hladina přílivu. Do této doby se od počátku měsíce vyskytovalo pouze šest dnů, kdy se měl z pohledu plánované operační činnosti ve správnou dobu vyskytovat maximální odliv, přičemž pouze tři z těchto dnů splňovaly další podmínku, tzn. čas východu Měsíce až po půlnoci a rovněž jeho maximálně 50% svit. Tyto podmínky byly značně důležité pro dostatečnou vizuální orientaci letových osádek, vzdušných (padákových a kluzákových) výsadků, plavidel na moři a osob v terénu, pro osvit cílů, navigačních a orientačních bodů a zároveň poskytovaly ještě určitou výhodu před odhalením nepřítelem. Pozdní východ měsíce měl umožnit, aby se vzdušně-výsadkové jednotky dostaly nad stanovené prostory ještě v období tmavé noci. Klidná mořská hladina měla podporovat činnost lodních výsadků, především však plavidel námořní palebné podpory, které se při vedení dělostřelecké palby za využití všech palubních zbraní musely pohybovat bokem k pobřeží a proto byly značně náchylné na působení příbřežních mořských vln a přízemního větru. Existence maximálního odlivu potom tvořila významný prvek podpory, kdy minimální výška hladiny moře měla umožnit bezpečný přechod námořních výsadkových jednotek přes četné ženíjní překážky a zátarasy umístěné pod vodní hladinou v příbřežní oblasti, včetně jejich včasného vizuálního zjištění. S ohledem na aktuální stav počasí v den „D“ však mohl být vlastní termín operativně posunut, přičemž však bylo nezbytné, aby příznivé meteorologické, přílivové a astronomické faktory působily v maximální možné shodě.

Delší dobu před vlastním vyloděním organizovali spojenci rozsáhlou zpravodajskou dezinformační kampaň, jejíž nedílnou součástí bylo rovněž šíření cíleně klamných radiových informací o aktuálním počasí v zájmových oblastech a o jeho předpovědích, včetně šíření klamných informací o smyšlené činnosti letectva a námořnictva v souvislosti s povětrnostními podmínkami. Dne 23. února 1944 byly rovněž stanoveny kritické meze meteorologických podmínek, jejichž případný výskyt by představoval omezující faktory pro úspěšné provedení útočné obojživelné operace.

Dne 28. května 1944 bylo v rámci závěrečné plánovací konference vydáno rozhodnutí provést vlastní vylodění některou noc a ráno v období mezi 5. až 7. červnem 1944. Od tohoto dne *Skupina meteorologické služby SHAEF* dvakrát denně upřesňovala předpověď počasí pro období stanovené k provedení

operace. Ještě ve třetí dekádě měsíce května roku 1944 bylo počasí klidné, postupně se však vlivem výrazného oceánského atmosférického proudění zhoršilo. Počátkem června tak v prostoru operace a rovněž v přílehlých oblastech panovaly značně proměnlivé a složité, převážně neletové meteorologické podmínky, silné atmosférické srážky, silný vítr a vysoce vzedmutá hladina moře. Tyto podmínky se v průběhu 3. a 4. června postupně ještě zhoršily a v té době se nejvyšší představitel *SHAEF* začali obávat o další vývoj pečlivě připravené invaze do Evropy.

V sobotu dne 3. června 1944 se předpověď dalšího vývoje meteorologické situace ukázala jako velmi nejistá a nebylo jednoduché rozhodnout o dalším osudu dlouhodobě připravované operace. Velitel invazních vojsk nejprve ráno v 08:30 hod. vydal předběžné rozhodnutí zahájit operaci dne 5. června 1944 v 00:00 hod, nakonec však večer téhož dne ve 21:30 hod. vydal na základě doporučení meteorologické skupiny další předběžné rozhodnutí k posunutí původně plánovaného termínu ze dne 5. června na den 6. června 1944.

V neděli dne 4. června se vlivem silného větru vyskytovaly značně nevhodné meteorologické podmínky pro pohyb plavidel na volném moři a pro zahájení vylodovacího manévru. Současný výskyt nízké oblačnosti bránil bezpečné činnosti letectva, vyhledání vzdušných a pozemních cílů a omezoval podporu pozemních vojsk. Konvoje spojeneckého námořnictva, které již od 31. května pluly na moři, byly přinuceny na noc zakotvit v zálivech a zátokách na jižním pobřeží Velké Británie. Večer dne 4. června kolem 21:00 hod po provedeném dokladu dalšího vývoje meteorologické situace nepanovala mezi nejvyššími veliteli shoda ohledně termínu zahájení operace. Zejména velitelé spojených vzdušných a námořních sil nabádali k opatrnosti a doporučovali další odložení termínu až na období po 6. červnu 1944. V té době však hrozilo nebezpečí, že případné odložení vylodění o více než 48 hodin způsobí ztrátu dalších nejméně čtrnácti klíčových dní. Další přesunutí termínu totiž znamenalo značně zvýšenou míru rizika, že nepřítel zjistí soustředování vojsk a bude mít tak k dispozici informace o přípravách k provedení útoku. Rovněž bylo zřejmé, že stejné požadované výchozí slapové (příliv a odliv) a astronomické podmínky se budou opakovat nejdříve až za měsíc, tedy na počátku července roku 1944. Na základě doporučujícího stanoviska, které na rozdíl od ostatních přednesl velitel spojených pozemních sil *Marshal of the Army Bernard Law Montgomery* (pozn.: *MotA*. – čs. *polní maršál*) potvrdil *Supreme Commander* (nejvyšší velitel) spojených invazních vojsk *Army General Dwight David Eisenhower*

Bojová činnost	Omezující podmínky
Námořní síly	<i>Přízemní vítr</i> v období dne D až D+2 nebude ve směru k pobřeží překračovat stupeň 3 (4–6 m/s), ve směru od pobřeží potom stupeň 4 (6–8 m/s), stupeň 5 (8–10 m/s) se může vyskytovat po omezenou dobu na otevřeném moři, zároveň se nad mořem nebude vyskytovat období déle trvajících silných větrů způsobujících vznik významných mořských vln. <i>Atmosférická dohlednost</i> nejméně 5 km.
Letecká doprava	<i>Výška základny oblačnosti</i> v prostoru cíle nejméně 750 m nad terénem. <i>Atmosférická dohlednost</i> v prostoru cílů nejméně 5 km.
Těžké bombardéry	<i>Množství nízké oblačnosti</i> v prostoru cílů ne více než 4/8 pod výškou 1 500 m nad terénem, <i>Výška základny další oblačnosti</i> nejméně 3 300 m. <i>Atmosférická dohlednost</i> v prostoru cílů nejméně 5 km.
Střední a lehké bombardéry	<i>Výška základny oblačnosti</i> v prostoru cíle nejméně 1 400 m nad terénem. <i>Atmosférická dohlednost</i> v prostoru cílů nejméně 5 km.
Stíhací a stíhací bombardovací letouny	<i>Výška základny oblačnosti</i> nejméně 300 m nad terénem. <i>Atmosférická dohlednost</i> nejméně 5 km.
Vzdušné padákové a kluzákové výsadky	<i>Rychlost přízemního větru</i> v prostoru cílů nejvíce 9 m/s, bez výskytu nárazů. <i>Měsíční svit</i> nejvýše 50 % velikosti měsíčního kotouče s časem východu po půlnoci.
Pohyb vojsk	<i>Terén</i> dostatečně proschlý. <i>Počasí</i> bez výskytu dlouhodobých atmosférických srážek, tak aby byl možný pohyb těžké techniky i mimo hlavní pozemní komunikace.

Omezující meteorologické podmínky stanovené SHAEF pro období dne „D“

(pozn.: A/Gen. – čs. armádní generál) svůj předběžný záměr zahájit operaci v časných ranních hodinách dne 6. června 1944.

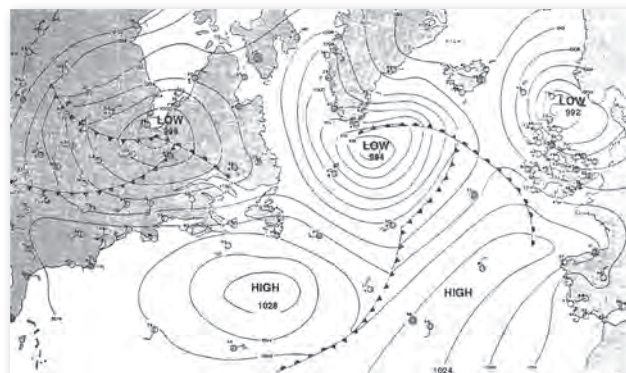
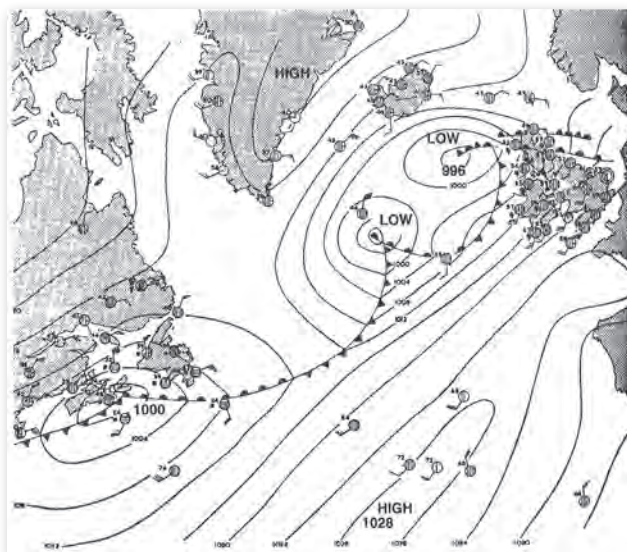
Další den ráno v pondělí 5. června měl být na poradě hlavních představitelů SHAEF vydán rozkaz k zahájení nebo případnému zrušení operace. Proto byla usilovně řešena velmi složitá otázka, zda dále pokračovat v dokončení procesu zaujetí plánovaných prostorů operačního rozvinutí vojsk a nezvratně tak zahájit vlastní operační činnost, nebo vydat příkaz ke zrušení těchto příprav. Z tohoto důvodu bylo jedním z hlavních bodů programu porady vyhodnocení informace o očekávaném vývoji počasí v příštích několika dnech a o dopadech jeho vlivu na činnost invazních vojsk.

Dokladující Vedoucí meteorologický důstojník SHAEF Group Captain James Stagg, na základě předpovědi počasí na příští dny navrhl, aby se v dosavadním průběhu přípravy operace pokračovalo i přes dosud nepříznivé (časně ráno dne 5. června) meteorologické podmínky a zároveň podpořil předběžné rozhodnutí zahájit vlastní operaci na počátku dne 6. června. V té době, jak předpokládal, mělo nastat výrazné zlepšení počasí, které se potom mělo udržet ještě dalších přibližně 36 hodin, než opět dojde k jeho zhoršení v souvislosti s přechodem další atmosférické fronty. Jeho rozhodnutí, které kromě vlastní analýzy

synoptických map vycházelo z údajů dálkového leteckého průzkumu počasí, informací pozemních a lodních meteorologických stanic a rovněž z výsledků radiosondážních měření, bylo zároveň podloženo znalostí předpokládaného vývoje řídicí tlakové níže a očekávaného období přechodu s ní spojených atmosférických front a doprovodných jevů počasí.

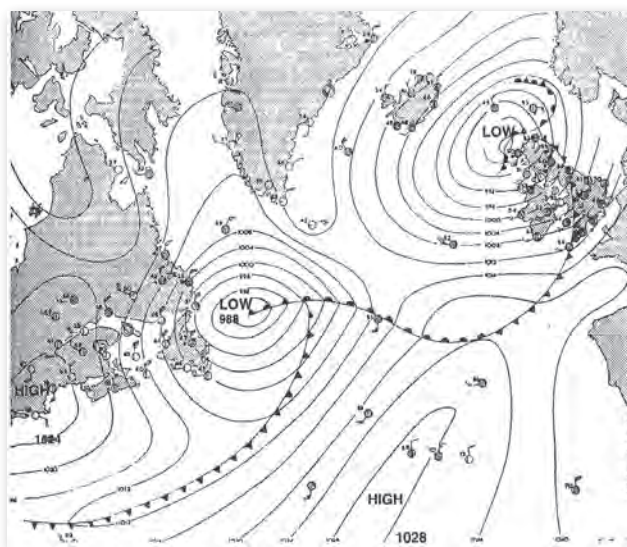
V té době měla meteorologická skupina ve prospěch vlastních analýz počasí k dispozici pravidelné meteorologické zprávy z přibližně 660 pozemních meteorologických stanic a ze 140 námořních plavidel umístěných nebo plujících v nejrůznějších oblastech celého světa. Významnou roli v systému měření a pozorování počasí plnila v době přípravy operace *Overlord* fregata HMS *Grindall* britských *Royal Navy*, která od počátku dubna roku 1944 operovala ve středním Atlantiku, kde každou hodinu prováděla měření a pozorování počasí a každé tři hodiny rovněž výšková radiosondážní měření. Vzdušný dálkový průzkum počasí v té době prováděly 517. až 521. *Meteorological Reconnaissance Squadrons RAF* (průzkumné meteorologické perutě) dislokované na letištích v Saint Eval, Tiree, Wicku, Gibraltar a Dockingu.

Byla to nejdůležitější předpověď počasí jakou, nejen v rámci meteorologického zabezpečení vojenských operací, meteorologická služba kdy vydala. Na její přesnosti závisel úspěch 10 860

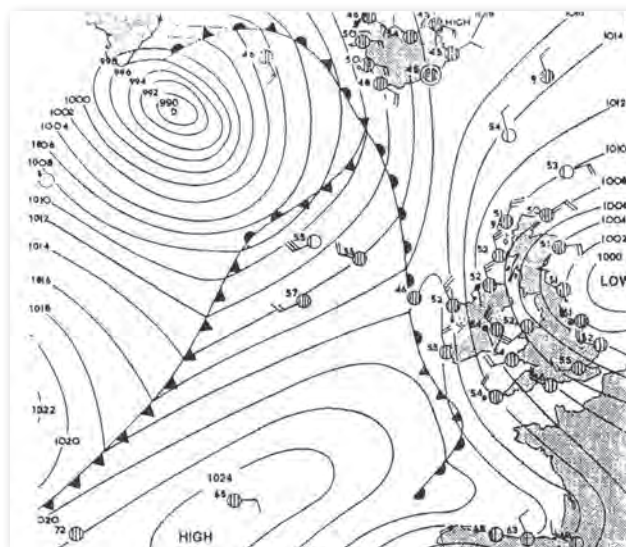


Kopie originálu synoptické mapy z dne 6. června ráno (00.00 UTC)

◀ Kopie originálu synoptické mapy z dne 3. června večer (18.00 UTC)



Kopie originálu synoptické mapy z dne 5. června v poledne (12.00 UTC)



Kopie originálu synoptické mapy z dne 6. června večer (21.00 UTC)

bojových a 4 900 dopravních letadel a kluzáků, 7 000 námořních plavidel nejrůznějšího výtlačku a určení, včetně více než 1 000 000 příslušníků 16 invazních divizí a dalších jednotek podpůrných sil.

Po důkladné analýze, vycházející z předpokládaných meteorologických podmínek a doporučení meteorologické služby vydal *Supreme Commander* ve 04:15 hod dne 5. června 1944 rozkaz zahájit operaci *Overlord* následující den v úterý dne 6. června 1944 v 00:00 hod.

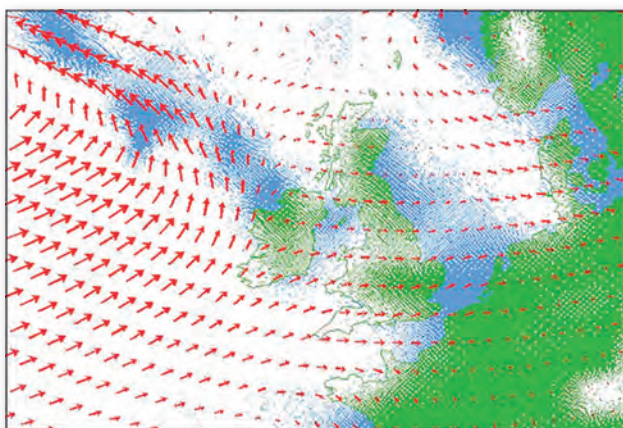
Večer dne 5. června a v noci na 6. června se začalo počasí rychle zlepšovat, došlo k protrhání nízké oblačnosti, vítr zeslábl a hladina moře se postupně zklidnila. Jednotky 82. a 101. vzdušně výsadkové divize USA a britské 6. vzdušně výsadkové divize zahájily časně ráno dne 6. června 1944 kolem 00:15 hod. padákový výsadek a následovány jednotkami vzdušných kluzákových výsadků společně rychle zajistily své předem stanovené cílové prostory. V 06:30 hod, po předcházejícím mohutném leteckém bombardování příbřežních oblastí a soustředěné dělostřelecké přípravě námořního dělostřelectva, zahájily první invazní vlny vylodování na pobřeží Normandie. Do večera dne 6. června došlo ke spojení jednotek výsadkových a invazních vojsk a tak byla zajištěna všechna stanovená předmostí.

První meteorologické hlášení vydané ve 13:00 UTC meteorologickou stanicí rozvinutou na normandské „*Sword Beach*“ uvádělo převážně slunečné počasí a severozápadní vítr o rychlosti 6 až 8 m/s.

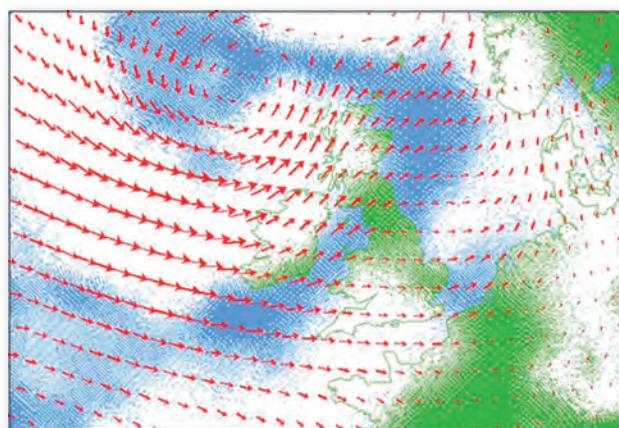
Během dne 7. června se počasí v prostoru operace opět zhoršilo, když především silný nárazový vítr, výrazné dešťové přeháňky a vzdutá mořská hladina potom několik dalších dní začaly významně omezovat činnost vojsk. Počáteční cíle operace *Overlord* však již byly dosaženy. Šestý den po zahájení vylodění bylo na francouzském břehu rozmístěno a dále rozvíjelo úspěšnou bojovou činnost více než 300 000 příslušníků pozemních aliančních sil.

U příležitosti 65. výročí operace *Overlord* připravilo *European Centre of Medium-Range Weather Forecast (Evropské centrum pro střednědobé předpovědi počasí)* v Readingu soubor grafických reanalýz synoptické situace ve dnech 3. až 6. června 1944, včetně jejich digitální vizualizace. Z porovnání historických a současných zpětně analyzovaných synoptických meteorologických map je zřejmé, že činnost tehdejší skupiny meteorologické služby *SHAEF* a její rozhodovací procesy byly značně složité, avšak ve svém důsledku v rámci tehdejší úrovně poznání téměř dokonalé.

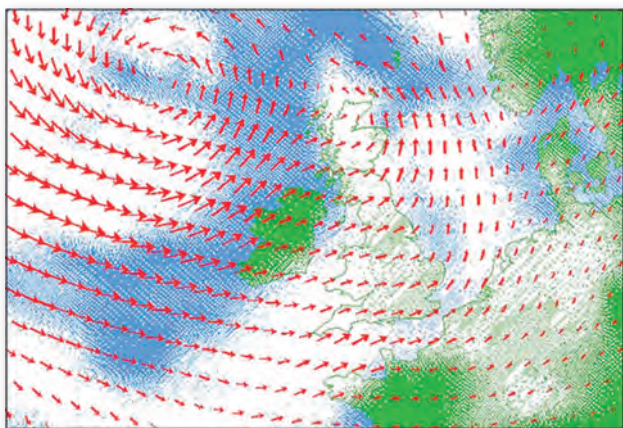
Německá *Luftwaffe* v té době rovněž prováděla dálkové letecké průzkumy počasí nad Britskými ostrovy a atlantikem a tak o existenci hluboké tlakové níže postupující přes Skotsko nad Severní moře měla *Luftwaffewetterdienst (Meteorologická služba vzdušných zbraní)*, kterou tehdy v Paříži řídil *Dr. Walter Ströbe*, dostatek informací. Avšak v té době naopak předpokládala, že se po několik dalších dní udrží dosavadní nevhovující deštivé a větrné počasí.



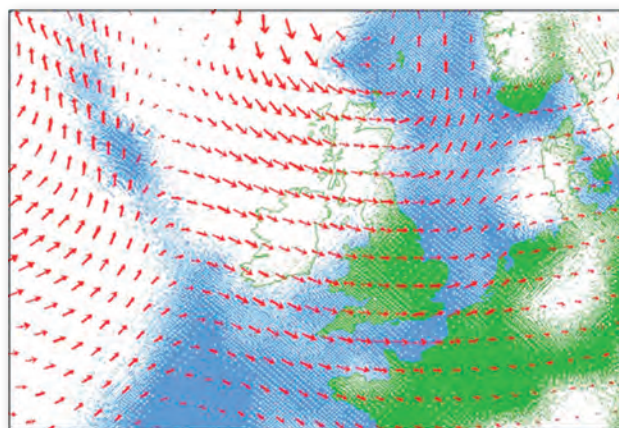
Zpětná analýza synoptické situace zpracovaná ECMWF ke dni 3. června večer (18.00 UTC)



Zpětná analýza synoptické situace zpracovaná ECMWF ke dni 6. června ráno (00.00 UTC)



Zpětná analýza synoptické situace zpracovaná ECMWF ke dni 5. června v poledne (12.00 UTC)



Zpětná analýza synoptické situace zpracovaná ECMWF ke dni 6. června večer (21.00 UTC)



Německý dálkový průzkum počasí, letoun Heinkel, He-111, osádka 3 muži + palubní meteorolog-operátor

Klíčovou úlohu ve vlastním zahájení operace *Overlord* tak sehrál moment překvapení, kdy činnost spojeneckých vojsk byla zahájena ještě v době nepříznivých meteorologických podmínek a nepřátelské letectvo a námořnictvo z důvodů přetrvávajícího špatného počasí značně omezilo vzdušný a námořní průzkum. Německé štáby rovněž předpokládaly, že k zahájení operace budou spojenci potřebovat nejméně čtyři za sebou jdoucí dny s dobrými meteorologickými podmínkami a na základě předpovědí vlastní meteorologické služby proto neočekávali, že za stávajících podmínek spojenci invazi zahájí. Shodou okolností dne 5. června zahájil velitel německých vojsk v západní Evropě *Armeegeneral Gerd von Rundstedt* (pozn.: *A/Gen. – čs. armádní generál*) dvoudenní *Stabs Kriegspiel* (štábní válečné cvičení) v Rennes a tak velká část podřízených velitelů byla v noci na 6. června mimo svých jednotek.

Ve dnech 19. až 23. června 1944 zničily nejsilnější letní atmosférické bouře za předchozích deset let oba dva umělé vylodovací přístavní moduly na pobřeží Normandie. Během svého trvání tyto bouře způsobily na námořní technice pětkrát větší škody než vlastní působení nepřítelů od začátku vylodění. Kdyby počátkem června došlo k dalšímu odložení operace *Overlord*, mohla být jejím výsledkem absolutní katastrofa.

V této souvislosti *Supreme Commander Army General Dwight David Eisenhower* konstatoval: „Poděkujeme bohům války, že jsme vyrazili, kdy jsme vyrazili.“

V pozdějším období vyhodnotil prezident Spojených států amerických *Harry Truman* význam dne 6. července 1944 slovy: „Den vybraný pro kontinentální vylodění byl pravděpodobně jediný den v měsíci červnu, kdy bylo možno operaci zahájit.“

Podle britského ministerského předsedy sira *Winstona Spencera Churchilla* se: „...jednalo o nejsložitější a nejtěžší operaci, která se kdy uskutečnila. Složitost jejího zabezpečení spočívala ve vyhodnocení otázek přílivu a odlivu moře, větru, mořských vln, oblačnosti a atmosférické dohlednosti, které se týkaly vlivů moře a atmosféry na nejtěsnější kombinovanou činnost pozemních, vzdušných a námořních sil působících v bezprostředním kontaktu s podmínkami, které nemohly a nemůžou být plně předvídatelné.“

V tomto historickém případě tak na jedné straně správná komplexní analýza meteorologické situace, přesný rozbor stávajícího počasí a úspěšná střednědobá předpověď

počasí na několik nejbližších příštích dní a naopak na straně druhé značné podcenění vývoje počasí poprvé v novodobých dějinách vojenství v plné míře ukázaly, že dovedné využití stávajících a předpokládaných meteorologických podmínek při plánování, přípravě a vedení operací může mít strategický rozměr. Znalost očekávaného střednědobého vývoje meteorologických podmínek tak jedné straně konfliktu poskytla příležitost k dosažení strategické iniciativy, umožnila rozvíjet operační umění a vést efektivní a bezpečnou bojovou činnost vojsk, avšak pro druhou stranu měly jejich neznalost a podcenění fatální důsledky.

Jedním z příkladů zvyšujícího se významu **krátkodobé předpovědi počasí** v období 2. světové války bylo její využití při provedení odvetného náletu vzdušných sil USA na Japonsko na jaře roku 1942. V té době, krátce po japonském útoku (dne 7. prosince 1941) na tichomořskou základnu válečného námořnictva USA v Pearl Harboru na Havajských ostrovech, se na přípravě a zabezpečení odvetného náletu letectva USA na města Tokio, Nagoja, Osaka a Kóbe významně spolupodílela rovněž meteorologická služba válečného námořnictva.

Vlastní nálet provedla dne 18. dubna 1942 zvláštní bombardovací skupina složená ze šestnácti speciálně upravených středních bombardérů *B-25 Mitchell* startujících z letadlové lodi *USS Hornet*, kterým velel *Lieutenant Colonel James Doolittle* (pozn.: *Ltc. – čs. podplukovník*). Od plánované polohy v Tichém oceánu, odkud měly z paluby letadlové lodi odstartovat bombardovací letouny, byl americký námořní svaz v 07:50 hod. dne 18. dubna vzdálen ještě kolem 200 km (asi 1 100 km od japonského pobřeží), když japonský námořní průzkum odhalil jeho pozici. Velící *Vice Admiral William Halsey* (pozn.: *V/Adm. – čs. ekv. generálmajor*) se tak musel rychle rozhodnout, zda bombardéry téměř okamžitě vzlétnou ke splnění úkolu, nebo zda se námořní svaz přeruší plavbu a vrátí se, aniž by letouny zahájily činnost. Prodloužení trati letu skupiny bombardérů o uvedených dalších přibližně 200 km zároveň znamenalo, že bombardéry by startovaly ze značné vzdálenosti na hranici svého maximálního doletu vzhledem k místům předpokládaného přistání v Číně a s největší pravděpodobností by tak neměly k dispozici potřebný dostatek paliva pro splnění bojového úkolu a bezpečného přistání.

V oblasti uvažovaného okamžitého startu a po trati letu k cílům navíc panovaly značně nepříznivé a složité meteorologické

podmínky, především nízká oblačnost, přeháňky a silný vítr. Ve svém důsledku to byla rychlá a precizní analýza celkové meteorologické situace a následná přesná operativní krátkodobá předpověď počasí s platností na „jen“ několik nejbližších hodin pro místo vzletu, trať letu, prostory cílů a místa přistání letounů, které nakonec umožnily provést v 08:25 hod vzlet bombardovací skupiny. Operační skupina svým letem ve velké výšce s křtem vrstevnaté oblačnosti efektivně maskovala svou přítomnost po celou dobu letu, využila převládajícího směru a rychlosti výškového větru k potřebnému snížení spotřeby paliva a provedla bezpečné sklesání pod základnu oblačnosti v prostorech cílů. V místech bojové činnosti se osádky bombardovacích letounů následně přesně orientovaly, vyhledaly určené cíle, kolem 12:15 hod. provedly vlastní nálet a následně později přistály v Číně, resp. v SSSR.

Japonská armáda, při vědomí značné vzdálenosti operačního svazu amerického námořnictva a mimořádně špatného počasí v prostoru jeho rozmístění, nepředpokládala žádné ohrožení japonského území, když zároveň vycházela z takticko-operačních schopností obvyklých amerických námořních letounů. Radiotechnické prostředky protivzdušné obrany byly dokonce vypnuté a tak se osádky bombardérů setkaly s jen s minimálním odporem, když pozemní protiletadlová palba a činnost stíhacího letectva byly opožděné, slabé a neúčinné. Vlastní nálet sice nezpůsobil nijak značné škody, ale ve svém důsledku měl okamžitý účinek a zásadní vliv na další plány japonského námořního generálního štábu a rovněž na budoucí průběh námořní války v Tichomoří. V nejvyšších vojenských kruzích vyvolal obrovskou paniku a těžce ranil ješitnost a sebejistotu japonské generality a admirality. V šoku z provedeného náletu vydalo japonské vojenské velení okamžitý souhlas s plánem k útoku na americký atol Midway, který předložil *Admiral Isoroku Jamamoto* (pozn.: *Adm.* – čs. ekv. *armádní generál*). Jeho cílem bylo vyprovokovat americké námořnictvo k rozhodující bitvě. To se sice podařilo, ale s úplně jiným konečným výsledkem než Japonci očekávali.

V tomto případě námořní meteorologická služba dokázala rychle a operativně zpracovat a vydat velmi přesnou a ve svém důsledku úspěšnou krátkodobou předpověď počasí, jejímž využitím se bombardovací skupině následně podařilo zvýšit takticko-operační možnosti svých letounů, využít momentu překvapení, efektivně působit v prostoru cílů a úspěšně dokončit bojovou akci.

Nedocenění vlivu počasí na německé straně a překvapivé využití nepříznivých meteorologických podmínek na straně sovětského svazu zásadním způsobem ovlivnily porážku a zánik německé *6. polní armády* u Stalingradu (dnes Volgogradu) na přelomu let 1942 až 43. Přejít sovětských vojsk z obranné fáze bojů do protiútku se datuje ke dni 19. listopadu 1942. V současnosti není všeobecně příliš známo, že sovětská vojska (*5. tanková armáda* a *21. gardová armáda*) k provedení protiútku mistrně využila nevyhovující meteorologické podmínky. V té době na severní straně tlakové níže se středem nad západním Tureckem silně sněžilo a vyskytovaly se četné silné mlhy, nebo značně snížené atmosférické dohlednosti. V těchto podmínkách byl po dělostřelecké přípravě zahájen sovětský útok proti rumunské *3. armádě*, jejíž dělostřelectvo bylo v té chvíli ochromeno, když vzhledem k silné mlze nebylo možno vést přímou palbu proti útočícím sovětským jednotkám. Stejně tak byly ochromeny ostatní mechanizované a motorizované jednotky, které v mlze určovaly směr jízdy podle zvukových poměrů na bojišti. Velitelé tanků mnohdy vizuálně orientovali palbu tanků při vodorovné atmosférické dohlednosti necelých 100 metrů. Nízká oblačnost, sněžení a silný vítr rovněž znemožňovaly jednak

letecký průzkum, tak i provádění letecké podpory pozemních vojsk. Svou daň nepříznivému vlivu meteorologických podmínek zaplatila například i německá *22. tanková divize*, která měla být nasazena u Pesčan a při přechodu přes zamrzlé bažiny utrpěla značné ztráty, když její technika nebyla vybavena protiskluzovými prostředky.

Dne 23. listopadu byla *6. polní armáda*, složená z 20 německých a 2 rumunských divizí v počtu přibližně 230 000 mužů a 50 000 koní obklíčena. Vrchní velitel německých vojsk *Adolf Hitler* nepřipustil jakýkoliv pokus o kapitulaci nebo ústup a vydal rozkaz udržet prostor obklíčené armády za všech okolností a zároveň zahájit její letecké zásobování. Někteří přední představitelé *Luftwaffe*, jako například *Náčelník štábu, Generaloberst* (pozn.: *Gen/Obst.* – čs. *generálplukovník*) *Hans Jeschonek*, *Velitel Luftflotte 4, Generaloberst Manfred von Richthofen* a *Náčelník štábu Luftflotte 4, Generaloberst Kurt Zeitler* možnost provádět zásobování obklíčené *6. polní armády* prostřednictvím leteckého mostu zpochybovali. *Vrchní velitel Luftwaffe, Reichsmarschall* (pozn.: *R/Marsch.* – čs. *říšský maršál*) *Hermann Göring* naopak tvrdil, že německé letectvo disponuje schopnostmi dopravit do obklíčeného prostoru denně v průměru až 500 tun munice, pohonných látek, potravin a dalšího potřebného materiálu. Toto rozhodnutí znamenalo dosažení postupné nebojeschopnosti obklíčených jednotek, obrovské lidské utrpení hladových a mrznoucích vojáků a rovněž nenahraditelné ztráty německého letectva. Zásobování obklíčených jednotek bylo zcela nedostatečné. Ukázalo se, že německé letectvo, působící z provizorních polních letišť a za nepříznivých meteorologických podmínek, nebylo schopno jednotky obklíčené armády v extrémně tuhé zimě, kdy teploty vzduchu mnohdy dosahovaly až - 40°C, v hloubce nepřátelského území zásobovat. Vzhledem k nedostatku dopravních letounů musely být nasazeny i bombardéry. Převážně letouny měly vlivem nepříznivých meteorologických podmínek nedostatečnou, nebo často i žádnou ochranu stíhacího letectva. Úkolem přepravovat do stalingradského kotle denně až 300 tun materiálu byl pověřen *VIII. letecký sbor*, kterému velel *Generalleutnant* (pozn.: *Gen/Leut.* – čs. *generálporučík*) *Martin Fiebig*. Nízké teploty vzduchu a četné neletové meteorologické podmínky se ukázaly jako téměř nepřekonatelné, horší než sovětské stíhací letectvo a jednotky protiletadlového vojska. Výskyt silné atmosférické námrazy, nízké oblačnosti, sněžení a nízké atmosférické dohlednosti zapříčinily četné letecké nehody a katastrofy. V té souvislosti se uvádí až 550 případů ztrát letounů, což představovalo přibližně třetinu všech nasazených letounů. Nejvhodnější meteorologické podmínky, které umožnily přepravit denně téměř 300 tun materiálu, se vyskytovaly ve dnech 7., 19. a 20. prosince 1942, kdy se sice vyskytovaly nízké teploty vzduchu, ale bylo jasno. V období od 25. listopadu 1942 do 11. ledna 1943 tak bylo denně v průměru přepraveno pouhých 105 tun materiálu a celkem bylo odsunuto 25 000 raněných, nebo nemocných osob.

Den 19. prosince 1942 představoval datum, kdy stalingradská apokalypsa obklíčené *6. polní armády* dosáhla kulminálního bodu. V té době nebyl vydán rozkaz k plánovaným operacím „*Zimní bouře*“ a „*Hromobití*“, které měly vyvést jednotky z obklíčení. Dopad tohoto rozhodnutí vedl k dalšímu nepředstavitelnému strádání obklíčených vojsk. Vojáci byli hladoví a trpěli omrzlinami, řádila úplavice. Běžně bylo konzumováno maso pocházející z padlých nebo zdechlych koní, kterých na kost zmrzlých, leželo v obklíčeném prostoru mnoho. Podle některých svědectví se rovněž vyskytly případy kanibalismu.

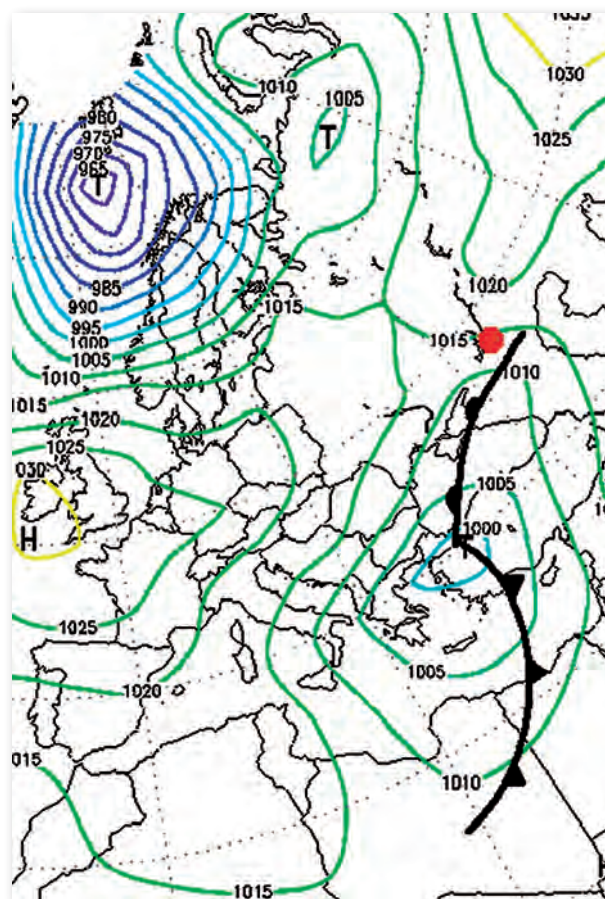
Sovětská vojska, po německém odmítnutí nabídky kapitulace, podnikla dne 10. ledna 1943 rozsáhlý útok proti jednotkám nepříteli obklíčeným ve stalingradském kotli a prolomila jejich obranná postavení. Vysoké ztráty vyčerpaných jednotek byly zvýšeny

silnou sněhovou bouří a třicetistupňovým mrazem způsobených vlivem tlakové níže se středem nad západním Tureckem. Téměř identicky se tak opakovala obdobná synoptická situace jako 19. listopadu 1942, v den zahájení sovětského protiútoků. Velitel 6. polní armády, Feldmarshall (pozn.: F/Marsh. – čs. polní maršál) Friedrich Paulus dne 30. ledna 1943 kapituloval a přešel do zajetí, tak byla završena katastrofa obklíčených jednotek. Strategické rozhodnutí německého velení udržet prostor 6. polní armády za každou cenu a zásobovat obklíčené jednotky prostřednictvím leteckého mostu bez ohledu na nepříznivé letové meteorologické podmínky, extrémně nízké teploty vzduchu a vysokou sněhovou pokrývku způsobily, že na stalingradském bitevním poli zůstalo 80 až 100 tisíc padlých a těžce zraněných osob.

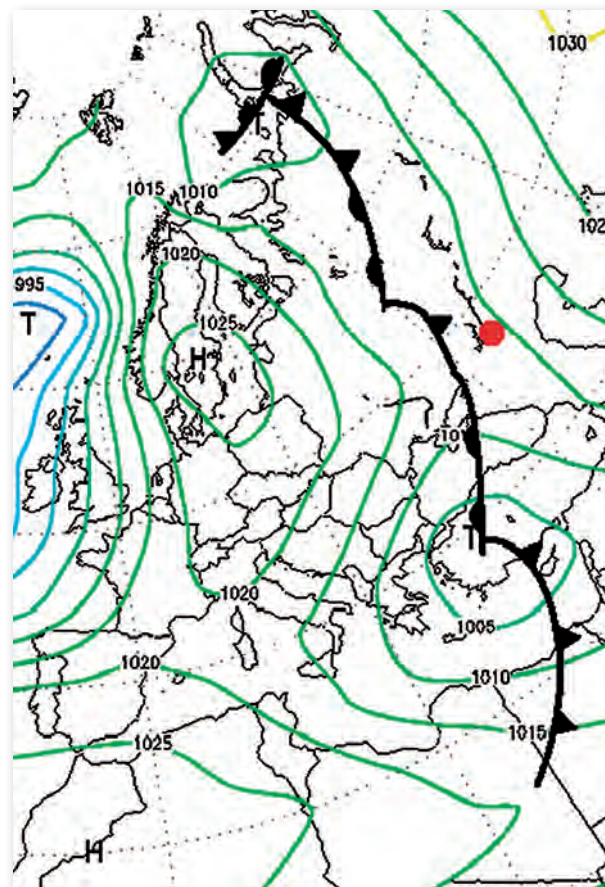
Autorům této publikace se nepodařilo zjistit existenci odborné studie pojednávající o denním průběhu meteorologických prvků a jevů v období stalingradské bitvy, přičemž v současnosti dosažitelné údaje z literárních zpracování mají pouze epizodický charakter. Z klimatologického pohledu jsou pro stepní podnebí Volgogradské oblasti charakteristické velké amplitudy teplotních změn a v průměru se zde během roku vyskytuje čtyři až pět měsíců, kdy průměrná denní teplota vzduchu dosahuje hodnot 0,0° C a nižších.

Z rekonstruovaných zpětných analýz synoptické situace zpracovaných německou meteorologickou agenturou *Wetterzentrale* lze zjistit, že synoptické situace, příznivé pro výskyt extrémně nízkých teplot vzduchu, se v období od 15. listopadu 1942 do 30. ledna 1943 vyskytovaly v 55 až 60 % všech dnů. Účinek mimořádně nízkých teplot vzduchu na činnost vojsk byl zvláště ničivý vzhledem ke skutečnosti, že mrazivá období trvala nepřetržitě 10 i více dnů. Byla to období, kdy prostor bojujících vojsk byl pod vlivem advekce studeného vzduchu v oblasti tlakových výší, jejichž střed ležel východně, severovýchodně, nebo severně od stalingradské oblasti a zároveň se zde uplatňoval i vliv nočního radičního ochlazení na ležící sněhové pokrývce. Další krátkodobější mrazivá období trávající v řádech do několika dnů byla patrně vyvolána studenou advekcí v týlových částech severně ležících tlakových níží, kdy nízké teploty vzduchu byly v necelých 10 % dnů provázány intenzivními sněhovými přeháňkami a silným větrem. Silný mráz a intenzivní sněžení dne 10. ledna 1943 byly podmíněny existencí tlakové níže se středem nad západním Tureckem a s ní spojeným frontálním rozhraním. Vzduchová hmota arktického původu v té době pronikla až do východního Středomoří, což v tomto období a zeměpisné oblasti bývá ojedinelý jev.

Všechny armády, připravující se během období 2. světové války k válečným operacím, bitvám a bojům, velmi pečlivě sledovaly meteorologické informace a podle nich se velitelé a štáby rozhodly o provedení důležitých opatření. Především letectvo a námořnictvo potřebovalo kvalitní meteorologické informace a tak v „kuchyni evropského počasí“, v severních polárních oblastech probíhaly malé a utajené vojenské operace, které měly velký vliv na velké a rozhodující válečné operace, jakými byly například spojenecká invaze v Normandii v červnu roku 1944, německý útok v Ardenách v prosinci téhož roku, nebo sovětská ofenzíva v Bělorusku na jaře roku 1944 apod. Na Islandu, v Grónsku, na Špicberkách a na dalších místech v Arktidě tak probíhal dlouhodobý boj především mezi americkými a britskými meteorologickými službami na straně jedné a německými meteorologickými službami na straně druhé. Znalost aktuálního počasí z této oblasti umožňovala úspěšně a účinně upřesňovat předpovědi počasí, které následně poskytovaly možnost efektivní meteorologické podpory operací vojsk obou válčících stran v Evropě. Informace o stavu počasí a meteorologické situaci



Zpětná analýza synoptické situace dne 19. listopadu 1942



Zpětná analýza synoptické situace dne 10. ledna 1943

v Grónsku, na Islandu nebo na Špicberkách měly v té době pro válčící strany cenu zlata.

Německá armáda během 2. světové války zřídila v Arktidě celou řadu utajovaných meteorologických stanic s lidskou obsluhou, nebo zde používala v té době špičkových, automatických meteorologických radiových stanic *WFL (Wetter-Funkgerät / Land)*.

Dále byly na německé straně používány pozemní automatické radiové meteorologické stanice *Krote (Ropucha)* a speciální námořní automatické radiové meteorologické bóje *WFS (Wetter-Funkgerät / See)*

Za účelem poznání počasí v severním Atlantiku a v Arktidě obě strany válečného konfliktu rovněž využívaly plovoucích meteorologických lodí a rychle zaváděly a dále rozvíjely organizování systému dálkového leteckého meteorologického průzkumu, včetně využívání systému průzkumných plovoucích meteorologických lodí.

V souvislosti se vznikem a organizací systému dálkového leteckého meteorologického průzkumu ve Velké Británii lze zaznamenat velmi výraznou československou vojenskou meteorologickou stopu související s působením *Squadron Leadera Ericha B. Krause* (pozn.: *S/Ldr* – čs. ekv. *major*) a *Flying Officera Leonarda Revillioda* (pozn.: *F/O* – čs. ekv. *nadporučík*) v řadách RAF. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 10.

7.1 NĚKTERÉ AKTIVITY NĚMECKÝCH VOJENSKÝCH POVĚTRNOSTNÍCH SLUŽEB NA ÚZEMÍ ČECH A MORAVY V LETECH 1939–1945 A JEJICH SOUVISLOSTI S VEDENÍM VÁLEČNÝCH OPERACÍ

V souvislosti s přípravou personálu a techniky německých vojenských meteorologických služeb k výkonu tajných meteorologických misí v Arktidě je nutno zmínit existenci a značný význam neméně tajného výcvikového a zkušebního meteorologického střediska, které se nacházelo na území bývalého Československa. Příprava osádek budoucích tajných arktických německých meteorologických stanic a rovněž ověřování provozu automatických radiových meteorologických stanic probíhaly v letech 1942 až 1945 v utajovaném vojenském areálu Jestřábí boudy na Zlatém návrší v Krkonoších.

Skupina budov s pozdějším názvem Jestřábí boudy byla postavena ve druhé polovině 30 let minulého století jihozápadně od vrcholu Vrbatova návrší v Krkonoších ve výšce 1 380 m nad mořem jako kasárna pro jednotku hraničářského praporu obsazující v době ohrožení státu objekty obranného opevnění vybudované v tomto prostoru na severním svahu Zlatého návrší. Celkem se jednalo o pět budov. Čtyři z nich byly typizované stavby, které byly původně jako obytné budovy určeny pro vojenský výcvikový tábor ve Vyškově. Pátá budova byla skladovací. Vlastní stavba byla zahájena v roce 1936, termín dokončení celého komplexu byl stanoven na 1. srpna 1938. K zásobování kasáren a objektů opevnění měla sloužit především nedaleko končící Masarykova horská silnice. Pro případ její nepoužitelnosti byla plánována, avšak nikdy nebyla realizována výstavba lanové dráhy z Dolních Míseček. Dolní stanice dráhy se měla nacházet v prostoru soutoku Jizerky a Kotelského potoka.

Na přelomu let 1930/31 se německý polárník a důlní inženýr *Kurt Herdemerten* (1900 až 1952) zúčastnil první výzkumné expedice do Grónska pod vedením *Alfréda Wegenera*. Později se v průběhu 30. let stal významným německým polárním badatelem.

V roce 1938 vedl, z podnětu Brunšvicke nadace *Lovecký dvůr* zřízené *Hermannem Göringem*, další expedici do Grónska. Expedice zahájila svoji cestu dne 20. května 1938, kdy vyplula na palubě lodi *Gertrud Rask* z přístavu v Kodani. Svého cíle v oblasti Egedesminde na západním pobřeží Grónska dosáhla dne 15. června 1938. Zde *Herdemerten* prováděl studium rostlin, zvířat, eskymáckého obyvatelstva a shromažďoval přírodopisné sbírky.

Hlavní cíl výpravy byl však zaměřen na provádění ornitologických výzkumů, když prioritní zájem tvořilo studium životních podmínek domorodého Raroha loveckého, nazývaného rovněž Bílým sokolem loveckým. Již tehdy představoval tento dravec velmi vzácný druh a byl považován za krále všech dravých ptáků. Pro ideology německého nacionálního socialismu představoval Bílý sokol symbol statečnosti a šlechtnosti a proto existovaly snahy tohoto dravce asimilovat na území Německa. Z podnětu nadace *Hermannu Göring* měla expedice provést odchyt několika exemplářů a dopravit je do Německa, aby si zde Bílý sokol přivykl středoevropskému klimatu a trvale se zde usadil.

Jako sokolník proto výpravu rovněž doprovázel polární cestovatel, ornitolog a v pozdější době i meteorolog *Hans Robert Knöspel* (7. srpna 1915 až 30. června 1944). Expedice svoji činnost v Grónsku ukončila dne 9. října 1938 a vrátila se zpět do Německa. Jedním z jejích výsledků bylo dovezení celkem pěti exemplářů Bílého sokola.

Na krátkou dobu byli dovezení dravci umístěni v karanténě v Ridagshausenu poblíž Brunšvicu. Mezitím bylo hledáno vhodné místo, kde by v příznivějších klimatických a biologických podmínkách mohl úspěšně pokračovat další výzkum dravců a jejich postupná asimilace.

V roce 1937 totiž skončila obdobná snaha přesídlit sokoly do Německa a usadit je v regionu pohoří Harz nezdarem. Jedním z tehdy zvažovaných důvodů neúspěchu byla úvaha, že místní flóra, oproti porostům grónské tundry, obsahuje mnohem víc pro organismus sokolů škodlivých pryskyřic.

Z uvedených důvodů byl nakonec vybrán komplex bývalých vojenských budov na krkonošském Zlatém návrší, které byly od října 1938 po obsazení Československého pohraničí opuštěné. Ve prospěch této lokality dále hovořila především skutečnost, že okolní porost tvořila, podobně jako v pásmu polární tundry, převážně zakrslá kosodřevina a rovněž zdejší klimatické poměry byly podobné jako v Grónsku když, oproti jiným původně uvažovaným místům, především v Alpách, se vyznačovaly výrazně nižší vlhkostí vzduchu.

V prosinci roku 1938 tak zahájila v Krkonoších, zpočátku pod vedením *Kurta Herdemertena*, činnost *Polare Versuchsstation Goldhöhe (polární zkušební stanice Zlaté návrší)*. Činnost výzkumné stanice byla zaštitěna a financována prostřednictvím nadace *Hermannu Göring*. Hlavní činností stanice mělo být především řešení otázek aklimatizace Bílého sokola. Ve spolupráci s Říšskou agenturou ochrany přírody a Universitou v Breslau (dnešní polské Wrocław) se zde rovněž začaly provádět meteorologická, klimatologická, glaciologická a biologická měření, pozorování a další výzkumné činnosti spojené se studiem problematiky prostředí v Arktidě. Podle představ vedení nadace *Hermannu Göring* bylo totiž dalším z *Herdemertenových* úkolů zřídit na území Říše příslušný výcvikový tábor pro účastníky budoucích německých vědeckých polárních výprav. V rámci tohoto úkolu měly být zkoumány možnosti a schopnosti osob při adaptaci na drsné klimatické podmínky a rovněž možnosti aklimatizace arktické fauny a flóry ve středoevropských vnitrozemských horských podmínkách. Za tímto účelem byl vedle ubytovacího objektu vybudován měrný pozemek s meteorologickými



Polární zkušební stanice Zlaté návrší

přístroji a zařízeními a na svahu Velké Kotelní jámy zřízena experimentální botanická zahrádka.

Zkušební stanice rovněž v jedné pronajaté budově v areálu provozovala turistickou ubytovnu mládeže pod hlavičkou slezské pobočky říšského svazu ubytoven a rovněž pohostinství. V té době rovněž probíhaly snahy o vybudování střediska zimních sportů a svahového leteckého plachtění. Od roku 1941 část areálu zkušební stanice působila jako vojenská zotavovna.

V rámci zkušební stanice začal v té době rovněž působit již zmiňovaný *Hans Robert Knöspel*. V roce 1939, souběžně se svojí činností na Zlatém návrší, zahájil dálkové studium biologie a meteorologie na Universitě v Breslau. Studium však v červenci 1940 přerušil a dobrovolně vstoupil do říšského válečného námořnictva, kde se přihlásil k *Marinewetterdienst* (Námořní meteorologické službě).

Během studií si Knöspela, na základě jeho předchozích polárních aktivit, blížě všiml *Konteradmiral* (pozn.: *K/adm.* – čs. ekv. *generálmajor*) *Heinrich Friedrich Conrad* (1883 až 1944), který od 1. listopadu 1939 zastával funkci vedoucího meteorologické služby říšského válečného námořnictva. Později se stal vedoucím celé německé vojenské meteorologické služby.

PhDr. Heinrich Conrad počátkem 30. let vystudoval geofyzikální oceánografii a meteorologii na Humboldtově universitě v Berlíně a později se velmi aktivně zabýval vývojem speciálních meteorologických měřících zařízení, zejména radiosond a automatických meteorologických stanic, včetně jejich praktického využití. Od počátku 40. let se rovněž věnoval výzkumu a využití nově zaváděných radiolokátorů v oblasti meteorologie.

Zejména letectvo a námořnictvo potřebovalo kvalitní meteorologické informace a proto na Islandu, v Grónsku,

na Špicberkách a na dalších místech v Arktidě probíhaly dlouhodobé těžké souboje amerických, britských, ale i sovětských meteorologických služeb na straně jedné s jejich německými nepřáteli na straně druhé. Důvodem byla skutečnost, že znalost aktuálního počasí z této oblasti (*meteorologické podmínky uvnitř permanentní Islandské tlakové níže a její vliv na vývoj evropského počasí*) umožňovala meteorologickým službám úspěšně sestavovat a následně upřesňovat předpovědi počasí, které umožňovaly provádět efektivní meteorologické zabezpečení operací vojsk obou válčících stran v Evropě. Informace o aktuálním stavu počasí v Grónsku, na Islandu nebo na Špicberkách a v jejich okolí tak v té době měly pro válčící strany cenu zlata.

Dobrá znalost aktuálního počasí z této oblasti měla v té době ještě jeden zásadní význam. Poměrně málo si v dnešní době uvědomujeme, že daleko na severu, za polárním kruhem, se v letech 1941 až 1945 odehrávaly urputné boje, které svou dramaticitostí mnohdy předstihovaly i leckteré jiné bitvy a bojové operace 2. světové války, známé z válečné literatury. Severním ledovým mořem začaly totiž od poloviny srpna 1941 proplouvat do sovětského přístavu Murmansk na poloostrově Kola spojenecké konvoje především z USA s nákladem zbraní a potravin, které, zejména v prvních fázích války, měly pro tehdejší SSSR nesmírnou cenu. Proto také německé letectvo a válečné námořnictvo vynaložilo nemálo úsilí i válečné lodi k tomu, aby jejich letouny, křižníky a ponorky zabránily spojeneckým konvojem dosáhnout svého cíle. Bitva o Severní cestu trvala bezmála až do konce 2. světové války.

Jedním z hlavních způsobů podpory efektivního působení německého letectva a válečného námořnictva na spojenecké námořní konvoje představovalo umné využívání existujících,

nebo očekávaných meteorologických podmínek. Znalost aktuálního a předpokládaného počasí v této oblasti byla proto pro německé vzdušné i námořní síly klíčová.

Za účelem poznání počasí v severním Atlantiku a v Arktidě obě válčící strany proto rychle zaváděly a dále rozvíjely organizování systému dálkového leteckého meteorologického průzkumu, využívání průzkumných plovoucích meteorologických lodí, budování stálých meteorologických stanic a nasazování automatických měřících meteorologických systémů.

Po německém dobytí Norska na jaře 1940 zůstaly Špicberky pod správou norské exilové vlády v Londýně, protože Němci se je obsadit nepokusili. Strategický význam ostrovů vzrostl až po zahájení německého útoku na Sovětský svaz, zejména v souvislosti s prováděním přepravy válečné pomoci, kterou mu přislíbila vláda Velké Británie, k níž se později připojila i administrativa USA.

Ve snaze zajistit vedení budoucích námořních operací k zabezpečení plaveb arktických námořních konvojů prostřednictvím zřízení vhodné námořní základny v severních vodách, která by umožnila vyhnout se závislosti na technicky špatně vybavených severoruských přístavech (zřizovat v nich své základny nechtěli Britové ani z politických důvodů), vyslala britská admirálita v létě 1941 na Špicberky námořní svaz „K“, kterému velel Rear Admiral (pozn.: R/Adm. – čs. ekv. generálporučík) Philip Viann.

Po prozkoumání pobřežních oblastí ostrova bylo britskou admirálitou konstatováno, že zde neexistují žádné vhodné podmínky pro možné zřízení uvažované námořní základny a zároveň bylo rozhodnuto evakuovat několik norských meteorologických stanic a další osoby, protože na jejich ochranu nebyl k dispozici dostatek ozbrojených vojenských sil. Na konci srpna 1941 proto Britové zahájili operaci *Gauntlet*. Vrchní velitelství německých ozbrojených sil se o evakuaci Špicberků dovědělo již po několika dnech, a vzhledem k tomu, že norské meteorologické stanice na Špicberkách a na blízkém Medvědím ostrově přestaly náhle vysílat, rozhodlo se zřídit zde vlastní meteorologické stanice.

Začátek německého pravidelného a plánovitého námořního monitorování počasí v Arktidě je datován na konec zimy roku 1940. Dne 3. března byly německým válečným námořnictvem v Dánském průlivu, v oblasti mezi Grónskem a Islandem, poprvé nasazeny plovoucí meteorologické lodě (původně rybářské kutry *Fritz Homann*, *Adolf Vinnen* a *Heinrich Freese*), které prováděly přímou meteorologickou podporu zde operačně nasazenému válečnému křižníku *Atlantis*. Německé válečné námořnictvo disponovalo celkem až 9 meteorologickými plavidly.

V květnu 1940 po předcházejícím obsazení Norska započala *Luftwaffe* provádět pravidelný vzdušný průzkum počasí v oblasti Arktidy. Průzkum byl veden především z operačních letišť ve Vaernes (nedaleko Trondheimu) a v Banaku (v jižní části Severního mysu), včetně několika dalších pomocných letišť. Cíle letounů *Heinkel, He-111* a *Junkers, Ju-88*, zařazených v rámci *Wettererkundungsstaffeln 5 a 6* (letek meteorologického průzkumu 5 a 6), představovaly, v závislosti na taktickém doletu letounů, severní mořské oblasti, včetně území zejména Grónska, Islandu, Faerských ostrovů, ostrova Jan Mayen, Špicberků



Automatická meteorologická radiová stanice WFL – KURT

Die Positionen der automatischen Wetterfunkgeräte 1942–1945

L = Wetterfunkgerät/Land (Marine)
S = Wetterfunkgerät/See (Marine)
K = automatische Luftwaffen-Station „Kröte“



Rozmístění automatických německých povětrnostních stanic v Arktidě v letech 1941 až 1945

a Země Františka Josefa. Letové osádky tvořili, kromě stálých členů, i meteorologové. Pro potřeby průzkumu počasí bylo celkově provedeno více než 2 000 vzletů, během kterých vzniklo 6 leteckých katastrof, kdy kromě posádek letadel zahynulo i 17 meteorologů.

Od konce roku 1940 začalo Německo postupně nasazovat, v té době špičkové, pozemní automatické radiové meteorologické stanice *WFL* (*Wetterfunkgerät / Land*) od firmy *Siemens*, které byly prostřednictvím ponorek nebo letadel skrytě vysazovány a rozmísťovány na odlehlých místech severních polárních oblastí. Během 2. světové války bylo nasazeno více než 30 (zpravidla opakovaně na stejná místa dislokace původních nefunkčních stanic) těchto automatických meteorologických stanic. Informace z těchto automatických systémů byly doplňovány údaji od pozemních automatických radiových meteorologických stanic *Kröte* (Ropucha) vysazovaných z letounů pomocí padáků. Rovněž byly používány speciální meteorologické bóje *WFS* (*Wetterfunkgerät / See*) tvořené válcovitým zařízením o délce deseti metrů, které byly ukotvovány v mořích pomocí ponorek a dvakrát denně se vynořovaly na hladinu, aby po dobu zhruba jedné hodiny vysílaly informace o počasí podobně jako automatické stanice *WFL* a *Kröte*.

V létě roku 1940 vedoucí německé námořní meteorologické služby *Kontradmíral Heinrich Friedrich Conrad*, na základě návrhu již zmiňovaného *Hanse Roberta Knöspela*, rozhodl o vytvoření speciální námořní polární expedice, jejímž úkolem mělo být pomocí rybářské lodi plující v oblasti severního Atlantiku provádět pravidelná měření a pozorování počasí, jejichž výsledky měly být ve formě meteorologických zpráv zašifrovány pomocí kódovacího zařízení *Enigma* a následně radiotelegraficky předávány do centrály námořní meteorologické služby v německém přístavu *Wilhelmshafen*. Aniž by vzbuzoval nějakou větší pozornost, začal v září 1940 nenápadný rybářský kutr *Sachsen* křížovat v ledových krách v prostoru mezi Grónskem, Islandem a Špicberkami, přičemž po dobu několika následujících měsíců pravidelně třikrát denně (v 07:00, 14:00 a 21:00 hod. místního času) vysílal šifrované meteorologické zprávy.

Německé meteorologické služby se původně opíraly především o odposlech pravidelných hlášení neutrálních meteorologických stanic (dánských v Grónsku a na Islandu a norských na Špicberkách, Medvědí ostrově a ostrově *Jan Mayen*), ty však od počátku léta 1940 postupně přestaly vysílat otevřené meteorologické zprávy a přešli na šifrový provoz, protože byly obsazeny Spojenci. Německé válečné námořnictvo začalo proto vysílat do severního Atlantiku další meteorologické lodě. Britské námořnictvo se však v roce 1941 na dvou z nich zmocnilo zpravodajského materiálu, který jim umožnil rozbít německé kódy založené na šifrovacím stroji *Enigma*. V důsledku toho bylo ztraceno několik dalších meteorologických lodí a jejich plavby na otevřeném moři se staly natolik riskantní, že od nich německé námořní velení postupně upustilo a zřízení stálých německých meteorologických stanic v Grónsku, na Špicberkách, Medvědí ostrově a v Zemi Františka Josefa se tak stalo nutností.

Dne 26. září 1941 byla na Špicberky do blízkosti *Longyearbyenu* letecky dopravena čtyřčlenná meteorologická stanice *Luftwaffewetterdienst*, (*meteorologické služby vzdušných zbraní*), která zde působila až do jara 1942. Meteorologická stanice „*Bansö*“ (název podle dislokace meteorologické stanice) byla zásobována ze vzduchu a v květnu 1942 byla také letecky evakuována, protože byla objevena spojeneckým vzdušným průzkumem.

Krátce po *Luftwaffewetterdienst* přistoupila ke zřizování meteorologických stanic na Špicberkách a v jejich okolí rovněž *Marinewetterdienst* (námořní meteorologická služba) *Reichs Kriegsmarine* (říšského válečného námořnictva). První polární

expedice na Špicberky s úkolem vybudovat a provozovat námořní meteorologickou stanici byla vyslána v polovině října 1941, kdy byl vedením pověřen právě *Hans Robert Knöspel*. V blízkosti pobřeží *Lilliehöökého fjordu* byla utajeně pomocí námořních meteorologických kutrů *Sachsen* a *Homan* vysazena meteorologická skupina působící pod krycím názvem „*Knospe*“, kterou tehdy tvořilo celkem 6 osob. Vlastní činnost stanice, která byla ukryta na úpatí hory *Maud* severně od opuštěné hornické osady *Ny Alesund*, byla ukončena v červnu 1942, kdy byla nahrazena pozemní automatickou meteorologickou stanicí *WFL*, která byla schopna bez lidské obsluhy pracovat dalších 9 měsíců. Účastníci expedice byli zpět do Německa evakuováni na palubě ponorky *U-435*, která při své plavbě zpět proplula pod hladinou zamrzlé úžiny *Hinlopen* a stala se tak s největší pravděpodobností první ponorkou v dějinách, která podplula zamrzlou mořskou hladinu.

Činnost meteorologické stanice „*Knospe*“, která během své činnosti odeslala více než 200 šifrovaných meteorologických zpráv, byla naplánována, připravena, prováděna a maskována tak dokonale, že se spojenci o její existenci dozvěděli v podstatě až po skončení války.

První speciální německá meteorologická bóje *WFS* byla na mořskou hladinu umístěna v lednu 1942, následně byla v květnu na Špicberkách pomocí padákového shozu instalována první automatická radiová meteorologická stanice *Kröte*.

Spojenecké velení si záhy uvědomilo, že evakuace a zničení norských meteorologických stanic na Špicberkách a na *Medvědí ostrově* provedených v létě 1941 bylo chybou, protože bez jejich meteorologických zpráv se jen velmi obtížně sestavovaly předpovědi počasí potřebné pro zabezpečení operací spojených s arktickými námořními konvoji. V květnu 1942 proto vyplula k ostrovu Špicberky norská námořní loď *Selis* v doprovodu ledoborce *Isbjörn* s 82 norskými vojáky na palubách, jejichž úkolem bylo znovu obsadit opěrné body v *Isfjordu* a umožnit zřízení meteorologické stanice. V blízkosti *Isfjordu* byly lodě napadeny německými bombardéry, které potopily ledoborec *Isbjörn* a loď *Selis* poškodily natolik, že začala hořet. I přes vzniklé ztráty se však Norům podařilo zachránit část zbraní, techniky a výstroje. Obsadili trosky opuštěné hornické osady *Barentsburg*, kde přečkali až do počátku července, kdy ke Špicberkám připlul britský námořní svaz s britskými a norskými vojáky na palubě. Tehdy byla znovu obsazena bývalá hornická střediska *Longyearbyen* a *Barentsburg*, zřízena společná britsko-norská meteorologická stanice, rozmístěna baterie děl pobřežní obrany a dislokována norská speciální vojenská jednotka pozemní ochrany.

Na podzim roku 1942 zřídilo na Špicberkách německé námořnictvo další meteorologickou stanici „*Nussbaum*“, kterou vedl *Dr. Franz Nusser*, spoluzakladatel *Österreichisches Archiv für Polarforschung* (Rakouského archivu pro polární výzkum) ve Vídni. Její obsluhu přepravila na místo v těsné blízkosti předchozí meteorologické stanice „*Knospe*“ ponorka *U-377*. Skupina pak celou zimu nerušeně vysílala zprávy o počasí. Značné problémy však přetrvávaly s jejím zásobováním, když první shoz materiálu z letounu *Focke-Wulf Fw 200 Condor* se uskutečnil teprve dne 6. května 1943. Meteorologická stanice rovněž prováděla radiosondážní měření meteorologických podmínek ve vyšších hladinách atmosféry. Protože však z bezpečnostních důvodů nemohly být na palubu ponorky uloženy láhve s vodíkem určeným pro plnění meteorologických balonů, byl za tímto účelem vyvinut a poprvé používán přenosný nízkotlaký vyvíječ vodíku, kde jako základní chemické látky byly použity práškový hliník a hydroxid sodný. V červnu byla meteorologická stanice bombardována britskými bombardovacími letouny a z toho důvodu se meteorologická skupina chtěla přemístit do připravené záložní letní meteorologické stanice umístěné v ledovém

masivu. Avšak dne 20. června 1943 narazila na hlídku norských vojáků, kteří po krátkém boji jednoho německého meteorologa zastřelili. Zbývajícím Němcům se podařilo přejít přes hory k pobřeží Magdalenenfjordu, odkud byli hned příští den evakuováni ponorkou U-302.

Hans Robert Knöspel po svém návratu ze Špicberků v létě 1942 navrhl Kontradmiralu Heinrichu Friedrichu Conradovi, aby dosavadní Zkušební polární stanice Zlaté návrší byla, mimo jiných úkolů, rovněž využívána k přípravě a výcviku personálu arktických *Wettertruppe* (meteorologických jednotek), které budou následně tajně rozmístovány v oblasti Arktidy. Zároveň navrhl využití zkušební stanice Zlaté návrší k dalšímu ověřování provozu již používaných pozemních automatických radiových meteorologických stanic WFL a Kröte.

Předložený návrh byl německým námořním velením přijat a v říjnu 1942 bylo na Zlatém návrší zřízeno tajné výcvikové středisko německé námořní meteorologické služby, jehož oficiální název zněl *Ausbildungs station Goldhöhe* (Vzdělávací stanice Zlaté návrší). V té době byl Hans Robert Knöspel, jako výraz ocenění svých dosavadních polárních zkušeností, jmenován jejím vedoucím v hodnosti *Námořní inspektor*. Výběr personálu byl prováděn osobně Knöspelem na základě dobrovolně individuálně podaných žádostí.

V souvislosti s vojenským využitím krkonošského Zlatého návrší v době 2. světové války je ještě nutno zmínit skutečnost, že zde byl od roku 1941 rovněž instalován letecký přehledový radiolokátor „Frey“, výrobek firmy GEMA. Jeho úkolem bylo, společně s obdobným radiolokačním zařízením umístěným na kopci Praha v Brdech (přesně v místě umístění současného meteorologického radiolokátoru ČHMÚ), zabezpečovat přehled o vzdušné situaci nad celým územím Čech. Z těchto důvodů bylo široké okolí Jestřábích bud uzavřeno německým vojskem s cílem zabránit vstupu cizích osob.

Na Zlatém návrší byl na podzim roku 1942 zahájen přísně utajovaný výcvik personálu budoucích arktických *Wettertruppe*, který probíhal zpravidla po dobu pěti měsíců každoročně od počátku listopadu do konce března následujícího roku. V navazujícím období jara a léta potom na jiných místech v Německu, Rakousku nebo Norsku probíhal jejich vojenský výcvik a další druhy příprav.

Například 3 až 4 členové každého expedičního týmu absolvovali čtrnáctidenní kurz praktického válečného lékařství a nouzového ošetřování zubů v horské zdravotnické škole v Saint Johanu a Bad Gasteinu v rakouských Tyrolích. Speciální vojenský výcvik byl prováděn ve škole pro vedení operací v horách ve Fulpmes poblíž Innsbrucku, apod.

Na vzdělávací stanici Zlaté návrší se vojáci učili provádět přízemní, ale i radiosondážní meteorologická měření a pozorování, obsluhovat meteorologická zařízení, znát astronomickou orientaci, zacházet se spřeženími eskymáckých psů nebo sobů se saněmi, podnikali dlouhé lyžařské horské túry, připravovali se k přežití v drsných klimatických podmínkách, spali ve stanech nebo spacích vacích přímo na sněhu, bivakovali ve sněhových záhrabech, stavěli iglú, učili se základy lovu, konzumovali konzervované nebo dehydratované potraviny apod. Jako externí pracovník se tehdy na organizaci výcviku rovněž podílel *docent Dr. Walter Findeisen*.

Prvního výcvikového turnusu se zúčastnilo celkem 30 osob, které poté koncem léta 1943 směřovaly jako personál arktických *Wettertruppe* na Špicberky a do dalších severních polárních oblastí.

Německé arktické *Wettertruppe* zahajovaly svoji expediční činnost v přístavu Kiel zpravidla počátkem koncem srpna až



Výcvik na Zlatém návrší

počátkem října, tak aby do zájmových oblastí dopluly přibližně v polovině listopadu, kdy v těchto severních oblastech již panovala polární noc, která trvala více než 40 dní. Pod krytím tmy polární noci byly potom rozvinovány, budovány a zamaskovány meteorologické stanice, které následně zahájily svoji pravidelnou činnost.

Každou arktickou *Wettertruppe* zpravidla tvořilo až 10 osob ve složení:

- 1x velitel jednotky;
- 1x hlavní vědecký pracovník;
- 2x asistent velitele;
- 6x inspektor provozu (měření a pozorování počasí, radiový provoz).

Materiál, výzbroj a výstroj arktických *Wettertruppe* vážila podle velikosti jednotky a délky jejího nasazení 50 až 80 tun, přičemž obsahovala 1,2 kg potravin na 1 osobu/1 den, polární výstroj, stany, spací vaky ze sobí kůže, sněžnice, lyže, transportní saně, lovecké a vojenské zbraně, munice a pěchotní miny, léky a lékařské potřeby, nářadí a kuchyňské vybavení, palivo (uhlí a naftu), meteorologická, radiová a šifrovací zařízení, několik tzv. „*knöspelových kostek*“, atd.

Knöspelova kostka představovala skládací plechový kontejner o rozměrech 3,0 x 3,0 x 2,2 m, který byl Knöspelovým patentem. Vzájemným propojením několika takových „*kostek*“ byl vytvořen obytný objekt meteorologické stanice.

V rámci prvního výcvikového turnusu, který proběhl na Zlatém návrší, se kromě jiných meteorologických skupin připravovala i arktická *Wettertruppe* s krycím názvem „*Kreuzritter*“, která byla počátkem října 1943 vysazena v Liefdelfjordu na severním pobřeží Špicberků. Jejím velitelem byl opět určen Hans Robert Knöspel, který ještě před vlastním zahájením polární expedice dne 21. června 1943 uzavřel v Berlíně sňatek s *Erikou Fickert-Forstovou*. Převahu osob, techniky a zásob provedly námořní meteorologická loď *Carl J. Busch*, doprovázená ponorkou U-355, kterým velel *Korvettenkapitän* (pozn.: *K/ kpt.* – čs. ekv. *major*) *Günther La Baume*. V průběhu plavby na Špicberky byla koncem září na Medvědí ostrově vysazena a zprovozněna pozemní radiová automatická meteorologická stanice WFL. Během svého nasazení provedla Meteorologická stanice „*Kreuzritter*“ mimo jiné celkem více než 220 radiosondážních výškových meteorologických měření. Meteorologické zprávy byly, z důvodu zachování utajení a dodržení maximálního radiového klidu, vysílány 4x denně (00:00, 06:00, 12:00 a 18:00 hod. SEČ).

Po ukončení činnosti bylo nezbytné před zahájením odsunu jejího personálu pomocí ponorky U-355 dne 30. června 1944

zaminovat vstup do prostorů vlastní meteorologické stanice. Tento úkol si vzal na starost *Hans Robert Knöspel*. V důsledku neopatrného zacházení s použitou nášlapnou minou a její následné exploze na místě zahynul.

V souvislosti s účastí *Hanse Roberta Knöspela* v polární misi byl v srpnu 1943 novým velitelem výcvikového střediska německé námořní meteorologické služby na Zlatém návrší jmenován *Gottfried Weiss*.

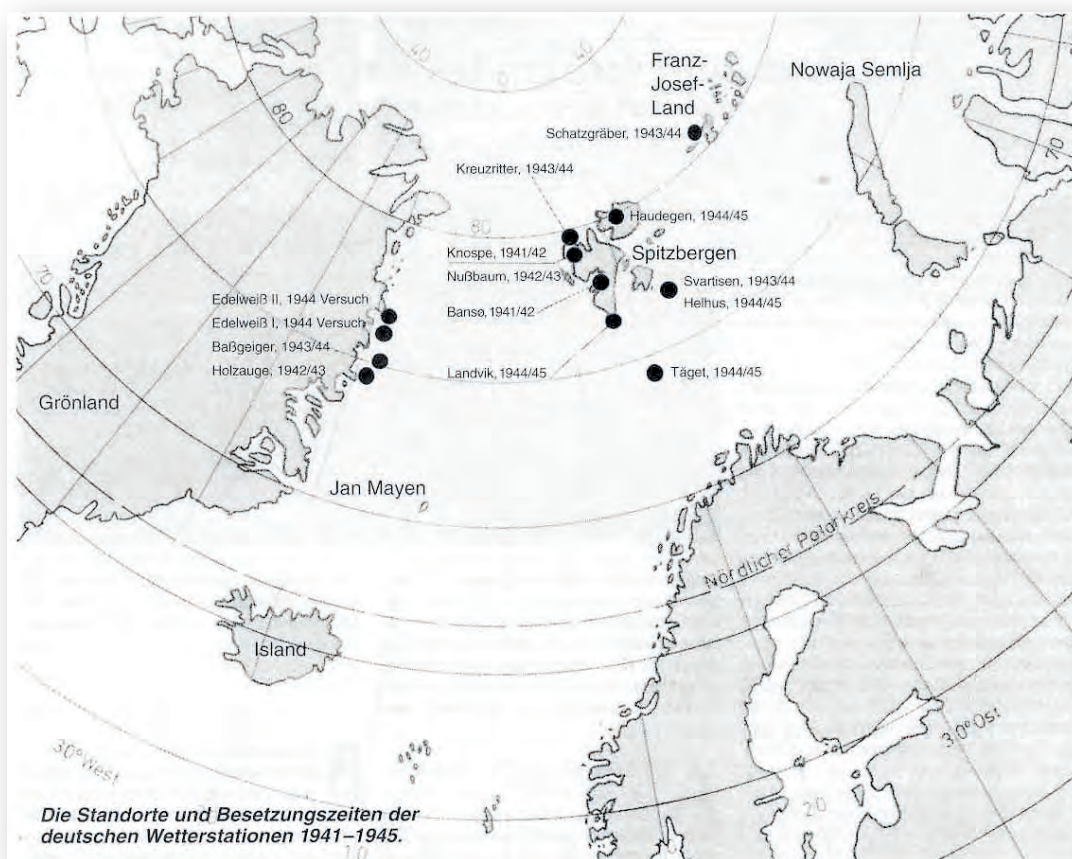
Nejrozsáhlejší námořní operace *Reichs Kriegsmarine* k vysazení u uvedení do provozu pozemních automatických radiových meteorologických stanic *WFL* v neobydlených polárních oblastech byla zahájena dne 18. září 1943. V té době vyplula z vojenského námořního přístavu v Kielu ponorka *U-537*, které velel *Kapitänleutnant* (pozn.: *Kpt/Lt.* – čs. ekv. *kapitán*) *Peter Scherewe*. Na palubě ponorky se tehdy nacházelo 21 souprav meteorologických stanic *WFL*, které měla instalovat a uvést do provozu odborná skupina *Marinewetterdienst* ve složení meteorolog *Kurt Sommermeyer* a odborný asistent *Walter Hildebrant*. Během 82 dní bylo 14 stanic *WFL* nainstalováno a zprovozněno v oblasti severoatlantické Arktidy (Grónsko, Špicberky, Země Františka Josefa), 5 v oblasti Barentsova moře a 2 stanice na severovýchodním pobřeží Kanady na poloostrově Labrador a na ostrově Newfoundland.

Dne 27. října 1943 byla ponorkou *U-355* na ostrově Hopen jihovýchodně od Špicberků vysazena a následně zřízena čtyřčlenná meteorologická stanice *luftwaffewetterdienst* s kódovým označením „*Svartisen*“, kterou vedl *Leutnant zur See* (pozn.: *L/Zs.* – čs. ekv. *poručík*) *Jürgen Neunteufl*. Stanice byla v provozu až do července 1944.

Další meteorologická stanice „*Lundvig*“ byla v říjnu 1943 vysazena na jižním pobřeží Špicberků ponorkou *U-365*.

V téže době byla v Cambridgeském průlivu na ostrově Alexandřina země zřízena námořní meteorologická stanice „*Schatzgräber*“. Na jaře 1944 však její obsluha byla postižena silnou otravou ze špatně zpracovaného medvědího masa. Ponorce *U-354* s lékařskou pomocí na palubě se nepodařilo pro silné nahromadění ledu k pobřeží Alexandřiny země proniknout. Proto byl počátkem července vyslán na pomoc dopravní letoun, který si však při přistání poškodil podvozek. Po nouzové opravě byl dne 11. července 1944 evakuován veškerý nemocný meteorologický personál. Technické zařízení, výzbroj, výstroj a zásoby zanechané na ostrově potom v říjnu odvezla ponorka *U-387*.

V ranních hodinách dne 7. září 1943 vyslala norskobritská meteorologická stanice na Špicberkách do britské námořní centrály zprávu, že se k ostrovům blíží válečné lodě, které byly zprvu považovány za britské. K překvapení norskobritské vojenské jednotky však tyto lodě zahájily palbu na pobřežní zařízení. Jednalo se totiž o německý námořní svaz, kterému velel *Vizeadmiral* (pozn.: *V/Adm.* – čs. ekv. *generálporučík*) *Oskar Kummetz*. Svaz přiřkl ke Špicberkám se dvěma bitevními loděmi a dalšími devíti doprovodnými torpédoborci, aby v rámci operace „*Sizilien*“ zničil spojeneckou radiovou a meteorologickou stanici a veškerou okolní vojenskou infrastrukturu. Od počátku jara 1943 byly v Norsku shromážděny hlavní síly německého válečného loďstva. Ve snaze najít pro ně nějakou činnost navrhl hlavní námořní štáb provedení výpadu na Špicberky. Zničení slabých postavení pobřežní obrany, radiové a meteorologické stanice a zneškodnění, nebo zajetí několika desítek vojáků sice jen stěží mohlo zasluhovat pozornost tak silného válečného námořního



Rozmístění tajných německých povětrnostních stanic v Arktidě v letech 1941 až 1945

svazu při současné spotřebě obrovského množství stále cennějších pohonných hmot, přesto však dalo vrchní velitelství *Reichs Kriegsmarine* k akci souhlas.

Večer 6. září 1943 vypluly bitevní lodě *Tirpitz* a *Scharnhorst* v doprovodu dalších devíti torpédoborců z kotviště v Altafjordu a zamířily, kryti britskou válečnou vlajkou, ke Špicberkám, kam dorazily 7. září ráno. Německý námořní svaz se poté rozdělil a *Tirpitz* společně s torpédoborci 4. flotily ostřeloval osadu Barentsburg, zatímco *Scharnhorst* v doprovodu 5. a 6. flotily zamířil do Grönfjordu a do Adventní zátoky, kde torpédoborce vysadily na břeh šest set vojáků od *Infanterieregiment 349* (pěší pluk 349). Poté, co těžká děla *Tirpitzu* zničila slabá spojenecká obranná postavení, rádiovou a meteorologickou stanicí, provedli němečtí vojáci pomocí trhavin demolici spojenecké infrastruktury a zajali šedesát tři vojáků. Následně se na břeh vylodil tým filmařů a fotografů, aby provedenou akci zachytil pro potřeby německé válečné propagandy. O den později se všechny německé válečné lodě vrátily zpět do kotviště v Altafjordu. Praktické výsledky operace „*Sizilien*“ však byly fakticky nulové, neboť již 19. října 1943 vysadil v rámci operace „*Locomotive*“ americký těžký křižník „*USS Tuscaloosa*“ za podpory jednoho amerického a třech britských torpédoborců v Isfjordu norskou vojenskou jednotku za účelem obnovení meteorologické stanice.

Ve výcvikovém středisku německé námořní meteorologické služby na krkonošském Zlatém návrší bylo v období let 1942–1944 postupně připraveno celkem 13 arktických *Wettertruppe*, z nichž 4 byly vyslány na východní pobřeží Grónska, 5 na Špicberky, 2 na ostrov Hopen, 1 na ostrov Alexandrina země a 1 na ostrov Björnøya (11 posádek meteorologických stanic bylo vycvičeno pro potřeby *Reichs Kriegsmarine* a 2 pro *Abwehr*). Celkově tak náročný vysokohorský výcvik na Zlatém návrší absolvovalo 100 až 130 osob.

Obdobným způsobem bylo v roce 1944 poblíž norského Bergenu zřízeno výcvikové středisko *Luftwaffewetterdienst*, kde byly připraveny celkem 3 *Wettertruppe* s určením 2x na východní pobřeží Grónska a 1x na Medvědí ostrov.

Výcvik na Zlatém návrší byl s ohledem celkovou strategickou vojensko-politickou situací ukončen na počátku roku 1945. Činnost původní Polární zkušební stanice pokračovala až do počátku května 1945.

Jako jedna z posledních absolvovala výcvik na Zlatém návrší arktická *Wettertruppe* „*Haudeggen*“, která pod velením *Dr. Wilhelma Degeho* od srpna 1944 působila v Severovýchodní zemi (Nordaustlandet) na severu Špicberků v zálivu Rijpfjorden na místě o souřadnicích 80° 00' s. š., 22° 30' v. d. Jako velitel poslední německé vojenské jednotky v Evropě složil *Wilhelm Dege* kapitulaci do rukou *Ludwiga Albertsena*, kapitána norského trawleru *Blaasei* až dne 4. září 1945.

Důvodem takto pozdní kapitulace byl mimo jiné způsoben skutečností, že místo dislokace meteorologické stanice bylo, vyjma několika mála dnů, po volném moři prakticky nepřístupné a pěší přesun po pevnině a zamrzlém moři je v těchto zeměpisných šířkách velmi nebezpečný. Posádka se tak začala připravovat na další přezimování, když měla dostatek provozních zásob z dodávek shozených letouny *Luftwaffe* na počátku roku 1945.

Hlavním důvodem však byla pravděpodobně skutečnost, že dne 24. dubna 1945 obdržel velitel meteorologické stanice telegram od nadřízeného *Marinegruppe Komando Nord* (Velitelství námořní skupiny Sever) s úkolem nadále setrvat na svém místě, přezimovat zde až do roku 1946 a dále pokračovat v plnění stanovených meteorologických úkolů.

Jako zajímavost je možno uvést, že zbytky budovy a zařízení této meteorologické stanice se dochovaly až do současnosti.



Povětrnostní stanice Haudeggen na Špicberkách v roce 1944, krátce po svém zřízení



Meteorologická měření na povětrnostní stanici Haudeggen

Přestože území Špicberků, Grónska, Islandu a dalších severních polárních oblastí nehrálo v průběhu 2. světové války žádnou zásadní roli ve strategických či operačních záměrech obou válčících stran, může být s podivem, jak velkou pozornost spojeneckého i německého velení tyto oblasti zaujímaly. Bylo to dáno především tím, že námořní operace, spojené především se strategickou lodní přepravou vojenského a dalšího materiálu, které byly vedené v arktických vodách, i letecké operace nad nimi vyžadovaly rovněž organizaci nepřetržitého toku meteorologických informací, protože znalost aktuálních a předpokládaných meteorologických podmínek byla důležitým předpokladem jejich úspěchu. Z tohoto důvodu mělo na obou stranách válečného konfliktu zřizování, udržování a provoz vlastních meteorologických stanic v těchto oblastech a naopak likvidace stanic nepřátelských nepochybně nepoměrně větší význam, než by velikost těchto meteorologických stanic a obsah jejich informací zdánlivě napovídaly.

Obou Knöspelových meteorologických polárních expedic na Špicberky se mimo jiných osob rovněž zúčastnil jeden původem československý občan jménem *Antonín Pohořalý*. Narodil se v nedalekých Vítkovicích v české rodině, jako nejmladší ze šesti dětí místního cestáře. Vyučil se řezníkem, ale pracoval většinou na silnicích, hlavně na stavbě nové Masarykovy horské silnice vedoucí na Zlaté návrší. Dotáhl to až na pozici okresního cestáře.

Již před válkou se oženil s Němkou *Annou Krausovou*. Po záboru českého pohraničí nechtěl opustit svůj domov a odejít do vnitrozemí jako většina Čechů. Oba manželé se tak automaticky stali říšskoněmeckými občany a v té době se z *Antonína Pohořalého* stal *Anton Pohoschaly*.

Jako pomocný cestář udržoval původní Masarykovu horskou silnici z Horních Míseček na Zlaté návrší a tam se také seznámil s vedoucím výcvikového střediska německé námořní meteorologické služby *Hansem Robertem Knöspelem*.

V té době mu začal pomáhat mu s různými pracemi na zkušební stanici, které ho velmi zaujaly a zajímaly. Nakonec na Zlaté návrší přesídlil, když mu *Knöspel* nabídl byt přímo na stanici a později také možnost účasti v nadcházejících námořních arktických meteorologických expedicích.

Pohořalý souhlasil, jako dobrovolník byl přijat k *Marinewetterdienst* v hodnosti námořní asistent. V letech 1941 až 1942 se zúčastnil operace s krycím názvem „*Knöspe*“, v letech 1943 až 1944 potom „*Kreuzritter*“. Za svoji činnost v rámci polárních meteorologických expedic byl později vyznamenán německým válečným křížem II. a I. stupně.

V květnu 1945 osobně předal *Antonín Pohořalý* polární zkušební stanici Zlaté návrší Československé armádě. Později byl zatčen, byl postaven před mimořádný lidový soud a obviněn ze zločinu napomáhání nepříteli v době ohrožení republiky. Hájil se tím, že nikdy nikomu neuškodil, nikoho nezabil, nebyl na frontě, ani nenpomáhal válečnému úsilí nacistického Německa, ale pouze se v německé uniformě zúčastnil vědeckých polárních výzkumů. Za svoji činnost byl v roce 1946 odsouzen k trestu odnětí svobody na 1 rok nepodmíněně.

Dalším z historicky doložených českých pracovníků působících na Zlatém návrší byl *Karel Knapp*, který zde jako totálně nasazený prováděl pomocné práce.

V poválečném období převzala opuštěnou Polární zkušební stanici Zlaté návrší Československá armáda a obnovená vojenská povětrnostní služba zde v létě 1945 zřídila svoji horskou meteorologickou stanici.

Vojenská horská meteorologická stanice Zlaté návrší působila od roku 1945 nejprve v přímé podřízenosti *Školy povětrnostní služby Velitelství letectva*, od roku 1947 potom *Povětrnostní ústředny 1* (obě v Praze-Kbelích). Na konci roku 1952 byla převedena do podřízenosti tehdejšího *Státního meteorologického ústavu MNO*.

Dnem 1. ledna 1954, v souvislosti s celkovou reorganizací vojenské povětrnostní služby, přešla tato stanice mimo resort MNO a zůstala nadále součástí nově vytvořeného *civilního Státního meteorologického ústavu*, kde byla později v průběhu 70. let zrušena z důvodu celkově zchátralého stavu budov a nemožnosti dodržet přísná pravidla stanovená pro provoz objektů v chráněných oblastech Krkonošského národního parku.

Na *Přírodovědecké fakultě Německé university* v Praze působil v letech 1941 až 1945 jako externí docent meteorologie *Doc. Dr. Walter Theodor Findeisen*. Již v roce 1931 se ve své první disertační práci na *Matematicko-fyzikální fakultě University Hamburg* soustředil na procesy vytváření mlh, studium koagulace a měření velikosti a počtu vodních kapek. Svoji druhou disertační práci v roce 1937 na *Humboldtově universitě* v Berlíně věnoval novým způsobům meteorologických měření vlhkosti vzduchu. V roce 1938 se habilitoval v Mnichově a z té doby pocházejí jeho představy o vzniku atmosférických srážek vlivem přítomnosti sublimačních jader, podle nichž všechny vydatnější srážky vznikají z ledových krystalků tvořících se postupně v oblačnosti a vypadávajících k zemi. Nezávisle na švédském meteorologovi *Toru Haroldu Bergeronovi* tak formuloval teorii o vzniku atmosférických srážek ve smíšených oblacích, která je známá jako „*Teorie bergeronova a findeisenova*“ (někdy také jako *Efekt bergeron-findeisenův*).

Dne 1. ledna 1939 byl *Walter Findeisen* jako záložní důstojník povolán k výkonu vojenské služby a začal vykonávat funkci *Velitel 1. čtyř 1. roty náhradního praporu I. pěšího pluku 103 XI. armádního sboru D* v saském Löbau. Později byl *Leutnant Dr. Walter Findeisen* (pozn.: Lt. – čs. poručík) převelen nejprve k *Reichsamtes für Wetterdienst (Říšskému úřadu pro povětrnostní službu)* v Berlíně a na podzim roku 1940 potom do Prahy. Po svém příchodu zřídil při německé *Vysoké škole chemicko-technologického inženýrství* v Dejvicích odlučené *Wolkenforschungsstelle des Reichsamtes für Wetterdienst (Pracoviště výzkumu oblačnosti Říšského úřadu pro povětrnostní službu)*. Zde působil jako jeho ředitel a zabýval se laboratorními pokusy, jejichž cílem bylo, na základě měření přirozených a umělých ledových jader v různých chladicích aparaturách, získat poznatky o spektru těchto jader a o fyzikálních a chemických příčinách jejich vzniku. Podílel se rovněž na vývoji a úpravách německých meteorologických radiosond typu *LANG*, které toto pracoviště vyrábělo.



Víceúčelový letoun Heinkel, He-219 Uhu

K fyzikálním problémům řešených v době 2. světové války rovněž patřily praktické otázky, například jak zabránit vzniku kondenzačních sledů, které prozrazovaly letouny operující ve velkých výškách. Proto *Walter Findeisen* prováděl pokusy se zmenšováním obsahu vodní páry ve výfukových plynech leteckých motorů a s jejich větším rozptylem v okolní atmosféře. Jeho pracoviště zároveň řešilo otázky vzniku a odstraňování atmosférické námrazy usazené na letounech a rovněž se věnovalo vývoji přístrojů indikujících její vznik během letu. Za tímto účelem bylo prováděno velké množství letových zkoušek. Rovněž byly prováděny pokusy s technickým ovlivňováním počasí, když byl během letu v oblačnosti rozprašován křemenný písek. Mnohé z jeho teoretických závěrů se v pozdější době nepotvrdily, jiné projekty nebyly vzhledem k blížícímu se konci války dokončeny.

Praktické pokusy prováděl *Walter Findeisen* na letišti v Praze-Kbelích a rovněž v rámci tehdejšího *Letecko-technického zkušebního ústavu* v Letňanech, kde měl přiděleno několik letounů, například moderní víceúčelový *Heinkel He-219 Uhu*, které byly vybaveny příslušnými meteorografickými přístroji pro provádění výškových aerologických měření. V zadním traktu letiště ve Kbelích měl dále zřízen rozsáhlý sklad meteorologických přístrojů a zařízení a rovněž experimentální radiosondážní stanici. Na základě experimentálních výškových radiosondážních a letounových meteorologických měření, prováděných na letových tratích nad územím celé Evropy, potom například konstruoval příslušné výškové vertikální atmosférické řezy a prováděl rozbor parametrů vyšších vrstev atmosféry.

V době pražského povstání působil *Doc. Dr. Walter Theodor Findeisen* v důstojnické uniformě příslušníka *Wehrmachtu* (podle některých zdrojů byl v té době příslušníkem *Waffen SS*) ve svém výzkumném oddělení v areálu *Vysoké školy chemicko-technologického inženýrství* v Dejvicích. Zde byl podle nepotvrzených informací dne 9. května 1945 náhodně zastřelen povstaleckou skupinou, která přišla do objektu školy provést její převzetí.

Podle jiných nepodložených zpráv však po něm, podobně jako po dalších jiných německých odbornících, v té době rovněž začaly pátrat zvláštní vojenské kontrarozvědné jednotky *SMĚRŠ* (podle rus. *směřť špiónom*) sovětského *Narodnovo komissariata vnutrennich děl – NKVD (Lidového komisariátu pro vnitřní záležitosti)* za účelem jeho dalšího využití na území SSSR v rámci nejrůznějších poválečných výzkumných projektů. V období let 1945–1946 deportovaly sovětské orgány z osvobozených evropských zemí do internačních táborů – „gulagů“ na území SSSR na 3 500 000 Němců a značná část z nich zde bez dalších stop zmizela. Skutečný osud *Doc. Dr. Waltera Theodora Findeisena* tak v současnosti není objasněn.

V poválečném období převzala veškeré výzkumné a laboratorní zařízení, přístroje a dokumentaci výzkumného pracoviště *Waltera Theodora Findeisena* československá vojenská povětrnostní služba. V rámci *Školy povětrnostní služby* a později *Hlavní povětrnostní ústředny* v Praze-Kbelích potom začala pod vedením kapitána *Václava Čejky* provádět nejprve pokusná, později rutinní radiosondážní měření a rovněž pravidelné letounové průzkumy počasí. Ukořistěný materiál se zároveň stal základem její, na tehdejší poměry velmi dobře vybavené laboratoře a rovněž meteorologického skladu. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 8.

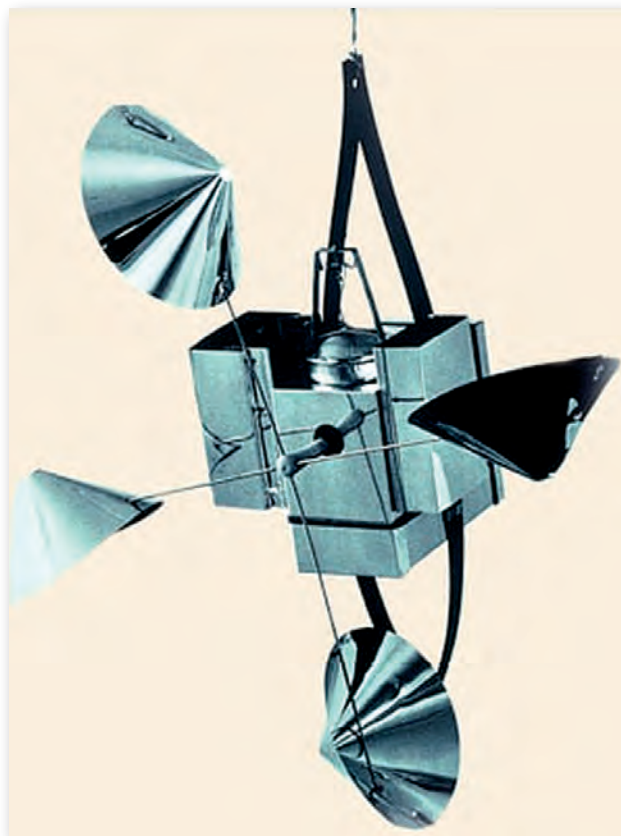
Počátkem 50. let navázalo na *Findeisenovu* experimentální práci rovněž *Oddělení fyziky atmosféry Geofyzikálního ústavu ČSAV* v Hradci Králové, které v té době převzalo od vojenské správy některá laboratorní zařízení, především „oblačnou komoru“ a příslušnou technickou a vědecko-odbornou dokumentaci. Úkolem tohoto oddělení, kde tehdy působili *RNDr. Josef Podzimek*, *Milan Koldovský* a další, bylo ověřit výsledky leteckých experimentů a případně obnovit výzkumné práce s přetlakovými a podtlakovými komorami v rámci řešení problematiky technického vytváření

oblačnosti. V pozdějším období byla původní *findeisenova* komora upravena a na přelomu 50. a 60. let zde byly prováděny pokusy s infikováním oblačnosti jodidem stříbrným.

Dne 2. září 1939 obsadila německá *Luftwaffewetterdienst (Meteorologická služba vzdušných zbraní)* prostory původního sloučeného prognózního pracoviště civilní a vojenské povětrnostní služby, které bylo od 23. února 1937 dislokováno na pražském ruzyňském letišti a bylo tvořeno *Oddělením letecké povětrnostní služby SÚM*, *Oddělením všeobecné předpovědní služby SÚM* a *Vojenským oddělením povětrnostní služby SÚM*. Až do počátku května roku 1945 zde potom sídlila *Luftwaffe Hauptwetterwarte (Hlavní povětrnostní stanice vzdušných zbraní)*, která odpovídala za meteorologické zabezpečení veškerého civilního a vojenského letového provozu nad územím tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava.

V době pražského povstání byla dne 6. května 1945 na ruzyňském letišti zřízena vojenská správa. V prostorách bývalé *Luftwaffe Hauptwetterwarte* potom pod vedením *RNDr. Antonína Veseckého*, předválečného civilního zaměstnance vojenské povětrnostní služby, začalo v průběhu května a června působit obnovené pracoviště *Synoptické a letecké meteorologie* tehdejšího *Státního meteorologického ústavu* a společně s ním zde v té době rovněž zahájila činnost *Zvláštní skupina vojenské povětrnostní služby* pod velením poručíka *Karla Janhuby*. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 8.

7.2 ROZVOJ TECHNICKÝCH METEOROLOGICKÝCH PROSTŘEDKŮ A ZAŘÍZENÍ V OBDOBÍ 2. SVĚTOVÉ VÁLKY



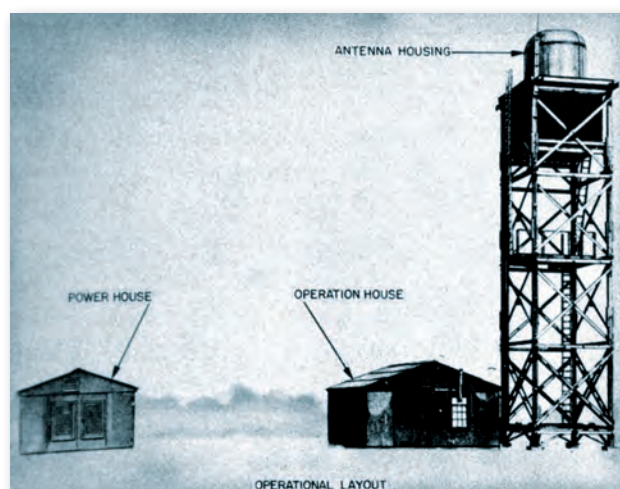
První sériově vyráběná radiosonda Vaisala RS-11 z roku 1936

V průběhu válečných let 1939–1945 došlo k zásadním změnám v dosavadním pojetí vedení operací, bitev a bojové činnosti. Německo jako první v červenci 1940 zahájilo hromadné nálety na britská města, spojenecké strategické bombardovací svazy začaly vést obdobnou činnost proti Německu od března 1942 až do konce bojů 2. světové války. Od poloviny roku 1944 byla na německé straně patrná snaha urychleně dokončit vývoj jaderné zbraně a tento projekt propojit s vývojem rakety V2. V listopadu 1944 byl proveden první útok rakety V2 s klasickou hlavicí na Londýn (2 450 mrtvých, 6 500 raněných). V listopadu roku 1944 a potom v březnu roku 1945 byl s největší pravděpodobností proveden první a následně rovněž druhý německý

pokus s jadernou náloží. Podle dosavadních historických pramenů se ukazuje, že se nejspíš nemělo jednat o „klasickou“ jadernou zbraň v dnešním pojetí, ale o nálož složenou z lehkých štěpných prvků a obohaceného uranu, které byly doplněny příslušným množstvím klasických výbušnin. Především nedostatek potřebného množství obohaceného uranu *U-235* a zároveň rychlý postup spojenců na východní i západní frontě zapříčinily, že Německo již nedokázalo tuto kvalitativně zcela novou zbraň hromadného ničení včas dokončit a provést její operační nasazení. Naopak USA jaderné bomby operačně nasadily ve dnech 6. a 9. srpna 1945 při bombardování japonských měst Hirošima a Nagasaki. Jejich použití, podobně jako v roce 1915 německý chlórový vlnový útok u francouzského Yprés, znamenalo další



Radioteodolit SCR-658 využívaný v době 2. světové války armádou USA



Stacionární meteorologický radiolokátor SCR-615 B

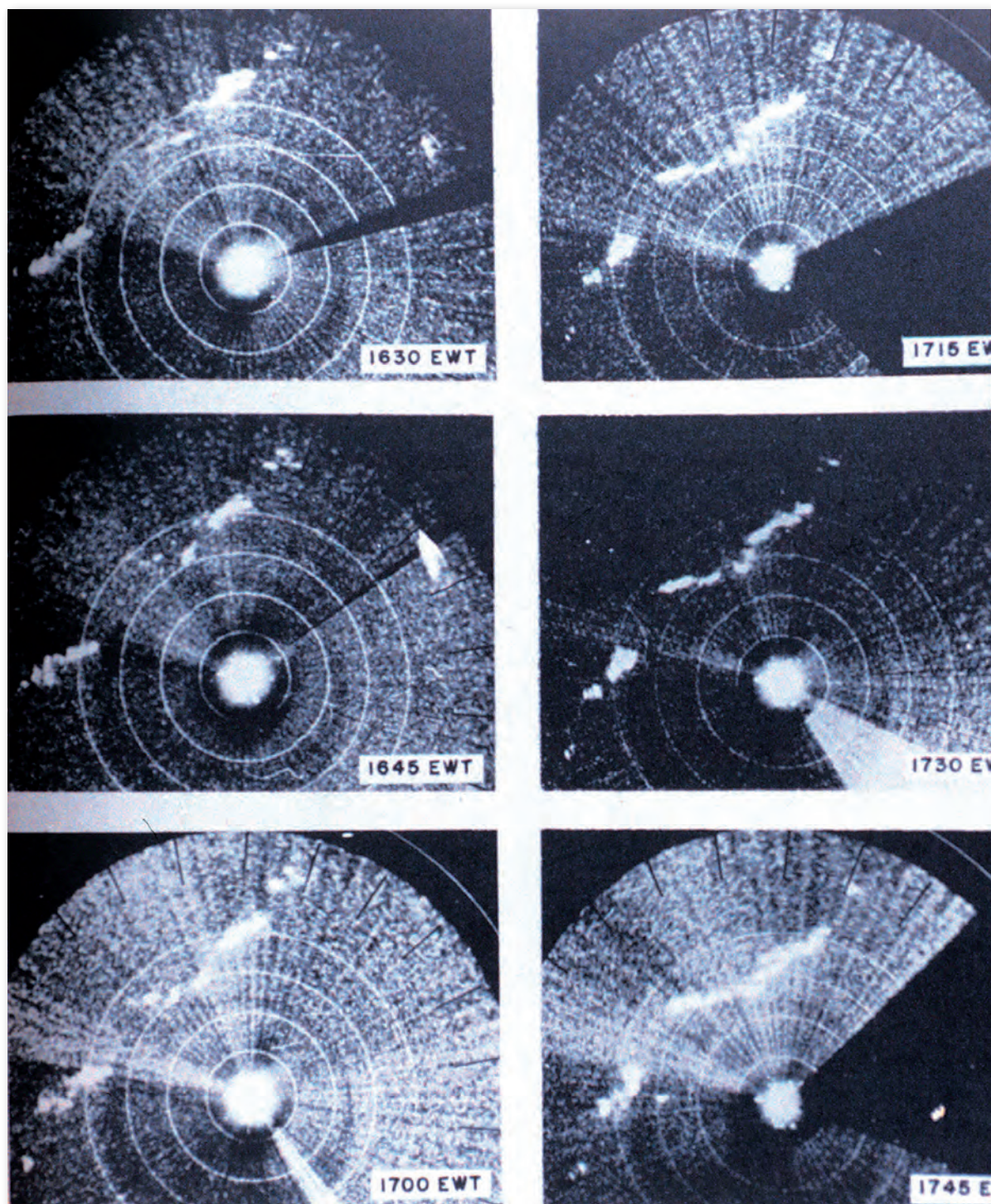


Meteorologická jednotka armády USA při přípravě radiosondážního měření na Islandu v roce 1944

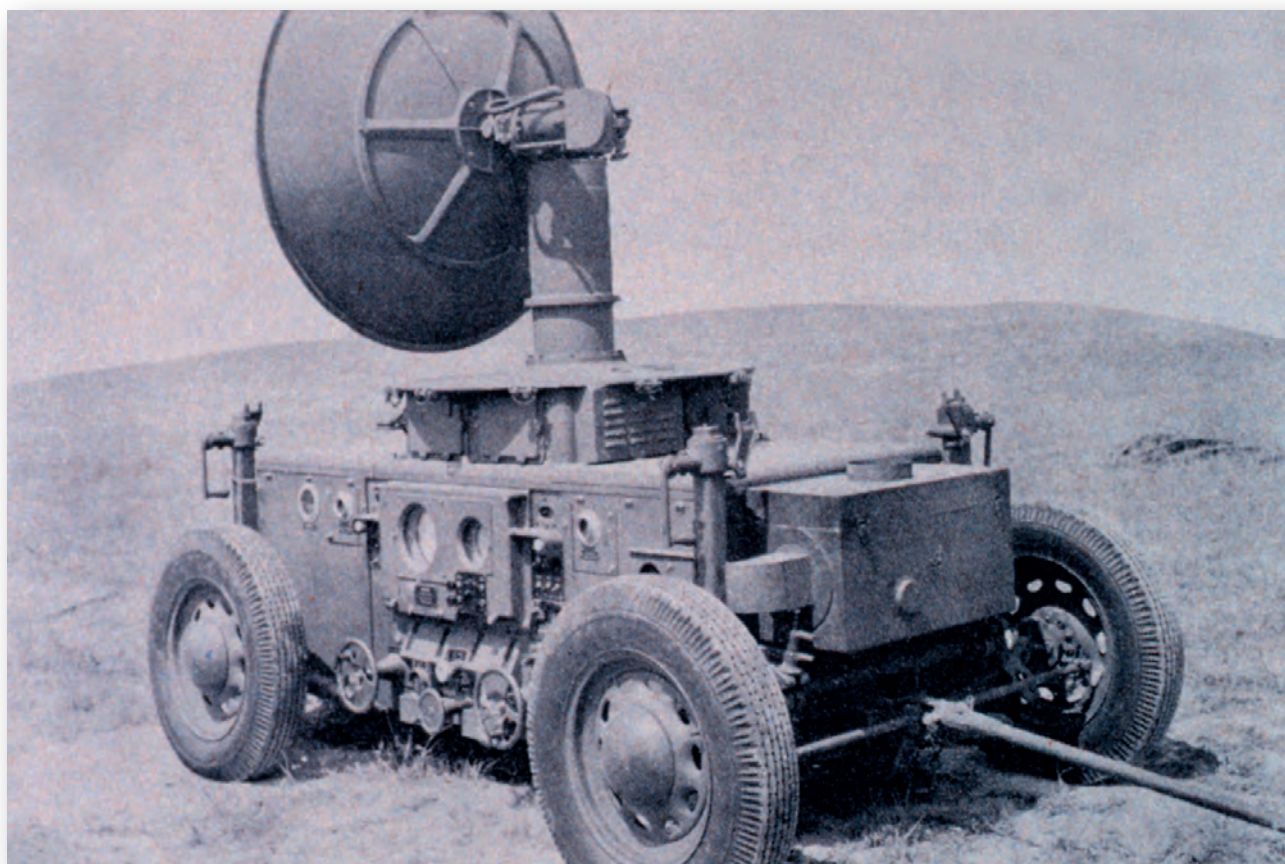
zásadní zlom v dosavadních dějinách vedení válek. Velkou roli v boji s nepřítelem tak nakonec sehrály zbraně, které pro svou účinnost získaly obávaný název – zbraně hromadného ničení. Vznikly díky obrovskému, do té doby nevídanému, rozvoji vědy a techniky především v prvních letech 2. světové války a zavádění aplikací vojenského výzkumu do praxe v průběhu jejího dalšího vývoje.

Vedlejšími produkty vojenského výzkumu pak byl mimo jiné pokrok v atomové fyzice, dokonalejších vědeckých metodách předpovídání počasí nebo moderních kryptografických metodách apod. Vše, co posilovalo strategickou převahu nad nepřítelem, mělo zároveň napomáhat k jeho totální likvidaci.

Na jednom z prvních míst se v rámci vedlejších produktů vojenského výzkumu jednalo o rozvoj vojenských meteorologických služeb a v té souvislosti především o rozvoj technických prostředků a rovněž technologií, metod a postupů při předpovídání počasí. V okamžiku, kdy začaly armády zavádět nové způsoby vedení bojové činnosti a nové zbraňové a technické systémy, význam meteorologických podmínek a jejich předpovídání ještě vzrostl. Velitelé a štáby si začali mnohem více uvědomovat význam těchto skutečností mnohdy až strategického rozměru. Proto začali prohlubovat své znalosti o počasí a podnebí, zkoumat mnohem podrobněji účinky meteorologických vlivů na jednotlivé druhy zbraní, technických systémů a na plnění bojových



Radiolokační snímky přechodu studené fronty v Bostonu dne 22. června 1943



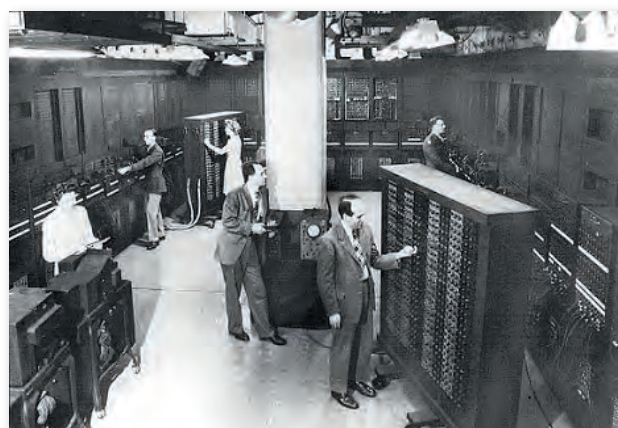
Mobilní radiolokátor AN / TPL-1



Operátor meteorologického radiolokátoru v UK Met. Office na konci 40. let

úkolů vojsk a rovněž významně podporovat rozvoj vlastních povětrnostních služeb a jejich technických prostředků.

Významný předěl v dosavadních způsobech zkoumání volné atmosféry znamenal rok 1939, který lze považovat za počátek pravidelného používání meteorologických radiosond v operativní synoptické praxi. Jako první začala tato měření rutinně provozovat britská *United Kingdom Meteorological Office* (Meteorologický úřad spojeného království) a rovněž *Oddělení výškových radiosondážních měření British Air Ministry Meteorological Office* (meteorologického úřadu britského hlavního velitelství letectva), které bylo dislokováno v anglickém Dunstable. Podle údajů těchto radiosondážních měření byly



Samočinný elektronkový počítač ENIAC

následně sestavovány předpovědi parametrů vyšších hladin atmosféry pro tratě letů dálkového strategického vzdušného průzkumu, strategických bombardovacích svazů apod.

Počátek tohoto převratného okamžiku spadá do roku 1930, kdy finský profesor *Dr. Vilho Väisälä* vynalezl v Helsinkách první meteorologickou radiovou sondu, v roce 1931 definoval zásady provádění výškových radiosondážních měření a zahájil první pokusná měření. V roce 1936 založil firmu *Vaisala* a jako první zahájil průmyslovou výrobu radiosond. V jeho stopách rychle pokračovaly obdobné snahy v SSSR, USA, Velké Británii a Německu.

V průběhu 2. světové války se radiosondážní měření atmosféry stalo nedílnou součástí činností meteorologických služeb armád všech rozhodujících válčících států.

Jako další z kvalitativně nových technických meteorologických prostředků moderní doby se objevil meteorologický radar. Slovo „*radar*“ se poprvé v praktické činnosti objevilo v průběhu roku 1940 ve Velké Británii jako zkratka pro metodu *Radio Detection and Ranging*, tzn. metodu zjišťování cílů a jejich polohy pomocí radiových vln. V krátké době potom následovaly USA, Německo a Japonsko. Uvedená metoda využívala skutečnosti, že radiové vlny jsou, podobně jako viditelná část světelného spektra, elektromagnetickými vlnami, ale jejich vlnové délky jsou podstatně delší, od desetin milimetrů až do řádu kilometru. Z vlastního názvu je zřejmé, že prvotní a nejdůležitější využití radaru bylo čistě vojenské, tedy bylo určeno ke zjišťování nepřátelských, především leteckých či námořních sil. V této době sehrávalo využívání radiolokátorů pro meteorologické účely pouze okrajovou roli. Schopnost radaru objevovat místa se zvláště výraznou a srážkově aktivní oblačností se nicméně začala během 2. světové války, byť ojedinele, využívat. Radiolokační detekce srážek byly zaznamenávány již v roce 1940, avšak první historicky doložitelné snímky pocházejí z Bostonu, ve státě Massachusetts v USA ze dne 22. června 1943, kdy byl pomocí stacionárního meteorologického radaru *SCR-615 B* sledován přechod studené fronty.

Za účelem sledování atmosférických bouřek začal být v roce 1945 ve vojenském letectvu USA využíván mobilní radiolokátor *AN/TPL-1* s účinným dosahem do vzdálenosti 55 km, původně určený pro řízení vyhledávacích protiletadlových světlometů.

Zásadní rozvoj systému radiolokační meteorologie však nastal až v období po 2. světové válce, zejména v průběhu 50. let, kdy se tato dříve nedostupná vojenská technologie začala více používat i k čistě meteorologickým účelům.

Období 2. světové války lze rovněž považovat za období zahájení rozvoje praktického numerického zpracování meteorologických předpovědí. Jeden z nejvýznamnějších průkopníků této problematiky, profesor fyziky v *Ursinus College* (USA) *John Walker Mauchly*, který se zajímal o meteorologii, začal počátkem 40. let uvažovat o tom, jak pomocí automatických matematických výpočtů významně urychlit zpracování meteorologických předpovědí. Od roku 1943 v rámci armádního projektu, společně s *Johnem Presperem Eckertem* a *Johnem von Neumannem*, vyvíjel a konstruoval v *Penn State University* v Pensylvánii první samočinný elektronkový počítač *ENIAC* (*Electronic Numerical Integrator And Computer*).

Tento projekt, který měl být původně určen pro laboratorní výpočty palebných trajektorií a balistických tabulek námořního dělostřelectva USA, byl dokončen v roce 1946. Jeho autoři byli však přesvědčeni, že po svém dokončení bude tento počítač rovněž úspěšně využit především pro meteorologické účely a v témže roce byl v rámci pensylvánské university nasazen k pokusnému řešení prvních praktických problémů při sestavování numerických předpovědí počasí. Ve druhé polovině 40. let byl například rovněž využíván i v rámci výzkumu vodíkové bomby.





8. Obnovení činnosti vojenské povětrnostní služby po roce 1945 a její další vývoj

Zcela zásadní podmínkou pro objektivní pochopení historického vývoje vojenské povětrnostní služby v období od konce 2. světové války až do současné doby je pochopení politicky značně „turbulentního“ období po roce 1945, zvláště pak po celospolečenských změnách v roce 1948, 1968 a 1989. Zárukou splnění tohoto požadavku však v dnešní době už můžou být převážně pouze dochované archivní dokumenty a osobní odpovědnost autorů.

Vojenská povětrnostní služba, jejíž poválečné budování započalo již od prvních svobodných květnových dnů roku 1945, prošla v pozdějším období velmi složitým personálním, organizačním a technickým vývojem. Personální struktura nově vznikající vojenské povětrnostní služby byla tehdy tvořena kromě příslušníků předválečné vojenské a civilní povětrnostní služby rovněž dalším personálem, který se s problematikou meteorologie do té doby seznámil jen velmi málo, nebo se s ní nikdy nesetkal. Obecně lze konstatovat, že u počátků poválečné obnovy Československého vojenského letectva a v té souvislosti i vojenské povětrnostní služby tehdy stály tři skupiny personálu. Byli to jednak příslušníci domácí složky, kteří se buď aktivně zapojili do podzemní odbojové činnosti, nebo válku na území Československa „pouze“ přečkali, a rovněž zde pak byli příslušníci západní a východní skupiny zahraničního odboje. Ti se vrátili z Československých nebo spojeneckých leteckých, pozemních, případně dalších jednotek.

Československé vojenské letectvo v té době tvořilo přibližně 40 % vojáků v činné službě, kteří měli zkušenosti z bojů ve Velké Británii, 25 % ze Sovětského svazu, 5 % z domácího odboje a zhruba 30 % vojáků se válečných bojů nebo domácího odboje nezúčastnilo. Široká paleta osobních odborných, personálních, politických, charakterových a dalších předpokladů, zkušeností, ale i ambic jednotlivců se potom odrážela v prosazování rozdílných názorů na velikost letectva a jeho součástí, způsob jeho organizace, výstavby, výcviku, zabezpečení a dalších skutečností spojených s touto problematikou. Tyto často rozporuplné faktory se v té době potom v plném rozsahu rovněž projevovaly i v nově vznikající vojenské povětrnostní službě.

Ze studia poválečného historického vývoje vojenské povětrnostní služby bohužel rovněž vyplývá, že podobně jako v předválečném Československu, tak i po roce 1945 měly v některých případech značně nepříznivý vliv na její výstavbu a rozvoj případy osobní animozity, kariérismu, anebo jiných negativních osobních vlastností některých jejích příslušníků. Tyto skutečnosti však znalce průběhu československých dějin nemůžou nijak zásadně překvapit.

Rozhodování MNO a Hlavního štábu o budoucí struktuře vojenského letectva bylo v počátečním období značně ovlivňováno pozemní složkou armády, která podobně jako v předválečném Československu chtěla ponechat letectvo v přímé podřízenosti příslušných zemských velitelství vojenských oblastí. Proto bylo v té době navrženo a projednáváno hned několik variant organizační struktury a dalšího vývoje vojenského letectva. Teprve dne 2. ledna 1946 byl schválen návrh „Mírová organizace letectva“ čj. 700 taj. hl. št./4. odd. 1945 a „Letectvo – organizace

a podřízení“ čj. 8001 taj. let. 46 HŠ/VL, které předpokládaly organizovat letectvo v rámci jednotlivých operačních velitelství leteckých oblastí přímo podřízených Velitelství letectva Hlavního štábu MNO. Tento záměr však v budoucnosti nebyl, především z ekonomických, politických a jiných důvodů, nikdy plně naplněn. Základní organizační leteckou jednotku tehdy představoval letecký pluk, který měl být co nejpohyblivější a měl mít schopnost působit podle potřeby z různých letišť. Z těchto důvodů se předpokládalo, že letecký pluk nebude mít ve své organizační struktuře žádné zabezpečovací jednotky a složky.

Počátky budování pozemních zabezpečovacích leteckých jednotek sahají již do dnů květnového povstání v roce 1945, kdy příslušníci domácího odboje začali živelně obsazovat vojenská letiště. Například na pražském ruzyňském letišti vznikla vojenská správa již dne 6. května 1945. Pro zajištění vzniku pozemních zabezpečovacích leteckých jednotek vydal velitel letectva divizní generál Alois Vicherek nařízení ve věci „Přípravné práce k postavení strážních jednotek“ čj. 1/Oper. ze dne 20. května 1945, který vymezoval úkoly velitelů vojenských správ letišť pro nejbližší období. Uvedené nařízení velitelům vojenských správ letišť ukládalo:

1. Provést všechny přípravné práce a zabezpečit nástup záloh, k tomu:
 - vytvořit rámec pro zřízení hospodářských a technických správ letišť;
 - zajistit a připravit ubytování;
 - zajistit výstrojní materiál z německých zásob;
 - zajistit vozidla a PHM (označit československo-sovětskou značkou);
 - shromáždit spojovací materiál;
 - zajistit radiové a telefonní spojení s Velitelstvím letectva Hlavního štábu;
 - obnovit povětrnostní službu;
 - obnovit letištní plochy do použitelného stavu – podle možností;
 - veškerý materiál včetně letadel soustředit, vytřídit a podle možností uskladnit.
2. Postavit strážní letky k zajištění střežení leteckých objektů a materiálu.

Na pražském ruzyňském letišti byla ve druhé polovině května roku 1945 pod velením předválečného příslušníka vojenské povětrnostní služby poručíka Karla Janhuby (vl. jm. Janhubera) vytvořena Zvláštní četa vojenské povětrnostní služby, která začala působit v přímé podřízenosti velitele vojenské správy letišť plukovníka Ladislava Syky. Zvláštní četa vojenské povětrnostní služby, společně s tehdy rovněž obnovovaným pracovištěm synoptické a letecké meteorologie tehdejšího Státního meteorologického ústavu – SMÚ, sídlila v prostorách původní německé Luftwaffe-Hauptwetterwarte (Hlavní povětrnostní stanice vzdušných zbraní). Pracoviště synoptické a letecké meteorologie SMÚ bylo na ruzyňském letišti obnovováno pod vedením RNDr. Antonína Veseckého, bývalého předválečného příslušníka

vojenské povětrnostní služby a civilního pragmatikálního zaměstnance někdejší *Povětrnostní ústředny 1*, od roku 1939 potom zaměstnance *Ústředního meteorologického ústavu pro Čechy a Moravu*. Příslušníci tohoto formálně organizačně sloučeného pracoviště vojenské a civilní povětrnostní služby dne 24. května 1945 k termínu 08:00 SEČ nakreslili první československou poválečnou synoptickou mapu Evropy.

Těsně po skončení 2. světové války však ve vojenské povětrnostní službě existoval značný nedostatek odborného personálu. V rámci řídicích a výkonných složek nově vznikající vojenské povětrnostní služby měli v roce 1945 pouze *štábní kapitán Miloslav Štěpánek* a *poručík Jiří Mráz* příslušné odborné zkušenosti získané v oblasti meteorologického zabezpečení v rámci jednotek britských *Royal Air Force – RAF (královských vzdušných sil)*.

Poručík Jiří Mráz po krátkém působení u vojenské povětrnostní služby požádal v roce 1946 o propuštění ze služebního poměru a následně se vystěhoval do Velké Británie. *Major Erich B. Kraus*, předválečný úspěšný a nadaný student meteorologie a klimatologie na *Univerzitě Karlově*, který v době 2. světové války působil mimo jiné jako *Hlavní meteorolog 540. fotoprůzkumné perutě RAF*, dokončil v roce 1946 po návratu do vlasti studia na *Univerzitě Karlově* a následně se vystěhoval do Austrálie. *Štábní kapitán RNDr. František Ondrůj*, bývalý předválečný *Komisař SÚM*, který v době 2. světové války působil jako *Hlavní meteorolog a Palubní navigátor československé 311. bombardovací perutě RAF* se po návratu do vlasti do poválečného budování vojenské, ale ani civilní povětrnostní služby nezapojil.

Ze zahraničních československých jednotek bojujících na východní frontě posílil v roce 1945 vyšší provozní organizační složky vojenské povětrnostní služby pouze *rotmistr Gustav Peša*.

Z řad předválečných příslušníků vojenské povětrnostní služby působili po roce 1945 v rámci obnovené vojenské povětrnostní služby ve vyšších služebních místech *major Oldřich Hlaváček*, *kapitán Viktor Hroza*, *nadporučík František Bauer* (od roku 1948 *Bohdan*), *nadporučík Ferdinand Schrutta* (od roku 1948 *Šrůta*) a *poručík Karel Janhuba*. Poslední předválečný *Přednosta vojenské povětrnostní služby*, *major Ing. Karel Javůrek* nebyl v roce 1945 ze zdravotních důvodů aktivován k výkonu činné vojenské služby. *Major RNDr. Josef Jedlička*, bývalý *Přednosta skupiny IV. (meteorologické) II/1 aerodynamického oddělení VTLÚ*, který se aktivně zúčastnil domácího odboje, byl během německé okupace v období druhého stanného práva v roce 1942 popraven.

Někteří další bývalí předváleční příslušníci vojenské povětrnostní služby, jako například *RNDr. Antonín Vesecký*, *RNDr. Josef Jílek* a *RNDr. Jaroslav Mašek* v roce 1945 působili jako pragmatikální nebo smluvní zaměstnanci tehdejšího *SMÚ*, resp. *Ministerstva průmyslu* a o zapojení se do procesu budování vojenské povětrnostní služby neměli buď z různých důvodů zájem, nebo nebyli ve prospěch vojenské služby uvolněni.

Ministerstvo národní obrany již na podzim roku 1945, v souvislosti se všeobecným nedostatkem odborného personálu, požadovalo sloučit vojenskou a civilní službu do jednoho organizačního celku, který měl být převeden do podřízenosti *MNO*. První doložitelný doklad v tomto smyslu představuje dokument *Velitelství letectva Hlavního štábu MNO s názvem „Návrh na prozatímní organizaci vojenské povětrnostní služby“ čj. 3157 d.úv. let. 1945* ze dne 16. října 1945. Podle tohoto dokumentu je zřejmé, že sloučení složek vojenské a civilní povětrnostní služby a jejich společné převedení do působnosti *MNO* bylo v té době vedeno snahou nedopustit opakování zásadních předválečných pochybení a nedostatků v organizaci vojenské povětrnostní služby. Tehdy především její velmi úzké vazby a praktická, i když pouze formální odborná podřízenost někdejšímu *Státnímu ústavu meteorologickému*, nedostatek vlastního odborného personálu a rovněž nereálně zpracovaný mobilizační plán způsobili, že

v době ohrožení státu v roce 1938 nebyla vojenská povětrnostní služba fakticky schopna splnit svůj úkol.

Sloučení složek obou služeb a jejich převedení do působnosti *MNO* v té době zásadně odmítal *Odbor IV. A (letecký) Veřejné technické správy Ministerstva dopravy*, do jehož působnosti spadl tehdejší *SMÚ*. Tento odbor rovněž požadoval, aby vojenská povětrnostní služba byla společně s civilní službou řízena z jednoho centra, které však měl představovat *SMÚ* v podřízenosti ministerstva dopravy. Podle již zmiňovaného dokumentu je rovněž zřejmé, že v té době *MNO* a *SMÚ* společně s *ministerstvem dopravy* vzájemně soupeřily o to, která ze složek získá na úkor jiné větší počet odborného personálu prostřednictvím vytvoření výhodnějších finančních, personálních, pracovních a dalších podmínek. Proto byla na straně *MNO* patrná snaha aktivovat ty vědecké síly a důstojníky v záloze, kteří o to požádají, přičemž jim zároveň zvýhodněně započítat služební léta a jmenovat je do příslušných vojenských hodností.

Vzhledem ke skutečnosti, že v roce 1945 a v dalším nejbližším období se případné vytvoření společné státní povětrnostní služby a její podřízení *MNO* ukazovalo jako značně nereálné, musela proto vojenská správa zajistit dostatek vlastního odborného personálu a zároveň musela novou organizační strukturu samostatné vojenské povětrnostní služby budovat s minimální organizační, personální a odbornou závislostí na civilním *SMÚ*. Proto jedním z hlavních úkolů skupiny vojenské povětrnostní služby na letišti v Praze-Ruzyni bylo, kromě vlastní odborné činnosti, rovněž rychle zahájit odborný výcvik personálu obnovované vojenské povětrnostní služby. Na provádění odborné přípravy příslušníků vojenské povětrnostní služby se rovněž významně podílela skupina specialistů *SMÚ* pod vedením *RNDr. Antonína Veseckého* a rovněž tehdejší vysokoškolské pedagogové v oboru meteorologie *profesor PhDr. Stanislav Hanzlík* a *profesor RNDr. Stanislav Brandejs*.

Prakticky až do roku 1947 se jednotlivé složky povětrnostní služby u příslušných druhů zbraní (dnes druhů vojsk) a rovněž u některých dalších složek Československé armády utvářely a rozvíjely víceméně samostatně a nejednotně, přičemž na centrální úrovni v rámci *MNO* a *Hlavního štábu* nebyla jejich činnost příliš vzájemně odborně koordinována. Tyto složky služby se na základě získaných válečných zkušeností velmi rychle rozvíjely především v letectvu, dělostřelectvu, dělostřelectvu proti letadlům (dnes protiletadlovém vojsku), plynové službě zvláštních bojových prostředků (dnes chemickém vojsku), rovněž se uplatňovaly ve výsadkovém, tankovém a ženijním vojsku a v rámci některých dalších složek československé branné moci.

Na základě žádosti velitele zvláštních bojových prostředků *Hlavního štábu plukovníka gšt. Oskara Starkoše čj. 3185 Taj. hl. št. vel. ZBP 1946* ze dne 28. září 1946 byla na podzim roku 1946 v rámci *MNO* a *Hlavního štábu* zahájena příslušná jednání k problematice sjednocení a soustředění různých druhů vojenské povětrnostní služby do působnosti *Velitelství letectva Hlavního štábu*. Cílem těchto opatření mělo být efektivní soustředění úsilí sil a prostředků, kterých se v poválečném období značně nedostávalo. Na podzim roku 1947 byla v tomto smyslu provedena celková reorganizace složek vojenské povětrnostní služby, která v přímé podřízenosti *Velitele letectva Hlavního štábu* začala působit jako „*celoarmádně integrovaná*“ služba ve prospěch všech druhů zbraní a dalších složek Československé armády.

Vývoj politické situace v Československu zejména po roce 1948 se rovněž odrazil v organizačním a personálním složení a vývoji složek vojenské povětrnostní služby. Vojenští meteorologové, kteří v době 2. světové války působili v rámci západní skupiny zahraničního odboje, museli až na některé výjimky nedobrovolně opustit armádu a podobně jako v celé tehdejší společnosti došlo i ve vojenské povětrnostní službě k případům

nezákonných procesů, emigrace do zahraničí a podobně. Na konci 40. a počátkem 50. let byl zároveň postupně utlumován vliv příslušníků předválečné vojenské povětrnostní služby a to jednak z důvodů politických, a rovněž také skutečností, že po dosažení stanovených věkových hranic tito postupně odcházeli do výslužby nebo do zálohy. Mezi příslušníky vojenské povětrnostní služby v té době rovněž patřilo několik jednotlivců, původně působících v rámci jiných vojenských odborností v československých vojenských jednotkách v Sovětském svazu. Někteří z nich začali v pozdějším období 50. let působit v rámci vyšších řídicích a provozních složek vojenské povětrnostní služby. Z toho důvodu je zřejmé, že příslušnost k východní skupině zahraničního odboje se tak v některých případech stala jedním z důležitých předpokladů pro další perspektivu u vojenské povětrnostní služby po roce 1948.

Politické změny po roce 1948 měly svůj reálný odraz i v oblasti výstavby armády a proto se významným způsobem rovněž dotkly i vojenské povětrnostní služby. V období let 1948 až 1949 se nejprve jednalo o proces dílčího přizpůsobování již existující koncepce výstavby branné moci, když v popředí stály především otázky kádrové obměny. Rozpor mezi požadavkem na další výstavbu a rozvoj vojenské povětrnostní služby a zároveň akutním nedostatkem odborně vzdělaného personálu byl, podobně jako v celé armádě, řešen jednak uplatněním § 37 a § 39 tehdejšího branného zákona. Podle těchto ustanovení byli do armády povolováni příslušníci *Komunistické strany Československa – KSČ* a rovněž mladí vojáci v záloze (tzv. „paragrafisté“) s odpovídajícím třídním profilem. Zároveň byl prováděn intenzivní nábor převážně dělnické mládeže do rozšířených odborných školících a vzdělávacích aktivit vojenské povětrnostní služby.

Po převzetí moci KSČ se po únoru 1948 v Československé armádě začaly postupně uplatňovat tzv. „leninské principy“ výstavby armády, které vycházely z tehdy všeobecně platného dogmatu, že vedoucí silou ve společnosti je dělnická třída a armáda má plnit roli mocenského nástroje této třídy. Z těchto důvodů začala být armáda budována na třídním principu při důsledném dodržování vedoucí úlohy KSČ. Ve jménu těchto principů byli definováni třídní nepřátelé, mezi které vedle příslušníků buržoasie, kulaků a věřících rovněž patřili téměř všichni příslušníci západní skupiny zahraničního odboje, ale rovněž i někteří příslušníci východní odbojové skupiny. Třídní princip výstavby armády byl uplatňován prostřednictvím vedoucí úlohy KSČ v armádě, třídní kádrové politiky a rovněž výchovou vojáků v duchu požadavků KSČ. Rozhodující úlohu při prosazování vedoucí úlohy KSČ v procesu výstavby a řízení Československé armády měli v té době političtí a kádroví pracovníci a rovněž orgány vojenské kontrarozvědky. Je proto zřejmé, že tyto skutečnosti se rovněž staly nedílnou součástí procesu výstavby vojenské povětrnostní služby.

Kvalitativně zcela nová etapa v organizačním uspořádání Československé armády nastala v roce 1950. Na základě různých jednání státních a stranických orgánů, zejména na zasedání *Ústředního výboru KSČ* v únoru roku 1950, bylo rozhodnuto o plném přizpůsobení organizace a dislokace vojsk novým politickým podmínkám a rovněž organizačnímu modelu sovětské armády. Reorganizace armády měla původně proběhnout ve dvou etapách v rozmezí let 1950 až 1954. Změny v mírové organizační struktuře byly naplánovány na léta 1950 až 1951, ujednacení válečné organizace potom na léta 1952 až 1954. Avšak vzhledem k zostřující se mezinárodní situaci (válka v Koreji) došlo k urychlení změn a většina opatření se realizovala již v letech 1950 až 1951. Tehdy zvýšené mezinárodní napětí vedlo k všeobecnému předpokladu, že další světová válka může vypuknout již v letech 1952 až 1954.

Na přelomu 40. a 50. let došlo rovněž k zahájení procesu přechodu vojenského letectva na proudovou techniku a zároveň

byla v té době zahájena výstavba systému protivzdušné obrany státu jako samostatného druhu vojska. V té souvislosti probíhaly nadále v průběhu celých 50. let časté reorganizace a redislokace leteckých svazků a útvarů, míst velení a řízení, včetně jejich zabezpečovacích složek. Do tohoto období historického vývoje Československé armády spadá etapa rušení některých, po roce 1945 již vybudovaných organizačních složek vojenské povětrnostní služby a rovněž etapa přechodného převedení tehdejšího *SMÚ* do podřízenosti *MNO*. V té době byla do nové organizační struktury *SMÚ* převedena rovněž značná část nejrůznějších dosavadních odborně-provozních kapacit vojenské povětrnostní služby.

Převedení *SMÚ* do podřízenosti *MNO* bylo počátkem roku 1952 realizováno především z důvodů v té době se všeobecně stupňujícího vojensko-politického napětí a pod vlivem narůstajících projevů studené války na přelomu 40. a 50. let, když tehdejší politické a státní vedení předpokládalo možnost vzniku dalšího světového válečného konfliktu. Tehdejší představitelé resortu obrany nabyli v té době přesvědčení, že nelze připustit opakování situace panující v československých povětrnostních službách v období stupňujícího se válečného nebezpečí ve 2. polovině 30. let, kdy tehdejší *MNO* mělo pouze minimální, nebo značně problematický a složitý vliv na činnost tehdejšího *Státního ústavu meteorologického* a rovněž na způsob jeho prostřednictvím prováděné informační podpory ve prospěch povětrnostního zabezpečování tehdejších součástí Československé branné moci. Toto převedení rovněž představovalo završení obdobných snah směřujících k vytvoření společné státní povětrnostní služby v podřízenosti *MNO* trvajících již od roku 1945. Začleněním *SMÚ* do podřízenosti resortu *MNO* tak mělo být dosaženo soustředění veškerých sil a prostředků československých povětrnostních služeb a zároveň měla být vojenská správa prostřednictvím tohoto organizačního opatření zajištěno efektivní řízení sjednocené služby z hlediska potřeb obrany státu. Tato problematika byla mimo jiné projednána a schválena v rámci zasedání *Politického sekretariátu ÚV KSČ* dne 19. září 1951. Zároveň se však předpokládalo, že převedení *SMÚ* do působnosti resortu obrany bude pouze dočasné a to až do období, kdy dojde k dokončení transformace jednotlivých složek Československé armády a zároveň bude vytvořena stabilní organizační struktura složek vojenské povětrnostní služby s dostatečným počtem vycvičeného odborného personálu.

Po ukončení působení *SMÚ* v podřízenosti *MNO* nastala počátkem roku 1954 další etapa budování nových potřebných organizačních struktur a odborných kapacit vojenské povětrnostní služby, které byly v předcházejícím období nejprve buď zrušeny, nebo v souvislosti s realizovaným převodem ústavu mimo resort *MNO* do působnosti Ministerstva lesů a dřevařského průmyslu, prakticky natrvalo ztraceny. Na základě příslušné meziresortní dohody jmenovalo *MNO* až do poloviny roku 1957, za účelem zajištění oprávněných potřeb obrany státu, do některých rozhodujících řídicích funkcí v rámci *Státního hydrometeorologického ústavu – SHMÚ* osoby ve služebním poměru vojáků z povolání.

Podle převzatého celkového organizačního modelu sovětské armády, kde měl každý druh vojska samostatně organizované své vlastní meteorologické zabezpečení, byla na počátku 50. let přijata i obdobná koncepce výstavby československé vojenské povětrnostní služby. Tato koncepce byla postavena na principu důsledné „desintegrace“ dřívějšího, od roku 1947 jednotného, systému povětrnostního zabezpečení všech součástí branné moci. Ve svém důsledku tato změna koncepce další výstavby a rovněž ztráta některých kapacit dřívějšího *SMÚ MNO* zapříčinily faktický rozpad dosavadního systému vojenské povětrnostní služby jako celku. V této době tak zároveň došlo ke ztrátě systematickosti v oblasti jejího dalšího rozvoje, když každý druh vojska začal organizovat a budovat svůj samostatný



systém povětrnostního zabezpečení vlastní činnosti. Avšak z hlediska pohledu na značně dynamický, zejména technický rozvoj jednotlivých druhů vojsk, možnosti zbraňových systémů a systémů velení a řízení je zřejmé, že za tímto tempem rozvoje ostatních součástí armády schopnosti vojenské povětrnostní služby v 50. letech značně zaostávaly. Z těchto důvodů byla původní koncepce „celoresortně integrované“ povětrnostní služby i bez ohledu na značný a stupňující se vnější vojensko-politický tlak v průběhu 50. let prakticky neudržitelná.

Dlouhodobý vývoj vojenské povětrnostní služby rovněž v této době ovlivnily tendence, které opomíjely její všeobecné vojenský význam. Poznatky o významu počasí v bojích 2. světové války, které měly pro obnovení vzniku vojenské povětrnostní služby po roce 1945 značně obrozující význam, byly pod vlivem převzaté sovětské vojenské doktríny počátkem 2. poloviny 50. let prakticky zapomenuty, případně byl operační význam hydrometeorologického zabezpečení činnosti vojsk značně opomíjen. Armádní povětrnostní služba v té době začala rychle ztrácet odborně-technický kontakt se státní službou a zároveň tak došlo ke vzniku situace tolerující používání bezmocně stagnujících odborných metod činnosti. Důkazem přežívajícího „rutinérství“ ve službě, která vždy měla přírodovědní charakter, byla skutečnost, že v nejvyšších řídicích a vyšších výkonných složkách vojenské povětrnostní služby působilo v letech 1954 až 1958 jen několik vysokoškolsky vzdělaných odborných specialistů. Požadavky na odbornou úroveň vojenských meteorologů se v té době podřizovaly výhradně provozním potřebám zabezpečení letectva, zároveň však nedokázaly plně pokrýt potřeby ostatních druhů vojsk a součástí Československé lidové armády. Progresivním jevem se v tomto směru stalo otevření vysokoškolské formy studia oboru vojenské meteorologie v rámci *Vojenské technické akademie* v Brně v roce 1954.

Vlastní průběh 50. let byl v rámci vojenské povětrnostní služby charakterizován jako období všeobecného nedostatku

vysokoškolsky vzdělaného vyššího odborného personálu, přetrvávající nestability vlastních organizačních struktur a rovněž jako období hledání nových forem vlastní vnitřní odborné pracovní činnosti a způsobů poskytování povětrnostního zabezpečení s ohledem na růst kvalitativně vyšších požadavků uživatelů a štábů. Existence nestabilních vnitřních struktur služby byla především důsledkem téměř permanentně probíhajících reorganizací součástí Československé lidové armády v tomto období její výstavby. V neposlední řadě byla rovněž důsledkem procesů hledání místa a forem povětrnostního zabezpečení jako součásti podpory činností nejrůznějších armádních systémů velení a řízení, včetně vnitřního hledání optimální struktury jako reakce na vývoj poznání v meteorologii jako vědě.

Ve druhé polovině 50. let se tak vojenská povětrnostní služba ocitla na určitém rozcestí při hledání cest a možností svého dalšího vývoje. Tato skutečnost se týkala především dlouhodobě kritické situace v oblasti naplněnosti personálem s vyšším odborným vzděláním a v té souvislosti rovněž schopností používat moderní poznatky, metody a nové technické prostředky v nejrůznějších oblastech své činnosti. V této době se jejich potřeba v souvislosti se zaváděním moderních typů techniky a nových způsobů vedení bojové činnosti letectva stávala nezbytnou. Před vojenskou povětrnostní službou tak v roce 1958 stálo rozhodování o opětovném sloučení některých jejích organizačních struktur se státní povětrnostní službou, které však naštěstí nebylo v té době realizováno.

Na přelomu 50. a 60. let vstoupila v rámci ČSLA do popředí otázka výstavby svazků a útvarů frontového letectva, která byla počátkem 60. let rozšířena o problematiku rozvoje a výstavby vrtulníkových jednotek a jejich organizace v rámci systému vojenského letectva.

Od počátku 60. let však již nedocházelo k tak zásadním organizačním a dislokačním změnám na úrovni svazů a svazků letectva a vojsk *Protivzdušné obrany státu – PVOS*. Z toho pohledu

Ize tuto etapu charakterizovat jako období částečné stabilizace. Počátkem 60. let, v důsledku částečného přehodnocení dosa-
vadního způsobu výstavby ČSLA došlo, především na nejvyšší ří-
dicí úrovni resortu obrany v rámci *Operační správy Generálního štábu ČSLA*, k provedení opětovné dílčí integrace systému od-
borného řízení a usměrňování činností některých součástí vojens-
ké povětrnostní služby působících především v organizačních
strukturách svazů, svazků, útvarů a jednotek letectva a vojsk
PVOS a rovněž v rámci raketového vojska a dělostřelectva.

Dlouhodobě přetrvávající značné personální problémy byly
koncem 50. a počátkem 60. let poměrně rychle odstraněny po-
stupným nástupem absolventů vysokoškolského studia oboru
meteorologie při *Vojenské technické akademii* v Brně. V té době
však nadále přetrvával značný nedostatek odborného personálu
vojenské povětrnostní služby v některých jejích dalších struktu-
rách, když bylo tehdy například dlouhodobě neobsazeno více než
50 % tabulkových míst praporčíků. Tento nedostatek byl řešen ob-
sazováním těchto míst vojáky základní služby – absolventy škol
důstojníků v záloze a vojenských kateder vysokých škol. Rovněž
byl urychlen proces pořízování a nasazování kvalitativně vyšších
technických prostředků a zařízení a zároveň byl zahájen proces za-
vádění nových metod práce především v oblasti meteorologické
předpovědní, radiosondážní a radiolokační praxe. Realizací těchto
a dalších opatření tak došlo k nezbytné, alespoň částečné stabi-
lizaci v oblasti výstavby a změn tehdejších organizačních struktur
vojenské povětrnostní služby a jejich obsazení odborným per-
sonálem. Vojenská povětrnostní služba se tak v průběhu 60. let
v rámci odborné činnosti vyrovnala se službou civilní a v někte-
rých oblastech a směrech ji i kvalitativně dokonce převýšila.

Průběh 60. let je možno v rámci ČSLA označit jako období
hledání vlastní československé cesty v oblasti výstavby ozbro-
jených sil. Podstata těchto změn spočívala v oproštění organi-
začních složek MNO od operativních úkolů a jejich přenesení
na nově vytvořená velitelství vojenských okruhů armádního
typu a operačních svazů letectva a vojsk PVOS. V působnosti
složek MNO tak zůstaly pouze úkoly vyplývající z výkonu funkce
ústředního orgánu státní správy s materiální a územní zodpo-
vědností v rozsahu ústředního úřadu. Velení vojskům v té době
prováděl *Generální štáb ČSLA* prostřednictvím vojenských okru-
hů a operačních svazů, přičemž v případě mimořádných opatře-
ní rovněž plnil funkci velitelství frontu. Zásadní změnu v letectvu
představovalo vytvoření vojskového letectva a jeho převedení
do podřízenosti velitelství tehdejších vojenských okruhů armá-
dního typu. Od ledna roku 1968 se nové politické a státní vedení
po výměně *Generálního tajemníka Ústředního výboru KSČ* sna-
žilo pod vedením *Alexandra Dubčeka* prosazovat politiku soci-
alismu s lidskou tváří, která v tehdejší době získala většinovou
podporu nejen uvnitř KSČ, ale rovněž i u širokých vrstev oby-
vatelstva. Především se jednalo o všeobecnou demokratizaci po-
měrů ve společnosti při zachování principu vedoucí úlohy strany,
o pokusy zavést hospodářské reformy a o zahájení rehabilitací
osob poškozených v inscenovaných soudních procesech v 50. le-
tech. Tyto obrodné proudy se v podmínkách armády projevovaly
snahou vyvést velení armády z přímého vlivu KSČ, vytvořit no-
vou československou doktrínu bez závislosti na sovětské armádě
a rovněž dalšími demokratizačními tendencemi.

Oblast výstavby vojenské povětrnostní služby byla v tomto
období charakterizována snahami vytvořit vlastní národní mo-
del hydrometeorologického zabezpečení, který nekopíroval žád-
ný z tehdejších modelů výstavby hydrometeorologických nebo
povětrnostních služeb armád členských států *Varšavské smlou-
vy* a zároveň vycházel z vnitřních podmínek ČSLA a obou česko-
slovenských povětrnostních služeb.

V tomto období byla rovněž věnována značná pozornost vy-
tvoření nového modelu odborného vzdělávání personálu služby.

První v současné době doložitelný návrh v této oblasti předsta-
voval dokument s názvem „*Koncepce přestavby Hlavního po-
větrnostního ústředí 7. armády PVOS*“, který předložil *Náčelník
operační správy Generálního štábu, generálporučík Václav
Vitanovský* pod čj. 04121/19-1966 ze dne 26. června 1966
k projednání *Náčelníkovi hlavní správy letectva a vojsk PVOS*
– *Zástupci ministra národní obrany, generálporučík Josefu
Vosáhlovi*. Tento dokument byl zpracován na základě podnětu
ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství ČSSR
pod čj. 05651/65 ze dne 10. října 1965. Koncepce ve svém dů-
sledku předpokládala, že na základě organizačního spojení
Státního hydrometeorologického ústavu a určité vyčleněné části
reorganizovaného *Hlavního povětrnostního ústředí 7. armády
PVOS*, bude vytvořeno *Národní povětrnostní ústředí* se sídlem
ve společném objektu v Praze-Komořanech. Cílem této snahy
mělo být již s předstihem vytvořit společný orgán pro realiza-
ci hydrometeorologického zabezpečení potřeb obrany státu
v době mimořádných opatření. Tento projekt nebyl z důvodu
nesouhlasu *Náčelníka Hlavní správy letectva a vojsk PVOS* –
Zástupce ministra národní obrany nikdy realizován. Jedním z dů-
vodů tehdejšího nesouhlasu byla skutečnost, že rozhodující nej-
vyšší provozní složka vojenské povětrnostní služby by se takto
ocitla, obdobně jako v období let 1928 až 1939, mimo přímou
působnost MNO.

Počátkem roku 1968 byl v působnosti *Hlavní správy letectva
a vojsk PVOS MNO* zpracován dokument s názvem „*Perspektivy
přípravy kádrů specializace meteorologie*“, čj. 067328-40/1968
ze dne 10. ledna, jehož následná realizace vytvořila podmínky
pro vznik a existenci nového komplexního systému přípravy od-
borného personálu v horizontu příštích 15 až 20 let.

Stálá komise pro rozvoj velení MNO zpracovala, na základě
návrhu *Operační správy Generálního štábu*, dokument s názvem
„*Studie rozvoje hydrometeorologické služby ČSLA a model jejího
řízení do roku 1980*“, čj. 002251-10/1968 ze dne 10. ledna 1968,
který byl součástí *Úkolu výstavby ČSLA č. Z-9*. Praktickým napl-
něním této studie mělo být postupně dosaženo:

- vytvoření dvou relativně autonomních hydrometeorologic-
kých informačních soustav v rámci systémů teritoriálního
a polního velení ČSLA;
- sladění požadavků na hydrometeorologické zabezpečení po-
žadavků letectva, vojsk PVOS, raketového vojska a dělostře-
lectva a chemického vojska;
- vytvoření nových metodik komplexního hydrometeorologic-
kého zabezpečení vševojskových svazů v návaznosti na řeše-
ní této problematiky v rámci ostatních součástí ČSLA;
- zavedení nového systému přípravy středně-technických
a vysokoškolských odborných specialistů služby;
- efektivnějšího užšího spojení a využití kapacit a možností vo-
jenské a civilní meteorologické služby;
- výstavby automatizované integrované hydrometeorologické
informační soustavy na společné vojenské a civilní bázi;
- rozšíření dosud výrazně provozního charakteru vojenské po-
větrnostní služby a postupné zvyšování exaktní a aplikační
stránky hydrometeorologického zabezpečení činností sou-
částí ČSLA;
- reorganizace *Hlavního povětrnostního ústředí 7. armády
PVOS* na *Hlavní hydrometeorologické ústředí ČSLA* a defi-
nování jeho nového místa a role v systému velení a řízení
resortu obrany.

Nesoulad mezi představami *Operační správy Generálního
štábu MNO* a *Hlavní správy letectva a vojsk PVOS MNO* přede-
vším v oblastech kompetencí, způsobu řízení a rovněž posilování
role a úkolů hydrometeorologického zabezpečení ostatních dru-
hů vojsk a součástí ČSLA byl příčinou, že ani tento zámysl nebyl

prakticky nikdy, až na některé výjimky, v plném rozsahu realizován. Naopak *Hlavní správa letectva a vojsk PVOS MNO* ve svém dokumentu „*Hlavní cíle a úkoly perspektivního rozvoje letectva a vojsk PVOS do roku 1980*“, čj. 0065642-41/67 ze dne 4. října 1967 předpokládala ponechat nadále *Hlavní povětrnostní ústředí* jako součást sestavy útvarů a jednotek 7. armády PVOS určenou především pro úkoly povětrnostního zabezpečení útvarů a jednotek letectva a vojsk PVOS na teritoriu ČSSR s úkolem vyčleňovat část jeho úsilí pro povětrnostní zabezpečení útvarů a jednotek frontového a vojskového letectva, včetně ostatních druhů vojsk a součástí ČSLA v rámci plního velení.

Stojí rovněž za zmínku, že v té době se v rámci dokumentu zpracovaného *Organizační a mobilizační správou Generálního štábu MNO* pod názvem „*Plán organizačních a dislokačních změn do roku 1980*“ čj. 0010609/11-67 předpokládalo, že v letech 1971 a 1972 bude přemístěno *Velitelství 7. armády PVOS* a všechny jeho zabezpečovací útvary z posádky Praha do posádky Olomouc. Tento záměr se v plném rozsahu rovněž týkal i tehdejšího *Hlavního povětrnostního ústředí*. Obsazení území ČSSR vojsky pěti členských států Varšavské smlouvy v roce 1968 a následná potřeba uvolnit příslušný počet ubytovacích kapacit ČSLA v posádce Olomouc ve prospěch útvarů a jednotek *Střední skupiny sovětských vojsk* tak paradoxně přispěly ke skutečnosti, že tento již schválený redislokační záměr nebyl v pozdějším období nikdy realizován.

V rámci *Hlavního povětrnostního ústředí* došlo v roce 1967 k významné reorganizaci dosavadního *Synoptického oddělení*, když na jeho základech byly tehdy vytvořeny *Oddělení krátkodobé a střednědobé předpovědi*, *Oddělení povětrnostního výzkumu a klimatických charakteristik* a rovněž *Oddělení dlouhodobé předpovědi*. Vznik těchto nových organizačních struktur ve svém důsledku znamenal zásadní kvalitativní zlom v dosavadní odborné praxi, především v oblastech synoptické a letecké meteorologie, předpovědních metod a postupů a rovněž aplikovaného výzkumu. Nové organizační struktury potřebné pro nastupující období intenzivního rozvoje radiolokační meteorologie byly v té době rovněž vytvořeny v rámci dvou *Radiolokačních meteorologických stanic HPÚ*.

Další významnou změnou bylo v roce 1967 rozšíření působnosti tehdejší *Skupiny hydrometeorologické Operační správy Generálního štábu ČSLA* a rovněž *Hlavního povětrnostního ústředí* o oblast hydrologie. Tato změna byla vyvolána tehdy narůstajícími požadavky velitelů a štábů na dostatek přesných informací o možnostech pohybu osob, útvarů a jednotek mechanizovaného a tankového vojska a veškeré pozemní techniky v terénu různé kvality v závislosti na charakteru počasí. Zároveň začaly být vyžadovány informace o možnostech vzniku povodní, jejich rozsahu a dalšího vývoje, o vlivu povrchových vod na způsoby a možnosti překonání vodních toků, o úrovni podzemních vod jako zdrojů pitné vody apod.

Výrazný zásah do nově prosazované koncepce výstavby ČSLA znamenal politický vývoj v Československu koncem 60. let a s ním spojená intervence vojsk některých členských států Varšavské smlouvy. Z následného dlouhodobého rozmístění útvarů a jednotek *Střední skupiny sovětských vojsk* vyplynulo pro ČSLA nejprve provedení zejména dislokačních změn ještě v roce 1968, v následujícím roce potom byla provedena její reorganizace. Organizační změny provedené v roce 1969 vycházely především ze skutečnosti, že vzhledem k přítomnosti sovětských vojsk na území ČSSR již nebylo ze strany velení *Varšavské smlouvy* požadováno od ČSLA udržovat dosavadní vysoký počet útvarů a svazků na plných počtech osob a bojové techniky. Tento fakt, společně s převzetím části operačních úkolů *Střední skupinou sovětských vojsk*, vedl ke snížení početních stavů ČSLA o 20 tisíc osob, když byla tvořena 214 000 osobami místo původních

234 000. Reorganizace zároveň umožnila v předstihu přizpůsobit organizační rámec armády předpokládanému nedostatku počtu osob v 70. letech především v souvislosti s připravovanou „*kádrovou očistou ČSLA*“. V červnu roku 1970 rovněž ukončila svoji formální činnost a zároveň byla zrušena *Rehabilitační komise MNO*, která byla původně zřízena za účelem provádění rehabilitací osob poškozených v inscenovaných soudních procesech v 50. letech.

Zásadní změny v organizaci ČSLA se na přelomu 60. a 70. let dotkly převážně pozemního vojska, kde došlo především k vytvoření operačně-strategického stupně velení frontového typu – *Velitelství Západního vojenského okruhu* v Táboře. Vytvořením tohoto nového velitelského orgánu byly složky *MNO* a *Generálního štábu ČSLA* oproštěny od úkolů plněných od roku 1961, které spočívaly ve zřizování *Velitelství Československého frontu* v případě válečných opatření a ponechaly si pouze povinnosti spojené s postavením ústředního orgánu státní správy v oblasti obrany státu. Ve vojenském letectvu došlo k nejvýznamnějším změnám v roce 1974, kdy bylo reorganizováno vojskové letectvo, které bylo zpětně převedeno do podřízenosti *Velitelství 10. letecké armády*. Podobná reorganizace téhož druhu letectva, avšak v opačném směru byla potom provedena v letech 1987 až 1989. Nově konstituovaná organizační struktura ČSLA ve své podstatě, vyjma již zmiňované reorganizace vojskového letectva v letech 1987 až 1989, přetrvala téměř nezměněna celých následujících 20 let a k jejímu nahrazení zásadně novou strukturou došlo až počátkem 90. let v souvislosti s tehdy provedenými hlubokými celospolečenskými změnami.

Po potlačení obrodného procesu v srpnu roku 1968 obsazením území Československa vojsky pěti členských států Varšavské smlouvy a po zvolení *JUDr. Gustáva Husáka* do funkce *Generálního tajemníka Ústředního výboru KSČ* bylo v roce 1969 zahájeno období tzv. „*normalizace poměrů ve společnosti*“. Jako součást nastupující normalizace byla v průběhu roku 1969 v rámci *MNO* zpracována „*Analýza vojensko-politické situace*“, na jejímž základě byl zahájen proces „*kádrové očisty ČSLA*“. Toto období se projevilo personální, nebo odbornou perzekucí prakticky všech příslušníků armády, kteří nesouhlasili s tzv. „*internacionální vojenskou pomocí*“, podepsali výzvu „*2 000 slov*“, jinak se protivil duchu normalizačních opatření, případně jejich příbuzní emigrovali do zahraničí apod. Tyto osoby byly v první fázi vyloučeny z řad KSČ a následně byly propuštěny z armády.

Vývoj společenských událostí po roce 1968 zapříčinil, že pasivně stranou tohoto dění nezůstali ani příslušníci vojenské povětrnostní služby. Například emigraci do zahraničí v roce 1969 zvolili *kapitán Jiří Mrňák* a *poručík Jiří Polívka*, příslušníci radiosondážní stanice v Čáslavi. Nejzřetelněji se tento vývoj projevil v rámci *Hlavního povětrnostního ústředí – HPÚ*, kde byl koncentrován relativně velký počet mladých vysokoškolsky vzdělaných odborníků, kteří zde postupně nastupovali po ukončení studií na přelomu 50. a 60. let. V důsledku tehdy prováděných komplexních kádrových prověrek muselo v letech 1969 až 1971 z polických důvodů opustit vojenskou povětrnostní službu a především *Hlavní povětrnostní ústředí* poměrně velké množství tehdejších odborně zdatných pracovníků.

Vynuceně v té době musel odejít do zálohy *major Ivan Panenka, prom. fyz.*, tehdejší *Náčelník HPÚ*, který byl z funkce odvolán dne 1. září 1968 a následně ke dni 30. června 1969 propuštěn ze služebního poměru. Společně s ním museli odejít další příslušníci *HPÚ*, kteří v té době zastávali funkce náčelníků oddělení (*major Vilibald Kakos, prom. fyz.*, *major Jan Procházka, prom. fyz.* a *major Miroslav Sedláček, prom. fyz.*), případně jiné významnější funkce (*major Luboš Hodan, prom. fyz.*, *major Antonín Chalupský, prom. fyz.*, *major Milan Kuboš, prom. fyz.*, *major Jan Strachota, prom. fyz.*, *major Vladimír*

Zeman, prom. fyz. a kapitán Zdeněk Kalous). V květnu roku 1971 byl rovněž propuštěn i podplukovník Jozef Belica, Zástupce náčelníka HPÚ. Podle dobové odborné publikace „Sborník prací HHÚ č. 3“ roč. 1973, vydané u příležitosti 20. výročí založení HPÚ, byla tato nezbytná politicko-konsolidační opatření provedena za účelem: „Upevnění požadavku třídní, vlastenecké a internacionální výchovy k nenávisti nepřátel socialismu. V této souvislosti je potřeba ocenit práci soudruhů Zdeňka Richtera, Jiřího Opletala, Aloise Tichého a také práci základních organizací Komunistické strany Československa, Socialistického svazu mládeže a Revolučního odborového hnutí.“ Jako součást procesu politické konsolidace byla do tabulek počtů osob HPÚ v roce 1972 nově rovněž zařazena funkce Zástupce náčelníka pro věci politické. Provedená „kádrová očista“ potom na několik příštích let nenahraditelně snížila odbornou úroveň HPÚ a zároveň vyvolala morální narušení pracovního prostředí a soužití odborné úspěšného kolektivu. Dalšími příslušníky vojenské povětrnostní služby, kteří v té době museli z důvodů politické nespolehlivosti odejít z činné služby, byli například podplukovník RNDr. Bohdan Štengl, major Čeněk Čermák, kapitán Miloslav Čícha, prom. fyz., poručík Ladislav Schrenk, poručík Antonín Petrák, poručík Jacek Kerum a další odborníci.

Díky odvaze a pochopení ředitelů tehdejších národních hydrometeorologických ústavů v Praze a Bratislavě Josefa Zítka a RNDr. Ferdinanda Šamaje, DrSc., dostali tehdejší vysokoškolsky vzdělaní odborníci HPÚ příležitost dále pracovat v oboru své kvalifikace a postupně se vypracovali ve významné odborníky i v rámci civilní povětrnostní služby. Další příslušníci s nižším stupněm vzdělání však v té době jen velmi obtížně nacházeli odpovídající společenské uplatnění a často se museli spokojit i se značně nekvalifikovaným pracovním zařízením. Ostatní příslušníci vojenské povětrnostní služby nebyli sice v té době takto diskriminováni, avšak někteří z nich, jako například major Jozef Flux, prom. fyz., museli opustit tehdejší zastávaná systemizovaná místa a v té souvislosti došlo k jejich ustanovení na nižší služební místa.

Jako součást procesu „kádrové očisty“ ČSLA byl, podle pokynů tajného rozkazu Ministra vnitra ČSSR č. 44/1970 a na základě rozhodnutí Kolegia ministra národní obrany čj. 061120/10a z roku 1971, vypracován seznam příslušníků ČSLA, kteří se v období let 1968 a 1969 dopustili zvláště závažných politických chyb. Seznam osob byl v rámci Federálního ministerstva vnitra – FMV použit jako podklad pro naplánování a v případě potřeby k provedení operačně-bezpečnostního opatření nazvaného „Akce Norbert“. V rámci tohoto úkolu mělo FMV v době branné pohotovosti státu izolovat osoby potenciálně ohrožující vnitřní pořádek a bezpečnost státu. Představitelé a nositelé pravcového oportunismu a organizátoři protistátních, protistranických a protisovětských akcí měli být zatčeni a umístěni v předem vybudovaných internačních táborech. Na tento seznam osob byli rovněž zařazeni bývalí příslušníci vojenské povětrnostní služby major RNDr. Vilibald Kakos (registrační číslo 38), major RNDr. Milan Kuboš (reg. č. 143) a major RNDr. Ivan Panenka (reg. č. 187). Není bez zajímavosti, že v průběhu roku 1988 zaslalo FMV příslušným předsedům Krajských národních výborů, Rad obrany a Okresních národních výborů přísně tajný dokument, který obsahoval pokyny k zahájení výstavby příslušných internačních táborů. V souvislosti se stupňující se nespokojeností ve společnosti se tak připravovala opatření k případnému zahájení „Akce Norbert“. Vlastní vývoj společenských událostí v roce 1989 nakonec způsobil, že toto dlouhá léta připravované represivní opatření nebylo nakonec realizováno.

Po provedení hlubokých celospolečenských změn nastalo po roce 1989 rovněž období rozsáhlých reforem, reorganizací a redислоkací všech součástí Československých ozbrojených sil,

kteří v podstatě trvá až do současné doby. Tyto změny se rovněž významným způsobem dotkly činnosti a dalšího vývoje všech součástí vojenské povětrnostní služby. Ve stručnosti je možno konstatovat, že se v rámci realizace všech rozhodujících reformních opatření Ministerstva obrany podařilo udržet a postupně i významně upevnit místo a postavení vojenské povětrnostní služby v rámci resortu obrany. Počátkem 90. let byli v rámci procesu nápravy křivd z minulosti mimosoudně rehabilitováni všichni bývalí příslušníci služby, kteří na přelomu 60. a 70. let museli armádu nedobrovolně opustit a odejít do zálohy. V téže době byli někteří z nich rovněž reaktivováni k výkonu další činné vojenské služby.

Na počátku 90. let a v jejich dalším průběhu nastaly, v důsledku realizace Usnesení vlády ČSFR č. 637 z roku 1991 „O realizaci programu rozvoje radarové a související zabezpečovací techniky pro řízení letového provozu nad územím ČSFR“ a dalších návazných vládních usnesení, u všech součástí vojenské povětrnostní služby rozsáhlé a zásadní změny. Tato opatření se především dotkla oblastí technického vybavení, technologických postupů, sběru, zpracování, zobrazování, distribuce a výměny dat a informací, které byly podmíněny převratným rozvojem vlastních a kooperujících komunikačních a informačních systémů. Došlo rovněž k zásadním změnám v nejrůznějších oblastech součinnosti, kompatibility a interoperability s Českým hydrometeorologickým ústavem a od poloviny 90. let s dalšími hydrometeorologickými centry armád členských států NATO. Na konci roku 1992 došlo v rámci procesu rozdělení armády společného státu k fyzické delimitaci přibližně jedné třetiny tabulkových počtů technických prostředků vojenské povětrnostní služby ve prospěch nově vznikající povětrnostní služby Ozbrojených sil Slovenské republiky.

Po celé období let 1989 až 2018 se v rámci procesu transformace a reorganizace ozbrojených sil úspěšně dařilo udržet a dále rozvinout schopnosti všech rozhodujících organizačních struktur vojenské povětrnostní služby, čehož bylo dosaženo prostřednictvím dlouhodobého a efektivního obhajování a prosazování reálných a udržitelných personálních, ekonomických a materiálních zdrojů. Provedené vnitřní a vnější organizační změny dokázaly předcházet a tak efektivně reagovat na vnější požadavky v nejrůznějších oblastech působnosti a činnosti resortu obrany, včetně požadavků, úkolů a závazků plynoucích z nových vojenských doktrín a rovněž z členství v alianci NATO. Povinnou daní těmto procesům byla potom skutečnost, že v tomto období muselo dojít k rozsáhlé vnitřní reorganizaci a restrukturalizaci všech součástí služby, ke značným změnám v oblasti myšlení lidí, technického vybavení a technologických postupů, zásadního rozšíření okruhu uživatelů hydrometeorologických informací, nezbytnému rozvoji schopností v oblasti přemístitelnosti dat a informací, včetně dosažení schopnosti mobility technických systémů hydrometeorologického zabezpečení na území státu a v zahraničí. Byly rovněž prosazeny nezbytné zásadní změny v oblasti organizačního začlenění a hierarchické podřízenosti jednotlivých součástí služby v rámci systému velení a řízení resortu obrany České republiky.

Za tímto účelem bylo proto v roce 2003 provedeno organizační sloučení rozhodujících složek Hydrometeorologické služby AČR se složkami Geografické služby AČR, které bylo realizováno na principu rovnoprávnosti, podle zásady „dvě služby v jedné organizační struktuře“. Podrobnosti o tomto opatření jsou uvedeny v jiné části této publikace.

Po roce 2004 byl zahájen proces provedení postupné ucelené systémové „celoresortní integrace“ činnosti všech složek vojenské hydrometeorologické služby působících v organizačních strukturách Ministerstva obrany ČR, Vzdušných sil, útvarů dělostřelectva a chemického vojska Pozemních sil a rovněž University

obranu. Zároveň byly provedeny významné změny v oblasti přípravy odborného personálu. Proces stabilizace optimálních organizačních struktur služby však, podobně jako v celé AČR, probíhá až do současnosti.

Jedno z nejdůležitějších organizačních opatření v historii *HMSI AČR* bylo realizováno ke dni 1. prosince 2013, kdy byly u leteckých základen a správy letiště *VzS AČR* zrušeny dosavadní roje leteckých meteorologických služeb. K témuž dni byl v rámci *Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu* vytvořen *Odbor letecké meteorologie* tvořený jednotlivými odděleními letecké meteorologie odloučeně dislokovanými na příslušných letištích *VzS AČR*. Zároveň bylo v rámci *Zpravodajského oddělení* štábu každé letecké základny nebo správy letiště vytvořeno jedno systemizované místo *Vedoucí starší důstojník – specialista hydrometeorologické služby*.

V současné době jsou místo a úkoly složek *Hydrometeorologické služby AČR* pevně zakotveny v nejrůznějších dlouhodobých vojensko-politických a koncepčních dokumentech Ministerstva obrany ČR, např. *Bílá kniha o obraně, Koncepce výstavby AČR* a dalších. Zároveň jsou její místo a úkoly pro období do roku 2025 rozpracovávány v koncepčních dokumentech nižšího řádu, např. *Koncepce výstavby zpravodajského zabezpečení, Koncepce výstavby systému velení a řízení, Koncepce výstavby vzdušných sil, Koncepce výstavby pozemních sil* a v dalších dokumentech.

V celém období svého vývoje po 2. světové válce až do současné doby byla organizační struktura vojenské povětrnostní služby, podobně jako v předválečném Československu, tvořena složkami:

1. nejvyššími odborně řídicími a inspekčními;
2. nejvyššími provozními;
3. vyššími řídicími a provozními;
4. základními provozními;
5. odborně vzdělávacími a výcvikovými;
6. studijními a výzkumnými.

8.1 VZNIK NEJVYŠŠÍCH ODBORNĚ ŘÍDICÍCH A INSPKČNÍCH SLOŽEK VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY V ROCE 1945 A JEJICH DALŠÍ VÝVOJ

Nejvyšší odborné řídicí složky vojenské povětrnostní služby byly po roce 1945 až do současnosti vždy zřizovány v rámci organizačních struktur *Ministerstva národní obrany* (od roku 1990 *Ministerstva obrany*) a *Hlavního štábu* (od roku 1950 *Generálního štábu*). Vzhledem ke složitému a mnohdy nepřehlednému organizačnímu vývoji resortu obrany byl organizační vývoj nejvyšších odborně řídicích složek vojenské povětrnostní služby spojen s vývojem a působností několika součástí *MNO* a *Hlavního štábu*, resp. jejich nástupnických organizací.

Při tehdejším *Velitelství letectva Hlavního štábu MNO* bylo v červenci roku 1945 zřízeno systemizované místo *Vedoucí referent povětrnostní služby Oddělení technického Velitelství letectva*, na které byl ustanoven předválečný velitel *Povětrnostní ústředny I* v Praze-Kbelích štábní kapitán *Miloslav Štěpánek*, který zároveň začal vykonávat funkci *Odborný přednosta povětrnostní služby letectva*. Zároveň zde bylo zřízeno další systemizované místo *Referent povětrnostní služby*, na které byl ustanoven kapitán *Viktor Hroza*, bývalý předválečný *Referent organizační*

1945 až 1947	major Miloslav ŠTĚPÁNEK ¹⁾
1947 až 1948	podplukovník Miloslav ŠTĚPÁNEK ²⁾
1948 až 1953	podplukovník RNDr. Ferdinand ŠRŮTA ²⁾
1953 až 1956	major Pavel KARAS ³⁾
1955 až 1956	major Jozef BELICA ³⁾
1957 až 1958	major Pavel KARAS ⁴⁾
1958 až 1960	podplukovník RNDr. Jaroslav ČERVENÝ ⁴⁾
1961 až 1993	plukovník RNDr. Miroslav ZEMAN ²⁾
1961 až 1971	podplukovník Vladimír NOVÁK, prom. fyz. ⁴⁾
1976 až 1990	plukovník RNDr. Vladimír NOVÁK ¹⁾
1993 až 2000	plukovník RNDr. František SOCHOR ²⁾
2000 až 2001	podplukovník Ing. Miroslav FLAJŠMAN ²⁾
2001 až 2012	plukovník Ing. Petr KŮRKA ²⁾
od 2012	plukovník gšt. Ing. Jan CÍREK ²⁾

Přehled přednostů (náčelníků) vojenské povětrnostní (hydrometeorologické) služby od roku 1945 až do současnosti

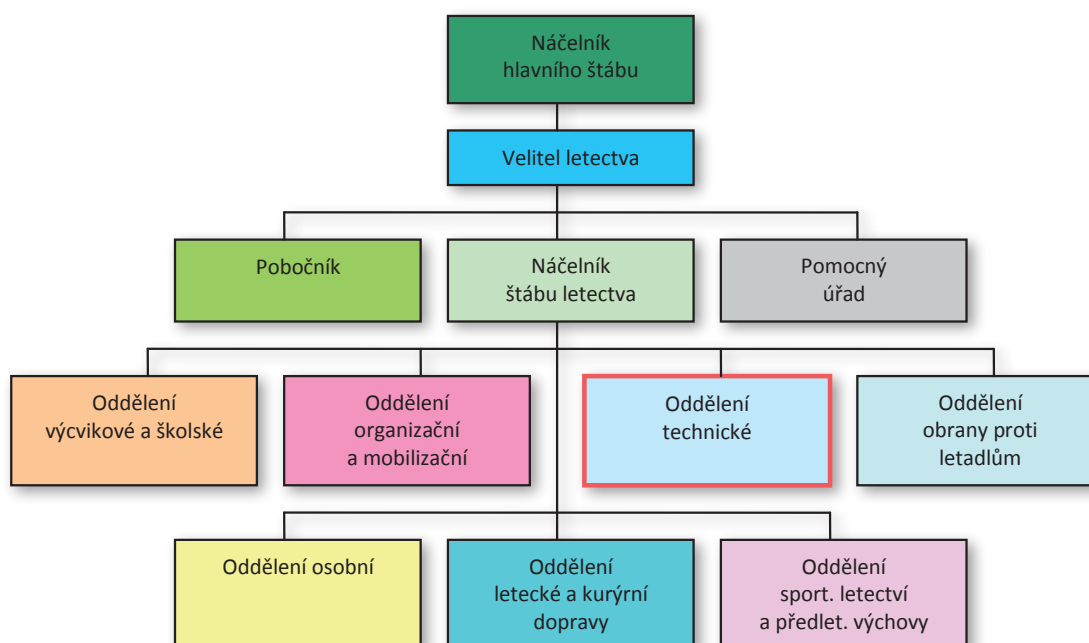
pozn.: ¹⁾Přednosta (náčelník) povětrnostní služby letectva, ²⁾Přednosta (náčelník) vojenské povětrnostní (hydrometeorologické) služby, ³⁾Náčelník povětrnostní služby PVOS, ⁴⁾Náčelník povětrnostní služby letectva a PVOS.

a výcvikové Skupiny povětrnostní III/1 oddělení (leteckého) III. odboru (leteckého) MNO.

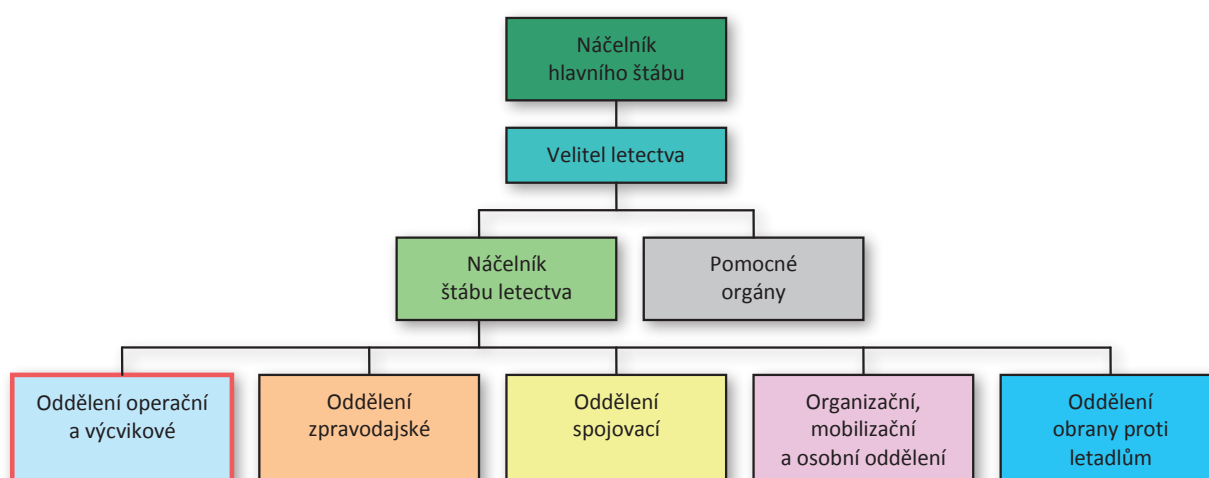
Jelikož se v počátečním období svého budování nacházelo československé vojenské letectvo v určitém „zkušebním stádiu“, předpokládalo se tehdy, že po tomto období bude přistoupeno k jeho definitivní organizaci. V tomto smyslu bylo, na základě výnosu *MNO čj. 6269 Dův. let. 46* ze dne 29. dubna, ke dni 1. května 1946 reorganizováno *Velitelství letectva Hlavního štábu*. V té době byla původní systemizovaná místa referentů povětrnostní služby zrušena a zároveň byla vytvořena *Skupina povětrnostní služby*, která byla začleněna do struktury nově zřízeného *Operačního a výcvikového oddělení Velitelství letectva Hlavního štábu*. Systemizované místo *Přednosta skupiny* v té době zastával major *Miloslav Štěpánek*, dalším jejím příslušníkem byl štábní kapitán *Viktor Hroza*. Do působnosti odborného přednosty povětrnostní služby v té době mimo jiné patřilo odborné řízení a usměrňování činnosti složek povětrnostní služby vojenského letectva, včetně organizování a řízení spolupráce s tehdejšími státními meteorologickými ústavy, vědeckými institucemi a meteorologickými službami spřátelených států.

Dne 1. dubna 1946 byla v rámci tabulek počtů osob tehdejšího *Operačního velitelství Letecké oblasti 1* v Praze a *Operačního velitelství Letecké oblasti 4* v Bratislavě vytvořena samostatná, mimo tato velitelství působící, systemizovaná místa *Styčný důstojník MNO u Státního meteorologického ústavu – SMÚ* a *Styčný důstojník MNO u Štátního hydrologického a meteorologického ústavu – ŠHaMÚ* (od konce roku 1946 *Štátního meteorologického ústavu – ŠMÚ*). Při *Oddělení synoptické a letecké meteorologie SMÚ* v Praze-Ruzyni toto místo zastával major *Oldřich Hlaváček*, který obdobnou funkci rovněž zastával již v rámci předválečné československé povětrnostní služby. Funkci *Styčný důstojník MNO u ŠHaMÚ (ŠMÚ)* v Bratislavě zastával major *Štefan Hakoš-Rapka*. Jejich úkolem bylo u státních meteorologických ústavů prosazovat zájmy *MNO* a rovněž koordinovat činnost vojenské a civilní povětrnostní služby především v oblastech synoptické a letecké meteorologie a provádění povětrnostního zabezpečování činnosti vojenského a civilního letectva.

Zvláštní *V. letecko-technický odbor MNO* byl vytvořen v červenci roku 1946 a začal působit v přímé podřízenosti Ministra národní obrany. V rámci 2. *oddělení leteckého materiálu* bylo



Organizační struktura Velitelství letectva Hlavního štábu v červenci roku 1945

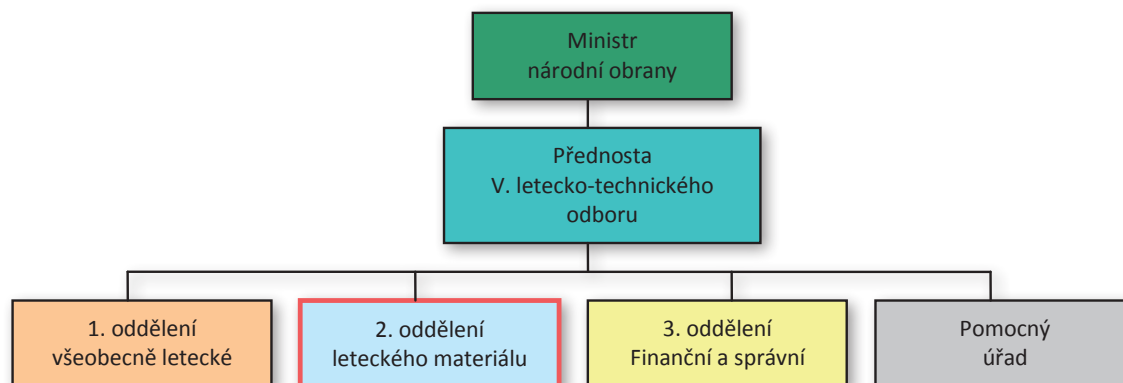


Organizační struktura Velitelství letectva Hlavního štábu ke dni 1. května 1946

v listopadu zřízeno systemizované místo *Referent palubních přístrojů a meteorologického materiálu*, na které byl v lednu roku 1947 ustanoven *major Viktor Hroza*, který dosud působil jako příslušník *Skupiny povětrnostní služby Operačního a výcvikového oddělení Velitelství letectva*. Tomuto odboru byly dnem 1. srpna 1947 odborně podřízeny *Letecké okruhy I až III*, zabezpečující letectvo po stránce pořízování a přidělování leteckého, výzbrojního, spojovacího, meteorologického a dalších druhů materiálu.

Na podzim roku 1946 byla, na základě již zmiňovaného dokumentu *Velitele zvláštních bojových prostředků – ZBP Hlavního štábu, plukovníka gšt. Oskara Starkoše*, zahájena příslušná jednání o možnostech sjednocení a soustředění různých sil a prostředků vojenské povětrnostní služby do jednoho organizačního celku. Za tímto účelem se, na základě pověření *Velitele*

letectva Hlavního štábu divizního generála Aloise Vicherka, dne 15. října 1946 konalo v rámci *Velitelství ZBP Hlavního štábu* pracovní jednání příslušných orgánů *MNO* a *Hlavního štábu* ve věci: „...dalšího organizování povětrnostní služby a předpovědi počasí v Československé armádě“. Tohoto jednání se, kromě zástupců povětrnostní služby letectva, dále zúčastnili zástupci *Vědeckého technického ústavu – VTÚ*, *Vědeckého leteckého ústavu – VLÚ* a *Vojenského zeměpisného ústavu – VZÚ*. Pověřeními zástupci příslušných složek bylo tehdy konstatováno, že: „...dosavadní stav povětrnostní služby v armádě je nejednotný, když každý druh zbraně pracuje v této oblasti víceméně samostatně, což je jednak neekonomické a zároveň tento stav nepodporuje plnění úkolů, které jsou na meteorologickou službu v současnosti kladeny.“ Zároveň byly k posouzení předloženy způsoby organizace vojenských povětrnostních služeb ve Velké Británii,



Organizační struktura V. letecko-technického odboru MNO ke dni 1. listopadu 1946

SSSR a Německu v období 2. světové války. Tyto organizační modely byly v rámci pracovního jednání následně porovnány a byla navržena možná varianta organizace povětrnostní služby v podmínkách Československé armády. V této souvislosti bylo konstatováno, že: „...potřebám a možností Československé branné moci bude pravděpodobně nejvíce vyhovovati na domácí podmínky upravený německý způsob organizace vojenské povětrnostní služby.“

Zápisem z jednání této porady zasláno *Náčelníkovi hlavního štábu MNO* a rovněž *Veliteli letectva Hlavního štábu* bylo pod čj. 3384 taj. hl. št. vel. ZBP 1946 ze dne 16. října 1946 navrženo přijmout takové řešení problematiky organizační struktury vojenské povětrnostní služby, které by umožnilo, aby:

- veškerá povětrnostní služba v Československé armádě byla řízena jednotně prostřednictvím *Velitelství letectva Hlavního štábu*;
- u *Velitelství letectva Hlavního štábu* bylo, jako řídicí složka povětrnostní služby, zřízeno příslušné oddělení, kde budou zastoupeni rovněž zástupci jiných druhů zbraní z důvodů, že stávající organizační struktura povětrnostní služby je pro plnění nových úkolů nedostačující;
- jednotlivé zastoupené součásti předložily *Velitelství letectva Hlavního štábu* do 30. listopadu 1946 své požadavky na organizaci povětrnostní služby v rámci svého druhu zbraní nebo složky.

Na základě úkolu stanoveného *Náčelníkem hlavního štábu* vydal *Velitel letectva Hlavního štábu* dne 29. ledna 1947 dokument čj. 28051 taj. hl. št. let. 1947 s názvem „Záměr reorganizace vojenské povětrnostní služby“, který byl projednán a předběžně schválen na dalším pracovním jednání k reorganizaci vojenské povětrnostní služby, které proběhlo dne 11. února 1947. Tento záměr ve svém zdůvodnění předpokládal, že povětrnostní služba Československé armády bude po dokončení své reorganizace působit ve struktuře, která umožní sjednotit příslušné součásti povětrnostní služby jednotlivých druhů zbraní a zároveň tato zabezpečí:

- po stránce meteorologické veškeré létání nad územím Republiky Československé – RČS;
- informace o povětrnostních podmínkách ve prospěch velitelů vyšších jednotek a štábů jako jednoho z důležitých prvků pro jejich rozhodování;
- plánování, přípravu a vedení všech druhů operací (vyšších i podřízených leteckých a dalších druhů zbraní) na území RČS a v zahraničí;
- klimatické zpracování území RČS a přilehlého území z pohledu pravděpodobných vojenských operací;

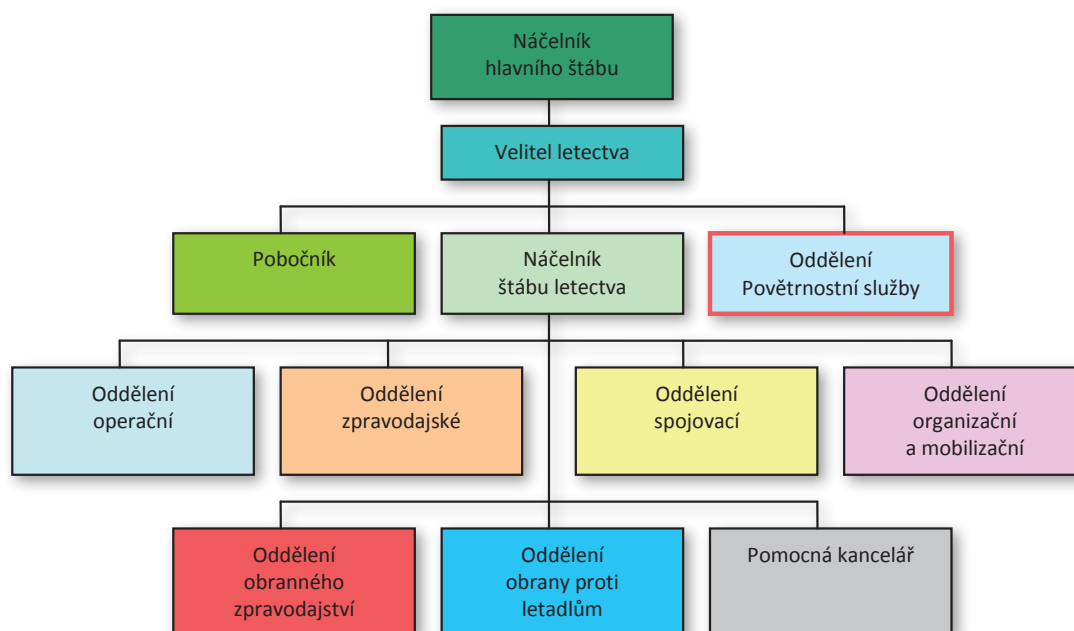
- po stránce meteorologické přesnou střelbu veškerého dělostřelectva, zvláště dalekonosného a proti letadlům, včetně činností jednotek zvláštních bojových prostředků protiplynové služby a dalších druhů zbraní nebo složek branné moci;
- ve prospěch zvukoměrných jednotek zjišťování meteorologických podmínek ovlivňujících rychlost zvuku v atmosféře;
- školení povětrnostního personálu a vědecké bádání v oboru meteorologie;
- činnost všech složek povětrnostní služby po stránce materiální, technické a spojení;
- reorganizaci styčných orgánů pro spolupráci s civilní povětrnostní službou a službami spřátelených států;
- vytvoření dočasného pomocného překladatelského orgánu ke zpracování zabaveného německého a získaného spojeneckého meteorologického materiálu.

Uvedený záměr se následně odrazil v rámci další reorganizace *Velitelství letectva Hlavního štábu*, kdy na základě výnosu MNO čj. 7900 Dův. hl. št. /4 odd. 1947 ze dne 7. srpna byla ke dni 1. září 1947 zrušena *Skupina povětrnostní služby Operačního a výcvikového oddělení* a ke stejnému dni bylo nově zřízeno *Oddělení povětrnostní služby Velitelství letectva Hlavního štábu*, které v té době tvořilo 12 osob.

Na systemizované místo *Přednosta oddělení povětrnostní služby* byl v té době ustanoven *podplukovník Miloslav Štěpánek*. Dalšími, v současnosti známými příslušníky oddělení, se tehdy stali *podplukovník Oldřich Hlaváček*, *štábní kapitán Ferdinand Schrutta* (od roku 1948 *Šrůta*), *štábní kapitán Vilém Chmelař*, *kapitán Václav Leština* a *desátník dsl. Václav Kalát*.

Mezi hlavní úkoly *Přednosta oddělení povětrnostní služby* tehdy patřila odpovědnost za:

- odborné řízení veškerého chodu všech součástí povětrnostní služby u všech druhů zbraní a součástí Československé branné moci;
- usměrňování veškeré prognostické služby;
- řízení studia, udržování a prohlubování odborných znalostí veškerého personálu povětrnostní služby;
- udržování styku s povětrnostními službami a vědeckými meteorologickými ústavami v Republice Československé a ve spřátelených státech;
- zpracovávání návrhů pro jednání mezinárodních konferencí povětrnostních služeb;
- bezchybný chod povětrnostní služby všech druhů zbraní a za dodržování mezinárodních meteorologických předpisů.



Organizační struktura Velitelství letectva Hlavního štábu ke dni 1. září 1947

Referent studijní:

- prováděl vědecké bádání v oboru meteorologie a příbuzných oborech;
- sledoval a řídil vědecké činnosti u všech složek povětrnostní služby;
- sledoval vývoj povětrnostních služeb a povětrnostního zabezpečení v zahraničí;
- obstarával a třídil zahraniční odbornou literaturu;
- prováděl odborné překlady nejdůležitějších materiálů a dokumentů.

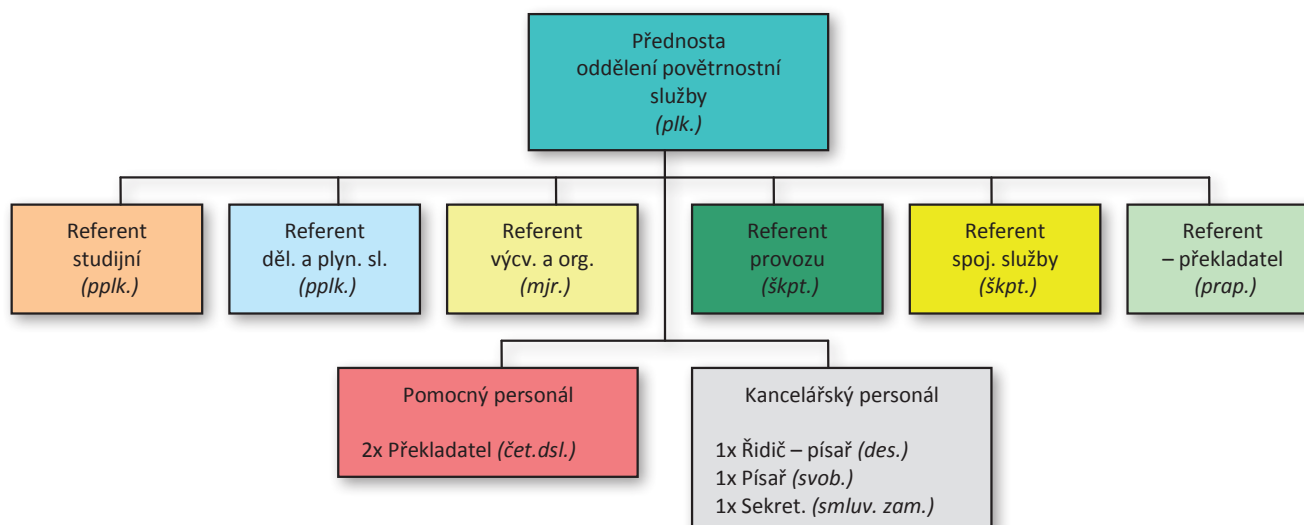
Referent dělostřelecké a plynové povětrnostní služby:

- řídil veškeré vědecké bádání a pokusnictví v oboru balistické a plynové meteorologie;

- odborně řídil meteorologická měření na střelnicích dělostřelectva a u dalších jednotek povětrnostní služby dělostřelectva a dělostřelectva proti letadlům;
- navrhoval metody a přístroje pro účely balistické a plynové meteorologie;
- zpracovával směrnice a příručky v oblasti balistické, plynové a zvukoměrné meteorologie;
- řešil otázky klimatologické.

Referent výcvikový a organizační:

- prováděl jednotné a centrální řízení všech výcvikových, organizačních a mobilizačních záležitostí povětrnostní služby;
- vedl evidenci odborných příruček a předpisů;
- prováděl školení a výcvik personálu povětrnostní služby u všech součástí branné moci.



Organizační struktura Oddělení povětrnostní služby ke dni 1. září 1947

Referent provozu:

- odborně řídil veškerý provoz u povětrnostních jednotek (ústředen, stanice a hlídek);
- vedl evidenci a zabezpečoval provádění oprav povětrnostního materiálu;
- přezkušoval nové přístroje a technické prostředky povětrnostní služby;
- podílel se na zkvalitňování měřících metod a řízení oprav a cejchování meteorologických přístrojů;
- prováděl dozor nad činností a provozem *Technické dílny* povětrnostní služby.

Referent spojovací služby:

- řešil otázky administrativního a technického předávání veškerých povětrnostních zpráv;
- řešil otázky radiosondážního průzkumu a měření elektrických výbojů v atmosféře.

Referent – překladatel:

- řešil problematiku překladů zahraničních meteorologických předpisů a dokumentů, včetně jejich administrativního vypořádání.

Podle již zmiňovaného dokumentu *Velitele letectva Hlavního štábu* ze dne 29. ledna 1947 s názvem „*Záměr reorganizace vojenské povětrnostní služby*“, čj. 28051 taj. hl. št. let. 1947 byly dnem 1. srpna 1947 rovněž nově vytvořeny *Povětrnostní ústředny 1 až 3*.

V souvislosti s reorganizací vojenské povětrnostní služby v roce 1947 došlo při tehdejším *Vědeckém leteckém ústavu MNO* k organizačnímu rozšíření dosavadního počtu osob a k vytvoření nové struktury povětrnostní služby.

Ve stejném období došlo k organizačnímu zřízení nových struktur povětrnostní služby v rámci tehdejších *Velitelství 1. až 4. vojenské oblasti* a *Vojenského zeměpisného ústavu MNO*.

Zároveň byly zrušeny dosud samostatně působící systemizovaná místa *Styčný důstojník MNO u SMÚ a ŠMÚ* v Praze-Ruzyni a v Bratislavě a jejich působnosti byly převedeny na nově zřízená systemizovaná místa *Velitel povětrnostní ústředny 1 a 3*.

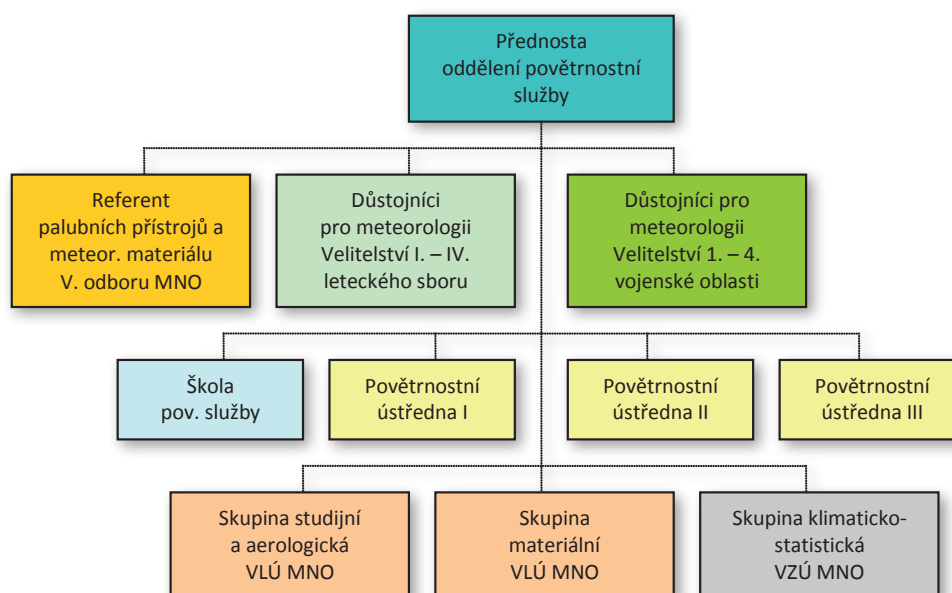
Od 1. září 1947 tak v přímé odborné podřízenosti *Přednosta oddělení povětrnostní služby Velitelství letectva Hlavního štábu* mělo působit hned několik součástí vojenské povětrnostní služby.

Další organizační složky vojenské povětrnostní služby v té době rovněž působily jako základní jednotky povětrnostní služby v podřízenosti jednotlivých leteckých základen, letištních správ, útvarů dělostřelectva, dělostřelectva proti letadlům a dále v podřízenosti některých posádkových velitelství a rovněž v rámci některých vojenských škol a učilišť.

Na tehdejší dobu velice ambiciózní a progresivní plán reorganizace součástí vojenské povětrnostní služby, který byl sice podložen reálně vytvořenými mírovými počty osob, však v této podobě nebyl, především z důvodů politických, personálních a ekonomických poměrů nastolených v Československé armádě v souvislosti s celkovým vývojem společenských událostí po 25. únoru 1948 a v následujícím období, nikdy realizován.

hodnostní sbor / pracovní poměr	počet osob
důstojníci	42
rotmistři	32
dsl. poddůstojníci	17
mužstvo	118
smluv. civ. zaměstnanci	3
celkem	209

Plánované počty osob struktur vojenské povětrnostní služby působící v přímé odborné podřízenosti přednosta Oddělení povětrnostní služby Velitelství letectva Hlavního štábu ke dni 1. září 1947



Organizační struktura povětrnostní služby působící v přímé odborné podřízenosti Přednosta oddělení povětrnostní služby Velitelství letectva Hlavního štábu od 1. září 1947

hodnostní sbor / pracovní poměr	počet osob
důstojníci	67
rotmistři	98
dsl. poddůstojníci	36
mužstvo	843
smluv. civ. zaměstnanci	3
celkem	1044

Celkově plánované počty osob vojenské povětrnostní služby ke dni 1. září 1947

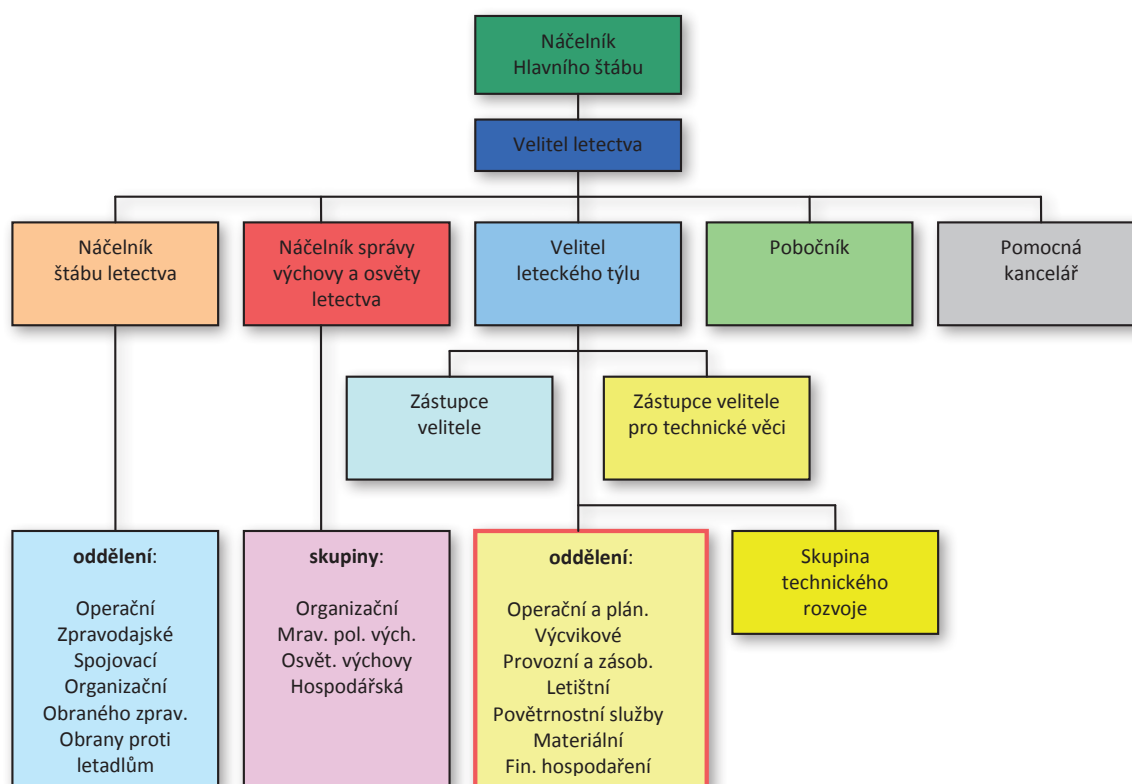
Tato skutečnost se v počátečním období týkala především složek povětrnostní služby nově organizačně vytvořených v rámci Velitelství 1. – 4. vojenské oblasti a v rámci tehdejšího Vědeckého leteckého ústavu MNO a Vojenského zeměpisného ústavu MNO. Tyto složky ve své době reálně vůbec nevznikly, nebo působily jen velmi krátce a při značně omezených počtech osob.

Ostatní součásti vojenské povětrnostní služby prošly v pozdějším období dalšími reorganizačními změnami, když společenská a vojensko-politická situace na přelomu 40. a 50. let nakonec zásadním způsobem ovlivnila i vývoj celé vojenské povětrnostní služby. V určitém období byla organizační struktura služby dokonce přechodně rozšířena a její počty osob navýšeny, když například v roce 1949 vznikla Hlavní povětrnostní ústředna a v letech 1952 až 1953 byl do podřízenosti Velitelství letectva MNO převeden SMÚ Praha, který byl v roce 1950 sloučen se ŠMÚ Bratislava. Bližší skutečnosti o těchto organizačních změnách jsou uvedeny v kapitole 8.2.

Dnem 1. června 1948 bylo Oddělení povětrnostní služby Velitelství letectva MNO převedeno z přímé podřízenosti Velitele letectva MNO do podřízenosti Velitele leteckého týlu Velitelství letectva MNO. Systemizované místo Přednosta oddělení povětrnostní služby zastával podplukovník Miloslav Štěpánek až do konce roku 1948, kdy byl, podobně jako většina příslušníků západní skupiny zahraničního odboje, nejprve odeslán na „zvláštní tříměsíční dovolenou“, potom na „dovolenou s čekáním“ a následně propuštěn z armády. Později byl zatčen a na základě vykonstruovaného obvinění zbaven vojenské hodnosti a odsouzen za zločin pokusu vojenské zraedy k výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v době trvání 6 měsíců. Po jeho nezákonném propuštění byl na uvolněné systemizované místo ustanoven major RNDr. Ferdinand Šrůta.

Na základě výnosu MNO čj. 5200 taj. hl. št./4. odd. 49 ze dne 15. února bylo ke dni 1. září 1949 tehdejší Velitelství letectva Hlavního štábu MNO opět reorganizováno a v té souvislosti bylo rovněž reorganizováno Oddělení povětrnostní služby Leteckého týlu Velitelství letectva. Následně byl dne 1. října 1949 zrušen V. letecko-technický odbor MNO a v té souvislosti bylo rovněž zrušeno systemizované místo Referent palubních přístrojů a meteorologického materiálu 2. oddělení leteckého materiálu V. letecko-technického odboru MNO. V té době odešel major Viktor Hroza do zálohy a stal se zaměstnancem Státního meteorologického ústavu. Působnost tohoto zrušeného systemizovaného místa byla v té době převedena na Oddělení povětrnostní služby Leteckého týlu Velitelství letectva Hlavního štábu.

Systemizované místo Přednosta oddělení povětrnostní služby v té době zastával major RNDr. Ferdinand Šrůta. K dalším, v současné době známým příslušníkům oddělení tehdy patřili major Václav Leština, štábní kapitán Vilém Chmelař a četař dsl. Václav Kalát. Dosavadní příslušník oddělení podplukovník



Organizační struktura Velitelství letectva Hlavního štábu ke dni 1. října 1949

Oldřich Hlaváček, který zastával funkci *Referent studijní*, přešel dnem 1. října 1949 k tehdy nově zřízené *Hlavní povětrnostní ústředně* v Praze-Kbelích. V červnu roku 1950 byl *major Václav Leština*, bývalý letecký mechanik československé 311. *bombardovací letecké perutě RAF*, odeslán na „zvláštní tříměsíční dovolenou s čekáním“ a v září následně propuštěn do zálohy. V té době rovněž odešel do výslužby *štábní kapitán Vilém Chmelař*.

Dne 1. ledna 1950 byla provedena reorganizace stávajícího *Velitelství letectva Hlavního štábu MNO*, přičemž jeho původní *Oddělení obrany proti letadlům* bylo osamostatněno a na jeho základech bylo vytvořeno *Velitelství protileteckého vojska Hlavního štábu MNO*, které bylo v dalším období dále reorganizováno a přejmenováno.

V srpnu roku 1950 byl *Hlavní štáb MNO* reorganizován a přejmenován na *Generální štáb MNO*, přičemž všechny tehdejší organizační složky letectva a protiletecké obrany působící do té doby ve struktuře *Hlavního štábu* byly převedeny do přímé podřízenosti ministra národní obrany. Ve struktuře *Velitelství protileteckého vojska MNO* (později *protiletecké obrany státního území – PLOSÚ* a *protivzdušné obrany státu – PVOS*) nebyla až do počátku roku 1955 vytvořena žádná odborně řídicí organizační struktura povětrnostní služby, která by na této úrovni velení a řízení odpovídala za organizaci systému povětrnostního zabezpečení v rámci tohoto nového druhu vojska Československé armády (od října roku 1954 *Československé lidové armády – ČSLA*).

Za odborné řízení součástí povětrnostní služby všech druhů vojsk v působnosti MNO až do konce roku 1953 odpovídalo *Oddělení povětrnostní služby Velitelství letectva MNO*. Počátkem roku 1951 bylo oddělení doplněno *kapitánem Antonínem Koudelou* a dvěma již dříve ke službě do armády povolnými „*paragrafisty*“, *nadporučíkem Miroslavem Šandou*

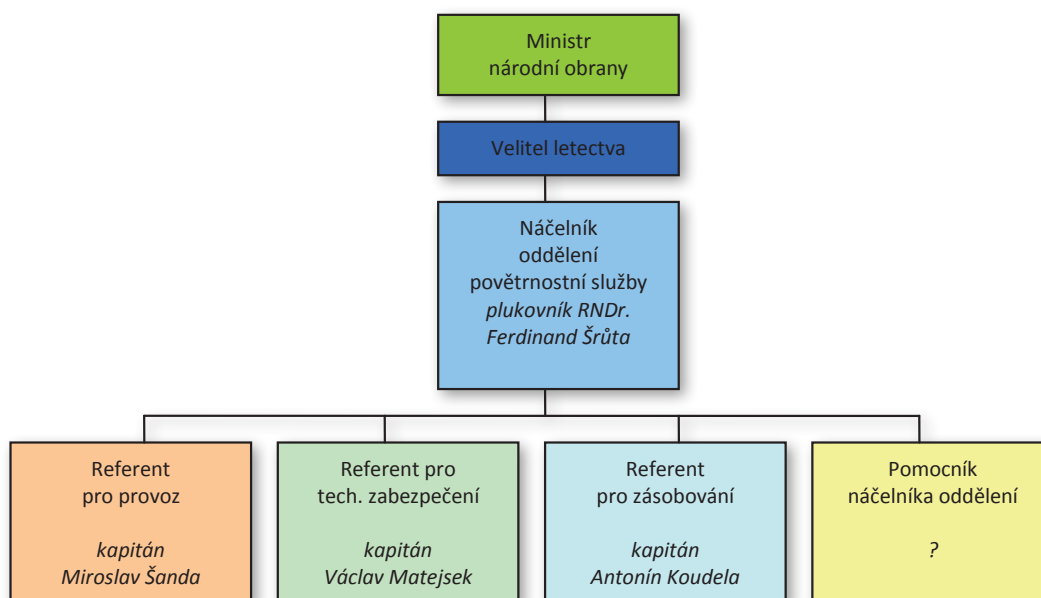
a *nadporučíkem Václavem Matejskem*. Po další reorganizaci dne 1. ledna 1952 přešlo oddělení z podřízenosti *Velitele Leteckého týlu Velitelství letectva MNO* opět do přímé podřízenosti *Velitele letectva MNO*. V polovině ledna roku 1952 došlo k přemístění *Velitelství letectva MNO* z prostorů ministerstva národní obrany v Praze-Dejvicích do budovy paláce „*Kotva*“ v Praze 1, na Náměstí republiky.

Během let 1951 až 1953 vedl náčelník *Oddělení povětrnostní služby Velitelství letectva MNO* zásadní koncepční spory o dalších směrech vývoje vojenské povětrnostní služby se *sborovým generálem Josefem Hanušem*, tehdejší *Velitelem letectva MNO* a *plukovníkem Jozefem Činčarem*, v té době *Náčelníkem štábu Velitelství letectva MNO*. V té souvislosti byl počátkem roku 1953 *podplukovník RNDr. Ferdinand Šrůta* odvolán z funkce a koncem léta téhož roku odešel vynuceně do výslužby ve věku 43 let. Hlavní příčinou tohoto přibližně dva roky trvajícího sporu byl značný systémový odklon *Velitelství letectva MNO* od již zmiňovaného dokumentu „*Záměr velitele letectva Hlavního štábu k další výstavbě povětrnostní služby*“, čj. 28051 taj. hl. št. let. 1947 schváleného v lednu roku 1947.

Od počátku 50. let, v souvislosti s plným přechodem Československé armády na model výstavby podle sovětského vzoru a po převzetí jeho vojenské doktríny, která se zásadně odlišovala od dosavadního způsobu výstavby jednotlivých druhů zbraní a součástí Československé armády, prosazovali tehdejší hlavní představitelé *Velitelství letectva MNO* provedení „*desintegrace*“ dosud jednotného systému povětrnostního zabezpečení. Nově prosazovaná koncepce výstavby složek vojenské povětrnostní služby předpokládala, podobně jako v sovětské armádě, realizovat samostatný způsob výstavby a rozvoj systémů povětrnostního zabezpečení v rámci jednotlivých druhů vojsk a dalších součástí resortu MNO.

Velitelství protileteckého vojska (PLV) Hlavního štábu	1. leden 1950 až 15. prosince 1950
Velitelství protiletadlové obrany státního území (PLOSÚ) MNO	15. prosinec 1950 až 1. listopadu 1954
Velitelství protivzdušné obrany státu (PVOS) MNO	1. leden 1954 až 31. prosince 1956

Organizační vývoj Oddělení obrany proti letadlům Velitelství letectva MNO a jeho nástupnických organizačních struktur v letech 1950 až 1956



Organizační struktura a personální složení Oddělení povětrnostní služby Velitelství letectva MNO ke dni 1. ledna 1952

V této souvislosti je rovněž zajímavé připomenout, že ještě v srpnu roku 1952 sovětsí poradci při *Velitelství letectva MNO*, generál *Kolomejcev* a podplukovník *Gusev* navrhovali vytvořit *Hlavní meteorologickou správu MNO*, které měl být podřízen *Státní meteorologický ústav MNO* a další složky povětrnostní služby. Zároveň navrhovali převést vojenské letecké povětrnostní stanice z podřízenosti velitelů letištních praporů, obdobně jako v sovětské armádě, do podřízenosti velitelů leteckých pluků. Tyto záměry však hlavní funkcionáři velitelství letectva tehdy odmítali akceptovat.

Koncem roku 1951 podali podplukovník *RNDr. Ferdinand Šrůta* a kapitán *Václav Matejsek*, jako výraz nesouhlasu se způsobem prosazované reorganizace vojenské povětrnostní služby a jejího organizačního postavení v rámci Československé armády, stížnost ministru národní obrany *armádnímu generálovi JUDr. Alexeji Čepičkovi* ve výše uvedených záležitostech. Ve své stížnosti požadovali prošetřit přístup a způsoby jednání *velitele letectva MNO* a *náčelníka štábu Velitelství letectva MNO* při řešení otázek vnitřního chodu a nedostatků v rámci vojenské povětrnostní služby a rovněž problematiky její další výstavby. V průběhu roku 1952 zaslali oba aktéři další podobné stížnosti rovněž tehdejšímu *Ústřednímu výboru Komunistické strany Československa*. Počátkem roku 1954 potom zaslal kapitán *Václav Matejsek* další stížnost ještě prezidentu republiky *Antonínu Zápotockému* a rovněž orgánům *Hlavní správy vojenské kontrarozvědky*.

Zástupným problémem v tomto sporu byla mimo jiné rovněž skutečnost, že podplukovník *RNDr. Ferdinand Šrůta* prosazoval při tvorbě návrhu nové organizační struktury vojenské povětrnostní služby s platností ke dni 1. ledna 1952, v souvislosti s právě realizovaným převedením *Státního meteorologického ústavu* do podřízenosti *MNO*, rovněž provedení reorganizace stávajícího *Oddělení povětrnostní služby velitelství letectva MNO*. V tom smyslu požadoval opětovně rozšíření tabulkového počtu personálu oddělení na celkem 11 osob (8 důstojníků a 3 občanské zaměstnance) v čele s *Náčelníkem oddělení* v hodnosti brigádní generál. V té době rovněž usiloval o další rozšíření počtu vojenských povětrnostních stanic. Zároveň navrhoval vybudování širší organizační struktury vojenské povětrnostní služby a zachování dosavadního jednotného systému povětrnostního zabezpečení všech druhů vojsk a dalších součástí Československé armády.

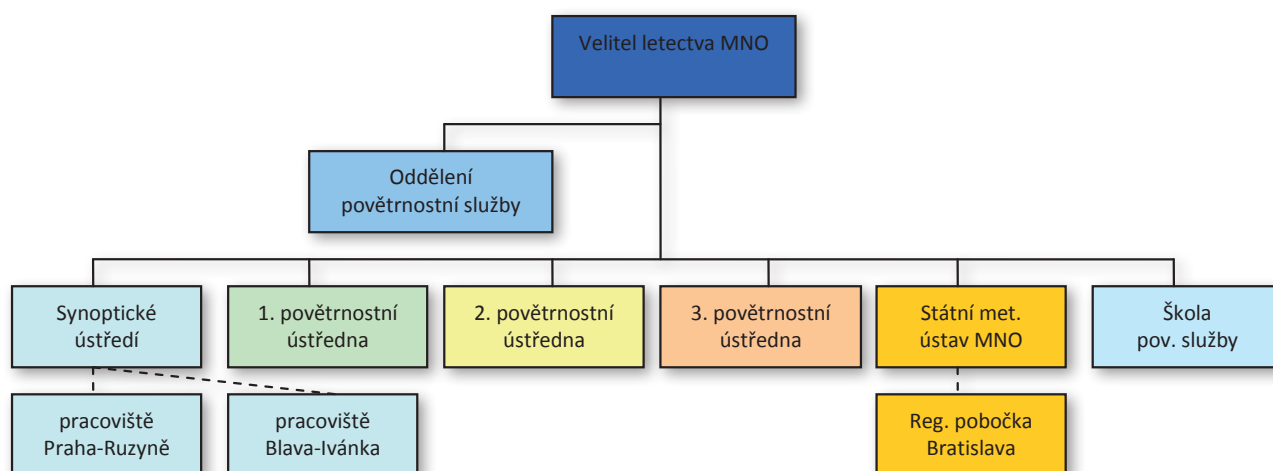
Tyto představy *Velitel letectva MNO* a *Náčelník štábu Velitelství letectva MNO* zásadně odmítali a jejich tehdejší vzájemné spory o charakter organizační struktury a další vývoj vojenské povětrnostní služby vyvrcholily podáním již uvedených

stížností nejrůznějším nejvyšším vojenským, stranickým a státním orgánům. Výsledek šetření kontrolních orgánů plně odpovídal tehdejší společensko-politické situaci. Stížnosti obou jmenovaných byly uznány jako z části oprávněné a *Velitel letectva MNO* a rovněž *Náčelník štábu velitelství letectva MNO* byli upozorněni na nedostatky ve velitelském a stranicko-politickém přístupu k řešení otázek řízení a organizace vojenské povětrnostní služby.

Plukovník RNDr. Ferdinand Šrůta, na kterého bylo v této souvislosti podáno trestní oznámení pro podezření ze spáchání trestného činu šíření pomluvy a poplašné zprávy, které bylo později zastaveno, byl v dubnu roku 1953 odvolán z funkce a nakonec dne 3. srpna 1953 vynuceně ze zdravotních důvodů odešel do výslužby. Jako hlavní důvod jeho odchodu byl tehdy označen výsledek nařízeného zdravotního přezkumného řízení, při kterém byl shledán jako 75% invalida v důsledku těžkého zranění nohou, které utrpěl při své účasti v pražském povstání dne 5. května 1945. Zároveň byl koncem roku 1953 kapitán *Václav Matejsek* jako ještě nezkušený, avšak perspektivní ke službě do armády nedávno povoláný „paragrafista“, přeložen k *Povětrnostnímu oddělení 15. leteckého stíhacího sboru* v Praze-Kbelích za účelem získání potřebných zkušeností.

V této souvislosti je nutno upozornit na skutečnost, že vlastní motivace a postup kapitána *Václava Matejska* v těchto záležitostech byly velmi zajímavé a ve svém důsledku, s přihlédnutím ke všem souvislostem a složitostem tehdejší doby a jejich událostí, značně rozporuplné a z dnešního pohledu až tragikomické. Z dochovaných a veřejně přístupných archivních fondů *MNO* z let 1951 až 1954 k této záležitosti (cca. 100 stran textu) je zřejmé, že na jedné straně *Václav Matejsek* z pozice přesvědčeného a plně oddaného člena *KSC* jednoznačně a odvázně podporoval tehdejší stanoviska, návrhy a požadavky podplukovníka *RNDr. Ferdinanda Šrůty*. Zároveň, bez ohledu na tehdejší společensko-politickou situaci, na nejrůznějších úrovních neváhal požadovat velitelské a stranicko-politické řešení faktických dopadů rozhodnutí a způsobu jednání *sborového generála Josefa Hanuše* a *plukovníka Jozefa Činčára*, při řešení situace u *Velitelství letectva MNO* a u vojenské povětrnostní služby.

Avšak ze stejné pozice člena strany na druhou stranu značně nemorálně zpochybňoval charakterové vlastnosti, politickou orientaci, odbornou a služební způsobilost *majora Josefa Zítka*, tehdejšího ředitele *Státního meteorologického ústavu MNO* a neváhal v té souvislosti upozornit i na závadné chování jeho manželky, která se údajně pravidelně stýkala se: „...závadnými, prozápadními reakčními osobami a přísluhovači imperialismu“. Podobným způsobem například zpochybňoval smysluplnost



Organizační struktura vojenské povětrnostní služby v přímé působnosti velitelství letectva MNO ke dni 1. ledna 1952

vzniku tehdejšího *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí* a rovněž způsoby jednání některých dalších příslušníků vojenské povětrnostní služby a *Velitelství letectva MNO*, když mimo jiné také upozornil na případ, že u vojenské povětrnostní služby působí: „...zvláště mazaný prozápadní živel a protřelý reakcionář“, civilní zaměstnanec *Richard Husman*. Podrobnosti o jeho osobě jsou uvedeny v kapitole 10. O skutečné motivaci a osobních důvodech tehdejší „občansko-politické“ aktivity a iniciativy *Václava Matejska* lze v současné době bohužel už jen spekulovat.

Na uvolněnou funkci *Náčelník oddělení povětrnostní služby Velitelství letectva MNO* byl v dubnu roku 1953 ustanoven odborně nepříliš známý kapitán *Pavel Karas*, který koncem 40. let nejprve působil jako civilní správce vojenské povětrnostní stanice v Prostějově, v roce 1948 byl povolán ke službě do armády jako „paragrafista“ a nakonec vykonával funkci *Náčelník letecké povětrnostní stanice* v Žatci.

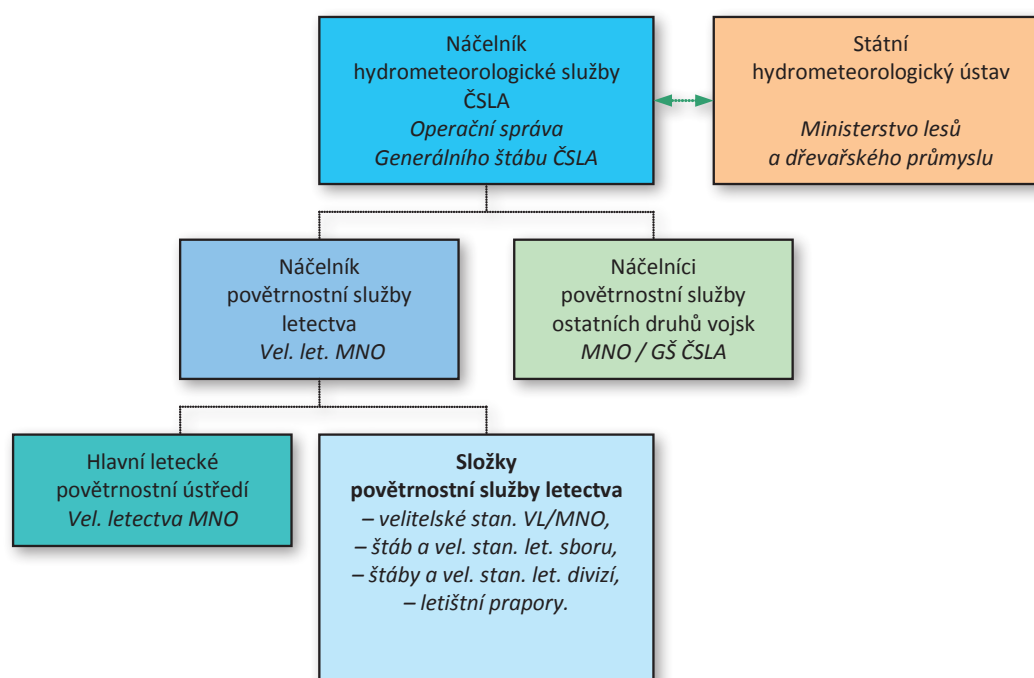
Jako jeden z důsledků šetření dřívějších stížností *podplukovníka RNDr. Ferdinanda Šrůty* předložil v červnu roku 1953 nový velitel letectva *generálmajor Josef Vosáhlo* (*gen. Josef Hanuš* zemřel dne 14. května 1953 ve výkonu funkce) pod čj. 0060268/ VL *náčelníkovi Generálního štábu* návrh na provedení další reorganizace vojenské povětrnostní služby ke dni 1. ledna 1954. Tento dokument mimo jiné předpokládal zřídit novou odborně řídicí strukturu veškeré vojenské povětrnostní služby v rámci *Operační správy Generálního štábu ČSLA*, zároveň vytvořit další řídicí odborné struktury povětrnostní služby v rámci příslušných velitelství a správ druhů vojsk *MNO* a rovněž vyčlenit *Státní meteorologický ústav* z dosavadní podřízenosti *MNO*. Část tohoto záměru *Velitele letectva MNO* byla realizována již na přelomu let 1953 a 1954. Další navrhované změny se v důsledku složitého období výstavby letectva a jiných součástí *ČSLA* a jejich mnohdy překotného organizačního vývoje podařilo provést v poněkud odlišné podobě teprve počátkem 60. let, nebo zrealizovány vůbec nebyly. Některé navrhované změny se během této etapy výstavby *ČSLA* buď přežily, a jako takové nebyly realizovány vůbec, případně, v závislosti na vývoji především

vojsk *PVOS*, byly modifikovány v průběhu 2. poloviny 50. let nebo na počátku 60. let.

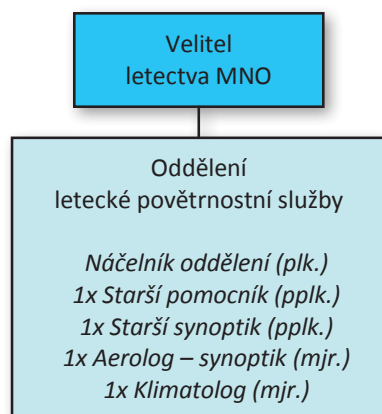
Počátkem roku 1954, v souvislosti s novou koncepcí výstavby „desintegrované“ vojenské povětrnostní služby a v návaznosti na předcházející vznik *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí*, bylo dosavadní *Oddělení povětrnostní služby Velitelství letectva MNO* reorganizováno a přejmenováno na *Oddělení letecké povětrnostní služby*. Zároveň došlo k restrukturalizaci jeho personálního složení, přičemž celkový tabulkový počet personálu zůstal zatím nezměněn. Problematika materiálního zásobování složek vojenské letecké povětrnostní služby byla v té době převedena do působnosti *Velitelství leteckého týlu*, kde v rámci *Skupiny zásobování leteckým technickým materiálem Oddělení technického zabezpečení* bylo k tomuto účelu vytvořeno systemizované místo *Důstojník pro zásobování leteckým povětrnostním materiálem*, na které byl ustanoven *major Antonín Koudela*.

Funkci náčelníka oddělení v té době zastával *major Pavel Karas*, starším pomocníkem byl nadále *kapitán Miroslav Šanda*, přičemž ostatní personální struktura nebyla v té době pravděpodobně trvale obsazena. Ke dni 1. září 1954 bylo *Oddělení letecké povětrnostní služby Velitelství letectva* opět reorganizováno a počet jeho personálu snížen na celkem 2 osoby. Na podzim roku 1954 byl na systemizované místo *Starší pomocník* ustanoven *podporučík Alois Tichý*.

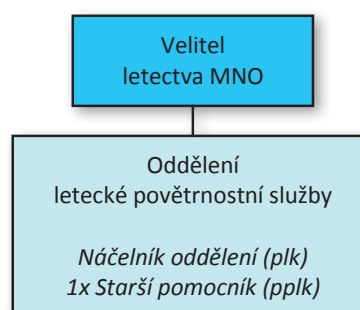
Na úrovni *MNO* byla v průběhu 1. poloviny 50. let hlavním nedostatkem tehdejšího systému velení a řízení složek letectva a protiletecké obrany státního území skutečnost, že systém velení těmto druhům vojsk nebyl soustředěn v působnosti jednoho velitele. Pozemním silám a prostředkům v té době velel *Velitel protiletecké obrany státního území MNO (PLOSÚ)*, od roku 1954 *PVOS MNO*), vzdušným silám potom *Velitel letectva MNO*. V důsledku této skutečnosti bylo velení systémům protiletadlové obrany rozděleno na dva velitele a nebyla tak stanovená jednotná odpovědnost za společně vedenou bojovou činnost. Z toho důvodu byly dosud samostatná *Velitelství letectva MNO*



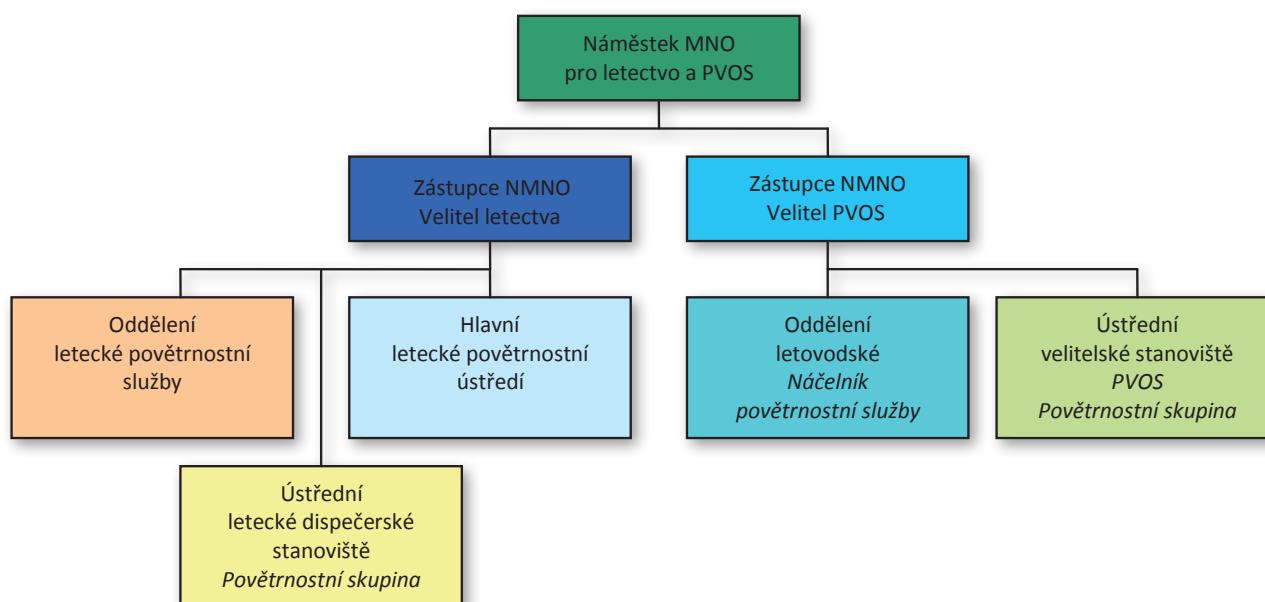
Stručné grafické vyjádření záměru Velitele letectva MNO k výstavbě odborné organizační struktury vojenské hydrometeorologické služby a jejího vztahu k civilní službě ke dni 1. ledna 1954



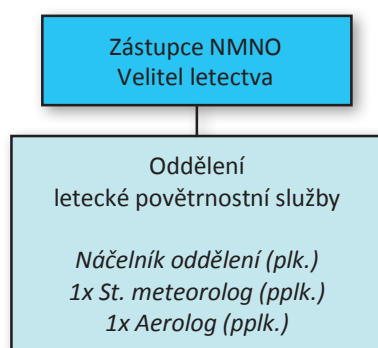
Organizační začlenění a struktura Oddělení letecké povětrnostní služby Velitelství letectva MNO ke dni 1. ledna 1954



Organizační začlenění a struktura Oddělení letecké povětrnostní služby Velitelství letectva MNO ke dni 1. září 1954



Organizační začlenění nejvyšších odborně řídicích a provozních orgánů vojenské povětrnostní služby v rámci MNO v letech 1955 až 1956



Organizační začlenění a struktura Oddělení letecké povětrnostní služby Velitelství letectva MNO ke dni 1. října 1955

a Velitelství protivzdušné obrany státního území MNO dnem 1. března 1955 převedeny do společné přímé podřízenosti Náměstka MNO pro letectvo a PVOS. Zároveň byly do přímé podřízenosti Velitelství PVOS MNO převedeny 1., 2. a 5. stíhací letecká divize-proudová od zrušeného 15. stíhacího leteckého sboru-proudového a za tím účelem bylo v areálu kasáren v Praze-Karlíně rovněž vytvořeno Velitelství stíhacího letectva Velitelství PVOS MNO. V rámci jeho Letovodského oddělení bylo v té době vytvořeno systemizované místo Náčelník povětrnostní služby PVOS, na které byl ustanoven major Jozef Belica.

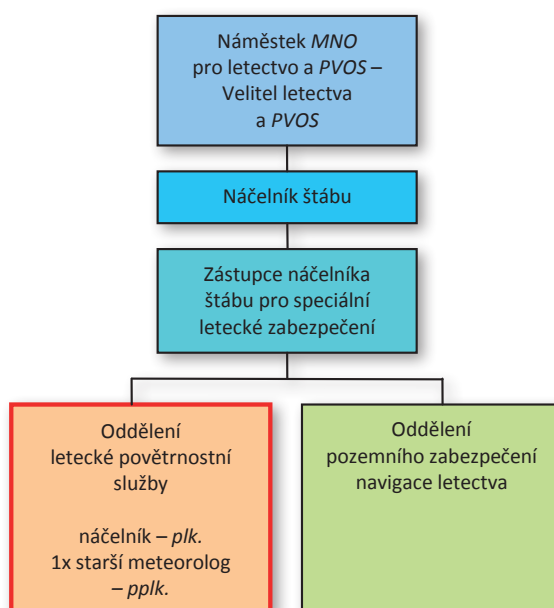
Při reorganizaci Velitelství letectva MNO ke dni 1. října 1955 se organizační struktura Oddělení letecké povětrnostní služby opět změnila, když bylo zrušeno systemizované místo Pomocník náčelníka oddělení a celkový počet personálu byl navýšen na celkem tři osoby. Na systemizované místo Aerolog byl v rámci tohoto oddělení v té době ustanoven major RNDr. Jaroslav Starý a funkci Starší meteorolog od 30. září 1956 zastával kapitán Jozef Okál.

Na základě výnosu MNO čj. 0065650/OMS-1956 vzniklo dne 1. ledna 1957 při další reorganizaci tehdejších *Velitelství letectva MNO* a *Velitelství PVOS MNO* společně *Velitelství letectva a PVOS MNO*, v jehož čele stál *Náměstek MNO pro letectvo a PVOS – Velitel letectva a PVOS*. V té souvislosti bylo dosavadní systemizované místo *Náčelník povětrnostní služby PVOS* zrušeno a ve struktuře nově vzniklého společného velitelství nadále zůstalo působit pouze rovněž reorganizované *Oddělení letecké povětrnostní služby Velitelství letectva a PVOS MNO*. Zároveň bylo tehdy reorganizováno *Hlavní letecké povětrnostní ústředí*, které bylo převedeno do podřízenosti *Ústředního velitelského stanoviště letectva a PVOS*. Původní *Povětrnostní skupina*

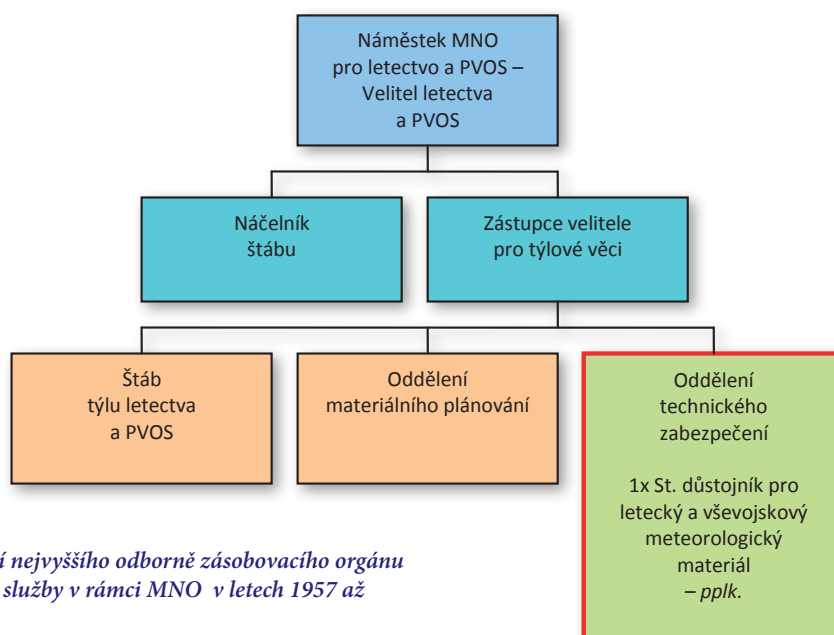
Ústředního leteckého dispečerského stanoviště a Povětrnostní skupina Ústředního velitelského stanoviště PVOS byly zrušeny.

Problematika zásobování vojenské povětrnostní služby zůstala nadále řešena v působnosti v té době rovněž reorganizovaného *Týlu velitelství letectva a PVOS MNO*, kde bylo vytvořeno systemizované místo *Starší důstojník pro letecký a vševojskový meteorologický materiál*, které nadále zastával *major Antonín Koudela*.

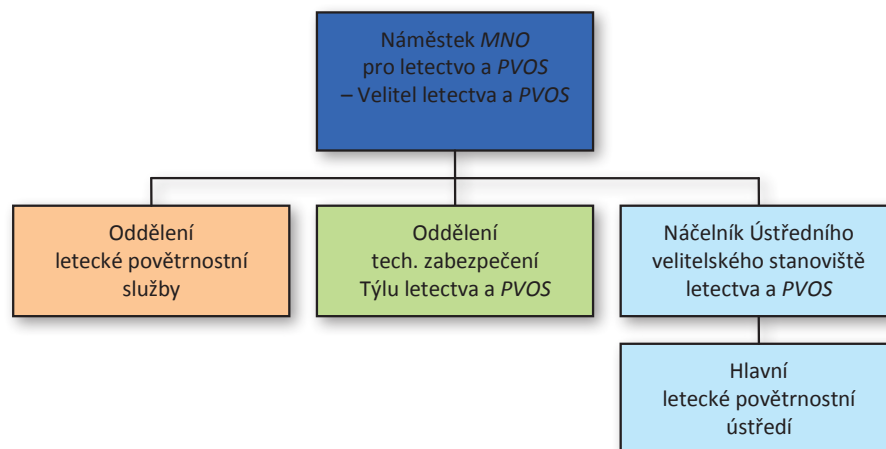
Po uplynutí stanoveného závazku odešel dne 31. prosince 1958 na vlastní žádost do zálohy *major Pavel Karas* a na systemizované místo *Náčelník oddělení letecké povětrnostní služby* byl ustanoven *podplukovník RNDr. Jaroslav Červený*. Dosavadní



Organizační začlenění nejvyššího odborně řídicího orgánu vojenské povětrnostní služby v rámci MNO v letech 1957 až 1960



Organizační začlenění nejvyššího odborně zásobovacího orgánu vojenské povětrnostní služby v rámci MNO v letech 1957 až 1960



Organizační začlenění nejvyšších odborně řídicích, provozních a zásobovacích orgánů vojenské povětrnostní služby v rámci Velitelství letectva a PVOS MNO v letech 1957 až 1960

působnost oddělení v oblasti technického rozvoje vojenské letecké povětrnostní služby byla v roce 1958 zčásti převedena na *Hlavní letecké povětrnostní ústředí Ústředního velitelského stanoviště letectva a PVOS*, v jehož rámci bylo dne 1. září zřízeno *Přístrojové a aerologické oddělení HLPÚ*. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 8.2. Koncem 50. let probíhala v rámci MNO a *Generálního štábu ČSLA* rozsáhlá jednání, jejichž cílem bylo připravit podklady a přijmout příslušná rozhodnutí v oblasti výstavby a dalšího organizačního vývoje součástí letectva a PVOS. Za tímto účelem bylo rozhodnuto rozdělit dosavadní působnost *Velitelství letectva a PVOS MNO* na oblast výkonu:

- orgánu státní správy v oblasti působnosti letectva a PVOS v rámci MNO;
- přímého operačního velení a řízení podřízených součástí letectva a vojsk PVOS.

Cílem připravovaných opatření mělo být:

- oddělit úkoly MNO od úkolů přímého operačního velení a řízení letectva a vojsk PVOS;
- oddělit plnění úkolů protivzdušné obrany území od úkolů vzdušné podpory při pozemních operacích;
- soustředit přímé operační velení všem součástem PVOS do působnosti jednoho velícího orgánu;
- soustředit přímé operační velení všem součástem frontového letectva do působnosti jednoho velícího orgánu;
- vytvořit operační velitelství PVOS s charakterem stacionární teritoriální složky;
- vytvořit operační velitelství frontového letectva s charakterem polního štábu se schopností manévru a pohyblivosti.

Přijatá opatření, která byla v tomto smyslu realizována ke dni 1. října 1960, se rovněž významným způsobem dotkla všech složek vojenské povětrnostní služby v rámci MNO. Dne 30. září bylo v souvislosti se zrušením *Velitelství letectva a PVOS MNO* rovněž zrušeno *Oddělení letecké povětrnostní služby*. V působnosti nové *Organizační složky náměstka MNO pro PVOS a letectvo* zřízené ke dni 1. října 1960 nebyla tehdy vytvořena žádná odborně řídicí organizační struktura povětrnostní služby.

V rámci nově vytvořené *Správy letecké výzbroje a techniky*, která začala v té době působit v přímé podřízenosti *Náměstka MNO pro PVOS a letectvo*, došlo ke zřízení systemizovaného místa *Starší důstojník Oddělení letecko-technického zásobování pro povětrnostní materiál*, na které byl ustanoven *podplukovník Antonín Koudela*. Od 1. října 1960, v přímé podřízenosti

Náčelníka správy letecké výzbroje a techniky, působil *Ústřední sklad letecko-technického materiálu* ve Štěpánově, kde bylo v té době vytvořeno *Skladištní oddělení 4* pro fotografický a povětrnostní materiál. Stejným způsobem byly rovněž organizovány *Sklady letecko-technického materiálu 1–4*, které rovněž působily v přímé podřízenosti *Náčelníka správy letecké výzbroje a techniky*.

Působnost tehdy zrušeného *Oddělení letecké povětrnostní služby Velitelství letectva a PVOS MNO* jako ústředního orgánu v oblasti odborného řízení součástí povětrnostní služby ČSLA byla, podle již zmiňovaného dřívějšího záměru *Velitele letectva MNO* k organizaci vojenské a civilní povětrnostní služby čj. 0060268/VL z roku 1953, převedena dnem 1. října 1960 na nově vytvořené *Oddělení protivzdušné obrany Operační správy Generálního štábu ČSLA*. Další působnost oddělení v oblasti operačního odborného řízení součástí povětrnostní služby součástí PVOS a letectva byla převedena na nové *Oddělení povětrnostní služby Velitelství 7. armády PVOS a letectva*, které bylo zřízeno dnem 1. října 1960 v kasárnách v Praze-Smíchově. Náčelníkem nově vzniklého oddělení byl v té době ustanoven *podplukovník RNDr. Jaroslav Červený*, funkci *Starší meteorolog* zastával *major Jozef Okál*. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 8.3.

8.1.1 VZNIK SYSTÉMU ODBORNÉHO ŘÍZENÍ VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY V PŮSOBNOSTI OPERAČNÍ SPRÁVY GENERÁLNÍHO ŠTÁBU ČSLA A JEHO DALŠÍ VÝVOJ

V návaznosti na prováděnou reorganizaci *Velitelství letectva a PVOS MNO* bylo na základě *výnosu MNO čj. 00640-OMS-1960* dnem 1. října 1960 nově vytvořeno *Oddělení protivzdušné obrany Operační správy Generálního štábu ČSLA*. V rámci tohoto oddělení bylo v té době vytvořeno systemizované místo *Starší důstojník pro povětrnostní službu*, na které byl na jaře roku 1961 ustanoven *kapitán Miroslav Zeman, prom. fyz.*, který zároveň začal zastávat funkci *Náčelník povětrnostní služby ČSLA*. Do jeho působnosti v té době patřila odpovědnost za:

- tvorbu řádů a předpisů operačního charakteru v oboru působnosti povětrnostní služby ČSLA;
- kvalitu, organizaci, odborné řízení a usměrňování povětrnostního zabezpečení v rámci celé ČSLA v míru a v době za branné pohotovosti státu v návaznosti na *Státní*

hydrometeorologický ústav (od roku 1969 potom na národní hydrometeorologické ústavy – ČHMÚ a SHMÚ);

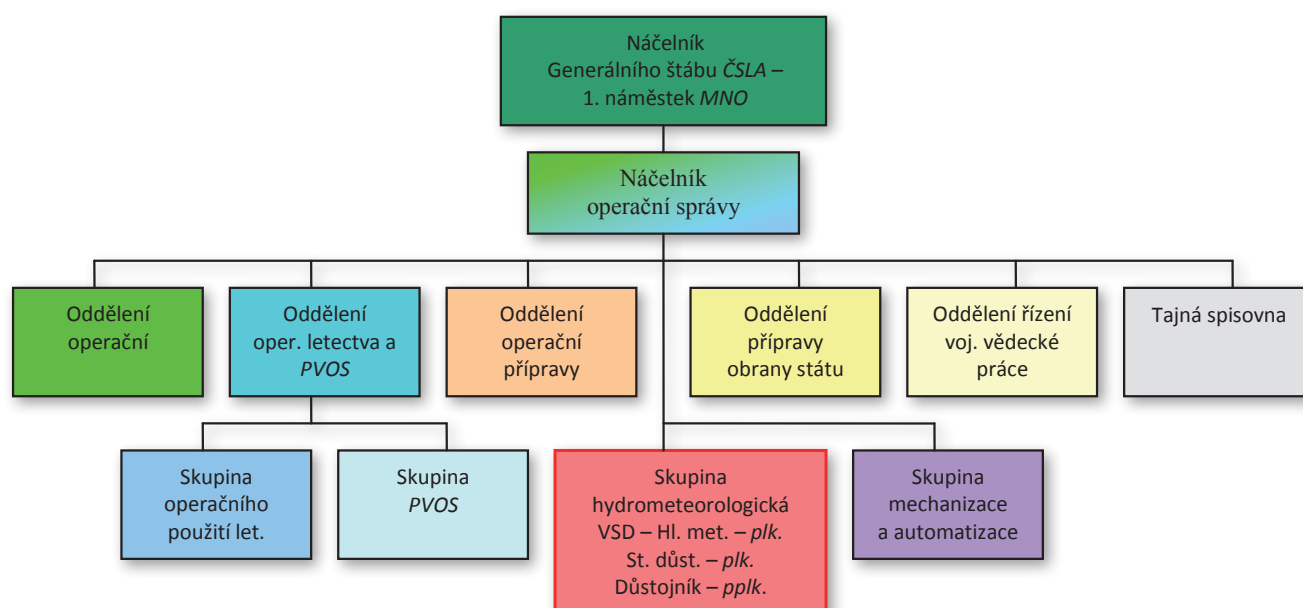
- kvalitu, organizaci, odborné řízení a usměrňování povětrnostního zabezpečení v rámci celé ČSLA v míru a v době za branné pohotovosti státu v návaznosti na orgány meteorologických služeb generálních štábů armád členských států Varšavské smlouvy a na Oddělení topografické a hydrometeorologické služby Operační správy Štábu spojeneckých ozbrojených sil.

Na základě výnosu MNO čj. 003490-OMS, tabulka počtů č.1/9 došlo dne 1. září 1961 k reorganizaci Operační správy Generálního štábu a v jejím rámci v té době vznikla samostatná Hydrometeorologická skupina, v rámci které byl na systemizované místo Vedoucí starší důstojník – Hlavní meteorolog ustanoven kapitán Miroslav Zeman, prom. fyz., který zároveň zastával funkci Náčelník povětrnostní služby ČSLA.

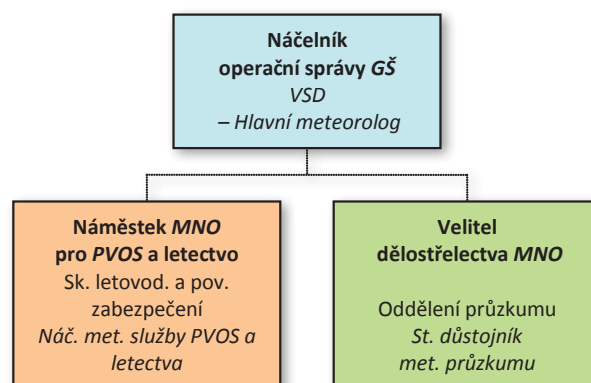
Plánované tabulkové počty osob Hydrometeorologické skupiny Operační správy Generálního štábu byly naplněny až v pozdějším období, když byla v roce 1964 doplněna kapitánem Josefem Dvořákem, prom. fyz. a v roce 1967 kapitánem Jozefem

Fluxem, prom. fyz. Do působnosti skupiny dále spadala odpovědnost za řešení problematiky:

- tvorby metodik měření a pozorování počasí;
- technické modernizace povětrnostní služby;
- telekomunikací, automatizace a přenosu informací radiovými prostředky;
- hydrologického zabezpečení vojsk (od roku 1967);
- organizace povětrnostního zabezpečení vrtulníkového letectva (od roku 1965);
- zabezpečování složek povětrnostní služby ČSLA materiálem, technikou a výzbrojí;
- tvorbu návrhů dlouhodobých, pětiletých a ročních plánů výstavby a rozvoje;
- tvorbu návrhů tabulek mírových a válečných počtů osob a techniky;
- přímého odborného řízení orgánů povětrnostní služby působících v rámci ostatních součástí MNO a Generálního štábu ČSLA;
- přímého odborného řízení výzkumných orgánů povětrnostní služby působících v přímé podřízenosti Náčelníka operační správy Generálního štábu ČSLA v rámci Střediska mechanizace a automatizace 401.



Organizační začlenění a složení Hydrometeorologické skupiny Operační správy Generálního štábu v letech 1961 až 1967



Odborná organizační struktura vojenské povětrnostní služby v rámci MNO a Generálního štábu ČSLA ke dni 1. září 1961

Hodnostní sbor	Plánováno	Obsazeno				Neobsazeno
		Důstojníky	Praporčíky	abs. VKVŠ	abs. ŠDZ	
Důstojníci	192	158	1	5	17	11
Praporčíci	38	-	23	-	2	13
Celkem	230	158	24	5	19	24
		206				

Plánované a skutečné počty osob povětrnostní služby v hodnostních sborech důstojníků a praporčíků – ČVO 920 (řídící orgány) a 921 (povětrnostní služba PVOS a letectva) ke dni 1. září 1964

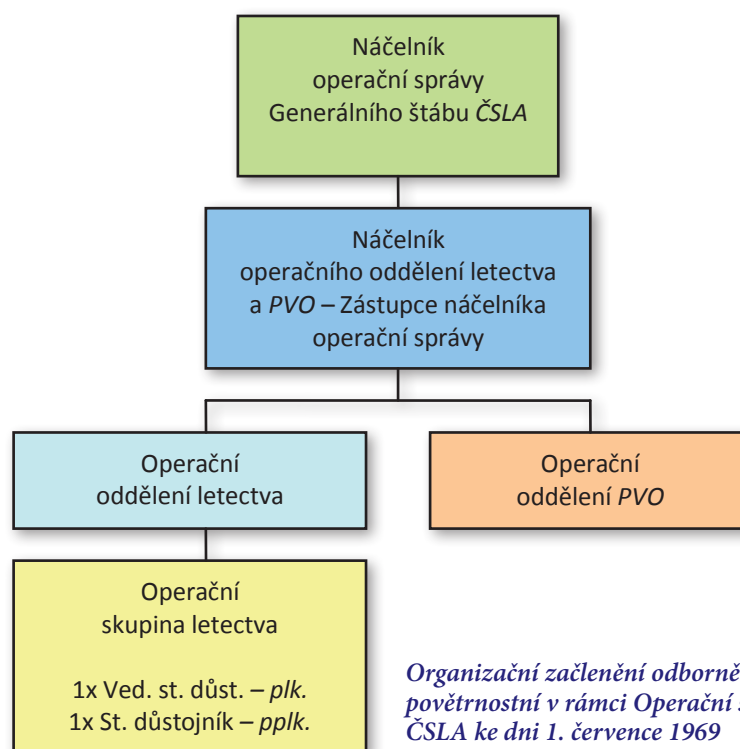
Na základě výnosu MNO čj 006350-13-07 ze dne 27. dubna 1967 došlo ke dni 1. září 1967 k částečné reorganizaci dosud samostatné Skupiny hydrometeorologické, přičemž v té době nedošlo ke změně počtů osob a skupina byla nově převedena do přímé podřízenosti náčelníka Operačního oddělení letectva a PVO Operační správy Generálního štábu ČSLA. Významnou změnou však bylo rozšíření její působnosti o oblast hydrologického zabezpečení. Při další reorganizaci součástí MNO a Generálního štábu ČSLA byla, na základě výnosu MNO čj. 002830-13-1969, dnem 1. července 1969 Skupina hydrometeorologická zrušena. Zároveň v té době došlo ke snížení počtů odborných řídicích orgánů vojenské povětrnostní služby v rámci Operační správy Generálního štábu na celkem dvě osoby, které byly zařazeny do organizační struktury Operační skupiny letectva Operačního oddělení letectva a PVO. V té době Vedoucí starší důstojník povětrnostní služby zároveň zastával funkci Náčelník povětrnostní služby ČSLA.

Při další z reorganizací Operační správy Generálního štábu ČSLA byl v roce 1988 počet odborně řídicích orgánů vojenské

povětrnostní služby snížen na jedno systemizované místo Vedoucí starší důstojník – Specialista povětrnostní služby, který zároveň vykonával funkci Náčelník povětrnostní služby ČSLA. Tuto funkci v té době nadále zastával plukovník RNDr. Miroslav Zeman.

8.1.2 VZNIK SYSTÉMU ODBORNÉHO ŘÍZENÍ VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY V PŮSOBNOSTI ORGANIZAČNÍ SLOŽKY NÁMĚSTKA MNO PRO PVOS A LETECTVO NA JEHO DALŠÍ VÝVOJ

Na základě výnosu MNO čj. 003490-OMS, tabulka počtů č.1/4, došlo dne 1. září 1961 k reorganizaci dosavadní Organizační složky náměstka MNO pro PVOS a letectvo. V té době byla v působnosti nově vytvořeného štábu této organizační složky zřízena Skupina letovodská a meteorologického zabezpečení, v jejímž rámci došlo k vytvoření systemizovaného místa Náčelník meteorologické služby PVOS a letectva, na kterém velmi krátce působil podplukovník RNDr. Jaroslav Červený



Organizační začlenění odborně řídicích orgánů vojenské povětrnostní služby v rámci Operační správy Generálního štábu ČSLA ke dni 1. července 1969

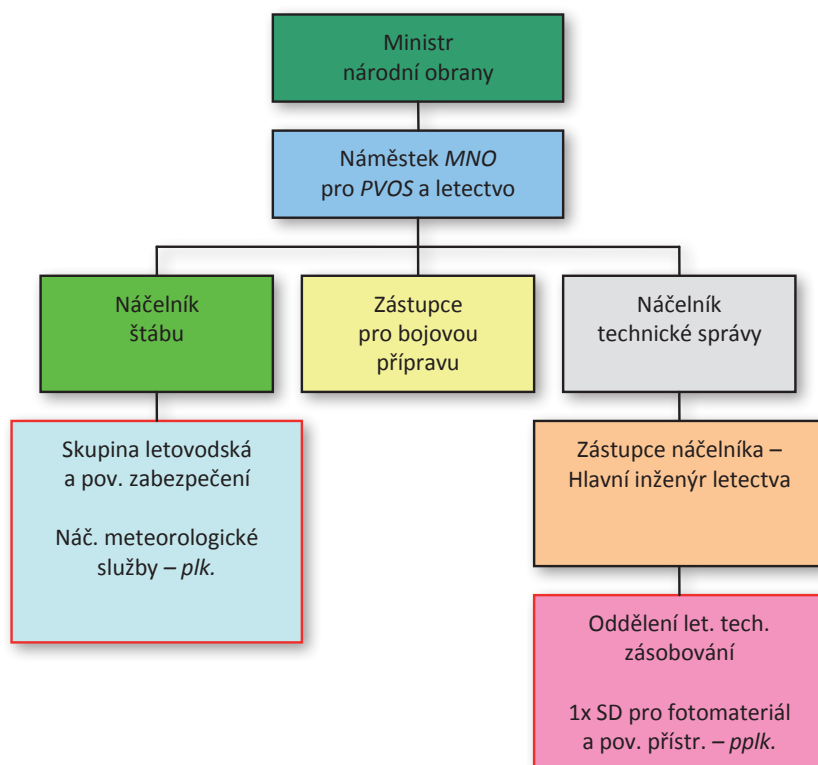
a následně byl ustanoven *kapitán Vladimír Novák, prom. fyz.* Do působnosti tohoto systemizovaného místa v té době patřila odpovědnost za:

- tvorbu odborných směrnic a předpisů v oboru působnosti povětrnostní služby PVOS a letectva;
- tvorbu návrhů dlouhodobých, pětiletých a ročních plánů výstavby a rozvoje;
- tvorbu návrhů tabulek mírových a válečných počtů osob a techniky;
- kvalitu, organizaci, odborné řízení a usměrňování systému povětrnostního zabezpečení v rámci PVOS a letectva v míru a v době za branné pohotovosti státu;
- výkon funkce materiálního hospodáře povětrnostní služby PVOS a letectva;
- zabezpečení složek povětrnostní služby PVOS a letectva materiálem, technikou, výzbrojí;
- řízení exploatace techniky a její vojenské opravy;
- přímé odborné řízení systému přípravy personálu povětrnostní služby ve vojenských školách a ve výcvikových zařízeních PVOS a letectva, včetně přípravy záloh a stanovování odborné náplně učebně – výcvikového procesu;
- řízení odborné přípravy orgánů a součástí povětrnostní služby PVOS a letectva;
- tvorbu plánů odborné přípravy létajícího personálu a štábů svazů, svazku a útvarů v oblasti letecké meteorologie;
- přímé odborné řízení náčelníků povětrnostní služby 7. armády PVOS, 10. letecké armády, Vojenského leteckého učiliště a dalších útvarů a zařízení v přímé podřízenosti *Náměstka MNO pro PVOS a letectvo*;
- přímé odborné řízení orgánů zásobování povětrnostním materiálem v přímé podřízenosti *Náměstka MNO pro PVOS a letectvo*;

- přímé odborné řízení výzkumných orgánů povětrnostní služby působících v rámci *Výzkumného a zkušebního střediska 031* v přímé podřízenosti *Náměstka MNO pro PVOS a letectvo*;
- vyšetřování vzniku leteckých nehod a katastrof, leteckých mimořádných událostí a předpokladů k nim vlivem povětrnostních podmínek, nebo v důsledku činnosti povětrnostní služby.

Na základě téhož výnosu MNO byla dne 1. září 1961 rovněž reorganizována *Správa letecké výzbroje a techniky Organizační složky Náměstka MNO pro PVOS a letectvo*. Na jejím základě začala v té době působit nově vytvořená *Technická správa*, kde bylo v rámci *Oddělení letecko-technického zásobování* vytvořeno systemizované místo *Starší důstojník pro fotomateriál a povětrnostní přístroje*, které zpočátku zastával *podplukovník Antonín Koudela*. V září roku 1965 bylo toto místo zrušeno. V přímé podřízenosti *Náčelníka technické správy* nadále působily *Ústřední sklad letecko-technického materiálu* ve Štěpánově a rovněž *Sklady letecko-technického materiálu 1 až 4* (Praha-Ruzyně, Bruntál, Štěpánov a Zvolen), v jejichž strukturách zůstaly působit *Skladištní oddělení 4* pro fotografický a povětrnostní materiál. Funkci náčelníka *Skladištního oddělení 4 Ústředního skladu letecko-technického materiálu* ve Štěpánově a jeho pozdějších nástupnických organizačních struktur od druhé poloviny 50. let zastával *kapitán Mario Zdráhal*, od roku 1960 *major Břetislav Nakládal*, v pozdějším období od konce 70. let potom postupně *major Ing. Josef Beneš*, *major Ing. Pavel Križan* a *poručík Ing. Jaroslav Hukel*. Jména obdobných materiálních orgánů působících v rámci ostatních skladů letecko-technického materiálu nejsou v současné době známa.

Systemizované místo *Náčelníka meteorologické služby* prošlo v pozdějších letech dalším organizačním vývojem spojeným



Stručná struktura organizační složky náměstka MNO pro PVOS a letectvo, včetně začlenění složek povětrnostní služby v její působnosti ke dni 1. září 1961

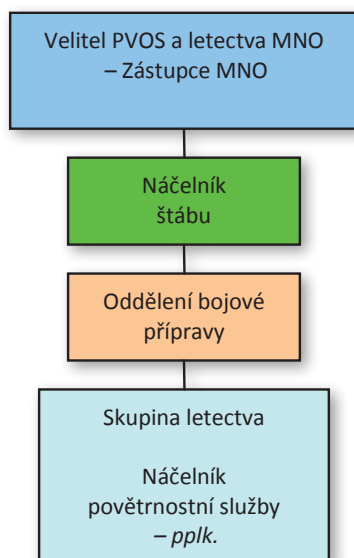
Složka náměstka MNO pro PVOS a letectvo	1. září 1960 až 31. srpna 1965
Velitelství PVOS a letectva MNO	1. září 1965 až 31. prosince 1966
Hlavní správa letectva a vojsk PVOS MNO	1. ledna 1967 až 31. srpna 1969
Správa letectva a vojsk PVOS MNO	1. září 1969 až 31. prosince 1975
Velitelství letectva MNO (FMNO)	1. ledna 1976 až 30. dubna 1990
Správa letectva a vojsk PVO Generálního štábu	1. října 1991 až 30. září 1993

Organizační vývoj Složky náměstka MNO pro PVOS a letectvo a jejich nástupnických organizací v letech 1961 až 1993

s příslušnými reorganizacemi *Organizační složky náměstka MNO pro PVOS a letectvo* a jejich nástupnických organizací.

Dnem 1. září 1962 došlo k reorganizaci *Skupiny letovodské a meteorologického zabezpečení* a k její transformaci na *Oddělení speciálního zabezpečení*, kde byl v té době rovněž začleněn *Náčelník meteorologické služby*.

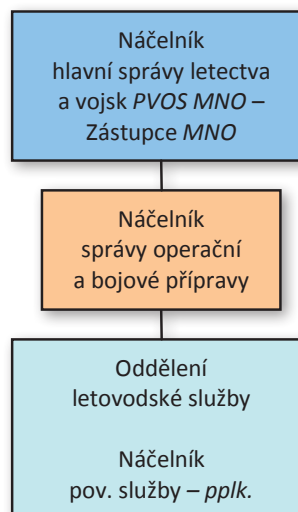
V roce 1965 byla ke dni 1. září *Organizační složka Náměstka MNO pro PVOS a letectvo* reorganizována na *Velitelství PVOS a letectva MNO* a v té souvislosti došlo rovněž k přejmenování názvu systemizovaného místa *Náčelník meteorologické služby* na *Náčelník povětrnostní služby* a rovněž ke změně jeho dosavadního organizačního začlenění.



Organizační začlenění Náčelníka povětrnostní služby ve struktuře Velitelství PVOS a letectva MNO ke dni 1. září 1965

Na základě výnosu MNO čj. 003420-18-OMS-1966 bylo dnem 1. ledna 1967 zrušeno *Velitelství PVOS a letectva MNO* a na jeho základě byla v té době vytvořena *Hlavní správa letectva a vojsk PVOS*, která začala působit jako orgán ministra národní obrany pro řízení rozvoje, operační, bojové a odborné přípravy letectva a vojsk PVOS a jejich technického zabezpečení. V té souvislosti bylo systemizované místo *Náčelník povětrnostní služby* převedeno do struktury *Oddělení letovodské služby*.

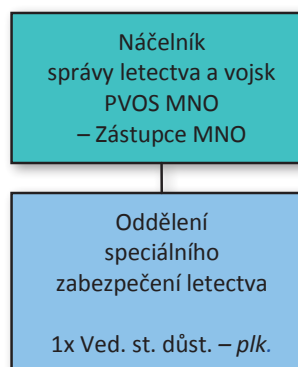
Na základě dalšího výnosu MNO čj. 002830-13-1969 byla dne 1. července 1969 *Hlavní správa letectva a vojsk PVOS MNO* opět reorganizována a v té době bylo systemizované místo *Náčelník povětrnostní služby* přejmenováno na *Vedoucí starší*



Organizační začlenění Náčelníka povětrnostní služby letectva a PVOS ve struktuře Hlavní správy letectva a vojsk PVOS MNO ke dni 1. ledna 1967

důstojník povětrnostní služby, který v rámci organizační struktury *Oddělení speciálního zabezpečení letectva* zároveň vykonával funkci *Náčelník povětrnostní služby letectva a PVOS*.

Počátkem roku 1971, z důvodů přetrvávajících neshod s generálporučíkem *Jozefem Činčárem*, tehdejší *Náčelníkem letectva a PVOS MNO – Zástupcem MNO*, bylo systemizované místo *Vedoucí starší důstojník povětrnostní služby Oddělení speciálního zabezpečení letectva Správy letectva a vojsk PVOS MNO* na přechodnou dobu zrušeno. Od té doby *major Vladimír Novák*,



Organizační začlenění odborně řídicího orgánu povětrnostní služby letectva a PVOS v rámci Správy letectva a vojsk PVOS ke dni 1. září 1969

prom. fyz., formálně zastával funkci *Samostatný vědecký pracovník povětrnostní služby Výzkumného a zkušebního střediska 031* v Praze-Kbelích, přičemž místo jeho výkonu služby bylo stanovené v rámci *MNO* v Praze-Dejvicích. Systemizované místo *Vedoucí starší důstojník povětrnostní služby* bylo obnoveno v roce 1976 v rámci *Velitelství letectva MNO*, kdy přešlo samostatně do přímé podřízenosti *Velitele letectva MNO – Zástupce MNO*.

Ministerstvo národní obrany bylo v roce 1988 formálně přejmenováno na *Federální ministerstvo národní obrany*, které v říjnu roku 1990 bylo v souvislosti s předcházejícími celospolečenskými změnami celkově reorganizováno a přejmenováno na *Federální ministerstvo obrany*.

8.1.3 DALŠÍ VÝVOJ SYSTÉMU ODBORNÉHO ŘÍZENÍ VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY V PŮSOBNOSTI GENERÁLNÍHO ŠTÁBU A FEDERÁLNÍHO MINISTERSTVA OBRANY

Dne 30. dubna 1990 bylo *Velitelství letectva FMNO* společně s operačním *Velitelstvím PVOS* ve Staré Boleslavi zrušeno a na jejich základech došlo ke zřízení nového integrovaného operačního *Velitelství letectva a PVOS* ve Staré Boleslavi, které začalo působit v přímé podřízenosti *Náčelníka Generálního štábu*. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 8.3.3. Původní působnost *Velitelství letectva FMNO* v oblasti povětrnostní služby letectva a *PVOS* byla v té době převedena na *Operační oddělení letectva a PVOS Operační správy Generálního štábu*, kde bylo zařazeno systemizované místo *Vedoucí starší důstojník – Specialista povětrnostní služby*. Realizací tohoto organizačního opatření tak na strategické úrovni velení a řízení resortu obrany došlo ke spojení působností dosavadních složek *Generálního štábu* a *FMNO* v oblastech odborného řízení povětrnostní služby Československé armády a systému hydrometeorologického zabezpečení druhů vojsk, služeb a dalších součástí resortu obrany.

Další reorganizace *Generálního štábu ČSA* byla provedena dne 1. října 1991 a v té době přešla působnost v oblasti odborného řízení povětrnostní služby a hydrometeorologického

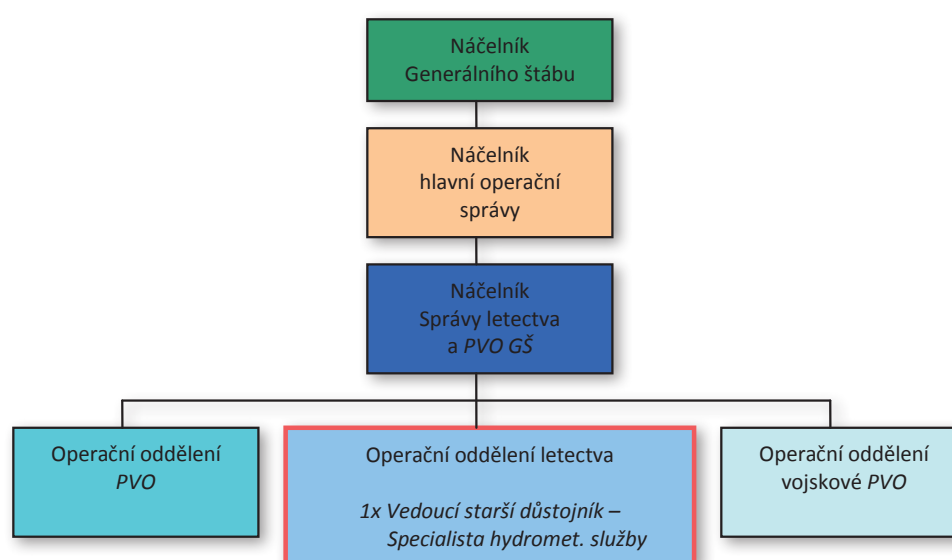
zabezpečení resortu obrany na nově vytvořenou *Správu letectva a vojsk PVO Hlavní operační správy Generálního štábu ČSA*. V rámci nově vytvořeného *Operačního oddělení letectva Správy letectva a vojsk PVO* bylo zřízeno systemizované místo *Vedoucí starší důstojník – Specialista hydrometeorologické služby*, který zároveň vykonával funkci *Náčelník hydrometeorologické služby Československé armády*. Toto systemizované místo až do počátku roku 1993 zastával *plukovník RNDr. Miroslav Zeman*.

Povětrnostní služba československé armády byla v průběhu let 1991 a 1992 formálně přejmenována na *Hydrometeorologickou službu*. Tato skutečnost se projevila především v přejmenování některých systemizovaných míst *ČVO 450 až 453* v rámci jednotlivých úrovní velení a řízení resortu obrany.

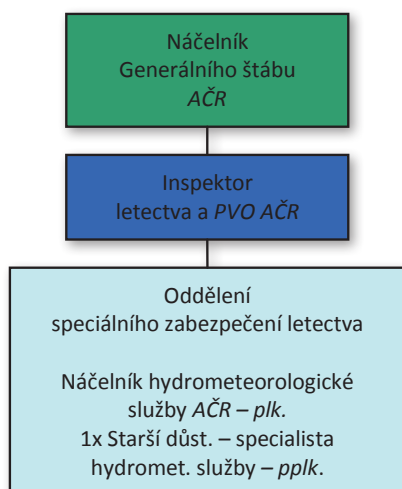
Ke dni 31. prosince 1993 byla zrušena *Správa letectva a vojsk PVO Hlavní operační správy Generálního štábu AČR*, když předtím dne 30. září 1993 rovněž ukončilo svoji činnost integrované operační *Velitelství letectva a PVO* ve Staré Boleslavi. V souvislosti s těmito změnami byl dne 1. října 1993 vytvořen *Štáb letectva a PVO Generálního štábu AČR*, v jehož čele stál *Inspektor letectva a PVO AČR*. Ve struktuře štábu bylo v té době v rámci *Oddělení speciálního zabezpečení letectva* zřízeno systemizované místo *Náčelník hydrometeorologické služby AČR*, na které byl ustanoven *plukovník RNDr. František Sochor*. Toto oddělení bylo v období let 1994 až 1995 rozšířeno o další systemizované místo *Starší důstojník – Specialista hydrometeorologické služby*, které tehdy zastával *major RNDr. Jacek Kerum*.

Při další reorganizaci *Generálního štábu AČR* byl dne 31. října 1997 dosavadní *Štáb letectva a PVO (Inspektorát)* zrušen a v rámci nově zřízeného *Odboru vzdušných sil Sekce bojové přípravy Generálního štábu AČR* bylo v té době vytvořeno systemizované místo *Vedoucí starší důstojník – Specialista hydrometeorologické služby*, na které byl ustanoven *plukovník RNDr. František Sochor*, který zároveň zastával funkci *Náčelník hydrometeorologické služby AČR*.

Počátkem roku 2000 byl na toto systemizované místo ustanoven *podplukovník Ing. Miroslav Flajšman*, který do té doby



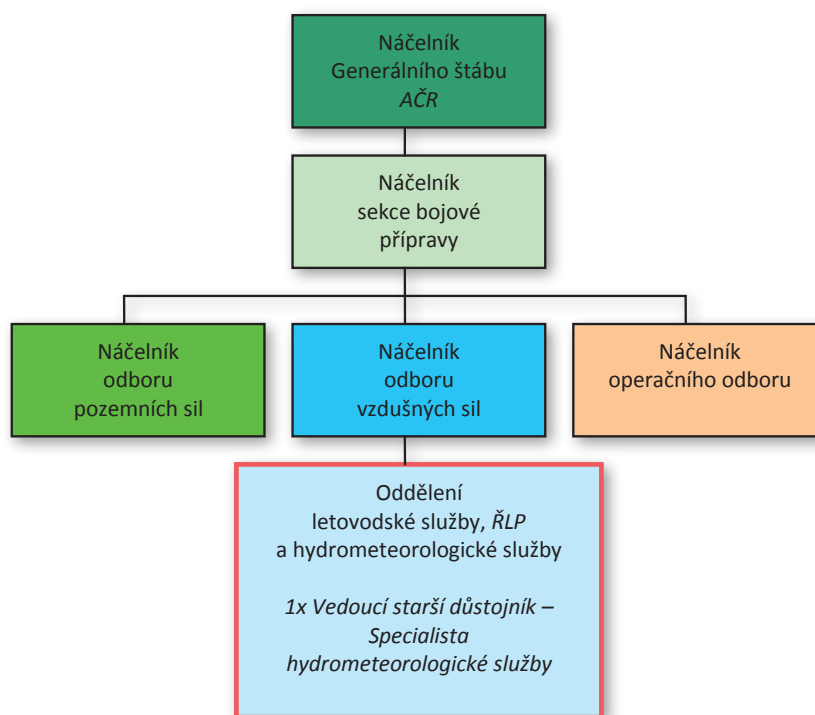
Organizační začlenění odborně řídicího orgánu vojenské hydrometeorologické služby v rámci Generálního štábu ČSA (AČR) v letech 1991 až 1993



*Organizační začlenění odborně řídicích orgánů
Hydrometeorologické služby AČR v rámci Generálního štábu
MO v letech 1994 až 1995*

Dne 31. března 2003, v souvislosti s probíhající celkovou reformou ozbrojených sil ČR, bylo dosavadní systemizované místo *Vedoucí starší důstojník – Specialista hydrometeorologické služby* v rámci *Oddělení koordinace PVO Sekce bojové přípravy Generálního štábu AČR* zrušeno. Tato skutečnost byla důsledkem a součástí několik let trvajícího úsilí o realizaci celkově nového systémového ukotvení složek *Hydrometeorologické služby AČR* na všech úrovních velení a řízení resortu obrany ČR v rámci:

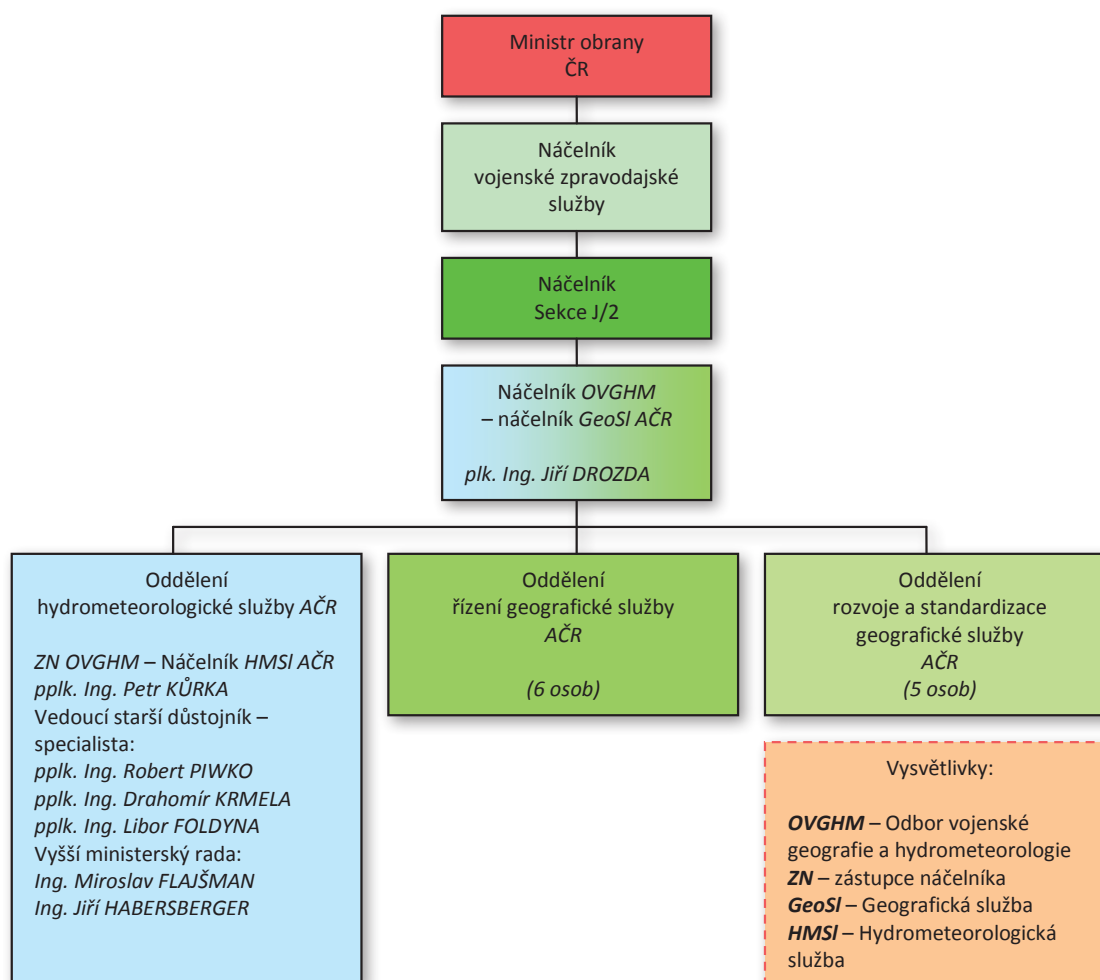
- zásadních změn organizačních struktur a úkolů ozbrojených sil ČR, zejména vojenského letectva;
- plnění nových úkolů a závazků v rámci aliance NATO;
- omezených personálních, materiálních a ekonomických zdrojových rámců resortu obrany ČR;
- úsilí o zachování, udržení a zajištění dlouhodobého rozvoje funkčních schopností systému hydrometeorologického zabezpečení resortu obrany ČR;
- snah o zachování, udržení a zajištění dlouhodobého rozvoje orgánů a součástí *Hydrometeorologické služby AČR*, včetně systému přípravy, odborného a kariérního růstu odborného personálu;
- snah o sloučení a efektivní využití kapacit, zdrojů a schopností *Hydrometeorologické služby AČR* a *Geografické služby AČR*.



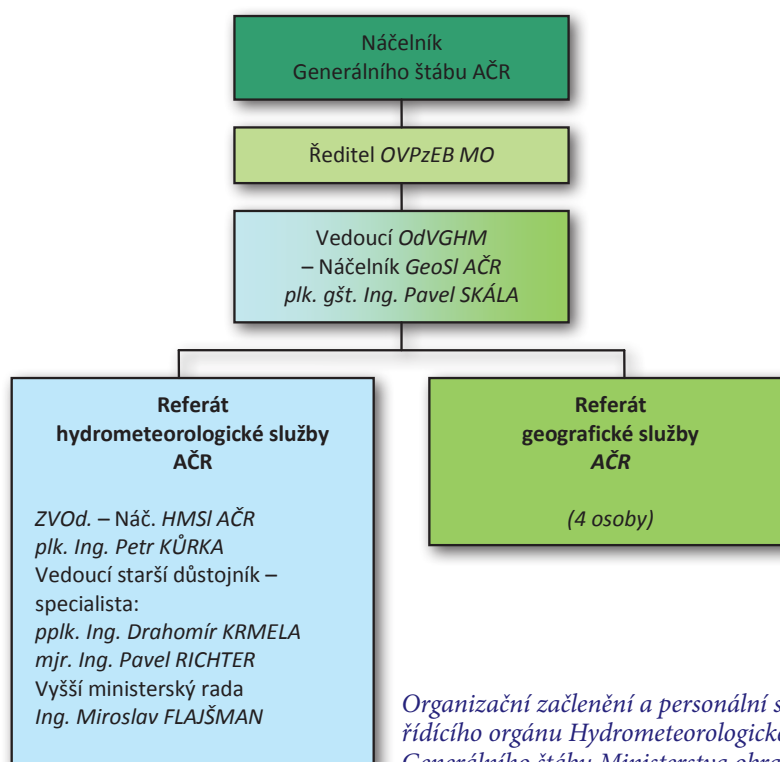
*Organizační začlenění odborně řídicího orgánu Hydrometeorologické služby AČR v rámci
Generálního štábu ke dni 1. listopadu 1997*

zastával funkci *Zástupce náčelníka Povětrnostního ústředí Vzdušných sil AČR*. V rámci další reorganizace došlo v říjnu roku 2001 k převedení systemizovaného místa *Vedoucí starší důstojník – Specialista hydrometeorologické služby* do působnosti *Oddělení koordinace PVO Odboru vzdušných sil Sekce bojové přípravy Generálního štábu AČR*. Koncem roku 2001 na toto systemizované místo nastoupil *podplukovník Ing. Petr Kůrka*. V nezměněné organizační struktuře potom nejvyšší odborně řídicí orgán *Hydrometeorologické služby AČR* působil až do počátku roku 2003.

Dne 1. dubna 2003 byl v rámci *Sekce J2 Vojenské zpravodajské služby MO* zřízen *Odbor vojenské geografie a hydrometeorologie – OVGHM*. Tímto okamžikem došlo prakticky k téměř úplnému organizačnímu odloučení řídicích složek vojenské hydrometeorologie od struktur vojenského letectva, které po dobu 85. let od konce roku 1918 společně nepřetržitě působily ve vzájemném velmi úzkém organizačním propojení. Jako základní přístup k reorganizaci *Hydrometeorologické služby AČR* a *Geografické služby AČR* a k jejich vzájemnému organizačnímu propojení na jednotlivých stupních velení a řízení resortu obrany byl zvolen princip „*dvou služeb v jedné organizační struktuře*“.



Organizační začlenění a personální složení odborně řídicího orgánu Hydrometeorologické služby AČR v rámci MO ke dni 1. dubna 2003



Organizační začlenění a personální složení odborně řídicího orgánu Hydrometeorologické služby AČR v rámci Generálního štábu Ministerstva obrany ČR v roce 2009

V souvislosti s reorganizací *Vojenské zpravodajské služby* provedenou v roce 2004 byla dne 30. června dosavadní *Sekce J/2 zrušena* a na jejím základě byl ke dni 1. července zřízen *Odbor vojenského průzkumu a elektronického boje – OVPzEB*, který v přímé podřízenosti *Náčelníka Generálního štábu AČR* působí až do současnosti. V té době bylo jako součást odboru rovněž zřízeno *Oddělení vojenské geografie a hydrometeorologie – OdVGHM*. Dnem 1. září 2007 bylo *Ministerstvo obrany* a *Generální štáb AČR* společně reorganizovány a na základě jejich spojení v té době vzniklo *Integrované ministerstvo obrany ČR*.

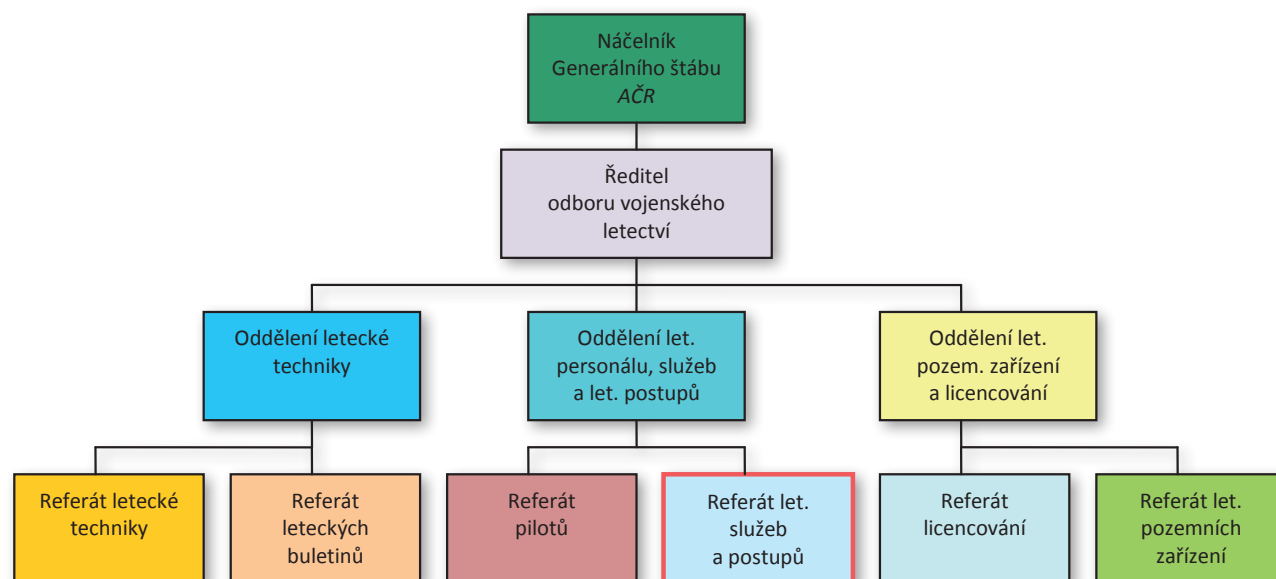
V roce 2011 bylo v rámci snižování celkových počtů personálu resortu obrany zásadním způsobem reorganizováno i *OdVGHM OVPzB MO*, kdy byl počet personálu odborně řídicí složky *HMSI AČR* snížen o jedno systemizované místo *Vedoucí starší důstojník – specialista* (plánovaná hodnota *pplk.*). Zároveň bylo systemizované místo *Vyšší ministerský rada* přejmenováno na *Referent státní správy a samosprávy*. V té době *mjr. Ing. Pavel Richter* přešel k *Vojenskému geografickému a hydrometeorologickému úřadu* a *pplk. Ing. Drahomír Krmela* odešel do zálohy, když na jeho místo nastoupil *pplk. Ing. Roman Doba*. V té době rovněž odešel k *Vojenskému geografickému a hydrometeorologickému úřadu* *Vyšší ministerský rada Ing. Miroslav Flajšman* a na jeho místo nastoupil *Ing. Robert Piwko*. Koncem roku 2014 odešel do zálohy *pplk. Ing. Roman Doba*, kterého v průběhu roku 2015 vystřídal *pplk. Ing. Jaroslav Kobr*.

Ke dni 1. ledna 2017 byl počet personálu odborně řídicí složky *HMSI AČR* opětovně navýšen o jedno systemizované místo *Starší důstojník – specialista hydrometeorologické služby* (plánovaná hodnota *mjr.*).

8.1.4 VZNIK INSPEKČNÍ SLOŽKY MINISTERSTVA OBRANY PRO OVĚŘOVÁNÍ ČINNOSTI SYSTÉMU POSKYTOVÁNÍ LETECKÝCH METEOROLOGICKÝCH SLUŽEB VE VOJENSKÉM LETECTVÍ A JEJÍ DALŠÍ VÝVOJ

Jako součást *Generálního štábu AČR* byla v říjnu roku 2001 zřízena zvláštní inspekční složka – *Odbor vojenského letectví*, kde v organizační struktuře *Oddělení leteckého personálu, služeb a letových postupů* bylo zřízeno systemizované místo *Starší inspektor leteckých meteorologických služeb*, na které byl v té době jmenován *podplukovník Ing. René Tydlitát*. Do působnosti tohoto systemizovaného místa až do současné doby patří nezávislé ověřování kvality poskytovaných leteckých meteorologických služeb ve vojenském letectví a posuzování odborné a technické způsobilosti personálu a technických prostředků a zařízení *Hydrometeorologické služby AČR* při poskytování těchto služeb.

V roce 2013 byl *Odbor vojenského letectví* ke dni 1. ledna převeden do působnosti *Sekce dozoru a kontroly MO* působící v rámci civilně správní části ministerstva v přímé podřízenosti *Generálního sekretáře ministerstva obrany*. Dne 1. prosince 2011 byl na systemizované místo *Starší inspektor leteckých meteorologických služeb* ustanoven *pplk. Ing. Robert Junek*.



Organizační začlenění inspekčního orgánu ministerstva obrany pro ověřování činnosti systému poskytování leteckých meteorologických služeb ve vojenském letectví v roce 2009

8.2 VZNIK NEJVYŠŠÍ ODBORNĚ PROVOZNÍ SLOŽKY VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY A JEJÍ DALŠÍ VÝVOJ

Nejvyšší odborně provozní složka vojenské povětrnostní služby byla od roku 1945 nejprve představována *Vojenským útvarem 4613*, který pod názvem *Škola povětrnostní služby* působil na letišti v Praze-Kbelích.

Jeho základ vytvořila již v květnu roku 1945 *Zvláštní četa vojenské povětrnostní služby*, která pod velením *poručíka Karla Janhuby* začala dne 24. května 1945 působit na letišti Praha-Ruzyně. Jejím hlavním úkolem, kromě vlastní odborné činnosti, bylo urychleně zahájit odbornou přípravu a výcvik personálu obnovované vojenské povětrnostní služby. K tehdejšímu, v současné době známým příslušníkům čety, mimo jiných například patřili *podporučík v zá. RNDr. Antonín Dřevíkovský, podporučík v zá. RNDr. Josef Jílek* a *rotmistr Gustav Peša*.

Tato skupina vojenské povětrnostní služby působila při tehdy rovněž obnoveném *pracovišti synoptické a letecké služby Ústředního meteorologického ústavu*, které začalo pracovat pod vedením *RNDr. Antonína Veseckého*. V té době rovněž došlo k reorganizaci původního *Ústředního meteorologického ústavu pro Čechy a Moravu*, který byl jako *Státní meteorologický ústav – SMÚ* převeden do působnosti *Ministerstva dopravy*, když jeho zatímním přednostou a později ředitelem byl jmenován *Doc. PhDr. Alois Gregor*. Dne 15. listopadu 1945 byl na letišti v Praze-Ruzyni zahájen první „*Kurs přípravy velitelů a správců vojenských leteckých a dělostřeleckých povětrnostních stanic*“. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 8.5.1.

Téhož dne byla *Zvláštní četa vojenské povětrnostní služby* transformována na *Školu povětrnostní služby*. Dnem 18. dubna 1946 začala škola působit na letišti Praha-Kbely v přímé podřízenosti velitele *Letištní perutě 1* a od 1. září 1946 přešla do působnosti velitele *Leteckého náhradního pluku 1 – VÚ 2225 Praha-Kbely* (od 2. února 1948 *Vysoké Mýto*). Funkci velitele *Školy povětrnostní služby* zpočátku, na základě *výnosu MNO čj. 3626 dův./3. let. os. odd.*, nejprve zastával *major Oldřich Hlaváček* a jako jeho zástupce byl jmenován *poručík Karel Janhuba*.

Od dubna roku 1946 potom stál v čele školy *nadporučík Václav Čejka*, který zde nejprve působil jako *Zatímní velitel* a v červnu roku 1946 byl na tuto funkci ustanoven trvale. Jako „*gážísté*“ zde dále v té době působili například *poručík František Toman, praporčík František Štengl, štábní rotmistr František Komenda, rotmistr Gustav Peša, svobodník dsl. Václav Kalát* a další. Součástí *Školy povětrnostní služby* se koncem roku 1945 stala *Školní povětrnostní stanice, tři Školní čety* a *Technická četa* působící od ledna 1946 pod velením *poručíka Karla Janhuby*, který od 15. listopadu 1946 zároveň opět zastával funkci *Zástupce velitele školy povětrnostní služby*.

Jako součást *Školy povětrnostní služby* vznikla v červnu roku 1946 zvláštní povětrnostní četa, označovaná jako *Vojenská povětrnostní ústředna*, která zpočátku sídlila na letišti v Praze-Ruzyni a později se rovněž přemístila na letiště do Kbel. Jako *Zatímní velitel čety* byl zpočátku ustanoven *rotmistr Gustav Peša* a v květnu 1947 byl jejím zatímním velitelem krátce jmenován *nadporučík Karel Janhuba*. Dne 15. července 1947 byl velitelem *Čety vojenská povětrnostní ústředna* jmenován *kapitán Josef Zitek*, který do té doby působil jako *Velitel navigační letky* a zároveň jako *Učitel letecké*



Major
Oldřich Hlaváček

meteorologie v *Leteckém učilišti* v Prostějově. K dalším, v dnešní době ověřitelným příslušníkům působících ve funkcích *Referent pro informace*, mimo jiných patřili *podporučík v zá. RNDr. Antonín Dřevíkovský* a *podporučík v zá. RNDr. Josef Jílek* a v pozdějších obdobích rovněž bývalý *Pomocný zbrojíř* československé 312. *stíhací letecké perutě* ve Velké Británii *kapitán Pavol Hopta*. Pro zajištění vlastní činnosti využívala *Vojenská povětrnostní ústředna* předpovědní a další meteorologické informace vytvářené v rámci *Oddělení synoptické a letecké meteorologie Státního meteorologického ústavu*. Tato zvláštní četa odpovídala za sběr meteorologických zpráv od všech vojenských povětrnostních stanic a zároveň prováděla přímé povětrnostní zabezpečování činnosti všech postupně vznikajících útvarů vojenského letectva na teritoriu Čech a Moravy. Ve prospěch stanovišť letištní kontroly (dnes *ŘLP*) a leteckých povětrnostních stanic vyhledávala a rozesílala především výstražné informace s označením „*ZHORŠENÉ POČASÍ*“, které získávala cestou *Styčného důstojníka MNO při SMÚ* v Praze-Ruzyni, kde v této funkci působil *major Oldřich Hlaváček*, případně je vyhledávala samostatně podle vlastního rozhodnutí.

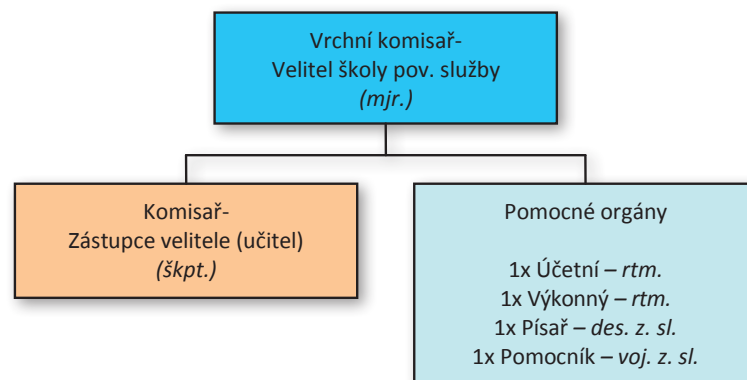
V této souvislosti lze důvodně předpokládat, že obdobným způsobem rovněž postupoval *Styčný důstojník MNO při Státním hydrologickom a meteorologickom ústave* (od konce roku 1946 *Státnom meteorologickom ústave – ŠMÚ*) v Bratislavě, kde při zdejší *Synoptickém oddělení* působil *major Štefan Hakoš-Rapko*.

Veliteli *Školy povětrnostní služby* až do 1. října 1947 rovněž přímo podléhaly příslušné *povětrnostní stanice letectva*, které plnily funkce synoptických stanic v *Nedvězí* u *Poličky*, *Znojme*, *Nitře* a *Vajnorech* a rovněž další *povětrnostní stanice letectva*, které plnily funkci horských synoptických stanic na *Zlatém Návrší*, *Hoře Svatého Šebestiána*, *Pradědu*, *Lysé Hoře*, v *Telči* a *Telgártu*. Dále rovněž v přímé podřízenosti až do 1. října 1947 působily *povětrnostní hlídky letectva*, které vykonávaly svoji činnost u *letištních správ* v *Liberci*, *Žilině*, *Malých Bielicích*, *Spišské Nové Vsi* a *Prešově*. Dnem 1. října 1947 byly všechny uvedené povětrnostní jednotky předány do přímé podřízenosti nově vytvořených *Povětrnostních ústředí 1 až 3*. Tyto skutečnosti jsou uvedeny na jiném místě této kapitoly a rovněž v kapitole 8.4.1.

V rámci reorganizace vojenské povětrnostní služby byla ke dni 1. října 1947 vytvořena nová organizační struktura *Školy povětrnostní služby*, která měla pouze zabezpečovat problematiku organizace výcviku a odborné přípravy personálu služby. Za tímto účelem byla vytvořena pouze její rámcová kmenová organizační struktura a ostatní potřebný počet učiteckého a inštruktorského sboru měl být účelově přidělován od ostatních složek vojenské povětrnostní služby.

Zároveň se předpokládalo, že v té době začnou působit další nové složky vojenské povětrnostní služby řešící otázky aerologie, výzkumu, technických meteorologických prostředků a klimatologie. Dnem 1. září 1947 byly za tímto účelem nově organizčně vytvořeny příslušné orgány vojenské povětrnostní služby v rámci *Vědeckého leteckého ústavu – VLÚ MNO* a *Vojenského zeměpisného ústavu – VZÚ MNO*.

Podle již uváděného dokumentu *Velitele letectva Hlavního štábu „Záměr reorganizace vojenské povětrnostní služby“*, čj. 28051 *taj. hl. št. let. 1947* ze dne 29. ledna 1947 byly, za účelem realizace teritoriálního sběru zpráv o počasí a praktického provádění přímého povětrnostního zabezpečení vojsk, ke dni 1. září 1947 nově vytvořeny příslušné *Povětrnostní ústředny 1, 2 a 3*. Dne 31. srpna 1947 byla rovněž zrušena dosavadní *Četa vojenská povětrnostní ústředna Školy povětrnostní služby*, přičemž její dosavadní úlohu v oblasti sběru meteorologických zpráv a přímého povětrnostního zabezpečení převzaly *Povětrnostní ústředny 1, 2 a 3*. Tyto skutečnosti jsou uvedeny na jiném místě této kapitoly.



Plánovaná struktura Školy povětrnostní služby organizačně vytvořená ke dni 1. října 1947

Záměr reorganizace většiny součástí vojenské povětrnostní služby, který byl sice podložen reálně vytvořenými mírovými tabulkovými počty osob a techniky, však v této podobě nebyl, až na některé výjimky, především z důvodů politických, personálních a ekonomických poměrů nastolených v Československé armádě v souvislosti s vývojem událostí po 25. únoru 1948 a v následujícím období, v podstatě nikdy plně realizován. Tyto skutečnosti se v období let 1948 a 1949 týkaly především nových složek povětrnostní služby, původně zamýšlených organizačně vytvořit v rámci VLÚ MNO a VZÚ MNO, které ve své době pravděpodobně prakticky vůbec nevznikly, nebo působily jen velmi krátce a při značně omezených reálných počtech osob. Orgány vojenské povětrnostní služby, které se měly v rámci těchto složek zabývat otázkami aerologie, klimatologie a technického vybavení byly nakonec, byť v podstatně odlišném složení, v letech 1948 a 1949 postupně vytvořeny v rámci Školy povětrnostní služby a její pozdější nástupnické organizace Hlavní povětrnostní ústředny. Postupně tak až do roku 1949 vznikaly v rámci Školy povětrnostní služby další organizační složky, které měly být původně, i když v poněkud jiném složení, zřízeny již v roce 1947 především v rámci VLÚ MNO a VZÚ MNO.

Za účelem provádění praktických výškových aerologických měření byl koncem roku 1947 převeden od Cvičné letky Leteckého náhradního pluku 1 do přímé podřízenosti velitele Školy povětrnostní služby zvláštní Povětrnostní roj tvořený 6 letouny vzdušného meteorologického průzkumu tvořený převážně letouny typů C-106 (československé označení pro německý Bucker 181) a K-65 Čáp (v Československu vyráběný původně německý Fieseler Fi 159 – Storch) s pořadovými čísly 201 až 206, které byly vybaveny příslušnými meteografickými přístroji pro provádění výškových meteorologických měření.

Počátkem roku 1948 bylo v rámci Školy povětrnostní služby zřízeno Předpovědní oddělení, které začalo v úzké součinnosti s Oddělením synoptické a letecké meteorologie SMÚ odloučeně působit na letišti v Praze-Ruzyni. Koncem roku 1948 byly reorganizovány původní tři Školní čety a na jejich základech byl zřízen Výcvikový oddíl, jehož velitelem byl v listopadu roku 1949 jmenován štábní kapitán Josef Vychodil. Úkolem tohoto oddílu bylo organizovat a provádět veškerou odbornou přípravu personálu vojenské povětrnostní služby.

Ve 2. polovině roku 1948 byla v rámci organizační struktury Školy povětrnostní služby rovněž vytvořena jedna z původně třech plánovaných Radiosondážních skupin, které měly vzniknout již v roce 1947 v rámci VLÚ MNO a která byla v té době nazvána jako Radiosondážní oddělení. Původně plánovaná

stanice VLÚ MNO pro měření atmosférických výbojů SFERIC nebyla v té době zřízena. Z důvodů značného nedostatku odborného personálu na straně vojenské povětrnostní služby a zároveň především příslušné techniky a materiálu na straně Státního meteorologického ústavu bylo dne 1. ledna 1949 na letišti v Praze-Kbelích zřízeno společné Aerologické ústředí, které vzniklo formálním sloučením Aerologického oddělení Školy povětrnostní služby a obdobné složky Státního meteorologického ústavu. Funkcí velitele jeho vojenské části byl pověřen podporučík dsl. RNDr. Jaroslav Červený. Vedoucím civilní části byl v té době ustanoven Tajemník v pomocné službě technické, RNDr. Josef Jílek, který zároveň zastával funkci odborného přednosty celého společného ústředí.

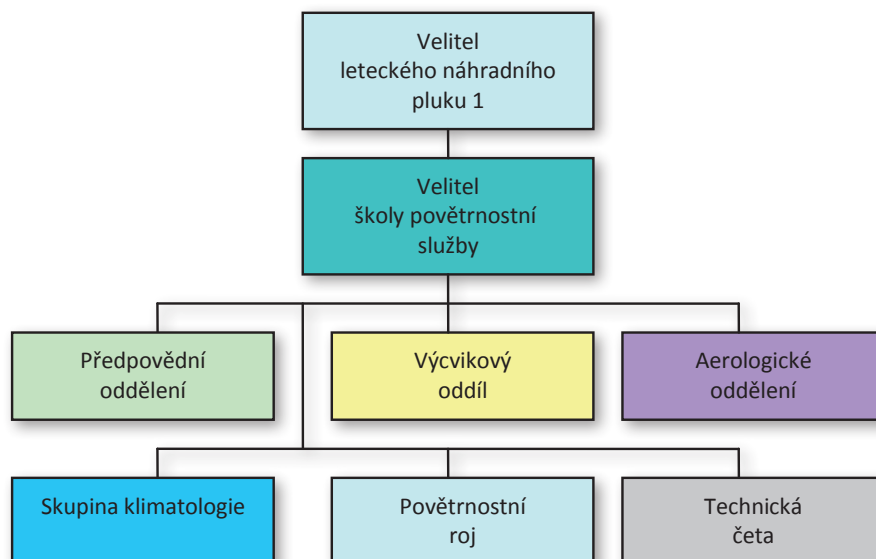
Jako další součást Školy povětrnostní služby působila po roce 1948 nadále Technická četa, která pod velením desátníka dsl. Aloise Morávka pokračovala v činnosti místo původně v roce 1947 plánované Skupiny materiální VLÚ MNO. Úkolem této jednotky bylo řešit otázky technického vybavení všech postupně vznikajících součástí vojenské povětrnostní služby. Tato činnost byla tehdy realizována především formou shromažďování, repase a přerozdělování ukořistěného německého meteorologického materiálu a techniky.

Od počátku roku 1949 tvořila součást útvaru rovněž Skupina klimatologie, původně plánovaná ke zřízení v roce 1947 v rámci VZÚ MNO, která vznikla dne 28. března 1949 na základě zrušené Školní povětrnostní stanice.

Jak již bylo uvedeno, byly dnem 1. září 1947 zřízeny Povětrnostní ústředny I, II a III dislokované v Praze-Kbelích, Brně na Špilberku a Bratislavě-Dvorníku, které potom až do 31. srpna 1949 působily v přímé podřízenosti tehdejších operačních velitelství letectva.

hodnostní sbor	počet osob
důstojníci	10
rotmistři	12
dsl. poddůstojníci	4
mužstvo	64
celkem	90

Plánované počty osob Školy povětrnostní služby ke dni 30. září 1949

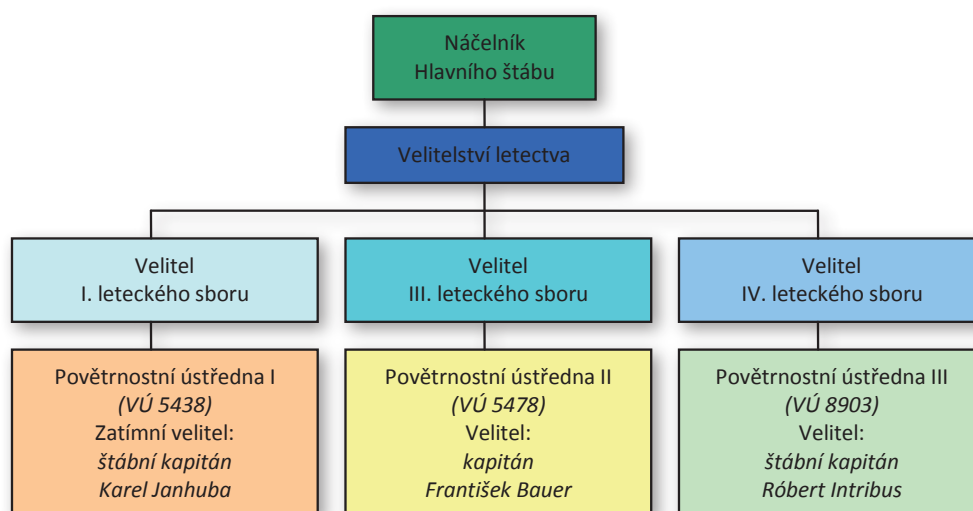


Organizační struktura Školy povětrnostní služby ke dni 30. září 1949

Do funkce velitele *Povětrnostní ústředny I* byl dnem 1. října 1947 ustanoven kapitán Josef Zítek. Hlavním úkolem těchto ústředen bylo provádět sběr, zpracování a distribuci povětrnostních informací v okruhu své teritoriální působnosti a rovněž provádět přímé povětrnostní zabezpečení činnosti jednotlivých štábů a velitelských stanovišť operačních velitelství letectva a velitelství leteckých divizí. Za povětrnostní zabezpečení činnosti operačního *Velitelství II. leteckého sboru* v Českých Budějovicích a jeho přímo podřízených leteckých svazků v té době zároveň odpovídala *Povětrnostní ústředna I*. Ústředny zároveň prováděly meteorologickou informační podporu ve prospěch dalších příslušných přímo nebo odborně podřízených základních jednotek vojenské povětrnostní služby, které byly v poválečném období postupně zřizovány na vojenských letištích, v prostorech vojenských výcvikových táborů (štřelnic) dělostřelectva a rovněž v dalších zájmových prostorech pro vojenskou povětrnostní službu důležitých. Dnem 1. září 1947 začali velitelé *Povětrnostních*

ústředen I a III zároveň vykonávat funkce *Styčných důstojníků MNO při SMÚ/ŠMÚ* v Praze a Bratislavě.

Do přímé podřízenosti *Povětrnostních ústředen I, II a III* přešly dnem 1. září 1947 rovněž všechny povětrnostní stanice letectva a povětrnostní hlídky letectva, které až dosud působily v přímé podřízenosti *Školy povětrnostní služby*. Podle tehdejšího organizačního záměru mělo být v podřízenosti každé povětrnostní ústředny postupně vytvořeno patnáct povětrnostních stanic letectva a dále pět povětrnostních hlídek letectva. V případě potřeby bylo možno z počtů mužstva přímo podřízených povětrnostních stanic letectva rovněž vytvářet dočasné (mobilní) povětrnostní hlídky. Celkově tak v přímé podřízenosti povětrnostních ústředen mělo působit až 60 základních jednotek vojenské povětrnostní služby. Tento záměr však v příštím období nebyl nikdy naplněn. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 8.4.1.



Místo povětrnostních ústředen v organizační struktuře letectva ke dni 1. září 1947

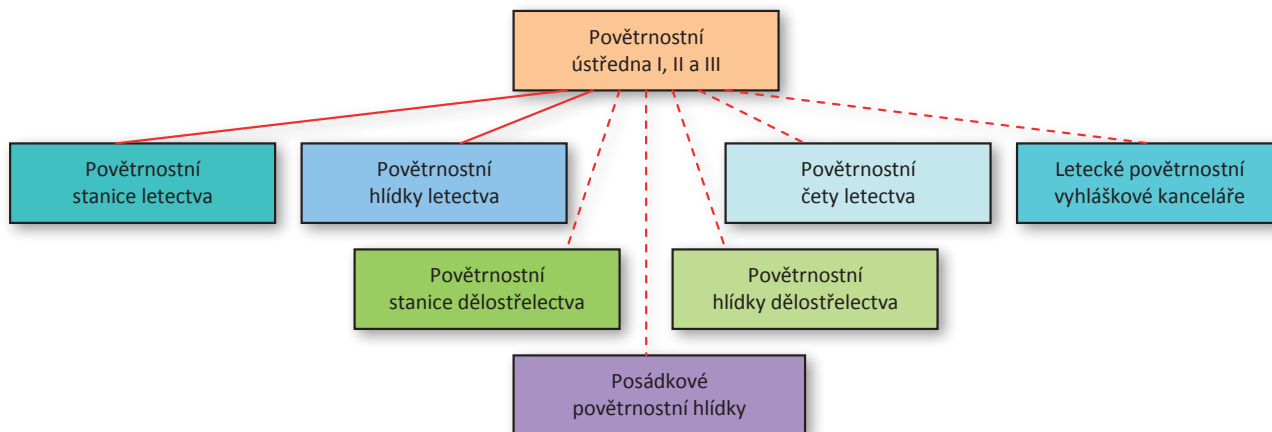


Schéma sestavy základních součástí vojenské povětrnostní služby v přímé nebo odborné podřízenosti velitelů povětrnostních ústředí I, II a III ke dni 1. září 1947

Dále se v odborné podřízenosti jednotlivých povětrnostních ústředí nacházely ostatní povětrnostní stanice působící v sestavách leteckých základen a letištních správ, ve výcvikových táborech dělostřelectva a rovněž v rámci některých vojenských posádek, kde působily v přímé podřízenosti jejich velitelů.

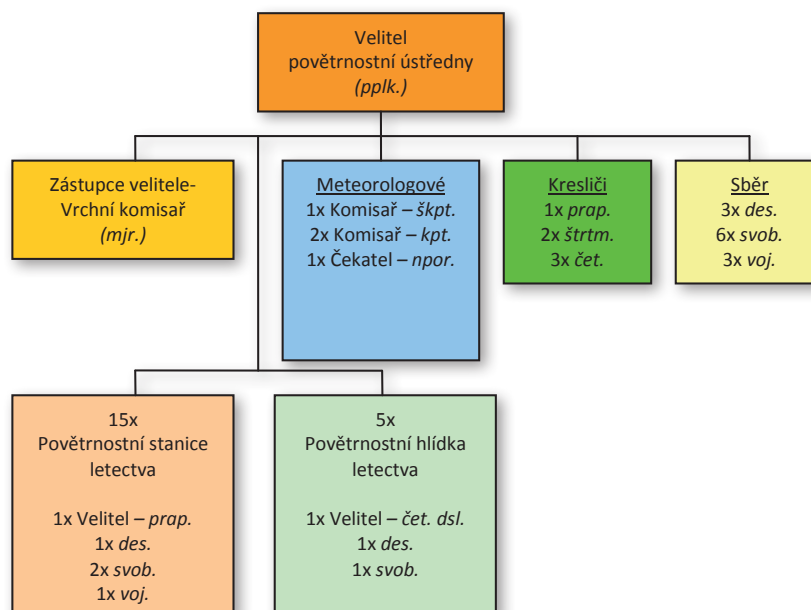
Dne 22. dubna 1948 došlo k převedení povětrnostních hlídek letectva z přímé podřízenosti velitelů *Povětrnostních ústředí I, II a III* do přímé podřízenosti příslušných velitelů *letištních správ*, v jejichž prospěch dosud působily. V pozdějším období byly tyto hlídky rovněž zřizovány i v podřízenosti velitelů jiných útvarů a jednotek vojenského letectva. V přímé podřízenosti velitelů *Povětrnostních ústředí I, II a III* tak dne 23. dubna 1948 zůstaly působit pouze povětrnostní stanice letectva zřízené mimo vojenských letišť v místech důležitých pro vojenskou povětrnostní službu. Tyto skutečnosti jsou uvedeny na jiném této kapitoly. *Povětrnostní ústředna III* byla dne 1. května 1950 přemístěna z Bratislavy-Dvorníku do Zvolena-Hájníků.

Škola povětrnostní služby (VÚ 4613) v Praze-Kbelích byla dne 30. září 1949 reorganizována a na jejím základě vznikla dne

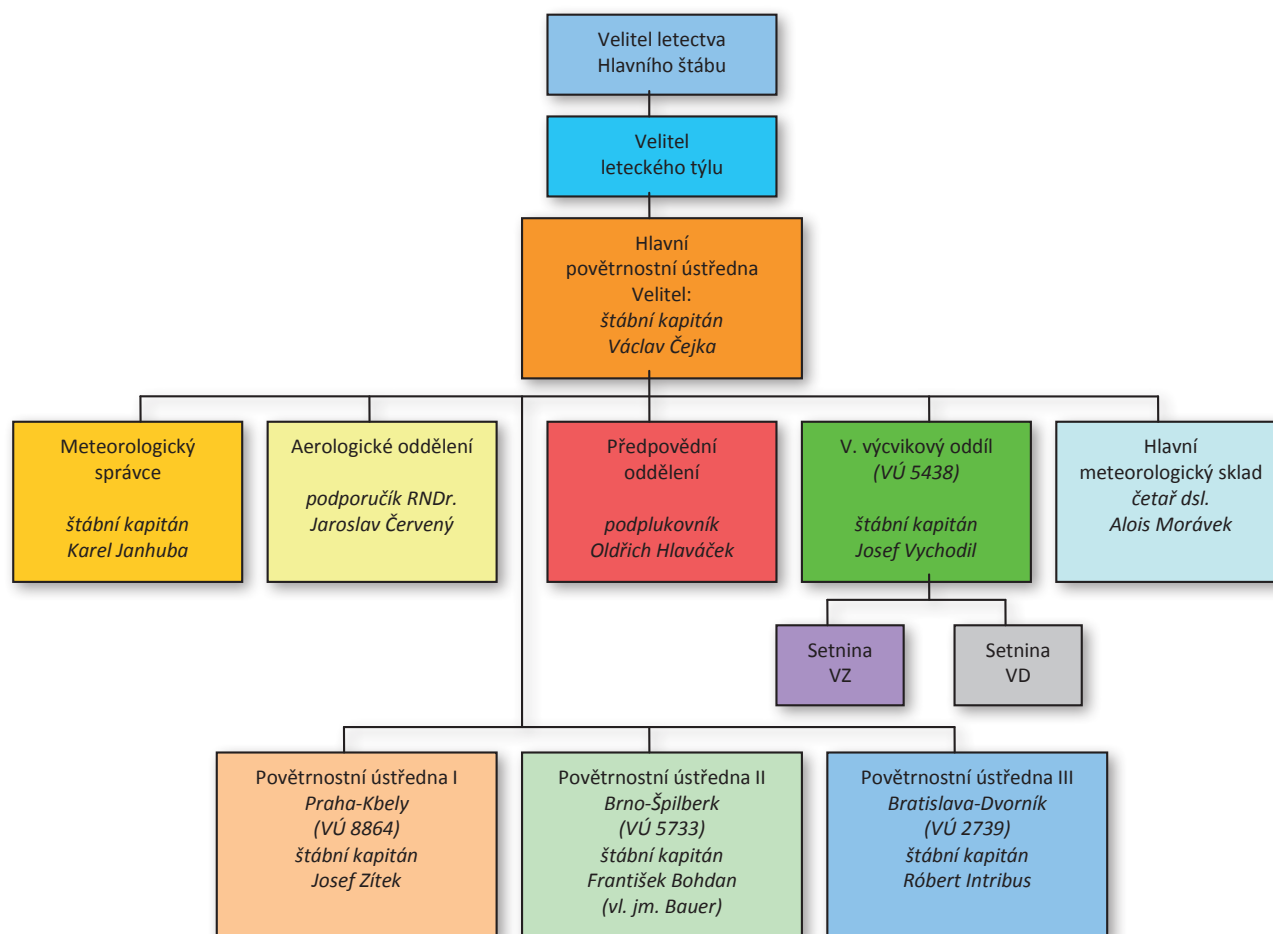
1. října *Hlavní povětrnostní ústředna (VÚ 6338)*, která přešla do přímé podřízenosti *Velitele leteckého týlu Velitelství letectva Hlavního štábu*. V přímé podřízenosti velitele *Hlavní povětrnostní ústředny* začaly od téhož dne, kromě jejich organických součástí, rovněž působit původní *Povětrnostní ústředny I, II a III*.

Kromě některých dílčích organizačních změn zůstalo *Aerologické oddělení* nadále formální součástí již dříve vytvořeného společného *Aerologického ústředí* vojenské a státní meteorologické služby a původní *Technická četa* byla v té době transformována na *Hlavní meteorologický sklad*. Dne 1. října 1949 byl zrušen *Povětrnostní roj* a za účelem provádění výškových aerologických měření byl na letišti v Praze-Kbelích nadále vyčleňován ve prospěch *Hlavní povětrnostní ústředny* příslušný počet letounů meteorologického průzkumu.

Předpovědní oddělení zůstalo v té době nadále odloučeně dislokováno na letišti v Praze-Ruzyni. Jeho novým velitelem byl koncem roku 1949 ustanoven *major Josef Zítek*, kterého ve funkci velitele *Povětrnostní ústředny I* vystřídal štábní kapitán *Karel Janhuba*.



Organizační struktura a personální složení Povětrnostních ústředí I, II a III a jejich přímo podřízených jednotek ke dni 1. září 1947



Stručná organizační struktura a personální obsazení Hlavní povětrnostní ústředny a jejích přímo podřízených součástí ke dni 1. října 1949

V létě roku 1950 odešel do výslužby dřívější velitel *Předpovědního oddělení* a rovněž významný představitel předválečné vojenské povětrnostní služby podplukovník *Antonín Hlaváček*, který se v období po skončení 2. světové války velmi aktivně podílel na obnovení činnosti služby a zastával hned několik důležitých řídicích a provozních funkcí. Později byl společensky persekován, když mu byl v letech 1951 a 1952 postupně dvakrát snížen zápočet služebních let a v té souvislosti mu byl rovněž snížen zákonný důchod až na 25 % původně přiznané částky.

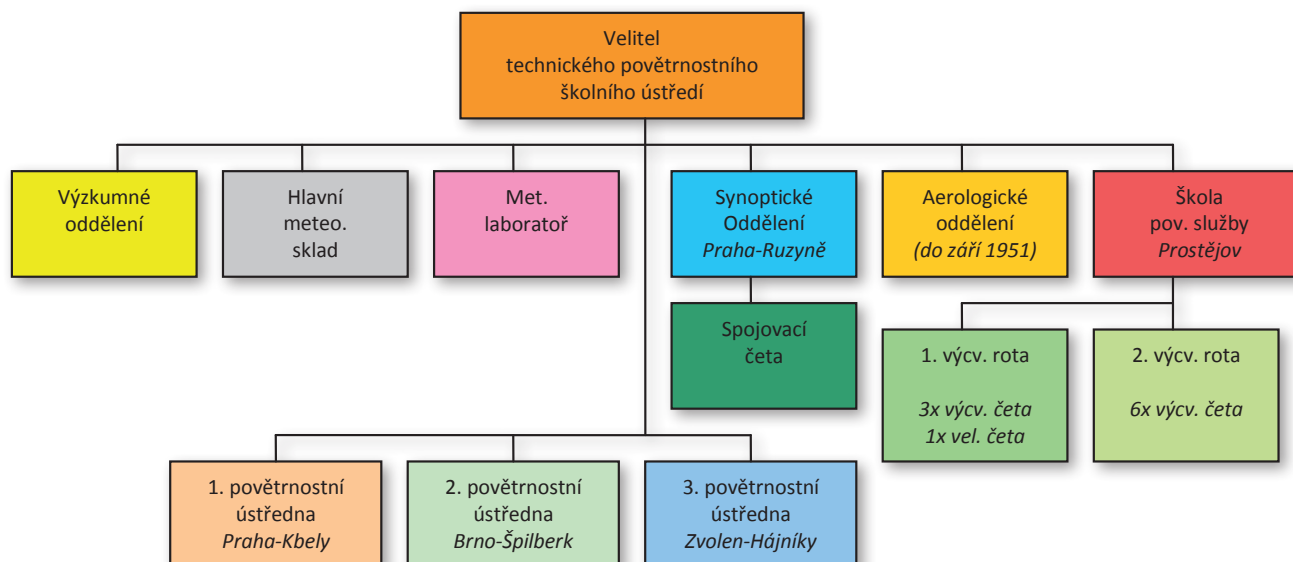
Jedním z dalších příslušníků oddělení se v té době stal *nadporučík RNDr. Zdeněk Korejs*, který byl dnem 1. října 1949 ustanoven na systemizované místo *Starší meteorolog*. Později zde v letech 1950 až 1953 ve funkcích starších meteorologů dále působili například *nadporučík RNDr. Jaroslav Červený* a *podporučíci aspiranti RNDr. Ladislav Křivský, RNDr. Zdeněk Gregor, RNDr. Josef Podzimek, RNDr. Antonín Žamborský, RNDr. Oldřich Kostka* a další. Funkce synoptiků zde například vykonávali *poručík Čeněk Čermák, rotný Vasil Strachota, rotný Karel Dubec, četař asp. Rudolf Krčmář* a další. Dnem 1. dubna 1950 bylo *Předpovědní oddělení* přejmenované na *Synoptické oddělení* a na základě dohody uzavřené mezi *Náčelníkem oddělení povětrnostní služby Velitelství letectva Hlavního štábu* a *Ředitelem státního meteorologického ústavu* bylo formálně začleněno do společného *Aerologického ústředí*.

Dále v rámci *Hlavní povětrnostní ústředny* v té době působili *kapitán Jaroslav Košárek, kapitán Jaroslav Toman, nadporučík Anton Chmelík, poručík Peter Húkel, poručík František Štengl,*

podporučíci Jiří Kalčic, Ladislav Kuneš, Ján Lipčák, Jozef Bačšín, Florián Mlynarovič, Antonín Coufal, Gustav Peša, Alois Garaj, Julius Sklenář, Michal Sokol, Julius Vlčko a další.

Původní *Výcvikový oddíl Školy povětrnostní služby* byl dne 1. října 1949 reorganizován na samostatný *V. výcvikový oddíl (VÚ 5438)* působící v přímé podřízenosti velitele *Hlavní povětrnostní ústředny*. K jeho dalším, v současnosti známým příslušníkům tehdy patřili *poručík Adolf Pokorný, rotný Karel Havlíček, četař dsl. Bohumír Havlíček, svobodník Vilém Hřebřina* a *svobodník Jiří Huk*. V červnu roku 1950 byl výcvikový oddíl reorganizován na *Školu povětrnostní služby (VÚ 7748)* začleněnou do přímé podřízenosti *Velitele hlavní povětrnostní ústředny*. Následně byla škola přemístěna do tehdejšího *Leteckého učiliště* v Prostějově. Jejím velitelem byl v té době ustanoven *poručík Ladislav Janda*. Bližší podrobnosti o této skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 8.5.2.

Dne 31. července 1950 byla, v souladu s *Vládním nařízením 125/1950* ze dne 11. července 1950, v návaznosti na tehdy probíhající reorganizaci a sloučení *Státního meteorologického ústavu* v Praze se *Státním meteorologickým ústavem* v Bratislavě, zřízena funkce *Náměstek ředitele státního meteorologického ústavu – Zástupce vojenské správy*. Na toto místo byl ustanoven *štábní kapitán Josef Zítek*, který zároveň zastával funkci *velitele Synoptického oddělení Hlavní povětrnostní ústředny*. V té souvislosti přestali velitelé *Povětrnostních ústředien I a III* vykonávat funkce *zástupců MNO* při obou státních meteorologických ústavech.



Stručná organizační struktura Technického povětrnostního školního ústředí a jeho podřízených součástí ke dni 1. dubna 1951

Dne 1. dubna 1951, v souvislosti s připravovaným převedením *Státního meteorologického ústavu* do podřízenosti MNO, byla reorganizována stávající *Hlavní povětrnostní ústředna* a zároveň byla přejmenována na *Technické povětrnostní školní ústředí – TPŠÚ (VÚ 4613)*, které zůstalo nadále působit v přímé podřízenosti *Velitele leteckého týlu Velitelství letectva MNO*. Jeho velitelem byl tehdy ustanoven major *Václav Čejka*.

Při *Technickém povětrnostním školním ústředí* bylo v té době nově vytvořeno *Výzkumné oddělení*. Dne 1. dubna 1951 došlo rovněž k formálnímu sloučení *Synoptického oddělení TPŠÚ* a jeho *Spojovací čety s I. oddělením (synoptické a letecké služby) Státního meteorologického ústavu* do společného pracoviště vojenské a civilní povětrnostní služby nazvaného *Synoptické ústředí*, které bylo dislokováno na letišti v Praze-Ruzyni. V té době zároveň došlo k dílčí reorganizaci a ke změně číslování tehdejších povětrnostních ústředí.

Rovněž v té době došlo k formálnímu sloučení *Synoptického pracoviště 3. povětrnostní ústředny* ve Zvoleně a *Oddělení synoptické a letecké služby* regionální pobočky *Státního meteorologického ústavu* v Bratislavě, které zároveň vytvořily odloučené pracoviště *Synoptického ústředí*, které bylo společně dislokováno na letišti v Bratislavě-Ivance. Toto opatření bylo realizováno z důvodů, že v předcházejícím období trpělo *Synoptické pracoviště 3. povětrnostní ústředny* ve Zvoleně značným nedostatkem odborného personálu a proto se zde v týdenních turnusech střídali meteorologové z bratislavské pobočky *Hydrometeorologického ústavu*, *RNDr. Popálený*, *RNDr. Molnár* (od roku 1960 *Náměstek ředitele Slovenského hydrometeorologického ústavu pro synoptickou a leteckou meteorologii*) a *RNDr. Forgáč*.

Dnem 27. května 1951 přestaly 1., 2. a 3. *povětrnostní ústředna* vydávat vlastní předpovědní informace a začaly plnit pouze funkci sběrnou a informační. Vydávání veškerých předpovědních informací o počasí na území Československa bylo v té době soustředěno v rámci společného *Synoptického ústředí* v Praze-Ruzyni a jeho pobočky v Bratislavě-Ivance.

Původní *Aerologické oddělení TPŠÚ*, kterému od 1. ledna 1951 krátce velel *poručík Čeněk Čermák*, bylo dne 1. září 1951 přejmenované na *radiosondážní stanici*, která byla nejprve převedena do podřízenosti 1. *povětrnostní ústředny* a následně

v červnu roku 1952 potom přešla do přímé podřízenosti *Státního meteorologického ústavu MNO*. V té době funkci jejího náčelníka vykonával *rotný Ladislav Barchánek*. Koncem roku 1953 byla tato stanice přemístěna z letiště Praha-Kbely do prostoru letiště Praha-Ruzyně. V listopadu roku 1951 byla na letišti v Popradě zřízena v přímé podřízenosti 3. *povětrnostní ústředny* druhá *radiosondážní stanice* vojenské povětrnostní služby a jejím velitelem byl ustanoven *kapitán Štefan Olejník*. V červnu roku 1952 byla i tato stanice převedena do podřízenosti *Státního meteorologického ústavu MNO*.

Koncem roku 1951 byl major *Václav Čejka*, dosavadní velitel *Technického povětrnostního školního ústředí*, odvelen k *Vojenské technické akademii* v Brně, kde v rámci *Katedry šturmské letecké fakulty* začal při *Velitelském studijním oboru* vyučovat předmět *Letecká meteorologie*. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 8.5.2. Dnem 15. prosince 1951 převzal major *Karel Janhuba* uvolněnou funkci *Náčelník TPŠÚ* a velitelem 1. *povětrnostní ústředny* se v té době stal major *František Štengl*.

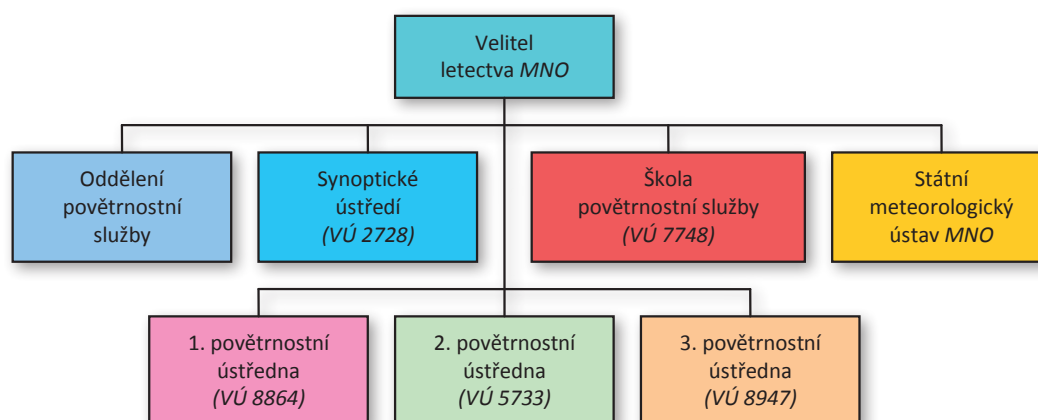
Jeden z rozhodujících okamžiků v období poválečného budování vojenské a civilní povětrnostní služby představuje den 1. ledna 1952, kdy byl stávající *Státní meteorologický ústav*, v souladu s *Vládním nařízením 113/1951* ze dne 27. listopadu 1951, převeden z působnosti ministerstva dopravy do působnosti ministerstva národní obrany a zařazen do podřízenosti *Velitelství letectva MNO*. Jeho velitelem byl na základě *Kádrového rozkazu č. 1240/51-MNO* jmenován major *Josef Zitek*, dosavadní *Velitel synoptického oddělení TPŠÚ* a zároveň *Náměstek ředitele Státního meteorologického ústavu – Zástupce vojenské správy*. Na funkci *Velitel Odboru klimatologie Slovenska – Zástupce ředitele SMÚ MNO* byl ustanoven *nadporučík Ing. Miloslav Novotný*, který do té doby působil jako *Velitel školní čety Školy povětrnostní služby* v Prostějově. V souvislosti s převedením *Státního meteorologického ústavu* do působnosti MNO a na základě výnosu MNO „*O reorganizaci vojenské povětrnostní služby*“ čj. 0040749-VL ze dne 31. ledna 1952 bylo stávající *Technické povětrnostní školní ústředí* dnem 15. února 1952 zrušeno. *Hlavní meteorologický sklad* byl v té době přejmenován na *Ústřední meteorologický sklad* a předán do působnosti *Synoptického ústředí*, jehož velitelem byl ustanoven

kapitán RNDr. Jaroslav Červený. K těmto dni přešly některé původní organizační součásti TPŠÚ jako samostatné útvary do přímé podřízenosti Velitelství letectva MNO:

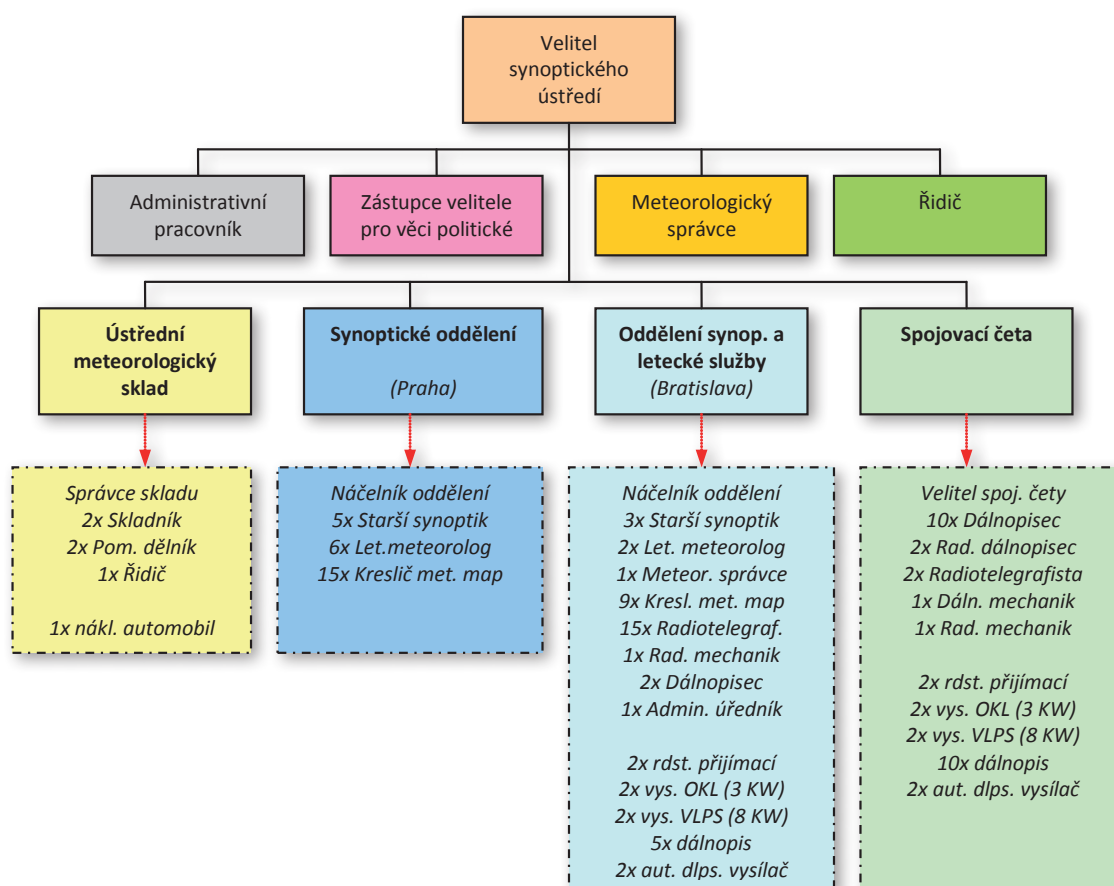
- Synoptické ústředí Praha-Ruzyně;
- 1. povětrnostní ústředna Praha-Kbely;
- 2. povětrnostní ústředna Brno-Špilberk;
- 3. povětrnostní ústředna Zvolen-Hájnky;
- Škola povětrnostní služby Prostějov.

Zároveň byly od zrušeného Technického povětrnostního ústředí do působnosti Státního meteorologického ústavu MNO převedeny:

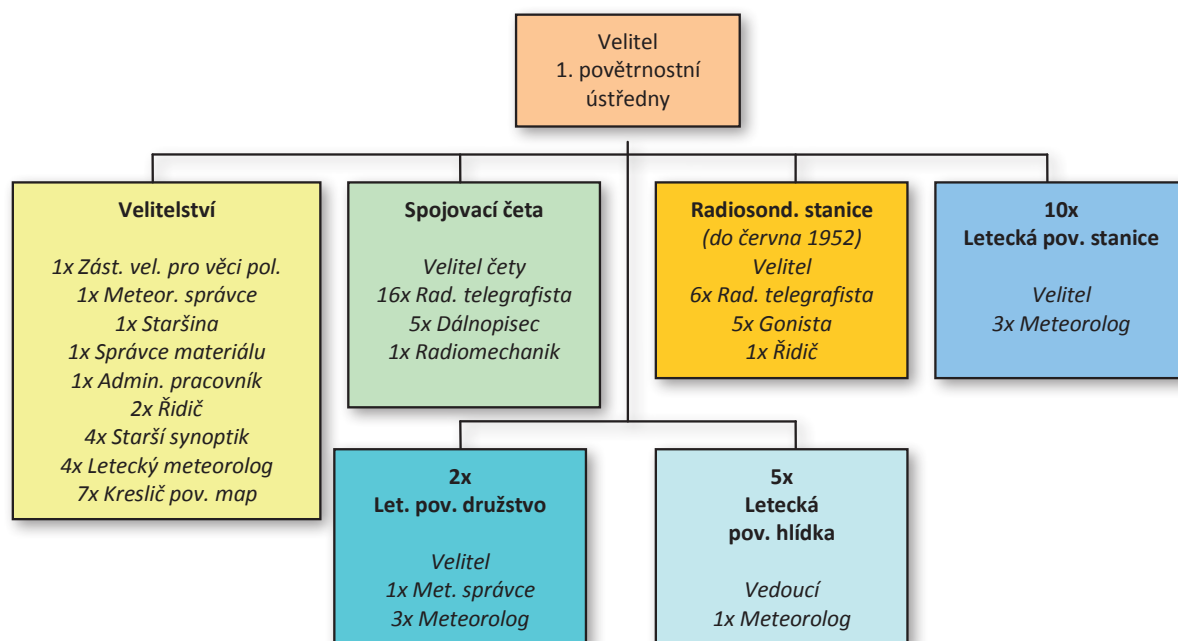
- Výzkumné oddělení;
- Meteorologická laboratoř.



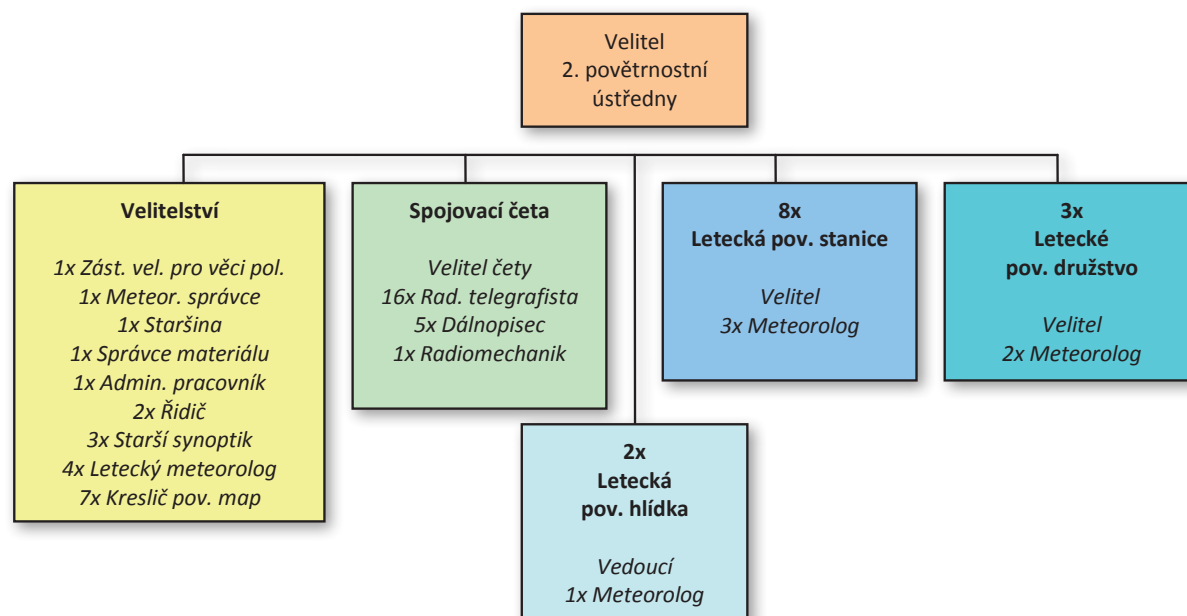
Stručná organizační struktura orgánů a součástí vojenské povětrnostní služby v přímé podřízenosti Velitele letectva MNO ke dni 15. února 1952



Stručná organizační a personální struktura Synoptického ústředí ke dni 15. února 1952



Stručná organizační a personální struktura 1. povětrnostní ústředny Praha-Kbely ke dni 15. února 1952



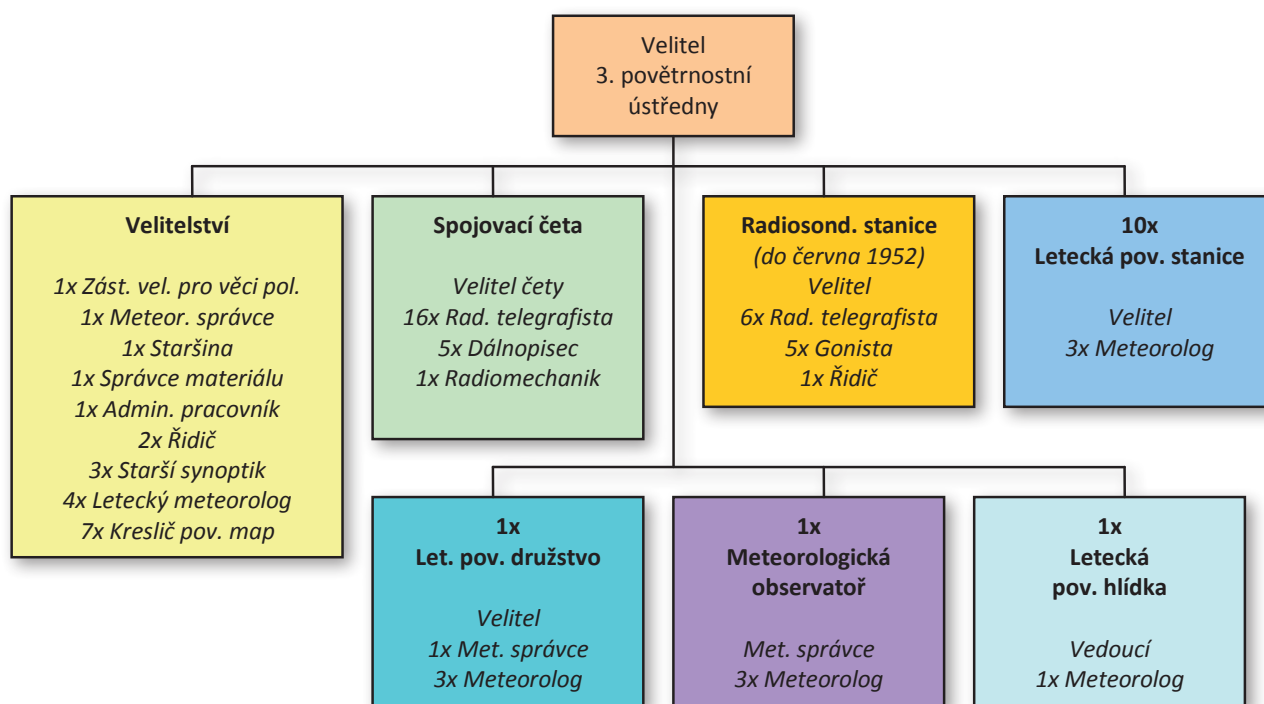
Stručná organizační a personální struktura 2. povětrnostní ústředny Brno-Na Špilberku ke dni 15. února 1952

Dne 31. prosince 1952 byly, na základě výnosu MNO čj. 054/VL ze dne 10. července 1952, zrušeny dosavadní 1., 2. a 3. povětrnostní ústředna a jejich dosavadní působnost postupně přešla na nově vznikající organizační struktury vojenské povětrnostní služby vznikající v rámci příslušných velitelství leteckého sboru stíhacího a jednotlivých velitelství leteckých divízi. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 8.3.

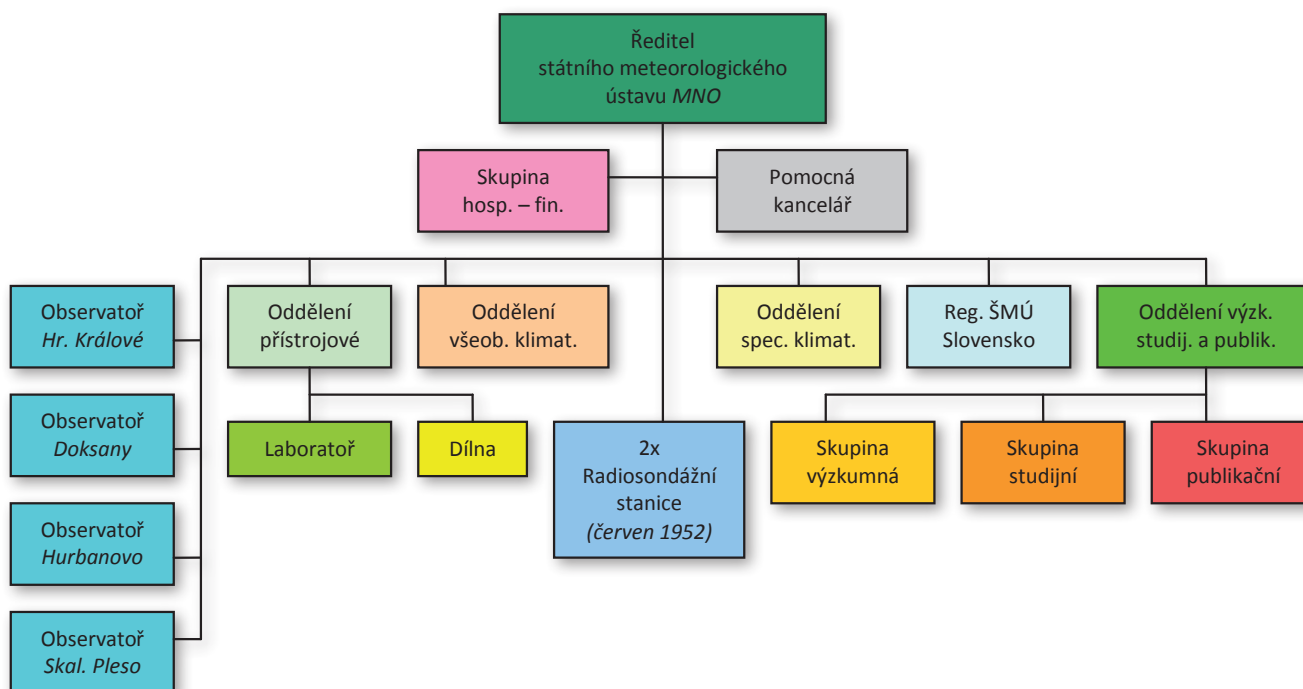
Zároveň bylo na základě stejného výnosu MNO ke dni 31. prosince 1952 reorganizováno *Synoptické ústředí*, které dosud působilo jako samostatný útvar v přímé podřízenosti *Velitelství leteckého sboru MNO*. Dnem 1. ledna 1953 přešlo jako 3. odbor

synoptické a letecké meteorologie, společně s *Ústředním meteorologickým skladem* do působnosti tehdy rovněž reorganizovaného *Státního meteorologického ústavu MNO*. Velitelem 3. odboru SMÚ MNO byl k témuž dni ustanoven major RNDr. Jaroslav Červený, zároveň byl velitelem 2. odboru SMÚ MNO jmenován nadporučík Ing. Miloslav Novotný.

Vojenské povětrnostní stanice, družstva, hlídky a meteorologická observatoř, které až do konce roku 1952 působily v přímé podřízenosti v té době zrušené 1., 2. a 3. povětrnostní ústředny, byly počátkem roku 1953 předány do podřízenosti *Státního meteorologického ústavu MNO*, případně byly některé



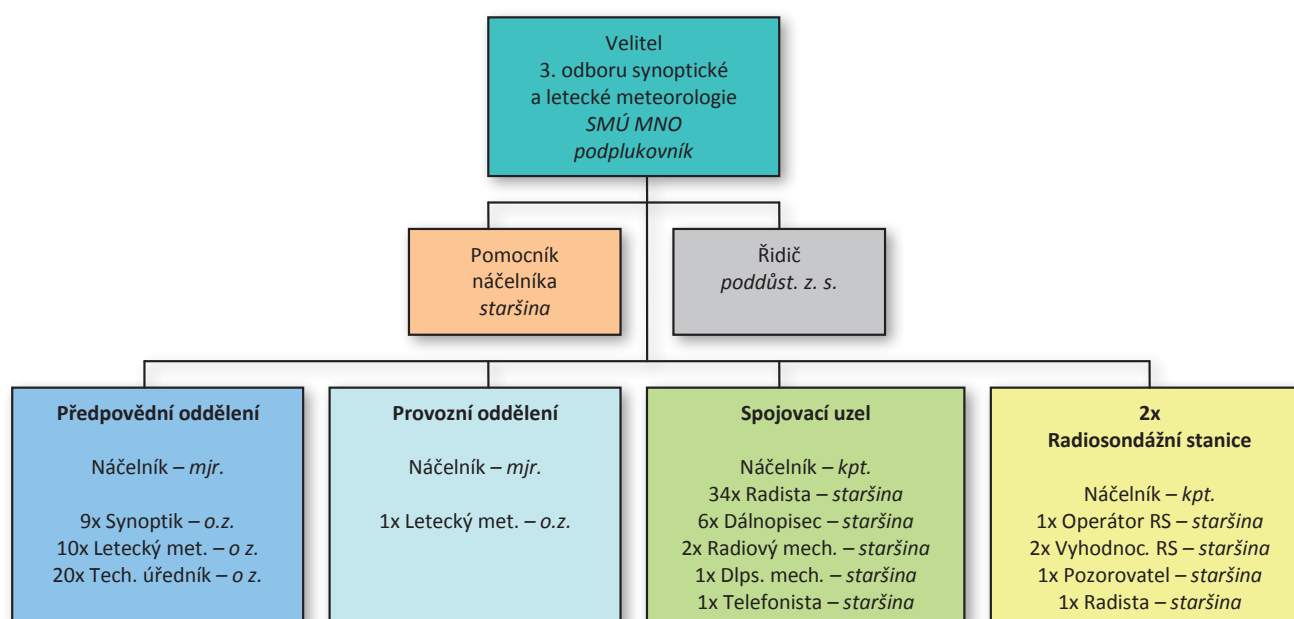
Stručná organizační a personální struktura 3. povětrnostní ústředny Zvolen-Hájniky ke dni 15. února 1952



Stručná organizační struktura Státního meteorologického ústavu MNO ke dni 15. února 1952

	Důstojníci	Poddůstojníci v dal. službě	Poddůstojníci v zákl. službě	Mužstvo	Občanští zaměstnanci	Celkem
Oddělení pov. služby Velitelství letectva MNO	5	-	-	-	-	5
Synoptické ústředí	9	30	3	-	81	123
Škola povětrnostní služby	15	4	13	-	1	33
Státní meteorologický ústav MNO	12	5	-	-	161	178
1. povětrnostní ústředna	9	45	23	17	21	115
2. povětrnostní ústředna	6	37	18	10	19	90
3. povětrnostní ústředna	8	47	27	19	13	114
celkem	64	168	84	46	296	658
celkem						658

Plánované počty personálu u součástí vojenské povětrnostní služby v přímé podřízenosti Velitelství letectva MNO ke dni 15. února 1952



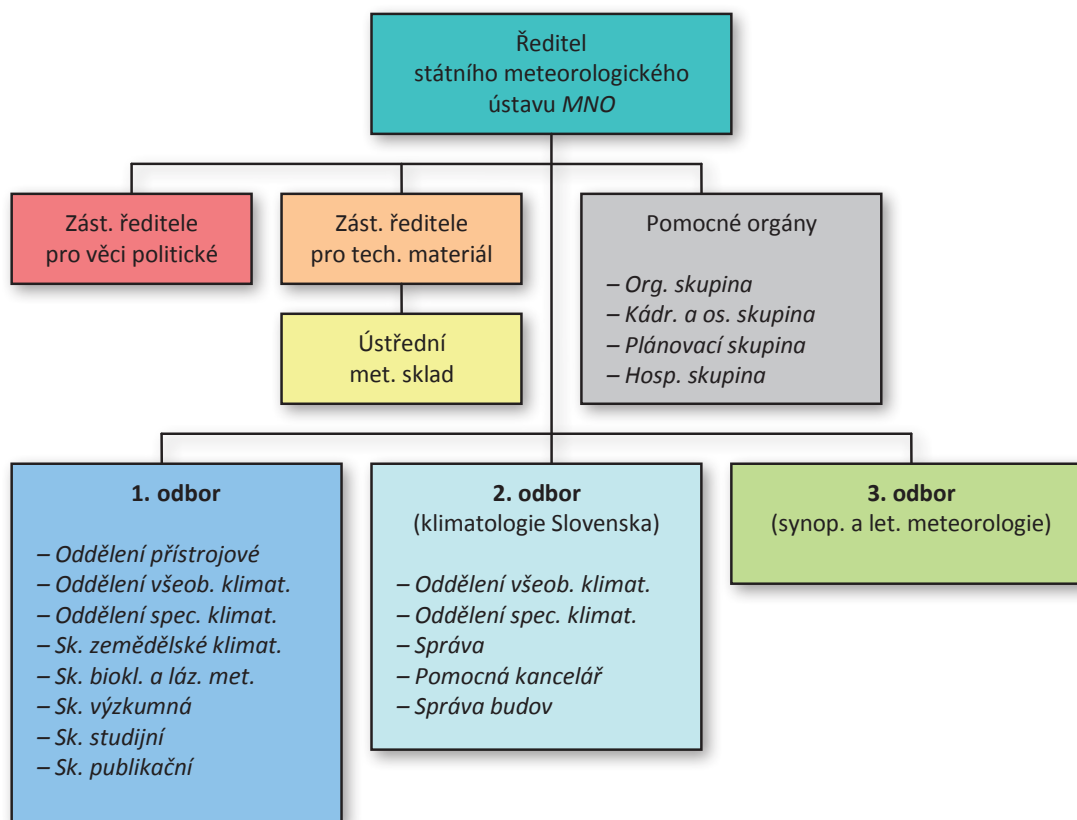
Plánovaná organizační a personální struktura 3. odboru synoptické a letecké meteorologie SMÚ MNO ke dni 1. ledna 1953

z nich zrušeny. Z těchto důvodů bylo v rámci organizačních struktur Státního meteorologického ústavu MNO ke dni 1. ledna 1953 plánováno celkem 458 systemizovaných míst, z toho 133 vojáků v činné službě a 325 civilních zaměstnanců.

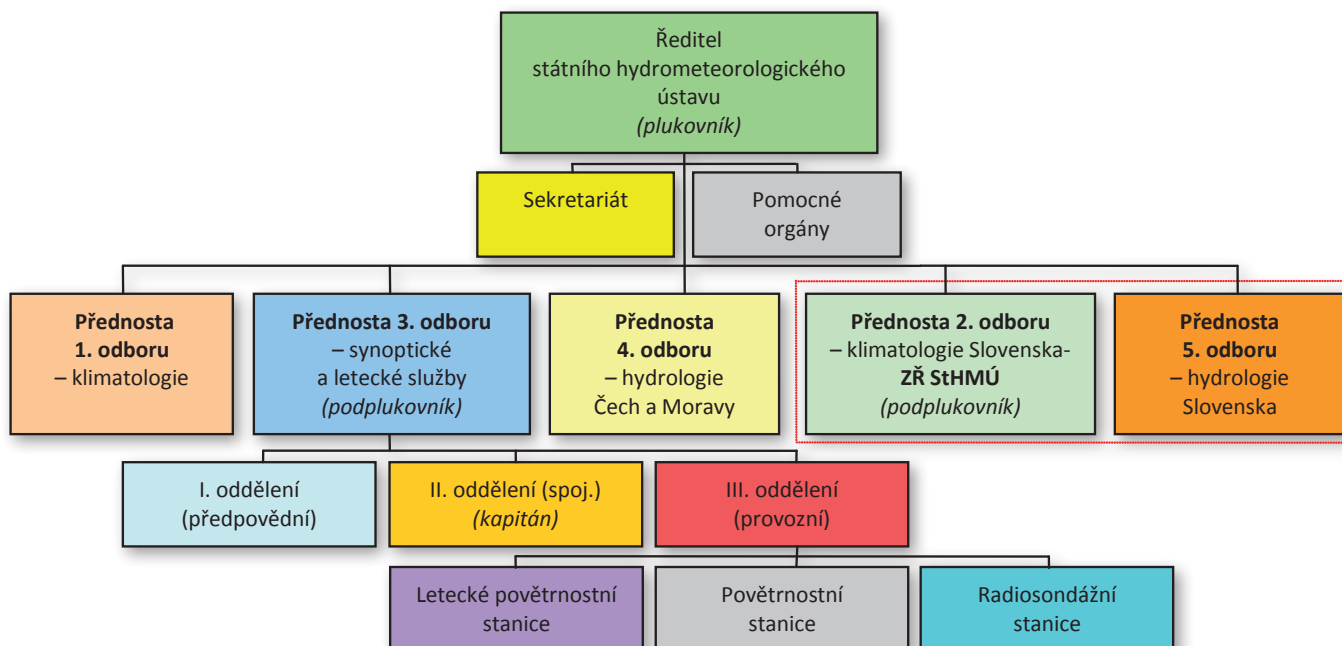
Dne 1. ledna 1954 byla v rámci realizace *Nářízení vlády č. 96/1953* ze dne 27. listopadu 1953 provedena plánovaná reorganizace dosavadního Státního meteorologického ústavu MNO, který tímto dnem pod novým názvem Státní hydrometeorologický ústav – StHMÚ přešel do podřízenosti Ústřední správy vodního hospodářství v působnosti Ministerstva lesů

a dřevařského průmyslu v počtu 4 důstojníci MNO a 464 kmenových zaměstnanců v pracovním poměru StHMÚ.

Na základě ujednání mezi ministrem národní obrany a ministrem lesů a dřevařského průmyslu pod názvem „Dohoda mezi ministry národní obrany a lesů a dřevařského průmyslu o převodu Státního hydrometeorologického ústavu k ústřední správě vodního hospodářství“, čj. 0062656 MNO/VL ze dne 6. prosince 1953, byly u StHMÚ za účelem zajištění prosazování přednostních zájmů obrany státu zřízeny celkem 4 systemizovaná místa



Stručná organizační struktura Státního meteorologického ústavu MNO ke dni 1. ledna 1953



Stručná organizační struktura Státního hydrometeorologického ústavu Ústřední správy vodního hospodářství ke dni 1. ledna 1954

1953 až 1956	podplukovník RNDr. Jaroslav ČERVENÝ
1956 až 1961	podplukovník Rostislav HROZA
1961 až 1962	podplukovník Jozef BELICA
1962 až 1968	major Ivan PANENKA, prom. fyz.
1968 až 1969	podplukovník Jozef BELICA
1969 až 1988	plukovník Ing. Alois TICHÝ
1988 až 1997	podplukovník Ing. František BABÁK
1997 až 2000	podplukovník Ing. František GREGAR
2000 až 2009	plukovník gšt. Ing. Jiří ŠRÁMEK
2009 až 2013	plukovník Ing. Bc. Kamil DVOŘÁK
od 2013	podplukovník Ing. Vladimír RÉPAL, PhD.

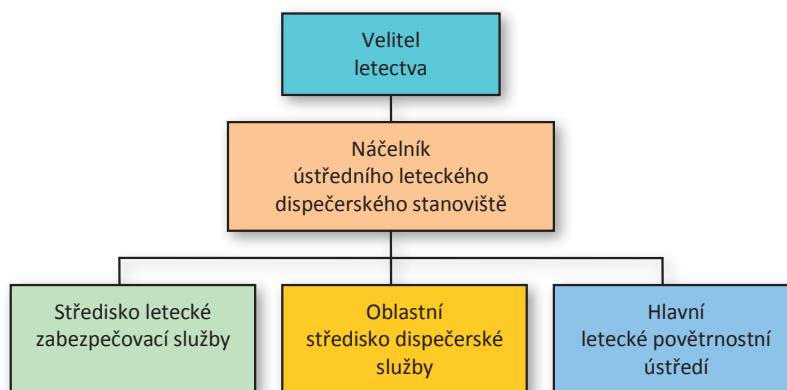
Přehled náčelníků Hlavního leteckého povětrnostního ústředí a jeho nástupnických organizací od roku 1953 do současnosti

vojenských osob, jejichž obsazování spadalo výlučně do pravomoci MNO. Podle uvedené dohody a v souladu s čl. 33, předpisu „Kádr. I-1“ ustanovovalo a odvolávalo MNO vojáky v činné službě na systemizovaných místech:

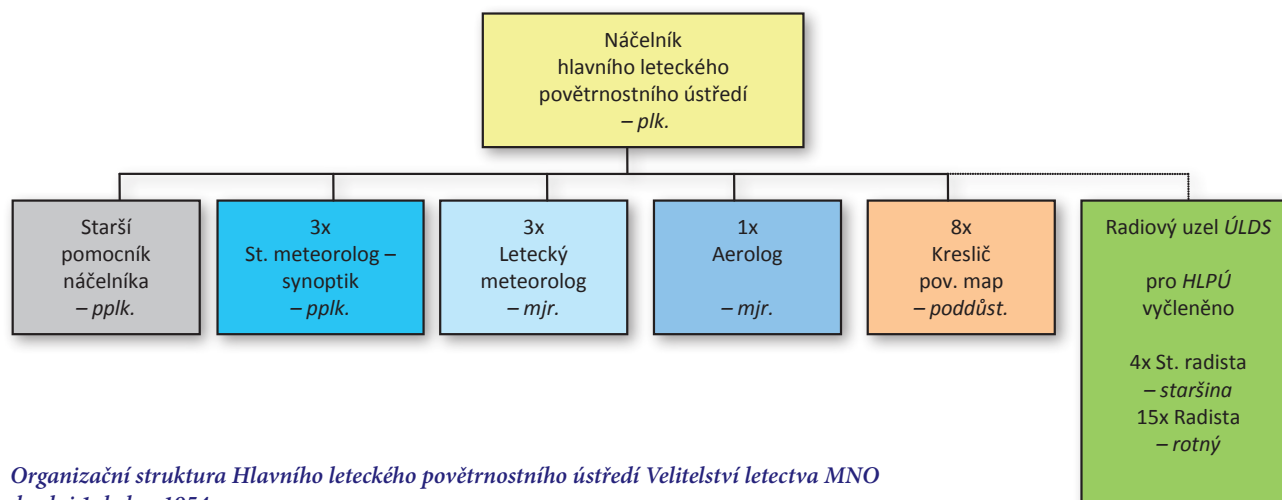
- Ředitel StHMÚ;
- Přednosta 2. odboru klimatologie Slovenska – Zástupce ředitele StHMÚ;
- Přednosta 3. odboru synoptické a letecké služby;
- Přednosta II. oddělení (spojovacího) 3. odboru synoptické a letecké služby.

Kádrovým rozkazem MNO č. 5 ze dne 6. ledna 1954 byl ředitelem nově vzniklého Státního hydrometeorologického ústavu ustanoven major Josef Zítek. Do funkce Přednosta 3. odboru – synoptické a letecké služby byl ustanoven kapitán Ing. Miloslav Novotný, Přednostu 2. odboru – Zástupce ředitele StHMÚ v Bratislavě zastával kapitán Štefan Olejník a Přednostu II. oddělení (spojovacího) 3. odboru – synoptické a letecké služby poručík Jiří Kapucián. Podle dostupných archivních dokumentů tato meziministerská dohoda platila až do 30. dubna 1957, kdy došlo k ukončení služebního poměru výše uvedených vojáků z povolání. Ještě počátkem roku 1957 byly nalezené dokumenty StHMÚ určené pro MNO podepsány jeho ředitelem podplukovníkem Josefem Zítkem a počínaje dnem 1. května 1957 byli dosavadní příslušníci MNO původně služebně odveleni k StHMÚ vedeni již jako kmenoví zaměstnanci ústavu v pracovním poměru.

V souvislosti s připravovaným převedením tehdejšího Státního meteorologického ústavu MNO do působnosti Ústřední správy vodního hospodářství bylo již s předstihem dne 23. září 1953, na základě rozhodnutí ministra národní obrany čj. 011312 ze dne 11. září, zřízeno Hlavní letecké povětrnostní ústředí Velitelství letectva MNO, které pod vedením ustanoveného náčelníka majora RNDr. Jaroslava Červeného zahájilo zkušební provoz počátkem listopadu. Zároveň stejným rozhodnutím vyjádřil ministr národní obrany svůj souhlas k převedení Státního meteorologického ústavu MNO mimo působnost MNO. Nově



Organizační začlenění Hlavního leteckého povětrnostního ústředí ke dni 1. ledna 1954



Organizační struktura Hlavního leteckého povětrnostního ústředí Velitelství letectva MNO ke dni 1. ledna 1954

vytvořené *Hlavní letecké povětrnostní ústředí Velitelství letectva MNO* bylo dnem 1. ledna 1954 převedeno do podřízenosti velitele tehdejšího *Ústředního leteckého dispečerského stanoviště Velitelství letectva MNO*.

Po 35 letech různě intenzivního a vzájemného těsného propojení tak došlo k organizačnímu odloučení všech součástí československé vojenské a civilní povětrnostní služby. Definitivní organizační odloučení bylo dokončeno počátkem května roku 1957, kdy *MNO* přestalo uplatňovat svůj, výše uvedený, personální vliv na řízení a činnost tehdejšího *StHMÚ*. Koncem roku 1953 a počátkem roku 1954 se tak se začaly psát nové kapitoly historie obou československých povětrnostních služeb v moderní době. Od 1. ledna 1954 jsou, v souladu s již uvedeným *Nařízením vlády č. 96/1953*, vzájemné vztahy mezi oběma službami upravovány prostřednictvím příslušných meziresortních dohod o spolupráci v době míru, v době za branné pohotovosti státu a válečného stavu.

Hlavní letecké povětrnostní ústředí bylo při svém vzniku personálně tvořeno celkem 17 vojáky v činné službě – specialisty synoptické a letecké meteorologie, aerologie a kreslíči povětrnostních map. Systemizovaná místa *starších meteorologů – synoptiků* v té době zastávali například kapitán *RNDr. Bohdan Štengl*, nadporučík *RNDr. Zdeněk Procházka* a nadporučík *RNDr. Jaroslav Starý*. Do funkcí *leteckých meteorologů* byli ustanoveni podporučík *Vladimír Meško*, podporučík *Miloslav Hejda* a podporučík *Miroslav Střelec*, funkci *aerolog* zastával podporučík *Ladislav Barchánek* a další. V jejich prospěch v té době dále působil *Radiový uzel Ústředního leteckého dispečerského stanoviště*, kde bylo pro potřeby *HLPÚ* vyčleněno celkem 19 radistů. Od doby svého vzniku sídlilo *Hlavní letecké povětrnostní ústředí* v paláci „Kotva“ v Praze 1 na Náměstí republiky. Dnem 1. března 1955 bylo jako *VÚ 5340* převedeno z podřízenosti velitele *Ústředního leteckého dispečerského stanoviště* do přímé podřízenosti *Zástupce náměstka MNO pro letectvo – Velitele letectva*.

Na základě *výnosu MNO čj. 0065650/OMS-1956* došlo v rámci tehdejší společné reorganizace *Velitelství letectva MNO* a *Velitelství PVOS MNO* dnem 1. ledna 1957 k převedení *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí* do přímé podřízenosti *Náčelníka ústředního velitelského stanoviště letectva a PVOS*.



Palác Kotva, Náměstí republiky Praha 1, kde v letech 1953 až 1957 v 6. nadzemním podlaží sídlilo Hlavní letecké povětrnostní ústředí

V létě roku 1957 bylo *Hlavní letecké povětrnostní ústředí* společně s *Ústředním leteckým dispečerským stanovištěm* přemístěno z paláce „Kotva“ do kasáren v Praze-Karlíně.

Dnem 30. září téhož roku došlo ke zrušení původní *Povětrnostní skupiny Ústředního velitelského stanoviště letectva a PVOS* a rovněž *Povětrnostní skupiny Ústředního leteckého dispečerského stanoviště*. Jejich dosavadní působnost a příslušné tabulkové počty osob byly v té době převedeny k *HLPÚ*, kde v té době byl zřízen příslušný počet systemizovaných míst *Letecký meteorolog pro Sál bojového velení a Ústřední letecké dispečerské stanoviště ÚVS PVOS*.

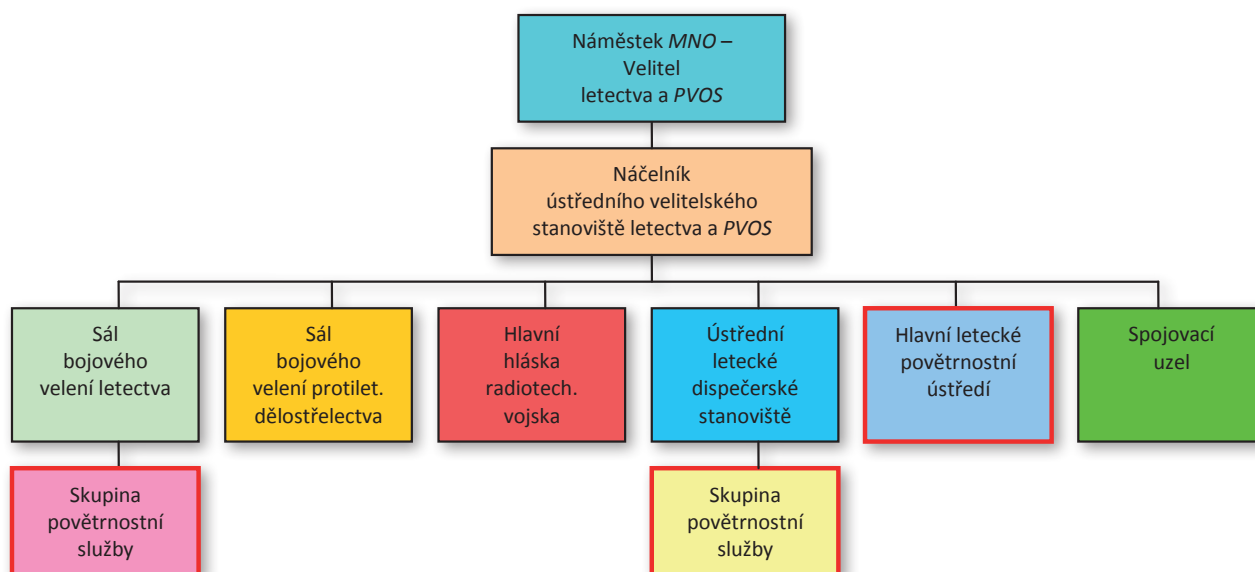
Ve 2. polovině 50. let postupně vznikaly další vnitřní organizační struktury *HLPÚ*. Jako první z nových organizačních součástí byla, na základě *výnosu MNO čj. 0057495-VL/OM-1956*, zřízena v říjnu roku 1956 *radiosondážní stanice*, která byla v té době nazývána jako *Oddělení meteorologické radiotechnické stanice*. Zřízení této stanice bylo v té době zdůvodňováno cílem: „...zlepšit povětrnostní zabezpečení létání s úkolem sledovat bouřkové a srážkové jevy a provádět měření povětrnostních prvků ve výškách“. Náčelníkem oddělení byl tehdy ustanoven *nadporučík Ladislav Barchánek*. Ve funkci *Aerolog* v té době působil *nadporučík Pavel Šebesta*, funkci *Technik radiolokátoru* zastával *nadporučík Miroslav Krejčířik*, jako *starší operátoři* v té

1958 až 1970	podplukovník Václav MATEJSEK
1971 až 1979	podplukovník Ing. František ASTALOŠ
1979 až 1986	podplukovník Ladislav BARCHÁNEK
1986 až 1990	podplukovník Ivan VIKTORI
1990 až 1993	plukovník RNDr. Lubomír HODAN
1993 až 1994	podplukovník Ing. Miroslav PROCHÁZKA
1994 až 1997	major Ing. Ivan KAIN
1997 až 2003	major Ing. Drahomír KRMELA
2003 až 2007	podplukovník Ing. Zdeno DUBECKÝ
2007 až 2013	major Ing. Miloš BARTOŠ
od 2013	major Ing. Zdeňek MINAŘÍK

Přehled náčelníků (vedoucích) Přístrojového a aerologického oddělení HLPÚ a jeho nástupnických organizačních struktur od roku 1958 do současnosti



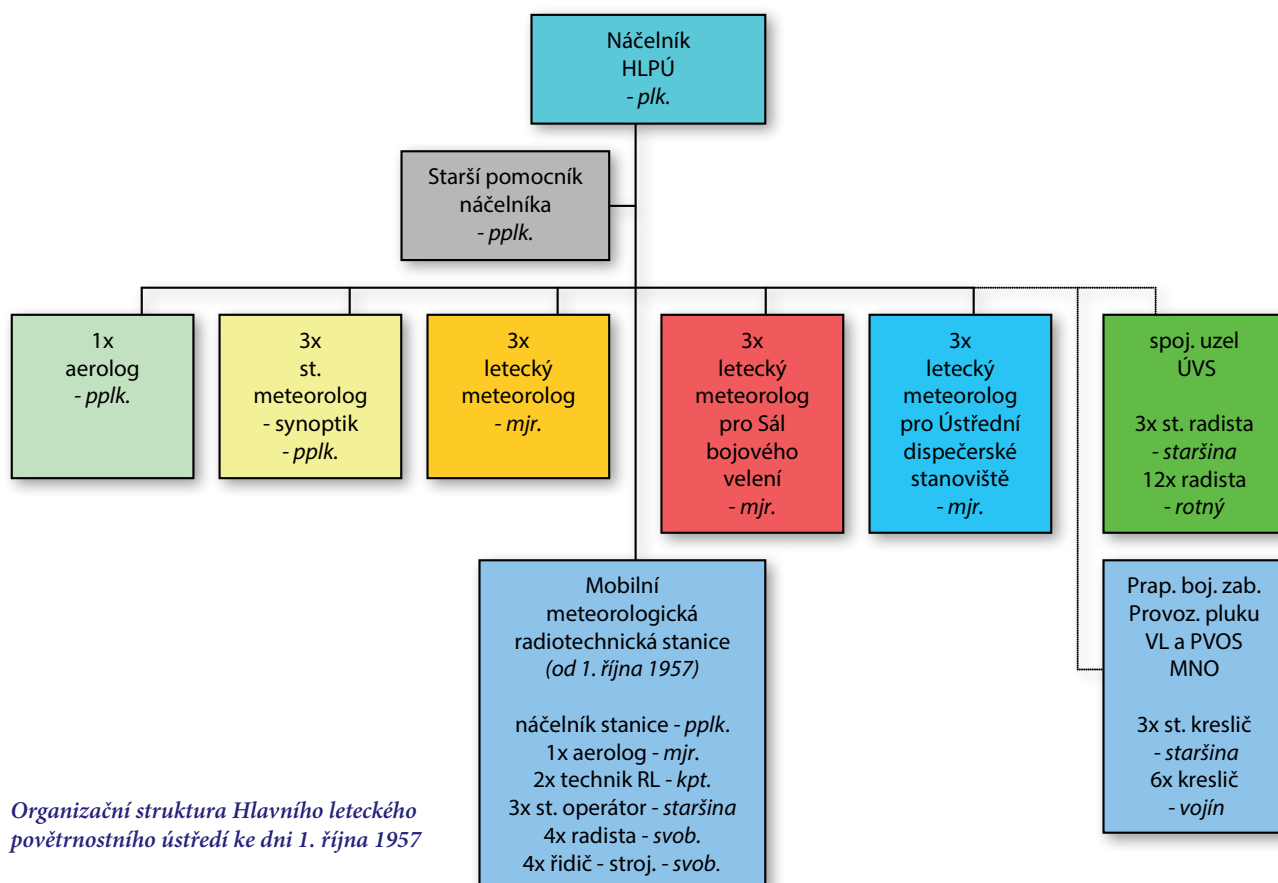
Kasárna Praha-Karlín, kde od roku 1957 ve 4. nadzemním podlaží sídlilo Hlavní letecké povětrnostní ústředí



Organizační začlenění Hlavního leteckého povětrnostního ústředí a dalších složek povětrnostní služby v rámci Ústředního velitelského stanoviště letectva a PVOS ke dni 1. ledna 1957

době působili *staršina Antonín Kordoš* a *staršina Alfréd Leipert*. Ostatní systemizovaná místa určená pro vojáky z povolání nebyla v té době obsazena. Toto oddělení bylo původně zřízeno jako *vložka č. 5 do tabulek mírových počtů osob a techniky č. 70/22 u 8. letištního praporu* v Klecanech, odkud se po svém zformování na podzim roku 1957 přemístilo do Satalic poblíž letiště Praha-Kbely a kde zároveň zahájilo svoji pravidelnou praktickou

činnost. Dnem 1. října 1957 bylo toto oddělení jako *Mobilní meteorologická radiotechnická stanice* převedeno do tabulek mírových počtů osob a techniky HLPÚ. O rok později, 1. října 1958, byla *Mobilní meteorologická radiotechnická stanice* začleněna do organizační struktury nově vzniklého *Přístrojového a aerologického oddělení HLPÚ*, přičemž nadále odloučně působila v Satalicích. V průběhu roku 1959 byla původní



Organizační struktura Hlavního leteckého povětrnostního ústředí ke dni 1. října 1957

systemizovaná místa *technik radiolokátoru* v rámci radiosondážní stanice zrušena a na jejich základě byla nově zřízena *Radiová dílna Přístrojového a aerologického oddělení HLPÚ*.

Na základě výnosu MNO čj. 0015569-OMS/1958 bylo dnem 1. října 1958 zřízeno *Přístrojové a aerologické oddělení HLPÚ*, přičemž do funkce jeho prvního náčelníka byl ustanoven *major Václav Matejsek*. Dalšími příslušníky oddělení v té době byli *poručík Kamil Vácha, poručík Ivan Viktori a staršina Bohumil Jirsa*.

1958 až 1967	podplukovník RNDr. Bohdan ŠTENGL
1967 až 1970	major Jan PROCHÁZKA, prom. fyz.
1970 až 1985	plukovník Ing. Michal LISOŇ
1985 až 1987	podplukovník Ing. Jan SVOBODA
1987 až 1992	podplukovník Ing. Karel VAŠÍČEK
1992 až 1993	podplukovník Ing. Josef HÁJEK
1993 až 2002	podplukovník Ing. Milan SKÁLA
2002 až 2003	major Ing. Robert PIWKO
2003 až 2005	podplukovník Ing. Jan ŠPARLINEK
2005 až 2011	podplukovník Ing. Robert PIWKO
od 2011	podplukovník Ing. Tomáš SITTER

Přehled náčelníků (vedoucích) Synoptického oddělení HPLÚ a jeho nástupnických organizačních struktur od roku 1958 do současnosti

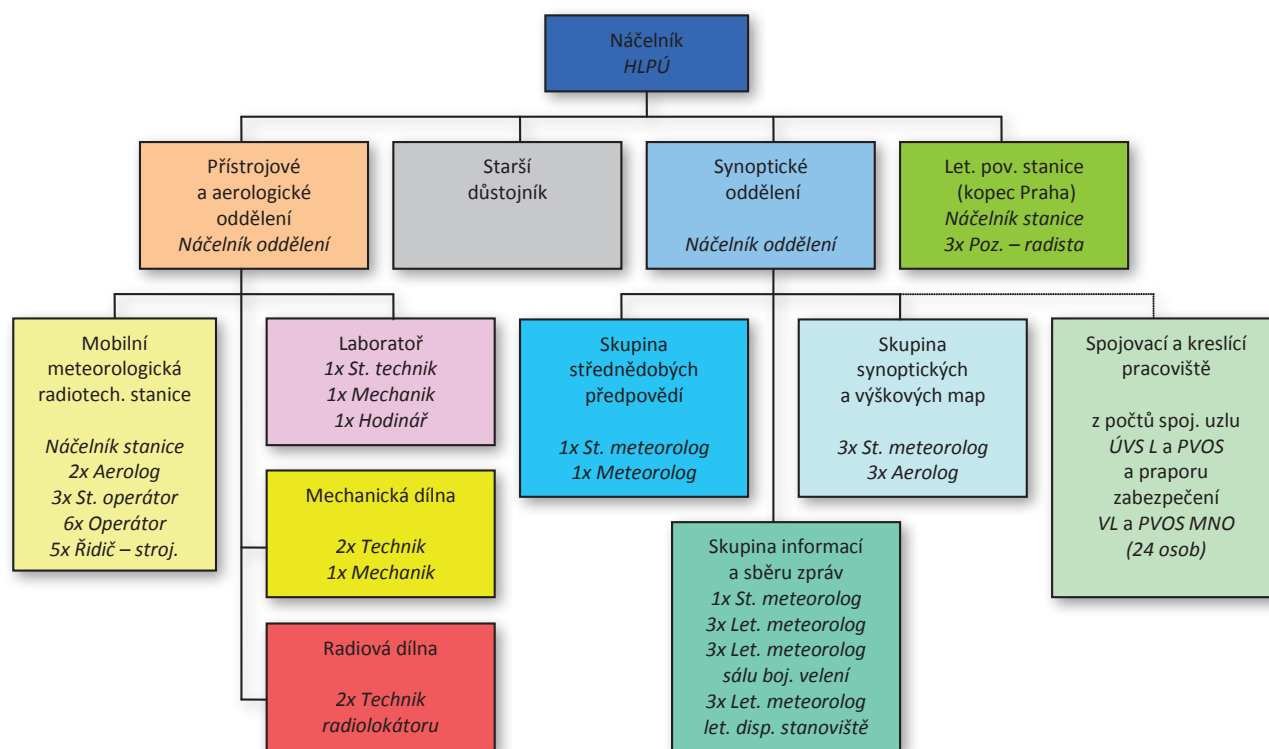
Na základě stejného výnosu MNO bylo k těmto dni zřízeno *Synoptické oddělení HPLÚ*, jehož prvním náčelníkem byl ustanoven *kapitán RNDr. Bohdan Štengl*.

Do podřízenosti *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí* byla dne 1. října 1959 rovněž převedena původně *dělostřelecká povětrnostní stanice* Jince-Čenkov, která zároveň začala působit jako *letecká povětrnostní stanice* a v té době byla přemístěna na kopec Praha v Brdech.

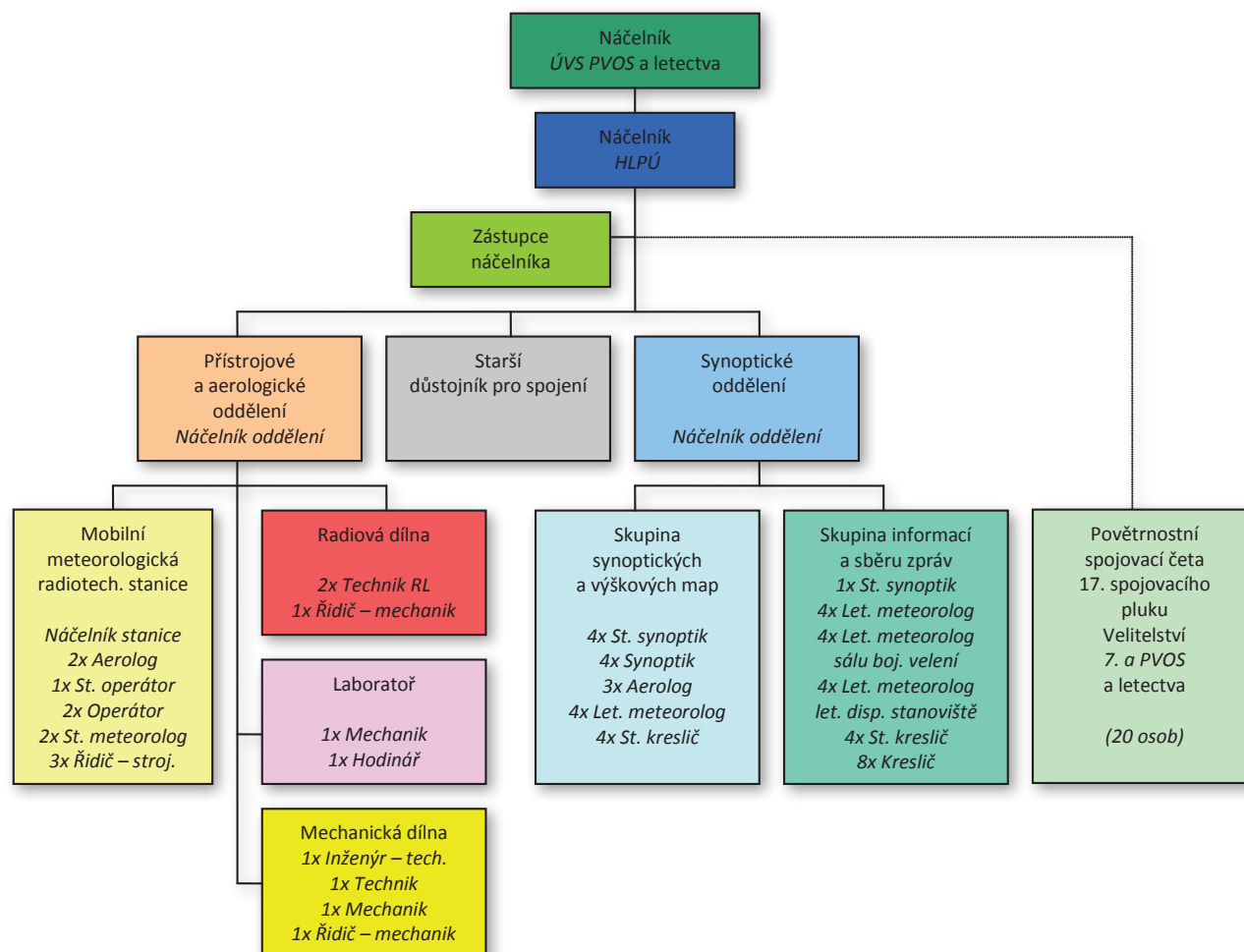
Podle tabulek mírových počtů osob tvořilo té době personál *HLPÚ* celkem 50 vojáků v činné službě a 1 občanský zaměstnanec. Válečnou organizační strukturu potom tvořilo 108 osob. *Spojovací a kreslicí pracoviště* bylo tvořeno dalšími 24 vojáky v činné službě, kteří byli ve prospěch *HLPÚ* vyčleňováni od jiných součástí v podřízenosti *Velitelství letectva a PVOS MNO*.

Dnem 1. října 1960 byl, v souvislosti s celkovou reorganizací *Velitelství letectva a PVOS MNO*, v podřízenosti *Náčelníka generálního štábu ČSLA* zřízen smíšený operační svaz nazvaný jako *7. armáda PVOS a letectva*. Jako jeho součástí bylo rovněž vytvořeno *Ústřední velitelské stanoviště PVOS a letectva*, které vzniklo na základě reorganizace původního ústředního velitelského stanoviště *Velitelství letectva a PVOS MNO*. V jeho organizační struktuře zůstalo nadále působit *Hlavní letecké povětrnostní ústředí*, které bylo v té době rovněž reorganizováno. V této souvislosti došlo ke zrušení *Skupiny střednědobé předpovědi Synoptického oddělení* a zároveň byl navýšen počet osob tohoto oddělení na celkem 34, takže bylo možno zahájit činnost ve čtyřech nepřetržitých 24 hod. provozních směnách. Dnem 1. října 1960 rovněž ukončila svoji činnost letecká povětrnostní stanice na kopci Praha v Brdech.

Na základě výnosu MNO čj. 006190-OMS-1961 byla dnem 31. srpna 1961 provedena další reorganizace *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí*, které bylo převedeno z podřízenosti náčelníka *Ústředního velitelského stanoviště PVOS* do samostatné přímé podřízenosti *Náčelníka štábu Velitelství*



Stručná organizační struktura Hlavního leteckého povětrnostního ústředí ÚVS letectva a PVOS ke dni 1. října 1959



Stručná organizační struktura Hlavního leteckého povětrnostního ústředí ke dni 1. října 1960

7. armády PVOS. V té době byla zrušena *Mobilní meteorologická radiotechnická stanice Přístrojového a aerologického oddělení* a pod názvem *Radiosondážní stanice* byla převedena do struktury tehdy nově vytvořeného *Velitelství 1. samostatného smíšeného leteckého sboru* v Hradci Králové. Tato skutečnost je uvedena v kapitole 8.3.1.

V této souvislosti bylo rovněž přejmenováno *Přístrojové a aerologického oddělení* na *Přístrojové oddělení*. Zároveň došlo ke zrušení *Skupiny informací a sběru zpráv Synoptického oddělení*. Její úkoly v oblasti sběru zpráv o počasí od vojenských povětrnostních stanic na teritoriu Čech byly převedeny do působnosti nově vytvořeného *Povětrnostního sběrného střediska Velitelského stanoviště 3. sboru PVOS* v Žatci. Tato skutečnost je uvedena v kapitole 8.3.3.

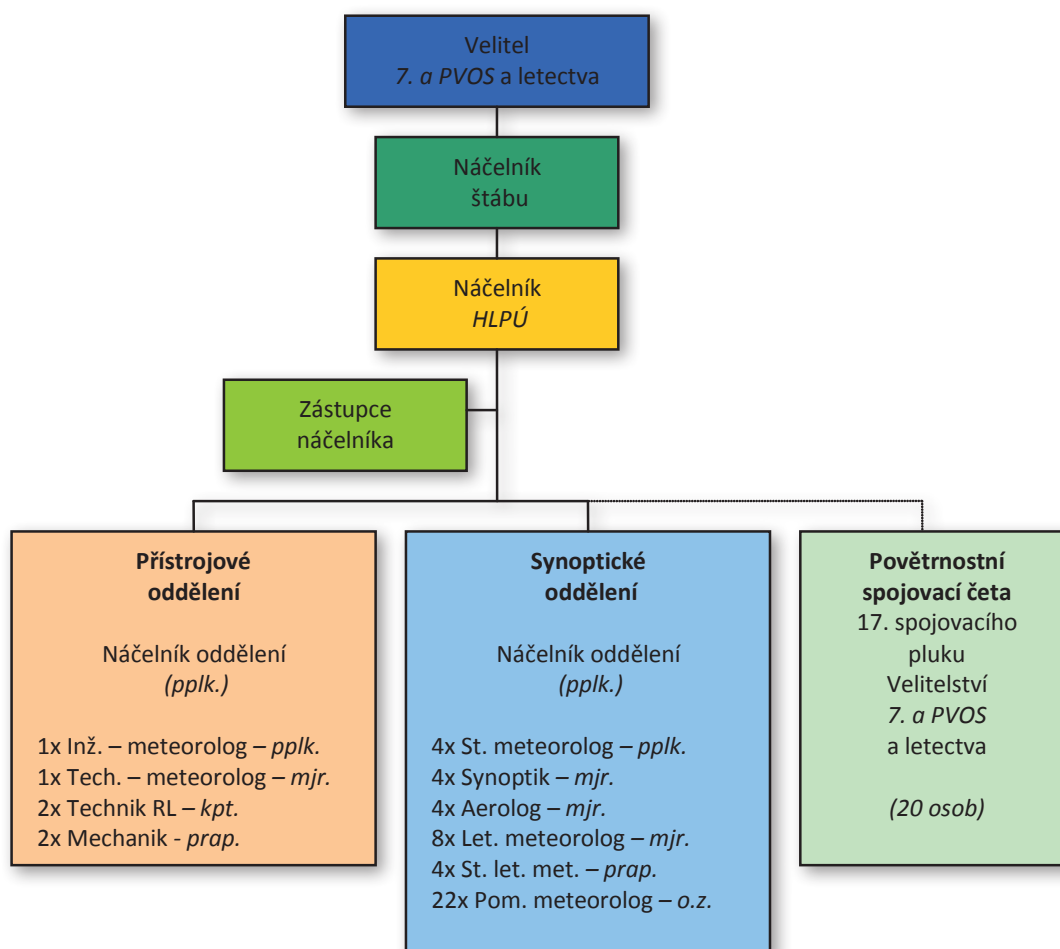
Systemizovaná místa *Letecký meteorolog pro sál bojového velení ÚVS PVOS a letectva* byla převedena ve prospěch nově vytvořeného *Ústředního velitelského stanoviště PVOS*, kde v té době byla opět obnovena činnost *Meteorologické skupiny* původně zrušené v roce 1957. Tato skutečnost je uvedena v kapitole 8.3.3. Personál HLPÚ v té době tvořilo celkem 54 osob, z toho 32 vojáků z povolání a 22 občanských zaměstnanců. V jeho prospěch bylo dále předurčeno dalších 20 osob v rámci *Povětrnostní spojovací čety Zabezpečovacího praporu 17. spojovacího pluku PVOS* dislokovaného v Praze na Pohořelci.

Na základech *Povětrnostní spojovací čety* byla v rámci reorganizace *17. spojovacího pluku PVOS* vytvořena dne 1. září 1962 *Četa zabezpečení HLPÚ*. Tato četa byla v pozdějším období

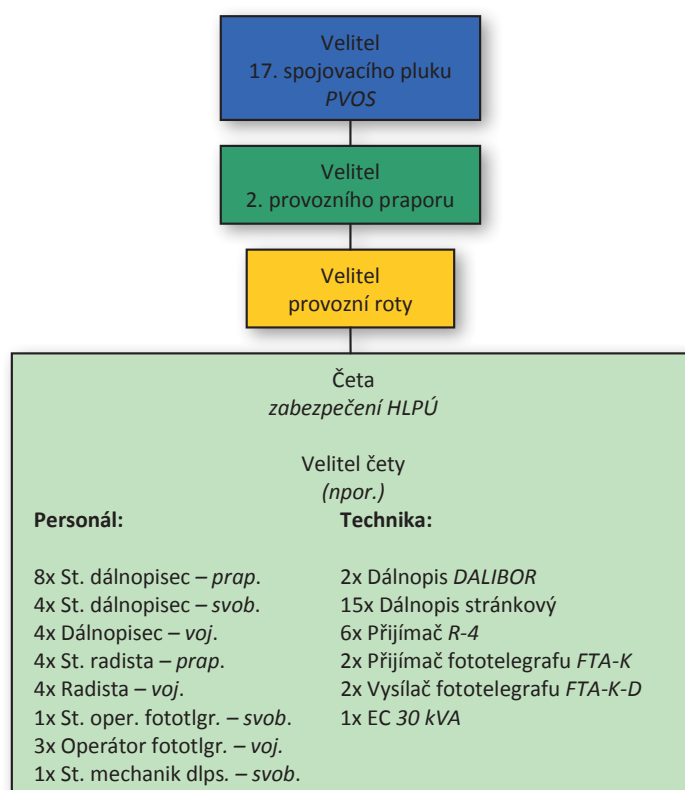
reorganizována na *Spojovací rotu HPÚ 2. provozního praporu 17. spojovacího pluku PVOS*, který se později v roce 1981 přemístil z Prahy na Pohořelci do Staré Boleslavi. Tato skutečnost je uvedena v kapitole 8.3.3.

Dnem 1. září 1963 bylo na základě výnosu MNO čj. 00175-18-OMS-1963 *Hlavní letecké povětrnostní ústředí* přejmenováno na *Hlavní povětrnostní ústředí – HPÚ* a zároveň došlo k jeho převedení do přímé podřízenosti *Velitele 7. armády PVOS*. V té době mu byl přidělen nový krycí název *VÚ 1447*. Toto opatření bylo realizováno především jako důsledek zvyšování požadavků na realizaci povětrnostního zabezpečení i ve prospěch dalších součástí ČSLA (především dělostřelectva, chemického vojska apod.). Za tímto účelem *HPÚ* získalo celoresortní působnost a rovněž bylo v této souvislosti původní *Přístrojové oddělení* přejmenováno na *Technické oddělení*. V rámci další reorganizace došlo dne 1. září 1964 k dílčímu navýšení počtů osob *HPÚ*. Bohužel tehdejší tabulky počtů osob a techniky se v rámci *Vojenského ústředního archivu* do současné doby nedochovaly.

Velmi významná reorganizace *HPÚ* byla provedena ke dni 1. října 1967, kdy došlo k opětovnému navýšení počtů osob a rovněž ke zřízení dalších jeho nových složek. Jako organizační předpoklad pro nastupující období rozvoje oboru radiolokační meteorologie ve vojenské povětrnostní službě byly v rámci *HPÚ* postupně zřízeny dvě *Meteorologické radiolokační stanice*. Náčelníkem stanice v Hájku u Jenče byl koncem roku 1967 ustanoven *major Ladislav Barchánek* a obdobně stanice v Brně-Slatině v roce 1969 *major Vilém Hřebřina*. Na základě



Stručná organizační struktura Hlavního leteckého povětrnostního ústředí ke dni 1. září 1961



Stručné organizační zařazení a struktura Čety zabezpečení HLPÚ ke dni 1. září 1962

reorganizace a transformace původního *Synoptického oddělení* došlo k vytvoření třech nových provozních oddělení. Funkci náčelníka *Oddělení krátkodobé a střednědobé předpovědi* nadále vykonával *podplukovník RNDr. Bohdan Štengl*. Pod vedením *kapitána Miroslava Sedláčka, prom. fyz.*, začalo působit *Oddělení povětrnostního výzkumu a klimatických charakteristik*.

V té době bylo rovněž zřízeno *Oddělení dlouhodobé předpovědi*, jehož náčelníkem byl ustanoven *major Vilibald Kakos, prom. fyz.*

V polovině 60. let opět vyvstala potřeba získávání aktuálních meteorologických informací pro zabezpečení letecké činnosti ve *Vojenském výcvikovém prostoru Jince*. Proto byla v roce 1967 rovněž zřízena *Letecká povětrnostní stanice* v Jincích, která tak navázala na činnost dřívější stanice na kopci Praha v Brdech. Organizační strukturu *HPÚ* ke dni 1. října 1967 tvořilo 44 vojáků z povolání a 20 občanských zaměstnanců.

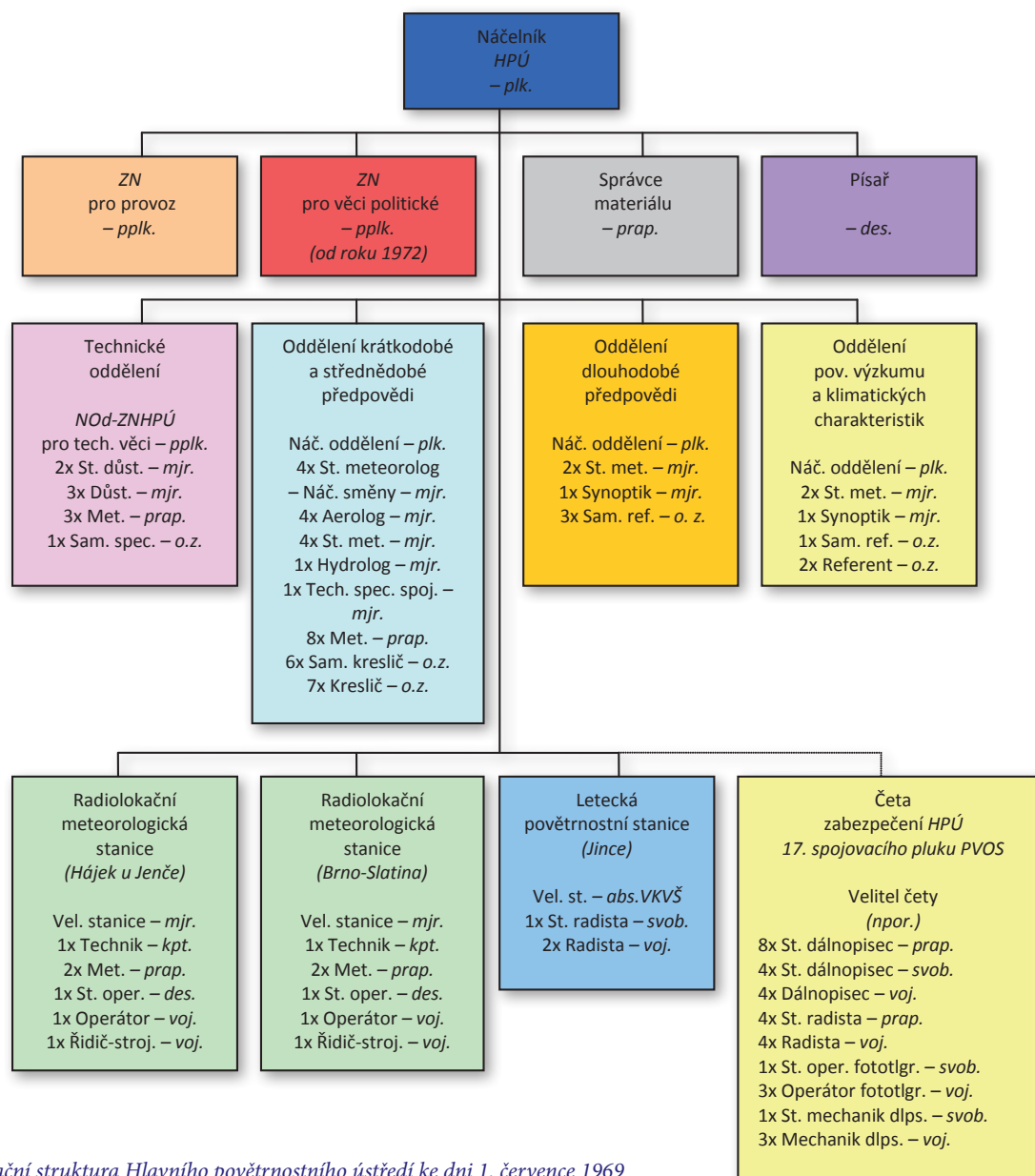
Dne 1. července 1969 byla na základě *výnosu MNO čj. 002128-13-1969* provedena další reorganizace *HPÚ* a jeho organizační struktura, která v té době nedoznala větších strukturálních změn, byla navýšena na 62 vojáků v činné službě a 20 občanských zaměstnanců.

1967 až 1970	major Miroslav SEDLÁČEK, prom. fyz.
1970 až 1980	podplukovník Ing. Jan SVOBODA
1980 až 1982	major Ing. Karel VAŠÍČEK
1982 až 1987	podplukovník Ing. Zdeněk RICHTER
1987 až 2003	podplukovník Ing. Karel HAVRDA
2003 až 2007	podplukovník Ing. Ivo NAZAREVIČ
2007 až 2009	major Ing. Petr PROVAZNÍK
2009 až 2017	major Ing. Petr JEŠÁTKO
od 2017	majorka Ing. Martina PLICHTOVÁ, PhD.

Přehled náčelníků (vedoucích) Oddělení povětrnostního výzkumu a klimatických charakteristik a jeho nástupnických organizačních struktur od roku 1967 do současnosti

1967 až 1969	major Vilibald KAKOS, prom. fyz.
1970	major Ing. Jan SVOBODA
1970 až 1971	major Ing. Jiří OPLETAL

Přehled náčelníků Oddělení dlouhodobé předpovědi v letech 1967 až 1971



Organizační struktura Hlavního povětrnostního ústředí ke dni 1. července 1969

Organizační struktura HPÚ a počty osob zůstávaly později v období let 1967 až 1985 poměrně stabilní a bez výrazných změn. Koncem 60. a počátkem 70. let však nastala značně složitá situace v oblasti personálního obsazení. V důsledku tehdy prováděných komplexních kádrových prověrek v ČSLA muselo v letech 1969 až 1971 z polických důvodů opustit *Hlavní povětrnostní ústředí* větší množství tehdejších odborně zdatných pracovníků. V roce 1971, v důsledku vynuceného odchodu rozhodující části personálu, ukončilo vlastní praktickou činnost *Oddělení dlouhodobé předpovědi*, i když jeho tabulkové počty osob zůstaly zachovány bez podstatných změn až do poloviny 80. let, přičemž jeho příslušníci byli v tomto období zařazováni k výkonu pracovních činností v rámci ostatních oddělení HPÚ. V té době rovněž ukončila svoji činnost *Letecká povětrnostní stanice* v Jincích.

Oddělení povětrnostního výzkumu a klimatických charakteristik bylo v roce 1971 formálně přejmenováno na *Oddělení aplikovaného výzkumu*. V pozdějším období potom toto oddělení prošlo dalšími organizačními změnami, přičemž v pozměněné struktuře a s odlišnou náplní práce, především v oblasti automatizace, přenosu a zpracování hydrometeorologických dat, informací a produktů, působí až do současnosti.

Dne 1. října 1985 bylo v souvislosti s částečnou reorganizací HPÚ vnitřně rozčleněno *Technického oddělení* a v té době byly vytvořeny *Skupina provozu* a *Skupina technického zabezpečení*. V pozdějších letech prošlo toto oddělení dalšími organizačními změnami a v pozměněné struktuře působí až do současnosti.

Oddělení krátkodobé a střednědobé předpovědi bylo reorganizováno rovněž dne 1. října 1985 a zároveň došlo jeho přejmenování na *Oddělení předpovědi*. V pozdějších letech prošlo toto oddělení dalšími organizačními změnami a v pozměněné struktuře působí až do současnosti.

Dne 1. října 1985 došlo zároveň k reorganizaci *Čtyř zabezpečení HPÚ Spojovací roty 2. provozního praporu 17. spojovacího pluku PVOS* a k jejímu převedení do organizační struktury HPÚ. Velitelem nově vzniklé *Spojovací roty HPÚ* byl v té době ustanoven *nadporučík Ing. Pavol Pasternák*. V té souvislosti je nutno jako zajímavost připomenout, že v první polovině 80. let vykonával funkci *Velitel spojovací roty 2. provozního praporu 17. spojovacího pluku PVOS nadporučík Ing. Vlastimil Pícek*, v jehož podřízenosti až do roku 1985 působila *Četa zabezpečení HPÚ*. V pozdějším období v letech 2008 až 2012 zastával Vlastimil Pícek v hodnosti armádní generál systemizované místo *Náčelník generálního štábu AČR* a v letech 2013 až 2014 byl jmenován ministrem obrany ČR. V současné době (2017) působí

Přístrojové a aerologické oddělení	1958 až 1961
Přístrojové oddělení	1961 až 1963
Technické oddělení	1963 až 1999
Oddělení zabezpečení	1999 až 2008
Oddělení technické podpory	2008 až 2011
Oddělení technické podpory a metrologie	od 2011

Organizační vývoj Přístrojového a aerologického oddělení a jeho nástupnických organizačních struktur od roku 1958 do současnosti

jako starosta města Brandýs nad Labem – Stará Boleslav a poradce Prezidenta ČR.

Další organizační změny provedené ke dni 31. srpna 1979 znamenaly organizační zrušení obou tehdejších *Radiolokačních meteorologických stanic HPÚ*, které byly dnem 1. září převedeny do podřízenosti *Velitelství 2. divize PVOS* v Brně a *Velitelství 3. divize PVOS* v Žatci. Na základě jejich organizačního sloučení s tehdejšími *Radiosondážními stanicemi* v Brně a Žatci byla v té době nově zřízena *Povětrnostní radiolokační a radiosondážní střediska* v podřízenosti *velitelství 2. a 3. divize PVOS*. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 8.3.3.

Dne 31. prosince 1986 bylo *Hlavní povětrnostní ústředí* vyjmuta z působnosti operačního *Velitelství PVOS* ve Staré Boleslavi, dnem 1. ledna 1987 bylo převedeno do působnosti *Velitelství letectva MNO* a začalo působit v přímé podřízenosti *Velitele letectva – Zástupce ministra národní obrany*. V pozdějším období potom ústředí působilo v podřízenosti dalších strategických nebo operačních velitelství resortu obrany.

Hluboké celospolečenské změny se po roce 1989 rovněž významným způsobem dotkly činnosti a dalšího vývoje nejvyšší odborně provozní složky vojenské povětrnostní služby. V rámci procesu nápravy křivd z minulosti byli v průběhu roku 1990 mimosoudně rehabilitováni všichni bývalí příslušníci vojenské povětrnostní služby, kteří po roce 1968 museli nedobrovolně opustit armádu a odejít do zálohy. V témže roce byli někteří z nich rovněž reaktivováni k výkonu činné služby. V roce 1990 a počátkem roku 1991 tak HPÚ a rovněž některé další součásti vojenské povětrnostní služby posílili například *plukovník RNDr. Lubomír Hodan*, *plukovník RNDr. Vilibald Kakos*, *plukovník RNDr. Jan Procházka*, *plukovník RNDr. Miroslav Sedláček*, *podplukovník RNDr. Jan Strachota*, *podplukovník Ladislav Schrenk*, *podplukovník Antonín Petrák*, *mjr. RNDr. Jacek Kerum* a další.

Počátkem 90. let a v jejich dalším průběhu nastaly v rámci HPÚ a rovněž u všech součástí vojenské hydrometeorologické služby rozsáhlé a zásadní změny v důsledku realizace *Usnesení*

Oddělení povětrnostního výzkumu a klimatických charakteristik	1967 až 1971
Oddělení aplikovaného výzkumu	1971 až 1985
Oddělení automatizovaného zpracování met. informací	1985 až 1994
Oddělení automatizace	1994 až 1997
Oddělení komunikačních systémů	1997 až 1999
Úsek komunikačních a informačních systémů	1999 až 2003
Oddělení komunikačních a informačních systémů	2003 až 2007
Oddělení informační a komunikační podpory	2008 až 2009
Oddělení informačních a komunikačních prostředků	2009 až 2011
Oddělení správy hydrometeorologických databází	od 2011

Organizační vývoj Oddělení povětrnostního výzkumu a klimatických charakteristik a jeho nástupnických organizačních struktur od roku 1967 do současnosti

Synoptické oddělení	1958 až 1967
Oddělení krátkodobé a střednědobé předpovědi	1967 až 1985
Oddělení předpovědi	1985 až 1994
Oddělení povětrnostního zabezpečení	1994 až 2000
Oddělení předpovědi	2000 až 2003
Oddělení hydrometeorologického zabezpečení	2003 až 2007
Odbor (středisko) hydrometeorologických informací	od 2008

Organizační vývoj Synoptického oddělení a jeho nástupnických organizačních struktur od roku 1958 do současnosti

Velitelství letectva MNO – Praha	1. ledna 1987 až 30. dubna 1990
Integrované operační velitelství letectva a PVO Stará Boleslav	1. května 1990 až 30. září 1993
Štáb letectva a PVO Generálního štábu AČR (Inspektorát) Praha	1. října 1993 až 30. června 1997
Velitelství vzdušných sil AČR Stará Boleslav	1. července 1997 až 30. března 2003

Přehled nadřízených velitelství Hlavního povětrnostního ústředí v letech 1987 až 2003

vlády ČSFR č. 637 z roku 1991 „O realizaci programu rozvoje radarové a související zabezpečovací techniky pro řízení letového provozu nad územím ČSFR“ a dalších návazných vládních usnesení, především v oblastech technického vybavení, technologických postupů, sběru, zpracování, zobrazování, distribuce a výměny hydrometeorologických dat, informací a produktů, které byly podmíněny převratným rozvojem vlastních a kooperujících komunikačních a informačních systémů. Došlo rovněž k zásadním změnám v nejrůznějších oblastech součinnosti, kompatibility a interoperability s Českým hydrometeorologickým ústavem a dalšími hydrometeorologickými centry armád členských států NATO.

V rámci procesu rozdělení armády společného státu došlo na konci roku 1992 k fyzické delimitaci přibližně jedné třetiny tabulkových počtů technických prostředků a zařízení Hlavního povětrnostního ústředí ve prospěch nově vznikajícího Povětrnostního ústředí Ozbrojených sil Slovenské republiky. V té souvislosti byla dnem 1. června 1993 nejvyšší odborně provozní složka vojenské povětrnostní služby formálně přejmenována na Povětrnostní ústředí.

V letech 1994 až 1997 bylo Povětrnostní ústředí tvořeno 72 vojáky z povolání a 13 občanskými zaměstnanci. Součástí

realizace již zmiňovaných usnesení vlády z roku 1992 bylo v první polovině 90. let vybudování nových dislokačních prostorů Povětrnostního ústředí v budově bývalého vojenského gymnázia v areálu Kasáren 17. listopadu v Praze-Ruzyni. K postupnému přemístění všech součástí Povětrnostního ústředí z kasáren v Praze-Karlíně do nového dislokačního místa došlo postupně v průběhu roku 1994.

Dne 1. července 1997 bylo Povětrnostní ústředí převedeno z podřízenosti Štábu letectva a PVO Generálního štábu AČR do podřízenosti nově vzniklého operačního Velitelství vzdušných sil AČR. Na základě jeho vnitřní reorganizace v té době začala nově vzniklá Skupina provozního a metrologického zabezpečení Technického oddělení plnit rovněž funkci certifikované metrologické laboratoře. V té době byla rovněž zrušena Spojovací rota Povětrnostního ústředí a do jeho podřízenosti byla převedena Povětrnostní radiolokační stanice v Bechyni, která byla v pozdějším období na podzim roku 2000 zrušena.

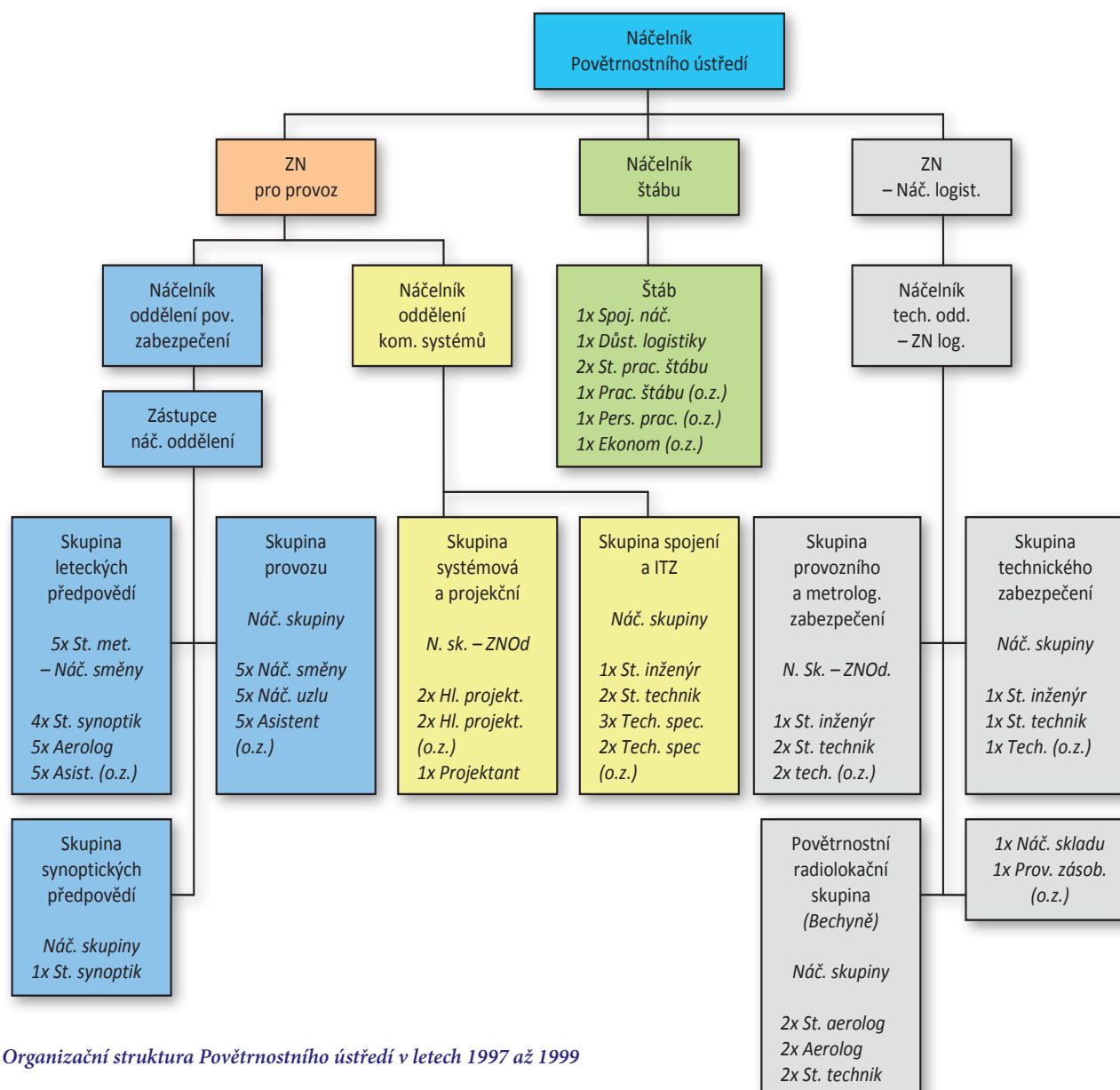
Další vnitřní reorganizace Povětrnostního ústředí byla provedena dne 1. září 2000, kdy k hlavním změnám patřilo vytvoření Mobilní skupiny hydrometeorologického zabezpečení vyzbrojené mobilní hydrometeorologickou stanicí OBLAK I a rovněž převzetí Radiosondážní stanice v Sokolnicích u Brna do své podřízenosti.



Areál Kasáren 17. listopadu, kde od roku 1994 v 1. a 2. nadzemním podlaží sídlí Povětrnostní ústředí a jeho nástupnické organizační struktury



Pracoviště stálé směny hydrometeorologického zabezpečení



Organizační struktura Povětrnostního ústředí v letech 1997 až 1999

reorganizovány jako *Oddělení mobilních prostředků HMZ* v rámci *Odboru GeoZ a HMZ* s místem dislokace v Praze-Ruzyni.

Oddělení mobilních prostředků HMZ bylo vytvořeno na principu existence základního organizačního jádra zajišťujícího provozní uložení, údržbu, výcvik personálu a provoz mobilních prostředků *HMZ*, přičemž ostatní odborný personál byl v té době převeden do struktury *Odboru HMI VGHMÚř* k posílení počtů osob stálé směny a dalších odborných pracovišť, odkud by byl v případě potřeby vyčleňován k posílení personálu nasazených mobilních prostředků *HMZ*.

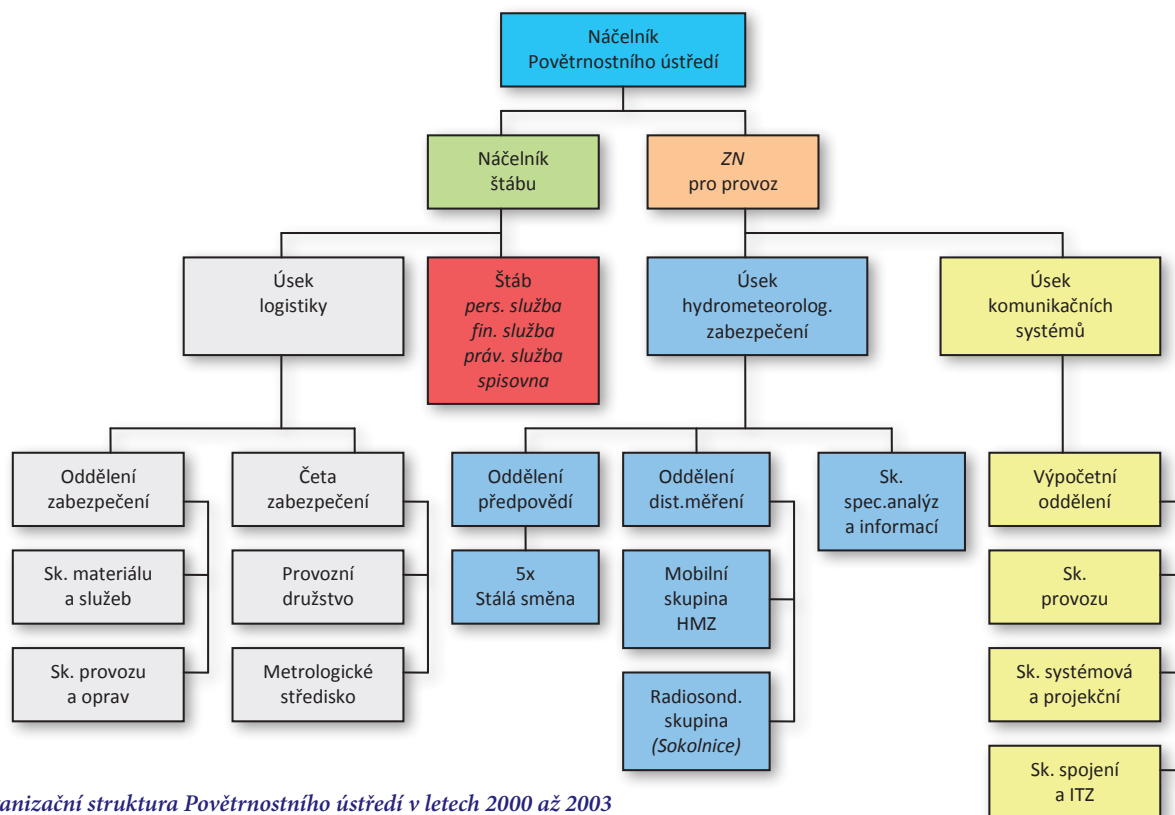
Z důvodů složitého vzdáleného řízení a zabezpečování činnosti mobilních pracovišť ve dvou místech dislokace (Praha a Dobruška) a rovněž jejich odlišných způsobů činnosti a četnosti nasazování byl *Odbor GeoZ a HMZ* dne 1. července 2016 reorganizován a jeho mobilní prostředky *HMZ* byly v té době převedeny jako *Oddělení mobilních prostředků HMZ* do struktury *Odboru hydrometeorologických informací VGHMÚř*.

Ke dni 1. ledna 2011 byly v rámci vnitřní reorganizace *VGHMÚř* vytvořeny dvě nové organizační složky, které měly řešit otázky koncepčního rozvoje *HMSI AČR* a odborné přípravy

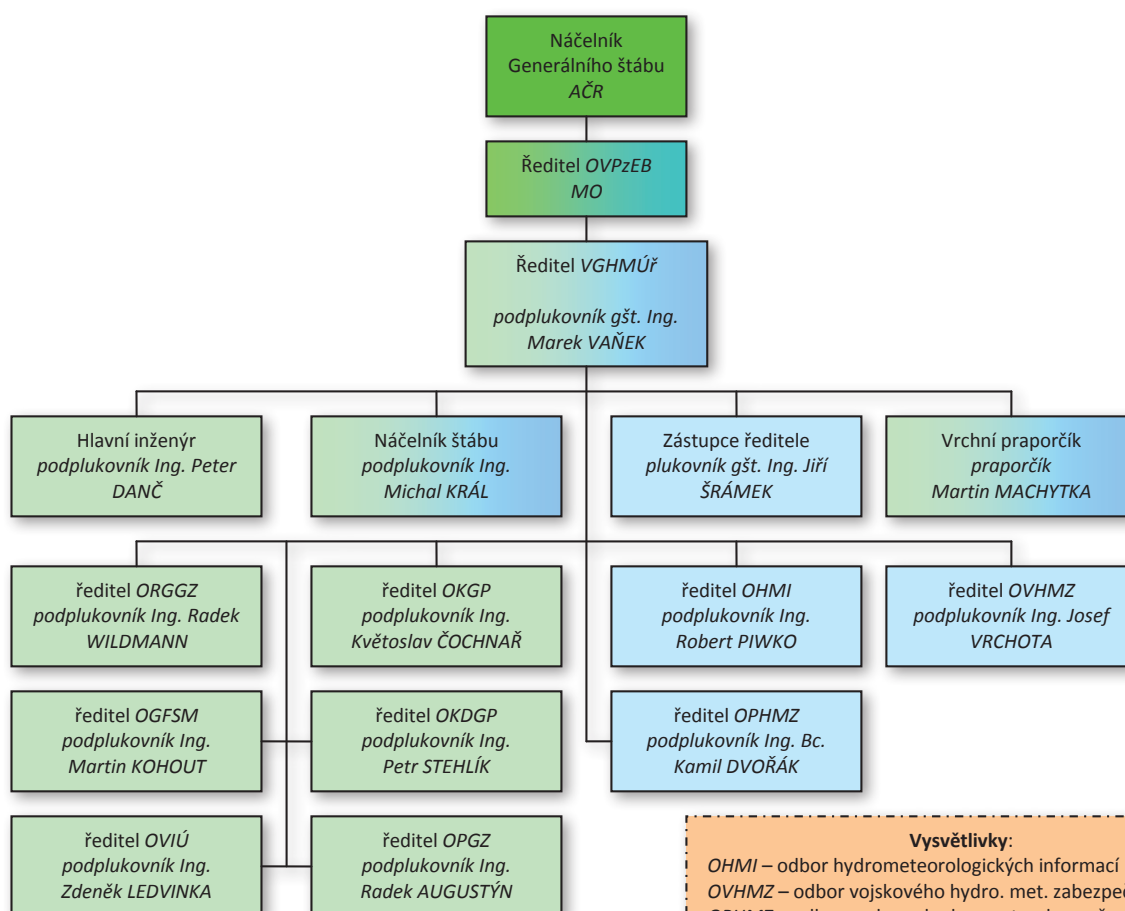
a výcviku personálu *HMSI AČR*. V té době bylo vytvořeno *Oddělení koncepčního rozvoje GeoSI a HMSI* dislokované v Praze-Bubenci v budově bývalého *Zeměpisného ústavu* a v Dobrušce, kde pod vedením *mjr. Ing. Karin Stanické* působí i v současnosti (2017). Dalším příslušníkem oddělení za hydrometeorologickou službu je *výzkumný a vývojový pracovník Ing. Miroslav Flajšman*. Hlavním úkolem tohoto oddělení je plnit funkci pracovního poradního orgánu *Náčelníka GeoSI AČR* a *Náčelníka HMSI AČR* v oblasti koncepčního rozvoje obou služeb.

Dále bylo v té době zřízeno *Oddělení odborné přípravy a výcviku* dislokované v posádce Prostějov ve společném objektu s *Oddělením radiosondážního průzkumu*. Hlavní úkol této složky představuje provádění odborné přípravy a výcviku personálu *GeoSI AČR* a *HMSI AČR*, včetně provádění přípravy personálu jiných vojenských odborností v resortu obrany v oblasti potřebných znalostí v oboru vojenské geografie a hydrometeorologie. Dnem 1. ledna 2014 bylo oddělení redислоkováno do posádky Olomouc, kde působí i v současnosti (2017).

Oddělení radiosondážního průzkumu Prostějov bylo ke dni 1. července 2012 reorganizováno, přičemž byla rozšířena jeho

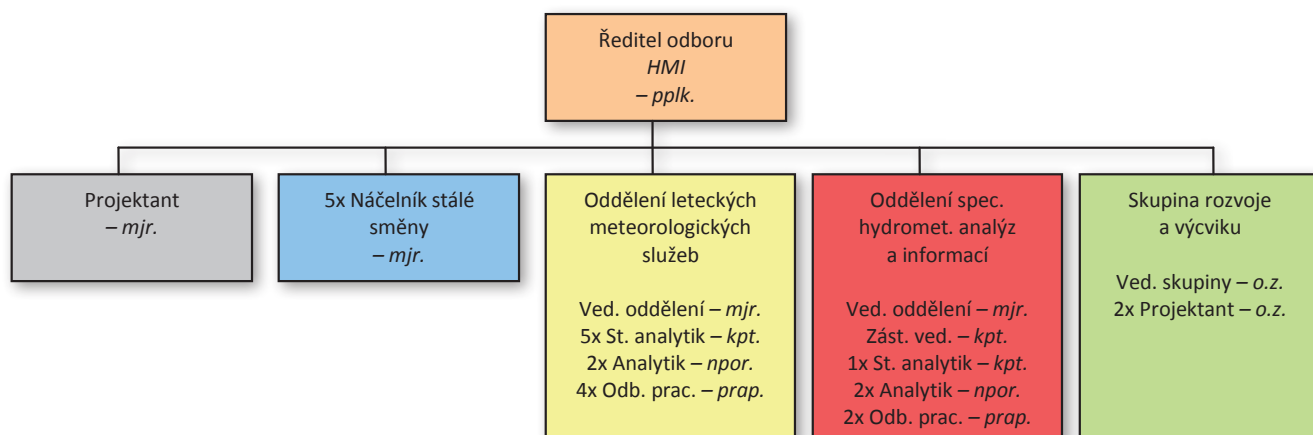


Organizační struktura Povětrnostního ústředí v letech 2000 až 2003



Personální obsazení a hlavní organizační struktura Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu ke dni 1. června 2009

Vysvětlivky:
 OHMI – odbor hydrometeorologických informací
 OVHMZ – odbor vojenského hydro. met. zabezpečení
 OPHMZ – odbor podpory hydro. met. zabezpečení
 ORGGZ – odbor rozvoje geodet. a geograf. zabezpečení
 OKGP – odbor kartograf. a geografické produkce
 OGFSM – odbor geodéz., fotogram. a spec. monitoringu
 OKPDGP – odbor kryptopolygrafie a geograf. produkce
 OVIÚ – odbor vojenských informací o území
 OPGZ – odbor přímého geografického zabezpečení



Organizační struktura a personální složení Odboru hydrometeorologických informací Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu ke dni 1. ledna 2008

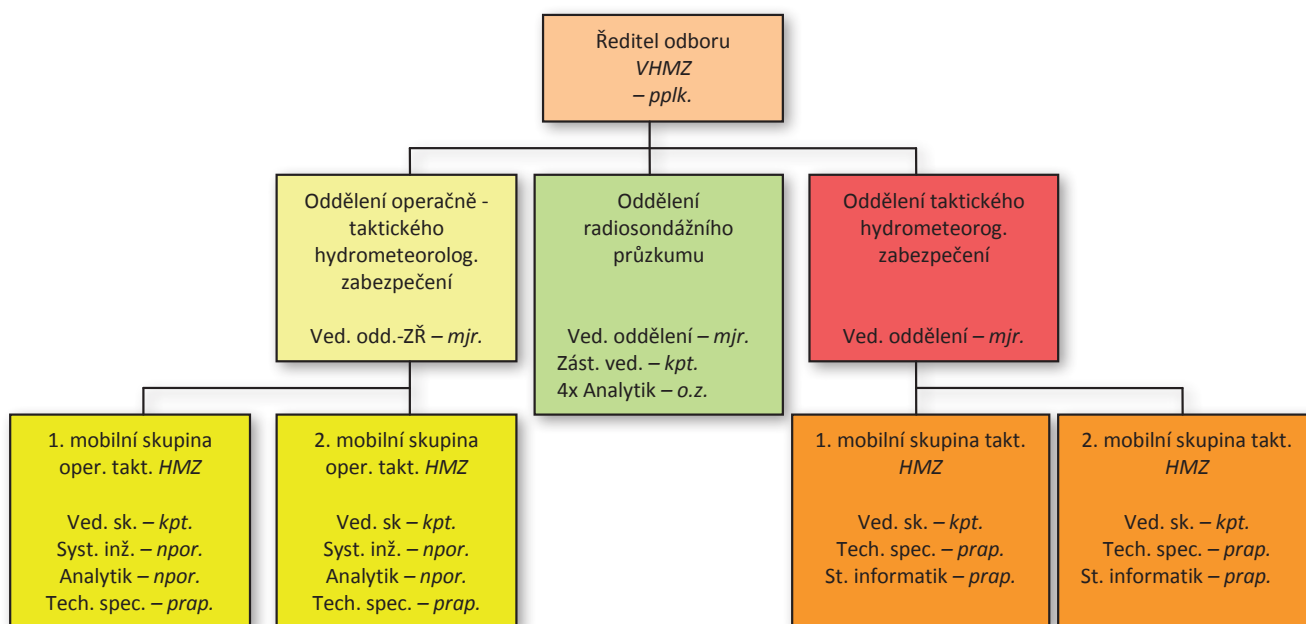
dosavadní působnost o oblast provádění pravidelných přízemních synoptických meteorologických měření a pozorování. Zároveň bylo oddělení přejmenováno na *Oddělení radiosondážního průzkumu a meteorologie*.

V této souvislosti je nutné připomenout, že toto opatření souviselo s dlouhodobě připravovaným zrušením 23. *základny vrtulníkového letectva* v Přerově a s očekávaným ukončením dlouholeté (od roku 1938) činnosti tamní letecké meteorologické stanice. Proto se jako vhodné řešení nabízelo nahradit tímto opatřením předpokládaný výpadek v provádění přízemních měření a pozorování počasí v oblasti střední Moravy.

Zároveň bylo přijato rozhodnutí, že čtyři systemizovaná místa *Analytik*, která do té doby byla zastávána občanskými zaměstnanci (osobami v pracovním poměru – bývalými vojáky z povolání) provádějícími obsluhu radiosondážních prostředků, budou zrušena a nahrazena vojáky z povolání (osobami ve služebním

poměru), tak aby bylo možno tento personál nasazovat v rámci součástí *AČR* působících v zahraničních operacích *NATO/EU*. V té době byla třem občanským zaměstnancům (čtvrtý v té době odešel do starobního důchodu) nabídnuta příslušná vysoce odborná pracovní místa u *VGHMÚŘ* s místem výkonu práce v Praze-Ruzyni odpovídající jejich odbornému vysokoškolskému vzdělání. V té souvislosti bylo předpokládáno, že budou s další perspektivou působit v oblasti tvorby střednědobé předpovědi počasí, nebo rozvoje systémů *HMZ*.

Tato nabídka pracovních míst však nebyla ze strany těchto zaměstnanců bez uvedení žádných závažných důvodů akceptována, a proto jim musela být ze strany ředitele *VGHMÚŘ* podána výpověď z pracovního poměru. Následně, podobně jako již několikrát v historii *HMSI AČR*, následovala ostrá anonymní pomlouvačná a dezinformační kampaň vedená neznámými osobami směřující k osočování některých současných nebo bývalých



Organizační struktura a personální složení Odboru vojskového hydrometeorologického zabezpečení Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu ke dni 1. ledna 2008

hlavních představitelů *HMSI AČR*, která byla v té době sledována a rozvířována některými tištěnými a elektronickými médii, přičemž hned několik novinářů zaslalo své dotazy v této věci i hlavním funkcionářům ministerstva obrany. Následovalo období podávání vysvětlení a informačních zpráv nadřízeným orgánům o předmětném případu a zřízení vyšetřovací komise resortu obrany. Následně resort obrany podal trestní oznámení na neznámého pachatele ve věci trestného činu pomluvy. Ze strany některých dotčených osob byly podány žaloby na porušení zákonných pracovních práv zaměstnanců a povinností zaměstnavatele. Tato záležitost není dosud řádně právně dořešena, když v současné době (na konci roku 2016) nadále probíhají soudní spory mezi ministerstvem obrany na straně jedné a některými dotčenými osobami na straně druhé.

Ke dni 1. července 2012 byly na základě vnitřní reorganizace *VGHMÚř* vytvořeny dvě nové organizační složky, které měly řešit otázky rozvoje technických a technologických systémů, tvorby odborných metodik a předpisů *HMZ* a tvorby střednědobé předpovědi počasí. Za tímto účelem bylo v té době zřízeno *Oddělení rozvoje HMZ* a *Pracoviště střednědobé předpovědi*, které bylo později ke dni 1. ledna 2016 reorganizováno na *Skupinu střednědobé předpovědi a kontroly předpovědi*. Obě složky v místě dislokace Praha-Ruzyně působí i v současnosti (2017).

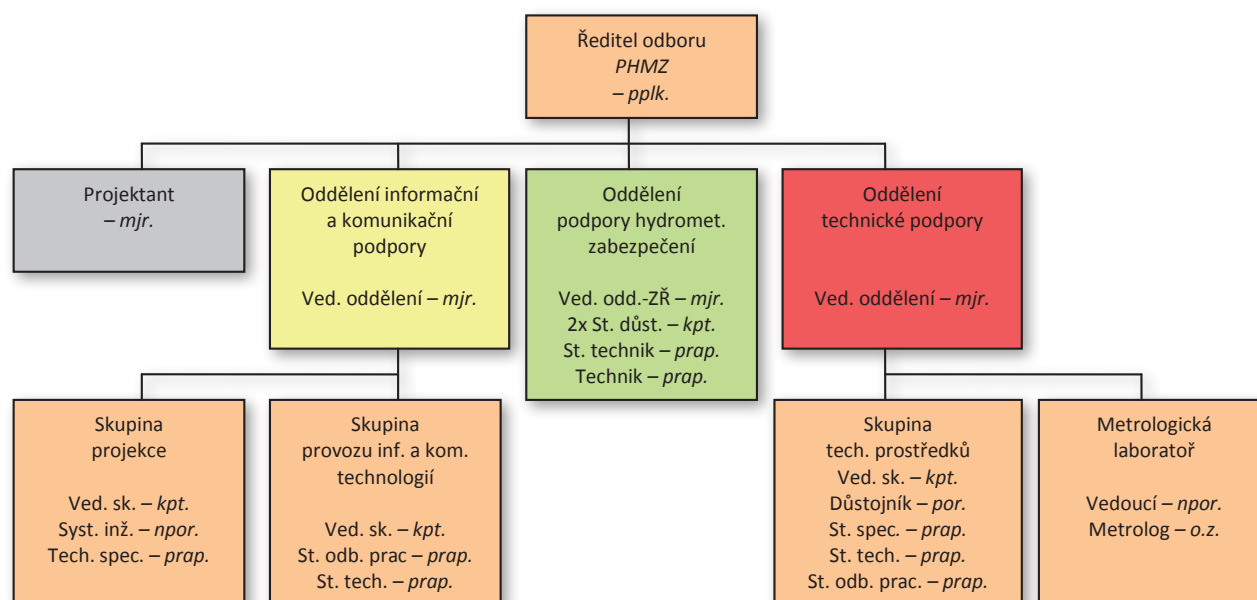
Jedna z nejzásadnějších reorganizací v celé stoleté historii *HMSI AČR* byla provedena ke dni 1. prosince 2013. V té době bylo završeno dlouholeté (od roku 2006) úsilí směřující k převedení složek *HMSI AČR*, působících do té doby v rámci organizačních struktur leteckých základů a správy letiště *VzS AČR*, do organizační struktury *VGHMÚř*.

Na základě rozhodnutí *Generálské rady AČR* ze dne 24. dubna 2013 a navazujícího *Nařízení k organizačním, mobilizačním a dislokačním změnám* byly ke dni 30. listopadu 2013 zrušeny *Roje leteckých meteorologických služeb* působící v organizační struktuře leteckých základů a správy letiště *VzS AČR*. Ke dni 1. prosince bylo na jejich základech vytvořeno *Středisko leteckých meteorologických služeb VGHMÚř* s místem

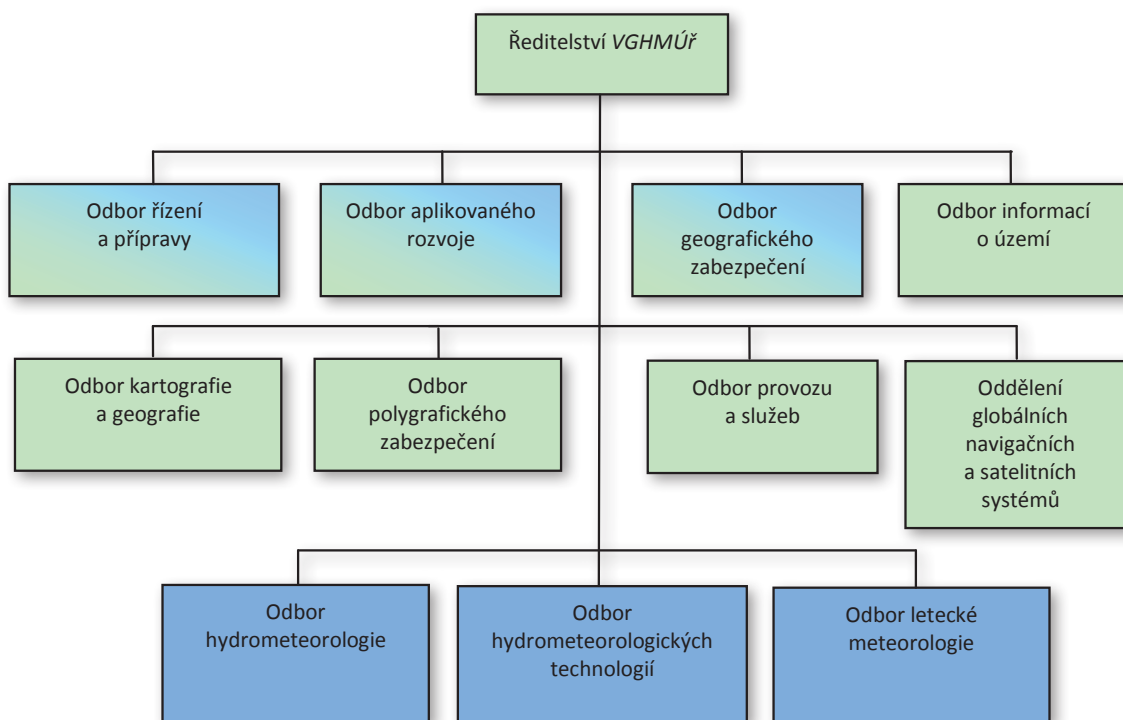
dislokace v Praze-Ruzyni. Zároveň bylo k témuž dni v rámci každého *Zpravodajského oddělení* štábu letecké základny a správy letiště *VzS AČR* vytvořeno jedno systemizované místo *Vedoucí starší důstojník/Starší důstojník ČVO 67* (hydrometeorologická služba).

Středisko leteckých meteorologických služeb VGHMÚř bylo tvořeno čtyřmi *odděleními leteckých meteorologických služeb*, která byla odloučeně dislokována na příslušných leteckých základnách a u správy letiště *VzS AČR*. Každé oddělení bylo tvořeno jednou *Skupinou letecké meteorologické služebny* a jedním *Pracovištěm letecké meteorologické stanice*. *Středisko leteckých meteorologických služeb VGHMÚř*, které bylo ke dni 1. ledna 2016 přejmenováno na *Odbor leteckých meteorologických služeb VGHMÚř*, působí v této organizační struktuře a v původních místech dislokace i v současnosti (2017). Za účelem vytvoření příslušných organizačních podmínek k zabezpečení změny organizační struktury, přenesení působnosti, stanovení pravidel vzájemné součinnosti a vymezení odpovědnosti bylo na podzim 2013 sjednáno *Rámcové součinnostní ujednání o poskytování leteckých meteorologických služeb v podmínkách vzdušných sil AČR* uzavřené mezi ředitelem *Odboru vojenského průzkumu a elektronického boje MO* a velitelem *vzdušných sil AČR*, viz příloha č. 16. Na toto rámcové součinnostní ujednání navazovala sjednaná jednotlivá *Realizační součinnostní ujednání o poskytování leteckých meteorologických služeb na letišti VzS AČR* uzavřená mezi ředitelem *VGHMÚř* a jednotlivými veliteli leteckých základů a správy letiště *VzS AČR*.

Realizací tohoto zásadního organizačního opatření vytvořila *HMSI AČR* obdobnou organizační strukturu a systém poskytování leteckých meteorologických služeb pro potřeby vojenského letectví, jaká je provozována například v německém nebo belgickém vojenském letectvu, v podmínkách Českého hydrometeorologického ústavu, apod. Obdobná organizační struktura již byla v podmínkách vojenské povětrnostní služby úspěšně realizována v letech 1923 až 1928 v rámci tehdejší *Meteorologické sekce Vojenského leteckého ústavu studijního*, viz kapitola 4.



Organizační struktura a personální složení Odboru podpory hydrometeorologického zabezpečení Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu ke dni 1. ledna 2008

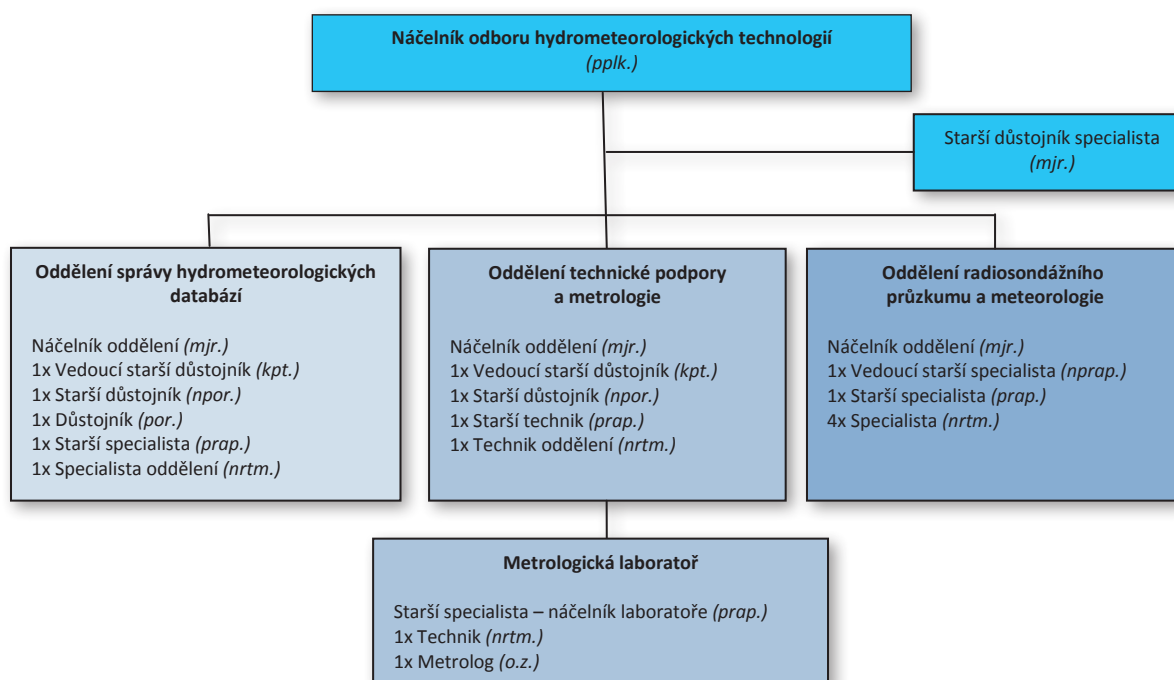


Základní organizační struktura Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu ke dni 1. ledna 2016

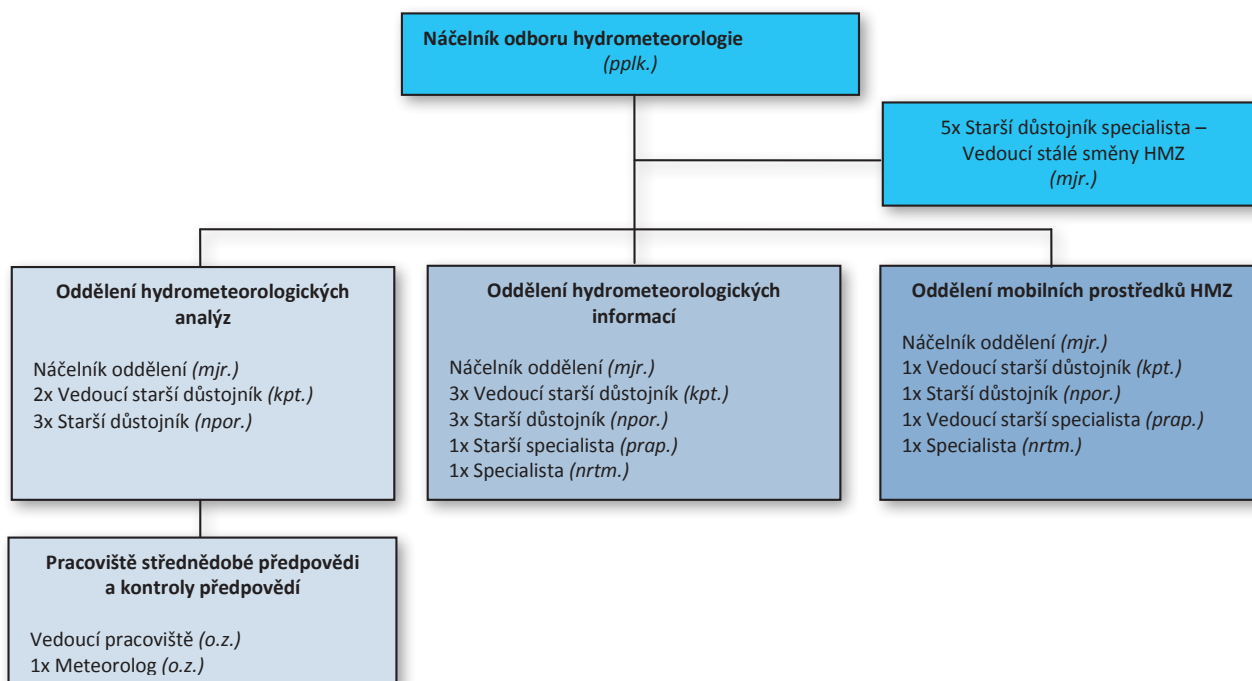
V této souvislosti je nutné připomenout, že za prosazení tohoto organizačního opatření, které představuje zásadní přelom ve vývoji HMSI AČR, se ve své době zasadili především tehdejší 1. zástupce náčelníka Generálního štábu generál-major Ing. Miroslav Žižka, velitel vzdušných sil AČR brigádní generál Ing. Libor Štefánik a ředitel Odboru vojenského průzkumu a elektronického boje ministerstva obrany plukovník gšt. Ing. Vladimír Lang. Naopak zásadními odpůrci realizace tohoto opatření byli tehdejší zástupce náčelníka Generálního

štábu – náčelník štábu generál-major Ing. Bohuslav Dvořák, většina velitelů leteckých základen a správy letiště VzS AČR a rovněž představitelé služby ŘLP AČR.

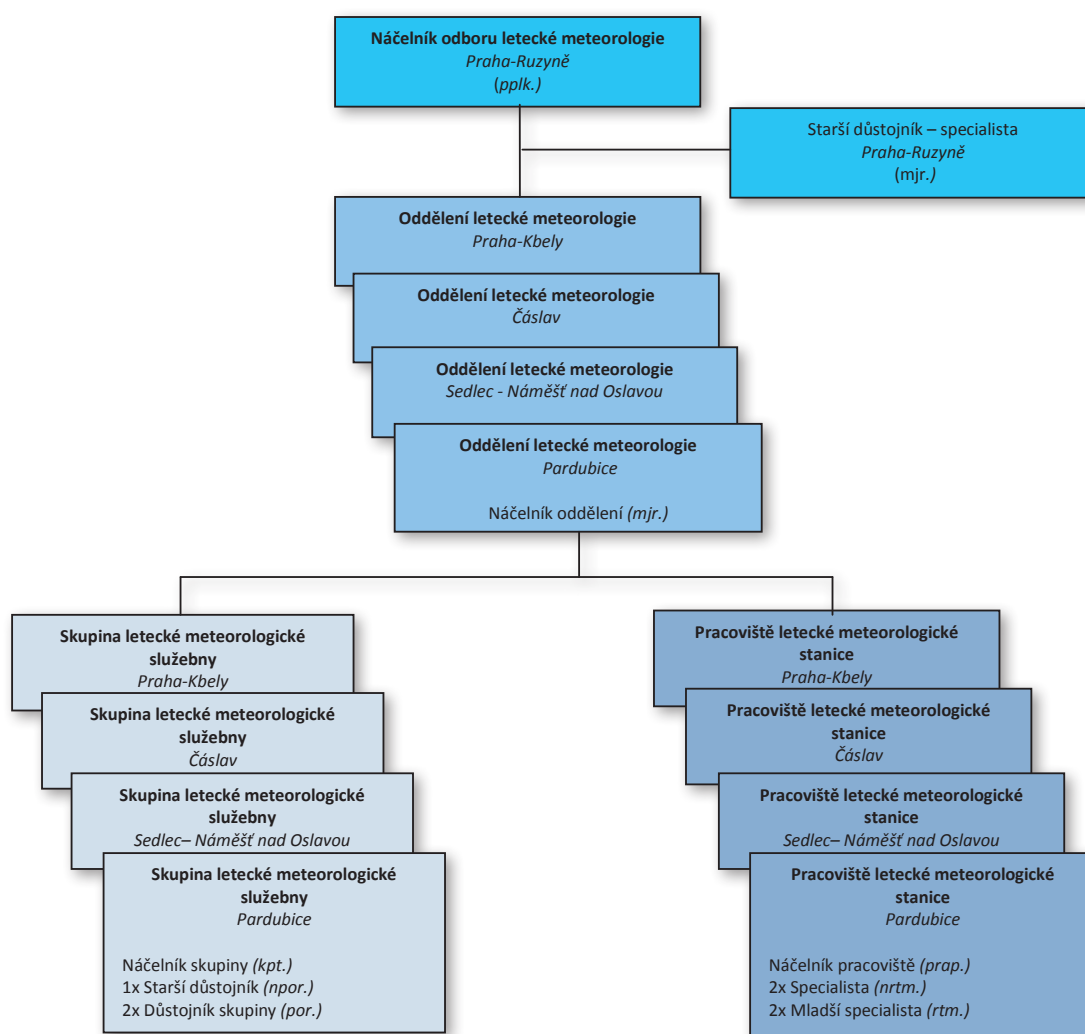
Jednání Generálské rady AČR konané v lednu roku 2014 provedlo vyhodnocení ročního provozu nové organizační struktury, přičemž rozhodlo, že: „...provedená transformace organizační struktury sil a prostředků HMSI AČR byla úspěšná a může být příkladem i v jiných případech“. Přesto je nutno upozornit na skutečnost, že úspěšná transformace všech rozhodujících odborně



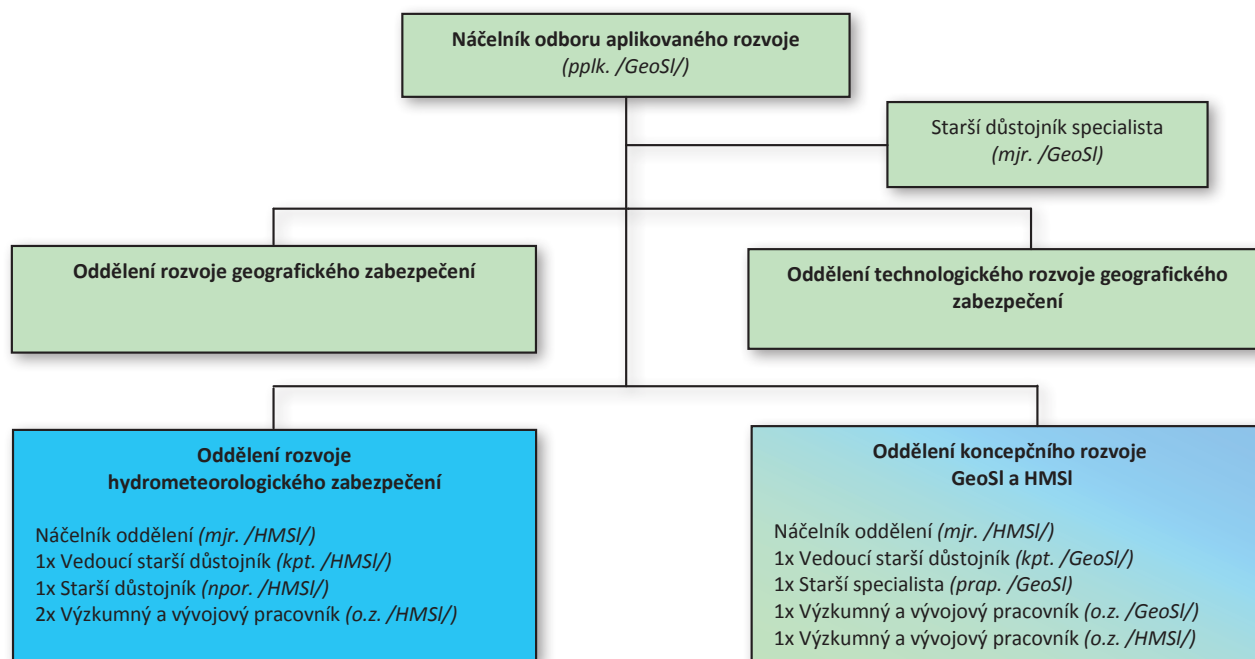
Organizační struktura Odboru hydrometeorologických technologií Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu ke dni 1. ledna 2016



Organizační struktura Odboru hydrometeorologie Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu ke dni 1. ledna 2016



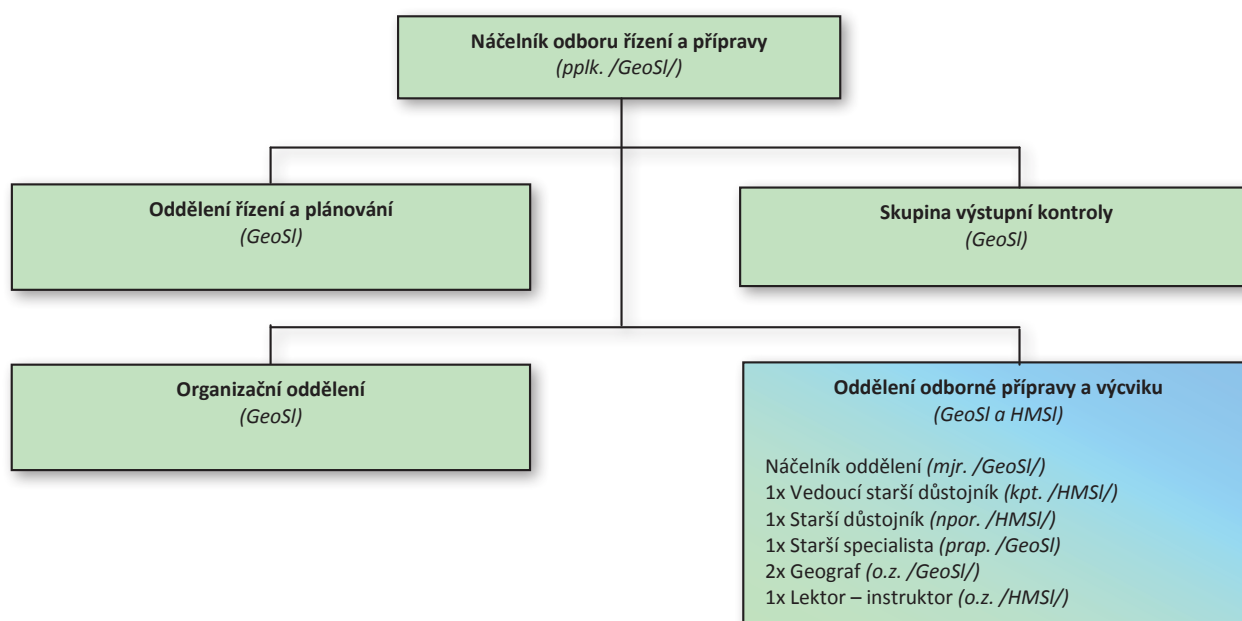
Organizační struktura Odboru letecké meteorologie Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu ke dni 1. ledna 2016



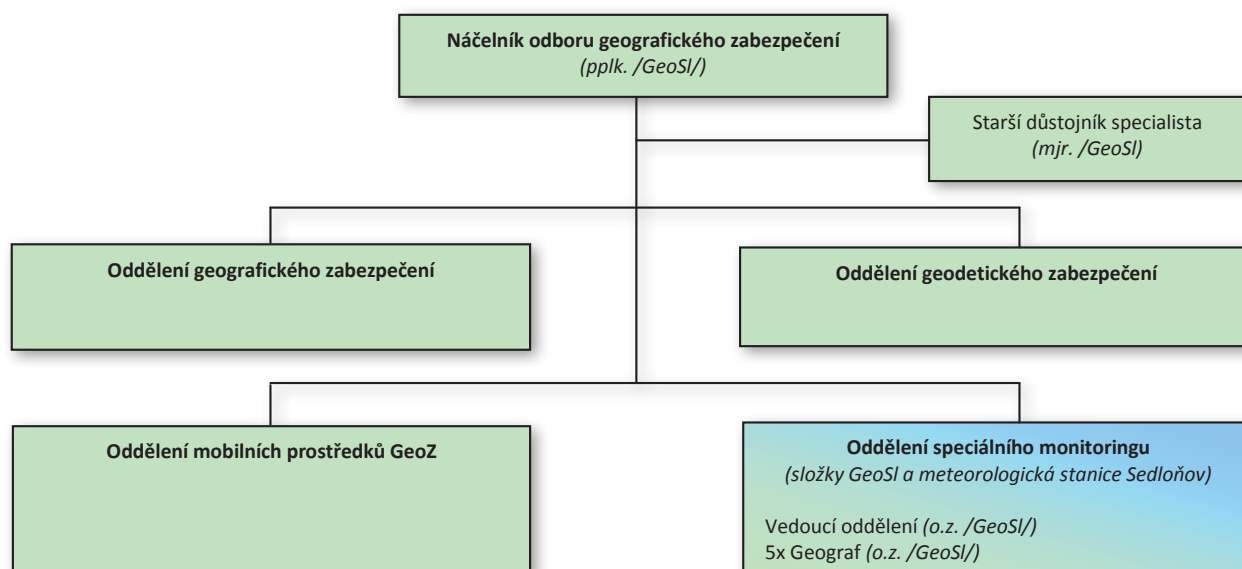
Organizační struktura začlenění složek HMSI v rámci Odboru aplikovaného rozvoje Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu ke dni 1. ledna 2016

provozních složek HMSI AČR v rámci VGHMÚř zůstává i nadále trnem v oku některým funkcionářům nebo složkám především ve vojenském letectví a proto lze s velkou pravděpodobností očekávat, že se v budoucnu objeví další snahy o provedení revize tohoto organizačního opatření.

Ke dni 1. prosince 2013 bylo rovněž zrušeno systemizované místo *Zástupce ředitele VGHMÚř, ČVO 67* (Hydrometeorologická služba) a v té době byl velením odloučené části VGHMÚř dislokované v Praze-Ruzyni pověřen *pplk. Ing. Vladimír Répal, PhD.*, tehdejší *ředitel Střediska podpory HMZ VGHMÚř*, který toto pověření jako *náčelník Odboru hydrometeorologických technologií VGHMÚř* vykonává i v současnosti (2017).



Organizační struktura začlenění složek HMSI v rámci Odboru řízení a přípravy Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu ke dni 1. ledna 2016



Organizační struktura začlenění meteorologické stanice Sedloňov v rámci Odboru geografického zabezpečení Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu ke dni 1. ledna 2016

8.3 VZNIK VYŠŠÍCH ODBORNĚ ŘÍDÍCÍCH A PROVOZNÍCH SLOŽEK VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY A JEJICH DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ

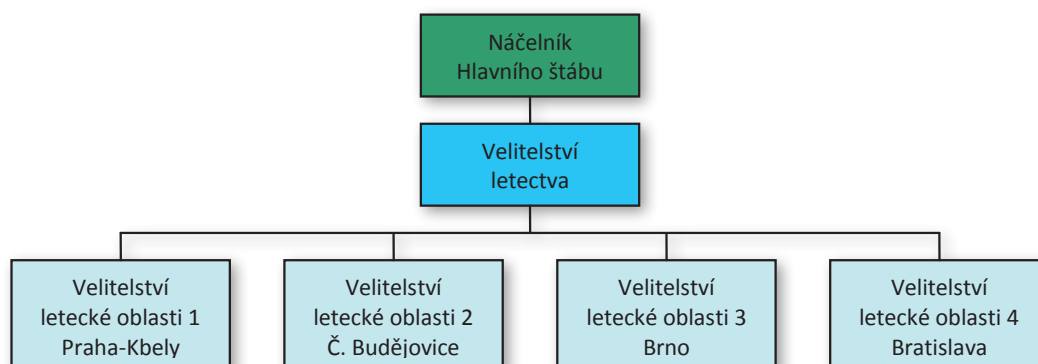
Poválečná organizační struktura vojenského letectva byla stanovena výnosy MNO „Mírová organizace letectva“, čj. 700 taj. hl. št./4. odd. 1945, a „Letectvo – organizace a podřízení“, čj. 8001 taj. let. 46 HŠ/VL, které předpokládaly organizovat letectvo v rámci osmi leteckých divizí a dalších samostatných leteckých pluků podřízených čtyřem operačním velitelstvím letectva působících v přímé podřízenosti Velitelství letectva Hlavního štábu. Tento záměr však v budoucnosti nebyl, především z ekonomických, politických a jiných důvodů, v plném rozsahu nikdy naplněn.

V přímé podřízenosti Velitelství letectva Hlavního štábu byly dne 1. června a 1. července 1945 zřízeny celkem čtyři operační velitelství letectva.

Tato operační velitelství letectva byla později několikrát reorganizována a následně od roku 1948 postupně rušena, přičemž poslední z nich zaniklo v roce 1950.

Vyšší odborně řídicí složky vojenské povětrnostní služby byly v počátečním poválečném období představovány systemizovanými místy *Důstojník pro meteorologii*, která byla zřízena na základě výnosu MNO čj. 31.371 dův. let. 1946 ke dni 1. ledna 1946 v rámci každého 1. oddělení štábu (operačního) tehdejších operačních velitelství letectva.

U operačního velitelství letectva v Praze-Kbelích v této funkci působil *nadporučík Rudolf Kurka*. V rámci operačního velitelství letectva v Českých Budějovicích krátce v roce 1946 působil *poručík Jiří Mráz*. U operačního velitelství letectva v Brně obdobně systemizované místo až do července roku 1947 zastával *kapitán František Bauer* a při operačním velitelství letectva v Bratislavě potom od podzimu roku 1947 velmi krátce působil *štábní kapitán Štefan Hakoš-Rapko*. Jména dalších jiných důstojníků pro meteorologii působících v letech 1945 až 1950 při těchto operačních velitelství letectva nejsou v současné době známa,



Sestava operačních velitelství letectva ke dni 1. července 1945

Období	Název operačního velitelství	Místo dislokace
1. června 1945 až 31. prosince 1945	Velitelství letecké oblasti 1	Praha-Kbely
1. ledna 1946 až 31. července 1947	Velitelství letectva 1. oblasti	Praha-Kbely
1. srpna 1947 až 16. března 1948	Velitelství I. leteckého sboru	Praha-Kbely
1. června 1945 až 31. prosince 1945	Velitelství letecké oblasti 2	České Budějovice
1. ledna 1946 až 31. července 1947	Velitelství letectva 2. oblasti	České Budějovice
1. srpna 1947 až 1. července 1948	Velitelství II. leteckého sboru	České Budějovice
1. června 1945 až 31. prosince 1945	Velitelství letecké oblasti 3	Brno
1. ledna 1946 až 31. července 1947	Velitelství letectva 3. oblasti	Brno
1. srpna 1947 až 1. června 1950	Velitelství III. leteckého sboru	Brno
1. července 1945 až 31. prosince 1945	Velitelství letecké oblasti 4	Bratislava
1. ledna 1946 až 31. července 1947	Velitelství letectva 4. oblasti	Bratislava
1. srpna 1947 až 1. května 1948	Velitelství IV. leteckého sboru	Bratislava

Organizační změny operačních velitelství letectva v letech 1945 až 1950

resp. dohledané seznamy osob nebylo možno věrohodně ztotožnit s uvedenými funkcemi. Dnem 1. června 1950 zaniklo poslední velitelství III. leteckého sboru v Brně a dvě zbývající letecké divize v té době přešly do přímé podřízenosti Velitelství letectva Hlavního štábu.

Od 1. dubna 1946 byly v rámci tabulkových počtů osob Velitelství letectva 1. oblasti v Praze a Velitelství letectva 4. oblasti v Bratislavě rovněž zřízena samostatná, mimo tato velitelství působící systemizovaná místa Styčný důstojník MNO u Státního meteorologického ústavu – SMÚ Praha a Styčný důstojník MNO u Štátního hydrologického a meteorologického ústavu – ŠHaMÚ Bratislava (od konce roku 1946 Štátního meteorologického ústavu – ŠMÚ). Dnem 1. září 1947 byla tato samostatná systemizovaná místa zrušena a výkon funkcí zástupců MNO u obou ústavů byl převeden na velitele Povětrnostní ústředny I a III v Praze a Bratislavě.

Jako další vyšší odborně řídicí složky vojenské povětrnostní služby byly, v souladu s již zmiňovaným záměrem reorganizace

vojenské povětrnostní služby, dnem 1. srpna 1947 zřízeny v rámci Štábů velitelství 1. až 4. vojenské oblasti (období budoucích vojenských okruhů) v Praze, Táboře, Brně a Bratislavě příslušná systemizovaná místa Důstojník pro meteorologii Velitelství 1. až 4. vojenské oblasti. Avšak z důvodu značného nedostatku odborného personálu vojenské povětrnostní služby a zejména v souvislosti se zásadními organizačními změnami v Československé armádě po roce 1948 nebyla s největší pravděpodobností tato místa nikdy personálně obsazena a postupně zanikla v rámci organizačního vývoje těchto velitelství.

V podřízenosti jednotlivých operačních velitelství letectva bylo v poválečném období plánováno vytvořit celkem 8 leteckých divizí (svazků) a jejich velitelství. Tento původní záměr postupně prošel velmi složitým organizačním vývojem. Především z nedostatku personálních, materiálních a ekonomických zdrojů původně plánované tři letecké divize nevznikly vůbec a další tři postupně zanikly. Dnem 1. června 1950 přešly

Název leteckého svazku	Organizační opatření	Místo dislokace	Termín
1. letecká divize	vznik na základě reorganizace 310. stíhací letecké perutě	Praha-Kbely	25. října 1945
	zrušení velitelství		15. března 1948
2. letecká divize	vznik na základě reorganizace 312. stíhací letecké perutě	České Budějovice	25. října 1945
	zrušení velitelství		15. února 1950
3. letecká divize	vznik na základě reorganizace 313. stíhací letecké perutě	Brno	25. října 1945
	redislokace velitelství	Praha-Kbely	léto 1950
3. letecká stíhací divize – proudová	redislokace a přejmenování velitelství	Mladá	květen 1951
	redislokace velitelství	Dobřany	léto 1952
4. letecká divize	vznik na základě reorganizace 1. čs. smíšené let. divize	Praha-Kbely	25. října 1945
	redislokace velitelství	Trenčín	prosinec 1945
	redislokace velitelství	Brno	srpen 1950
34. letecká bit. divize	prejmenování velitelství	Brno	22. srpna 1951
5. letecká divize	velitelství nebylo vytvořeno	Hr. Králové/Pardubice	1946/1947
6. letecká divize	vznik na základě reorganizace 311. bomb. letecké perutě	Havlíčkův Brod	15. ledna 1946
	zrušení velitelství		1. června 1948
7. letecká divize	velitelství nebylo vytvořeno	Zlín/Přerov	1946/1947
8. letecká divize	velitelství nebylo vytvořeno	Piešťany/Trenčín	1946/1947
22. letecká stíhací divize – pístová	vytvoření velitelství	Plzeň-Bory	1. června 1951

Organizační vývoj velitelství leteckých divizí (svazků) v letech 1945 až 1951

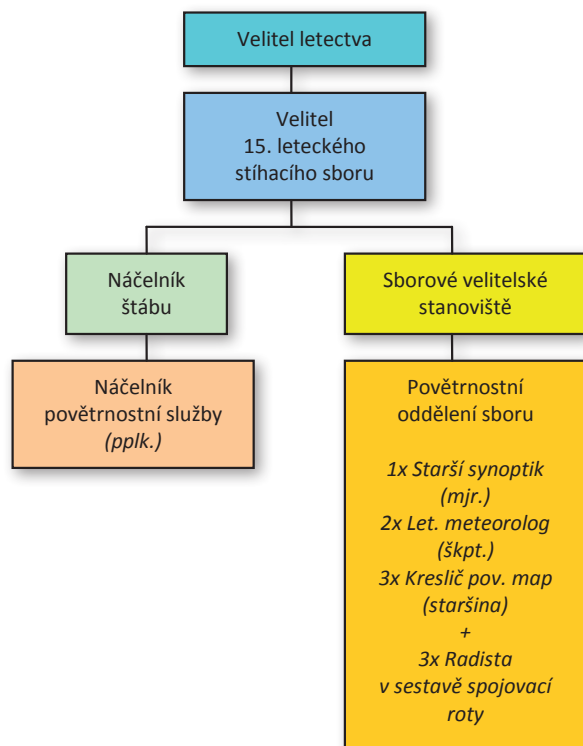
dvě zbývající letecké divize do přímé podřízenosti *Velitelství letectva Hlavního štábu*.

V rámci příslušných štábů velitelství leteckých divizí nebyly od roku 1945 až do počátku 50. let zřízeny žádné organizační struktury složek povětrnostní služby. Plnění úkolů přímého povětrnostního zabezpečení operačních velitelství letectva a jim podřízených velitelství leteckých divizí od roku 1945 nejprve zabezpečovala *Zvláštní četa vojenské povětrnostní služby* dislokovaná na letišti v Praze-Ruzyni, od června roku 1946 potom *Povětrnostní ústředna Školy povětrnostní služby (VÚ 4613)* působící na letišti v Praze-Kbelích. Její úlohu od 1. září 1947 převzaly nově vytvořené *Povětrnostní ústředny I, II a III*, později přejmenované na *1., 2. a 3. povětrnostní ústřednu*.

V návaznosti na zrušení těchto ústředen vznikaly od podzimu roku 1952 postupně nové vyšší odborně řídicí a provozní složky vojenské povětrnostní služby v rámci příslušných štábů a velitelských stanovišť v podřízenosti:

- *Velitelství 15. leteckého stíhacího sboru – proudového;*
- *Velitelství letectva MNO;*
- *Velitelství PVOS MNO (od počátku roku 1955);*
- *Velitelství jednotlivých leteckých divizí.*

Dne 1. listopadu 1951 přešlo tehdejší *Velitelství 3. letecké stíhací divize – proudové* v Mladé do podřízenosti nově vytvořeného *Velitelství 15. leteckého stíhacího sboru – proudového* se sídlem v Praze-Kbelích. V rámci štábu tohoto nově vytvořeného operačního velitelství proudového stíhacího letectva bylo v době jeho vzniku nejprve vytvořeno systemizované místo *Náčelník povětrnostní služby leteckého sboru*, na které byl ustanoven kapitán Jozef Belica. Za vlastní povětrnostní zabezpečení činnosti leteckého sboru v té době ještě odpovídala



Organizační struktura povětrnostní služby Velitelství 15. leteckého stíhacího sboru – proudového ke dni 1. října 1952

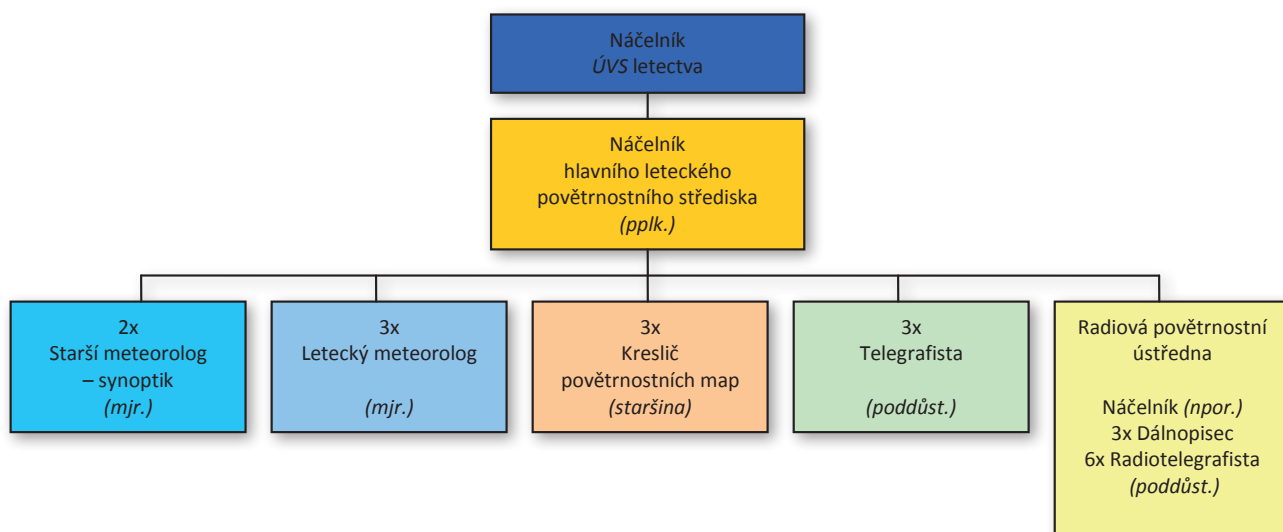
1. povětrnostní ústředna. Avšak v souvislosti s jejím připravovaným zrušením bylo dne 1. října 1952 v rámci velitelského stanoviště leteckého sboru v Praze-Karlíně vytvořeno *Povětrnostní oddělení 15. leteckého stíhacího sboru – proudového*. Funkci leteckých meteorologů tohoto oddělení v té době, kromě dalších příslušníků, vykonávali *důstojníci v záloze – podporučíci aspiranti Rudolf Krčmář a Stanislav Karban*. Od počátku roku 1953 zde potom rovněž působil kapitán Václav Matejsek. Toto povětrnostní oddělení bylo zrušeno ke dni 1. března 1955.

V říjnu roku 1949 byl ve struktuře *Velitelství letectva Hlavního štábu* vytvořen *Hlavní letecký operační sál – HLOS* s místem dislokace v Praze-Kbelích, kde byla jeho činnost ukončena dne 31. prosince 1952. Dnem 1. ledna 1953 bylo na jeho základě vytvořeno *Ústřední velitelské stanoviště letectva (ÚVS)*, které potom společně s *Velitelstvím letectva MNO* sídlilo v paláci „Kotva“ v Praze 1 na Náměstí republiky. V té době bylo v rámci *ÚVS letectva* rovněž zřízeno *Oddělení přeletů*, které bylo později v říjnu roku 1953 reorganizováno na *Ústřední letecké dispečerské stanoviště – ÚLDS*. Úkoly povětrnostního zabezpečení činnosti *HLOS Velitelství letectva MNO* nejprve od října roku 1949 plnila *Povětrnostní ústředna I (1. povětrnostní ústředna)*. Po jejím zrušení na konci roku 1952 bylo na jejím základě od 1. ledna 1953 v rámci *ÚVS letectva* vytvořeno *Hlavní letecké povětrnostní středisko*. Toto středisko začalo působit v nejvyšším patře paláce „Kotva“ v Praze 1 na Náměstí republiky, odkud se po své reorganizaci na podzim roku 1953 přesunulo do podzemních prostorů téže budovy. Jeho nedílnou součástí byla v té době rovněž *Radiová povětrnostní ústředna*. Organizační strukturu střediska v té době tvořilo 23 vojáků v činné službě. Systemizované místo *Náčelník hlavního leteckého povětrnostního střediska* v té době zastával kapitán RNDr. Bohdan Štengl, ve funkcích *Starší synoptik* a *Letecký meteorolog* potom působili například nadporučík RNDr. Jaroslav Starý a *důstojníci v záloze – podporučíci aspiranti RNDr. Oldřich Kostka, RNDr. Evžen Neveselý, RNDr. Václav Jírovský a RNDr. Jiří Macháček* a další.

V návaznosti na celkovou reorganizaci vojenské povětrnostní služby a v souvislosti se vznikem *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí Velitelství letectva MNO* bylo dne 1. října 1953 rovněž reorganizováno původní *Hlavní letecké povětrnostní středisko ÚVS letectva* a na jeho základě vznikla *Skupina letecké povětrnostní služby ÚVS letectva*. Její organizační strukturu potom tvořilo 6 vojáků v činné službě. V té době v rámci *Skupiny letecké povětrnostní služby* funkci *Starší synoptik* zastával nadporučík Miroslav Procházka a ve funkcích *Letecký meteorolog* působili, podporučík Jaroslav Hartig a podporučík Rudolf Krčmář. Původní *Radiová povětrnostní ústředna* v té době byla zrušena a její působnost převedena k *Radiovému uzlu ÚVS letectva* ve prospěch nově vzniklého *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí*.

Dnem 1. ledna 1954 byla provedena reorganizace *ÚVS letectva*, která spočívala v organizačním rozdělení působnosti *Leteckého operačního sálu* a *Ústředního leteckého dispečerského stanoviště*. V únoru roku 1954 byl reorganizovaný *Letecký operační sál*, který byl přejmenován na *Ústřední velitelské stanoviště letectva* přemístěn do nových prostorů v Praze-Karlíně, kam společně s ním byla rovněž přemístěna *Skupina letecké povětrnostní služby*. V původním podzemním prostoru v paláci „Kotva“ zůstalo nadále působit samostatné *Ústřední letecké dispečerské stanoviště*. Za povětrnostní zabezpečení jeho činnosti v té době odpovídalo *Hlavní letecké povětrnostní ústředí*, které dnem 1. ledna 1954 přešlo do jeho přímé podřízenosti.

Až do počátku roku 1955 působila *Skupina letecké povětrnostní služby* v sestavě *Ústředního velitelského stanoviště*



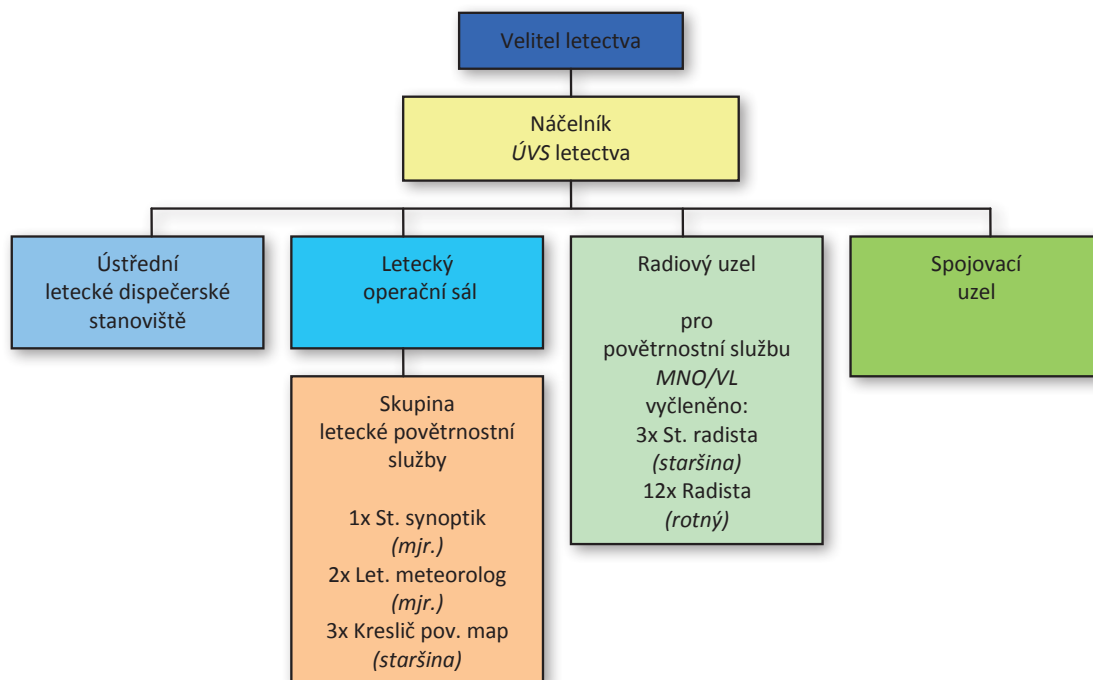
Organizační a personální struktura Hlavního leteckého povětrnostního střediska ÚVS letectva v období od 1. ledna 1953 do 1. října 1953

letectva, které bylo dne 28. února v podřízenosti Velitelství letectva MNO zrušeno. Jeho dosavadní působnost byla ke dni 1. března 1955 převedena na nově vzniklé Ústřední velitelské stanoviště PVOS, které bylo zřízeno v Praze-Karlíně v podřízenosti Velitelství PVOS MNO s předstihem již dne 1. listopadu 1954. Dnem 1. března 1955 zároveň došlo k převedení působnosti dosavadní Skupiny letecké povětrnostní služby na nově zřízenou Povětrnostní skupinu Ústředního velitelského stanoviště PVOS, která v počtu 7 vojáků v činné službě zůstala nadále působit v Praze-Karlíně. Zároveň v té době vznikla v paláci „Kotva“ Skupina letecké povětrnostní služby Ústředního leteckého dispečerského stanoviště, jejíž organizační strukturu v té době tvořili tři letečtí meteorologové. V té době zde působili poručík Karel

Jareš a poručík František Fojtík. Jméno dalšího tehdejšího leteckého meteorologa není v současné době již známé, v pozdějším období tuto funkci zastával poručík Pavel Šebesta.

V průběhu roku 1950 byly v přímé podřízenosti Hlavního leteckého operačního sálu Velitelství letectva v Praze-Kbelích zřízeny celkem tři Letecké operační sály – LOS.

Letecké operační sály byly zrušeny koncem roku 1952. V jejich organizačních strukturách nebyly po celou jejich dobu existence vytvořeny žádné provozní složky povětrnostní služby a úkoly jejich povětrnostního zabezpečení do té doby plnily 1., 2. a 3. povětrnostní ústředna, které byly ve stejném období jako jednotlivé LOS rovněž zrušeny.



Organizační začlenění a personální struktura Skupiny letecké povětrnostní služby Ústředního velitelského stanoviště letectva Velitelství letectva MNO ke dni 1. října 1953

Počátkem roku 1953 a v polovině roku 1954 byly v přímé podřízenosti *Ústředního velitelského stanoviště letectva* zřízeny *Pomocná velitelská stanoviště letectva – PVSL* v jejichž organizačních strukturách rovněž působily příslušná *Oblastní letecká dispečerská stanoviště* Čechy, Morava a Slovensko.

V rámci 1. PVSL v Praze-Kbelích nebyla po celé období jeho činnosti vytvořena žádná organizační struktura povětrnostní služby, když úkoly povětrnostního zabezpečení jeho činnosti plnilo *Povětrnostní oddělení velitelského stanoviště 15. leteckého stíhacího sboru – proudového* dislokované v Praze-Karlíně.

Ve strukturách PVSL v Olomouci-Hejčíně a Zvoleně-Hájnicích byly dnem 1. ledna 1953 za účelem povětrnostního zabezpečení jejich činnosti vytvořeny příslušná povětrnostní oddělení PVSL. Organizační strukturu každého oddělení tehdy tvořilo 9 vojáků v činné službě. V rámci každého *Spojovacího uzlu*

příslušné počty vrtulových stíhacích letounů od 22. letecké stíhací divize – pístové.

V přímé podřízenosti *Velitelství protiletadlové obrany státního území MNO* byla v průběhu roku 1951, jako součást tehdejších *Velitelství 1., 2. a 3. obvodu protiletadlové obrany státního území – PLOSÚ*, zřízena příslušná *velitelská stanoviště 1., 2. a 3. obvodu PLOSÚ*. Úkolem těchto stanovišť bylo společně s příslušnými *leteckými operačními sálami – LOS* (později s *pomocnými velitelskými stanovišti letectva – PVSL*) vzájemně koordinovat činnost vyčleněných operačních sil a prostředků pozemní a vzdušné protiletadlové obrany v rámci stanoveného teritoria. V pozdějším období prošla tato velitelská stanoviště PLOSÚ (od roku 1954 protivzdušné obrany státu – PVOS) dalšími reorganizačními změnami.

Období činnosti	Název	Místo dislokace
15. února 1950 až 31. prosince 1950	LOS 1	Praha-Kbely
1. ledna 1951 až 31. prosince 1952	1. LOS	Praha-Kbely
1. října 1950 až 31. prosince 1950	LOS 2	Olomouc-Hejčín
1. ledna 1951 až 31. prosince 1952	2. LOS	Olomouc-Hejčín
1. května 1950 až 31. prosince 1950	LOS 3	Zvolen-Hájníky
1. ledna 1951 až 31. prosince 1952	3. LOS	Zvolen-Hájníky

Vznik a působení Leteckých operačních sálů v letech 1950 až 1952

Období činnosti	Název velitelského stanoviště	Místo dislokace
1. ledna 1953 až 30. června 1954	1. pomocné velitelské stanoviště letectva	Olomouc-Hejčín
1. července 1954 až 28. února 1955	2. pomocné velitelské stanoviště letectva	Olomouc-Hejčín
1. ledna 1953 až 30. června 1954	2. pomocné velitelské stanoviště letectva	Zvolen-Hájníky
1. července 1954 až 31. října 1954	3. pomocné velitelské stanoviště letectva	Zvolen-Hájníky
1. července 1954 až 28. února 1955	1. pomocné velitelské stanoviště letectva	Praha-Kbely

Přehled Pomocných velitelských stanovišť letectva v letech 1953 až 1955

PVSL potom ve prospěch *Povětrnostního oddělení PVSL* rovněž působilo dalších 9 spojovacích specialistů.

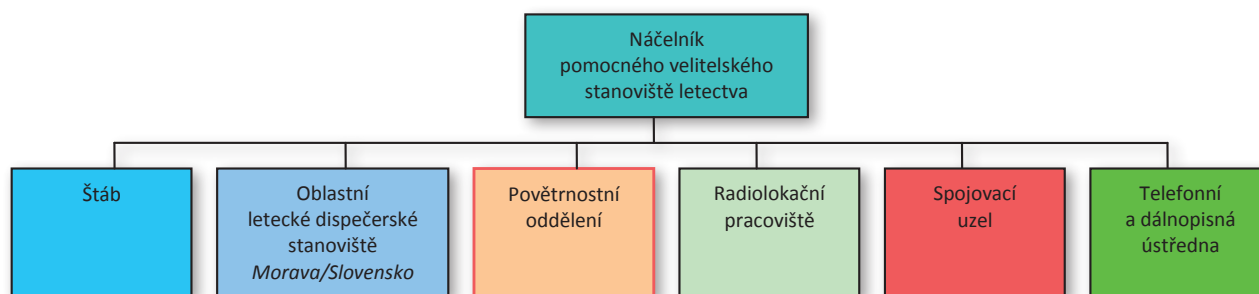
Souběžně s vývojem letectva rovněž probíhal od počátku 50. let samostatný organizační vývoj útvarů, jednotek a součástí protiletadlové obrany. *Velitelství protiletadlové obrany Hlavního štábu* bylo zřízeno dne 1. ledna 1950 na základě reorganizace původního *Oddělení vzdušné obrany proti letadlům Velitelství letectva Hlavního štábu*, přičemž v pozdějším období prošlo toto velitelství dalšími organizačními změnami.

Od roku 1950 až do počátku roku 1955 působily v jeho podřízenosti pouze útvary pozemních protiletadlových sil a prostředků (*útvary a zařízení protiletadlového dělostřelectva a hlásné služby*). V organizačních strukturách některých útvarů a jednotek protiletadlového dělostřelectva (protiletadlového raketového vojska) byly v letech 1945 až 1961 rovněž vytvořeny příslušné základní provozní složky vojenské povětrnostní služby. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 8.4.2.

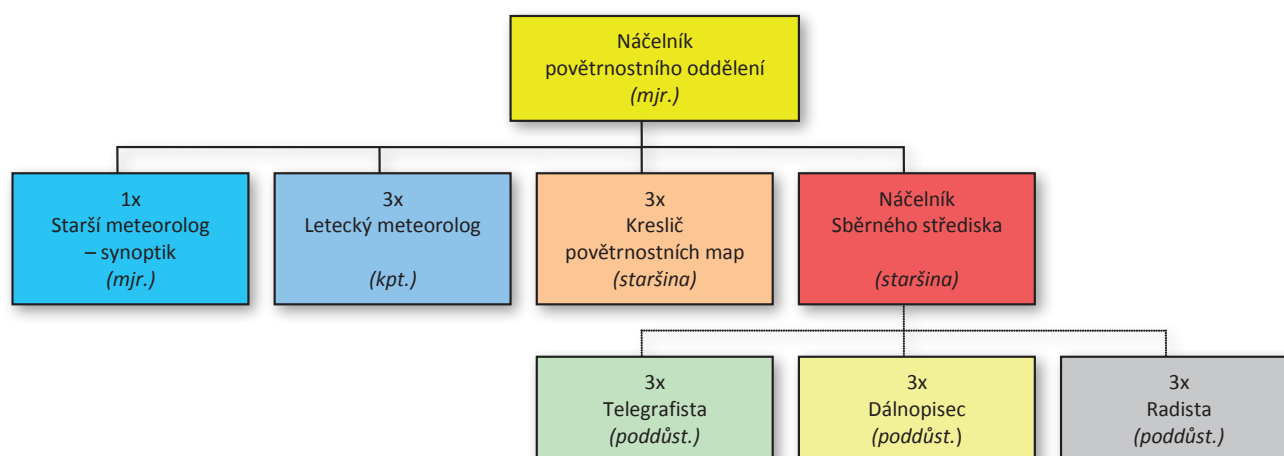
Úsilí vzdušných protiletadlových sil a prostředků (proudového letectva) ve prospěch protiletadlové obrany státního území bylo v letech 1950 až 1955 vyčleňováno z počtů sil a prostředků *leteckých pluků* působících v podřízenosti příslušných leteckých stíhacích divizí – proudových (od 1. listopadu 1954 – stíhacích leteckých divizí) zařazených do sestavy *15. leteckého stíhacího sboru – proudového* (od 1. listopadu 1954 – *15. stíhacího leteckého sboru*). Obdobným způsobem byly vyčleňovány

Dnem 31. října 1954 bylo reorganizováno *Velitelství PLOSÚ MNO*, které bylo transformováno na *Velitelství PVOS MNO*, když v té době bylo jako jeho součást vytvořeno *Ústřední velitelské stanoviště PVOS* v Praze-Karlíně. Do přímé podřízenosti *ÚVS PVOS* byly v té době převedeny *Pomocná velitelská stanoviště 1. až 3. obvodu PVOS* v Praze-Kbelích, Olomouci-Hejčíně a Zvoleně-Hájnicích. V rámci *Velitelství letectva MNO* došlo v té souvislosti dne 28. února 1955 ke zrušení *ÚVS letectva*, které bylo společně se svojí *Skupinou letecké povětrnostní služby* následně společně transformováno do reorganizované struktury *ÚVS PVOS* v Praze-Karlíně.

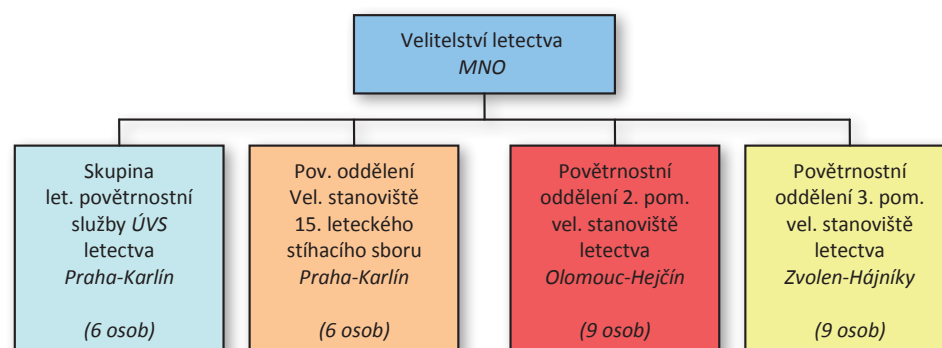
Rovněž v té době zrušené *Velitelství 15. stíhacího leteckého sboru – proudového* bylo dnem 1. března 1955 transformováno na nově vytvářené *Velitelství stíhacího letectva Velitelství PVOS MNO* v Praze-Karlíně. Dnem 1. března 1955 bylo zrušené *1. pomocné velitelské stanoviště letectva* společně se zrušeným *Povětrnostním oddělením Velitelského stanoviště 15. stíhacího leteckého sboru – proudového* transformováno do reorganizované struktury *Pomocného velitelského stanoviště 1. obvodu PVOS* v Praze-Kbelích. Obdobným způsobem bylo zrušeno *2. pomocné velitelské stanoviště letectva* a společně se svým rovněž zrušeným *Povětrnostním oddělením* bylo transformováno



Organizační struktura Pomocných velitelských stanovišť letectva Olomouc-Hejčín a Zvolen-Hájníky ke dni 1. ledna 1953



Organizační a personální struktura povětrnostních oddělení pomocných velitelských stanovišť letectva Olomouc-Hejčín a Zvolen-Hájníky ke dni 1. ledna 1953



Sestava vyšších provozních složek povětrnostní služby v působnosti operačních velitelských stanovišť letectva ke dni 1. července 1954

1. ledna 1950 až 14. prosince 1950	Velitelství protiletectvého vojska Hlavního štábu
15. prosince 1950 až 31. října 1954	Velitelství protiletadlové obrany státního území MNO
1. listopadu 1954 až 31. prosince 1956	Velitelství protivzdušné obrany státu MNO

Organizační vývoj Velitelství protiletectvého vojska Hlavního štábu (později MNO) v letech 1950 až 1956

Období činnosti	Název velitelského stanoviště	Místo dislokace
1. května 1951 až 31. října 1954	Hlavní velitelské stanoviště 1. obvodu PLOSÚ	Praha-Kbely
1. listopad 1954 až 30. září 1957	Pomocné velitelské stanoviště 1. obvodu PVOS	Praha-Kbely
15. ledna 1951 až 31. října 1954	Pomocné velitelské stanoviště 2. obvodu PLOSÚ	Olomouc-Hejčín
1. listopad 1954 až 30. září 1957	Pomocné velitelské stanoviště 2. obvodu PVOS	Olomouc-Hejčín
1. října 1951 až 31. října 1954	Pomocné velitelské stanoviště 3. obvodu PLOSÚ	Zvolen-Hájniky
1. listopad 1954 až 28. únor 1955	Pomocné velitelské stanoviště 3. obvodu PVOS	Zvolen-Hájniky

Organizační vývoj Velitelských stanovišť PLOSÚ (PVOS) v letech 1951 až 1957

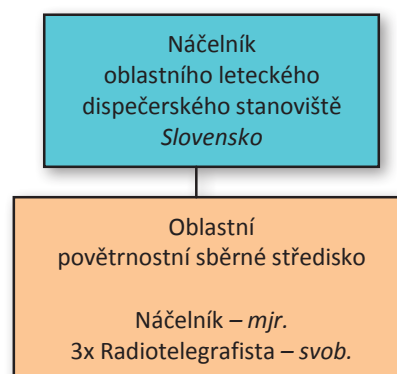
do organizační struktury *Pomocného velitelského stanoviště 2. obvodu PVOS* v Olomouci-Hejčíně. V té době obě nově vzniklá *povětrnostní oddělení* těchto *pomocných velitelských stanovišť PVOS* začala rovněž plnit funkci *Oblastních povětrnostních sběrných středisek Čechy a Morava*.

Původní *Pomocné velitelské stanoviště 3. obvodu PVOS* ve Zvoleně-Hájnikách bylo dne 1. března 1955 bez náhrady zrušeno a jeho působnost byla tehdy převedena na *Pomocné velitelské stanoviště 2. obvodu PVOS* v Olomouci-Hejčíně. V souvislosti se zrušením *3. pomocného velitelského stanoviště letectva* a jeho *Povětrnostního oddělení* ve Zvoleně-Hájnikách bylo na jejích základech dnem 1. listopadu 1954 nově vytvořeno samostatné *Oblastní letecké dispečerské stanoviště Slovensko*, v jehož organizační struktuře potom až do 30. září 1959 působilo *Oblastní povětrnostní sběrné středisko Slovensko*.

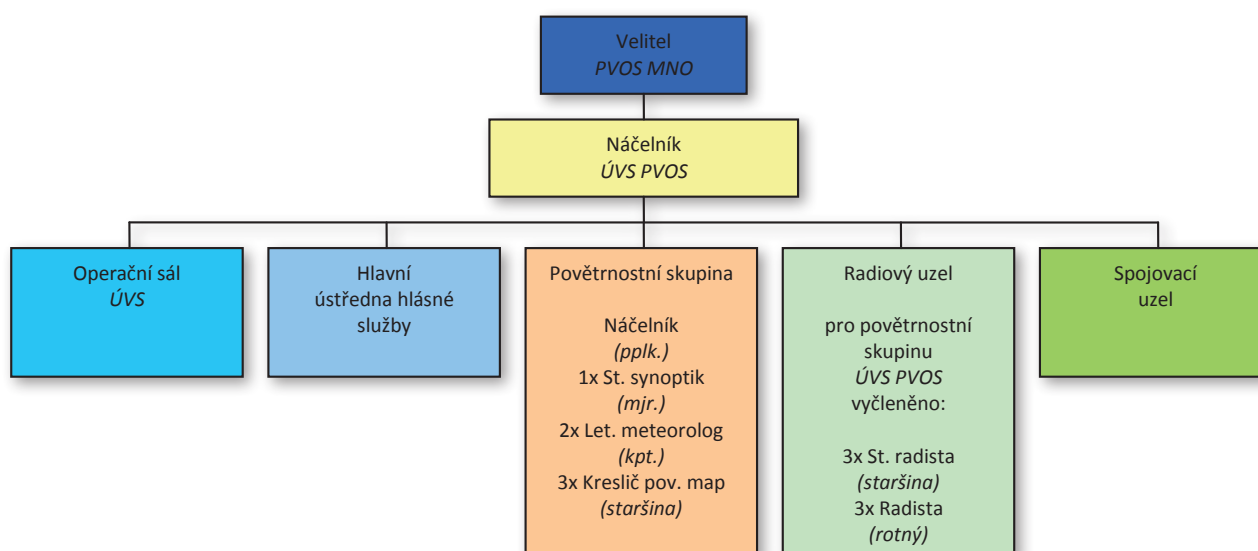
Toto středisko bylo později ke dni 1. října 1959 převedeno do působnosti *Oddělení letecké povětrnostní služby* štábu velitelství *2. stíhací letecké divize* ve Zvoleně. V pozdějším období bylo v jejím rámci toto sběrné středisko dne 23. září 1965 zrušeno a jeho působnost byla převedena na *Sběrné středisko Velitelského stanoviště 2. sboru PVOS* v Brně. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v jiné části této kapitoly.

Jako společný orgán zastřešující působnost tehdejších *Velitelství letectva MNO* a *Velitelství PVOS MNO* bylo ke dni 1. března 1955 vytvořeno systemizované místo *Náměstek MNO pro letectvo a PVOS*, do jehož přímé podřízenosti byla obě reorganizovaná velitelství *MNO* společně převedena.

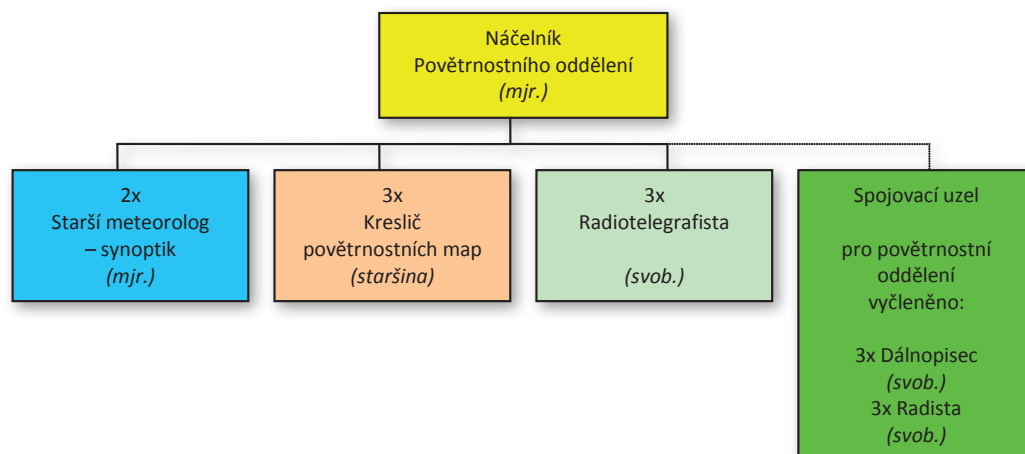
Na základě další společně probíhající reorganizace *Velitelství letectva MNO* a *Velitelství PVOS MNO* bylo dnem 1. ledna 1957 ukončeno období tzv. „*dvojího velení v letectvu*“, kdy vzniklo společné *Velitelství letectva a PVOS MNO* v jehož čele stál *Náměstek MNO pro letectvo a PVOS – Velitel letectva a PVOS*. V důsledku tohoto opatření došlo ke zrušení *Velitelství stíhacího letectva PVOS* v Praze-Karlíně a v té souvislosti rovněž i systemizovaného místa *Náčelník povětrnostní služby PVOS*. K těmto dni bylo rovněž reorganizováno *Hlavní letecké povětrnostní ústředí Velitelství letectva MNO*, které bylo převedeno do podřízenosti *Náčelníka ÚVS letectva a PVOS*, přičemž bylo v létě roku 1957



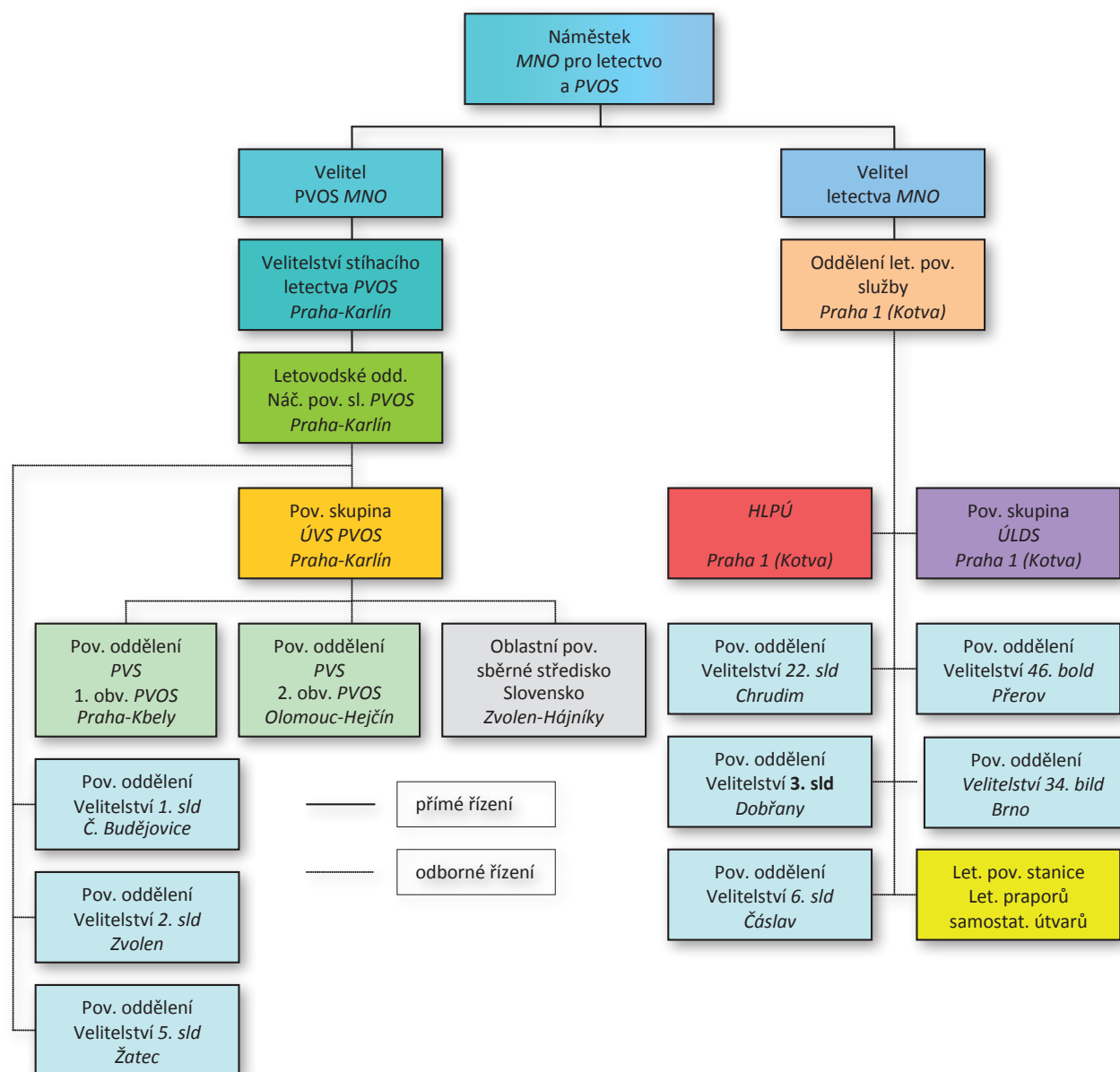
Organizační struktura Povětrnostního sběrného střediska Slovensko v období od 1. listopadu 1954 do 30. září 1959



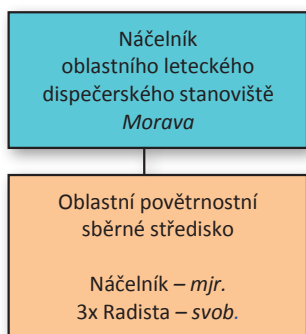
Organizační začlenění a personální struktura Povětrnostní skupiny Ústředního velitelského stanoviště PVOS ke dni 1. března 1955



Organizační a personální struktura Povětrnostních oddělení Pomocných velitelských stanovišť 1. a 2. obvodu PVOS ke dni 1. března 1955



Sestava orgánů povětrnostní služby v působnosti Velitelství letectva MNO a Velitelství PVOS MNO ke dni 31. prosince 1956



Organizační struktura Povětrnostního sběrného střediska Morava v období 1. října 1957 až 30. září 1959

přemístěno do objektu kasáren v Praze-Karlíně. V té době došlo k faktickému ukončení činnosti původní *Povětrnostní skupiny ÚVS PVOS* a *Povětrnostní skupiny ÚLDS*. Jejich dosavadní působnost a příslušný tabulkový počet osob byly dnem 1. října 1957 převedeny do organizační struktury *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí ÚVS letectva a PVOS*, kde byla v té době zřízena nová tabulková místa *Letecký meteorolog pro sál bojového velení* a *Letecký meteorolog pro leteckou dispečerskou službu*. Ve druhé polovině roku 1957 rovněž ukončily svoji činnost *Pomocná velitelská stanoviště 1. a 2. obvodu PVOS* v Praze-Kbelích a Olomouci-Hejčíně.

Na základech *Pomocného velitelského stanoviště 1. obvodu PVOS* bylo dnem 1. října 1957 zřízeno samostatné *Oblastní letecké dispečerské stanoviště Čechy* v Praze-Kbelích, kde však nedošlo k vytvoření žádné organizační struktury povětrnostní služby. V té době byla část počtů osob původního *Povětrnostního oddělení* tohoto pomocného velitelského stanoviště PVOS

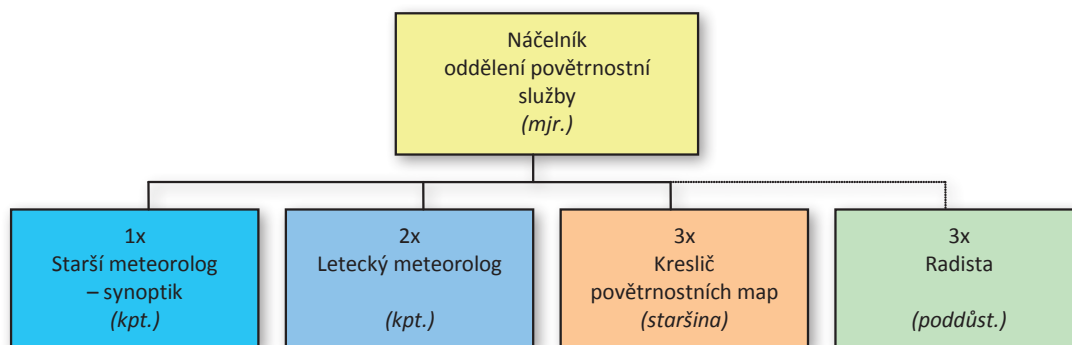
dnem 1. října 1957 převedena ve prospěch *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí ÚVS letectva a PVOS*, které tak zároveň začalo plnit funkci *Oblastního povětrnostního sběrného střediska Čechy*. Později, dnem 1. září 1961 tuto roli převzalo nově vytvořené *Sběrné středisko Velitelského stanoviště 3. sboru PVOS* v Žatci. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v další části této kapitoly.

Povětrnostní oddělení Pomocného velitelského stanoviště 2. obvodu PVOS v Olomouci-Hejčíně bylo dnem 1. října 1957 reorganizováno na *Oblastní povětrnostní sběrné středisko Morava*, které tvořilo součást nově vytvořeného *Oblastního leteckého dispečerského stanoviště Morava* a v jeho organizační struktuře působilo až do 30. září 1959. Dnem 1. října 1959 bylo toto středisko převedeno do působnosti *Oddělení letecké povětrnostní služby* štábu *Velitelství 22. stíhací letecké divize* v Brně v jehož organizační struktuře potom působilo až do 31. srpna 1961, kdy bylo reorganizováno a začalo působit jako *Sběrné středisko Velitelského stanoviště 2. sboru PVOS* v Brně. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v další části této kapitoly.

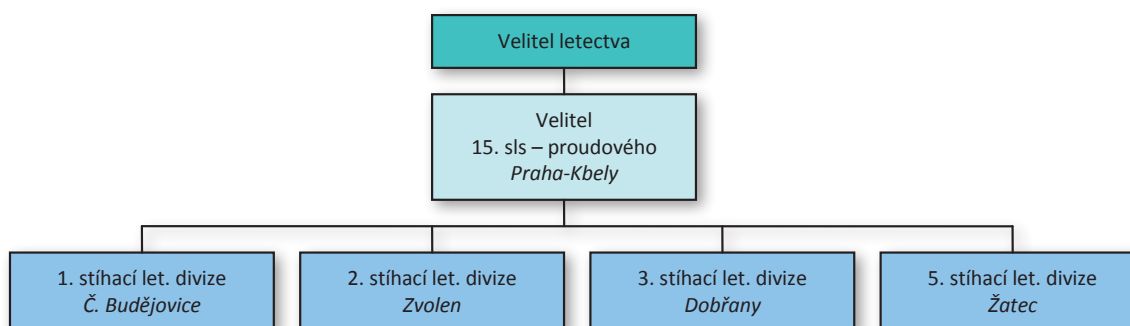
Počátek 50. let byl charakterizován dalším častým zřizováním, přemísťováním, přechíslováním a rušením leteckých divizí, které tehdy působily v:

Velitelství	Jméno
1. stíhací letecká divize	nadporučík Peter HÚKEĽ
2. stíhací letecká divize	nadporučík Štefan ZUŠČÁK
3. stíhací letecká divize	nadporučík Josef DRAXLER
5. stíhací letecká divize	nadporučík Stanislav KARBAN

Přehled náčelníků oddělení povětrnostní služby stíhacích leteckých divizí – proudových v podřízenosti Velitelství 15. stíhacího leteckého sboru – proudového ke dni 31. prosince 1954



Organizační struktura oddělení letecké povětrnostní služby štábů velitelství leteckých stíhacích divizí – proudových ke dni 31. prosince 1952



Sestava stíhacích leteckých divizí – proudových v přímé podřízenosti Velitelství 15. stíhacího leteckého sboru – proudového ke dni 31. prosince 1954

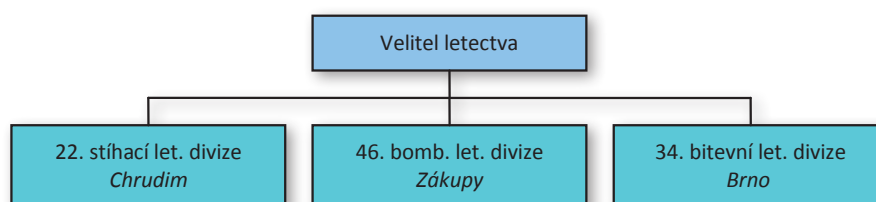
- sestavě 15. leteckého stíhacího sboru – proudového operačně podřízeného Velitelství letectva MNO;
- přímé operační podřízenosti Velitelství letectva MNO.

V souvislosti se zrušením 1., 2. a 3. povětrnostní ústředny byla jejich dosavadní působnost (vyjma úkolů teritoriálního sběru meteorologických zpráv) na konci roku 1952 převedena na jednotlivá oddělení povětrnostní služby, které v té době nově vznikaly v rámci příslušných štábů velitelství leteckých stíhacích divízi – proudových. Ve struktuře těchto oddělení působilo tehdy celkem 7 osob, přičemž v rámci každé *Letecké spojovací rotý Velitelství letecké stíhací divize – proudové* byli v jejich prospěch vyčleněni další 3 radisté. V čele oddělení stál náčelník oddělení, který zároveň zastával funkci *Náčelník povětrnostní služby letecké divize*. V rámci štábů velitelství ostatních leteckých divízi samostatně podřízených Velitelství letectva MNO bylo v té době vytvořeno pouze samostatné systemizované místo *Náčelník povětrnostní služby letecké divize*.

Koncem roku 1954 působily *Oddělení povětrnostní služby* v rámci všech štábů Velitelství stíhacích leteckých divízi – proudových zařazených v přímé podřízenosti Velitelství 15. stíhacího leteckého sboru – proudového.

Při štábech velitelství 22. stíhací, 34. bitevní a 46. bombardovací letecké divize v té době existovaly pouze samostatná systemizovaná místa *Náčelník povětrnostní služby*. Dnem 1. října 1955 došlo ke zřízení příslušných oddělení letecké povětrnostní služby rovněž i u štábů velitelství těchto leteckých svazků.

Od roku 1951 až do počátku 60. let určovaly příslušná usnesení vlády Československé republiky a následná opatření resortu obrany k plnému přechodu letectva na novou proudovou leteckou techniku, celkově jinou organizační strukturu letectva a protiletadlové obrany státního území, změnu jejich úkolů a rovněž celkové změny počtů ČSA (od října 1954 ČSLA) provádění dalších četných reorganizací, redislokací, přejmenování, zřizování a rušení tehdejších leteckých divízi. V souvislosti s příslušnými organizačními a dislokačními změnami jednotlivých velitelství



Sestava leteckých divízi v přímé podřízenosti Velitele letectva MNO ke dni 31. prosince 1954

Velitelství	Jméno
22. stíhací letecké divize	poručík Jaroslav LOCHMAN
34. bitevní letecké divize	nadporučík Bohumír HAVLÍČEK
46. bombardovací letecké divize	nadporučík Miroslav STŘELEČEK

Přehled náčelníků letecké povětrnostní služby leteckých divízi v podřízenosti Velitelství letectva MNO ke dni 31. prosince 1954

Datum	Organizační opatření	Místo dislokace (změna)
22. srpna 1951	vytvoření velitelství 34. lbid	Brno
1. dubna 1952	vytvoření velitelství 5. lsd	Žatec
1. září 1952	vytvoření velitelství 1. lsd	České Budějovice
1. září 1952	vytvoření velitelství 46. lbod	Zákupy
15. března 1953	vytvoření velitelství 166. lsd	Mladá
1. listopadu 1954	zrušení velitelství 166. lsd, redislokace a vytvoření velitelství 2. sld	z Mladé do Zvolena
1. listopadu 1954	přemístění velitelství 22. sld	z Plzně do Chrudimi
1. listopadu 1955	přemístění velitelství 46. bold	ze Zákup do Přerova
1. října 1956	vytvoření velitelství 6. sld	Čáslav
1. října 1958	přemístění velitelství 1. sld	z Č. Budějovic do Bechyně
1. října 1958	přemístění velitelství 22. sld	z Chrudimi do Brna
1. října 1958	zrušení velitelství 34. bild	Brno
1. října 1958	reorganizace velitelství 6. sld na velitelství 34. sbold	Čáslav
1. října 1958	zrušení velitelství 3. sld	Dobřany
1. října 1958	přejmenování velitelství 5. sld na velitelství 3. sld	Žatec
1. října 1960	zrušení velitelství 46. bold	Přerov
1. září 1961	reorganizace velitelství 2. sld na velitelství 2. sbold	Zvolen
1. září 1961	zrušení velitelství 22. sld a vytvoření velitelství 2. sboru PVOS	Brno
1. září 1961	zrušení velitelství 3. sld a vytvoření velitelství 3. sboru PVOS	Žatec

Organizační vývoj velitelství leteckých divízi svazků v letech 1951 až 1961

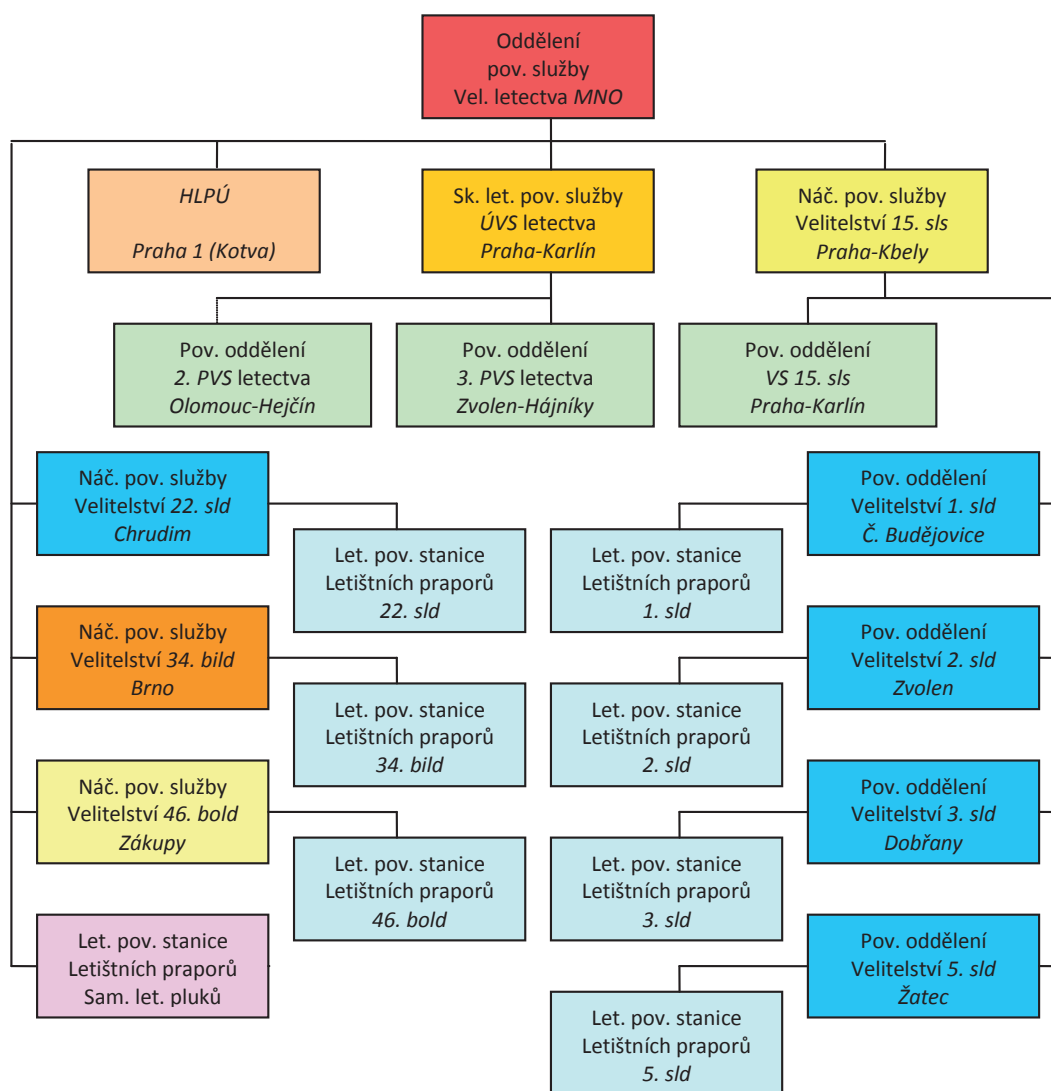
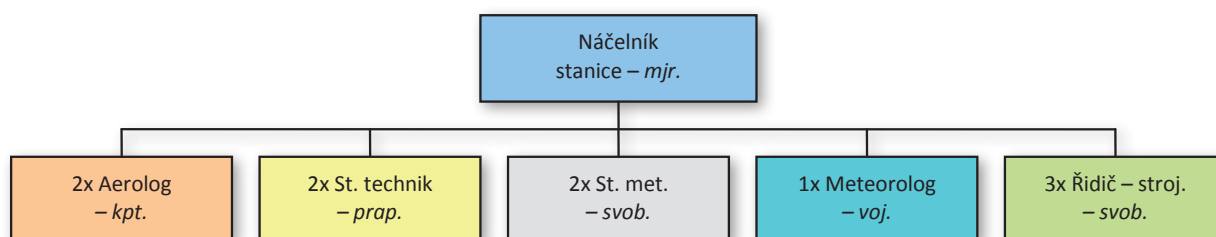


Schéma odborné podřízenosti odborně řídicích a provozních složek vojenské letecké povětrnostní služby ke dni 31. prosince 1954

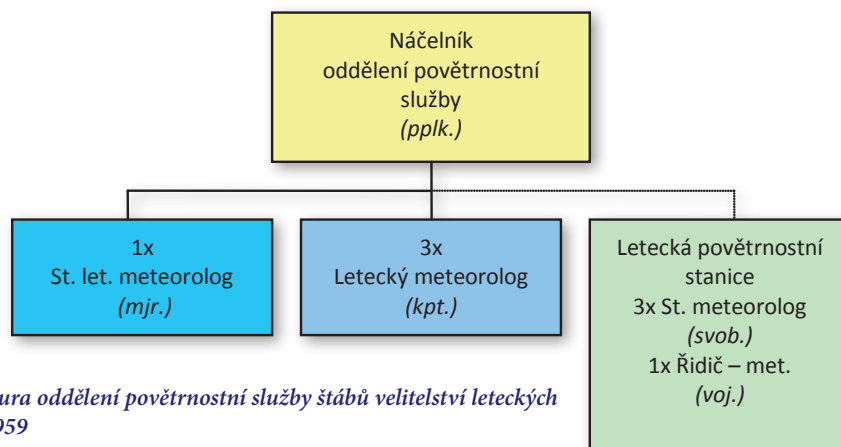


Organizační struktura radiosondážních stanic v podřízenosti velitelství 1. sld, 2. sld a 22. sld ke dni 1. října 1959

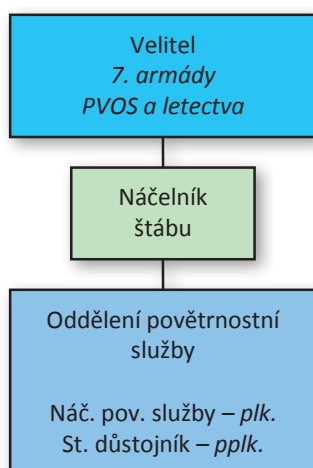
leteckých divizí rovněž souběžně probíhaly odpovídající organizační a dislokační změny v rámci vyšších odborně řídicích a provozních složek povětrnostní služby při velitelství těchto leteckých divizí.

Dnem 1. října 1957 byly, na základě výnosu MNO čj. 0025724 OMS-1957, v sestavě Velitelství 1. stíhací letecké divize v Českých Budějovicích a Velitelství 34. bitevní letecké divize v Brně-Slatině zřízeny dvě Radiosondážní stanice. Náčelníkem stanice v Českých Budějovicích byl ustanoven nadporučík Štefan

Sroka, v Brně potom kapitán Josef Kylar. Ke dni 1. října 1958 byla Radiosondážní stanice v té době zrušené 34. bitevní letecké divize převedena do sestavy Velitelství 22. stíhací letecké divize v Brně. V říjnu roku 1959 byla provedena vnitřní reorganizace obou radiosondážních stanic, přičemž došlo k navýšení jejich počtů osob. Zároveň byla ke dni 1. října 1959 zřízena další Radiosondážní stanice v sestavě Velitelství 2. stíhací letecké divize ve Zvolenu, jejímž náčelníkem byl ustanoven nadporučík Vilém Hřebřina.



Organizační struktura oddělení povětrnostní služby štábů velitelství leteckých divizí od 1. října 1959



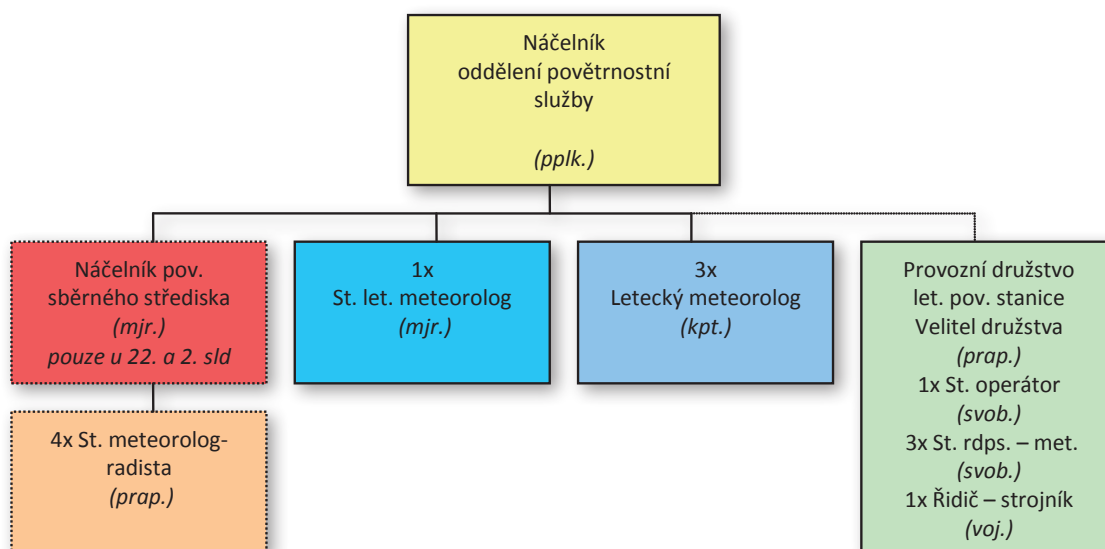
Organizační začlenění a struktura oddělení povětrnostní služby štábu velitelství 7. armády PVOS a letectva ke dni 1. října 1960

Podle výnosu MNO čj. 0045500/1959 GŠ/OMS došlo ke dni 1. října 1959 k reorganizaci oddělení povětrnostní služby působících v rámci štábů velitelství všech tehdejších leteckých divizí. V té době došlo k formálnímu snížení počtů osob a strukturu oddělení tvořilo celkem 5 vojáků v činné službě, přičemž v rámci *Letecké spojovací roty* působící v podřízenosti velitelství letecké divize byla ve prospěch těchto oddělení rovněž zřízena *Letecká povětrnostní stanice*, kterou tvořily další 4 osoby.

V rámci *Oddělení povětrnostní služby* štábů velitelství 22. sld v Brně a 2. sld ve Zvolenu rovněž začaly dnem 1. října 1959 působit *oblastní povětrnostní sběrná střediska Morava a Slovensko*.

Podle výnosu MNO čj. 0062426/1960 GŠ/OMS byl na základě reorganizace tehdejšího *Velitelství letectva a PVOS MNO* a jeho podřízených útvarů dne 1. září 1960 vytvořen smíšený operační svaz v té době označený jako *7. armáda PVOS a letectva* jehož velitelství se nacházelo v Praze-Smíchově. V jeho přímé podřízenosti začaly týž dnem, kromě dalších součástí, rovněž působit všechny tehdejší letecké divize a samostatné letecké útvary. V rámci *Štábu velitelství 7. armády PVOS a letectva* bylo v té době zřízeno *Oddělení povětrnostní služby*. Na systemizované místo *Náčelník povětrnostní služby 7. armády PVOS a letectva* byl ustanoven *podplukovník RNDr. Jaroslav Červený*, místo *Starší důstojník* zastával *major Jozef Okál*.

Ve stejný den došlo rovněž k reorganizaci příslušných *Oddělení povětrnostní služby* působících v rámci všech tehdejších štábů velitelství leteckých divizí. V té době tvořilo



Organizační struktura oddělení povětrnostní služby štábů velitelství leteckých divizí ke dni 1. října 1960

strukturu těchto oddělení nadále celkem 5 osob, přičemž v rámci *Leteckých spojovacích rot* v podřízenosti velitelství leteckých divízi byla ve prospěch těchto oddělení, na základě reorganizace původních *Leteckých povětrnostních stanic*, dále zřízena *provozní družstva leteckých povětrnostních stanic*, která tvořilo dalších 6 osob. V rámci *Oddělení letecké povětrnostní služby* štábů velitelství 22. *sld* v Brně a 2. *sld* ve Zvolenu v té době navíc působily oblastní povětrnostní sběrná střediska *Morava a Slovensko*.

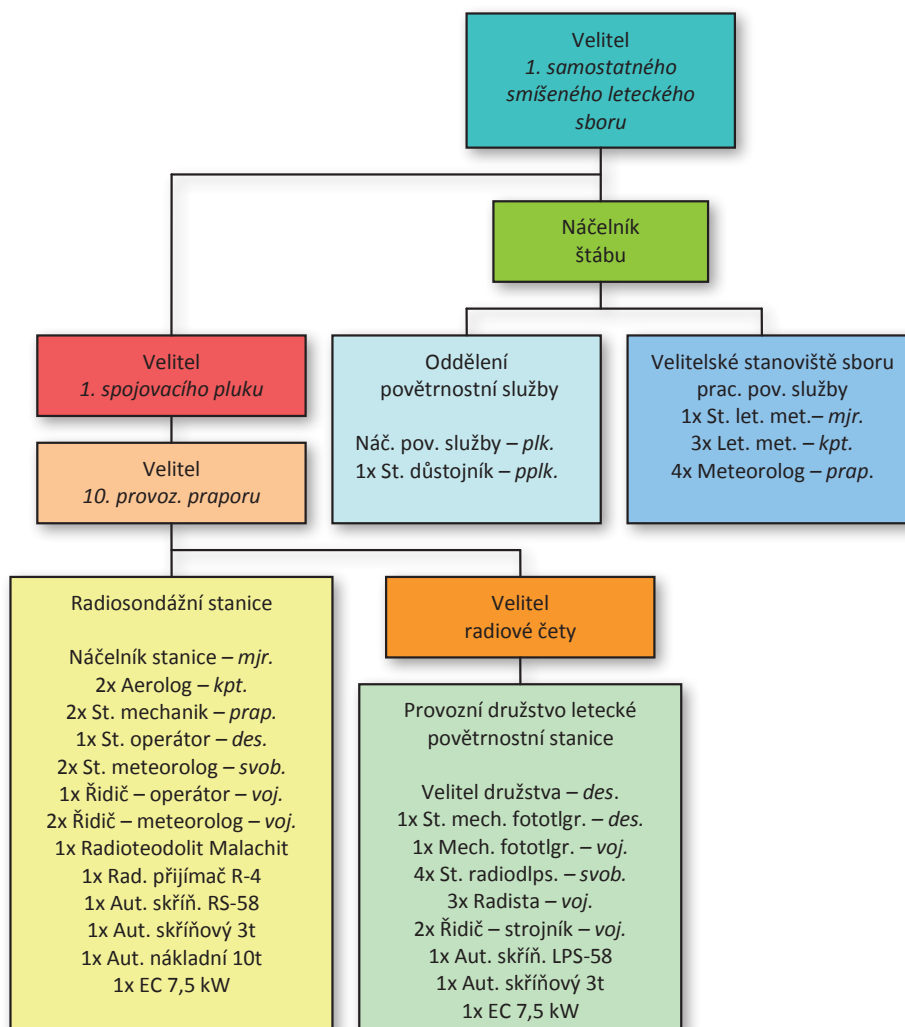
Na základě výnosu MNO čj. 00419-OMS-1961 byly ke dni 1. září 1961 vyčleněny ze sestavy 7. armády PVOS a letectva příslušné letecké divize a rovněž samostatné útvary frontového a vrtulníkového letectva, které v té době vytvořily 1. samostatný smíšený letecký sbor, jehož velitelství bylo dislokováno v Hradci Králové. V rámci štábu velitelství tohoto leteckého sboru bylo v té době zřízeno *Oddělení povětrnostní služby* v jehož čele stál *Náčelník povětrnostní služby 1. samostatného smíšeného leteckého sboru*, kterým byl ustanoven podplukovník RNDr. Jaroslav Červený, místo *Starší důstojník* zastával major Michal Lisoň. Při nově vytvořeném velitelském stanovišti tohoto operačního velitelství letectva bylo rovněž zřízeno *pracoviště povětrnostní služby*, kde v té době působili major Jaroslav Lochman, kapitán František Sedláček, kapitán Miloslav Hejda a kapitán Miroslav Střelec.

Pod vedením kapitána Ladislava Barchánka zároveň v sestavě 10. provozního praporu 1. spojovacího pluku

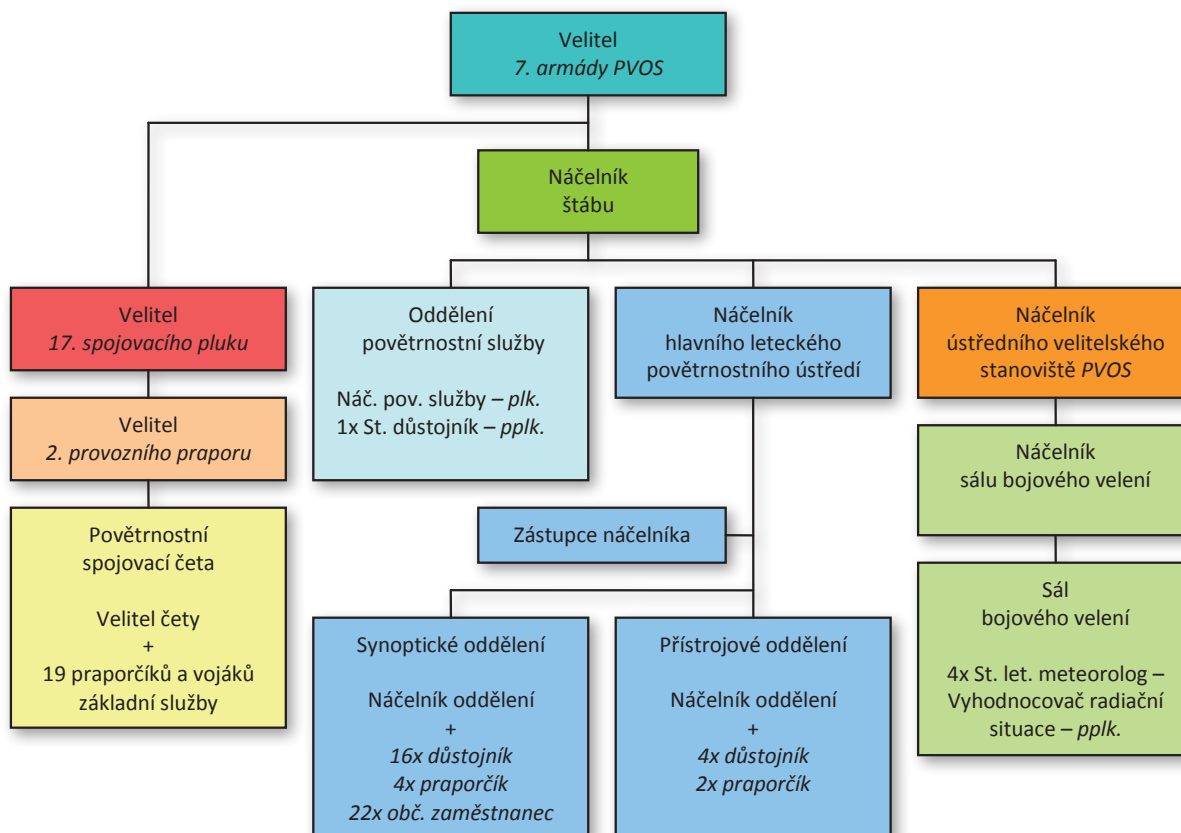
působila *Radiosondážní stanice*, která sem byla v té době převedena od *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí*. Funkce *Aerolog* v té době zastávali kapitán Zdeněk Mrňák a poručík Jindřich Pozler, funkci *Starší mechanik, praporek Zdeněk Richter*. Ve struktuře *Radiové čety 10. provozního praporu* bylo dále začleněno *Provozní družstvo letecké povětrnostní stanice*, které bylo určeno k podpoře činnosti pracoviště povětrnostní služby velitelského stanoviště sboru.

Stejným výnosem MNO bylo dne 1. září 1961 rovněž reorganizováno *Velitelství 7. armády PVOS a letectva* a v té souvislosti bylo přejmenováno na *Velitelství 7. armády PVOS*. Na funkci *Náčelník povětrnostní služby 7. armády PVOS* byl v té době ustanoven kapitán František Pechala, prom. fyz., a místo *Starší důstojník* zastával major Jozef Okál. Zároveň došlo k reorganizaci *Ústředního velitelského stanoviště PVOS a letectva*, když ke dni 1. září 1961 bylo na jeho základě vytvořeno *Ústřední velitelské stanoviště PVOS*. V rámci *Sálu bojového velení ÚVS PVOS* došlo na základě převedení (delimitace) příslušného počtu osob od *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí*, k opětovnému vytvoření původní *Povětrnostní skupiny*. Funkce *Starší letecký meteorolog – Vyhodnocovač radiační situace* v té době například zastávali major Gustav Peša, major Jaroslav Hartig a major Rudolf Krčmář.

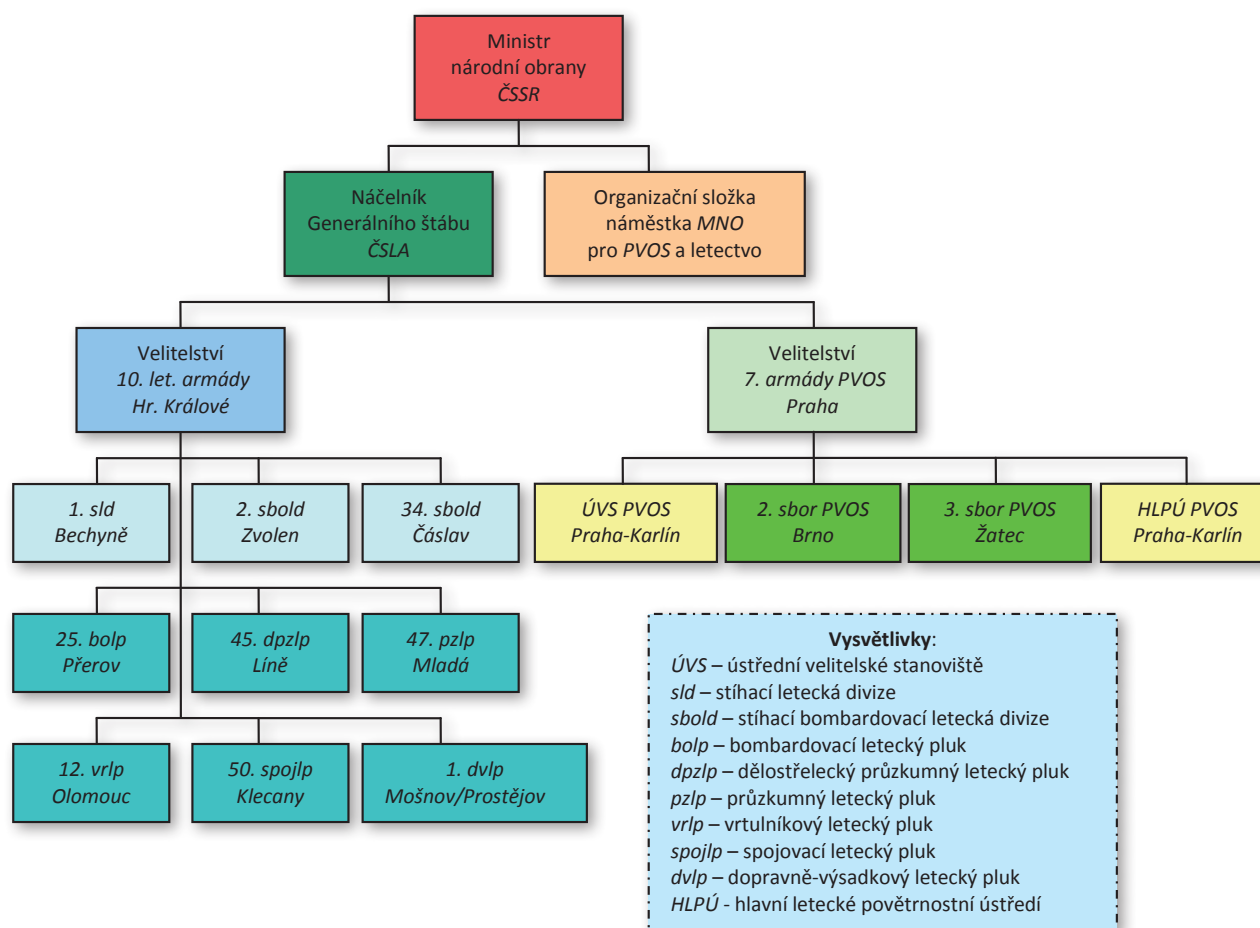
Dnem 1. září 1961 bylo ze sestavy *Ústředního velitelského stanoviště PVOS* rovněž vyčleněno *Hlavní letecké povětrnostní*



Organizační začlenění a struktura orgánů povětrnostní služby velitelství 1. samostatného smíšeného leteckého sboru ke dni 1. září 1961



Organizační začlenění a struktura orgánů povětrnostní služby velitelství 7. armády PVOS ke dni 1. září 1961



Stručná sestava svazků a útvarů 10. letecké armády a 7. armády PVOS a jejich podřízenost ke dni 1. května 1962

ústředí, které jako VÚ 1447 přešlo do samostatné podřízenosti *Náčelníka štábu Velitelství 7. armády PVOS*. Zároveň byla v podřízenosti *2. provozního praporu 17. spojovacího pluku* vytvořena *Povětrnostní spojovací četa*, která byla určena k provádění podpory činností obou provozních složek povětrnostní služby *Velitelství 7. armády PVOS*.

Dnem 1. září 1961 začaly v přímé podřízenosti *Velitele 7. armády PVOS* rovněž působit *2. sbor PVOS* v Brně a *3. sbor PVOS* v Žatci, které vznikly na základě reorganizace původních *22. stíhací letecké divize* a *3. stíhací letecké divize*. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v další části této kapitoly.

Na základě dalšího výnosu MNO čj. 008442/18/62-OMS bylo dnem 1. května 1962, reorganizací *Velitelství 1. samostatného smíšeného leteckého sboru*, vytvořeno *Velitelství 10. letecké armády* v Hradci Králové, v jehož podřízenosti začaly působit tehdejší svazky, útvary a jednotky frontového, vrtulníkového, průzkumného a dopravního letectva. V té době rovněž došlo k reorganizaci organizačních struktur povětrnostní služby tohoto operačního leteckého velitelství. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v další části této kapitoly.

Další organizační vývoj vyšších odborně řídicích a provozních složek vojenské povětrnostní služby v pozdějším období probíhal v působnosti:

1. *Velitelství 10. letecké armády* a jeho nástupnických organizací;
2. *Velitelství 7. armády PVOS* a jeho nástupnických organizací;
3. integrovaného operačního *Velitelství letectva a PVO* a jeho nástupnických organizací;
4. některých dalších vyšších vojenských velitelství.

8.3.1 DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ VYŠŠÍCH ODBORNĚ ŘÍDICÍCH A PROVOZNÍCH SLOŽEK POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY V PŮSOBNOSTI VELITELSTVÍ 10. LETECKÉ ARMÁDY

Reorganizací *Velitelství 1. samostatného smíšeného leteckého sboru* bylo dnem 1. května 1962 zřízeno *Velitelství 10. letecké armády* se sídlem v Hradci Králové, kde v rámci štábu tohoto velitelství nadále působilo *Oddělení povětrnostní služby*. V té době funkci *Náčelník oddělení povětrnostní služby* zastával *podplukovník RNDr. Jaroslav Červený*, který zároveň vykonával funkci *Náčelník povětrnostní služby 10. letecké armády* a v jehož odborné podřízenosti působily všechny součásti povětrnostní služby tohoto leteckého operačního svazu. Systemizované místo *Starší důstojník povětrnostního oddělení* nadále zastával *major Michal Lisoň*. Činnost všech struktur povětrnostní služby působící v rámci *Velitelství 10. letecké armády* a jeho pozdějších nástupnických organizací byla ukončena dne 30. června 1997 v souvislosti se zrušením tohoto velitelství.

Dne 1. května 1962 bylo v rámci *Velitelského stanoviště Velitelství 10. letecké armády* nově zřízeno *Letecké povětrnostní ústředí*, které vzniklo na základě reorganizovaného *Pracoviště*

1961 až 1964	podplukovník RNDr. Jaroslav ČERVENÝ
1964 až 1971	podplukovník RNDr. Vasil STRACHOTA
1971 až 1978	podplukovník Ing. Milan KUCHARÍK
1978 až 1996	plukovník Ing. Zdeněk MRKVICA
1996	podplukovník Ing. František CHYLÍK
1997	major Ing. Jiří ŠRÁMEK

Přehled náčelníků povětrnostní služby 1. samostatného smíšeného leteckého sboru a jeho nástupnických organizací v letech 1961 až 1997

povětrnostní služby Velitelského stanoviště Velitelství 1. samostatného smíšeného leteckého sboru.

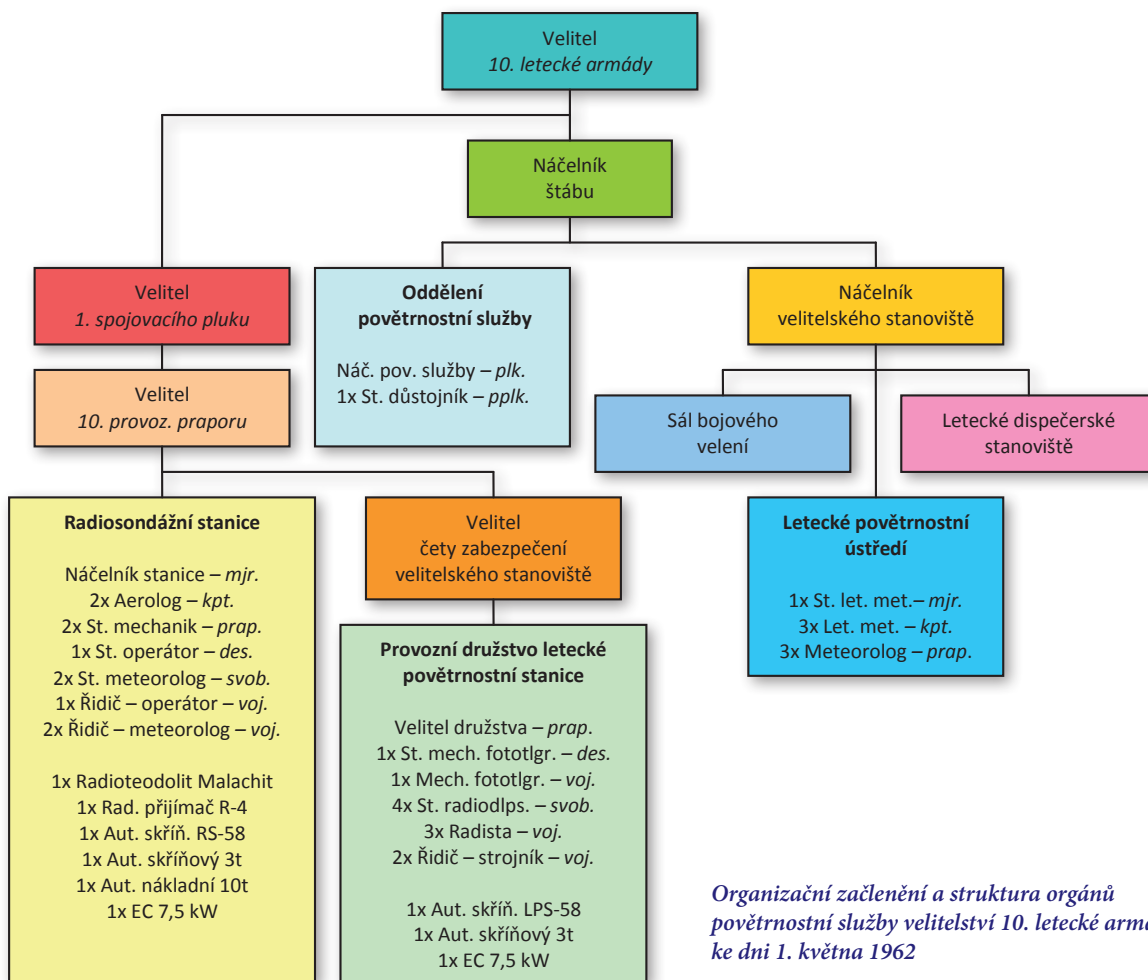
V přímé podřízenosti velitele *10. provozního praporu 1. spojovacího pluku* nadále působila *Radiosondážní stanice*, která zpočátku od 1. září 1961 krátce působila na letišti v Hradci Králové. Na jaře roku 1962 byla přemístěna do katastru obce Kunčice poblíž Hrádku u Nechanic a v rámci další reorganizace začala dne 1. září 1963 působit na letišti v Čáslavi, když byla v té době převedena do přímé podřízenosti *Velitelství 34. stíhací bombardovací letecké divize*. Při další reorganizaci *Velitelství 10. letecké armády* byla ke dni 1. září 1964 v rámci *Leteckého povětrnostního ústředí Velitelského stanoviště* zrušena všechna systemizovaná místa *Meteorolog* a v té době bylo rovněž reorganizováno i *Provozní družstvo letecké povětrnostní stanice Čety zabezpečení velitelského stanoviště*.

Dnem 1. září 1966 bylo na základě výnosu MNO čj. 002900-11-OMS-1966, v rámci další reorganizace *Velitelství 10. letecké armády*, zrušeno *Oddělení povětrnostní služby*, přičemž samostatné systemizované místo *Náčelník povětrnostní služby 10. letecké armády* bylo v té době převedeno do působnosti *Oddělení letového zabezpečení Správy operační a bojové přípravy*.

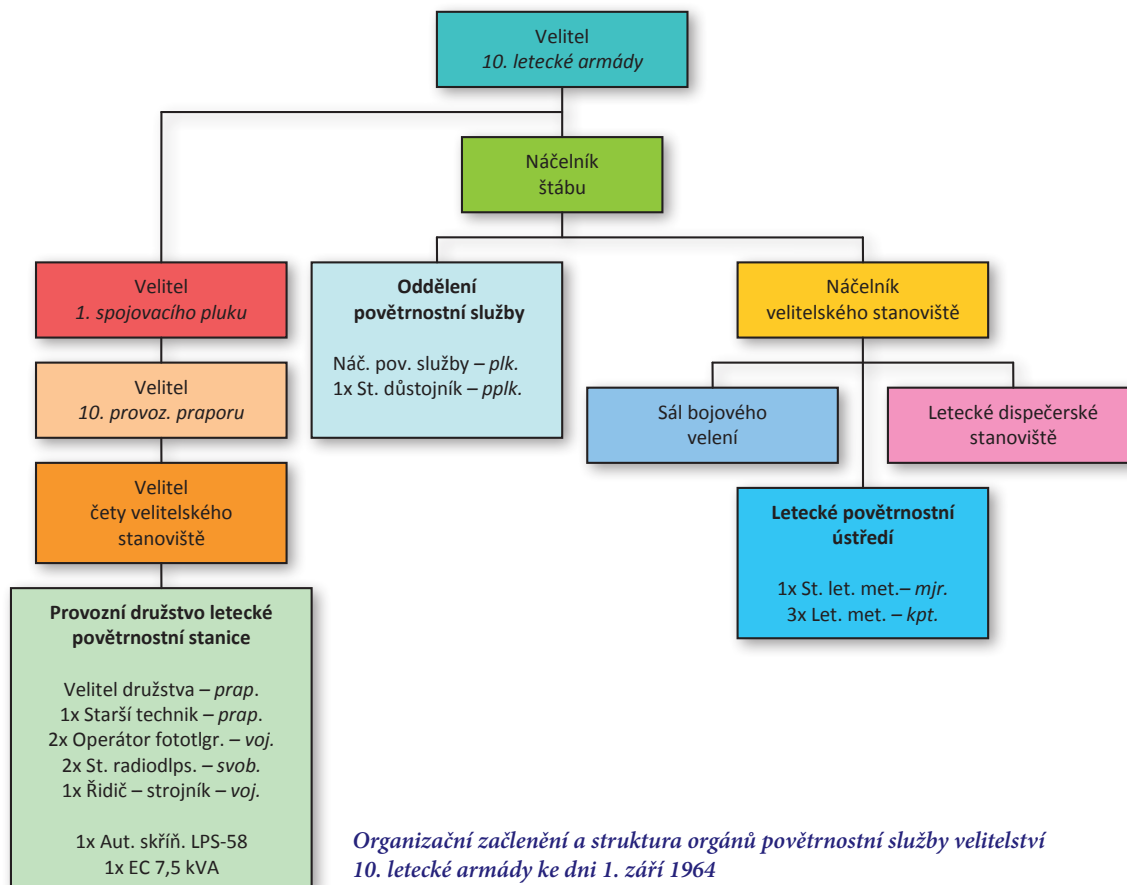
Při dalších reorganizačních změnách realizovaných ke dni 1. září 1968 došlo k převedení funkce *Náčelník povětrnostní služby 10. letecké armády* do přímé podřízenosti *Náčelníka velitelského stanoviště*. Zároveň bylo v té době zřízeno nové systemizované místo *Náčelník leteckého povětrnostního ústředí – Zástupce náčelníka povětrnostní služby*, na které byl ustanoven *major Ing. Milan Kuchařík*. V dalším období až do druhé poloviny roku 1997 působily složky povětrnostní služby *Velitelství 10. letecké armády* a jeho nástupnických organizací bez podstatných organizačních změn.

Období	Název operačního velitelství	Místo dislokace
1. září 1961 až 30. dubna 1962	Velitelství 1. samostatného smíšeného leteckého sboru	Hradec Králové
1. května 1962 až 31. října 1990	Velitelství 10. letecké armády	Hradec Králové
1. listopadu 1990 až 31. října 1993	Velitelství 1. smíšeného leteckého sboru	Hradec Králové
1. listopadu 1993 až 30. června 1997	Velitelství 4. sboru taktického letectva	Hradec Králové

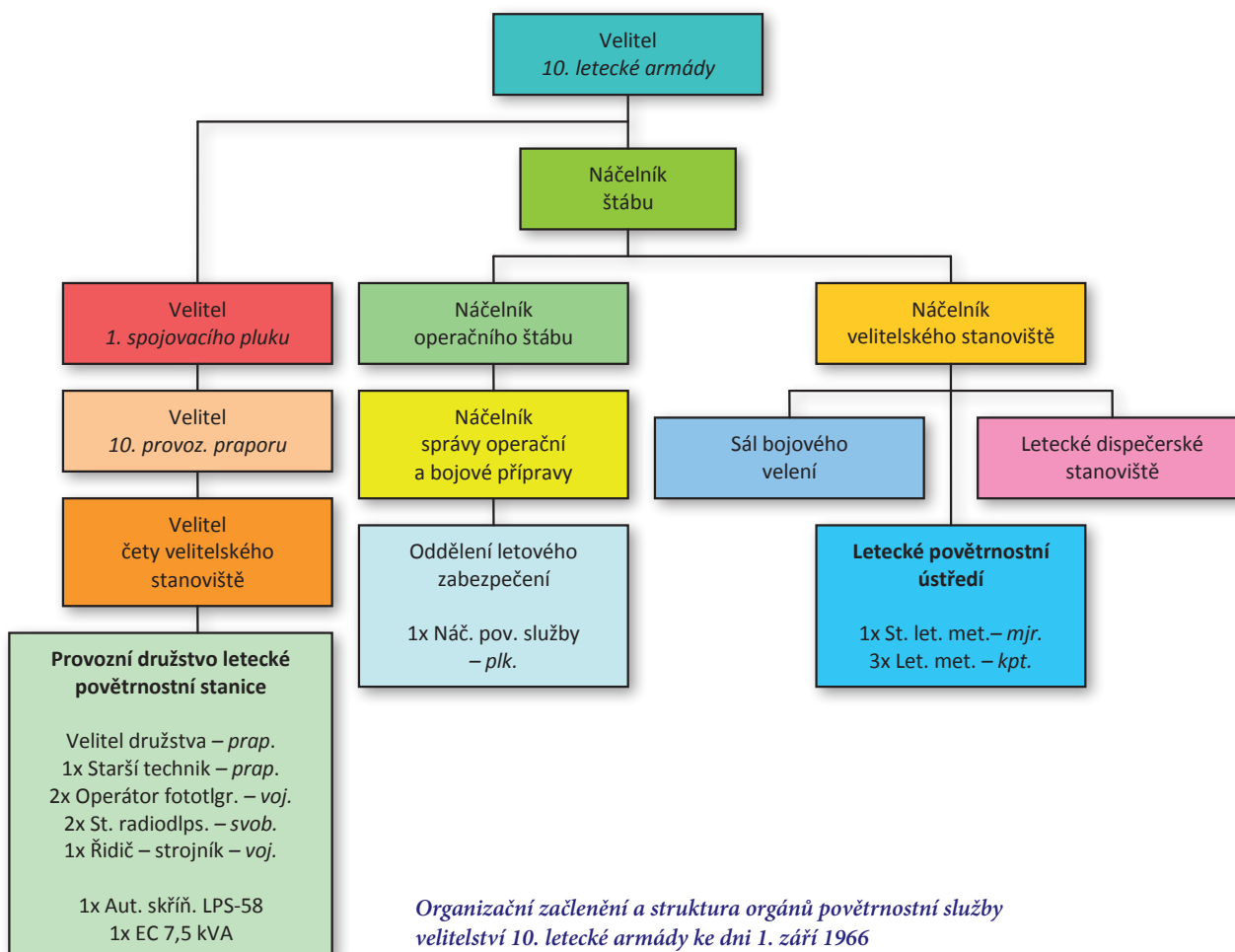
Organizační vývoj Velitelství 1. samostatného smíšeného leteckého sboru a jeho nástupnických organizací v letech 1961 až 1997



Organizační začlenění a struktura orgánů povětrnostní služby velitelství 10. letecké armády ke dni 1. května 1962



Organizační začlenění a struktura orgánů povětrnostní služby velitelství 10. letecké armády ke dni 1. září 1964



Úkolem leteckých svazků, útvarů a jednotek 10. letecké armády bylo v době válečného ohrožení nebo napadení státu vytvářet letectvo Československého frontu, provádět všestrannou vzdušnou podporu vlastních pozemních vojsk a rovněž působit na část sil 2. armádního sboru, včetně sil a prostředků protizvůšné obrany Německé spolkové republiky.

Za účelem zabezpečení velení a řízení letectva rozvinutého Československého frontu byl v posádce Mladotice-Zastávka v údolí potoka Chladná na okrese Plzeň-sever zřízen VÚ 5626, který měl v době válečného ohrožení nebo válečného stavu plnit funkci podzemního zodolněného Hlavního místa velení letectva Československého frontu, které by v případě potřeby bylo vytvářeno na platformě tehdejšího Velitelství 10. letecké armády.

Nedílnou součástí tohoto předběžně technicky vybudovaného a provozně udržovaného zařízení tvořilo kromě sálu bojového velení a dalších pracovišť rovněž válečné pracoviště Leteckého povětrnostního ústředí frontového letectva a jeho zabezpečujícího Provozního družstva letecké povětrnostní stanice.

Objekt zodolněného podzemního velitelského stanoviště začal být budován již v průběhu roku 1957. Při předání do podřízenosti Velitelství 1. samostatného smíšeného leteckého sboru v roce 1961 působilo, z důvodu utajení, tehdejší částečně personálně obsazené podzemní zodolněné Hlavní místo velení letectva Československého frontu pod legendovým krycím názvem Pobočka 1. zdravotnické základny Bystřice pod Hostýnem, později od roku 1969 jako 10. sklad zdravotnického materiálu Plzeň.

V roce 1992 byl VÚ 5626 zrušen a v roce 1996 byl objekt armádou definitivně opuštěn.

Od 1. května 1962 v přímé odborné podřízenosti Náčelníka povětrnostní služby 10. letecké armády působily příslušná

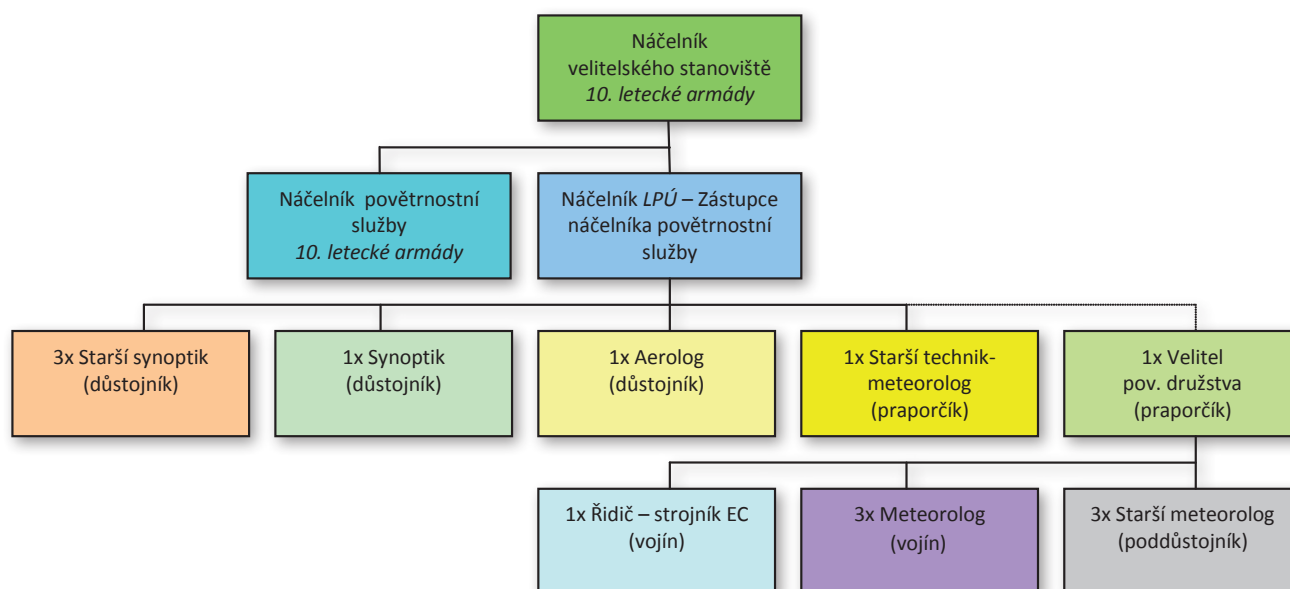
Oddělení povětrnostní služby zřízená v rámci štábů velitelství jednotlivých divízi frontového letectva.

V té době tvořilo strukturu těchto oddělení celkem 5 osob. V čele oddělení stál jeho náčelník, který zároveň zastával funkci Náčelníka povětrnostní služby letecké divize, v jehož odborné podřízenosti působily všechny součásti povětrnostní služby příslušné letecké divize.

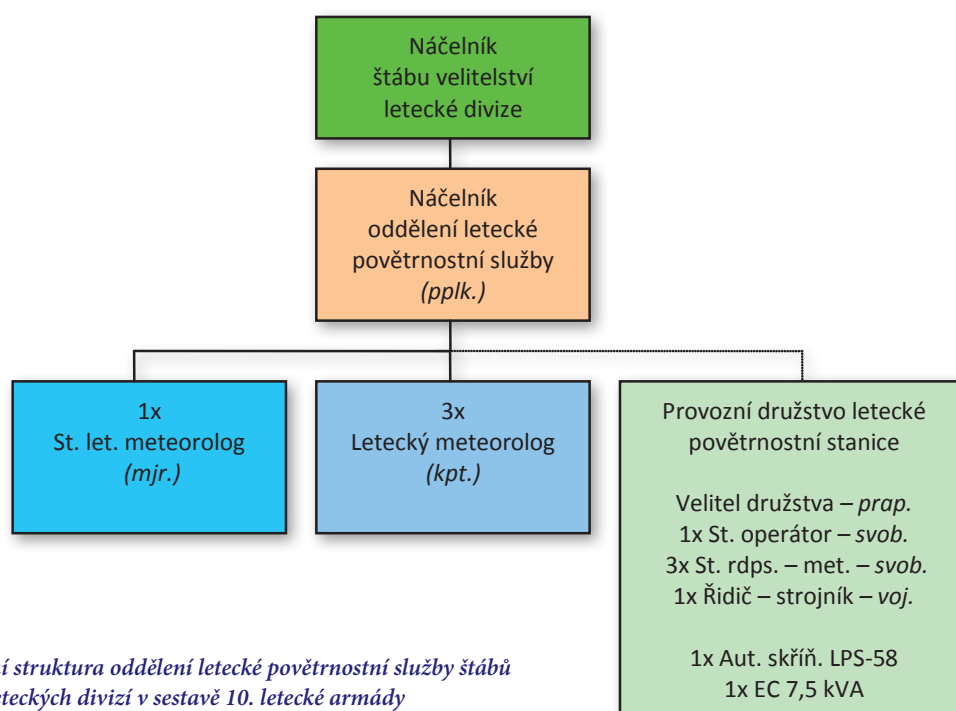
V sestavě letecké spojovací rotý zařazené do podřízenosti velitelství každé letecké divize působilo ve prospěch podpory činnosti povětrnostního oddělení svazku příslušné provozní družstvo letecké povětrnostní stanice, které tvořilo dalších 6 osob.

V přímé odborné podřízenosti každého Náčelníka povětrnostní služby letecké divize se rovněž nacházely letecké povětrnostní stanice příslušných praporů pozemního zabezpečení navigace, které působily v podřízenosti leteckých pluků v sestavě příslušné letecké divize. V roce 1963 přešly tyto povětrnostní stanice do přímé podřízenosti náčelníků štábů příslušných leteckých pluků.

Koncem 60. let došlo k dílčí reorganizaci všech Oddělení povětrnostní služby štábů velitelství leteckých divízi. V té době bylo systemizované místo Náčelníka povětrnostní služby letecké divize samostatně převedeno do přímé podřízenosti Náčelníka štábu velitelství letecké divize, v jehož přímé podřízenosti rovněž začalo působit povětrnostní středisko svazku – PSS, které vzniklo na základě reorganizovaného původního Oddělení povětrnostní služby. V jejich čele stál Náčelník PSS, který zároveň zastával funkci Zástupce náčelníka povětrnostní služby letecké divize. V té době byly rovněž reorganizovány provozní družstva leteckých povětrnostních stanic a jako povětrnostní družstva v té době přešly do působnosti velitele roty technického zabezpečení praporu spojení a RTZ v přímé podřízenosti velitele letecké



Stručná organizační a personální struktura povětrnostní služby v rámci Velitelství 10. letecké armády ve druhé polovině 90. let



Organizační struktura oddělení letecké povětrnostní služby štábu velitelství leteckých divizí v sestavě 10. letecké armády ke dni 1. května 1962

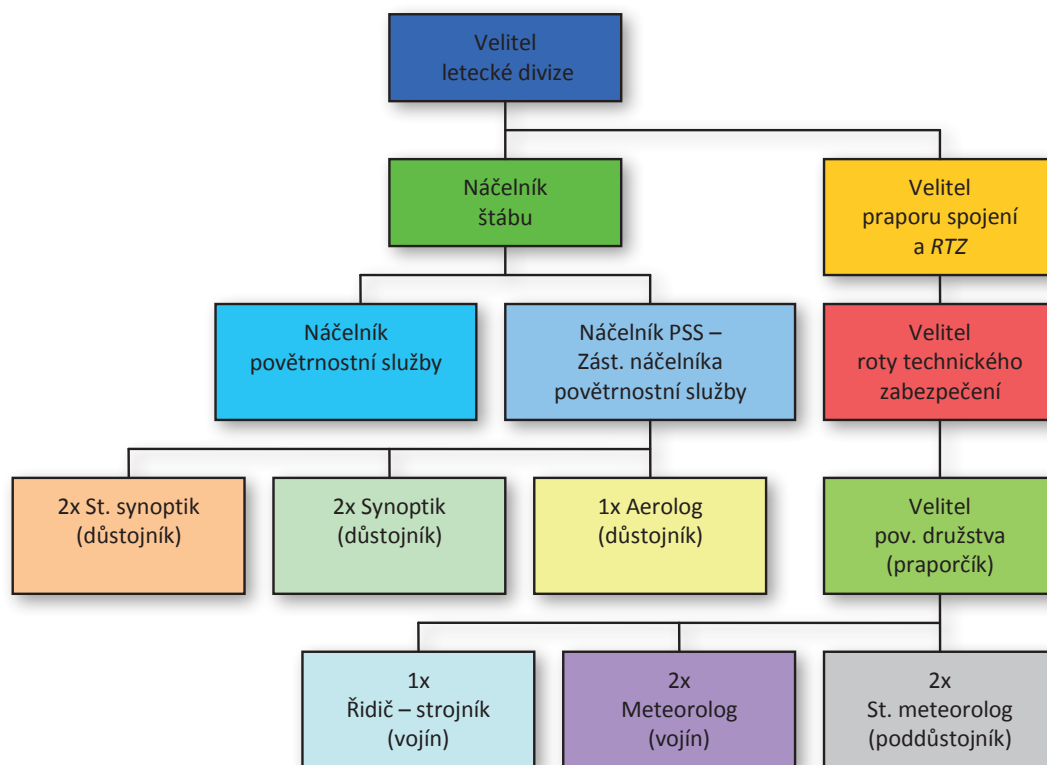
divize. Od 70. let až do doby svého zrušení působily organizační struktury povětrnostní služby v rámci všech velitelství leteckých divizí bez podstatných organizačních změn.

Oddělení letecké povětrnostní služby Velitelství 1. stíhací letecké divize vzniklo původně ve druhé polovině roku 1952 v rámci tehdejšího Velitelství 1. letecké stíhací divize – proudové v Českých Budějovicích, která byla v září roku 1958 přemístěna do Bechyně.

V odborné podřízenosti Náčelníka povětrnostní služby 1. stíhací letecké divize působila rovněž Povětrnostní radiosondážní stanice, která byla dne 1. října 1957 původně zřízena v Českých

Budějovicích. V roce 1970 byla přemístěna do Bechyně, kde byla v roce 1969 rovněž zřízena Povětrnostní radiolokační stanice vybavená meteorologickým radiolokátorem MRL-1. Na základě reorganizace těchto stanic bylo zde v roce 1977 zřízeno sloučené Povětrnostní radiolokační a radiosondážní středisko působící v přímé podřízenosti Velitelství 1. stíhací letecké divize. Činnost rozhodující většiny organizačních struktur povětrnostní služby Velitelství 1. stíhací letecké divize byla ukončena dne 30. září 1990 v souvislosti se zánikem velitelství tohoto leteckého svazku.

V říjnu roku 1990 bylo reorganizováno Povětrnostní radiolokační a radiosondážní středisko a v dalším období zde v podřízenosti velitelství 9. stíhacího leteckého pluku v Bechyni působila Meteorologická radiolokační stanice. V roce 1993 byla



Organizační struktura odborně řídicích a provozních složek povětrnostní služby velitelství leteckých divizí v podřízenosti velitelství 10. letecké armády v průběhu 80. a 90. let

1952 až 1958	major Peter HÚKEĽ
1958 až 1964	major RNDr. Vasil STRACHOTA
1964 až 1971	major Josef SMETANA
1971 až 1985	podplukovník Antonín RYCHTAŘÍK
1985 až 1990	podplukovník Ing. Josef HÁJEK
1990	major Ing. Antonín HRUŠKA

Přehled náčelníků povětrnostní služby 1. letecké stíhací divize – proudové a jejich nástupnických organizací v letech 1952 až 1990

převedená do podřízenosti *Letištní správy* Bechyně, od roku 1995 byla součástí organizační struktury *Letištní správy* České Budějovice a dnem 1. července 1997 byla začleněna do struktury tehdejšího *Povětrnostního ústředí* Praha. Svoji činnost ukončila v září roku 2000 v souvislosti se zahájením provozu nového automatického meteorologického radiolokátoru *Českého hydrometeorologického ústavu* umístěného na kopci Praha v Brdech.

Oddělení letecké povětrnostní služby Velitelství 2. stíhací bombardovací letecké divize původně vzniklo počátkem roku 1953 původně v rámci tehdejšího Velitelství 166. letecké stíhací divize – proudové v Mladé, které bylo v roce 1954 jako Velitelství 2. stíhací letecké divize přemístěno do Zvolena. Zde bylo v roce

1953 až 1955	nadporučík Štefan ZUŠČÁK
1955 až 1965	podplukovník Andrej SOBEK
1965 až 1969	major RNDr. Ivan ČAVOJSKÝ

Přehled náčelníků povětrnostní služby 166. letecké stíhací divize a jejich nástupnických organizací v letech 1953 až 1969

1961 reorganizováno na *Velitelství 2. stíhací bombardovací letecké divize* a následně dne 23. září 1965 redислоkováno do Přerova, kde působilo v přidělené budově uvnitř města v Čechově ulici až do svého zrušení v roce 1969.

Od 1. října roku 1959 působila v odborné podřízenosti *Náčelníka povětrnostní služby 2. stíhací letecké divize* rovněž *Povětrnostní radiosondážní stanice*, která zůstala až do roku 1967 dislokovaná na letišti ve Zvoleně, kdy byla přemístěna na letiště v Přerově. Jako součást tohoto oddělení od roku 1959 až do září roku 1965 působilo *Povětrnostní sběrné středisko – Slovensko*, jehož působnost v souvislosti s přemístěním velitelství divize do Přerova byla v té době předána *Povětrnostnímu sběrnému středisku – Morava*, působícího v rámci *Velitelského stanoviště 2. sboru PVOS* v Brně. Činnost všech organizačních struktur povětrnostní služby *Velitelství 2. stíhací bombardovací letecké divize* byla ukončena dne 1. září 1969 v souvislosti se zrušením velitelství tohoto leteckého svazku.

Oddělení letecké povětrnostní služby Velitelství 34. stíhací bombardovací letecké divize v Čáslavi vzniklo v říjnu roku 1956 v rámci zde nově vytvořeného původního *Velitelství*

1956 až 1958	kapitán Pavol JAKUBEC
1958 až 1963	kapitán Milan KUCHARÍK
1963 až 1967	kapitán Jozef FLUX, prom. fyz.
1967 až 1968	major RNDr. Zdeněk SMUTNÝ
1968 až 1969	major Ing. Karel BURIAN
1970 až 1985	podplukovník Ing. Pavel KOTLÁŘ
1985 až 1991	podplukovník Ing. Milan SKÁLA
1991 až 1992	podplukovník Ing. Jiří SMUTEK

Přehled náčelníků povětrnostní služby 6. stíhací letecké divize a jejich nástupnických organizací v letech 1956 až 1992

6. stíhací letecké divize, která byla v září roku 1958 reorganizována na 34. stíhací bombardovací leteckou divizi.

V odborné podřízenosti *Náčelníka povětrnostní služby 34. stíhací bombardovací letecké divize* působila od 1. září 1963 *Povětrnostní radiosondážní stanice*, která byla na letišti v Čáslavi převedena z podřízenosti *Velitelství 10. letecké armády*. V roce 1973 byla přemístěna do Chrudimi, kde v roce 1974 došlo rovněž ke zřízení *Povětrnostní radiolokační stanice*, která byla vybavena meteorologickým radiolokátorem MRL-1. Na základě reorganizace obou stanic zde bylo v roce 1977 zřízeno společné *Povětrnostní radiolokační a radiosondážní středisko* působící v přímé podřízenosti *Velitelství 34. stíhací bombardovací letecké divize*. Činnost většiny struktur povětrnostní služby *Velitelství 34. stíhací bombardovací letecké divize* byla ukončena dne 31. března 1992 v souvislosti se zrušením velitelství tohoto leteckého svazku.

V té době bylo reorganizováno *Povětrnostní radiosondážní středisko*. Jeho *Povětrnostní radiosondážní stanice* byla zrušena a koncem roku 1992, v rámci procesu dělení společného státu při delimitaci počtů techniky ozbrojených sil ČSFR, předána ve prospěch *Povětrnostní služby Ozbrojených sil Slovenské republiky*. Samostatná *Povětrnostní radiolokační stanice* byla převedena do podřízenosti *Velitelství 30. bitevního leteckého pluku* a v roce 1994 přešla do podřízenosti *Velitelství 34. základny školního letectva* v Pardubicích, kde působila až do srpna roku 2000, kdy byla rovněž zrušena v souvislosti se zahájením provozu automatického meteorologického radiolokátoru *Českého hydro-meteorologického ústavu* umístěného na kopci Praha v Brdech.

Oddělení letecké povětrnostní služby Velitelství 46. dopravně výsadkové letecké divize vzniklo dne 1. září 1964 v Olomouci. Na systemizované místo *Náčelník oddělení letecké povětrnostní služby* byl ustanoven major Dušan Brunek. Činnost *Oddělení letecké povětrnostní služby Velitelství 46. dopravně výsadkové letecké divize* byla ukončena dne 1. září 1969 v souvislosti se zrušením velitelství této letecké divize.

V přímé odborné podřízenosti *Náčelníka povětrnostní služby 10. letecké armády* se rovněž dále nacházely *Letecké povětrnostní stanice* působící v rámci jednotlivých *praporů pozemního zabezpečení navigace* v podřízenosti samostatných leteckých útvarů:

- 1. *dopravního výsadkového leteckého pluku* Ostrava-Mošnov / Prostějov;
- 25. *bombardovacího leteckého pluku* Přerov;
- 45. *dělostřeleckého průzkumného leteckého pluku* Líně u Plzně;
- 47. *průzkumného leteckého pluku* Mladá;
- 50. *spojovacího leteckého pluku* Klecany u Prahy (od března 1963 Praha-Kbely).

Dále se v přímé odborné podřízenosti *Náčelníka povětrnostní služby 10. letecké armády* od 15. srpna 1962 nacházela *Letecká povětrnostní stanice 18. praporu pozemního zabezpečení navigace 12. vrtulníkového pluku* v Olomouci. Dnem 1. září 1964 byla zřízena *Letecká povětrnostní stanice 24. vrtulníkového pluku* v Brně-Černovicích. Ve stejný den přešly tyto *letecké povětrnostní stanice* společně *Leteckou povětrnostní stanicí 1. dopravně výsadkového leteckého pluku* v Mošnově do přímé odborné podřízenosti *Náčelníka povětrnostní služby 46. dopravně výsadkové divize* v Olomouci. V jeho odborné podřízenosti se rovněž nacházela *Letecká povětrnostní stanice* samostatně 2. *spojovací letky*, která působila ve prospěch tehdejšího *Velitelství 2. vojenského okruhu* v Trenčíně.

Všechny *letecké povětrnostní stanice* působící v sestavě *10. letecké armády*, v souvislosti s celkovou reorganizací tehdejších *praporů pozemního zabezpečení navigace*, byly dne 1. září 1963 převedeny do organizační struktury štábů velitelství příslušných leteckých pluků nebo samostatných letek. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v kapitole 8.4.1.

Do přímé odborné podřízenosti náčelníka povětrnostní služby 10. letecké armády přešly dnem 1. září 1964 rovněž letecké povětrnostní stanice samostatných jednotek vrtulníkového letectva, které tehdy zahájily činnost ve prospěch tehdejšího *Velitelství 1. armády* v Příbrami a jeho podřízených vševojskových svazků:

- 1. *spojovací letka* Příbram;
- 1. *vrtulníková letka* Slaný;
- 13. *vrtulníková letka* Mladá;
- 19. *vrtulníková letka* Plzeň-Bory;
- 20. *vrtulníková letka* Karlovy Vary.

Zároveň v té době přešly do odborné podřízenosti náčelníka povětrnostní služby 10. letecké armády další letecké povětrnostní stanice samostatných útvarů vojskového letectva, které tehdy zahájily činnost ve prospěch tehdejšího *Velitelství 4. armády* v Táboře a jeho podřízených vševojskových svazků:

- 4. *spojovací letka* Bechyně;
- 2. *vrtulníková letka* Klatovy;
- 4. *vrtulníková letka* Havlíčkův Brod;
- 9. *vrtulníková letka* Písek (od 1. září 1965);
- 15. *vrtulníková letka* České Budějovice.

Samostatné útvary vojskového letectva a rovněž jejich letecké povětrnostní stanice byly dnem 1. září 1965 převedeny do přímé podřízenosti orgánů řízení vojskového letectva nově vytvořených *Velitelství Západního vojenského okruhu* v Příbrami a *Velitelství Středního vojenského okruhu* v Táboře. Tyto velitelství vznikly na základě reorganizace *Velitelství 1. armády* a *Velitelství 4. armády* a jejich složky pro řízení vrtulníkového letectva po stránce odborné nadále podléhaly příslušným odborným orgánům *Velitelství 10. letecké armády*. V organizačních strukturách velitelství těchto okruhů byla v té době sice zřízena příslušná odborně-řídící složka povětrnostní služby, která měla na této úrovni velení a řízení odpovídat za organizaci povětrnostního zabezpečení podřízených jednotek vojskového letectva. Tato systemizovaná místa však z důvodu nedostatku odborného personálu zůstala dlouhodobě neobsazena. Proto byla působnost odborného řízení povětrnostní služby obou velitelství vojenských okruhů přechodně převedena na *Hydrometeorologickou skupinu Operační správy Generálního štábu*, která tuto roli plnila až do roku 1968, v případě *Velitelství 4. armády* potom až do roku 1971.

8.3.2 DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ VYŠŠÍCH ODBORNĚ ŘÍDÍCÍCH A PROVOZNÍCH SLOŽEK POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY V PŮSOBNOSTI VELITELSTVÍ 7. ARMÁDY PVOS

Dnem 1. září 1961, v souvislosti s vyčleněním svazků a útvarů frontového letectva, bylo na základě zrušeného operačního *Velitelství 7. armády PVOS a letectva* nově vytvořeno *Velitelství 7. armády PVOS*. V příštím období, až do roku 1997, prošlo toto operační velitelství dalším organizačním vývojem.

V rámci štábu tohoto smíšeného operačního svazu PVOS bylo rovněž zřízeno *Oddělení povětrnostní služby*. Na systemizované místo *Náčelník oddělení povětrnostní služby*, který zároveň

Období	Název operačního velitelství	Místo dislokace
1. září 1961 až 31. prosince 1975	Velitelství 7. armády PVOS	Praha-Smíchov
1. ledna 1976 až 30. dubna 1981	Velitelství PVOS	Praha-Smíchov
1. května 1981 až 30. dubna 1990	Velitelství PVOS	Stará Boleslav
1. května 1990 až 31. října 1993	Velitelství letectva a PVO	Stará Boleslav
1. listopadu 1993 až 30. června 1997	Velitelství 4. sboru PVO	Stará Boleslav

Organizační vývoj Velitelství 7. armády PVOS a jeho nástupnických organizací v letech 1961 až 1997

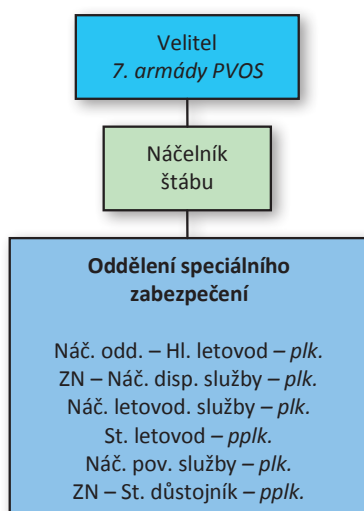
1961 až 1967	major RNDr. Ing. František PECHALA
1967 až 1970	podplukovník RNDr. Bohdan ŠTENGL
1970 až 1984	plukovník RNDr. Antonín GRYC
1984 až 1990	podplukovník RNDr. František SOCHOR
1990 až 1991	plukovník RNDr. Vladimír NOVÁK
1991 až 1993	plukovník RNDr. František SOCHOR
1993 až 1997	major Ing. Robert PIWKO

Přehled náčelníků povětrnostní služby 7. armády PVOS a jejich nástupnických organizací v letech 1961 až 1997

vykonával funkci *Náčelník povětrnostní služby 7. armády PVOS* byl v té době ustanoven *kapitán František Pechala, prom. fyz.*, v jehož odborné podřízenosti působily všechny součásti povětrnostní služby tohoto operačního svazu. Systemizované místo *Starší důstojník* zastával *major Jozef Okál*.

V souvislosti s vnitřní reorganizací *Velitelství 7. armády PVOS* došlo dne 31. srpna 1962 ke zrušení příslušných oddělení letovodské, dispečerské a povětrnostní služby a na jejich základech bylo dnem 1. září vytvořeno společné *Oddělení speciálního zabezpečení*.

Ke dni 1. září 1977, po odchodu *podplukovníka Jozefa Okála* do výslužby, bylo v souvislosti s vnitřní reorganizací *Velitelství PVOS* zrušeno systemizované místo *Zástupce náčelníka povětrnostní služby PVOS*. Působení *Náčelníka povětrnostní služby PVOS* bylo ukončeno ke dni 30. června 1997 v souvislosti se zrušením nástupnické organizace *Velitelství 7. armády PVOS*, tehdejšího *Velitelství 4. sboru PVO*.



Organizační začlenění a struktura Oddělení speciálního zabezpečení Velitelství 7. armády PVOS ke dni 1. září 1962

V přímé podřízenosti *Velitelství 7. armády PVOS* od 1. září 1961, kromě *Ústředního velitelského stanoviště PVOS* a dalších útvarů, působily rovněž velitelství 2. a 3. sboru PVOS dislokováné v Brně a v Žatci. Od 1. září 1961 působilo v podřízenosti *Náčelníka štábu Velitelství 7. armády PVOS* rovněž tehdejší *Hlavní letecké povětrnostní ústředí*, které svoji činnost v organizačních strukturách PVOS ukončilo dne 31. prosince 1986.

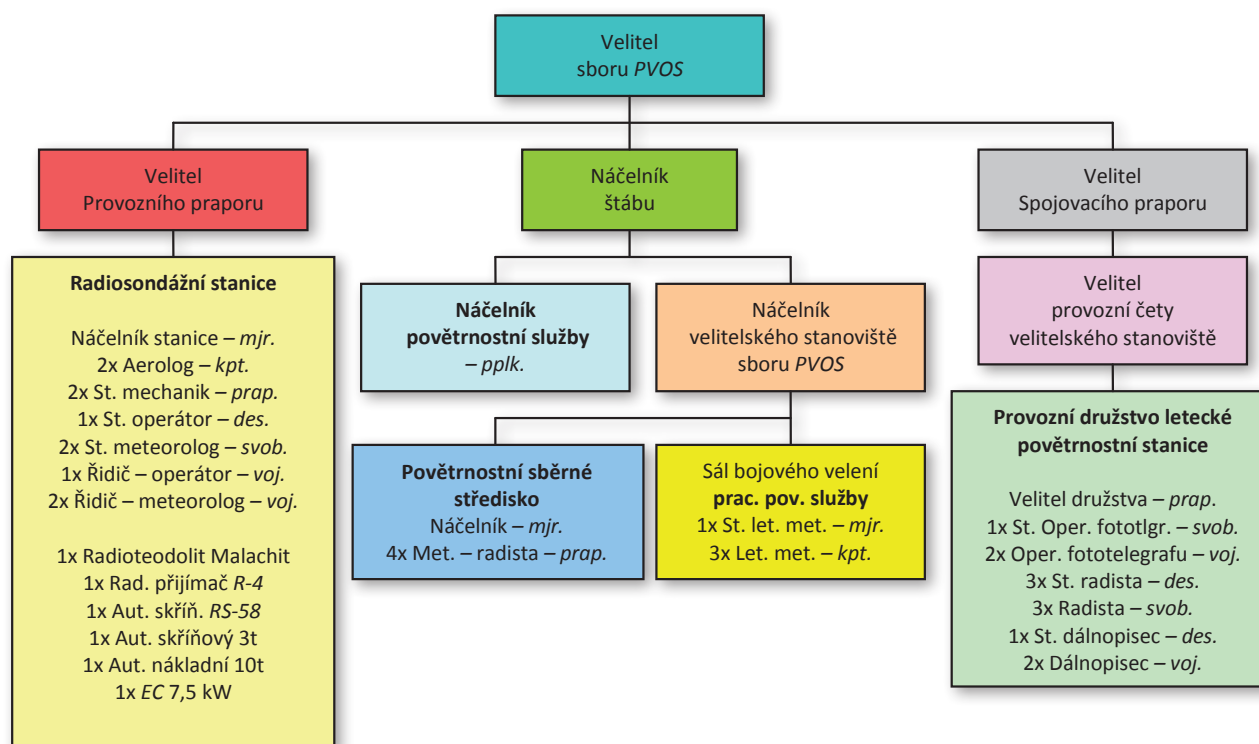
V září roku 1962 došlo k přemístění *Ústředního velitelského stanoviště PVOS*, jeho *Povětrnostní skupiny* a dalších složek z kasáren v Praze-Karlíně do nově vybudovaného zodolněného objektu v Praze-Košířích v těsné blízkosti dnešní ulice Duškova, naproti historickému *Malostranskému hřbitovu* v podzemních prostorech pod Husovými sady. Z důvodu utajení své existence na rušném místě uvnitř města působil tento objekt navek s legendovým krycím názvem *Výzkumný ústav chemických zařízení – VÚCHEMZ*. Z tohoto prostoru bylo *ÚVS PVOS* později dne 1. května 1981 přemístěno do nového zodolněného objektu v posádce Brandýs nad Labem – Stará Boleslav, lokalita Hlavenec, přičemž původní zodolněný podzemní objekt v Praze-Košířích plnil dále funkci částečně obsazeného *Záložního ÚVS PVOS*. V současné době se v uvedeném objektu nachází zodolněné *Rídící centrum Magistrátu Hlavního města Prahy*.

Od 1. září 1961 rovněž v přímé odborné podřízenosti *Náčelníka povětrnostní služby 7. armády PVOS* působily příslušné organizační struktury povětrnostní služby, které byly součástí velitelství 2. a 3. sboru PVOS. Ve struktuře každého velitelství sboru PVOS bylo zřízeno systemizované místo *Náčelník povětrnostní služby sboru*, v jehož odborné podřízenosti působily všechny součásti povětrnostní služby příslušného sboru PVOS (od 1. září 1969 divize PVOS). V organizační struktuře *Sálu bojového velení Velitelského stanoviště sboru PVOS* působilo pracovník povětrnostní služby, které tvořily 4 osoby. K zajištění podpory jejich činnosti bylo v rámci *Provozní čtyř velitelského stanoviště 22. a 23. spojovacího praporu* v Brně a Žatci zřízeno *Provozní družstvo letecké povětrnostní stanice*, které tvořilo 5 osob.

V rámci *Velitelského stanoviště sboru* rovněž působil *Oblastní povětrnostní sběrné středisko* v počtu 5 osob. Do přímé podřízenosti velitele *provozního praporu* byla rovněž zařazena *radiosondážní stanice* příslušného sboru PVOS, jejíž personál tvořilo 11 osob. Plánovaný počet osob v rámci organizační struktury povětrnostní služby každého velitelství sboru PVOS činil celkově 26 osob.

V rámci další reorganizace *Velitelství 2. a 3. sboru PVOS* došlo dnem 1. září 1962 k další změně organizační struktury a navýšení počtů osob *Provozního družstva letecké povětrnostní stanice*.

V organizační struktuře *Velitelství 2. sboru PVOS* v Brně byly dne 1. září 1961 zřízeny systemizované místo *Náčelník povětrnostní služby sboru*, dále *Pracoviště povětrnostní služby Sálu bojového velení* a rovněž *Povětrnostní sběrné středisko Velitelského stanoviště 2. sboru PVOS*. Tyto součásti povětrnostní služby vznikly na základě reorganizace *Oddělení letecké povětrnostní služby Velitelství 22. stíhací letecké divize* v Brně. Toto oddělení původně vzniklo v roce 1955 v Chrudimi jako součást tehdejšího *Velitelství*



Organizační začlenění a struktura orgánů povětrnostní služby velitelství 2. a 3. sboru PVOS ke dni 1. září 1962

22. stíhací letecké divize – pístové. V roce 1958 bylo společně s velitelstvím divize přemístěno do Brna a v roce 1959 k jeho rozšíření o Oblastní povětrnostní sběrné středisko Morava.

V odborné podřízenosti náčelníka povětrnostní služby 2. sboru PVOS (od 1. září 1969 2. divize PVOS) se kromě součástí povětrnostní služby Velitelství 2. sboru PVOS rovněž nacházely

1955 až 1961	kapitán Jaroslav LOCHMAN
1961 až 1963	kapitán Alois TICHÝ
1963 až 1970	kapitán Antonín GRÝC, prom. fyz.
1970 až 1984	podplukovník Miroslav PROCHÁZKA
1984 až 1994	podplukovník Ing. Jozef MEDVEĎ
1994	podplukovník Ing. Jindřich HOLUB
1994 až 1995	major Ing. Ján PAROBEK

Přehled náčelníků povětrnostní služby 22. letecké stíhací divize – pístové a jejích nástupnických organizací v letech 1952 až 1995

letecké povětrnostní stanice příslušných praporů pozemního zabezpečení navigace působících v podřízenosti velitelství stíhacích leteckých pluků 2. sboru PVOS. Dnem 1. září 1963 byly tyto povětrnostní stanice převedeny do organizačních struktur štábu velitelství leteckých pluků, působících v podřízenosti tohoto svazku PVOS. V rámci Velitelského stanoviště 2. sboru PVOS rovněž působilo Povětrnostní sběrné středisko, které odpovídalo za sběr zpráv o počasí ze všech vojenských leteckých povětrnostních stanic rozmístěných na teritoriu Moravy. V roce 1965 převzalo rovněž příslušnou působnost od tehdy zrušeného Oblastního povětrnostního sběrného střediska – Slovensko, které do té doby působilo v rámci Oddělení povětrnostní služby Velitelství 2. stíhací bombardovací letecké divize ve Zvolenu. Koncem roku 1986 bylo Pracoviště povětrnostní služby Velitelského stanoviště 2. divize PVOS reorganizováno, přičemž část jeho tabulkových počtů osob byla ke dni 1. ledna 1987

delimitována ve prospěch vytvářeného Oblastního střediska řízení letového provozu – OSŘLP Bratislava. V té době byla rovněž ukončena činnost Povětrnostního sběrného střediska, když v rámci uvedené reorganizace bylo dnem 1. ledna 1987 celé převedeno do působnosti OSŘLP Bratislava.

V přímé odborné podřízenosti náčelníka povětrnostní služby 2. sboru PVOS rovněž působila Povětrnostní radiosondážní stanice, která původně vznikla dne 1. října 1957 v podřízenosti tehdejšího Velitelství 34. bitevní letecké divize na letišti v Brně-Slatině. V roce 1967 byla ve prospěch 2. sboru PVOS, v rámci organizační struktury Hlavního povětrnostního ústředí, zřízena Radiolokační meteorologická stanice, která byla dislokována na letišti v Brně-Slatině a v roce 1970 byla vyzbrojena meteorologickým radiolokátorem MRL-1. V roce 1970 byla tato stanice společně s Povětrnostní radiosondážní stanicí přemístěna do Brna-Tuřan. V roce 1979 byla předána do přímé podřízenosti Velitelství 2. divize PVOS a v té době zde na základě reorganizace obou pracovišť došlo ke zřízení společného Povětrnostního radiolokačního a radiosondážního střediska 2. divize PVOS, které po dalších změnách dislokace v okolí Brna nakonec působilo v Sokolnicích.

Dne 1. března 1994, v souvislosti s ukončením činnosti tohoto svazku PVO, byly organizační struktury povětrnostní služby Velitelství 2. divize PVO transformovány na Středisko povětrnostního zabezpečení Oblastního střediska velení a řízení PVO, které svoji činnost ukončilo dne 1. dubna 1995.

Na základě reorganizace Povětrnostního radiolokačního a radiosondážního střediska 2. divize PVO v té době vznikla Povětrnostní radiosondážní stanice, která zůstala působit v podřízenosti nově zřízeného Velitelství 43. radiotechnické brigády v Brně. Její činnost bylo nutno v té době, na základě dohody s ČHMÚ, zachovat z důvodu potřeby efektivního radiosondážního pokrytí území Moravy. V roce 1997 byla stanice převedena do sestavy 43. sektoru velení řízení a průzkumu 43. radiotechnické brigády v Sokolnicích, kde působila až do roku 2000. V té době přešla do přímé podřízenosti Povětrnostního ústředí

Praha. Tato stanice byla v prosinci roku 2003 přemístěna z prostoru Sokolnic na bývalé vojenské letiště v posádce Prostějov, kde s názvem *Oddělení radiosondážního průzkumu a meteorologie Odboru hydrometeorologických technologií Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu* pod velením *majorky Ing. Simony Ryšavé* působí i v současnosti (2017).

Dnem 1. září 1997 bylo v rámci nově zřízeného *43. sektoru velení řízení a průzkumu 43. Radiotechnické brigády* v Sokolnicích rovněž nově vytvořeno *Pracoviště povětrnostní služby* v počtu 5 systemizovaných míst *Starší důstojník – Synoptik*, jehož řízením byl v té době pověřen *major Ing. Antonín Šulc*. Toto pracoviště bylo zrušeno v roce 1999.

V organizační struktuře *Velitelství 3. sboru PVOS* v Žatci bylo dne 1. září 1961 zřízeno systemizované místo *Náčelník povětrnostní služby sboru*, dále *Pracoviště povětrnostní služby Sálu bojového velení* a rovněž *Povětrnostní sběrné středisko*. Tyto struktury povětrnostní služby vznikly na základě reorganizace *Oddělení letecké povětrnostní služby Štábu velitelství 3. stíhací letecké divize* v Žatci. Toto oddělení původně vzniklo v roce 1952 v Žatci jako součást tehdejšího *Velitelství 5. letecké stíhací divize – proudové* a bez dalších dislokačních změn bylo v roce 1958 přejmenované na *Velitelství 3. stíhací letecké divize*.

V odborné podřízenosti náčelníka povětrnostní služby *3. sboru PVOS* (od 1. září 1969 *3. divize PVOS*) se kromě součástí povětrnostní služby *Velitelství 3. sboru PVOS* rovněž nacházely letecké povětrnostní stanice příslušných praporů pozemního

1952 až 1961	major Stanislav KARBAN
1961 až 1985	podplukovník Rostislav HROZA
1985 až 1991	podplukovník Ing. Ivo NOVÁK
1991 až 1993	podplukovník Ing. Pavel FINKOUS
1993 až 1994	major Ing. Robert PIWKO
1994 až 1995	podplukovník Ing. Miroslav KUBIŠTA

Přehled náčelníků povětrnostní služby 5. letecké stíhací divize – proudové a jejich nástupnických organizací v letech 1952 až 1995

zabezpečení navigace působících v podřízenosti stíhacích leteckých pluků *3. sboru PVOS*. Dnem 1. září 1963 byly tyto povětrnostní stanice převedeny do organizačních struktur štábů velitelství příslušných leteckých pluků působících v podřízenosti tohoto svazku *PVOS*. V rámci *Velitelského stanoviště 3. sboru PVOS* bylo dne 1. září 1961 rovněž nově vytvořeno *Povětrnostní sběrné středisko*, které odpovídalo za sběr zpráv o počasí ze všech vojenských leteckých povětrnostních stanic rozmístěných na teritoriu Čech, když tímto dnem převzalo tuto působnost od *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí* Praha. Koncem roku 1986 bylo *Pracoviště povětrnostní služby Velitelského stanoviště 3. divize PVOS* reorganizováno a část jeho tabulkových počtů osob byla ke dni 1. ledna 1987 delimitována ve prospěch nově vytvářeného *OSŘLP* Praha-Ruzyně. V té době byla rovněž ukončena činnost *Povětrnostního sběrného střediska*, když v rámci již uvedené reorganizace bylo dnem 1. ledna 1987 celé převedeno do působnosti *OSŘLP* Praha-Ruzyně. Z důvodů technických problémů ruzyňské dálnopisné ústředny v té době zůstalo trvale odloučené působit v rámci *Hlavního povětrnostního ústředí* v Praze-Karlíně.

V přímé odborné podřízenosti *Náčelníka povětrnostní služby 3. sboru PVOS* rovněž působila *Povětrnostní radiosondážní stanice*, která byla zřízena dnem 1. září 1961 na letišti v Žatci. Náčelníkem této stanice byl tehdy ustanoven *nadporučík Jaroslav Vaněček*. Vlastní technické prostředky a další materiál

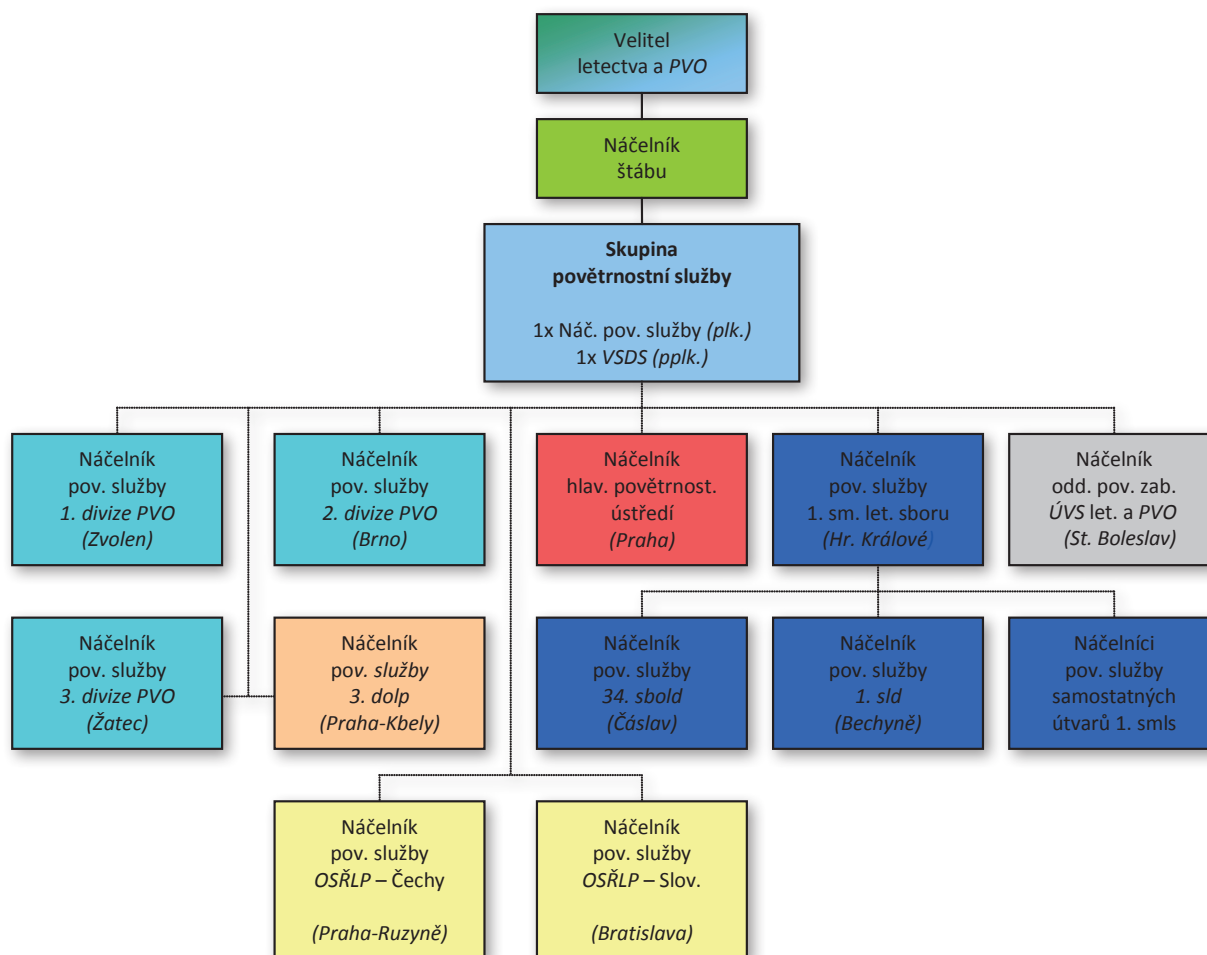
byly v té době získány převodem od *Velitelství 71. protiletadlové raketové brigády* v Praze-Ruzyni, kde v té době došlo ke zrušení obdobné stanice. V roce 1967 byla, v rámci organizační struktury *Hlavního povětrnostního ústředí*, ve prospěch *3. sboru PVOS* zřízena *Radiolokační meteorologická stanice* v Hájků u Jenče, která byla v roce 1969 vyzbrojena meteorologickým radiolokátorem *MRL-1* a v roce 1971 byla přemístěna na letiště v Žatci. V roce 1979 byla tato stanice převedena do podřízenosti *Velitelství 3. divize PVOS* a v té době na základě reorganizace obou pracovišť došlo ke zřízení společného *Povětrnostního radiolokačního a radiosondážního střediska 3. divize PVOS*, které od roku 1987 po další změně dislokace nakonec působilo ve Větrušicích u Žatce. Tehdy používaný meteorologický radiolokátor *MRL-2* byl, v rámci procesu dělení společného státu při delimitaci počtů techniky ozbrojených sil *ČSFR*, koncem roku 1992 předán ve prospěch *Povětrnostní služby Ozbrojených sil Slovenské republiky*.

Dne 1. března 1994, v souvislosti s ukončením činnosti tohoto svazku *PVO*, byla část organizační struktury povětrnostní služby *Velitelství 3. divize PVO* transformována na *Středisko povětrnostního zabezpečení Oblastního střediska velení a řízení PVO*, které svoji činnost ukončilo dne 1. dubna 1995. V rámci nově zřízeného *41. sektoru velení řízení a průzkumu 41. radiotechnické brigády* v Žatci-Větrušicích bylo dnem 1. září 1997 vytvořeno *Pracoviště povětrnostní služby* v počtu 5 systemizovaných míst *Starší důstojník – Synoptik*, jehož řízením byl v té době pověřen *major Ing. Robert Piwko*. Toto pracoviště bylo zrušeno v roce 1999.

8.3.3 ORGANIZAČNÍ VÝVOJ ODBORNĚ ŘÍDÍCÍCH A PROVOZNÍCH SLOŽEK VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY V PŮSOBNOSTI INTEGROVANÉHO OPERAČNÍHO VELITELSTVÍ LETECTVA A PVO A JEHO NÁSTUPNICKÝCH ORGANIZACÍ

Na základě celkové reorganizace všech součástí *letectva a vojsk PVOS* došlo ke dni 1. května 1990 ke zrušení *Velitelství letectva MNO* a operačního *Velitelství PVOS*, když na jejich základech v té době vzniklo nové integrované operační *Velitelství letectva a PVO* ve Staré Boleslavi. V té době byla v rámci jeho štábu zřízena *Skupina povětrnostní služby* a na systemizované místo *Náčelník hydrometeorologické služby letectva a PVO* byl ustanoven *plukovník RNDr. Vladimír Novák*. Zároveň bylo v rámci této skupiny rovněž zřízeno systemizované místo *Starší důstojník – specialista hydrometeorologické služby*, na které byl ustanoven *podplukovník RNDr. František Sochor*. Po odchodu *plukovníka RNDr. Vladimíra Nováka* do výslužby byl v říjnu roku 1991 na uvolněné systemizované místo *Náčelník povětrnostní služby letectva a PVO* ustanoven *plukovník RNDr. František Sochor* a systemizované místo *Starší důstojník – Specialista povětrnostní služby* zastával *podplukovník Ing. Ivo Novák*.

Na přechodnou dobu přešlo dnem 1. května 1990 do přímé podřízenosti integrovaného operačního *Velitelství letectva a PVO* rovněž *Hlavní povětrnostní ústředí*, které bylo později dne 1. října 1993 převedeno do působnosti nově vzniklého *Štábu letectva a PVO Generálního štábu (Inspektorátu)*. Zároveň byly v té době rovněž zřízeny organizační struktury povětrnostní služby *Velitelství 1. divize PVO*, která byla vytvořena ve Zvolenu. V přímé podřízenosti operačního *Velitelství letectva a PVO* rovněž působilo *Ústřední velitelské stanoviště letectva a PVO* ve Staré Boleslavi. V jeho organizační struktuře došlo ke zřízení *Oddělení povětrnostního zabezpečení*, které vzniklo na základě reorganizace původního *Povětrnostního pracoviště Ústředního velitelského stanoviště PVOS*. Systemizované místo *Náčelník oddělení povětrnostního zabezpečení* v té době zastával *plukovník*



Stručná odborná organizační struktura povětrnostní služby v působnosti operačního Velitelství letectva a PVO ke dni 1. května 1990

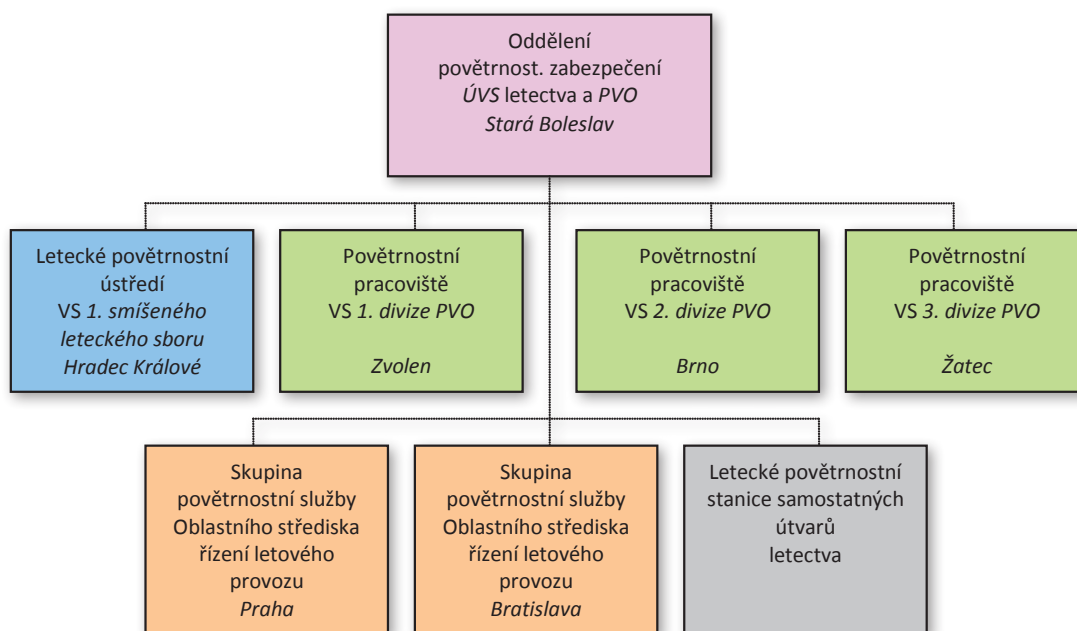
RNDr. Miroslav Sedláček, od roku 1995 potom podplukovník Ing. Miroslav Kubišta. V přímé odborné podřízenosti Oddělení povětrnostního zabezpečení rovněž působily další vyšší a základní provozní složky vojenské hydrometeorologické služby letectva a PVO pracující v nepřetržitém režimu čtyřadvacetihodinového provozu.

Dnem 1. ledna 1993 byly do působnosti nově vznikajících Ozbrojených sil Slovenské republiky předány systemizované místo Náčelník povětrnostní služby 1. divize PVO ve Zvolenu, které v té době zastával podplukovník Ing. Peter Čellár, dále Pracoviště povětrnostní služby Velitelského stanoviště 1. divize PVO a Skupina povětrnostní služby Oblastního střediska řízení letového provozu Bratislava.

Integrované operační Velitelství letectva a PVO v Brandýse nad Labem – Staré Boleslavi bylo zrušeno dne 31. října 1993, přičemž s předstihem již dnem 1. října byl jako jeho nástupnická organizace zřízen Štáb letectva a PVO Generálního štábu AČR (Inspektorát). Ke dni 1. listopadu 1993 bylo na základě reorganizovaného Velitelství 1. smíšeného leteckého sboru zřízeno Velitelství 3. sboru taktického letectva v Hradci Králové. Ke stejnému dni bylo ve Staré Boleslavi zároveň zřízeno Velitelství 4. sboru PVO. V té souvislosti došlo rovněž k reorganizaci Ústředního velitelského stanoviště letectva a PVO a k jeho přejmenování na Národní středisko velení a řízení PVO. Dne 1. března 1994 došlo ke zrušení Velitelství 2. divize PVO v Brně a Velitelství 3. divize PVO v Žatci.

Dne 30. června 1997 bylo zrušeno Velitelství 3. sboru taktického letectva v Hradci Králové a Velitelství 4. sboru PVO ve Staré Boleslavi, přičemž ke dni 1. července 1997 bylo na jejich základě vytvořeno Velitelství vzdušných sil AČR. V rámci Sekce A3 (operační) Velitelství vzdušných sil AČR byla tehdy zřízena Skupina hydrometeorologické služby, přičemž náčelník této skupiny zároveň vykonával funkci Náčelník hydrometeorologické služby Vzdušných sil AČR. Do této funkce byl tehdy ustanoven major Ing. Jiří Šrámek, dalším příslušníkem skupiny byla praporčík Anna Mikušíková. V přímé odborné podřízenosti Náčelníka hydrometeorologické služby Velitelství vzdušných sil AČR nadále působilo Oddělení hydrometeorologické služby Národního střediska velení a řízení PVO. V jeho působnosti nadále zůstávalo odborné usměrňování činnosti provozních součástí hydrometeorologické služby vzdušných sil AČR působících v nepřetržitém směnném provozu. Systemizované místo Náčelník oddělení v té době zastával major Ing. Petr Kúrka.

Na základě realizace reformy ozbrojených sil ČR bylo dne 30. listopadu 2003 zrušeno Velitelství vzdušných sil ve Staré Boleslavi a Velitelství pozemních sil v Olomouci a na jejich základě vzniklo dne 1. prosince 2003 Velitelství společných sil – SpS s místem dislokace v Olomouci. V rámci Zpravodajského Odboru – J2 bylo v té době, v souvislosti s celkovou reorganizací Geografické služby AČR a Hydrometeorologické služby AČR, vytvořeno Oddělení geografické a hydrometeorologické služby. Ve struktuře tohoto oddělení byla v době jeho vzniku zřízena



Stručná sestava provozních orgánů vojenské povětrnostní služby působících v odborné operativní podřízenosti Oddělení povětrnostního zabezpečení Ústředního velitelství letectva a PVO v letech 1990 až 1992

příslušná organizační složka, do jejíž působnosti patřilo odborné řízení složek hydrometeorologické služby, které působily v sestavách útvarů a jednotek vzdušných sil, dělostřelectva, chemického vojska a dalších útvarů v přímé podřízenosti velitele společných sil. Na systemizované místo *Vedoucí starší důstojník – Zástupce náčelníka oddělení*, který zároveň zastával funkci *Náčelník hydrometeorologické služby SpS* byl v té době ustanoven *major Ing. Miroslav Tománek*. Systemizované místo *Starší důstojník – Specialista hydrometeorologické služby* zastával *kapitán Ing. Miloš Bartoš*.

Činnost *Oddělení geografické a hydrometeorologické služby* byla ukončena dne 31. října 2013 v souvislosti se zrušením *Velitelství společných sil AČR*.

V rámci nově vytvořeného nástupnického komponentního *Velitelství vzdušných sil AČR* v Praze nebyla ke dni 1. listopadu až do současnosti vytvořena žádná organizační složka

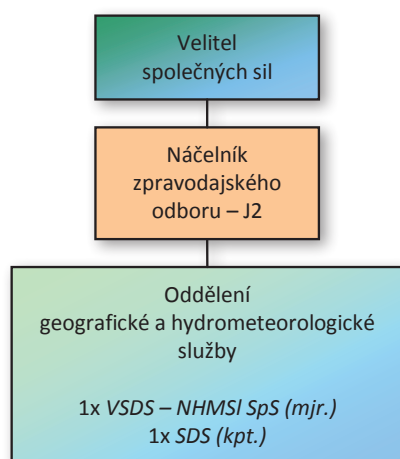
hydrometeorologické služby. Tento stav odráží skutečnost, že provozní složky *HMSI* zařazené do té doby do organizační struktury leteckých základů a správy letišť *VzS AČR*, přešly ke dni 1. prosince 2013 do podřízenosti *Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu*.

V rámci nově vytvořeného nástupnického komponentního *Velitelství pozemních sil AČR* v Praze nebyla ke dni 1. listopadu vytvořena rovněž žádná organizační složka hydrometeorologické služby. Ke dni 1. července 2016 bylo v rámci *Zpravodajského oddělení Velitelství pozemních sil* vytvořeno systemizované místo *Starší důstojník – specialista, ČVO 67* (hydrometeorologická služba), na které byl v té době ustanoven *mjr. Ing. Miroslav Šanda*. Do působnosti tohoto systemizovaného místa patří odborné řízení složek hydrometeorologické služby, které jsou zařazené v sestavách útvarů a jednotek, dělostřelectva, chemického vojska, ženijního vojska, průzkumu a elektronického boje a dalších útvarů v přímé podřízenosti *Velitele pozemních sil AČR*.

V sestavě *104. zabezpečovacího praporu Velitelství společných sil* působilo od 1. dubna 2004 *Centrum geografického zabezpečení – CGZ*, jehož hlavním úkolem bylo provádět geografickou podporu ve prospěch velitele a štábu společných sil. V souvislosti s tehdejší reformou *Geografické služby AČR* a *Hydrometeorologické služby AČR* byla jeho působnost rozšířena o poskytování geografického a rovněž hydrometeorologického zabezpečení útvarům a součástí *Společných sil AČR* v polních podmínkách při využití vlastních mobilních a přemístitelných sil a prostředků geografického a hydrometeorologického zabezpečení.

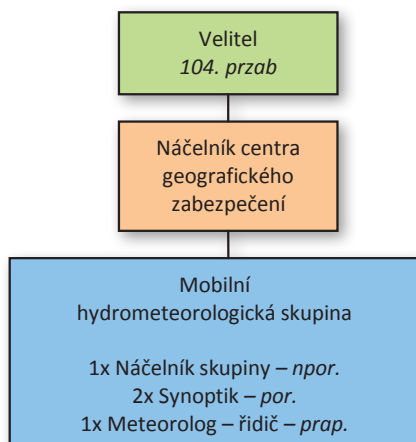
Za tímto účelem byla v rámci *CGZ* dnem 1. července 2006 zřízena *Mobilní hydrometeorologická skupina*, která byla vybavena mobilním prostředkem hydrometeorologické podpory *OBLAK*, přemístitelnou taktickou meteorologickou stanicí *TACMET*, terénním automobilem středním a dalšími prostředky.

Činnost *Mobilní hydrometeorologické skupiny CGZ* byla ukončena ke dni 30. června 2011, kdy byla v rámci tehdejších úsporných opatření zrušena a její technické a automobilní



Organizační struktura orgánů hydrometeorologické služby Velitelství společných sil ke dni 1. prosince 2003

prostředky byly převedeny do *Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu*.



Organizační struktura složek hydrometeorologické služby v sestavě 104. praporu zabezpečení Velitelství společných sil ke dni 1. července 2006

8.3.4 VZNIK A DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ ODBORNĚ ŘÍDÍCÍCH A PROVOZNÍCH SLOŽEK VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY PŮSOBÍCÍCH V RÁMCI DALŠÍCH VYŠŠÍCH VOJENSKÝCH VELITELSTVÍ

Na základě reorganizace *Velitelství 1. armády* v Příbrami a *Velitelství 4. armády* v Táboře došlo dne 1. září 1965 ke zřízení vyšších vševojskových velitelství armádního typu: *Velitelství Západního vojenského okruhu – ZVO* Příbram a *Velitelství Středního vojenského okruhu – SVO* Tábor. V organizačních strukturách každého velitelství bylo vytvořeno *Letecké oddělení*, jehož úkolem bylo odborně řídit přímo podřízené jednotky vrtulníkového letectva, které v té době byly převedeny z podřízenosti velitele *10. letecké armády* do působnosti velitelů obou vojenských okruhů. V rámci každého *Leteckého oddělení* bylo v té době rovněž zřízeno systemizované místo *Starší důstojník povětrnostní služby*, který na této úrovni velení odpovídal za způsob organizace povětrnostního zabezpečení u podřízených jednotek vojskového letectva. Avšak v důsledku nedostatku odborného personálu zůstala tato místa dlouhodobě neobsazena. Z tohoto důvodu přechodně převzala odpovědnost za tuto problematiku *Hydrometeorologická skupina Operační správy Generálního štábu*. Na systemizované místo *Starší důstojník povětrnostní služby* *Leteckého oddělení Velitelství SVO* v Táboře nastoupil v roce 1968 *major Ing. Josef Zeman*. Obdobné systemizované místo v rámci *Velitelství ZVO* v Příbrami zůstalo v té době nadále neobsazeno.

Obě velitelství vojenských okruhů byla dne 1. září 1969 zrušena. Na jejich základech v té době došlo ke zřízení *Velitelství 1. armády* v Příbrami a *Velitelství 4. armády* v Písku, kde v jejich rámci byla rovněž zřízena *Oddělení vojskového letectva*. Ve strukturách obou těchto oddělení bylo v té době rovněž vytvořeno systemizované místo *Starší důstojník povětrnostní služby*. V rámci *Velitelství 1. armády* v Příbrami toto místo od roku 1971 zastával *podplukovník Ing. Jiří Opletal*. Obdobné místo při

Velitelství 4. armády v Písku od roku 1969 zastával *podplukovník Ing. Josef Zeman*. Tyto složky povětrnostní služby po strážce odborně podléhaly *Náčelníkovi povětrnostní služby 10. letecké armády*.

Dne 1. září 1969 bylo v Táboře nově vytvořeno *Velitelství Západního vojenského okruhu – ZVO*, které představovalo vyšší strategicko-operační vševojskové velitelství frontového typu. V jeho organizační struktuře bylo v té době zřízeno *Oddělení řízení vojskového letectva*, kde však nebyla vytvořena žádná odborně řídicí složka povětrnostní služby. Působení výše uvedených složek řízení vojskového letectva bylo ukončeno dne 1. září roku 1974 v souvislosti s celkovou reorganizací vrtulníkového letectva ČSLA, které bylo v té době opětovně převedeno do přímé podřízenosti *Velitelství 10. letecké armády*.

Zároveň bylo v té době v organizační struktuře *Operačního oddělení Operační správy ZVO* v Táboře dnem 1. září 1974 zřízeno systemizované místo *Starší důstojník – Specialista povětrnostní služby*. Tato složka povětrnostní služby byla v případě vzniku válečného konfliktu zároveň předurčena k výkonu funkce *Náčelník povětrnostní služby Československého frontu*, přičemž odpovídala za řízení a organizaci povětrnostního zabezpečení všech druhů vojsk a služeb začleněných do operační sestavy tohoto frontového uskupení. Funkci *Starší důstojník povětrnostní služby* od roku 1974 vykonával *plukovník Ing. Josef Zeman*, od srpna roku 1985 potom *kapitán Ing. Miroslav Flajšman*. Toto systemizované místo bylo v rámci tabulek mírových počtů osob *Velitelství Západního vojenského okruhu* zrušeno koncem roku 1986 a v roce 1990 potom i v rámci jeho válečné organizační struktury.

Dne 1. listopadu 1987, v souvislosti s celkovou reorganizací vojskového letectva tehdejší ČSLA, byla v rámci *Velitelství 1. armády* v Příbrami a *Velitelství 4. armády* v Písku zřízena příslušná *Velitelství letectva 1. a 4. armády*. V rámci těchto jejich organizačních struktur byly v té době zřízeny *skupiny povětrnostní služby*. V čele těchto skupin stáli jejich náčelníci, kteří zároveň vykonávali funkce odborných *náčelníků povětrnostní služby letectva 1. a 4. armády*.

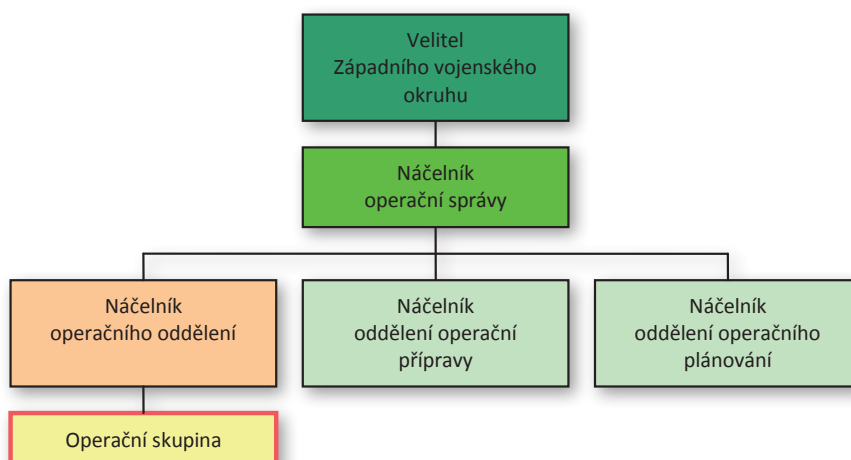
Funkci *Náčelník povětrnostní služby letectva 1. armády* vykonával *major Václav Vejskal*. Dalším příslušníkem skupiny byl v té době *kapitán Ing. Jan Šparlinek*, který od konce roku 1990 zastával funkci *Náčelník skupiny povětrnostní služby*. V přímé odborné podřízenosti skupiny povětrnostní služby ke dni 1. listopadu 1989 působily letecké povětrnostní stanice:

- 11. vrtulníkového pluku Plzeň-Bory;
- 101. letky bezpilotních prostředků vzdušného průzkumu Stříbro;
- 1. letky velení a průzkumu Plzeň-Líně.

Funkci odborný *Náčelník povětrnostní služby letectva 4. armády* vykonával *podplukovník Ing. Ladislav Šebek*, dalším příslušníkem skupiny byl v té době *kapitán Antonín Žalský*. V přímé odborné podřízenosti skupiny povětrnostní služby ke dni 1. listopadu 1989 působily letecké povětrnostní stanice:

- 51. vrtulníkového pluku Prostějov;
- 104. letky bezpilotních prostředků vzdušného průzkumu Písek-Krašovice;
- 52. letky velení a průzkumu Havlíčkův Brod.

V říjnu roku 1989 bylo v rámci *Velitelství Západního vojenského okruhu* v Táboře zřízeno *Oddělení vojskového letectva ZVO*. V jeho rámci bylo v té době rovněž zřízeno systemizované místo *Vedoucí starší důstojník povětrnostní služby*, na které byl ustanoven *podplukovník Ing. Josef Hájek*, který zároveň



Organizační začlenění Staršího důstojníka – Specialisty povětrnostní služby v rámci Velitelství Západního vojenského okruhu ke dni 1. srpna 1985

vykonával funkci *Náčelník povětrnostní služby vojenského letectva ZVO*. V jeho přímé odborné podřízenosti působily:

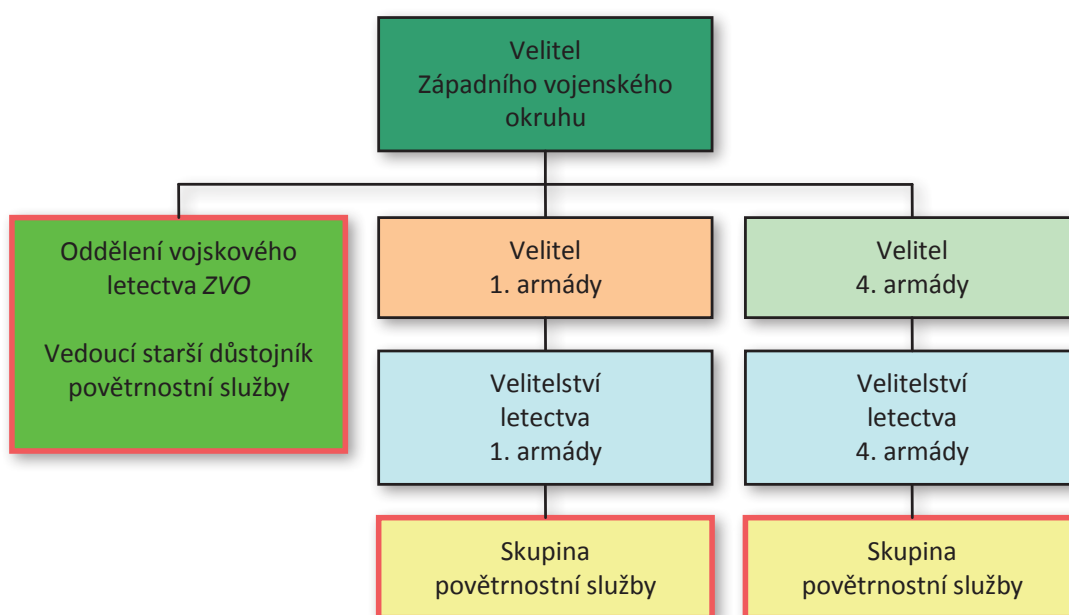
- skupiny povětrnostní služby velitelství letectva 1. a 4. armády;
- letecká povětrnostní stanice 31. smíšené letky velení a průzkumu Bechyně.

Činnost všech orgánů řízení vojenského letectva ZVO byla ukončena dnem 1. listopadu 1991 v souvislosti s tehdejší zrušením všech organizačních struktur vojenského letectva a jeho celkovou reorganizací.

Dnem 1. ledna 1987 byly při nově vytvářeném *Oblastním středisku řízení letového provozu Praha – OSŘLP* v Praze-Ruzyni a *OSŘLP Bratislava* dislokovaného v Bratislavě-Ivance působících v přímé podřízenosti tehdejšího Velitelství letectva MNO zřízeny příslušné skupiny povětrnostní služby těchto středisek.

Funkci *Náčelník skupiny povětrnostní služby OSŘLP Praha* v té době zastával *podplukovník Ing. Vlastimil Teska*. Stejnou funkci v rámci *OSŘLP Bratislava* vykonával *podplukovník Ing. Jozef Kozúb*. Dnem 1. května 1990 přešly obě *OSŘLP* do podřízenosti integrovaného operačního *Velitelství letectva a PVO* ve Staré Boleslavi. *OSŘLP Bratislava* bylo dnem 1. ledna 1993 předáno do působnosti *Ozbrojených sil Slovenské republiky*.

V polovině roku 1997 byla *Skupina povětrnostní služby OSŘLP Praha* zrušena. Její tabulkové počty osob byly delimitovány ve prospěch tehdejšího *Povětrnostního ústředí Praha*, které v té době zároveň převzalo odpovědnost za vzdálené poskytování oblastních leteckých meteorologických služeb ve prospěch *OSŘLP Praha*. Tato informační povinnost *Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu*, jako nástupnické organizace, přetrvává až do současnosti (2017).



Organizační začlenění odborně řídicích složek povětrnostní služby v rámci jednotlivých velitelství vojenského letectva v působnosti Velitelství Západního vojenského okruhu ke dni 1. října 1989

8.4 VZNIK A DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ ZÁKLADNÍCH ODBORNĚ PROVOZNÍCH, VZDĚLÁVACÍCH A VĚDECKO VÝZKUMNÝCH SLOŽEK VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY

8.4.1 VZNIK A DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ ZÁKLADNÍCH ODBORNĚ PROVOZNÍCH SLOŽEK POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY LETECTVA

Souběžně s tím, jak v období těsně po skončení 2. světové války obsazovalo vojenské letectvo jednotlivá letiště, byly na těchto letištích rovněž postupně zřizovány nové letecké povětrnostní stanice, nebo byla obnovována činnost původních stanic předválečných. Počátky zahájení činnosti prvních nových nebo obnovených vojenských leteckých povětrnostních stanic spadají přibližně do období měsíců září a října 1945 a jsou úzce spojeny s činností tehdejších *letištních perutí a letištních správ*, které na příslušných letištích působily jako útvary pozemního zabezpečení letectva.

Poválečný vznik a formování pozemních útvarů letectva je spojen s nařízením *Velitele letectva Hlavního štábu, čj. 3. dův. let. tech.*, ze dne 26. května 1945 s názvem *Zřízení technických leteckých správ*. Tento dokument vytvořil základ pro vznik *letištních perutí a letištních správ*, které jako základní organizační celky týlu vojenského letectva měly realizovat veškeré zabezpečení materiálních a dalších potřeb leteckých útvarů v oblastech:

- výstroje;
- ubytování;
- stravování;
- zdravotní služby;
- povětrnostní služby;
- údržby letištních ploch;
- údržby a oprav letecké techniky;
- munice a leteckých pohonných hmot;
- veškeré dopravy a přepravy;
- spojení;
- řízení letového provozu;
- udržování bojeschopnosti;
- technické podpory a střežení.

Pozemní zabezpečení činnosti vojenského letectva nemělo podle tehdejší strategie nijak souviset s velením leteckým jednotkám při jejich výcviku a bojovém nasazení. Při změně dislokace leteckých jednotek na jiné letiště se letecké útvary měly přemísťovat samostatně a neměly mít přítom v podřízenosti

žádné pozemní sledy. Základní odborně provozní jednotky vojenské povětrnostní služby vznikaly tehdy na většině letišť, které byly vojensky obsazeny, dále v místech pro vojenskou povětrnostní službu důležitých, v rámci výcvikových táborů (střelnic) dělostřelectva a u některých posádkových velitelství.

Na podzim roku 1945 vypracovalo *Velitelství letectva Hlavního štábu* plán výstavby a obnovy dalších vojenských povětrnostních stanic, jehož první etapa měla být splněna ke dni 1. dubna 1946.

Za účelem personálního naplnění uvedeného plánu výstavby základních jednotek vojenské povětrnostní služby, který nakonec nebyl nikdy plně realizován, byl v rámci *Školy povětrnostní služby* v období od 15. listopadu 1945 do 25. února 1946 organizován již zmiňovaný první „*Kurz velitelů a správců povětrnostních stanic*“.

Z dalšího vývoje sítě povětrnostních stanic vojenské povětrnostní služby je zřejmé, že od výstavby *posádkových povětrnostních hlídek* bylo koncem 40. let postupně upouštěno, přičemž byly budovány především povětrnostní jednotky v působnosti letectva a dělostřelectva.

Základní jednotky vojenské povětrnostní služby byly v poválečných letech velmi často rychle zřizovány, avšak rovněž byly často redislokovány nebo rušeny. Kolem poloviny roku 1947 působilo v rámci vojenské povětrnostní služby kolem 35 leteckých a dělostřeleckých *povětrnostních stanic a hlídek, leteckých povětrnostních vyhláškových kanceláří a posádkových povětrnostních hlídek*. Podle původního záměru *Velitelství letectva Hlavního štábu* mělo být v cílovém stavu zřízeno až 75 základních jednotek vojenské povětrnostní služby.

V případech, kdy na příslušném vojensky obsazeném letišti byla dislokována stálá vojenská letecká jednotka, zpravidla letecký pluk, potom *letecká povětrnostní stanice* byla organizována jako *povětrnostní četa letectva* v sestavě příslušné *letištní perutě*, které byly počátkem března 1946 přejmenovány na *letecké základny*. V čele povětrnostní čety stál její velitel, který zároveň vykonával funkci *Velitel letecké povětrnostní stanice*.

V případech, kdy bylo příslušné letiště vojensky obsazeno, avšak nebyla na něm trvale dislokována vojenská letecká jednotka, potom *letecké povětrnostní stanice* byly organizovány jako *letecké povětrnostní vyhláškové kanceláře*, které byly zřizovány v podřízenosti velitelů příslušných *letištních správ*. V čele *leteckých povětrnostních stanic* tohoto typu stáli jejich velitelé, nebo civilní správci.

Od roku 1945 přibližně až do roku 1949 existovaly v rámci Československé armády rovněž *posádkové povětrnostní hlídky*, které působily v přímé podřízenosti příslušných *posádkových velitelství* a v odborné podřízenosti teritoriálně příslušné *Povětrnostní ústředny I, II, nebo III*. Jejich přesný počet, organizační struktura a podrobnější náplň práce nejsou v současné době známy.

Č. Budějovice	Havlíčkův Brod	Hodkovice	Hradčany	Hradec Králové	Humpolec
Hvězdov	Chrudim	Josefov	Klečany	Kralupy	Milovice
Pardubice	Plzeň	Praha-Kbely	Praha-Ruzyně	Praha-Čakovice	Praha-Letňany
Přerov	Příbrav	Skuteč	Vysoké Mýto	Zbraslavice	-

Přehled prvních vojensky obsazených letišť v Čechách a na Moravě v červnu 1945

Brno	Č. Budějovice	Havlíčkův Brod	Chrudim	Milovice	Olomouc
Plzeň	Praha-Kbely	Prostějov	Trenčín	Zvolen	-

Přehled prvních povětrnostních stanic působících na vojenských letištích v říjnu 1945

Působnost	Označení povětrnostní jednotky	Místo dislokace	Zřizovatel
Velitelství letectva 1. oblasti	letecká povětrnostní stanice	Praha-Letňany	letectvo
	posádková povětrnostní hlídka	Most	posádkové velitelství
	posádková povětrnostní hlídka	Špindlerův Mlýn	posádkové velitelství
Velitelství letectva 2. oblasti	dělostřelecká povětrnostní stanice	Jince-Čenkov	dělostřelectvo
	posádková povětrnostní hlídka	Domažlice	posádkové velitelství
	posádková povětrnostní hlídka	Jindřichův Hradec	posádkové velitelství
	povětrnostní hlídka letectva	Tábor	posádkové velitelství
Velitelství letectva 3. oblasti	letecká povětrnostní stanice	Praděd	letectvo
	letecká povětrnostní stanice	Lysá hora	letectvo
	letecká povětrnostní stanice	Telč	letectvo
	dělostřelecká povětrnostní stanice	Vyškov	dělostřelectvo
	povětrnostní hlídka letectva	Přerov	posádkové velitelství
	posádková povětrnostní hlídka	Moravská Třebová	posádkové velitelství
	posádková povětrnostní hlídka	Opava	posádkové velitelství
Velitelství letectva 4. oblasti	letecká povětrnostní stanice	Malacky	letectvo
	letecká povětrnostní stanice	Trenčín	letectvo
	letecká povětrnostní stanice	Žilina	letectvo
	dělostřelecká povětrnostní stanice	Banská Štiavnica	dělostřelectvo
	dělostřelecká povětrnostní stanice	Turčianský Sv. Martin	dělostřelectvo
	dělostřelecká povětrnostní stanice	Kamenice nad Cirochou	dělostřelectvo
	posádková povětrnostní hlídka	Smrekovica	posádkové velitelství

Plán Velitelství letectva Hlavního štábu k výstavbě a obnově základních jednotek vojenské povětrnostní služby ke dni 1. dubna 1946.

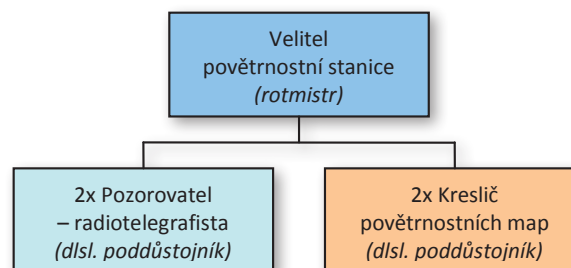
Základní jednotka povětrnostní služby	Určení
povětrnostní četa letectva	meteorologická měření a pozorování a předpovědní služba pro vojenské letectvo, státní a mezinárodní povětrnostní službu
povětrnostní stanice letectva	meteorologická měření a pozorování pro zabezpečení vnitrostátního vojenského a civilního letového provozu
povětrnostní hlídka letectva	meteorologická měření a pozorování pro vojenské letectvo
letecká povětrnostní vyhláškova kancelář	meteorologická měření, pozorování a předávání převzatých předpovědních informací pro zabezpečení vojenského letového provozu
povětrnostní stanice dělostřelectva	meteorologická měření a pozorování pro zabezpečení dělostřelectva a pro vojenskou a státní povětrnostní službu
povětrnostní hlídka dělostřelectva	meteorologická měření a pozorování pro dělostřelectvo
posádková povětrnostní hlídka	meteorologická měření pro všeobecně vojenské účely

Určení základních jednotek vojenské povětrnostní služby v letech 1945 až 1953

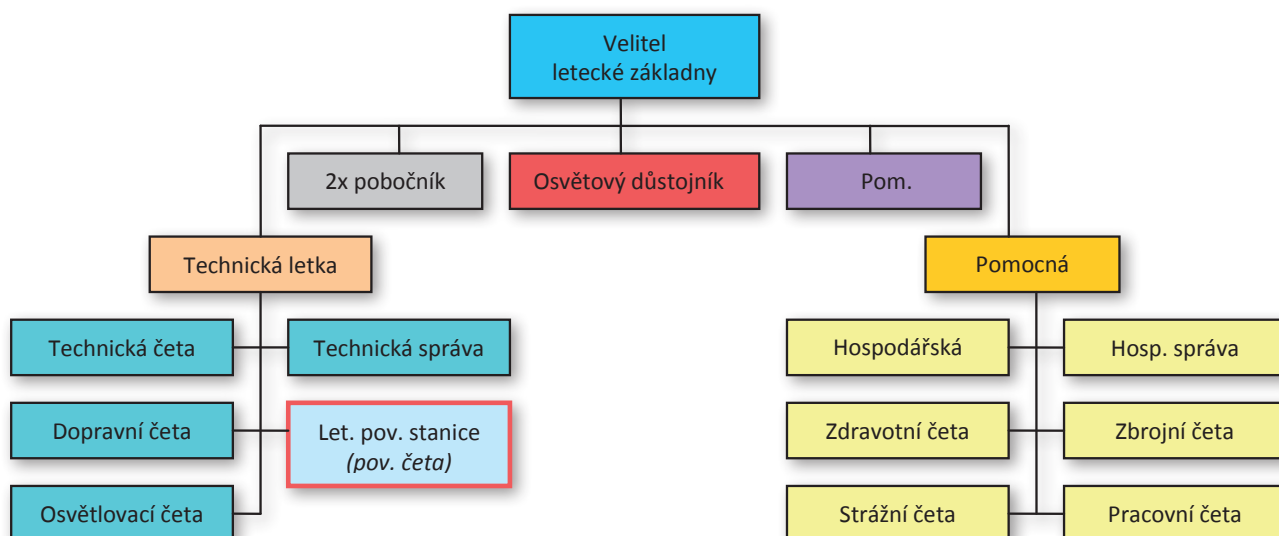
Jednotlivé letecké základny a letištní správy byly od roku 1946 nejprve podřízeny příslušným *Velitelstvím leteckých základen 1., 2., 3. a 4. oblasti*, které působily v přímé podřízenosti tehdejších operačních *Velitelství letectva 1., 2., 3. a 4. oblasti*. Zpočátku byla příslušná velitelství leteckých základen a letištních správ odborně řízena *V. odborem letecko-technickým MNO*.

Od roku 1947 prošla *Velitelství leteckých základen 1., 2., 3. a 4. oblasti*, v jejichž podřízenosti působily příslušné *letecké základny a letištní správy* dalšími organizačními změnami.

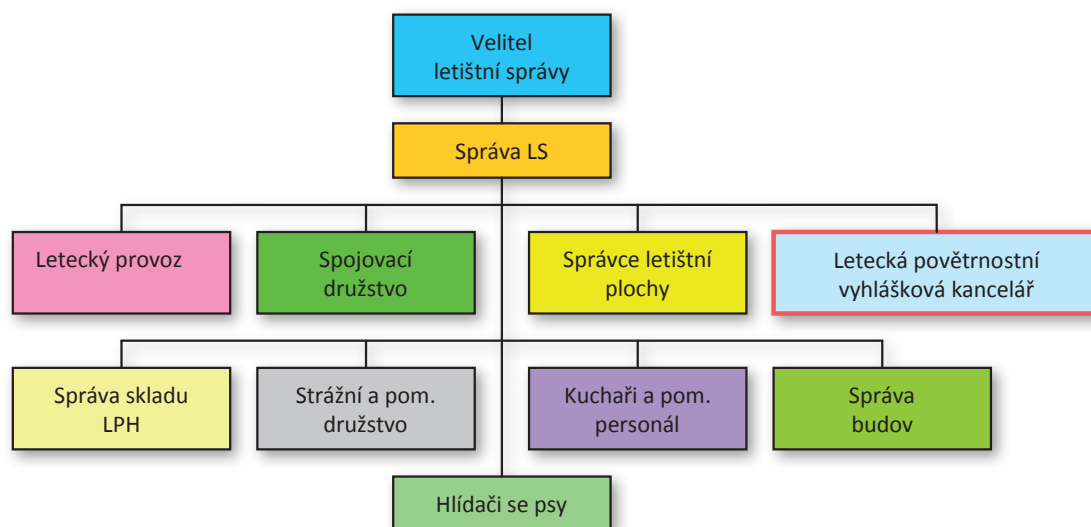
U některých letištních správ a rovněž v některých zájmových místech pro vojenskou povětrnostní službu důležitých byly od roku 1945 zřizovány *povětrnostní hlídky letectva*, které nejprve působily v přímé podřízenosti *Školy povětrnostní služby*, od 1. srpna 1947 potom *Povětrnostních ústředen I, II, a III*. Dne 22. dubna 1948 byly *povětrnostní hlídky letectva*, které do té doby působily v přímé podřízenosti velitelů *Povětrnostních*



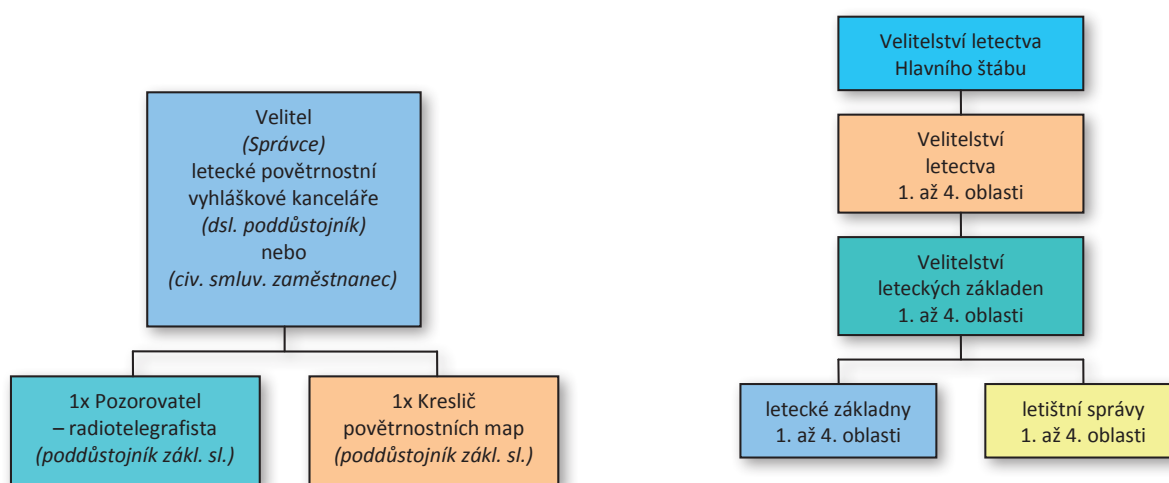
Organizační struktura povětrnostní stanice (povětrnostní čety) letecké základny v letech 1946 a 1947



Místo letecké povětrnostní stanice (povětrnostní čety) začleněné v organizační struktuře letecké základny v letech 1946 a 1947



Místo letecké povětrnostní vyhláškova kanceláře začleněné v organizační struktuře letištní správy v letech 1945 až 1947

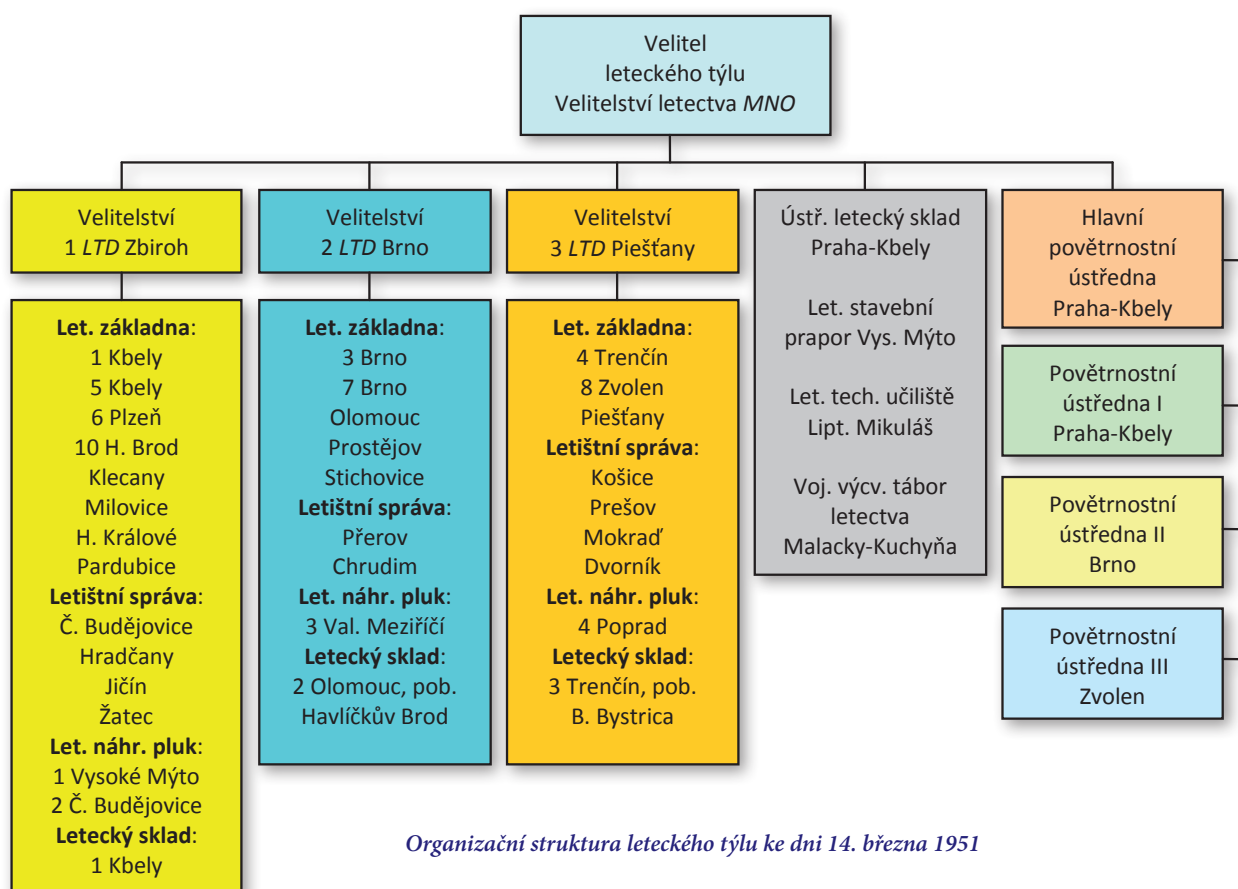


Organizační struktura letecké povětrnostní vyhláškova kanceláře letištní správy v letech 1946 až 1947

Místo leteckých základen a letištních správ v sestavě letectva v letech 1946 až 1947

Termín	Organizační opatření	
	Zrušení	Vytvoření
31. červenec 1947	<i>Velitelství leteckých základen 1. až 4. oblasti v podřízenosti Velitelství letectva 1. až 4. oblasti</i>	<i>Velitelství leteckých okruhů I až III (Praha, Brno a Bratislava) v podřízenosti Velitelství letectva Hlavního štábu</i>
1. června 1948	<i>Velitelství leteckých okruhů I až III (Praha, Brno a Bratislava) v podřízenosti Velitelství letectva Hlavního štábu</i>	<i>Velitelství leteckých okruhů I až III (Praha, Brno a Bratislava) v podřízenosti Velitelství leteckého týlu Velitelství letectva Hlavního štábu</i>
31. prosince 1950	<i>Velitelství leteckých okruhů I až III (Praha, Brno a Bratislava) v podřízenosti Velitelství leteckého týlu Velitelství letectva MNO.</i>	<i>Velitelství 1. až 3. letecké technické divize (Zbiroh, Brno a Piešťany) v podřízenosti Velitelství leteckého týlu Velitelství letectva MNO.</i>

Organizační vývoj Velitelství leteckých základen 1. až 4. oblasti a jejich nástupnických organizací v letech 1947 až 1950



Organizační struktura leteckého týlu ke dni 14. března 1951

ústředen I, II a III ve prospěch příslušných letištních správ převedeny do přímé podřízenosti velitelů těchto leteckých týlových jednotek. Tyto skutečnosti jsou uvedeny na jiném místě této kapitoly a rovněž v kapitole 8.2.

Všechny tehdejší letecké základny a rovněž čtyři určené letištní správy byly ke dni 15. března 1951 reorganizovány a na jejich základech byly, ve prospěch zabezpečení činnosti leteckých pluků, vytvořeny příslušné letištní prapory působící v přímé podřízenosti jednotlivých leteckých technických divizí.

Do organizační struktury všech nově vytvořených letištních praporů byly tehdy zařazeny příslušné letecké povětrnostní stanice (povětrnostní čtyry) reorganizovaných leteckých základen a letištních správ. Tehdejší povětrnostní hlídky letectva a letecké povětrnostní vyhládkové kanceláře ostatních, v té době zrušených letištních správ byly podle své teritoriální dislokace převedeny do přímé podřízenosti 1., 2. a 3. povětrnostní ústředny, kde

byly později reorganizovány, některé byly převedeny na novou organizační strukturu a jiné případně zrušeny.

Rušení prakticky stacionárních leteckých základen a letištních správ a vytváření mobilních letištních praporů souviselo s tehdejší změnou strategie použití letectva, když bylo v souvislosti s přechodem na sovětský model výstavby armády předpokládáno, oproti poválečnému období, že příslušný letecký útvar bude při přeletu na jiné operační (zpravidla polní) letiště tento manévř provádět i se svým pozemním zabezpečujícím týlovým útvarem. Tato skutečnost mimo jiné svědčí o tom, že kromě dosavadního poválečného obranného charakteru armády začaly být od roku 1951 rovněž uvažovány a rozvíjeny i její útočné schopnosti.

V dalším průběhu 50. let vznikaly, v návaznosti na probíhající reorganizace a redislokace vojenského letectva, postupně další nové letištní prapory, jiné byly zároveň redislokovány, nebo zrušeny. S těmito realizovanými změnami rovněž úzce souvisely

Původní útvar	Nový útvar	Krycí číslo
Letecká základna 1 Praha-Kbely	1. letištní prapor Praha-Kbely	VÚ 9450
Letištní správa 2 České Budějovice	2. letištní prapor České Budějovice	VÚ 7488
Letecká základna 3 Brno	3. letištní prapor Brno	VÚ 8851
Letecká základna 4 Prostějov-Stichovice	4. letištní prapor Prostějov-Stichovice	VÚ 8159
Letecká základna 5 Praha-Kbely	5. letištní prapor Praha-Kbely	VÚ 5951
Letecká základna 6 Plzeň	6. letištní prapor Plzeň	VÚ 6991
Letecká základna 7 Brno	7. letištní prapor Brno	VÚ 3843
Letecká základna 8 Klecany	8. letištní prapor Klecany	VÚ 8148
Letištní správa 11 Přešov	11. letištní prapor Přešov	VÚ 2729
Letištní správa 13 Žatec	13. letištní prapor Žatec	VÚ 8672
Letištní správa 14 Milovice	14. letištní prapor Milovice	VÚ 5213
Letecká základna 21 Hradec Králové	21. letištní prapor Hradec Králové	VÚ 4555
Letecká základna 22 Pardubice	22. letištní prapor Pardubice	VÚ 2066
Letecká základna 23 Havlíčkův Brod	23. letištní prapor Havlíčkův Brod	VÚ 8682
Letecká základna 24 Olomouc	24. letištní prapor Olomouc	VÚ 4932
Letecká základna 25 Prostějov	25. letištní prapor Prostějov	VÚ 9952
Letecká základna 26 Piešťany	26. letištní prapor Piešťany	VÚ 2057
Letecká základna 27 Trenčín	27. letištní prapor Trenčín	VÚ 1536
Letecká základna 28 Zvolen	28. letištní prapor Zvolen	VÚ 1105
Letecká základna 29 Chrudim	29. letištní prapor Chrudim (1. 9. 1951)	VÚ 6800

Přehled letištních praporů, ve kterých byly organicky začleněny letecké povětrnostní stanice (povětrnostní čety) ke dni 15. března 1951

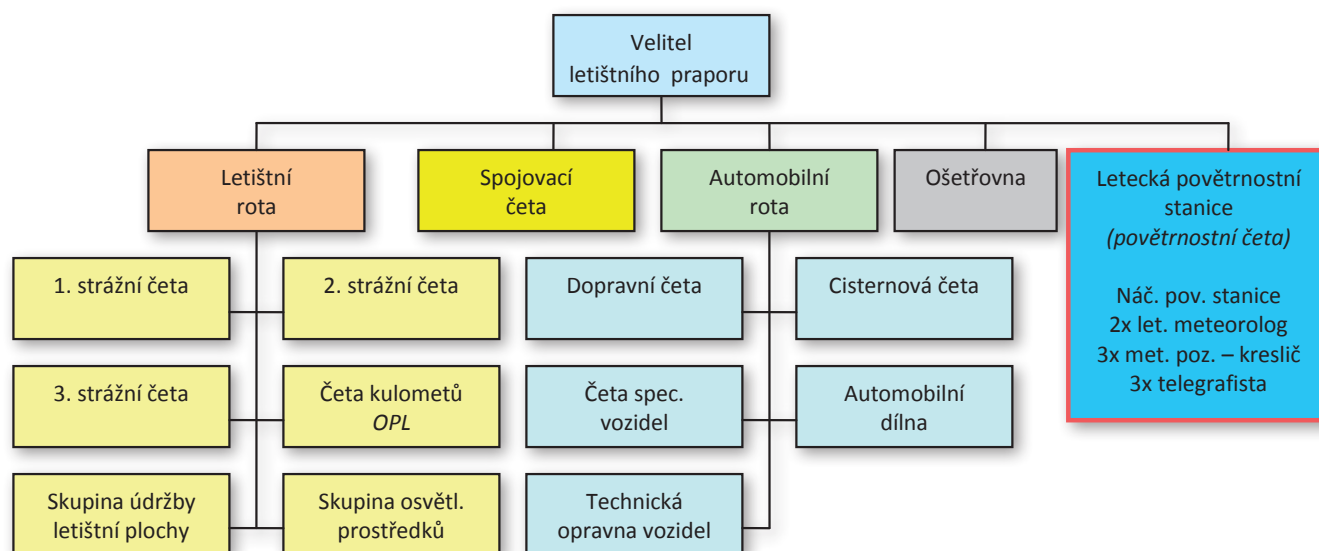
případné dislokační a organizační změny *leteckých povětrnostních stanic (povětrnostních čet)* působících v sestavách těchto praporů.

Další základní jednotky vojenské povětrnostní služby rovněž působily od roku 1945 v přímé podřízenosti velitele *Školy povětrnostní služby*, kde byly organizovány jako *povětrnostní stanice letectva*, nebo jako *povětrnostní hlídky letectva*. Dnem 1. října 1947 byly tyto jednotky převedeny do přímé podřízenosti nově vytvořených *Povětrnostních ústředí I, II a III*.

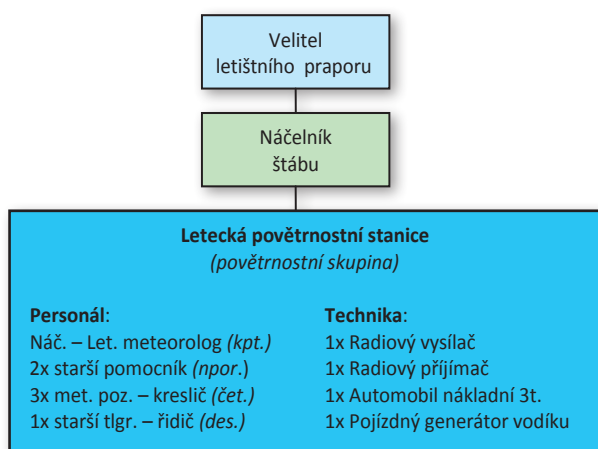
Dnem 1. února 1948 byly *povětrnostní stanice letectva*, které až dosud plnily funkci horských synoptických meteorologických

stanic, umístěné na *Zlatém Návrší, Hoře Svatého Šebestiána, Pradědu, Lysé Hoře, v Telči a Telgártu* (v letech 1948 až 1990 *Švermovo*) rovněž zařazeny mezi stanice aerologické. Tato skutečnost znamenala, že tyto stanice kromě pravidelných přzemních měření a pozorování zahájily pravidelná měření výškového větru pomocí optické pilotáže meteorologických balonů.

Dne 22. dubna 1948 byly tehdejší *povětrnostní hlídky letectva* převedeny z dosavadní přímé podřízenosti velitelů *Povětrnostních ústředí I, II a III* do přímé podřízenosti velitelů příslušných *letištních správ*, případně byly tyto v pozdější



Místo a struktura letecké povětrnostní stanice (povětrnostní čety) v rámci letištního praporu v období od 15. března 1951 do 31. prosince 1952



Místo a složení letecké povětrnostní stanice (povětrnostní skupiny) v rámci organizační struktury letištního praporu od 1. ledna 1953

době rovněž zřizovány i v podřízenosti velitelů jiných útvarů a jednotek vojenského letectva. V přímé podřízenosti velitelů *Povětrnostních ústředen I, II a III* tak od té doby zůstaly působit pouze *povětrnostní stanice letectva* (terénní) dislokované mimo vojenských letišť v zájmových místech důležitých pro vojenskou povětrnostní službu.

Při pohledu na celkový počet základních provozních jednotek vojenské povětrnostní služby je nutno připomenout, že v rámci tehdejších *Státního meteorologického ústavu* v Praze a *Státního meteorologického ústavu* v Bratislavě působilo ke dni 1. srpna 1947 pouze 13 povětrnostních stanic zřízených v *Karlových Varech*, *Mariánských lázních*, *Praze-Ruzyni*, *Přibyslavi*, ve *Zbraslavicích*, na *Milešovce* a *Pancíři*, ve *Zlíně*, v *Moravské Ostravě*, na *Hostýně*, ve *Staré Ďale* (dnes *Hurbanovo*), v *Mokradí* a *Košicích*. Rozsáhlá síť povětrnostních stanic vojenské povětrnostní služby proto v období let 1945 až 1953 tak mimo jiné rovněž vytvářela základní informační síť k podpoře činnosti synoptické a letecké meteorologické služby tehdejších československých státních meteorologických ústavů.

Na počátku roku 1951 byly některé *dělostřelecké povětrnostní stanice* převedeny do přímé podřízenosti 1., 2., nebo 3. *povětrnostní ústředny* a ostatní dělostřelecké povětrnostní stanice, společně s *povětrnostními hlídkami dělostřelectva*

	Povětrnostní ústředna (PÚ) I	
	1. října 1947	15. prosince 1950
Povětrnostní četa letectva	České Budějovice	České Budějovice
	Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod
	Hradec Králové	Hradec Králové
	Plzeň	Plzeň
	Praha-Kbely	Praha-Kbely
	Praha-Ruzyně	Praha-Ruzyně
Povětrnostní stanice letectva (v přímé podřízenosti PÚ I)	-	Kumr (Hradčany)
	Hora Sv. Šebestiána	Hora Sv. Šebestiána
	Zlaté návrší	Zlaté návrší
	-	Klatovy
	-	Milešovka
Povětrnostní hlídka letectva (v přímé podřízenosti PÚ I do 22. dubna 1948)	Liberec	Liberec
	-	Jičín
	-	vrch Praha (Brdy) – Hlavní radarová ústředna
	-	Přílezy (Teplá u Toužimi) – Naváděcí radarová stanice I
	-	Radarový vlak (působící na trati Jičín – Dětenice – Štědrá u Toužimi)
	-	Vysoké Mýto
	-	Žatec
Letecká povětrnostní vyhládková kancelář	Chrudim	Chrudim
	Milovice	Milovice
	Pardubice	Pardubice
Povětrnostní stanice dělostřelectva	Jince-Čenkov	Jince-Čenkov
	-	Boletice
Povětrnostní hlídka dělostřelectva	-	Kynžvart
	-	Mimoň
Posádková povětrnostní hlídka	Most	-
	Cheb	-
	Domažlice	-
	Jindřichův Hradec	-
	Špindlerův Mlýn	-

Přehled základních provozních jednotek vojenské povětrnostní služby v přímé, nebo odborné podřízenosti Povětrnostní ústředny I v letech 1947 až 1950

	Povětrnostní ústředna (PÚ) II	
	1. října 1947	15. prosince 1950
Povětrnostní četa letectva	Brno	Brno
	Přerov	Přerov
	Moravská Ostrava	Moravská Ostrava
	Zlín	Zlín
Povětrnostní stanice letectva (v přímé podřízenosti PÚ II)	Lysá hora	Lysá hora
	Nedvězí u Poličky	Nedvězí u Poličky
	Praděd	Praděd
	Telč	Telč
	Znojmo	Znojmo
Povětrnostní hlídka letectva	-	Valašské Meziříčí
Letecká povětrnostní vyhláškova kancelář	Olomouc	Olomouc
	Prostějov I.	Prostějov I.
	Prostějov II-Stichovice	Prostějov II-Stichovice
	Kroměříž	-
Povětrnostní stanice dělostřelectva	Libavá	Libavá
	Vyškov	Vyškov
Posádková povětrnostní hlídka	Moravská Třebová	-
	Opava	-

Přehled základních provozních jednotek vojenské povětrnostní služby v přímé, nebo odborné podřízenosti Povětrnostní ústředny II v letech 1947 až 1950

	Povětrnostní ústředna (PÚ) III	
	1. října 1947	15. prosince 1950
Povětrnostní četa letectva	Košice	Košice
	Trenčín	Trenčín
	Zvolen	Zvolen
Povětrnostní stanice letectva (v přímé podřízenosti PÚ III)	Nitra	Nitra
	Vajnory	Dvorník (Vajnory)
	Telgárt (Švermovo)	Švermovo
	Poprad	Poprad
	Mokrad' (Lipt.Mikuláš)	Mokrad' (Liptovský Mikuláš)
	-	Križná
Povětrnostní hlídka letectva (v přímé podřízenosti PÚ III do 22. dubna 1948)	Malé Bielce	Malé Bielce
	Prešov	Prešov
	Spišská Nová Ves	Spišská Nová Ves
	Žilina	Žilina
Letecká povětrnostní vyhláškova kancelář	Malacky	Malacky
	Piešťany	Piešťany
Povětrnostní stanice dělostřelectva	Hlboké pri Senici	-
	Kamenice nad Cirochou	Kamenica nad Cirochou
	Lešť	Lešť
	-	Elbská
Posádková povětrnostní hlídka	Turčanský Sv. Martin	-

Přehled základních provozních jednotek vojenské povětrnostní služby v přímé, nebo odborné podřízenosti Povětrnostní ústředny III v letech 1947 až 1950

zůstaly v té době zařazeny v organizační struktuře dělostřelectva a v té době zároveň přestaly provádět pravidelná meteorologická měření a pozorování pro letecké meteorologické a synoptické účely.

V té době rovněž došlo k reorganizaci vnitřních struktur a ke změnám názvů základních jednotek povětrnostní služby působících v podřízenosti jednotlivých povětrnostních ústřed. Dne 15. března 1951 přešly do přímé podřízenosti povětrnostních ústřed rovněž další jednotky povětrnostní služby od původních *letištních správ*, v té době rušených. V roce 1951 bylo

na vojenských letištích a v dalších zájmových místech pro povětrnostní službu důležitých rozmístěno více než 60 základních jednotek vojenské povětrnostní služby, které působily jednak v organizační struktuře příslušných *letištních praporů*, anebo v přímé podřízenosti tehdejší 1., 2. a 3. *povětrnostní ústředny*.

V rámci další reorganizace vojenské povětrnostní služby provedené ke dni 1. ledna 1952 byly na základě *výnosu MNO čj. 004007 VL/Z* základní jednotky vojenské povětrnostní služby působící v přímé podřízenosti 1., 2. a 3. *povětrnostní ústředny* opět vnitřně reorganizovány a zároveň byl jejich počet rozšířen

o několik dalších civilních povětrnostních stanic, které byly v té době společně se *Státním meteorologickým ústavem* převedeny do působnosti *MNO*.

Základní provozní jednotky vojenské povětrnostní služby v té době působící v přímé podřízenosti *1., 2. a 3. povětrnostní ústředny* byly podle principu teritoriální příslušnosti děleny na:

- letecké povětrnostní stanice;
- letecké povětrnostní hlídky;
- letecká povětrnostní družstva;
- meteorologické observatoře.

Koncem roku 1952 došlo ke zrušení dosavadní *1., 2. a 3. povětrnostní ústředny*. Základní provozní jednotky vojenské povětrnostní služby, které do té doby působily v jejich přímé podřízenosti, byly dnem 1. ledna 1953 předány do podřízenosti *Státního meteorologického ústavu MNO* nebo byly zrušeny. V té době byly základní provozní jednotky povětrnostní služby dislokovány na celkem 55 vojenských a civilních letištích nebo v jiných zájmových místech.

Dnem 1. ledna 1954 v souvislosti s reorganizací vojenské povětrnostní služby a převedením *Státního meteorologického ústavu MNO* do podřízenosti *Ústřední správy vodního hospodářství* v působnosti *Ministerstva lesů a dřevařského průmyslu* se výše uvedené základní provozní jednotky vojenské povětrnostní služby staly organizačními součástmi *Státního hydrometeorologického ústavu*, případně některé z nich byly v té době zrušeny.

Není bez zajímavosti, že velké množství vojenských povětrnostních stanic, jejich rozmístění prakticky na celém teritoriu státu a rozsáhlá, téměř nepřetržitě vedená radiová korespondence se v době zhoršující se mezinárodně-politické situace staly vhodnou záminkou jak jejich prostřednictvím zakrýt činnost jednotek tehdejší vojenské *Radiové naslouchací a zaměřovací*

služby. Dne 1. října 1949 byl vytvořen zvláštní vojenský útvar pod krycím legendovým označením *Prapor meteorologických stanic*, který působil ve prospěch *Radiové naslouchací a zaměřovací služby*. V té době podléhal *Velitelství spojovacího vojska MNO* a jeho velitelství se nacházelo v posádce Praha-Ruzyně (dnešní kasárna 17. listopadu). Útvar byl kromě velitelské a výcvikové roty tvořen jednotlivými odloženými odposlouchávacími jednotkami, které působily pod krycím legendovým označením „*meteorologická stanice*“. Dne 1. dubna 1951 byl reorganizací útvaru vytvořen *55. radiový prapor*. Tento útvar se v pozdější době stal základem nově vzniklého *Měříčského ústavu Vojenské zpravodajské služby*, který v rámci resortu obrany ČR působí až do současnosti (2017).

Letecké povětrnostní stanice dislokované na jednotlivých letištích vojenského letectva působily v dalším průběhu 50. let nadále v organizační struktuře *letištních praporů* v podřízenosti *leteckých technických divizí*, od 1. srpna 1957 potom *leteckých technických skupin*.

Dne 1. října 1959, na základě *výnosu MNO čj. 0045200-OMS/1959*, byly *letecké povětrnostní stanice* reorganizovány a jako *skupiny povětrnostní služby* přešly do organizační struktury v té době nově vytvářených *praporů pozemního zabezpečení navigace* letectva, které postupně již od 1. září 1958 začaly působit v přímé podřízenosti jednotlivých *leteckých pluků*.

Dnem 1. října 1963 byly *prapory pozemního zabezpečení navigace* reorganizovány a přejmenovány na *prapory radiotechnického zabezpečení*. V té době došlo k převedení *leteckých povětrnostních stanic* (skupin povětrnostní služby) do organizační struktury velitelství příslušných *leteckých pluků, školních leteckých pluků a samostatných letek* vrtulníkového letectva, kde začaly působit v přímé podřízenosti náčelníka štábu příslušného leteckého útvaru.

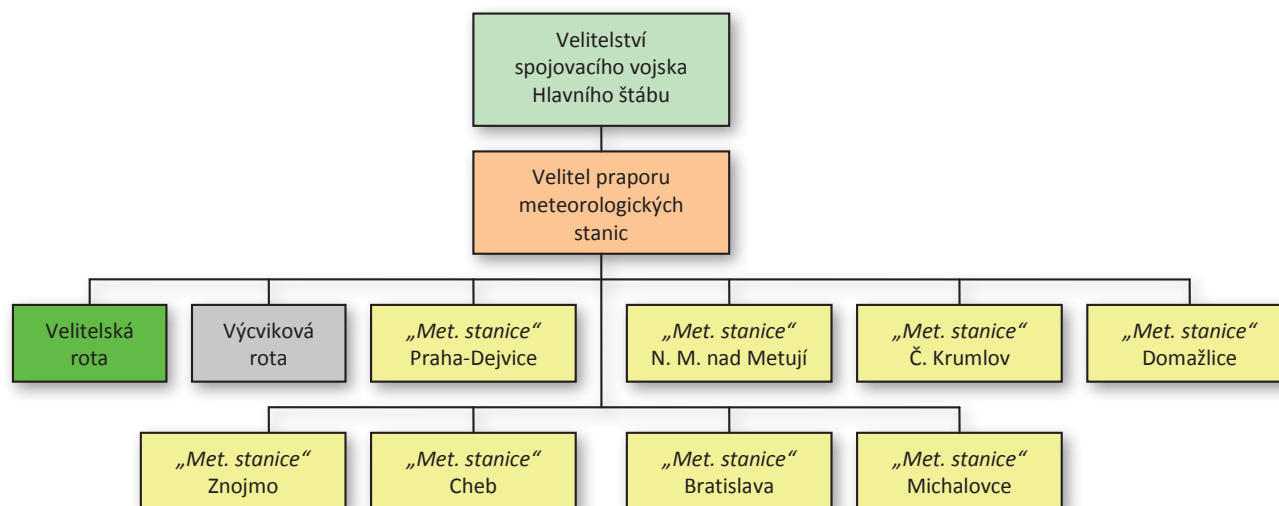
Prakticky až do konce 80. let zůstaly počty osob a techniky, organizační struktura a složení hodnostního sboru *skupin*

	1. povětrnostní ústředna	2. povětrnostní ústředna	3. povětrnostní ústředna
Letecká povětrnostní stanice	Churáňov	Červená u Libavy	Bratislava-Dvorník
	Jičín	Lysá Hora	Kamenica nad Cirochou
	Klatovy	Nedvězí u Poličky	Křižná
	Klínovec	Praděd	Lešť
	Pardubice	Telč	Mokrad'
	Polečnice	Valašské Meziříčí	Nitra
	Přimda	Vyškov	Poprad
	Tábor	Znojmo	Spišská Nová Ves
	Ústí nad Orlicí	-	Švermovo
Zlaté návrší	-	Žilina	
Letecká povětrnostní hlídka	Liberec	Křižanov	Malé Bielce
	Karlovy Vary	Olomouc-Holice	-
	Žatec	-	-
	Mariánské Lázně	-	-
	Přibyslav	-	-
	Svatouch	-	-
Letecké povětrnostní družstvo	Havlíčkův Brod	Brno-Tuřany	Košice
	Praha-Ruzyně	Gottwaldov	-
	-	Ostrava-Mošnov	-
Meteorologická observatoř	-	-	Lomnický štít

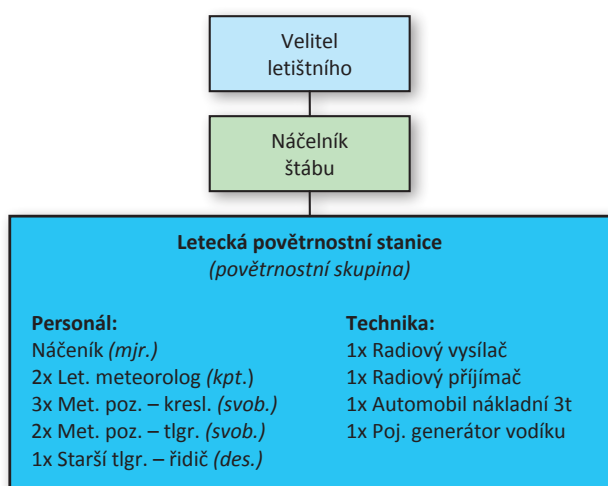
Přehled základních provozních jednotek povětrnostní služby působících v přímé podřízenosti 1., 2. a 3. povětrnostní ústředny ke dni 1. ledna 1952

Jednotka povětrnostní služby	Místo dislokace	Počet osob
Letecká povětrnostní stanice	Praha-Ruzyně	16
	Bratislava-Ivánka	25
	Brno-Tuřany	6
	Ostrava-Mošnov	4
	Košice	4
	Gottwaldov	4
	Mariánské Lázně	2
	Karlovy Vary	2
	Svratouch	2
	Liberec	2
	Křižanov	2
Letecká povětrnostní hlídka	Jičín	3
	Pardubice	3
	Polečnice	3
	Mokrad'	3
	Švermovo	3
Letecké povětrnostní družstvo	Cheb	4
	Havlíčkův Brod	4
	Churáňov	4
	Klínovec	4
	Zlaté návrší	4
	Přimda	4
	Tábor	4
	Ústí nad Orlicí	4
	Červená u Libavy	4
	Lysá Hora	4
	Nedvězí u Poličky	4
	Praděd	4
	Telč	4
	Znojmo	4
	Kamenice nad Círochou	4
	Křižná	4
	Lešť	4
	Poprad	4
	Žilina	4
	Meteorologická observatoř	Lomnický štít

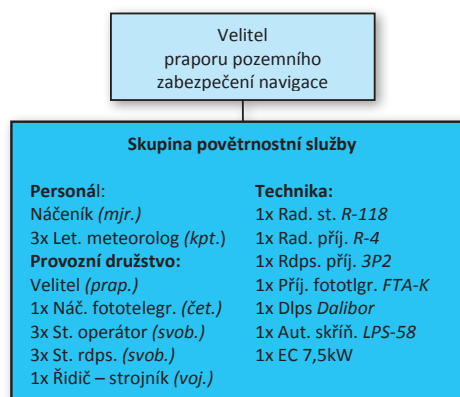
Základní provozní jednotky vojenské povětrnostní služby, jejich dislokace a počet osob převedených do působnosti Státního meteorologického ústavu MNO ke dni 1. ledna 1953



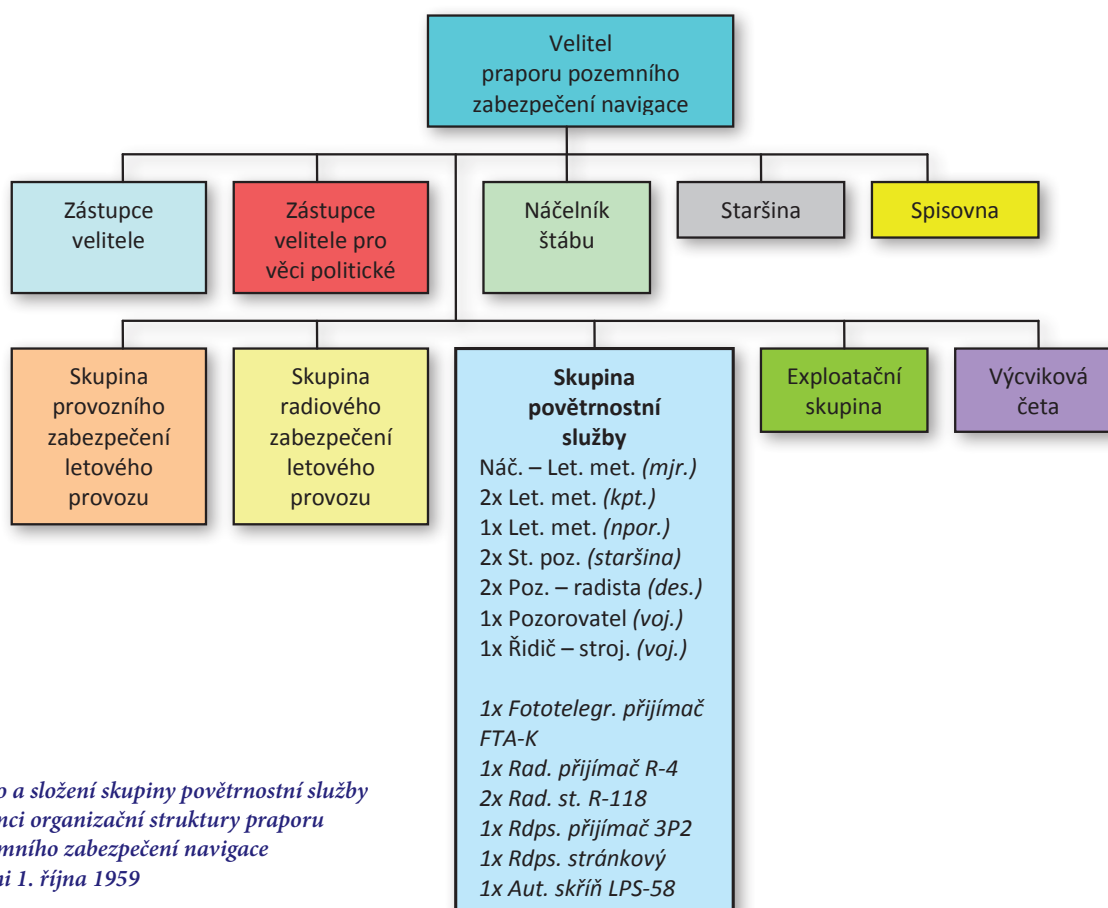
Organizační struktura praporu meteorologických stanic ke dni 1. října 1949



Místo a složení letecké povětrnostní stanice v rámci organizační struktury letištního praporu od 1. října 1958



Místo a složení skupiny povětrnostní služby v rámci organizační struktury praporu pozemního zabezpečení navigace ke dni 1. října 1960



Místo a složení skupiny povětrnostní služby v rámci organizační struktury praporu pozemního zabezpečení navigace ke dni 1. října 1959

povětrnostní služby bez podstatných změn. Na konci 80. a počátkem 90. let tvořilo personální obsazení leteckých povětrnostních stanic útvarů plukovního typu standardně 13 osob. Počty personálu leteckých povětrnostních stanic samostatných leteckých jednotek letkového typu byly v té době zpravidla přibližně o polovinu nižší. V případech, že na jednom vojenském letišti působily dva a případně i více leteckých útvarů, potom v prostorách jednoho společného provozního pracoviště letecké povětrnostní stanice působilo dvou a případně i vícenásobné obložení

personálu, technických prostředků a zařízení skupin povětrnostní služby. Koncem 60. let působily v rámci vojenské povětrnostní služby letecké povětrnostní stanice na celkem 28 letištích ČSLA.

Zároveň v rámci vojenské povětrnostní služby rovněž působily dvě školní letecké povětrnostní stanice při Vojenské akademii Antonína Zápotockého v Brně a při Spojovacím učilišti v Novém Městě nad Váhem.

Po obsazení Československa vojsky Varšavské smlouvy bylo v říjnu roku 1968 donuceno vojenské letectvo uvolnit

Název útvaru	Místo dislokace	Krycí číslo
1. prapor PZN	Přerov	VÚ 1118
2. prapor PZN	Mladá	VÚ 1102
3. prapor PZN	Líně u Plzně	VÚ 3263
4. prapor PZN	Košice	VÚ 6351
5. prapor PZN	Žatec	VÚ 2705
6. prapor PZN	České Budějovice	VÚ 3495
7. prapor PZN	Čáslav	VÚ 5739
8. prapor PZN	Bratislava-Ivanka	VÚ 6194
9. prapor PZN	Brno	VÚ 6190
10. prapor PZN	Bechyně	VÚ 9445
11. prapor PZN	Zvolen	VÚ 5960
12. prapor PZN	Hradec Králové	VÚ 7506
13. prapor PZN	Piešťany	VÚ 8709
14. prapor PZN	Trenčín	VÚ 9383
15. prapor PZN	Malacky	VÚ 9677
16. prapor PZN	Praha-Kbely	VÚ 1729
17. prapor PZN	Mošnov a odloučená část Prostějova	VÚ 8907
18. prapor PZN	Olomouc	VÚ 7321
19. prapor PZN	Prešov	VÚ 7765
22. prapor PZN	Pardubice	VÚ 5110
46. prapor PZN	Hradčany	VÚ 9127
47. prapor PZN	Praha-Kbely	VÚ 1607
50. prapor PZN	Pardubice	VÚ 8260
51. prapor PZN	Náměšť nad Oslavou	VÚ 8719
52. prapor PZN	Mošnov	VÚ 6900
53. prapor PZN	Líně u Plzně	VÚ 8722

Přehled, místo dislokace a označení praporů pozemního zabezpečení navigace v letech 1959 až 1963



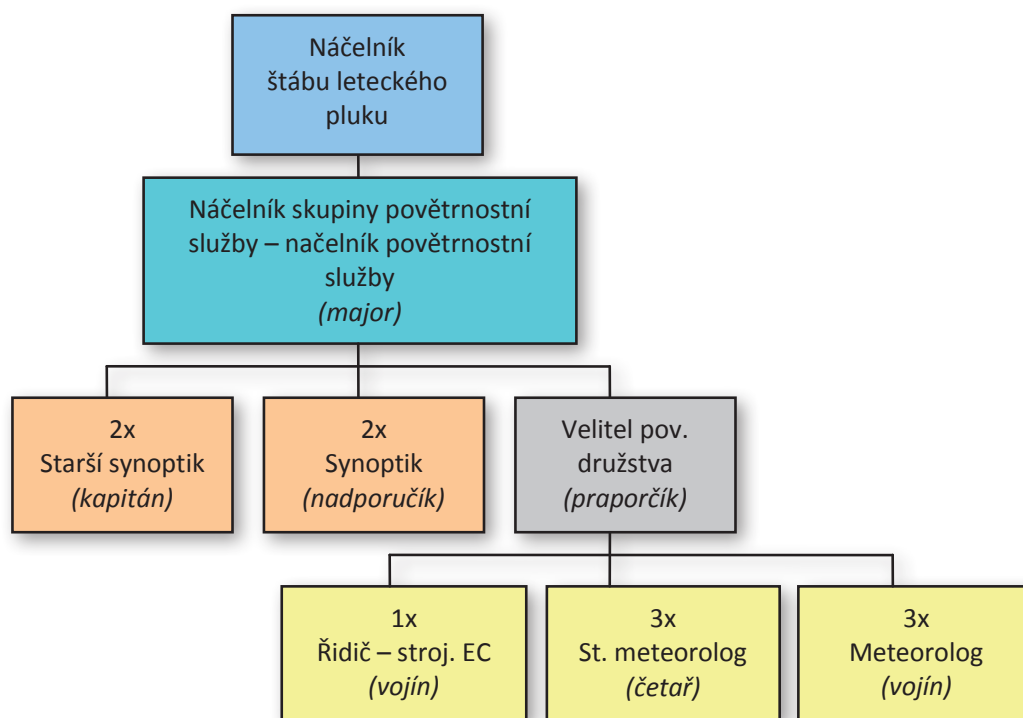
Místo a složení skupiny povětrnostní služby ke dni 1. října 1963

Bechyně	Brno	Č. Budějovice	Čáslav	H. Brod	Hradčany
Hradec Králové	Karlovy Vary	Klatovy	Košice	Malacky	Mladá
Mošnov	Náměšť n. Osl.	Olomouc	Pardubice	Piešťany	Písek
Plzeň-Bory	Plzeň-Líně	Praha-Kbely	Prostějov	Přerov	Příbram
Slaný	Trenčín	Zvolen	Žatec	-	-

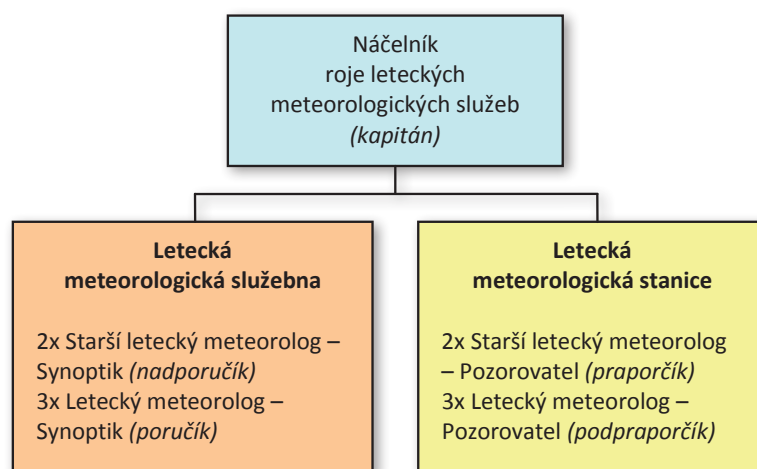
Místa dislokace vojenských leteckých povětrnostních stanic ke dni 1. září 1968

ve prospěch povětrnostní služby leteckých útvarů 131. smíšené letecké divize působící v podřízenosti Velitelství střední skupiny sovětských vojsk prostory leteckých povětrnostních stanic na letištištích v Hradčanech, Mladé, Olomouci a ve Zvolenu, které tímto ukončily svoji činnost v rámci ČSLA a zároveň zde začaly působit obdobné povětrnostní stanice leteckých útvarů Sovětské armády.

Od konce 90. let byly původní skupiny povětrnostní služby tvořeny dvěma funkčně oddělenými pracovišti letecké meteorologické služebny a letecké meteorologické stanice, které působily v organizační struktuře rojů leteckých meteorologických služeb v podřízenosti velitelů jednotlivých leteckých základen nebo správy letiště Vzdušných sil AČR. Náčelník roje leteckých meteorologických služeb zároveň vykonával funkci Náčelník hydrometeorologické služby příslušné letecké základny nebo správy letiště.



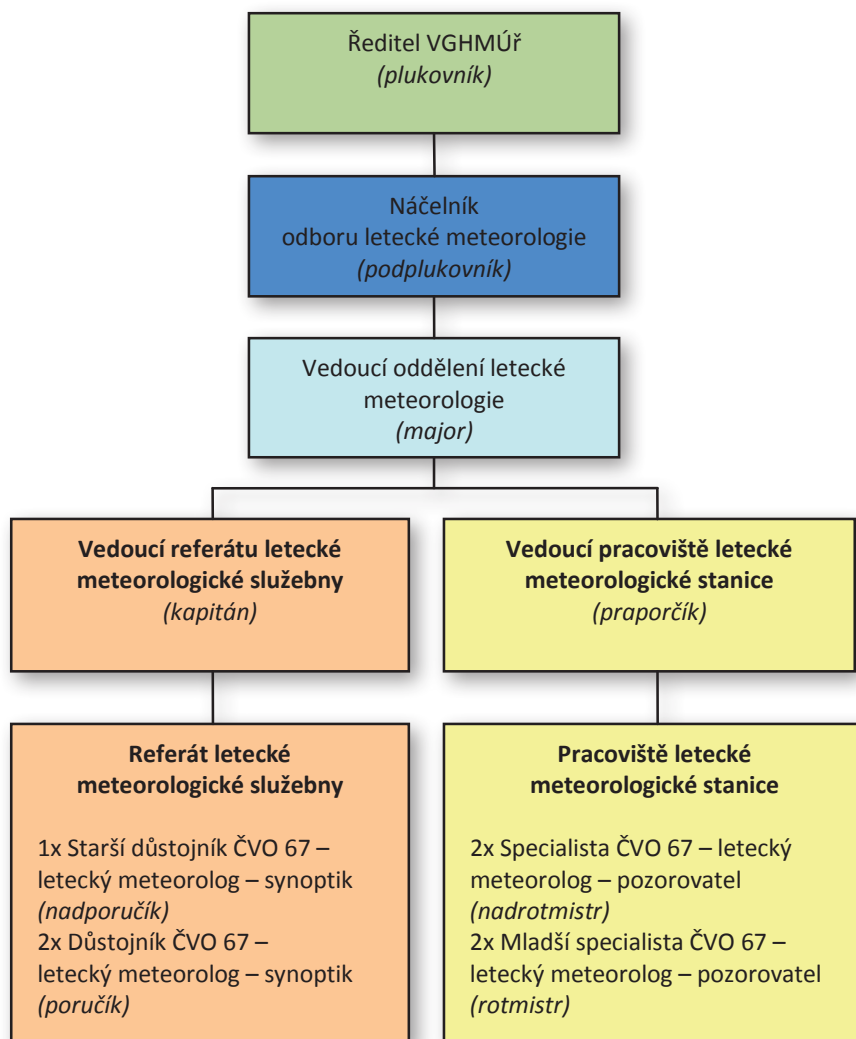
Organizační struktura skupiny povětrnostní služby leteckého pluku v průběhu 80. a 90. let



Organizační struktura a složení hydrometeorologické služby u leteckých základnách a správě letišť vzdušných sil AČR v letech 2006 až 2013

Dne 30. listopadu 2013 byly roje leteckých meteorologických služeb, které do té doby působily na leteckých základnách a u správy letišť VzS AČR v Praze-Kbelích, Čáslavi, Pardubicích a Náměšti nad Oslavou zrušeny a ke dni 1. prosince byly reorganizovány jako jednotlivá oddělení letecké meteorologie a zařazeny v rámci Odboru letecké meteorologie do organizační struktury VGHMÚř, přičemž tato oddělení zůstala odloučeně dislokována na původních letištích VzS AČR. Až do současnosti (2017) jsou oddělení letecké meteorologie tvořena referátem letecké meteorologické služebny a pracovištěm letecké meteorologické stanice.

Ke dni 1. prosince 2013 bylo v rámci zpravodajských oddělení příslušných leteckých základnách a správě letišť VzS AČR zřízeno po jednom systemizovaném místě Starší důstojník – specialista ČVO 67 (hydrometeorologická služba), plánovaná hodnota kapitán (např. Správa letiště Pardubice), který zároveň zastává funkci odborný náčelník hydrometeorologické služby příslušné letecké základny, nebo správy letiště VzS AČR. Toto systemizované místo bylo vytvořeno vyčleněním jednoho systemizovaného místa z počtu osob tehdy reorganizovaných rojů leteckých meteorologických služeb.



*Organizační struktura, složení a podřízenost Oddělení letecké meteorologie
Odboru letecké meteorologie VGHMÚř od 1. prosince 2013*



Pracoviště leteckého meteorologa – pozorovatele



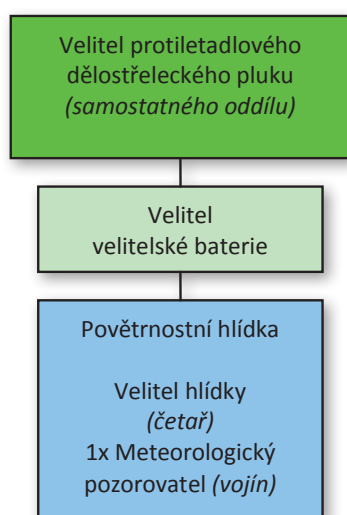
Pracoviště leteckého meteorologa – synoptika

Název letecké povětrnostní stanice	Zahájení činnosti	Ukončení činnosti
Bechyně	květen 1955	květen 1993
Brno-Černovice	říjen 1945	srpen 1969
	obnovena v lednu 1997	listopad 2003
Brno – Školní letecká povětrnostní stanice Vojenské technické akademie	leden 1954	působí dosud v AČR
Brno-Tuřany	říjen 1983	březen 1991
Čáslav	říjen 1955	působí dosud v AČR v rámci Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu
České Budějovice	říjen 1945	červenec 2005
Havlíčkův Brod	říjen 1945	leden 1958
	obnovena v září 1964	duben 1985
Hradčany	září 1950	prosinec 1968
Hradec Králové	říjen 1946	květen 1993
Chrudim	říjen 1945	leden 1958
Karlovy Vary	září 1964	září 1974
Klatovy	září 1964	září 1974
Klecany u Prahy	únor 1951	únor 1963
Košice	říjen 1954	působí dosud v OSSR
Malacky	srpen 1959	působí dosud v OSSR
Mladá	říjen 1946	prosinec 1968
Náměšť nad Oslavou	leden 1960	působí dosud v AČR v rámci Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu
Nové Mesto nad Váhom – školní letecká povětrnostní stanice Spojovacího učiliště	srpen 1962	srpen 1978
Olomouc	říjen 1945	prosinec 1968
Ostrava-Mošnov	srpen 1960	říjen 1993
Pardubice	březen 1953	působí dosud v AČR v rámci Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu
Piešťany	prosinec 1946	působí dosud v OSSR
Písek	červenec 1965	září 1974
	obnovena v lednu 1988	březen 1992
Plzeň-Bory	leden 1946	září 1991
Plzeň-Líně	duben 1952	listopad 1994
Polom (Sedloňov) v Orlických horách	leden 2002	působí dosud v AČR v rámci Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu
Praha-Kbely	říjen 1945	působí dosud v AČR v rámci Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu
Praha-Ruzyně	květen 1945	červen 1946
Prešov	prosinec 1952	srpen 1966
Prešov – Školní letecká povětrnostní stanice Leteckého učiliště	leden 1979	srpen 1989
Prostějov	říjen 1945	listopad 1994
	obnovena v prosinci 2003	působí dosud v AČR v rámci Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu
Prostějov II-Stichovice	říjen 1947	květen 1958
	obnovena v prosinci 1968	srpen 1969
Přerov	srpen 1946	říjen 2013
Příbram	září 1964	září 1974
Slaný	září 1964	září 1974
Stříbro	leden 1988	březen 1992
Trenčín	říjen 1945	říjen 1985
Zvolen	říjen 1945	prosinec 1968
	obnovena v květnu 1991	působí dosud v OSSR
Žatec	březen 1951	prosinec 1993

Přehled činnosti vojenských povětrnostních stanic v letech 1945 až 2016 (vyjma povětrnostních stanic působících v letech 1945 až 1953 v podřízenosti Školy povětrnostní služby, příslušných povětrnostních ústředí a SMÚ MNO)

8.4.2 VZNIK A DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ ZÁKLADNÍCH ODBORNĚ PROVOZNÍCH SLOŽEK POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY PROTILETADLOVÉHO VOJSKA

V letech 1945 až 1961 byly v organizačních strukturách některých útvarů a jednotek tehdejšího protiletadlového dělostřelectva vytvořeny příslušné základní odborně provozní jednotky povětrnostní služby. Od roku 1945 působila v rámci každé tehdejší velitelské baterie protiletadlového dělostřeleckého pluku nebo samostatného protiletadlového dělostřeleckého oddílu jedna povětrnostní hlídka. Úkolem těchto hlídek bylo provádění měření, pozorování meteorologických podmínek a vyhodnocování jejich vlivu na vedení protiletadlové dělostřelecké palby.



Organizační začlenění a personální složení povětrnostních hlídek protiletadlových dělostřeleckých pluků (samostatných protiletadlových dělostřeleckých oddílů)

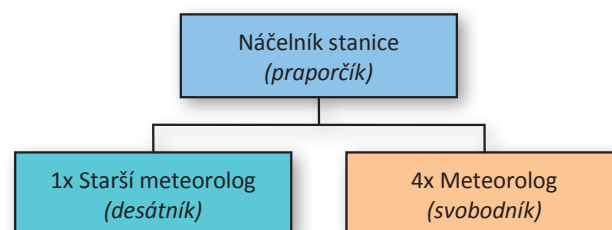
V roce 1951 bylo protiletadlové dělostřelectvo reorganizováno a začalo působit v podřízenosti 71. a 72. protiletadlové dělostřelecké divize a dalších samostatných protiletadlových dělostřeleckých pluků a oddílů. V roce 1956 došlo v rámci velitelských baterií při velitelství 71. protiletadlové dělostřelecké divize v Praze a 72. protiletadlové dělostřelecké divize ve Staré Boleslavi ke zřízení jedné protiletadlové dělostřelecké povětrnostní stanice.

Další protiletadlové dělostřelecké povětrnostní stanice byly zřízeny ke dni 1. září 1957 u každé spojovací baterie v rámci nově vytvořených velitelství:

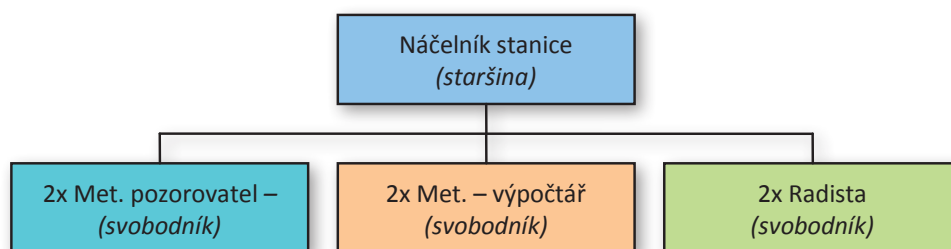
- 74. protiletadlové dělostřelecké brigády Plzeň,
- 75. protiletadlové dělostřelecké brigády Most,
- 76. protiletadlové dělostřelecké brigády Brno,
- 77. protiletadlové dělostřelecké brigády Ostrava,
- 78. protiletadlové dělostřelecké brigády Bratislava.

V roce 1958 byla 72. protiletadlová dělostřelecká divize a její povětrnostní stanice zrušena.

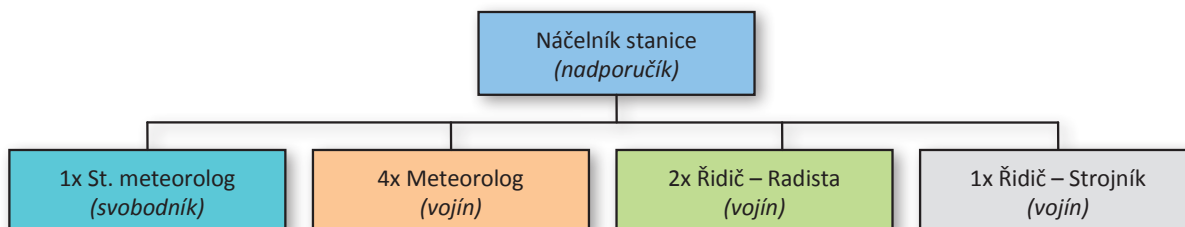
Dnem 1. října 1959 došlo k reorganizaci Protiletadlové dělostřelecké povětrnostní stanice 71. protiletadlové dělostřelecké divize v Praze, k navýšení počtů jejích osob a vyzbrojení



Organizační struktura Protiletadlové dělostřelecké radiosondážní stanice 71. protiletadlové dělostřelecké divize ke dni 1. října 1959



Organizační struktura protiletadlových dělostřeleckých povětrnostních stanic působících od roku 1956 v podřízenosti 71. a 72. protiletadlové dělostřelecké divize



Organizační struktura Povětrnostních stanic působících v podřízenosti velitelství protiletadlových dělostřeleckých brigád v letech 1957 až 1961

radioteodolitem *Malachit*. Zároveň byla tato povětrnostní stanice přejmenována na *protiletadlovou dělostřeleckou radiosondážní stanici*.

Tato stanice byla později, v souvislosti s celkovou reorganizací 71. *protiletadlové dělostřelecké divize*, dnem 31. srpna 1961 zrušena a její technické prostředky převedeny do působnosti *Velitelství 3. sboru PVOS* v Žatci, kde v té době byla zřízena *radiosondážní stanice* tohoto svazku PVOS. Činnost všech struktur povětrnostní služby protiletadlového dělostřelectva byla koncem 50. a počátkem 60. let postupně zrušena z důvodů své nepotřebnosti v souvislosti se zaváděním nové protiletadlové raketové techniky. Dnem 1. září 1961 došlo ke zrušení poslední *povětrnostní hlídky* působící v rámci 182. *protiletadlového dělostřeleckého pluku* v Mostě.

V současné době není v rámci 25. *protiletadlového raketového pluku (plrp)* ve Strakonicih organizace začleněna žádná složka Hydrometeorologické služby AČR. Připravovaná koncepce *Výstavba zpravodajského zabezpečení AČR* předpokládá zřídit do roku 2020 v rámci *Zpravodajského oddělení 25. plrb* jedno systemizované místo *Starší důstojník ČVO 67 (hydrometeorologická služba)*, plánovaná hodnost nadporučík, odpovídající za provádění managementu požadavků velitele, štábu a dalších složek protiletadlového raketového pluku na hydrometeorologické informace.

8.4.3 VZNIK A DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ ZÁKLADNÍCH ODBORNĚ PROVOZNÍCH SLOŽEK POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY DĚLOSTŘELECTVA

V poválečném období byla až do roku 1955 povětrnostní služba dělostřelectva organizována v rámci *dělostřeleckých povětrnostních stanic – dpst* a *povětrnostních hlídek dělostřelectva – phld* (od roku 1950), které byly trvale dislokovány v tehdejších výcvikových táborech (střelnicích) dělostřelectva. Úkolem *dělostřeleckých povětrnostních stanic* bylo provádět meteorologická měření a pozorování pro zabezpečení cvičných paleb jednotek dělostřelectva v tehdejších hlavních výcvikových táborech a rovněž plnit úkoly pro potřeby vojenské i civilní synoptické a letecké meteorologické služby. *Povětrnostní hlídky dělostřelectva* prováděly pouze meteorologická měření a pozorování ve prospěch cvičných paleb jednotek dělostřelectva v některých dalších výcvikových táborech. Za tímto účelem byl na podzim roku 1945 v rámci *Velitelství letectva Hlavního štábu* zpracován plán výstavby základních dělostřeleckých jednotek povětrnostní služby, který předpokládal, že v rámci výcvikových táborů dělostřelectva budou ke dni 1. dubna 1946 zřízeny první čtyři dělostřelecké povětrnostní stanice.

V roce 1951 byly původní dělostřelecké povětrnostní stanice Libavá, Vyškov, Kamenica nad Círochou a Lešť převedeny

jako letecké povětrnostní stanice do přímé podřízenosti tehdejší 2. a 3. *povětrnostní ústředny*. Koncem roku 1953 byly převedeny pod nově vytvořený *Státní meteorologický ústav MNO* a od 1. ledna 1954 začaly po své reorganizaci působit již jako civilní povětrnostní stanice v podřízenosti *Státního hydrometeorologického ústavu*.

V působnosti *Velitelství dělostřelectva MNO* zůstaly v roce 1951 působit v dělostřeleckých výcvikových táborech *dělostřelecké povětrnostní stanice* Jince-Čenkov, Boletice a Elbská, přičemž začaly provádět pouze povětrnostní zabezpečení cvičných paleb jednotek dělostřelectva.

Původní *povětrnostní hlídky dělostřelectva* v Kynžvartě a Mimoni byly v té době zrušeny. Ve druhé polovině 50. let byly rovněž zrušeny dělostřelecké povětrnostní stanice Boletice a Elbská.

Dne 1. října 1959 byla *dělostřelecká povětrnostní stanice* Jince-Čenkov převedena jako *letecká povětrnostní stanice* do podřízenosti *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí*. V té souvislosti byla přemístěna na kopec Praha v Brdech (do míst, kde v současnosti stojí meteorologický radiolokátor ČHMÚ), kde až do svého zrušení dne 1. října 1960 prováděla meteorologická měření a pozorování ve prospěch zabezpečení cvičných střelb letectva.

V mírových organizačních strukturách příslušných palebných dělostřeleckých svazků a útvarů tedy zpočátku po roce 1945 neexistovaly žádné složky vojenské povětrnostní služby.

Lze však předpokládat, že mobilní jednotky povětrnostní služby byly vytvářeny v rámci válečné organizační struktury *Dělostřelecké divize* v Praze (později v Kolíně a Staré Boleslavi) u jejich podřízených 21. *dělostřelecké (těžké dělostřelecké) brigády*, 22. *dělostřelecké (minometné) brigády*, 23. *dělostřelecké (těžké dělostřelecké) brigády* a 24. *raketometné brigády* a rovněž i ve válečné organizační struktuře samostatných *těžkých dělostřeleckých brigád* a *dělostřeleckých brigád*.

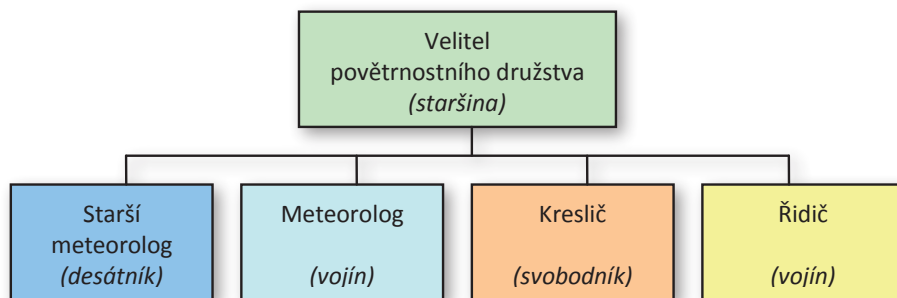
Významný předěl v tomto dosavadním způsobu organizace povětrnostní služby dělostřelectva představují roky 1955 a 1957, kdy v rámci tehdejší *Topografické baterie 5. měřičského dělostřeleckého oddílu* v Mladé Boleslavi a následně u *Topografické baterie 4. průzkumného dělostřeleckého oddílu* v Rožmitále pod Třemšínem bylo vytvořeno jedno *povětrnostní družstvo* určené k provádění výškových měření směru a rychlosti větru pomocí jednopilotáže meteorologických balonů.

Ve druhé polovině 50. let a v dalším období prošly průzkumné a měřičské dělostřelecké oddíly dalšími organizačními a dislokačními změnami.

Dnem 1. září 1958 byla *povětrnostní družstva* topografických baterií 4 a 5. *průzkumného dělostřeleckého oddílu* reorganizována a na jejich základech byly zřízeny dvě *pojízdné dělostřelecké povětrnostní stanice*. Tyto jednotky byly určeny k provádění meteorologické přípravy palebných jednotek dělostřelectva prostřednictvím provádění radiosondážních měření atmosféry.

rok 1946 – plán	rok 1947 – skutečnost	rok 1950 – skutečnost	
dpst	dpst	dpst	phld
Jince-Čenkov	Jince-Čenkov	Jince-Čenkov	Kynžvart
Banská Štiavnica	Libavá	Boletice	Mimoň
Turčianský Svätý Martin	Vyškov	Libavá	-
Kamenica nad Círochou	Hlboké pri Senici	Vyškov	-
-	Lešť	Lešť	-
-	-	Elbská	-
-	-	Kamenica nad Círochou	-

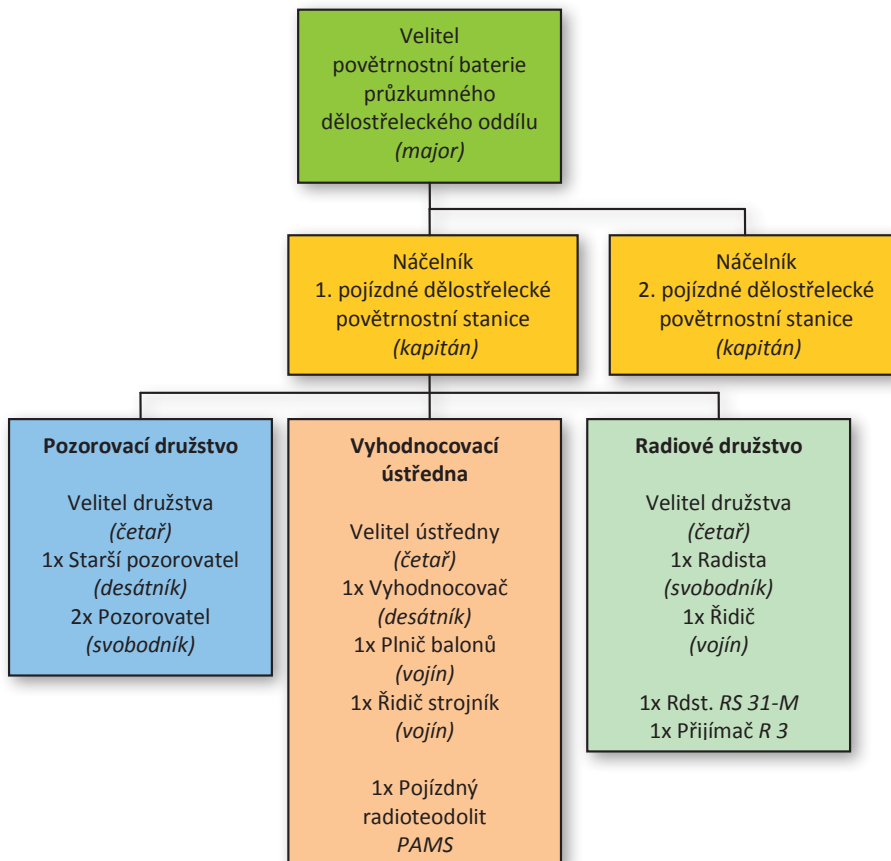
Vývoj dělostřeleckých povětrnostních stanic a povětrnostních hlídek dělostřelectva v letech 1946 až 1950



Organizační struktura povětrnostních družstev topografických baterií 5. měřičského dělostřeleckého oddílu (1955) a 4. průzkumného dělostřeleckého oddílu (1957)

5. měřičský dělostřelecký oddíl (mdo)			4. průzkumný dělostřelecký oddíl (pzdo)		
Rok	Název	Místo dislokace	Rok	Název	Místo dislokace
1955	5. mdo	Mladá Boleslav	1957	4. pzdo	Rožmitál pod Třemšínem
1956	5. pzdo	Rychnov nad Kněžnou	1959	4. pzdo	Beroun
1967	5. mdo	Rychnov nad Kněžnou	1967	4. mdo	Beroun
1980	5. pzdo	Rychnov nad Kněžnou	1969	4. mdo	Plzeň
1988	4. pzdo	Rychnov nad Kněžnou	1979	4. mdo	Rokycany
1990	4. pzdp	Rychnov nad Kněžnou	1980	4. pzdo	Rokycany
1991	4. průzkumný dělostřelecký pluk zrušen		1988	1. pzdo	Rokycany
			1989	1. pzdo	Holýšov
			1990	1. pzdp	Holýšov
			1991	1. průzkumný dělostřelecký pluk zrušen	

Organizační a dislokační vývoj průzkumných a měřičských dělostřeleckých oddílů (pluků) v letech 1955 až 1991



Organizační struktura povětrnostních baterií 4. a 5. průzkumného dělostřeleckého oddílu ke dni 1. března 1960

- pomocí radiostanice ihned vysílat varování pro všechny vyšší dělostřelecké štáby, štáby palebných oddílů a pro všechny palebné jednotky v případech, že byly zjištěny takové povětrnostní podmínky, které přesahovaly povolená meteorologická kritéria pro práci s raketami na zemi, případně během vedené dělostřelecké palby, nebo v průběhu letu raketové střely;
- provádět, v závislosti na celkovém počtu pracujících meteorologických stanic, sondování atmosféry každé 4 nebo 6 hodin do minimální výšky 14 km (pro meteorologickou zprávu *METEO 11*), nebo 24 km (pro meteorologickou zprávu *METEO 44*), když požadovaná výška výstupu meteorologického balónu byla 30 km (dosažení výtečného hodnocení předpokládalo dosáhnout výšky sondování nad 28 km);
- po ukončení sondování atmosféry provést sestavení povětrnostní správy *METEO 11* nebo *METEO 44* a ve stanoveném čase provádět radiové vysílání sestavených meteorologických zpráv ve prospěch určených uživatelů.

Při vlastní praktické činnosti vycházely *povětrnostní čety* z tabulkových (standardních) atmosférických meteorologických podmínek pro dělostřelecké jednotky, od kterých se potom vypočítávaly příslušné odchylky, přičemž se předpokládalo, že se vyskytuje:

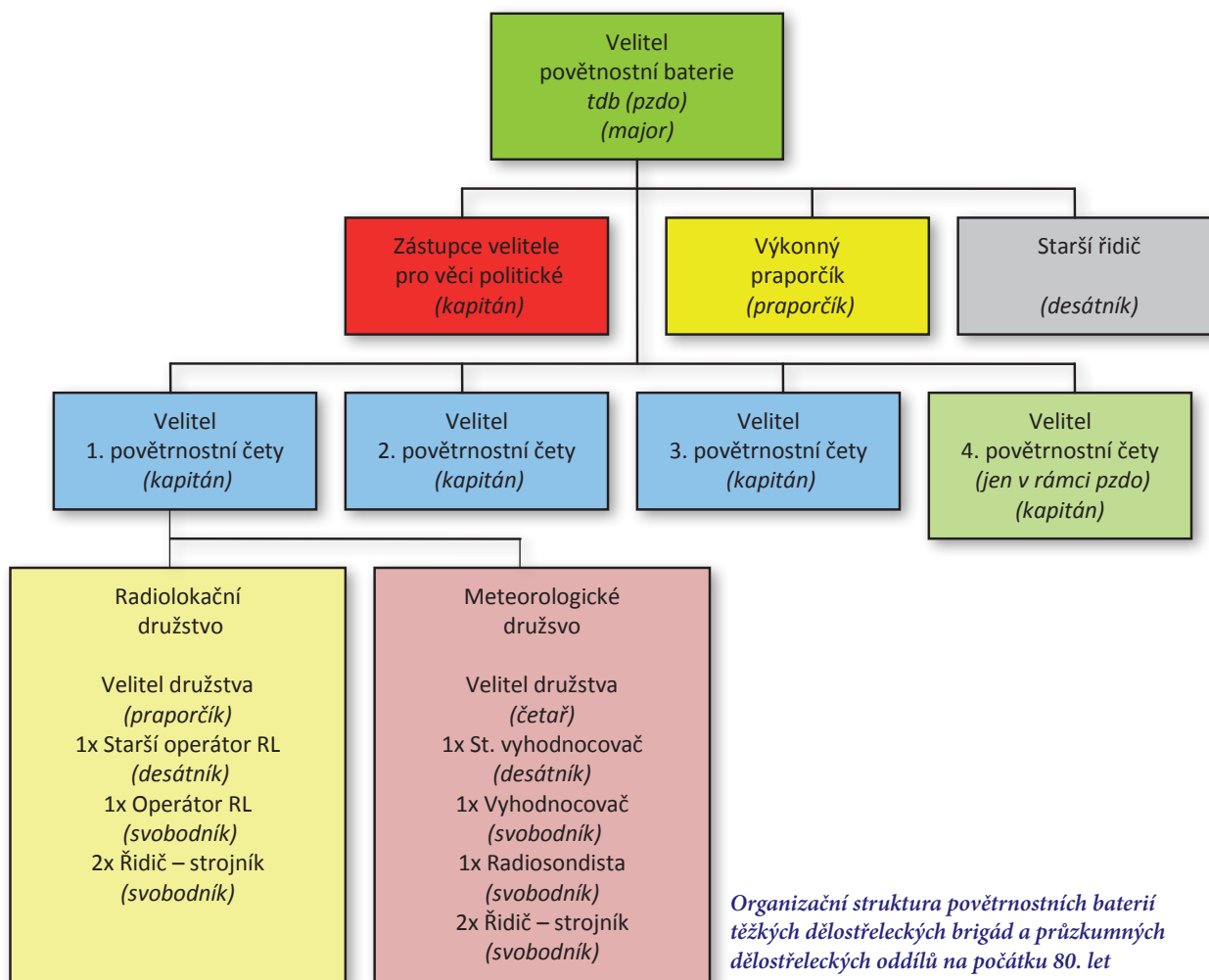
- bezvětří v celé atmosféře;
- atmosférický tlak vzduchu v místě postavení povětrnostní stanice o hodnotě 750 torrů (1000) milibarů;
- standardní přízemní teplota vzduchu + 15,0° C;
- standardní přízemní virtuální teplota vzduchu + 15,9° C.

Od přelomu 60. a 70. let byla bojová technika *povětrnostní čety* tvořena *Pojízdnou dělostřeleckou meteorologickou stanicí – RS 65 D* ve složení:

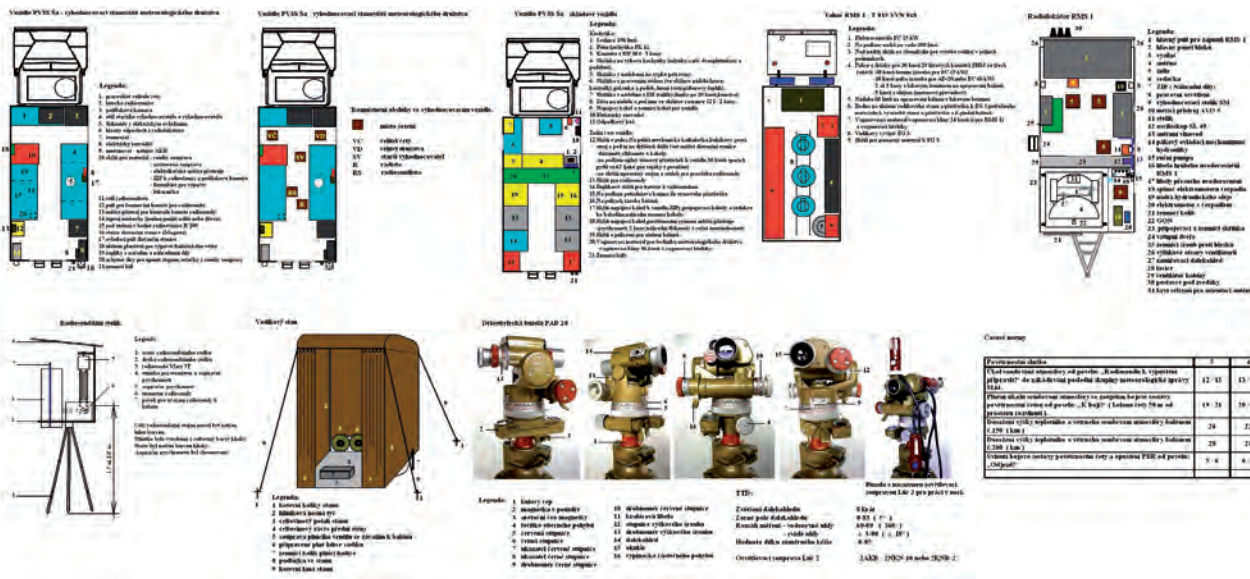
- *Vyhodnocovací vozidlo* – štábní automobil nákladní terénní střední *Praga V3S*;
- *Skladové vozidlo* – štábní automobil nákladní terénní střední *Praga V3S*;
- *Tahač radiolokátoru* – automobil nákladní terénní těžký *Tatra 138 VN* (od roku 1988 *Tatra 815 VVN 8x8*);
- *Tahač elektrocentrál* – automobil nákladní terénní těžký *Tatra 138 VN* (od roku 1988 *Tatra 815 VVN 8x8*);
- meteorologické radiosondy *Mars-3T* (od poloviny osmdesátých let *Mars-32*);
- meteorologický radiolokátor *RMS-1*;
- elektrocentrály *EC 60 kW* nebo *AD 20 kW* pro napájení radiolokátoru *RMS-1* a *EC 15 kW* k napájení vyhodnocovacího vozu soupravy *RS 65 D*;
- měnič frekvence elektrického proudu *VPL 30-T/230* z 50 Hz na 400 Hz pro napájení radiolokátoru *RMS-1*.

V rámci *povětrnostních baterií* (od roku 1982 rovněž *baterií velení tdb*) byly dále zařazeny:

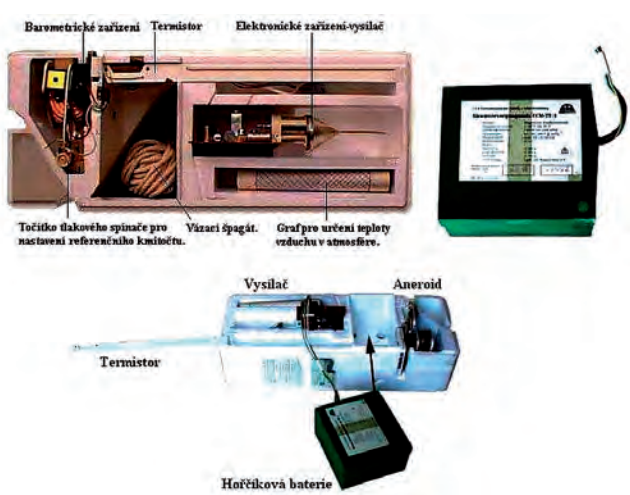
- *Přepravník vyváženého materiálu baterie* – automobil nákladní terénní těžký *ZIL 131 VN*;
- *Velitelské stanoviště baterie* – tažný přívěs *A3S*.



Organizační struktura povětrnostních baterií těžkých dělostřeleckých brigád a průzkumných dělostřeleckých oddílů na počátku 80. let



Sestava bojové techniky povětrnostní čety

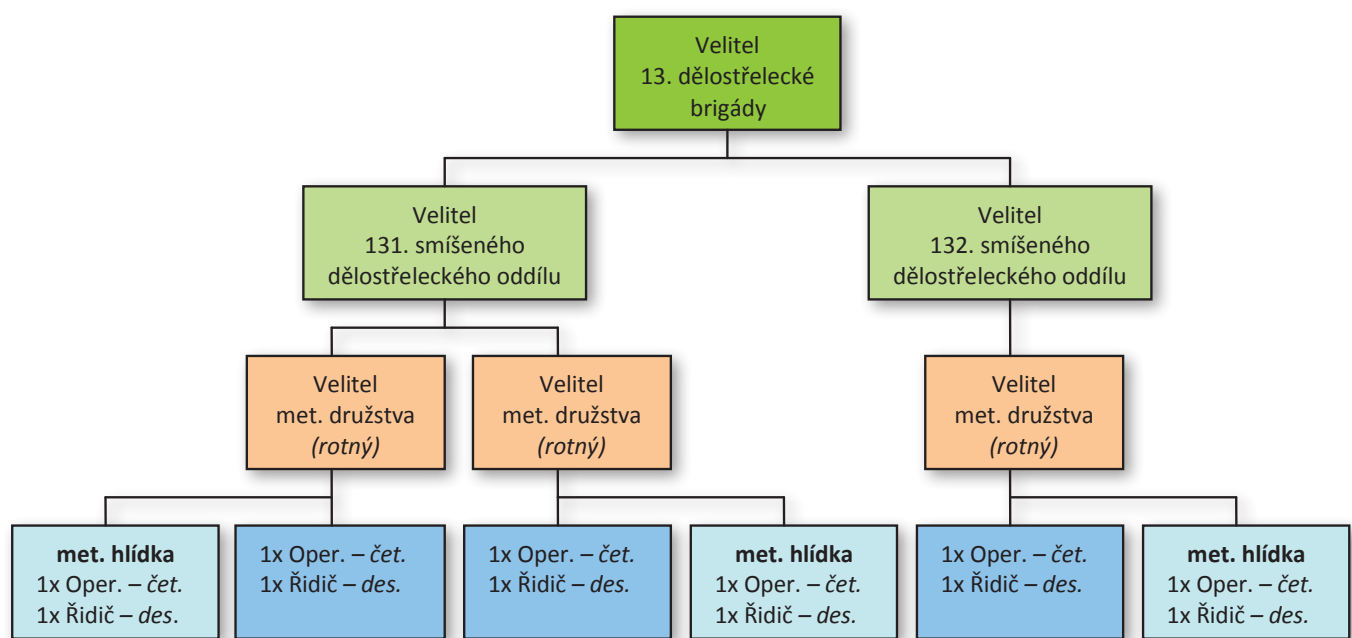


Na přelomu 80. a 90. let působilo v rámci **Raketového vojska a dělostřelectva ČSLA** u tehdejších těžkých dělostřeleckých brigád a průzkumných dělostřeleckých oddílů celkem 5 **povětrnostních baterií**, které byly tvořeny 17 **povětrnostními četami**.

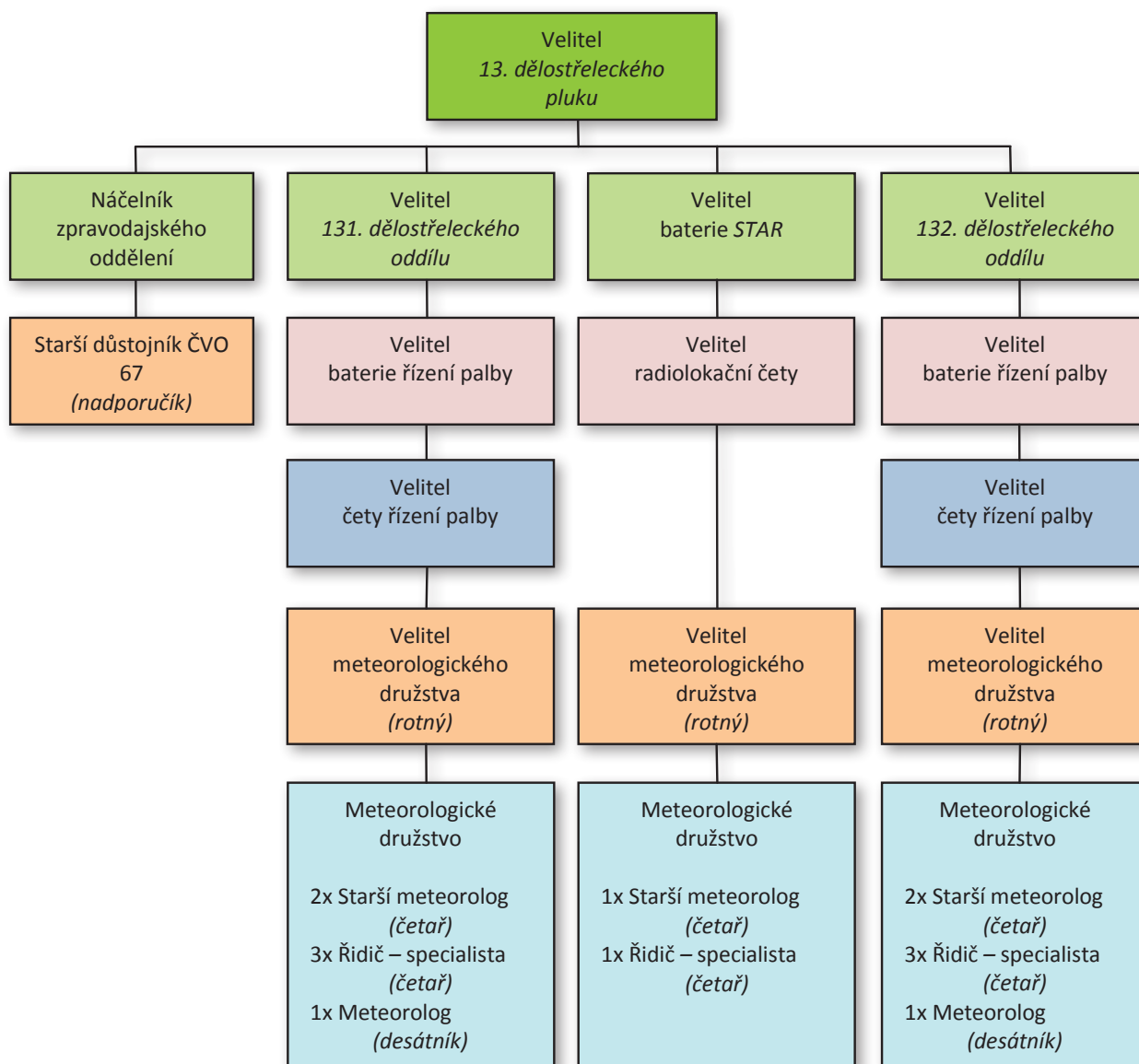
Mezi v pozdější době známé příslušníky vojenské povětrnostní služby, kteří na počátku své aktivní vojenské služby působili u jednotek povětrnostní služby raketového vojska a dělostřelectva, patřili například **podplukovník Ing. Jiří Habersberger**, **podplukovník Ing. Emil Klír**, **podplukovník Ing. Jan Šparlinek**, **major Ing. Libor Maar**, **kapitán Ing. Jan Muška** a **nadporučík Ing. Jakub Krejčí**.

Dělostřelecká povětrnostní služba prošla v 90. letech minulého století složitým organizačním vývojem a především z důvodu nedostatku personálu, technických a finančních prostředků

Radiosonda MARS 3T – dělostřelecká verze



Organizační struktura jednotek hydrometeorologické služby 13. dělostřelecké brigády ke dni 1. ledna 2007



Organizační struktura složek hydrometeorologické služby 13. dělostřeleckého pluku ke dni 1. října 2014

a téměř permanentních reorganizací stála v nejednom období dokonce před okamžikem svého reálného rozpadu.

V dubnu roku 2006 došlo ke změně tehdejších vojenských odborností příslušníků povětrnostní služby dělostřelectva na odbornost *Hydrometeorologická služba AČR – ČVO 67*. Tímto okamžikem se po více než 50. letech tato složka stala opět nedílnou součástí vojenské povětrnostní (dnes hydrometeorologické) služby.

Od roku 2006 byly organizační struktury hydrometeorologické služby AČR služby zřízeny v rámci 13. dělostřelecké brigády (db) v Jincích v sestavách jejích 131. smíšeného dělostřeleckého oddílu Jince a 132. smíšeného dělostřeleckého oddílu Pardubice (od 1. ledna 2007 do 31. prosince 2010).

Dne 1. ledna 2011 byla 13. dělostřelecká brigáda reorganizována a v té době byly základní odborné provozní složky hydrometeorologické služby zřízeny v rámci 131. dělostřeleckého oddílu, 132. dělostřeleckého oddílu a samostatné baterie STAR, vše s místem dislokace v posádce Jince, kde působí i v současnosti (2017).

Hlavní techniku těchto meteorologických jednotek dělostřelectva tvoří modernizované radioteodolity *Vaisala RT20 Ma* nově

pořízené vyhodnocovací jednotky *MARWIN MW 32*, zabudované jako přemístitelné prostředky ve speciálních skříňových zástavbách automobilů *Praga V3S*. Tato technika je využívána při meteorologickém zabezpečení paleb dělostřelectva horní skupinou úhlů (nepřímých paleb). Pro zabezpečení dělostřeleckých paleb dolní skupinou úhlů (přímých paleb) jsou jednotky rovněž vybaveny větroměrnými puškami *VR-2*. V současné době jsou speciální skříňové automobily *Praga V3S* za hranici své technické životnosti a do roku 2019 by měla být provedena jejich kompletní náhrada zcela novým typem speciální terénní kolové techniky. Ke dni 1. srpna 2014 bylo v rámci *Zpravodajského oddělení 13. db* (od 1. října 2014 dělostřeleckého pluku – dp) zřízeno systemizované místo *Starší důstojník – specialista ČVO 67* (hydrometeorologická služba), plánovaná hodnost nadporučík, který odpovídá za odborné řízení systému hydrometeorologické přípravy paleb dělostřelectva.

8.4.4 VZNIK A DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ ZÁKLADNÍCH ODBORNĚ PROVOZNÍCH SLOŽEK HYDROMETEOROLOGICKÉ SLUŽBY CHEMICKÉHO VOJSKA

Nedílnou součástí *Hydrometeorologické služby AČR* jsou od roku 2005 rovněž organizační struktury služby zřízené v rámci *31. brigády radiační, chemické a biologické ochrany – brchbo* v Liberci (od 1. října 2014 pluk). Jednotky brigády jsou určeny k odstraňování následků spojených s výskytem škodlivin ve všech složkách prostředí na území České republiky nebo jako součást sil rychlé reakce NATO.

V minulosti v rámci chemického vojska působily, především v rámci *Družstev radiačního a chemického průzkumu* a rovněž *Družstev teritoriální radiační hlášené sítě*, chemické hlídky, které kromě ostatních úkolů byly rovněž určeny pro měření a pozorování přízemních meteorologických prvků a jevů potřebných pro vyhodnocování vývoje radiační a chemické situace. Chemické hlídky sledovaly směr, rychlost, charakter přízemního větru, relativní vlhkost, tlak a teplotu vzduchu, vertikální přízemní teplotní gradient, atmosférické srážky a oblačnost. Průběžně měřené a pozorované prvky a jevy byly zapisovány do deníku pozorování a pomocí radiových pojítek předávány příslušným analytickým skupinám k dalšímu vyhodnocení. Tyto orgány však od počátku 50. let nebyly součástí vojenské povětrnostní služby.

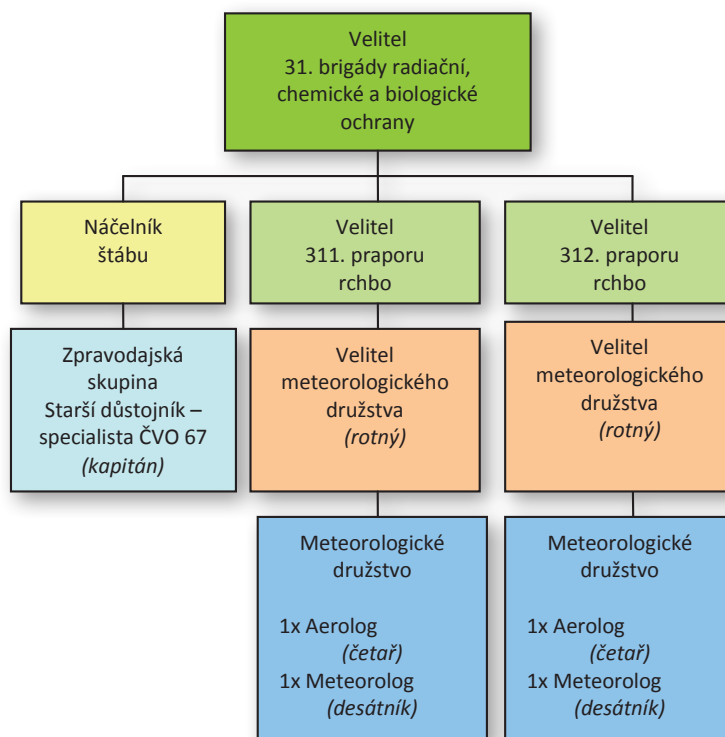
Zkušenosti chemického vojska z účasti svých jednotek ve válce v Perském zálivu v letech 1990 a 1991 a především se zavedením příslušných standardů NATO po roce 1995 vedly ke zřízení moderně vybavených meteorologických jednotek a vytvoření systému, který má schopnost provádět přízemní meteorologická měření a pozorování, vést radiosondážní průzkum atmosféry a rovněž provádět prognózy dalšího vývoje hydrometeorologické situace a jejich vlivů na příslušné škodliviny a způsoby jejich odstraňování. Za tímto účelem jsou meteorologické jednotky

chemického vojska vybaveny lehkými terénními automobily, přenosnými taktickými meteorologickými stanicemi *TACMET*, prostředky radiosondážního průzkumu *DigiCora III* a dalšími meteorologickými přístroji a zařízeními.

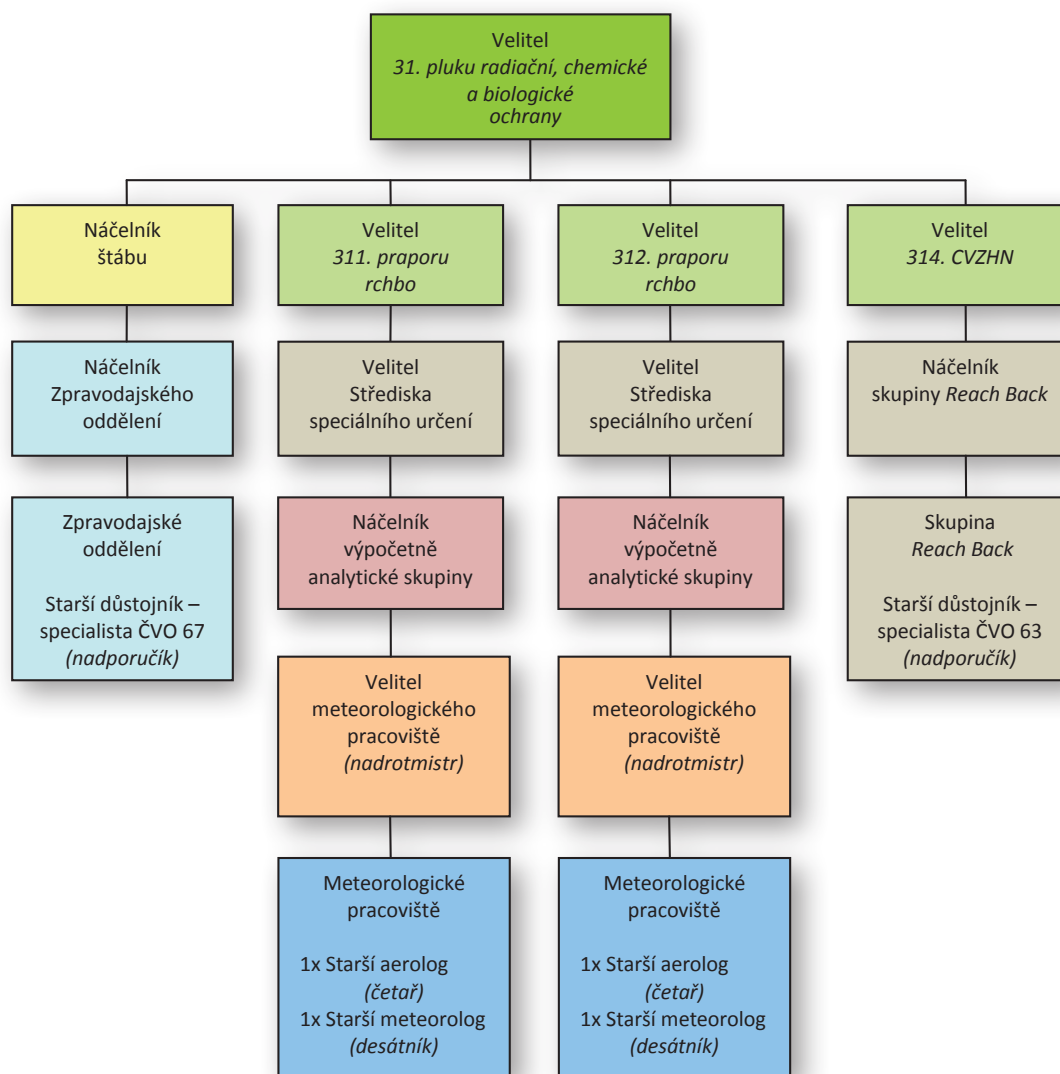
Zařazení systemizovaného místa *Starší důstojník – specialista ČVO 67* (hydrometeorologická služba) do *Zpravodajské skupiny* štábu brigády umožnilo zabezpečit efektivní řízení odborné přípravy personálu, vlastního průzkumu meteorologických podmínek a rovněž provádění kvalifikovaného vyhodnocování vlivu stávajících a předpokládaných meteorologických podmínek na stav a budoucí vývoj radiační, chemické a biologické situace.

V roce 2011 bylo systemizované místo *Starší důstojník – specialista ČVO 67* (hydrometeorologická služba) zpravodajské skupiny štábu 31. brigády radiační, chemické a biologické ochrany z důvodů tehdy přijatých úsporných personálních a ekonomických opatření dočasně zrušeno. K obnovení tohoto systemizovaného místa došlo ke dni 1. srpna 2014. V současné době tento odborný specialista *HMSI AČR* odpovídá za provádění managementu požadavků velitele, štábu a dalších složek na hydrometeorologické informace. Rovněž provádí odborné řízení a usměrňování, plánování, organizování, výcvik, odbornou přípravu a kontrolu činnosti personálu složek hydrometeorologické služby začleněných v rámci 311. praporu rchbo, 312. praporu rchbo a 314. CVZHN.

Ke dni 1. srpna 2014 došlo rovněž ke zřízení systemizovaného místa *Starší důstojník – specialista ČVO 63* (zpravodajská služba), plánovaná hodnost nadporučík, skupiny *Reach Back 314. centra výstrahy ZHN 31. brigády radiační, chemické a biologické ochrany* v Hostivících-Břve, který i v současné době odpovídá, kromě plnění úkolů zpravodajského a geografického zabezpečení, rovněž za plnění úkolů hydrometeorologického zabezpečení činnosti systému *Armádní radiační monitorovací sítě* působící jako součást *Celostátní radiační monitorovací sítě*. Dále odpovídá za plnění úkolů hydrometeorologického



Organizační struktura složek hydrometeorologické služby 31. brigády radiační, chemické a biologické ochrany v roce 2005



Organizační struktura složek hydrometeorologické služby 31. pluku radiační, chemické a biologické ochrany od 1. října 2014

zabezpečení činností *Operační směny* a *Výpočetně analytické skupiny 314. CVZHN*.

Dne 1. října 2014 byla 31. brchbo reorganizována na 31. pluk radiační, chemické a biologické ochrany a v té době byly rovněž částečně reorganizovány i meteorologická družstva 311. a 312. prchbo, která v této změněné organizační struktuře působí i v současnosti.

8.4.5 VZNIK A DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ ZÁKLADNÍCH ODBORNĚ PROVOZNÍCH SLOŽEK HYDROMETEOROLOGICKÉ SLUŽBY ZAČLENĚNÝCH U JINÝCH SOUČÁSTÍ POZEMNÍCH SIL AČR

V rámci *Centra ISR 53. pluku průzkumu a elektronického boje* v Opavě bylo v roce 2015 v rámci *Oddělení geografické služby a taktického IMINT* vytvořeno systemizované místo *Odborný specialista ČVO 67* (hydrometeorologická služba), plánovaná hodnost praporčík, odpovídající za provádění managementu požadavků velitele, štábu a dalších složek pluku průzkumu a elektronického boje na hydrometeorologické informace.

Rovněž v roce 2015 bylo v rámci *Zpravodajského oddělení 15. ženijního pluku* v Bechyni zřízeno systemizované místo *Starší důstojník – specialista ČVO 67* (hydrometeorologická služba), plánovaná hodnost nadporučík.

Tento odborný specialista HMSI AČR odpovídá za provádění managementu požadavků velitele, štábu a dalších složek ženijního pluku na hydrometeorologické informace především při plnění úkolů výcviku a přípravy a při plnění úkolů bojové a mírové ženijní podpory:

- zajištění mobility vojsk (výstavba, údržba a provoz pozemních komunikací, mostů, přepravišť, pontonových mostů, překonávání překážek, průchodnost terénu a průchody ve výbušných i nevýbušných zátarasech);
- omezování pohybu nepřítele (výstavba výbušných a nevýbušných zátarasů, ničení objektů);
- ochrany vlastních vojsk (opevňování, maskování, odstraňování následků úderů nepřítele, odminování);
- všeobecné ženijní podpory (provádění ženijně-technických prací a opatření, ženijního průzkumu terénu);
- plnění úkolů ženijní podpory složek *IZS ČR* a humanitárních úkolů při odstraňování následků živelních pohrom.

8.5 VZNIK A DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ VZDĚLÁVACÍCH, VÝCVIKOVÝCH A VÝZKUMNÝCH ORGÁNŮ VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY

Výcvikové, vzdělávací a výzkumné aktivity vojenské povětrnostní služby po roce 1945 probíhaly v rámci:

- Školy povětrnostní služby, jejich nástupnických organizací a Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu;
- Vojenské technické akademie v Brně a jejich nástupnických organizací;
- Některých dalších vojenských škol;
- Vojenských výcvikových zařízení;
- Vojenských kateder civilních vysokých škol;
- Výzkumných složek vojenské povětrnostní služby nebo výzkumných zařízení resortu obrany.

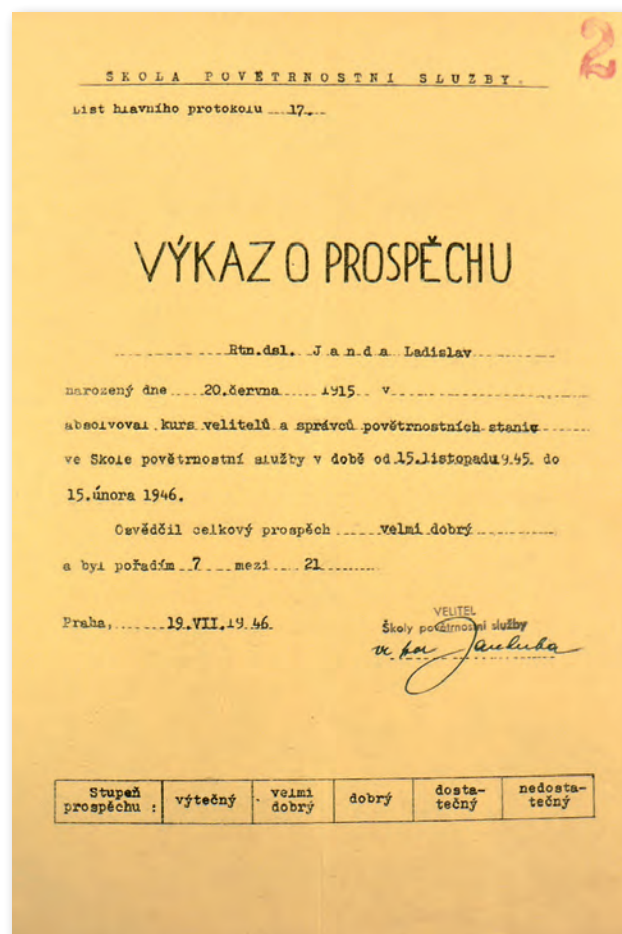
8.5.1 VZNIK A DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ VÝCVIKOVÝCH A VZDĚLÁVACÍCH AKTIVIT V RÁMCI ŠKOLY POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY, JEJÍCH NÁSTUPNICKÝCH ORGANIZACÍ A VOJENSKÉHO GEOGRAFICKÉHO HYDROMETEOROLOGICKÉHO ÚŘADU

V celém poválečném období výstavby vojenské povětrnostní služby se neustále vzájemně prolínaly a v určitých etapách opakovaly otázky problematiky organizačně-technické výstavby služby a požadavků na rozsah a úroveň odborné přípravy jejího personálu. Jak již bylo uvedeno, v polovině května roku 1945 vznikla na pražském ruzyňském letišti při zdejších pracovišti synoptické a letecké meteorologie obnovovaného Státního meteorologického ústavu zvláštní četa vojenské povětrnostní služby, která pod velením poručíka Karla Janhuby začala působit v přímé podřízenosti velitele Vojenské správy letiště Praha-Ruzyně. Úkolem skupiny bylo rychle zahájit obnovu činnosti vojenské povětrnostní služby a rovněž zahájit odbornou přípravu jejího personálu.

Dne 15. listopadu 1945 byl proto zahájen první „Kurs přípravy velitelů a správců vojenských leteckých a dělostřeleckých povětrnostních stanic“. Mezi absolventy tohoto kurzu, který byl ukončen dne 15. února 1946, v té době patřili Alois Novotný, Štefan Hakoš-Rapko, Josef Charvát, Václav Čejka, Karel Liška, František Štengl, Josef Šuma, Jaroslav Toman, František Zikmund, František Komenda, Vojtěch Kotrán, Gustav Peša, Vilém Baum, Antonín Elleder, Rostislav Flek, Karel Gattmon, Ladislav Janda, Ján Lipčík, Julius Vlček, Ladislav Sova a Štefan Vlček.

Na realizaci tohoto a dalších následujících odborných kurzů se v té době významně podílela skupina specialistů Státního meteorologického ústavu pod vedením RNDr. Antonína Veseckého a rovněž vysokoškolské pedagogové profesor PhDr. Stanislav Hanzlík a profesor RNDr. Stanislav Brandejs.

Zvláštní skupina vojenské povětrnostní služby byla dne 15. října 1945 transformována na Školu povětrnostní služby (VÚ 4613) působící v přímé podřízenosti velitele Letištní perutě 1 v Praze-Kbelích. Počátkem roku 1946 byla Škola povětrnostní služby přemístěna na letiště Praha-Kbely a od 1. září 1946 přešla do působnosti velitele Náhradního leteckého pluku 1 (VÚ 2225 Praha-Kbely – od 5. února 1948 Vysoké Mýto). Velitelem školy



Osvědčení o absolvování prvního kurzu velitelů a správců povětrnostních stanic

byl v říjnu roku 1945 nejprve jmenován major Oldřich Hlaváček, od července roku 1946 potom nadporučík Václav Čejka, který zde již od března téhož roku působil jako zatímní velitel. V rámci Školy povětrnostní služby postupně vznikly tři školní čety, v jejichž rámci byla prováděna příprava důstojníků povětrnostní služby v záloze, poddůstojníků (zvláště mužů a žen), kresličů meteorologických map, velitelů a správců povětrnostních stanic a povětrnostních pozorovatelů dělostřelectva.

Odborná příprava dorostu vojenské letecké povětrnostní služby měla od září roku 1947 původně probíhat v rámci Vojenské odborné školy leteckých mechaniků v Liberci, avšak první dva ročníky nebyly v roce 1947 a 1948 otevřeny. Dnem 1. října 1949 byla na základě reorganizace původní Školy povětrnostní služby zřízena Hlavní povětrnostní ústředna (VÚ 6338) se sídlem v Praze-Kbelích, která začala působit v přímé podřízenosti Velitelství leteckého týlu Velitelství letectva Hlavního štábu. Nově vytvořená Hlavní povětrnostní ústředna byla v té době mimo jiných součástí rovněž tvořena V. výcvikovým oddílem, který se skládal ze dvou výcvikových setnin.

Velitelem V. výcvikového oddílu byl v té době ustanoven štábní kapitán Josef Vychodil, který do té doby působil jako starší učitel v Přípravné letecké škole v Šumperku, kde zabezpečoval výuku letecké meteorologie pro posluchače této školy. V rámci výcvikového oddílu probíhala příprava stejného druhu personálu jako v rámci dřívější Školy povětrnostní služby. Zároveň byla v té době do jeho působnosti převedena dosavadní působnost Vojenské odborné školy leteckých mechaniků v Liberci v oblasti odborné přípravy dorostu vojenské letecké povětrnostní služby.

V. výcvikový oddíl *Hlavní povětrnostní ústředny* byl v červnu roku 1950 reorganizován a zároveň přemístěn do tehdejšího *Vojenského leteckého učiliště Prostějov* jako samostatný útvar pod názvem *Škola povětrnostní služby (VÚ 7748)* působící v přímé podřízenosti *Hlavní povětrnostní ústředny*. Velitelem školy byl v té době jmenován *poručík Ladislav Janda*. Později, dne 13. července 1951, byl funkcí zatímního velitele školy pověřen *nadporučík Gustav Peša*, přičemž definitivně ustanoven byl dne 10. ledna 1952. Ve funkci *Zástupce velitele pro teoretický výcvik* do konce roku 1950 působil *poručík Čeněk Čermák*.

Vlastní škola byla v té době tvořena dvěma *školními výcvikovými rotami*, které dále se členily na jednotlivé čety.

1. *školní výcvikovou rotu* tvořily:

- 1. *školní výcviková četa* (dvouletá odborná škola);
- 2. *školní výcviková četa* (odborná poddůstojnická škola žen);
- 3. *školní výcviková četa* (zdokonalovací kurz meteorologů 1. třídy);
- 4. *velitelská četa*.

2. *školní výcvikovou rotu* tvořily:

- 1. *školní výcviková četa* (škola důstojníků v záloze povětrnostní služby);
- 2. *školní výcviková četa* (poddůstojnická škola I. – muži);
- 3. *školní výcviková četa* (poddůstojnická škola II. – ženy);
- 4. až 6. *školní výcviková četa* (povětrnostní kurzy jiných druhů zbraní).

Příprava spojovacích specialistů vojenské letecké povětrnostní služby byla nejprve zahájena v září roku 1951 v rámci tehdejšího *Vojenského učiliště letectva pro ženy* v Žamberku, které působil v přímé podřízenosti *Velitelství letectva MNO*. Toto učiliště bylo dne 1. ledna 1953 přejmenováno na *Vojenskou školu letectva pro ženy*.

Na základě výnosu MNO čj. 0040749-VL „*O reorganizaci vojenské povětrnostní služby*“ ze dne 31. ledna 1952, byla dnem 15. února 1952 *Škola povětrnostní služby* převedena jako samostatný útvar do přímé podřízenosti *Velitelství letectva MNO*.

Ve dnech 18. až 20. srpna roku 1952 došlo k přestěhování *Školy povětrnostní služby* z posádky Prostějov do posádky Klášterec nad Orlicí-Zbudov. Původně bylo v rámci *Velitelství*

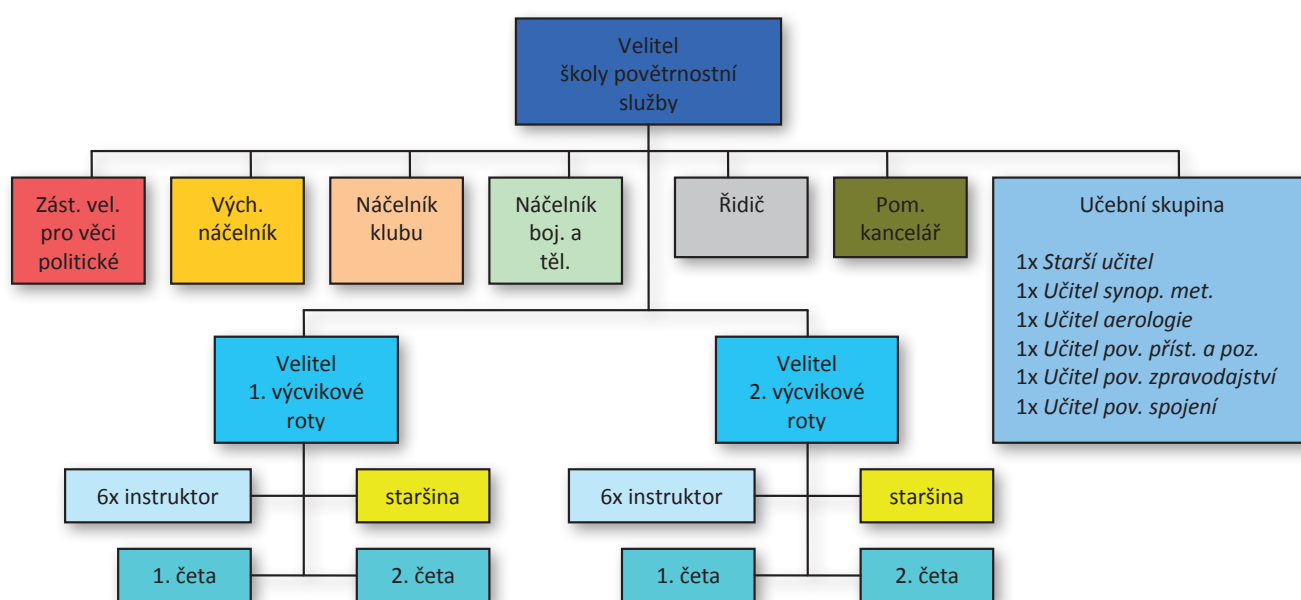
letectva MNO rovněž uvažováno o jejím přemístění do přidělených objektů v posádce Šumperk, nebo do nově vybudovaných objektů na kopci Praha v Brdech. Dne 19. září 1953 byla škola přemístěna do posádky Žamberk, kde byla na základě výnosu MNO čj. 00908-OMS/1954 „*O reorganizaci učilišť a škol letectva*“, dne 30. září 1954 jako samostatný útvar zrušena.

Na základě sloučení s tehdy rovněž rušenou *Vojenskou školou letectva pro ženy* byla v té době vytvořena *Škola pozemních specialistů letectva – ŠPSL (VÚ 9130)* v podřízenosti *Velitelství letectva MNO*. Příslušníci původní *Školy povětrnostní služby* zde potom působili v rámci *Učební skupiny povětrnostní* a rovněž v dalších společných složkách nového školního útvaru.

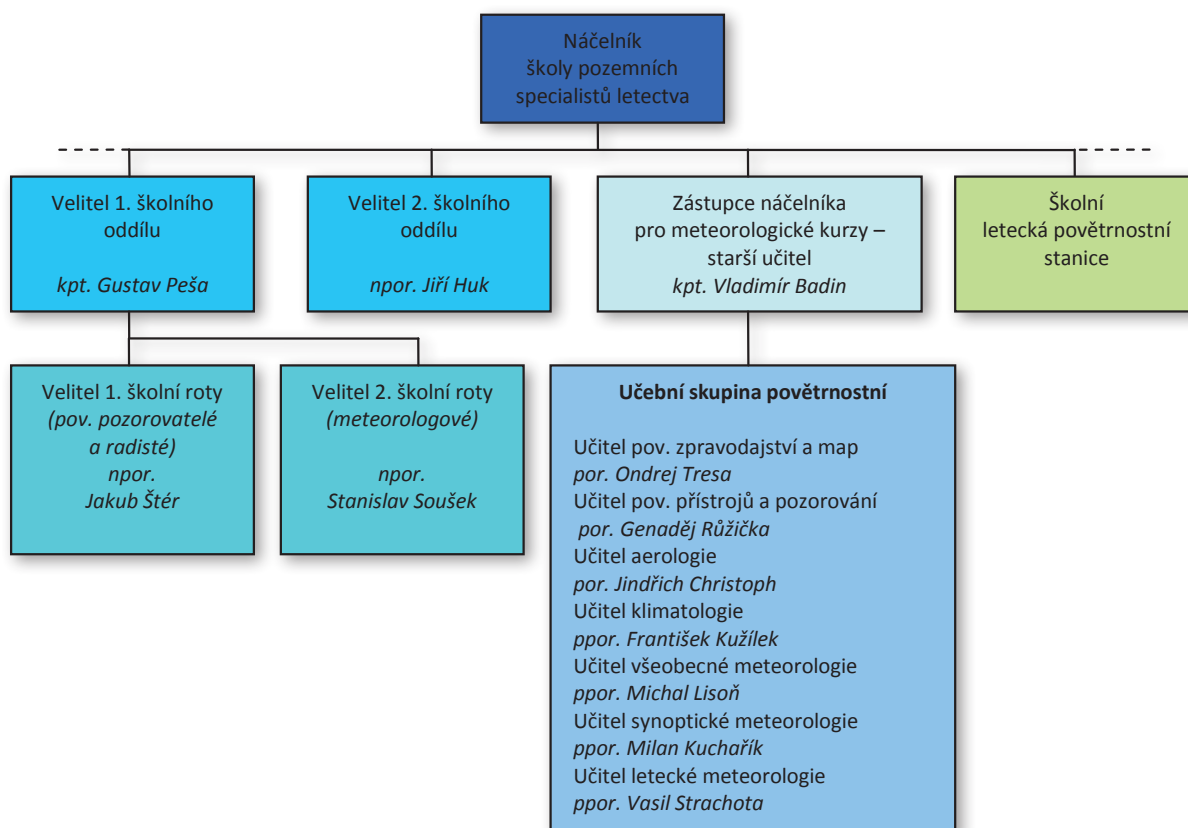
Při *Škole pozemních specialistů letectva* byli v té době ve dvouletých běžích připravováni letečtí meteorologové, kteří byli vyřazováni v hodnostech poručíků, dále zde probíhala příprava *školy důstojníků v záloze a poddůstojnické školy* pro vojáky základní služby a *zdokonalovací kurzy* pro vojáky z povolání



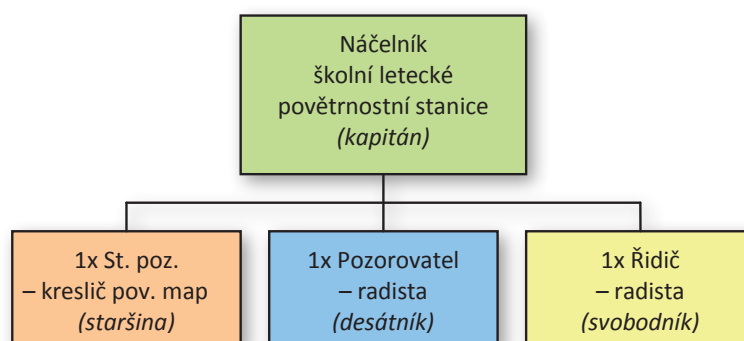
Areál kasáren v Žamberku, kde v letech 1953 až 1962 působil škola povětrnostní služby a její nástupnická organizace Škola pozemních specialistů letectva



Organizační struktura Školy povětrnostní služby ke dni 15. února 1952



Dílčí organizační a personální struktura Školy pozemních specialistů letectva v roce 1954



Organizační struktura Školní letecké povětrnostní stanice v roce 1958

a v další službě od útvarů vojenského letectva. V rámci školního oddílu žen rovněž probíhaly kurzy *kresliček povětrnostních map*. Vzhledem k naplnění požadavků na počet personálu vojenské povětrnostní služby došlo v roce 1958 ke zrušení *Učební skupiny povětrnostní*. Společně s *Učební skupinou všeobecnou* byla v té době reorganizována a sloučena v rámci nově vzniklé *Učební skupiny leteckého provozu*. Ve prospěch vojenské povětrnostní služby zde v letech 1959 až 1962 probíhala příprava specialistů v rámci *školy důstojníků v záloze* a kurzů *kresliček povětrnostních map*.

Vzhledem k postupnému snižování požadovaných počtů frekventantů došlo v roce 1960 k další reorganizaci *Učební skupiny leteckého provozu* a ke snížení počtu jejího personálu na celkový počet 5 osob. Funkci náčelníka skupiny v té době nadále vykonával kapitán Jiří Huk, za vojenskou povětrnostní službu ve skupině dále působili kapitán Genaděj Růžička a kapitán Pavel Kristl. V tomto roce byly, za účelem větší komplexnosti přípravy



Školní povětrnostní stanice Školy povětrnostních specialistů letectva v Žamberku v roce 1957



Organizační a personální struktura Učební skupiny leteckého provozu v roce 1958

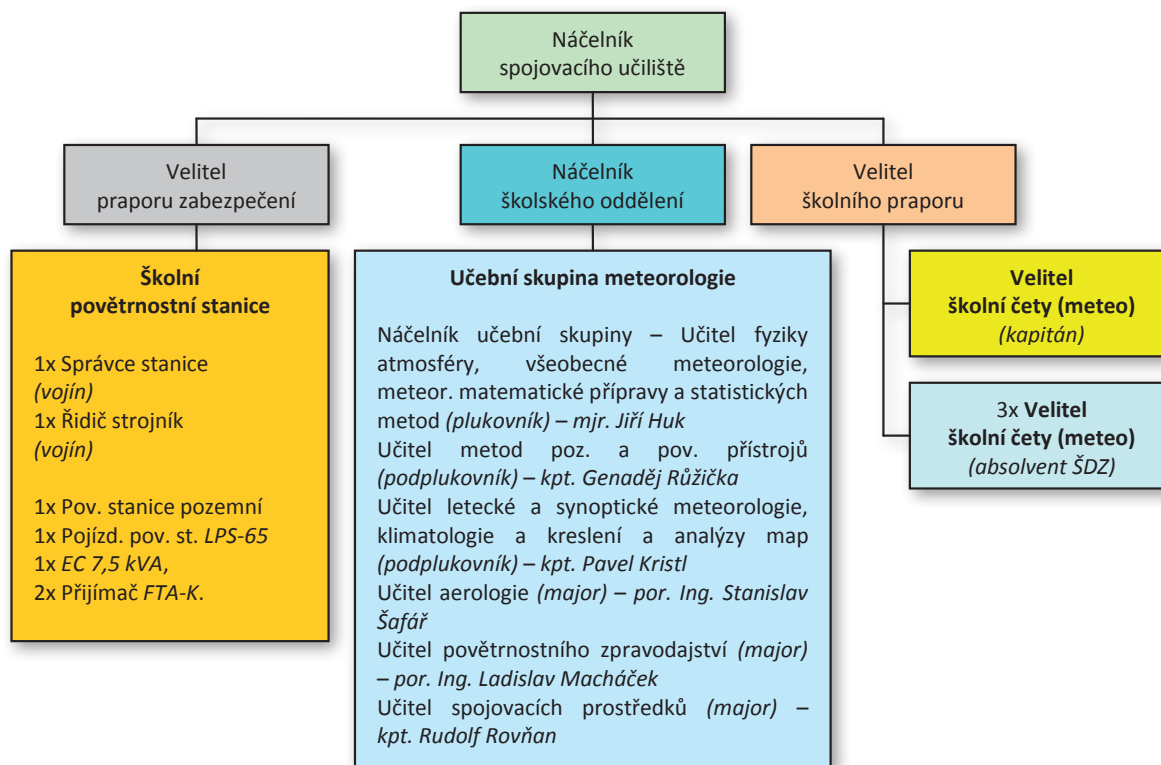
posluchačů, přepracovány učební programy a osnovy výuky, přičemž předměty oborů meteorologie byly soustředěny do čtyř hlavních předmětů:

- *Všeobecná meteorologie;*
- *Letecká meteorologie;*
- *Aerologie;*
- *Práce na povětrnostní stanici.*

Na základě výnosu MNO čj. 003038/GŠ/VSV přešla dnem 1. října 1960 Škola pozemních specialistů letectva do podřízenosti Velitelství spojovacího vojska Generálního štábu MNO.

Dne 15. května 1963 byla, na základě dalšího výnosu MNO čj. 00559-39-1963 GŠ/VSV, ukončena výuka v rámci Školy pozemních specialistů letectva. V té souvislosti byla vlastní škola zároveň reorganizována, sloučena se Školou spojovacích mechaniků a od 1. června 1963 začala působit v posádce Poprad.

Na základě výnosu MNO čj. 09095-18-OMS ze dne 11. července 1962, v návaznosti na připravované ukončení činnosti Školy pozemních specialistů letectva v Žamberku, byla výuka meteorologie přemístěna již koncem července 1962 do Spojovacího učiliště Podjavorinských partyzánů v Novém Městě Nad Váhem,



Organizační začlenění a personální struktura složek zabezpečení výuky povětrnostní služby v rámci Spojovacího učiliště Nové Město nad Váhem v letech 1962 až 1967

kteří působili v přímé podřízenosti *Velitelství spojovacího vojska Generálního štábu MNO*.

Není bez zajímavosti, že v té době náčelník *Operační správy Generálního štábu ČSLA* prosazoval přemístění výuky meteorologie do *Vojenského leteckého učiliště* v Košicích společně s ostatními studijními leteckými obory. Naproti tomu *Náměstek MNO pro PVOS a letectvo* trval na jejím přemístění do *Spojovacího učiliště*, především z důvodů zajištění rozvoje výuky spojovacích a dalších technických prostředků, které v té době byly ve značné míře nově zaváděny do výzbroje vojenské povětrnostní služby.

V rámci *Spojovacího učiliště* byla dnem 1. srpna 1962 vytvořena *Učební skupina meteorologie*, která dne 6. srpna pod vedením *majora Jiřího Huka* zahájila výuku posluchačů.

Z důvodů ukončení přípravy důstojníků v rámci *dvouletého učiliště povětrnostní služby* došlo v roce 1967 k další reorganizaci *Učební skupiny meteorologie* a ke snížení počtu jejího personálu na celkem 3 osoby. V té době v rámci učební skupiny zůstal působit její náčelník *podplukovník Jiří Huk*, který nadále vyučoval předměty *Fyzika atmosféry, Všeobecná meteorologie, Meteorologická matematická příprava a Statistické metody v meteorologii*. Výuku předmětů *Povětrnostní přístroje a zařízení, Metody povětrnostních měření a pozorování, Spojovací prostředky povětrnostní služby, Výrobní praxe, Povětrnostní zpravodajství a Aerologie* prováděl *major Genaděj Růžička*. Problematiku předmětů *Synoptická a letecká meteorologie, Klimatologie a Kreslení a analýza povětrnostních map* vyučoval *major Pavel Kristl*, který v roce 1971 ukončil svoji činnost v rámci učební skupiny a na jeho místo v té době nastoupil *major Ing. Jozef Madala*.

V září roku 1973, z důvodů celkového snížení počtů frekventantů, došlo ke zrušení *Učební skupiny meteorologie* a k jejímu transformování v rámci *Učební skupiny elektro-speciálních*

zařízení v celkovém počtu 2 osoby. *Starší učitel učební skupiny elektro-speciálních zařízení podplukovník Ing. Jozef Madala* tehdy zabezpečoval výuku předmětů *Synoptická a letecká meteorologie a Fyzika atmosféry*. Ve funkci *Učitel učební skupiny elektro-speciálních zařízení* působil v té době *major Genaděj Růžička*, který vyučoval předměty *Povětrnostní přístroje a zařízení, Metody povětrnostních měření a pozorování, Spojovací prostředky povětrnostní služby, Výrobní praxe, Povětrnostní zpravodajství a Aerologie*. Dosavadní náčelník *Učební skupiny meteorologie podplukovník Jiří Huk* v té době přešel vykonávat funkci *Velitel školního praporu*.

Výuka odbornosti meteorologie byla v rámci *Vojenského učiliště Podjavorinských partyzánů* ukončena v létě roku 1978. Tímto okamžikem došlo k přerušení třiatřicetileté tradice přípravy středoškolského a základního personálu vojenské povětrnostní služby. Od roku 1945 prošla značně složitým organizačním, dislokačním a personálním vývojem, těsně propojeným s osobními a profesními osudy mnoha vojenských meteorologů-pedagogů, kteří měli značný podíl na odborném a osobnostním vývoji několika generací příslušníků vojenské povětrnostní služby.

Na dlouholetou tradici v oblasti přípravy a výcviku základního a středoškolského personálu vojenské povětrnostní služby krátce navázalo v letech 1979 až 1989 *Vojenské letecké učiliště* v Prešově. V rámci *Učební skupiny leteckého zabezpečení* při *Vojenské střední odborné škole letectva* v té době proběhly celkem 2 běhy přípravy praporčíků – odborných specialistů vojenské povětrnostní služby. Vedoucím výuky studijního oboru *Povětrnostní zabezpečení letectva* byl v té době *podplukovník Ing. Emil Hlaváč*, starším učitelem *major Ing. Miroslav Hunča*. V roce 1989 bylo odborné vzdělávání středoškolského personálu vojenské povětrnostní služby prakticky ukončeno.

Druh přípravy	Období
Škola důstojníků v záloze	1962 až 1966
Presenční a dálkové zdokonalovací kurzy	1962 až 1971
Učiliště povětrnostní služby	1963 až 1967
Vojenská střední odborná škola VSOŠ (obor povětrnostní)	1968 až 1978

Přehled forem přípravy personálu vojenské povětrnostní služby v rámci Spojovacího učiliště v Novém Městě nad Váhem v letech 1962 až 1978

Druh přípravy	Profil absolventů
Kurz velitelů a správců let. a děl. povětrnostních stanic	<i>praporčíci a důstojníci</i>
Poddůstojnická škola obor povětrnostní	<i>povětrnostní pozorovatelé / radisté / kreslíči povětrnostních map – poddůstojníci dsl. a zsl.</i>
Škola pro důstojníky v záloze obor povětrnostní	<i>letečtí meteorologové – poručíci</i>
Dvouletá škola leteckých dorostenců	<i>technický personál – praporčíci</i>
Dvouleté učiliště obor povětrnostní	<i>specialisté povětrnostní služby – poručíci</i>
Půlroční kurz kreslíček povětrnostních map	<i>praporčice</i>
Zdokonalovací kurz pro důstojníky povětrnostní služby	<i>různá délka a zaměření – nižší důstojníci</i>
Vojenská střední odborná škola (VSOŠ – obor povětrnostní)	<i>specialisté a technici pov. služby – praporčíci</i>
Kurz dělostřeleckých povětrnostních pozorovatelů	<i>odborná část – poddůstojníci dělostřelectva</i>
Zdokonalovací a přeškolovací kurzy důst. v záloze	<i>v rámci výcviku záloh</i>

Přehled forem přípravy personálu vojenské povětrnostní služby v rámci Školy povětrnostní služby a jejích nástupnických organizací v letech 1945 až 1978

Druh přípravy	Období
Vojenská střední odborná škola letectva (VSOŠL – obor povětrnostní)	1979 až 1983
Vojenská střední odborná škola (VSOŠL – obor povětrnostní)	1985 až 1989

Přehled forem přípravy personálu vojenské povětrnostní služby při Vojenském leteckém učilišti Prešov v letech 1979 až 1989

Od roku 1989 až do současnosti (2017) není středoškolský personál vojenské povětrnostní služby připravován v rámci specializované resortní střední odborné školy. Výjimku v tomto směru tvořil rok 1999, kdy od měsíce září proběhl v rámci *Vojenské střední odborné školy* v Brně jednorochní nástavbový pomaturitní kurz pro posluchače studijního oboru *Letecké meteorologické zabezpečení*, které v té době ukončilo celkem 12 absolventů, v převážné většině žen. Vlastní výuku posluchačů zabezpečovala tehdejší *Skupina vojenské povětrnostní služby Katedry letectva Fakulty letectva a PVO Vojenské akademie Brno*.



Areál bývalé učební skupiny meteorologie v Novém městě nad Váhem v roce 2008

Počínaje dnem 1. ledna 2005, v souvislosti se zrušením vojenské základní služby a v návaznosti na přechod k plně profesionalizované AČR, je v případech potřeby personálního doplnění příslušných systemizovaných míst *HMSI AČR* odborným středoškolským personálem organizováno toto vzdělávání formou náboru odpovídajícího počtu civilních osob s úplným středním odborným vzděláním. Následně tento personál absolvuje příslušné základní vojenské a návazné odborné kvalifikační kurzy. Tato příprava je organizačně zajišťována cestou *Velitelství výcviku – Vojenskou akademií* ve Vyškově. Vlastní odborné kvalifikační kurzy potom probíhají v rámci *Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu* v součinnosti s *Katedrou vojenské geografie a meteorologie (K-210) University obrany* v Brně, případně s *Českým hydrometeorologickým ústavem* a rovněž s příslušnými organizačními složkami resortu obrany, ke kterým jsou absolventi kurzů předurčení.

Ke dni 1. ledna 2011 bylo v rámci vnitřní reorganizace *VGHMÚř* vytvořeno ve struktuře *Odboru řízení a přípravy nové Oddělení odborné přípravy a výcviku*, které bylo dislokované v areálu bývalého vojenského letiště v Prostějově ve společném objektu s *Oddělením radiosondážního průzkumu VGHMÚř*.

V rámci tohoto oddělení jsou společně organizovány složky *HMSI AČR* a *GeoSI AČR*, které odpovídají za odbornou přípravu a výcvik personálu v působnosti obou služeb.

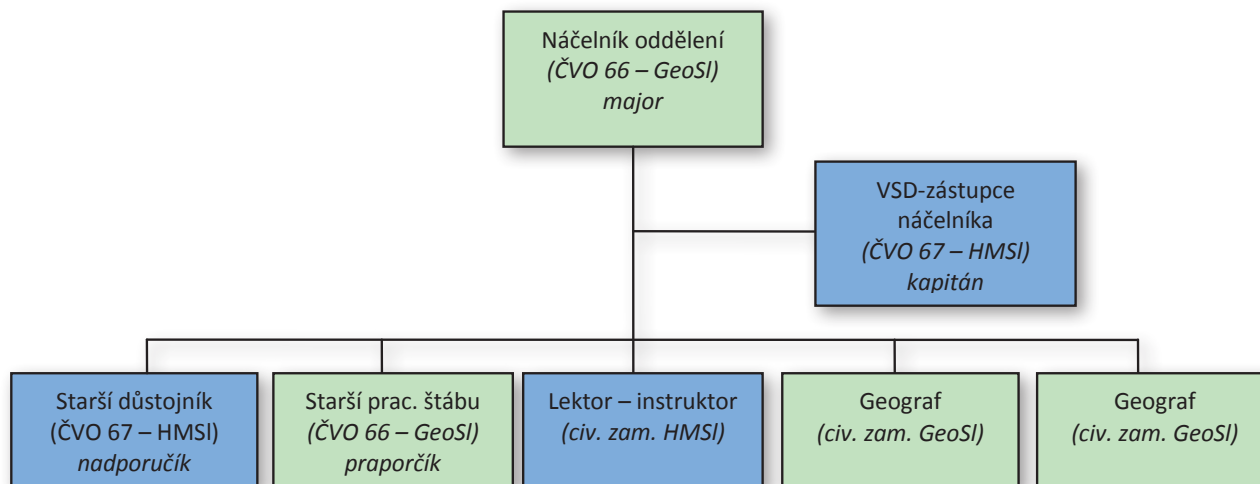
Systemizované místo *Vedoucí oddělení* a řízení přípravy v působnosti *HMSI AČR* až do 30. června 2016 zastávala *mjr. Ing. Karin Stanická* a po jejím odchodu na jinou pracovní pozici není toto služební místo dosud (2017) obsazeno. Výuku odborných předmětů prováděl civilní zaměstnanec *Lektor – instruktor Milan Pančenko*, po jeho odchodu do starobního důchodu byl na toto systemizované místo od 1. července 2016 ustanoven *Ing. Miloš Bartoš*. Za oblast působnosti *HMSI AČR* zde dále působí *Starší důstojník ČVO 67, nadporučík Ing. Tomáš Opletal*.

Hlavní úkol této složky představuje provádění odborné přípravy a výcviku personálu *GeoSI AČR* a *HMSI AČR*, včetně provádění přípravy personálu jiných vojenských odborností v resortu obrany v oblasti potřebných znalostí z oboru vojenské geografie a hydrometeorologie.

Nedílnou součástí plnění úkolů hydrometeorologické přípravy představuje zpracování a vydávání výcvikových a praktických pomůcek, implementace nových forem vzdělávání realizovaných formou dálkových e-learningových kurzů a procesů získávání a využívání zkušeností (*Lessons Learned*). Dnem 1. ledna 2014 bylo oddělení redislukováno do posádky Olomouc, kde působí i v současnosti (2017).

Pro potřeby složek *HMSI AČR* dalších složek resortu obrany, ale i Českého hydrometeorologického ústavu a dalších civilních organizací, jsou v současné době v rámci oddělení organizovány odborné kurzy a další vzdělávací aktivity v oblasti hydrometeorologie:

- základní odborný kurz pro meteorologický technický personál *BIP-MT (Basic Instruction Package for Meteorological Technicians)* v rozsahu podle požadavků Světové meteorologické organizace (*WMO*);
- odborný kurz pro letecké meteorology – synoptiky *AMF (Aeronautical Meteorological Forecaster)* v rozsahu podle požadavků *WMO*;
- odborný kurz pro letecké meteorology – pozorovatele *AMO (Aeronautical Meteorological Observer)* v rozsahu podle požadavků *WMO*;
- základní odborný kurz pro meteorology – aerology *BIP-MA (Basic Instruction Package for Meteorologist-Aerologist)* v rozsahu podle vnitřních požadavků resortu obrany;
- odborná příprava pro posluchače navazujícího magisterského studijního programu vojenská geografie a meteorologie *Katedry vojenské geografie a meteorologie University obrany* v rozsahu podle vnitřních požadavků resortu obrany;
- výuka základů meteorologie podle specifických požadavků a potřeb jiných složek resortu obrany (např. operátorů bezpilotních prostředků vzdušného průzkumu, leteckých návodčích, řídicích vzdušných výsadků, apod.);
- odborné přednášky určenému personálu AČR o stavu, předpokládaném vývoji a vlivu klimatologických a hydrometeorologických podmínek v oblastech nasazení složek resortu AČR v rámci zahraničních operací sil *NATO/EU*.



Organizační struktura Oddělení odborné přípravy a výcviku ke dni 1. ledna 2016

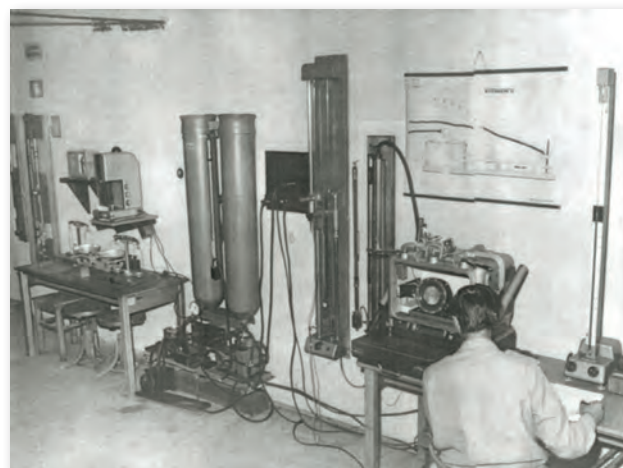
8.5.2 VZNIK A DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ VZDĚLÁVACÍCH AKTIVIT VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY V RÁMCI VOJENSKÉ TECHNICKÉ AKADEMIE V BRNĚ A JEJÍCH NÁSTUPNICKÝCH ORGANIZACÍ

Od vzniku *Vojenské technické akademie Antonína Zápotockého – VTA-AZ* v Brně v roce 1951 byla výuka předmětu *Letecká meteorologie* až do ledna roku 1954 zabezpečována v rámci velitelského oboru *Letecké fakulty* cestou *meteorologické laboratoře*, která byla vybavena základními povětrnostními technickými prostředky, přístroji a zařízeními. Od podzimu roku 1951 působil na vojenské akademii jako jediný odborný učitel letecké meteorologie *major Václav Čejka*, bývalý velitel *Školy povětrnostní služby*, *Hlavní povětrnostní ústředny* a *Technického povětrnostního školního ústředí*. V té době se významným způsobem podílel na vytvoření personálních a materiálně-technických předpokladů k zahájení a realizaci nového způsobu vysokoškolské přípravy specialistů vojenské povětrnostní služby. Zároveň za pomoci odborníků z civilních vysokých škol připravil učební plány a program výuky.

Za účelem předběžného posouzení možností realizace vysokoškolské přípravy personálu vojenské povětrnostní služby a projednání učebního plánu proběhlo dne 15. října 1953 v rámci VTA-AZ pracovní jednání, kterého se zúčastnil *major Pavel Karas*, *Náčelník oddělení letecké povětrnostní služby Velitelství letectva MNO*, *major Josef Zítek*, *Ředitel státního meteorologického ústavu MNO* a *podplukovník Belo Kubica*, *Náčelník letecké fakulty*. Podle dochovaného zápisu z uvedeného jednání je zřejmé, že v té době byl na straně VTA-AZ malý zájem zřídit v její působnosti studijní obor meteorologie. Stanovisko *náčelníka letecké fakulty* bylo zdůvodňováno nedostatkem pedagogického sboru v oborech matematiky a fyziky, včetně nedostačující učebně-výcvikové základny v oboru meteorologie. Rovněž bylo poukazováno na navýšení dosavadního počtu československých vysokých škol s výukou meteorologie vzhledem k předpokládané celkové celostátní potřebě absolventů této specializace. *Výnosem MNO čj. 032731-SVŠ* s názvem „*Vysokoškolské studium meteorologie ve Vojenské technické akademii – zřízení*“ vydaného dne 18. listopadu 1953 nařídil *1. náměstek ministra národní obrany generálporučík Bohumír Lomský* zahájit studium oboru meteorologie v rámci VTA-AZ ke dni 1. února 1954.

Nový systém vysokoškolského vzdělávání specialistů vojenské povětrnostní služby byl zahájen pod vedením *majora*

Václava Čejky, který začal vykonávat funkci *Vedoucí učitel letecké meteorologie*. V té době byla při tehdejší *Šturmské katedře Fakulty letectva Vojenské technické akademie Antonína Zápotockého* zřízena učební specializace *Letecká povětrnostní služba* a reorganizovaná katedra dostala název *Katedra šturmské služby a letecké meteorologie – K 37*. Dne 1. února 1954 zahájili v rámci VTA-AZ studium letního semestru převedení posluchači 1. ročníku oboru meteorologie *University Karlovy*, kteří předcházející zimní semestr absolvovali ještě jako „*vojenští stipendisté*“.



Meteorologická laboratoř v 50. letech

Při vzniku nové učební specializace byla původní *meteorologická laboratoř* v prostorách objektu staré techniky materiálně-technicky doplněna a přejmenována na *meteorologickou observatoř*. Zároveň došlo k jejímu rozšíření o *školní povětrnostní stanici*, která se postupně stala základním a trvalým pracovištěm učební specializace, když začala provádět pravidelná měření, pozorování a vyhodnocování meteorologických prvků a jevů. Jejím náčelníkem byl ustanoven *poručík Štefan Sroka* a dále ji tvořilo 5 občanských zaměstnanců, kteří vykonávali funkce pozorovatelů, radiotelegrafistů a kresličů synoptických map.

Výuku předmětu *Meteorologická měření a pozorování* od roku 1954 prováděl *major Václav Čejka*, *prom. fyz.* V průběhu

roku 1954 Katedru 37 posílil nadporučík. Zdeněk Táborský, prom. fyz., který zabezpečoval výuku předmětu *Dynamická meteorologie* a následně potom v roce 1955 nadporučík Zdeněk Procházka, prom. fyz., který se stal vyučujícím předmětu *Letecká meteorologie*. Vedoucím nově vytvořené Učební skupiny povětrnostní služba byl v roce 1956 ustanoven podplukovník RNDr. Jaroslav Červený, který zabezpečoval výuku *Synoptické a letecké meteorologie*, zároveň zastával funkci Zástupce náčelníka katedry 37 a působil ve Vědecké radě fakulty.

Koncem července roku 1958 dokončilo studium prvních 7 posluchačů studijního oboru *Vojenská povětrnostní služba*, kteří byli vyřazeni v hodnosti nadporučík s přiznaným akademickým titulem „promovaný fyzik“. Tehdejšími prvními vyřazenými absolventy byli Jaroslav Krejčí, Vladimír Novák, Ivan Panenka, Jan Procházka, Miroslav Sedláček, Josef Štekl a Miroslav Zeman. Posluchači dalších ročníků potom ukončili studium v letech 1959 a 1960. V letech 1957 a 1958 zpracoval podplukovník RNDr. Jaroslav Červený vědecko-výzkumnou práci s názvem „Povětrnostní zabezpečení balistických střel“. Učební skupina přešla v roce 1958 do působnosti Katedry aerodynamiky, termodynamiky a meteorologie – K 312. Tato katedra byla dlouhodobě vedena profesorem Ing. RNDr. Václavem Smolařem, CSc., bývalým přednostou Vědeckého leteckého ústavu MNO v Praze-Letňanech, přičemž zástupcem náčelníka katedry a zároveň náčelníkem učební skupiny povětrnostní služby se stal podplukovník Václav Čejka, prom. fyz.

Ve studijním roce 1960/61 zorganizovala učební skupina rovněž první *Armádní zdokonalovací kurs* pro důstojníky, kteří v té době zastávali v rámci vojenské povětrnostní služby vyšší řídicí a provozní funkce, avšak nespĺňovali předepsané odborné vysokoškolské vzdělání. Mezi absolventy tohoto kurzu v té době patřili podplukovník Rostislav Hroza, podplukovník Václav Matejsek, major Jaroslav Hartig, major Jozef Okál, major Andrej Sobek, major Miroslav Střelec a major Miroslav Šanda. Ve studijním roce 1963/64 byl obdobný kurz organizován pro skupinu meteorologů Polské lidové armády, přičemž v jeho rámci rovněž absolvovali studium podplukovník Jozef Belica a major Rudolf Krčmář. Další obdobný zdokonalovací kurz v období let 1965/66 potom mimo jiných absolvoval podplukovník Jiří Huk.

V březnu roku 1961 byla učební skupina nejprve oslabena tragickým úmrtím kapitána RNDr. Zdeňka Procházky a rovněž snížením počtů občanských zaměstnanců. Předmět *Letecká meteorologie* v letech 1961 až 1963 externě vyučoval absolvent prvního

1951 až 1954	major Václav ČEJKA
1954 až 1956	podplukovník Václav ČEJKA, prom. fyz.
1956 až 1958	podplukovník RNDr. Jaroslav ČERVENÝ
1958 až 1975	plukovník Václav ČEJKA, prom. fyz.
1975 až 1986	plukovník Doc. RNDr. Jaroslav KREJČÍ, CSc.
1986 až 1989	podplukovník RNDr. Zdeněk TÁBORSKÝ
1989 až 1994	podplukovník Ing. Emil KLÍR
1994 až 1996	podplukovník RNDr. Arnošt ŠÍR
1996 až 2005	podplukovník Ing. František HUDEC, CSc.
2005 až 2011	podplukovník Ing. Vladimír RÉPAL, Ph.D.
od 2011	podplukovník Ing. Josef NOVOTNÝ, Ph.D.

Odborní, nebo vedoucí pedagogové a náčelníci (vedoucí) učební skupiny povětrnostní služby (meteorologie) Vojenské technické akademie Antonína Zápotockého a jejich nástupnických organizací odpovídající za výuku meteorologie a příbuzných oborů



Plošina školní povětrnostní stanice s čidly větroměrných systémů

Období	Vzdělávací složka
1951 až 1954	1x Učitel letecké meteorologie Katedry šturmské služby Letecké fakulty VTA-AZ
1954 až 1956	1x Vedoucí učitel letecké meteorologie, 2x Učitel letecké meteorologie Katedry šturmské služby a letecké meteorologie Letecké fakulty VTA-AZ
1956 až 1958	Učební skupina povětrnostní služby Katedry šturmské služby a letecké meteorologie Letecké fakulty VTA-AZ
1958 až 1973	Učební skupina povětrnostní služby Katedry aerodynamiky, termodynamiky a meteorologie Fakulty letecké a elektronické Vojenské akademie Antonína Zápotockého (VAAZ)
1973 až 1979	Učební skupina povětrnostní služby Katedry operačního umění, taktiky letectva a povětrnostní služby Fakulty letecké a protivzdušné obrany VAAZ
1979 až 1992	Učební skupina letovodské a povětrnostní služby Katedry operačního umění, taktiky letectva, leteckého týlu a povětrnostní služby Fakulty velitelské a štábní VAAZ
1992 až 1994	Učební skupina povětrnostní služby Katedry operačního umění, taktiky letectva, leteckého týlu a povětrnostní služby Fakulty velitelské a štábní Vojenské akademie (VA)
1994 až 2003	Učební skupina povětrnostní služby Katedry letectva Fakulty letectva a protivzdušné obrany VA
2003 až 2005	Učební skupina povětrnostní služby Katedry letectva Fakulty vojenských technologií University obrany (UO)
od září 2005	Učební skupina meteorologie Katedry vojenské geografie a meteorologie Fakulty vojenských technologií UO

Organizační vývoj vzdělávací složky vojenské povětrnostní služby při Vojenské technické akademii Antonína Zápotockého a jejich nástupnických organizací od roku 1951 do současnosti

studijního běhu nadporučík Josef Štekl, prom. fyz., který v té době působil na *Hlavním leteckém povětrnostním ústředí*. V červnu roku 1964 však byla učební skupina opět personálně posílena, když ji v té době doplnil další z absolventů prvního studijního běhu, *Odborný asistent, kapitán Jaroslav Krejčí, prom. fyz.*

Od roku 1963 nebyli posluchači, kteří tehdy začali studovat obor vojenská povětrnostní služba, již přijímáni z řad civilních maturantů a v té době začali ke studiu nastupovat důstojníci a praporčíci z povolání s ukončeným středním technickým vzděláním a s několikaletou odbornou praxí.

Počátkem roku 1966 došlo na základě požadavku *Správy vojenského školství MNO č. 050886-50/66* k přepracování požadavků na odborný profil absolventů VAAZ u příslušných specializací PVOS a letectva. V té době byl rovněž upraven dosavadní studijní plán specializace meteorologie, který již plně nevyhovoval potřebám provozní praxe. Proto bylo potřebné do studijního plánu zařadit další technické předměty, rozšířit praktická zaměstnání v laboratořích a zařadit více praktických zaměstnání v terénu. V rámci úprav odborného profilu absolventa bylo rovněž nahrazeno dosavadní označení absolventů titulem „promovaný fyzik“ novým titulem „letecký elektroinženýr – meteorolog“.



Podplukovník Václav Čejka při výuce pilotovacích měření v 60. letech

V letech 1966 a 1967 se, na základě zadání *Správy chemického vojska MNO*, podílela *Skupina povětrnostní služby* na plnění úkolu vědecko-technického rozvoje č. VI-F-3 pod názvem „*Vliv meteorologických podmínek na šíření bojových chemických látek a štěpných produktů jaderných výbuchů a používání meteorologických předpovědí pro hodnocení chemické a radiační situace*“. Na řešení tohoto úkolu, který byl předložen k odbornému posouzení *Správě chemického vojska MNO* dne 18. srpna 1967,

se v té době podíleli *plukovník Václav Čejka, prom. fyz., major Jaroslav Krejčí, prom. fyz. a podporučík z. sl. Jan Pretel, prom. fyz.* (současný /2017/ vědecký tajemník Českého hydrometeorologického ústavu). Podle tehdejšího hodnocení *Náčelníka chemického vojska ČSLA plukovníka Ing. Františka Votavy* se jednalo o práci, která měla zásadní význam pro další rozvoj chemického vojska, vycházela z reálných možností a stala se základem pro budování tohoto druhu vojska v oblasti měření a vyhodnocování meteorologických podmínek.

Změny v oblasti vysokoškolské přípravy personálu vojenské povětrnostní služby nastaly v roce 1968. V té době vydala *Hlavní správa letectva a PVOS* pod svým čj. *067328-40/1968* ze dne 10. ledna dokument s názvem „*Perspektivy přípravy kádrů specializace meteorologie*“. Tento materiál řešil otázku komplexní přípravy meteorologických specialistů jako ucelený proces úplné středoškolské přípravy, pokračujícího základního a následného postgraduálního vysokoškolského studia v horizontu příštích 15 až 20 let. V tomto dokumentu byl rovněž stanoven nový profil absolventa vysokoškolského studia oboru meteorologie.

Po převedení *Učební skupiny povětrnostní služby* do působnosti *Katedry operačního umění, taktiky letectva a povětrnostní služby* v roce 1973 stál nadále v čele skupiny *plukovník Václav Čejka, prom. fyz.* K dalším příslušníkům skupiny tehdy patřili *podplukovník RNDr. Zdeněk Táborský, major Jaroslav Krejčí, prom. fyz. a major Ing. Jiří Florián*. Personál *Školní meteorologické stanice a laboratoře* v té době představoval její náčelník občanský zaměstnanec *Josef Klucký* a další 2 občanskí zaměstnanci. V roce 1975 odešel náčelník učební skupiny *plukovník Václav Čejka, prom. fyz.* do výslužby a následně jako občanský zaměstnanec působil na katedře až do konce roku 1976, když dokončil svůj několikaletý vědecký úkol s názvem „*Automatizovaná stanice povětrnostní služby*“. Ve věku 90 let zemřel v roce 2006.



Školní meteorologický měrný pozemek s radioteodolitem MALACHIT v 60. letech

V období let 1974 až 1985 byl obor *Vojenská povětrnostní služba* při *Vojenské akademii Antonína Zápotockého* paralelně studován v rámci příslušných učebních skupin základního pětiletého studia složených z absolventů civilních středních škol a učebních skupin kvalifikačního čtyřletého studia složených z důstojníků a praporčíků s ukončeným středním technickým vzděláním a s několikaletou odbornou praxí. Koncem 70. a v první polovině 80. let tak ukončilo studium několik desítek nových absolventů, což umožnilo naplnit personální požadavky

vojenské povětrnostní služby na nové kvalifikované odborníky. Od poloviny 80. let potom převládlo základní pětileté studium.

Učební skupina povětrnostní služby rovněž organizovala a prováděla výuku oboru meteorologie ve prospěch zahraničních posluchačů v oboru povětrnostní služba a byla rovněž zapojena do výuky předmětu letecká meteorologie u posluchačů pilotních a letecko-technických specializací ze Sýrie, Iráku, Etiopie, Laosu, Afghánistánu, Alžíru, Mosambiku, Libye a dalších zemí.

Od roku 1981 byl pedagogický sbor *Učební skupiny povětrnostní služby* doplněn novým *Odborným asistentem*, kterým se stal kapitán Ing. Emil Klír. V nevyužitých půdních prostorách budovy katedry na *staré technice* bylo v letech 1982 až 1983 vybudováno cvičné velitelského stanoviště, jehož součástí bylo i pracoviště leteckého meteorologa – synoptika.

V rámci finančních prostředků určených na výstavbu cvičného velitelského stanoviště byla částečně modernizována i laboratoř vojenské povětrnostní služby, prostorově sousedící s velitelským stanovištěm a rovněž školní povětrnostní stanice ve věži nad laboratoří. Tato cvičná výuková pracoviště byla zrušena v roce 1993 v souvislosti s navrácením celé budovy brněnskému *Vysokému učení technickému*.

akademie, jejích fakultách, katedrách a učebních skupinách. Rovněž v té době vznikly *Akademické senáty* vojenské akademie a jejích fakult, ve kterých bylo daleko širší zastoupení studentů.

V rámci nápravy křivd způsobených brněnskému vysokému školství v minulosti navrátilo Ministerstvo obrany v roce 1993 původním subjektům do užívání všechny objekty převedené pod *Vojenskou technickou akademii* při jejím vzniku v roce 1951. Tento krok významnou měrou přispěl k normalizaci vzájemných vztahů mezi civilními vysokými školami v Brně a *Vojenskou akademií*. Na druhou stranu však přišla *Učební skupina povětrnostní služby* bez adekvátní náhrady o *školní povětrnostní stanici a laboratoř*, když došlo k již zmiňovanému navrácení budovy staré techniky brněnskému *Vysokému učení technickému*. Po prakticky úplné ztrátě vybudované učebně-výcvikové základny musela specializace povětrnostní služby po několika příštích letech pracovat ve velmi omezených laboratorních a výcvikových podmínkách.

V roce 1994 došlo k ukončení působení katedry v budově na ulici *Tučkova* a k její redislukaci do budovy na ulici *Kounicova*. V rámci projektu *ICAO* zde byly na konci roku 1997 zřízeny speciální meteorologická učebna a *školní povětrnostní stanice* umožňující provádění teoretické i praktické výuky studentů. Jejich

Období	Obsah vzdělávací činnosti
1963 až 1965	2x zdokonalovací kurz příslušníků povětrnostní služby polského vojenského letectva, námořnictva a dělostřelectva
1979 až 1984	Studium oboru vojenská povětrnostní služba učební skupinou libyjských posluchačů
1984 až 1989	Studium oboru vojenská povětrnostní služba učební skupinou vietnamských posluchačů

Vzdělávací aktivity Učební skupiny povětrnostní služby ve prospěch zahraničních posluchačů studijního oboru povětrnostní služba v letech 1963 až 1989

Citelnou ztrátou pro specializaci vojenské povětrnostní služby bylo náhlé úmrtí *plukovníka Doc. RNDr. Jaroslava Krejčího, CSc.* v roce 1986. V té souvislosti byla tehdy výuka předmětu *Synoptická meteorologie* zabezpečována prostřednictvím externích učitelů od *Povětrnostního střediska 2. divize PVOS* v Brně. V roce 1987 převzal výuku tohoto předmětu nový *Odborný asistent, kapitán Ing. František Hudec*.

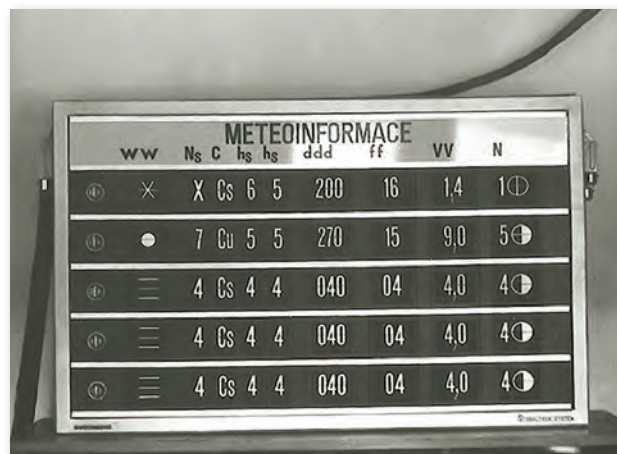
Na jaře roku 1991 byla *Učební skupina povětrnostní služby* společně s celou mateřskou katedrou přemístěna z místa své dlouholeté dislokace v budově *staré techniky* do přízemí nové školní budovy na ulici *Tučkova*. Na původním místě tehdy ještě zůstaly umístěny školní meteorologická stanice a meteorologická laboratoř. Příslušníci učební skupiny se v letech 1988 až 1990 podíleli na zpracování odborných hesel nové vojenské encyklopedie.

V roce 1989 odešel do výslužby *podplukovník RNDr. Zdeněk Táborský*, a v té době učební skupinu doplnil další *Odborný asistent podplukovník RNDr. Arnošt Šír*, dosavadní *Náčelník směny Oddělení předpovědi Hlavního povětrnostního ústředí*, který se začal věnovat výuce předmětů *Fyzika atmosféry* a *Klimatologie*.

Společenské změny po listopadu roku 1989 se staly rovněž zásadním přelomem v životě *Vojenské akademie* v Brně, která byla důsledně demokratizována a v oblastech úrovně vzdělávání a vlastní organizace vnitřního života podřízena novému vysokoškolskému zákonu č.172/1990 Sb. o vysokých školách. Na jeho základě bylo studium na vojenských vysokých školách postaveno na stejných základních principech a pravidlech jako studium na civilních vysokých školách. V rámci aplikace uvedeného zákona byl zaveden soubor akademických svobod, práv a povinností studentů a vědecko-pedagogického sboru na akademické půdě, které začaly být plně uplatňovány i na všech úrovních vojenské

technické vybavení bylo identické jako u obdobných pracovišť hydrometeorologické služby AČR u leteckých základen.

Za samostatnou zmínku stojí rovněž skutečnost, že od počátku 90. let začal rapidně vzrůstat zájem žen o studium oboru vojenská meteorologie. V roce 1994 ukončila studium oboru vojenská povětrnostní služba učební skupina, ve které byly i první tři ženy *poručice Ing. Eva Gálová* (prov. *Gerová*), *poručice Ing. Jaroslava Palíšková* (prov. *Kuboňová*) a *poručice Ing. Tatiana Štefanovičová* (prov. *Gálová*). Obsah studia byl v této době postupně upraven v souvislosti se změnami v celém systému



Zařízení pro automatizované zobrazování aktuálního počasí v rámci školního velitelského stanoviště

hydrometeorologické služby AČR. Jednalo se především o obnovu technického vybavení skupiny soudobými moderními technickými prostředky a rovněž o zařazení dalších přednášek z oblasti modelování atmosférických procesů, využívání radiolokačního a družicového průzkumu počasí a rovněž nových způsobů meteorologického zabezpečení letectva podle požadavků ICAO.

V roce 1996 odešel do výslužby *podplukovník Ing. Jiří Florián* a do zálohy *podplukovník RNDr. Arnošt Šír*. V té době jako *Odborný asistent* zároveň k učební skupině nastoupil *Ing. Jindřich Holub*. V roce 1997 se přednášejícím předmětů *Fyzika atmosféry* a *Klimatologie* stal *Odborný asistent, nadporučík Ing. Vladimír Répal* a dále jako přednášející předmětu *Meteorologické zabezpečení* nastoupil *Odborný asistent, Ing. Ján Parobek*. V témže roce postihla učební skupinu další značná ztráta, když v té době náhle zemřel *podplukovník Ing. Emil Klír*.

Po roce 1989 byla v rámci *Vojenské akademie* postupně zrušena původně tříletá postgraduální příprava vojáků z povolání v nejrůznějších studijních oborech, která byla nahrazena novým systémem studia. V té době byly nově vytvořeny šesti a desetiměsíční „akademické kurzy“ (tzv. kurzy *praporečnického typu – AK 1, brigádního typu – AK 2* a *Kurz generálního štábu – AK 3*) pro přípravu důstojníků AČR s předpokladem ustanovení na vyšší systemizovaná místa. První akademický kurz (*AK 1*) hydrometeorologické služby AČR organizovala učební skupina ve studijním roce 1996/1997. Absolventy tohoto kurzu tehdy byli *major Ing. Petr Kůrka, major Ing. Miroslav Flajšman, major Ing. Robert Piwko, major Ing. Jan Šparlinek* a *kapitán Ing. Petr Valenta*. V následujícím roce byl realizován ještě jeden obdobný akademický kurz.

Ve studijním roce 1999/2000 zabezpečoval pedagogický sbor učební skupiny rovněž výuku předmětů oboru meteorologie

v rámci *Vojenské střední odborné školy* v Brně, kde v té době proběhl jednoroční nástavbový pomaturitní praporečnický kurz pro posluchače studijního oboru *Letecké meteorologické zabezpečení*.

Od roku 1999 byl v rámci *Fakulty letectva a PVO* akreditován studijní program *Vojenská technika – elektrotechnická*, do kterého byl zahrnut i studijní obor *Meteorologické zabezpečení*. Příslušné studijní plány byly zpracovány jednak pro pětileté magisterské studium a rovněž pro tříleté bakalářské studium s navazujícím magisterským studiem v prezenční i kombinované formě. Výuka předmětu meteorologie byla v rámci *Vojenské Akademie* rovněž zařazena v různém rozsahu ve studijních plánech studijních oborů *Vojenský pilot, Řídicí letového provozu, Letištní technické zabezpečení, Štábní služba letectva* a rovněž i v rámci některých kurzů vyšších důstojníků pozemního vojska (zpravodajská služba, elektronický boj apod.).

Významný mezník ve vývoji *Skupiny povětrnostní služby* představovalo období vzniku nové organizační struktury *Vojenské akademie*. Organizačním spojením obou tehdejších technických fakult, *Fakulty letectva a PVO* a *Fakulty vojensko-technické a druhů vojsk* vznikla, na základě rozhodnutí ministra obrany ČR, dne 1. září 2003 *Fakulta vojenských technologií*. V následujícím roce se, na základě *Zákona č. 214/2004 Sb. „O zřízení Univerzity obrany“*, stala *Fakulta vojenských technologií* jednou ze tří fakult nově vzniklé univerzity, která zahájila svoji činnost dnem 1. září 2004. Následující období bylo charakterizováno silným tlakem na výrazné snížení počtů pracovníků resortu obrany a tato skutečnost se projevila i ve stanovených tabulkových počtech osob *Univerzity obrany*. Tehdejší analýzy personálních orgánů *Ministerstva obrany* v oblasti požadovaných počtů absolventů studia jednotlivých odborných specializací v rámci AČR vedly k všeobecnému trendu rušit studium méně početných



Školní povětrnostní stanice Univerzity obrany v současné době

odborností a zachovat jen obory s vysokou dotací studentů. Odborné specializace vojenská meteorologie a vojenská geodézie a kartografie se tak, společně s dalšími, ocitly mezi odbornostmi navrhovanými ke zrušení. V tomto období však *Oddělení vojenské geografie a hydrometeorologie MO* vyvinulo značný tlak na vedoucí představitele resortu obrany s cílem zachovat při *Univerzitě obrany* oba studijní obory.

Po celé řadě jednání mezi představiteli *Sekce personální MO, Geografické služby AČR, Hydrometeorologické služby AČR*, vedením fakulty a vedoucími odborných specializací se nakonec podařilo vytvořit nový společný bakalářský studijní obor *Vojenská geografie a meteorologie*, který garantuje realizaci vysokoškolského studia nových absolventů pro potřeby obou služeb AČR. Tento společný studijní obor byl akreditován v únoru 2005 a v té souvislosti dnem 1. září 2005, při *Fakultě vojenských technologií Univerzity obrany* v Brně, nově vznikla *Katedra vojenské*

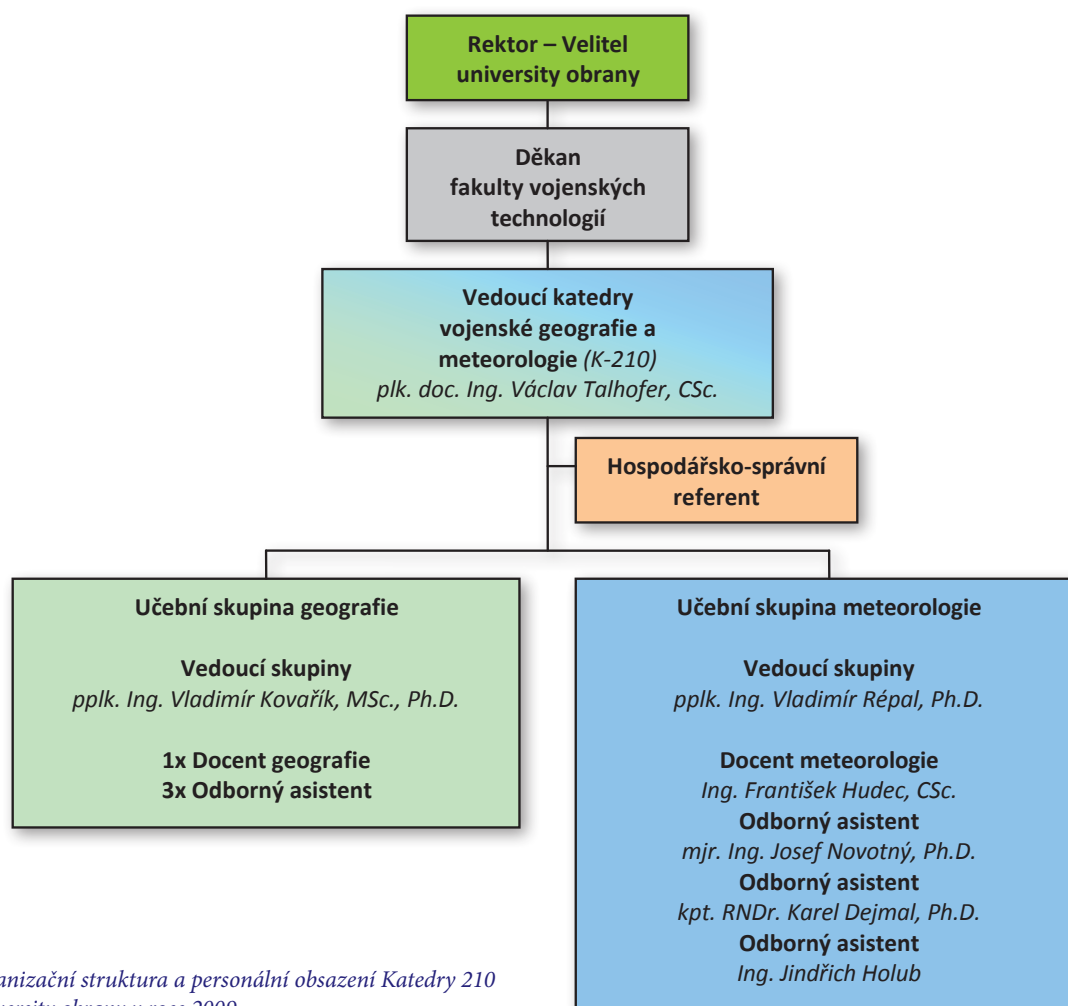
geografie a meteorologie (K-210). V rámci této katedry byla v té době rovněž zřízena reorganizovaná *Učební skupina meteorologie*. Vedoucím skupiny byl ustanoven *pplk. Ing. Vladimír Répal, Ph.D.* Zároveň v té době *Ing. Jána Parobka* nahradil *mjr. Ing. Josef Novotný, Ph.D.*, který do té doby působil v rámci *Odboru hydrometeorologického zabezpečení Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu* v Praze. Na základě výběrového řízení byl v roce 2006 na nově vytvořené systemizované místo *Odborný asistent Učební skupiny meteorologie* ustanoven *kapitán RNDr. Karel Dejmal, Ph.D.*

V roce 2011 převzal *pplk. Ing. Josef Novotný, Ph.D.*, funkci *Vedoucí vědecký pracovník katedry – Zástupce vedoucího katedry*.

Další personální změny ve složení skupiny proběhly v průběhu roku 2012, kdy do starobního důchodu odešel *Ing. Jindřich Holub* a do provozní praxe u *VGHMÚŘ* nastoupil

	Období						
	1954 až 1970	1971 až 1980	1981 až 1990	1991 až 2000	2001 až 2009	2010 až 2016	1954 až 2016
Studijní běhy	4	4	4	5	6	14	37
Absolventi vojenského studia	36	53	76	52	28	58	303
Absolventi civilního studia						30	30
Absolventi doktorského studia			1	1	2		4

Počty studijních běhů a absolventů studijního oboru Vojenská povětrnostní služba a nástupnických studijních oborů v rámci Vojenské technické akademie v Brně a jejich nástupnických organizací v letech 1954 až 2016



Organizační struktura a personální obsazení Katedry 210 University obrany v roce 2009

pplk. Ing. Vladimír Répal, Ph.D. Od roku 2013 vede učební skupinu pplk. RNDr. Karel Dejmál, Ph.D., a v květnu roku 2014 se jejím novým pedagogem se stal Mgr. Petr Kolář, absolvent Masarykovy univerzity v Brně.

Do roku 2011 byla *Katedra vojenské geografie a meteorologie* dislokována v městské části Brno-Řečkovice. V květnu 2011 proběhlo přestěhování celé učebně-výcvikové základny katedry do nově zrekonstruovaných objektů v kasárnách *Černá Pole*. V prostorách katedry jsou vybudovány učebny a specializovaná provozní pracoviště. *Učební skupina meteorologie* zde vybudovala učebnu pro využití specializovaného pracovního software *HMSI AČR (Visual Weather a programové provozní aplikace VGHMÚř)*.

Od listopadu 2014 jsou na pozemku před budovou katedry umístěny a provozně zapojeny automatická meteorologická stanice *METEOS-6* a přenosná meteorologická stanice *Davis*.

Školní letecká meteorologická stanice, která byla umístěna v budově rektorátu *University obrany* na ulici *Kounicova*, byla na podzim roku 2016 z důvodu rekonstrukce budovy zrušena a bude umístěna do nových náhradních prostor.

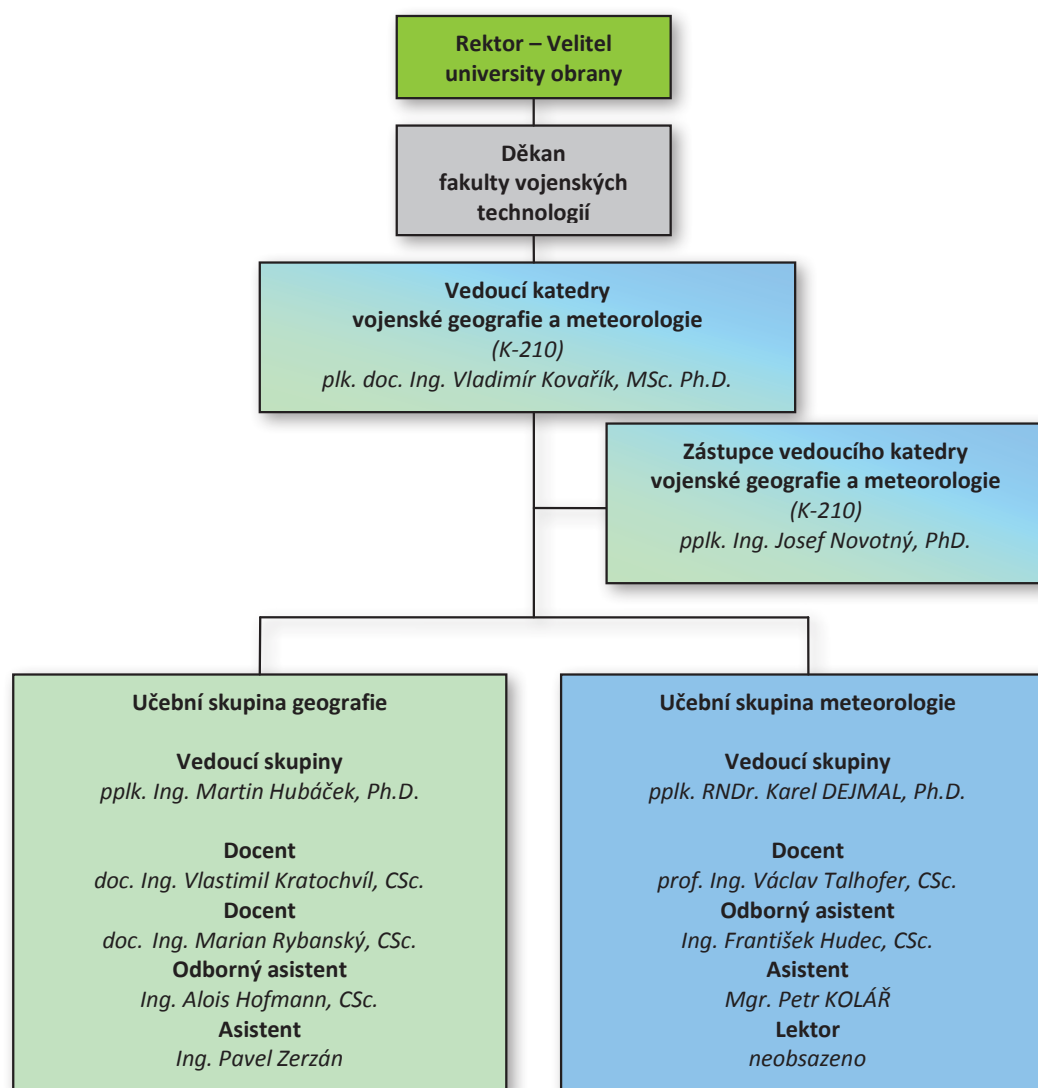
První absolventi bakalářského vysokoškolského studia nově akreditovaného společného studijního oboru ukončili svoji teoretickou přípravu v roce 2008. V témže roce nastoupilo ke kombinovanému studiu magisterské nadstavby 10 absolventů bakalářského studia z let 2006 a 2008. V září roku 2009 došlo k akreditaci doktorského studijního programu *Vojenské technologie*,

v rámci kterého je zřízen i doktorský studijní obor *Vojenská geografie a meteorologie*.

V roce 2014 byl při *Fakultě vojenských technologií UO* na základě zadání *GŠ AČR* připraven a akreditován nový studijní program, který by měl lépe reflektovat personální požadavky armády. Podstatou tohoto programu je kontinuální pětileté magisterské studium se společným tříletým technickým základem a odborně profilovanou dvouletou nadstavbou. Budoucnost ukáže, zda se tento studijní program osvědčí, nebo se univerzita vrátí k ověřeným a úspěšným studijním plánům předešlých studijních programů.

Od doby zahájení výuky meteorologie a příbuzných oborů v roce 1954 až do roku 2016 ukončilo studium v různě modifikovaných variantách odborné specializace a v různých formách studia (základní, kvalifikační, bakalářské, navazující magisterské, magisterské, prezenční, kombinované, vojenské, civilní) celkem 333 absolventů (z toho 76 žen). Z tohoto celkového počtu získalo bakalářské vzdělání bez navazujícího magisterského studia 35 absolventů (z toho 16 žen) a dalších 298 absolventů (z toho 60 žen) získalo magisterské vzdělání.

Vědeckou přípravu (*CSc., Ph.D.*) v období let 1984 až 2016 ukončili celkem 4 absolventi doktorského studia, přičemž v současnosti (2017) v nově akreditovaném doktorském programu *Vojenská geografie a meteorologie* probíhá příprava dalších 4 doktorandů.



Organizační struktura a personální obsazení Katedry 210 University obrany v roce 2017

8.5.3 VZNIK A DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ VÝUKY METEOROLOGIE V RÁMCI NĚKTERÝCH DALŠÍCH VOJENSKÝCH ŠKOL

Výuka odborného předmětu meteorologie a příbuzných oborů byla v rámci československé armády po roce 1945 prováděna v rámci přípravy nejrůznějších vojenských odborností, především však létajícího personálu a dalších vybraných specialistů vojenského letectva. Při *Letecké vojenské akademii* v Hradci Králové byla výuka odborného předmětu *Letecká meteorologie* pro posluchače pilotních směrů organizována již od března roku 1946. V rámci *Oddělení leteckých předmětů* bylo v letech 1946 až 1951 zřízeno systemizované místo *Učitel letecké meteorologie*. Po reorganizaci této školy na *Vyšší školu důstojníků letectva* bylo v letech 1951 až 1955 v rámci *Učební skupiny šturmské zřízení* systemizované místo *Učitel meteorologie a fotogrammetrie*. V letech 1949 až 1955 tuto funkci zastával *kapitán Josef Zbořil*, jména předchozích učitelů odborného předmětu se v současné době již nepodařilo zjistit.

Dnem 1. listopadu 1947 bylo zřízeno systemizované místo *Učitel letecké meteorologie* v rámci *Přípravné letecké školy* ve Šternberku, které až do konce roku 1948 zastával štábní kapitán *Josef Vychodil*. Dalším známým učitelem tohoto odborného předmětu, který od roku 1950 působil na této škole po jejím přestěhování do Dolního Kubína až do roku 1953, kdy došlo k jejímu zrušení, byl *nadporučík Čeněk Čermák*.

Obdobným způsobem byla v letech 1950 až 1954 organizována výuka předmětu *Letecká meteorologie* v rámci přípravy létajícího personálu při *Šturmském a spojovacím učilišti letectva* v Chrudimí, kde bylo ve struktuře štábu vytvořeno systemizované místo *Náčelník povětrnostní služby*, který zároveň odpovídal za výuku předmětu *Letecká meteorologie*. Jméno učitele odborného předmětu se však v současné době již nepodařilo zjistit.

Při *Pilotní škole III* v Olomouci působil jako učitel předmětu *Letecká meteorologie* od roku 1947 *nadporučík Vladimír Panoš*, který zároveň zastával funkci *Pobočník velitele školy*. Dne 1. července 1949 byl jako bývalý příslušník západní skupiny zahraničního odboje propuštěn ze služebního poměru. Jména případných předchozích učitelů letecké meteorologie v rámci *Pilotní školy III* nejsou v současné době známa. V roce 1950 byla *Pilotní škola III* přejmenována na *Pilotní školu I*. Od roku 1951 potom působil jako *Letecký školní pluk 1*, který sídlil v Olomouci až do roku 1959. Jména dalších učitelů letecké meteorologie v rámci *Pilotní školy III* a jejích nástupnických organizací v letech 1949 až 1959 nejsou v současné době známa. Od roku 1959 působil *1. letecký školní pluk* v Prešově, kde jako učitel letecké meteorologie až do zrušení útvaru v roce 1966 působil *nadporučík Jozef Vozár*.

V rámci *Vojenského leteckého učiliště* v Prostějově od listopadu 1945 zabezpečoval výuku letecké meteorologie *nadporučík Josef Zítek*, který zde až do poloviny roku 1947 zároveň působil jako velitel *Navigační letky*. Po jeho odchodu ke *Škole povětrnostní služby* převzal výuku letecké meteorologie štábní kapitán *Jaromír Kotrš*. Od června roku 1950, po svém krátkém působení ve funkci velitele *V. výcvikového oddílu Hlavní povětrnostní ústředny v Praze*, přešel k *Vojenskému leteckému učilišti v Prostějově* štábní kapitán *Josef Vychodil*, kde v rámci štábu učiliště zastával funkci *Náčelník letecké povětrnostní služby*. Ve struktuře učební skupiny *Šturmské* (později *Letovodské*) bylo v roce 1950 rovněž zřízeno další systemizované místo *Starší učitel letecké meteorologie*, kde se na odborné přípravě a výcviku budoucích pilotů vojenského letectva podílel kapitán *Slavomír Šlemar*, později od roku 1953 kapitán *Čeněk Čermák*. Letecké učiliště ukončilo svoji činnost v Prostějově roku 1959 a bylo přemístěno do Košic, kde od roku

1963 působil pod názvem *Vyšší letecké učiliště*. Dne 1. září 1973 bylo reorganizováno na *Vojenskou vysokou školu letectva SNP*, která v rámci československého vojenského letectva působila až do rozpadu společného státu na konci roku 1992.

Dnem 1. září 1959 bylo v rámci velitelství leteckého učiliště ve struktuře *Učební skupiny letovodské Oddělení letového zabezpečení Odboru leteckého výcviku* zřízeno systemizované místo *Náčelník letecké povětrnostní služby*, na něž byl v té době ustanoven kapitán *František Pechala, prom. fyz.* Ve struktuře stejné učební skupiny bylo rovněž zřízeno systemizované místo *Učitel povětrnostní přípravy*, které zastával major *Čeněk Čermák*, jenž byl v roce 1969 jako politicky nespolehlivý propuštěn do zálohy. Toto systemizované místo postupně zastávali další důstojníci povětrnostní služby, kteří v pozdějším období po roce 1980 zároveň vykonávali funkci *Náčelník letecké povětrnostní služby Vojenské vysoké školy letectva SNP*.

Po založení *Vojenské technické akademie Antonína Zápotockého* v Brně odešel k této škole koncem roku 1951 major *Václav Čejka*, dosavadní velitel *Technického povětrnostního školního ústředí*. Zde až do počátku roku 1954 působil jako

1945 až 1947	kapitán Josef ZÍTEK
1947 až 1950	štábní kapitán Jaromír KOTRŠ
1950 až 1959	major Josef VYCHODIL
1959 až 1960	kapitán František PECHALA, prom. fyz.
1960 až 1980	podplukovník RNDr. Ing. Jaroslav BEDNAŘÍK
1980 až 1981	podplukovník Štefan ZUŠČÁK
1981 až 1984	podplukovník Jozef VOZÁR
1984 až 1991	podplukovník Ing. Ján KÚTNY
od 1991	major RNDr. Jozef LUKAČOVIC

Přehled učitelů letecké meteorologie a náčelníků letecké povětrnostní služby v rámci Vojenského leteckého učiliště v Prostějově a jeho nástupnických organizací v letech 1945 až 1992

učitel předmětu *Letecká meteorologie* v rámci *Velitelského studijního oboru* při *Katedře šturmské Letecké fakulty VTA-AZ*. Dne 1. února 1954 po zřízení *Katedry šturmské služby a letecké meteorologie Fakulty letectva VTA-AZ* přešla působnost v oblasti výuky odborného předmětu meteorologie ve prospěch létajícího personálu a dalších odborných specializací letectva na tuto katedru. S dílčími organizačními změnami zde výuka meteorologie trvá až do současnosti (2017). Tyto skutečnosti jsou uvedeny v jiné části této kapitoly.

8.5.4 VZNIK A DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ VÝCVIKOVÝCH A VZDĚLÁVACÍCH AKTIVIT VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY V RÁMCI NĚKTERÝCH VOJENSKÝCH VÝCVIKOVÝCH ZAŘÍZENÍ

Odborná příprava vojáků základní služby příslušníků vojenských povětrnostních stanic, družstev a hlídek vojenské povětrnostní služby probíhala po roce 1945 nejprve v rámci původní *Školy povětrnostní služby* a později v rámci *V. výcvikového oddílu Hlavní povětrnostní ústředny* v Praze.

V letech 1950 až 1959 probíhala jejich odborná příprava u vlastních kmenových útvarů vojenského letectva a rovněž v rámci *Povětrnostních kurzů poddůstojníků* organizovaných při tehdejší *Škole povětrnostní služby* v Prostějově a jejích dalších pozdějších nástupnických organizací v Klášterci nad Orlicí a Žamberku.

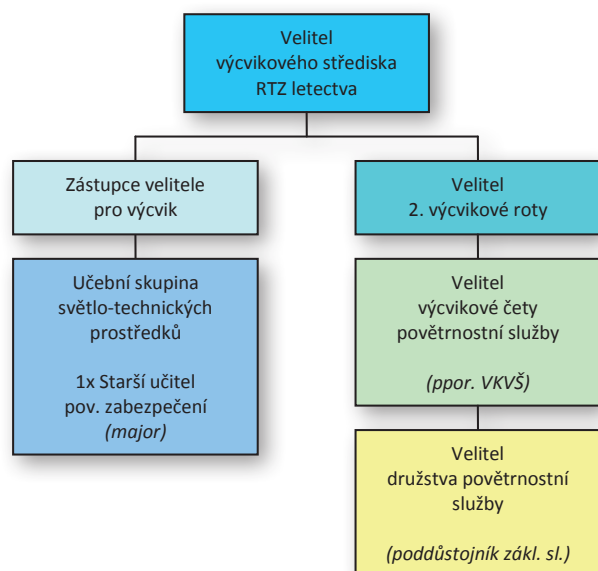
Od roku 1959 byla odborná příprava vojáků základní služby pro potřeby vojenské povětrnostní služby převedena

do působnosti 1. leteckého školního pluku v Prešově, který však byl v roce 1966 zrušen.

Od září roku 1967 až do roku 1969 potom tato příprava probíhala v rámci *Výcvikového střediska specialistů letectva* v Piešťanech, které tehdy působilo v přímé podřízenosti *Hlavní správy letectva a vojsk PVOS MNO*. Výcvikové středisko bylo po své reorganizaci v roce 1969 přejmenováno na *Výcvikové středisko specialistů letectva – Škola specialistů radiotechnického zabezpečení* v Piešťanech a přešlo do přímé podřízenosti *Vyššího leteckého učiliště* v Košicích, přičemž odborný výcvik vojáků základní služby pro potřeby vojenské povětrnostní služby zde probíhal až do roku 1974. Od počátku 60. let probíhalo školení specialistů povětrnostní služby 2x ročně, když příslušný kurz trval 5 měsíců a každého běhu se zúčastnilo do 30 vojáků základní služby. Po celé období od roku 1959 až do roku 1974 odpovídal za jejich odborný výcvik kapitán Jozef Vozár, funkci *Velitel výcvikové povětrnostní čety* vykonával praporčík Ludevít Maco.

V roce 1969 byl v Prostějově zřízen 3. výcvikový prapor RTZ a radiolokace (VÚ 3412), který byl dne 1. října 1975 reorganizován na *Výcvikové středisko radiotechnického zabezpečení letectva*, které sídlilo v jezdeckých kasárnách ve středu města. V letech 1974 až 1990 zde rovněž probíhal základní odborný výcvik vojáků základní služby vojenské povětrnostní služby a rovněž jejich další příprava v rámci zdejší *poddůstojnické školy*. Odborná část jejich přípravy byla organizována v délce 4,5 měsíce, následná *poddůstojnická* nadstavba potom trvala dalších 14 dnů. V průběhu 80. let byla celková doba přípravy zkrácena na 2,5 měsíce, když došlo ke zrušení dosavadního statutu *poddůstojnické školy*.

Jako hlavní předměty se v té době vyučovaly *Základy meteorologie, Povětrnostní měření, pozorování a zpravodajství* a rovněž *Obsluha a údržba základních meteorologických přístrojů a zařízení*. V rámci *Výcvikového střediska radiotechnického zabezpečení letectva* v Prostějově rovněž každý rok v měsíci říjnu probíhala 30 dní trvající část základní odborné přípravy absolventů *Vojenské katedry vysoké školy – studentů oboru meteorologie Přírodovědecké fakulty University Jana Evangelisty Purkyně* v Brně, kteří po ukončení této části výcviku nastupovali k výkonu základní vojenské



Organizační a personální struktura systému výcviku poddůstojnické školy povětrnostní služby při Výcvikovém středisku RTZ letectva od 1. září 1975

služby k jednotlivým součástem vojenské povětrnostní služby. První základní odborný výcvik vojáků základní služby příslušníků vojenské povětrnostní služby byl zahájen na podzim roku 1975, zpočátku ještě pod vedením absolventa VKVŠ.

Výcvik vojáků základní služby byl v rámci *Výcvikového střediska radiotechnického zabezpečení letectva* v Prostějově ukončen v roce 1990 v návaznosti na tehdejší celospolečenské změny

1975 až 1976	četař absolvent Ing. Jan HAVELKA
1976 až 1977	rotmistr Michal ČAKAN
1977 až 1979	major Ing. Josef BENEŠ
1979 až 1984	major Ing. Pavel KRET
1984 až 1985	kapitán Vlastimil KOUŘIL
1985 až 1990	kapitán Ing. Aleš DOČKAL

Přehled Starších učitelů povětrnostního zabezpečení Výcvikového střediska radiotechnického zabezpečení letectva v Prostějově v letech 1975 až 1990

a v souvislosti s postupným přechodem vojenské povětrnostní služby na profesionální personální obsazení.

Od roku 2007 se součástí hydrometeorologické služby AČR rovněž staly odborně vzdělávací složky působící v oblasti dělostřelecké meteorologie. V té době bylo v rámci *Velitelství výcviku – Vojenské akademie (VeV-VA)* ve Vyškově v rámci *Odboru profesní přípravy Oddělení přípravy dělostřelectva* zřízeno systemizované místo *Starší instruktor ČVO 67* (hydrometeorologická služba), plánovaná hodnost praporčík odpovídající za odborný výcvik operátorů radiosondážních prostředků dělostřelectva.

Ve stejné době bylo v rámci *Praporu zabezpečení Roty techniky dělostřelectva, letectva a PLRV VeV-Va* ve Vyškově zřízeno systemizované místo *Starší aerolog ČVO 67* (hydrometeorologická služba), plánovaná hodnost četař odpovídající za plnění úkolů radiosondážního průzkumu atmosféry při provádění školních dělostřeleckých paleb v rámci odborné přípravy obsluh palebných prostředků dělostřelectva.

8.5.5 VZNIK A DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ VÝCVIKOVÝCH A VZDĚLÁVACÍCH AKTIVIT VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY V RÁMCI VOJENSKÝCH KATEDER CIVILNÍCH VYSOKÝCH ŠKOL

Vojenská povětrnostní služba trpěla v poválečném období až do počátku 60. let značným nedostatkem především vysokoškolsky vzdělaných odborníků. Tento stav byl jednak důsledkem uzavření českých vysokých škol během 2. světové války, ale rovněž také důsledkem pozdějších personálních čistek prováděných v armádě po roce 1948. Proto v počátečním poválečném období patřili první absolventi studijního oboru meteorologie při *Matematicko-fyzikální fakultě University Karlovy* po dobu výkonu své základní služby v armádě k jádru všech vyšších provozních pracovišť vojenské povětrnostní služby. Tito absolventi přicházeli k vojenské povětrnostní službě jako aspiranti kurzů *Školy důstojníků v záloze* zřizovaných od roku 1946 v rámci *Školy povětrnostní služby (VÚ 4613)* v Praze-Kbelích a v pozdějším období rovněž v rámci jejich dalších nástupnických organizací. Na konci 40. a počátkem 50. let se na základě nábory někteří z těchto absolventů stali vojáky z povolání. Patřili k nim například *RNDr. Jaroslav Červený, RNDr. Jaroslav Starý* a *RNDr. Zdeněk Korejs*.

System vojenské přípravy absolventů civilních vysokých škol k přípravě na výkon funkcí v rámci základní vojenské služby byl v resortu obrany zahájen dne 1. října 1951 na základě příslušného rozkazu prezidenta republiky. V té době začaly vznikat první vojenské katedry při vybraných civilních vysokých školách. V té době však ještě nebyla zřízena příslušná vojenská katedra, která by se zaměřovala na přípravu absolventů v oblasti vojenské letecké meteorologie.

Počátkem 60. let přicházelo, na základě meziresortní dohody mezi MNO a Ministerstvem školství, k vojenské povětrnostní službě každoročně 2 až 5 absolventů vojenských kateder, kteří vystudovali obor meteorologie, nebo příbuzné obory při univerzitách v Praze, Brně a Bratislavě a kterým byla v té době příslušně pozměněna vojenská odbornost.

Samostatná příprava absolventů VKVŠ v odbornosti Vojenská povětrnostní služba – ČVO 921 byla zahájena v roce 1964. V té době byla v působnosti Vojenského oddělení Ministerstva školství zřízena Učební základna meteorologie VKVŠ, která byla zřízena v rámci Vojenské katedry Vysoké školy lesnické a dřevařské ve Zvolenu. Jejím náčelníkem byl v té době ustanoven kapitán Pavol Blažo, od roku 1965 potom podplukovník Andrej Sobek. Na odborné přípravě budoucích důstojníků v záloze, absolventů VKVŠ se rovněž podíleli pedagogové Vysoké školy lesnické a dřevařské ve Zvolenu RNDr. Róbert Intribus a Doc. RNDr. Matej Petrík. Absolventi po ukončení tohoto přípravného vojenského kurzu nastupovali k výkonu základní vojenské služby a v rámci vojenské povětrnostní služby potom zastávali zejména systemizovaná místa Letecký meteorolog na leteckých povětrnostních stanicích. System pravidelné přípravy vojenských leteckých meteorologů byl v rámci Vojenské katedry Vysoké školy lesnické a dřevařské ve Zvolenu ukončen v roce 1974. Během období jeho existence zde bylo připraveno kolem 300 absolventů VKVŠ předurčených k výkonu funkce Letecký meteorolog.

Výcvikovou roli na přechodné období v letech 1974 až 1977 převzala Vojenská katedra Vysoké školy dopravní v Žilině, kde v té době nebyla vytvořena žádná organizační struktura pro realizaci výuky meteorologie a na odborné přípravě absolventů VKVŠ předurčených pro Vojenskou povětrnostní službu ČVO 451 se v té době podíleli externí učitelé při této civilní vysoké škole RNDr. Róbert Intribus a RNDr. Milan Nedelka.

V roce 1978 byla v rámci Vojenské katedry Přírodovědecké fakulty University Jana Evangelisty Purkyně v Brně vytvořena Učební skupina meteorologie a byla zde rovněž vybudovaná příslušná učebně-výcviková základna. Vedoucím učební skupiny se v té době stal podplukovník Ing. Milan Kuchařík a později plukovník RNDr. Petr Váchal. Do funkce Učitel odborných předmětů byl nejprve ustanoven podplukovník Jozef Flux, prom. fyz. a od roku 1981 potom major Milan Rízner.

Není bez zajímavosti, že mezi absolventy, kteří prošli odborným výcvikem v rámci Učební skupiny meteorologie, patřil v roce 1988 například RNDr. Petr Nečas, který v pozdějším období zastával významné politické funkce a byl dvakrát členem vlády ČR, kde nejprve v letech 2006 až 2009 zastával funkci Místopředseda vlády – Ministr práce a sociálních věcí a následně v letech 2010 až 2013 funkci Předseda vlády ČR. V rámci Vojenské katedry Přírodovědecké fakulty University Jana Evangelisty Purkyně bylo pro potřeby vojenské povětrnostní služby během doby jejího působení vyškolen přes 500 absolventů VKVŠ.

Činnost všech vojenských kateder civilních vysokých škol byla ukončena v roce 1990.

8.5.6 VZNIK A DALŠÍ ORGANIZAČNÍ VÝVOJ VĚDECKÝCH A VÝZKUMNÝCH ORGÁNŮ VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY

Vědecká a výzkumná činnost v rámci vojenské povětrnostní služby byla po roce 1954 v převážné míře organizována v rámci odborných orgánů při Vojenské technické akademii v Brně a jejích nástupnických organizací, dále prostřednictvím spolupráce s civilní povětrnostní službou a nejrůznějšími státními vědeckými organizacemi, především Ústavem fyziky atmosféry Československé akademie věd a rovněž formou individuální vědecké přípravy a odborného rozvoje příslušníků služby. Přesto v některých obdobích po roce 1945 existovaly v rámci resortu obrany určité specializované organizační celky, jejichž úkolem bylo provádět vědeckou a výzkumnou činnost ve prospěch vojenského využití meteorologie. Tyto složky působily v rámci:

1. Hlavní povětrnostní ústředny a jejich nástupnických organizací;
2. některých vojenských vědeckých a výzkumných ústavů a zařízení.

8.5.6.1 Vznik a další organizační vývoj vědeckých a výzkumných složek v rámci Hlavní povětrnostní ústředny a jejich nástupnických organizací

V roce 1950 bylo v rámci Hlavní povětrnostní ústředny zřízeno Výzkumné oddělení, které od roku 1951 potom ještě krátce působilo v organizační struktuře Technického povětrnostního školního ústředí. Jeho tehdejší působnost, náplň činnosti a jména jeho příslušníků nejsou v současné době známy. Počátkem roku 1952, v souvislosti s převedením Státního meteorologického ústavu do podřízenosti MNO, bylo toto oddělení převedeno do působnosti tohoto meteorologického ústavu, kde bylo společně s obdobnými organizačními strukturami ústavu reorganizováno na Oddělení výzkumné, studijní a publikační Státního meteorologického ústavu MNO. Možnost praktické využitelnosti odborného potenciálu tohoto oddělení ve prospěch vojenské povětrnostní služby od počátku roku 1954 postupně zanikla v souvislosti s převedením Státního ústavu meteorologického MNO do působnosti Ministerstva lesů a dřevařského průmyslu.

Dne 1. září 1967 bylo v rámci reorganizace tehdejšího Synoptického oddělení Hlavního povětrnostního ústředí vytvořeno Oddělení povětrnostního výzkumu a klimatických charakteristik. Pracovní náplň oddělení představoval vývoj vlastních, případně aplikovaných zahraničních metod předpovědi počasí, zejména nebezpečných povětrnostních prvků a jevů, na podmínky resortu obrany, včetně vývoje metodik pro tvorbu klimatických charakteristik.

V roce 1971 bylo oddělení přejmenováno na Oddělení aplikovaného výzkumu. Zasluhou kapitána Ing. Zdeňka Richtera a podplukovníka Ing. Stanislava Partyky byl vyřešen automatický zákras „staničních modelů“ na přizemních synoptických mapách a dále automatický zákras výškových meteorologických map pomocí počítače MINSK-22 a kreslicího zařízení DIGIGRAF 1008/R. Rovněž jejich zásluhou se v období let 1974 a 1975 přešlo na strojový zákras nejdříve výškových a posléze i přizemních meteorologických map, což představovalo zásadní kvalitativní změnu v dosavadním způsobu přípravy podkladových meteorologických materiálů. Dosud používaná subjektivní analýza výseků výškových meteorologických map byla v roce 1977 nahrazena analýzou objektivní. Tyto mapy byly v operativním režimu jako první v rámci ČSSR vysílány prostřednictvím fototelegrafního vysílání.

Další řešená výzkumná témata se týkala metod předpovědi přizemní vodorovné atmosférické dohlednosti, nízké oblačnosti,

teploty a vlhkosti vzduchu, nebezpečných meteorologických prvků a jevů na studených frontách s využitím radiolokačních měření, apod.

Ve studii „*Prostorová a časová proměnlivost meteorologických polí*“ se rovněž řešily otázky přesnosti meteorologických radiolokačních měření. Vyhodnocovala se též úspěšnost numerických prognóz počasí na 24, 48, 72 h vysílaných prostřednictvím vysílače DCF-54 Offenbach s ohledem na možnost jejich využití pro střednědobou prognózu.

V polovině 70. let provedl major RNDr. Josef Štekl typizaci synoptických situací, při kterých se vyskytují na území republiky nebezpečné meteorologické prvky a jevy. Jednalo se o prvotní práci, jež vyústila v předpovědní metodu MAVAS (*Metoda automatizovaného výběru analogických povětrnostních situací*). Metoda, kterou programově vyřešil kapitán Ing. Ladislav Doseděl, porovnávala pomocí metody rozpoznávání obrazů analogické situace předpovídaných polí tlaku vzduchu (geopotenciálu) v hladinách AT 1000, 850, 500 hPa a teploty vzduchu v hladinách AT 850 hPa s typickými situacemi definovanými v příslušných uzlových bodech. V 80. letech minulého století byla tato metoda zavedena do rutinního provozu.

V roce 1985 bylo na základě reorganizace Oddělení aplikovaného výzkumu a Oddělení dlouhodobé předpovědi počasí vytvořeno Oddělení automatizovaného zpracování meteorologických informací. Do pracovní náplně oddělení patřilo programové zajišťování kreslení meteorologických map, jejich analýzy, datová komunikace, příprava automatického zákresu nových podkladových materiálů (*Temp Graf, zprávy Inter*), zdokonalování HW a SW vybavení apod. V roce 1988 se oddělení podílelo na ožívování prvních personálních počítačů a o rok později uvádělo do provozu první počítačovou síť vojenské povětrnostní služby propojenou do datové sítě METCOM provozované v rámci ČHMÚ. Po roce 1990 až do současnosti (2017) patří, v důsledku přechodu většiny odborných činností na bázi výpočetní techniky, k hlavním úkolům oddělení zabezpečování správy meteorologického informačního systému METIS, výměny informací s Českým hydrometeorologickým ústavem a dalšími hydrometeorologickými centry členských států NATO, včetně tvorby provozních uživatelských aplikací.

8.5.6.2 Vznik a další organizační vývoj vědeckých a výzkumných složek vojenské povětrnostní služby v rámci některých vojenských vědeckých a výzkumných ústavů a zařízení

Otázky vědeckého výzkumu a vojenského využití meteorologie byly po roce 1945 rovněž řešeny v rámci některých dalších součástí resortu obrany stojících mimo organizačních struktury vojenské povětrnostní služby.

V květnu roku 1945 převzalo MNO do své působnosti *Letecko-technický zkušební ústav*, který po celou dobu okupace působil jako nástupce předválečného *II. leteckého odboru Vojenského technického a leteckého ústavu* pod názvem *Flugtechnische Versuchsanstalt – FVA Prag*, který byl pobočkou německého *Deutsche Versuchsanstalt für Luftfahrt – DVL Berlin-Adlershof*.

Převzatý ústav byl zároveň začleněn do struktury nově vytvořeného *Vojenského vědecko-technického ústavu (VVTÚ)*. Dne 15. srpna 1945 došlo k reorganizaci VVTÚ, přičemž na jeho základech byly vytvořeny dvě samostatné organizace *Vědecký technický ústav – VTÚ* v Praze a *Vědecký letecký ústav – VLÚ* v Letňanech, jehož úkolem bylo podílet se příslušným výzkumem a praktickou činností na technické obnově vojenského letectva. V rámci obou ústavů byla v té době, podobně jako v předválečném období, vytvořena systemizovaná místa *Důstojník pro meteorologii*.

V rámci VTÚ MNO byl v srpnu 1945 na toto systemizované místo ustanoven kapitán Ferdinand Schrutta (od roku 1948 Šrůta), který v předválečné Československé armádě působil u *dělostřeleckých pluků 111 a 126* v Košicích a Žilině a od roku 1938 potom jako příslušník *I/4. oddělení (dělostřeleckého) Vojenského technického a leteckého ústavu*, kde působil jako *Referent pro meteorologii a balistiku dělostřelectva*.

Dnem 1. září 1947 se stal příslušníkem *Oddělení povětrnostní služby Velitelství letectva MNO*, kde byl ustanoven na systemizované místo *Referent dělostřelecké a plynové povětrnostní služby*. O dalším případném působení a organizačním vývoji složek povětrnostní služby v rámci VTÚ MNO nejsou v současné době známy žádné další skutečnosti.

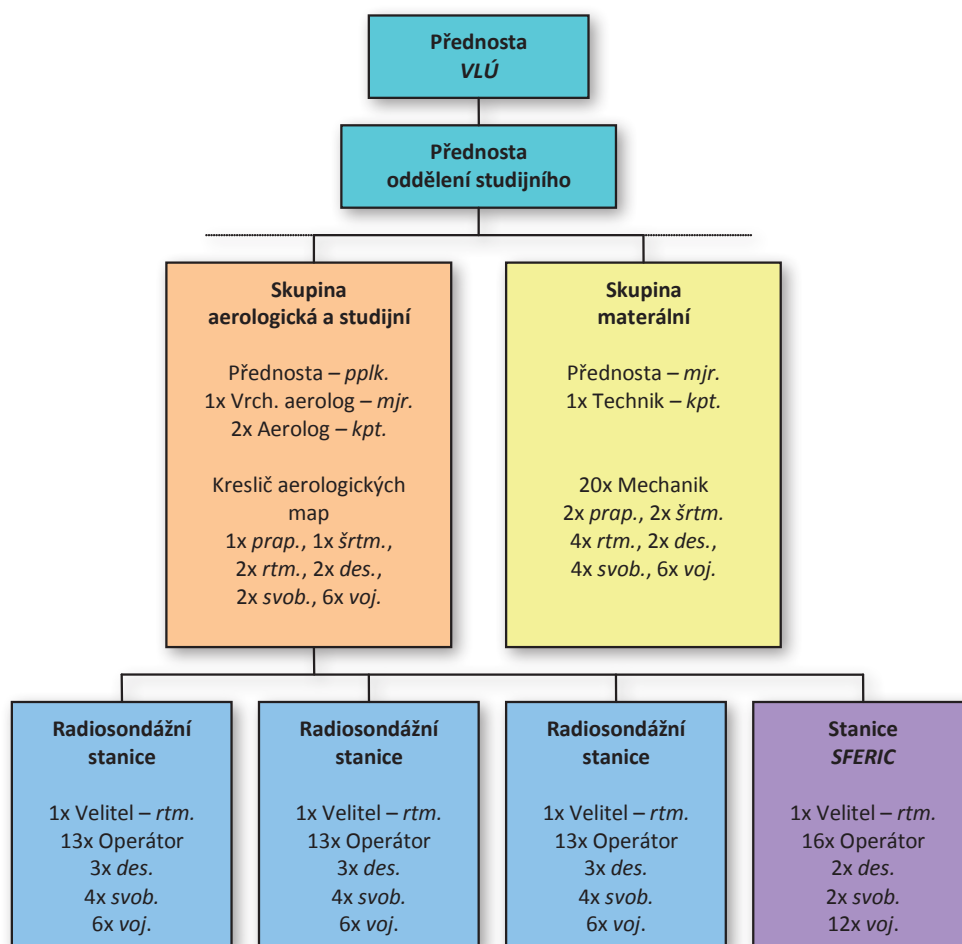
Obdobným způsobem bylo v rámci VLÚ MNO v počátečním období jeho vzniku nejprve zřízeno systemizované místo *Důstojník pro navigaci a meteorologii*, na které byl ustanoven *štábní kapitán Bohumil Sigmund*, který v předválečné Československé armádě působil jako poručík dělostřelectva u *Dělostřeleckého pluku 111* v Košicích. V době 2. světové války potom vykonával funkci *Palubní navigátor* u československé *311. bombardovací letecké perutě RAF*. Koncem roku 1946 bylo v rámci tohoto ústavu zřízeno *Oddělení studijní*, kde se v té době předpokládalo vytvořit další odborné struktury vojenské povětrnostní služby. Na systemizované místo *Přednosta oddělení studijního* byl v té době ustanoven *štábní kapitán Bohumil Sigmund*.

Na základě návrhu plukovníka Ing. Dr. Karla Bucháčka, *Přednosta vědeckého leteckého ústavu, čj. 813/taj. 46* ze dne 12. listopadu 1946, byly ke dni 1. září 1947 v rámci *Studijního oddělení VLÚ* organizačně vytvořeny *Skupina aerologická a studijní* a rovněž *Skupina materiální*. V rámci *Skupiny aerologické a studijní* mělo být soustředěno řešení problematiky výzkumu atmosféry a rovněž otázky praktického provádění aerologických a elektrických měření v atmosféře. Za tímto účelem se předpokládalo vytvoření celkem 3 radiosondážních stanic a rovněž 1 stanice pro měření atmosférických elektrických výbojů. Do působnosti *Skupiny materiální*, která měla působit jako opravna a zkušebna povětrnostních přístrojů, mělo spadat řešení otázek údržby, výměny, oprav a cejchování povětrnostních přístrojů a zařízení.

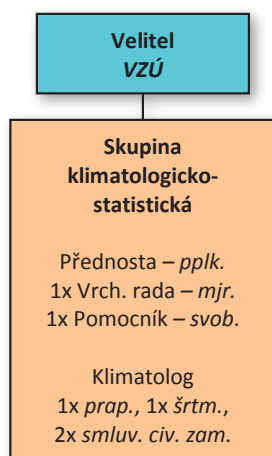
V souvislosti s tehdy probíhající reformou vojenské povětrnostní služby je na tomto místě nutno připomenout, že rovněž ke dni 1. září 1947 byla v rámci *Vojenského zeměpisného ústavu* organizačně vytvořena *Skupina klimatologicko-statistická*, jejímž úkolem mělo být statisticky zpracovávat měřená meteorologická data a provádět klimatologické vyhodnocování a studium území Československé republiky a přilehlých oblastí s ohledem na předpokládané budoucí vojenské operace.

Tyto, organizačně zřízené součásti vojenské povětrnostní služby při VLÚ MNO a VZÚ MNO, které sice byly podloženy vytvořenými tabulkami mírových počtů osob, však v této podobě, především z důvodů již zmiňovaných rychlých změn politických, personálních a ekonomických poměrů nastolených v Československé armádě v souvislosti s vývojem společenských událostí v roce 1948 a v následujícím období, nebyly nikdy reálně vytvořeny. Složky vojenské povětrnostní služby, které se měly v rámci těchto ústavů zabývat otázkami aerologie, přístrojovým a technickým vybavením a klimatologie byly nakonec, byť v mnohem omezenějším složení, vytvořeny v letech 1948 a 1949 v rámci *Školy povětrnostní služby* a její nástupnické organizace *Hlavní povětrnostní ústředny*.

Od roku 1945 prošel *Vědecký letecký ústav MNO* poměrně složitým organizačním vývojem.



Plánovaná struktura složek povětrnostní služby organizačně vytvořených v rámci Vědeckého leteckého ústavu MNO ke dni 1. září 1947



Plánovaná struktura složek povětrnostní služby organizačně vytvořených v rámci Vojenského zeměpisného ústavu MNO ke dni 1. září 1947

Dne 1. července 1948 byl Vojenský letecký ústav MNO reorganizován a přejmenován na Letecký výzkumný ústav MNO, který byl dne 1. listopadu 1953 převeden jako Výzkumný zkušební letecký ústav do působnosti Ministerstva všeobecného strojírenství. V té době v jeho rámci působily skupiny vybraných

vojenských odborností, jejichž úkolem byla účast na zabezpečení rozvojové koncepce a všestranném zvyšování úrovně vojenské letecké techniky tehdy vyráběné v továrně Aero. Z toho důvodu zde v této době s největší pravděpodobností nepůsobila žádná organizační složka vojenské povětrnostní služby. Tyto skutečnosti se však v současné době nepodařilo ověřit.

Dnem 1. října 1957 došlo v rámci tohoto výzkumného ústavu k osamostatnění vojenského výzkumu a tímto dnem bylo v Praze-Kbelích v podřízenosti Velitelství PVOS a leteckva MNO vytvořeno Zkušební a zlepšovatelské středisko leteckva, které v pozdějším období prošlo dalším organizačním vývojem.

Při vzniku Zkušebního a zlepšovatelského střediska leteckva bylo v rámci jeho Zkušebního a vývojového oddělení leteckých průzkumných prostředků zřízeno systemizované místo Samostatný inženýr – Meteorolog, do jehož působnosti spadal vývoj a ověřování kvality přístrojů povětrnostní služby a palubních leteckých meteorologických a fotografických přístrojů. Toto systemizované místo v letech 1958 až 1971 zastával podplukovník RNDr. Jaroslav Starý. V rámci Zkušebního a vývojového oddělení Výzkumného a zkušebního střediska 031 bylo dne 1. října 1960 vytvořeno další systemizované místo Samostatný inženýr – Meteorolog, na které byl ustanoven major Aloiz Garaj. Toto místo bylo však v krátké době zrušeno, přičemž jeho tehdejší funkční náplň není v současné době známa.

Od roku 1971 v rámci Výzkumného a zkušebního střediska 031 formálně působil major Vladimír Novák, *prom. fyz.*, když až do roku 1976 bylo přechodně zrušeno systemizované místo Vedoucí starší důstojník – specialista povětrnostní služby Správy

Období činnosti	Název
15. srpna 1945 až 14. listopadu 1947	Vědecký letecký ústav MNO
15. listopadu 1947 až 30. června 1948	Vojenský letecký ústav MNO
1. července 1948 až 31. října 1953	Letecký výzkumný ústav MNO
od 1. listopadu 1953	Výzkumný a zkušební letecký ústav MVS

Organizační vývoj Vědeckého leteckého ústavu MNO a jeho nástupnických organizací v letech 1945 až 1953

Období činnosti	Název
1. října 1957 až 30. září 1960	Zkušební a zlepšovatelství středisko letectva
1. října 1960 až 31. října 1977	Výzkumné a zkušební středisko 031
1. listopadu 1977 až 31. prosince 1990	Výzkumný ústav 030
1. ledna 1991 až 31. srpna 2012	Výzkumný technický ústav letectva a PVO
od 1. září 2012	Vojenský technický ústav letectva a PVO

Organizační vývoj Zkušební a zlepšovatelství střediska letectva a jeho nástupnických organizací

letectva a PVOS MNO, které do té doby zastával. V té době bylo jako místo výkonu jeho služebního zařazení určena *Správa letectva a PVOS MNO* v Praze-Dejvicích.

V letech 1979 až 1980 zde krátce působil major RNDr. Josef Štekl a po jeho odchodu do zálohy potom až do roku 1983 podplukovník Ing. Vojtěch Skříčka. Po jeho úmrtí nebylo toto systemizované místo až do roku 1995 personálně obsazeno.

Významná změna v dosavadní činnosti Výzkumného technického ústavu letectva a PVO v oblasti vojenské meteorologie nastala v období let 1995 až 2000. V té době zde působil plukovník RNDr. Miroslav Sedláček, do jehož působnosti v té době patřilo řešení otázek automatické analýzy a zobrazování polí meteorologických prvků v rámci tehdy nově vytvářeného *Automatizovaného systému velení a řízení letectva a PVO*. Na řešení této problematiky se zároveň v rámci *Ústavu fyziky atmosféry Akademie věd* rovněž podílel RNDr. Josef Štekl, CSc. V roce 2000, po odchodu plukovníka RNDr. Miroslava Sedláčka do výslužby, bylo systemizované místo *Samostatný vědecký pracovník povětrnostní služby Výzkumného technického ústavu letectva a PVO* bez další náhrady zrušeno.

Na základě nařízení *Náčelníka generálního štábu ČSLA* čj. 0026610/63 vzniklo dne 1. srpna 1963 v Praze-Braníku *Středisko mechanizace a automatizace 401*, které působilo v přímé podřízenosti náčelníka *Operační správy Generálního štábu ČSLA*. Do působnosti střediska spadalo řešení otázek mechanizace a automatizace velení a řízení, včetně vědeckého výzkumu,

projekční a experimentální problematiky a rovněž rozvoje systému velení a řízení v resortu národní obrany z hlediska potřeb pozemního vojska, letectva, vojsk PVOS a vojenské administrativy.

V té době zde bylo v rámci *Oddělení analyticko-projekčního zřízení systemizované místo Samostatný vědecký pracovník povětrnostní služby*, do jehož působnosti spadalo řešení otázek automatizace dílčích procesů vyhodnocování meteorologické situace jako součásti tehdejšího zámyslu výstavby komplexního *Automatizovaného systému velení a řízení ČSLA*. V pozdějším období prošlo toto systemizované místo v rámci organizačních změn *Střediska mechanizace a automatizace 401* dalším vývojem.

V roce 1963 byl na tehdy vytvořené systemizované místo *Samostatný vědecký pracovník povětrnostní služby* ustanoven nadporučík František Zeman, prom. fyz., který však v roce 1967 tragicky zahynul. V témže roce byl na toto místo na základě výběrového řízení ustanoven dosavadní *Náčelník povětrnostní služby Velitelství 7. armády PVOS*, major Ing. RNDr. František Pechala. Organizační struktura tohoto výzkumného orgánu vojenské povětrnostní služby byla v roce 1969 rozšířena a v té době nově vznikla *Skupina modelování přírodních podmínek* působící pod vedením podplukovníka Ing. RNDr. Františka Pechaly, CSc., který zastával funkci *Vedoucí starší důstojník – Vědecký pracovník*. V dalších funkcích *Starší důstojník – Vědecký pracovník* v té době působili major RNDr. Antonín Bukva a kapitán Miloslav Čícha, prom. fyz., který byl v roce 1971 jako politicky nespolehlivý propuštěn ze služebního poměru vojáka z povolání. *Podplukovník*

Období činnosti	Organizační vývoj
1963 až 1965	(1x) Samostatný vědecký pracovník povětrnostní služby Oddělení analyticko-projekčního Střediska mechanizace a automatizace 401
1965 až 1967	(1x) Starší důstojník matematik – Vědecký pracovník skupiny informací o podmínkách bojové činnosti Oddělení modelování vševojskového boje a podmínek bojové činnosti Výzkumného ústavu 401
1968	(1x) Starší důstojník statistik – Vědecký pracovník Oddělení modelování vševojskového boje a podmínek bojové činnosti Výzkumného ústavu 401
1969 až 1976	Skupina modelování přírodních podmínek Oddělení matematického modelování Výzkumného ústavu 401
1976 až 1977	(1x) Starší důstojník – Vědecký pracovník Oddělení systémů druhů vojsk Výzkumného ústavu Generálního štábu
1977 až 1987	(1x) Starší důstojník – Vědecký pracovník Oddělení rozvoje PVOS Výzkumného ústavu Generálního štábu
1987 až 1991	(1x) Starší analytik Skupiny objektivních analýz Oddělení rozvoje PVOS Výzkumného ústavu Generálního štábu

Organizační vývoj vědecko-výzkumných složek vojenské povětrnostní služby v rámci Střediska mechanizace a automatizace 401 a jeho nástupnických organizací v letech 1963 až 1991

Ing. RNDr. František Pechala, CSc, dosavadní Vedoucí starší důstojník – Vědecký pracovník Skupiny modelování přírodních podmínek odešel v roce 1972 do zálohy a od roku 1973 vykonával funkci Ředitel Českého hydrometeorologického ústavu.

Po jeho odchodu byl na uvolněné místo ustanoven major RNDr. Antonín Bukva, přičemž ostatní systemizovaná místa nebyla v té době personálně obsazena. Vlastní Skupina modelování přírodních podmínek byla zrušena po reorganizaci Výzkumného ústavu 401 v roce 1976. V té době byl podplukovník RNDr. Antonín Bukva, CSc., ustanoven na systemizované místo Starší důstojník povětrnostní služby – Vědecký pracovník, které zastával až do roku 1987. V dalším období potom až do roku 1991 zastával v hodnosti plukovník funkci Náčelník skupiny objektivních analýz – Zástupce náčelníka oddělení rozvoje PVOS. V roce 1987 byl na systemizované místo Starší analytik povětrnostní služby Skupiny objektivních analýz Oddělení rozvoje PVOS ustanoven podplukovník Ing. Jaroslav Fišák, CSc.

Při zkoumání teoretických otázek a praktických zkoušek v rámci procesu výstavby komplexního Automatizovaného systému velení a řízení ČSLA byly v působnosti Střediska mechanizace a automatizace 401 a jeho nástupnických organizací v letech 1963 až 1991 ve prospěch vojenské povětrnostní služby řešeny vědecké a výzkumné otázky v oblastech:

- automatizace dílčího procesu vyhodnocování meteorologické situace pomocí automatické linky METEO 4;

- dekodování meteorologických zpráv pomocí automatického počítače;
- výpočtů vertikálních rychlostí větru v atmosféře;
- předpovědi výškových tlakových polí a výškového větru pomocí automatické linky METEO 4;
- automatizovaného systému krátkodobé předpovědi povětrnostní situace;
- předpovědi radiačního zamoření území ČSSR podle středního výškového větru;
- systému zobrazování meteorologických informací na území ČSSR pomocí automatické linky METEO 4;
- využití automatické linky METEO 4 pro zpracování střednědobé předpovědi počasí;
- metod zobrazování spojitých meteorologických polí pomocí automatizovaného kreslicího zařízení;
- výpočtu izochar a jejich zákresu pomocí digigrafu;
- strojového archivu hydrometeorologických informací;
- obecných analytických řešení problematiky povětrnostního zabezpečení a celkové automatizace vojenské povětrnostní služby;
- dalších dílčích vědeckých a výzkumných úkolů.

Výzkumná a vědecká činnost ve prospěch vojenské povětrnostní služby byla v rámci Výzkumného ústavu Generálního štábu ukončena v roce 1991 v souvislosti s celkovou reorganizací a transformací tohoto výzkumného ústavu.





9. Stručný přehled některých odborných činností a aktivit složek vojenské povětrnostní služby po roce 1945

9.1 ZÁKLADNÍ PŘÍZEMNÍ METEOROLOGICKÁ MĚŘENÍ A POZOROVÁNÍ A POUŽÍVANÉ TECHNICKÉ PROSTŘEDKY

Prakticky až do poloviny padesátých let byly v rámci vojenské povětrnostní služby používány meteorologické přístroje pocházející z německé válečné kořisti. Většinou se jednalo o tlakoměry *FÜESS*, různé typy anemografů pracujících na principu *Steffens-Hedde* a rovněž vybavení meteorologických budek měřícími a registračními přístroji různých značek.

K měření výšky oblačnosti se používalo pilotovacích balónků naplněných na určitou stoupavost a výška spodní základny byla měřena podle dosažené výšky balónku v závislosti na čase měřeného pomocí stopek. Za tímto účelem byly používány teodolity *SPRENGER*, případně *ASCANIA*, které podle příslušných vzorů u nás vyráběl podnik *MEOPTA*. Pilotovací balónky se vyráběly v podniku *VULKAN* Hrádek n. Nisou. V noční době byl, především na letištních stanicích, používán úhloměrem vybavený mrakový světlomet *PI-45*, vyráběný v továrně *ČKD* Praha podle původního vzoru německé firmy *SIEMENS*.

K měření parametrů přízemního větru byly od počátku 50. let převážně využívány anemorumbometry *ARME-1*, které byly na přelomu 50. a 60. let nahrazeny anemografy *JUNKALOR* nebo *METRA 957*.

Kontroly, seřizování a cejchování používaných meteorologických přístrojů se prováděly velmi sporadicky. V některých případech byly přístroje opravovány v dílenských zařízeních *Školy povětrnostní služby*, později *Hlavní povětrnostní ústředny*, *Technického povětrnostního školního ústředí* nebo *Státního meteorologického ústavu MNO*. Ve většině případů však byly meteorologickým stanicím vydávány ze skladů přístroje jiné, výměnou za původní poškozené, nepřesné apod. V té době rovněž neexistovaly žádné normy technické životnosti.

Po převedení *Státního hydrometeorologického ústavu* mimo působnost resortu *MNO* se počátkem roku 1954 ocitla vojenská povětrnostní služba bez odpovídající organizační provozní složky, která by se na centrální úrovni zabývala otázkami vývoje, oprav, cejchování a instalací přístrojů, technických prostředků, tvorbou provozních norem a podobnými záležitostmi. Z toho důvodu bylo v rámci *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí* v roce 1958 zřízeno *Přístrojové a aerologické oddělení*. V roce 1959 zde byla vybavena radiová dílna, mechanická dílna a laboratoř s barokomorou. Počátkem 60. let byly vytvořeny první metodické postupy pro cejchování přístrojů. Zároveň byly zavedeny nové typy rtuťových tlakoměrů, vytvořen ucelený systém jejich oprav a cejchování a zavedeny nové redukční tabulky tlaku vzduchu. V prosinci 1959 byl rovněž namontován první universální anemograf *METRA 957* na povětrnostní stanici v Praze-Kbelích.

V roce 1963 začalo *Hlavní povětrnostní ústředí* provozovat dvě automatické meteorologické stanice *ARMS M-36*, které byly umístěny na Šumavě v prostoru Zhůří a v Krušných horách poblíž Božího Daru na kótě Neklid. Jejich činnost byla pro poruchovost ukončena v roce 1965 a vlastní stanice byly předány ve prospěch



Výnosný blok distanční meteorologické stanice M-49



Měřič výšky spodní základny oblačnosti IVO – ovládací blok



Měřič výšky spodní základny oblačnosti IVO – vysílací jednotka



Kalorimetrický heliograf METRA



Příprava výškového měření pomocí jednopilotáže v 50. letech



Pilotovací teodolit AŠT

Vojenské akademie Antonína Zápotockého v Brně a Spojovacího učiliště v Novém městě nad Váhem, kde byly využity k výuce posluchačů studijních oborů a kurzů vojenské povětrnostní služby.

Postupně začala přibývat další technika, která byla instalována na všech povětrnostních stanicích. Především se jednalo o distanční meteorologické stanice M-49, měřiče dohlednosti M-37, měřiče výšky spodní základny oblačnosti IVO a přenosné stanice DMK-1.

Koncem 70. a počátkem 80. let byla ve spolupráci HPÚ a Laboratorních přístrojů Praha vyvinuta malá přenosná povětrnostní stanice METEOR a v roce 1992 byla zahájena její výroba. V té době rovněž, v úzké spolupráci s HPÚ, vyvinuly Laboratorní přístroje Praha a připravily do výroby elektronický anemograf EA-01, který v letech 1980 až 1981 nahradil u vojenských povětrnostních stanic dosluhující anemografy typů METRA a JUNKALOR.

Rovněž docházelo k modernizaci dalšího přístrojového a technického vybavení. Týkalo se to tuzemsky vyráběných nejnovějších samopisných přístrojů METRA, dovážených aneroidů BAMB-1, pilotovacího teodolitu AŠT se stativem navrženým na HPÚ, měřičů dohlednosti řady RDV, měřičů a registrátorů výšky spodní základny oblačnosti RVO a dalších. Pro většinu tehdy zaváděných meteorologických přístrojů a zařízení byly především péčí Technického oddělení Hlavního povětrnostního ústředí vydávány příslušné provozní předpisy nebo návody k obsluze a údržbě.

Zajímavým pokusem bylo v roce 1976 vyhotovení funkčního vzorku automatické meteorologické stanice, který jako dílčí úkol státního úkolu pod názvem „Jednotný automatizovaný systém v civilní a vojenské hydrometeorologické službě“ řešila Skupina povětrnostní služby Katedry operačního umění, letovodské a povětrnostní služby VAAZ v Brně. Její prototyp byl zabudován v kontejnerové buňce a umístěn na letišti v Praze-Kbelích. Po ročním zkušebním provozu byla stanice přemístěna k letištní správě v Přerově.

Dosavadní technické prostředky měření a pozorování počasí a rovněž systém jejich oprav a cejchování přetrvaly bez významnějších změn až do počátku 90. let. V souvislosti s postupným přechodem vojenského letectva na systém létání podle norem a doporučení Mezinárodní organizace civilního letectví – ICAO byly koncem roku 1991 v zastoupení obchodní společnosti OMNIPOL podepsány první kontrakty s finskou firmou Vaisala na dovoz 20 souprav automatických barometrů s dálkovými teplotními a vlhkostními čidly PA-21 a rovněž 2 souprav laserových měřičů výšky spodní základny oblačnosti CT 12 K, které byly dodány v květnu roku 1992.

V pozdějším období byl „Projekt ICAO“ realizován a rozvíjen na základě dalších usnesení vlády ČR č. 637/1992, č. 46/1994, č. 444/1996, č. 85/1998 a č. 751/1999. Prvními pracovišti



Pilotovací teodolit MEOPTA 605

Hydrometeorologické služby AČR, plně vybavenými technickými prostředky podle standardů a doporučení ICAO, byly v roce 1996 letecké povětrnostní stanice Praha-Kbely a Pardubice. V roce 1993 byla dosavadní *Metrologická laboratoř Povětrnostního ústředí* transformována na *Metrologické středisko* a v té souvislosti byl vytvořen nový „*Metrologický řád*“ pro většinu povětrnostních přístrojů zavedených do výzbroje *Armády České republiky*. Nová klimatizační komora firmy *Weiss* byla zavedena do provozu v roce 1997. Následně bylo v roce 1997 středisko vybaveno kryostatem a novými přesnějšími etalony.

V roce 2005 došlo ke zřízení, technickému vybavení a následnému odbornému zaškolení personálu nové vojenské meteorologické stanice Polom u Sedloňova v Orlických horách. Na konci roku 2005 byl přezkoušen odborný personál a poté byla stanice zařazena do národní výměny dat. Obdobným způsobem bylo postupováno v letech 2012 a 2013 při zřizování a zahájení provozu vojenské meteorologické stanice Prostějov.

V současné době jsou základní provozní pracoviště Hydrometeorologické služby AČR nadále vybavovány vyššími verzemi leteckých technických meteorologických zařízení a rovněž přenosnými automatickými povětrnostními stanicemi *MAWS-TACMET* vyrobenými firmou *Vaisala*. Klasické meteorologické přístroje nadále zůstávají ve výzbroji služby jako záložní prostředky.

Od roku 2014 začala HMSI AČR postupně vybavovat meteorologické stanice digitálními meteorologickými přístroji a zařízeními pro měření a pozorování základních meteorologických prvků a jevů.

V letech 2016 a 2017 byly pro potřeby vrtulníkového letectva *VzS AČR* pořízeny automatické letecké meteorologické stacionární stanice *Vaisala AWS 310-Site* umístěné v Líních u Plzně, Bechyni a Prostějově.

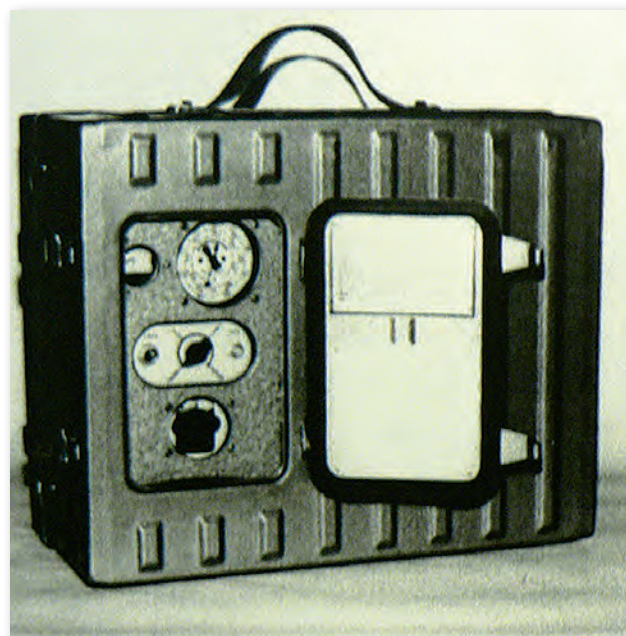
9.2 RADIOSONDÁŽNÍ MĚŘENÍ, RADIOLOKAČNÍ A DRUŽICOVÝ PRŮZKUM POČASÍ

Počátek organizovaného vývoje v oblasti vojenské radiosondážní meteorologie spadá do 2. poloviny roku 1948, kdy v rámci tehdejší *Školy povětrnostní služby* v Praze-Kbelích bylo zřízeno *Radiosondážní oddělení*. Do té doby byla pravidelná výšková měření prováděna pomocí klasické jednopilotáže nebo výškových aerologických měření prostřednictvím letounů vybavených příslušnými meteografickými přístroji.

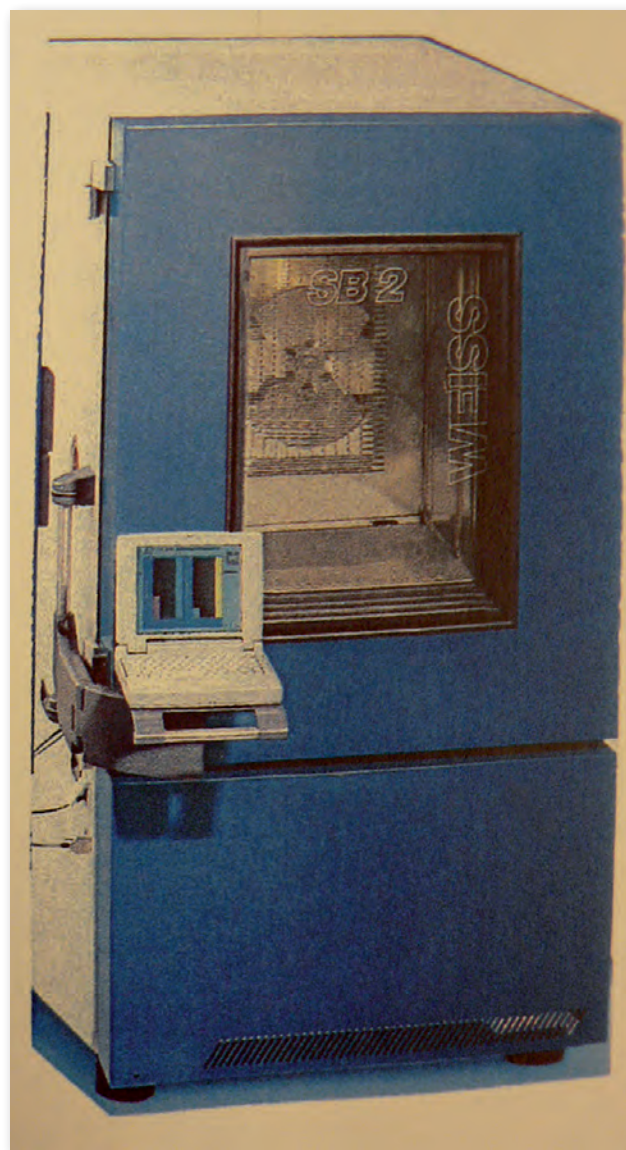
Od roku 1945 probíhala na letišti v Praze-Kbelích nepravidelná pokusná radiosondážní měření, když byla využívána



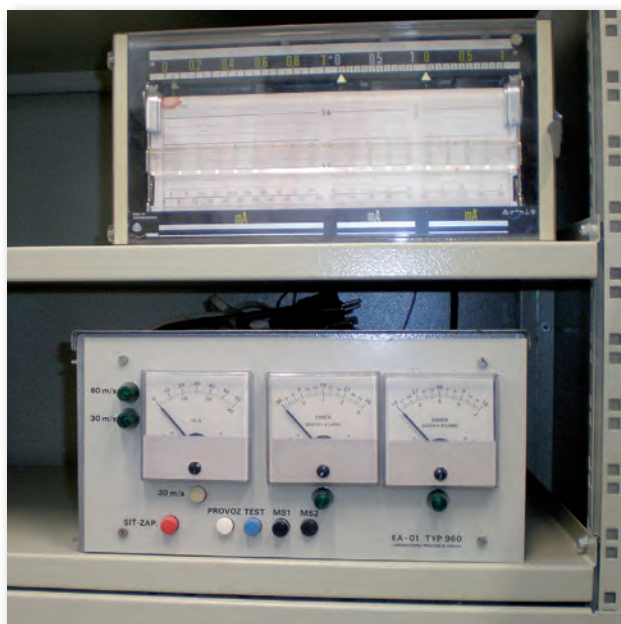
Molčanův kotouč pro vyhodnocování pilotovacích měření



Přenosná výsadeková meteorologická stanice DM-1



Klimatizační komora Weiss



Výnosný blok a tiskárna elektronického anemografu EA-01



Měřič dráhové dohlednosti MITRAS



*Přemístitelná taktická meteorologická stanice
MAWS 201 M - TACMET*



Laserový měřič množství a výšky oblačnosti CT 12 K

kořistní bývalá německá radiosondážní stanice a další aerologický materiál prof. Waltera Findeisena. V době svého vzniku bylo *Radiosondážní oddělení* vybaveno kořistními německými radio-přijímači *Torn. E. b1.* a začalo využívat rovněž kořistní radiosondy *LANG*. Později až do počátku roku 1953 byly používány finské radiosondy *Vaisala*, avšak z důvodů uvalení embarga na jejich nákup se opět přešlo na sondy typu *LANG*.

Pravidelné radiosondážní výstupy byly zahájeny počátkem roku 1949 a následně až do konce roku 1951 byly prováděny každý den v 03:00 SEČ. Od ledna 1952 bylo toto měření doplněno dalším termínem v 15:00 SEČ. Počátkem 50. let oddělení rovněž provádělo experimentální měření výškového větru pomocí německých goniometrických zaměřovačů *EP-2a*.

Na přelomu 40. a 50. let přestala být prováděna výšková letounová aerologická měření. V přímé podřízenosti



Větroměrný systém WA

3. *povětrnostní ústředny* Zvolen byla v listopadu roku 1951 na letišti v Popradě zřízena druhá radiosondážní stanice vojenské povětrnostní služby, která prováděla jedno měření denně v termínu 03:00 SEČ. Obě radiosondážní stanice byly v červnu roku 1952 předány do podřízenosti *Státního meteorologického ústavu MNO*. V souvislosti s převedením meteorologického ústavu mimo působnost MNO přestala dnem 1. ledna 1954 vojenská povětrnostní služba disponovat vlastními prostředky radiosondážního měření a v této oblasti se stala plně závislá na *Státním hydrometeorologickém ústavu*.

Pokračování dalšího vývoje vojenské radiosondážní meteorologie bylo spojeno s rozvojem systému protivzdušné obrany státu, jeho nadzvukového letectva a rovněž se zahájením létání ve velkých výškách a ve stratosféře ve druhé polovině 50. let. V této souvislosti byla v říjnu roku 1956 v Klecanech nově zřízena radiosondážní stanice *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí*, která byla v té době nazvána jako *Oddělení meteorologické radiotechnické stanice* a na podzim roku 1957 byla přemístěna do Satalic poblíž letiště Praha-Kbely.

V pozdějším období působilo celkem až 5 vojenských radiosondážních stanic v sestavách velitelství leteckých divizí. Jejich organizační a dislokační vývoj je uveden v kapitole 8 této publikace.

Při svém vzniku v roce 1956 byla radiosondážní stanice *HLPÚ* krátce vybavena upravenými německými radiopřijímači *Torn. E. b1.* a používala rovněž upravené, již dříve embargoované radiosondy *Vaisala*, které byly v tuzemsku vyráběné pod označením *RS-55*. V roce 1958 byla tato stanice a rovněž další v té

době zřizované stanice vyzbrojeny radioteodolity *MALACHIT* a v té souvislosti začaly být využívány sovětské hřebínkové radiosondy *RZ 049*, v Československu vyráběné v národním podniku *METRA* pod označením *RS-58*, když jejich napájecí baterie vyráběla *BATERIA* Slaný. V rámci *Přístrojového a aerologického oddělení HLPÚ* byly v té době opakovaně cejchovány a kontrolovány spadlé radiosondy, které se následně vracely zpět radiosondážním stanicím k dalšímu použití.

V roce 1958 byla v *Leteckých opravárnách Praha-Kbely* zahájena výroba mobilní radiosondážní stanice *RS-58* určené pro *Povětrnostní službu letectva*, jejímž základem byl radioteodolit *MALACHIT*. Vojenské aerologické stanice byly v letech 1961 až 1965 přezbrojeny celkem 32 soupravami radiolokátorů *RMS-1*. Radiosondážní výstupy se začaly provádět pomocí nových meteorologických balónů z umělého latexu s dostupem do 30 km a novým podvěsným typem radiosondy *RKZ-1*, která umožňovala automatický záznam dat ve vyhodnocovací jednotce stanice. Výroba modernizovaných verzí souprav *RS-65* určených pro *Povětrnostní službu letectva* a nových *RS-65 D* určených pro *Povětrnostní službu raketového vojska a dělostřelectva*, jejichž základ tvořil radiolokátor *RMS-1* byla zahájena v roce 1965 v *Leteckých opravárnách Trenčín*. Od konce 60. let začala vojenská povětrnostní služba používat československé radiosondy *MARS 1K*.

Dvoustranná jednání mezi *Hlavními technickými správami MNO ČSSR* a *NDR* vedly v roce 1972 k dohodě o společné výrobě meteorologických radiosond (měřicí část *METRA* Praha, vysílací část *VEB WF* Berlín). Vlastní výroba společného produktu *DFR/MARS* byla zahájena v roce 1973 a postupně ve 4 modifikacích se vyráběly až do roku 1993. V prvních deseti letech dosahovala společná produkce až 8 000 ks ročně. Na vývoji těchto prostředků se významnou měrou rovněž podíleli specialisté *HPÚ* a rovněž *Aerologické observatoře ČHMÚ* v Praze-Libuši. V dalším období nedošlo k výrazným změnám v oblasti technického vybavení a systému práce vojenských radiosondážních jednotek.

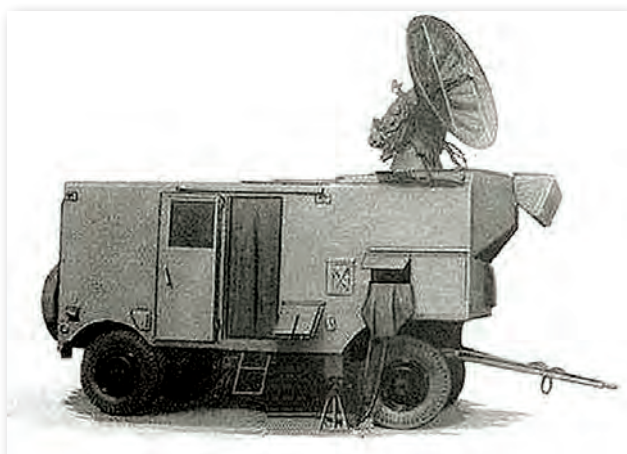
V souvislosti s postupným rušením a reorganizací útvarů a velitelství vojenského letectva a raketového vojska a dělostřelectva



Goniometrický zaměřovač EP-2a.



Radioteodolit MALACHIT – anténní systém



Radiosondážní radiolokátor RMS-1



Dvě soupravy RMS-1 ve výzbroji povětrnostního radiosondážního a radiolokačního střediska v Brně v 70. letech



Radiosondážní přijímač Torn. E. b1.

došlo v průběhu 90. let rovněž k postupnému rušení radiosondážních stanic. V současné době působí v rámci *Hydrometeorologické služby AČR* dřívější radiosondážní stanice Brno. Pod současným názvem *Oddělení radiosondážního průzkumu a meteorologie Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu* je od roku 2003 dislokována na letišti v Prostějově.

V průběhu roku 1996 byla vybavena radioteodolitem *RT 20 M* s vyhodnocovací jednotkou *MARWIN MW 12* firmy *Vaisala* a koncem roku 2003 radiosondážními přijímači *DIGICORA III* od stejného výrobce.

Od roku 1997 je rovněž zařazena do mezinárodní aerologické sítě *Světové služby počasí*. Dále v rámci *Hydrometeorologické služby AČR* působí celkem pět mobilních radiosondážních jednotek zařazených v sestavách *13. dělostřeleckého pluku* v Jincích (3x) a *31. pluku radiační chemické a biologické ochrany* v Liberci (2x), které byly vyzbrojeny obdobnými technickými prostředky.

V roce 2015 byly v rámci modernizace pořízeny 4 nové soupravy radiosondážního měření atmosféry *MARWIN MW 32*, které umožňují sledování typově nových meteorologických radiových sond *RS 41*, které byly zavedeny do používání od roku 2017.

Počátky rozvoje radiolokační meteorologie v podmínkách vojenské povětrnostní služby spadají do 2. poloviny 50. let, kdy v rámci *Oddělení meteorologické radiotechnické stanice HLPÚ* v Satalicích byly prováděny první pokusy se sledováním oblačnosti pro meteorologické účely pomocí kořistního německého, původně přehledového leteckého, radiolokátoru *RZ II-Manheim*. Na přelomu 50. a 60. let zde potom byla prováděna obdobná měření s radarem *Pohon E*, výrobkem národního podniku *Tesla* Pardubice.

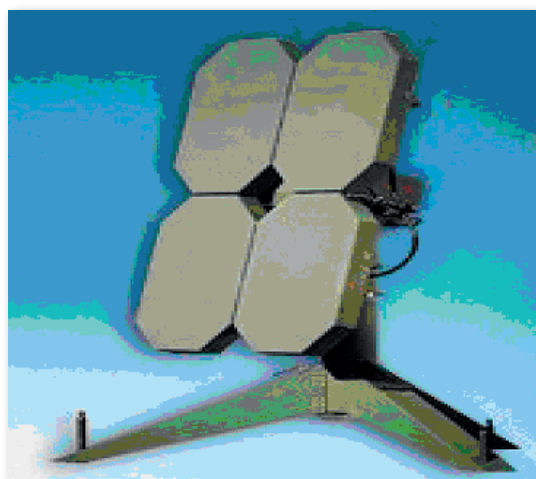
Období systematicky organizovaného budování vojenské radiolokační meteorologie bylo zahájeno v září roku 1967, kdy byly v rámci *Hlavního povětrnostního ústředí* zřízeny dvě *Meteorologické radiolokační stanice*, tehdy dislokované v Hájku u Jenče a v Brně. Po období organizačně-technických příprav a zaškolení odborného personálu byl v roce 1969 na stanici v Hájku u Jenče instalován meteorologický radiolokátor *MRL-1* sovětské výroby se dvěma pracovními kanály (8 mm a 3,2 cm) s dosahem v režimu kruhového obzoru do 300 km, v režimu vertikálního řezu do výše 10 až 12 km. Radiolokátorem stejného typu byla stanice v Brně vybavena v roce 1970. Následně zároveň vznikaly další obdobné radiolokační stanice. Celkový organizační a dislokační vývoj radiolokačních jednotek vojenské povětrnostní služby je uveden v kapitole 8. Vojenský meteorologický radiolokátor v Hájku byl prvním na území Československa, který byl uveden do pravidelného provozu. Meteorologický radiolokátor *Tesla RM-2*, instalovaný



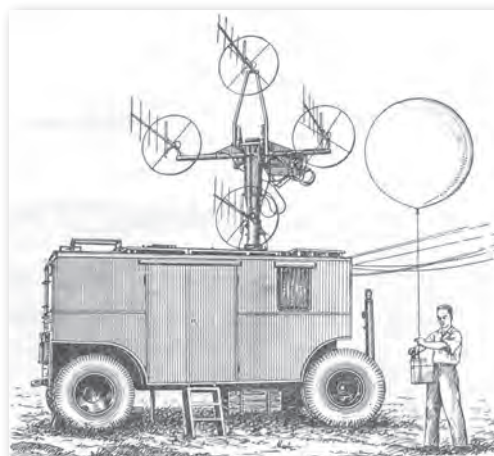
Obsluha goniometrického zaměřovače EP-2a.

na observatoři v Praze-Libuši v roce 1969 byl uvedený do operativního provozu až v roce 1971. Ústřední pracoviště vojenské povětrnostní služby, vzhledem k zavádění principiálně nových měřících zařízení, jako byl radioteodolit *MALACHIT* (1958) a hlavně meteorologický radiolokátor *MRL-1* (1969), muselo učinit nejen kroky k zajištění jejich provozu, ale rovněž vytvářet metodické a výzkumné práce k aplikaci výsledků měření v synoptické praxi. První metodiku vyhodnocování měření *MRL-1* zpracovali v roce 1970 *major Jan Strachota, prom. fyz.* a *major Jozef Flux, prom. fyz.* pod názvem „*Návrh metodické pomůcky meteorologického využití radiolokátoru MRL-1*“. Na přelomu 70. a 80. let byly do výzbroje zaváděny radiolokátory *MRL-2*, které postupně v letech 1988 až 1991 nahradily kvalitativně vyšší prostředky *MRL-5*.

V souvislosti s postupným rušením a reorganizací útvarů a velitelství vojenského letectva došlo v průběhu 90. let rovněž k postupnému rušení meteorologických radiolokačních stanic. Poslední meteorologická radiolokační stanice vojenské povětrnostní služby dislokovaná v Bechyni byla zrušena v září roku 2000 v souvislosti se zahájením provozu nového automatického meteorologického radiolokátoru *Českého hydrometeorologického*



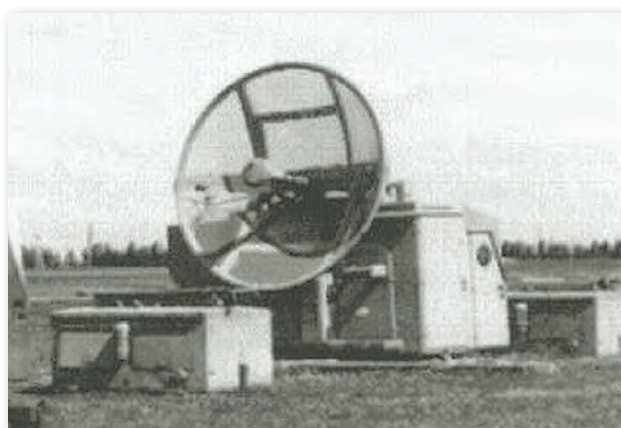
Radioteodolit RT 20 M



Radioteodolit MALACHIT



Radiosondážní přijímač DIGICORA III



Přehledový letecký radiolokátor RZ II - Mannheim



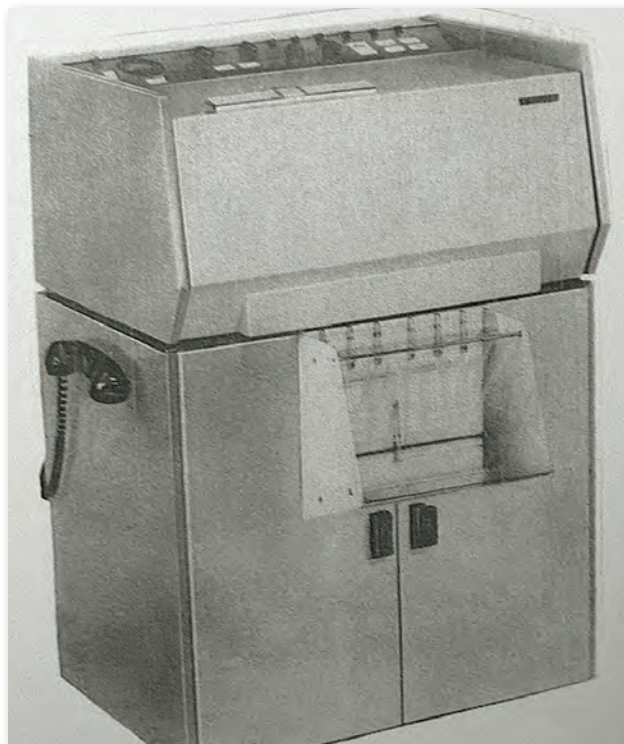
Meteorologický radiolokátor MRL-1 ve výzbroji povětrnostního radiosondážního a radiolokačního střediska v Brně v 70. letech



Meteorologický radiolokátor MRL-5 ve výzbroji povětrnostního radiosondážního a radiolokačního střediska v Brně v 80. letech



Příprava orbitální meteorologické družice TIROS před vypuštěním



Zařízení F2PB – PALLADA pro příjem snímků z orbitálních družic

ústavu typu EEC DWSR-2501 C na kótě „Praha“ v Brdech, který byl v roce 2015 nahrazen typem Vaisala WRM 200.

Od té doby Hydrometeorologická služba AČR nedisponuje žádnými vlastními meteorologickými radiolokačními prostředky a společně s Českým hydrometeorologickým ústavem se podílí na provozu automatických meteorologických radarových stanic „Praha“ v Brdech a „Skalky“ u Blanska (typ GEMATRONIK Meteor-360 AC, který byl v provozu od roku 1995 a v roce 2015 byl nahrazen typem Vaisala WRM 200).

Záměr výstavby společně využívaného meteorologického radiolokátoru byl v rámci projektu ICAO schválen dne 18. prosince 1997 a rozhodnutí o jeho dislokaci na kótě „Praha“ dne 16. dubna 1998. Vojenská správa v rámci společného projektu poskytla stavební prostor, na své náklady vybudovala radarovou věž a v současné době zabezpečuje potřebné datové okruhy. Český hydrometeorologický ústav pořídil vlastní technologické zařízení a zároveň zabezpečuje potřebný servis, údržbu a technický rozvoj. Dohoda o společném využívání meteorologických radiolokátorů mezi Ministerstvem obrany a Ministerstvem

životního prostředí vešla v platnost dne 17. ledna 2000 a v září téhož roku byl rovněž zahájen jeho provoz.

V současné době je plánováno pořízení 1 soupravy mobilního meteorologického radiolokátoru krátkého dosahu, který jako součást mobilních prostředků hydrometeorologického zabezpečení by měl být zaveden do výzbroje *Hydrometeorologické služby AČR* do roku 2018.

Období rutinního využívání údajů družicového průzkumu počasí bylo zahájeno dnem 1. dubna 1960, kdy pomocí rakety *Thor-Able 1* byla v USA vypuštěna první úspěšně provozovaná orbitální meteorologická družice Země *TIROS-1*. Obdobnou meteorologickou družici typu *Meteor-1* vypustil SSSR dne 26. března 1969 pomocí rakety *Vostok-M*. Všechny tehdy provozované meteorologické družice vysílaly pořízené snímky prostřednictvím systému *APT (Automatic Picture Transmission)*.

Ve druhé polovině 60. let minulého století se v rámci frontálních analýz začaly na *HPÚ* nejprve využívat podklady označené jako „*nephanalýza*“. Jednalo se o produkt fototelegraficky vysílaný z meteorologického centra v západoněmeckém Offenbachu, na kterém byly subjektivně vyhodnoceny výsledky družicových meteorologických měření s vymezením ploch pokrytých oblačností s udáním jejich typu a některých dalších charakteristik. Po instalaci zařízení *APT* pro příjem meteorologických družic na observatoři *ČHMÚ* v Praze-Libuši v roce 1969 byl rovněž realizován paralelní fototelegrafní přenos přijatých družicových snímků i na pracoviště *Hlavního povětrnostního ústředí* v Karlíně, kde se tyto rovněž využívaly při analýzách přízemních meteorologických map.

V rámci vojenské povětrnostní služby bylo jako součást *HPÚ* koncem 1. poloviny 70. let zřízeno pracoviště pro příjem snímků



Pracoviště operátora meteorologického radiolokátoru MRL-2

z orbitálních meteorologických družic Země, které bylo vybaveno přijímacím zařízením *F2PB-PALLADA*. Obdobné zařízení bylo na přelomu let 1978 a 1979 vyzkoušeno a uvedeno do pravidelného provozu v rámci *Leteckého povětrnostního ústředí Velitelství 10. letecké armády* v Hradci Králové.

První geostacionární meteorologickou družici pod označením *SMS-1 (Synchronous Meteorological Satellite)* vypustily USA dne 17. května 1974.

Významným přínosem pro vojenskou povětrnostní službu se v této oblasti stala v roce 1975 disertační práce *podplukovníka*

RNDr. Jaroslava Krejčího s názvem „*Využití snímků z meteorologických družic pro hodnocení oblačnosti nad územím ČSSR*“, kterou obhájil na *Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně* v Brně a získal vědeckou hodnost *Kandidát geografických věd – CSc.* Tato práce se v pozdějším období stala základem dalších odborných pomůcek a předpisů aplikujících poznatky tohoto oboru v odborné praxi vojenské povětrnostní služby.

V současnosti získávají pracoviště *Hydrometeorologické služby AČR* výsledky družicového průzkumu počasí v zájmových



Automatický meteorologický radar – kóta Praha v Brdech

oblastech světa prostřednictvím datových informačních toků od *ČHMÚ* a dalších zahraničních a mezinárodních hydrometeorologických center a organizací. V rámci informačního systému *METIS* jsou tyto informace potom poskytovány ostatním uživatelům v rámci ostatních informačních systémů velení a řízení resortu obrany.



Zařízení APT MUFAX pro příjem snímků z orbitálních družic

9.3 SYSTÉM SBĚRU, ZPRACOVÁNÍ, DISTRIBUCE A VÝMĚNY HYDROMETEOROLOGICKÝCH DAT, INFORMACÍ A PRODUKTŮ

Řešení problematiky organizace sběru, zpracování, distribuce a výměny hydrometeorologických dat a informací stálo před vojenskou povětrnostní službou již na počátku obnovení její činnosti v roce 1945. Výsledky měření a pozorování počasí prvních vojenských povětrnostních stanic byly od května roku 1945 shromažďovány v rámci zvláštní *Skupiny vojenské povětrnostní služby*, která působila na letišti Praha-Ruzyně a zároveň zajišťovala výměnu těchto zpráv s civilní meteorologickou službou a rovněž prováděla jejich další distribuci ve prospěch všech součástí vojenské povětrnostní služby. Po transformaci skupiny na *Školu povětrnostní služby – VÚ 4613* přešly tyto úlohy na zvláštní povětrnostní četu, tehdy označovanou jako *Vojenská povětrnostní ústředna*, která zpočátku sídlila na letišti v Praze-Ruzyni a později se rovněž přemístila na letiště do Kbel.

Na podzim roku 1947 převzaly úlohy sběru vojenských meteorologických zpráv tehdy vzniklé *Povětrnostní ústředny I, II a III*, které na principu teritoriální odpovědnosti zabezpečovaly sběr informací od vojenských povětrnostních stanic rozmístěných na území Čech, Moravy a Slovenska. Všechny vojenské povětrnostní zprávy byly následně centrálně soustředěny u *Povětrnostní ústředny I* v Praze-Kbelích, která zabezpečovala jejich výměnu se *Státním meteorologickým ústavem* a rovněž jejich následné rozšíření v rámci celé vojenské povětrnostní služby. Od roku 1949 převzala roli ústředního sběrného střediska *Hlavní povětrnostní ústředna* v Praze-Kbelích. Po reorganizaci této hlavní ústředny odpovídala za centrální sběr zpráv od počátku roku 1951 *Spojovací četa Technického povětrnostního školního ústředí* a po jeho zrušení od února 1952 *Spojovací četa* nově vytvořeného *Synoptického ústředí – VÚ 2728 Praha-Ruzyně*.

Dne 31. prosince 1952 byly zrušeny 1., 2. a 3. *povětrnostní ústředna* a *Synoptické ústředí* bylo transformováno na *III. odbor synoptické a letecké meteorologie Státního meteorologického ústavu MNO*, který v té době odpovídal za teritoriální sběr na území Čech, centrální shromáždění, mezinárodní výměnu a centrální distribuci všech meteorologických zpráv. Roli regionálních sběrných středisek na území Moravy a Slovenska převzaly dnem 1. ledna 1953 nově vytvořená *Povětrnostní oddělení Pomocných Velitelských stanovišť letectva* v Olomouci-Hejčíně a Zvoleně-Hájníkách, v jejichž strukturách byly v té době zřízeny příslušná meteorologická sběrná střediska. Při svém



Rádiový přijímač KWEc

zřízení na podzim roku 1953 převzalo *Hlavní letecké povětrnostní ústředí* v Praze funkci teritoriálního sběrného střediska pro oblast Čech a zároveň začalo zabezpečovat centrální shromáždění všech vojenských povětrnostních zpráv, jejich výměnu se *Státním hydrometeorologickým ústavem* a následnou distribuci v rámci celé vojenské povětrnostní služby. Tento model sběru a rozšiřování povětrnostních zpráv a informací přetrval s dílčími organizačními změnami až do počátku 60. let.

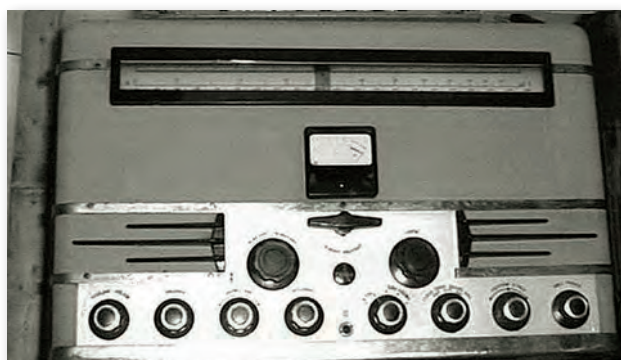
V období od roku 1945 až do konce 50. let se pro předávání meteorologických zpráv od vojenských povětrnostních stanic používaly převážně letecké a pozemní verze kořistních německých radiových stanic *LR-10* a *PZ-10*. Především na horských stanicích se používaly radiové vysílače a přijímače *JALTA*, které byly výkonnější. Některé povětrnostní stanice byly vybaveny radiovou soupravou *KST-KÖRTING*. Předávání meteorologických zpráv z bližších míst se rovněž provádělo telefonicky. Pro příjem radiotelegrafního vysílání a později rovněž vysílání radiofonického se používalo více druhů různých kořistních přijímačů, především *LWEa, LWEc, KWEc, HMZL* a mnohé další. V polovině 50. let docházelo v této oblasti k dílčímu sjednocení. V oblasti příjmu meteorologických zpráv začaly být využívány radiové stanice *Lambda 1, Lambda 4, Lambda 5* a jako vysílače potom stanice *Pelikán* a *US-9*. Pracoviště regionálního a centrálního sběru vojenských povětrnostních zpráv byly od přelomu 40. a 50. let vzájemně propojeny příslušnými linkovými dálkopisnými okruhy. Obdobným způsobem bylo rovněž organizováno spojení mezi ústředním pracovištěm vojenské povětrnostní služby a *Státním hydrometeorologickým ústavem*. V roce 1955 bylo ukončeno vysílání hodinových a dalších meteorologických zpráv pro kreslení povětrnostních map pomocí manuálního vysílání morseových značek a přešlo se na strojové vysílání radiotelegrafií pomocí děrných pásek.

Výchozími zahraničními informačními materiály pro všechny pracoviště vojenské povětrnostní služby byly relace radiotelegrafního vysílání mezinárodních telekomunikačních meteorologických center například *DIU/DIS/DIT* Offenbach, *RAN* Moskva a dalších středisek z Velké Británie a Francie. Tyto materiály byly vysílány v kódu „MORSE“ rychlostí až 120 znaků za minutu. Na všech pracovištích vojenské povětrnostní služby se až do přelomu 50. a 60. let používal ruční zákres povětrnostních map, který vycházel z příjmu příslušných radiových relací prováděného prostřednictvím obsluh radiových stanic.

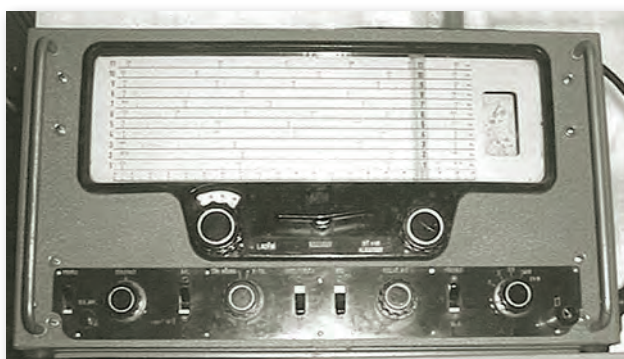
V roce 1960 byla v rámci Československé lidové armády zřízena radiová síť *RS-41*, které byla určena pro radiodálkopisné rozšiřování meteorologických zpráv, které byly vysílány prostřednictvím *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí*.



Rádiová souprava KST – KÖRTING



Rádiový přijímač Lambda 4



Rádiový přijímač Lambda 5

Za tímto účelem byl využíván výkonný rádiový vysílač *Ústřední správy radiotelekomunikací*, který v dlouhodobém pronájmu *MNO* vysílal na krátkých vlnách. Pro příjem těchto relací byla pracoviště vojenské povětrnostní služby vybavena přijímači *3P2* a dálnopisy *DALIBOR*, které byly v roce 1963 nahrazeny stránkovými dálnopisy *RFT*. Tyto prostředky byly v polovině 70. let nejprve nahrazeny rádiovými přijímači řady *EKV/EKD* a počátkem 80. let novými stránkovými dálnopisy *T-100*. Tento způsob rozšiřování meteorologických zpráv přetrval bez významných změn prakticky až do poloviny 90. let. V souvislosti s celkovou automatizací a digitalizací vojenské meteorologické informační soustavy v rámci nově zavedené digitální datové sítě *VSAT* řízení letového provozu *AČR* byla rádiová síť *RS-41* v roce 1996 zrušena.



Radiotelegrafistka pojízdné letecké meteorologické stanice LPS-58, zleva rádiové prostředky LR-10, PELIKÁN P-52 a Lambda 4



Dálnopis stránkový T-100



Radiodálnopisný přijímač EKV-13

Od roku 1961 začal být regionální sběr vojenských meteorologických zpráv prováděn prostřednictvím *Povětrnostních sběrných středisek Čechy, Morava a Slovensko*, které byly v té době zřízeny v rámci *Povětrnostních oddělení Velitelských stanovišť 3. sboru PVOS v Žatci, 2. sboru PVOS v Brně a Velitelství 2. stíhací bombardovací letecké divize ve Zvoleně*. Další organizační vývoj těchto sběrných středisek je uveden v kapitole 8 této publikace. Roli centrálního sběrného pracoviště nadále plnilo *Spojovací pracoviště Hlavního leteckého povětrnostního ústředí*, které bylo s jednotlivými regionálními sběrnými středisky a *Státním hydrometeorologickým ústavem* propojeno příslušnými linkovými dálnopisnými oběžníkovými spoji. V té době byly letecké povětrnostní stanice vybaveny rádiovými stanicemi *R-118*, které byly určeny k radiotelegrafickému spojení s příslušnými sběrnými středisky. Kvalita toho způsobu předávání meteorologických zpráv byla v některých případech nízká a především díky častým poruchám a rušení na uvedených spoji tak často docházelo ke zpoždění nebo k chybám v předávaných rádiových relacích. Tyto nedostatky byly definitivně odstraněny až v roce 1986, kdy byly provozní pracoviště povětrnostní služby zapojeny do dálnopisné vojenské automatické sítě (*DVAS*) a vybaveny stránkovými dálnopisy *T-100*. V souvislosti s celkovou automatizací a digitalizací vojenské meteorologické informační soustavy v rámci nově

zavedené digitální datové sítě VSAT řízení letového provozu AČR byl dálkopisný způsob sběru povětrnostních zpráv v roce 1996 zrušen.

Přelom let 1959 a 1960 představoval období zahájení fototelegrafického vysílání meteorologických informací v rámci vojenské povětrnostní služby. V roce 1960 byly na provozních pracovištích služby zavedeny první fototelegrafické stanice FTA-K doplněné radiovým přijímačem Volna-K a v rámci *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí* bylo za tímto účelem vytvořeno vysílací fototelegrafické pracoviště. V důsledku použití zcela nevyhovujícího fototelegrafního vysílání na krátkých vlnách z vysílače KUV 3,5 kW v Praze-Satalicích se však celá vojenská povětrnostní služba zcela logicky orientovala na příjem fototelegrafických meteorologických materiálů z regionálního meteorologického centra v německém Offenbachu. Ke kvalitativnímu obratu došlo až v roce 1972, kdy byl v rámci rádiové sítě RS-40 zasazen pronajatý dlouhovlnný vysílač *Správy radiokomunikací* v Poděbradech, OLT-21 o výkonu 50 kW. Na jeho pronájmu a vysílacím programu se podíleli jak vojenská povětrnostní služba, tak i *Český hydrometeorologický ústav*. Ve druhé polovině 60. let byly stávající fototelegrafní stanice obměněny prostředky FTA-K 2P-LADOGA, které postupně v průběhu 2. poloviny 70. let nahradily zařízení FAK-P. Počátkem 80. let byly nasazeny kvalitativně vyšší fototelegrafické stanice INĚJ. Prostřednictvím fototelegrafického



Radiodálkopisný přijímač EKD-316



Přijímač fototelegrafu VOLNA-K

vysílání byly v rámci vojenské povětrnostní služby distribuovány především aktuální a předpovědní meteorologické mapy, výškové mapy, radiosondážní výstupy, družicové a radiolokační snímky, soubory zpráv meteorologických měření apod. V souvislosti s celkovou automatizací a digitalizací vojenské meteorologické informační soustavy v rámci nově zavedené digitální datové sítě VSAT řízení letového provozu AČR byla rádiová síť RS-40 v roce 1996 zrušena.

Bukurešťské jednání představitelů hydrometeorologických služeb členských států Varšavské smlouvy dne 10. října 1962 stanovilo zásady výměny meteorologických zpráv a informací mezi členskými státy v době války. ČSSR k navrženému způsobu přistoupilo dne 9. listopadu 1962, kdy *Náčelník Generálního štábu ČSLA* vydal nařízení „*Výměna meteorologických zpráv členských států Varšavské smlouvy za války*“, čj. 0015744/19-1962 OS. V rámci každého státu byly stanoveny počty meteorologických, aerologických a dalších stanic a rovněž četnost jejich denních zpráv v rámci vzájemné koaliční výměny. ČSSR měla do této spojenecké výměny přispívat celkem 22 meteorologickými, 2 aerologickými a 4 pilotovacími stanicemi (včetně stanic *Státního hydrometeorologického ústavu*). Vlastní výměna meteorologických zpráv, zakódovaných prostřednictvím kódovacího systému KORAL, měla být prováděna pomocí radiodálkopisného a radiotelegrafického spojení a poskytované informace měly být ještě před vysláním zašifrovány pomocí zápisníku tajných kódových šifer s názvem „*JINOVATKA*“. Vlastní rádiové spojení bylo realizováno pomocí spojovacích prostředků MNO a *Ústřední správy spojů*. V případě potřeby mohl být tento systém rovněž využit v rámci výměny mezi sousedními členskými státy v otevřené formě prostřednictvím linkových dálkopisných okruhů. Zároveň byly stanoveny zásady výměny meteorologických informací pomocí linkových pojitek mezi *Ústředními velitelskými stanovišti* a *Velitelskými stanovišti* součinnostních svazů a svazků PVOS v době míru. Tyto zásady stanovovaly vyměňovat každou hodinu údaje o skutečném počasí pomocí meteorologického kódu „*HM-11A*“ a rovněž poskytovat údaje o vyskytujících se, nebo očekávaných nebezpečných meteorologických jevech formou otevřeného textu v ruském jazyce za použití kódu „*KMI-35*“. Platnost zahájení spojenecké výměny informací byla stanovena ke dni 1. března 1963. Účinnost spojeneckého systému výměny meteorologických informací byla prověřována v rámci každoročních kontrolních zaměstnání. Ke zrušení tohoto systému výměny utajovaných meteorologických informací došlo v roce 1990 v souvislosti se zánikem *Varšavské smlouvy*.



Zástavba pojízdné letecké meteorologické stanice LPS-65, fototelegrafická stanice FTA-K 2P LADOGA a osciloskopický přístavek OP-59

Koncem 60. a počátkem 70. let vstoupilo do popředí činnosti obou československých povětrnostních služeb nastupující období automatizovaného zpracování meteorologických informací, rozvoj objektivních analytických a předpovědních metod a celkově zvýšeného objemu zpracovávaných distribuovaných dat a informací. Tento proces předpokládal zvýšit národní zapojení do celosvětového systému výměny informací o počasí, především zavádět výpočetní techniku a rovněž zvýšit kapacity přenosových komunikačních cest a technologií zpracování informací. Významný krok v tomto směru představovalo v roce 1972 zřízení *Regionálního telekomunikačního centra pro střední Evropu*, které v rámci systému *Světové služby počasí Světové meteorologické organizace* bylo zřízeno v rámci *Českého hydro-meteorologického ústavu – ČHMÚ* v Praze. Tento rok se stal jak pro ČHMÚ, tak i pro vojenskou povětrnostní službu významným krokem k dalšímu rozvoji objektivizace a automatizace provozované informační soustavy.

V podmínkách vojenské povětrnostní služby patřilo k významným momentům, v rámci *Oddělení aplikovaného výzkumu HPÚ*, zasazení soustavy samočinného kreslicího zařízení *DIGIGRAF 1008/R* a počítače *ADT-4300* do nepřetržitého provozu v roce 1973. Toto bylo umožněno přímým datovým propojením této soustavy s počítačem *MINSK-32* provozovaným u 7. výpočetního střediska *PVOS* v Praze-Karlíně. Úspěšná spolupráce mezi těmito pracovišti skončila v roce 1983, kdy bylo výpočetní středisko přemístěno do posádky Stará Boleslav. V další etapě byl tento systém úspěšně nahrazen graficky orientovaným výpočetním systémem *EC-7942*.

V roce 1988 bylo *HPÚ* vybaveno prvními personálními počítači. O rok později zahájila provoz místní počítačová síť tvořená grafickou stanicí *SUN*, personálními počítači *ICL 386* a *486*, řídicím serverem a komunikačním počítačem *DRS-6000*



Fototelegrafická stanice FTA-K



Fototelegrafická stanice INĚJ-P



Zařízení kreslírny map – počítač ADT 4300



Fototelegrafická stanice FAK-P

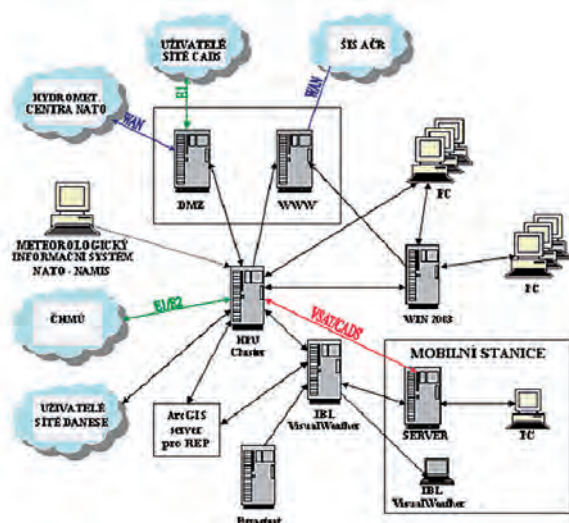
s propojeným do datové sítě METCOM provozované v rámci ČHMÚ. Vojenská povětrnostní služba tak zahájila kvalitativně novou etapu své činnosti, když prostřednictvím komunikační ústředny ČHMÚ získala přímý aktivní přístup k systému Světové služby počasí Světové meteorologické organizace.

Na počátku 90. let a v jejich dalším průběhu nastaly, v důsledku realizace Usnesení vlády ČSFR č. 637 z roku 1991 „O realizaci programu rozvoje radarové a související zabezpečovací techniky pro řízení letového provozu nad územím ČSFR“ a několika dalších návazných vládních usnesení (např. viz příloha č. 14), v rámci vojenské povětrnostní služby rozsáhlé a zásadní změny. Tato opatření se především dotkla oblastí celkové komputeryzace, digitalizace, technického vybavení, technologických postupů, sběru, zpracování, zobrazování, distribuce a výměny dat a informací, které byly podmíněny převratným rozvojem vlastních a kooperujících komunikačních a informačních systémů, což zásadním způsobem přispělo k tolik potřebnému zefektivnění provozované informační soustavy.

V současné době provozuje Hydrometeorologická služba AČR samostatný automatizovaný informační systém METIS, který se kontinuálně rozvíjí od počátku 90. let. Zahnuje softwarové a hardwarové vybavení pracovišť služby a rovněž komunikační systém navazující a kooperující s komunikačními sítěmi dalších hydrometeorologických služeb a je zároveň součástí integrovaného systému řízení letového provozu. Jeho koncepce umožňuje základní zpracování naměřených údajů v automatickém cyklu na leteckých meteorologických stanicích, jejich předávání orgánům řízení letového provozu v letištní síti a rovněž centrálnímu pracovišti Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu k dalšímu zpracování a výměně s Českým hydrometeorologickým ústavem. Dále umožňuje propojení pracovišť služby s dalšími hydrometeorologickými centry armád členských států NATO. V neposlední řadě umožňuje zpracování a distribuci základních podkladových hydrometeorologických materiálů (aktuální a předpovědní mapy, tabulky, statistiky apod.), rovněž zpracovává a distribuuje údaje radiosondážního, radiolokačního a družicového průzkumu počasí a další hydrometeorologické data, informace a produkty.

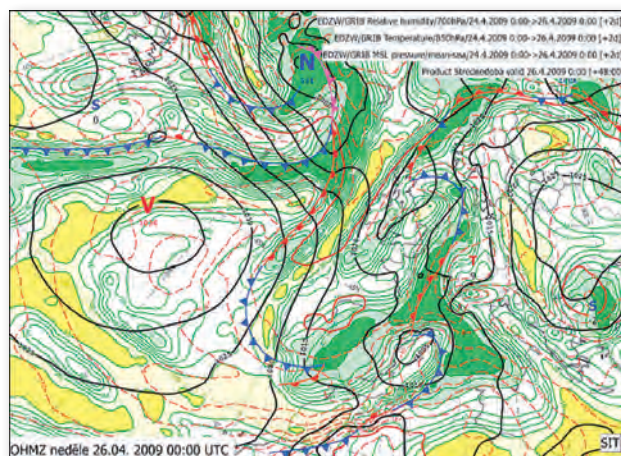
Od počátku 90. let byl ke sběru, zpracování, zobrazování a distribuci leteckých meteorologických dat a informací pro potřeby integrovaného systému řízení letového provozu používán systém MonitWin 300, který byl v letech 2016 a 2017 nahrazen systémem AWOS Avimet.

Počátkem roku 2007 zavedl Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad do používání kvalitativně vyšší pracovní

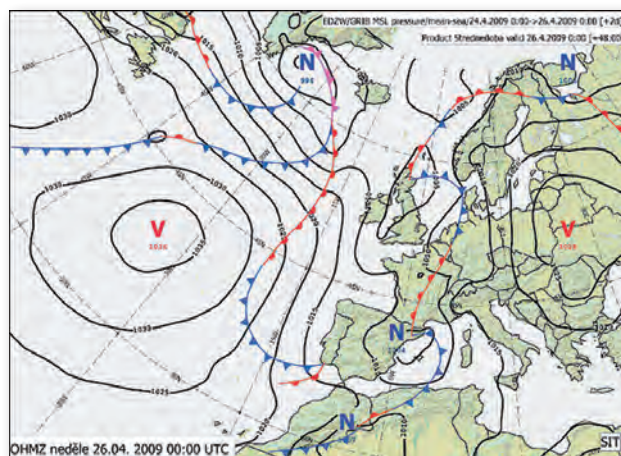


Stručná architektura informačního systému METIS

předpovědní systém Visual Weather vytvořený společností IBL software engineering s.r.o. Bratislava, který je až do současné doby (2017) využíván jako základní zpracovatelské a vizualizační prostředí. V měsíci květnu téhož roku byl zahájen zkušební provoz tvorby vybraných produktů a jejich distribuce. Tento systém je průběžně modernizován a předpokládá se, že i po roce 2020 bude představovat páteří systém pro zpracovávání a vizualizaci hydrometeorologických dat, informací a produktů.



Grafické zpracování předpovědi výškových polí na 48 hodin pomocí vizualizačního software IBL



Grafické zpracování předpovědi přízemního pole na 48 hodin pomocí vizualizačního software IBL

Podle doporučení MCMG NATO byly v průběhu roku 2008 vybudovány a nadále jsou provozovány vysokokapacitní datové přenosové linky pro přenos hydrometeorologických dat, informací a produktů mezi Vojenským geografickým a hydrometeorologickým úřadem, centrem BGIO v německém Traben-Trarbachu (v současnosti BGIC v Euskirchenu) a polským Meteorologickým centrem vzdušných sil ve Varšavě.

Do konce roku 2018 se předpokládá zřízení pracovní stanice utajovaného informačního systému NATO CRONOS v rámci VGHMÚř v lokalitě Praha-Ruzyně, která umožní výměnu klasifikovaných hydrometeorologických dat, informací a produktů mezi centry hydrometeorologických služeb členských států NATO a do prostředí utajovaných informačních systémů velení a řízení sil NATO.

9.4 TVORBA PŘEDPOVĚDNÍCH A DALŠÍCH HYDROMETEOROLOGICKÝCH INFORMACÍ A PRODUKTŮ, ZPŮSOBŮ HYDROMETEOROLOGICKÉHO ZABEZPEČENÍ A POUŽÍVANÝCH METOD PRÁCE

Od poloviny 20. let minulého století se postupně stala hlavní pracovní metodou československých synoptiků tzv. „norská škola“. Největší zásluhy při jejím zavádění měl *PhDr. Gustav Swoboda*, česko-německý meteorolog světového významu. Základ „norské školy“ představovala existence jednotlivých druhů vzduchových hmot, výskyt atmosférických front a teorie vzniku atmosférických cyklon jako vlnových poruch na frontách, přičemž procesy probíhající v atmosféře byly chápány trojrozměrně. Touto metodou se ve vojenské povětrnostní službě začalo pracovat i po 2. světové válce.

V té době se projevil značný vliv technického rozvoje letectva, vznik nových zbraňových systémů a rovněž vlastního rozvoje meteorologie jako vědy (především synoptické a letecké meteorologie) na zvyšující se požadavky úrovně povětrnostního zabezpečení činnosti letectva a jiných druhů vojsk. 50. léta byla ve vojenském letectvu charakteristická přechodem z pístových na proudové letouny. Tato skutečnost začala klást na povětrnostní zabezpečení létání nejen v troposféře a za ztížených povětrnostních podmínek, ale i ve spodní stratosféře, nové zvýšené požadavky a nároky. Při pozdějším zavádění vrtulníků do výzbroje letectva v první polovině šedesátých let muselo povětrnostní zabezpečení jejich činnosti vycházet z poznatků o fyzikálních procesech v mezní vrstvě atmosféry. Jednalo se v té době o novou vědeckou disciplínu, obsahující i dříve neznámé poznatky, například o nízkohladinovém tryskovém proudění, o stříhu směru a rychlosti větru ve vrstvě u zemského povrchu apod. Obdobné specifické povětrnostní zabezpečení si rovněž vyžadovaly lety stíhacího bombardovacího letectva v přízemních hladinách.

Pod vlivem těchto okolností byla vydána publikace „*Let za ztížených povětrnostních podmínek*“ (*Naše vojsko*, 1963), v níž autoři formulovali nové přístupy k zabezpečení létání. Rovněž je třeba vyzdvihnout předcházející vydání překladu knihy *Michaila Sergejeviče Averkijeva „Meteorologia“* (*Naše vojsko*, 1954), která potom dlouhou dobu představovala základní učebnici pro vysokoškolské studium meteorologie.

Od 50. let musela vojenská povětrnostní služba rovněž řešit otázky vlivu meteorologických podmínek na použití jaderných zbraní, šíření radioaktivních látek a jejich spad. V té souvislosti se jednalo o řešení procesů probíhajících do velké výšky (kolem 20 km) a na velké ploše (stovky až tisíce km²) závislých na reálných podmínkách zvrstvení atmosféry a charakteru proudění. Podrobné analytické a prognostické meteorologické informace, tentokrát spíše v mikroměřítku, vyžadovaly orgány chemického vojska. Na těchto informacích záviselo použití chemických a biologických bojových látek a rovněž ochrana proti nim.

První předpovědi a další informace a produkty vojenské povětrnostní služby v poválečném období byly vytvářeny v rámci zvláštní povětrnostní čety *Vojenská povětrnostní ústředna Školy povětrnostní služby* působící na letišti v Praze-Ruzyni a později na letišti Kbely. Na podzim roku 1947 převzaly její roli nově vytvořené *Povětrnostní ústředny I, II a III*. V té době se jednalo především o vytváření základních přízemních synoptických map a od nich subjektivně odvozované předpovědi počasí, když výškové údaje byly ještě omezeny

možnostmi dosud prováděných pilotovacích měření pomocí volně letících meteorologických balonků a letounových průzkumů atmosféry pomocí palubních meteorografů.

Dne 1. ledna 1949 vzniklo na základě formálního sloučení *Aerologického oddělení Školy povětrnostní služby* a obdobné složky *Státního meteorologického ústavu* společně Aerologické ústředí. Tehdy nejen plnilo funkci radiosondážní stanice, ale rovněž zpracovávalo i povětrnostní mapy. Na tomto pracovišti se tak poprvé na území Československa začala pro tvorbu předpovědi počasí prakticky využívat komplexní analýza přízemních a výškových meteorologických map. V dalším období až do poloviny 60. let nedoznaly pracovní metody při analýze meteorologických map a při tvorbě předpovědi počasí zásadních změn.

V době vzniku *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí Velitelství letectva MNO* se začaly se na tomto pracovišti zpracovávat přízemní povětrnostní mapy v termínech (01:00, 07:00, 13:00 a 19:00 SEČ) a rovněž dva soubory (01:00 a 13:00 SEČ) výškových map hladin *AT 850, 700, 500, 300 mb* a *RT 500/1000 mb*. Krátkodobé předpovědi počasí s platností na 12 hodin se vydávaly dvakrát denně v 04:30 a 16:30 SEČ. K odhadu dalšího předpokládaného vývoje počasí byla především využívána subjektivní metoda „*Lineární interpolace a extrapolace*“. V průběhu 50. let minulého století začala do činnosti vojenských synoptiků pronikat „*Advektivně dynamická metoda*“ sovětských autorů *Chorena Pavloviče Pogosjana* a *Nikolaje Lva Taborovského*. Tato metoda, původně empirická, byla postupně rozšířena o poznatky dynamické meteorologie a vycházela z teorie, že frontální zóna je prostorem vzniku cyklon a anticyklon, včetně tvoření atmosférických front a jejich rozpadu za splnění definovaných podmínek. Advektivně dynamická metoda byla významným pokračováním norské školy na širší kvalitativní bázi.

Významným pokrokem v práci centrálního pracoviště vojenské povětrnostní služby bylo v období let 1960 a 1961 zavedení grafických 24 hodinových předpovědí přízemního tlakového pole s polohou front a předpovědí pole hladiny *AT 500 hPa.*, které byly v ranních hodinách fototelegraficky vysílány ve prospěch pracovišť vojenské povětrnostní služby. Na začátku šedesátých let se začaly zakreslovat směrové vertikální řezy atmosférou, které se prováděly v případech výskytu atmosférické fronty nad střední Evropou. Ke zvýšení úrovně používané synoptické metody v šedesátých letech rovněž významně přispěla práce *RNDr. Jana Brádky* a kolektivu pod názvem „*Počasí na území Čech a Moravy v typických povětrnostních situacích*“ (1961). Metodou dynamické (synoptické) klimatologie byl popsán plošný projev počasí v závislosti na cirkulačních typech v jednotlivých ročních obdobích. Tato metoda inspirovala řadu meteorologů (včetně vojenských) ke studiu závislosti meteorologických prvků (např. mlhy, výšky nízké oblačnosti, množství oblačnosti atd.) na definovaných typických povětrnostních situacích.

Díky zvyšující se odborné praxi vojenských vysokoškolsky vzdělaných synoptiků a později i vlivem progresivní aplikace radiolokačních měření a družicových snímků oblačných systémů, které mimo jiné i potvrdily platnost „*norské školy*“, se v průběhu 60. let dostala vojenská povětrnostní služba v oblasti synoptické meteorologie z hlediska porovnání s civilní povětrnostní službou na vysokou úroveň.

Na *Hlavním leteckém povětrnostním ústředí* (od roku 1964 *Hlavním povětrnostním ústředí*) se každodenně, v 13:00 SEČ, vydávala tzv. „*Vyhledka počasí na následující tři dny*“ (střednědobá předpověď). V průběhu 60. a počátkem 70. let tvořila podklad pro tyto předpovědi schémata tlakových polí, které poskytoval moskevský *Centralnyj institut prognozov*. Pro

využití tohoto výchozího materiálu k sestavování střednědobé předpovědi zpracovali v roce 1964 autoři RNDr. Josef Štekl, RNDr. Antonín Bukva a RNDr. Vilibald Kakos studii s názvem „Metodika střednědobých předpovědí se zřetelem k jejímu zavedení a možnostem HPÚ“.

Po roce 1970 se díky zvyšování kvality numerických předpovědí hladiny AT 500 mb na 24, 48, 72, 96 a 120 hod (Offenbach) změnil přístup ke střednědobé předpovědi počasí. Ten byl v roce 1973 formulován ve studii RNDr. Josefa Štekla „Metodika střednědobé předpovědi v podmínkách HPÚ“. V té době byla rovněž zřízena Skupina střednědobé předpovědi, která v pracovních dnech připravovala text střednědobé předpovědi. Na HPÚ byla mimo jiné rovněž využívána předem zpracovaná schémata vztahů mezi polem hladiny AT 500 mb a polohou front při zemi v případech meridionálního proudění nad střední Evropou. Takto pojatý princip tvorby střednědobé předpovědi počasí byl zachován až do počátku 90. let. V té době, v souvislosti s obrovským nárůstem computerizace, automatizace a vzhledem k digitalizaci a mnohonásobnému zvýšení kapacit komunikačních kanálů, začala být střednědobá předpověď počasí a další produkty vytvářeny výhradně na bázi sdílených zahraničních předpovědních numerických modelů.

Počátkem 60. let postupně vzrůstal význam dlouhodobé předpovědi počasí (na více než 10 až 15 dní ode dne vydání) pro činnost vojsk. Dlouhodobé předpovědi vydávané Českým hydrometeorologickým ústavem v 60. letech byly jen velice rámcové a jejich praktická využitelnost v podmínkách resortu obrany byla minimální. Na počátku 60. let minulého století se dlouhodobou předpovědí intenzivně zabýval kapitán Ing. František Pechala, prom. fyz., který usilovně pracoval na vlastní, unikátní metodě nazvané jako „Kompenzace nerovnovážných stavů v atmosféře Země“ (původně označovaná jako „Alternáční metoda“). První veřejná prezentace měsíční předpovědi, která byla tehdy veskrze neúspěšná, byla provedena na mezinárodní konferenci Meteorologie, konané Československou akademií věd v Liblicích u Prahy ve dnech 13. až 16. října 1963. V podmínkách vojenské povětrnostní služby se metodě dlouhodobé předpovědi počasí dostávalo všeobecné podpory, a proto bylo na podzim roku 1967 zřízeno Oddělení dlouhodobé předpovědi počasí Hlavního povětrnostního ústředí, které pracovalo ve zvláštním režimu utajení. Metodika dlouhodobé předpovědi počasí, která umožňovala vypracování předpovědi přízemního tlakového pole na konkrétní kalendářní den pro oblast Evropy na více než 30 dnů dopředu, vycházela z původní metody Františka Pechaly. Hlavní pomůckou pro vypracování těchto předpovědí byla kartotéka hodnot přízemního tlaku vzduchu v geografické síti bodů v oblasti Evropy a dále soubor „Denní přehledy počasí“ (periodická publikace ČHMÚ). Vlastní vypracování předpovědi bylo časově náročné, takže bylo možno vydávat jen velmi omezený počet předpovědí (např. pro vojenská cvičení, přehlídky apod.). Odborná činnost oddělení byla v důsledku nuceného odchodu rozhodující většiny příslušníků do zálohy v rámci normalizačního procesu omezena na necelé dva roky. Z toho důvodu nebylo možno prakticky verifikovat životaschopnost zcela unikátní metody. Po roce 1970 byla činnost oddělení prakticky zastavena, metodika práce a vytvořená kartotéka byly, jako utajovaná dokumentace, skartovány.

Od počátku 90. let minulého století je tvorba předpovědi počasí založena na využívání numerických modelů poskytovaných jak ČHMÚ, tak i zahraničními partnery v rámci NATO. K výraznému zkvalitnění a zrychlení tvorby těchto předpovědí došlo v roce 2007 v souvislosti s pořízením pracovního předpovědního systému Visual Weather.

9.5 POUŽÍVÁNÍ PŘEDPOVĚDNÍCH METEOROLOGICKÝCH MODELŮ V RÁMCI PROVOZNÍ PRAXE VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY A S NIMI SPOJENÝCH PRACOVNÍCH METOD

Úspěšnost metod práce vojenské povětrnostní služby byla po celé období po roce 1945 primárně závislá na schopnostech osvojit si a provozně realizovat nové vědecké poznatky vědního oboru meteorologie a příbuzných oborů v celosvětovém měřítku. V období po 2. světové válce prošla meteorologie řadou zásadních vývojových změn, které byly iniciovány zdokonalováním dosavadních měřících systémů a postupným zaváděním nových distančních měřících systémů jako byly meteorologické radiolokátory a družice.

Zcela revoluční změnu v režimu práce synoptiků znamenal přechod na využívání numerických předpovědních meteorologických polí. Zpočátku se jednalo o předpovědi hladiny AT 500 hPa pomocí barotropního modelu, v pozdějším období byla vytvářena předpovědní pole v celém rozsahu troposféry, spodní stratosféry a v poslední řadě i hladiny AT 1000 hPa s vyznačenou polohou atmosférických front. Tato objektivně daná skutečnost vyžadovala nepřetržité vzdělávání odborného personálu a rovněž aplikaci nových vědeckých poznatků. Fenomén rozvoje numerických předpovědních modelů zásadně měnil metody práce nejen v prognóze krátkodobé, postupně pak i v prognóze střednědobé, kde zvlášť zřetelně přispěl ke zkvalitnění úrovně vydávaných předpovědí.

Rozvoj distančních metod pozorování vyvolaly i v československé vojenské povětrnostní službě tlak na vznik metod velmi krátkodobé předpovědi (nowcasting) na období příštích 2 až 3 hodin, především zvláště nebezpečných povětrnostních jevů konvektivního původu. Tyto metody postupně zvýšily úroveň poskytovaných informací výstražné meteorologické služby. Zavádění družicových a radiolokačních měření rovněž vyvolávalo vysoký a časově bezprostřední tlak na výzkumné práce, které vedly k formování metodik, návodů a pomůcek pro aplikaci výsledků měření při analýzách povětrnostních map a rovněž ke zvýšení úrovně vydávaných předpovědí. V první řadě bylo třeba pochopit statistické vztahy mezi technickými údaji radiolokátoru (úroveň odrazivosti, výška horní hranice odrazu) a počasovými projevy (přeháňky, bouřky, trvalé atmosférické srážky) v geografických podmínkách území republiky. Dále bylo potřeba řešit otázku systematických chyb měření, vliv útlumu na sledovaných meteorologických objektech a rovněž najít způsob vytváření tzv. sdružené radiolokační informace, neboť nezářka dva meteorologické radiolokátory vykazovaly pro konkrétní lokalitu zcela rozdílné parametry.

Zavádění numerických modelů počasí do operativní předpovědní praxe představovalo relativně dlouhodobý proces. V československé povětrnostní službě bylo ovlivněno především kapacitou teoretického zázemí, úrovní výpočetní techniky a rovněž vlivem vývoje této vědní disciplíny v regionálních meteorologických centrech (Offenbach, Bracknell a jiné). Tyto centra postupně nabízely předpovědi stále na vyšší úrovni a v širším rozsahu, které byly dostupné prostřednictvím fototelegrafního vysílání. Regionální meteorologické centrum v Moskvě v šedesátých letech provozní numerické prognózy AT 500 mb pro oblast Evropy neposkytovalo.

Pro vojenskou povětrnostní službu měl zvláštní význam rozvoj spolupráce se skupinou působící kolem RNDr. Miroslava Škody, CSc., u Státního hydrometeorologického ústavu – StHMÚ.

Ten byl praktickým realizátorem teorie přechodu k objektivním metodám předpovědi počasí zformulované v roce 1957 zakladatelem československé numerologické školy prof. RNDr. Stanislavem Brandejsem pod názvem „Úvod do početní předpovědi počasí“. První pokusy s numerickou předpovědí hladiny AT 500 mb pomocí barotropního modelu u StHMÚ se váží na období let 1963 až 1965, který se avšak z důvodů nevhovující výpočetní techniky nikdy provozně nerealizoval.

Barotropní model pro předpověď hladiny AT 500 mb převzatý od StHMÚ uvedl v roce 1967 do poloprovozního stavu nadporučík František Zeman, prom. fyz. v rámci Výzkumného ústavu 401 za použití počítače MINSK-22. Počínaje rokem 1968 se začala při 7. výpočetním středisku PVOS provádět na území ČSSR první rutinní každodenní numerická předpověď hladiny AT 500 mb z termínu 12:00 UTC. Na počátku byly prognózy geopotenciální výšky ještě analyzovány ručně. Postupně se automatizovala i jejich analýza a rovněž byla počítána předpověď výškového větru na 12 hodin. V té souvislosti byla tehdy ukončena dosud subjektivně prováděná grafická prognóza hladiny AT 500 mb.

V roce 1977 byl v rámci HPÚ vyřešen automatický zákes objektivní analýzy hlavních tlakových hladin včetně AT 100 mb na ploše velké části území Evropy (130 aerologických stanic) a zahájeno provozní fototelegrafické vysílání těchto materiálů. Realizace probíhala na počítači MINSK-32 ve spojení s automatickým kreslícím zařízením DIGGRAF 1008/R. Od roku 1978 byla součástí těchto analýz i mapa mezní vrstvy zemský povrch – hladina AT 850 mb.

V 70. letech minulého století se v rámci pracovní skupiny působící kolem majora RNDr. Josefa Štekl, CSc., začala na Hlavním povětrnostním úřadě připravovat metoda předpovědi extrémních (nebezpečných) meteorologických jevů automatizovaným výběrem analogických meteorologických polí. Vlastní pracovní hypotéza vycházela z metody dynamické klimatologie. Hypotéza předpokládala, že při dostatečně těsné shodnosti polí tlaku, teploty a vlhkosti v dostatečně velkém prostoru lze s přiměřeně vysokou pravděpodobností očekávat obdobný projev prvků a jevů počasí buď v daném místě, nebo v určité malé oblasti. Zároveň vycházela z poznatku, že tento zvolený postup má schopnost reagovat na nelineárnost atmosférických procesů, což klasické statistické metody neumožňují. K vyhledávání analogů bylo v té době možno využít počítačový výběr podobností prognostických polí metodou rozpoznávání obrazů. K tomu účelu byl sestaven soubor typických povětrnostních situací se zakreslenými polí hladin AT 1000, AT 850 a AT 500 mb s výskytem:

- podnormálních a nadnormálních teplot vzduchu;
- plošně významných srážek;
- místně vydatných srážek;
- plošně četných letních bouřek;
- zimních bouřek;
- plošně četných nebo dlouhotrvajících mlh;
- plošně četných silných větrů.

V těchto typických povětrnostních situacích (celkem 45 typů) byly určeny i převládající polohy atmosférických front. Metoda automatizovaného výběru analogických povětrnostních situací, vyvolávajících extrémní počasové projevy na území Československa, byla pod označením MAVAS uvedena na HPÚ do zkušebního provozu v roce 1979 a na začátku 80. let do běžné provozní praxe.

Zhruba polovina 70. let byla obdobím, kdy kvalita numerických prognózních polí začala postupně převyšovat dosavadní subjektivní synoptické metody. V té době šlo zatím o předpověď meteorologických polí, nikoliv o předpověď prvků počasí. Ve vojenské povětrnostní službě byly v 70. letech všeobecně využívány numerické modely regionálního meteorologického centra

v německém Offenbachu. Dostupnost těchto předpovědních materiálů, jejich včasnost a především výrazně rostoucí kvalita objektivních prognóz meteorologických polí byly důvodem, že tyto materiály byly ve vojenské povětrnostní službě řazeny mezi základní. Odborná kritéria tehdy převážila nad skutečností, že pro povětrnostní zabezpečení byly v ČSLA používány materiály svého tehdejšího potenciálního protivníka. Tento praktický akcent způsobil, že snahy o tvorbu českých numerických prognóz na velké ploše ustoupily do pozadí a pracovní skupina kolem RNDr. Miroslava Škody, CSc. a RNDr. Michala Baťky (Katedra meteorologie Matematicko-fyzikální fakulty University Karlovy) se začala orientovat na tvorbu regionálního numerického modelu, jehož první verze byla prezentována v roce 1989. Tato fáze numerického modelování již proběhla bez účasti specialistů vojenské povětrnostní služby.

V následujícím období, které bylo od počátku 90. let spojené s obrovským nárůstem automatizace, komputizace a vysokokapacitních komunikačních cest, začala vojenská povětrnostní služba využívat nejrůznější předpovědní numerické modely původem od meteorologických služeb SRN, Velké Británie, USA a postupně i francouzsko-český regionální numerický model ALADIN, jehož vývoj byl zahájen v roce 1994. Z těchto důvodů stály před Hydrometeorologickou službou AČR otázky porovnávání úspěšnosti a výběru nejhodnějších modelů, včetně aplikací jejich výsledků do předpovědní praxe.

Nové období v oblasti tvorby vlastních aplikačních numerických předpovědních metod se ve vojenské hydrometeorologické službě datuje k roku 2005. Tehdy pro potřeby hydrometeorologického zabezpečení české vojenské mise v rámci operace NATO-ISAF v Afghánistánu připravil kapitán RNDr. Karel Dejmal, Ph.D., ve spolupráci s Oddělením numerických předpovědí počasí ČHMÚ, aplikaci modelu ALADIN pro oblast působení kontingentu AČR. Vlastní výpočet se rutinně provádí na počítači ČHMÚ od počátku roku 2007 a jeho výsledkem jsou grafické předpovědi meteorologických polí, informací typu TEMP, včetně meteogramů pro vybraná místa vydávané s krokem po 6 hodinách. Po delší přestávce tak byla znovu navázána spolupráce Hydrometeorologické služby AČR a ČHMÚ v oblasti tvorby vlastních aplikačních numerických prognóz.

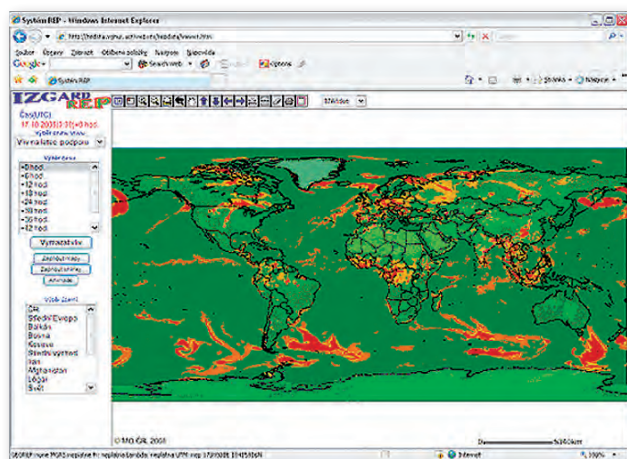
Další kvalitativně zcela nová etapa v oblasti využití objektivních numerických analytických a předpovědních metod nastala ve druhé polovině roku 2007, kdy v rámci úkolu obranného výzkumu začal Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad ve spolupráci s Katedrou 210 University obrany řešit otázky systému Reconnaissance Environmental Pictures – REP (Zobrazování výsledků průzkumu prostředí). Tento systém by měl umožnit velitelům a štábům provádět rychlou a efektivní orientaci v otázkách vlivu složek prostředí na stávající a plánovanou bojovou činnost. Oblast hodnocení vlivu hydrometeorologických podmínek v rámci systému REP začala řešit pracovní skupina kolem Ing. Milana Skály. Vlastní řešení předpokládá vytvářet nejrůznější nadstavbové uživatelské vrstvy nad dlouhodobými klimatologickými daty, matematickými předpovědními modely a aktuálními přízemními, výškovými, družicovými a radiolokačními meteorologickými daty. Za tímto účelem se předpokládá vytvořit speciální uživatelský software pro jednoduchou vizualizaci a interpretaci hydrometeorologických dat a informací v rámci řešení základních úloh hydrometeorologického zabezpečení. Systém musí být funkční jak na samostatně pracujícím personálním počítači, tak i v síťové verzi a opírající se o již existující SW aplikace, GIS systémy a vlastní databázové zdroje.

V současné době jsou pro tvorbu předpovědi počasí využívány především numerické meteorologické modely ALADIN-ARPEGE, ICON, ECMWF, GFS a další s ohledem na požadovaný prostor předpovědi pro území ČR, prostory nasazení sil resortu

obranu v rámci zahraničních operací sil NATO/EU, tratě zahraničních letů a místa činností letectva VzS AČR, a další.

Pro tvorbu hydrologických předpovědí jsou zejména využívány výsledky hydrologických modelů ČHMÚ.

V rámci zkvalitnění systému poskytování předpovědních dat, informací a produktů se předpokládá vytvoření příslušných uživatelských webových služeb a jejich zpřístupnění na webovém portálu HMSI AČR ve prospěch širokého spektra uživatelů v rámci informačních systémů velení a řízení resortu obrany do roku 2020.



*Ukázka analýzy REP – vliv počasí na leteckou podporu
Pozn. v zeleně označených oblastech lze předpokládat provádění letecké podpory v plném rozsahu, v oranžových pouze omezeně a v červených nelze provádět*

9.6 VÝVOJ SYSTÉMU POVĚTRNOSTNÍHO (HYDROMETEOROLOGICKÉHO) ZABEZPEČENÍ SOUČÁSTÍ RESORTU OBRANY

V důsledku dlouhodobého vývoje vojenské povětrnostní služby a jejího tehdejšího organizačního začlenění mělo po roce 1945 v rámci prováděného povětrnostního zabezpečení rozhodující prioritou letectvo a systémy jeho velení a řízení. Zabezpečení bylo poskytováno ve prospěch postupně vznikajících ústředních řídicích složek a velitelských stanovišť operačních svazů, svazků, útvarů a jednotek letectva a vojsk protivzdušné obrany státu, včetně orgánů řízení letového provozu. Od 60. let bylo rovněž poskytováno ve prospěch útvarů vrtulníkového letectva. Samostatnou problematiku v oblasti povětrnostního zabezpečení tvořilo od počátku 50. let až do roku 1960 raketové vojsko a dělostřelectvo. Stručný přehled a organizační vývoj většiny zabezpečovaných subjektů je uveden v rámci kapitoly 8.

Od konce 60. let nabývaly na rovněž významu otázky hydrologického zabezpečení činnosti vojsk. V této souvislosti se tehdy začal používat termín „*hydrometeorologické zabezpečení*“. Jeho význam postupně vzrůstal především v průběhu 90. let v souvislosti s přechodem AČR na postupy plánování, přípravy a vedení bojové činnosti podle standardů NATO. V té době se dostávalo do popředí zájmů *Hydrometeorologické služby AČR* rovněž provádění hydrometeorologického zabezpečení systémů velení a řízení pozemních vojsk, což znamenalo především další organizační vývoj vojenské hydrometeorologie.

Povětrnostní a později hydrometeorologické zabezpečení bylo v rámci resortu obrany od roku 1945 prováděno příslušnými

pracovišti vojenské povětrnostní (hydrometeorologické) služby, jejichž přehled a organizační vývoj jsou vedeny v kapitole 8. Jednotky a součásti služby zabývající se problematikou poskytování povětrnostního zabezpečení byly primárně budovány jako pracoviště stacionární, souběžně byly rovněž vyzbrojovány mobilními prostředky. Vývoj v oblasti mobilních prostředků je uveden v jiné části této kapitoly.

Hydrometeorologické zabezpečení v současném pojetí patří mezi speciální druhy zabezpečení systému velení a řízení vojsk. Vlastní rozsah a obsah poskytovaných informací o stavu a předpokládaném vývoji hydrometeorologických podmínek závisí na druhu plánované a vedené bojové činnosti, zabezpečovacího stupně velení a řízení a druhu vojska, používané bojové technice a rovněž na stávající a očekávané hydrometeorologické situaci v době vojenských a nevojenských ohrožení a operací. Význam hydrometeorologického zabezpečení vzrůstá v podmínkách možného použití zbraní hromadného ničení a při nevojenských ohrožení vlivem živelných pohrom a katastrof.

Až do roku 1949 platily v Československé armádě „*služební knihy*“ (předpisy) vydané ještě v období před rokem 1939, případně další předpisy převzaté od armád vítězných států. Do působnosti vojenské povětrnostní služby nebyl po roce 1945 oficiálně převzat žádný služební předpis meteorologických služeb armád koaličních států. Byly však využívány různé odborné publikace, návody a pomůcky, zejména v oblasti odborných postupů a používané techniky, včetně německých.

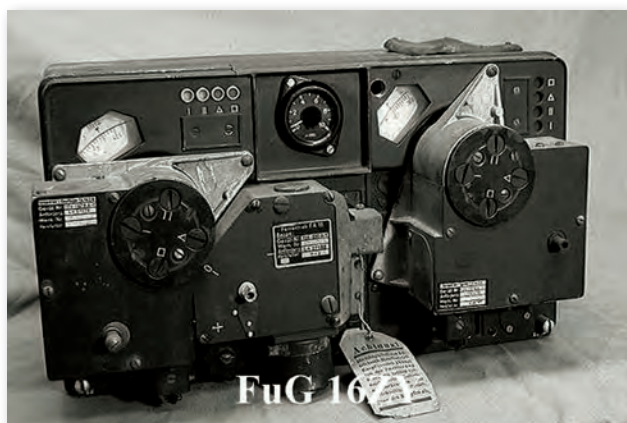
Například v roce 1944 byla v působnosti *Czechoslovak Translation & Printing Centre* (Československého překladatelského a vydavatelského centra) zřízeného při *Inspektorátu československého letectva* v Londýně vydána letecká příručka L. P. 31 – *Letecká meteorologie*. Obsahem této publikace byla ucelená problematika letecké meteorologie, přednášená v rámci meteorologických kurzů prováděných v rámci RAF. V poválečném období se potom na dlouhé období stala základní odbornou literaturou v rámci přípravy personálu vojenské povětrnostní služby. Vlastní publikaci na pokyn *Studijní skupiny Inspektorátu československého letectva* přeložil a zpracoval *Instruktor meteorologie, nadporučík Ing. František Zimmer*. Konečnou úpravu a doplnění provedl štábní kapitán RNDr. František Ondrůj.

První prozatímní předpis s názvem *Povětrnostní zabezpečení letectva* byl vydán v září roku 1952, který v té době představoval téměř doslovný překlad příslušného obdobného předpisu sovětské provenience, a jako takový nepřilíh realně odrážel podmínky v československém vojenském letectvu a jeho povětrnostní službě. Proto byla v té souvislosti vydána příslušná nařízení *Velitele letectva MNO* upravující činnost vojenské povětrnostní služby.

Nejprve bylo dne 31. října 1952 vydáno *Nařízení velitele letectva MNO č. 082* s názvem „*Zřízení centrální výstražné meteorologické služby a vydání směrnice*“. Otázky sjednocení postupů při poskytování povětrnostního zabezpečení řešilo další *Nařízení velitele letectva MNO č. 097* ze dne 29. listopadu 1952, které pod názvem „*Meteorologická služba – přehled úkolů, organizace a plánování*“ ukládalo a rozpracovávalo úkoly především v oblastech:

- vedení přehledu pracovních směn;
- přehledu úkolů v jednotlivých pracovních směnách;
- rozvržení činnosti v pracovních směnách;
- osobních plánů, úkolů a činností velitelů složek meteorologické služby.

První odborný služební předpis vojenské povětrnostní služby, upravující otázky povětrnostního zabezpečení, byl pod názvem „*Let X-1 Povětrnostní zabezpečení letectva*“ vydán v roce 1953 a bez podstatných změn platil až do roku 1963.



Radiovůz OPEL-BLITZ – radiostanice FUG-16



Radiovůz OPEL-BLITZ

Následující vojenský předpis, „*Let 10-1 Povětrnostní služba letectva*“, který byl novelizován v roce 1970, platil až do poloviny 90. let. V roce 1997 došlo k vydání předpisu „*Let 5-4 Meteorologické zabezpečení letectva*“.

Od roku 2005 byla připravována jeho novela, která byla pod názvem „*Let 5-4 Poskytování leteckých meteorologických služeb ve vojenském letectví*“ vydána koncem roku 2014 s účinností ke dni 1. dubna 2015.

Zároveň byly v roce 2007 zahájeny přípravné práce na tvorbě nového odborného předpisu, který byl s názvem „*Zprav 1-2 Hydrometeorologické zabezpečení*“ vydán na konci roku 2016, s účinností ke dni 1. ledna 2017. V souvislosti s tímto vojenským předpisem byla ve stejné době vydána vojensko-odborná publikace s názvem „*Pub-29-69-02 Vliv vybraných fyzikálních složek prostředí na činnost vojsk, provozuschopnost a funkčnost vojenských technických systémů*“.

V roce 2014 byla rovněž vydána novela vojenského předpisu „*Děl 6-9 Hydrometeorologická příprava paleb dělostřelectva*“.

Přehled všech odborných předpisů vojenské povětrnostní služby vydaných v letech 1960 až 2016 je uveden v příloze č. 15.

Po obnovení činnosti vojenské povětrnostní služby byly do sestavy její nejvyšší odborné provozní složky, *Školy povětrnostní služby*, zařazeny první mobilní prostředky povětrnostního zabezpečení, které byly tehdy představovány dvěma kořistními radiovozy OPEL-BLITZ, které byly osazeny radiovými stanicemi LR-10 a PZ-10, umožňujícími předávat do centra příslušné meteorologické zprávy a rovněž přijímat další zprávy potřebné pro

kreslení meteorologických map. Dále byly vybaveny radiovými VKV stanicemi FUG-16 pro vzájemné spojení a pro odposlech letecké korespondence. Tyto prostředky byly zároveň doplněny základními přístroji pro meteorologická přízemní a pilotovací



Radiovůz OPEL-BLITZ



Pojízdná letecká povětrnostní stanice LPS-65



Elektrocentrála EC 7,5 kVa v soupravě LPS-65

měření. V roce 1947 byly těmito mobilními prostředky rovněž vybaveny tehdy vytvořené *Povětrnostní ústředny I, II a III*.

Počátkem 50. let došlo k jejich postupnému vystřídání skříňovými automobily *TATRA 805*, které byly vybaveny příslušnými rádiovými prostředky, doplněny základními přístroji pro meteorologická a pilotovací měření, stanovým přístřeškem a elektrocentrálou. Tyto prostředky byly zařazeny do výbroje *leteckých povětrnostních stanic letištních praporů* a rovněž *oddělení povětrnostní služby leteckých divizí*.

Koncem 50. let proběhly vojenské zkoušky s prototypem mobilní letecké povětrnostní stanice *LPS-58*, která byla vybavena speciální meteorologickou a spojovací zástavbou, stanovým přístřeškem, vyvíječem vodíku a elektrocentrálou 7,5 kWA. Její výrobu zahájily *Letecké opravny Trenčín* v roce 1958. Celkem bylo vyrobeno 55 těchto souprav. Po provedených modernizacích prováděných od roku 1965 dosluhovaly s novým označením *LPS-65* až do začátku devadesátých let. Tyto prostředky byly začleněny do sestav povětrnostních pracovišť samostatných



Rozvinutá mobilní hydrometeorologická stanice OBLAK

vrtulníkových jednotek, leteckých pluků, štábů leteckých svazků a svazků letectva *PVOS*, štábu leteckého svazu, *Hlavního povětrnostního ústředí* a školních zařízení.

V roce 1998 zahájil *Výzkumný technický ústav pozemního vojska* ve Vyškově vývoj mobilního prostředku hydrometeorologického zabezpečení *OBLAK I*, který byl do výbroje *Povětrnostního ústředí Praha* zavedena v červenci roku 2000. V současné době disponuje *Hydrometeorologická služba AČR* dvěma soupravami tohoto prostředku.

V roce 2008 probíhalo ve stejném výzkumném ústavu dokončování výroby dalšího mobilního prostředku hydrometeorologického zabezpečení, který byl pod označením *BLESK* zaveden do výbroje *Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu* v roce 2009. V současné době (2017) tak *Hydrometeorologická služba AČR* disponuje celkem čtyřmi mobilními prostředky hydrometeorologického zabezpečení *OBLAK* a *BLESK*.

V druhé polovině devadesátých let se díky obrovskému technickému rozvoji zvýšil podíl *Hydrometeorologické služby AČR* na zajišťování bezpečnosti letového provozu a zároveň se stále naléhavěji začala prosazovat tendence k širšímu využívání hydrometeorologického zabezpečení v rámci systému velení a řízení AČR. Svědčí o tom mimo jiné společná účast *Českého*



Mobilní hydrometeorologická stanice OBLAK – příprava k rozvinutí soupravy



Mobilní hydrometeorologická stanice OBLAK – měření parametrů vodního toku

hydrometeorologického ústavu a Povětrnostního ústředí na cvičení *HEXAGRANT 1999* s širokou národní a mezinárodní účastí, které se konalo na téma „*Spolupráce ozbrojených sil a státních orgánů zemí střední Evropy při řešení povodní na národní a mezinárodní úrovni*“.

Se vzrůstajícími možnostmi poskytovat nejen letecké meteorologické informace, ale i realizovat hydrometeorologické zabezpečení ve prospěch jednotlivých druhů sil a součástí *AČR* a na základě zkušeností získaných od zahraničních partnerů začaly být vytvářeny nové hydrometeorologické informace a produkty sloužící k podpoře rozhodovacích procesů velitelů a štábů.

V roce 1998 byl projednán a schválen první vnitroresortní dokument dotýkající se oblasti hydrometeorologického zabezpečení, který přesahoval dosavadní působnost služby vyplývající z dosavadních platných resortních předpisů, směrnic a nařízení. V té době byla podepsána dohoda upravující způsob spolupráce *Povětrnostního ústředí* a *6. střediska monitorování radiační a chemické situace* v Hostivicích-Břve. Těto dohodě předcházelo v letech 1995 a 1996 vytvoření podmínek k rutinní součinnosti a v roce 1997 byly do systému meteorologického zabezpečení monitorování radiační a chemické situace transformovány příslušné standardy *NATO*.

Hydrometeorologická služba AČR začala ve druhé polovině 90. let plnit v plném rozsahu úkoly hydrometeorologického zabezpečení všech druhů sil a součástí AČR a postupně rovněž zahraničních misí s účastí vyčleněných sil a prostředků AČR. Hlavní odborná působnost služby v těchto oblastech od této doby spočívá na činnosti *Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu* (do roku 2004 *Povětrnostního ústředí*), který:

- shromažďuje informace o stavu a vývoji hydrometeorologické situaci a nebezpečných hydrometeorologických prvcích a jevech od ostatních pracovišť *Hydrometeorologické služby AČR*, od vybraných jednotek a pracovišť AČR, ze staničních sítí *Českého hydrometeorologického ústavu* a rovněž z mezinárodních výměnných meteorologických sítí;

**Vliv počasí na činnost vojsk v ČR
(11.7. až 14.7.2003)**

Tabulka předpokládaného vlivu	11.7.2003		12.7.2003		13.7.2003		14.7.2003	
	námořní	územní	námořní	územní	námořní	územní	námořní	územní
Oslavy								
Čechy								
Morava								
Pozemní operace			M	M			M	
Čechy								
Morava								
Letecká podpora								
Čechy								
Morava								
Letecký průzkum		M	M	M	M	M	M	M
Čechy								
Morava	M	M		M	M	M	M	M
Letecká doprava								
Čechy								
Morava								
Operace v terénu								
Čechy								
Morava								

Další aspekty: Činnost průzkumu bude omezena zvětšenou oblačností, na dopravu a vrtulníky přečehodně 12.7. až vysoký vliv turbulence a nárazy v oblačnosti. Pozemní operace částečně ovlivní přehánky s nárazovým větrem.

Vliv: N - námořní (územní) M - moderát (střední) H - hloh (vysoký) ? Tab.vlivů

Vliv počasí na činnost vojsk na území ČR

- zpracovává a rozšiřuje informace o aktuálním a předpokládaném stavu hydrometeorologických podmínek, jejich změnách, o výskytu a předpokladu vývoje nebezpečných hydrometeorologických prvků a jevů nad územím České republiky a podle požadavků i v oblastech mimo území státu, přičemž plní úkoly vojenské výstražné hydrometeorologické služby;
- organizuje a plní úkoly průzkumu atmosféry prostřednictvím odloučeného oddělení radiosondážního průzkumu;
- rozpracovává metodiku hydrometeorologického zabezpečení procesů plánování, výcviku a bojové činnosti všech druhů vojsk a součástí AČR, připomínkuje letecké předpisy, uplatňuje standardizační postupy *Světové meteorologické organizace (WMO)*, *Mezinárodní organizace civilního letectví (ICAO)* a *NATO*;
- podílí se na tvorbě koncepce, rozvoji a řízení *Meteorologického informačního systému (METIS)*, k tomu zpracovává plán projekční činnosti a technického rozvoje v oblastech měření, zpracování a přenosu hydrometeorologických dat;
- zpracovává metodické pokyny k instalaci, obsluze a údržbě meteorologických přístrojů a zařízení, provádí jejich instalaci, opravy a kalibraci, včetně návrhů k pořízení nových hydrometeorologických přístrojů a zařízení a jejich zavedení do AČR;
- vyčleňuje mobilní a přemístitelné síly a prostředky hydrometeorologického zabezpečení ve prospěch útvarů a zařízení AČR a zahraničních operací NATO;
- rozvíjí spolupráci se zahraničními vojenskými hydrometeorologickými službami, především armád NATO a rovněž s civilními meteorologickými institucemi, úřady a pracovišti v České republice, jako jsou *Český hydrometeorologický ústav*, *Ústav fyziky atmosféry* a další.



Mobilní hydrometeorologická stanice BLESK – expozice IDET 2009

Počínaje rokem 2001 se součástí odborných postupů vojenské hydrometeorologické služby při organizaci hydrometeorologického zabezpečení součástí resortu obrany stal systém *Předběžných krizových aktivačních opatření NATO*, který řeší otázky plánování a řízení zabezpečení, včetně výměny a kontroly hydrometeorologických dat v době krizového řízení.

Vzhledem k plnění kvalitativně nových úkolů došlo k výrazné změně stylu práce a odborných metod při poskytování hydrometeorologického zabezpečení. Zvýšil se důraz na informace a produkty vycházející z oborů aplikované meteorologie a hydrologie, včetně vytváření závěrů a doporučení pro bojovou činnost. Pro tyto potřeby začala být zpracovávána řada nových vizualizovaných informačních výstupů, které jsou pravidelně prezentovány v informačních systémech, nebo formou slovních briefingu přednášeny nejruznějším úrovním uživatelů v resortu obrany.

Teprve po vstupu České republiky do *Severoatlantické aliance* (v březnu 1999) byly postupně od roku 2004 orgány a součásti vojenské hydrometeorologické služby (letectva, chemického vojska i dělostřelectva) na všech stupních velení a řízení AČR opětovně organizačně slučovány a organicky začleňovány do podřízenosti orgánů vojskového zpravodajství a průzkumu. *Hydrometeorologická služba AČR* a systém hydrometeorologického zabezpečení tak začaly být opět budovány na svém původním historicky širším vševojskovém základě a postupně byly organizačně osamostatňovány.

Těmito opatřeními došlo ke změně více než 50 let trvajícího způsobu organizace vojenské povětrnosti (později hydrometeorologické) služby. Na počátku 50. let minulého století, v souvislosti s plným přechodem k budování československé armády podle sovětského vzoru, byla do té doby poměrně samostatná a vševojskově koncipovaná vojenská povětrnostní služba rozčleněna a její součásti byly organicky začleněny jako vzájemně organizačně oddělené, avšak podle druhů vojsk ucelené, složky meteorologické podpory, tvořící součást jednotlivých velitelství, štábů, útvarů a jednotek především letectva a PVOS, chemického vojska a raketového vojska a dělostřelectva.

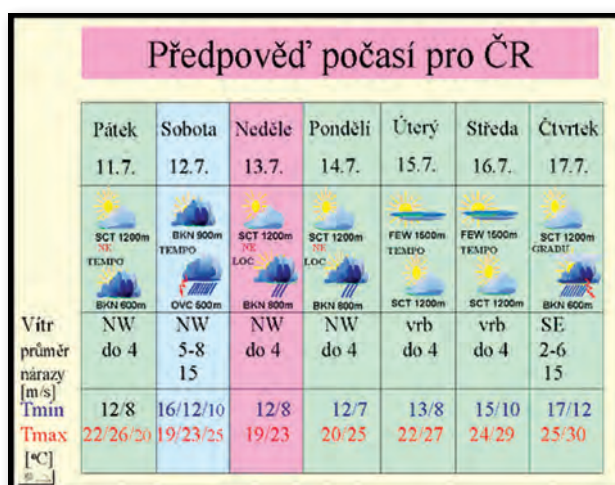
Další resortní dohody o poskytování hydrometeorologického zabezpečení mezi *Vojenským geografickým a hydrometeorologickým úřadem*, *102. průzkumným praporem Pozemních sil* a rovněž *Střediskem řízení letového provozu 26. brigády velení, řízení a průzkumu Vzdušných sil* byly uzavřeny v roce 2006. Ve stejném roce došlo k zahájení zpracování klimatických charakteristik území České republiky pro potřeby plnění úkolů

jeho vojensko-geografického vyhodnocení, které bylo vyřešeno v součinnosti s *Českým hydrometeorologickým ústavem* a příslušnými geografickými odbory *Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu*.

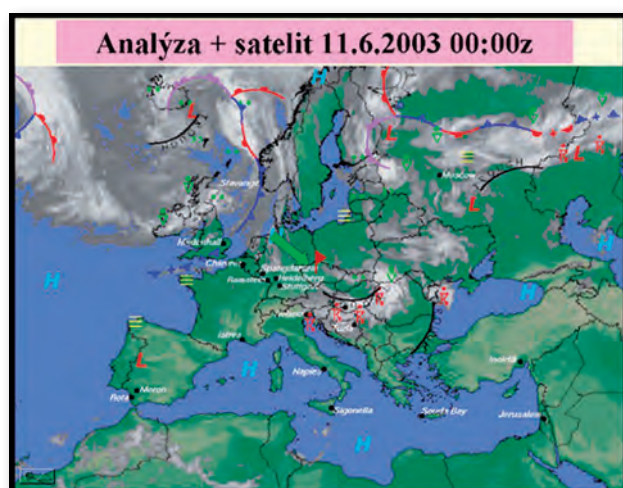
V následujícím roce došlo rovněž ke sjednání dohody mezi *Ředitelem vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu* a *Velitelem 26. brigády velení, řízení a průzkumu Vzdušných sil* o provádění přímého hydrometeorologického zabezpečení činnosti *Národního střediska velení a řízení vzdušných sil*. Vlastní zabezpečení bylo zpočátku prováděno zkušebně ve dnech pracovního klidu, volna a o svátcích, od listopadu 2007 až do současnosti (2017) jsou tyto služby poskytovány v nepřetržitém režimu.

Rovněž od roku 2007 až do současnosti (2017) jsou vyčleňovány síly a prostředky hydrometeorologického zabezpečení pro *4. a 7. brigádní úkolové uskupení (BÚÚ) AČR*. Zároveň až do roku 2011 byl mobilní prostředek hydrometeorologického zabezpečení *OBLAK* s obsluhou trvale zařazen do *Stálých hotovostních sil AČR*.

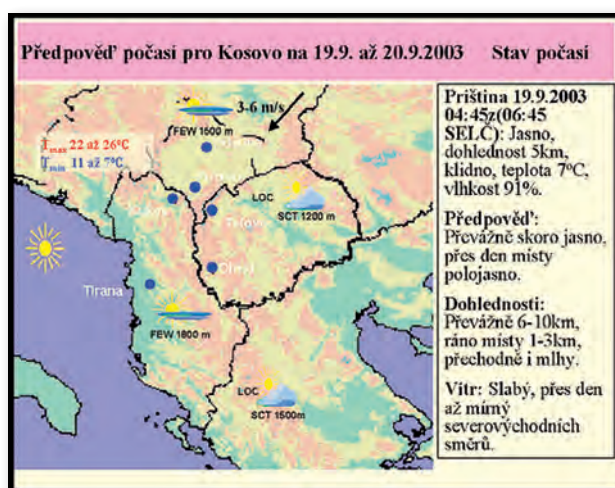
V období let 2006 až 2016 byly v rámci plnění úkolů hydrometeorologického zabezpečení oblastí zpravodajského zájmu a odpovědnosti resortu obrany postupně zpracovány stručné klimatické studie afghánských provincií Nimrúz, Hilmand



Tabelární forma střednědobé předpovědi počasí



Satelitní snímek s frontální analýzou od 21. OWS USAFE v Sembachu



Prezentace předpovědi počasí pro zájmovou oblast v zahraničí



Rozvinutá mobilní hydrometeorologická stanice OBLAK při cvičení CIHELNA 2004

a Lógar a rovněž území Čadu, Súdánu, Slovinska, Eritrei, Etiopie, Libérie, Islandu, Uruguaye, Švýcarska, Namibie, Keni, Nigérie, Bolívie, Maroka, Pobřeží slonoviny, Rovnickové Guinei, Senegalu, Sierra Leone, Somálska, Zimbabwe, JAR, Kanady, Haiti, Íránu, Burundi, Iráku, Malajsie, Japonska, Pákistánu, Džibutska, Jižní Koreje, Tuniska, Jemenu, Ugandy, Arktidy. Pro potřeby cvičení CMX 2016 byly zpracovány klimatické charakteristiky Turecka, Estonska, Lotyšska a Litvy.

V uplynulých letech se složky Hydrometeorologické služby AČR zúčastnily velké řady domácích a mezinárodních vojenských cvičení a dalších ukázkových akcí, kde se aktivně podílely na provádění hydrometeorologického zabezpečení výcviku nebo předváděné činnosti. Namátkou možno připomenout pravidelnou účast na domácích vojenských cvičeních DARKOVIČKY, CIHELNA, ROZHLEDY, BESKYDY, HAVÁRIE, pravidelných střežeb jednotek protiletadlového vojska ve vojenském výcvikovém prostoru Doupov a dalších, rozsahem poskytovaného zabezpečení menších zaměstnání. V rámci mezinárodního výcviku a spolupráce se orgány a jednotky vojenské hydrometeorologické služby opakovaně účastnily vojenských cvičení COMMON GOAL, HEXAGRANT, CLEAN HUNTER, CMX, CME, CONSTANT MAKESAST, HRANICE/HRANICA, FLYING RHINO, AMPLE STRIKE a další. K ukázkovým akcím patřily účasti na Dnech NATO, Dnech pozemních sil – BAHNA, leteckých festivalech CIAF a Memorial Air Show, Mistrovství Evropy v letecké akrobacii kluzáků v Moravské Třebové v roce 2004, akci Balóny nad hradem Bouzov v témže roce apod. Vojenská hydrometeorologická služba se rovněž podílela na nejrůznějších ukázkách pro Ministerstvo obrany ČR, orgány členských států NATO a další různé zahraniční návštěvy.

Určené složky a odborný personál HMSI AČR jsou dlouhodobě vyčleňovány ve prospěch úkolových uskupení AČR s předpokladem jejich nasazení v rámci operací NATO/EU v souladu s příslušnými NATO Capability Targets.

9.7 MEZIRESORTNÍ A ZAHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE A AKTIVITY HYDROMETEOROLOGICKÉ SLUŽBY AČR

Meziresortní vztahy vojenské povětrnostní služby byly během celého období po roce 1945 určovány především úrovní



Rozvinutá mobilní hydrometeorologická stanice OBLAK při zabezpečení výcviku 4. BŮU

vztahů se státní meteorologickou službou. Tato problematika byla v bezprostředním poválečném období zpočátku určována dřívější mírou a úrovní vztahů se Státním ústavem meteorologickým panujících před rokem 1939. K zajištění zájmu resortu obrany byly v lednu roku 1946 vytvořeny systemizovaná místa Zástupce MNO při SMÚ/ŠMÚ v Praze a Bratislavě.



Letiště Priština v roce 2003



Rozvinutá mobilní hydrometeorologická stanice OBLAK na letišti v Prištině



Účastníci první zahraniční mise Hydrometeorologické služby AČR v Kosovu – z pravé strany: kpt. Ing. Robert Junek – velitel skupiny, prap. Šárka Stojanová, prap. Alena Čáčková a kpt. Ing. Rostislav Marek (na snímku chybí kpt. Ing. Jan Círek)



Letiště Kábul – stanoviště mise HMSI AČR

Po sloučení obou státních meteorologických ústavů do jednoho organizačního celku byly zájmy MNO prosazovány prostřednictvím nově vytvořeného systemizovaného místa *Náměstek ředitele SMÚ – Zástupce MNO*. Dnem 1. ledna 1952 byl *Státní meteorologický ústav* převeden do působnosti MNO, kde setrval do 31. prosince 1953 a následně jako *Státní hydrometeorologický ústav* přešel mimo působnost MNO. Na základě příslušné meziresortní dohody schválené *Ministrem národní obrany* a *Ministrem lesů a dřevařského průmyslu* jmenovalo MNO až do 30. dubna 1957 do čela ústavu osoby ve služebním poměru vojáků z povolání. Bližší podrobnosti o vývoji těchto vztahů po roce 1945 jsou uvedeny v kapitole 8.

Vládní nařízení č. 96/1953, podle kterého byl *Státní hydrometeorologický ústav* převeden mimo resort MNO, uložilo oběma zainteresovaným stranám upravovat vztahy mezi civilní a vojenskou službou příslušnými meziresortními dohodami. První dohoda o spolupráci byla sjednána v roce 1954. Nutnost dále rozvinout dosavadní systém spolupráce vyvstal v roce 1957, kdy MNO přestalo do čela ústavu jmenovat jeho vedoucí představitele. Úkol byl realizován v rámci *Operační správy MNO* s poměrně značným odstupem, když práce na projektech příslušných meziresortních dokumentů byly dokončeny koncem roku 1962.

Pro součinnostní vztahy s civilní hydrometeorologickou službou v době míru, během branné pohotovosti státu a válečného stavu byl tak od počátku 60. let vytvořen dlouhodobý oficiální rámec definovaný odpovídajícími meziresortními dohodami se *Státním hydrometeorologickým ústavem* a *Slovenským hydrometeorologickým ústavem*. Z tradičně pořádaných akcí na jednotlivých pracovních úrovních nelze opomenout například pravidelné celostátní porady k aerologii, radiolokační a družicové meteorologii, porady vedoucích profesionálních meteorologických stanic, koordinační jednání k meteorologickému zpravodajství, meteorologickým komunikacím a provozu fototelegrafního vysílání a nepochybně rovněž každoročně pořádané porady vedoucích představitelů obou služeb.

Tento systém spolupráce původně nastavený již v roce 1954, byl rozvinutý v roce 1962 a prakticky přetrvál až do současné doby (2017), přičemž je neustále pravidelně vyhodnocován a dále rozvíjen. Dohody o spolupráci obou služeb v době branné pohotovosti státu a za válečného stavu byly v roce 2002



Letiště Kábul – pracoviště mise HMSI AČR

nahrazeny systémem *Mobilizačních dodávek služeb ČHMÚ* ve prospěch resortu obrany. Spolupráce se státní hydrometeorologickou službou je od roku 1954 postavena na recipročním bezúplatném principu a představuje základ pro činnost vojenské hydrometeorologické služby i v současnosti (2017).

Práce na projektu integrace vojenské a civilní povětrnostní služby, které souvisely s realizací příslušných usnesení vlády o přechodu vojenského letectva na létání podle standardů a doporučení ICAO byly zahájeny dne 10. července 1993. V této souvislosti je nutno připomenout, že v té době byl zvolen model dílčí integrace, kdy si obě služby ponechaly svoji dosavadní samostatnost a vlastní organizační struktury, avšak začaly používat srovnatelné a kompatibilní technické vybavení a postupy práce, vzájemně uznávat vzdělání odborného personálu a podobně.

Ve druhé polovině 90. let došlo k zintenzivnění odborné spolupráce s *Českým hydrometeorologickým ústavem* v Praze-Komořanech a vlivem výrazného zkvalitnění komunikačních cest a celkové computerizaci a automatizaci začala vojenská hydrometeorologická služba získávat prakticky veškerá požadovaná hydrometeorologická národní i zahraniční data, informace a produkty, které byly v rámci ČHMÚ k dispozici.

Rovněž se rozvíjela významná spolupráce v oblasti metrologie. Od poloviny 90. let se ČHMÚ výrazně podílel na rozvoji *Metrologické laboratoře Povětrnostního ústředí* a ve smyslu uzavřených dohod o spolupráci až do současnosti působí jako nadřízený odborný metodický orgán v oblasti kalibrací a ověřování kvality meteorologických přístrojů a zařízení zařazených do výzbroje AČR.

Někteří příslušníci *Povětrnostního ústředí* se v té době rovněž aktivně zapojili do práce *Rady pro sdělování meteorologických informací veřejnosti* a tím napomohli k popularizaci vojenské hydrometeorologické služby. Na přelomu let 1999/2000, v souvislosti se snahou předejít předpokládaným problémům počítačových sítí při nastupujícím novém miléniu, zapůjčila *Hydrometeorologická služba AČR* ve prospěch ČHMÚ vlastní radioteodolit RT 20 M na období překlenutí případných technologických výpadků.

V září roku 2000 byl zahájen provoz automatického meteorologického radiolokátoru na kótě „Praha“ v Brdech, který byl vybudován jako společná investice resortů životního prostředí



Letiště Kábul – návštěva předsedy vlády ČR Mirka Topolánka

a obrany. Další podrobnosti o této skutečnosti a o další spolupráci v 80. a 90. letech jsou uvedeny v jiných částech této kapitoly.

Během roku 2005 byly v součinnosti s *Českým hydrometeorologickým ústavem* vypracovány a schváleny kvalitativně nové směrnice o vzájemné spolupráci při provozování „*Společného integrovaného výstražného systému*“.

Péčí ČHMÚ bylo v období let 2006 a 2007 provedeno další rozšíření používaných národních hydrometeorologických a klimatických databází a za tím účelem byl v rámci *Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu* nainstalován příslušný zpracovatelský software.

Jedním z příkladů vzájemné efektivní spolupráce obou hydrometeorologických služeb bylo ve dnech 27. a 28. března 2009 společné meteorologické zabezpečení příletů a odletů zahraničních delegací na letišti v Českých Budějovicích za účelem zasedání ministrů zahraničních věcí členských států *Evropské unie*, které se konalo na zámku Hluboká nad Vltavou. *Hydrometeorologická služba AČR* pro tyto potřeby poskytla mobilní prostředek hydrometeorologického zabezpečení *OBLAK* a další technické prostředky, ČHMÚ potom zabezpečil odbornou obsluhu a poskytoval příslušné letecké meteorologické služby.

V neposlední řadě příkladů vzájemně výhodné, reciproční a mnohým zahraničním službám příkladně spolupráce mezi oběma hydrometeorologickými službami je nutno připomenout množství společných a vzájemně se podporujících doporučení zpracovávaných v rámci ČHMÚ a *Oddělení vojenské geografie a hydrometeorologie Odboru vojenského průzkumu a elektronického boje Ministerstva obrany* k projednávaným zákonům, nařízením, materiálům, stanoviskům a usnesením *Vlády České republiky* v oblasti hydrometeorologie a dalších příbuzných oborů.

V souladu s příslušnou dohodou zabezpečuje *VGHMÚř* od roku 2015 v případě požadavků přípravu meteorologů pozorovatelů ČHMÚ v rozsahu požadavků *WMO* a *ICAO*.

Rovněž společný přístup a vzájemná úzká součinnost obou služeb při hydrometeorologickém zabezpečení orgánů státní správy v rámci katastrofálních povodní zejména v letech 1997, 2002 a 2013 přestavují novodobé tradice odborné spolupráce a zároveň i vzájemné závazky a úkoly pro budoucnost.



Letiště Kábul – praporčík Karel Vachek provádí měření pomocí stanice TACMET

Rozsah a bližší formy a způsoby mezinárodní spolupráce československé vojenské povětrnostní služby v období let 1945 až 1950 nelze v současné době, z důvodů nedostatku příslušných archivních dokumentů, objektivně zdokumentovat.

Počátkem 50. let se zahraniční spolupráce začala výhradně orientovat na sovětskou vojenskou povětrnostní službu. Tato skutečnost se především projevila přebíráním nejrůznějších pracovních postupů a metod a rovněž překlady příslušných služebních předpisů a odborné literatury. Zároveň byl tehdy z velké části převzat sovětský organizační model povětrnostních služeb. V tomto směru se v otázkách výstavby československé vojenské povětrnostní služby angažoval *podplukovník Gusev*, jeden ze sovětských poradců na *Velitelství letectva MNO*.

Koncem 50. let proběhla první pracovní jednání s polskou vojenskou povětrnostní službou, která vyvrcholila návštěvou jejích představitelů v roce 1961 a především organizací studia důstojníků polské služby v rámci zdokonalovacích kurzů při *Vojenské akademii Antonína Zápotockého* v Brně počátkem 60. let.

Vývoj mezinárodní vojensko-politické situace se rovněž odrazil v řešení otázek výměny informací o počasí mezi povětrnostními a hydrometeorologickými službami členských států *Varšavské smlouvy* v době války, za mimořádných opatření a v rámci příhraniční spolupráce. Činnost příslušného systému výměny těchto informací byla zahájena v roce 1963 a bližší podrobnosti o této skutečnosti jsou uvedeny na jiném místě této kapitoly. V té době byla rovněž rozvíjena spolupráce s odborně řídicími složkami vojenských povětrnostních a hydrometeorologických služeb při generálních štábech armád členských států *Varšavské smlouvy* a rovněž s *Oddělením topografické a hydrometeorologické služby Operační správy Štábu spojeneckých ozbrojených sil*. V souvislosti s působením tohoto oddělení je nutno připomenout, že *ČSLA* v tomto orgánu nikdy nezastupoval žádný představitel *Povětrnostní služby*, ale do těchto funkcí byly jmenováni výhradně zástupci *Topografické služby*.

Za účelem vzájemné koordinace odborných činností *Hlavního povětrnostního ústředí* Praha a obdobného ústředí sovětské vojenské hydrometeorologické služby v Moskvě bylo v rámci *Zvláštního armádního spojení – ZAS* vybudováno mezi těmito ústředními orgány přímé utajované telefonní spojení.

Od období let 1968/1969 byly v rámci *Hlavního povětrnostního ústředí* shromažďovány meteorologické zprávy od leteckých povětrnostních stanic útvarů letectva *Střední skupiny sovětských vojsk*, které byly následně rozšiřovány v rámci radiové sítě *RS-41*. Vysílání této sítě a rovněž fototelegrafické vysílání v rámci radiové sítě *RS-40* zároveň také využívaly všechny vojenské letecké povětrnostní stanice a další pracoviště sovětské vojenské hydrometeorologické služby rozmístěné na území Československa.

Odborní specialisté vojenské služby se v průběhu 60. a 70. let pravidelně zúčastňovali příslušných jednání a školení organizovaných zejména sovětskou stranou a souvisejících s organizační a technickou pomocí v rámci zavádění nových druhů nejrůznějších technických zařízení především v oblasti radiosondážní a radiolokační meteorologie.

Zahraniční technická spolupráce vyvrcholila v průběhu 70. let, kdy byla sjednána dohoda s *Ministerstvem obrany NDR* o společné výrobě radiosond *DFR/MARS*.

V průběhu 2. poloviny 70. let a počátkem 80. let se postupně několik příslušníků vojenské povětrnostní služby (např. *major Miloslav Hejda*, *podplukovník Ing. Jan Svoboda* a *podplukovník Ing. Jozef Madala*) podílelo, v rámci československé technické pomoci, na zajištění studia oboru povětrnostní služba při střední odborné škole letectva v Tripoli v Libyjské arabské republice. Tato pomoc byla v letech 1979 až 1989 rozšířena o vysokoškolskou

formu přípravy v oboru vojenská povětrnostní služba, kterou při *VAAZ* v Brně v tomto období absolvovalo několik učebních skupin libyjských a následně i vietnamských posluchačů.

Poslední pracovní zasedání představitelů povětrnostních a hydrometeorologických služeb armád členských států *Varšavské smlouvy*, které hostila *ČSLA*, proběhlo v Praze v roce 1988.

V souvislosti s celospolečenskými změnami v roce 1989 nastala v první polovině 90. let rovněž významná změna orientace zahraničních vojensko-odborných vztahů československé vojenské povětrnostní služby. První složité otázky mezinárodní spolupráce bylo nutno řešit hned od počátku roku 1993 v souvislosti s rozpadem společného československého státu a se zahájením činnosti *Hydrometeorologické služby Armády České republiky* a *Povětrnostní služby Ozbrojených sil Slovenské republiky*. V této souvislosti je nutno bohužel konstatovat, že po rozdělení státu kontakty obou služeb prakticky ustaly a v současné době (2017), především pro nedostatečné kapacitní, technické, personální a organizační možnosti a rovněž z důvodu dalších problémů slovenské strany, probíhají tyto vztahy na pouze minimální formální úrovni především v rámci pracovních jednání orgánů *NATO*. V roce 2005 slovenská strana, rovněž z obdobných důvodů, odmítla nabídku *Hydrometeorologické služby AČR*, kterou na příslušném vysokém bilaterálním jednání předložil *Náčelník generálního štábu AČR*. Tato iniciativa mimo jiné předpokládala vytváření společných jednotek hydrometeorologického zabezpečení v rámci aliance *NATO*, zajištění přípravy odborného personálu slovenské vojenské povětrnostní služby v rámci *University obrany* v Brně a vytvoření vzájemné přímého datového komunikačního spojení.

V polovině 90. let byly zahraniční zájmy *Hydrometeorologické služby AČR* nejprve upřeny na navázání styků s vojenskou povětrnostní službou *Spolkové republiky Německo* a na plnění úkolů spolupráce v rámci programu *Partnerství pro mír* organizovaného v rámci aliance *NATO*. První kontakty byly navázány na základě pozvání *Úřadu pro vojenskou geofyziku (Amt für Wehrgeophysik – AWG)* v Traben-Trarbachu ve dnech 24. až 27. dubna 1994 a zároveň zde byly vzájemně představeny obě služby. Za českou vojenskou povětrnostní službu se uvedeného jednání zúčastnili *Náčelník hydrometeorologické služby AČR*, *plukovník RNDr. František Sochor* a *Náčelník směny Oddělení povětrnostního zabezpečení Povětrnostního ústředí*, *podplukovník Ing. Jiří Habersberger*. Tehdejší *Topografickou službu AČR* (dnes *Geografickou službu AČR*) tehdy zastupoval profesor *Ing. Jan Fixel, CSC.*, příslušník *Katedry 234 (geografie) VAAZ* v Brně. Na německé straně jednání řídil *Ředitel AWG, brigádní generál Dr. Bloedorn*. V dalších letech byla potom rozvinuta rozsáhlá a pro naši službu velmi výhodná spolupráce na bázi odborných i osobních kontaktů, která vyústila v převzetí německého vojenského meteorologického satelitního informačního a komunikačního systému *GeoBerT*. Prostřednictvím tohoto systému získala vojenská hydrometeorologická služba přístup k většině spojeneckých meteorologických dat, materiálů a informací. Vlastní přenos byl realizován jednocestným družicovým spojením, které bylo velmi úspěšně provozováno až do roku 2007.

První účast na pracovním jednání výročního zasedání *Meteorologického výboru SHAPE* s cílem seznámit se s koncepcí hydrometeorologického zabezpečení sil *NATO* proběhla ve dnech 18 až 20. října 1994 v Bruselu, kde formou prezentace proběhlo představení *Hydrometeorologické služby AČR* na půdě nejvyššího velitelství *NATO* v Evropě.

Účast *Hydrometeorologické služby AČR* na jednáních *Meteorologické skupiny Vojenského výboru NATO (Military Committee Meteorological Group – MCMG)*, byla zahájena ve Strassburgu v září roku 1995. Toto jednání proběhlo



Letiště Kábul a okolí

na základě memoranda vydaného prostřednictvím MCMG dne 10. srpna 1995, které pozvalo kooperující partnery v rámci programu *NATO Partnership for Peace – Pfp*. Od této doby až do současnosti následuje pravidelná účast zástupců vojenské hydrometeorologické služby na jednáních MCMG, jejich dalších dvou pracovních skupin OPC a BMSS a rovněž podskupiny ACEWEX (v současnosti ACOMEX).

První reciproční návštěva od německého vojenského hydrometeorologického úřadu AWG u Hydrometeorologické služby AČR proběhla v dubnu roku 1996. Od května roku 1996 došlo k zahájení spolupráce s AWG v oblasti přípravy personálu v rámci *Školy pro vojenskou geofyziku* ve Fürstenfeldbrucku, která probíhá i v současné době (2017).

Vojenská hydrometeorologická služba se od roku 1995 pravidelně zúčastňuje mezinárodních zbrojních veletrhů a výstav IDET v Brně, kde vystavuje své nejnovější technologie a technické prostředky a rovněž nejširší domácí a zahraniční vojenské odborné veřejnosti prezentuje výsledky své odborné činnosti.

V průběhu dalších let došlo k navázání úzkých kontaktů a rozvoji spolupráce s většinou služeb armád členských států NATO, především s belgickou a polskou vojenskou meteorologickou službou, a rovněž se složkami HQ USAFE (*Velitelství vzdušných sil USA v Evropě*) v Ramsteinu a 21. OWS USAFE (*21. Operational Weather Squadron USA Air Force in Europe*) v Sembachu v SRN. Rovněž se rozvíjela spolupráce s rakouskou vojenskou povětrnostní službou.

Úsilí o rozvoj zahraničních aktivit Hydrometeorologické služby AČR v tomto období vyvrcholilo přijetím České republiky do aliance NATO dne 12. března 1999. Složky Hydrometeorologické služby AČR zahájily praktickou součinnost s hydrometeorologickými službami armád členských států NATO v rámci cvičení

COMMON GOAL 97, které proběhlo na území České republiky ve dnech 15. až 17. září 1997.

Jednání o praktických otázkách výměny a zpřístupnění hydrometeorologických dat v rámci příslušných služeb členských států NATO zahájili zástupci Hydrometeorologické služby AČR svoji první účastí na jednání skupiny ACEWEX SHAPE dne 26. dubna 1999. Snahy o plné začlenění Hydrometeorologické služby AČR do odpovídajících odborných činností armád členských států NATO vyvrcholily organizací 43. výročního zasedání MCMG NATO, které se konalo ve dnech 10. až 14. září 2001 v Praze a jehož součástí se stala i ukázka pracovišť a prostředků tehdejšího *Povětrnostního ústředí*. Rovněž v Praze proběhl ve dnech 19. až 23. dubna 2004 *Working Meeting* orgánu MCWG-BMSS.

Od roku 2005 je HMSI AČR dále trvale zastoupena ve velitelských strukturách sil NATO a v meteorologických pracovních skupinách METOC, MILMET, ACOMEX a CEMDE. Jednání těchto skupin probíhá jednou až dvakrát ročně na různých místech v členských státech NATO. HMSI AČR pořádala zasedání pracovních skupin MILMET (2014), METOC a ACOMEX (2015).

Od roku 2015 zastává náčelník HMSI AČR plk. gšt. Ing. Jan Čírek funkci předsedajícího meteorologické pracovní skupiny METOC.

První zahraniční misi Hydrometeorologické služby AČR v rámci operace sil NATO představovalo operační nasazení její mobilní skupiny v prvním pololetí roku 2003. V té době byla *Mobilní hydrometeorologická stanice OBLAK I Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu* zařazena do sestavy českého kontingentu sil NATO-KFOR v Kosovu na letišti v Prištině. Zde převzala úkoly po jednotce italské hydrometeorologické služby a vytvořila pracoviště hydrometeorologického

zabezpečení činnosti letiště důležitého pro působení mezinárodních sil NATO. V rámci jednotek KFOR v Kosovu působil odborný personál *Hydrometeorologické služby AČR* v různém složení a s dílčími přestávkami až do roku 2011.

Další zahraniční nasazení složek vojenské hydrometeorologické služby představuje od března roku 2004 až do současnosti (2017) její účast v rámci operace *NATO-ISAF* (v současnosti *RS*) v Afghánistánu, kde nejprve začala působit na letišti v Kábulu, později přechodně i v Sharaně a v letech 2008 až 2013 rovněž v rámci *Provinčního rekonstrukčního týmu* v Lógaru. V roce 2009 *Hydrometeorologická služba AČR* zároveň působila v rámci plnění úkolů *NATO Air Policing* ve prospěch ochrany vzdušného prostoru pobaltských členských států na letišti v Šiuliau v Litvě.

Péčí 21. *Operational Weather Squadron USAF* v Sembachu v SRN byl v letech 2005 až 2010 poskytnut *Vojenskému geografickému a hydrometeorologickému úřadu* satelitní meteorologický informační systém *NATO-NAMIS*, který zásadním způsobem rozšířil možnosti vojenské hydrometeorologické služby při získávání meteorologických dat, informací a produktů ze zahraničí, především však z oblastí vojenského zájmu a odpovědnosti NATO. V současné době je tento systém nahrazen přímou datovou linkou mezi *VGHMÚř* a *BGIC* a nasazením pracovního předpovědního systému *Visual Weather*.

V roce 2007 získala vojenská hydrometeorologická služba přímý registrovaný přístup k celosvětové klimatické databázi, která je pro vojenské účely USA vytvářena a spravována v rámci 14. *Weather Squadron* ve Veach-Baley v Asheville v Severní Karolíně.



10. Významné osoby, které se podílely na rozvoji vojenské meteorologie, nebo se jako příslušníci vojenské povětrnostní služby zúčastnili národního odboje v době 1. a 2. světové války

10.1 ÚČASTNÍCI NÁRODNÍHO ZAHRAŇIČNÍHO ODBOJE, KTERÍ SE BĚHEM 1. SVĚTOVÉ VÁLKY ZASLOUŽILI O ROZVOJ METEOROLOGIE, NEBO SE POZDĚJI VÝZNAMNĚ PODÍLELI NA BUDOVÁNÍ ČESKOSLOVENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY

Mezi příslušníky rakousko-uherské vojenské povětrnostní služby patřili v době 1. světové války rovněž vojáci z území Čech a Slovenska a někteří z nich se meteorologií zabývali i v pozdějším období v rámci výstavby armády nového československého státu. Většinou však o jejich působení není mnoho relevantních zpráv. Naopak je známo, že někteří Češi a Slováci, kteří se věnovali meteorologii, působili jako legionáři na straně států vítězné *Dohody* a vytvořili tak pro novou československou armádu a její povětrnostní službu vzor a budoucí tradici.

V této souvislosti je nejznámějším příslušníkem československého zahraničního odboje v době 1. světové války *Milan Rastislav Štefánik*, slovenský astronom, meteorolog, politik a diplomat, generál francouzské armády, místopředseda *Československé národní rady* v exilu a ministr války v první vládě Československé republiky. I když jeho mnohostranná činnost a poslání nesměřovaly výlučně k meteorologii, jeho působení v této oblasti v letech 1905 až 1915 bylo značně pozoruhodné a významné.

Milan Rastislav Štefánik se narodil 21. července 1880 na Slovensku v Košariskách pod Bradlem v rodině evangelického faráře. Po prvních studiích na maďarských školách v Bratislavě studoval později v Šoproni a gymnázium ukončil maturitou v roce 1898 na gymnáziu v Sarvaši, kde patřil mezi ty studenty, kteří už na škole otevřeně vyzývali ke vzpouře proti maďarskému utlačování a maloměšťáctví.

Když pražská *Československá jednota* v roce 1898 vypisovala pro Slováky stipendia do hlavního města Čech, přišel *M. R. Štefánik* do Prahy. Nejdříve na pražské polytechnice studoval stavební inženýrství a záhy upoutala jeho pozornost astronomie, kterou potom studoval v letech 1900 až 1904 na filozofické fakultě *Karlo-Ferdinandovy univerzity*. V letním semestru roku 1902 odešel studovat do Curychu, kde získal i nové užitečné a úspěšné kontakty. V Praze roku 1904 obhájil disertační práci, složil rovněž rigorózní zkoušky a byl promován, přičemž dosáhl titulu *PhDr. rigorosy* z filosofie, astronomie a fyziky. V té době rovněž začal prosazovat heslo představitelů mladé pokrokové slovenské generace: „*Osvětou ke svobodě*“. Zároveň usiloval o kulturní kontakty a jednotu s bratry Čechy.

Po ukončení studií chtěl pokračovat ve vědecké práci ve svém oboru v Praze, to však v Českých zemích tehdy nebylo možné. Proto na podzim roku 1904 na doporučení svého



Podporučík Milan Rastislav Štefánik v létě 1915

pražského profesora, bývalého meteorologického pozorovatele na gymnáziu v Banské Bystrici, *Karla Václava Zengera* odjel bez peněz a valných znalostí francouzského jazyka do Francie. V Paříži se mu, pod vedením profesora *Julese Jansseny*, zakladatele a průkopníka astrofyziky a ředitele observatoře v Meudonu u Paříže, naskytly příhodné možnosti jeho dalšího vědeckého bádání.

Spolu s *Janssenem* se v létě 1905 zúčastnil své první výpravy na Mont Blanc, aby se na tamní hvězdárně seznámil s její činností zaměřené mimo jiné i na meteorologická měření, pozorování a výzkum. V létě 1906 uskutečnil svůj druhý a třetí výstup na Mont Blanc, když se na jeden rok stal placeným místoředitelem místní hvězdárny, kde prováděl astronomická a meteorologická měření a pozorování. Pozorování úplného zatmění Slunce na nejvyšší hoře Alp bylo podkladem pro jeho první vědeckou zprávu pro *Francouzskou akademii věd*. Velkou pozornost věnoval v letech 1906 až 1909 i rozvíjejícímu se letectvu a několikrát se mu podařilo absolvovat lety u leteckého oddílu v Issy les Moulineaux u Paříže. V té době postřehl některé slabiny tehdejšího letectví, což jeho zájem orientovalo dvěma směry, a to na výzkum vlivu meteorologických podmínek na létání letadel a na projekt mechanického stabilizátoru, který by pomáhal ovládat letoun za větrného počasí.

Počátkem roku 1908 byl *Štefánik* na studijním pobytu v observatoři pro dynamickou meteorologii v Trappes, kterou s cílem zkoumat vyšší vrstvy atmosféry založil v roce 1896 světoznámý francouzský meteorolog *Léon Paul Teisserenc de Bort*. Zde získal cenné poznatky o práci s meteorologickými balóny a draky a zároveň pobyt na observatoři v Trappes významně podnítil jeho další vědecký zájem o meteorologii.

Během svého čtvrtého výstupu na Mont Blanc pobýval na observatoři v Les Bosses, kde konal meteorologická pozorování a rovněž studoval vznik krup a atmosférických cyklon. Léto 1908 strávil v Chamonix, kde experimentoval s meteorologickými draky. Současně se věnoval horské meteorologii, když zkoumal stratifikaci troposféry v Alpách.

Na základě pověření francouzských vědeckých ústavů měl v roce 1910 na souostroví Tahiti ve Francouzské Polynésii pozorovat blížící se Halleyovu kometu. Počasí v tichomoří mu však v polovině května 1910 pro astronomická pozorování nepřálo a tak celý příští rok čekal *Štefánik* na blízkém Tonžském souostroví na úplné zatmění slunce. Během tohoto pobytu se mu podařilo položit základy hvězdárny a založit meteorologickou stanicí v hlavním městě souostroví v Papeete.

Za své vědecké práce získal *Janssenovu* a *Wilheho* cenu Francouzské akademie věd. Rovněž se stal členem belgické astronomické společnosti a v té době už byl všeobecně uznávaným ve vědeckých kruzích. Když však v roce 1912 požádal o místo mimořádného profesora na pražské univerzitě, byl odmítnut. Podal si proto žádost o přiznání domovského práva v Paříži a také zažádal o přiznání francouzského občanství, které získal v témže roce. V roce 1913 získal pověření od francouzského ministerstva národní osvěty s úkolem založit astronomickou a meteorologickou observatoř v ekvádorském Quitu a vybudovat tam pravidelnou meteorologickou službu.

Osudné červnové sarajevské výstřely v roce 1914 a následný vznik 1. světové války jej zastihly v Maroku, kde v té době prováděl astronomická a meteorologická měření a pozorování. V rámci francouzské všeobecné mobilizace byl jako vojín druhé třídy (vojín – nováček) dne 2. srpna 1914 povolán k pěšímu pluku v Chartres, avšak ze zdravotních důvodů nenarukoval. V té době se podrobil druhé operaci žaludku a následné rekonvalescenci. Z důvodu svých obav, že vzhledem ke svému zdravotnímu stavu bude zproštěn vojenské služby, hledal v té době způsob, jak zůstat v armádě. Tehdy se u něj probudil dávný zájem o letectví

a cítil, že své technické schopnosti, vynalézavost a energii nejlépe využije právě v aviatice. Z těchto důvodů si proto podal žádost o přidělení k vojenskému letectvu, u něhož nebyla v té době vyžadována tak přísná zdravotní kritéria. Prostřednictvím bratra svého přítele *Paula Raphaela*, který se znal se slavným francouzským letcem *Henri Farmanem*, si od něj vyžádal příslušné doporučení a o tři měsíce později mu francouzské ministerstvo války vyhovělo. Bylo to šťastné rozhodnutí, protože vojenská služba mu umožnila, aby pro své odvážné a rozsáhlé plány snadněji získal přízeň nových politických kruhů, na které přešla během války rozhodující moc.

Dne 28. ledna 1915 nastoupil do vojenského leteckého učiliště v Chartres. S přihlédnutím ke skutečnosti, že v červenci 1914 mu francouzská vláda na návrh ministerstva námořnictví udělila kříž *Rytíře čestné legie* jako ocenění jeho zásluh na rozvoji telegrafie, astronomie a meteorologie v Ekvádoru, byl dne 9. března 1915 povýšen do hodnosti desátník *á titre temporaire (dočasně)*.

Během své přípravy v leteckém učilišti rovněž v době od 4. dubna do 25. dubna vedl kurz meteorologie, kde provedl pět odborných přednášek na téma:

- složení, hustota a barva zemského ovzduší;
- vliv slunečního záření;
- tlakové útvary;
- oblačnost a vzdušné proudění;
- předpovídání počasí.

Vlastní výcvik v učilišti ukončil dne 11. dubna 1915 a získal pilotní průkaz na letouny *Farman*. Po ukončení vedení meteorologického kurzu byl dne 3. května převelen do všeobecné letecké záložní jednotky (*Réserve Générale d' Aviation*) do Le Bourget, kde byl týž den jmenován podporučíkem *á titre temporaire*, čímž přeskočil hodnosti četař a aspirant (kadet). Následně dne 12. května nastoupil ke squadroně *MF-54* dislokované na letišti v Bryasu, nedaleko severofrancouzského Arrasu. Zde až do konce srpna 1915 vykonal celkem 38 průzkumných a stíhacích letů, nepočítaje v to lety cvičné a kurýrní.

U své jednotky se však jako pilot nevěnoval pouze bojovým letům. Dne 29. května namontoval na svůj letoun meteorologické přístroje (barograf, termograf a hygrograf) a jako první tak zahájil letounový průzkum meteorologických podmínek. Jeho počínání bylo zpočátku přijato s nedůvěrou. Teprve výsledky, které měly přijít, mu přinesly dodatečné a značné uznání. Jako přírodovědec dokázal i bez kariérního vojenského vzdělání rozpoznat obrovský význam a důsledky znalostí meteorologických podmínek na celkový průběh válečných operací a podařilo se mu o tom přesvědčit i vojenské profesionály – tedy francouzskou generalitu.

Někdy ve druhé polovině května 1915, při osobním pozvání na velitelství *10. armády*, navrhl *M. R. Štefánik* vybudovat podél celé francouzsko-německé frontové linie hustou síť povětrnostních stanic, jejichž pozorování mělo být soustředováno na jedno místo – hlavní velitelství. Tam měly být jejich údaje komplexně vyhodnoceny, čímž by byl získán celkový přehled o stavu a vývoji počasí podél celé frontové linie. Na základě těchto informací a jejich následné analýzy se potom velitelé a štáby měli rozhodovat kde, jak a jakou silou zasáhnou proti nepříteli, anebo jestli využijí příznivé meteorologické podmínky, případně i nepříznivé, když to nepřítel nebude očekávat. K této skutečnosti později *podplukovník Maxime Weygand*, *Náčelník štábu 10. armády* řekl: „*Chtěl jsem poznati tohoto přítele Francie, který neváhá dáti pro ni život v sázku a tak Štefánik tedy jednoho dne přišel s námi večeřeti. Každého z nás okouznil otevřeností a originálností svého ducha. Po večeři jsem ho vzal stranou; věděl jsem, že pracoval na pařížské observatoři a mluvil jsem s ním o škodách, které nám nedávno způsobil uragán, který odnesl nějaké balony.*

A tehdy mně vyložil se svou sdílnou vřelostí, jak by bylo snadné vyhnouti se opakování podobných případů rozumným využitím meteorologických pozorování. Myšlenka se mně zdála správná a chtěl jsem ji bezodkladně využít.“

Dne 10. června roku 1915 M. R. Štefánik, společně se svým mechanikem *desátníkem Mauricem Bourdonem*, nainstaloval na letišti v Bryasu první meteorologické přístroje, které koncem května osobně dovezl z Paříže. V rámci svého leteckého útvaru tak zřídil první meteorologickou stanici, která se stala zárodkem budoucí meteorologické služby ve francouzské armádě. Po skončení vlastních pilotních povinností sám prováděl meteorologická měření a pozorování, přičemž zprávy o aktuálním počasí a své vlastní předpovědi na příští den odesílal večer veliteli 10. armády, *generálu Ferdinandu Fochemu* a rovněž veliteli své jednotky *MFS-54, poručíku Émile Prato*vi, který těchto informací využíval ke stanovení času, kdy budou nejhodnější meteorologické podmínky k provádění úkolů stanovených na příští den. Díky jeho úspěšné předpovědi jednou rovněž došlo k záchraně životů několika pilotů a k nepoškození letounů, když tehdy upozornil velitele jednotky, že se brzy vytvoří silná mlha.



M. R. Štefánik a M. Bourdon při meteorologickém měření na letišti v Bryasu

Znalostmi, informacemi a návrhy z oboru meteorologie na sebe obrátil značnou pozornost *generála Foche*, který dne 31. července osobně navštívil *Štefánikovu* meteorologickou stanici na letišti Bryas. Tehdy již bylo zřejmé, že jeho meteorologická stanice se plně osvědčila, takže *generál Foch* rozhodl zříditi podobné stanice v prostoru rozmístění celé *Severní skupiny armád*, přičemž předpokládal, že *Štefánik* se stane jejich velitelem.

Avšak dne 3. srpna 1915 v Chantilly, při jednání s vrchním velitelem francouzských armád *divizním generálem Josephem Joffrem*, dal *Štefánik* přednost aktivní službě polního pilota před nabízenou funkcí *velitele meteorologické služby*. Zároveň *generálu Joffremu* navrhl vytvořit leteckou jednotku složenou z dobrovolníků slovanského původu, kteří by létali nad územími obsazenými rakousko-uherskými vojsky a shazovali zde propagační letáky, kterými by podněcovali odpor slovanských národů proti habsburské monarchii. Na základě této iniciativy později vznikla *Československá eskadrila* ve Francii, jejíž základ v polovině prosince 1915 tvořili 4 bývalí příslušníci *roty Nazdar*, kteří byli po vyléčení svých bojových zranění uvolněni k leteckému výcviku (*Václav Pilát, Sylvestr Šebesta, Jan Štork a Bedřich Starý*).

Počátkem srpna byl *Štefánik* pověřen *generálem Fochem* účastnit se prací na vybudování armádní meteorologické služby a za tím účelem vypracoval plán na její výstavbu, jehož uskutečnění podle slov *Émile Prata*: „...prokázalo do konce války takové služby letectvu a dělostřelectvu; i hlavní štáby považovaly za velmi užitečné zprávy, které jim podávaly meteorologické stanice, zřízené na frontě severovýchodní a severní armády podle plánů a návrhů *Štefánikových*“. Jak dále poznamenal: „...*Štefánikovi* vděčíme za vytvoření meteorologické služby na francouzské frontě“. Koncem září se velitelem *Vrchní meteorologické stanice* v Moreuil (jihovýchodně od Amiensu) stal *poručík Émile Prat*.

Za své zásluhy a úspěchy při prosazování významu meteorologické služby, její zřízení a další své zásluhy během bojů na francouzské frontě obdržel *M. R. Štefánik* dne 16. srpna 1915 francouzský *Croix de Guerre (Válečný kříž)* s palmou a armádní citací. Jeho činnost byla rovněž kladně hodnocena i ze strany *Bureau Central Météorologique*. Koncem měsíce bylo vyhověno jeho žádosti o přeložení na srbskou frontu, kterou podal za účelem projednání podmínek a provedení náboru budoucích pilotů do uvažované slovanské letecké jednotky.



Udělení francouzského válečného kříže dne 16. srpna 1915

Zde končí působení *Milana Rastislava Štefánika* v oblasti meteorologie – období nedlouhé, často přerušované, ale záněné a velmi závažné. *Náčelník letectva 10. armády, plukovník G. Fougereux* dne 15. září v jeho osobním hodnocení za dobu služby na francouzské frontě napsal: „*Dávaje se do služeb Francie, prokázal sous-lieutenant Štefánik vedle cenných znalostí vědce též velmi krásné vlastnosti statečnosti, chladnokrevnosti a rozvážné odvahy; podal vždy důkaz nejdokonalejšího ducha. Vykonává jako pilot přesně a svědomitě svoji službu, prováděje každodenně letecký průzkum nepřátelských pozic, organizoval službu předpovídání počasí, která vykonává velké služby letectvu.*“

Francii *Štefánik* opustil dne 1. září 1915 a již jako poručík *á titre mission* (na dobu mise) nastoupil k francouzské zvědné letecké jednotce *MFS-99* působící u Bělehradu. S touto jednotkou absolvoval velmi intenzivní boje, v ústupových bojích havaroval a v kritickém stavu byl dopraven do Říma, kde byl operován. Do Paříže se vrátil dne 6. prosince 1915 a po svém setkání s *Dr. Edvardem Benešem* se začal aktivně věnovat politickým záležitostem.

Společně s *Edvardem Benešem* připravil v Paříži půdu pro přijetí hlavního představitele československé věci *profesora Tomáše Garrigua Masaryka*. Spolu s *Masarykem* a *Benešem* v roce 1916 založil v Paříži vrcholný orgán česko-slovenského zahraničního odboje *Národní radu československou* a stal se jejím místopředsedou. Před svým vysláním na diplomatickou cestu do Itálie, během níž vykonal i své poslední bojové lety nad frontou, byl dne 20. března 1916 povýšen do hodnosti poručík *á titre temporaire*.

Jedním z hlavních cílů *Národní rady československé* byl také plán na vytvoření samostatné zahraniční československé armády. Především díky výsledku cest *M. R. Štefánika* do Ruska, USA a Itálie, došlo dne 16. července 1916 k příslibu vrchního velitele francouzské armády, *maršála Josepha Jacquese Césaira Joffreho*, ke zřízení zahraničního *Sboru armády československé* ve Francii.

Od října 1916 působil *Štefánik* v Rumunsku v hodnosti kapitán *á titre mission*. V prosinci 1916 byl povýšen na kapitána *á titre temporaire*, čímž se automaticky stal majorem *á titre mission*. Na základě jeho intervencí propustil tehdejší rumunský král tamní české a slovenské válečné zajatce a tak se několik set dobrovolníků stalo základem budované československé armády ve Francii.

Následně v USA intervenoval za nábor amerických Čechů a Slováků pro tvoření se československou armádou ve Francii a postupně se tak přihlásilo na tři tisíce dobrovolníků. Úspěšné propagandistické působení v USA mu dne 20. října 1917 přineslo jmenování důstojníkem *Čestné legie*.

Dne 16. prosince 1917 došlo k podepsání prezidentského dekretu o zřízení samostatného *Sboru armády československé* ve Francii. Počátkem února 1918 byl *M. R. Štefánik* opětovně vyslán do Itálie, kde od začátku roku probíhala intenzivní jednání s italskou stranou o organizaci československé armády.

V té době rovněž přivítal protisovětské vystoupení československých legií v Rusku a domáhal se přeložení na Sibiř. Následoval příslušný hodnostní postup, takže se 13. února 1918 stal majorem *á titre temporaire* a zároveň podplukovníkem *á titre mission*. Tato skutečnost souvisela s jeho připravovaným jmenováním do funkce zástupce velitele československých vojenských jednotek v Rusku francouzského *generála Maurice Janina*, když počátkem března 1918 byly za součást československé armády rovněž prohlášeny také dvě divize vytvořené na Rusi z původní *České družiny*.

V dubnu 1918 byla rovněž podepsána smlouva o ustavení právně a politicky samostatné československé armády v Itálii, přičemž *Národní rada československá* zde poprvé vystupovala jako rovnocenná strana s královskou italskou vládou. Vzhledem

k jeho současnému působení ve funkci místopředsedy *Národní rady československé* byl dne 18. června 1918 povýšen do hodnosti brigádní generál *á titre mission*.

V srpnu 1918 se *M. R. Štefánik* vydal na náročnou cestu přes USA a Japonsko k československým legiím na Sibiři. Na cestě do Ruska jej v Japonsku zastihl telegram o vzniku samostatného Československa a o svém jmenování ministrem války v jeho první vládě. Po svém příjezdu do Ruska zaujal ostrý postoj proti bolševismu a zejména proti jeho trockistické variantě. V té době si přál silné Rusko, které by podle něho bylo schopné bránit zájmy lidskosti v novém evropském prostoru. Svými názory na nutnost rovnováhy sil v Evropě a rovněž na časté německé útočné tendence, (viz výrok: „*Němci 20. století jsou Germány z dob středověku*“), předběhl svoji dobu o plné čtvrt století. Zároveň se však dostal do sporu s částí velení československých legií. Jeho tehdejší argumenty, že: „*...republika je vyhlášena, ale není ještě zabezpečena*“, i výzvy k velení legií o potřebě posílení pozic Československa na nadcházející mírové konferenci zůstaly nevslyšeny. Světová válka v té době skončila a vojsko už nechtělo bojovat, chtělo domů.

Po svém nedobrovolném návratu z v podstatě neúspěšné ruské mise si ze všeho nejdříve vyžádal francouzský souhlas k přijetí funkce ve vládě nového československého státu, protože zároveň nechtěl ztratit své francouzské občanství. Následně v polovině března zamířil na pařížskou mírovou konferenci zahájenou dne 18. ledna 1919. Po roztržce s *Dr. Edvardem Benešem* o budoucí zahraničně-politické orientaci republiky konferenci opustil a v dubnu odjel do Itálie ke své snoubence markýze *Guilianě Benzoní*.

Vzhledem k potřebě urovnat, na základě žádosti *Vavro Šrobára – ministra s plnou mocí pro správu Slovenska*, kompetenční spory mezi francouzskou a italskou vojenskou misí o hlavní vliv v československé armádě, rozhodl se *M. R. Štefánik* k návratu do vlasti. V té době odmítl cestu vlakem z Foligna do Prahy s odjezdem dne 2. května 1919 a zvolil cestu letadlem z Itálie přes Alpy do Bratislavy. V neděli dne 4. května 1919 v ranních hodinách opustil československý ministr války *M. R. Štefánik*, společně s tříčlennou posádkou (*poručík Giotto Mancinelli Scotti, seržant Umberto Merlini a seržant Gebrielle Aggiusti*) bombardovacího třímotorového dvojplošníku *Caproni-Ca 450* italské letiště Campoformido v Udine. Při přistávacím manévru nedaleko obce Vajnory u Bratislavy došlo přibližně v 11:30 hod. z dosud ne zcela dostatečně objasněných příčin ve výšce letu 50 až 80 metrů ke zřícení letounu k zemi. Na místě havárie zůstaly celkem 4 oběti, mezi nimi i první československý generál *Milan Rastislav Štefánik* – jeden ze zakladatelů nového společného státu Čechů a Slováků, osoba s obrovskými zásluhami o vznik Československé armády a rovněž i o rozvoj novodobé vojenské meteorologie. V současnosti lze již jen spekulovat o tom, jak



Trosky havarovaného letounu po tragické nehodě dne 4. května 1919

a kam by se v budoucím Československu mohl, mimo jiných záležitostí, ubírat i vývoj vojenské povětrnostní služby, kdyby dne 4. května 1919 nedošlo oné k osudové události.

Hodnocení této osoby jako jednoho z trojice osobností, které se zásadním způsobem zasloužili o vznik Československé republiky, je možno ukončit slovy někdejšího svědka jeho působení, českého literárního vědce, kritika, prozaika, básníka a spisovatele *Františka Xavera Šaldy* pronesených po jeho tragickém skonu: „*Dílo Štefánikovo je na první pohled jedním zázrakem. Myslím, že Štefánik byl ryzím Slovákem právě těmito stránkami své osobnosti; neustále vřel, neustále kypěl plány, podněty, neustále pracovala jeho obraznost, vynalézavost, bádavost, opravdovost, nekompromisnost mravní i tvořivá byly jeho osobními dary; ale oheň a vášně, se kterou uskutečňoval myšleni ve velkých rozměrech, a přitom kouzlo osobnosti, krásy, společenský takt a vkus, jeho rytířskost a velkodušnost – v těch, kromě vlastností osobních, je i cosi slovensky typického a vlastního čistému, ryzímu géniu jeho kmene.*“

Zůstává historickým faktem, že téměř ihned po jeho smrti se v období let 1919 až 1938, dále v době fašistického Slovenského štátu a rovněž i po roce 1989 šířily zejména na Slovensku nikdy věrohodně nedoložené informace, pocházející především z okruhů slovenského národoveckého hnutí nebo z některých nacionalistických politických stran, o možných důvodech jeho smrti. Údajně se mělo jednat o provedení atentátu, na kterém mohli mít zájem *T. G. Masaryk* a *E. Beneš*. Jako další možné příčiny byly rovněž uváděny zmyšlená střelba československého vojáka na zaměněný, pravděpodobně maďarský letoun, plánovaná sebevražda z důvodu špatného zdravotního stavu, případně sabotáž zosnovaná italskou vládou, nebo dokonce akce francouzské zednářské lože. Dnes známé historické dokumenty prakticky jednoznačně vylučují jakýkoliv z výše uvedených důvodů jako možnou příčinu jeho letecké katastrofy. V seriózních hodnoceních příčin letecké katastrofy *M. R. Štefánika* se tak jako možné důvody objevují technická závada na letounu, chyba techniky pilotáže, náhle zhoršený zdravotní stav pilota, nebo vliv meteorologických podmínek v místě přistání.

V souvislosti s úmyslem vyhodnotit možný vliv počasí na přistání letounu *Caproni-Ca 450* získal již v roce 1978 bývalý zaměstnanec Českého hydrometeorologického ústavu *RNDr. Emil Veselý* od amerického ústavu *Historical Weather Maps* fotokopie příslušných synoptických map ze dnů 3. a 4. května 1919. V prosinci roku 1999 totéž potom učinil i *RNDr. Vladimír Brůžek*. Na základě studia těchto synoptických map provedl *RNDr. Jiří Förchtgott* rozbor možného vlivu meteorologických podmínek na vznik letecké katastrofy *M. R. Štefánika*, který poté publikoval v přírodovědeckém časopise *Vesmír* č. 7/2000 v odborném článku „*Letecké katastrofy, meteorologie a zkušenosti praktika – vysvětlí meteorologie havárii Štefánikova letadla v roce 1919?*“. Pro podrobnější seznámení se s celkovou situací v místě letecké katastrofy a s možnostmi způsobu techniky pilotáže při přistání letounu zároveň autor prostudoval dostupné odborně-historické materiály, které mu za tímto účelem zapůjčil vojenský historik *Svazu letců ČR – odbočky č. 18* v Příboru *plukovník Bohumil Vlach*.

Vlastní synoptické mapy, podle zmíněného odborného článku ukazují, že po oba dva dny se ve střední Evropě vyskytoval čerstvý vítr severozápadních směrů. Nepříznivé meteorologické podmínky, resp. jejich nebezpečené projevy se vyskytovaly dne 3. května 1919 v souvislosti s přechodem atmosférické fronty. Rozhodnutí provést přelet dne 4. května bylo tedy správné, což dokazuje i vlastní bezproblémový let letounu přes Alpy až do určeného cílového prostoru. Travnatá plocha pro přistání byla vytyčena mezi Bratislavou a Vajnory poblíž řeky Malý Dunaj.

S výjimkou svého jihovýchodního okraje byla celá plocha lemována vzrostlým stromovým porostem, přičemž nejdelší volná přímá linie byla 900 m. Po vydatných atmosférických srážkách, které se vyskytovaly minulého dne v souvislosti s přechodem atmosférické fronty, byl povrch přistávací plochy podmáčený. Osu přistání ve směru 090° až 270° určovala položená bílá plachta, přičemž barely s hořící a kouřící naftou na západním okraji a uprostřed plochy ukazovaly směr přízemního větru přibližně ze směru 310°.

Publikovaná odborná analýza předpokládá, že první neúspěšný pokus o přistání letounu se odehrál přibližně mezi 11:35 až 11:40 SEČ, kdy lehké zaboření kol hlavního podvozku donutilo pilota k okamžitému pokusu provést „*letmý start*“ ještě před dosednutím příďového kola. Účelem přerušeno přistání a provedení vzletu byla snaha předejít havárii letounu na nevhodné, silně podmáčené přistávací ploše. Snaha pilota ostře uhnout doleva, ještě před vzrostlým stromovým porostem na okrajích přistávací plochy, přivedla znovu stoupající letoun do polohy „*po větru*“ při současném výskytu nulového přebytku právě vzdušné rychlosti. Případný i slabší zadní náraz větru (typický pro přízemní turbulentní vrstvu) mohl ve výšce letu 50 až 80 m nad zemským povrchem způsobit náhlou ztrátu rychlosti a následný propad letounu do levé vývrtky. Odstředivá síla potom ještě před dopadem letounu na zem mohla vymrštit nepřipoutanou osádku ven mimo kabinu. Vlastní pád tak pravděpodobně trval pouhé tři až čtyři sekundy.

Nepříznivé meteorologické podmínky v místě přistání na rodném Slovensku tak mohly, s vysokou pravděpodobností, mít rozhodující vliv na smrt člověka, který se v zahraničí paradoxně právě v oboru meteorologie a létání tolik angažoval, propagoval je a podílel se na jejich budování a rozvoji.

Dalšími dnes známými českými vojáky, kteří se jako bývalí příslušníci zahraničních Československých legií v období po 1. světové válce zasloužili o vznik a rozvoj vojenské povětrnostní služby, byli především *podplukovník Bohdan Vipler*, *rotmistr Jan Bína* a *rotmistr František Petrář*.

Československé legie se svými vojenskými úspěchy rozhodující měrou zasloužily o vznik samostatného Československa v říjnu roku 1918. Zahraniční legie byly tvořeny československým vojskem v Rusku, Francii a Itálii (ještě předtím i v Srbsku). Další českoslovenští dobrovolníci sloužili například i v řadách americké a anglické armády, avšak ne jako samostatné národní vojsko.

Nejpočetnější a nejnámější, zejména pro svou dlouhou a těžkou anabázi, byla československá legie v Rusku, která ve svém konečném počtu čítala přes 60 000 mužů, z nichž jich 4 112 položilo svůj život za svobodu Československa. Základ tohoto československého vojska tvořila *Česká družina*, čítající 720 prvních dobrovolníků, která vznikla již v létě roku 1914. Postupně se rozrostla v několikatisícový armádní sbor, čítající počátkem roku 1919 již celkem 12 pěších (střeleckých) pluků, 2 jezdecké pluky, 3 dělostřelecké pluky, 3 oddíly těžkého dělostřelectva, elitní úderný prapor, letecký oddíl a další podpůrné jednotky služeb.

Dne 7. listopadu roku 1917 propukla v Rusku socialistická revoluce. Následující zdoluhavá jednání *Československé národní rady na Rusi* s orgány nového bolševického Ruska vedla v průběhu února 1918 k dohodě o vytvoření československého armádního sboru na Rusi a o jeho odsunu přes Sibiř a Vladivostok do Evropy. Situace v Rusku v porevolučním období a především po následném podepsání „*Brest-litevského míru*“ mezi sovětským Ruskem a Německem dne 3. března 1918 byla velmi složitá a nepřehledná a tak se situace československých legionářů stávala postupně kritickou, protože se dostávali stále častěji

do střetů s vojsky ruských bolševiků. Na straně legionářů začalo sílit přesvědčení, že budou sovětskými orgány vydáni do rukou Němců. Vzniklá situace nakonec vyústila v řadu incidentů, které postupně přerostly v ozbrojené protisovětské vystoupení československých legií pod heslem „*Vlastní silou do Vladivostoku!*“, kde se od 5. dubna 1918 začaly vylodovat vojska *Dohody* a zahájily vojenskou intervenci proti sovětskému Rusku.

Československý letecký oddíl byl založen na přelomu měsíců února a března roku 1918 v Kyjevě pod původním názvem *1. československý letecký a automobilní oddíl* a byl rozmístěn v prostoru Pečersk a Slavětinsk na Ukrajině. Od počátku vzniku leteckého oddílu byl jeho postupným konečným cílem Vladivostok, odkud se měl společně s dalšími československými vojenskými jednotkami v Rusku přesunout do Evropy. Tak nastala jeho „*sibiřská anabáze*“, která s různými změnami a zvraty trvala až do počátku ledna 1920, kterou oddíl absolvoval postupně pod velením kapitánů *Vlastimila Fialy*, *Jaroslava Skály* a *Roberta Melče*. Příslušníkem leteckého oddílu byl v té době rovněž jeho meteorologický důstojník *poručík Bohdan Vipler*, který zde zároveň vykonával další významné funkce.



Bohdan Vipler
v roce 1922

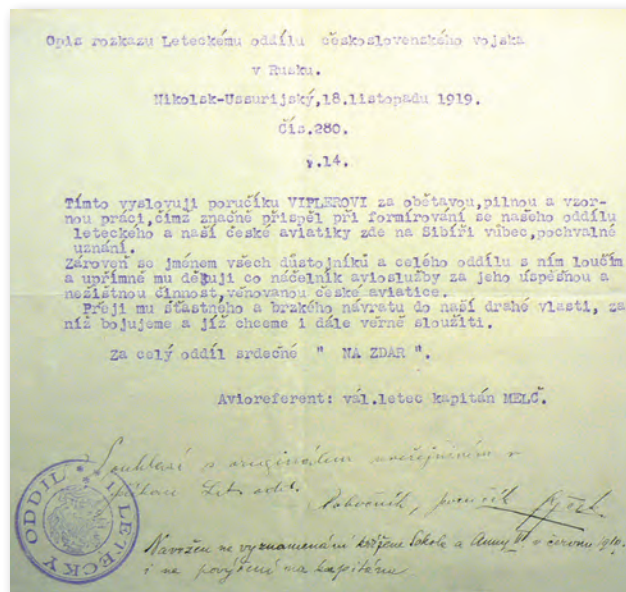
Bohdan Vipler se narodil dne 5. března 1886 v Praze. Absolvoval studium pražské *Filosofické fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity* v oboru geografie a meteorologie a až do vzniku 1. světové války působil jako asistent při meteorologicko-klimatologické observatoři pražské university. Během 1. světové války sloužil jako jednoroční dobrovolník v hodnosti desátník v rakousko-uherské armádě u pražského *Pěšího pluku 28*. Na ruské frontě byl dne 13. května 1915 u Kolomeje zajat a až do srpna roku 1917 byl internován v buguruslánském zajateckém táboře v samarské gubernii, kde aktivně působil v protirakousko-uherském odbojovém hnutí.

Do československých vojsk vstoupil dne 29. srpna 1917 v Borispolu, kde absolvoval kurz protiplynové ochrany a důstojnický kurz. Dne 2. listopadu byl v hodnosti poručík pověřen výkonem funkce *Meteorolog II. československé divize*. V roce 1918 působil jako velitel protiplynové ochrany *Východního oddílu II. československé divize* a v létě téhož roku byl jmenován velitelem jeho rozvědné (průzkumné) jednotky. Bojů u Bachmače se zúčastnil jako kurýr štábu *II. divize*. Zde poprvé onemocněl zánětem ledvin a 14 dní strávil jako služby neschopen v sanitním vlaku.

Dne 1. prosince 1918 byl přidělen k *1. československému leteckému oddílu* jako meteorologický důstojník a letecký pozorovatel. Mimo těchto funkcí byl dne 15. dubna 1919 *poručík Vipler* ustanoven velitelem zpravodajské jednotky leteckého oddílu. Počínaje dnem 14. května rovněž působil jako historik a osvětový důstojník leteckého oddílu a od 26. června 1919 ještě navíc jako správce letiště. Dne 5. června 1919 při cvičném letu došlo k pádu letounu osádky *poručík Viktor Knopp – poručík Bohdan Vipler* z výšky 1 700 metrů, naštěstí pouze s lehkými zraněními osádky.

Na základě *stanoviska vojenské lékařské komise Štábu Československého dálnévýchodního vojska č. 2389* ze dne 21. října byl dnem 1. listopadu 1919 *poručík Bohdan Vipler* prohlášen na půl roku neschopným další vojenské služby v legiích z důvodu „*zhuštění ledvinového hrotu*“. Dne 18. listopadu byl zproštěn výkonu všech funkcí a určen k evakuaci do vlasti, kterou zahájil dne 21. listopadu 1919 v rámci transportu nemocných a raněných.

V té souvislosti mu bylo v *rozkaze velitele Leteckého oddílu Československého vojska v Rusku č. 280, §14.*, ze dne 18. listopadu 1919 uděleno pochvalné uznání: „*Za obětavou, pilnou a vzornou práci, čímž značně přispěl při formování se našeho oddílu leteckého a naší české aviatiky zde na Sibiři vůbec, pochvalně uznání.*“



Pochvala udělená Bohdanu Viplerovi před jeho odjezdem ze Sibiře do vlasti

Do Československa se *poručík Bohdan Vipler* vrátil lodí *Scotland Maru* o několik týdnů dříve než vlastní letecký oddíl, dne 14. ledna 1920. Během svého působení v rámci *Československých legií na Rusi* se zúčastnil četných bojů *Východního oddílu II. československé divize* a později leteckého oddílu a podílel se na provádění mnoha pozemních a vzdušných průzkumných akcí proti německým a později rovněž i bolševickým vojskům. Za své zásluhy byl vyznamenán *Československým válečným křížem 1918*, *Řádem Sokola za zásluhy*, *Řádem sv. Anny II. stupně*, *Revoluční medailí*, *Medailí vítězství* a dalšími oceněními.

Po svém návratu do Československa byl aktivován jako důstojník z povolání v hodnosti nadporučík a začal se významným způsobem podílet na budování a rozvoji vojenské povětrnostní služby. V průběhu jara roku 1920 byl ustanoven na nově zřízené systemizované místo *Meteorologický referent Oddělení aviatického Všeobecně vojenského odboru MNO* a stal se tak zároveň prvním přednostou veškeré československé vojenské povětrnostní služby.

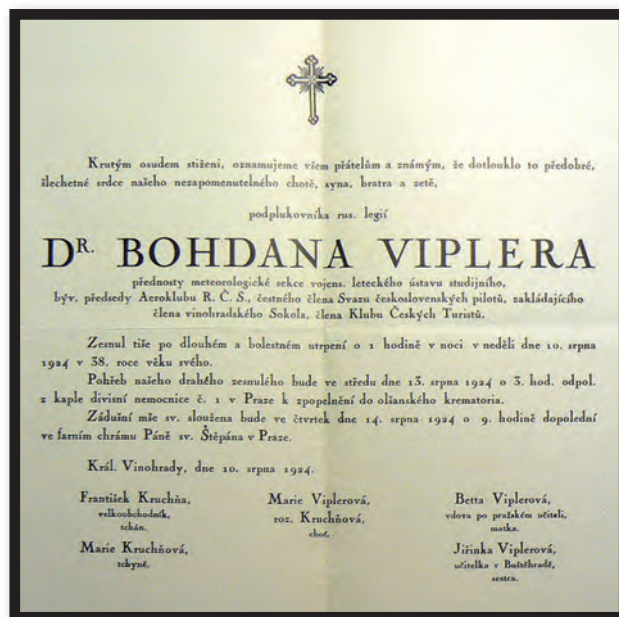
Bohdan Vipler byl velkou autoritou v celém tehdejší československém letectví, osobou velmi vlivnou, odborníkem meteorologie, jejím neúnavným organizátorem a propagátorem. V polovině roku 1921 dokončil disertační práci s názvem „*Klimatické poměry jižního Ruska*“ a na Univerzitě Karlově složil u profesorů *Stanislava Hanzlíka (Meteorologický ústav UK)*, *Václava Švambery*, *Filipa Počty* a *Alfréda Slavíka (všichni Geografický ústav UK)* rigorosní zkoušku z předmětů meteorologie, geografie, geologie a mineralogie. Dne 2. července 1921 byl promován jako *Doktor geografie a meteorologie* s právem užívat titul *PhDr.*

Dekretem ministra národní obrany byl v roce 1922 jmenován členem poradního sboru *Vojenského vzduchoplaveckého studijního ústavu – VVSÚ* a stal se také jeho externím vědeckým pracovníkem. Své odborné znalosti zároveň uplatňoval v rámci „*Zájmové pracovní komise pro výzkumy atmosférické (leteckou*

meteorologii) VVSÚ“. Od roku 1920 rovněž působil jako zástupce MNO v poradním komitétu Státního ústavu meteorologického. O jeho tehdejší významný vliv a o širokém záběru jeho působení rovněž mimo jiné svědčí skutečnost, že v rámci zasedání 2. řádné schůze poradního sboru VVSÚ dne 25. června 1923 předložil a následně prosadil návrh na zřízení referátu leteckého zdravotnictví VVSÚ. Jím navržený referát byl skutečně ještě téhož roku založen, později přejmenován na *Oddělení leteckého zdravotnictví*, které po svém dalším historickém vývoji v současné době stále působí pod názvem *Ústav leteckého zdravotnictví Ústřední vojenské nemocnice v Praze*. V listopadu roku 1923 byl v hodnosti podplukovníka jmenován do funkce *Přednosta meteorologické sekce Vědeckého leteckého ústavu studijního MNO*.

Bohdan Vipler byl rovněž zasloužilým zakladatelem, budovatelem a propagátorem *Masarykova leteckého fondu*, který vznikl na základě prvotní iniciativy *Aeroklubu republiky československé* dne 3. ledna 1923, jako jedna z pěti tehdejších zájmových leteckých korporací a o tři roky později byl přeměněn na *Masarykovu leteckou ligu*. Působil jako člen předsednictva *Aeroklubu Republiky Československé*, zároveň byl jeho jednatelem a vykonával funkci předsedy výkonného výboru. S jeho jménem byla rovněž spojena i činnost *Svazu letců Republiky Československé* (původně *Svazu československých pilotů*), kde byl zájmově sdružován veškerý československý výkonný letecký personál a který se ve velkém měřítku věnoval propagaci letectví v širokých lidových vrstvách. Svaz v roce 1919 založil letecký závod „*O cenu prezidenta republiky*“, soutěž na nejvyšší rychlost „*O cenu generála letce Milana Rastislava Štefánika*“ a od roku 1925 rovněž soutěž o dostup do největší výšky „*O cenu podplukovníka Bohdana Viplera*“.

Podplukovník PhDr. Bohdan Vipler zemřel velmi mladý, ve věku 38 let, dne 10. srpna 1924 na následky déle trvajícího chronického zánětu ledvin a jejich celkové selhání. Odborný časopis MNO „*Zprávy o letectví č. 8 a 9*“ z roku 1924 v nekrologu k jeho úmrtí tehdy napsal: „*Za řadou letců bojovníků odchází letec, vědecký pracovník a odborník meteorologie, první z malého kroužku vědeckých pracovníků Vojenského leteckého ústavu studijního. Morana svou zákeřnou nemocí dlouho zdolávala pevný organismus, lámajíc mohutnou vůli, která chtěla žít, tvořit a bádati. Studiu našeho vzdušného moře, jehož chceme být vládci, a když vládci, tedy i ovšem nejlepšími znateli, zasvětil celý svůj životní program. Pravda, v línici válečné neplatí pro bojovníka rozmary počasí, pro něho platí jen rozkaz, o němž ví, že jest článkem celé součinnosti, a proto musí být splněn, byt všechny*



Úmrtí oznámení

žily se proti němu spikly. Ale špatným by byl velitelem ten, kdož by akce letecké proponoval bez dotazu u meteorologa! Do těchto několika vět zhuštěn jest obsah zápasu, který kalil zesnulému mnohou chvíli, ale v zápasu tom nemohl býti než vítězem. Jemu platily i plány, jimiž se opíral duch, v těle propadlém již smrti. Přišel bohužel již se zárodkem neudu do doby poválečného materialismu, kdy meteorologie jako věda hloubavá, důkladná, přísná, nekompromisní a proto pomalejší se těžce prodírá ke svému postavení v letectví. Pro tělo jeho – zápas ukončen, pro ducha jeho – dobojováno není. V tom vědomí, jež harmonicky splývá s duševním zápasem zesnulého, hodláme k jeho cti, ke cti vědy a ke vztahu našeho silného letectví setrvati.“

Československá vojenská povětrnostní služba ztratila v osobě podplukovníka PhDr. Bohdana Viplera vynikajícího pracovníka, který byl pro svoji kamarádskou a upřímnou povahu všeobecně oblíben. Značná účast široké veřejnosti na jeho pohřbu jednoznačně dokazovala, jak velký byl okruh jeho přátel. I přesto, že nedokončil svoji práci, zanechal však v oblasti meteorologie



Cesta 1. československého leteckého oddílu v Rusku

a vojenské povětrnostní služby významný odkaz, který by měl být navždy vzorem všem jeho nástupcům.

Jan Bína se narodil dne 17. července 1897 v Novosedle v okrese Třeboň. Za účelem dalšího studia odjel na přání rodičů k příbuzným do Saint Pauli v USA, kde se pod vlivem náborových vystoupení **Milana Rastislava Štefánika** dne 11. září 1917 přihlásil jako dobrovolník do formujících se československé legie ve Francii. Dne 4. ledna 1918 začal v hodnosti svobodník působit jako radiotelegrafista v **Československého střeleckého pluku 21**, se kterým se zúčastnil bojů na francouzsko-německé frontě v Alsasku a v oblasti Champagne-Ardenne.

Do nové Československé armády vstoupil jako desátník dne 1. března 1919 a začal působit jako *Instruktor a Vedoucí služby* u meteorologické radiotelegrafní stanice Praha-Petrín, tehdy označené jako *Telegrafní rota 12 III. telegrafního praporu Československého telegrafního pluku 1*. Dne 8. srpna 1920 byl jmenován do hodnosti rotmistr a v roce 1921 byl převelen k meteorologické radiotelegrafní stanici Praha-Karlov označené jako *Telegrafní rota 17 III. telegrafního praporu Československého telegrafního pluku 1*, kde působil jako *Vedoucí služby*. Od 28. února 1922 byl na vlastní žádost převeden do zálohy a začal působit jako radiotelegrafista při *Státním ústavu meteorologickém*.

V roce 1939 se aktivně zapojil do domácího protifašistického odboje. Tato skutečnost je uvedena v kapitole 10.3.3.

K příslušníkům československé legie v Rusku patřil rovněž **František Petrůň**, který se narodil 26. prosince 1890 ve Vilímově, okr. Čáslav, domovskou příslušností (domovským právem) byl v obci Nejezin, okr. Chotěboř.

V rakousko-uherské armádě sloužil od roku 1914 v hodnosti četař u *21. pěšího pluku*, který byl posádkou v Časlavi a Kutné Hoře a počátkem srpna 1914 byl nasazen na ruské frontě. Dne 29. srpna padl do ruského zajetí v bitvě u Komarowa v Haliči. Dne 1. června 1916 vstoupil do československé legie v Rusku a stal se nejprve příslušníkem *42. pracovního praporu* a od 27. dubna 1917 potom sloužil u *Samostatné telegrafní roty 3. střeleckého pluku – Jana Žižky z Trocnova*. Službu v legii ukončil dne 13. října 1920 v hodnosti svobodník.

V poválečném období od listopadu 1918 působil jako příslušník *Povětrnostní stanice Československého leteckého sboru v Praze (při hvězdárně)* a od prosince 1919 u *Vojenského odboru Státního ústavu meteorologického – SÚM*. Od roku 1923 vykonával v hodnosti rotmistr funkci *Velitel čtyř výkonné povětrnostní služby Meteorologické sekce Vojenského leteckého ústavu studijního MNO*, která byla v letech 1923 až 1928 odloučeně dislokována při *SÚM*. Zde potom od roku 1928 pracoval jako smluvní zaměstnanec. V době německé okupace se aktivně zapojil do domácího protifašistického odboje. Tato skutečnost je uvedena v kapitole 10.3.3.

10.2 OSOBNOSTI, KTERÉ SE V ČESKOSLOVENSKU ZASADILI O PROSAZOVÁNÍ VÝZNAMU VOJENSKÉ METEOROLOGIE

V souvislosti s působením československých vojáků, kteří sice nikdy nepůsobili v řadách vojenské povětrnostní služby, avšak v meziválečném období a v době 2. světové války se významně se zasloužily o prosazování jejího významu, je nutno připomenout osobnost **divizního generála RNDr. Karla Janouška**, který se narodil dne 30. října 1893 v Přerově.

Svoji vojenskou kariéru zahájil dne 2. června 1915 odvodem do armády. Po absolvování *Školy na důstojníky pěchoty v záloze* v Opavě potom jako jednoroční dobrovolník bojoval s *Pěším plukem 57* na italském a ruském bojišti, kde dne 2. července 1916 přeběhl do ruského zajetí. Dne 14. října 1916 vstoupil do československé legie v Rusku, kde působil převážně u *1. československého střeleckého pluku* postupně jako velitel čtyř rot a praporu. Byl dvakrát zraněn a pětkrát vyznamenán.

Po návratu do vlasti byl aktivován jako důstojník z povolání nově budované Československé armády v hodnosti kapitán. V roce 1923 absolvoval *Válečnou školu* a po krátkém působení na *3. oddělení štábu (operačním) Zemského vojenského velitelství Čechy v Praze* potom nastoupil službu u vojenského letectva, když v roce 1924 absolvoval nejprve výcvik leteckého pozorovatele a posléze v roce 1925 pilotní výcvik. Zpočátku působil ve *Vojenském leteckém učilišti v Chebu (Učitel všeobecné taktiky, Velitel pozorovatelského kurzu, Velitel školního oddílu, Zástupce velitele učiliště)*, poté u *Leteckého pluku 3 v Nitře (Velitel perutě, Zástupce velitele pluku)*.

V roce 1928, na základě nařízení *MNO* o povinném a pravidelném zveřejňování dostupných leteckých meteorologických informací na všech vojenských letištích, probíhala poměrně rozsáhlá vojensko-odborná diskuse, jejímž cílem mělo být navrhnout odpovídající formu těchto informací, sjednotit jejich obsah a způsob jejich zobrazování. K tomuto období je datován první doložitelný dokument *Karla Janouška* v oblasti letecké meteorologie. Dokument s názvem *„Povětrnostní situace – znázornění“*, čj. 1700/28, zasláný dne 30. ledna 1928 tehdejšímu velitelem *Detašmánu učiliště pro letectvo v Chebu majorem gšt. Karlem Janouškem*, který ve svém důsledku poprvé uceleně shrnul požadavky letectva a definoval úkoly vojenské povětrnostní služby v oblasti meteorologického zabezpečení (viz příloha 10).

Dne 1. ledna 1931 převzal *podplukovník gšt. Karel Janoušek* velení *Leteckého pluku 6* ve Kbelích po svém pozdějším velkém rivalovi *podplukovníkovi Aloisi Vicherkovi*. Později působil jako velitel *Leteckého pluku 1* ve Kbelích, nebo jako přednosta *1/III oddělení (leteckého) III. odboru (leteckého) MNO* v Praze. Od roku 1933 zastával funkci *Velitel zemského velitelství letectva v Čechách* a v období mobilizace v roce 1938 byl potom velitelem letectva klíčové *1. polní armády*.

Podle svých vlastních zkušeností u vojenského letectva došel v polovině 30. let k závěru, že letecká meteorologie představuje jednu z klíčových disciplín ovlivňujících činnost vojenského letectva a leteckého provozu a tehdy nabyt přesvědčení, že téměř polovinu všech leteckých nehod a katastrof při létání vojenského letectva ve 20. a 30. letech měly na svědomí nezalost nebo podcenění vlivu počasí osádkami letadel. Z uvedeného důvodu a rovněž na radu svého přítele *RNDr. Emila Veselého*, zaměstnance *Státního ústavu meteorologického*, proto požádal ministra národní obrany o povolení vysokoškolského studia meteorologie. Jeho žádosti bylo vyhověno a v letním semestru roku 1936 ve věku 42 let v hodnosti plukovník gšt. zahájil studium oborů meteorologie a geofyziky při *Přírodovědecké fakultě University Karlovy v Praze*.

Své rozhodnutí tehdy vysvětlil slovy: *„...pozoroval jsem, že naši letci projevují poměrně malý zájem o meteorologii a v důsledku toho jsme měli při přeletech a výcviku přece jen citelné procento ztrát, šel jsem proto příkladem.“* Navzdory svému vysokému



RNDr. Karel Janoušek při odchodu z pražského Karolína po své promoci dne 23. června 1939

postavení v tehdejší hierarchii Československé armády pokračoval ve studiu a jen málokterý z jeho spolužáků tušil, že onen postarší student, který s nimi sedává v posluchárnách, je od 1. ledna 1937 ve skutečnosti brigádní generál letectva.

Po zahájení administrativní likvidace Československé armády v březnu 1939 odešel do zálohy. Měl tehdy za sebou šest z předepsaných osmi semestrů studia a zároveň dokončoval svoji disertační práci. Na základě jeho žádosti mu *Ministerstvo školství a národní osvěty* výnosem ze dne 19. května 1939 výjimečně prominulo zbylé dva semestry, když mu byly uznány dva semestry z *Vysoké školy válečné*, aby podle tehdy platného rigorosního řádu mohl být připuštěn ke složení obhajoby závěrečné disertační práce.

Titul *Doktor přírodních věd – RNDr.* získal dne 23. června 1939 na základě úspěšné obhajoby své disertační práce, kterou zpracoval na základě podnětu profesora PhDr. Františka Hanzlíka a pod vedením RNDr. Zdeňka Sekery, nesoucí název „*Geografické vlivy Českomoravské vysočiny při přechodu teplých front*“. V této práci analyzoval případy zhoršených povětrnostních podmínek, při kterých se nemohly uskutečnit přelety Vysočiny, i když se počasí v době startu jevílo jako příznivé. Na vlastní promoci, která se v době po rozbití Československého státu stala velkou společenskou událostí, se dostavil ve slavnostní uniformě brigádního generála Československého letectva se stužkami všech svých vyznamenání a rovněž s *Československým válečným křížem* z roku 1918, který měl ostentativně připnut „*in natura*“. Jeho tehdejší odvážně vlastenecky laděná promoční řeč jen urychlila jeho odchod z veřejného života.

Po svém odchodu do zahraničí na podzim roku 1939 nejprve působil ve Francii, kde byl dne 1. prosince 1939 přidělen k Československé vojenské správě, kde zastával funkci přednosty III. (leteckého) odboru, tedy faktického velitele Československého letectva formujícího se na území Francie z Československých letců, kteří se po útěku z vlasti dostali na její území. Za všeobecného zmatku se evakuoval dne 18. června 1940 z hroutící se Francie do Velké Británie. V té době se stal hodnostně nejvyšším představitelem Československého letectva na britské půdě, a proto začal velmi rychle a energicky jednat.

Aniž měl za sebou v té době dosud ještě nekonstituovanou a proto zatím neuznanou exilovou Československou vládu, ministerstvo obrany a velitelství letectva, a aniž byla podepsána jakákoli Československo-britská vojenská úmluva, urychleně dohodl s pověřencem britského *Air Ministry* (ministerstva letectví) *Group Captainem Frankem Beaumontem* (pozn.: *G/Cpt.* – čs. ekv. *plukovník*), který před válkou zastával funkci britského leteckého přidělence v Praze, začlenění Československých letců do organizačního rámce *RAF* a zformování Československých leteckých jednotek, operačně podřízených příslušným velitelstvím *RAF*.

Jako koordinační a styčný orgán byl při britském *Air Ministry* (ministerstvu letectví) již dne 12. července 1940 zřízen *Czechoslovak Inspectorate General* (Československý generální inspektorát), do jehož čela byl britským *Air Ministry* jmenován právě brigádní generál RNDr. Karel Janoušek, jenž tímto aktem vstoupil do řad *RAF* a při této příležitosti mu byla propůjčena britská hodnost *Air Commodore* (pozn.: *A/Com.* – čs. ekv. *brigádní generál*). Československou vojenskou správou v Londýně byl do funkce *Generální inspektor Československého letectva* oficiálně ustanoven až dnem 15. října 1940.

Jeho rychlost a rozhodnost se však po pozdějším uznání Československé vlády a konstituování exilového *MNO* setkala s kritikou. Z unáhleného a příliš pragmatického řešení vztahů Československého a britského letectva obviňovali *Karla Janouška* jak prezident *Dr. Edvard Beneš*, tak exilový ministr národní obrany *divizní generál Sergej Ingr*, kterým byl tímto aktem upřen přímý vliv na Československé letectvo, které se fakticky stalo

organickou součástí *RAF*. Velitel letectva exilového *MNO brigádní generál Alois Vicherek* se tak vlastně stal generálem bez vojenská. V dysfunkční dělbě odpovědnosti za činnost Československého letectva ve Velké Británii lze spatřovat další nárůst již zmiňované dřívější značné rivality obou Československých leteckých generálů a rovněž prohloubení osobní zášti *Aloise Vicherka* vůči *Karlu Janouškovi*, která se naplno projevila až později v poválečném období v osvobozeném Československu.

Jako respekt k Janouškově rychlosti a vstřícnosti při organizování Československého letectva ve Velké Británii, které vyústily ve velmi úspěšnou leteckou bojovou činnost, povýšil britský panovník, král *Jiří VI.*, dne 31. prosince 1940 *Karla Janouška* do hodnosti *Air Vice Marshal* (pozn.: *A/V/M.* – čs. ekv. *divizní generál*). Hned následující den mu udělil vysoké britské vyznamenání *Knight Commander of the Most Honourable Order of the Bath – KCB* (*Rytíř komandér nejctihodnějšího lázeňského řádu II. třídy*), které obdržel jako historicky jediný Československý letec. Čestné insignie tohoto řádu mu britský panovník předal osobně dne 20. května 1941 přímo v Buckinghamském paláci. Zůstává proto historickou zásluhou *Karla Janouška*, že Českoslovenští letci mohli v poměrně vysokém počtu zasáhnout do bitvy o Británii již v řadách svých národních jednotek – byť v podřízenosti *RAF*. Z národů okupované Evropy se totéž tehdy podařilo jedině podstatně početnějším Polákům.

Funkci generálního inspektora Československého letectva ve Velké Británii vykonával *A/V/M. RNDr. Karel Janoušek* plných pět let, až do dne 19. října 1945, přičemž byl dne 17. května 1945 povýšen do hodnosti *Air Marshal* (pozn.: *A/M.* – čs. ekv. *armádní generál*). Při svém působení v Londýně se *Karel Janoušek* mimo jiné zasloužil o zřízení složky meteorologické služby v rámci *Studijní skupiny Inspektorátu Československého letectva*. V poválečném období potom obdobným způsobem prosazoval nutnost vzniku příslušných, personálně dostatečně dotovaných, řídicích a provozních složek vojenské povětrnostní služby v přímé podřízenosti *Velitelství letectva Hlavního štábu*.

Do osvobozeného Československa se *divizní generál RNDr. Karel Janoušek* vrátil po řadě odkladů dne 13. srpna 1945 a v té době nepochybně a zcela logicky aspiroval přinejmenším na funkci velitele obnoveného Československého letectva. Výsledky a politický význam činnosti letectva ve Velké Británii dávaly těmto aspiracím reálný podklad. Do této funkce však *Ministr národní obrany, divizní generál Ludvík Svoboda*, na návrh *Náčelníka hlavního štábu MNO, divizního generála Bohumila Bočka*, naopak již dne 29. května 1945 jmenoval *Janouškova* dřívějšího rivala a oponenta, *divizního generála Aloise Vicherka*, který se do vlasti vrátil přes Sovětský svaz a který byl pro nastupující vojensko-politickou orientaci v Československu přijatelnější. *Janouškovy* nesporné válečné zásluhy však v té době ještě nešly zcela pominout a tak byl dne 20. října 1945 ustanoven do funkce *Podnáčelník hlavního štábu pro zvláštní úkoly*. V té době, poznamenané rostoucí politizací všech složek společnosti, vstoupil do *Československé strany sociálně demokratické*. Zcela jistě za tímto krokem byla i rodinná tradice, neboť jeho otec byl jedním z jejich zakládajících členů v Přerově.

Dne 15. února 1947 byl jmenován do nově vzniklé funkce *Zatímní inspektor protiletecké ochrany hlavního štábu*, kde mohl alespoň částečně zúročit své značné zkušenosti z doby 2. světové války ve Velké Británii, která již v té době disponovala výkonným systémem včasného varování a veškerými obrannými prostředky proti vzdušnému napadení. V Československu se podobný systém teprve rodil a uspokojivě byl vyřešen až za úplně jiné vojensko-politické situace v 50. letech. Ve funkci však měl jen minimum pravomocí. Byla to jeho poslední vojenská funkce, v níž setrval pouhý rok. Jeho nadřízený, *divizní generál Bohumil Boček*, dne 15. října 1947 v jeho kvalifikační listině v rubrice

„Upotřebitelnost“ uvedl: „V administrativě, pro svůj postoj není vhodný pro velitelské místo“.

Po únorových událostech roku 1948 se stal jednou z prvních obětí nastupujících vojensko-politických poměrů. Již dne 28. února 1948 byl odeslán na „zdravotní dovolenou“, která měla trvat až do dalšího rozhodnutí. Zároveň byl postaven mimo službu. Snažil se proto o uplatnění alespoň v civilním letectví a záhy mu bylo v kanadském Montrealu nabídnuto místo v rámci ICAO (Mezinárodní organizace civilního letectví), na jejímž založení se v prosinci roku 1944 sám spolupodílel. Tehdejší náčelník 5. oddělení (obrného zpravodajství) Hlavního štábu, plukovník Bedřich Reicin, do jehož kompetence podobné žádosti o výjezd do zahraničí v té době spadaly, však Janouškův odjezd kategoricky odmítl.

Po tomto zamítnutí se Karel Janoušek dostal do takřka bezvýchodné situace, když se ve svých necelých 55 letech se ocitl v životní krizi. Za nastalé bezvýchodné situace, když selhaly pokusy o legální řešení, začal proto uvažovat o ilegálním odchodu do zahraničí, na kterém se předběžně dohodl s několika dalšími důstojníky, bývalými příslušníky československého letectva z Velké Británie, kteří se ocitli v obdobné situaci. Tehdy však ještě netušil, že jeho „ilegální odchod“ plánovalo i 5. oddělení (obrného zpravodajství) Hlavního štábu, které hledalo záminku k Janouškovu zatčení.

Dne 30. dubna 1948 byl zatčen na útěku, který byl vyprovokován agentem obranného zpravodajství. Po svém zatčení při svém výslechu uvedl: „Prohlašuji na svoji čest a svědomí, že jsem neměl v úmyslu spolupracovat s kteroukoli ilegální organizací, že to pokládám, jak jsem výše uvedl, za amorální a zločinné a že jsem se chtěl výhradně žít poctivou prací, kterou jsem hledal v zaměstnání. Opakuji znovu, že důvodem mého odchodu bylo hlavně protestovat proti propouštění letců sloužících za války ve Velké Británii, což považuji za naprosto nespravedlivé.“

Formálně byl ke dni 1. června 1948 přeložen do výslužby a v následném soudním procesu byl dne 17. června 1948 Vrchním vojenským soudem v Praze odsouzen za nepřežžení a neoznámení trestných činů, zločin zběhnutí, zločin přípravy úkladů a zločin pokusu vojenské zrahy k: „...trestu smrti provazem, který se pro převahu polehčujících okolností mění na těžký žalář v trvání 18 (osmnáct) let, zostřený jednou za rok měsícem samovazby.“ Součástí rozsudku byla rovněž ztráta vojenské hodnosti a akademického titulu, všech československých vyznamenání a čestných občanských práv na dobu deseti let. Janoušek, ale i vojenský prokurátor se odvolali a proto byl případ předán Nejvyššímu vojenskému soudu v Praze, který na svém zasedání dne 30. prosince 1948 jeho stížnost zamítl jako zmatečnou a neodůvodněnou, zatímco stížnosti vojenského prokurátora naopak vyhověl.

Při novém hlavním líčení před senátem Státního soudu v Praze dne 9. února 1949 byl Karel Janoušek rovněž uznán vinným. Kromě degradace, ztráty akademického titulu, vyznamenání a čestných odznaků byl tentokrát odsouzen k těžkému žaláři na devatenáct let, zostřenému jednou za čtvrt roku tvrdým ložem. Proti vynesenému rozsudku se opět odvolal, avšak Nejvyšší soud v Brně dne 26. května 1949 toto rozhodnutí potvrdil, čímž rozsudek nabyl právní moci. Vlastní trest vykonával Karel Janoušek ve věznicích Plzeň-Bory, Opava, Leopoldov a Praha-Ruzyně. Za údajný pokus o útěk z vězení byl dne 28. března 1950 navíc odsouzen k doživotnímu žaláři, když se v té době nejednalo o prosté zvýšení dosavadního trestu, nýbrž o dva tresty na sobě nezávislé.

Na základě velké prezidentské amnestie byl dne 9. května 1960 propuštěn z výkonu trestu a ve vězení tak strávil plných dvanáct let a deset dní. Jelikož mu byl přiznán jen minimální důchod, hledal několik měsíců marně odpovídající zaměstnání a později začal pracovat jako inventurník v národním podniku

Textil v Praze. Po zajištění základních životních jistot začal usilovat o revizi svého případu a o společenské rehabilitaci, neboť nemínil na sobě: „...nosit punc vlastizrádce“, jak se sám vyjádřil: „Já jsem voják, byl jsem jím celým život i v kriminále a za Československo jsem bojoval v obou válkách. Chtěl jsem zpátky svou čest.“

Jeho první žádost ze dne 23. září 1964 zůstala ještě nevyslyšena. Příznivější podmínky pro revizi Janouškova případu přinesl až pokus o reformní společenské změny v roce 1968. V té době získal Vyšší vojenský soud v Příbrami důležité svědecké výpovědi některých aktérů dvacet let starých událostí z řad bývalých příslušníků 5. oddělení (obrného zpravodajství) Hlavního štábu. To vneslo do celého případu více světla, což z právního hlediska umožnilo revizi procesu. Současně do věci vstoupil i tehdejší pracovník Vojenského historického ústavu, armádní generál v. v. Ludvík Svoboda, který ve svém dopise ze dne 8. ledna 1968 dosvědčil, že v případě Karla Janouška šlo o provokaci a zároveň doporučil jeho společenskou rehabilitaci.

Na základě nových skutečností mohl proto senát Vrchního vojenského soudu v Praze dne 14. května 1968 přikročit ke zrušení rozsudku bývalého Státního soudu v plném rozsahu a usnesl se na obnově řízení před vyšším vojenským soudem v Příbrami. Ten zasedal ve dnech 4. a 5. července 1968 a definitivně Janouška zprostil obžaloby. Pro tehdejší rehabilitace však bylo charakteristické, že generálská hodnost Karlu Janouškovi navrácena nebyla. Navzdory svému vysokému věku, prožitým útrapám a těžce nemocen začal s přípravnými pracemi na svých pamětech. Zůstalo však jen při jejich projektu.

Dne 27. října 1971, jen tři dny před svými 78. narozeninami, RNDr. Karel Janoušek, bývalý britský Air Marshal a bývalý divizní generál Československé armády, v Praze zemřel. Pohřben byl dne 2. listopadu 1971 na libeňském hřbitově v Praze 8.

Teprve po listopadu 1989 mohl být RNDr. Karel Janoušek plně morálně „in memoriam“ rehabilitován. V rodném Přerově mu byla dne 30. dubna 1991 odhalena pamětní deska a jeho jméno nese i jedna z hlavních tříd v jeho rodišti. Od 18. března 1991 existuje ulice Generála Janouška rovněž v Praze 9 na Černém mostě. Nachází se nedaleko letiště Praha-Kbely, kde před 2. světovou válkou sídlily Letecké pluky 1 a 6, kterým Karel Janoušek kdysi velel. Vojenská hodnost divizní generál, kterou RNDr. Karel Janoušek nezískal zpět ani při revizi svého procesu v roce 1968, mu byla vrácena rozkazem prezidenta ČSFR ze dne 23. srpna 1990 a obdobným rozkazem ze dne 2. prosince 1991 byl dne 10. prosince 1991 povýšen do hodnosti armádní generál. Dne 8. května 1992 mu byl udělen Řád Milana Rastislava Štefánika II. třídy. V květnu roku 1993 byl 1. leteckému školnímu pluku v Přerově udělen čestný název „Generála Karla Janouška“.

Vyšší formální pocty pro vojáky, letce a rovněž propagátory letecké meteorologie fakticky neexistují.

10.3 PŮSOBENÍ ČESKÝCH A SLOVENSKÝCH VOJENSKÝCH METEOROLOGŮ V ZAHRANIČNÍM A V DOMÁCÍM PROTIFAŠISTICKÉM ODBOJI V DOBĚ 2. SVĚTOVÉ VÁLKY

10.3.1 ZAHRANIČNÍ PROTIFAŠISTICKÝ ODBOJ – ZÁPADNÍ SKUPINA

Českoslovenští vojenští meteorologové v době 2. světové války působili především v rámci britských Royal Air Forces. Podle posledních poznatků zde působilo nejméně šestnáct vojenských meteorologů nebo příslušníků leteckých meteorologických

jednotek. V některých případech se jednalo o bývalé příslušníky československé vojenské nebo civilní povětrnostní služby, případně rovněž o další československé vojáky, kteří s problematikou meteorologie přišli do styku až v době svého působení v zahraniční armádě. Při svém působení ve Velké Británii tito vojáci působili v rámci *Československého generálního inspektorátu* v Londýně, československých a britských perutí RAF, nebo jako meteorologický personál v rámci ženských pomocných vzdušných sil – WAAF (*Women's Auxiliary Air Force*).



Miloslav Štěpánek v roce 1940

Flight Lieutenant Miloslav Štěpánek (pozn.: F/Lt. – čs. ekv. kapitán) – narozen 18. června 1911 v Pasekách nad Jizerou (poblíž Rokytnice nad Jizerou). V roce 1933 byl přijat ke studiu do *Vojenské akademie* v Hranicích a jako poručík letectva byl vyřazen v červenci 1935. Ve funkci pilot pak byl přidělen k *Leteckému pluku 1*, kde na letišti v Praze-Kbelích sloužil až do poloviny roku 1939. V roce 1936 absolvoval kurz výcviku v povětrnostní službě u *Vojenského technického*

a leteckého ústavu MNO a při *Státním ústavu meteorologickém*. Od podzimu roku 1937 potom na letišti ve Kbelích zastával funkci *Velitel povětrnostní ústředny 1*. V době všeobecné mobilizace v září roku 1938 působil jako *Velitel hlavní polní povětrnostní ústředny 91 Velitelství letectva Hlavního velitelství operujících armád* ve Vyškově.

V létě roku 1939 přešel ilegálně hranice do Polska, kde se v Krakově připojil k československé vojenské skupině. V lodních transportech do Francie na něho nezbylo volné místo a tak spolu s dalšími československými letci pod velením *štábního kapitána Bohumila Lišky* vstoupil dne 29. srpna do polského vojenského letectva a byl přidělen na letiště v Deblinu. Jeho válečná činnost však skončila velmi brzy, v podstatě ještě dříve než vůbec mohla začít, neboť dne 2. září 1939 byl během německého bombardování tohoto letiště vážně zraněn, když na přechodnou dobu částečně oslepl a ohluhl.

V rámci probíhajících bojů v Polsku byl dne 18. září 1939 při ústupu na východ společně se skupinou dalších československých letců u Tarnopolu zajat Rudou armádou, následně deportován do Sovětského svazu, kde byl postupně internován v zajateckých táborech Suzdal a Oranky. Koncem června roku 1940 byl vybrán mezi skupinu československých vojáků, kteří měli posílit tehdy se formující československé vojenské letecké jednotky ve Velké Británii.

Dne 12. července 1940 zahájil přes Istanbul, Suez, a Kapské Město cestu do Liverpoolu ve Velké Británii, kam připlul dne 27. října 1940 a vstoupil do řad RAF. Avšak vlivem svých zranění utrpených v Polsku byl při vstupní lékařské prohlídce uznán na půl roku neschopným výkonu služby operačního pilota. V nejnižší důstojnické hodnosti *Pilot Officer* (pozn.: P/O – čs. ekv. poručík) byl dne 28. října 1940 přidělen k *Československému výcvikovému a náhradnímu leteckému tělesu – Cz. Depot* v Gosfordu, do jehož působnosti patřila realizace vlastního organizačního a technického zázemí československého letectva ve Velké Británii. S definitivní platností byl pro výkon služby operačního pilota superarbitrován dne 1. května 1941 jako „*Neschopen služby polní, jen služeb místních vlivem vady vzniklé konáním služby ve spojenecké armádě*“.

Za válečná zranění utrpená v Polsku v roce 1939 byl dne 25. května 1941 vyznamenán *Polským válečným křížem*, kterému dne 21. července osobně v londýnském hotelu Rubens



Udělení polského Válečného kříže dne 21. července 1941 – Miloslav Štěpánek stojí jako první dekorovaný z levé strany

předal *general dywizji Stanislaw Ujeski*, velitel polských jednotek RAF.

Miloslav Štěpánek byl v době své rekonvalescence v červnu roku 1941 nejprve dočasně přidělen k *Inspektorátu československého letectva* v Londýně. Protože nemohl létat, začal se věnovat tomu, co ho bavilo stejně intenzivně jako létání a to letecké meteorologii. Od 1. srpna 1942 byl ustanoven na funkci *Referent – meteorolog* v té době zřízené *Studijní skupiny Inspektorátu československého letectva*. Jeho úkolem bylo provádět studium nejrůznějších leteckých otázek a shromažďování meteorologických zkušeností všeho druhu použitelných při poválečném budování armády, vojenského letectva a povětrnostní služby, včetně přípravy příštích předpisů, výcvikových příruček a dalších materiálů a odborných studií. Dnem 1. října 1943 byl vyslán k *Air Ministry Unit for Course at Meteorological Training School (jednotce Hlavního velitelství letectva pro kurzy v meteorologické výcvikové škole)* na letišti v Kilburnu, kde absolvoval kurz pro letecké meteorology. Za účelem dalšího zdokonalení se v oblasti meteorologie byl dnem 12. ledna 1945 odeslán k *RAF Meteorological Station* v severoskotském Tainu. Následně byl dne 1. února 1945 přemístěn k *Headquarters 44. Groups for Meteorological training (Velitelství 44. skupiny meteorologického výcviku)* v Exeteru. Postupně se tak vypracoval ve vynikajícího meteorologického důstojníka a konec války jej potom zastihl jako hlavního meteorologa na základně *Czech Air Force Transport* v Harrow.

Po návratu do vlasti byl v červenci roku 1945 v hodnosti štábní kapitán ustanoven na systemizované místo *Starší referent povětrnostní služby Velitelství letectva Hlavního štábu*, když zároveň zastával funkci *Přednosta vojenské povětrnostní služby*. Později, již jako podplukovník, zastával místo *Přednosta skupiny povětrnostní služby* a od roku 1947 *Přednosta oddělení povětrnostní služby Velitelství letectva Hlavního štábu*. Zároveň začal externě studovat obor meteorologie na *Přírodovědecké fakultě University Karlovy*. Vlastní studium však bohužel již nestihl dokončit.

Koncem roku 1948 byl, podobně jako příslušníků západní skupiny zahraničního odboje, nejprve odeslán na „*zvláštní tříměsíční dovolenou*“, potom na „*dovolenou s čekáním*“ a následně propuštěn z armády. Následně byl zatčen a odsouzen ke ztrátě vojenské hodnosti a rovněž k výkonu trestu nepodmíněného odnětí svobody v délce trvání šest měsíců, který vykonal v letech 1949 až 50 ve věznici Plzeň-Bory.

Po svém propuštění byl donucen opustit Prahu a z toho důvodu se vystěhoval do obce Zlatá Olešnice. V průběhu padesátých

a počátkem šedesátých let byl sledován státní bezpečností. V rodném kraji se vrátil ke své původní profesi, výrobě textilu a stal se zaměstnancem národního podniku *Seba* v Tanvaldě. V těžkém období 50. let si však i přes veškerý útlak našel čas i na různé koníčky. Snad nejznámější a nejvýznamnější byla jeho pomoc pro vlastivědné muzeum ve Vysokém nad Jizerou, které v té době získalo vzácný pohyblivý mechanický betlém *Jana Metelky* ze Sklenařic, který byl však rozložen v bednách a nikdo si s ním nevěděl rady. *Miloslav Štěpánek* tehdy nabídl pomoc a pak téměř rok po pracovní době navštěvoval depositář muzea,



Mechanický betlém ve Vlastivědném muzeu ve Vysokém nad Jizerou

kde skládal vzácnou památku postupně dohromady a koncem roku 1958 se mu jí podařilo zprovoznit.

Miloslav Štěpánek, nositel *Polského válečného kříže*, *Československé medaile za chrabrost před nepřítelem*, *Československé vojenské medaile za zásluhy I. stupně* a dalších ocenění zemřel v Tanvaldě dne 24. září 1979 ve věku 68. let.

Dne 13. září 1991 byl rozhodnutím *Centrální rehabilitační komise federálního ministerstva obrany*, společně s dalšími příslušníky československých leteckých jednotek ve Velké Británii, morálně rehabilitován a povýšen do vojenské hodnosti plukovník ve výslužbě.

Památka *Miloslava Štěpánka*, která byla v minulosti v rámci vojenské meteorologické a letecké komunity prakticky zapomenuta, byla tak dodatečně společensky očistěna a nejen díky „jeho“ betlému, který návštěvníci muzea mohou obdivovat dodnes, žije dál. Osobnost plukovníka *Miloslava Štěpánka* tak zůstává příkladem svým novodobým následníkům z řad nejen vojenské hydrometeorologické služby.



Místo posledního odpočinku prvního přednosty vojenské povětrnostní služby po 2. světové válce, plukovníka Miloslava Štěpánka v Pasekách nad Jizerou

Squadron Leader Erich Bradshaw Kraus (pozn.: *S/Ldr.* – čs. ekv. *major*) – narozen 23. března 1912 v Liberci. Po absolvování studii na střední internátní škole ve Švýcarsku maturoval v roce 1930 na libereckém reálném gymnáziu. Následující dva roky studoval obchodní školu ve Vídni a jeden rok textilní školu v německém Aachenu.



Erich B. Kraus na letišti ve Wicku u 1406. Meteorological Flight v roce 1941

Po návratu do vlasti se v roce 1933 zapsal ke studiu archeologie na *Univerzitě Karlově* v Praze. Záhy však jeho zájem upoutala meteorologie a klimatologie, které začal studovat pod vedením profesora *PhDr. Františka Hanzlíka* a *RNDr. Zdeňky Sekery*. Oba pedagogové mu ještě během studia, vzhledem k jeho velkému talentu, pomohli k získání později velmi důležitých kontaktů v rámci vědecké meteorologické komunity ve Velké Británii a Norsku. *Erich Kraus* se aktivně věnoval bezmotorovému létání, vlastnil pilotní průkaz a rovněž byl československým reprezentantem ve sjezdovém lyžování na světové universiádě v roce 1937.

Studia z důvodu nastupujícího fašismu nedokončil a jako syn německého otce a české matky (oba židovského původu), která zemřela v roce 1923, emigroval dne 5. října 1938 do Norska. Jeho otec, výrobce módního jemného textilního zboží a majitel několika mechanických textilních továren v severních Čechách, v té době emigroval do Austrálie. Po své emigraci působil *Erich Kraus* v Bergenu jako stážista u jednoho z tvůrců moderní světové meteorologie *Dr. Jacoba All Bonnevie Bjerknese*.

V době ohrožení Norska odešel v březnu roku 1940 do Francie, kde nastoupil jako letecký meteorolog do francouzského vojenského letectva. Po porážce Francie v červnu evakuoval lodí z přístavu Séte do Velké Británie, kde byl čtrnáct dní jako podezřelý cizinec internován ve věznici v Pentonville. Propuštěn byl na přímluvu *Dr. Ernesta Golda*, zástupce ředitele *UK Meteorological Office*, a v té době mu bylo nabídnuto stát se příslušníkem meteorologické služby jednotek *RAF Volunteer Reserve* (dobrovolných záloh královských vzdušných sil). Na podzim roku 1940 nastoupil *Pilot Officer Erich B. Kraus* (pozn.: *P/O.* – čs. ekv. *poručík*) se souhlasem československého exilového prezidenta *Edvarda Beneše* jako meteorologický důstojník k *Velitelství 4. bombardovací skupiny RAF* v Yorku.

V té době napsal dopis *siru Nelsonu Johnsonovi*, řediteli *UK Meteorological Office*, kterého upozornil na skutečnost, že pro zajištění vyšší kvality předpovědí počasí vydávaných k zabezpečení leteckých a námořních operací především strategického významu citelně chybí pravidelná meteorologická data a informace především z oblastí středního a severního Atlantiku. V té souvislosti zároveň navrhl zřídit v rámci *RAF* zvláštní letecké jednotky určené k provádění dálkového meteorologického průzkumu. Předložený návrh byl podpořen hlavním meteorologem bombardovací skupiny *Group Captainem Robertem G. Veryardem* (pozn.: *G/Cpt.* – čs. ekv. *plukovník*) a rovněž jejím velitelem *Air Vice Marshalem Arthurem Coninghamem* (pozn.: *A/V/M* – čs. ekv. *divizní generál*). V neposlední řadě návrh doporučil člen *Královské společnosti* a *Královské rady* profesor *Frederick Alexander Lindemann*, který zastával funkci hlavního poradce britského ministerského předsedy *Winstona Churchilla* pro záležitosti vědeckých aspektů vedení války. Konečný projekt *Erich Kraus* tehdy zpracoval společně s *Dr. Ernestem Goldem* a dostal od *Air Ministry* prakticky volnou ruku pro jeho realizaci.

Erich Kraus vypracoval návrhy letových tratí dálkových vzdušných průzkumů počasí, navrhl příslušnou metodiku a potřebné přístrojové vybavení, shromáždil potřebné letové osádky a rovněž řídil odborný výcvik palubních meteorologických pozorovatelů a operátorů meteorologických přístrojů. V období od března do konce roku 1941 tak byly na základě jeho návrhu zřízeny a začaly působit 1401., 1402., 1403., 1404., 1405. a 1406. *Meteorological Flight* (meteorologická letka), které byly organizačně začleněny v rámci tehdejších foto-průzkumných perutí RAF. Tyto jednotky byly dislokovány na území Anglie, Severního Irsku, Skotska, Islandu a Gibraltaru, přičemž byly vyzbrojeny převážně letouny *Bristol-Blenheim IV* a *Supermarine Spitfire Mk. IIs*.



Letové tratě a prostory dálkových průzkumů počasí RAF v roce 1941

Erich Kraus byl v květnu roku 1941 ustanoven velitelem 1404. *Meteorological Flight* v Saint Eval. Během osmi měsíců nalétal za účelem dálkového průzkumu počasí více než 400 operačních hodin. Od konce roku 1941 působil u *Coastal Command RAF* (Velitelství pobřežního letectva) v Northwoodu, kde působil jako meteorologický důstojník a zároveň se podílel na výstavbě dalších jednotek dálkového leteckého meteorologického průzkumu. Některé původní meteorologické letky byly v letech 1942 až 1943 reorganizovány na samostatné 517. až 521. *Meteorological Reconnaissance Squadron RAF* (meteorologické průzkumné perutě) dislokované v St. Eval, Tiree, Wicku, Gibraltaru a Dockingu. Zároveň vznikaly další 1407. až 1416. *Meteorological Flight* (meteorologické letky), které postupně působily na Maltě, Středním východě, Africe, Indii, jihovýchodní Asii a Číně.

Od léta roku 1942 zastával Erich Kraus funkci *Hlavní meteorolog* a rovněž *Palubní navigátor* u 540. *Photographic Reconnaissance Squadron RAF* (foto-průzkumné perutě) v Bensonu, kde působil až do června roku 1945. V souvislosti s jeho působením u této jednotky není bez zajímavosti připomenout jeden operační let, který dne 13. října 1943 absolvoval nad územím okupované Evropy s letounem *Mosquito Mk. IX LR 422*, pod velením člena britské královské rodiny *Wing Commandera Malcoma Douglase-Hamiltona* (pozn.: *W/Comdr.* – čs. ekv. *podplukovník*).

Více než 5 hodin trvající a 2 000 km dlouhý průzkumně-fotografický let byl proveden po plánované trati z Bensonu přes Holandsko, Německo, Protektorát Čechy a Morava, Rakousko, Jugoslávii, Itálii, s mezipřistáním na Maltě a dále přes Gibraltar zpět do Bensonu. Hlavním úkolem bylo provést fotografický průzkum letišť a nádraží podél celé trati letu. Nad územím okupované

vlasti provedla osádka snímkování cílů v oblasti Prahy, Kolína, Pardubic, Chocně, Olomouce a Uherského Hradiště. Při letu nad územím Itálie byla osádka donucena v důsledku vysazení jednoho z motorů provést nouzové přistání. V ten den naštěstí italská vláda vyhlásila válku Německu a tak po provedení opravy mohli dále pokračovat na Maltu. Po návratu z průzkumného operačního letu vytvořil Erich Kraus ze snímků pořízených nad územím okupované vlasti fotografickou mozaiku, kterou jako dárek zaslal prezidentu *Edvardu Benešovi*. Zároveň se tak stal prvním československým letcem, který na straně spojenců přeletěl během denní doby nad územím okupovaných Čech a Moravy a pořídil zpravodajsky cenné letecké snímky.

Léto roku 1945 zastihlo *S/Ldr. Ericha B. Krause* u 1416. *Meteorological Flight 684. Photographic Reconnaissance Squadron RAF* nejprve v Saigonu a později v čínském Kunmingu, kde se podílel na organizaci dálkových průzkumů počasí v tichomoří a nad územím Japonska.

Po svém návratu do vlasti obhájil v dubnu roku 1946 na *Univerzitě Karlově* v Praze u *profesora PhDr. Stanislava Hanzlíka* disertační práci na téma „*Několik příspěvků k fyzice neforentálních zvrstvených oblaků*“ a získal titul *RNDr.*

V roce 1947 se Erich B. Kraus, společně se svým otcem, který se po návratu z emigrace v roce 1945 stal významným představitelem *Židovské obce* v Praze, vystěhoval do Austrálie. Zde začal působit jako výzkumný pracovník u *Commonwealth Scientist and Industrial Research Organization* (Vědecká a průmyslová výzkumná organizace britského společenství) v Melbourne a v té době začal v Modrých horách provádět pokusy s umělým vyvoláním deště pomocí suchého ledu a jodidu stříbrného. Později v roce 1949 přednášel na *univerzitě* v Sydney problematiku dynamiky kapalin. Od roku 1950 působil v Coomě v Novém jižním Walesu ve výzkumné, projekční a dozorčí organizaci *Australian Snowy Mountains Hydroelectric Authority* (Hydroelektrárenský úřad australských Sněžných hor), kde se zabýval meteorologickými a klimatickými aspekty výstavby a provozu vodních elektráren.

V období let 1959 až 1967 získal stipendijní pobyt v *Oceanographic Institution* (Oceánografický ústav) ve Woods Hole, stát Massachusetts v USA, kde se v *Oceánografickém a meteorologickém oddělení* věnoval otázkám modelování vzniku, vývoje a pohybu tornád. Následně začal působit jako profesor a ředitel *Ústavu pro studium oceánu a atmosféry* při *univerzitě* v Miami na Floridě. Jeho kariéra pedagoga a vědce se dále úspěšně rozvíjela. Patřilo k ní řízení dvou ústavů pro pokročilé studie *NATO* v Italském Terstu a v Cargese na Korsice a rovněž funkce poradce *UNESCO* pro záchranu Benátek před zaplavením vodami Jaderského moře.

Po svém odchodu do starobního důchodu v roce 1981 působil na *univerzitě* v Coloradu, *univerzita* v Belgickém Liege mu udělila titul „*doctor honoris causa*“ (čestný doktor), zároveň přednášel v Austrálii a Rakousku. Rovněž zastupoval ministerstvo zahraničních věcí USA při jednání o regionálních problémech Indického oceánu. V říjnu roku 1994 vydalo nakladatelství *Oxford University Press* jeho nejznámější vědeckou publikaci pod názvem „*Atmosphere-Ocean Interaction*“ (Vzájemné působení atmosféry a oceánu). Československo navštívil pouze jednou, krátce v roce 1968. Počátkem nového tisíciletí žil se svojí manželkou, mimo jiné bývalou sekretářkou *Winstona Churchilla*, v horách ve státě Oregon v USA.

Profesor meteorologie a fyzické oceánografie *RNDr. Erich Bradshaw Kraus Ph.D.*, čestný člen *American Meteorological Society* (Americké meteorologické společnosti) zemřel v roce 2004 ve věku 92 let.

Flight Lieutenant RNDr. František Ondrůj (pozn.: F/Lt. – čs. ekv. kapitán) – narozen 14. prosince 1897 v Průhoncích u Prahy jako syn *Františka* a *Aloisie Ondrůjových*. Školní docházku zahájil v moravském Bzenci a potom pokračoval v Kyjově, kde jeho otec působil od roku 1907 jako ředitel *Zemské zimní hospodářské školy*. Po maturitě na osmiletém gymnáziu ve Strážnici zahájil v roce 1916 první ročník studia medicíny na brněnské universitě.

Jako domobranec se statutem jednoročního dobrovolníka absolvoval v období od října 1915 do října 1916 základní telegrafický výcvik u *Pěšího pluku 3* v Kroměříži. Následně byl až do července 1917 přidělen jako chemický laborant do lékárny brněnské záložní vojenské nemocnice. Druhý ročník studia zahájil na podzim roku 1917 ve Vídni, kde sloužil u strážní setniny a později jako administrativní síla na *12. oddělení ministerstva války*. Třetí ročník začal v Praze, kam byl po řádném odvodu v září 1918 přeložen do *Školy důstojníků zásobovací služby v záloze*. Zde jej také v hodnosti svobodník zastihl 28. říjen 1918 a vojenská přísaha věrnosti nově vzniklé Československé republice na Staroměstském náměstí. V roce 1919 zahájil v Praze studium čtvrtého ročníku medicíny, které avšak po absolvování osmého semestru ukončil. Místo toho v období od 1. ledna do 31. července 1920 úspěšně absolvoval *I. československou školu pro důstojníky v záloze* a k 1. srpnu 1920 byl povýšen do hodnosti podporučík hospodářské služby v záloze.

Na podzim téhož roku zahájil studia meteorologie a klimatologie na *Universitě Karlově* v Praze, která dokončil v roce 1926 a po úspěšných rigorózních zkouškách získal titul doktor přírodních věd – *RNDr.* V té době začal působit jako *Koncipista* a od roku 1931 jako *Komisař Státního meteorologického ústavu*. Zároveň se aktivně věnoval bezmotorovému létání a stal se držitelem pilotního průkazu. Na podzim roku 1936 byl zvolen předsedou *Branné sekce meteorologické V. odboru pro brannou geografii Vojenského ústavu vědeckého*, kde se až do roku 1939 společně s dalšími řádnými a korespondenčními členy sekce zabýval otázkami meteorologických výzkumů ve prospěch obrany státu.

V roce 1938 mu byla, vzhledem k jeho dosavadní civilní profesi, změněna jeho vojenská odbornost na *důstojníka leteckého zbrojnictva v záloze*, když tehdy do této kategorie rovněž spadal personál vojenské povětrnostní služby. O jeho případném působení v rámci Československé armády v době všeobecné mobilizace v září roku 1938 nejsou v současné době známy žádné bližší podrobnosti.

Dne 22. srpna 1939 odešel z okupované vlasti do Francie. Zde byl dne 28. srpna presentován ve *Výcvikovém táboře československých vojsk* v Agde, dne 21. listopadu byl v Marseille odveden do československé zahraniční armády jako nadporučík v záloze a od 23. ledna 1940 zařazen do *Letecké skupiny Týlové náhradní roty*. Od 14. června byl přeřazen k *Doplňovacímu středisku československého letectva* na letišti Bordeaux-Mérignac. Po vyhlášení francouzsko-německého příměří dne 17. června, společně s dalšími důstojníky pod velením *štábního kapitána Ferdinanda Seckého*, letecky evakuoval do Velké Británie, kde byl dne 17. července 1940 presentován u *Cz. Depot (Československého výcvikového a náhradního leteckého tělesa)* v Gosfordu.

Pilot Officer RNDr. František Ondrůj (pozn.: P/O. – čs. ekv. poručík) byl dne 2. srpna převeden k *RAF*, kde byl ustanoven na funkci *Meteorologický důstojník*. Po základním zaškolení a seznámení se s anglickým jazykem, když do té doby ovládal „pouze“ němčinu a francouzštinu, nastoupil dne 27. prosince 1940 k *RAF Meteorological Station* v Honingtonu, kde byla v té době rovněž dislokována československá *311. bombardovací peruť RAF*. Jejím kmenovým příslušníkem se stal dne 25. května 1941 a začal působit jako její *Hlavní meteorolog* a zároveň jako *Palubní navigátor a Radista*.

František Ondrůj byl s největší pravděpodobností jediným československým meteorologem, který se v době 2. světové války aktivně podílel na sestřelení německého bojového letounu. Dne 10. září 1942 posádka bombardovacího letounu *Wellington Mk.IC*, číslo letounu DV 883 od *1429 COTF (Cz. Operation Training Flight – Čs. letka operačního výcviku)* ve 22:55 hod sestřelila v prostoru cca. 8 km západně od Düsseldorfu německý těžký noční přepadový stíhací letoun *Messerschmitt Bf-110*. Členem letové osádky československého bombardéru pod velením *Warrant Officer Rudolfa Nedomy* (pozn.: W/O. – čs. ekv. štábní praporčík) byl v té době i *Pilot Officer RNDr. František Ondrůj*, který zde byl zařazen jako palubní navigátor a radista.

V únoru roku 1943 byl opět převelen k jednotkám meteorologické služby *RAF* a až do 24. května 1945 vykonával funkci *Hlavní meteorologický důstojník* u několika *RAF Meteorological Stations*. Společně s československou *311. bombardovací perutí RAF* prošel letecké základny *RAF* v Talbenu, Beaulieu, Predanmack a Tain, kde působil jako vedoucí meteorolog pro všechny letecké jednotky tam dislokované. Dne 21. srpna 1944 byl zároveň přidělen na výpomoc k londýnskému *Air Ministry Unit for temporarily duty with D.M.O. (jednotce hlavního velitelství letectva jako občasné zastupující meteorologický důstojník)*.

Dne 28. října 1944 byl exilovým ministerstvem národní obrany, u příležitosti vzniku Československé republiky, povýšen do hodnosti *štábní kapitán leteckého zbrojnictva v záloze*. Od 24. května 1945 působil v rámci *Československého výcvikového a náhradního leteckého tělesa – Cz. Depot* v Gosfordu, kde se připravoval na návrat do osvobozené vlasti. Avšak již dne 10. června byl přidělen k *Air Ministry Unit for duty with S.M.O. (Jednotce hlavního velitelství letectva jako štábní meteorologický důstojník)*, kde byl demobilizován dne 18. prosince 1945. Počátkem roku 1946 se vrátil do Československa, na vlastní žádost byl ministerstvem národní obrany dne 15. května propuštěn do zálohy, avšak do poválečné činnosti obnovené československé vojenské, nebo civilní povětrnostní služby se již nijak nezapojil.

Určité světlo k objasnění této skutečnosti může vnést dokument *Velitelství letectva hlavního štábu MNO* pod názvem „*Prozatímní návrh na organizaci vojenské povětrnostní služby*“ čj. 3157 dův. let., ze dne 16. října 1945, který veliteli letectva *diviznímu generálovi Aloisi Vicherkovi* předložil tehdejší přednosta vojenské povětrnostní služby *štábní kapitán Miloslav Štěpánek*. V části dokumentu pojednávající o naléhavé potřebě zajistit odborníky pro vojenskou povětrnostní službu je uváděno: „*RNDr. Ondrůj, který po celou dobu války byl zařazen v britské povětrnostní službě, se doposud nevrátil z Anglie a jelikož jsou mu velice dobře známy poměry ve Státním meteorologickém ústavu, kteréhož byl zaměstnancem před válkou, nehodlá v nejnější době s ním spolupracovati.*“

O dalších životních osudech a pracovním působení *RNDr. Františka Ondrůje* nejsou v současné době k dispozici téměř žádné relevantní informace. Za svoji odbojovou činnost byl vyznamenán *Československou vojenskou medailí za zásluhy I. stupně, Československou medailí za chrabrost před nepřítelem, Československou pamětní medailí se štítkem V. B.*, britskou pamětní medailí *Star 1939–1945* a dalšími pamětními vojenskými medailemi. Podle nepotvrzených informací byl údajně po roce 1948 nezákonně perzekuován a v 50. letech rovněž vězněn. Tato skutečnost by, kromě jeho válečného působení v řadách britských *RAF*, s největší pravděpodobností mohla souviset s osobou a rodinou jeho sestry *Ludmily Ondrůjové*, provdané *Velínské* (nar. 1905), která byla profesorkou *Školy vysokých studií pedagogických* v Praze, kde byla představitelkou směru psychologického zdůvodnění výuky tělesné výchovy. Dne 15. listopadu 1930 se provdala za významného československého

vědce v oblasti psychologie a pedagogiky *PhDr. Doc. Stanislava Velinského*. V roce 1948 oba emigrovali z Československa a potom postupně žili ve Spolkové republice Německo, Kanadě, USA a nakonec ve Velké Británii v Oxfordu, kde i nadále významně působili ve svých původních vědeckých oborech.

František Ondrůj zemřel v Praze dne 1. ledna 1963 jako svobodný a bezdětný v naprostém zapomnění ve věku 66 let.

Dne 13. září 1991 byl rozhodnutím *Centrální rehabilitační komise federálního ministerstva obrany*, společně s dalšími příslušníky československých leteckých jednotek ve Velké Británii, morálně rehabilitován a povýšen do vojenské hodnosti plukovník ve výslužbě.



Jiří Mráz
na přelomu
30. a 40. let

Pilot Officer Jiří Mráz (pozn.: *P/O.* – čs. ekv. *poručík*) – narozen 23. března 1922 v Chocni jako syn továrníka *Ing. Jaroslava Mráze* a jeho manželky *Marie*, rozené *Paďourové*, která byla smíšeného židovského původu a jejíž otec, *Jindřich Paďour*, byl před 1. světovou válkou poslancem v tehdejší rakousko-uherském parlamentu.

V roce 1918 byla založena *Strojírna Ing. Jaroslava Mráze* v Chocni, která vyráběla různé zboží, opravovala úzkokolejné lokomotivy a ve 30. letech zahájila produkci chladírenských zařízení. Na jaře roku 1935 začala v Chocni

výroba motorových letadel, když zde byla za tímto účelem dne 1. dubna založena letecká továrna *Ing. P. Beneš a Ing. J. Mráz, továrna na letadla Choceň*, kterou společně s *Jaroslavem Mrázem* založil známý *Ing. Pavel Beneš*, jenž již dříve stál rovněž u zrodu výroby letadel v letňanské *Avii* a karlínské *ČKD-Praga*. Podnik se specializoval na lehká sportovní a cvičná letadla, jejichž tvůrcem byl *Beneš*, zatímco *Mráz* se staral o obchodní záležitosti.

V srpnu 1939 v obavě z blížící se války a možné rasové persekuce byl *Jiří Mráz* (17 let) spolu se svojí mladší sestrou *Magdalénou* (15 let) odeslán rodiči do relativního bezpečí ostrovní Velké Británie, kde se o ně měl postarat rodinný přítel *Josef Daněk*. Nejmladší sestra *Jaroslava* (4 roky) zůstala s rodiči doma v Chocni.

Ve Velké Británii *Jiří Mráz* nejprve dokončil studium na vyšší technické škole *Imperial College* v Londýně, kde získal titul *bakalář* v oboru přírodních věd ve strojírenství. Sestra *Magdaléna* v té době pracovala jako pomocná kancelářská síla pro Československou exilovou vládu v Londýně.

Dne 6. srpna 1943 *Jiří Mráz* dobrovolně vstoupil do *RAF*, kde nejprve vykonával funkci *ošetřovatel letadel (letecký mechanik)* u československé *310. a 312. stíhací letecké peruti RAF*.

Od poloviny roku 1944 potom působil ve funkci *Meteorological Officer 134. Czech Air Fighter Wing (Meteorologický důstojník 134. československého stíhacího leteckého křídla)*, v jehož sestavě tehdy operovaly československá *310., 312. a 313. stíhací letecká peruť RAF*. Za účelem zvýšení odborné kvalifikace byl dne 15. března 1945 odeslán k *Air Ministry Unit for Course at Meteorological Training School (jednotce ministerstva letectví pro kurzy v meteorologické výcvikové škole)* na letišti v Kilburnu. Po skončení války krátce působil jako *Referent – meteorolog Studijní skupiny meteorologické Inspektorátu československého letectva* v Londýně.

Po návratu do vlasti dne 24. srpna 1945 se *Jiří Mráz* krátce zapojil do budování obnovené vojenské povětrnostní služby a dnem 1. ledna 1946 byl v hodnosti *nadporučík* ustanoven na nově zřízené systemizované místo *Důstojník pro meteorologii*

1. oddělení štábu (operačního) v rámci operačního *Velitelství letecké oblasti 2* v Českých Budějovicích.

Na základě *prezidentského dekretu č. 100/1945 Sb.* ze dne 24. října 1945 „*O znárodnění dolů a některých průmyslových podniků*“ a na něj navazující *Vyhlášky ministerstva průmyslu č. 155 ze dne 27. října 1945* byla téhož dne, mimo jiných podniků, rovněž znárodněna a zestátněna firma *Ing. Mráz továrna na letadla v Chocni*, která byla do té doby většinou vlastněna jeho otcem. V roce 1939 byla továrna převzata německou okupační správou a jako akciová společnost byla na přelomu let 1939/40 přejmenována na *Ing. J. Mráz, Flugzeugfabrik*. V dalším válečném období nadále továrna pokračovala ve výrobě nejrůznějších druhů letadel pro potřeby německé *Luftwaffe* (například v roce 1943 prováděla úpravy trupů letounů *Focke-Wulf Fw 58 C Weihe* pro účely dálkového vzdušného meteorologického průzkumu).

Na základě *prezidentského dekretu č. 5/1945 Sb.* ze dne 19. května 1945 „*O národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů*“, byla na choceňskou leteckou továrnu, jako na jeden z klíčových podniků obnovovaného leteckého průmyslu, dne 14. července 1945 uvalena prozatímní národní správa v čele s určeným *národním správcem Ing. Zdeňkem Rubličem*.

V té době byl *Ing. Jaroslav Mrázovi* nejprve zakázán vstup do vlastní továrny a později byl zatčen a několik týdnů vazebně vězněn. Továrna byla po svém následném znárodnění zestátněna a po dalším složitém organizačním vývoji byla v pozdějším období přejmenována na *Orličan n. p. Choceň*.

Dne 29. března 1946 byl *nadporučík Jiří Mráz* na vlastní žádost z důvodů složité rodinné situace propuštěn z činné vojenské služby.

V dalším období až do roku 1949 pracoval jako strojní inženýr v bývalé německé továrně na výrobu válečných součástek (pozdějším *Agrostroji*) v Hrádku nad Nisou, kde jeho otcí *Ing. Jaroslav Mrázovi* bylo nabídnuto místo národního správce a v té době zde byla zahájena výroba zemědělských strojů na lisování slámy a sena, probíhal vývoj ručních tkalcovských strojů, malých dieslových motorů a mechanických nůžek na střihání plechu.

Koncem roku 1946 potom jako tlumočnick doprovázel svého otce na jeho služební cestě do USA, kam byl *Jaroslav Mráz* vyslán tehdejšími ministrem průmyslu *Bohumilem Laušmanem* za účelem seznámení se s novými technologiemi, zjištění možných obchodních příležitostí a získání nabídky na vývoz zemědělských strojů.

Dne 25. ledna 1947 se oženil s *Miladou Barborou*, rozenou *Bláhouvou* a z manželství se později marodili děti *Magda* a *Jerrold Jaroslav Mrázovi*.

Únorové události roku 1948 znamenaly definitivní konec soukromého podnikání rodiny *Mrázů*.

V listopadu 1948 byl *Ing. Jaroslav Mráz* znovu zatčen a následně vazebně vězněn. Později byl po svém propuštění nuceně zaměstnán v kladenských hutích, kde však namáhavá práce v horším hutnickém provozu nepřídala jeho podlomenému zdraví a v důsledku onemocnění rakovinou plic zemřel v roce 1953.

Starší dcera *RNDr. Magdaléna Mrázová*, provdaná *Kronďlová*, po roce 1968 ilegálně emigrovala spolu s manželem *MUDr. Antonínem Kronďlem* a mladším synem do Kanady, kde potom působila jako mezinárodně uznávaný odborník na oddělení výzkumu výživy a stravování při fakultě výzkumu potravin na Univerzitě v Torontu. V té době se společně se svým manželem stala objektem agenturního vyšetřování československé *StB*. V současné době (březen 2017) se ve svých 93 letech stále aktivně angažuje v krajanských spolcích československých emigrantů a nadále působí jako emeritní profesorka *University Toronto*.

Bližší podrobnosti o poválečném osudu mladší dcery *Ak. arch. Jaroslavy Mrázové* nejsou v současné době známy. Počátkem 70. let se z důvodu emigrace rodiny starší sestry do Kanady a vystěhování rodiny bratra do USA stala předmětem zájmu a nátlaku československé StB. Od 2. listopadu 1972 byla nejprve agenturně a kontrarozvědně rozpracovávána a od 1. března 1973 byla evidována pod krycím jménem „*Slávka*“ jako tajný spolupracovník StB v kategorii *Kandidát tajné spolupráce*, která byla dne 20. září změněna na kategorii *Agent* pod stejným krycím jménem.

Jiří Mráz v roce 1949 dokončil vysokoškolské studium při ČVUT v Praze a získal titul *strojní inženýr*. V té době začal pracovat jako projektový inženýr ve *Stavoprojektu* Bratislava, kde působil až do roku 1952. Potom až do roku 1961 byl zaměstnán jako odborný asistent na *Střední technické škole* v Chomutově. V následujícím období až do roku 1967 zastával funkci konstruktér ve strojírenské továrně *Škoda Ostrov* nad Ohří, kde se podílel na výrobě trolejbusů.

V roce 1967 se *Ing. Jiří Mráz* s manželkou a oběma dětmi legálně vystěhoval do USA a zde až do roku 1969 pracoval jako řadový projektant u *M. W. Kellogg Company* se sídlem v New York City. V následujícím období působil jako inženýrský a projektový ředitel při *National Forge Company*, nejprve v letech 1970 až 1985 v Irvine ve státě California a následně až do roku 1987 v Andoveru ve státě Massachusetts. Od roku 1987, po svém odchodu do starobního důchodu, až do současnosti (březen 2017) aktivně působí *Ing. Jiří Mráz* i ve věku 95 let jako licencovaný a registrovaný soukromý konzultant v oboru odborných strojně-technických služeb v Chesteru ve státě New Hampshire.

Během svého pobytu v USA se *Ing. Jiří Mráz* stal významným a odborně uznávaným členem-korespondentem *American Society of Mechanical Engineers (Americké společnosti strojních inženýrů)* a je rovněž držitelem státního technického patentu USA v oblasti řízení procesů vytápění a chlazení vysokotlakých technických systémů.

Dne 13. září 1991 byl *Ing. Jiří Mráz* rozhodnutím *Centrální rehabilitační komise federálního ministerstva obrany*, společně s dalšími příslušníky československých leteckých jednotek ve Velké Británii, morálně rehabilitován a povýšen do vojenské hodnosti *major ve výslužbě*.

V roce 1993 byla část továrny *Orličan n. p.* v Chocni v rámci tehdy probíhajících restitucí poválečně znárodněného majetku vrácena potomkům původního majitele. V té souvislosti byly v červnu téhož roku založeny *Strojírny Mráz Choceň s. r. o.* V jejich čele od té doby až do současnosti (březen 2017) stojí *Ak. arch. Jaroslava Mrázová* – nejmladší dcera původního majitele *Ing. Jaroslava Mráze* a *Jerrold Jaroslav Mráz* – syn bývalého československého meteorologa britských *RAF* *majora Ing. Jiřího Mráze* – syna původního majitele.



Flying Officer Leonard Revilliod

Flying Officer Leonard Revilliod

(pozn.: *F/O.* – čs. ekv. *nadporučík*) – narozen 26. července 1922 v Montreux ve Švýcarsku. Vnuč presidenty *Tomáše Garigua Masaryka* (syn dcery *Olgý*) žil od roku 1940 trvale ve Velké Británii, kde v roce 1942 jako dobrovolník vstoupil do *RAF*.

Postupně prošel jednotlivými stupni leteckého výcviku v Anglii, Kanadě a na Bahamách, přičemž několikrát usiloval o zařazení k československé *311. bombardovací peruti RAF*. V této věci mu však britskou vládou

nebylo vyhověno a tak byl v polovině března roku 1944 zařazen k *518. Meteorological Reconnaissance Squadron RAF (meteorologické průzkumné peruti)* působící na letecké základně v Tíree na skotských Hebridách. Tato jednotka vyzbrojená letouny *Halifax Mk.V*, prováděla dálkový vzdušný průzkum počasí v oblastech středního a severního Atlantiku často až do vzdálenosti 1 000 až 1 200 km. V rámci této jednotky se zúčastnil rovněž několika průzkumů počasí ve prospěch potřeb meteorologického zabezpečení operace *Overlord* v červnu roku 1944.

Dne 16. srpna 1944 při návratu z operačního letu zahynul *Leonard Revilliod* při čelní srážce s dalším letounem *Halifax* v husté mlze ve výšce přibližně 30 m nad svým domovským letištem. Pochován je v rodinné hrobce v anglickém *Sussexu*.

Aircraftman 2 Karel Zelený (pozn.: *AC 2.* – čs. ekv. *vojín 2. třídy*)

– narozen dne 17. listopadu 1919 v Hradci Králové. V roce 1938 se nedokázal smířit s Mnichovem, tím méně s okupací v roce 1939 a zapojil se do odboje. Když mu hrozilo totální nasazení na práci do Říše, vyhnul se mu vstupem do vládního vojska, s jehož jednotkou byl ve druhé polovině roku 1943 nasazen v severní Itálii. Dne 9. července 1944 s celou svojí rotou přeběhl v oblasti Premosello k italským partyzánům.

Tato skupina později uposlechla výzvu londýnského vysílání, přešla po strastiplné cestě přes Alpy do Švýcarska a tam byla přiřazena k transportu repatriovaných britských zajatců. S nimi odcestovala na jih Francie, pak lodí přes Neapol, severní Afriku, Gibraltar a Skotsko do Southend-on-Sea v hrabství Essen. Zde se koncem roku 1944 *Karel Zelený* připojil k *Náhradnímu pluku* pozemní československé armády.

Začal působit jako vojenský instruktor, později byl převelen k letecké výcvikové jednotce a absolvoval v londýnské *Meteorological Office* meteorologický kurs. Po ukončení kurzu působil jako meteorologický frekventant u *CZ. Depot (československé náhradní letecké jednotky)* v Gosfordu.

Po skončení války se vrátil do osvobozeného Československa, byl jmenován do hodnosti podporučík a působil na vojenské letecké meteorologické stanici v Praze-Ruzyni. V roce 1946 požádal o přijetí do služebního poměru vojáka z povolání, začal studovat meteorologii, ale po vyzvání ke vstupu do *Komunistické strany Československa* požádal o demobilizaci.

V té době studium meteorologie ukončil a vrátil se do nakladatelství *J. Otto*, kde pracoval už před válkou a zároveň vedle zaměstnání začal na *Filozofické fakultě University Karlovy* studovat srovnávací literaturu u Václava Černého. Avšak po únoru 1948 mu nebylo z politických důvodů umožněno studium dokončit.

Nakladatelství *J. Otto* bylo po čase sloučeno s vydavatelstvím *Naše vojsko* a *Karel Zelený* zde nadále působil jako korektor. V roce 1969 byl z politických důvodů propuštěn a po dlouhém hledání našel uplatnění ve *Státním pedagogickém nakladatelství*, kde pracoval u hospodářské správy (mimo jiné jako topič), nebo jako fakturant až do odchodu do starobního důchodu.

Po roce 1989 se velmi aktivně věnoval práci v mnoha společenských organizacích. Byl místopředsedou a později předsedou pobočky *Českého svazu bojovníků za svobodu* v Praze 5, členem *Společnosti Edvarda Beneše, Společnosti Milady Horákové, Svazu letců ČR, Masarykovy společnosti a Svazu zahraničních letců*.

Dne 13. září 1991 byl *Karel Zelený* rozhodnutím *Centrální rehabilitační komise federálního ministerstva obrany*, společně s dalšími příslušníky československých leteckých jednotek ve Velké Británii, morálně rehabilitován a povýšen do vojenské hodnosti *plukovník ve výslužbě*. *Karel Zelený* zemřel v Praze dne 9. února 2013.

K dalším československým vojenským meteorologům, kteří v letech 1940 až 1945 působili v rámci nejruznějších jednotek a součástí RAF, patřili:

- **Leading Aircraftman Bohumír Škarda** (pozn.: LAC. – čs. ekv. svobodník) – pomocný meteorolog československé 311. bombardovací peruti RAF;
- **Aircraftman 2. Evžen Reiss** (pozn.: AC 2. – čs. ekv. vojín 2. třídy) – meteorologický frekventant u CZ. Depot a později Pomocný referent – meteorolog Studijní skupiny Inspektorátu československého letectva v Londýně.

Relativně samostatnou kapitolu představuje zapojení několika československých žen do západní skupiny národního protinacistického odbojového hnutí v souvislosti s jejich působením v rámci meteorologické služby RAF, kde působily jako součást britských ženských pomocných jednotek.

Ženské pomocné jednotky mají v britských ozbrojených silách tradici od roku 1884, kdy byla reorganizována tehdejší zdravotnická služba vojenského námořnictva. V této souvislosti tehdy vznikly první dobrovolné pomocné ženské jednotky, nazvané *Queen Alexandra's Royal Naval Nursing Service (QARNNS)*.

V době 1. světové války nejprve v lednu roku 1917 vznikly pomocné ženské jednotky pozemní armády zvané *Women's Army Auxiliary Corps (WAAC)*, v listopadu 1917 potom následovaly námořní *Women's Royal Naval Service (WRNS)* a nakonec v dubnu 1918 ženské pomocné jednotky královského letectva *Women's Royal Air Force (WRAF)*. Dohromady v těchto dobrovolných oddílech sloužilo přibližně 100 000 žen.

V důsledku rostoucího nebezpečí vypuknutí dalšího válečného konfliktu byly na základě královského výnosu v září 1938 obnoveny teritoriální, převážně ženské, pomocné jednotky *Auxiliary Territorial Service (ATS)*. V únoru 1939 následovalo obnovení *Women's Royal Naval Service (WRNS)* a koncem června rovněž *Women's Auxiliary Air Force (WAAF)*. Pod tlakem válečného vývoje rozhodl britský válečný úřad (*War Office – WO*) dne 25. dubna 1941, že ženy odvedené do ATS, WRNS a WAAF mají status člena ozbrojených sil, přičemž důstojnice těchto jednotek budou jmenovány příslušným královským dekretem. Toto nařízení postavilo ženy v armádě poprvé plně na úroveň mužů, se všemi z toho vyplývajícími náležitostmi.

Ženské pomocné oddíly postupně nahradily část mužského vojenského personálu, který byl dále podle potřeby zařazován k výkonu jiných, rizikovějších funkcí. Uniformované ženské jednotky podléhaly vojenské kázní, ženám náležel plat podle dosažené vojenské hodnosti, včetně zaopatřovacích příspěvků, uniforem, ubytování a stravy.

Ženy ve věku od 18 do 43 let (u žen sloužících v armádě již v době 1. světové války byla věková hranice zvýšena na 50 let) vykonávaly různé druhy zabezpečovacích armádních, námořních a leteckých profesí. Působily v kancelářích (stenopisky, úřednice, účetní), jako personál ve všech typech kuchyní a jídelen a různých forem obsluhy, v dílnách (mechaničky palubních přístrojů, elektrikářky, zbrojířky), ve skladech, ve funkcích řidiček (motocyklů, osobních i nákladních vozidel, autobusů, ambulancí), jako obslužný personál (operátorky radarů, telefonistky, spojařky), personál nejruznějších logistických služeb, nebo jako specialistky různých odborně specializovaných profesí (meteorologie, topografie, fotografování, šifrování, zpravodajství). Část z nich působila v bojových funkcích u jednotek protiletadlové obrany, kde zastávaly místa obsluh protiletadlových děl a kulometů, vzdušných balonových přehrad, nebo světlometů. V době svého největšího rozmachu v období let 1943 až 1944 sloužilo

v rámci jednotek ATS až 213 000, u WRNS až 74 000 a v jednotkách WAAF až 180 000 žen. S blížícím se koncem války byla zahájena demobilizace a počty personálu postupně klesaly.

V rámci britských ženských pomocných jednotek sloužilo během 2. světové války, kromě žen britské nebo jiných národností, rovněž několik stovek žen československé státní příslušnosti, mezi nimi i několik příslušnic meteorologické služby RAF.

Koncem roku 1940 dospěly britské úřady k rozhodnutí vytvořit soupis všech občanů spojeneckých a neutrálních států žijících v té době na území Velké Británie. Do této akce se zapojily i československé exilové úřady a po dohodě s britskou vládou byla dne 17. února 1941 založena *Československá zprostředkovatelna práce*. Hlavní úkol tohoto úřadu představovala registrace všech československých občanů (mužů ve věku 16 až 65 let, žen 16 až 50 let) pobývajících na území Spojeného království, mimo vládních úředníků a osob sloužících v armádě, a nacházet pro ně uplatnění zejména ve válečném průmyslu.

Během prvních týdnů se přihlásilo na 6 000 krajanů (do září potom 8 500 osob) a předpokládalo se, že do konce roku se jejich počet navýší na 10 až 11 000 osob, když největší skupina krajanů žila v Londýně a jeho okolí, odkud se do konce října 1941 přihlásilo na 2 800 osob. Ačkoliv do Velké Británie přicházeli další emigranti a uprchlíci z neutrálních, spojeneckých, nebo ostatních okupovaných zemí Evropy, počet Čechoslováků v Británii stoupal jen velmi pomalu. V dubnu 1943 se celkový počet zdejších Čechoslováků (občanů bývalé ČSR, hlásících se k čs. státní příslušnosti a spolupracujících s čs. exilovými úřady) odhadoval na přibližně 15 000 osob (z toho 5 000 žen a 3 000 dětí), včetně vojáků.

První zmínky o odbojové angažovanosti československých žen na britských ostrovech se datují již do března 1939, tedy do doby krátce po obsazení zbytku republiky nacistickým Německem. V následné reakci na tento násilný akt se u čs. vojenského a leteckého atašé v Londýně přihlásilo pro práci zdravotní ošetřovatelky 271 žen. Do roku 1941 se k aktivní službě, včetně vojenské, přihlásilo celkem 432 dobrovolnic.

Na přelomu let 1940/41 projednávaly britské úřady možnost rozšíření ženských pomocných jednotek a jejich posílení o cizí státní příslušnice žijící na území Velké Británie. V polovině ledna 1941 bylo vydáno memorandum britské vlády informující ženy všech národností o možnosti jejich přijetí do jednotek ATS, WRNS a WAAF.

Z důvodu předpokládaného zájmu o službu v britských ženských pomocných jednotkách ze strany československých žen vznesl britský WO začátkem roku 1941 dotaz na londýnské exilové čs. MNO dotaz, zda by souhlasilo s vytvořením ucelených čs. rot tvořících součást britských ženských pomocných jednotek ATS. Ministr národní obrany *sborový generál Sergěj Ingr* tento návrh plně podpořil, když podle jeho názoru: „...je žádoucí a účelné podobné jednotky z československých žen zříditi, tak aby byli uvolněni muži a vojáci pro vojenské účely a nahrazení ženami všude tam, kde je to možné.“ Konečné rozhodnutí učinil dne 12. února 1941 prezident republiky dr. Edvard Beneš, který se stanoviskem MNO v zásadě souhlasil. Pověřil jej, aby vedlo další rozhovory s britským WO a zároveň doporučil, aby bylo rovněž zahájeno jednání s britským *Air Ministry* o vytvoření obdobné jednotky WAAF působící ve prospěch československých leteckých jednotek zformovaných ve Velké Británii.

Po prvních jednáních mezi londýnským exilovým MNO a britským WO se mezi československou komunitou začala šířit informace o možnosti vstupu žen do britských jednotek ATS. Dne 25. března připravila *Československá zprostředkovatelna práce* provolání k československým ženám, které bylo o 3 dny později otištěno v časopise *Čechoslovák*. Odezva u krajanek veřejnosti nastala brzy a byly podány první přihlášky. Ovšem

vzhledem k celkovému počtu československých žen žijících v té době ve Velké Británii nebyl ohlas propagační akce tak výrazný, jak exilové úřady očekávaly.

Nedlouho poté britské úřady umožnily přijímat československé dobrovolnice i do jednotek WAAF. Proces jejich přijímání však byl náročnější, když britské úřady důsledně prověřovaly spolehlivost a způsobilost žadatelek a čs. úřady postupně udělovaly příslušná povolení. Proto v září 1941 rozhodlo exilové ministerstvo vnitřní udělit generální souhlas se vstupem československých žen do ozbrojených sil cizí moci a od té doby začala žadatelkám vydávat pouze formální potvrzení, avšak v této souvislosti přestalo vést jejich oficiální evidenci. Zároveň přestalo uvažovat o původně projednaném a schváleném návrhu na vytvoření ucelených československých jednotek (rot) jako součást britských ATS a WAAF.

O stmelení a sloučení krajanských dobrovolnic zařazených u britských jednotek WAAF do jedné národní jednotky se počátkem září 1941 snažila jedna z prvních československých příslušnic WAAF *Dolores Šperková-Prchalová* (předválečná redaktorka nakladatelství *Melantrich*, politicky činná v *Československé straně národně socialistické*, kde pracovala v *Ústředním sekretariátu žen*), která exilovému MNO odeslala příslušný návrh na zavedení úřední evidencí těchto žen. Londýnské MNO se však k této záležitosti postavilo negativně. Neprozíravé stanovisko v podstatě znamenalo konec nadějí na zřízení československých ženských pomocných jednotek ATS a WAAF podle původní dohody s britským WO na počátku roku 1941, protože bez znalosti problematiky vojenské služby žen, jejich početních stavů, zastávaných odborností nebo míst jejich umístění nebylo možno úspěšně přesvědčit britské úřady o potřebě a vhodnosti shromáždit čs. ženy do jedné národnostní vojenské jednotky.

Exilové MNO koncem března 1943 vypracovalo koncept dekretu o právním postavení žen v československé armádě. Zcela však odmítlo návrh Vojenské kanceláře prezidenta republiky o rozšíření dekretu o stejném právním postavení československých žen sloužících ve spojeneckých armádách (tedy i v britských ženských pomocných jednotkách ATS, WRNS a WAAF). Návrh byl projednán *Státní radou* a následně schválen 101. schůzí Předsednictva ministerské rady dne 27. srpna 1943 se zpětnou účinností od 27. září 1941.

K částečné změně dosavadního právního postavení československých žen sloužících ve spojeneckých armádách došlo vlivem slavnostního prohlášení československé exilové vlády v Londýně, kdy na 138. schůzi Předsednictva ministerské rady konané v květnu 1944 bylo deklarováno, že československá vláda: *„...ve službě těchto žen u spojeneckých armád spatřuje projev vlastenectví, vůli přispět ke společné věci všech spojeneckých národů a zároveň vláda dává výraz své víře, že tato služba bude v budoucnosti ústavními činiteli po zásluze oceněna.“*

V polovině roku 1943 požádalo exilové MNO britský WO o zjištění počtu československých státních příslušnic působících v rámci ženských pomocných jednotek ATS a WAAF, vytvoření jejich jmenného seznamu a vyjádření stanoviska, zda by bylo možné je sloučit do jedné československé ženské pomocné jednotky v rámci některého z útvarů ATS. Britský WO poskytl exilovému MNO stručné seznamy československých příslušnic pomocných jednotek ATS a WAAF, avšak žádost o jejich sloučení do jedné československé ženské pomocné jednotky nebyla z britské strany doporučena. Za hlavní překážky WO pokládal zejména velkou roztržitost jejich domovských jednotek po celém území Velké Británie, značně odlišné odborné specializace dobrovolnic, zvýšené ekonomické náklady a sníženou efektivitu následného využití československé ženské pomocné jednotky.

Několik týdnů po invazi spojeneckých sil provedené do Normandie počátkem června 1944 požádal britský WO

československé úřady o zahájení postupné demobilizace (snížení počtů vojenských osob) a repatriace (návratu do vlasti) těch československých státních příslušníků sloužících v britských ozbrojených silách, kteří měli před dnem 31. srpna 1938 trvalé bydliště mimo území Velké Británie.

Vzhledem k blížícímu se osvobození Československa a s ohledem na zvýšené potřeby při organizaci a dopravě zboží a zásob určených pro ČSR ze zámoří žádaly československé úřady o vyřešení demobilizace a repatriace československých žen z britských ženských pomocných jednotek. Především byly požadovány vyškolené specialistky leteckých oborů (tedy i meteorologické služby), řidičky a sociální pracovnice. Od ledna 1945 probíhala mezi exilovými československými úřady rozsáhlá korespondence s opakovanými dotazy o způsobu a termínech provedení demobilizace a následné repatriace, vznikala agenda přihlášek žen k repatriaci, žádostí o uvolnění ze služby apod. Protože se však otázkami repatriace zabývala řada úřadů bez vytvořené jednotné koncepce, bylo na den 9. dubna 1945 svoláno jednání Československé repatriční komise a zástupců exilových československých ministerstev, přičemž k otázce československých žen bylo konstatováno, že: *„...pokud slouží v britské armádě a nepodléhají tak československým úřadům, je nutné, aby se k formě a termínu jejich repatriace nejprve vyjádřila československá vláda.“*

Konečně oboustranné československo-britské rozhovory o propuštění a následné repatriaci československých příslušnic ženských pomocných jednotek ATS, WRNS a WAAF byly v Londýně zahájeny až počátkem července 1945. Obě strany se dohodly, že československé ženy souhlasí s přemístěním do vlasti budou předčasně mimořádně uvolněny z vojenské služby a budou shromážděny na jednom místě. Britský WO však zdůrazňoval, že tímto propuštěním mohou československé státní příslušnice pozbýt všechny nároky, které by jim náležely při řádném propuštění z britských vojenských služeb. Z tohoto důvodu československé ženy demobilizovaly podle řádných britských nařízení a do osvobozené vlasti se vracely jako civilní osoby až po ukončení války s Japonskem, mnohdy až v průběhu roku 1946.

Pobyt československých žen v naprosto cizím zahraničním prostředí, podepsání závazku podřízenosti a věrnosti vůči vojenské organizaci státu, který paradoxně koncem 30. let pomohl uvést do pohybu válečné události, které silně ovlivnily jejich vlastní osudy, je přivedla do velmi těžké, dnes sotva pochopitelné situace. Pozdní návrat do vlasti, neuznávání statusu vojenské osoby československými úřady během války, nedostatečná pomoc vojenských úřadů při opětovném zapojení do civilního života a zjištění, že i několikaletá vojenská služba se přes sliby naší vlády nedočká náležitého ocenění, zanechaly v mnoha navrátilých se ženách spíše pocity hořkosti, než radosti z válečného vítězství a návratu do osvobozené vlasti.

Některé z nich se během svého pobytu na britských ostrovech provdaly za britské, československé, nebo jiné státní příslušníky a po skončení 2. světové války odmítli repatriaci do osvobozeného Československa.

Mnohé ženy židovského původu po návratu do vlasti shledaly, že jejich rodinní příslušníci a další příbuzní byli německými nacisty během války povražděni a proto zvolily další emigraci do zahraničí, nejčastěji do státu Izrael.

V současnosti lze jen velmi těžko nalézt správné vysvětlení skutečnosti, že přes zájem žen aktivně splnit svoji občanskou a morální povinnost formou vojenské služby u vlastního vojska v zahraničí se úřady vlastního státu svým doporučením k jejich vojenské službě ve spojenecké (přesto však cizí) armádě dobrovolně vzdaly možnosti ovlivnit osudy těchto československých žen

po dobu jejich vojenské služby. Tuto chybu si mnozí představitelé exilových úřadů uvědomili v závěru války, kdy se marně snažili narychlo vytvořit československou ženskou pomocnou jednotku, nebo vytvořit oddíl odborných specialistek pro potřeby osvobozeného Československa. V obou případech bylo naráženo na již dříve uzavřené a pro československou stranu poměrně nevýhodné mezinárodní dohody sjednané s britskou stranou, což se projevilo při jednáních o provedení demobilizace, repatriace a vlastního transferu československých žen působících v rámci britských ženských pomocných sil *ATS*, *WRNS* a *WAAF*.

V souvislosti s tehdejšími působením žen v armádě je nutno si položit některé závažné otázky. Byl ženský faktor v armádě pro tehdejší *MNO* vůbec přijatelný? Jaký vlastně chovali naši vojensští představitelé k této otázce postoj? Byli tehdy vůbec schopni přijmout ženy v armádě jako rovnocenného partnera? Bohužel po více než sedmdesáti letech, které uplynuly od inkriminovaných událostí, odpovědi na tyto otázky pravděpodobně již nikdy nenalezneme. Vhodný čas byl totiž vlastním nevědomím promarněn.

Podle posledních zjištění působilo v době 2. světové války v rámci britských ženských pomocných jednotek *ATS*, *WRNS* a *WAAF* celkově nejméně 436 československých státních příslušnic. Více než 166 těchto žen bylo příslušnicemi pomocných jednotek *WAAF*.

V současné době je zároveň považováno za prokázané, že nejméně 8 československých státních příslušnic pocházejících z území předválečného Československa, které působily v rámci pomocných jednotek *WAAF*, vykonávalo vojenskou službu v rámci meteorologické služby *RAF*.

Bohužel řízením osudu se paradoxně ani jedna z nich v poválečném období nezapojila do budování obnovené vojenské, nebo civilní československé meteorologické služby.

Přesto jejich aktivní zapojení do činnosti západní skupiny národního protinacistického odbojového hnutí v období 2. světové války představuje významné hrdinné historické tradice současné *Hydrometeorologické služby AČR*.

Jak již bylo uvedeno, exilové československé úřady nevedly přesnou evidenci státních příslušnic sloužících v britských ženských pomocných jednotkách a proto bohužel i přehled o československých příslušnicích meteorologické služby *RAF* není s největší pravděpodobností rovněž úplný a zjištěná osobní biografická data dnes známých žen nejsou proto ucelená, vyvážená, dostatečně přesná a vyčerpávající.



Abrahamsová Luisa

Abrahamsová Luisa (Aloisie), před válkou provdaná **Raudnitzová**, dívčím příjmením **Kramerová** – narozena 21. května 1910 v rodině lékaře *Leopolda Kramera* židovského původu, který později po vzniku samostatného Československa byl majitelem *Kramerova sanatoria pro choroby nervové v Praze VI-Bubenčích, Chittussihovo ulici č. 144*.

K významným pacientům doktora *Leopolda Kramera* patřili, mimo jiných významně společensky postavených

osob, rovněž někteří členové rodiny prezidenta republiky *T. G. Masaryka*, kteří po své matce trpěli projevy dědičné manio-depresivní choroby.

Aloisie Kramerová vystudovala dívčí školu v Praze, kde mimo jiné složila státní zkoušku z anglického a německého jazyka.

Ve dvacátých letech se věnovala tenisu a v roce 1928 se stala juniorskou mistryní republiky. Následně se začala věnovat golfu a s úspěchem se zúčastnila řady mezinárodních soutěží doma i v zahraničí, kde dosáhla množství významných úspěchů. Například v roce 1934 vyhrála mezinárodní turnaj v Rakousku. O tři roky později se probojovala do finále amatérského mezinárodního mistrovství Československa, které v následujícím roce vyhrála.

Počátkem třicátých let se vdala za továrníka *Alfreda Raudnitze*, výrobce rukavic v Horním Litvínově a vedla svůj módní ateliér. Po několika letech se rozvedla a na přelomu let 1938/39 odjela soukromě do Velké Británie, kde ji dne 15. března zastihla zpráva o obsazení zbytku Československa německou armádou a na základě varování rodiny se již zpět do vlasti nevrátila.

V Londýně se seznámila s židovským obchodníkem *Charlesem Myerem Abrahamsem*, synem majitele rodinné oděvní firmy *Aquascutum*, jehož si v lednu 1940 vzala za svého druhého manžela.

Luisa Abrahamsová dne 28. dubna 1941 vstoupila pod evidenčním číslem 445254 do britských ženských pomocných jednotek *WAAF*, kde v hodnosti *Leading Aircraftwoman* (pozn.: *LACW* – čs. ekv. *svobodník*) působila nejprve ve funkci radistka u meteorologické služby *RAF*. Později byla, z důvodů své výborné znalosti anglického a německého jazyka, přeřazena jako operátorka a kancelářská síla při *Oddělení Y Letecké radiové a odposlechové služby RAF*, které provádělo osposlech a klamnou dezinformační radiovou korespondenci s osádkami německých letadel působících v britském vzdušném prostoru. Ze služby u *WAAF* demobilizovala 20. dubna 1945 v dosažené hodnosti *Flight Sergeant* (pozn.: *F/Sgt* – čs. ekv. *rotný*).

Ještě před skončením války se dozvěděla, že celá její rodina a další příbuzní (celkem 28 osob) bylo v rámci řešení židovské otázky povražděno německými nacisty. Dne 24. září 1946 se jí narodily dvojčata, dcery *Helen* a *Geraldina*.

Její manžel *Charles Myer Abrahams* (1914 až 1985) v době 2. světové války sloužil v hodnosti *Flight Lieutenant* (pozn.: *F/Lt* – čs. ekv. *kapitán*) v rámci jednotek *RAF Volunteer Reserve* (dobrovolných záloh královských vzdušných sil). Dne 1. ledna 1970 obdržel vysoké královské vyznamenání *Royal Victorian Order, Knight Commander* – *KCVO/DCVO* (Královský viktoriánský řád stupně rytíř – komandér), který je udělován osobám, které se významně zasloužily o monarchii nebo o britského panovníka. Zároveň tak byl povýšen do šlechtického stavu s právem používat titul *Lord*, přičemž jeho manželka *Luisa* byla oprávněná používat titul *Lady*.

Po skončení války žila *Luisa Abrahamsová* trvale v Británii, věnovala se rodině, obchodu, charitativní činnosti a golfu. Často se vracela do Československa, zejména v sedmdesátých letech, kdy obchodovala se společností *Tuzex* a *Centrotex*. Podporovala i kulturní činnost, například zájezdy *Černého divadla* do Británie. Všechny návštěvy *Luisy Abrahamsové* v Československu byly monitorovány *Státní bezpečností* z důvodů podezření na její aktivní spolupráci s britskou zpravodajskou službou. Zjištěné informace byly shromažďovány v evidenčních svazcích s krycími názvy „*Jezuitka*“, „*Baronka*“ a „*Svícen*“. Obdobným způsobem byly ve svazku „*Gera*“ shromažďovány informace o jejich dcerách.

Výrazněji pomáhat rozvoji česko-britských vztahů však začala *lady Abrahams* až po roce 1989, kdy žila střídavě v Londýně, Praze a Mariánských Lázních. V rámci majetkových restitucí jí

bylo vráceno pražské rodinné sanatorium a v Praze založila několik obchodních firem.

Dne 13. září 1991 byla rozhodnutím *Centrální rehabilitační komise federálního ministerstva obrany*, společně s dalšími příslušníky československých leteckých jednotek ve Velké Británii, morálně rehabilitována a povýšena do vojenské hodnosti major ve výslužbě.

Její úspěšnou práci a zásluhy ocenil prezident republiky v roce 2003 udělením *Řádu T. G. Masaryka III. třídy*.

Lady Luisa Abrahams zemřela v Londýně dne 16. ledna 2006. Na její počest se každoročně v Mariánských lázních hraje golfový turnaj *Lady Abraham's Trophy*, který je týmovou soutěží nejlepších českých golfistek.

V roce 2001 vystoupila *Luisa Abrahamsová* v televizním pořadu *Na plovárně* vysílaném Českou televizí. V říjnu 2016 byl tento pořad dostupný v archivu ČT na webových stránkách: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/1093836883-na-plovarne/20136816038-na-plovarne-s-lady-abrahams/>.

Grünbaumová Ella – narozena 14. prosince 1919 ve Vídni v rodině židovského původu, domovskou příslušnost (domovské právo) měla v Lednicích, okr. Břeclav. Do Velké Británie přijela v roce 1938 a žila ve městě Glastonbury.

V polovině roku 1941 dostala od *Československé zprostředkovatelné práce* informace ohledně možnosti vstupu do britských pomocných ženských jednotek WAAF. V říjnu 1941 se dostavila do náborového střediska, v listopadu téhož roku se podrobila vojenskému odvodu, absolvovala odborný meteorologický výcvik a nastoupila v hodnosti *Leading Aircraftwoman* (pozn.: LACW. – čs. ekv. *svobodník*) činnou službu pod *evidenčním číslem 453886* jako odborný personál kategorie *Meteorological Assistant* (meteorologický asistent).

Do roku 1944 působila v hodnosti *Corporal* (pozn.: Cpl. – čs. ekv. *desátník*) v rámci *141. Squadron RAF* velitelství *11. Group RAF* v podřízenosti *Fighter Command* (velitelství stíhacího letectva) na letecké základně London-Biggin Hill. Potom vykonávala službu u *224. Squadron RAF* v podřízenosti *Costal Command* (velitelství pobřežního letectva) na letecké základně Leuchars.

Datum její demobilizace byl československými úřady předpokládán v polovině roku 1946. Díky jejím odborným znalostem jí bylo předběžně nabídnuto zaměstnání ve vojenské civilní správě v rámci obnovené československé vojenské povětrnostní služby. Skutečnost, zda proběhla její repatriace do osvobozeného Československa, a její další poválečné osudy, nejsou v současné době známy.

Holoubková Anežka, dívčím příjmením **Daňková**. O datu a místě jejího narození, životě a dalších skutečnostech v předválečném Československu, včetně odchodu do Velké Británie nejsou v současné době známy žádné podrobnosti.

Ještě před svým nástupem do britských ženských pomocných sborů se provdala za *Ing. Františka Holoubka* (nar. 19. května 1912 v Plzni), který v hodnosti *Flight Lieutenant* (pozn.: F/Lt. – čs. ekv. *kapitán*) působil u *1426. Flight RAF* (letky královských vzdušných sil) na letecké základně London-Farnborough, kde se jako *Engineering Officer* (technický důstojník) podílel na zkoušení a ověřování letových vlastností a schopností palubních a zbraňových systémů ukořistěných nepřátelských letadel.

Od roku 1941 působila *Anežka Holoubková* u jednotek WAAF v hodnosti *Leading Aircraftwoman* (pozn.: LACW. – čs. ekv. *svobodník*) pod *evidenčním číslem 455118*. Činnou službu nastoupila jako *Meteorological assistant* (meteorologický asistent) u *HQ meteo unit, No. 16 (reconnaissance) Group RAF* (meteorologické jednotky velitelství 16. /průzkumné/ skupiny

RAF) v podřízenosti *Costal Command* (velitelství pobřežního letectva) umístěné na letecké základně Chatham.

V roce 1943 absolvovala důstojnický kurz meteorologické služby, po jehož ukončení byla povýšena do důstojnické hodnosti *Assistant Section Officer* (pozn.: A/So. – čs. ekv. *poručík*) s *evidenčním číslem 6789*.

V červnu 1945 sloužila v hodnosti *Section Officer* (pozn.: S/O. – čs. ekv. *náporučík*) ve funkci *Meteorologist* (meteorolog) na letecké základně ve skotském Dumfries u *No. 10 Bombing and Gunnery School of No. 25 Group RAF* (10. bombardovací a střelecké školy 25. skupiny RAF) podřízenosti *Training Command* (velitelství výcviku).

Na konci války předpokládaly československé repatriční úřady s prohloubením její odbornosti a následné využití v rámci nově budované vojenské meteorologické služby. *Anežka Holoubková*, společně s manželem, nakonec o repatriaci do vlasti nepožádali a následně zůstali na Britských ostrovech.

V roce 1954 byla *Anežka Holoubková* povýšena do hodnosti *Flight Officer* (pozn.: F/O. – čs. ekv. *kapitán*) britských ženských pomocných jednotek WAAF. Podrobnosti o dalších osudech *Anežky Holoubkové* nejsou v současné době známy.



Hrušková Vlastimila

Hrušková Vlastimila, provdaná **Cooke** – narozena dne 4. července 1919 v Lomnici nad Popelkou, okres Semily. O jejím životě a dalších skutečnostech v předválečném Československu, včetně odchodu do Velké Británie nejsou v současné době známy žádné podrobnosti.

Od roku 1941 působila u jednotek WAAF v hodnosti *Leading Aircraftwoman* (pozn.: LACW. – čs. ekv. *svobodník*) s *evidenčním číslem 455806*. Působila jako *Meteorological assistant* (meteorologický asistent) u meteorologické služby, mimo jiné na letecké základně v Honingtonu u *No. 311 (Czechoslovak) Squadron RAF* (311. /československé/ perutě královských vzdušných sil).

V roce 1943 absolvovala důstojnický kurz a po jeho ukončení byla povýšena do důstojnické hodnosti *Assistant Section Officer* (pozn.: A/So. – čs. ekv. *poručík*) s *evidenčním číslem 6957* a začala působit ve funkci *Meteorologist* (meteorolog). Během služby u jednotek WAAF dosáhla hodnosti *Section Officer* (pozn.: S/O. – čs. ekv. *náporučík*).

Vlastimila Hrušková nepožádala po skončení války o repatriaci na území Československa a ve služebním poměru příslušníka RAF zůstala nadále žít na území Velké Británie. V roce 1947 se provdala za britského státního příslušníka. Její další životní osudy nejsou v současné době známy.



Müllerová Hanna

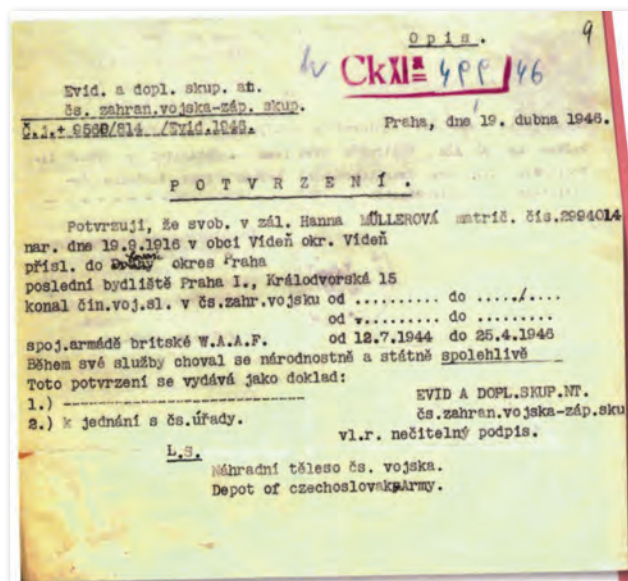
Müllerová Hanna, dívčím příjmením **Hönigová** – narozena 19. září 1916 ve Vídni v rodině židovského původu, domovskou příslušnost (domovské právo) měla v Praze.

V roce 1935 se v Praze vdala za soukromého úředníka *Rudolfa Müllera*. Z důvodů obav před rasovou persekucí společně s manželem v roce 1939 ilegálně emigrovali do Palestiny.

Činnou službu v ženských pomocných oddílech WAAF nastoupila 12. července 1944 v hodnosti *Leading*

Aircraftwoman (pozn.: LACW – čs. ekv. *svobodník*) s evidenčním číslem 2994014. Působila jako *Meteorological assistant* (meteorologický asistent) u jednotky meteorologické služby No. 9 *Bomber Command RAF* (9. velitelství bombardovacího letectva královských vzdušných sil) na letecké základně Ismailia v oblasti Suezského průplavu v Egyptě.

O repatriaci do vlasti požádala v únoru 1946 a službu u WAAF skončila ke dni 25. dubna téhož roku. V té době *Hanna Müllerová* nastoupila službu v československé armádě a po dobu vyřizování repatričních dokladů působila v hodnosti *svobodník* v sestavě pomocné čtyři *Československého vojenského administrativního štábu* v Palestině pod evidenčním číslem Z-0.503.041.



Potvrzení o délce služby Hanny Müllerové v britských ženských pomocných jednotkách WAAF

Po návratu do vlasti a demobilizaci z československé armády ke dni 30. září 1946, pracovala jako učitelka v Praze. V roce 1947, po rozvodu svého manželství, požádala povolení výjezdu do Egypta. Jako důvod cesty tehdy udávala nutnost projednání rodinných záležitostí s jedinými přeživšími příbuznými, když vlastní rodiče a další příbuzní žijící v Československu ztratili v německých koncentračních táborech. Zpět do vlasti se *Hanna Müllerová* již nevrátila, její další osudy nejsou v současné době známy.

Rudingerová Edith – narozena 2. března 1925 ve Vídni v rodině židovského původu. Rodiče *Zdeněk* (nar. 10. června 1898) a *Alžběta* (nar. 1894) *Rudingerovi*, původně žili v palestinském Jeruzalémě, kde *Zdeněk Rudinger* působil jako obchodní zástupce společnosti *Škoda* a v roce 1927 se, po přechodné pracovní zastávce ve Vídni, vrátili zpět do Československa, kde žili nejprve v Plzni, později v Praze.

V roce 1939 přihlásili rodiče sourozence *Edith*, *Zuzanu* a *Josefa Rudingerovi* do programu *Nicholase Wintona*, který organizoval transporty dětí převážně židovského původu určené do péče opatrovnických rodin ve Velké Británii.

Rodičům se do konce roku 1939 rovněž podařilo ilegálně emigrovat do Velké Británie a po roce 1945 se vrátili zpět do vlasti. *Zdeněk Rudinger* v poválečném období zastával funkci *Náměstek generálního ředitele československého kovoprůmyslu*

a *těžkého strojírenství* a další významná pracovní místa. Přesto, že byl významným komunistickým národohospodářem a patřil mezi přesvědčené členy KSČ, stal se v srpnu 1954 jedním z odsouzených ve vykonstruovaném politickém procesu s vedoucími funkcionáři KSČ, který byl, mimo jiných, veden s tzv. skupinou „*národohospodářů*“ v návaznosti na předcházející proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. Byl odsouzen k 6 letům vězení. V roce 1964 byl plně rehabilitován a následně finančně odškodněn za újmu během svého pobytu ve vězení. Zemřel v lednu roku 1977.

Po příjezdu na britské ostrovy žila *Edith Rudingerová* ve městě Bournemouth. V roce 1943 se přihlásila do ženských pomocných jednotek WAAF, kde sloužila v hodnosti *Leading Aircraftwoman* (pozn.: LACW – čs. ekv. *svobodník*) s evidenčním číslem 2117443. Působila jako *Meteorological assistant* (meteorologický asistent) u meteorologické služby, mimo jiné na leteckých základnách v Talbenny a Beaulieu u No. 311 (*Czechoslovak Squadron RAF* (311. /československé/ perutě královských vzdušných sil).

Po skončení války se *Edith Rudingerová* vrátila do vlasti, avšak již v roce 1947 se vystěhovala zpět do Velké Británie, kde se v roce 1954 vdala za *Hugha Graye*. Později získala vysokoškolské právnické vzdělání a od roku 1957 se začala významně angažovat v tehdy se nově rodící asociaci na obranu práv spotřebitelů, kde zastávala funkci jejího tajemníka a zároveň napsala mnoho odborně-právních publikací na ochranu spotřebitelů a zákazníků. Její další osudy nejsou v současné době známy. *Edith Rudingerová* zemřela v Londýně 28. února 1998.

Sestra *Zuzana Rudingerová* (nar. v roce 1927 v Plzni) požádala koncem roku 1943 o přijetí do britských ženských pomocných jednotek WRNS. Podané žádosti však nebylo československými exilovými úřady, z důvodu nedosažení požadovaného věku žadatelky, vyhověno. Její další osudy nejsou v současné době známy.

Bratr *Josef Rudinger* (nar. 20. dubna 1924 v Jeruzalémě) nejprve po příjezdu do Británie dokončil středškolské studium a následně zahájil další vysokoškolské vzdělávání přírodovědeckého zaměření, které však v roce 1942 přerušil a vstoupil do československého zahraničního letectva. Zde působil jako radiotelegrafista a palubní střelec u No. 311 (*Czechoslovak Squadron RAF* (311. /československé/ perutě královských vzdušných sil) v hodnosti *Flight Sergeant* (pozn.: F/Sgt. – čs. ekv. *rotný*) s evidenčním číslem 788396.

Po skončení války v srpnu 1945 demobilizoval ve Velké Británii a následně pokračoval ve vysokoškolském studiu na *King's College* v Newcastle, která byla pobočkou univerzity v Durhamu.

V roce 1949 se vrátil do Československa a jako mimořádně jazykově nadaný a zároveň přesvědčený člen KSČ začal pracovat v *Ústavu technologie látek organických Vysoké školy chemicko-technologického inženýrství ČVUT* v Praze a později v nově vzniklém *Ústředním ústavu chemickém při Ústředí vědeckého výzkumu* (v současnosti *Ústav organické chemie a biochemie AV ČR*).

V roce 1964 byl jmenován profesorem na VŠCHT v Praze pro obor organická biochemie. Od následujícího roku působil jako hostující profesor na *Yale University* v USA a rovněž se stal i *Členem korespondentem ČSAV*.

V roce 1969 emigroval do Švýcarska, kde začal působit jako hostující profesor v *Eidgenössische Technische Hochschule (ETH)* v Curychu. V roce 1970 byl jmenován řádným profesorem molekulární biologie v *Ústavu molekulární biologie a biofyziky při ETH* a v roce 1973 se stal i jeho ředitelem.

Slibně se rozvíjející kariéru talentovaného a charismatického vědce, o němž bylo známo, že sice nevynikal manuální zručností,

avšak proslul originálním způsobem myšlení, ale záhy ukončila smrtelná choroba.

Josef Rudinger zemřel v Curychu dne 30. dubna 1975. Od 23. května 1958 byl evidován jako spolupracovník československé StB v kategorii „Agent“ pod krycím jménem „Joe“.



Marie Ida Sudická

Sudická Marie Ida, provdaná **Šumová** – narozena 14. března 1914 ve Ždánici, okres Hodonín.

V roce 1935 absolvovala reálné gymnázium v Kyjově a potom studovala v Praze osm semestrů na *Právnické fakultě University Karlovy* a na *Svobodné škole politických nauk*.

Po složení první státní zkoušky na právnické fakultě odcestovala dne 9. srpna 1938 do Velké Británie, aby se tam zdokonalila v anglickém jazyce. Vyhlášení války však znemožnilo její návrat do vlasti, a proto zůstala na britských ostrovech. Zde nejprve pracovala jako pomocnice v domácnostech ve Worcester Parku a Kingstonu. Později po absolvování zdravotnického kurzu Červeného kříže nastoupila v listopadu 1940 jako ošetřovatelka do *Metropolitan War Emergency Hospital Walton-on-Thames*. V listopadu 1941 opustila ze zdravotních důvodů toto zaměstnání a našla si místo prodavačky květin u firmy *Georgic*. V roce 1942 zahájila externí studium na *Pitman's College* a zároveň požádala o zaměstnání u exilových československých státních úřadů. Její opakované žádosti však úřady odmítly.

Po absolvování příslušného výcviku na letecké základně Maurcambe zahájila dne 28. ledna 1943 službu u britských pomocných ženských jednotek WAAF, kde sloužila v hodnosti *Leading Aircraftwoman* (pozn.: LACW. – čs. ekv. *svobodník*) s evidenčním číslem 2117443. Působila jako *Meteorological assistant* (meteorologický asistent) u meteorologické služby, mimo jiné na leteckých základnách v Talbenny a Beaulieu u *No. 311 (Czechoslovak) Squadron RAF* (311. /československé/ perutě královských vzdušných sil).

Během své služby se seznámila s *Flight Sergeantem* (pozn.: *F/Sgt.* – čs. ekv. *rotný*) *Josefem Šumou*, leteckým mechanikem *311. peruti RAF*, se kterým dne 19. února 1944 vstoupila do svazku manželského (*Josef Šuma* se po roce 1945 stal příslušníkem československé vojenské povětrnostní služby, tyto



Svatební fotografie manželů Šumových

skutečnosti jsou uvedeny v jiné části této kapitoly). Z rodinných důvodů (těhotenství) byla dne 28. září 1944 superarbitrována (propuštěna z důvodů neschopnosti vykonávat vojenskou službu).

Následně do konce roku 1945 žila ve Skotsku a počátkem roku 1946 byla repatriována do vlasti.

V poválečném období se do činnosti vojenské, nebo civilní povětrnostní služby nezapojila. Žila s rodinou nejprve ve Vilémově, později v Benešově nad Ploučnicí a po celou dobu pracovala jako učitelka na základních školách. Koncem šedesátých let byla pro své hluboké náboženské přesvědčení donucena opustit školství a odejít předčasně do starobního důchodu. Od té doby byla v domácnosti a žila s manželem v obci Teplá na Litoměřicku.



Marie Ida Šumová se svoji třídou v Benešově nad Ploučnicí 60. letech

Dne 13. září 1991 byla rozhodnutím *Centrální rehabilitační komise federálního ministerstva obrany*, společně s dalšími příslušníky československých leteckých jednotek ve Velké Británii, morálně rehabilitována a povýšena do vojenské hodnosti major ve výslužbě.

Marie Ida Šumová zemřela dne 14. dubna 1992 v Teplé, okres Litoměřice a je pohřbena na hřbitově v Benešově nad Ploučnicí.

Wodáková Marianne, provdaná **Ellis** – narozena 30. června 1919 v Brně v rodině židovského původu. Nedlouho po okupaci Československa opustila z obav před rasovou perzekucí ilegálně rodnou zemi a odjela do Velké Británie. V přístavu Harwich byla britskými úřady zaregistrována dne 19. července 1939.

Žila ve městě Southborne, kde pracovala jako pomocnice v domácnosti a v roce 1940 si podala žádost ke studiu kreslení. Později byla zaměstnána jako kloboučnice.

V roce 1943 zahájila službu u britských pomocných ženských jednotek WAAF, kde sloužila v hodnosti *Leading Aircraftwoman* (pozn.: LACW. – čs. ekv. *svobodník*) s evidenčním číslem 2144008. Působila jako *Meteorological assistant* (meteorologický asistent) u meteorologické služby, mimo jiné na leteckých základnách v Talbenny, Beaulieu a Manston u *No. 311 (Czechoslovak) Squadron RAF* (311. /československé/ perutě královských vzdušných sil).

V průběhu srpna 1945 demobilizovala a ukončila svoji službu u jednotek WAAF. O repatriaci do vlasti však nepožádala a zůstala natrvalo žít ve Velké Británii.

Později se zde provdala za původně československého státního příslušníka *Gerharda Aloise Eisensteina-Ellise* (nar. 21. listopadu 1910 ve Vídni, domovská příslušnost

(domovské právo) Mnichovo Hradiště, okres Mladá Boleslav), který od 5. července 1944 s povolením prezidenta republiky sloužil u jednotek britské královské dopravní a zásobovací služby.

Marianne Ellis zemřela v Londýně dne 15. dubna 2005.

Z bývalých československých meteorologů RAF (mužů i žen) začali v rámci vojenské povětrnostní služby, při obnovování její činnosti v roce 1945, působit pouze *štábní kapitán Miloslav Štěpánek* a krátce rovněž *poručík Jiří Mráz* a *podporučík Karel Zelený*. Ostatní bývalí meteorologové působící v rámci britských RAF se tohoto procesu z nejrůznějších a dnes již převážně neznámých důvodů nezúčastnili.

Do řad personálu československé vojenské povětrnostní služby se po roce 1945 naopak začlenilo několik dalších bývalých příslušníků RAF, kteří v době 2. světové války původně působili v rámci jiných odborných specializací letectva. Mnozí z nich byli v souvislosti se změnou společensko-politických poměrů, podobně jako většina příslušníků západní skupiny zahraničního odboje, přinuceni z důvodů politické nespolehlivosti v letech 1948 až 1951 postupně opustit Československou armádu. V rámci společenských změn po roce 1989 došlo k jejich společenské rehabilitaci, avšak ve většině případů bohužel již posmrtně.

Na základě prostudování dostupných archivních materiálů je zřejmé, že v rámci jednotlivých součástí obnovené vojenské povětrnostní služby působilo po roce 1945 nejméně sedm bývalých příslušníků RAF původem jiných vojenských odborných specializací.

Aircraftman 2 Vladimír Panoš (pozn.: AC 2. – čs. ekv. *vojín 2. třídy*) – narozen 2. července 1922 ve Strážském, okr. Michalovce. Jako syn českého železničního úředníka musel v březnu roku 1939 společně s rodiči opustit Slovensko. V říjnu roku 1940 byl odveden k tehdejšímu protektorátnímu vládnímu vojsku a začal působit u *Výcvikové roty 1 Praporu 3* v Týně nad Vltavou. Od 30. prosince 1942 sloužil v hodnosti *poručík pěchoty* u *Praporu 6* v Hradci Králové, kde postupně vykonával funkce *Spojař*, *Velitel čety* a *Zástupce velitele roty*. S tímto praporem byl ve druhé polovině roku 1943 nasazen v severní Itálii, kde s celou svojí rotou dne 9. července 1944 v oblasti Premosselo přeběhl k italským partyzánům.

Až do konce srpna 1944 působil jako velitel československé skupiny při partyzánské divizi *1. Dassalto Garibaldi* v oblasti Vale d'Osola v Piemontu. Koncem srpna 1944 byl jako kurýr vyslán do Švýcarska, kde byl zatčen a až do 18. října zadržován v internačním táboře ve Wittehbachu poblíž Saint Galenu.

Koncem října byl přes již osvobozenou Neapol vyslán k československému zahraničnímu vojsku ve Velké Británii, kde od 2. prosince 1944 působil jako navigační frekventant u *Cz. Depot (Československého výcvikového a náhradního leteckého tělesa)* v Gosfordu. V období od 15. března do 17. srpna 1945 absolvoval kurz v navigační škole RAF v Torquay a v té době rovněž ve volném čase začal externě studovat obor meteorologie a klimatologie na universitě v Cambridge.

Po roce 1945 působil nejprve jako tlumočnick u československé vojenské mise v Berlíně a později byl v hodnosti poručík zařazen jako pilot frekventant do *Přípravné školy letectva* ve Šternberku a později *Pilotní školy* v Prostějově. Dne 27. srpna 1946 havaroval při cvičném letu v oblasti Vyškova, kdy utrpěl zlomeniny obou nohou, spodiny lebeční a levé očníce, včetně roztržení levé oční rohovky. V té souvislosti byl po vyléčení uznán neschopným „*jakékoliv služby ve vzduchu*“ a na vlastní žádost se stal příslušníkem československé vojenské povětrnostní služby u *Leteckého náhradního pluku 2* v Chrudimi.

V období od 21. dubna do 12. července 1947 absolvoval „*Kurz velitelů a správců povětrnostních stanic*“ a v hodnosti nadporučík začal působit jako učitel letecké meteorologie v *Pilotní škole III* v Olomouci, kde zároveň zastával funkci pobočnick velitele školy. Podobně jako většina tehdejších příslušníků západní skupiny zahraničního odboje byl dne 1. října 1948 odeslán na „*zvláštní dovolenou ze služebních důvodů*“, později na „*dovolenou s čekáním*“ a dne 1. července 1949 byl propuštěn ze služebního poměru.

Ještě předtím, na podzim roku 1947, zahájil externí vysokoškolské studium oborů geografie, geologie, meteorologie a klimatologie na *Přírodovědecké fakultě Masarykovy university* v Brně u profesora PhDr. Františka Vitáska, DrSc., které dokončil v roce 1952. Po skončení studií se začal věnovat fyzické geografii a zejména speleologickému a hydrologickému průzkumu. V letech 1956 až 1968 působil v *Kabinetu pro geomorfologii ČSAV* v Brně. Do roku 1974 potom jako vysokoškolský pedagog u *Katedře fyzické geografie Přírodovědecké fakulty University Palackého* v Olomouci. Od roku 1974 přednášel na *Přírodovědecké fakultě University Jana Evangelisty Purkyně* v Brně, kde se mimo jiné rovněž zabýval otázkami klimatologie a hydrologie. Na žádost vlády Kubánské republiky řídil nejprve v letech 1964 a 1965 a potom v letech 1979 a 1980 speleologický průzkum tamních tropických krasů. V roce 1965 stál u zrodu *Mezinárodní speleologické unie UNESCO* a v období let 1968 až 1977 a dále 1981 až 1984 působil jako její místopředseda, od roku 1978 byl rovněž předsedou *České speleologické společnosti*.

Od 12. července 1972 byl evidován jako spolupracovník československé StB v kategorii „Agent“ pod krycím jménem „Směkal“.

Dne 13. září 1991 byl rozhodnutím *Centrální rehabilitační komise federálního ministerstva obrany*, společně s dalšími příslušníky československých leteckých jednotek ve Velké Británii, morálně rehabilitován a povýšen do vojenské hodnosti podplukovník ve výslužbě.

Doc. RNDr. Vladimír Panoš, CSc., bývalý poválečný příslušník vojenské povětrnostní služby, pozdější významný odborník československé a světové fyzické geografie a speleologie, autor více než 300 odborných publikací, zemřel v Olomouci po krátké těžké nemoci dne 7. ledna 2002.

Flight Lieutenant Bohumil Sigmund (pozn.: F/Lt. – čs. ekv. *kapitán*) – narozen dne 25. srpna 1914 v Hustopečích nad Bečvou okr. Přerov. V předválečné Československé armádě působil jako poručík dělostřelectva u *Dělostřeleckého pluku 111* v Košicích. V době 2. světové války se stal příslušníkem československé *311. bombardovací peruti RAF*, kde vykonával funkci navigátor.

Od roku 1945 působil jako *Důstojník pro navigaci a meteorologii Vědeckého leteckého ústavu MNO* a koncem roku 1946 byl ustanoven na systemizované místo *Přednosta oddělení studijního tohoto ústavu*.

Dne 8. ledna 1949 byl odeslán na „*zvláštní tříměsíční dovolenou*“, v březnu na „*dovolenou s čekáním*“ a v létě 1949 byl nezákonně propuštěn ze služebního poměru vojáka z povolání. Následně emigroval do Velké Británie, kde opět vstoupil do RAF a působil jako navigátor u dopravního letectva.

Tragicky zahynul ve věku 38 let dne 5. března 1952 při letecké katastrofě letounu *Canberra WD 984* v silné sněhové přeháňce na letišti Birnbrook v hrabství Lincolnshire.

Dne 13. září 1991 byl rozhodnutím *Centrální rehabilitační komise federálního ministerstva obrany*, společně s dalšími příslušníky československých leteckých jednotek ve Velké Británii, morálně rehabilitován a povýšen do vojenské hodnosti plukovník ve výslužbě.



Flight Sergeant Josef Šuma

kde působil jako *Ošetřovatel letadel*.

26. července 1939 ilegálně překročil státní hranice s Polskem a 5. srpna téhož roku byl pod evidenčním číslem 1412 prezentován v československé vojenské skupiny v Krakově. Dne 29. srpna vstoupil do polského letectva a byl přemístěn na letiště v Deblině.

Od 2. září 1939 společně se skupinou dalších československých letců ustupoval před postupujícím německým *Wehrmachtem* směrem k rumunským hranicím a dne 23. září byl zajat sovětskou armádou a poté internován v Českém Kvasilově na Volyni. V listopadu byl přemístěn do internačního tábora v Jarmolonicích, následně 21. března 1940 do internačního tábora v Orankách a nakonec 19. listopadu 1940 internován v Suzdalu v moskevské oblasti.

Počátkem následujícího roku byl vybrán mezi skupinu československých vojáků, kteří měli posílit československé vojenské letecké jednotky ve Velké Británii a dne 16. února 1941 odjel ze Suzdalu přes Moskvu do přístavu Oděsa. Odtud 21. února odplul lodí *Svanitia* do tureckého Istanbulu. Tentýž měsíc odjel vlakem z Istanbulu do jihotureckého přístavu Mersina, odkud dne 9. března 1941 odplul lodí *Alexandria* do palestinského přístavu Haifa. Dne 20. března byl společně s dalšími československými letci přemístěn na letiště Ramleh, odkud 29. dubna odjel vlakem do Suez. Dne 1. května odplul ze Suez lodí *Cameronia* kolem afrického kontinentu do Velké Británie.

Dne 12. července 1941 příplul do skotského přístavu Glasgow, kde byl však tři dny držen na palubě lodi a nakonec byl 15. července, jako „podezřelý komunist z Ruska“, přemístěn do internačního tábora v Yorku. Následující den, po omluvě, že se jednalo o omyl, byl přemístěn do *Československého výcvikového a náhradního leteckého tělesa – Cz. Depot* ve Wilmsonu a dne 25. července 1941 byl přijat do RAF. Dne 17. září byl jako *Fitter II. E* (letecký mechanik) v hodnosti *Aircraftman 2* (pozn.: AC 2. – čs. ekv. *vojín 2. třídy*) přidělen k No. 311 (Cz) *squadron* RAF v té době působící na letecké základně East Wretham.

V následujícím období působil nadále jako letecký mechanik v hodnosti *Flight Sergeant* (pozn.: F/Sgt. – čs. ekv. *rotný*) v rámci No. 311 (Cz) *squadron* RAF na leteckých základnách v Adlergove, Talbeny, Beaulieu a Predannak.

Dne 23. února 1944 vstoupil *Josef Šuma* do manželského svazku se slečnou *Marií Idou Sudickou*, příslušnicí britských ženských pomocných jednotek WAAF působící v rámci meteorologické služby RAF. Tyto skutečnosti jsou uvedeny v jiné části této kapitoly.

Po roce 1945 se *Josef Šuma* stal příslušníkem vojenské povětrnostní služby, když v období od 15. listopadu 1945 do 15. února 1946 absolvoval „*Kurs velitelů a správců povětrnostních stanic*“. Po absolvování odborného kurzu nejprve působil v hodnosti rotmistr jako *Velitel letecké meteorologické stanice* v Liberci, později krátce v hodnosti *poručík* u *Povětrnostní ústředny II* v Brně.

Flight Sergeant Josef Šuma (pozn.: F/Sgt. – čs. ekv. *rotný*) – narozen 6. prosince 1910 v Chrášťanech, okr. Litoměřice. Dne 1. září 1929 nastoupil do *Školy leteckého dorostu* (oddělení leteckých specialistů) v Prostějově a 15. listopadu 1930 nastoupil do poddůstojnické školy u Leteckého pluku 6 v Milovicích.

Po dokončení poddůstojnické školy byl dne 15. března 1931 v hodnosti *četař, polní letecký střelec* přidělen k 72. *letce Leteckého pluku 1* v Praze, později v Hradci Králové,

V roce 1948 byl politicky perzekuován a v prosinci téhož roku propuštěn z armády. V následujícím období žil ve Vilémově, Benešově nad Ploučnicí, nebo Teplé u Litoměřic a pracoval jako bezpečnostní technik, později nákupčí u firmy *DTV-Liberta* Mělník.

Josef Šuma zemřel dne 6. května 1985 a je pohřben na hřbitově v Benešově nad Ploučnicí. Dne 13. září 1991 byl rozhodnutím *Centrální rehabilitační komise federálního ministerstva obrany*, společně s dalšími příslušníky československých leteckých jednotek ve Velké Británii, morálně rehabilitován a povýšen do vojenské hodnosti podplukovník ve výslužbě.



Kapitán Václav Leština koncem 40. let

ské 311. *bombardovací peruti RAF* ve funkci *Letecký mechanik*. Po skončení války nejprve krátce působil ve stejné funkci u *Leteckého náhradního pluku 1* v Praze-Kbelích. V období od 15. listopadu 1945 do 15. února 1946 absolvoval „*Kurs velitelů a správců povětrnostních stanic*“ a později v hodnosti major působil u *Oddělení povětrnostní služby Velitelství letectva Hlavního štábu*, kde zastával funkci *Referent materiální*.

Dne 1. června 1950 byl odeslán na zvláštní „*dovolenou s čekáním*“ a následně propuštěn ze služebního poměru. Od 9. prosince 1955 byl evidován jako spolupracovník československé StB v kategorii „*Agent*“ pod krycím jménem „*Brada*“.

Václav Leština zemřel dne 28. října 1956. Dne 13. září 1991 byl rozhodnutím *Centrální rehabilitační komise federálního ministerstva obrany*, společně s dalšími příslušníky československých leteckých jednotek ve Velké Británii, morálně rehabilitován a povýšen do vojenské hodnosti podplukovník ve výslužbě.

Leading Aircraftman Rudolf

Dvořák (pozn.: LAC. – čs. ekv. *svobodník*) – narozen 11. července 1924 v Nové Chmelnici, okr. Děčín. Od 7. září 1943 vykonával funkci *Palubní radiotelegrafista* u československé 311. *bombardovací peruti RAF*.

Po roce 1945 působil v hodnosti štábní kapitán u *Školy povětrnostní služby* a od roku 1949 *Hlavní povětrnostní ústředny*, kde se až do jejího zrušení na počátku roku 1952 věnoval otázkám spojení. Jeho další osudy nejsou v současné době známy.



Leading Aircraftman Rudolf Dvořák

Aircraftman 2 Jaroslav Košárek (pozn.: AC2. – čs. ekv. *vojín 2. třídy*) – narozen 7. prosince 1912 v Moravské Ostravě. V předválečném období působil jako *Ošetřovatel letadel* u *Leteckého pluku 1* v Hradci Králové v hodnosti *četař*. Od 30. června 1939 byl příslušníkem *Praporu 6* tehdejšího protektorátního vládního vojska, který byl v roce 1943 nasazen v Itálii. Zde v červenci 1944 přeběhl k partyzánům, kde působil v československé skupině při partyzánské divizi *1. assalto Garibaldi* v oblasti Vale d' Osola v Piemontu. Později byl odeslán k zahraničním

československým vojenským jednotkám ve Velké Británii, kde od 2. prosince 1944 působil jako *Letecký mechanik frekventant u Československého výcvikového a náhradního leteckého tělesa – Cz. Depot* v Gosfordu.

V poválečném období nejprve zastával funkci *Osvětový důstojník Leteckého náhradního pluku 1* v Praze-Kbelích. Od 1. října 1948 působil u *Povětrnostní ústředny I*, jako *Zástupce velitele pro výchovu a osvětu*. Dne 1. května 1950 byl na vlastní žádost odeslán na „*zvláštní existenční dovolenou*“ a dne 1. srpna propuštěn do zálohy. Jeho další osudy nejsou v současné době známy. *Jaroslav Košárek* zemřel dne 19. února 1961.

Leading Aircraftman Pavol Hopta (pozn.: LAC – čs. ekv. *svobodník*) – narozen 16. ledna 1916 v Pavlanech, okr. Levoča. V září roku 1939 odešel přes Francii do Egypta a dne 7. listopadu v palestinské Gedeře vstoupil do československého zahraničního vojska. Do října roku 1941 působil u československého *Pěšího praporu 11* na blízkém východě a v Africe. Následně byl převelen do Velké Británie, kde byl dne 21. října 1942 ustanoven do funkce *Zbrojář československé 312. stíhací perutě RAF*.

Po roce 1945 působil ve vojenské povětrnostní službě jako velitel *Výcvikové čtyř školy povětrnostní služby*. V období od 21. dubna 1947 do 14. července 1947 absolvoval „*Kurz velitelů a správců povětrnostních stanic*“ a v hodnosti kapitán zastával funkci *Referent pro informace Čtyř povětrnostní ústředna školy povětrnostní služby* v Praze. Od 1. září 1947 potom působil jako *Prognózní důstojník Povětrnostní ústředny I*.

Dne 2. února 1949 byl odeslán na „*zvláštní tříměsíční dovolenou*“. Koncem dubna byl zbaven výkonu služby, odeslán na „*dovolenou s čekáním*“ a dne 30. listopadu 1949 propuštěn ze služebního poměru.

Od 3. srpna 1953 byl evidován jako spolupracovník československé *StB* v kategorii „*Agent*“ pod krycím jménem „*Petr*“. Jeho další osudy nejsou v současné době známy.

Dne 13. září 1991 byl rozhodnutím *Centrální rehabilitační komise federálního ministerstva obrany*, společně s dalšími příslušníky československých leteckých jednotek ve Velké Británii, morálně rehabilitován a povýšen do vojenské hodnosti podplukovníka ve výslužbě.

Další jména bývalých příslušníků *RAF*, kteří v poválečném období případně působili v rámci vojenské povětrnostní služby, nejsou v současné době známa.



Karel Svoboda
na počátku 40. let

K poválečným příslušníkům vojenské povětrnostní služby na počátku 50. let rovněž krátce patřil další příslušník západní skupiny zahraničního odboje, bývalý člen speciálních československých paradesantních jednotek ve Velké Británii *rotmistr Karel Svoboda*, který se narodil dne 18. října 1912 ve Slaném.

Po dokončení základní školní docházky vystudoval *Dvouletou obchodní školu*. V letech 1932 až 1934 absolvoval v hodnosti *svobodník* základní vojenskou službu u *Spojovací čtyř 2. hraničářského praporu* v Trutnově.

V pozdějších letech pracoval jako účetní, kreslič a dělník v sodovkárně. V jednom období byl rovněž spolujednatel sodovkárny v Berouně. Na počátku okupace Československa překročil dne 16. dubna 1939 ilegálně hranice do Polska, odkud dne 28. července odplul na palubě lodi *Chrobry* přes Marseille a Oran do Sidi Bel Abbes v Alžíru. Zde dne 2. srpna vstoupil v posádce

El Aricha do francouzské cizinecké legie. Po vzniku 2. světové války odjel do Francie a 26. září 1939 vstoupil do *Výcvikového tábora československých vojsk* v Agde, kde byl jako desátník zařazen ke *Spojovací četě 2. československého pěšího pluku*. V roce 1944 se v rámci *3. československého pěšího pluku* zúčastnil bojů na francouzsko-německé frontě a po podepsání příměří v červnu roku 1944 odjel lodí *Rod el Farag* do Velké Británie.

Zde v hodnosti četař a později rotný působil jako radista u *Velitelské roty 2. praporu 4. Československé brigády*. V srpnu 1941 byl vyslán do základního sabotážního kursu ve Skotsku a následně absolvoval výcvik v seskoku padákem ve středisku Ringway. Počátkem září byl zařazen do výcviku pro zvláštní úkoly ve vlasti a dne 21. září 1941 byl přidělen ke *Skupině D II. oddobu zvláštního určení MNO*. Společně s *rotmistrem Jozefem Gabčíkem* byl v říjnu téhož roku zařazen do výsadkové skupiny *ANTHROPOID* určené k provedení atentátu na *Zastupujícího říšského protektora v Praze, SS-Obergruppenführera Reinharda Heydricha*. Několik dní po zahájení výcviku utrpěl při seskoku padákem silný otřes mozku a zranění nohy a z těchto důvodů byl ve skupině nahrazen *rotmistrem Janem Kubišem*.

Po vyléčení absolvoval různé kurzy a školení zaměřené především na speciální radiotelegrafii a rovněž vykonával administrativní práce u *Skupiny D II. oddobu zvláštního určení MNO*.

Dne 18. května 1943 byl ve funkci radiotelegrafista zařazen do výsadkové operační skupiny *WOLFRAM*. Po absolvování doplňkového a opakovacího výcviku byl v noci ze 13. na 14. září 1944 společně s operační skupinou vysazen v prostoru obce Nytrová v Beskydech. Po seskoku se *rotmistr Karel Svoboda* v obtížném a neznámém terénu od skupiny odloučil a druhý den byl zajat gestapem. Následně byl vězněn v Brně a později v koncentračním táboře Flössenburg. V souvislosti s jeho činností v zahraničním odboji byli v době německé okupace popraveni jeho rodiče a manželka.

Po osvobození krátce působil u *Zvláštní skupiny II. oddělení Hlavního štábu*, dne 2. listopadu 1945 byl v hodnosti podporučík pěchoty v záloze propuštěn mimo činnou službu a začal pracovat jako radiotelegrafista u Ministerstva zahraničí, odkud byl jako politicky nespolehlivý bývalý příslušník západní skupiny zahraničního odboje propuštěn.

Koncem roku 1948 nastoupil jako radiotelegrafista na pracoviště *Synoptické a letecké meteorologie* tehdejšího *Státního meteorologického ústavu – SMÚ* v Praze-Ruzyni. V souvislosti s převedením SMÚ do podřízenosti *Velitelství letectva MNO* se dne 1. ledna 1952 stal *Karel Svoboda* civilním zaměstnancem nově vytvořeného *Synoptického ústředí (VÚ 2728)* v Praze-Ruzyni a byl zařazen na funkci *Radiotelegrafista spojovací čtyř*. Po zrušení *Synoptického ústředí* byl dnem 1. ledna 1953 převeden jako radista ke *Spojovacímu uzlu III. oddobu synoptické a letecké meteorologie Státního meteorologického ústavu MNO*, který byl tehdy přemístěn do budovy *SMÚ MNO* v Holečkově ulici v Praze-Smíchově.

Při převedení *Státního meteorologického ústavu* mimo působnost *MNO* se dne 1. ledna 1954 stal *Karel Svoboda* zaměstnancem *Státního hydrometeorologického ústavu* a začal působit jako radista v rámci *II. oddělení (spojovacího) 3. oddobu synoptické a letecké služby*. Od 2. června 1954 byl evidován jako spolupracovník československé *StB* v kategorii „*Agent*“ pod krycím jménem „*Kapr*“. V roce 1965 byl povýšen do hodnosti nadporučík v záloze.

Karel Svoboda, bývalý příslušník speciálních československých paradesantních jednotek ve Velké Británii a poválečný příslušník vojenské i civilní povětrnostní služby, zemřel v Praze dne 3. dubna 1982.

10.3.2 ZAHRANIČNÍ PROTIFAŠISTICKÝ ODBOJ – VÝCHODNÍ SKUPINA

Na základě prostudování dochovaných archivních dokumentů je v současné době zřejmé, že v rámci československých vojenských jednotek bojujících na východní frontě v SSSR jako *1. československý samostatný polní prapor* (červenec 1942 až červenec 1943), *1. československá samostatná brigáda* (červenec 1943 až září 1944) a *1. československý armádní sbor* (od září 1944) nebyly zřízeny žádné vlastní jednotky povětrnostní služby. Činnost tehdejších československých vojenských jednotek zabezpečovala povětrnostní služba letectva, případně dalších druhů vojsk sovětské Rudé armády.

Zároveň nelze v současnosti historicky doložit, zda v rámci československých vojenských jednotek v SSSR rovněž působili někteří bývalí příslušníci předválečné československé vojenské povětrnostní služby. S jistotou však lze konstatovat, že v letech 1941 až 1945 se bojů na východní frontě zúčastnilo nejméně šest budoucích příslušníků poválečné vojenské i státní povětrnostní služby, kteří v té době však byli ještě zařazeni v rámci jiných vojenských odborností.

K neznámějším příslušníkům československých vojenských jednotek v SSSR, kteří později v poválečném období působili v rámci vojenské povětrnostní služby, patřil **rotmistr Gustav Peša**, který se narodil dne 7. března 1921 v Německém Heidelbergu jako syn českého strojního inženýra.

Jeho otec, člen *České strany sociálně demokratické*, odešel na konci 1. světové války za prací do Německa, kde se nakonec stal zakládajícím členem *Komunistické strany*. Jeho politická angažovanost byla příčinou jeho pozdější ztráty zaměstnání a tak využil nabídku pracovat u obchodního zastoupení SSSR, kam nakonec rodina trvale přesídlila v roce 1932.

Zde **Gustav Peša** dokončil studia na střední škole a v roce 1939 byl odveden do armády, avšak vojenský výcvik neabsolvoval a byl převeden do zálohy. V témže roce zahájil studium meteorologie na moskevské universitě, kde až do zahájení války absolvoval celkem čtyři semestry.

Před zahájením války se v roce 1940 **Gustav Peša** oženil a v manželství se mu narodila dcera. Po vypuknutí války byla většina dětí z Moskvy evakuována do východních oblastí Ruska, kde jeho dcera zemřela na onemocnění tyfem. V domnění, že ve válce zahyne, se jeho žena později znovu provdala. Pohnutý osud měli rovněž tři z jeho pěti starších bratrů. Nejstarší **František**, člen *Komunistické strany Německa*, byl v roce 1931 zavražděn příslušníky úderných oddílů *Sturm-Abteilung (SA)*. Obdobným způsobem ve 30. letech zahynul v Jižní Americe bratr **Rudolf**, který tam původně odjel za prací a nakonec se stal členem *Komunistické strany Argentiny*. Bratr **Viláš**, který se nejprve vystěhoval do Brazílie a později se vrátil zpět do Sovětského svazu, zahynul v roce 1941 jako pilot sanitního letadla při havárii v pohoří Altaj. Pouze bratři **Bedřich** a **Walter** zemřeli přirozenou smrtí v roce 1946 v Moskvě, resp. v roce 1984 v Baškirii.

Po německém napadení Sovětského svazu byl **Gustav Peša** dne 30. července 1941 odveden do armády a na frontě v oblastech severně od Leningradu u Murmansku se v německém



Major Gustav Peša
v roce 1956

obklíčení se svým praporem podílel na obraně silničních a železničních komunikací. Po třech měsících nepřetržitých urputných bojů a za naprostého nedostatku potravy přežilo válečné útrapy pouhých 45 vojáků z původního počtu 700 příslušníků praporu. Po svém zotavení se v létě 1942 stal příslušníkem jednotek speciálního průzkumu *25. tankového korpusu Voroněžského frontu* a vzhledem ke své výborné znalosti německého a ruského jazyka se v rámci voroněžsko-charkovské operace aktivně podílel na provádění výzvědné činnosti v hloubce německých vojsk a rovněž na navádění vlastních leteckých jednotek na nepřátelské cíle. Při jednom z leteckých útoků přišel následkem tlakové vlny na přechodnou dobu o sluch a řeč.

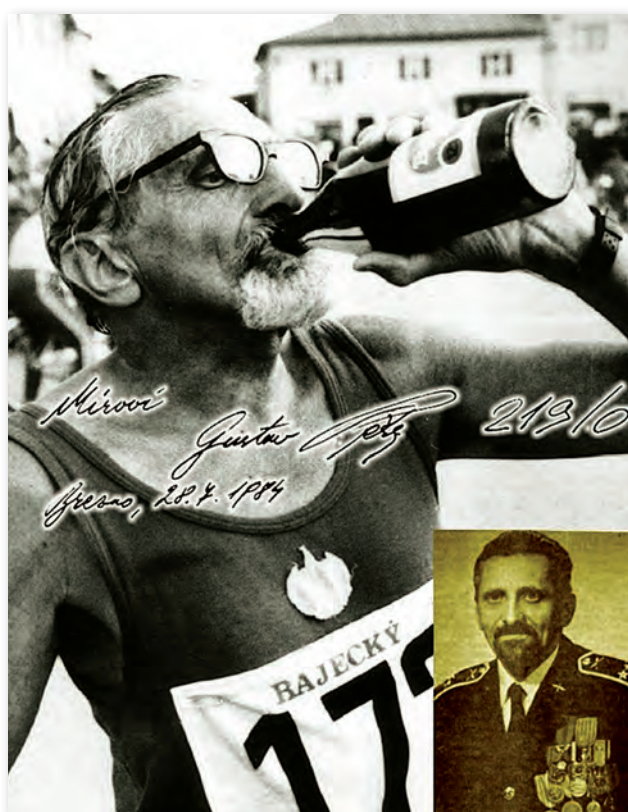
Na základě nařízení *Štábu voroněžského frontu čj. 2809* ze dne 28. dubna 1943 byl jako bývalý československý státní příslušník převelen k tehdejšímu *1. československému samostatnému polnímu praporu*. Zde začal působit jako *Pomocník osvětového důstojníka* a v této funkci setrval až do osvobození Československa v roce 1945. Po osvobození byl **Gustav Peša** v Praze dne 31. května 1945 demobilizován a bylo mu přiznáno československé státní občanství. Protože se ocitl v neznámém prostředí bez jakéhokoliv zázemí a prostředků, požádal v té době o přijetí do služebního poměru vojáka z povolání.

Jako bývalý vysokoškolský student meteorologie se tak dne 1. října 1945 stal v hodnosti rotmistr letectva příslušníkem *Zvláštní čtyry vojenské povětrnostní služby* na letišti v Praze-Ruzyni. Po absolvování *Kurzu velitelů a správců povětrnostních stanic* působil v roce 1946 při *Škole povětrnostní služby* nejprve jako *Velitel školní povětrnostní stanice* a potom jako *Zatímní velitel čtyry povětrnostní ústředna*. V roce 1947 byl ustanoven do funkce *Velitel povětrnostní stanice* na letišti v Praze-Kbelích. Důstojnický kurz při *Letecké vojenské akademii* v Hradci Králové absolvoval v letech 1949 až 1950 a stal se poručíkem letectva.

Dne 13. července 1951 byl ustanoven do funkce *Velitel čtyry školy důstojníků v záloze* a zároveň byl pověřen výkonem funkce *Velitel školy povětrnostní služby* v Prostějově, přičemž v lednu roku 1952 začal působit ve funkci jejího velitele. Později vykonával funkci *Velitel 1. školního oddílu* a *Velitel učební skupiny povětrnostní při Škole pozemních specialistů letectva* v Žamberku. Při reorganizaci této školy odešel v roce 1958 k *Hlavnímu leteckému povětrnostnímu ústředí* do Prahy, kde působil jako *Letecký meteorolog pro sál bojového velení Ústředního velitelského stanoviště PVOS a letectva*. Počátkem 60. let přešel k *Ústřednímu velitelskému stanovišti PVOS*, kde v hodnosti podplukovník působil jako *Starší meteorolog* až do odchodu do výslužby v roce 1976.

V poválečném období se stal členem *Československého aeroklubu*, kde se věnoval bezmotorovému létání, zároveň zde působil jako instruktor a stal se držitelem mezinárodního plachtařského výkonnostního odznaku *Stříbrné C*. Počátkem 50. let **Gustav Peša** onemocněl plicní chorobou a na doporučení lékařů se začal věnovat běhům na dlouhé vzdálenosti a maratónskému běhu. Během svého života absolvoval tento člověk s ryzím lidským charakterem celkem 305 maratónských závodů, přičemž ani jeden z nich nevdal. Tímto vytvořil ve své kategorii dosud nepřekonaný národní rekord. Na jeho počest se každoročně v pražských Dolních Chabrech pořádá „*Velká cena Gustava Peši*“ v maratónském běhu. V únoru roku 2008 byla v této pražské městské části na počest *podplukovníka Gustava Peši* nazvána jeho jménem jedna z místních ulic. **Gustav Peša** zemřel v Praze dne 1. března 1991.

K dnes už téměř zapomenutým příslušníkům československých zahraničních vojenských jednotek, kteří v poválečném období působili v rámci povětrnostní služby, patří **rotný Richard Husman**, širší veřejnosti známý spíše pod literárním



Gustav Peša jako maratónský běžec a podplukovník ČSLA

pseudonymem **Filip Jánský**, který se narodil dne 4. září 1922 v Praze. Jako člen *Sokola*, *Skautu* a *Pomocné vojenské služby* se v roce 1938 jako dobrovolník zúčastnil pomoci v rámci tehdejší všeobecné mobilizace.

Na počátku okupace zanechal středoškolských studií a zapojil se do domácího odboje, když začal pracovat pro československou vojenskou zpravodajskou službu nejprve na území Protektorátu a potom Německa. Později přes Belgii uprchl do Francie, kde se stal příslušníkem cizinecké legie. Po porážce Francie se v létě roku 1940 dostal do Velké Británie.

Zde se ve svých 18 letech stal příslušníkem československé 311. bombardovací peruti RAF, kde působil jako palubní střelec bombardovacích letounů *Vickers Wellington Mk. IV*. Dne 31. října 1944 odešel na vlastní žádost do SSSR, kde se dne 30. ledna 1945 na letišti v polském Przemyslu stal příslušníkem nově se formující 1. československé smíšené letecké divize.

V rámci 3. československého bitevního leteckého pluku působil jako starší instruktor výcviku palubních střelců letounů *Iljušin Il-2m3 (Šturmovik)*, mezi které v té době rovněž patřil tehdejší rotný *Jozef Činčára*, budoucí velitel československého vojenského letectva. Na svoji někdejší příslušnost k bitevnímu letectvu byl později *Richard Husman* velice hrdý, zážitky z tohoto období považoval za své možná nejcennější a po celý svůj život si uchoval přátelský a obdivný vztah k tehdejšímu veliteli *plukovníku Mikuláši Guljaničovi*.



Podporučík **Richard Husman** na konci 2. světové války

Koncem února roku 1945 se bitevní letecký pluk přemístil na polské letiště Poremba, kde v operační podřízenosti velitelství sovětské 8. letecké armády dne 14. dubna 1945 zahájil svoji bojovou činnost v rámci tehdejší *Ostravské operace* vedené od počátku měsíce března 4. ukrajinským frontem Rudé armády. Dne 16. dubna zaútočila osádka letounu *Iljušin Il-2m3* ve složení rotný *Jozef Videršpand* a rotný *Richard Husman* na most přes řeku Odru u obce Olza. Tohoto letu se *Richard Husman* zúčastnil neplánovaně, když se souhlasem velitele pluku jako služebně nejstarší palubní střelec dobrovolně nahradil ještě nezkušeného rotného *Jozefa Činčára*. Při vlastní bojové akci *Richard Husman* palbou kulometu sestřelil útočící německý *Focke Wulf FW-190*, byl však těžce zraněn a jen souhrou náhod tento útok přežil. Těžce poškozený letoun dovedl rotný *Videršpand* na letiště Poremba, kde bez podvozku nouzově přistál. Skutečnost, že *Richard Husman* absolvoval uvedený let místo původně určeného rotného *Činčára* a tak ho vlastně uchránil nejméně od těžké újmy na zdraví, se stala základem jejich pozdějšího a vzhledem ke složitosti doby a jejich paradoxů, zvláštního přátelského vztahu.

V poválečném období sloužil podporučík *Richard Husman*, který byl během 2. světové války dvakrát těžce zraněn, dvakrát sestřelen a absolvoval celkem osm úspěšných nouzových přistání, krátce u československého vojenského letectva. V roce 1946 byl na vlastní žádost propuštěn do výslužby a začal působit na tehdejší ministerstvu dopravy. Po roce 1948 byl politicky perzekuován, nezákonně propuštěn ze zaměstnání a v té době začal pracovat jako pomocný dělník u *Československých aerolinií*. Po příměluve tehdejšího *Náčelníka štábu velitelství letectva MNO podplukovníka Jozefa Činčára* byl v roce 1950 krátce zaměstnan jako civilní zaměstnanec u *Velitelství letectva MNO*.

Později však začal silit tlak upozorňující na přítomnost tohoto „proimperialistického živlu“ na MNO. Proto byl v roce 1951 *Richard Husman* v tichosti přemístěn jako civilní zaměstnanec k tehdejšímu *Synoptickému oddělení Technického povětrnostního školního ústředí*, které pod velením *majora Josefa Zítka* působilo na letišti v Praze-Ruzyni. Tak se v této době stal příslušníkem vojenské povětrnostní služby a v roce 1952 přešel k tehdejšímu *Státnímu meteorologickému ústavu MNO*. Zde pracoval v rámci *Oddělení výzkumného, studijního a publikačního*, když se především podílel na provádění překladů odborné literatury a na archivační a knihovnické činnosti. V roce 1954 byl *Státní hydrometeorologický ústav* převeden mimo působnost resortu MNO a díky odvaze jeho tehdejšího ředitele *podplukovníka Josefa Zítka* i přes vysoké riziko osobního politického a služebního postihu zůstal *Richard Husman* až do roku 1966 zaměstnanec knihovny tohoto ústavu.

Mezi komunitu meteorologů, která do knihovny ústavu přicházela, vnesl duch západních letců, džentlmenské vystupování a nepřímo se tak podílel na zvýšení jejich zájmu o odbornou meteorologickou literaturu. Rovněž velmi aktivně pomáhal civilním i vojenským studentům oboru meteorologie, při zajišťování odborné studijní literatury a jejích překladů. Jeho vojenská minulost, aktivní zájem o meteorologii a možnost přístupu k odborné literatuře západní provenience se mimo jiné projevila tím, že v roce 1959 samostatně autorsky zpracoval studijní zprávu s názvem *Meteorologie ve válce*. Tuto zprávu, která jako první svého druhu v Československu souhrnně pojednávala o významu meteorologie v budoucí, především jaderné válce, předložil v lednu roku 1960 k posouzení MNO.

Koncem roku 1964 vydal svoji knihu „*Nebeští jezdci*“, která se doslova přes noc stala bestsellerem a v roce 1967 se stala předlohou pro stejnojmenný, mimořádně úspěšný film. V pozdějším období se stal autorem knihy „*Pevnost v poušti*“ a dalších publikací s převážně leteckou válečnou tematikou. V této souvislosti si za svůj autorský pseudonym zvolil jméno *Filip Jánský*,

kteří patřilo skutečně žijící osobě, tehdejšímu služebnímu řidiči ředitele *Státního hydrometeorologického ústavu*. Další zajímavostí je skutečnost, že veškerý autorský honorář, který za tuto knihu obdržel, věnoval na přípravu a realizaci výstavby památníku československým letcům padlým na západní a východní frontě. Tento památník, jehož vznik osobně inicioval v letech 1964 až 1965, však nebyl nikdy v budoucnosti realizován.

Koncem 60. let jej za jeho postoje ke společenským událostem v roce 1968 postihl zákaz publikační činnosti, který však byl na základě přímluvy generála *Jozefa Činčára* v pozdější době zrušen. Od 24. dubna 1974 se stal zájmovou osobou *Zpravodajské správy Generálního štábu ČSLA* (vojenské zpravodajské služby), která na něj vedla operativní svazek uložený pod *archivním číslem 16552*.

Richard Husman zemřel dne 20. srpna 1987 v Praze v důsledku déle trvající těžké nemoci ve věku nedožitých 65 let. Dne 13. září 1991 byl rozhodnutím *Centrální rehabilitační komise federálního ministerstva obrany*, společně s dalšími příslušníky československých leteckých jednotek ve Velké Británii, morálně rehabilitován a povýšen do vojenské hodnosti plukovník ve výslužbě.



Podplukovník Jozef Belica počátkem 60. let

Desátník Jozef Belica se narodil dne 31. prosince 1919 v Krásnu nad Kysucou. Do slovenské armády vstoupil jako voják základní služby v květnu 1940 a v roce 1941 absolvoval *Poddůstojnickou školu dělostřeleckou* v Topolčanech.

Od 11. října 1942 se ve funkci *Nabíječ kanónu* a *Telefonista dělostřeleckého pluku 11* slovenské *Rychlé divize* zúčastnil německého tažení na východní frontě v SSSR. Po zběhnutí od své jednotky byl dne 24. února 1943 zajat sovětskými orgány a následně internován.

K formující se *1. československé samostatné brigádě* v SSSR nastoupil dne 5. července 1943 v Novochopersku pod pořadovým číslem 109 a byl zařazen do výcviku telefonistů. V rámci *Kyjevské operace* byl při boji o Bílou Cerekev dne 30. prosince 1943 v obci Ruda těžce zraněn v obličejí a jako trvalý následek zůstala pórazová obrna lícního nervu. Po rekonvalescenci byl v hodnosti rotný koncem října 1944 přidělen k *1. československému stíhacímu leteckému pluku 1* československé smíšené letecké divize v polském Przemyslu, kde vykonával funkce *Skladník proviantu* a *Ošetřovatel padáků*. Tento letecký pluk působící v operační podřízenosti velitelství sovětské *8. letecké armády* zasáhl v dubnu roku 1945 do vzdušných bojů v rámci *Ostravské operace*. V té době především prováděl stíhací ochranu *3. československého bitevního leteckého pluku* a v jeho prospěch provedl do počátku května celkem 282 operačních vzletů. Dne 10. května 1945 byl *1. československý stíhací letecký pluk* přemístěn na polní letiště Albrechtický u Ostravy (dnes Ostrava-Mošnov) a dne 14. května přistál na letištiš Praha-Kbelů a Letňany.

V poválečném období nejprve *Jozef Belica* působil jako *Výkonný rotmistr* letky *Leteckého pluku 1* ve Zvoleně. Od 21. dubna 1947 do 14. července 1947 absolvoval „*Kurz velitelů a správců povětrnostních stanic*“ a následně krátce působil jako *Velitel povětrnostní stanice* Bratislava-Vajnory. Následně od poloviny roku 1948 vykonával funkci *Pobočník velitele letky Leteckého pluku 1* ve Zvoleně a od října 1949 působil jako *Meteorologický správce Povětrnostní ústředny III* ve Zvoleně. V listopadu roku 1951 byl *kapitán Jozef Belica* ustanoven do funkce *Náčelník povětrnostní služby 15. leteckého stíhacího sboru – proudového*

v Praze-Kbelích. V období let 1955 až 1957 působil jako *Náčelník povětrnostní služby Velitelství protivzdušné obrany státu MNO*. Od roku 1957 se stal příslušníkem *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí* (od roku 1963 *HPÚ*), kde převážně zastával funkci *Zástupce náčelníka*. V roce 1961 a potom v období let 1968 až 1969 zde krátce působil jako *Náčelník z pověření*.

Na přelomu 60. a 70. let byl *podplukovník Jozef Belica* perzekuován a jako politicky nespolehlivý byl v květnu roku 1971 propuštěn ze služebního poměru. Po odchodu do zálohy pracoval jako dělník v národním podniku *KABLO* v Praze-Hostivaři. V souvislosti s celospolečenskými změnami byl v roce 1990 mimosoudně rehabilitován a povýšen do hodnosti plukovník.

Jozef Belica zemřel v Praze v květnu 2001.



Major Jozef Okál v roce 1956

Desátník Jozef Okál se narodil dne 14. dubna 1922 v Záblatí, okr. Trenčín. Do slovenské armády vstoupil dne 15. dubna 1942 jako voják základní služby u *11. automobilního praporu* v Bánské Bystrici, kde absolvoval *Poddůstojnickou školu automobilní*.

Od 16. července 1942 se v rámci slovenské *Rychlé divize* zúčastnil jako řidič terénního automobilu německého tažení na východní frontě v SSSR v oblasti Kavkazu. Zde dne 3. ledna 1943 zběhl od své jednotky, se svým automobilem přešel přes linii fronty, následně byl zajat sovětskými orgány a internován.

Dne 5. července 1943 vstoupil v Novochopersku do formující se *1. československé samostatné brigády* pod pořadovým číslem 52 a byl zařazen do automobilního výcviku. Od 1. července 1943 do 30. června 1944 působil ve funkci *Automobilní náčelník ženijní roty 1. československé samostatné brigády* v SSSR. S touto jednotkou se zúčastnil *Kyjevské operace* a po jejím skončení byl dne 1. července 1944 převelen do leteckého učiliště v Telavi v Gruzii, kde až do 6. října 1945 absolvoval stíhací pilotní výcvik.

Od října roku 1945 působil bez funkčního zařazení u *Leteckého náhradního pluku 3* v Praze-Kbelích. V lednu 1946 se stal frekventantem pilotního kurzu v *Leteckém učilišti* v Prostějově a následně od 6. října 1946 pokračoval ve studiu v *Letecké vojenské akademii* v Hradci Králové. Dnem 1. června 1948 byl *poručík Jozef Okál* zařazen na funkci *Pilot letounu Avia S-199* (československá verze letounu *Messerschmitt Bf-109G*) k *Leteckému pluku 8* v Brně. V této funkci však působil jen velmi krátce. Dne 15. srpna 1948 byl vyřazen z létajícího personálu a přeložen k *Leteckému pluku 30* do Trenčína. Zde až do 30. září 1950 působil jako tělovýchovný důstojník, učitel navigace a ruského jazyka. V této době zároveň postupně absolvoval krátkodobý politický kurz, partyzánský kurz výsadkového vojska, kurz leteckých návodčích a kurz letové kontroly. Od 1. října 1950 až do 28. září 1955 působil v nejrůznějších nižších provozních a organizačních funkcích u *Letecké dispečerské služby Velitelství letectva MNO*.

Od 29. září 1955 do 25. srpna 1956 absolvoval „*Zdokonalovací meteorologický kurz*“ pro důstojníky povětrnostní služby při *Škole pozemních specialistů letectva* v Žamberku. Po jeho ukončení až do 30. září 1960 působil u *Oddělení letecké povětrnostní služby Velitelství letectva MNO* (od roku 1957 *Velitelství PVOS a letectva MNO*). Dne 1. října 1960 byl ustanoven na systemizované *Starší důstojník Oddělení povětrnostní služby Velitelství 7. armády PVOS a letectva* v Praze-Smíchově a zároveň tak zastával funkci *Zástupce náčelníka povětrnostní služby 7. armády PVOS a letectva* (od 1. září 1961 potom *7. armády PVOS*).

Od 31. srpna 1962 působil ve funkci *Starší důstojník – Zástupce náčelníka povětrnostní služby Oddělení speciálního zabezpečení Velitelství 7. armády PVOS* (od 1. ledna 1976 *Velitelství PVOS*).

Do výslužby odešel *podplukovník Jozef Okál*, nositel *Řádu rudé hvězdy*, dne 30. dubna 1977 a dne 8. května 1998 byl povýšen do hodnosti plukovník ve výslužbě.

Rotný Aloiz Garaj se narodil dne 20. března 1921 ve Velké Lehotě, okr. Nová Baňa. Po ukončení své účasti v bojích *Slovenského národního povstání* (tato skutečnost je uvedena v jiné části této kapitoly) se dne 8. října 1944 letecky přemístil z letiště Tri duby na území SSSR.

Počátkem roku 1945 se v polském Przemyslu stal příslušníkem nově se formujícího 3. československého bitevního leteckého pluku 1. československé samostatné letecké divize, kde v hodnosti rotný zastával funkci *Letecký mechanik*.

Po válce nejprve působil jako *Letecký mechanik Leteckého pluku 2* v Piešťanech. V roce 1947 absolvoval „Kurz velitelů a správců povětrnostních stanic“ a v hodnosti podporučík začal působit jako *Velitel povětrnostní stanice* v Piešťanech, od roku 1948 potom v Trenčíně. V pozdějším období působil od roku 1960 jako *Samostatný inženýr – meteorolog Zkušebního a vývojového oddělení Výzkumného a zkušebního střediska 031*, později *Náčelník povětrnostní stanice* v Praze-Kbelích. *Od roku 1967 působil major Aloiz Garaj na Technickém oddělení Hlavního povětrnostního ústředí a v roce 1981 odešel do výslužby. Zemřel v roce 1989.*

Rotmistr Michal Sokol se narodil dne 19. listopadu 1919 ve Vyšném Tvarožci, okr. Bardejov. Po ukončení své účasti v bojích *Slovenského národního povstání* (tato skutečnost je uvedena v jiné části této kapitoly) vstoupil dne 16. února 1945 v Popradě do 4. československé samostatné brigády 1. československé armádního sboru.

Jako rotmistr zastával funkci *Velitel čtyř kanónů 76mm 3. baterie dělostřeleckého pluku 7*, se kterým se zúčastnil bojů o Liptovský Mikuláš, Polom a Vsetín.

V poválečném období působil v hodnosti podporučík jako velitel povětrnostní stanice ve výcvikovém táboře dělostřelectva v Kamenici nad Cirochou. Po převedení této stanice na civilní organizační strukturu a zároveň do působnosti *Státního hydrometeorologického ústavu* potom od 1. ledna 1954 působil jako její dlouholetý správce.

Někteří příslušníci předválečné nebo pozdější poválečné československé vojenské povětrnostní služby se rovněž aktivně zapojili do domácího protifašistického odboje jednak v rámci podzemních ilegálních odbojových skupin a později rovněž aktivní účastí ve Slovenském národním povstání v roce 1944, nebo v rámci Povstání českého lidu v roce 1945.



Nadporučík Aloiz Garaj v roce 1957



Rotmistr Michal Sokol v roce 1945

10.4.1 DOMÁCÍ PROTIFAŠISTICKÝ ODBOJ – ČESKÉ ZEMĚ

Major RNDr. Josef Jedlička se narodil dne 9. září 1897 v Budapešti v rodině vyhlášeného a často oceňovaného českého odborníka v oboru zahradnictví *Ferdinanda Jedličky* a jeho manželky *Františky*, roz. *Nesvedové*, která v té době žila a byla zaměstnána vedením zahradnictví na zámku významného židovského obchodníka a průmyslníka *Sándora Hatvany-Deutsche* v Hatvanu, ležícím 60 km severovýchodně od Budapešti.

Ještě předtím *Ferdinand Jedlička* (nar. 1866) pracoval jako vrchní zahradník (*Obergärtner*) u hraběte *Spiegel-Diesenberg-Hochslebena* na jeho zámku ve Višňové, okres Moravský Krumlov, na zámku v Jemnici patřícímu markraběti *Alfonsi Pallaviciniov*i, ve Vídni a jinde. Jeho manželka *Františka Jedličková* byla původem z Frauendorfu čp. 12, obce nacházející se poblíž Jemnice (dnes její součástí – obec Panenská) v okrese Waidhofen an der Thaya, župě dolnorakouské. *Františka Jedličková* zemřela náhle z dnes neznámých důvodů koncem roku 1897 ve Vídni, kde v té době žila pravděpodobně z důvodu zajištění lepší péče o novorozeného syna *Josefa* v rodině *Rudolfa Jedličky*, bratra svého manžela *Ferdinanda*. Po smrti manželky se ovdovělý *Ferdinand Jedlička* znovu oženil s *Albínou*, rozenou *Strašilovou* (nar. 1872) pocházející z Višňové, kde měl její otec, *Václav Stražil*, velké hospodářství. *Albína Stražilová* odešla ve druhé polovině 90. let na zkušenou do Vídně, kde pracovala jako kuchařka v bohatých měšťanských rodinách.

Během krátké existence povstalecké komunistické *Maďarské republiky rad* (v období 21. března až 1. srpna 1919) ukončila rodina *Ferdinanda Jedličky* svůj pracovní pobyt v Uhrách a vrátila se zpět na Moravu do Slavkova u Brna, kde začala žít v rodinném domku v ulici *Jílkova* (dnes *Jiráskova*), č. p. 869. Zde začal *Ferdinand Jedlička* působit jako vrchní zahradník na místním zámku, který byl od roku 1919 ve vlastnictví maďarského šlechtického rodu *Pálffyů*. V současnosti má park slavkovského zámku



Štábní kapitán Josef Jedlička v první polovině 30 let



V místě nového bílého domu stál původní rodinný domek Ferdinanda a Albíny Jedličkových ve Slavkově u Brna

rozlohu cca. 15,5 ha a představuje jeden z nejvýznamnějších a nejcennějších historických památkových objektů svého druhu na území Moravy.

O dětství *Josefa Jedličky* nebyly v současné době zjištěny žádné další relevantní informace. Týden po svých 18. narozeninách byl *Josef Jedlička* dne 15. září 1915 povolán k výkonu vojenské služby a vyslán k přípravě do *Domobranecké školy pro záložní důstojníky* v Jablonci nad Nisou.

V červnu 1916 zakončil absolvováním maturitní zkoušky s vyznamenáním studium klasického piaristického gymnázia v severomaďarském Váci. Již v této době dokonale slovem i písmem ovládal, kromě mateřského českého, rovněž maďarský, německý a ruský jazyk.

Hned po ukončení středoškolských studií nastoupil *Josef Jedlička* službu jako jednorokní dobrovolník k 60. pěšímu pluku (*Infanterieregiment Ritter von Ziegler Nr. 60*) se sídlem v maďarském Egeru. V létě roku 1916 odjel se svým plukem v hodnosti desátník aspirant na ruskou frontu, kde u obce Horožďanka na ukrajinské Východní Haliči padl dne 31. srpna do ruského zajetí.

Do československé legie na Rusi vstoupil dne 10. září 1916 v Dárnici u Kyjeva a následně byl ve Slucku zařazen jako střelec v hodnosti vojín do sestavy 2. střeleckého pluku *Jiřího z Poděbrad*.

Od 2. srpna 1917 zastával v hodnosti desátník funkci *Velitel družstva*, když do první důstojnické hodnosti podporučík byl jmenován dne 4. listopadu 1917. V rámci 2. střeleckého pluku *Josef Jedlička* postupně zastával funkce *Důstojnický zástupce*, *Plukovní zbrojář*, *Velitel 2. čety 2. kulometné roty* a *Velitel půlroty poddůstojnické školy*. Od 24. srpna 1918 působil jako *Velitel oddílu rychlopalného dělostřelectva*, který byl později přejmenován na plukovní dělostřelectvo.

Při svém působení v československé legii v Rusku absolvoval *Josef Jedlička* *Důstojnický kurz* při štábu *Československé střelecké brigády*, *Kurz střelby rychlopalných děl* v Samaře a *Plukovní dělostřelecký kurz* ve Sľjudance.

Dne 2. června 1917 se s 2. střeleckým plukem zúčastnil bitvy u Zborova. Od září 1917 potom pluk působil v sestavě 1. *střelecké divize Husitské* a absolvoval těžké boje s Rakušany a Němci u Kyjeva, Kazaně, Nižného Tagilu, Tarnopolu, Volosůvky a jinde.

Po převzetí moci bolševiky a při odchodu z Ukrajiny sváděl pluk v období od 2. února do 26. května 1918 boje se sovětskými vojsky u Kurganu, Bogatinské, Čeljabinsku, Kazaně, Mostové, Bugulmy, nebo jinde, později byl v listopadu a prosinci 1918 stažen z fronty.

V období od 13. května do 10. června 1919 se *Josef Jedlička* jako *Velitel plukovního dělostřelectva* 2. střeleckého pluku podílel na ochraně východosibiřské železniční magistrály v úseku Ilanskaja – Vengerka, kde dělostřeleckou podporou chránil ustupující jednotky československé legie před útoky bolševických vojsk.

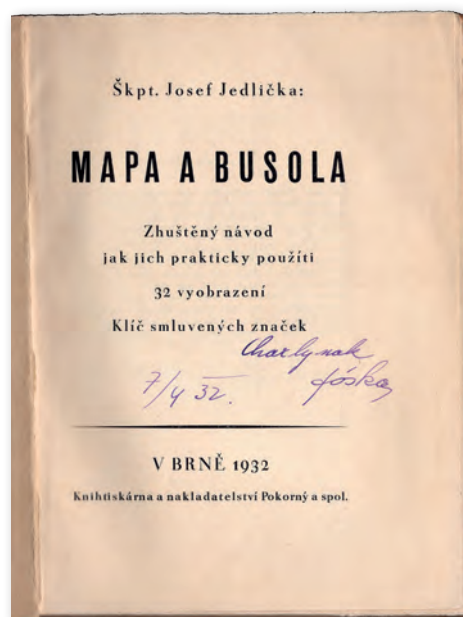
Na počátku ledna 1920 byl střelecký pluk v počtu cca. 1 300 osob soustředěn ve Vladivostoku k provedení přípravy lodního transportu do Evropy, který byl pomocí lodi *Silesia* (původní japonské lodi *Hvan Yim*) s celkem 34 členy posádky zahájen dne 10. ledna 1920 ve 14:30 hod. po trase Vladivostok, Hongkong, Suezský průplav, Terst a následně po železnici směr Linz, Praha a Litoměřice, kam transport dorazil dne 1. března 1920. Během přesunu zastával *Josef Jedlička* funkci *Pomocník velitele 16. lodního transportu*.

Velitel 2. *střeleckého pluku Jiřího z Poděbrad* podplukovník *Antonín Hasal* hodnotil působení kapitána *Josefa Jedličky* v československé legii v Rusku následovně: „...vystupoval jako voják čestný, statečný, projevující chladnou rozvahu, ráznost a samostatné jednání.“

Za svoji činnost v době legionářské anabáze v Rusku byl *Josef Jedlička* vyznamenán *Československým válečným křížem 1918*, *Křížem svatého Jiří*, *Medailí vítězství*, *Československou revoluční medailí 1920* a dalšími oceněními.

Po absolvování repatriační dovolené se kapitán *Josef Jedlička* stal dne 22. srpna 1920 důstojníkem z povolání *Československé branné moci* a byl zařazen do funkce *Velitel náhradní roty Československého hraničářského praporu 3* v Brně.

Díky svým jazykovým schopnostem a dobrým znalostem prostředí byl od 5. dubna 1921 do 25. února 1923 zařazen



Titulní a první strana publikace *Mapa a busola*

jako *Zpravodajský důstojník* při *Zemském vojenském velitelství* v Užhorodu a potom až do 29. dubna 1924 vykonával obdobnou činnost ve funkci *Zástupce přednosty Úřadu vojenského ataše* v Budapešti. V období od 1. května 1924 do 15. května 1925 byl potom zařazen na funkci *Velitel roty pěšího pluku 13* v Šumperku.

Během svého služebního pobytu v Maďarsku se seznámil s *Magdalénou Marií Nagyovou*, narozenou dne 1. srpna 1901 v Budapešti, dcerou významného bankéře *Arpáda Nagye*, žijícího v Budapešti, Bankovní ulici č. 6, se kterou se oženil dne 1. května 1924. Dne 2. srpna 1927 se manželům Jedličkovým narodil v Budapešti syn *Jiří Sergej Jedlička*.

Od 16. května 1925 se *Josef Jedlička* nejprve jako frekventant zúčastnil *Topografického kurzu* při *Vojenském zeměpisném ústavu (VZÚ)* v Praze a potom tamtéž působil až do 30. září 1930 ve funkci *Topograf 2. třídy*. V rámci svého služebního zařazení mimo jiné prováděl mapovací práce (reambulace, nové mapování a fotogrametrická měření) především v oblasti Kostelce nad Labem, na Příbramsku (Brdy), Žitném ostrově a v okolí Bratislavy, v Malých Karpatech a v okolí Trebišova na východním Slovensku. V rámci svého působení u VZÚ zpracoval *štábní kapitán Josef Jedlička* odbornou topografickou publikaci *Mapa a busola – Zhuštěný návod jak jich prakticky použít, I. a II. rozšířené vydání* (Brno, 1932).

V roce 1928 zahájil externí studium meteorologie a klimatologie při *Přírodovědecké fakultě University Karlovy* v Praze. Vlastní studium však musel brzy ukončit, protože byl dne 30. září 1930 přeložen do Brna, kde do 14. prosince 1931 zastával funkci *Velitel roty pěšího pluku 43*. V dalším období zde potom rovněž působil při *Zemském vojenském velitelství (ZVV)* jako *Přednosta kanceláře kárného výboru II. stolice*, jehož úkolem bylo řešit porušování stavovských povinností a kárných poklesků vyšších důstojníků v působnosti ZVV Brno.

Svého působení v brněnské posádce využil *Josef Jedlička* k dalšímu studiu a na podzim roku 1930, ve svých 33 letech, znovu zahájil studium oborů meteorologie, klimatologie, astronomie a geografie, nyní při *Přírodovědecké fakultě Masarykovy university* v Brně. V lednu 1935 předložil k obhájení disertační práci s názvem *Příspěvek k poznání srážkových poměrů na jihozápadním Slovensku*. Vlastní práce byla velmi příznivě ohodnocena *prof. PhDr. Františkem Vitáskem* a *prof. PhDr. Františkem Koláčkem*.

Dne 29. března 1935 podstoupil *Josef Jedlička* hlavní rigorózní zkoušku z meteorologie, klimatologie a geografie a 4. května potom vedlejší rigorózní zkoušku z astronomie, které absolvoval s vyznamenáním. Téhož dne byl promován a jako historicky druhý příslušník vojenské povětrnostní služby – voják z povolání (po *pplk. PhDr. Bohdanu Viplerovi*), získal titul *Doktor přírodních věd – RNDr.*

Služební působení *Štábního kapitána RNDr. Josefa Jedličky* v Brně bylo ukončeno dne 31. července 1935, kdy byl přeložen zpět k VZÚ v Praze, kde byl zařazen k jeho *Popisnému odboru*.

Josefu Jedličkovi bylo v roce 1933 nabídnuto a doporučeno, pravděpodobně prostřednictvím některého ze svých vysokoškolských pedagogů (*prof. PhDr. František Koláček*, *Doc. RNDr. Josef Sahánek*, nebo *Doc. RNDr. et ThDr. František Schacherl*) patřili mezi významné členy brněnské zednářské lóže) členství v řádu svobodných zednářů. Byl zasvěcen (vykonal zkoušku) na *učně 1. stupně* v zednářské lóži *Most Brno*, kde byl později postupně zasvěcen a povýšen do stupňů *tovaryš (pomocník 2. stupně)* a *mistr 3. stupně*. Před ukončením činnosti *Národní veliké lóže Československé (NVLČS)* na podzim 1938 byl zasvěcen na *mistra 6. stupně* (pro srovnání *Velmistr NVLČS* byl zasvěcen na *mistra 33. stupně*).

Právě příslušností *Josefa Jedličky* k elitní svobodné zednářské společnosti lze s velkou pravděpodobností vysvětlit široké spektrum jeho značně rozsáhlých společensko-politických styků, které později velmi dovedně využíval v době svého zapojení do protiněmeckého národního osvobozeneckého hnutí a zpravodajské činnosti prováděné ve prospěch sovětské vojenské rozvědky GRU.

Dne 14. prosince 1936 byl *RNDr. Josef Jedlička* jmenován *Přednostou skupiny IV. (meteorologické) II/1. oddělení* (aerodynamického) *II. odboru Vojenského technického a leteckého ústavu (VTLÚ) MNO* v Letňanech u Prahy a dne 1. července 1937 byl povýšen do hodnosti major.

Meteorologická skupina VTLÚ představovala ve své době nejvyšší provozní složku tehdejší vojenské povětrnostní služby (obdobu složek hydrometeorologické služby dnešního *Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu Ministerstva Obrany*). Ve funkci přednosty skupiny setrval až do ukončení likvidace VTLÚ na konci června roku 1939.

Během svých vysokoškolských studií se *Josef Jedlička* blíž se seznámil s některými tehdejšími, nebo budoucími významnými osobnostmi meteorologie, klimatologie a geografie při *Přírodovědecké fakultě Masarykovy university* a členy *České společnosti zeměpisné* v Brně, se kterými v pozdějším období navázal rovněž i spolupráci v rámci domácího protifašistického odbojového hnutí.

Z těchto osobností mu byl nejbližší jeho mladší spolužák *Doc. RNDr. Bohuslav Hrudíčka*, který obdobné studium v oborech meteorologie, klimatologie, geografie a astronomie na *Masarykově universitě* absolvoval v letech 1931 až 1936.

K dalším budoucím *Jedličkovým* odbojovým spolupracovníkům patřil rovněž *prof. PhDr. František Koláček*, tehdejší ředitel *Zeměpisného ústavu Přírodovědecké fakulty Masarykovy university* a rovněž *prof. RNDr. František Říkovský*, vědecký pracovník v oboru geografie a klimatologie téhož ústavu.

Při svých vysokoškolských studiích v Brně navštěvoval *Josef Jedlička* rovněž přednášky na téma meteorologická měření, které přednášel jeho další budoucí odbojový spolupracovník *Doc. RNDr. Josef Sahánek*, z *Ústavu experimentální fyziky Masarykovy university*, který zároveň působil jako *Správce meteorologické stanice* při *Vysoké škole technické Edvarda Beneše* v Brně.

Profesor František Koláček, mimo jiné též autor většího počtu vědeckých klimatologických prací, byl neúnavným podporovatelem studijních a vědeckých zájmů svých žáků, mezi které, kromě *Jedličky*, *Hrudíčky* a dalších, patřil rovněž i *Říkovský*. A byl to pravděpodobně právě vztah vzájemných sympatií a důvěry navázaný během studií, který se jim v pozdější blízké budoucnosti stal osudným. *Koláčkovy* vlastenecké postoje v období ohrožení Československa nacistickým Německem byly obecně známy. Netajil se jimi před studenty při přednáškách a rovněž v odborném tisku opakovaně vyvracel rozpínavé teorie německé imperiální geopolitiky.

Umístovací komise MNO v likvidaci zařazovala v průběhu roku 1939 prostřednictvím rozhodnutí *Předsednictva ministerské rady* a za souhlasu německé okupační správy, bývalé vojáky z povolání, nebo vojáky v další službě do tehdy existujících státních úřadů, výrobních podniků a dalších organizací. Tam však na rozdíl od německých předstev zároveň očekávala jejich využití ve prospěch očekávané odbojové činnosti. Komise, ve které v té době mimo jiných rovněž působil *pplk. Josef Balabán*, zároveň usilovala, aby vojáci byli zařazováni na taková místa, kde by mohli využívat své dřívější profesionální zkušenosti. Někteří tak odcházeli do ústředních úřadů, jiní do nižších orgánů

protektorátní správy, do hospodářské sféry, apod. Z těchto důvodů byl *major v záloze RNDr. Josef Jedlička* v červenci 1939 převeden do státní služby jako *Vrchní zemský komisař vědeckých ústavů při Universitě Karlově v Praze*.

Na základě Československo-sovětské smlouvy o spolupráci podepsané v květnu 1935 začala v Praze dnem 27. května 1936 působit společná ústředna vojenských zpravodajských služeb ČSR a SSSR *VONAPO 20 (Vojennyj nabljudatělnyj post)*, jejímž velitelem byl ustanoven *štábní kapitán Karel Paleček*, příslušník 2. oddělení (zpravodajského) *Hlavního štábu MNO*. Vlastní zpravodajské úkoly pak v rámci ústředny vydával zástupce sovětské vojenské rozvědky *GRU (Glavnoje Razvedivatělnoje Upravlenije – Hlavní správa rozvědky) mjr. Kuzněcov*, jehož skutečná identita je dodnes neznámá. Hlavním úkolem této zpravodajské agentury bylo provádět ofenzivní rozvědnou činnost mezi německými emigranty v Československu prostřednictvím vlastní agenturní sítě tvořené československými a německými agenty, informátory a dalšími spolupracovníky.

Pravděpodobně již od roku 1937 začal *major RNDr. Josef Jedlička* zpravodajsky spolupracovat s agenturní sítí této společné vojenské zpravodajské ústředny. Lze předpokládat, že se tak mohlo stát na přímé doporučení důstojníka Československé vojenské zpravodajské služby *majora Karla Palečka*, se kterým se *Josef Jedlička* osobně znal z období společného působení v československé legii v Rusku. V jeho případě hodlala vojenská zpráva využít jeho výbornou znalost německého a ruského jazyka a rovněž jeho zkušenosti získané při výkonu funkce zpravodajského důstojníka při ZVV v Užhorodě a *Úřadu vojenského atašé* v Budapešti v první polovině 20. let.

V této souvislosti není bez zajímavosti uvést, že v rámci *VONAPO 20* v té době, mimo jiných osob, rovněž působil i budoucí odbojový spolupracovník *Josefa Jedličky*, spisovatel, cestovatel a radioamatér *Otakar Batlička*.

V období následujícím bezprostředně po mnichovské kapitulaci v roce 1938 došlo k hluboké destrukci a restrukturalizaci všech sfér dosavadního společenského a politického života, přičemž projevy občanské demokratické politiky byly zatlačeny do ústraní. Přešly buď přímo do ilegality, nebo do kaváren, soukromých bytů apod., kde všude docházelo širokým a rozsáhlým politickým diskusím. Významný moment představovala v té době rovněž skutečnost, že do politiky začali velmi aktivně vstupovat příslušníci armády, kteří až do té doby přísně dodržovali povinnou apolitičnost. Podobně jako v ostatních součástech společnosti, tak i v armádě začaly vznikat četné neformální diskusní a politizující kroužky.

Jedna z takových nejvýznamnějších skupin se již od podzimu roku 1938 začala scházet v Praze-Dejvicích v bytě *pplk. Josefa Balabána* v ulici *Na Hutích č. p. 1*, případně v legionářské restauraci *Bajkal* na *Vítězném náměstí* (dnešní *Dům armády Praha*). V rámci této neformální skupiny se společně setkávali bývalí příslušníci zahraničních československých, především ruských, legií z doby 1. světové války *plk. Josef Churavý*, *pplk. Josef Balabán*, *pplk. Josef Mašín*, *mjr. RNDr. Josef Jedlička*, *mjr. Alois Janotka* a rovněž, v té době již záložní důstojníci, *Bohuslav Sleza*, *Gustav Svoboda* a *Otakar Schideck* (není bez zajímavosti, že se až na výjimky jednalo o bývalé, nebo stávající příslušníky dělostřelectva).

Tito představitelé první legionářské generace československého důstojnictva rozhodně nepatřili k „*profesionálním revolucionářům*“, avšak i když se mezi nimi často vyskytovaly mnohé rozdíly v oblasti sociálně-politického vnímání, všichni společně cítili odpovědnost za osud státu a národa. Jednak jako občané, ale také jako vojáci, kteří měli tyto hodnoty bránit, ale svoji povinnost nemohli splnit.

Ve druhé polovině února roku 1939 byl *mjr. Josef Jedlička*, jako přednosta meteorologické skupiny *VTLÚ*, vyslán do Holandska za účelem nákupu meteorologických přístrojů pro potřeby vojenské správy. V té době mu byla prostřednictvím představitelů holandské meteorologické služby nabídnuta možnost přijmout lukrativní místo vedoucího meteorologa ve státním meteorologickém ústavu v Batávii (dnešní Jakarta v Indonésii) a tak se i s celou rodinou vyhnout nebezpečí německé okupace, která již v té době ČSR reálně hrozila. Tuto velkorysou nabídku však *Josef Jedlička* tehdy odmítl a brzy po svém návratu z Holandska dne 10. března 1939, při vědomí jaké nebezpečí Československu hrozí, navázal osobní spojení se zástupcem *Generálního konzulátu SSSR* v Praze a nabídl mu přímou spolupráci v oblasti výzvědné činnosti proti Německu.

Ještě před tím, na podzim roku 1938, byla ukončena činnost společné zpravodajské ústředny vojenských zpravodajských služeb ČSR a SSSR *VONAPO 20*. Proto od počátku roku 1939 a v průběhu následujícího roku 1940 začala rezidentura *GRU* v Praze urychleně vytvářet a obnovovat svoji novou vlastní síť agentů, informátorů a důvěrníků za účelem odhalování německých válečných příprav.

Za tímto účelem se *GRU* snažila rovněž navázat úzké kontakty s příslušníky nastupujícího domácího odbojového hnutí. Dosavadní její kontakty byly z důvodů ukončení činnosti *VONAPO 20*, rozpadu Československa a vojenského obsazení Čech a Moravy prakticky zpřetrhány. Jejich obnova a navázání nových kontaktů si vyžádaly nezbytný čas a nové podmínky si zároveň vynutily i změny v metodách a formách zpravodajské práce.

Nejprve byla reorganizována řídicí rezidentura *GRU* v Praze a vedením veškeré zpravodajské činnosti byl pověřen nový *Generální konzul Generálního konzulátu SSSR* Viktor Nikolajevič Jakovlev, dosavadní *Chargé d'Affaires* a. i. Velvyslanectví SSSR v Praze, působící přechodně v nové funkci až od doby zrušení velvyslanectví dne 28. března 1939. Koncem léta téhož roku byl nahrazen *Leonidem Andrejevičem Mochovem*, za jehož identitou se ve skutečnosti skrýval generál *GRU*, vlastním jménem *Leonid Andrejevič Michejev*. K němu se začaly sbíhat nitky protektorátní zpravodajské sítě a shromažďovaly se výsledky její činnosti, které pak byly především diplomatickými cestami předávány do ústředí *GRU* v Moskvě.

Od jara roku 1939 tak *GRU* zahájila přímou spolupráci, kromě jiných osob (např. *pplk. let. Miloslav Berka*, pozdější *velitel Krajského vojenského velitelství ON II ZVV ON Praha*), i s *mjr. RNDr. Jedličkou*, svým dřívějším spolupracovníkem působícím v rámci zpravodajské ústředny *VONAPO 20*.

Dnes již lze jen těžko zjistit, zda svoji nabídku k přímé spolupráci s *GRU* učinil *Josef Jedlička* na základě vlastní osobní iniciativy, nebo na přímý pokyn představitelů domácího vojenského odbojového hnutí.

Od jarních měsíců roku 1939 vznikala základní síť největší domácí ilegální odbojové organizace *Obrana národa (ON)* a byla zformována její jednotlivá velitelství v hierarchickém uspořádání od *Hlavního štábu ON* přes zemská velitelství (Čechy, Morava a Praha), krajská, okresní až k velitelstvím místním.

K nim se v jednotlivých místech, jako relativně samostatné složky, přimykaly tzv. civilní skupiny, které se rekrutovaly především z řad příslušníků sokolských jednot, bývalých legionářů, místní inteligence a středních zaměstnaneckých vrstev. Tak byla například mimo jiných vytvořena i civilní skupina *ON* při Masarykově universitě v Brně. Hlavní náplň ilegální práce celé organizační sítě *ON* tvořila především zpravodajská činnost.

Pouhý sběr zpráv a jejich odborné vyhodnocení však nestačily. Musel být zajištěn i způsob, jak je po jejich kompletaci

a analýze dostat tam, kde mohly být neefektivněji využity. Proto v rámci *Zpravodajského oddělení hlavního štábu ON* vznikla *Radiotelegrafická skupina* pod vedením *pplk. Štěpána Adlera* (později nazývaná jako *5. oddělení vnitřního radiového spojení*), která se zabývala otázkami spojení uvnitř *ON* a rovněž se zahraničním pařížským a později londýnským ústředím československého odboje.

Příslušníky této skupiny byli rovněž zaměstnanci tehdejšího *Státního ústavu meteorologického* v Praze *RNDr. Vladimír Miklenda* a *Jan Bína*. V období listopadu a prosince 1939 však byla činnost radiotelegrafické skupiny odhalena, její členové zatčeni a později většina z nich, včetně *Miklendy* a *Bíny*, popravena nebo umučena. Činnost *5. oddělení vnitřního radiového spojení ON* byla nahrazena až v dubnu 1940, kdy zahájila činnost radiová stanice *Sparta*, která zajišťovala spojení s londýnským ústředím zahraničního odboje.

Na podzim roku 1939 došlo, na základě předchozí nabídky *Generálního konzula SSSR* v Praze, k dohodě mezi velitelem *Hlavního velitelství ON armádním generálem Josefem Bílým* a *Leonidem Mochovem* o zahájení předběžných příprav k budoucí spolupráci mezi *ON* a *GRU*.

Vlastní jednání o zahájení spolupráce však začala až počátkem léta příštího roku po porážce Francie, když však ještě předtím německé bezpečnostní orgány od podzimu 1939 do jara 1940 odhalily a následně uvěznilly většinu příslušníků tehdejší první garnitury vedoucích představitelů *ON*.

Gestapo a ostatní německé bezpečnostní a zpravodajské složky v období od konce října 1939 do února 1940 prakticky téměř rozbili celou první garnituru domácího nekomunistického odboje. Jedním z důvodů byla skutečnost, že činnost těchto jednotlivých organizací nebyla na vrcholné úrovni do té doby prakticky nijak zastřešována a koordinována.

Odbojové organizace v té době působily samostatně a mnohdy i kontraproduktivně v určité vzájemné konkurenční soutěživosti před londýnským ústředím. Z toho důvodu od března do května 1940 probíhala intenzivní jednání druhé garnitury zástupců zbylých součástí odbojových organizací *ON*, *Petičního výboru – Věrní zůstaneme (PV-VZ)* a *Politického ústředí (PÚ)* o vzniku a způsobech činnosti nového vrcholného řídicího ústředního orgánu, zastřešujícího činnost rozhodující většiny domácího nekomunistického odboje. Jeho jménem měl tento orgán rovněž vést vzájemná jednání a provádět praktickou součinnost se zahraničním odbojem představovaným londýnským ústředím. Výsledkem těchto jednání byl vznik *Ústředního vedení odboje domácího (ÚVOD)*, ve kterém byli zastoupeni zástupci všech rozhodujících nekomunistických odbojových složek.

Rozhodující vliv na vznik ústředního řídicího odbojového orgánu měla především nová garnitura *ON*, kterou představovali především *pplk. Balabán*, *plk. Churavý*, *pplk. Mašín*, *škpt. Morávek*, *pplk. Berka* a další. Tito představitelé nebyli nijak zatíženi dosavadním „generálským“, přísně hierarchickým, schematickým a málo operativním přístupem a myšlením. Byli zapálenými vlastenci, často až nacionalisté, kteří nepředstavovali socialistické revolucí, ale byli to muži z lidu plně oddáni jeho věci.

Předcházející německá perzekuce tak dala vzniknout novému vedení, druhé garnituře, která byla již poučená z chyb svých předchůdců, stala se radikálnější a pochopila nutnost jednoty. Stála-li dosavadní generalita více napravo, pak nižší, převážně mladí důstojníci, hledali řešení nalevo.

V létě 1940, v době zahájení vlastního jednání o navázání úzké spolupráce *ON* s rezidenturou vojenské zpravodajské služby SSSR v Praze byla, jako reakce na tato jednání, na přímý rozkaz *Velitele Zemského vojenského velitelství ON – Velká*

Praha armádního generála Bedřicha Homoly, nejprve vytvořena *Radiotelegrafická skupina ON – východ* pod vedením *mjr. Vladimíra Ellnera*, jejímž úkolem bylo navázat a udržovat radiové spojení *ON* se Sovětským svazem za účelem předávání zpravodajských informací.

Skupina, která se nejčastěji scházela v uměleckém ateliéru bývalého příslušníka *Vojenského zeměpisného ústavu*, později *Uměleckých dílen Památníku odboje MNO* (od roku 1930 *Památníku národního osvobození*) na Vítkově, akademického malíře *mjr. Emanuela Prüllu* na Smíchově ve Dvořákově ulici č. p. 13., byla původně určena pro předávání informací mezi *ON* a plánovanou *Předsunutou agenturní ústřednou* československé rozvědky v SSSR. Protože však londýnská vláda neustále odkládala vlastní praktické zahájení zpravodajské spolupráce se SSSR, zahájila skupina vlastní radiotelegrafickou činnost až v březnu 1941. Od konce června téhož roku potom příslušníci radiové skupiny rovněž pomáhali *Josefu Jedličkovi* udržovat radiové spojení jeho pražské rezidentury s moskevskou centrálou *GRU*.

Pro tento účel obdržel *Josef Jedlička* počátkem jara 1941 od pražského konzulátu SSSR a následně dočasně ukryl dvě krátkovlnné radiové stanice *HAR FX 10* americké výroby opatřené rusky psaným návodem k obsluze a provozu, včetně potřebných spojovacích údajů (časový rozvrh vysílaných a přijímaných relací, volací znaky, provozní frekvence, šifrovací klíč apod.), které měly být aktivovány až v období bezprostředního válečného ohrožení SSSR, nebo po zahájení války s Německem.

RNDr. Josef Jedlička, který se již od jara roku 1939 aktivně zapojil do činnosti pražského velitelství *ON*, začal počátkem léta roku 1940 řídit vlastní ilegální zpravodajskou odbojovou skupinu *Julek*. Ta byla složena především z bývalých pracovníků *Vojenského zeměpisného ústavu* a *Památníku národního odboje*. Hlavním úkolem skupiny bylo shromažďovat zpravodajské informace ze zbrojního průmyslu, *Zeměpisného ústavu ministerstva vnitra* (bývalý *Vojenský zeměpisný ústav*), plány a informace o činnosti německé branné moci, včetně zpráv z nejrůznějších oborů hospodářského a politického života.

Získané informace poskytoval *Josef Jedlička* jednak představitelům *ÚVOD* a rovněž, prostřednictvím kódovaných textových zpráv předávaných pomocí spojek, kamuflážních přepážek a tajných schránek, pražské rezidentuře *GRU*.

Do centrály *GRU* v Moskvě byly potom odesílány cestou radiových nebo poštovních komunikačních kanálů generálního konzulátu.

Většina členů agenturní sítě Josefa Jedličky a jejich dílčích složek nepatřila ke členům *KSC* a jen malá část z nich věděla, že ve skutečnosti pracují ve prospěch vojenské zpravodajské služby SSSR. Jednou z nejdůležitějších zásad činnosti sovětských zpravodajských služeb byl totiž požadavek, aby jejich rezidenti, agenti a další spolupracovníci neměli žádné přímé spojení s místními organizacemi komunistické strany.

Josef Jedlička udržoval široké spektrum společensko-politických styků a kontaktů. Jeho konexe, jako významného člena řádu svobodných zednářů, mimo jiné dosahovaly do protektorátního *Ministerstva vnitra*, *Ministerstva veřejných prací*, *ČTK*, novinářských kruhů a jinde, což naznačuje, odkud a jaké mohl čerpat informace.

Mimo jiných osob zpravodajsky velmi úzce spolupracoval s ředitelem *Archivu ministerstva zahraničních věcí prof. PhDr. Jaroslavem Papouškem* a jeho manželkou, historičkou kultury *Naděždou Melnikovou-Papouškovou*. K jeho dalším významným spolupracovníkům patřil redaktor *ČTK PhDr. Václav Koenig* a redaktor nakladatelství *Čin Jaroslav*

Kratochvíl, na kterého byli, kromě dalších osob, napojeni i bratři *František Klečka* a *Vojtěch Klečka*.

Na druhou stranu není bez zajímavosti, že k významným informátorům *Josefa Jedličky* také patřil *PhDr. František Bauer*, jehož osobnost a činnost však byla nejen v době německé okupace, ale i v pozdějším období značně rozporuplná z důvodu jeho spolupráce jak s odbojovými organizacemi, tak i s *gestapem* a rovněž s poválečnou československou *Státní bezpečností*.

Zvláštní kapitolu potom představoval jeho trvalý styk s představiteli ostatních složek domácího vojenského odboje, především pak s *plk. Churavým*, *pplk. Balabánem*, *pplk. Mašínem* a *škpt. Morávkem*, kteří patřili k jeho osobním přátelům. Prostřednictvím *plk. Josefa Churavého* udržoval *Josef Jedlička* rovněž úzký kontakt s ústředím odbojové organizace *PV-VZ*.

Josef Jedlička působil pod krycím jménem *Rudi*, které představovalo určitý analog kryptonimu *Rudolf*, kterým se souhrnně, s připojením příslušného pořadového čísla, označovali vedoucí rezidentury *GRU* při konzulátu SSSR v Praze. Až do počátku března 1941 byl ve své činnosti přímo řízen vedoucím rezidentem *GRU* v Praze *Leonidem Mochovem*, oficiálně *Generálním konzulem SSSR* v Praze, působícím pod krycím jménem *Rudolf I* (podle některých pramenů se za tímto krycím jménem mohl rovněž skrývat český novinář, literární a divadelní kritik židovského původu *Kurt Konrad-Beer*, který od února 1939 působil jako tiskový referent sovětského zastupitelského úřadu v Praze).

Náhlé ukončení činnosti *Leonida Mochova* v Praze již na počátku března 1941 bezprostředně souviselo s tím, že se agentům *Hlavního říšského bezpečnostního úřadu (RSHA – Reichssicherheitshauptamt)* podařilo odhalit jeho skutečnou roli v rámci generálního konzulátu v souvislosti s odhalením činnosti jiné zpravodajské agenturní sítě *GRU* působící na území Protektorátu Čechy a Morava pod vedením *Radoslava Seluckého*.

Potom až do doby přepadení SSSR krátce převzal řídicí roli nový vedoucí rezidentury *GRU* v Praze označovaný jako *Rudolf II*, jehož totožnost není v současné době známa (podle některých pramenů se mohlo jednat o překladatele a pracovníka sovětského konzulátu *Georgie Nikolajeviče Moločkovského*). Po přepadení SSSR a ukončení činnosti generálního konzulátu v Praze se tak nakonec stal vedoucím rezidentem agenturní sítě *GRU* působící na území *Protektorátu Čechy a Morava* *major Josef Jedlička*, kterou vykonával až do doby svého zatčení.

Generální konzul SSSR v Praze *Leonid Mochov* nabídl již koncem léta roku 1939 možnost spolupráce a podporu všem, i nekomunistickým, ilegálním odbojovým organizacím působícím na území Protektorátu Čechy a Morava, především pak *ON* a *PV-VZ*. V této době však tato nabídka ke spolupráci nebyla ještě plně přijata z důvodu, že se domácí nekomunistický odboj v této době plně orientoval na spolupráci s londýnským ústředím, přičemž byl veden vírou v brzký konec války a přesvědčen o jednoznačném vítězství Francie a Velké Británie.

V průběhu první poloviny června roku 1940 proběhlo úvodní kontaktní jednání sondážního charakteru, kde zájmy *ÚVOD* zastupoval *plk. Josef Churavý* a zájmy sovětské vojenské zpravodajské služby *GRU* její spolupracovník *mjr. Josef Jedlička*.

První předběžné jednání mezi *pplk. Balabánem* (krycí jméno *Kop*) a *Leonidem Mochovem (Rudolf I)* bylo zprostředkováno *Josefem Jedličkou* a *Miloslavem Berkou* a proběhlo dne 17. června, kdy bylo sovětské straně předáno několik zpravodajských informací vojenského charakteru, přičemž bylo vyžádáno sdělení o předpokladech a možnostech další vzájemné spolupráce. O této skutečnosti bylo 19. června informováno londýnské ústředí zahraničního odboje. Na základě stanoviska londýnského vedení bylo vedením *ÚVOD* rozhodnuto, že zpravodajství pro

SSSR bude organizováno paralelně s dosavadní zpravodajskou činností, tedy tak, aby zprávy a informace určené pro Moskvu současně dostával i Londýn. Naopak zprávy a informace určené pro Londýn měly být před sovětskou stranou utajeny.

Dne 19. července 1940 obdržel *pplk. Balabán*, prostřednictvím radiové stanice *Sparta*, depeši exilového prezidenta republiky *Edvarda Beneše*, která obsahovala instrukce pro spolupráci *ÚVOD* se zástupci pražské rezidentury *GRU*. Mimo jiného v ní bylo uloženo, aby vzhledem k delikátnosti povahy spolupráce se SSSR byla věnována mimořádná péče výběru osob určených pro zprostředkování styku se sovětskými zpravodajskými orgány.

Pražská rezidentura *GRU* dne 23. července sdělila prostřednictvím *Josefa Jedličky* vedení *ÚVOD*, že SSSR: „...*má zájem o budoucí spolupráci a že nedávno předané zprávy jsou pro ně velmi cenné. Počítá se v budoucnu s obnovou ČSR jako s nejkonsolidovanějším prvkem střední Evropy. Je plně chápán československý odboj doma i v cizině a jeho představitelé se nemají mýlit oficiálními sovětskými a německými projevy, skutečnost je a bude jiná. Rudolf I chce s Kopem mluvit osobně, až přijdou z Moskvy úplné směrnice. Požaduje zprávy vojenské, z oblasti válečného průmyslu a také informace o ruské emigraci. Má však obavy z možné indiskrece přes československé ústředí v Londýně, a žádá proto krajní opatrnost.*“

Rozhodující jednání mezi *ÚVOD*, který tehdy zastupovali *pplk. Josef Balabán* a *plk. Josef Churavý* a sovětskou *GRU* zastoupenou *Leonidem Mochovem* proběhlo, po předchozím souhlasu londýnského ústředí, dne 30. července 1940. Na tomto jednání se rovněž zúčastnil *mjr. Josef Jedlička*, který setkání zástupců obou stran opět osobně zprostředkoval a v dalším období až do napadení SSSR pomáhal vedení *ÚVOD* udržovat spojení s rezidenturou *GRU* v Praze.

Návrh *pplk. Balabána*, po předchozím souhlasu Londýna, předpokládal, že na území SSSR bude zřízena *Předsunutá agenturní ústředna* československé vojenské rozvědky, obsazená československými důstojníky, která bude vybavena příslušnými radiostanicemi pro spojení s radiostanicí *ÚVOD*.

Na základě požadavku *GRU* a podle později sjednaných dohod mělo být úkolem domácích odbojových organizací sloučených v rámci *ÚVOD* provádět rozsáhlý program protiněmecké zpravodajské činnosti na území Protektorátu Čechy a Morava ve prospěch SSSR. Hlavním předmětem činnosti měly být informace o německé zpravodajské síti a o agentech působících proti SSSR, dislokaci a přesunech německých vojenských útvarů a úřadů, zajištění ilegálních přechodů do Sudet a převádění sovětských agentů dále na území Německa a zprávy o válečné výrobě a železniční přepravě. Dále byla požadována příprava plánů k vysazení zpravodajských vzdušných výsadků, provedení padákových shozů zbraní a sabotážní činnosti, provozování radiových stanic vysílajících v sovětském šifrovém klíči z území Protektorátu do SSSR, organizace kurýrní služby, zjišťování a předávání informací o počasí, příprava plánů další spolupráce v případě vypuknutí válečného konfliktu mezi SSSR a Německem, apod.

Po souhlasu Londýnského ústředí bylo, kromě jiných, jedním z konečných výsledků vzájemných jednání, utajené přesunutí dosavadního *Zmocněnce československé vojenské správy* v Bukurešti, *plk. gšt. Heliodora Píky* a několika dalších vojenských zpravodajců do Moskvy v březnu roku 1941 a zároveň tak byla zahájena praktická činnost tajné československé vojenské mise v SSSR. Ještě před tím, již v létě roku 1940, začaly domácí ilegální odbojové organizace sloučené v rámci *ÚVOD* provádět zpravodajskou činnost rovněž ve prospěch SSSR.

Do zpravodajské ústředny *ON* a *ÚVOD*, kterou vybudovali již na jaře roku 1940 *pplk. Balabán*, *pplk. Mašín* a *škpt. Morávek*,

se z různých míst Protektorátu sbíhaly nejrůznější informace vojenského, politického a hospodářského charakteru.

Za tímto účelem byla na jaře 1941 zpravodajská odbojová skupina *Julek* vedená *mjr. RNDr. Josefem Jedličkou*, která dosud udržovala spojení především se sovětským konzulátem v Praze, rovněž přímo napojena na zpravodajskou ústřednu *ON* a *ÚVOD* a jejím prostřednictvím tak začala zároveň úzce spolupracovat se zahraničním československým ústředím v Londýně.

Z obavy před prozrazením své odbojové činnosti ukončil *RNDr. Josef Jedlička* na vlastní žádost ke dni 1. března 1941 výkon státní služby ve funkci *Vrchního komisaře vědeckých ústavů při Universitě Karlově v Praze*. Oficiálně tak sice odešel do výslužby, ale zároveň přešel do ilegality. Do této doby žil ve vlastním bytě v *Praze VII, Heřmanova č. p. 14*, který v měsíci květnu opustil a pod cizí identitou se začal skrývat převážně v bytě manželů *Františka* a *Olgy Vojáčkových, Praha XIV, Pod Kotlářkou č. p. 212*.

Jejich galerie a obchod s obrazy a uměleckými předměty v *Praze I, U Karlových lázní č. p. 15* zároveň již dříve sloužil jako přepážka pro provádění zpravodajských kontaktů agentů a informátorů skupiny *Julek* a sám *František Vojáček* jezdil zároveň jako kurýr pro zprávy do Brna a do dalších míst na Moravu.

Později jako další sběrna zpráv pro *Josefa Jedličku* začala sloužit také knihkupectví *Karla Švába* na pražské Malé straně poblíž *Karlova mostu*, které pro svou činnost již dříve rovněž využívali *pplk. Balabán, pplk. Mašín* a *škpt. Morávek*.

Své cesty mimo Prahu vykonával *Josef Jedlička* pod krycí činností obchodního zástupce firmy *Briliant*, továrny na marmelády v Praze-Karlíně.

Na jaře roku 1941 nabídla *GRU* *Josefu Jedličkovi* možnost vycestování jeho manželky *Olgy* a syna *Jiřího* pomocí padělaných cestovních dokladů do SSSR. Za tímto účelem odeslala rodina utajeně do Moskvy více než 1 200 kg cenností a osobních věcí uložených v cestovních kufrech označených jako sovětská konzulární zavazadla. Náhle ukončení působení *Leonida Mochova* v Praze počátkem března 1941 a poté v brzké době následující německé napadení SSSR však záměr vycestování nejbližších rodinných příslušníků překazilo a jejich vlastní odjezd se tak již nestihl realizovat.

I přes náhle odcestování *Leonida Mochova* neoficiální kontakty představitelů *ÚVOD* s pražskou rezidenturou *GRU* nadále pokračovaly. Dne 21. dubna se *doc. Krajina* prostřednictvím *Jaroslava Papouška*, jeho choti *Naděždy*, *roz. Melnikové* a *mjr. Jedličky* sešel společně s *pplk. Balabánem* a *pplk. Mašínem* na rohu Karlova náměstí a Ječné ulice s novým vedoucím pražské rezidentury sovětské vojenské zpravodajské služby, označovaným jako *Rudolf II*.

V den zahájení německé invaze do SSSR měla moskevská centrála *GRU* ve státech západní (nepočítaje Španělsko a Velkou Británii), střední, jižní a severní Evropy 11 legálních rezidentur, mimo jiné i v Praze a Bratislavě. V rámci těchto rezidentur v té době pro *GRU* působilo celkem 914 osob, přičemž 316 z nich patřilo k legálním kmenovým pracovníkům a dalších 598 bylo nelegálními rezidenty nebo samostatnými agenty. Jedním z těchto nelegálních rezidentů byl i *Josef Jedlička*.

Po 22. červnu 1941 přešly zpravodajské skupiny pracující na území Protektorátu ve prospěch sovětské vojenské zpravodajské služby z dosavadního přímého řízení prováděného cestou rezidentury *GRU* při generálním konzulátu SSSR v Praze, který po zahájení války s Německem ukončil svoji činnost, pod přímé řízení *Ústředí GRU – Sektor Střední Evropa* dislokovaného v Chodynce u Moskvy v komplexu budov zvaném *Akvárium*. Ještě předtím, koncem dubna 1941, byly rovněž aktivovány všechny zahraniční rádiové stanice ilegálních zpravodajských sítí

GRU. V té souvislosti byly rovněž aktivovány radiostanice rezidentury *GRU* vedené *Josefem Jedličkou*.

Zpravodajská síť *GRU* v zahraničí začala být budována od roku 1935 pod vedením tehdejšího *Náčelníka GRU generálplukovníka Janise Berzinse* (vlastním jménem *Peteris Kuzis*), který byl později v květnu roku 1938 zatčen a následně popraven v rámci stalinských čistek probíhajících v té době v ozbrojených silách. Od počátku 2. poloviny 30. let tak začala *GRU* nasazovat do zájmových zemí po celém světě (včetně USA a Japonska – např. *Richard Sorge*) své zpravodajské důstojníky (tzv. *nelegály*) působící pod změněnou identitou a smyšlenou krycí činností s cílem vybudovat a potom tam dále řídit činnost příslušných zpravodajských rezidentur tvořených rozsáhlými sítěmi místních agentů, informátorů a dalších pomocníků.

Špiónážní síť *GRU* v Evropě začala být v průběhu roku 1941 označována německou kontrašpiónáží krycím názvem *Rudá kapela*. Rezidentury v jednotlivých zemích podléhaly pod přímé rádiové řízení příslušných sektorů (Západní, Jižní, Střední a Severní Evropa) moskevského ústředí *GRU*.

Například v zemích Beneluxu a ve Francii byl hlavním řídicím rezidentem polský publicista a zároveň plukovník *GRU Adam Mikler* (vlastním jménem *Leopold Trepper*), který působil v Bruselu pod jménem *Jean Gilbert* jako spolujednatel mezinárodní obchodní oděvní společnosti. Rezidenturu *GRU* ve Švýcarsku řídil *Sándor Radó* (vlastním jménem *Alexander Radolfi*) pod krytím činnosti vedoucího informační tiskové agentury *Geopress*. V samotném Německu zastával funkci řídicího rezidenta příslušník *Zpravodajského oddělení Říšského ministerstva letectví kapitán Harro Schulze-Boysen*, přičemž další řídicí rezidenti působili v ostatních zemích Evropy.

Na území *Protektorátu Čechy a Morava* ve funkci vedoucího rezidenta, po ukončení činnosti *Generálního konzulátu SSSR* v Praze, až do doby svého zatčení působil *major RNDr. Josef Jedlička*. V létě roku 1941 byl *Josef Jedlička*, z důvodu jeho nové řídicí role v rámci celé rezidentury *GRU* na území Protektorátu, jmenován moskevským ústředím do hodnosti *plukovník GRU*.

V roce 1940 začala rezidentura *GRU* při *Generálním konzulátu SSSR* v Praze rovněž budovat vlastní agenturní síť na území Moravy. Jako její budoucí řídicí rezident byl vybrán *Antonín Kos* z Lužice u Hodonína, dosud působící v Rize jako obchodní zástupce firmy *Kotva Import-Export* tvořící součást concernu *Baťa*, který byl na jaře 1940 získán pro zpravodajskou spolupráci a poté absolvoval speciální zpravodajský výcvik *GRU*. Po návratu ze zahraničí začal od 23. prosince 1940 pracovat jako úředník v Hodoníně a zároveň pod krycím jménem „*Pepi*“ začal postupně budovat zpravodajskou síť *GRU* v oblasti Moravy. Spojení s *Generálním konzulátem SSSR* v Praze zpočátku udržoval prostřednictvím spojek a kurýrů *Josefa Jedličky*, především malíře a grafika *Františka Vojáčka*, protože v nové roli působil zatím příliš krátce a z toho důvodu neměl ještě vybudované příslušné vzájemné komunikační kanály s pražskou řídicí rezidenturou *GRU*. V období po přepadení SSSR potom již jako řídicí rezident *GRU* na Moravě i nadále úzce spolupracoval se zpravodajskou sítí *Josefa Jedličky* a především využíval její rádiové spojení, jelikož se mu nepodařilo zprovoznit vlastní radiostanici, kterou na jaře 1941 obdržel od *Generálního konzulátu SSSR* v Praze za účelem udržování spojení s centrálou *GRU* v Moskvě.

Koncem června 1941 zahájil *Josef Jedlička* provoz obou dvou, dosud ukrývaných, rádiových stanic, které začaly působit pod krycím označením *Jack* a *Magda* (podle jména vlastní manželky). Zašifrování připravených zpravodajských informací a dešifrování pokynů od řídicí centrály *GRU* měl na starosti pedagog *Karlovy Univerzity* a pracovník *Mineralogického oddělení*

Národního muzea Doc. RNDr. Radim Nováček, který působil především v odbojové organizaci *Politické ústředí*, kde plnil šifrové úkoly a tyto úkoly vykonával rovněž i pro potřeby rezidentury Josefa Jedličky. Jako další šifrant pro něj dále působil mineralog Národního muzea prof. RNDr. František Ulrich.

Kódování a dekodování zpráv bylo prováděno prostřednictvím sovětského šifrového klíče, jehož základ tvořilo knižní vydání románu *Vojtěcha Martínka – Než se kořeny uchyťtí*, později byl využíván německý životopisný román o básníku *Theodoru Körnerovi*.

Vhodná místa k vysílání a bezpečnost provozu radiových stanic zajišťovali řidiči *Ladislav Stříbrský* a zahradník *Jaroslav Toufar*. Vysílací relace radiových stanic nejčastěji probíhaly z areálu *Macháčkových stodol* v Praze-Karlově, dále v Libni, Vysočanech, Pankráci, Nuslích, Vršovicích, Letné a rovněž z půdních prostor několika obytných domů v Přelouči. Výjimku však netvořily ani místa na Českomoravské vysočině, hausbót kotvíci v podolském areálu *Českého yacht klubu*, nebo areál *Emauzského kláštera*. Jako jejich obsluha potom působili především operátoři *Radiotelegrafické skupiny ON – východ*. Volací znak radiové centrály GRU byl *FKX*, přičemž poslední písmeno (*X*) se měnilo podle krycího jména konkrétního obsluhujícího operátora.

Úkoly spojek mezi *Josefem Jedličkou* a radiotelegrafickou skupinou vykonávali *Antonín Zaplatílek*, spolujednatel klempířské firmy v Praze na Malé Straně, kloboučník *Josef Fetter* a krejčí *Václav Jelínek*.

Provoz radiových stanic probíhal vždy ráno, každé druhé pondělí a poslední čtvrtek v příslušném kalendářním měsíci od 06:00 hod SEČ na frekvenci 6,38 MHz (47 m).

Po zatčení vedoucích představitelů a následném rozbití (od podzimu 1939 do jara 1940) většiny součástí *ON* začala v Brně v létě 1940 působit odbojová skupina *Moravská pětka (MP)*, která v sobě spojovala zbytky bývalé *ON* a její civilní vysokoškolské sekce, včetně dalších příslušníků inteligence zapojené do odbojové činnosti. K členům *MP* v té době mimo jiných patřili *Policejní rada* brněnského policejního ředitelství *JUDr. František Chládek*, pedagog Masarykovy university *Doc. RNDr. et ThDr. František Schacherl* a rovněž příslušníci dřívější civilní vysokoškolské sekce při zemském velitelství *ON* v Brně *prof. RNDr. František Koláček*, *prof. RNDr. František Říkovský*, *Doc. RNDr. Bohuslav Hrudíčka* a *prof. RNDr. Josef Sahánek*.

V létě roku 1940, v souvislosti s rozšiřováním rozsahu své zpravodajské činnosti, obnovil *RNDr. Josef Jedlička* vzájemné kontakty se svými známými z dob vysokoškolských studií v Brně. *Doc. RNDr. Bohuslav Hrudíčka* a rovněž *prof. PhDr. František Koláček*, *prof. RNDr. František Říkovský* a pravděpodobně i *prof. RNDr. Josef Sahánek* se později, vedle jiné své odbojové činnosti, podle *Jedličkových* požadavků podíleli na vypracování odborné geograficko-klimatologické studie některých oblastí Moravy a Slezska pro potřeby vyhodnocení možností provedení vojenských vzdušných výsadků sovětské armády v těchto oblastech.

K významným spolupracovníkům *Josefa Jedličky* z řad moravských složek *ON* patřilo v té době rovněž několik úředníků, působících v rámci vyšších brněnských policejních kruhů.

Kromě vlastních zpravodajských informací předával *Josef Jedlička* rovněž informace, které získával od odbojové skupiny *Junák Kutná Hora* (později nazývané *Veselá sedma*), která byla součástí ilegální odbojové organizace *Zpravodajská brigáda* napojené na organizaci *PV-VZ*. Úkolem kutnohorské odbojové skupiny bylo zjišťovat a předávat informace o vojenských transportech v kolínském železničním uzlu a o výrobě minerálních olejů v místní rafinérii. Za tímto účelem byla radiová stanice *Magda* na přechodnou dobu rovněž přemístěna do Kutné Hory

a na Přeloučko, kde informace o stavu na železnici zjišťovali zejména *Josef Kaube* a výpravčí *Českomoravských drah (ČMD) Bohumil Brožek*. Zprávy o situaci v kolínské rafinérii předával profesor *Obchodní akademie* v Kolíně *Ing. Karel Hladeček*, vedoucí odbojové organizace *Junák Kutná Hora*, dále *Josef Doskočil* a *Alfonz Redmunda*, kteří rovněž informovali o výrobě kyanidu draselného a o výstavbě nového naftového potrubí. Za důležitou přepážku k předávání zpravodajských informací zde sloužila trafika *Františka Pipka* nacházející se v blízkosti služebního domu *ČMD*.

Od jara roku 1941 provádělo pražské *gestapo* a rovněž pražská pobočka *Abwehru* (německá vojenská zpravodajská služba) intenzivní pátrání směřující k odhalení identity předpokládaného, avšak dosud neznámého zrádce (agenta X) ve vlastních (německých) řadách, který poskytoval ilegální odbojové organizaci *ÚVOD* četné cenné zpravodajské informace.

Zároveň probíhalo pátrání po dislokaci radiové stanice *Sparta*, která zpravodajské informace *ÚVOD* předávala radiové ústředně československé zpravodajské služby umístěné v Dukes Hill u Woldinghamu poblíž Londýna.

V souvislosti s těmito německými bezpečnostními aktivitami byl, mimo jiných osob, dne 22. dubna 1941 zatčen *pplk. Josef Balabán* a 13. května rovněž *pplk. Josef Mašín*.

Při nástupu *SS-obergruppenführera a generála policie Reinhardta Heydricha* do funkce *Zastupujícího říšského protektora* začalo nové období života v Protektorátu a dne 28. září 1941 bylo vyhlášeno stanné právo na území politických správních okresů Praha, Brno, Moravská Ostrava, Olomouc, Hradec Králové a Kladno. Dnem 1. října 1941 byl výjimečný stav rozšířen dále na okresy Hodonín, Uherský Brod a Uherské Hradiště. V jeho rámci došlo ke zřízení *Stanných soudů (Standgerichten)*, jejichž úkolem bylo ve zkráceném řízení projednat a odsoudit všechny projevy nepřátelské činnosti proti Říši.

Dne 4. října 1941 byla v Praze-Jinonicích zatčena obsluha radiové stanice *Sparta* a v následujících dnech se rozběhla rozsáhlá zatýkácká akce pražského *gestapa* s cílem odhalit rozhodující řídicí složky a prakticky tak zničit opět zesílující ilegální odbojové hnutí.

V té době došlo rovněž ke stupňování pátracích a represivních opatření brněnského *gestapa* směřující k odhalení činnosti a rozbití ilegální odbojové organizace *Moravská pětka*. V této souvislosti byl dne 6. října 1941 zatčen jeden z jejich vedoucích představitelů, tehdejší *Policejní rada* policejního ředitelství v Brně *JUDr. František Chládek*. Po svém zatčení byl dne 7. října podroben drastickému výslechu, přičemž byl donucen vypovídat o svých spolupracovnících. Krutost výslechu se stupňovala tak, že ráno 8. října vyústila v *Chládkovu* smrt v důsledku brutálního mučení, protože jeho výpověď *gestapo* neuspokojovala. Ještě před tím však vyšetřovatelům uvedl jména svých brněnských spolupracovníků, *Policejního rady Bohumila Hromádky* a *Policejního komisaře Jindřicha Procházky*, kteří byli následně okamžitě zatčeni. Při jejich výslechu bylo, mimo jiných, rovněž zmíněno i jméno *Josefa Jedličky*.

Podle poválečné výpovědi příslušníka *referátu II BM* brněnského *gestapa* *Karla Wochiana* se *Hromádka* i *Procházka* po svém zatčení a výslechu zavázali pracovat jako *Vertrauensmanner (důvěrníci) gestapa*.

Při jedné z mnoha tehdejších zatýkáckých akcí pod vedením *Referátu IV b 2* pražského *gestapa* byl kolem 02:30 hod. v noci z pátku na sobotu 9. října 1941, při příchodu na jednu ze svých konspiračních adres v bytě rodiny *Josefa Rozuma* na adrese *Praha VII-Bubeneč, Nad Královskou oborou č. p. 147/25*, pravděpodobně náhodně zatčen *RNDr. Josef Jedlička*, který se při

zatýkání snažil zničit koncepty zpravodajských depeší a v inkriminovaný okamžik se při vzniklé potyčce pokusil spáchat sebevraždu zastřelením. Jeho snaze tehdy zabránil *Kriminální tajemník gestapa Fritz Petereit*.

Náhodnost jeho zatčení pravděpodobně spočívala ve skutečnosti, že v uvedeném bytě se často skrýval jeden z nejvyšších představitelů domácího nevojenského odboje, *Generální tajemník Československé strany národně socialistické Doc. RNDr. Vladimír Krajina*, a tak se tento byt stal předmětem zájmu pražského gestapa v rámci probíhajícího sledování jeho aktivit.

V tomto bytě chtěl *Josef Jedlička* zanechat svému šifrantovi *Doc. RNDr. Radimovi Nováčkovi*, který mu byl zapůjčen od odbojové organizace *Politické ústředí*, k zakódování zjištěné zpravodajské informace určené k předání jako radiové depeše pro centrálu *GRU*. Při svém příchodu tak byl *Josef Jedlička*, jako neznámá a podezřelá osoba, hlídkujícími příslušníky *gestapa* ihned zatčen.

V době svého zatčení však *Josef Jedlička* ještě netušil, že ve večerních hodinách předchozího dne 8. října byli ve své bytě zatčeni manželé *Vojáčkovi*. Téhož dne byl rovněž zatčen *Václav Jelínek*, který byl během následujících brutálních výslechů v *Petschově paláci* umučen dne 22. října 1941. Jako příčina jeho smrti byl uveden záněť plic.

Nezodpovězenou tak zůstává otázka, zda zatčení *Josefa Jedličky* v konspiračním bytě v noci na 9. října bylo skutečně dílem náhody, nebo se jednalo o důsledek brutálních výslechů již dříve zatčených manželů *Vojáčkových*, *Václava Jelínka*, nebo rezidenta *GRU* pro oblast Moravy *Antonína Kose*, který byl zatčen již dne 4. října 1941.

Pátrání po *Josefu Jedličkově* však mohlo podle některých pramenů rovněž nepřímo souviset s předcházejícím odhalením jiné zpravodajské činnosti, kterou ve prospěch SSSR rovněž pod řízením rezidentury *GRU* v Praze prováděla již zmiňovaná zpravodajská síť předválečného příslušníka československého vojenského letectva *četaře Radoslava Seluckého*. V této agenturní síti od počátku března 1941 rovněž působil konfident *gestapa Jaroslav Bednář* z Prahy-Modřan, bývalý vojenský pilot, pracující toho času jako obchodní cestující.

Jakmile *gestapo* zjistilo, že má v rukou *Josefa Jedličku*, byla okamžitě spuštěna další vlna výslechů, razíí a zatýkání, neboť činnost mnoha osob působících ve spojení s *Radiotelegrafickou skupinou ON – východ* a odbojovou skupinou *Julek* byla již po několik měsíců sledována a nyní tak hrozilo reálné nebezpečí, že budou tyto osoby varovány a z připravované smyčky tak uniknou.

V této souvislosti již není v současnosti možno prakticky zjistit, jaký počet odhalení a zatčení lze přičíst násilím vynucené výpovědi *Josefa Jedličky*, kolik výpovědím dalších osob, případně kolik odhalení jde na vrub vlastní důsledné pátrací a analytické činnosti *gestapa*.

Po svém zatčení *Josef Jedlička* podlehl těžkému zotřesenému výslechu a potom, co *gestapo* přinutilo k výpovědi a následně přesvědčilo ke spolupráci jeho ženu *Magdu* pod záminkou možnosti záchrany života svého manžela, přiznal, že pracuje pro vojenskou zpravodajskou službu SSSR a prozradil informace o zpravodajské činnosti, šifrovém klíči a svých dalších spolupracovnících. Rovněž uvedl, že se scházel s *Doc. Krajinou* a *pplk. Balabánem*, u kterého viděl několik důvěrných dokumentů a informací zpravodajského charakteru pocházejících od jemu osobně neznámého, pravděpodobně vysoce postaveného příslušníka SS nebo *Wehrmachtu*.

Prozradil také svoji nadcházející schůzku s *plk. Josefem Churavým* (krycí jméno *Kapr, Vlk*), svým dřívějším spolupracovníkem ve *Vojenském zeměpisném ústavu*, který v roce 1941 působil jako jeden z vedoucích představitelů odbojové organizace

ON, byl jejím zástupcem v organizaci *ÚVOD* a rovněž působil jako vedoucí vojenské části *PV-VZ*.

Výslechy a mučení *Josefa Jedličky* a *Josefa Churavého*, zatčeného dne 9. října ve večerních hodinách v prostoru pražského nábřeží *Na Františku*, prováděli na řídicí službě pražského *gestapa Vedoucí IV. oddělení Wilhelm Schultze, Kriminální inspektor III. oddělení Oskar Fleischer, Vrchní kriminální tajemník III. oddělení Willi Abendschön* a *Vedoucí protikomunistického referátu Willi Leimer*.

Na výsleších *Josefa Jedličky* se rovněž podílel bývalý předválečný příslušník československé policie *Josef Chalupský*.

V souvislosti se zatčením a odhalením činností *Josefa Jedličky* a *Josefa Churavého* byly rovněž zatčeny jejich manželky, které byly o odbojové činnosti svých manželů informovány a podporovaly je. Pod příslibem ušetření životů svých manželů údajně obě souhlasily se spoluprací s *gestapem* a následně byly propuštěny.

Brutálním způsobem vynucená výpověď *mjr. Jedličky*, podvodnou lží vylákané informace od jeho manželky *Magdy* a následné zatčení dalších osob měly tragický dopad na členy ilegální odbojové organizace *Julek, Radiotelegrafické skupiny ON – východ* a rovněž na další odbojové spolupracovníky.

Nejprve byl dne 9. října zatčen druhý šifrant *prof. RNDr. František Ulrich*. Hlavní šifrant *Radim Nováček* byl zatčen dne 10. října ve svém bytě v *Praze XIV-Nuslích, Žateckých č. p. 1224*. Dne 11. října byli zadrženi *Emanuel Prüll* a *mjr. Vladimír Ellner*, dne 13. října 1941 byl zatčen radiový mechanik *Jindřich Fröde* a následně 14. října 1941 radisté *František Chyba* a *Otakar Batlička*. Dne 16. října potom *Jaroslav Toufar* a *Ladislav Stříbrský*, včetně dalšího radisty *Ing. Jaroslava Kleinera* společně se svoji manželkou *Antonii Kleinerovou*, kteří byli zároveň napojeni na činnost odbojové organizace *PV-VZ*. Kdy, kde a za jakých okolností byl zatčen elektrotechnik a radista *Jiří Řanda*, není v současnosti známo.

Zatčení muži byli nejprve společně vězněni a vyslýcháni na Pankráci a odtud dne 15. listopadu převezeni do *Malé pevnosti Terezín*. Stanným soudem v Praze byli dne 19. ledna 1942 odsouzeni k trestu smrti za velezradu a dne 6. února 1942 deportováni do koncentračního tábora Mauthausen, kde byli v odpoledních hodinách dne 13. února 1942 popraveni. Jednalo se o první hromadnou exekuci Čechů provedenou v tomto koncentračním táboře. Lze důvodně předpokládat, že zemřeli obdobně jako mnoho jiných vězňů odsouzených k trestu smrti rukou nacistického lékaře *Eduarda Krebsbacha*, nebo některého z jeho pomocníků, na následky vpíchnutí benzinové injekce do oblasti srdeční krajiny.

V knize zemřelých v koncentračním táboře Mauthausen je uvedeno, že v pátek dne 13. února 1942: (pod pořadovým číslem 101) byl popraven v 15:10 hodin *František Chyba*, ve věku 27 let, (pod pořadovým číslem 102) byl popraven v 15:13 hodin *Jindřich Fröde*, ve věku 41 let, (pořadové číslo 103) *Otakar Batlička*, zemřel v 15:16, věk 46 let, (pořadové číslo 104) *Jaroslav Toufar* v 15:19 hodin, věk 38 let, (pořadové číslo 105) *Josef Rozum* v 15:22 hodin, věk 67 let, (pořadové číslo 107) *Jiří Řanda* v 15:28 hodin, věk 27 let, (pořadové číslo 108) *Jaroslav Kleiner* v 15:31 hodin, věk 37 let, (pořadové číslo 110) *Ludvík Stříbrský* v 15:37 hodin, věk 35 let a (pořadové číslo 111) *Radim Nováček* v 15:40 hodin, věk 36 let.

František Vojáček byl v koncentračním táboře Mauthausen popraven dne 24. dubna 1942.

Vedoucí Radiotelegrafické skupiny ON – východ mjr. Vladimír Ellner, byl Stanným soudem v Praze dne 19. ledna 1942 odsouzen k trestu smrti za velezradu a později ještě před odesláním

do koncentračního tábora Mauthausen byl pravděpodobně umučen v *Malé pevnosti Terezín*.

Prof. PhDr. Jaroslav Papoušek byl zatčen v souvislosti s jinou odbojovou činností v prosinci 1941 a dne 1. ledna 1945 byl umučen v koncentračním táboře v rakouském Sudenu.

Podrobnosti o tom kde, kdy a za jakých podmínek byl zatčen *PhDr. Václav König*, nejsou v současnosti známé. Dne 5. září 1944 byl popraven ve věznici München-Stadelheim.

Jaroslav Kratochvíl nebyl *gestapem* v souvislosti s činností *Josefa Jedličky* odhalen, avšak dne 11. ledna 1945 byl zatčen v souvislosti s jeho spoluprací se *IV. ilegálním vedením KSČ* a se *Zahraničním byrem KSČ* v Moskvě a 20. března 1945 byl umučen v *Malé pevnosti Terezín*.

Zatčení v té době rovněž unikl radista *Bohuslav Bachura*, avšak byl zatčen dne 27. června 1942 v souvislosti s jinou činností v rámci odbojové skupiny *Parsifal* a později byl dne 27. ledna 1945 zastřelen v *Malé pevnosti Terezín*.

Karel Šváb byl popraven dne 30. června 1942 na střešnici v Praze-Kobylisích, *Karel Hladeček* byl popraven dne 19. září 1944 ve věznici München-Stadelheim.

Osudy *Josefa Fettera*, *Josefa Doskočila* a *Alfonze Redmundy* a dalších nejsou v současné době známy.

Emanuel Prüll byl stanným soudem v Praze dne 19. ledna 1942 odsouzen k trestu smrti za velezradu a dne 6. února 1942 byl deportován do koncentračního tábora v Mauthausenu, kde se mu však za dosud neznámých okolností podařilo přežít a v roce 1945 se vrátil do osvobozeného Československa. Od 6. února 1954 byl evidován jako spolupracovník *StB* v kategorii „Agent“ pod krycím jménem „Eman“.

PhDr. František Bauer byl počátkem ledna 1942 zatčen pro podezření z odbojové činnosti, ale díky svým dobrým kontaktům s *gestapem* byl již o šest týdnů později pro nedostatek důkazů propuštěn. Od 3. ledna 1956 byl evidován jako spolupracovník *StB* v kategorii „Agent“ pod krycím jménem „Horák“.

Na základě výpovědi *Josefa Jedličky* byl dne 25. října 1941 zatčen *svobodník aspirant František Pavelka*, jediný člen paradestního výsadku *Percentage*, který byl v noci na 4. října 1941 v rámci prvního úspěšně provedeného vzdušného výsadku z Velké Británie vysazen nad územím Protektorátu. Jeho úkolem bylo předat ilegální odbojové organizaci *ÚVOD* novou radiostanici *MARK III*, navázat spojení s Londýnem a dále v ní působit jako radiotelegrafista. Po svém zatčení byl nejprve vězněn v pankrácké věznici, poté byl předán berlínskému lidovému soudu, kde byl dne 28. října odsouzen k trestu smrti a 11. ledna ve věznici v Berlíně-Plötzensee popraven stětím.

Zatčení *Františka Pavelky* mělo ve svém konečném důsledku ještě jeden tragický epilog. Při svém zatčení nestačil zničit všechny vysílací údaje, záchytné adresy a další materiály, které měl u sebe. *Gestapo* tak poprvé získalo adresy rodin *Horákových* a *Stříbrných* z Lidic, kterých bylo v pozdějším období, po atentátu na *Zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha*, zneužito k odvetným opatřením spočívajících ve vyvraždění obyvatel této obce, k jejímu vypálení a srovnání se zemí dne 10. června roku 1942.

Při pátrání po okruhu možných odbojových spolupracovníků *Policejního rady* policejního ředitelství v Brně *JUDr. Františka Chládky* se brněnská služebna *gestapa* brzy dostala na stopu docenta anorganické chemie na *Masarykově universitě RNDr. et ThDr. Františka Schacherla*. Jeho zatčení proběhlo dne 17. října 1941. V té době byl v jeho bytě objeven jím vlastnoručně vedený deník obsahující mimo jiného rovněž seznam osob s přehledem jejich peněžitých darů pro odboj. Dále byla rovněž nalezena vojenská mapa území Moravy a Slezska, na které byly vyznačeny plochy geograficky a klimatologicky vhodné

pro provedení případných vzdušných výsadků. Při výslechu byl jako autor těchto analýz označen *prof. PhDr. František Koláček*, který byl zatčen dne 5. prosince 1941.

Pražská ústředna *gestapa*, v souvislosti s objasňováním dalších možných aktivit *RNDr. Josefa Jedličky* na Moravě a při prověřování jeho kontaktů na brněnské policejní úředníky *Bohumila Hromádku* a *Jindřicha Procházkou*, odhalila jméno *Doc. RNDr. Bohuslava Hrudičky*, který byl zatčen dne 17. listopadu 1941.

Při jeho výslechu bylo zjištěno, že se na žádost *Josefa Jedličky* podílel na vypracování několika geografických a klimatologických analýz oblastí na území Moravy a Slezska vhodných k provedení vzdušných paradestních výsadků. O několik dní později byl 10. prosince odhalen a zatčen *prof. RNDr. Josef Sahánek* a 11. prosince rovněž *prof. RNDr. František Říkovský*.

Prof. PhDr. František Koláček byl dne 13. ledna 1942 odsouzen stanným soudem v Brně k trestu smrti. Dne 3. února došlo k jeho transportu do koncentračního tábora Mauthausen, kde byl dne 7. května 1942 popraven.

Doc. RNDr. Bohuslav Hrudička byl po svém zatčení vězněn v brněnských *Kounicových kolejích*. Dne 3. února 1942 byl rozhodnutím stanného soudu předán *gestapu* k provedení nařízené ochranné vazby a převezen do koncentračního tábora Mauthausen, kde dne 13. dubna 1942 zemřel na pleuropneumonii, jako následek předtím prodělaného zánětu plic.

Obdobným způsobem byl v Brně vězněn *prof. RNDr. František Říkovský* a rovněž 3. února 1942 byl v rámci nařízené ochranné vazby transportován do koncentračního tábora Mauthausen. Zde byl dne 15. října 1942 umučen během svého těžkého neurologického onemocnění.

Prof. RNDr. Josef Sahánek byl nejdříve rovněž vězněn a vyslýchán v *Kounicových kolejích* v Brně. Dne 3. února byl v rámci nařízené ochranné vazby a převezen do koncentračního tábora Mauthausen, kde byl dne 23. března 1942 umučen.

V přímé souvislosti s činností *Josefa Jedličky* bylo *gestapem* pozatýkáno celkem 76 jeho spolupracovníků, z nichž 22 bylo v koncentračních táborech a věznicích popraveno nebo umučeno.

V souvislosti se zapojením do činnosti jiných odbojových skupin, avšak ale i z důvodů spolupráce s *Josefem Jedličkou* bylo zatčeno dalších nejméně 8 osob, které byly později rovněž popraveny nebo umučeny.

Z jeho dnes známých nejbližších spolupracovníků se podařilo před zatčením *gestapem* uniknout *Antonínu Zaplatílkovi*, *Josefu Kaubemu*, *Bohumilu Brožkovi* a *Františku Pípkovi*, kteří se potom až do května 1945 skrývali v ilegality. Činnost dalšího radiotelegrafisty *Emila Jiráta* nebyla *gestapem* nikdy odhalena z důvodu, že byl k odbojové činnosti angažován *Otakarem Batličkou* až v pozdějším období a bez vědomí *Vladimíra Ellnera* a *Josefa Jedličky*, kteří o jeho zapojení do systému radiotelegrafického spojení nebyli nikdy, ani dodatečně informováni.

František Klečka nebyl při své odbojové činnosti *gestapem* nikdy odhalen a v květnu 1945 se vrátil se sovětskou armádou do osvobozeného Československa.

Jeho bratr *Vojtěch Klečka* nebyl při své odbojové činnosti *gestapem* nikdy odhalen.

Josef Jedlička rovněž spolupracoval s *JUDr. Erikem Kolárem*. Jeho role v odbojovém hnutí není v současné době dostatečně objasněna. Lze důvodně předpokládat, že dodával informace z prostředí pražské židovské obce. V souvislosti se spoluprací s *Josefem Jedličkou* nebyl nikdy odhalen.

Manželky odbojářů *Antonie Kleinerová*, *Kateřina Rozumová*, *Olga Vojáčková*, *Marie Churavá*, *Marta Batličková*, *Věra Chybová*, *Božena Stříbrská*, *Růžena Toufarová*, *Julie Frědeová*, *Naděžda Melniková-Papoušková* a další byly většinou odvečeny

do koncentračního tábora v Ravensbrücku, kde se po celou dobu války o osudu svých manželů prakticky nic nedozvěděly, věznění nakonec přežily a v roce 1945 se vrátily do osvobozeného Československa.

Obnovením přerušného spojení s moskevskou centrálou GRU, místo zlikvidovaných radiových stanic Josefa Jedličky, byl koncem října a počátkem listopadu roku 1941 pověřen zástupce řídicího rezidenta GRU ve Francii a zemích Beneluxu, vystupujícím pod krycím jménem *Edvard Kent* (sovětský občan *Viktor Sukulov*, za jehož skutečnou identitou se skrýval kapitán GRU, vlastním jménem *Semjon Kuzmič Starostin (1915 až 1995)*), který od počátku roku 1941 působil v Bruselu jako vedoucí obchodní firmy s vínem. Předtím již od roku 1936 působil jako rezident GRU ve Stockholmu, kde působil pod krycí činností zástupce letecké společnosti *Aeroflot* a turistické kanceláře *Inturist* pro celou Skandinávii. Avšak záměr vybudovat novou síť vysílaček působících v Praze a jejím okolí, Plzni a v Brně, se mu již nepodařilo uskutečnit. Značně riskantní cesta *Edvarda Kenta* na území Protektorátu byla totiž německou kontrašpionáží sledována a nakonec byla bruselská rezidentura GRU na přelomu let 1941/42 odhalena a rozbita. *Kentovi* se v té době sice ještě podařilo uniknout na území neokupované Francie (Marseille), kde však byl 12. listopadu 1942 zatčen.

Jeho výpověď před vyšetřovateli *gestapa* měla značný dopad na další působení značné části rezidentur GRU po celé Evropě, když vyzradil mnohé z toho, co věděl o jejich činnosti. Činnost *Rudé kapely* tak dostala první vážné trhliny, které se jí potom prakticky už nepodařilo nikdy zacelit, když na jaře roku 1944 byly rozbity její poslední zbytky působící ve Švýcarsku. Rozsah působení GRU v Evropě německou kontrašpionáž značně překvapil. V průběhu roku 1941 totiž německé bezpečnostní složky odhalily a rozbity intenzivní činnost většího počtu zpravodajských sítí GRU působících mimo jiné v Protektorátu Čechy a Morava, Belgii, Holandsku, Francii, Norsku, Bulharsku, na Slovensku, ale i v samotném Německu a jinde.

Ve druhé polovině roku 1941 a počátkem roku 1942 *gestapo* postupně odhalilo, zatkl a fakticky tak zničilo téměř celou síť spolupracovníků a členů ilegální odbojové organizace *ÚVOD*. Po zničení radiové stanice *Sparta*, zatčení *mjr. Josefa Jedličky, plk. Churavého* a dalších osob se pražskému *gestapu* rovněž rychle otevřela cesta k odhalení identity dosud neznámého zrádce (agenta X) působícího ve vlastních řadách. Tím se nakonec ukázal být *Paul Thümmel*, který v té době působil jako *Hauptvertrauensmann (Hlavní důvěrník)* oddělení kontrašpionáže pražské úřadovny *Abwehru* a zároveň vedoucí jeho domácí (protektorátní) sítě agentů. *Paul Thümmel* byl osobním přítelem *Říšského vedoucího SS Heinricha Himmlera* a zasloužilým členem *NSDAP*, který byl již od roku 1936 veden jako placený spolupracovník 2. oddělení hlavního štábu *MNO* (čs. vojenské zpravodajské služby) s kódovým označením *agent A-54* a působícím pod krycími jmény *Voral, Franta, René* a dalšími.

Po svém zatčení byl *Josef Jedlička* vězněn a vyšetřován v policejní věznici *gestapa* Praha-Pankrác. Na základě § 4 *Nařízení o výjimečném stavu* ze dne 27. září 1941 byl dne 2. února 1942 rodině *Jedličkových* zabaven veškerý jejich osobní movitý i nemovitý majetek.

Mimořádným stanným soudem v Praze byl *mjr. RNDr. Josef Jedlička* v úterý dne 30. června 1942 odsouzen k trestu smrti za velezradu a téhož dne 30. června byl kolem 19:30 hod. na pražské kobyliské střelnici, společně s dalšími 70 osobami, mezi kterými byli rovněž jeho blízcí spolupracovníci v odbojovém hnutí *plk. Josef Churavý* a *pplk. Josef Mašín*, zastřelen. Jiné

prameny poukazují na skutečnost, že mohl být zastřelen samostatně téhož dne již ve 12:30 hod. přímo v areálu pankrácké věznice.

Manželka *Josefa Jedličky Magdaléna* byla opětovně zatčena brněnským *gestapem* dne 27. června 1943 (téměř přesně jeden rok po popravě *Josefa Jedličky*) v souvislosti s prováděnou kontrašpionážní operací s názvem „*Löwe*“, během které její život záhadným způsobem končí. Její zatčení a následné záhadné „*zmižení*“ přímo souvisí s činností *Rudolfa Königa*, tehdejšího příslušníka kontrarozvědného referátu *III-D (funkspiele)* při *Řídící úřadovně gestapa* v Brně, který se v rámci akce „*Löwe*“ podílel v roce 1943 na vedení kontrašpionážní radiové hry proti moskevské centrále vojenské rozvědky GRU.



Magdaléna Marie Jedličková

Poválečná výpověď vrchního kriminálního asistenta kontrarozvědného referátu *III-D (funkspiele)* při *Řídící úřadovně gestapa* v Brně *Rudolfa Königa* provedená dne 16. října 1945 *Státně bezpečnostním oddělením Ředitelství národní bezpečnosti* v Brně, jejíž zápis byl založen pod č. j. 12543/45, objasňuje roli *Magdy Jedličkové* v kontrašpionážní radiové protihře „*Löwe*“.

Na jaře v roce 1943 moskevská centrála GRU žádala radiovou depeší, aby někdejší česko-německý elektrotechnik a komunistický emigrant, nyní sovětský agent *Achim Tristan Paltschik* (vlastním jménem *Karel Polák*), kontaktoval v Praze jistého *majora Josefa Jedličku*, který kdysi zpravodajsky pracoval pro SSSR a z neznámých příčin tuto činnost přerušil. Proto Moskva vydala příkaz, aby jej *Paltschik* vyhledal a získal jej opět pro spolupráci s GRU. V té době však byl již *Paltschik* delší dobu zatčen a po svém zadržení začal dobrovolně pracovat jako dvojitý agent pod dohledem *gestapa*.

Dále centrála GRU oznamovala, že pokud *Jedlička* nebude k zastížení, aby se agent obrátil na jeho ženu *Magdu Jedličkovou*, která dříve pracovala jako jeho kurýrka. Zároveň byla v zasláném radiotelegramu vydána přesná kontaktní hesla a krycí jména.

V souvislosti s touto zprávou požádala *Řídící úřadovna gestapa* v Brně místně příslušnou *Řídící úřadovnu gestapa* v Praze o prověření, zda uvedené osoby se v Praze ještě nacházejí. Pražská úřadovna obratem sdělila, že *Jedlička* byl již v roce 1941 zadržen z důvodu držení tajných radiových stanic a provádění zpravodajské činnosti pro SSSR, současně s ním bylo zadrženo více spolupracujících osob a v této souvislosti byl odsouzen k trestu smrti a popraven. Dále bylo sděleno, že *Magda Jedličková* se dosud trvale zdržuje v Praze VII, *Heřmanova č. p. 14*.

Po této informaci byl brněnskou *Řídící úřadovnou gestapa* vyslán na uvedenou adresu spolupracující konfident *gestapa Jan Kasík* (dříve zatčený člen výsadku *S-1/R*, organizovaného československou vojenskou misí v SSSR), který dostal za úkol zjistit, jak se *Magda Jedličková* k výzvě centrály GRU zachová.

Kasík se *Jedličkové* představil kontaktním heslem a na přímou otázku mu bylo sděleno, že je ochotná se sovětskou zpravodajskou službou opět spolupracovat. Tímto rozhodnutím *Magdy Jedličkové*, pokud by bylo skutečně naplněno, by však došlo k ohrožení úspěšnosti kontrašpionážní radiové protihry „*Löwe*“, proto bylo rozhodnuto o jejím okamžitém zatčení.

Magda Jedličková byla zatčena dne 27. června 1943, v Praze ji osobně převzal tehdejší vedoucí referátu *III-D (funkspiele)* při *Řídící úřadovně gestapa* v Brně, *kriminální komisař Heinz Ziefeld*.

Podle poválečné výpovědi *Rudolfa Königa* uvedla údajně *Magda Jedličková* při svém výslechu na úřadovně *gestapa* v Brně, že se její manžel po svém zatčení na podzim 1941 mohl volně pohybovat, dále spolupracovat se svojí ilegální zpravodajskou skupinou, jejíž členové byli následně pozatýkáni. Zároveň údajně podle svého vyjádření byla za tuto spolupráci jejího manžela s *gestapem* ponechána na svobodě (v současnosti je známo, že *Magda Jedličková* pod falešným příslibem zachování života manžela souhlasila se spoluprací s *gestapem*. Podílela se na pátrání po *škpt. Morávkovi, Doc. RNDr. Krajinovi*, nebo po odbojové skupině *Josefa Mašína*, což souviselo se snahou *gestapa* najít stopu vedoucí k odhalení v té době ještě neznámého agenta Československé vojenské zpravodajské služby A-54).

Z tvrzení *Rudolfa Königa* uvedeného v jeho poválečné výpovědi je zřejmé, že československým bezpečnostním orgánům vědomě lhal s cílem zachránit si svůj život. *Magda Jedličková* se údajně *Königovi* rovněž svěřila, že nevěří, že by její manžel byl popraven, ale že je někde naživu a že se k ní nemůže veřejně hlásit.

Na návrh *Řídící úřadovny gestapa* v Brně měla být *Magda Jedličková* podle tvrzení *Rudolfa Königa* původně údajně tajně předána do Maďarska ke svým rodičům. S tímto návrhem však pří berlínská centrála *gestapa* nesouhlasila a nařídila, aby byla odeslána do koncentračního tábora, s největší pravděpodobností snad pryč do Ravensbrücku.

Jaký byl další osud *Magdy Jedličkové*, to už *Rudolf König* „údajně“ nevěděl, ale „náhodou“ si ještě vzpomněl, že snad trpěla nějakou plicní nemocí.

Z uvedeného je velmi pravděpodobné, že šlo o další z účelových lží *Rudolfa Königa*. Tuto pravděpodobnost nepřímo potvrdily poválečné výpovědi některých manželů spolupracovníků *Josefa Jedličky*, které byly až do konce války internovány v Ravensbrücku a případnou přítomnost *Magdy Jedličkové* v tomto koncentračním táboře nikdy nezaregistrovali a prakticky ji tak, jako značně nepravděpodobnou, vylučují.

Marie Churavá, manželka popraveného Josefa Churavého, ve své výpovědi podané v roce 1946 na *Ředitelství národní bezpečnosti* v Praze uvádí, že se domnívá, že *Magdě* a *Josefu Jedličkovým* byla *gestapem* změněna identita a že pod falešnými jmény žijí v Maďarsku.

V současnosti je již známo, že *Magda Marie Jedličková* byla brněnským *gestapem* za účelem jejího zbavení se shledána židovkou podle norimberských rasových zákonů z roku 1935 jako potomek sňatku maďara a židovky (její matka *Janka Nagyová*, rozená *Grunfeldová*, nar. v Bekescsábě v roce 1879, byla židovského původu) a následně byla dne 12. října 1943 zavražděna v koncentračním táboře Auschwitz – Birkenau (Osvětim



Rodinný domek Františka a Anděly Strašilových ve Slavkově u Brna



Hrob rodiny Jedličkových a Strašilových ve Slavkově u Brna

– Březinka). Její matka, která byla podle norimberských rasových zákonů považována za čistokrevného žida, přesto období holocaustu přežila.

Perzekuce nebyl ušetřen ani tehdy šestnáctiletý syn *Jiří Sergej Jedlička*, který byl společně s matkou rovněž zatčen dne 27. června 1943 a vyšetřován *gestapem* v pražském *Petschkově paláci*. Po svém propuštění byl nucen vést složitý život opuštěného nezletilého dítěte a na základě rozhodnutí protektorátních úřadů nejprve krátce pobýval v domově mládeže. Později žil u své nevlastní babičky *Albíny Jedličkové* (jeho dědeček *Ferdinand Jedlička* zemřel v roce 1940, *Albína Jedličková* v roce 1951) ve Slavkově u Brna v ulici *Jílkova* (dnes *Jiráskova*), č. p. 869 a nakonec, po jejím onemocnění Alzheimerovou chorobou, u soudně určených poručníků *Františka* a *Anděly Strašilových* (*František Strašil* byl bratrem jeho nevlastní babičky *Albíny*) ve Slavkově u Brna, v Tyršově ulici č. p. 547.

Dne 20. října 1945 udělil, z pověření *presidenta republiky, ministr obrany ČSR armádní generál Ludvík Svoboda* ve *Věstníku MNO, Čj. 42772 – I./8 odděl.* ze dne 8 října 1945, *Josefu Jedličkovi* a jeho manželce *Magdě* *Československý válečný kříž 1939 „In memoriam“*.

V létě roku 1945 byl *Jiří Jedlička* navštíven bývalým *Generálním konzulem SSSR* v Praze a zároveň *generálem GRU Leonidem Andrejevičem Michejevem*, který mu přislíbil vrátit osobní rodinné věci, které byly na jaře roku 1941 odeslány do Sovětského svazu, a nabídl mu opětovnou možnost vystěhovat se do SSSR, kde by o něj jako o válečného sirotka mohlo být na náklady státu řádně postaráno. Tehdy *Jiří Jedlička* obě tyto nabídky předběžně přijal, avšak po odcestování *generála Michejeva* se o jeho osudy už nikdo, ať již z československé, nebo sovětské strany, dále prakticky nijak nezajímal.

Koncem roku 1948 žil *Jiří Jedlička* v Brně, ulici *Heinrichově* č. p. 9, a v té době požádal o vydání osvědčení o odbojové činnosti svého otce v době 2. světové války podle *zákona č. 255/1946 Sb.* V roce 1949 byl *majoru RNDr. Josefu Jedličkovi* přiznán status popraveného Československého politického vězně.

Na konci 70. a na počátku 80. let se blízcí příbuzní *mjr. RNDr. Josefa Jedličky* stali předmětem aktivního zájmu *Československé státní bezpečnosti*. Dne 6. února 1976 zavedl *Statisticko-evidenční odbor (SEO) KS SNB* Brno pod registračním číslem 26333 a archivním číslem 24308 registrační svazek agenturního a kontrarozvědného rozpracování *Magdy Jedličkové* pod krycím označením *Ben*. Téhož dne zavedl rovněž *SEO KS SNB* Brno pod registračním číslem 26337 a archivním číslem 24308 registrační svazek agenturního a kontrarozvědného rozpracování i na jejího syna *Ing. Jiřího Sergeje Jedličku* pod krycím názvem *Prometheus*. Později od 4. července 1977 byl veden *Statisticko-evidenčním odborem FMV* Praha pod registračním číslem 13560 a krycím názvem *Smrk*.

Hlavním důvodem založení těchto operativních svazků bylo vést záznamy o provádění kontrarozvědného rozpracování *Ing. Jiřího Sergeje Jedličky* (syna *Josefa* a *Magdy Jedličkových*), který byl až do konce roku 1983 podezřelý z nepřátelské rozvědné činnosti prováděné ve prospěch cizí zpravodajské služby, neboť byl údajně opakovaně zjištěn jeho osobní styk s pracovníkem britské ambasády v Praze. Rozpracováním však nebyly zjištěny žádné konkrétní poznatky o jeho nepřátelské činnosti. Na konci roku 1983 byl s *Ing. Jiřím Jedličkou* proveden pohovor a operativní svazek byl uzavřen.

Dne 21. prosince 1984 však komise *SEO KS SNB* Brno rozhodla, že písemné materiály shromážděné k osobě *Ing. Jiřího Sergeje Jedličky* je nutno nadále zachovat a proto rozhodla o jejich další archivaci a prodloužení doby jejich uložení až do roku 2000.

Nedílnou součástí kontrarozvědného rozpracování *Ing. Jiřího Sergeje Jedličky* bylo rovněž prošetření dřívější činnosti jeho matky *Magdy Jedličkové* a *Rudolfa Königa*, někdejšího příslušníka *Kontrarozvědného referátu III-D (funktspiele) Řídicí úřadovny gestapa* v Brně, který se v rámci akce „*Löve*“ podílel v roce 1943 na vedení radiové hry proti moskevské centrále vojenské rozvědky *GRU* a ve které měla okrajově figurovat i *Magda Jedličková*. V této souvislosti komise *SEO KS SNB* Brno rozhodla, že jelikož se jedná osoby dlouhodobě neověřené, nebo již zemřelé, je jejich další evidence bezpředmětná a jako taková bude zčásti zrušena, resp. bude uložena v archivním historickém bezpečnostním fondu „*H*“ vedeném při *SEO FMV* Praha.

Archivovaný operativní svazek vedený k osobě *Ing. Jiřího Sergeje Jedličky* je v současné době již nedohledatelný, protože byl skartován pravděpodobně již v roce 1989, aniž by byl o této skutečnosti uveden jakýkoliv relevantní úřední záznam. Z tohoto důvodu nelze zjistit skutečný důvod zájmu *StB* o jeho osobu.

Podle nepotvrzené verze tak mohlo kontrarozvědné rozpracování *Ing. Jiřího Sergeje Jedličky* představovat „vedlejší produkt“ při sledování aktivit členů nebo přívrženců státem nikdy oficiálně zakázaného řádu svobodných zednářů. Českoslovenští zednáři, jako potencionální nepřátelé socialismu, byli *StB* v období po roce 1948 trvale sledováni a monitorováni. Od 70. let byli rovněž monitorováni i sovětskou *KGB*.

Příslušnost ke svobodným zednářům se velmi často dědí z generace na generaci. Je tedy možné, že *Ing. Jiří Sergej Jedlička*, který zemřel v roce 1989, mohl být původně podezříván z příslušnosti, nebo ze sympatií k tajnému svobodnému zednářskému řádu, ve kterém dříve v minulosti rovněž působil jeho otec *Josef Jedlička* – prvorepublikový vyšší vojenský důstojník, významný spolupracovník předválečné Československé vojenské zpravodajské služby, řídicí rezident sovětské vojenské rozvědky *GRU* na území *Protektorátu Čechy a Morava* a rovněž významný člen svobodné zednářské lóže *Most* v Brně. V rámci prověřování činnosti jeho syna *Jiřího Sergeje Jedličky* byl v polovině 70. let zjištěn jeho opakovaný osobní styk s pracovníkem britské ambasády, avšak přesto, že v té době nebyly zjištěny žádné konkrétní

poznatky o jeho nepřátelské činnosti, měl být jeho operativní svazek archivován až do roku 2000.

Jméno *mjr. RNDr. Josefa Jedličky*, bývalého předválečného významného příslušníka Československé vojenské povětrnostní služby, bylo až do nedávné doby nejen v rámci odborné meteorologické komunity, ale i v rámci oficiálního výkladu historického vývoje národního osvobozenického hnutí v době 1. a 2. světové války prakticky zcela neznámé.

Bývalému establishmentu, který po roce 1948 více než 40 let určoval oficiální výklad novodobých národních dějin, na něm vadila zejména skutečnost, že na rozdíl od vzoru ideálních odbojových hrdinů po svém zatčení nedokázal projevit dostatečně vysokou míru osobní a občanské statečnosti a selhal, hostejno že k tomu byl donucen těžkým psychickým týráním a brutálními fyzickými násilím. Zároveň v té době nebylo možno otevřeně hovořit o činnosti a organizaci zpravodajských služeb SSSR v zahraničí, protože metody a způsoby jejich práce, včetně velkého množství jejich spolupracovníků (i z řad německých bezpečnostních orgánů) zůstávaly prakticky beze změn téměř po celé období dalšího půlstoletí od skončení 2. světové války. V neposlední řadě nebylo v minulosti rovněž po chuti přiznat, že pracovat zpravodajsky pro SSSR neznamenovalo nutně být zapojen v rámci komunistického odbojového hnutí, ba právě naopak.

Na druhou stranu, mnozí současní historioграфové nejsou, v rámci svého často značně schematického, zjednodušeného a jednostranného výkladu novodobé národní historie, ochotni akceptovat skutečnost, že z jejich pohledu se *major RNDr. Josef Jedlička* zapojil do národní odbojové činnosti na „špatné“ straně, pod řízením vojenské zpravodajské služby tehdejšího SSSR. Zároveň nepovažují vůbec za důležité vzít na vědomí, že se tak již v předválečném období stalo na základě souhlasu jeho tehdejších přímých služebních nadřízených a od roku 1939 potom s plným vědomým řídicích složek tehdejší vojenské části nekomunistického ilegálního odbojového hnutí.

V době před rokem 1989 a rovněž v současnosti nebylo a není pravděpodobně vůbec relevantní, že při své odbojové činnosti úzce spolupracoval s nejlepším výkvětem tehdejšího hnutí domácí české vojenské protinacistické resistance.

Skutečností tak zůstává fakt, že za svoji protifašistickou odbojovou činnost položil *mjr. RNDr. Josef Jedlička* v červnu roku 1942 svůj vlastní život (a v říjnu roku 1943 v téže souvislosti i jeho manželka *Magda*).

Na druhou stranu je však naopak nutno konstatovat, že za svoje někdejší násilím vynucené přiznání nebyl *Josef Jedlička* v poválečném období, zejména po roce 1948, nikdy dodatečně souzen, nebo nějak společensky ostrakizován.

Ve skutečnosti lze jako hlavní příčinu úspěšného zásahu německého bezpečnostního aparátu, nejen proti skupině *Josefa Jedličky* a jeho spolupracovníkům, ale prakticky proti všem složkám celého vojenského, nekomunistického i komunistického domácího odbojového hnutí v letech 1941/42, spatřovat především v nepřizpůsobení metod vlastní práce odbojových složek, spočívající ve fatálním nedodržování zásad utajení a přísně důsledné konspirační činnosti.

Používané metody a způsoby práce odbojových organizací zpravidla nereflaktovaly tehdejší zásadní změny v realizaci bezpečnostní politiky nacistického Německa na území *Protektorátu Čechy a Morava*, ke kterým postupně docházelo již od roku 1940. Vyvrcholení změněných podmínek bylo potom zosobněno nově nastoupivším *SS – obergruppenführerem a generálem policie Reinhardtem Heydrichem* do funkce *Zastupujícího říšského protektora*. Ten, na rozdíl od svého předchůdce *Konstantina von Neuratha*, který byl vystřídán kvůli své údajné shovívavosti

a neschopnosti vyrovnat se s posilujícím domácím protiněmeckým odbojem, pomocí důsledné a efektivně prováděné kombinace nejrůznějších forem brutálního teroru, drobných sociálních opatření, účelnou podporou udavačství a konfidentské činnosti, politiky dílčích ústupků některým společenským vrstvám a dalších opatření nakonec úspěšně paralyzoval a prakticky tak rozbil činnost všech složek tehdejšího domácího odbojového hnutí.

Dále zůstává rovněž skutečností, že zpravodajská činnost Josefa Jedličky prováděná ve prospěch vojenské rozvědky SSSR (vyjma udělení *Československého válečného kříže 1939*) nebyla v poválečném období žádným způsobem společensky, doma a pravděpodobně ani v Sovětském svazu nikdy nijak oceněna.

V tomto případě se s odstupem času, jako možné vysvětlení, nabízí pohled na poválečné sovětské hodnocení vlastní protiněmecké zpravodajské činnosti GRU.

Na rozdíl od jiných zemí Západní Evropy, kde po roce 1945 byla protiněmecká špionážní činnost *Rudé kapely* v době 2. světové války značně vyzdvihována a považována za obrovský úspěch, byla naopak v SSSR jednostranně preferována a až nekriticky hodnocena zahraniční rozvědná činnost prováděná cestou NKVD (např. *Cambridgeská velká pětka* tvořená největšími sovětskými agenty všech dob *Johnem Cairncrossem*, *Kimem Philbym*, *Anthony Bluntem*, *Donaldem Macleanem* a *Guyem Burgessem*).

Naopak na výsledky činnosti GRU se v té době velmi často hledělo s podezřením a s tím, že vlastně neprodukovala žádné skutečně relevantní informace, ale pouze poskytovala upravená ústní předání, nebo dokonce i dezinformace. Proto byli mnozí řídicí rezidenti a agenti *Rudé kapely* po válce odsouzeni za údajnou zradu, často i k mnohaletým nepodmíněným trestům odnětí svobody (např. *Leopold Trepper* i *Sándor Radó* na 10 let).

Jakkoli je to s odstupem času značně složité posoudit, je nutno přiznat, že *Josef Jedlička* nevydržel nátlak, výhrůžky a mučení pražského *gestapa*. Bohužel nepřiznal jen to, že pracuje ve prospěch vojenské rozvědky SSSR, ale promluvil i o své další činnosti a prozradil mnohé z toho, co věděl o identitě a činnosti svých spolupracovníků a příslušníků jiných odbojových organizací.

I přes značnou složitost jeho životního příběhu a přes některé nadále přetrvávající nejasnosti o jeho úloze v domácím protifašistickém odboji na přelomu 30. a 40. let minulého století je povinností současné a dalších budoucích generací příslušníků a zaměstnanců českých hydrometeorologických služeb a ostatní odborné komunity nezapomenout na jméno *mjr. RNDr. Josefa Jedličky* a jeho aktivní účast v rámci 1. a 2. československého národního osvobozovacího hnutí, včetně jeho nejvyšší osobní oběti položené dne 30. června 1942.

Zapojení Josefa Jedličky do protiněmecké odbojové činnosti ukazuje, jak může být v extrémní době či situaci velmi tenká linie vedoucí mezi hrdinstvím, selháním, zbabělostí, nebo zradou. *Major RNDr. Josef Jedlička* možná v rozhodující chvíli selhal, avšak je nutné si klást otázky, co pro osvobození státu udělala ta rozhodující většina národa, která téměř vždy mlčí, nic nedělá a vyčkává, nechť se do něčeho příliš zapojovat a žít v poklidném ústraní své životy, vždy když jde o krk, o hlavu a o rodinu.

Rotmistr v záloze Jan Bína, bývalý příslušník československé legie ve Francii (viz jiná část této kapitoly) působil po vzniku Československé republiky jako *Vedoucí služby u Meteorologické radiotelegrafní stanice Praha-Petřín a Meteorologické radiotelegrafní stanice Praha-Karlov*. Později byl na vlastní žádost převeden do zálohy a dnem 1. března 1922 začal působit jako radiotelegrafista při *Státním ústavu meteorologickém*, kde působil až do konce roku 1939.

V dubnu roku 1939 se aktivně zapojil do činnosti ilegální odbojové organizace *Obrana národa*, kde společně s dalšími tehdejšími zaměstnanci *Státního ústavu meteorologického RNDr. Karlem Miklendou* a *Karlem Kohoutem* působil v rámci zpravodajské radiové skupiny *podplukovníka Štěpána Adlera*. Zpočátku bylo jeho úkolem oživit systém spojení. Od října roku 1939 obsluhoval a udržoval v provozu radiovou stanici, se kterou ve prospěch *Ústředního velitelství Obrany národa* zabezpečoval spojení s Paříží a Londýnem a rovněž s jejími krajskými velitelstvími. Radiovou stanici v rámci utajení před nacisty postupně ukrýval na nejrůznějších místech v Praze a na některých tehdejších profesionálních meteorologických stanicích. V té době se rovněž pokoušel o provádění odposlechu telefonních linek vedoucích mezi Berlínem a Vídní, nebo mezi Prahou a Brnem.

Dne 15. prosince 1939 byl zatčen a rozsudkem lidového soudu v Berlíně byl, za přípravu násilného velezrádného odtržení Protektorátu Čechy a Morava od německé říše, dne 2. prosince 1941 odsouzen k trestu těžkého žaláře. Dne 24. října 1944 byl ve věznici Mírov umučen.

Kapitán Viktor Hroza se narodil dne 23. března 1905 ve Snovídkách, okr. Vyškov. V předválečném období působil jako *Referent skupiny IV. (meteorologické) II/1 aerodynamického oddělení Vojenského technického a leteckého ústavu MNO* v Letňanech u Prahy a později jako *Referent skupiny povětrnostní služby III. odboru (leteckého) MNO*.



Nadporučík Viktor Hroza v roce 1933

V době mobilizačních opatření v září roku 1938 zastával funkci *Přednosta skupiny D – povětrnostní Velitelství letectva Hlavního velitelství operujících armád* ve Vyškově.

Do ilegální odbojové činnosti se zapojil v roce 1939, kdy se začal podílet na rozšiřování časopisu „*V boj*“. V roce 1940 byl zatčen a několik dnů vyslýchán pražským *gestapem*. V rámci *Pražského povstání* působil ve dnech 5. až 9. května 1945 jako velitel vojenské jednotky při ředitelství *Českomoravské zbrojovky* v Praze.

Po roce 1945 vykonával různé vyšší odborné řídicí funkce u obnovené vojenské povětrnostní služby (viz kapitola 8) a následně od roku 1948 odešel do výslužby a nastoupil jako smluvní zaměstnanec do *Státního meteorologického ústavu*.

V souvislosti s jeho osobou lze jako zajímavost připomenout, že v pozdějším období v rámci vojenské povětrnostní služby působil rovněž jeho synovec *podplukovník Rostislav Hroza*, který krátce vykonával funkci *Náčelník hlavního leteckého povětrnostního ústředí* a později byl dlouholetým *náčelníkem povětrnostní služby 3. sboru (divize) PVOS* v Žatci. *Viktor Hroza* zemřel dne 4. června 1988 ve Stodě, okr. Plzeň-Jih.

Štábní kapitán Miroslav Procházka se narodil dne 24. července 1902 ve Vojnici, okr. Olomouc. V předválečném období od roku 1932 postupně působil jako *Velitel povětrnostní stanice 11* v Piešťanech, *Referent Skupiny IV. (meteorologické) II/1 aerodynamického oddělení Vojenského technického a leteckého ústavu MNO* v Letňanech u Prahy a od roku 1937 jako *Referent skupiny povětrnostní služby III. odboru (leteckého) MNO*.

V roce 1939 se zapojil do činnosti ilegální odbojové organizace „*Bílá růže*“ a v době pražského povstání nejprve odpoledne 5. a v noci na 6. května 1945 u hlavního vchodu do *Olšanských hřbitovů* organizoval a vedl povstalecké jednotce, která vedla boj s německou posádkou v gymnáziu na *Lobkovicově náměstí*.

Od 6. května působil jako *Velitel podúseku Votická* v oblasti Vinohrady – Vršovice – Žižkov – Strašnice, který podléhal *Vojenskému velitelství Strašnice v Úseku VI, Oblasti Praha-východ* (rovněž byl označován jako *2. rota velitelství Strašnice*).

Jako velitel podúseku měl své velitelské stanoviště umístěné ve *Fuchsově továrně na papír* a bylo mu přímo podřízeno celkem pět povstaleckých čet. První četa hájila hlavní postavení na *Mladoňovicově ulici*, přehrazující směr od *Žižkova* a týlové postavení vůči *Vršovicím* poblíž *Státního zdravotního ústavu* v ulici *Soběslavské*. Druhá četa byla nasazena u hlavního vchodu do *Olšanských hřbitovů* proti německé posádce v gymnázia na *Lobkovicově náměstí*. Třetí četa hájila barikádu ve směru na *Strašnice*, čtvrtá předsunuté postavení v budově *Státní keramické školy* a v ulici *Soběslavské* a pátá barikádu v ulici *Nad Vodojemem*, nynější *Izraelské*, která kryla přístupový směr od *Malešic*. Na konci povstání potom *Podúsek Votická* rovněž tvořil záložní postavení pro obránce *Nákladového nádraží Žižkov* a *Strašnic*.

Od 9. května 1945 vykonával *Miroslav Procházka* funkci velitel *2. roty praporu Strašnice Pluku revolučních gard 2*.

V poválečném období se do činnosti obnovené vojenské povětrnostní služby již nezapojoval a působil v oblasti týlového zabezpečení letectva. V roce 1949 byl propuštěn ze služebního poměru, následně byl zatčen a vyšetřován státní bezpečností v souvislosti s vykonstruovaným obviněním *mjr. Rudolfa Pernického* a spol. za údajnou velezradu. Dne 29. června 1950 byl *Vrchním vojenským soudem* v Praze odsouzen k trestu odnětí svobody v době trvání 8 měsíců. Po propuštění byl po dobu 20 let sledován státní bezpečností.

Nadporučík Ferdinand Šrůta (vlastním jménem *Schrutta*) se narodil dne 7. března 1910 v Praze. V předválečném období nejprve v letech 1935 až 1938 působil jako *Subalterní důstojník u Dělostřeleckých pluků 111 a 126* v Prešově a Žilině. Od srpna 1938 potom vykonával funkci *Referent pro meteorologii a balistiku dělostřelectva 1/4 oddělení (dělostřeleckého) Vojenského technického a leteckého ústavu MNO*.

Během německé okupace působil jako *Aktuární adjunkt u Ředitelství českomoravské zbrojovky* v Praze, kde se v letech 1943 až 1944 zapojil do odbojové činnosti, když působil jako spojka mezi pražským ústředím a ilegálními skupinami působícími u výrobních závodů v Brně a Kuřimí. V době vzniku pražského povstání nejprve jako velitel ozbrojené skupiny během dne 5. května 1945 vojensky obsadil a bránil garáže, sladovnu a cihelnu v Praze-Podbabě. Později téhož dne večer kolem 21. hodiny utrpěl při boji o dejvické nádraží v prostoru Vítězného náměstí těžké zranění obou nohou způsobené německou kulometnou palbou, po kterém mu zůstaly doživotní trvalé zdravotní následky.

V období let 1948 až 1953 vykonával funkci přednosta (náčelníka) vojenské povětrnostní služby. Počátkem 50. let byl



Poručík Miroslav Procházka v roce 1928

perzekvován a jako 75% invalida propuštěn v roce 1953 do zálohy. Jeho další osudy nejsou v současné době známy.

V nedávné době bylo zjištěno, že v roce 1985 vydal drobnou historickou monografickou publikaci pod názvem *Hrdinové neumírají – Přehled památníků*, popisující pomníky a hroby osob padlých v okrese Praha-východ v letech 1939 až 1945.

Ferdinand Šrůta zemřel v zapomenutí v domově důchodců v Kostelci nad Černými lesy v roce 2006.

Kapitán Alois Novotný se narodil dne 26. prosince 1905 v Batelově, okr. Jihlava. V letech 1933 až 1935 působil jako velitel *Povětrnostní stanice 11* v Piešťanech.

Do odbojové činnosti se zapojil v roce 1939 v rámci ilegální skupiny *podplukovníka Šindeláře*, působící v rámci podzemní organizace *Obrana národa*. Od roku 1941 byl členem záškodnické skupiny *kapitána Váni* v Brně, která prováděla sabotážní činnost na železnicích. V rámci *Povstání českého lidu* působil od konce dubna až do 10. května 1945 jako předseda *Revolučního národního výboru* v Batelově.

Po absolvování „*Kurzu velitelů a správců povětrnostních stanic*“ v říjnu 1945 až únoru 1946 se však do další činnosti vojenské povětrnostní služby nezapojoval a začal působit v rámci velitelských složek týlového zabezpečení na úrovni leteckých základen.

Poručík Karel Janhuba (vlastním jménem *Janhuber*) se narodil 15. srpna 1887 v Brně-Židenicích, č. p. 194. Od července 1915 do října 1916 absolvoval pilotní školy ve Fischamendu, Hamburku a Vídeňském Novém Městě. Až do konce války potom působil jako pilot u *Polní letecké setniny 6* v Albánii.

Po skončení války až do konce února 1919 se na žádost jugoslávské vlády jako pilot a správce letiště v Mostaru podílel na přípravě pilotů vojenského letectva. Následně byl až do září roku 1920 zařazen u leteckých setnin 1 a 2, se kterými se na letištích v Uherském Hradišti-Mařaticích, Košicích, Nitře a Užhorodu zúčastnil bojů československého letectva na těšínsku a proti vojskům Maďarské republiky rad na Slovensku. Za tuto svoji bojovou činnost byl vyznamenán Československým válečným křížem 1918.

V dalším období až do roku 1935 působil jako učitel praktického létání ve vojenských leteckých učilištích v Chebu a Prostějově. V období od 1. ledna do 28. února 1936 v hodnosti praporčíka absolvoval „*Kurz v povětrnostní službě*“ a do ledna roku 1938 vykonával funkci *Velitel povětrnostní stanice 11* v Piešťanech.

V roce 1938 působil jako *Velitel výcvikového střediska pilotů*, dislokovaného postupně na letištích v Piešťanech, Vajnorech a Tri Duby.

Dne 1. února 1938 byl, jako zasloužilý letecký veterán působící dlouhá léta ve funkcích vojenského pilota a leteckého instruktora, mimořádně povýšen do hodnosti poručík. Tímto způsobem byla oceněna jeho dlouholetá výchovatelská činnost, v jejímž průběhu pomohl vychovat celé generace nových vojenských pilotů. Šlo o zcela mimořádnou poctu, neboť povýšení



Podplukovník Alois Novotný na počátku roku 1952



Major Karel Janhuba na počátku roku 1952

poddůstojníků bez maturity do nižší důstojnické hodnosti bylo v tehdejší Československé armádě prakticky vyloučené.

Po propuštění do výslužby nastoupil dne 1. listopadu 1939 jako *Aktuární adjunkt k Ústřednímu meteorologickému ústavu*, kde až do května 1945 působil v *Přístrojovém oddělení* jako *Správce zkušebny* a později *Laboratoře*. V období od října 1944 do května 1945 byl jako pomocný dělník pracovníčně nasazen v *Letecko-technickém zkušebním ústavu* v Letňanech.

V době pražského povstání působil jako *Velitel barikády* v Praze-Karlíně. V polovině května se stal velitelem zvláštní čety povětrnostní služby působící na letišti Praha-Ruzyně a od října působil jako *Zástupce velitele školy povětrnostní služby*. Od ledna 1946 do září 1947 vykonával funkci *Velitel Technické čety-Zástupce velitele školy povětrnostní služby*. V dalším období působil ve vyšších funkcích v rámci *Povětrnostní ústředny I, Hlavní povětrnostní ústředny* a *Technického povětrnostního školního ústředí*. Do výslužby odešel zemcem roku 1952 v hodnosti podplukovník. Karel Janhuba zemřel v roce 1961 v Brně-Židenicích, Kosmákova ulice č. p. 31.

Poručík Václav Čejka v roce 1938 působil jako *Pilot – nižší důstojník Náhradní letky Leteckého pluku 1* v Hradci Králové. Dne 5. května 1945 založil *Revoluční národní výbor* v Dolanech na Kolínsku, kde byl zvolen jeho předsedou a zároveň zde vykonával funkci *Velitel strážního oddílu*. V dalším období rovněž působil jako příslušník *Posádkového velitelství Revolučního národního výboru* v Kolíně.

V poválečném období se stal příslušníkem obnovené vojenské povětrnostní služby, kde zastával významné řídicí, organizační a pedagogické funkce. Bližší podrobnosti o jeho osobě jsou uvedeny v jiné části této kapitoly.

Poručík Josef Zítek v roce 1938 působil jako *Pilot – nižší důstojník Náhradní letky Leteckého pluku 1* v Hradci Králové. Ve dnech 5. až 9. května 1945 se zúčastnil bojů *Pražského povstání*, kde působil jako *Velitel výpadové čety* při *Velitelství Praha-Karlov*. V poválečném období se stal příslušníkem obnovené vojenské povětrnostní služby, kde zastával významné řídicí a organizační funkce. Bližší podrobnosti o jeho osobě jsou uvedeny v jiné části této kapitoly.

Rotmistr v záloze František Petrůň, v letech 1918 až 1928 příslušník vojenské povětrnostní služby. Od roku 1928 působil jako smluvní zaměstnanec *Státního ústavu meteorologického*.

V rámci *Pražského povstání* se ve dnech 5. až 9. května 1945 účastnil bojů o *Československý rozhlas* na pražských Vinohradech. V poválečném období se obnovování činnosti vojenské povětrnostní služby nezúčastnil a nadále zůstal působit v rámci *Státního meteorologického ústavu*.

10.4.2 DOMÁCÍ PROTIFAŠISTICKÝ ODBOJ – SLOVENSKO

K dnes známým, avšak už téměř zapomenutým předválečným příslušníkům vojenské povětrnostní služby, kteří se aktivně zapojili do činnosti podzemního protifašistického odbojového hnutí na Slovensku a později rovněž do bojů Slovenského národního povstání, patří významný bojovník proti fašismu a partyzánský velitel **nadporučík Ludovít Kukorelli**, který se narodil dne 6. října 1914 v Krásnej Hôrke okr. Trstená v rodině úředníka *Ludovíta Kukorelliho* a učitelky *Marie*, rozené *Ujháziové*.

Svoje neobvyklé příjmení zdědil po svém dědovi pocházejícím původem z Itálie, který ve druhé polovině

19. století přišel na Slovensko jako odborník na výstavbu železnic.

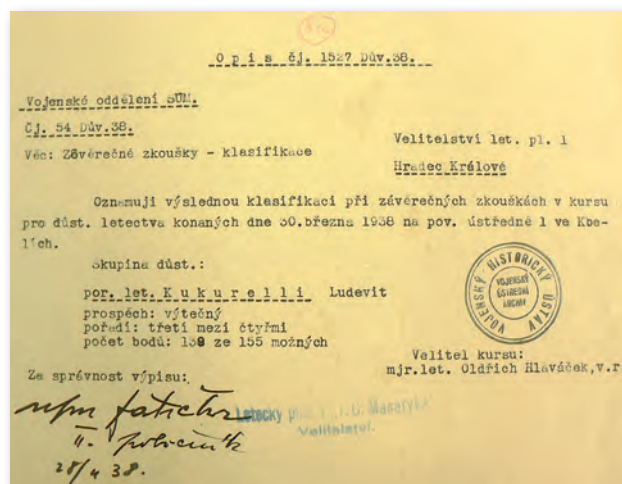
V letech 1925 až 1933 absolvoval studium *Reálného gymnázia* v Košicích, kde v létě následujícího roku rovněž ukončil *Školu pro důstojníky pěšího vojska* v Košicích. Od druhé poloviny roku 1936 absolvoval *Vojenské letecké učiliště* v Prostějově a ve funkci *Pilot – nižší důstojník letky* potom sloužil u *Leteckého pluku 1* v Hradci Králové, když působil na letištích v Chebu, Plzni a Praze.

V období od 2. ledna do 31. března 1938 absolvoval „*Kurz výcviku v povětrnostní službě*“ při tehdejší *Povětrnostní ústřední 1* v Praze-Kbelích, kde podle výpisu rozkazu velitele *Leteckého pluku 1* čj. 1527 Dův. 38. dosáhl prospěchu „výtečný“. V době všeobecné mobilizace v září roku 1938 působil jako *Velitel polní povětrnostní ústředny 73 Velitelství letectva III. armády* v Kremnici.

Po rozpadu společného československého státu dostal rozkaz k přemístění na letiště do Piešťan, kam nastoupil dne 8. dubna 1939 a později se stal velitelem povětrnostní stanice ve Spišské Nové Vsi.



Poručík Ludovít Kukorelli v roce 1938



Osvědčení o výsledné klasifikaci dosažené v Kurzu výcviku v povětrnostní službě

Již v průběhu roku 1940 se zapojil do protifašistického odboje na Slovensku a stal se členem ilegální odbojové organizace „*Demec*“. Dne 10. března 1940 obdržel pamětní medaili za účast 37. a 39. *stíhací letky* v rámci slovenské polní armády při polském tažení na podzim roku 1939. V té souvislosti napsal osobní dopis Ministrovi národní obrany, ve kterém uvedl, že neučinil nic, čím by si jí zasloužil, a proto ji vrací. V důsledku toho se musel osobně zodpovídat *generálu Ferdinandu Čatlošovi* za pohrdání státním vyznamenáním.

Jeho situaci rovněž zkomplikovala letecká havárie při cvičném letu poblíž Piešťan dne 8. listopadu 1939, kdy skončil s těžkým zraněním, přišel o několik zubů a v obličeji mu zůstala jizva od tváře až k bradě. Zároveň byl povinen uhradit částku 133 216 Sk,- jako škodu za zničený letoun.

Slovenské letectvo bylo v průběhu roku 1940 postupně soustředěno na letišti Piešťanech, kde v říjnu téhož roku vznikla *Povětrnostná ústredna vzdušných zbraní*, která byla vytvořena

na základě původní předválečné *Letecké povětrnostní stanice 11*. V té době se *nadporučík Ľudovít Kukorelli* stal velitelem nově vzniklé ústředny a v této funkci působil až do 20. srpna 1941. Zároveň v té době vykonával funkci *Pobočník* a později *Technický pobočník velitele Náhradní letecké perutě*.

Po neúspěšném pokusu o ilegální odlet společně se skupinou dalších slovenských vojenských pilotů do Jugoslávie, které odhalilo *Ústredie štátnej bezpečnosti*, byl dne 20. srpna 1941 zatčen.

Dne 19. října 1941 byl vojenským soudem v Bratislavě odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na devět měsíců za neoznámení trestného činu, zbaven vojenské hodnosti a propuštěn z armády. Dne 25. května 1942 byl na základě amnestie propuštěn z vězení a znovu se zapojil do ilegálního odboje. Po odpykání trestu pracoval v Piešťanech jako závozník v sovětské továrně a potom v Bratislavě jako obchodní agent s psacími stroji. To mu umožňovalo cestovat po celém Slovensku a pod krycím jménem *Martin Minarovič* pomáhat antifasistům při jejich emigraci do Jugoslávie. Později utekl do *Protektorátu Čechy a Morava*, avšak v Brně byl zatčen gestapem. Dne 31. ledna 1943 byl transportován zpět Piešťan, kde byl předán slovenským orgánům a zde policejní eskortě utekl.

Dne 8. února 1943 na něj *Ústredňa štátnej bezpečnosti* v Bratislavě vydala zatykač a bylo po něm vedeno celostátní policejní pátrání. Prostřednictvím odbojové skupiny *Flóra* se napojil na příslušníky komunistického odboje, kteří mu zabezpečili trvalý ilegální pobyt na východním Slovensku.

Od května roku 1943 organizoval partyzánské hnutí na východním Slovensku. Zde se setkal se sovětským uprchlíkem z železničního transportu do koncentračního tábora v Dachau *Ivanem Kononovičem Balutou*, velitelem *Partyzánského oddílu Čapajev*, formujícího se ze slovenských antifasistů a rovněž z utečenců z německých zajateckých táborů. V té době se *Kukorelli* stal náčelníkem štábu tohoto partyzánského oddílu, který byl tvořen přibližně 500 osobami, přičemž představoval nejpočetnější a nejsilnější partyzánskou jednotku na východním Slovensku. Od července do srpna roku 1944 provedl oddíl *Čapajev* více než 60 velkých bojových akcí, včetně zničení 2 německých vojenských transportů.

V období *Slovenského národního povstání* vedl partyzánský oddíl ve *Slanských vrchoch* těžké boje s jednotkami 357. *pěchotní divize* Wehrmachtu, při kterých německé jednotky přišly o přibližně 1 400 vojáků, několik tanků a samohybných děl. Po obklíčení se oddíl stáhl do oblasti *Ondavskej vrchoviny*, kde se sloučil s dalšími partyzánskými jednotkami a byl reorganizován na *Partyzánskou brigádu Čapajev*, přičemž *Kukorelli* nadále působil ve funkci *Náčelník štábu brigády*. Dne 23. října 1944 příslušníci brigády přepadli v obci Sukov štáb německé 97. *divize horských střelců*, přičemž v boji bylo zabito nebo zajato více než 70 příslušníků Wehrmachtu.

Počátkem října 1944 začal v *Partyzánské brigádě Čapajev* působit *kapitán Viktor Nikolajevič Kokin*, v minulosti příslušník NKVD, kterého *Partyzánský štáb 4. ukrajinského frontu* vyslal na Slovensko s úlohou „prověřit místní partyzánské oddíly“. Navenek však *Kokin* vystupoval jako přidělený sovětský vojenský poradce. Přibližně o měsíc později přiletěl ze štábu 4. *ukrajinského frontu* *nadporučík Volodymyr Tristan*, přičemž pouze *Kokin* věděl, že se jedná o vyšetřovatele NKVD se zvláštním posláním.

Postupně mezi *Ivanem Balutou* a *Viktorem Kokinem* propukly hluboké rozpory, které ve svém důsledku měly tragický konec. Počátkem listopadu 1944 vzniklo podezření, že štáb partyzánské brigády infiltrovali zrádci a v této souvislosti byl velitel brigády *Ivan Baluta* na základě nepodložených obvinění odvolán do SSSR.

Následně bylo pět sovětských partyzánů, kromě jiného politický komisař štábu a náčelník rozvedky štábu, obviněni

ze špionáže. Byli podrobeni těžkým výslechům s použitím fyzického násilí a po vynucení „přiznání“ je polní soud v čele s *Volodymyrem Tristanem* odsoudil k trestu smrti zastřelením. Poprava se konala dne 19. listopadu 1944 v katastru obce Rohožník u Závady, i když původně měl být rozsudek vykonán až po plánovaném přechodu fronty a po spojení se s jednotkami sovětské armády. Pokyn k popravě vydal major *Viktor Kokin*, který se několik dní předtím stal velitelem partyzánské brigády.

V té době se svých spolubojovníků zastával pouze *Ľudovít Kukorelli*, protože nebyl přesvědčen o jejich pochybení a snažil se prokázat jejich nevinu. Podle některých pramenů mohla právě tato skutečnost souviset s jeho pozdější záhadnou smrtí.

Ve druhé polovině listopadu roku 1944 čelila partyzánská brigáda velkému tlaku německých jednotek a byla nucena ustupovat před jejich obchvatnými manévry. Z toho důvodu bylo přijato rozhodnutí probít se k jednotkám 4. *ukrajinského frontu Rudé armády*.

Plán ústupu po dohodě se sovětskou stranou vypracoval náčelník štábu brigády *nadporučík Ľudovít Kukorelli*. Dne 20. listopadu 1944 zahájila brigáda v počtu kolem 1 500 osob přesun směrem k sovětským vojskům a dne 23. listopadu zaujala postavení v těsném dotyku s týlem obranné linie německých vojsk v prostoru mezi obcemi Habura a Borová, poblíž města Medzilaborce.

Dalšího dne v ranních hodinách byl zahájen útok do týlu postavení německých vojsk. Při více než dvouhodinové boji, kdy partyzánská jednotka procházela minovým polem mezi německými a sovětskými postaveními a rovněž křížovou palbou německých minometů a dělostřelectva padlo na obou stranách kolem 500 osob. Průlom frontové linie následně umožnil protistojícím jednotkám 3. *horského střeleckého sboru 1. gardové armády 4. ukrajinského frontu* pod velením generála *Vedenina* postoupit na vzdálenost 6 až 10 km do hloubky německé obrany a později dál úspěšně rozvíjet útok v této oblasti fronty.

V tomto boji, společně s dalšími 375 spolubojovníky, rovněž padl *nadporučík Ľudovít Kukorelli*. Jeho tělo bylo nalezeno před německou obrannou linií poblíž břehu řeky Laborec, ve vzdálenosti přibližně 150 metrů od nejbližších sovětských zákopů.

Po jeho pohřbení v obci Habura bylo na jaře roku 1945 jeho tělo exhumováno a při následné pitvě v Košicích bylo zjištěno, že byl usmrčen jedním výstřelem z pistole ráže 6,35 mm z těsné blízkosti do levé strany čela. Pistole tohoto kalibru v té době nepatřily k běžné výzbroji pravidelných vojenských jednotek ani na jedné z bojujících stran. Podrobnější příčiny a okolnosti jeho smrti nebyly dodnes uspokojivě objasněny.

Některé zjištěné skutečnosti naznačují, že byl pravděpodobně násilně zavražděn na přímý rozkaz *kapitána Viktora Kokina*, aby nemohl vypovídat o podrobnostech a pozadí likvidace štábu *Partyzánské brigády Čapajev*.

Ve skutečnosti nebylo nikdy oficiálně zjištěno, jaký podíl na všech uvedených událostech měl opravdu *kapitán Kokin*, pravdou však zůstává, že byl v roce 1965 v Sovětském svazu degradován a byla mu odebrána všechna vyznamenání, zároveň bylo všech pět popravených sovětských partyzánů (*Luněv, Cepkov, Miťajev, Kuriačev* a *Bachmutskij*) společensky rehabilitováno.

Bývalý příslušník předválečné československé vojenské povětrnostní služby, v letech 1939 až 1941 velitel *Povětrnostní stanice* ve Spišské Nové Vsi a *Poveternostnej ústredny vzdušných zbraní* v Piešťanech a pozdější *Náčelník štábu partyzánské brigády Čapajev, nadporučík Ľudovít Kukorelli* byl po provedené pitvě, jako jediný účastník *SNP*, pochován v *Dóme svätej Alžbety* v Košicích.

Po roce 1945 byl vyznamenán *Československým válečným křížem 1939, Československou vojenskou medailí za chrabrost před nepřítelem I. stupně, Řádem SNP I. třídy* s právem posmrtně

užívat titul *Hrdina SNP, Řádem rudé hvězdy* a dalšími vyznamenáními a medailemi. Zároveň byl mimořádně povýšen do hodnosti *major „in memoriam“*.

Do domácího protifašistického odbojového hnutí na Slovensku se rovněž zapojilo několik v současnosti známých pozdějších poválečných příslušníků československé vojenské povětrnostní služby.

Poručík Róbert Intribus, narozen dne 29. září 1919 v Lietavske Lúčke, okr. Žilina.

V předválečné Československé armádě působil ve funkcích *Radiotelegrafista* a *Gonista* na letišti v Piešťanech. V období *Slovenského štátu* vykonával funkci *Velitel čtyř Zpravodajské* a později *Spojovací roty* v Piešťanech.

V době od června 1942 do března 1943 byl nasazen ve slovenských bojových polních jednotkách na východní frontě v SSSR a od května roku 1944 potom vykonával funkci *Personální důstojník* v rámci tehdejšího *Velitelstva vzdušných zbraní* v Trenčíně a *Ministerstva národnej obrany* v Bratislavě.

Bojů *Slovenského národního povstání* se od počátku jeho vzniku nezúčastnil. Jako personální důstojník *MNO* později zachránil před odvezením do Německa několik armádních důstojníků – účastníků *SNP*, když administrativně zabezpečil jejich urychlené propuštění do zálohy.

V lednu roku 1945 zorganizoval nelegální, tzv. „*balíkovou akci*“ pro zajatce ze *Slovenského národního povstání* v Německu. Do ilegálního odbojového hnutí se zapojil v období od 7. března do 1. května 1945, kdy zběhl z armády a působil u *Partyzánského odřadu majora Popova* v pohoří *Malá Fatra*.

Po skončení války zpočátku působil jako *Pobočník velitele spojovacího učiliště a Přednosta spojovacího oddělení 4. letecké divize*. V období od 17. března 1947 do 12. července 1947 absolvoval „*Kurz velitelů a správců povětrnostních stanic*“ při *Škole povětrnostní služby* v Praze a zároveň v létě téhož roku zahájil externí studium oboru meteorologie na *Přírodovědecké fakultě University Komenského* v Bratislavě.

V letech 1947 až 1952 vykonával funkci velitele *Povětrnostní ústředny III* dislokované nejprve v Bratislavě a později ve Zvolenu. Zároveň v letech 1947 až 1950 vykonával funkci *Zástupce MNO při Štátnom meteorologickom ústave* v Bratislavě.

Po zrušení všech tehdejších povětrnostních ústředí koncem roku 1952 odešel do zálohy a začal působit na *Vysoké škole lesnické a dřevařské* ve Zvolenu, kde přednášel předměty bioklimatologie a lesnická klimatologie. V roce 1952 získal doktorát přírodních věd a později se habilitoval na docenta meteorologie. Jako vědecký pracovník působil v letech 1959 až 1981 ve *Výzkumném ústavu lesnickém* ve Zvoleně a rovněž externě vyučoval problematiku letecké meteorologie na *Vysoké škole dopravní* v Žilině.

V polovině 60. let se, jako externí pedagog při *Vojenské katedře Vysoké školy lesnické a dřevařské* ve Zvolenu a rovněž později počátkem 70. let při *Vojenské katedře Vysoké školy dopravní* v Žilině, podílel na odborné přípravě příslušníků vojenské povětrnostní služby, *důstojníků v záloze – absolventů VKVŠ*.

Publikoval desítky odborných prací a na závěr své aktivní odborné činnosti v letech 1981 až 1984 působil na vysoké škole v alžírském Setifu jako expert v oboru lesnická klimatologie. Od 7. ledna 1958 byl evidován jako spolupracovník



Podplukovník Róbert Intribus v roce 1951

československé *Vojenské kontrarozvědky* v kategorii „*Agent*“ pod krycím jménem „*Křížna*“. Bývalý příslušník československé vojenské povětrnostní služby *podplukovník Doc. RNDr. Róbert Intribus* zemřel v Bratislavě v roce 1998.

K dalším v současnosti známým poválečným příslušníkům vojenské povětrnostní služby, aktivním účastníkům bojů *Slovenského národního povstání* patřili:

Desátník Aloiz Garaj, ve slovenské armádě působil od října roku 1941 nejprve jako poddůstojník základní služby, kdy absolvoval *Kurz leteckých mechaniků* v Trenčíně. Bojů *SNP* se zúčastnil v rámci pěšího praporu v oblasti Žiliny a Zvolena. Dne 8. října 1944 byl letecky evakuován z letiště Tri duby do SSSR. Později se v polském Przemyslu stal příslušníkem nově se formující *1. československé samostatné letecké divize*. Tato skutečnost a jeho poválečné působení ve vojenské povětrnostní službě jsou uvedeny v jiné části této kapitoly. *Aloiz Garaj* zemřel v roce 1989.

Svobodník Michal Sokol, ve slovenské armádě působil od roku 1940 nejprve jako voják základní služby u *Kulometné roty 4 Pěšího praporu 41 Pěšího pluku 3* ve Zvolenu, Prešově a Kremnici, se kterým se v době *SNP* zúčastnil bojů v okolí Bánské Bystrice. Počátkem roku 1945 vstoupil v Popradě do jednotek *1. československého armádního sboru*. Tato skutečnost a jeho poválečné působení ve vojenské povětrnostní službě jsou uvedeny v jiné části této kapitoly.

Rotný Ján Lipčík, ve slovenské armádě působil od října roku 1941 jako příslušník *Oddílu vzdušného zpravodajství* v Piešťanech. Bojů *SNP* se zúčastnil v rámci pěšího praporu v oblasti Bánské Bystrice a Zvolena. V poválečném období působil v hodnosti poručík u *Hlavní povětrnostní ústředny* v Praze-Kbelích a později jako *Velitel povětrnostní stanice* ve Spišské Nové Vsi.

Rotmistr Július Sklenár, ve slovenské armádě působil od roku 1939 jako letecký mechanik na letišti v Piešťanech. Do bojů *SNP* zasáhl v oblasti Liptova v období od 29. srpna do 1. listopadu 1944 v rámci *Roty VI Pěšího praporu 53*. V poválečném období zastával funkce *Velitel povětrnostní stanice* v Telgártu a později v Piešťanech. Na konci své aktivní vojenské služby působil od roku 1968 do konce roku 1972 v hodnosti major na *Technickém oddělení Hlavního povětrnostního ústředí* v Praze a poté odešel do výslužby.

Jména případných dalších předválečných, nebo pozdějších poválečných příslušníků vojenské povětrnostní služby, účastníků protifašistického odbojového hnutí na Slovensku nejsou v současné době známa.

10.5 PŘÍSLUŠNÍCI ČESKOSLOVENSKÉ VOJENSKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY, KTEŘÍ SE PO ROCE 1945 VÝZNAMNĚM ZPŮSOBEM ZASLOUŽILI O JEJÍ ROZVOJ

Způsob hodnocení přínosu některých jednotlivců pro rozvoj vojenské meteorologie a její operativní provozní praxi po roce 1945 je z pohledu dnešní doby podroben poněkud jiným kritériím. Příslušníci generace vojenských meteorologů, jejichž data narození spadají do druhé čtvrtiny 20. století, se z důvodu svého mládí nesetkali s hrdinstvím ve válečných situacích a zpravidla

nepůsobili v odbojovém hnutí. Proto je nutno jejich přínos pro rozvoj vojenské meteorologie posuzovat odlišnými parametry.

Převratný rozvoj vědy a modernizace letectví po 2. světové válce rovněž zvyšovaly nároky na schopnosti, dovednost a vědomosti i u zabezpečujících služeb a v tom kontextu i vojenské povětrnostní služby, jelikož složitá technika vyžadovala mnohem rychlejší rozhodování a rovněž přesnější data, informace a produkty s ohledem na bezpečnost letového provozu a nové prostředí činnosti (vyšší rychlosti letu, nové palubní a zbraňové systémy, létání ve stratosferických výškách, za ztížených meteorologických podmínek apod.).

Z těchto důvodů je proto nutno připomenout zásluhy příslušníků vojenské povětrnostní služby nejen na poli válečném a odbojovém, ale i přínos některých z nich na neméně důležitém řídicím, organizačním, vědecko-teoretickém, technickém a pedagogickém poli po roce 1945.

Podplukovník Josef Zítek se narodil dne 10. června 1916 v Kovářově u Milevska. Studium na státním reálném gymnáziu v Praze ukončil v roce 1936.

V období od 8. června 1936 až 30. června 1937 absolvoval při *Vojenské akademii* v Hranicích presenční vojenskou službu jako frekventant *Školy důstojníků jezdeckva v záloze* a potom krátce působil v hodnosti desátník jako *Zástupce velitele čety 1. eskadrony Dragounského pluku II* v Mostě. Dne 1. října 1937 zahájil studium *Vojenské akademie* v Hranicích, které ukončil dne 14. srpna 1938 a v hodnosti poručík letectva byl jako *Pilot – Nižší důstojník letky* přidělen k *Náhradní letce Leteckého pluku 1* v Hradci Králové.

V době německé okupace pracoval jako úředník u protektorátního *Ministerstva dopravy* a od 24. března 1943 do 13. února 1945 byl totálně nasazen v hnědohelném dole v Modlanech u Ústí nad Labem. Po návratu však do původního zaměstnání nenastoupil a skrýval se. Ve dnech 5. až 9. května se aktivně zúčastnil bojů pražského povstání.

Koncem května roku 1945 opětovně vstoupil do armády, kdy v hodnosti nadporučík vykonával funkci *Velitel letištní perutě* v Klecanech a později *Velitel 12. Výcvikové letky Leteckého náhradního pluku 1* v Praze-Kbelích. Od 5. listopadu 1945 až do 15. března 1947 působil v *Leteckém učilišti* v Prostějově, kde vykonával funkci *Velitel navigační letky* a zároveň působil jako *Učitel letecké meteorologie*.

V době od 15. března do 14. července 1947 absolvoval „*Kurz velitelů a správců vojenských leteckých a dělostřeleckých povětrnostních stanic*“ a po jeho ukončení byl převelen ke *Škole povětrnostní služby* v Praze-Kbelích, kde krátce vykonával funkci *Velitel čety – povětrnostní ústředna*.

V letech 1947 až 1949 externě studoval obor meteorologie při *Přírodovědecké fakultě University Karlovy* v Praze, studia však pro nedostatek času ukončil. Dnem 1. října 1947 byl jmenován velitelem nově vytvořené *Povětrnostní ústředny I* v Praze-Kbelích a zároveň v letech 1947 až 1950 vykonával funkci *Zástupce MNO při Státním meteorologickém ústavu* v Praze. Koncem roku 1949 byl ustanoven velitelem *Předpovědního oddělení Hlavní povětrnostní ústředny* odloučeně dislokovaného na letišti v Praze-Ruzyni. Dne 31. července 1950 začal zároveň vykonávat funkci *Náměstek ředitele státního meteorologického ústavu – Zástupce vojenské správy*, která byla v souladu s *Vládním nařízením 125/1950* ze dne 11. července 1950

nově vytvořena v rámci tehdy probíhající reorganizace *Státního meteorologického ústavu*.

Dne 1. ledna 1952 byl *major Josef Zítek* ustanoven do funkce *Ředitel státního meteorologického ústavu*, který byl podle *Vládního nařízení 113/1951* ze dne 27. listopadu 1951 převeden do podřízenosti *Velitelství letectva MNO*.

Ke dni 1. ledna 1954 byl v rámci realizace *Vládního nařízení 96/1953* ze dne 27. listopadu 1953 dosavadní *Státní meteorologický ústav MNO*, převeden pod novým názvem *Státní hydrometeorologický ústav* do podřízenosti *Ústřední správy vodního hospodářství* v působnosti *Ministerstva lesů a dřevařského průmyslu*. Na základě příslušné meziministerské dohody byl ředitelem tohoto ústavu jmenován *major Josef Zítek*, který ve služebním poměru vojáka z povolání v hodnosti podplukovník tuto funkci vykonával až do 30. dubna 1957, kdy vojenská zpráva přestala uplatňovat svůj vliv na řízení ústavu a v té souvislosti Josef Zítek odešel do zálohy a stal se kmenovým zaměstnancem *Státního hydrometeorologického ústavu* a zároveň zůstal i nadále až do roku 1973 jeho ředitelem.

V té době, v rámci procesu politické konsolidace poměrů u *Českého hydrometeorologického ústavu*, byl donucen tuto funkci opustit a odešel vykonávat funkci *Náměstek ředitele Výzkumného ústavu vodohospodářského* v Praze.

Josef Zítek stál v letech 1947 až 1953 u zrodu většiny rozhodujících součástí nejvyšších provozních složek vojenské povětrnostní služby. Po převedení *Státního meteorologického ústavu MNO* do působnosti *Ministerstva lesů a dřevařského průmyslu* se podílel na vytvoření efektivního systému dlouhodobé spolupráce mezi vojenskou a civilní povětrnostní službou postavenou na základě příslušných meziministerských dohod, který prakticky nezměněn přetrvává až do současné doby.

Sílu své osobnosti a charakterové vlastnosti prokázal v době kádrové očisty Československé lidové armády po roce 1968, kdy se zasloužil o zaměstnání většiny tehdy propuštěných příslušníků *Hlavního povětrnostního ústředí* u tehdejšího *Českého hydrometeorologického ústavu*.

Podplukovník Josef Zítek, neúnavný podporovatel odborného, technického a organizačního rozvoje poválečné vojenské a později i civilní povětrnostní služby zemřel náhle v Praze dne 23. února 1989.

Plukovník Václav Čejka, promován fyzik se narodil dne 27. září 1917 ve Vysoké v okrese Kutná Hora. Studium na státním reálném gymnáziu v Kutné Hoře ukončil v roce 1936.

V období od 1. října 1936 do 30. září 1937 absolvoval při *Leteckém učilišti* v Prostějově presenční vojenskou službu jako frekventant *Školy důstojníků letectva v záloze*. Následně zahájil studium *Vojenské akademie* v Hranicích, které ukončil dne 14. srpna 1938 a v hodnosti poručík letectva byl jako *Pilot – Nižší důstojník letky* přidělen k *Náhradní letce Leteckého pluku 1* v Hradci Králové.



Podplukovník Václav Čejka v polovině 50. let

V době německé okupace byl od 1. ledna 1940 do 19. března 1943 zaměstnán jako *Aktuární zaměstnanec* v *Ústředním meteorologickém ústavu* pro Čechy a Moravu v Praze. Potom byl po dobu dvou měsíců totálně nasazen jako pomocný dělník v letecké továrně *Letov – AG* v Letňanech a následně až do konce války opět působil v *Ústředním meteorologickém ústavu*. Při květnovém povstání českého lidu v květnu 1945 se aktivně účastnil revoluční činnosti na kolínsku.

Koncem května roku 1945 opětovně vstoupil do armády a v hodnosti nadporučík v měsících červnu a červenci krátce působil ve funkci *Velitel povětrnostní čety Letištní perutě* v Havlíčkově Brodě. Potom až do 14. listopadu 1945 vykonával funkci *Důstojník pro meteorologii Velitelství 1. československé smíšené letecké divize* v Praze-Kbelích.

V listopadu 1945 byla na letišti Praha-Ruzyně (od jara 1946 Praha-Kbely) zahájena činnost *Školy povětrnostní služby – VÚ 4613*, která začala pod velením *majora Oldřicha Hlaváčka* s výcvikem odborných specialistů vojenské povětrnostní služby.

U této školy *nadporučík Václav Čejka* v období od 15. listopadu 1945 do 15. února 1946 absolvoval „*Kurz velitelů a správců vojenských leteckých a dělostřeleckých povětrnostních stanic*“. Dne 16. února 1946 byl ustanoven do funkce *Učitel* a zároveň začal vykonávat funkci *Prozatímní velitel Školy povětrnostní služby*. V červnu roku 1946 byl potom definitivně ustanoven do funkce velitele tohoto vojenského útvaru.

Pod jeho velením byly v rámci školy postupně zřízeny *Četa povětrnostní ústředna* (později transformována na *předpovědní oddělení*), *Školní povětrnostní stanice*, tři *Školní výcvikové čety* (později nahrazeny *výcvikovým oddílem*), *Aerologické oddělení*, *Technická četa*, *Klimatologická skupina* a *Letecký povětrnostní roj*. V přímé podřízenosti velitele *Školy povětrnostní služby* od roku 1945 do 1. října 1947 dále působilo celkem deset *Povětrnostních stanic letectva* a rovněž pět *Povětrnostních hlídek letectva*, které byly rozmístěny mimo stálé letecké útvary v místech pro vojenskou povětrnostní službu z hlediska průběhu počasí důležitých. Takto široký záběr činnosti jednoznačně svědčí o tehdejší aktivitě velitele školy, která svojí organizační strukturou nakonec v roce 1949 značně přesáhla původně zamýšlenou působnost.

Dne 30. září 1949 byla *škola povětrnostní služby* reorganizována a na jejím základě vznikla dne 1. října v Praze-Kbelích *Hlavní povětrnostní ústředna – VÚ 6338*. V její přímé podřízenosti v té době rovněž začaly působit *Povětrnostní ústředna I* v Praze-Kbelích, *Povětrnostní ústředna II* v Brně a *Povětrnostní ústředna III* v Bratislavě. V té době byl původní *Výcvikový oddíl* na jaře roku 1950 reorganizován na samostatnou *školu povětrnostní služby*, která v přímé podřízenosti *Hlavní povětrnostní ústředny* začala působit v areálu *Leteckého učiliště* v Prostějově. Velitelem tohoto historicky nejrozsáhlejšího organizačního celku vojenské povětrnostní služby byl dne 1. října 1949 ustanoven *štábní kapitán Václav Čejka*.

V souvislosti s připravovaným převedením *Státního meteorologického ústavu* do podřízenosti *MNO* byla stávající *Hlavní povětrnostní ústředna* ke dni 1. dubna 1951 reorganizována a zároveň byla přejmenována na *Technické povětrnostní školní ústředí – VÚ 4613*, které ještě krátce pokračovalo v činnosti pod velením *majora Václava Čejky*. Koncem roku 1951, v souvislosti se založením tehdejší *Vojenské technické akademie* v Brně, odešel *Václav Čejka* působit na tuto školu, kde v rámci *Velitelského studijního oboru* při *Letecké fakultě Vojenské technické akademie* až do roku 1954 vyučoval předmět *Letecká meteorologie*.

Po zřízení studijního oboru specializace *Vojenská povětrnostní služba* při *Katedře šturmské služby a letecké meteorologie (K-37) Fakulty letectva Vojenské technické akademie Antonína Zápotockého* se v roce 1954 stal *Václav Čejka* jeho hlavním garantem a organizátorem. V té době musel vytvořit nezbytné personální a materiální předpoklady, aby mohla být realizována příprava nových vojenských odborných specialistů. V krátké době vybudoval, na tehdejší poměry mimořádně dobře vybavenou meteorologickou laboratoř, umožňující například cejchování meteorologických přístrojů (termo, hydro a barokomora) a rovněž školní leteckou povětrnostní stanici s pravidelným meteorologickým měřením a pozorováním. Zároveň

organizoval rozběh vlastního studijního programu pro prvních devět posluchačů, kteří v roce 1954 přešli ke studiu letního semestru na *Katedře 37 Vojenské technické akademie* jako vojenští stipendisté od *Matematicko-fyzikální fakulty University Karlovy*. U nové studijní specializace potom především vyučoval předmět *Meteorologická měření a pozorování*.

Vysokoškolské vzdělání nabyl *Václav Čejka* externím studiem, které ukončil v první polovině padesátých let na *Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy* v Praze získáním titulu *Promovaný fyzik*.

V roce 1958 byla *Učební skupina meteorologie* organizačně začleněna do *Katedry aerodynamiky, termodynamiky a meteorologie Fakulty letecké a elektronické VAAZ*, kde *Václav Čejka* působil až do roku 1973 jako *Zástupce vedoucího katedry* a *Vedoucí skupiny meteorologie*. V letech 1973 až 1975 potom vykonával funkci *Vedoucí učební skupiny vojenské povětrnostní služby Katedry operačního umění taktiky letectva a povětrnostní služby Fakulty letecké a protivzdušné obrany VAAZ*.

Do výslužby odešel *plukovník Václav Čejka, promovaný fyzik* v roce 1975 a jako občanský zaměstnanec dále působil na katedře až do konce roku 1976. V rámci státního výzkumného úkolu v té době rovněž řešil projekt s názvem *Automatická stanice povětrnostní služby*. Výsledkem této práce byla konstrukce první funkční automatické meteorologické stanice československé konstrukce, dokončená autorem v roce 1976.

Svými odbornými publikacemi *plukovník Václav Čejka, promovaný fyzik* významně přispěl k růstu úrovně odborného personálu vojenské povětrnostní služby a rovněž ke zkvalitnění systému výuky. K jeho nejvýznamnějším publikacím patřily odborné práce vydané později jako služební předpisy a pomůcky jako například *Návod k povětrnostním pozorováním (MNO 1951)*, *Dělostřelecké povětrnostní hlídky*, *Letecká povětrnostní služba*, *Dělostřelecká povětrnostní služba*, *Směrnice pro terminologii a hodnocení spolehlivosti leteckých předpovědí počasí* apod. Dále jako učební texty vydal publikace *Letecká meteorologie (1953)*, *Vojenská meteorologie (1956)*, *Měření výškového větru (1961)* a *Vojenská letecká meteorologie (díl I – 1962)*.

Plukovník Václav Čejka, promovaný fyzik, zůstal ve vzpomínkách pamětníků jako člověk velmi pracovitý, vynikající organizátor a výborný pedagog a velitel. Byl bezesporu velkou osobností a špičkovým tvůrčím odborníkem, který se významným způsobem podílel na výchově celé řady vysokoškoláků a přispěl k rozvoji především přístrojového zabezpečení vojenské povětrnostní služby. Patří mu rovněž rozhodující zásluhy o vznik studijní specializace *Vojenská povětrnostní služba* při *Vojenské technické akademii* v Brně, která se během let transformovala až do své současné podoby. *Václav Čejka* zemřel v Brně v září roku 2006.

Podplukovník RNDr. Jaroslav Červený se narodil dne 2. ledna 1920 v Tejmlově na Prachaticku v rodině řídicího učitele. V roce 1940 maturoval na reálném gymnáziu v Písku.

V době okupace pracoval krátce v zemědělství, na dřevařské pile a potom až do konce války v *Českomoravské zbrojovce* v Brně jako technický úředník. Po válce studoval meteorologii na *Přírodovědecké fakultě University Karlovy* v Praze. V roce 1947 byl po dosažení absolutoria povolán jako poddůstojník-aspirant k výkonu základní vojenské služby do *Školy povětrnostní služby* v Praze-Kbelích, kde se od října 1947 podílel na zahájených pokusných aerologických měřeních. Doktorát přírodních věd obhájil v roce 1948. Počátkem roku 1948 byl jmenován do hodnosti podporučík v záloze. Rovněž byl jmenován polním pozorovatelem – letcem, když se začal prakticky zapojovat do tehdejších pravidelných vzdušných meteorologických průzkumů prováděných v rámci *Povětrnostního roje Školy povětrnostní služby*.



Major RNDr. Jaroslav Červený v roce 1953

Ve druhé polovině roku 1948 byl jmenován do funkce *Velitel radiosondážního oddělení*, které v té době nově vzniklo v rámci organizační struktury *Školy povětrnostní služby*. Všeobecný nedostatek odborného personálu a praktické potřeby vojenské i civilní povětrnostní služby byly důvodem pro zřízení společného *Aerologického ústředí*, které bylo vytvořeno na letišti Praha-Kbely dne 1. ledna 1949 na základě formálního sloučení *Aerologického oddělení Školy povětrnostní služby* a obdobné složky *Státního meteorologického ústavu*. Funkcí velitele jeho vojenské části byl pověřen *Podporučík dsl. RNDr. Jaroslav Červený. Aerologické ústředí*, ve kterém rovněž pracovali meteorologové civilní povětrnostní služby, tehdy nejen plnili funkci radiosondážní stanice, ale rovněž zpracovávali i meteorologické mapy. Na tomto pracovišti se tak poprvé na území Československa začala pro tvorbu předpovědí počasí prakticky využívat komplexní analýza přízemních a výškových meteorologických map.

Škola povětrnostní služby byla dne 1. října 1949 transformována na *Hlavní povětrnostní ústřednu*. V té době v její organizační struktuře působilo *Aerologické oddělení*, kterému velel *podporučík RNDr. Jaroslav Červený*, od roku 1949 již jako voják z povolání.

V lednu roku 1951 byl v hodnosti nadporučík ustanoven do funkce *Starší meteorolog Synoptického oddělení Hlavní povětrnostní ústředny*. Dne 16. února 1952 byl *kapitán RNDr. Jaroslav Červený* ustanoven velitelem *Synoptického ústředí Praha-Ruzyně*, které začalo samostatně působit v přímé podřízenosti *Velitelství letectva MNO*, a kde byl v té době centrálně soustředěn výkon veškeré letecké povětrnostní služby pro potřeby vojenského i civilního letectví. Koncem roku 1952 bylo *Synoptické ústředí* reorganizováno a jako *III. odbor synoptické a letecké meteorologie* převedeno do působnosti *Státního meteorologického ústavu MNO*. V té době byl *major RNDr. Jaroslav Červený* ustanoven přednostou *III. odboru SMÚ MNO*.

Na základě vládního nařízení 96/1953 Sb. ze dne 27. listopadu 1953 byla ke dni 31. prosince 1953 ukončena činnost *Státního meteorologického ústavu* v působnosti *Velitelství letectva MNO*. V té souvislosti dnem 1. října 1953 začal *major RNDr. Jaroslav Červený* vykonávat funkci *Náčelník Hlavního leteckého povětrnostního ústředí Velitelství letectva MNO*, které bylo nově zřízeno za účelem provádění centrálního povětrnostního zabezpečování činnosti vojenského letectva. Náročný a kvalitativně zcela nový úkol zorganizovat systém komplexní informační a předpovědní činnosti ústředny zvládl *RNDr. Červený* úspěšně. Na tomto pracovišti se rychle začaly zpracovávat povětrnostní mapy ve čtyřech hlavních synoptických termínech a rovněž dva soubory výškových map *AT 850, 700, 500, 300 mb* a *RT 500/1000 mb*. Předpovědi počasí s platností na 12 hodin byly vydávány dvakrát denně. Zároveň byl prováděn nepřetržitý sběr a rozšiřování zpráv o aktuálním počasí a operativně rozšiřování výstražné letecké meteorologické informace.

Po zřízení vysokoškolského studia oboru vojenské meteorologie na *Šturmanské katedře Vojenské technické akademie* v Brně, které bylo zahájeno v roce 1954, odešel *podplukovník RNDr. Jaroslav Červený* v roce 1956 na toto nové působiště a stal se *Vedoucím skupiny meteorologie – Zástupcem vedoucího katedry*. V té době především přednášel předmět synoptická meteorologie, což byl předmět s největším počtem hodin. Náplň odborných přednášek tehdy koncipoval podle učebnice *S. P. Chromova „Sinoptičeskaja meteorologia“* z roku 1948. Pro

potřeby praktické výuky zároveň zabezpečil ruský překlad třech dílů *„Příručky pro krátkodobou předpověď počasí“*, přičemž díly *„I a II“* v roce 1958 sám odborně korigoval. Tyto překlady byly vydány jako první československá ucelená odborná literatura s tematikou synoptické meteorologie po 2. světové válce, která byla nahrazena až v roce 1986 překladem ruského originálu *A. S. Zvereva „Sinoptičeskaja meteorologia“* do slovenštiny.

Koncem roku 1958 nastoupil *podplukovník RNDr. Jaroslav Červený* na funkci *Náčelník oddělení povětrnostní služby Velitelství PVOS a letectva MNO*, kde setrval do podzimu roku 1960. Dnem 1. října 1960 přešel k nově vytvořenému operačnímu velitelství v Praze-Smíchově, kde vykonával funkci *Náčelník oddělení povětrnostní služby Velitelství 7. armády PVOS a letectva*.

Ze sestavy *7. armády PVOS a letectva* byl dnem 1. září 1961 vyčleněn příslušný počet leteckých divízií a samostatných útvarů frontového letectva, které v té době vytvořily *1. samostatný smíšený letecký sbor*, jehož velitelství bylo dislokováno v Hradci Králové a který byl následně v květnu roku 1962 reorganizován na *Velitelství 10. letecké armády*.

Na podzim roku 1961 proto přešel *podplukovník RNDr. Jaroslav Červený* na funkci *Náčelník oddělení povětrnostní služby Velitelství 1. samostatného smíšeného leteckého sboru* s úkolem uvést v činnost další nově vytvářená pracoviště vojenské povětrnostní služby. V této funkci setrval až do roku 1964, kdy ze zdravotních důvodů odešel do zálohy.

Následně začal pracovat jako výzkumný pracovník ve *Státním hydrometeorologickém ústavu* v Praze. V roce 1968 se stal náměstkem ředitele ústavu pro meteorologickou službu a v letech 1974 až 1979 působil jako náměstkou ředitele pro provoz. V roce 1983 odešel do starobního důchodu, avšak v ústavu pracoval jako řadový pracovník ještě další čtyři roky.

Kromě plnění především organizačních povinností, které vyplývaly z jeho řídicích funkcí, příležitostně publikoval drobnější odborné příspěvky ze svých studií, např. o vlivu teplotních podmínek na spotřebu energie v topném období (1965), nebo o charakteristice zim v sekulární klementinské řadě (1982). Zajímal se o typizaci synoptických situací (1965) a měl podíl na zpracování *„Katalogu povětrnostních situací pro území ČSSR“* (1967) s rozšířeným počtem typů oproti původní typizaci *J. Brádky a kol.* (1961).

Jeho nejvýznamnějším publikačním počinem bylo vedení početného autorského kolektivu při sepsání rozsáhle profilové odborné studie *ČHMÚ* nazvané *„Podnebí a vodní režim ČSSR“*, vydané v roce 1984.

V roce 1987 *RNDr. Červený* opustil Prahu a vrátil se do svého rodného kraje. Věnoval se historii a myslivosti, které ho zajímaly po celý život.

V různých řídicích funkcích stál *podplukovník RNDr. Jaroslav Červený* několikrát u zrodu nových pracovišť vojenské povětrnostní služby. Pedagogicky se podílel se na výchově prvních třech běhů absolventů vysokoškolského studijního oboru meteorologie při *Letecké fakultě VAAZ* v Brně. Zastával rovněž všechny nejvyšší řídicí funkce v rámci vojenské povětrnostní služby a zapsal se tak významným způsobem do kapitoly rozvoje vojenské povětrnostní služby v období po 2. světové válce.

Jaroslav Červený zemřel v Sušici dne 30. října 2014.

Plukovník Jiří Huk se narodil dne 26. června 1927 v Turnově. Po dokončení základní školní docházky se stal studentem zdejšího *Reálného gymnázia*, které zakončil maturitní zkouškou v roce 1946. Na podzim roku 1946 zahájil studium oboru meteorologie na *Přírodovědecké fakultě University Karlovy* v Praze.

V únoru roku 1949 vysokoškolské studium přerušil a po krátkém pracovním zařazení dne 1. října 1949 nastoupil k výkonu vojenské základní služby u *Náhradního leteckého pluku 1* ve Vysokém Mýtě a později absolvoval *Poddůstojnickou školu* v Praze-Kbelích. Po jejím ukončení začal působit v rámci *Předpovědního oddělení Hlavní povětrnostní ústředny* jako kreslič povětrnostních map. Následně se stal *Velitelem družstva V. výcvikového oddílu Hlavní povětrnostní ústředny* a v kurzech poddůstojnické školy vyučoval předmět *Všeobecná meteorologie*. V období let 1950 a 1951 absolvoval *Školu záložních důstojníků povětrnostní služby* v Prostějově a rozhodl se pro další službu vojáka z povolání.

Od 1. září 1951 do 31. srpna 1953 vykonával funkci *Velitel 1. výcvikové roty Školy povětrnostní služby* v Prostějově, v srpnu roku 1952 nejprve přemístěně do Klášterce nad Orlicí – Zbudova a v září 1953 potom do Žamberka. Zde v té době začal působit jako učitel, když vyučoval předmět *Letecká taktika* a rovněž *Válečné dějiny*.

Dne 30. září 1954 byla původní *Škola povětrnostní služby* jako samostatný útvar zrušena a společně s tehdy rovněž zrušenou „*Vojenskou školou letectva pro ženy*“ byla v té době v Žamberku vytvořena *Škola pozemních specialistů letectva*. V té době začal *nadporučík Jiří Huk* vykonávat funkci *Velitel 2. školního oddílu*, ve které setrval do konce srpna 1957, kdy byl tento oddíl zrušen. V době svého působení ve funkci velitele školního oddílu rovněž externě absolvoval *Zdokonalovací školu důstojníků pěchoty* v Bruntále.

Od září roku 1957 až do konce července roku 1962 vykonával *kapitán Jiří Huk* funkci *Náčelník všeobecné učební skupiny*, která byla v roce 1958 reorganizována na *Učební skupinu leteckého provozu*. Ve školním roce 1961/1962 zároveň zastupoval ve funkci *Náčelník školního oddělení Školy pozemních specialistů letectva*. V té době rovněž absolvoval interní kurz v oboru *Pedagogika a psychologie* při *Vojenské akademii Antonína Zápotockého* v Brně.

Dne 15. května 1963 byl v rámci *Školy pozemních specialistů letectva* ukončen výcvik a v té souvislosti byla s předstihem dne 1. srpna 1962 v rámci *Spojovacího učiliště* v Novém Městě nad Váhem vytvořena nová *Učební skupina meteorologie*, která začala působit pod vedením *majora Jiřího Huka*.

Ve školním roce 1965/1966 studoval ve *Vojenském zdokonalovacím kurzu* pro důstojníky vojenské povětrnostní služby při *Vojenské akademii Antonína Zápotockého* v Brně a studium ukončil s výborným prospěchem. V době svého studijního pobytu vypracoval ve spolupráci s *plukovníkem Václavem Čejkou*, *promovaným fyzikem* příslušné učební plány a programy pro připravovanou *Vojenskou střední odbornou školu – obor letecká meteorologie*. V roce 1968 absolvoval v rámci *Výzkumného ústavu 401* v Praze tříměsíční interní kurz *Matematická statistika* se závěrečným výtečným hodnocením.

Při svém působení ve funkci *Náčelník učební skupiny meteorologie* vyučoval předměty *Všeobecná meteorologie*, *Fyzika atmosféry* a rovněž *Matematická a statistická průprava meteorologie*. Zároveň se soustavně odborně vzdělával, sledoval odbornou



**Kapitán Jiří Huk
na přelomu
50. a 60. let**

literaturu, neúnavně a úspěšně budoval učebně výcvikovou základnu, odbornou knihovnu, sbírku učebních textů apod.

Pod jeho vedením se odborná úroveň *Učební skupiny meteorologie* dostala na velmi vysokou úroveň. Na podzim roku 1972 se *podplukovník Jiří Huk* zúčastnil krátkodobé stáže v *Leteckém technickém učilišti* ve Voroněži v SSSR a po svém návratu velmi intenzivně pracoval na českých překladech získané odborné literatury. V roce 1973 byla jeho práce vydána v rámci MNO jako odborný předpis vojenské povětrnostní služby *Let 10-4* s názvem „*Předpovídání povětrnostních prvků nebezpečných pro letectvo*“ a v roce 1974 jako další odborný předpis *Let 10-5* „*Předpověď základních povětrnostních prvků a jevů*“.

Dne 31. srpna 1973 byla do té doby samostatná *Učební skupina meteorologie* zrušena a transformována do rámce *Učební skupiny elektro-speciálních zařízení*. *Podplukovník Jiří Huk*, kterému v té době nebylo v rámci vojenské povětrnostní služby nabídnuto žádné odpovídající služební místo, byl ustanoven do funkce *Velitel školního praporu*. V té době se rovněž intenzivně věnoval studiu problematiky psychologie osobnosti posluchače školy. V roce 1980 byl povýšen do hodnosti plukovník a ve své době patřil k nejlepším velitelům školních jednotek v rámci celého vojenského školství. Ve funkci *Velitel školního praporu* úspěšně působil až do svého odchodu do výslužby na konci roku 1984.

Plukovník Jiří Huk, po celou dobu své aktivní služební činnosti sportovec a především voják tělem i duší, kterých byl v celé historii vojenské povětrnostní služby vždy nedostatek, patřil k neúnavným organizátorům systému odborné přípravy základního a středoškolského personálu vojenské povětrnostní služby. Byl znám vysokou náročností k sobě i podřízeným, kterou však vždy prosazoval na principu spravedlivosti a pozorného vztahu a úcty ke svému okolí.

V současné době (2017) žije *plukovník ve výslužbě Jiří Huk* ve Slovenské republice v Novém Městě nad Váhem, kde nadále aktivně působí jako čestný člen v místní sportovní atletické organizaci a se svojí příslovečnou precizností se věnuje aktivitám okolo zahradního domku.

Major Genaděj Růžička se narodil dne 17. září 1927 v Kladně. Od roku 1932 žil v Praze, kde v letech 1933 až 1942 absolvoval základní školní docházku. Po vyučení ve firmě svého otce absolvoval v roce 1946 učňovskou školu v Praze a stal se malířem pokojů.

V roce 1947 zahájil plachtařský výcvik a v dubnu roku 1949 získal výkonnostní odznak „C“, v říjnu téhož roku potom „*Stříbrné C*“. Základní vojenskou službu nastoupil v říjnu roku 1949 u útvaru ženijního vojska v Terezíně. V lednu roku 1950 byl převelen k *Leteckému náhradnímu pluku 1* ve Vysokém Mýtě a následně byl přemístěn k *Letecké základně 1* v Praze-Kbelích. Jelikož se aktivně věnoval bezmotorovému létání, uzrálo zde v něm rozhodnutí věnovat se profesionálně oboru vojenské letecké meteorologie.

V lednu roku 1951 se nejprve zúčastnil *Přípravného kursu vojáků základní služby k výběru za posluchače Školy důstojníků v záloze*, kterou následně v období od 5. února do 31. srpna absolvoval v rámci *Školy povětrnostní služby* v Prostějově.

Dne 1. září 1951 byl *poručík Genaděj Růžička* ustanoven do funkce *Velitel školní čety Školy povětrnostní služby* v Prostějově. V srpnu roku 1952 byla škola přestěhována do posádky Klášterec nad Orlicí-Zbudov a zde od 20. října 1952 začal



**Kapitán Genaděj
Růžička počátkem
60. let**

působit jako *Učitel povětrnostních přístrojů*. Tímto okamžikem začala jeho téměř 30 let trvající profesionální dráha vynikajícího pedagoga a specialisty vojenské povětrnostní služby, který se věnoval především výuce problematiky klasických meteorologických přístrojů, technických prostředků, metod pozorování počasí a meteorologického zpravodajství.

Dne 19. září 1953 byla škola přemístěna do posádky Žamberk, kde došlo k jejímu sloučení s *Vojenskou školou letectva pro ženy* a na jejich základech byla v té době vytvořena *Škola pozemních specialistů letectva*. Zde potom *Genaděj Růžička* působil v rámci *Učební skupiny povětrnostní*.

V červenci roku 1962 došlo k přemístění výuky meteorologie do *Spojovacího učiliště Podjavorinských partyzánů* v Novém Městě nad Váhem, kde byla v té době vytvořena *Učební skupina meteorologie*. V roce 1973 byla původně samostatná učební skupina zrušena a transformována do rámce *Učební skupiny elektro-speciálních zařízení*. Zde působil *major Genaděj Růžička* až do léta roku 1978, kdy byla příprava specialistů vojenské povětrnostní služby ve vojenském učilišti ukončena.

V této souvislosti začal od podzimu roku 1978 působit na tehdejší *Technickém oddělení Hlavního povětrnostního ústředí* v Praze, kde se věnoval otázkám oprav a rovněž tvorbě metodik obsluhy a údržby povětrnostních přístrojů a zařízení. Zároveň zde působil jako neformální inspektor vojenské povětrnostní služby pro otázky povětrnostních přístrojů, technických prostředků, metod pozorování počasí a meteorologického zpravodajství. V této době se zde mimo jiné rovněž aktivně podílel na výrobě a uvedení do provozu prvního československého elektronického analogového registračního anemografu *EA-01*, který byl na pracovištích vojenské povětrnostní služby úspěšně využíván až do poloviny 90. let, kdy byl nahrazen digitálními větroměrnými systémy finské firmy *Vaisala*.

Major Genaděj Růžička jako pedagog během svojí aktivní vojenské kariéry zasvětil do tajů meteorologie stovky budoucích příslušníků vojenské povětrnostní služby, pro které se jeho jméno stalo synonymem pro preciznost, důslednost a profesionalitu. Mnoho z úctyhodného množství jeho žáků často až později ve své praktické činnosti pochopilo jeho náročnost, když mu začalo být velmi vděčno za jeho laskavou přísnost a důkladnost, s jakou je vedl k získání potřebných dovedností a zvládnutí všech činností na základních pracovištích vojenské povětrnostní služby. Do výslužby odešel dne 31. prosince 1984.

V současné době (2017) žije *major ve výslužbě Genaděj Růžička* na zaslouženém odpočinku ve Slovenské republice v Novém Městě nad Váhom. Obklopen rodinou trpělivě pečuje o svoji těžce nemocnou manželku, přičemž se stále aktivně věnuje svému dlouholetému koníčku, tedy meteorologickým přístrojům a praktickým měřením a pozorování počasí. Ve svém vysokém věku rutinně ovládá osobní počítač a neúnavně, tak jak bylo u něj vždy zvykem, se rovněž věnuje psaní pamětí o své pozoruhodné a bohaté kariéře v oblasti výcviku základního a středněškolského personálu vojenské povětrnostní služby.

Podplukovník Ladislav Barchánek se narodil dne 5. srpna 1930 v Plzni, kde v letech 1936 až 1944 absolvoval obecnou a měšťanskou školu. Po ukončení školní docházky byl přijat na obchodní akademii, kterou však nakonec neabsolvoval, protože v roce 1944 byla tato škola zavřena. Vyučil se obchodníkem a po válce pracoval jako vedoucí obchodu v Kraslicích.

Jeho zájem o létání jej v roce 1949 přivedl do *Vojenské odborné školy leteckých mechaniků* v Liberci, kde byl nakonec přeřazen ke studiu v kurzu *Leteckých dorostenců – obor povětrnostní*, který absolvoval při *Škole povětrnostní služby* v Praze a Prostějově. Již v průběhu studia, vzhledem ke své dobré znalosti německého jazyka, pomáhal *RNDr. Jaroslavu Červenému*



Poručík Ladislav Barchánek v roce 1956

s překlady předpisů a další odborné literatury především z oboru výškových meteorologických měření a proto se po ukončení školy začal otázkami aerologie a později radiolokační meteorologie dlouhodobě zabývat.

V létě roku 1951 se *rotný Ladislav Barchánek* stal příslušníkem *1. povětrnostní ústředny* v Praze-Kbelích a začal vykonávat funkci *Náčelník radiosondážní stanice*, která byla umístěna na letišti ve Kbelích. V červnu roku 1952 byla potom tato stanice převedena do přímé podřízenosti *Státního meteorologického ústavu MNO* a koncem roku 1953 byla přemístěna do prostoru letiště Praha-Ruzyně.

V roce 1953 absolvoval „*Zdokonalovací kurz povětrnostní služby*“ v Kláštecku nad Orlicí a po jeho ukončení nastoupil v říjnu k tehdy nově zřízenému *Hlavnímu leteckému povětrnostnímu ústředí – HLPÚ* v Praze v paláci „*Kotva*“, kde začal působit ve funkci *Aerolog*.

V říjnu roku 1956 se stal náčelníkem nově zřízené radiosondážní stanice *HLPÚ* umístěné v Klecanech, která byla v té době nazvána jako *Oddělení meteorologické radiotechnické stanice* a na podzim roku 1957 byla přemístěna do Satalic poblíž letiště Praha-Kbely. Tato stanice přešla v létě roku 1961 do podřízenosti tehdy nově vytvořeného *Velitelství 1. samostatného smíšeného leteckého sboru* a *major Ladislav Barchánek* působil až do roku 1967 jako její náčelník postupně v Hradci Králové, Hrádku u Nechanic a nakonec v Čáslavi.

V letech 1960 až 1964 dálkově vystudoval *Průmyslovou školu slaboproudé elektrotechniky* v Praze a následně dva roky studoval na *Elektrotechnické fakultě ČVUT*. Studium však nedokončil pro naprostý nedostatek často potřebného služebního volna. Z důvodů služební potřeby mu koncem 50. a v průběhu 60. let nebylo nadřizenými několikrát povoleno zahájit denní studium oboru meteorologie při *Vojenské akademii Antonína Zápotockého* v Brně.

Náčelníkem *Meteorologické radiolokační stanice Hlavního povětrnostního ústředí* umístěné v Hájků u Jenče byl ustanoven v roce 1967, kde působil až do roku 1969, když z důvodů zhoršeného zdravotního stavu (silná ztráta sluchu) musel ukončit veškeré práce s meteorologickými radiolokátory.

V roce 1970 krátce působil jako aerolog v rámci *Oddělení krátkodobé a střednědobé předpovědi HPÚ* a potom přešel k tehdejšímu *Technickému oddělení HPÚ*, kde postupně zastával různé technické funkce. Do funkce *Náčelník technického oddělení* byl ustanoven v roce 1979 a tuto zastával až do 31. prosince 1986, kdy odešel do výslužby.

Ladislav Barchánek prováděl v letech 1951 až 1952 společně s *RNDr. Jaroslavem Červeným* experimentální měření výškového větru s pomocí kořistních německých goniozaměřovačů *EP 2a*. Ve druhé polovině 50. let se ve spolupráci s národním podnikem *Metra* podílel na provedení úprav tehdejších finských radiosond *Vaisala*, které byly potom v tuzemsku vyráběny pod označením *RS 55*. V roce 1957 se rovněž podílel na rozběhu výroby radiosond *RZ 049*.

V souvislosti se všeobecným rozvojem radiolokační meteorologie prováděl ve druhé polovině 50. let v rámci radiosondážní stanice v Satalicích pokusná meteorologická měření s německým, původně přehledovým, radiolokátorem *RZ II-Manheim*. Na přelomu 50. a 60. let potom prováděl obdobná měření s radarem *Pohon E* výrobkem národního podniku *Tesla* Pardubice.

V součinnosti s *Leteckými opravami* Kbely se podílel se na vývoji mobilní radiosondážní stanice *RS-58* a mobilní letecké povětrnostní stanice *LPS-58*. V období let 1963 až 1965 se ve spolupráci s *Leteckými opravami* v Trenčíně podílel na vývoji a výrobě jejich modernizovaných verzí *RS-65 D* a *LPS-65*.

V této době se rovněž podílel na instalaci techniky a výcviku personálu tehdy vznikajících leteckých a dělostřeleckých radiosondážních stanic.

Koncem 60. let se *Ladislav Barchánek* výrazným způsobem podílel na zavádění prvních meteorologických radiolokátorů *MRL-1*, včetně výcviku jejich obsluh a v 70. letech byl autorem projektu generálních a středních oprav radiolokátorů *RMS-1* a *MRL-1*. Na konci 70. let společně se spolupracovníky vyvinul první československý elektronický analogový registrační anemograf *EA-01*, vyrobil jeho prototyp a rovněž se podílel na přípravě jeho sériové výroby v národním podniku *Laboratorní přístroje*. Zároveň se podílel na vývoji a přípravě výroby přenosné meteorologické stanice *Meteor*.

Během své aktivní vojenské kariéry patřil *podplukovník Ladislav Barchánek* k průkopníkům a uznávaným československým odborníkům v oblasti technických prostředků radiosondážního a radiolokačního průzkumu atmosféry a rovněž klasických přístrojů a zařízení pro meteorologická měření. Podílel se na vývoji, úpravách a zavádění celé řady nových technických prostředků a zařízení v těchto oblastech, včetně jejich instalace na nejrůznějších pracovištích vojenské povětrnostní služby. V této souvislosti rozvíjel úzkou spolupráci s obdobnými pracovišti *Českého hydrometeorologického ústavu* a dalšími vědecko-technickými a výrobními organizacemi.

Ladislav Barchánek zemřel v Buchlovicích dne 5. března 2012.

Podplukovník Ing. RNDr. František Pechala, DrSc. se narodil dne 26. ledna 1931 ve Vizovicích. Po skončení základní školní docházky se v roce 1947 vyučil kovodělníkem ve zlínské *Základní odborné škole*. Následující rok pracoval jako pomocný dělník při *Městském národním výboru* ve Zlíně a jako brigádník v zemědělství.

Od 1. října 1948 začal působit jako frekventant *Letecké přípravné školy* ve Šternberku a následně jako frekventant *Pilotní školy* v Prostějově, kterou ukončil dne 28. října 1950. Do funkce *Pilot letounu Avia S-199* (československá verze letounu *Messerschmitt Bf 109G*) u *Leteckého pluku 1 „Zvolenského“* v Praze-Kbelích byl *rotný František Pechala* ustanoven dne 1. listopadu 1950.

V létě roku 1951 absolvoval přeškolení na proudové letouny *S-101* (tehdejší československé označení sovětských *Jakovlev Jak-23*). Při zřízení *11. leteckého stíhacího pluku – proudového* dne 1. listopadu 1951 v Mladé, od 13. prosince potom 1951 trvale působícího v Žatci, byl *podporučík František Pechala* ustanoven do funkce *Pilot letounu 1. roje 2. letky*, letoun *S-101*, trupové číslo *KR-17*.

Přeškolení na proudovou techniku vyššího typu, letoun *S-102* (tehdejší sovětský *Mikojan Mig-15* vyráběný v československé licenci) absolvoval v létě roku 1952. V té souvislosti byl *poručík František Pechala* dne 12. listopadu 1952 krátce ustanoven do funkce *pilot 1. roje 2. letky 15. leteckého stíhacího pluku – proudového* v Žatci. Dne 13. prosince 1952 byl uvolněn z funkce a odeslán ke studiu *Kurzu velitelů bojových letek* při *Vyšší*



Major Ing. František Pechala, prom. fyz. v polovině 60. let



Letoun S-101, pilot podporučík František Pechala

škole důstojníků letectva v Hradci Králové. Po jeho ukončení působil od 4. září 1953 jako pilot *III. třídy* ve funkci *Zástupce velitele 2. letky 7. leteckého stíhacího pluku – proudového* v Mladé.

Na jaře roku 1954, vlivem technické závady letounu *S-102*, absolvoval nouzové přistání, které úspěšně provedl i přes doporučení řídicího létání opustit letoun katapultáží. Za tento čin byl *František Pechala* dne 28. května 1954 mimořádně povýšen do hodnosti *nadporučík*. Avšak z důvodu následných zdravotních problémů byl vyřazen z létajícího personálu na všech typech letounů. V souvislosti s leteckou nehodou byl několikrát vyšetřován orgány československé *Vojenské kontrarozvědky* a od 16. června 1954 byl evidován jako její spolupracovník v kategorii „*Agent*“ pod krycím jménem „*Kohout*“.

Svoji novou životní etapu začal *nadporučík František Pechala* dne 5. září 1954, když v té době zahájil studium oboru meteorologie na *Letecké fakultě Vojenské technické akademie Antonína Zápotockého* v Brně, které zakončil s výtečným prospěchem dne 30. září 1959. Od doby ukončení studií až do 31. srpna 1961 působil *kapitán František Pechala, promován fyzik* u *Oddělení letového zabezpečení Odboru leteckého výcviku Leteckého učiliště* v Košicích, kde zastával systemizované místo *Náčelník letecké povětrnostní služby – Starší učitel povětrnostní přípravy*.

Dne 1. září 1961 byl ustanoven do funkce *Náčelník oddělení povětrnostní služby Velitelství 7. armády PVOS* v Praze-Smíchově a zároveň tak začal vykonávat funkci *Náčelník povětrnostní služby 7. armády PVOS*. Od 1. září roku 1962 potom tuto funkci *major František Pechala* vykonával v rámci *Oddělení speciálního zabezpečení Velitelství 7. armády PVOS*.

V letech 1965 až 1968 absolvoval v rámci postgraduálního studia vědeckou přípravu při *Matematicko-fyzikální fakultě University Karlovy*, kde dne 12. července 1966 v rámci oponentního řízení obhájil vědeckou práci s názvem „*Alternace tlakových polí jako důsledek samovolné kompenzace nerovnovážných stavů v atmosféře*“. V té souvislosti v říjnu roku 1966 požádal MNO o přiznání titulu *Inženýr – Ing.*, který mu byl dne 29. října téhož roku přiznán.

Po úspěšném rigorosním řízení na *Matematicko-fyzikální fakultě University Karlovy* mu byl dne 7. listopadu 1968 udělen titul *Doktor přírodních věd – RNDr.* Disertační práci na *Katedře meteorologie Matematicko-fyzikální fakulty University Karlovy* obhájil dne 27. června 1969 a získal vědeckou hodnost *Kandidát věd – CSc.*

Na základě úspěšně absolvovaného konkurzního řízení nastoupil dne 1. dubna 1967 k *Výzkumnému ústavu 401 v podřízenosti Operační správy Generálního štábu ČSLA*, kde vykonával funkci *Starší důstojník matematik – Vědecký pracovník Skupiny informací o podmínkách bojové činnosti Oddělení modelování vševojskového boje a podmínek bojové činnosti*.

Od 1. listopadu 1969 působil *podplukovník Ing. RNDr. František Pechala, CSc.*, jako *Vedoucí starší důstojník – Vědecký pracovník skupiny modelování přírodních podmínek Oddělení matematického modelování*. Po dobu svého působení v rámci *Výzkumného ústavu 401* se významným způsobem věnoval řešení otázek systémů automatizovaného zpracování meteorologických dat, jejich zobrazování a dalším dílčím vědeckým a výzkumným úkolům. Dne 19. června 1972 si podal žádost o uvolnění ze služebního poměru vojáka z povolání a dne 31. října 1972 byl propuštěn do zálohy.

Od 1. listopadu 1973 až do roku 1976 vykonával funkci *Ředitele českého hydrometeorologického ústavu*. Po *Josefu Zítkovi* se tak stal jeho druhým ředitelem s aktivní minulostí v řadách vojenské povětrnostní služby.

V následujícím období od roku 1977 začal *Ing. RNDr. František Pechala, CSc.* působit ve funkci *Zástupce ředitele Ústavu fyziky atmosféry Československé akademie věd*, kterou zastával až do svého odchodu do starobního důchodu v roce 1990.

Již v době studií se začal zabývat problematikou teoreticky značně náročnou, ale uživateli velmi žádanou dlouhodobé předpovědi počasí. Po unikátní metodě „*Alternace tlakových polí jako důsledek samovolné kompenzace nerovnovážných stavů v atmosféře*“ postupně zformuloval matematický aparát metody, kterou nazval „*Kompenzace nerovnovážných stavů v atmosféře Země*“.

Principy této metody, která se v pozdějším období stala základem jeho vědecké disertační práce, publikoval *Ing. RNDr. František Pechala, DrSc.* v roce 1984 pod názvem „*Linear theory of compensation of nonequilibrium states in the Earth's atmosphere (Lineární teorie kompenzace nerovnovážných stavů zemské atmosféry)*“ (Rozpravy ČSAV, roč. 94, sešit 7, Academia).

Tato práce představovala originální teorii o nerovnovážných stavech atmosférického systému, které jsou příčinným zdrojem pro vznik a rozvoj atmosférické cirkulace. Matematické vyjádření přechodu od energetiky k dynamice atmosféry bylo umožněno zavedením ageostrofického proudění do teoretického řešení problému. Toto proudění představuje podle autora přímý odraz stupně nerovnováhy atmosférického systému a jako takové představuje i míru energie nerovnovážných stavů. Nerovnovážné stavy, vznikající v atmosféře permanentně z různých, značně rozmanitých příčin, jsou vyvázeny časoprostorově spojitým procesem kompenzace nerovnovážných stavů. Obsahem této teorie byl i popis tohoto procesu v zjednodušené linearizované verzi.

Ing. RNDr. František Pechala, DrSc., se ve své době v rámci odborné komunity setkával s kritickými připomínkami jednak k regulérnosti vlastního originálního matematického odvození a rovněž při vlastní praktické aplikaci této teorie v rámci vytváření měsíčních, případně i delších předpovědí tlakového pole, nebo místního průběhu tlaku vzduchu. Tehdejší kritické hlasy vycházely především z teoretických prací o hranicích možné předpověditelnosti meteorologických prvků, které až do této doby všeobecně vymezovaly toto období v délce trvání nejvýše kolem dvou týdnů.

František Pechala rovněž přispěl i k rozvoji dynamické meteorologie, když publikoval řadu odborných prací na téma výpočtů divergence, geostrofické a ageostrofické vorticity, analýz přirozených časových řad a další.

Zcela zásadní byl jeho příspěvek do fondu literatury učenického charakteru, když společně s *profesorem RNDr. Janem Bednářem, CSc.*, vydal publikaci s názvem „*Příručka dynamické meteorologie*“ (Academia, Praha 1991). Rovněž publikoval *Studii o splaveninách se zřetelem na ovlivnění vodních nádrží* (Sborník prací Českého hydrometeorologického ústavu, sv. 25, 1979).

Podplukovník Ing. RNDr. František Pechala, DrSc., vynikající československý odborník v oboru fyziky atmosféry, autor původní metody dlouhodobé předpovědi počasí, který zastával významné řídicí a vědecko-výzkumné funkce ve vojenské i civilní povětrnostní službě, zemřel v ústraní v Praze na sklonku roku 2006.

Plukovník RNDr. Ivan Panenka

se narodil dne 10. května 1934 v Senici nad Myjavou, kde se již jako žák měšťanské školy začal v roce 1949 seznamovat s meteorologií při plachtařském pilotním výcviku v místním aeroklubu.

V roce 1953 maturoval na *Reálném gymnáziu* v Bratislavě a rozhodl se zahájit studium meteorologie na *Vojenské technické akademii (VTA)* v Brně. Protože se v roce 1953 nepodařilo z organizačních důvodů studium oboru *Vojenská povětrnostní služba* ještě otevřít, podstoupil přijímací řízení na *Matematicko-fyzikální fakultu* v Praze, kam byl přijat a v září 1953 zahájil studium jako vojenský stipendista.

V roce 1954 potom přešel ke studiu meteorologie na *Letecké fakultě VTA* v Brně, které ukončil v roce 1958 v hodnosti *nadporučík* s titulem *promovaný fyzik*. Následující rok působil ve funkci *Letecký meteorolog u 26. letištního praporu* v Bratislavě-Ivance. V roce 1959 byl přeložen k *Hlavnímu leteckému povětrnostnímu ústředí – HLPÚ* do Prahy, kde působil v *Synoptickém oddělení*, nejprve jako řadový synoptik, později jako *Náčelník směny*.

Na podzim roku 1961, v souvislosti s celkovou reorganizací letectva a vojsk *PVOS*, byl ustanoven do funkce *Náčelník hlavního leteckého povětrnostního ústředí*. Jako mladý velitel vnesl *Ivan Panenka* do režimu práce ústředního pracoviště vojenské povětrnostní služby moderní duch řízení, s maximálním důrazem na zvyšování odborné úrovně jak v oblasti synoptické meteorologie a předpovědní praxe, tak technického zabezpečení činnosti, ale i všeobecného vzdělání, zlepšení vzájemné komunikace a kulturnosti. Odborná úroveň *HPÚ* tak vzrostla nejen v rámci *Československé lidové armády*, ale i v rámci civilní meteorologické obce a spolupracujících organizací.

O tehdejších odborných kvalitách *Ivana Panenky* svědčí řada jeho odborných publikací v časopisech „*Meteorologické zprávy*“, „*PVOS a letectvo*“ a „*Studia Geophysica et Geodetica*“. Do historie ústředního pracoviště vojenské povětrnostní služby se mimo jiné zapsal rovněž zřízením publikace „*Sborník prací HPÚ*“, ve kterém byly publikovány výsledky výzkumných prací a informace o odborném dění na *HPÚ* a ve vojenské povětrnostní službě. Po období osmileté cílevědomé odborně organizační práce byl *major Ivan Panenka* v rámci tehdejší kádrové čistoty nejprve ke dni 1. září 1968 odvolán z funkce a následně byl dne 30. června 1969 jako nevyhovující propuštěn do zálohy.

Později byl zařazen na seznam nepřátelských osob, které měly být v rámci operačně-bezpečnostního úkolu *Federálního ministerstva vnitra* pod názvem „*Akce Norbert*“ v době mimořádných opatření umístěny v příslušných internačních táborech. Politická perzekuce se v roce 1972 promítla i do jeho aspirantského studia na *Přírodovědecké fakultě University Komenského* v Bratislavě, když na základě pokynu *MNO* musel toto studium i po úspěšně složených zkouškách z aspirantského minima nedobrovolně ukončit. Na základě úspěšně absolvovaného rigorosního



Kapitán Ivan Panenka, prom. fyz. v polovině 60. let

řízení se potom v roce 1974 podařilo Ivanu Panenkovi získat na stejné fakultě titul RNDr.

Od roku 1969 působil Ivan Panenka, prom. fyz. v rámci *Odboru letecké meteorologie Slovenského hydrometeorologického ústavu – SHMÚ* v Bratislavě. Od roku 1973 potom na úseku hydrologie *SHMÚ* ve funkci *Hydrometeorolog*. K tomuto období činnosti se váže celá řada jeho odborných publikací.

V roce 1991 byl mimosoudně společensky rehabilitován a povýšen do hodnosti plukovník. Na základě úspěšného konkurzního řízení byl ustanoven do funkce *Náměstek ředitele Slovenského hydrometeorologického ústavu pro meteorologii*, kterou vykonával v letech 1990 až 1993. V témže období byl rovněž předsedou *Slovenské meteorologické společnosti* při *Slovenské akademii věd*.

RNDr. Ivan Panenka, meteorolog se zaníceným zájmem o odbornost a s vysokým potenciálem organizačních schopností, musel v období tzv. „normalizace“ nedobrovolně opustit do té doby úspěšně zastávanou funkci. Tím byla vojenská povětrnostní služba ochuzena o schopnosti kvalifikovaného odborníka a perspektivního řídicího pracovníka. V období své politické perzekuce přesto publikoval více než 70 odborných prací a studií především z oblasti meteorologie a hydrologie. Na jeho případě a rovněž několika dalších jeho kolegů lze zřetelně vidět, jak byla na přelomu 60. a 70. let vlivem provedených kádrových změn výrazně snížena odborná úroveň ústředního pracoviště vojenské povětrnostní služby.

Plukovník ve výslužbě RNDr. Ivan Panenka se činorodě a velmi aktivně věnoval svému dlouholetému koníčku, sbírkám exlibris a grafického umění. Stal se zakladatelem tohoto sběratelství na Slovensku a byl rovněž iniciátorem a organizátorem velkého počtu výstav slovenských a českých autorů zvukných jmen.

RNDr. Ivan Panenka zemřel v Bratislavě dne 6. dubna 2013.

Plukovník Doc. RNDr. Jaroslav Krejčí, CSc., se narodil dne 5. září 1934 v Brně. Po ukončení základní školy v Újezdě u Brna a měšťanské školy ve Zbraslavi vystudoval gymnázium v Brně. V roce 1953 zahájil jako vojenský stipendista studium oboru meteorologie na *Univerzitě Karlově* v Praze, které ukončil v roce 1958 na tehdejší *Vojenské technické akademii* v Brně jako promován fyzik.

V červenci roku 1958 nastoupil na funkci *Letecký meteorolog* u *25. letištního praporu* v Prostějově. Po získání praxe pokračoval v odborné kariéře na tehdejší *Hlavním leteckém povětrnostním ústředí* v Praze, kde v letech 1959 až 1964 zastával funkci *Letecký meteorolog* a *Starší meteorolog*.

Dnem 29. června 1964 nastoupil novou odbornou kariéru pedagoga na *Vojenské akademii Antonína Zápotockého* v Brně, kde až do roku 1975 působil jako *Odborný asistent* a *Starší učitel-docent*.

V letech 1966 a 1967 se podílel, společně s *plukovníkem Václavem Čejkou, prom. fyz.*, a *podporučíkem absolventem Janem Pretelem, prom. fyz.*, na plnění úkolu vědecko-technického rozvoje č. VI-F-3 zadaného *Správou chemického vojska MNO* pod názvem „*Vliv meteorologických podmínek na šíření bojových chemických látek a štěpných produktů jaderných výbuchů a meteorologické předpovědi pro hodnocení chemické a radiační situace*“. V té době se jednalo o práci,



Podplukovník RNDr. Jaroslav Krejčí, CSc. v polovině 70. let

kteřá měla zásadní význam pro další rozvoj *Chemického vojska Československé lidové armády* a v jeho rámci se stala základem problematiky vyhodnocování vlivu meteorologických podmínek na účinky zbraní hromadného ničení.

V roce 1975 obhájil *Jaroslav Krejčí* na *Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně* v Brně disertační práci na téma „*Využití snímků z meteorologických družic pro hodnocení oblačnosti nad územím ČSSR*“ a získal vědeckou hodnost *Kandidát geografických věd – CSc.* Jeho práce se později stala základem dalších odborných pomůcek a předpisů aplikujících poznatky tohoto oboru v meteorologické praxi.

Jako *Vedoucí skupiny vojenské povětrnostní služby Katedry operačního umění, taktiky letectva a povětrnostní služby Fakulty letecké a PVO* působil v letech 1975 až 1986. V říjnu roku 1979 se na *Vojenské akademii Antonína Zápotockého* habilitoval v oboru „*Meteorologické zabezpečení činnosti letectva*“ a získal pedagogickou hodnost *Docent – Doc.*

Během své bohaté a dlouholeté pedagogické činnosti publikoval množství odborných publikací, přičemž tři z nich se zároveň staly vojenskými odbornými předpisy (*Let 55-14 Aplikace metod družicové meteorologie na předpovědní praxi /1977/, Let 51-24 Letecká meteorologie – Vysokoškolská učebnice /1978/, Let 51-2 Letecká meteorologie – Středoškolská učebnice /1980/*). K jeho nejvýznamnější odborné publikaci patří učebnice „*Vojenská meteorologie*“, kterou pod číslem *U-1199* vydala *Vojenská akademie Antonína Zápotockého* v roce 1986. Rovněž zpracoval a publikoval celou řadu odborných textů a pomůcek, když k nejvýznamnějším patřily skripta *Synoptická meteorologie a Příručka pro laboratorní práce ze synoptické meteorologie*.

Jaroslav Krejčí patřil k osobnostem, které se významným způsobem podílely na přípravě velkého množství vysokoškolských odborníků vojenské povětrnostní služby a dalšího personálu vojenského letectva. Svým osobitým vtipným a poutavým přístupem se zařadil k nejoblíbenějším pedagogům na tehdejší katedře. Měl zvláštní dar vyjadřovat i vážné věci s nadlehčeným slovníkem a originálními slovními lidovými formulacemi, kterými s lehkou ironií nutil k zamyšlení a zároveň vyjadřoval své mnohé pravdy. Byl rovněž znám svým sportovním talentem, ovládal míčové hry a zaníceně se věnoval zejména basketbalu. I přes svoji subtilní postavu vynikal houževnatostí a nevyčerpatelnou energií. Sportoval s totálním nasazením, chybělo mu však vnímání osvěty pro ochranu zdraví.

Doc. RNDr. Jaroslav Krejčí, CSc., zemřel náhle dne 12. července 1986 v Brně ve věku nedožitých 52 let.

Plukovník RNDr. Josef Štekl, CSc., se narodil dne 9. listopadu 1934 v Brně. S meteorologií se začal seznamovat po maturitě na gymnáziu v Moravských Budějovicích v roce 1953.

Po absolvování prvního semestru studia meteorologie na *Matematicko-fyzikální fakultě University Karlovy* v Praze přešel v roce 1954 ke studiu meteorologie na *Letecké fakultě Vojenské Technické Akademie* v Brně. Vlastní studium zakončil v roce 1958 jako nadporučík, promován fyzik, když byl v té době nejlepším posluchačem studijní skupiny. V oboru meteorologie se aktivně prosazoval již jako vysokoškolský student, když publikoval obsáhlý článek o proudovém větru (v současnosti tryskové proudění) a v roce 1958 společně s *RNDr. Zdeňkem Procházkou*



Major Josef Štekl, prom. fyz. na přelomu 60. a 70. let

přeložil třetí díl publikace „Příručka pro krátkodobou předpověď počasí“, která v té době představovala novou učebnici synoptické meteorologie.

Po ukončení studií působil jeden rok ve funkci *Letecký meteorolog u 11. letištního praporu* v Přerově. V té době se spoluautorsky podílel na napsání kapitoly „Meteorologie“ v knize „*Let za ztížených povětrnostních podmínkách*“ (Naše vojsko 1963).

V roce 1959 byl přeložen k *Hlavnímu leteckému povětrnostnímu ústředí* v Praze, kde působil v *Synoptickém oddělení*, nejprve jako řadový synoptik, později ve funkci *Náčelník směny*. Na svém novém pracovišti významným způsobem přispěl k zásadním změnám v dosavadní synoptické praxi spočívající v přechodu od již zastaralé metody fyzikální extrapolace k postupnému zavádění a praktickému využívání metod numerických předpovědí výškových map.

Jeho zájem o výzkumnou činnost v meteorologii se v plné míře naplnil v roce 1967, kdy začal působit v rámci *Oddělení povětrnostního výzkumu a klimatických charakteristik*. V té době zpracoval několik výzkumných zpráv s tematikou objektivizace předpovědních metod, přičemž nejvíce zájmu soustředil na pokračování tématu své diplomové práce a to předpovědi mlh a dohlednosti. Za zmínku rovněž stojí jeho v roce 1973 zpracovaná „*Metodika střednědobé předpovědi počasí v podmínkách HPÚ*“, principiálně vycházející z numerických prognóz meteorologických polí.

Nastupující období kádrové očisty po roce 1968 se Josefa Šteкла jako bezpartijního nejprve nijak významně nedotklo, avšak jeho tehdejší politická neangažovanost se velmi brzy stala hlavní příčinou jeho odborného nedocení, přehlížení dosažených pracovních výsledků a zastavení služebního postupu.

Přes potíže politického charakteru získal v roce 1973 na *Přírodovědecké fakultě University Jana Evangelisty Purkyně* v Brně titul *RNDr.* a rovněž vědeckou hodnost *Kandidát věd*.

V roce 1977 *RNDr. Josef Štekl, CSc.*, odborně garantoval realizaci projektu prvních v Československu pravidelně vysílaných objektivních analýz výškových map a map mezní vrstvy atmosféry.

Koncem 70. let začal pracovat na tématu předpovědi extrémních meteorologických stavů a této problematice se dále věnoval po roce 1980 již jako vědecký pracovník *Ústavu fyziky atmosféry Československé akademie věd*. Výsledkem jeho práce byla tehdy mimo jiné tzv. „*typizace povětrnostních situací*“, příznivých pro vznik některých extrémních povětrnostních prvků a jevů, přičemž část výsledků byla publikována v knize „*Cirkulační procesy a atmosférické srážky v ČSSR*“ (*UJEP Brno 1986*).

V období od podzimu roku 1979 do 31. prosince 1980 působil *major RNDr. Josef Štekl, CSc.*, krátce ve *Výzkumném a zkušebním středisku 031* ve Kbelích. Odkud odešel do zálohy a začal pracovat v *Ústavu fyziky atmosféry ČSAV*.

Na základě úspěšně absolvovaného výběrového řízení byl v červnu roku 1990 jmenován *Akademickou radou Československé akademie věd* do funkce *Ředitel ústavu fyziky atmosféry ČSAV*, které po dalším výběrovém řízení vykonával až do května roku 1998. V následujícím období až do roku 2008 pracoval jako vedoucí *Skupiny* a později *Oddělení větrné energie Ústavu fyziky atmosféry*. Na základě mimosoudní rehabilitace byl v roce 1991 povýšen do hodnosti plukovník.

Od roku 1993 se začal podílet na dlouhodobém výzkumném úkolu vypsaném firmou *ČEZ, a.s.*, zabývající se vlivem meteorologických podmínek na činnost větrných elektráren v horských podmínkách. Díky jeho iniciativě byla v roce 1994 založena *Česká společnost pro větrnou energii*, která do podvědomí odborných kruhů vstoupila vydáváním časopisu „*Větrná energie*“ a dále řadou odborných studií, seminářů a konferencí.

K neznámějším studiím patří projekt s názvem „*Perspektivy využití energie větru pro výrobu elektrické energie na území ČR*“,

kteří v letech 1994 až 1995 zpracoval kolektiv pracovníků *Ústavu fyziky atmosféry akademie věd ČR* pod vedením *RNDr. Josefa Šteкла, CSc.* V roce 1996 založil a stal se předsedou správní rady *Obecně prospěšné společnosti Milešovka*, která sdružuje zástupce obcí, škol a organizací v regionu, včetně soukromých osob. Jejím cílem je v návaznosti na historickou tradici obnovit význam tohoto místa jako významného centra severozápadních Čech v oblasti vědecko-výzkumných, kulturních a turistických aktivit. Od roku 2002 působí jako čestný člen této společnosti.

RNDr. Josef Štekl, CSc., má za sebou rovněž i bohatou pedagogickou činnost. Jako externí pedagog přednášel v letech 1961 až 1963 předmět letecká meteorologie na *Vojenské akademii Antonína Zápotockého* v Brně a rovněž vedl synoptická cvičení na *Katedře geografie Přírodovědecké fakulty University Jana Evangelisty Purkyně*. Na této katedře v období 1983 až 1986 přednášel všeobecnou cirkulaci a od roku 1993 do současnosti vyučuje klimatologii pro větrnou energetiku.

V období 1998 až 2001 přednášel na *Katedře geografie a geoekologie Přírodovědecké fakulty University Karlovy* v Praze na téma dynamická klimatologie.

Členem *Vědecké rady Přírodovědecké fakulty Masarykovy University* v Brně byl v letech 1993 až 2002 a za jeho přínos ve vědecko-odborné činnosti mu byla děkanem fakulty udělena stříbrná pamětní medaile. V současnosti je členem státní komise pro závěrečné a doktorandské zkoušky na *Ústavu geografie Masarykovy university* a na *Katedře meteorologie a ochrany prostředí Matematicko-fyzikální fakulty University Karlovy*.

Od začátku 70. let minulého století je členem *Meteorologické společnosti při Akademii věd*, v letech 1994 až 1999 byl předsedou její pražské pobočky a rovněž členem hlavního výboru.

RNDr. Josef Štekl, CSc., žije v současnosti v Praze, kde se stále věnuje velkému množství svých aktivit v oblasti meteorologie. Je autorem 85 původních vědeckých prací, spoluautorem 4 odborných monografií a dále je autorem mnoha popularizačních článků, především v oblasti větrné energie. K jeho stávajícím pracovním zájmům je zdokonalování modelů pro výpočet potenciálu větrné energie, měření na meteorologických stožárech a různá odborná posudková hodnocení.



Poručík Lubomír Hodan,
prom. fyz. na přelomu 50. a 60. let

Plukovník RNDr. Lubomír Hodan se narodil dne 2. července 1935 v Přerově. Vyučil se v *Továrně obráběcích strojů* v Olomouci, kde v roce 1954 rovněž maturoval na *Vyšší průmyslové škole strojírenské*.

V mládí se aktivně věnoval leteckému modelářství a bezmotorovému létání, což ho přivedlo ke studiu oboru meteorologie na *Letecké fakultě Vojenské technické akademie* v Brně. Studium ukončil v roce 1959 v hodnosti nadporučík s titulem promovaný fyzik.

Po absolvování školy nastoupil na funkci *Náčelník laboratoře – Zástupce náčelníka technického oddělení Hlavního leteckého povětrnostního ústředí* v Praze. Brzy po svém nástupu postupně vypracoval metodické pomůcky pro opravy, údržbu a provoz všech tehdy do praxe zaváděných meteorologických přístrojů a zařízení. Rovněž byl pověřen prováděním vojenských zkoušek prototypů mobilní radiosondážní stanice *RS-58* a mobilní letecké povětrnostní stanice *LPS-58*. V období let 1963 až 1965 se v součinnosti s *Leteckými opravami* v Trenčíně podílel na vývoji a výrobě jejich modernizovaných verzí *RS-65 D* a *LPS-65*.

Zároveň se zabýval spoluprací se zástupci vojenské správy při přebírání a zavádění nové techniky do praxe, pro kterou zpracoval několik provozních předpisů povětrnostní služby, provozní dokumentaci a podílel se na zaškolování personálu.

Značnou pozornost rovněž věnoval technickému zabezpečení sítě meteorologických a aerologických stanic a kvalitě jejich měření a rovněž organizoval instalaci prvních automatických meteorologických stanic. Ve své době odborně přispěl k rozšiřování a uplatňování metod měření a pozorování počasí a rovněž se významně podílel na metrologickém zpřesňování metod měření atmosférického tlaku a zajištění správnosti měření větru.

V období let 1966 až 1970 se rovněž zabýval technickými otázkami v oblasti radiolokační a družicové meteorologie. V této problematice úzce a aktivně spolupracoval s oběma tehdejšími národními hydrometeorologickými ústavy.

Po srpnových událostech roku 1968 byl v rámci procesu tzv. „kádrové očisty ČSLA“ i přes výtečné vojensko-odborné hodnocení označen jako morálně politicky nevhovující a na jaře roku 1970 propuštěn ze služebního poměru vojáka z povolání. Podobně jako několik jeho tehdy postižených kolegů byl v té době přijat k *Českému hydrometeorologickému ústavu* v Praze a jako *Samostatný referent* řešil otázky státního výzkumného úkolu s názvem „*Jednotný automatizovaný informační systém hydrometeorologické služby ČSSR*“.

Později postupně vykonával funkce *Vedoucí odboru technického a investičního rozvoje ČHMÚ* a *Vedoucí odboru přístrojové techniky ČHMÚ*. Byl jmenován členem *Pracovní skupiny pro unifikaci meteorologických přístrojů a metod pozorování* působící při *Konferenci ředitelů hydrometeorologických služeb socialistických zemí*. Od roku 1982 byl členem *Komise pro přístroje a metody pozorování Světové meteorologické organizace*. Na *Katedře meteorologie Matematicko-fyzikální fakulty University Karlovy* rovněž dva roky externě přednášel problematiku meteorologických přístrojů a zařízení.

Po absolvování postgraduálního studia a složení rigorózních zkoušek mu byl v roce 1985 na této fakultě udělen titul *Doktor přírodních věd – RNDr.* Rovněž působil v hlavním výboru *Československé meteorologické společnosti* a redakční radě „*Výkladového a terminologického meteorologického slovníku*“.

V souvislosti se společenskými změnami v roce 1990 byl mimosoudně rehabilitován a povýšen do hodnosti plukovník. V říjnu roku 1990 byl reaktivován k výkonu činné vojenské služby a v té souvislosti byl ustanoven do funkce *Náčelník technického oddělení – Zástupce náčelníka Povětrnostního ústředí*, kde prokázal svoje vysoké odborné a organizační schopnosti v oblasti technického zabezpečení. V tomto období pokračoval v odborné činnosti, kterou vykonával celý svůj aktivní život a uplatňoval hluboké znalosti při prosazování nových technických prostředků v zájmu dosažení vyšší provozně-technické úrovně pracovišť vojenské hydrometeorologické služby. Do výslužby odešel v srpnu roku 1993.

Po mnoha peripetiích se v roce 1979 vrátil ke sportovnímu bezmotorovému létání, které dosud aktivně provozuje především na letišti ve Zbraslavicích a počtem vzletů a odlétaných hodin patří mezi významné veterány tohoto sportu.

V současné době žije *plukovník ve výslužbě RNDr. Lubomír Hodan* v Praze a od roku 1994 přednáší jako externí pedagog na *Katedře měření Fakulty elektrotechnické Českého vysokého učení technického* v Praze předmět „*Letecká meteorologie*“ se zaměřením na meteorologické přístroje a technická zařízení.

Plukovník RNDr. Jan Strachota se narodil dne 25. prosince 1935 ve Zlíně, kde se v letech 1951 až 1952 v *Odborném učilišti Závodů přesného strojírenství* vyučil soustružníkem.

Po následné maturitě na *Jedenáctileté střední škole* nastoupil v roce 1955 ke studiu oboru vojenská povětrnostní služba při *Fakultě letecké Vojenské technické akademie Antonína Zápotockého* v Brně. Studium ukončil v roce 1960, kdy získal titul promováný fyzik.

Do prostředí praktické meteorologie vstoupil v září téhož roku v rámci tehdejšího *Synoptického oddělení Hlavního leteckého povětrnostního ústředí* v Praze, kde nejdříve působil ve funkci *Synoptik* a později *Náčelník směny*.

Od počátku své činnosti *Jan Strachota* aktivně projevoval vnitřní potřebu neustále zlepšovat odbornou úroveň práce a rovněž snahu optimálně zlepšovat tehdejší slabé články provozní předpovědní praxe. Vnitřní cit pro perspektivní odborná témata byl zřejmý již ze zaměření jeho diplomové práce zpracované na téma „*Studené výškové cyklóny*“ a rovněž z jeho v Československu tehdy první odborné publikace o významu indexů lability pro předpověď letních bouřek (*Meteorologické zprávy* 1966). V té době se začal orientovat na problematiku *předpovídání konvektivních jevů*, které se věnoval následujících téměř 40 let.

Od roku 1967 působil v rámci *Oddělení výzkumu a klimatických charakteristik*. Zde byl pověřen zpracováním metodiky využívání, tehdy v Československu prvního plně provozně nasazeného, meteorologického radiolokátoru *MRL-1*, který byl v podřízenosti *Hlavního povětrnostního ústředí* zřízen a provozován v Hájků u Prahy. Výsledkem jeho činnosti byla „*Prozatímní pomůcka metodického využití radiolokátoru MRL-1*“, která byla v rámci vojenské povětrnostní služby vydaná v roce 1970. Bez ohledu na skutečnost, že vojenská povětrnostní služba neměla v té době jiného specialistu v oblasti praktických aplikací výsledků meteorologického radiolokačního průzkumu atmosféry, byl *major Jan Strachota, promováný fyzik*, v březnu roku 1971 z politických důvodů z armády propuštěn.

V tomto období byl přijat do pracovního poměru u *Českého hydrometeorologického ústavu* v Praze. Zde se v rámci tehdejší *Ústřední předpovědní vodohospodářské informační služby* a později na observatoři v Praze-Libuši aktivně věnoval otázkám praktické aplikace výsledků radiolokační meteorologie. Podílel se na rozpracování metod využití radiolokačního měření pro odhad srážek v rámci předpovědní hydrologické výstražné služby, metod radiolokačního měření intenzity atmosférických srážek, včetně lokalizace a identifikace nebezpečných letních konvektivních meteorologických jevů a jejich velmi krátkodobých předpovědí. Svoji odbornou činnost rozšířil *Jan Strachota* v průběhu 80. let o studium problematiky identifikace a předpovědi nebezpečných konvektivních meteorologických jevů pomocí vyhodnocování sdružených radiolokačních a družicových informací.

Požadavky odborné praxe jej donutily postupně se vyrovnat se s otázkami technického vývoje hned několika typů meteorologických radiolokátorů (*TESLA RM-2*, nebo sovětské *MRL-1*, *MRL-2* a *MRL-5*), automatizace radiolokačních měření, včetně problematiky výstavby 60 m vysoké libušské radiolokační věže apod. V té době se *Jan Strachota* vypracoval ve špičkového odborníka v oblasti radiolokační meteorologie nejen v Československu, ale stal se i uznávaným odborníkem v zahraničí, což lze dokumentovat jeho aktivní účastí na zahraničních odborných seminářích a konferencích, celou řadou odborných



Nadporučík Jan Strachota, prom. Fyz. na počátku 60. let

publikací (35) a citacemi z jeho prací, nebo odkazy na ně. V roce 1984 mu byl na *Přírodovědecké fakultě Jana Evangelisty Purkyně* v Brně udělen titul *RNDr.*

Přestože *RNDr. Jan Strachota* svými odbornými pracovními výsledky, často citovanými i v zahraničí prokázal, že po několika desetiletí patřil k nejuznávanějším československým odborníkům v oblasti radiolokační meteorologie, ve vojenské povětrnostní službě nebylo možno z politických důvodů v 70. a 80. letech plně využít jeho odbornou kapacitu a nezpochybnitelné kvality. V souvislosti se společensko-politickými změnami byl v roce 1990 *Jan Strachota* v rámci mimosoudních rehabilitací povýšen do hodnosti podplukovník a zároveň využil nabídky vrátit se do služebního poměru vojáka z povolání.

Při svém návratu začal působit v rámci tehdejšího *Předpovědního oddělení Hlavního povětrnostního ústředí* v Praze a později se stal příslušníkem jeho *Technického oddělení*, kde dokázal prakticky zúročit a rovněž mladším příslušníkům ústředí nezištně předávat své dosavadní bohaté odborné zkušenosti v oblasti radiolokační meteorologie.

V roce 1995 odešel do výslužby a vrátil se zpět k *Českému hydrometeorologickému ústavu*, kde pracoval ve funkci *Asistent náměstka ředitele ČHMÚ pro meteorologii a klimatologii*. Zároveň v letech 1997 a 2002 působil jako koordinátor projektů *Ministerstva životního prostředí ČR* pro vyhodnocení tehdejších mimořádných povodní. Do starobního důchodu odešel v roce 2006.

U příležitosti 80. výročí vzniku samostatného československého státu byl dne 28. října 1998 *RNDr. Jan Strachota* rozkazem *Ministra obrany ČR č. 256* ze dne 19. září 1998 mimořádně povýšen do hodnosti plukovník. V současné době žije *RNDr. Jan Strachota* v Praze, kde nadále působí jako člen redakční rady odborného časopisu



Podplukovník RNDr. Zdeněk Táborský v roce 1974

„*Meteorologické zprávy*“ a rovněž je aktivním členem *České meteorologické společnosti*.

Podplukovník RNDr. Zdeněk Táborský se narodil dne 25. dubna 1931 v Dobřanech, okr. Plzeň-jih. Základní školu navštěvoval v Dolní Lukavici nedaleko Dobřan. V roce 1950 ukončil gymnázium v Praze a v letech 1950 až 1954 studoval obor meteorologie a klimatologie na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy, kde získal titul promovány fyzik. Po ukončení

vysokoškolského studia vstoupil na vlastní žádost dne 7. října 1954 do armády a stal se vojákem z povolání. V hodnosti poručík působil ve funkci letecký meteorolog u *15. leteckého sboru – stíhacího* v Praze-Kbelích. V březnu 1955 působil krátce ve funkci letecký meteorolog u *Hlavního leteckého povětrnostního ústředí* v Praze a následně byl převeden do podřízenosti *Velitelství letectva MNO* a byl vyslán k výkonu služby u tehdejší *Vojenské technické akademie Antonína Zápotockého* v Brně.

Svoji dlouholetou pedagogickou kariéru zahájil 4. dubna 1955, kdy se stal učitelem předmětů fyzika atmosféry a vojenská klimatologie v rámci nově vznikající učební skupiny specializace *Vojenská povětrnostní služba* při tehdejší *Fakultě letectva Vojenské technické akademie Antonína Zápotockého* v Brně. V rigorózním řízení zde v roce 1961 získal titul *Doktor přírodních věd – RNDr.*

RNDr. Zdeněk Táborský se intenzivně věnoval pedagogické a odborné práci. Vydal řadu studijních skript, v odborném periodiku *Meteorologické zprávy* publikoval odborné články zaměřené na problematiku předpovědi atmosférických bouřek a podílel se na řešení 7 státních a resortních vědeckých úkolů a rovněž obhájil 14 výzkumných zpráv. Za práci v oblasti vojenského školství a službu v armádě byl během své kariéry oceněn několika vojenskými vyznamenáními. Při příležitosti výročí vzniku *Hydrometeorologické služby AČR* udělil ministr obrany v roce 2009 *RNDr. Zdeňku Táborskému* za celoživotní pedagogickou činnost vysoké resortní vyznamenání „*Záslužný kříž III. stupně*“.

Během svého působení ve vojenském školství vychoval stovky absolventů, příslušníků vojenské povětrnostní, později hydrometeorologické služby. Přibližně deset let rovněž externě pedagogicky působil na *Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně* v Brně.

Zdeněk Táborský byl aktivní i v širší meteorologické komunitě. V roce 1959 se podílel na vzniku *Československé meteorologické společnosti při ČSAV*, působil jako člen hlavního výboru i jako předseda pobočky této společnosti v Brně. Spolupracoval na tvorbě *Meteorologického slovníku výkladového a terminologického*.

Kariéru pedagoga a vojáka z povolání ukončil 31. května 1989, kdy na vlastní žádost odešel do starobního důchodu a ve volném čase se začal věnovat rodině, chalupaření, filatelii a genealogii.

Podplukovník RNDr. Zdeněk Táborský zemřel náhle po dlouhotrvající nemoci srdce dne 20. prosince 2012 v Brně.





Závěr

Tato publikace uceleně, se snahou o vyváženost mezi obecným a detailním, navazuje na obdobnou publikaci o historii vojenské povětrnostní služby a jejích nástupnických organizací na území Československa, resp. České republiky od doby vzniku samostatného státu, která byla vydána v roce 2009. Historie služby byla významným způsobem ovlivněna vývojem mezinárodně-politické situace a z ní plynoucí orientace armády a jednotlivých druhů vojsk, zejména letectva jako jejích součástí. Lze konstatovat, že z tohoto úhlu pohledu prodělala vojenská hydrometeorologická služba několik odlišných etap vývoje: období první republiky, nesplnění úkolů během všeobecné mobilizace v roce 1938 a přerušení činnosti v době Protektorátu, obnovení činnosti v období bezprostředně po skončení 2. světové války, období účasti ve Varšavské smlouvě a období po vstupu do NATO. Z těchto důvodů bylo značně náročné vyvarovat se možných zkreslení, vycházejících z různých tendenčních výkladů. Autorsky bylo rovněž náročné popsat historii služby pouze z dochovaných psaných záznamů oproti zpracování období, kdy lze čerpat z podkladů dosud žijících pamětníků, anebo z vlastních zkušeností.

V pojetí textu byla snaha zachytit vliv rozvoje vojenství a především letectva na požadavky meteorologického zabezpečení poskytovaného vojenskou povětrnostní službou. V uplynulých sto letech došlo k ohromnému rozvoji letectví od pístových letounů dřevěné konstrukce až po vzdušné bezpilotní prostředky, nebo nadzvukové, stratosférické letouny vybavené mimořádně účinnými zbraňovými, radiotechnickými a dalšími systémy.

Obdobný dynamický vývoj zaznamenala i synoptická meteorologie, potažmo letecká meteorologie. Od rodící se norské školy v období po první světové válce, která vycházela z přízemních map s velmi omezeným objemem informací ve vertikálním rozměru, směřoval vývoj přes aerologická měření během druhé světové války k mapám výškových polí. V šedesátých letech následovalo využívání družicových a radiolokačních měření. Přímo revoluční změnu v metodách předpovědi počasí znamenalo zahájení provozního využívání numerických prognózních hydrometeorologických modelů. V předkládané práci se autoři snažili postihnout, jak úspěšně se vojenská povětrnostní služba vyrovnávala s rozvojem oboru jako vědy. Významně k tomu přispělo zřízení a dlouhodobé udržení systému vojenského vysokoškolského vzdělávání a rovněž zřízení vědecko-výzkumných pracovišť zabývajících se oblastí meteorologie a jejích aplikací.

Snahou autorů bylo rovněž popsat historii vývoje všech úrovní složek vojenské povětrnostní služby a zároveň ukázat na podíl jednotlivců, kteří se zúčastnili domácího a zahraničního odbojového hnutí, nebo významným způsobem přispěli k rozvoji úrovně služby jako celku a svojí činností tak vytvořili pro své následovatele příklad a položili základ historických tradic Hydrometeorologické služby AČR. V celém období působení služby během uplynulých sta let se střídala období úspěšná s obdobími víceméně složitými a komplikovanými. Souhrnně však lze konstatovat, že současní a budoucí vojenští hydrometeorologové mohou být hrdi na činnost a působení svých předchůdců a jejich odkaz, mohou úspěšně navázat na dlouhé a bohaté tradice služby a dále pokračovat v jejím rozvoji.

Autoři budou vděční za poskytnutí jakýchkoliv dalších informací, zpřesňujících či doplňujících text této publikace.

DOSLOV

Charakter terénu, aktuální stav a budoucí vývoj počasí nad ním a současně probíhající pravidelné střídání roční a denní doby vytvářejí základní podmínky prostředí pro vedení veškeré bojové činnosti. Každý letec, nebo schopný velitel a jeho řídicí štáb přicházejí dříve nebo později k názoru, že znalosti informací o počasí jsou pro ně neocenitelné, protože se mohou vyhnout vzniku nepříznivých a nebezpečných situací často jedině tím, že dovedou za daných okolností vyhodnotit a využít stávající nebo očekávané hydrometeorologické podmínky.

Největším provozním kapitálem každé organizace jsou lidské zdroje a jejich potenciál. Koncem roku 2009, z důvodu omezení ekonomických zdrojů v důsledku světové hospodářské krize, snížil resort obrany ČR o 11 % početní stav personálu. Z těchto důvodů *Hydrometeorologická služba AČR* v tomto roce ztratila přibližně 10 % svých plánovaných systemizovaných míst. Tento nepříznivý trend ve vývoji *Hydrometeorologické služby AČR* se podařilo zastavit a zvrátit koncem roku 2013, kdy byla provedena jedna z nejzásadnějších reorganizací v celé stoleté historii *HMSI AČR* a bylo tak završeno dlouholeté a dlouho neúspěšné úsilí směřující k převedení složek *HMSI AČR* působících do té doby v rámci organizačních struktur leteckých základen a správy letiště *VzS AČR* do organizační struktury *VGHMÚř*.



POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

ARCHIVNÍ PRAMENY:

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha:

a) Fondy a sbírky do roku 1945

Fond – Ministerstvo národní obrany, III. odbor (letecký), ročníky 1918–1939

Fond – 1. československý armádní sbor v SSSR (1944–1945)

Fond – Vojenský letecký ústav studijní (1923–1933)

Fond – Vojenský ústav vědecký (1936–1938)

Sbírka – Kmenové listy

Sbírka – Kvalifikační listiny

Sbírka – Letecké karty RAF

Sbírka – Služební knihy 1919–1939

b) Fondy od roku 1945

Fond – Ministerstvo národní obrany (1945–1972)

Fond – Povětrnostní ústředna I (1947–1952)

Fond – Škola povětrnostní služby (1945–1953)

Fond – Škola pozemních specialistů letectva (1953–1963)

Fond – Výzkumný ústav 401 (1964–1979)

Vojenský ústřední archiv – Správní archiv AČR Olomouc:

Fond – Hlavní povětrnostní ústředí (1972 – 2003)

Sbírka – Personální spisy

ZVUKOVÉ PRAMENY:

Veselý Emil, Dubec Karel: Zvukové záznamy rozhovorů s některými pamětníky československé meteorologie pořízené v letech 1970–1973

LITERATURA:

Bártl Stanislav: Muž z meteorologické fronty, Podivuhodný příběh českého leutnanta, bývalého majora RAF, profesora E. B. Krause, Letectví a Kosmonautika č. 8 /1999

Brázda Josef, Janata Oldřich: Děvčata v modrém, ISV, Praha 1997

Cílek Rudolf: Prokletí moci, Themis, Praha 1991

Cílek Rudolf: Zpověď generála, Hlas revoluce č. 8/1968

Doubek Oldřich: Ikarové bez legend a bájí, Naše vojsko, Praha 1988

20 let Hlavního povětrnostního ústředí, Sborník prací HHÚ č. 3, HPÚ, Praha 1973

Fidler Jiří, Sluka Václav: Encyklopedie branné moci republiky československé 1920–1938, Libry, Praha 2006

Förchgott Jiří: Letecká meteorologie, Průmyslové nakladatelství, Praha 1952

Historie geografické služby AČR 1918–2008, AVIS, Praha 2008

Husman Richard: Význam meteorologie pro budoucí válku – Studijní zpráva, SHMÚ, Praha 1960

Hruďička Bohuslav: Kapitoly z meteorologie, Nakladatelství A. Šaška, Velké Meziříčí 1928

Hruďička Bohuslav: Klimatologie a obrana státu, Odbor československé společnosti zeměpisné, Brno 1937

Hruďička Bohuslav: Otázky a metody dynamické klimatologie, Odbor československé společnosti zeměpisné, Praha 1938

Hydrologická a meteorologická služba ČSSR, ČHMÚ Praha 1970

Irra Miroslav: Československé vojenské letectvo 1945–1950, Svět křídél, Cheb 2007

Kristl Pavel: Kronika učební skupiny leteckého provozu, Žamberk, Nové Město nad Váhem 1958–1978

Krška Karel: Milníky československé a české letecké meteorologie, Meteorologické Zprávy, roč. 56, č. 2, Praha 2003

Krška Karel: Z dějin československé vojenské meteorologické služby, část I., Meteorologické zprávy, roč. 54, č. 5, Praha 2001

Krška Karel: Historie hydrometeorologické služby na území někdejšího Československa. Meteorologické zprávy, roč. 52, č. 6, Praha 1999

Krška Karel, Šamaj Ferdinand: Dějiny meteorologie v českých zemích a na Slovensku, Karolinum, Praha 2001

Krška Karel, Škoda Miroslav: Čeští meteorologové v antifašistickém odboji, Meteorologické zprávy, roč. 48, č. 5, Praha 1995

Kyjovský Štěpán: Příjem snímků oblačnosti z meteorologických družic APT v Hydrometeorologickém ústavu v Praze, Meteorologické zprávy, roč. 22, č. 2, Praha 1970

Loucký František: Mnozí nedoletěli, Naše vojsko, Praha 1989

Marek Jindřich: Válka v Arktidě – Zapomenuté bojiště meteorologické války v letech 1940–1945, Epocha, Praha 2007

Mašata Jiří: Diplomová práce – Činnost a personální složení Inspektorátu československého letectva v letech 1940–1946, Filozofická fakulta Ostravské university, Ostrava 1993

Meteorologický slovník výkladový a terminologický, Ministerstvo životního prostředí ČR, Praha 1993

Munzar Jan: Hodnocení větrných poměrů České republiky na podkladě historických materiálů, Ústav fyziky atmosféry AV ČR, Brno 1993

Munzar Jan, Pejml Karel, Krška Karel: Meteorologie skoro detektivní, Horizont, Praha 1990

Novák Zdeněk: Z historie meteorologického zabezpečování civilního letectví v České republice, Meteorologické zprávy, roč. 48, č. 1, Praha 1995

Padesát let československé meteorologické služby, HMÚ, Praha 1969

Pajer Miroslav: Ve stínu slávy (Bojový výcvik československých bombardovacích a dopravních jednotek RAF v letech 1940–1946), Svět křídél, Cheb 1992

Podhrázký Eduard: Meteorologie ve službách armády, Učiliště pro dělostřelectvo, Olomouc 1926

Procházka Ivan: A královskou korunu měly, Ministerstvo obrany – VHÚ, Praha 2016

Sander Rudolf: Organizační vývoj Československé armády v letech 1918–1939, Sborník archivních prací, roč. 35, č. 1, Praha 1985

Seifert Vladimír: Předpověď počasí na den D, Meteorologické zprávy, roč. 47, č. 5, Praha 1994

Státní ústav meteorologický v prvním desetiletí republiky 1918–1928, SÚM, Praha 1928

Svoboda Jan: 20 let HPÚ, Sborník prací HPÚ č. 3, Praha 1973

Svoboda Gustav: Letecká meteorologie a povětrnostní služba letecká (Informační příručka pro letce a pro jejich spolupracovníky), Vojenský ústav vědecký, Praha 1937

30. roků aerologických pozorování v Poprade 1951–1981, HMÚ, Bratislava 1981

30, 35 a 40 let Hlavního povětrnostního ústředí, HPÚ, Praha 1983, 1988, 1993

Váňa Josef, Rail Jan: Českoslovenští letci v polské obranné válce 1939, AVIS, Praha 2003

Viktori Ivan: Historie technického oddělení HPÚ 1958–2008, VGHMÚř, Praha 2008

Vojenský zeměpisný ústav – historie, tradice a odkaz, AVIS, Praha 2004

Vystavěl Stanislav: Bez nich by nevlétli, Svět křídél, Cheb, 2008

Zeman Miroslav, Mrkvica Zdeněk: Z dějin československé vojenské meteorologické služby, část II., Meteorologické zprávy, roč. 54, č. 6, Praha 2001

Zimmer František: L. P. 31 – Letecká meteorologie, Czechoslovak Translation & Printing Centre of Czechoslovak Inspectorate General, Londýn 1944

PERIODIKA:

Letecké rozhledy, Vojenský ústav vědecký, Praha 1936–1938
Letectví a kosmonautika speciál č. 1–10: Češi a Slováci v historii letectví, Aeromedia, Praha 2001–2008

Vojenské rozhledy, Vojenský ústav vědecký, Praha 1936–1938

Zprávy o Letectví, Vojenský vzduchoplavecký studijní ústav (Vojenský letecký ústav studijní), Praha 1923–1933

INTERNETOVÉ ODKAZY:

<http://www.rmets.org/pdf/hist03.pdf>

<http://www.raf.mod.uk/history/historicsquadrons.cfm>

http://www.202-sqn-assoc.co.uk/metbrief_a.htm

http://books.google.cz/books?id=B8exGLp9ocC&pg=PT99&lpg=PT99&dq=meteorologist+eric+kraus&source=bl&ots=Q2ZD00ti5f&sig=fbFmcd50hZlbyZt1lRj42x7A7Nc&hl=cs&ei=bcTsSfycDckU_Qbn8OzGAW&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=6#PPT99,M1

<http://www.rafweb.org/Sqn500-520.htm>

http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0493_00.htm

http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1627_00.htm

http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t1224_00.htm

<http://armada.vojenstvi.cz/povalecna/studie/1.htm>

<http://cz-raf.hyperlink.cz/>

<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=494>

http://www.military.cz/british/air/war/list_cz.htm

<http://www.ww2talk.com/forum/nw-europe/17118-d-day-group-captain-j-m-stagg.html>

http://www.ecmwf.int/research/demeter/d/inspect/catalog/research/era/dday/analysis_1944!5%20June%2000UTC!/

<http://www.lib.cas.cz/parasut/svoboda.htm>

<http://aces.safarikovi.org/web.html>

<http://www.photolib.noaa.gov/brs/nwind22.htm>

<http://www.defenceandstrategy.eu/filemanager/files/file.php?file=6312>

http://www.csla.cz/armada/prirucky/prirucky_let.htm

<http://www.telc-etc.cz/telc/?target=tl&menu=64&rok=2004>

<http://www.telc-etc.cz/telc/?target=staticka&id=594&menu=1180>

<http://www.kcprymarov.estranky.cz/clanky/Vyznamne-osobnosti>

<http://www.mrstefanik.sk/bradlo34-35.html>

<http://www.vesmir.cz/clanek.php3?CID=295>

<http://www.praha14.cz/MC/letci/janousek.html>

<http://www.vojenstvi.cz>

<http://forum.valka.cz>

<http://www.vrtulnik.cz>

<http://www.palba.cz>

<http://www.fronta.cz>

<http://www.army.cz>

http://www.sweb.cz/1.air_war/anabaze/anabaze.htm

<http://www.meteocentrum.cz/encyklopedie/historie-meteorologie.php>

<http://www.cassovia.sk/pamatniky/kukoreli.php3>

<http://www.nezradime.cz/www/letectvo.html>

<http://www.lkkm.com/historie.htm>

<http://www.geocities.com/kunzmilan/v2.htm>

<http://www.vztlak.cz/army/vysoke000730.html>

<http://www.military.cz/opevneni/mobilizace.html>

<http://www.hanackaperot.wz.cz/history.htm>

<http://www.perner.cz/StudijniMaterialy/Historiedopravy/letectvi.htm>

<http://forum.fortifikace.net/viewtopic.php?t=330>

http://www.valka.cz/newdesign/v900/clanek_950.html

http://www.fortifikace.net/pov_trhs_cinnost_druzstva_trhs.html



Příloha č. 1

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA A DISLOKACE ČESKOSLOVENSKÉHO VOJENSKÉHO LETECTVA KE DNI 1. ZÁŘÍ 1938

Zemské velitelství letectva Čechy – Praha,

Velitel: brigádní generál RNDr. Karel JANOUŠEK

Název útvaru	Místo dislokace	Velitel	Technika
Letecký pluk 1 „T. G. Masaryka“ (smíšený)	Hradec Králové	plk. Robert Ellner Zástupce: plk. Jiří Dršata	-
Technická letka	Hradec Králové	?	-
Peruť I/1	Hradec Králové	pplk. Jan Kolář	-
Pozorovací letka 1	Hradec Králové	?	Letov Š-328
Zvědná letka 61	Hradec Králové	mjr. Antonín Grössler	Aero A-100 / Avia B-71
Peruť II/1	Milovice	pplk. Adolf Štrof	-
Pozorovací letka 3	Milovice	škpt. Václav Potěský	Letov Š-328
Pozorovací letka 6	Milovice	?	Letov Š-328
Zvědná letka 66	Milovice	?	Aero A-100 / Avia B-71
Peruť III/1	Hradec Králové	pplk. Vojtěch Michalec	-
Stíhací letka 31	Hradec Králové	kpt. Miroslav Seidl	Avia B-534
Stíhací letka 32	Hradec Králové	škpt. Evžen Čížek	Avia B-534
Stíhací letka 34	Hradec Králové	kpt. Adolf Chmela	Avia B-534
Pozorovací letka 2	Tábor	?	Letov Š-328
Pozorovací letka 4	Plzeň	kpt. Jan Bílek	Letov Š-328
Pozorovací letka 11	Praha-Kbely	kpt. Jan Červenka	Letov Š-328
Náhradní peruť IV/1	Hradec Králové	pplk. Josef Mezera	-
Náhradní letka 1	Hradec Králové	?	?
Cvičná letka 1	Hradec Králové	?	?

Zemské velitelství letectva Morava – Brno,

Velitel: plukovník Karel PLASS

Název útvaru	Místo dislokace	Velitel	Technika
Letecký pluk 2 „Dr. E. Beneše“ (smíšený)	Olomouc	plk. Vladislav KVĚTOŇ Zástupce: plk. Jiří HON	-
Technická letka	Olomouc	?	-
Peruť I/2	Olomouc	mjr. František MIKALA	-
Pozorovací letka 5	Olomouc	?	Letov Š-328
Pozorovací letka 14	Olomouc	npor. Alois VAŠÁTKO	Letov Š-328
Zvědná letka 63	Přerov	mjr. Vojtěch SKOBA	Aero A-100 / Avia B-71
Peruť II/2	Vyškov	?	-
Pozorovací letka 7	Vyškov	škpt. Karel LAŠEK	Letov Š-328
Pozorovací letka 8	Vyškov	por. František BAUER	Letov Š-328
Zvědná letka 62	Vyškov	?	Aero A-100 / Avia B-71
Peruť III/2	Olomouc	pplk. Václav LIŠKA	-
Stíhací letka 33	Olomouc	?	Avia B-534
Stíhací letka 35	Olomouc	kpt. Josef MACHÁČEK	Avia B-534
Stíhací letka 36	Olomouc	kpt. Karel LEYPOLD	Avia B-534
Stíhací letka 51	Olomouc	npor. Arnošt KOSTOHRYZ	Avia B-534
Náhradní peruť IV/2	Olomouc	pplk. František KABELÁČ	-
Náhradní letka 2	Olomouc	?	?
Cvičná letka 2	Olomouc	?	?

Zemské velitelství letectva Slovensko – Bratislava,**Velitel:** plukovník Jaroslav SKÁLA

Název útvaru	Místo dislokace	Velitel	Technika
Letecký pluk 3 „Generála-letce M. R. Štefánika“ (smíšený)	Piešťany	plk. Gustav STUDENÝ zástupce: plk. Karel DYMEŠ	-
Technická letka	Piešťany	mjr. Karel HOLUB	-
Peruť I/3 Piešťany	Piešťany	mjr. Václav JIROUŠEK	-
Pozorovací letka 9	Bratislava-Vajnory	škpt. Otakar SEKYRA	Letov Š-328
Zvědná letka 64	Bratislava-Vajnory	škpt. Augustin BLAŽEK	Aero A-100
Peruť II/3	Spišská Nová Ves	mjr. Jan DROBNÝ	-
Pozorovací letka 12	Spišská Nová Ves	škpt. Alois ZMÁTLO	Letov Š-328
Pozorovací letka 13	Spišská Nová Ves	mjr. Robert GOLDBERGER	Letov Š-328
Stíhací letka 49	Spišská Nová Ves	kpt. Václav KANTA	Avia B-534
Peruť III/3	Piešťany	škpt. Vilém KASCHTOFSKÝ	-
Stíhací letka 37	Piešťany	kpt. Alois NOVOTNÝ	Avia B-534
Stíhací letka 38	Piešťany	?	Avia B-534
Stíhací letka 39	Piešťany	npor. Ivan NOVOTNÝ	Avia B-534
Stíhací letka 45	Piešťany	škpt. Josef DUDA	Avia B-534
Peruť IV/3	Nitra	pplk. Vojtěch LINÉT	-
Pozorovací letka 10	Nitra	mjr. Ladislav BARTOŠ	Letov Š-328
Pozorovací letka 15	Žilina	škpt. Stanislav PIHERT	Letov Š-328
Pozorovací letka 16	Zvolen	kpt. Otto ČÍŽEK	Letov Š-328
Náhradní peruť V/3	Piešťany	pplk. Kamil ŠUSTERA	-
Náhradní letka 3	Piešťany	škpt. Josef RIEGLER	?
Cvičná letka 3	Piešťany	mjr. Otto BAIER	?

Velitelství letecké brigády – Praha,
Velitel: brigádní generál Karel PROCHÁZKA

Název útvaru	Místo dislokace	Velitel	Technika
Letecký pluk 4 (stíhací)	Praha-Kbely	plk. Josef Berounský zástupce: pplk. Josef Heřmanský	-
Technická letka 4	Praha-Kbely	?	-
Peruť I/4	Praha-Kbely	pplk. Josef Hamšík	-
Stíhací letka 40	Praha-Kbely	škpt. Karel Sojček	Avia B-534
Stíhací letka 41	Praha-Kbely	škpt. Miloš Hájek	Avia B-534
Stíhací letka 42	Praha-Kbely	škpt. Jaroslav Svítek	Avia B-534
Peruť II/4	Praha-Kbely	mjr. Alois Snášel	-
Stíhací letka 43	Praha-Kbely	škpt. Václav Kocourek	Avia B-534
Stíhací letka 44	Praha-Kbely	npor. František Novák	Avia B-534
Stíhací letka 50	Praha-Kbely	škpt. Jaroslav Polma	Avia B-534
Peruť III/4	Pardubice	mjr. Alexander Hess	-
Stíhací letka 46	Pardubice	škpt. Rajmund Orel	Avia B-534
Stíhací letka 47	Pardubice	škpt. Jan Pernikář	Avia B-534
Stíhací letka 48	Pardubice	kpt. Jaroslav Bílý	Avia B-534
Náhradní peruť IV/4	Praha-Kbely	pplk. Jan Čech	-
Náhradní letka 4	Praha-Kbely	?	?
Cvičná letka 4	Praha-Kbely	mjr. Dmitrij Tjunikov	?
Letecký pluk 5 (bombardovací)	Brno	pplk. Vladimír Charousek zástupce: ?	-
Technická letka 5	Brno	mjr. Dimitrij Jarčevský	-
Peruť I/5	Brno	pplk. František Klepš	-
Těžká bombardovací letka 81	Malacky	škpt. Václav Vondrák	Aero MB-200/ Avia-Fokker F-IX
Těžká bombardovací letka 82	Brno	mjr. Otto Lazar	Aero MB-200/ Avia-Fokker F-IX
Peruť II/5	Brno	mjr. Vladimír Lánský	-
Těžká bombardovací letka 83	Brno	mjr. Kurt Hošek	Aero MB-200/ Avia-Fokker F-IX
Těžká bombardovací letka 84	Brno	škpt. František Nožín	Aero MB-200/ Avia-Fokker F-IX
Peruť III/5	Brno	pplk. Karel Müller	-
Lehká bombardovací letka 76	Brno	škpt. Miroslav Procházka	Aero Ab-101
Lehká bombardovací letka 77	Brno	kpt. Karel Dóczy	Aero Ab-101
Lehká bombardovací letka 75	Nitra	škpt. Vladimír Pála	Aero Ab-101
Náhradní peruť IV/5	Brno	mjr. Rudolf Vaníček	-
Náhradní letka 5	Brno	škpt. Jan Jahoda	?
Cvičná letka 6	Brno	npor. Felix Mareš	?
Letecký pluk 6 (bombardovací)	Praha-Kbely	plk. Vilém Stanovský zástupce: plk. Jaroslav Borecký	-
Technická letka 6	Praha-Kbely	mjr. Antonín Suda	-
Peruť I/6	Praha-Kbely	pplk. Ludvík Budín	-
Lehká bombardovací letka 71	Praha-Kbely	mjr. Filip Doležal	Avia B-71
Lehká bombardovací letka 72	Praha-Kbely	kpt. Emil Bušina	Avia B-71 / Aero Ab-101
Peruť II/6	Hradec Králové	pplk. Jaroslav Neubauer	-
Lehká bombardovací letka 73	Hradec Králové	kpt. Ota Grof	Avia B-71 / Aero Ab-101
Lehká bombardovací letka 74	Hradec Králové	kpt. Václav Nechutný	Avia B-71 / Aero Ab-101
Peruť III/6	Praha-Kbely	pplk. Vladimír Nosek	-
Těžká bombardovací letka 85	Praha-Kbely	škpt. Mikuláš Petrov	Aero MB-200
Těžká bombardovací letka 86	Praha-Kbely	škpt. Václav Fuksa	Aero MB-200
Náhradní peruť IV/6	Praha-Kbely	pplk. Karel Fulín	-
Náhradní letka 6	Praha-Kbely	škpt. František Prokop	?
Cvičná letka 6	Praha-Kbely	mjr. Pavel Pochop	?

Vojenské letecké učiliště – Prostějov,**Velitel:** plukovník Bedřich Starý

Název součásti VLU	Velitel
Letecký školní oddíl I	pplk. František Diviš
Škola pro odborný dorost letectva	?
Školní letka 1	?
Školní letka 2	?
Letecký školní oddíl II	pplk. Vojtěch Kopecký
Škola na důstojníky letectva v záloze	?
Letecké oddělení Vojenské akademie	?
Aplikační škola důstojníků letectva	?
Letecký školní oddíl III	pplk. Karel Zahradník
Školní letka 3	?
Školní technická letka	?

II. (letecký) odbor Vojenského technického a leteckého ústavu – Praha,**Přednosta:** plukovník Karel Bucháček

Název součásti	Přednosta
II/1.oddělení	pplk. Karel Mráz
Skupina IV. (meteorologická) II/1.oddělení	mjr. RNDr. Josef Jedlička
II/2. oddělení	pplk. Gustav Benesch
II/3. oddělení	pplk. Jan Žváček
Zkušební oddíl	pplk. Karel Mareš

Ostatní součásti Československého vojenského letectva

Název součásti	Místo dislokace	Velitel
Ústřední letecký sklad	Praha-Kbely	plk. Jan Paulíček
Letecký sklad 1	Praha-Kbely	plk. Julius Philipp
Letecký sklad 2	Olomouc (pobočka Prostějov)	plk. Jan Urban
Letecký sklad 3	Nitra	pplk. Jaroslav Jirout
Letecké radioelektrické středisko	Praha-Kbely	pplk. Karel Nedoma
Letecká střelnice	Malacky – Nový Dvůr	mjr. Karel Šifner

Místa dislokace četnických leteckých hlídek

Liberec	Hradec Králové	Moravská Ostrava	Vajnory u Bratislavy
Plzeň	České Budějovice	Terezín	Staré Město
Brno	Zvolen	Cheb	Dolní Benešov u Opavy
Vysoké Mýto	Praha-Kbely	Žilina	Užhorod



Příloha č. 2

Operační sestava Československého letectva a jeho dislokace dne 30. září 1938

Velitelství I. armády – Kutná Hora			
Nadřízené velitelství	Útvar	Technika	Dislokace
I. sbor	Letka 3 – pozorovací	Letov Š-328	Čáslav
Hraniční pásmo XI	Letka 12 – pozorovací	Letov Š-328	Hoštice u Klecan
Hraniční pásmo XII	Letka 1 – pozorovací	Letov Š-328	Bohdaneč
Hraniční oblast 32	Letka 4 – pozorovací	Letov Š-328	Borek u Hořovic
Hraniční oblast 33	Letka 6 – pozorovací	Letov Š-328	Mladá Boleslav
Skupina 1	Letka 11 – pozorovací	Letov Š-328	Hájek u Jenče
Velitelství I. armády	Letka 61 – zvědná	Aero A-100, Avia B-71	Zbraslavice
	Letka 66 – zvědná	Aero A-100, Avia B-71	Milovice
	Letka 101 – kurýrní	Letov Š-328	Kutná Hora
Skupina bojového letectva 1. armády	Velitelství skupiny	-	Cvrčovice
	Peruť II/4	-	Cvrčovice
	Letka 43 – stíhací	Avia B-534	Cvrčovice
	Letka 44 – stíhací	Avia B-534	Polerady
	Letka 50 – stíhací	Avia B-534	Polerady
	Peruť III/4	-	Veltrusy
	Letka 46 – stíhací	Avia B-534	Veltrusy
	Letka 47 – stíhací	Avia B-534	Kralupy nad Vltavou
	Letka 48 – stíhací	Avia B-534	Kralupy nad Vltavou
	Peruť I/6	-	Zlosyň
	Letka 71 – lehká bomb.	Avia B-71, Aero Ab-101	Zlosyň
Letka 72 – lehká bomb.	Avia B-71, Aero Ab-101	Zlosyň	
Obvod teritoriální obrany proti letadlům „A“	Velitelství obvodu	-	Praha-Hostivice
	Peruť I/4	-	Horní Měcholupy
	Letka 40 – stíhací	Avia B-534	Horní Měcholupy
	Letka 41 – stíhací	Avia B-534	Uhřetěves
	Letka 42 – stíhací	Avia B-534	Uhřetěves
Velitelství II. armády – Olomouc			
Nadřízené velitelství	Útvar	Technika	Dislokace
Hraniční pásmo XIII	1. roj letky 14 – pozorovací	Letov Š-328	Hranice
IV. sbor	Letka 5 – pozorovací	Letov Š-328	Papůvka
	Letka 14 – pozorovací (bez 1. roje)	Letov Š-328	Ivanovice na Hané
Velitelství II. armády	Letka 63 – zvědná	Aero A-100, Avia B-71	Přerov
	Letka 102 – kurýrní	Letov Š-328	Olomouc – Drahotuše
	Peruť III/2	-	Tovačov
	Letka 33 – stíhací	Avia B-534	Tovačov
	Letka 35 – stíhací	Avia B-534	Tovačov
Letka 52 – stíhací	Avia B-534	Tovačov	
Velitelství III. armády – Kremnica			
Nadřízené velitelství	Útvar	Technika	Dislokace
VII. sbor	Letka 10 – pozorovací	Letov Š-328	Tardošed u N. Zámků
Hraniční pásmo XV	Letka 16 – pozorovací	Letov Š-328	Velká Lúka u Zvolena
Hraniční pásmo XVI	Letka 13 – pozorovací	Letov Š-328	Spišská Nová Ves

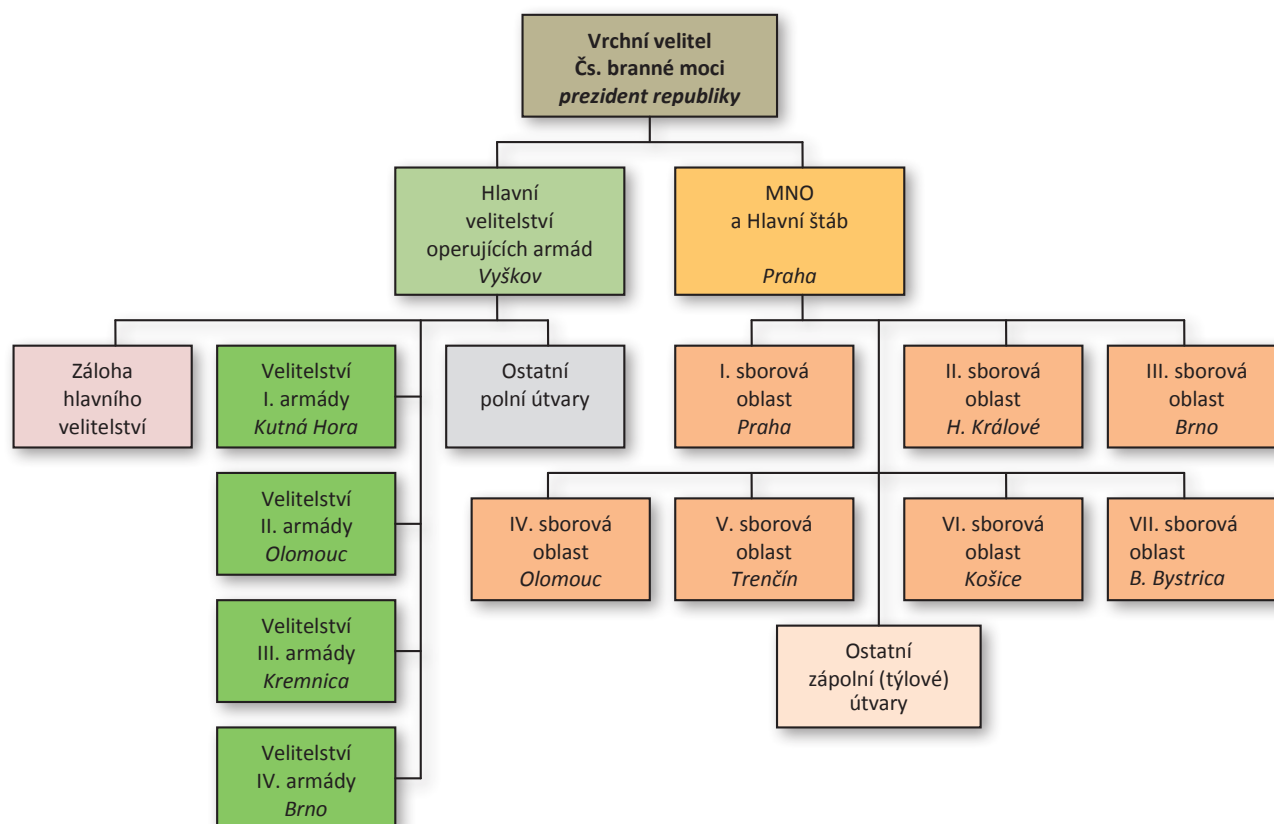
Velitelství III. armády	Letka 64 – zvědná	Aero A-100	Tri Duby
	Letka 104 – kurýrní	Letov Š-328	Velká Lúka u Zvolena
	Peruť III/3	-	Chtelnica u Piešťan
	Letka 37 – stíhací	Avia B-534	Chtelnica u Piešťan
	Letka 38 – stíhací	Avia B-534	Chtelnica u Piešťan
	Letka 38 – stíhací	Avia B-534	Chtelnica u Piešťan
Velitelství IV. armády – Brno			
Nadřízené velitelství	Útvar	Technika	Dislokace
VI. sbor	Letka 2 – pozorovací	Letov Š-328	Zbraslavice
III. sbor	Letka 8 – pozorovací	Letov Š-328	Veselí nad Moravou
Hraniční pásmo XIV	Letka 7 – pozorovací	Letov Š-328	Měnin
Velitelství IV. armády	Letka 9 – pozorovací	Letov Š-328	Smolenice u Trnavy
	Letka 103 – kurýrní	Letov Š-328	Brno
Skupina bojového letectva IV. armády	Velitelství skupiny	-	Brno
	Peruť III/1	-	Brno
	Letka 31 – stíhací	Avia B-534	Brno
	Letka 32 – stíhací	Avia B-534	Brno
	Letka 34 – stíhací	Avia B-534	Brno
	Peruť III/5	-	Měnin
	Letka 75 – lehká bomb.	Aero Ab-101	Měnin
	Letka 76 – lehká bomb.	Aero Ab-101	Měnin
	Letka 77 – lehká bomb.	Aero Ab-101	Měnin
	Peruť V/3	-	Vnorovy
	Letka 45 – stíhací	Avia B-534	Vnorovy
	Letka 49 – stíhací	Avia B-534	Kunovice
	Letka 53 – stíhací	Avia B-534	Kunovice
	Hlavní velitelství operujících armád – Vyškov		
Nadřízené velitelství	Útvar	Technika	Dislokace
Hlavní velitelství	Letka 15 – pozorovací	Letov Š-328	Žilina
	Letka 62 – zvědná	Letov Š-328	Prostějov
Peruť I / 1	Velitelství peruť	-	Jeneč u Prahy
	Letka 69 – zvědná	Aero A-100	Jeneč u Prahy
	Letka 70 – zvědná	Aero A-100	Jeneč u Prahy
Hlavní velitelství	Letka 111 – kurýrní	Letov Š-328	Praha-Ruzyně
	Letka 112 – kurýrní	Letov Š-328	Vyškov
Peruť IV/2	Velitelství peruť	-	Vyškov
	Letka 36 – stíhací	Avia B-534	Vyškov
	Letka 51 – stíhací	Avia B-534	Vyškov
Letecká brigáda	Velitelství let. brigády	-	Čáslav
Letecký pluk 5	Velitelství let. pluku	-	Křižanov
Peruť I/5	Velitelství peruť	-	Křižanov
	Letka 81 – těžká bomb.	Aero MB-200	Křižanov
	Letka 82 – těžká bomb.	Aero MB-200	Křižanov
Peruť II/5	Velitelství peruť	-	Německý Brod
	Letka 83 – těžká bomb.	Aero MB-200	Německý Brod
	Letka 84 – těžká bomb.	Aero MB-200	Německý Brod
Letecký pluk 6	Velitelství let. pluku	-	Pardubice
	Velitelství peruť	-	Pardubice
Peruť II/6	Letka 73 – lehká bomb.	Avia B-71, Aero Ab-101	Pardubice
	Letka 74 – lehká bomb.	Avia B-71, Aero Ab-101	Pardubice
Peruť III/6	Velitelství peruť	-	Radonice u Prahy
	Letka 85 – těžká bomb.	Aero MB-200, Avia B-71	Radonice u Prahy
	Letka 86 – těžká bomb.	Aero MB-200, Avia B-71	Radonice u Prahy
Peruť IV/6	Velitelství peruť	-	Milovice
	Letka 87 – těžká bomb.	Aero MB-200, Avia B-71	Milovice
	Letka 88 – těžká bomb.	Aero MB-200, Avia B-71	Milovice



Příloha č. 3

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA A PERSONÁLNÍ OBSAZENÍ NĚKTERÝCH VYBRANÝCH SOUČÁSTÍ MOBILIZOVANÉ ARMÁDY V ROCE 1938 KE DNI 30. ZÁŘÍ 1938, 12:00 HOD.

a) Organizační struktura některých součástí mobilizované armády



Záloha Hlavního velitelství operujících armád			
Název	Dislokace	Název	Dislokace
4. divize	Hradec Králové	12. divize	Vsetín
13. divize	Humpolec	16. divize	Ružomberok
22. divize	Žilina	1. rychlá divize	Pacov
9. divize	Nové Mesto n. Váh.	15. divize	Senica
21. divize	Veselí nad Moravou	Letecká brigáda	Čáslav

Personální obsazení některých vybraných součástí mobilizované armády

Vybrané hlavní polní útvary

Název součásti	Název funkce / jméno
Hlavní velitelství operujících armád	Hlavní velitel: arm. gen. Ludvík KREJČÍ
Štáb	Náčelník štábu: brig. gen. Bohuslav FIALA
1. oddělení (organizační)	přednosta nebyl systemizován
Skupiny A – C	-
Podnáčelník pro operace	brig. gen. Miroslav Tomáš MIKLÍK
2. oddělení (zpravodajské)	Přednosta: plk. gšt. František HÁJEK
Skupiny A – F	-
3. oddělení (operační)	Přednosta: plk. gšt. Josef PTÁK
Skupiny A – D	-
Podnáčelník pro zásobování a dopravu	plk. gšt. František KRÁTKÝ
4. oddělení (materiální)	Přednosta: pplk. gšt. František DĚDIČ
Skupiny A – E	-
5. oddělení (dopravní)	Přednosta: pplk. gšt. Josef KRUPIČKA
Skupiny A – C	-
Velitelství zbraní	-
Velitelství dělostřelectva	Velitel: div. gen. Jan NETÍK
Skupiny A – D	-
Velitelství letectva	Velitel: div. gen. Ing. Jaroslav FAJFR
Skupina A (všeobecná)	Přednosta: brig. gen. Alois VICHEREK
Skupina B (dělostřelectva proti letadlům)	Přednosta: brig. gen. Karel HAŠEK
Skupina C (materiální)	Přednosta: mjr. let. Josef CRHA
Skupina D (povětrnostní)	Přednosta: kpt. let. Viktor HROZA
Velitelství ženijního vojska	Velitel: brig. gen. Ing. Václav NOSEK
Skupiny A – C	-
Velitelství telegrafního vojska	Velitel: brig. gen. Ing. Josef DVOŘÁK
Skupiny A – D	-
Velitelství útočné vozby	Velitel: plk. jezd. Josef BURŠÍK
Skupiny A – B	-
Velitelství služeb	-
Zdravotnická služba	Přednosta: gen. zdrav. MUDr. Robert PYTLÍK
Intendanční služba	Přednosta: plk. intend. František HOLÁN
Skupiny A – E	-
Veterinární služba	Přednosta: gen. vet. MVDr. Antonín HOŠEK
Remontní služba	Přednosta: plk. rem. v. v. Zdeněk BUZEK
Automobilní služba	Přednosta: plk. děl. Oldřich BLÁHA
Služba silniční dopravy	Přednosta: plk. děl. v. v. Jaroslav HUŠA
Skupiny A – B	-
Duchovní služba	přednosta nebyl systemizován
Skupiny A – E	-
Velitelství služby válečného vyměřování	Velitel: plk. zem. ústavu PhDr. Jiří ČERMÁK
Velitelství armád	-
I. armáda	Velitel: arm. gen. Sergej VOJCEHOVSKÝ
Velitelství letectva	Velitel letectva: brig. gen. Karel JANOUŠEK
Skupina všeobecná	Přednosta: mjr. gšt. Jaroslav SVĚTLÍK
Štábní důstojník – Odborný ref. povětrnostní služby	Odborný referent: ?
Skupina obrany proti letadlům	Přednosta: plk. děl. Čeněk ZIKMUND
Skupina materiální	Přednosta: pplk. let. Jan KORDAČ
II. armáda	Velitel: div. gen. Vojtěch LUŽA
Velitelství letectva	Velitel letectva: plk. let. Jaroslav PLASS
Skupina všeobecná	Přednosta: ?
Štábní důstojník – Odborný ref. povětrnostní služby	Odborný referent: ?
Skupina obrany proti letadlům	Přednosta: plk. děl. Josef WIRTH

Skupina materiální	Přednosta: mjr. let. František KRYŠKA
III. armáda	Velitel: arm. gen. Josef VOTRUBA
Velitelství letectva	Velitel letectva: plk. let. Jaroslav SKÁLA
Skupina všeobecná Štábní důstojník – Odborný ref. povětrnostní služby	Přednosta: mjr. gšt. Emil DEUTSCH Odborný referent: ?
Skupina obrany proti letadlům	Přednosta: plk. děl. Josef JANISCH
Skupina materiální	Přednosta: plk. let. Karel DYMEŠ
IV. armáda	Velitel: arm. gen. Lev PRCHALA
Velitelství letectva	Velitel letectva: plk. let. František SAZIMA
Skupina všeobecná Štábní důstojník – Odborný ref. povětrnostní služby	Přednosta: pplk. let. Karel STRÁNSKÝ Odborný referent: ?
Skupina obrany proti letadlům	Přednosta: pplk. děl. Karel PUČAN
Skupina materiální	Přednosta: ?
Záloha Hlavního velitelství operujících armád	-
Letecká brigáda	Velitel: brig. gen. Karel PROCHÁZKA

2) Vybrané hlavní zápolní (týlové) útvary

Název součásti	Název funkce / jméno
Ministerstvo národní obrany	Ministr národní obrany: arm. gen. Jan SYROVÝ
Prezidiální odbor:	Přednosta: gen. JUDr. Robert VOBRÁTILEK
Oddělení 1. – 3.	-
Odvolačí kárný výbor MNO	Předseda: brig. gen. Matěj NĚMEC
I. odbor (všeobecně vojenský)	Přednosta: div. gen. Karel VOŽENÍLEK
Oddělení 1. – 7.	-
II. odbor (dělostřelecký a zbrojní)	Přednosta: brig. gen. Josef MRÁZEK
Oddělení 1. – 6.	-
III. odbor (letecký)	Přednosta: gen. tech. zbroj. let. Ing. Jaroslav KEJLA
1. oddělení (letecké) Skupina povětrnostní	Přednosta: plk. let. Ladislav SYKA Přednosta: mjr. Ing. Karel JAVŮREK
2. oddělení (obrány proti letadlům)	Přednosta: pplk. děl. Cyril MELICHAR
3. oddělení (letecko-materiální)	Přednosta: plk. tech. zbroj. let. Ing. Jan HÁJEK
4. oddělení (letecko-hospodářské)	Přednosta: plk. let. zbroj. Otakar SVITÁK
IV. odbor (technický)	Přednosta: brig. gen. František HAVEL
Oddělení 1. – 3.	-
V. odbor (intendanční)	Přednosta: gen. šéf intend. JUDr. Václav SUCHÝ
Oddělení 1. – 5.	-
VI. odbor (politicko-právní)	Přednosta: odb. předn. JUDr. Jaroslav VOREL
Oddělení 1. – 5.	-
Kontrolní sbor vojenské správy	Přednosta: gen. šéf voj. kontr. v. v. Jaroslav RAMBOUSEK
Vojenský zdravotnický poradní sbor	Předseda: gen. zdrav. MUDr. Vladimír HAERING
Nejvyšší vojenský soud	Prezident: gen. just. JUDr. Josef ADAM
I. a II. senát	-
Generální vojenská prokuratura	Gen. prokurátor: gen. just. František MACHÁLEK
Hlavní štáb	Náčelník hlavního štábu: brig. gen. Vladimír KAJDOŠ
1. oddělení (organizační)	Přednosta: pplk. gšt. Jaroslav HRABOVSKÝ
Skupiny A – E	-
2. oddělení (zpravodajské)	Přednosta: plk. gšt. Jaroslav OSTŘÍŽEK
Skupiny A – E	-
3. oddělení (operační)	Přednosta: pplk. gšt. František PAPOUŠEK
Skupiny A – B	-
4. oddělení (etapní)	Přednosta: pplk. gšt. Vítězslav JIROVEC
Skupiny A – B	-
5. oddělení (válečného průmyslu)	Přednosta: pplk. gšt. Jan MAKOVIČKA
Skupiny A – C	-
Ředitelství opevňovacích prací	ředitel nesystemizován povinnosti vykonával I. podnáčelník hlavního štábu
Oddělení 1. – 3.	-
Generální sekretariát obrany státu	Generální sekretář: brig. gen. Jaroslav ČÍŽEK



Příloha č. 4

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA ČESKOSLOVENSKÉHO VOJENSKÉHO LETECTVA A JEHO DISLOKACE KE DNI 1. BŘEZNA 1939

Útvar	Peruť	Letky	Technika	Dislokace
Letecký pluk 1 Hradec Králové Velitel: plk. R. Ellner	I/1	1, 2, 11 – pozorovací	Letov Š-328	Kbely, Milovice, Tábor, Plzeň, České Budějovice
		61 – zvědná	Aero A-100, Avia B-71	
	II/1	3, 4, 6 – pozorovací	Letov Š-328	
		66 – zvědná	Aero A-100, Avia B-71	
	III/1	31, 32, 34 – stíhací	Avia B-534	Hradec Králové
		CV / 1 – cvičná	-	
N / 1 – náhradní		-		
Letecký pluk 2 Olomouc Velitel: plk. V. Květoň	I/2	5, 14 – pozorovací	Letov Š-328	Olomouc
		62 – zvědná	Aero A-100, Avia B-71	Vyškov
	II/2	7, 8 – pozorovací	Letov Š-328	Přerov
		63 – zvědná	Aero A-100, Avia B-71	
	III/2	33, 35, 36, 51 – stíhací	Avia B-534	Olomouc
		CV / 2 – cvičná	-	
N / 2 – náhradní		-		
Letecký pluk 3 Piešťany Velitel: plk. G. Studený	I/3	9 – pozorovací	Letov Š-328	Vajnory, Zvolen
		64, 65 – zvědná	Aero A-100	
	II/3	12, 13 – pozorovací	Letov Š-328	Spišská Nová Ves
	III/3	37, 38, 39, 45 – stíhací	Avia B-534	Piešťany
		N / 3 – náhradní	-	
	IV/3	CV / 3 – cvičná	-	Vajnory
10, 15, 16 – pozorovací	Letov Š-328	Nitra, Žilina, Zvolen		
Letecký pluk 4 Praha-Kbely Velitel: plk. L. Syka	I/4	40, 41, 42 – stíhací	Avia B-534	Praha-Kbely
	II/4	43, 44, 50 – stíhací	Avia B-534	Pardubice
	III/4	46, 47, 48 – stíhací	Avia B-534	Praha-Kbely
		CV / 4 – cvičná	-	
N / 4 – náhradní	-			
Letecký pluk 5 Brno Velitel: plk. J. Borecký	I/5	81, 82 – těžká bomb.	Aero MB-200	Brno
	II/5	83, 84 – těžká bomb.	-	
		CV / 5 – cvičná	-	
	III/5	N / 5 – náhradní	-	
75, 76, 77 – lehká bomb.	Avia B-71, Aero Ab-101	Nitra, Hlohovec		
Letecký pluk 6 Praha-Kbely Velitel: plk. V. Stanovský	I/6	71, 72 – lehká bomb.	Avia B-71, Aero Ab-101	Praha-Kbely
	II/6	73, 74 – lehká bomb.	Avia B-71, Aero Ab-101	Chrudim
	III/6	85, 86 – těžká bomb.	Aero MB-200	Německý Brod
		CV/6 – cvičná	-	Praha-Kbely
N/6 – náhradní	-			

Místa dislokace četnických leteckých hlídek ke dni 1. března 1939

Praha-Kbely	Klatovy	Č. Budějovice	Kralupy n. Vlt.	Jičín
Chrudim	Jihlava	Německý Brod	Olomouc	Brno
Vajnory	Zvolen	-	-	-



Příloha č. 5

ZASEDÁNÍ NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ ČESKOSLOVENSKÉHO DNE 10. ÚNORA R. 1919

Tisk 493.

Návrh

člena Národního shromáždění dra B. Němce a soudr., aby byl zřízen ústřední státní ústav
meteorologický pro Československou republiku.

Veškeré práce, které náleží do oboru meteorologie a klimatologie v oblasti nynějšího československého státu, byly doposud prováděny a řízeny vesměs z Vídně a z Budapešti. Rozpadnutím státu rakousko-uherského přechází povinnost na nás, abychom v této práci, která je organisována mezinárodně a k tomu má svá ústředí ve všech civilisovaných státech, pokračovali, a proto zřídili svoji meteorologickou centrálu.

Navrhujeme tedy, aby byl v brzké době zřízen v Praze samostatný vědecký ústav, jemuž by byl svěřen soustavný meteorologický a klimatický výzkum našeho státu.

Meteorologické ústavy mají význam nejen theoretický, ale také praktický. Jistota prognos meteorologických stále stoupá, ale nezbytným jejím předpokladem je soustavný a nerušený výzkum povětrnostní na celém povrchu zemském. Této mezinárodní vědecké i praktické povinnosti nesmí se náš stát vyhýbatí.

Úkolem československého státního ústavu meteorologického bylo by nejen konati pozorování a měření, nýbrž též organisovati síť pozorovacích stanic v celém státu, výsledky pozorování zpracovávatí a mezinárodní styky ve svém oboru udržovatí. Dále vydávati denní prognosy povětrnostní, konstruovatí denní povětrnostní mapy pro abonenty, publikovatí vědecké zprávy a po případě též v širokých vrstvách šířiti známosti o vědecké meteorologii.

Podepsaní upozorňují také na důležitost aerologických výzkumů pro službu leteckou, která zajisté se bude stále více rozvíjetí a praktického významu nabývati, tak například pro dopravu poštovní.

Dříve než bude možno přikročiti ke zřízení definitivního ústavu, bude třeba organisovati ústav provisorní. Mělo by býti co nejdříve převzato české úřednictvo vídeňského ústavu meteorologického a likvidační komise ve Vídni a Budapešti měly by se domáhati vydání části instrumentaria pro náš ústav.

Mnoho meteorologických aparátů bylo umístěno též na italské frontě a též toho dobře by se dalo použítí pro náš stát, zvláště pro službu aerologickou.

Jako provisorních prostorů dalo by se použítí místností bývalé k. k. Sternwarte v Praze a řízení ústavu prozatím připojití na meteorologický ústav české university.

Podepsaní navrhuji, aby byl tento návrh přikázán výboru osvětovému.

V Praze 10. února 1919.

Dr. B. Němec, Ing. Bečka, Dr. Schieszl, B. Fischer, Sis, Dr. Budínský, Dr. Franta, Dr. Lukavský, Kvapil, Dr. Hajn, Viková-Kunětická, Dr. Vratislav Černý, Machar, Dyk, Dr. Metelka, Heinrich, Dr. Bulín, Dr. Matoušek, Janda, Dr. Weyr, Dr. Engliš.



Příloha č. 6

ZASEDÁNÍ NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ ČESKOSLOVENSKÉHO ROKU 1919

Tisk 1224.

Dotaz

člena Národního shromáždění Dra B. Němce a soudruhů na pana ministra národní obrany
o vojenské meteorologické stanici v Praze.

V březnu tohoto roku projednán byl kulturním výborem Národního shromáždění návrh Dra B. Němce a soudr. na zřízení státního ústředního meteorologického ústavu v naší republice, návrh byl schválen a referát dodán kanceláři sněmovní. Od té doby referát zmizel, avšak dle soukromého šetření leží v ministerstvu národní obrany, kde čeká, až se vrátí pan praporčík Ing. agr. Jan Urban z Paříže, aby se o něm vyslovil. Ačkoli se o tomto vyslovila již porada zástupců všech zúčastněných ministerstev a odborníků, leží celá věc k veliké škodě meteorologické vědy, jak z následujícího vylíčení vysvitne.

Po rozpadnutí státu rakousko-uherského přešla na naši republiku povinnost převzít veškeré práce, které v našich zemích do té doby prováděly a řídily centrální meteorologické ústavy ve Vídni a v Budapešti. Důležitost a význam těchto prací pro rozmanité obory státní správy vzrostly v posledních letech netušenou měrou a tím se též vysvětluje neobyčejně velký počet návrhů na zřízení meteorologické centrály Československé republiky a různost těchto návrhů hlavně pokud se týče otázky kompetence jednotlivých ministerstev (školství a národní osvěty, zemědělství, veřejných prací a národní obrany).

Podavatel dotazu podal Národnímu shromáždění již dne 10. února tohoto roku v této věci návrh (*Tisk č. 493*), který projednán byl v kulturním výboru.

Také profesor meteorologie na české universitě, profesor Stanislav Hanzlík, upozornil již v polovici listopadu roku 1918 na důležitost organizace meteorologické služby, zvláště v přechodné době, a podal návrh, aby byl za tím účelem povolán do Prahy Dr. Rudolf Schneider, jako Čech, propuštěný adjunkt Centrálního ústavu meteorologického a geodynamického ve Vídni a docent meteorologie a klimatologie na české technice v Brně, neboť pouze on má na základě své 13leté činnosti na vídeňské centrále potřebnou způsobilost k organisování a vedení moderní meteorologické služby.

Analogický návrh podal koncem prosince minulého roku profesor Dr. František Nušl a žádal přidělení Dra. Rudolfa Schneidera k pražské hvězdárně, aby tam organisoval státní meteorologickou službu.

Z toho všeho je patrné, že povolání činitelové starali se v čas, aby česká meteorologie přišla do povolaných rukou. Není tedy jejich vinou, že ve skutečnosti se věc brala podstatně jinou cestou, kterou nutno stručně vylíčiti:

Veškerá meteorologická služba v Čechách, na Moravě a ve Slezsku byla soustředěna až do převratu v bývalém c. k. *Centrálním ústavu pro meteorologii a geodynamiku* ve Vídni, k němuž byla za války těsně připojena vojenská meteorologická služba. Jejím správcem byl k vojenské službě povolán meteorologický odborník, adjunkt ústavu, setník docent Dr. Alois Wagner.

Po převratu, začátkem listopadu roku 1918, převzal v naší republice vojenskou meteorologickou službu praporčík Ing. agr. Jan Urban, který byl tehdy přidělen jako pomocná síla k pilotovací stanici, zřízené při německé hvězdárně pražské. Praporčík Urban, byv pověřen organizací vojenské meteorologické služby, soustředil na hvězdárně pozorování telegrafujících stanic, která byla dříve oznamována centrálnímu meteorologickému ústavu ve Vídni pro účely civilní a vojenské meteorologické služby.

Poněvadž vojenská meteorologická služba souvisela vždy nerozlučně s civilní sítí pozorovací, která jí byla základem, je pochopitelné, že činnost praporčíka Urbana dotkla se celé pozorovací sítě v Československé republice. Úspěchy organizace vojenské meteorologické služby v Československé republice na tomto místě posuzovati nehodláme, musíme však jako v první řadě povolání odborníci poukázati opětovně s důrazem na to, že vliv nynější správy vojenské meteorologické služby na organizaci a činnost civilní meteorologické stanice není nikterak prospěšný a působí dokonce rozkladně. Nestalo se pranic pro řádné převedení civilní meteorologické sítě, která byla a je základem každé, tedy i vojenské meteorologické služby.

Pozorovatelé, kteří z pouhé ochoty namnoze po desetiletí vykonávali svoji obtížnou službu, byli z Prahy anonymními telegramy komandováni, aniž věděli, kdo jejich ochotou disponuje. Jsou mezi nimi četní zástupci inteligence, kteří dříve nebyli zvyklí takovému tónu. Že tato okolnost nezvýšila jejich chuť k pozorování, jest pochopitelné. Podivným dojmem působily dopisy, kterými se ptali pozorovatelé z naší republiky ve vídeňské centrále, kde vlastně ta nová centrála v Praze je, na koho se mají obracet s žádostmi o přístroje, tiskopisy a dotazy, zda převzala táž závazky vídeňské centrály apod.

Bylo jim sice později z Prahy sdělováno, že meteorologická stanice leteckého sboru převzala veškerá práva i povinnosti meteorologické centrály ve Vídni a v Budapešti, tvrzení to zůstalo však do dnes jednostrannou útěchou. Není tedy divu, že asi ze sto bývalých stanic v zemích sudetských pouze devět jich

zasílá svá pozorování centrále v Praze! Co se s pozorováním ostatních stanic děje, nebylo se možno dozvědět.

Náhodou zvěděl dr. Rudolf Schneider, že ještě v dubnu a květnu posílalo do Vídně asi 50 stanic svoje pozorování! To zajisté charakterisuje s dostatek důvěru stanic v novou centrálu, nad kterou odborníci světového jména povážlivě hlavou kroutí, tím více, když bylo z Prahy dne 13. května 1919 oznámeno:

„doch wird das ganze Beobachtungs material aller Stationen, die bisher ihre Beobachtungen nach Wien gesendet haben, durch die Anstalt »Meteor Prag« gesammelt, die an der Sternwarte im Klemm entnimmt durch das Min. f. Landesverteidigung nach französischen Muster errichtet wurde und die Verantwortung für einzelne Stationen und die Fürsorge um deren ungestörte Tätigkeit im Interesse der Wissenschaft übernommen hat“!!

Ve skutečnosti dostalo se stanicím kromě slibů jen překladu tiskopisů na zanášení pozorování s několika elementárními chybami takového rázu, že diskreditují kvalifikaci správce „provisorí meteorologické centrály“. Nebylo postaráno se o to, aby nikde nebyla přerušena pozorování a také na příklad pro udržení mnoholeté pozorovací sítě bouřek se vůbec nic nestalo, což není divu, když pražskému „ústavu“ její existence ani známa nebyla!

Tato a podobná opomenutí znamenají velikou, nenahraditelnou a každým dnem rostoucí ztrátu vědeckého a pro praksi velmi cenného materiálu naší republiky. Vysvětlují se jednoduše tím, že ti, jimž byla po převratu svěřena organizace vojenské meteorologické služby, nebyli vůbec seznámeni s úkoly a agendou „centrálního ústavu“, která podle jejich činnosti patrně jen spočívá v přijímání meteorologických depeší a jejich zanášení bez kritiky do mapy!

Dle sdělení správy bývalé rakouské vojenské meteorologické služby byl praporčík Jan Urban, povoláním agrikulturní inženýr, vycvičen teprve v roce 1916 pouze po 48 (čtyřicet osm) dní jako pomocná meteorologická síla a potom přidělen k pilotovací stanici v Albánsku, kde se zabýval botanickými studii. Později byl na svoji žádost přeložen do Prahy, aby tam mohl dokončit disertaci o botanickém tématu.

Do služeb polní meteorologie nebyl povolán jako odborník a nebyl také za takového považován a jako takový zaměstnán. V centrále vojenské ani civilní zaměstnán nebyl a neznal tudíž její agendu a organizaci. Z toho je patrné, že nebyl kvalifikován ani pro organizaci a vedení jak vojenské, tak civilní meteorologické centrály.

Odborníci našich spojenců by se zajisté energicky ohradili, kdyby poznali panem Urbanem po francouzském vzoru zřízený a vedený ústav. Diskreditovali jsme se před vědeckou Vídni a budeme se diskreditovati na poli meteorologie i před svými spojenci, nebude-li v brzku zjednána náprava v našich intencích.

Následky tohoto již po 8 měsíců trvajících provisoria budou – jak svrchu zmíněno – z velké části nenapravitelné. Pro vědu bude to ztráta materiálu a přerušení dlouholetých pozorování, jichž cenu jen odborník dovede posouditi. Budoucí ústav převezme desorganizovanou síť s pozorovateli, kteří následkem nedostatečného porozumění a podpory ztratili zájem na věci.

Není divné, že nahoře zmíněné kvalifikaci velitele československé vojenské meteorologické služby odpovídá i stav prací meteorologické centrály. Jako příklad uvádíme synoptické mapy povětrnosti, které se v centrále kreslí jako základ prognosy. Tabulky, podle kterých se barometrické údaje pro tyto mapy přepočítávají na hladinu moře, byly vypočteny na nedostatečných, ba pro většiny výšky nadmořské chybných základech. Tlak stanic zanášá se na desetiny milimetrů, nedbá se však, že tlakoměry na stanicích mají opravy až 2 mm. A s tímto materiálem se kreslí isobary nad naší republikou!

Podobné poměry by se v bývalém Rakousku nebyly udržely ani 24 hodin! Tam pověřila vojenská služba skutečně odborníky organizací a vedením vojenské meteorologické služby; byl to v meteorologickém světě známý odborník, profesor vídeňské university Dr. F. M. Exner, pozdější ředitel centrálního meteorologického ústavu, po něm pak adjunktka téhož ústavu, Dr. A. Wagnera. Civilní meteorologický ústav zůstal základem a řídicím orgánem i vojenské meteorologické služby. Soustřeďoval sám všechna pozorování, zpracovával je a dával k dispozici pro vojenské účely. Také ve vojenské službě meteorologické byli na vedoucích místech zaměstnání jen meteorologičtí odborníci (asistenti a adjunkti meteorologických ústavů, Dr. Pernter, Dr. Myrbach, Dr. Hopfner, Dr. Škreb, a jiní), anebo aspoň síly delší dobu pro službu na centrále ať civilní nebo vojenské pod vědeckým dozorem vycvičené.

Měla by tedy i meteorologická služba našeho leteckého sboru býti postavena na pevnější základy tím, že se podřídí po vědecké stránce dohledu skutečných odborníků, byť civilním, poněvadž naše republika nemá tímto dnem vojáka meteorologa.

Jsme si vědomi velikého významu meteorologie a zvláště aerologie ve vojenství, musíme se však ohraditi proti domněnce u nás šířené, jakoby všude a zvláště ve Francii byla celá meteorologie, zvláště výkonná, vojenskou. (Tato domněnka jde tak daleko, že ministerstvo zemědělství navrhlo, aby celá aerologie a prognosa byla vložena v naší republice do vojenských rukou, zařízení to, kterého ani pruský militarismus neznal!! Zdá se, že návrh ten vycházel z nesprávného předpokladu – že aerologie záleží jen v pilotování.)

Není-li tento názor šířen tendenčně, pak se vysvětluje tím, že osoby, které jej zastávají, neznají jiné meteorologie, nežli vojenské! Vždyť ani pan velitel prozatímního centrálního ústavu, byv vyslán dle svých slov jako zástupce „meteorologie“ ještě se 4 „meteorology“ (skuteční odborníci vysokoškolské mezi nimi nebyli) na 8 (osm) týdnů do Paříže, nenavštívil tamního civilního meteorologického ústavu! Přes to však považuje se za povolání ohlížeti se po vědeckém personálu budoucího meteorologického ústavu a rozdělovati předem místa. Překvapuje, že mu také ministerstvem zemědělství svěřeno bylo opatření přístrojů pro observatoř ve Staré Ďale na Slovensku, jakož i vzorků meteorologických přístrojů a povoleno bylo 3 000.- K (tři tisíce) na dodatečné vyúčtování.

Z uvedených fakt vychází, že jak civilní, tak vojenská meteorologie přišla v Československé republice do rukou, do nichž nepatří. Na odborníky to dělá dojem hry na centrální meteorologický ústav pod rouškou vojenské meteorologické služby.

Všechny poukazy a stesky odborníků na tyto neudržitelné poměry a toho se týkající podání ministerstva školství a národní osvěty, ministerstvu národní obrany zůstala dodnes bez výsledku a odpovědi.

Podepsaní se táží:

1. Jsou panu ministru národní obrany známy neudržitelné poměry české meteorologie, reprezentované ještě dnes provisorně vojenskou *Meteorologickou stanicí leteckého sboru (při hvězdárně v Praze)*?

2. Jest pan ministr ochoten dáti vyšetřiti, kým a na základě jaké kvalifikace byl praporčík Jan Urban pověřen vedením vojenské meteorologické služby v Československé republice? Je tato kvalifikace podle názoru pana ministra dostatečnou a je na jejím základě pan Urban způsobilým zastupovati též ministerstvo Národní obrany v otázkách, týkajících se vojenské meteorologie?

3. Jest pan ministr ochoten naříditi, aby tato stanice, dnes řízená silami pro vedení jakékoliv *centrály* nekvalifikovanými, odevzdala veškerou agendu příslušející *centrálnímu ústavu* do rukou odborníků?

4. Poněvadž nemáme českých vojenských meteorologů, kteří by byli způsobilí k vedení vojenské meteorologické služby, jest pan ministr ochoten v zájmu republiky naříditi, aby také i vojenská meteorologická služba přišla pod dozor skutečných odborníků, jako je tomu ve všech státech?

5. Jest pan ministr Národní obrany ochoten urychlití vyjádření ministerstva jemu svěřeného, aby konečně na základě vota (*slibu*) Národního shromáždění mohl býti zřízen Státní ústřední ústav meteorologický?

V Praze 24. června 1919

Dr. B. Němec, Dr. Herben, Ing. Bečka, Dr. Vaněk, G. Navrátil, Nohel, Dr. Jar. Brabec, Mattuš, Dr. Hajn, Ing. O. Nekvasil, Sís, Bob. Fischer, V. Rebš, Dr. Syllaba, St. K. Sokol, Dr. Lukavský, Dr. Matoušek, Dr. Franta, Viková-Kunětická, J. Král, Dr. Mareš, Dr. Schieszl, Petrovický.



Příloha č. 7

ZASEDÁNÍ NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ ČESKOSLOVENSKÉHO R. 1919

Tisk 1627

Odpověď
ministra národní obrany
na dotaz člena Národního shromáždění Dra B. Němce a soudruhů

(tisk č. 1224)

o vojenské meteorologické stanici v Praze

K dotazu dovoluji si odpovědětí tímto vysvětlením:

Po převratu, kdy sešli se důstojníci bývalého rakouského sboru leteckého, aby zorganizovali letecký sbor pro čs. republiku, ujal se každý práce v oboru, v němž pracoval v době války.

V dotaze jmenovaný praporčík Urban byl tehdy mezi důstojníky jediný meteorolog a byl proto ihned pověřen organizací meteorologické služby pro letecký sbor. Když se hlásili důstojníci další a jevila se potřeba jmenovati z nich velitele, bylo zjištěno, že důstojníci, resp. jednoroční dobrovolníci Češi měli vesměs přibližně stejnou dobu služební u meteorologických stanic vojenských.

Bylo z nich rozhodnuto pro praporčíka inženýra Urbana, který se mohl prokázat jako jediný z důstojníků vysvědčením z meteorologie na vysoké škole technické s prospěchem výborným, byl v letech 1910/11 demonstrátorem při stolici meteorologické na technice, zúčastnil se činně kontrolních prací vědeckých při vídeňské vojenské centrále meteorologické a byl čtyři měsíce před převratem přidělen pilotní stanici v Praze. Z těchto důvodů, jež osvědčují i jeho kvalifikaci, byly mu svěřeny velení i organizace vojenské meteorologické služby letecké.

První, co praporčík Urban podnikl, bylo, že se obrátil se žádostí o poradu na universitního profesora meteorologie, ředitele meteorologického ústavu na Karlově a správce meteorologické stanice na Petříně, pana profesora Stanislava Hanzlíka, tedy jistě činitele nejkompetentnějšího. Navštívil jej třikrát počátkem listopadu minulého roku, vylíčil mu situaci i potřeby vojenské meteorologie letecké se žádostí o pomoc a součinnost institucí civilních. Než pan profesor prohlásil, že není informován, a projevil názor, aby vojenské potřeby v tomto oboru si obstarávala vojenská správa sama.

Co se týče p. Dra. Schneidera, přijel 27. listopadu do Prahy na popud, inspirovaný právě velitelem vojenské meteorologické služby, který referoval panu profesoru Nušlovi a továrníku Fričovi jako odborníkům o výsledku vyjednávání s panem profesorem Hanzlíkem a navrhol jim, aby p. Dr. Schneider byl povolán do Prahy. K jejich výzvě skutečně přijel a navštívil též leteckou meteorologickou stanici v Klementinu, avšak již

po třech dnech se vrátil do Vídně, byv pověřen ministerským presidiem likvidací všech vědeckých ústavů ve Vídni a vrátil se až v květnu.

Zařízení meteorologické služby letecké nestrpělo však odkladu a po svrchu uvedeném odmítnutí organizoval praporčík Urban vojenskou službu samostatně. Ovšem výsledkem této činnosti nebyl a také ani neměl a nemohl býti nějaký centrální ústav meteorologický, nýbrž pouze vojenská letecká stanice meteorologická.

K organizaci celé české meteorologie jsou povoláni činitelé, kteří jsou mimo ministerstvo mnou vedené. Zda-li a jak tato organizace byla provedena, nepřísluší mi pozorovati. Úkolu svého zhostil se praporčík Urban podle nejlepších sil. *Meteorologická stanice leteckého sboru* skutečně uvedena byla rychle v život a zahájila práci; toho důkazem uvádím: když přišel z Paříže dotaz se žádostí o meteorologické zprávy z Prahy, obrátil se pan profesor Hanzlík na *meteorologickou stanici leteckého sboru* a ta po dohodě s ním dotaz vyřídila a od té doby zprávy do Paříže zasílá.

Brala-li se snad organizace meteorologické služby povšechně jinou cestou, než jak si povolání činitelé přáli, nelze proto činiti výtek orgánům ministerstva národní obrany. Na civilní meteorologickou stanici – tím je asi v dotaze míněn meteorologický ústav české university na Karlově – nemohla činnost meteorologické stanice letecké míti vlivů rušivých, neboť obě instituce nebyly pohříchu v pražádném spojení.

Meteorologická stanice letecká, jak již řečeno, necítla se kompetentní organizovati veškerou službu meteorologickou a dávala si pouze zasílati zprávy pro letectví důležité, stanicemi, jež telegrafovaly. Výzva na tyto stanice – skoncentrováno 20 stanic – nebyla nikdy anonymní, nýbrž byla podepsána a opatřena číslem jednacím.

Jak v dotaze správně uvedeno, meteorologická pozorování na civilních stanicích buď vůbec nehonoranými, aneb jen nepatrně honoranými inteligenty jsou obtížnou a odpovědnou službou, uvažujeme-li i o službě noční a permanentní, i navrhuje proto meteorologická stanice letecká, aby tato místa, pokud jsou pro vojenskou leteckou meteorologii

důležitá, byla obsazena vycvičenými k tomu invalidy. Co se toho týče, bylo psáno vždy s největší zdvořilostí a dotčené kopie mohou být předloženy.

Že meteorologická stanice leteckého sboru převzala veškerá práva a povinnosti meteorologického ústavu ve Vídni a Budapešti, oznámeno bylo pouze stanicím v Opavě, Milešovicích, Oravském Podzámku, Přerově, Košicích a Německém Brodě. Samozřejmě se to vztahovalo pouze na stanice, s nimiž meteorologická stanice letecká byla ve spojení, kterých potřebovala. A pokud se stanice meteorologické na meteorologickou stanici leteckého sboru obrátily stran přidělu materiálu apod., bylo jim vyhověno podle možnosti. Stran peněžitých odměn, které byly jednotlivým stanicím vypláceny, je jednání v chodu.

Z uvedeného jeví se býti zcela přirozeným, že ze stanic v zemích koruny české pouze 13 zasílá svá pozorování (nikoliv 9) letecké stanice meteorologické v Praze. Co se s pozorováním ostatních stanic děje, o tom mohl by podati zprávu snad meteorologický ústav univerzitní, do jehož kompetence civilní meteorologie spadá, a který ji zajisté po převratu organizoval.

Jako v každém odvětví, i zde bylo použito starých šablon rakouských, spěšně do češtiny přeložených (pouze litografie) a vytčené chyby jsou rázu docela podružného. Letecká stanice meteorologická bude povděčna, až se jí dostane oficiálních tiskopisů. Pokládala za svou povinnost v přechodné době opatřiti aspoň, byť i neúplně vyhovující prozatímní tiskopisy české pro službu.

Existence dosavadní sítě bouřek je stanici známa, ale u těchto stanic zavedená hlášení písemná nemají pro svou zdoluhavost pro letectví praktické ceny, nebylo na ni reflektováno a k nutné organizaci bouřkových pozorovacích stanic bude přikročeno při úpravě vlastní sítě telefonní a telegrafní pro službu meteorologickou. Doufám tedy, je nyní zcela jasno, že v rámci ministerstva národní obrany nefunguje žádná meteorologická centrála, nýbrž pouze meteorologická stanice leteckého sboru.

Za upozornění stran oprav tlakoměrů vzdávám povinný dík a byly již vyžádány tyto opravy, jakož i přepočítací tabulky na hladinu moře. Podobná nedopatření stávají se i jiným uznaným pracovníkům.

Byl jsem si vědom nedostatečnosti dosavadní vojenské organizace meteorologické, a proto jsem schválil vyslání praporčíka Urbana do Francie ke studiu vojenské meteorologie. Ve Francii je meteorologie totiž rozdělena na vojenskou, civilní a službu námořní. Není u nás z vojenských kruhů šířen žádný jiný názor, než aby ta část meteorologické služby, která je důležitá pro vojsko, byla v rukou vojenských pro neodvislost a bezvadné fungování permanentní služby i noční následkem vojenské disciplíny personálu pozorovatelského.

Praporčík Urban byl pověřen studiem vojenské meteorologie, a proto nevstoupil ve styk s civilní službou. Kdyby poměry ve Francii byly dovolily, byl by i civilní meteorologickou službu již ze zájmu o věc navštívil, bohužel, nebylo mu možno tento úmysl uskutečnit. Proto navštívil vedle nejnmutnějších zařízení pouze meteorologickou observatoř pařížskou, kde pracoval náš hrdina gen. Dr. Štefánik a odborné závody s přístroji a potřebami pro službu meteorologickou: *Richard, Thunelot, Pellin a Naudet*.

Stanice naše nevznášá dosud nároku na název „*po francouzském vzoru řízený a vedený ústav*“, avšak musím důraz položit na to, že nikterak nás nediskretuje před cizinou. Naopak klíč vojenské meteorologické služby francouzské

ze dne 1. května 1919, odstavec C uvádí, že Madrid a Praha jsou první stanice, pracující pravidelně pro mezinárodní službu. Meteorologická stanice leteckého sboru bude po zřízení projektovaných Československých ústavů pro meteorologii a hydrologii, jakož i jejich ústředí samozřejmě pracovat v nejužší součinnosti se jmenovanými ústavu. Že doposud pracovala více méně samostatně, není její vinou. Budoucí definitivní ústav ústřední převezme s leteckou meteorologickou stanicí síť 20 stanic, které jsou organizovány v poměru k daným prostředkům a silám zcela uspokojivě. Ostatní stanice civilní převezme, pakliže se o ně dosud nikdo nestaral, v tom stavu, v jakém je bývalé Rakousko zanechalo.

K odstavci dotazu, který se zmiňuje o observatoři ve Staré Ďale na Slovensku, podal mi pan ministr zemědělství toto vysvětlení. Meteorologická observatoř ve Staré Ďale na Slovensku byla obsazena vojensky za vedení praporčíka Ing. agr. Urbana. V Uhrách podléhají ústavy meteorologické ministerstvu orby, a proto z Francie navrátnivší se praporčík Urban hlásil potřebu, opatřiti registrační pásky pro samozapisující přístroje na této stanici ministerstvu zemědělství.

Jelikož praporčík Urban byl delegován ministrem národní obrany k úkolům vojenské meteorologie do Paříže a jedině tam bylo možno dostati pásky registrační, byl mu nákup v Paříži svěřen a dožádán, aby při této příležitosti opatřil vzorky různých přístrojů meteorologických v Paříži pro výzkumné ústavy zemědělské, ježto pravděpodobně i v budoucnosti budeme nuceni z Paříže přístroje ty si opatřovati. Nyní naskytla se příležitost, abychom nákupem vzorků aviatickou expedicí opatřili si názor o vyráběných tam přístrojích a jejich ceně. K tomu účelu povolena byla záloha 3 000 K, jež dodatečně bude vyúčtována. Ministerstvo zemědělství mělo při tom zcela věcný zájem a ne zájem osobní.

Tím vyčerpal jsem podstatně veškerou látku v dotaze uvedenou. Mohu ubezpečiti pány tazatele, že práce letecké stanice meteorologické za řízení praporčíka Urbana jsou prováděny v duchu vojenských potřeb Československého leteckého sboru, což vysvitá z toho, že u jeho představeného, velitele technické správy leteckého sboru, nebyly dodnes podány stížnosti proti způsobu vykonávání povětrnostní služby. O více v daném případě nejde. Jest tudíž praporčík Ing. Urban se zřetelem na svou kvalifikaci odbornou i prakticky osvědčenou zcela na svém místě.

Na základě usnesení meziministerské konference 10. května a 9. července 1919, pánům interestům jistě známého, bude při ministerstvu národní obrany vybudován Ústav pro užitou aerologii a vojenskou službu meteorologickou. Civilní služba bude potom representována Ústavem pro vědecké bádání a prognosu při ministerstvu školství. Samozřejmě budou jí dány došlé nám zprávy zdejší i cizí k dispozici.

K poslednímu odstavci dotazu poznamenávám ještě, že citovaný v něm akt vyřídila meteorologická letecká stanice více než měsíc před podáním dotazu, dne 13. května pod č. j. 245, načež odeslán byl technickým odborem pod č. j. 23.303-IV-3 Vrchnímu vojenskému velitelství Československých vojsk, aby jej posoudilo. Když byl podán dotaz, nařídil jsem věc urychleně vyříditi. Doufám, že odpověď tato pány tazatele uspokojí.

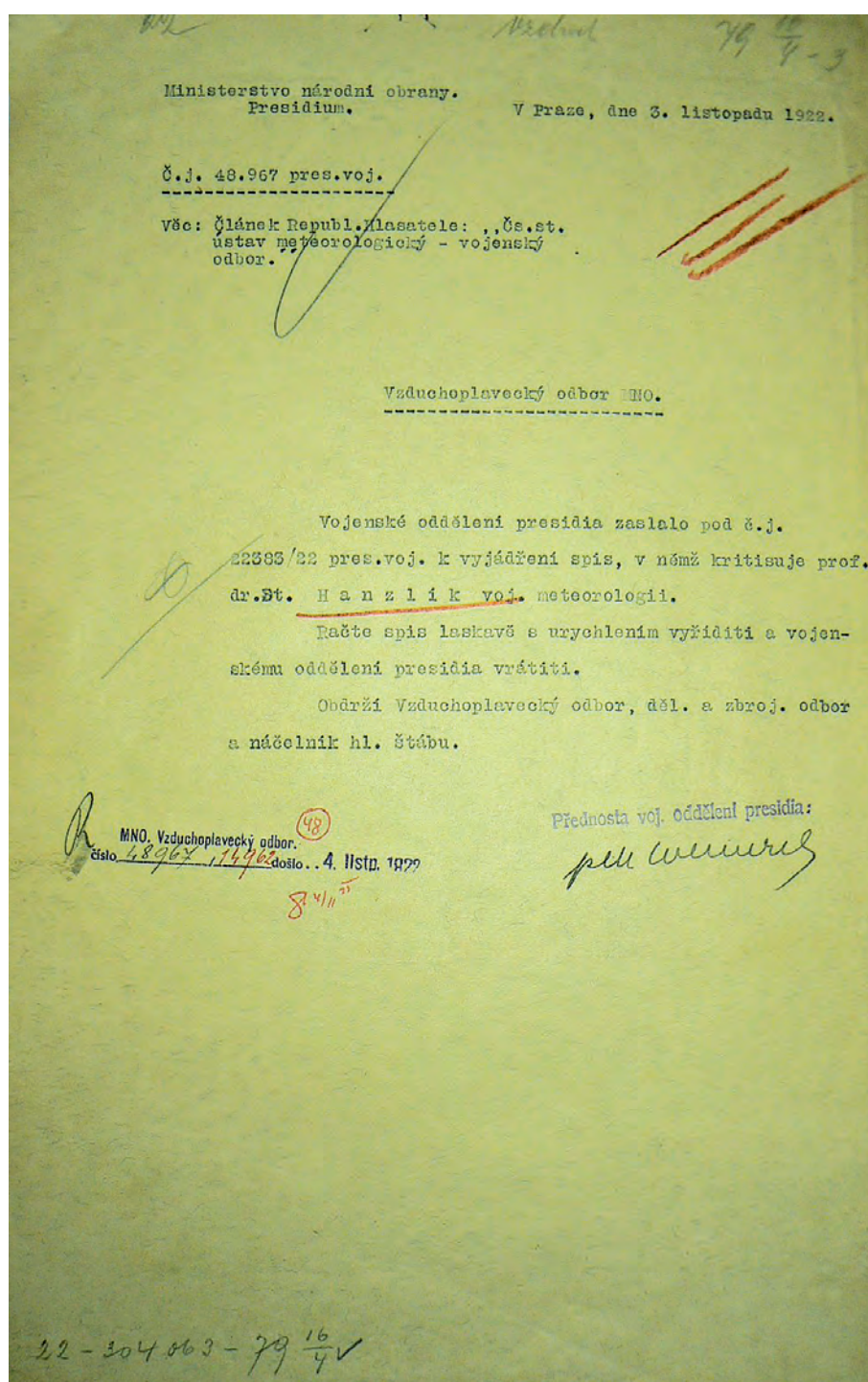
V Praze 17. září 1919

Ministr národní obrany
Václav Klobuč v. r.



Příloha č. 8

FOTOKOPIE PŘEPISU STÍŽNOSTI PROFESORA PHDR. STANISLAVA HANZLÍKA ZASLANÉ MNO



Opis.

V Praze, dne 5. srpna 1922.

Ministerstvu národní obrany

v P r a z e . .

Četl jsem v novinách o kursech, které pořádalo ministerstvo veřejných prací pro piloty veřejné dopravy ve dnech od 24. do 30. července t.r. O meteorologii přednášel major B. Vipler, referent pro meteorologii při ministerstvu národní obrany. Týž jak mi bylo sděleno v ministerstvu veřejných prací, byl pověřen dokonce ředitelstvím oněch kursů. Jako zástupce meteorologie a klimatologie na universitě Karlově dovoluji si upozorniti na kvalifikaci majora Viplera k takovýmto přednáškám. Považuji jej za osobu neschopnou k přednáškám o meteorologii a také k tomu, aby byl referentem pro tuto nauku v ministerstvu národní obrany.

Tento svůj úsudek o něm popírám tím, že jsem byl examinatorem při jeho rigorosu z meteorologie, geografie, geologie a mineralogie / dalšími examinatory byli pp. prof. Pošta, Švampera a Slavík /. Zkoušel jsem ho pět čtvrtí hodiny, které mi byly k tomu určeny. Prohlašuji, že jeho vědomosti z meteorologie a klimatologie jsou naprosto nedostatečné. Pan kapitán Vipler nedovedl zodpověděti ani elementárních otázek, ku kterým jsem musel vzíti útočiště, nečekávaje tak nízké úrovně jeho vědomostí. Důvod proč jsem mu dal vzdor tomu známku dostatečnou byl jen ten, že byl oděn v legionářskou uniformu. Jeho disertační práce, kompilace o klimatických poměrech jižního Ruska, byla zpracována velmi chabě. Tím mi byla ponejprve poskytnuta příležitost poznati jeho vědeckou schopnost pro místo které zastává jako referent MNO. pro meteorologii a užasl jsem nad jeho troufalostí, když jsem četl v novinách, že byl pověřen

výše zmíněnými přednáškami. Přihlásil jsem se proto jako posluchač přednášek, abych poznal zdali se snad pan major později něčemu z meteorologie přiučil. Přednášky které jsem slyšel, byly však bezobsažné, přeházené povídání bez hlavy a paty. Nebylo by divu, kdyby vzkudily v posluchačích klamný dojem o podřadném významu meteorologie v letectví. Jeho přednášky kontrastovaly nápadně s věcným a důkladně připraveným přednesem ostatních lektorů. Pana majora Viplera neomlouvají jeho úvodní slova, že bude přednáseti elementárně. Kdo elementárně přednáší, musí mít vědecký základ a toho pan major Vipler dosud naprosto postrádá. Postrádá-li základů všeobecné meteorologie, jest pochopitelné, že jest pro něho nedostupnou i obtížnou kapitolu její, tak zvaná letecká meteorologie již z toho důvodu, že její ovládnutí předpokládá předběžné vzdělání v oboru fyziky jako hlavního předmětu. Pan major Vipler však studoval na universitě zeměpis, který jest pomocnou vědou pro klimatologii, nikdy však pro meteorologii - fyziku atmosféry.

Na základě toho co jsem slyšel v přednáškách pochybuji také vážně o jeho zkušenostech v letectví v Rusku. V této nedůvěře mne hlavně podporuje zvěst, které se mi donesla / mohu uvésti svědka/, že se vydával v Rusku za něho asistenta, což prohlašuji za odvážnou lež. Mám obavu, že snad s tím souvisí také jeho jmenování referentem pro meteorologii při MNO.

Jest s politování, že v naší armádě jest referentem pro nauku ve vojenství nyní tak důležitou důstojník tak nedostatečně odborné kvalifikace. Na tyto a podobné poměry bylo upozorněno již několikrát, ku př. dotazem člena N.S. Dra B. Němce a soudruhů / tisk č. 1224 z roku 1919/ na který byla dána tiskem č. 1627 nedostačující odpověď.

Že tyto závažné poměry ve vojenské meteorologii nenatropily dosud více škod, děkuje tato jen tomu, že souvisí částečně se státním ústavem meteorologickým, kde čerpá své poučení, jedná-li se o odborné otázky. Na venek ovšem vojenská meteorologie spoluprací s ústavem zapře jak dokázala loňská letecká výstava, kde vystavovala úplně odděleně, což i panu presidentovi bylo nápadné.

./.

Navštívil jsem také tuto výstavu, abych si učinil představu o vědeckém niveau naší vojenské meteorologie. Navštívil-li výstavu nějaký cizí odborník, pak jest vojenská meteorologie blamována před cizinou, což by se konce konců mohlo svésti na učitele meteorologie na universitách v naší republice. Obrázky a diagramy na výstavě byly dvojího druhu : některé prozrazovaly svůj původ v pokynech a návodech ze státního meteorologického ústavu ; jiné však a celá úprava výstavy prozrazovaly svou jarmareční, vždy nedůstojnou reklamu, že vojenská meteorologie má dobré kresliče a náladové malíře, nikoliv však vážné meteorology, kteří kráčejí s duchem času.

Je na smůtě, že podobní „ odborníci “ nemohou mítí také správného úsudku o potřebách vojenské meteorologie a tedy i kvalifikace ku sestavování rozpočtu a tím méně ku účelnému užití peněz rozpočten povolených. Tato okolnost jest zajisté za hospodářské situace republiky velice závažnou.

Stejně upírám dnešním důstojníkům vojenské meteorologie kvalifikaci k vyučování a zkoušení v kursech, k jichž vedení - jak jsem se dozvěděl - státní ústav meteorologický marně doporučoval svého asistenta. V Americe ku vedení takovýchto kursů byl vojenskou správou povolán profesor Harvardské university R.DeC. Ward.

Také v anglické armádě jsou docela jiné poměry. Věci týkající se užití meteorologie ve vojenství vede tam v Meteorological Office Lieutenant Colonel Dr. E. Gold. Poznal jsem ho osobně i jeho směr práce v meteorologii. Je to osoba známá ve vědeckém světě meteorologickém. Také v Rakousku i v Německu bylo vedení vojenské povětrnostní služby svěřeno - zajisté ne na její škodu - skutečně odborně vzdělaným silám, jako byli : univ. prof. Dr. Exner, docent Dr. Wagner, Dr. Roschkott, Prof. Schmauss aj.

Považoval jsem v zájmu věci za svou povinnost upozorniti ministerstvo národní obrany a ministerstvo veřejných prací na

. / .

kvalifikaci pana majora Viplera ku úřadu a funkcím mu svěřova-
ným: Prohlašuji, že toho nečiním z nějaké stranické zaujatosti
a že jsem prost všech politických zájmů.

Dr. Stanislav Hanzlík, v.r.
profesor meteorologie a klimatologie
na universitě Karlově.

Za správnost opisu :

Stanislav



Příloha č. 9

DOSLOVNÝ PŘEPIS ZÁPISŮ Z JEDNÁNÍ ZÁJMOVÉ KOMISE PORADNÍHO SBORU VOJENSKÉHO VZDUCHOPLAVECKÉHO STUDIJNÍHO ÚSTAVU PRO VÝZKUMY ATMOSFÉRIKÉ ZE DNE 28. DUBNA A 26. KVĚTNA 1923

Ustavení zájmové komise poradního sboru VVSÚ pro výzkumy atmosferické

Dne 28. dubna t. r. svolána byla ustavující se schůze zájmové komise porad. sboru pro výzkumy atmosferické. Zřízení její usneseno bylo na plenární schůzi poradního sboru dne 9. listopadu m. r.

Jednání byly přítomni: Dr. Schneider, ředitel Čs. státního ústavu meteorologického v Praze, Dr. Swoboda, asistent téhož ústavu, pplk. Dr. Vipler, meteorolog. ref. vzduchoplaveckého odboru MNO, kpt. Ing. Javůrek, zást. vel. vojenského odboru Čs. státního ústavu meteorologického v Praze a kpt. Ing. Liška v zastoupení pplk. Lešovského, přednosty oddělení zvláštních bojových prostředků, dělostřeleckého a zbrojního odboru MNO. Za ústav:

škpt. Dr. Ing. Bucháček, přednosta ústavu a škpt. Kopecký, jako zapisovatel.

Program jednání:

1. Volba předsedy komise.
2. Celková rozprava o pracovním programu komise a meteorologické sekce.
3. Zaujetí stanoviska k zamýšlenému zrušení vojenského odboru Čs. státního meteorolog. ústavu v Praze a jeho včlenění do meteorolog. sekce ústavu a tím k změně stanov Čs. ústavu státního meteorologického v Praze, schválených vnesením ministerstva školství a národ. osvěty čj. 580 n. o. ze dne 14. ledna 1920 dle rozhodnutí ministerské rady ze dne 9. prosince 1919, čj. 26.314.

Schůzi zahájil jednatel porad. sboru VVSÚ škpt. Dr. Ing. Bucháček přivítáním přítomných a přikročeno ihned k provedení prvního bodu programu.

Předsedou komise zvolen byl jednohlasně na návrh pplk. Dr. Viplera Dr. Schneider, řed. Čs. státního meteorolog. ústavu v Praze, který volbu přijal a převzal další řízení schůze.

Dr. Schneider předčítá Dr. Swobodou vypracovaný interní jednací řád komise, který po doplnění se přijímá.

Přikročeno dále k rozpravě o úkolech meteorologické sekce VVSÚ.

Předseda Dr. Schneider předčítá nástin příštích úkolů meteorologické sekce ústavu.

Tyto se vztahují na:

- A. Aerologické studium zahrnující v sobě:
 1. čistou aerologii, pozůstávající z části teoretické tj. fyziky (meteorologie a klimatologie) volné atmosféry a z části methodické tj. aerologické techniky,

2. užitou aerologii k účelům vojenského letectví, dělostřelectva a plynové služby.

- B. Provádění aerologických výstupů letadly a balony.
- C. Vypracování organizačních a administrativních návrhů týkajících se povětrnostní služby a to: pro celkové studijní účely aerologické, pro zvláštní studijní účely letecké, dělostřelecké a plynové služby.
- D. Pořádání vyšších odborných běhů aerologických pro vojenský povětrnostní personál.
- E. Aerologický výcvik vojska (mimo personál voj. pov. služby) a to využití aerologických zkušeností a měření pro: letectvo, dělostřelectvo a plynovou službu.
- F. Spolupráce při vypracování služebních předpisů aerologické služby.
- G. Správa technického materiálu, jeho evidence, přezkoušení a provádění oprav.

Přednesená působnost meteorolog. sekce VVSÚ byla schválena, kpt. Liška se dotazuje, jaké stanovisko zaujímá státní met. ústav k zamýšlenému přičlenění dosavadního jeho vojenského odboru k VVSÚ.

Dr. Schneider prohlašuje, že jest sám toho mínění, že vojenský odbor patří do Voj. vzduchopl. studijního ústavu, jest však nutno v zájmu další práce stát. meteorologického ústavu, aby pro ústav i nadále zachovány byly jemu dosud přidělené pomocné vojenské síly a to dva telefonisté, dva pozorovatelé, dva kresličí a jedna ordonance, protože stát. meteorolog. ústav jest personálně velmi slabě dotován a odvoláním těchto zne-možnila by se další činnost.

Pplk. Dr. Vipler a škpt. Dr. Ing. Bucháček prohlašují, že v tomto směru nemusí míti státní meteorologický ústav obavy vzhledem k tomu, že oba ústavy budou se ve svých pracích podporovati a doplňovati, bude možné, aby Voj. vzduchoplavecký studijní ústav vždy potřebné pomocné síly dal státnímu ústavu k dispozici ze stávajícího počtu 60 mužů ústavu.

Předseda předkládá směrnice pro vzájemnou spolupráci státního meteorolog. ústavu a Vojenského vzduchopl. studijního ústavu.

Směrnice tyto jsou:

1. Státní meteorolog. ústav poskytne na přání VVSÚ rady a posudky v otázkách vědeckých a technických.

2. VVSÚ umožní stát. meteorolog. ústavu, (jeho vědeckým silám) prováděti v jeho laboratořích a na letišti vědecká pozorování a měření.
3. Oba ústavy se dohodnou o dočasném, aneb trvalém vzájemném přidělení personálu.
4. Oba ústavy se dohodnou o vzájemném konání veškeré povětrnostní služby tak, aby práce jednoho ústavu byla doplňkem druhého a tyto se vzájemně nekřížily.
5. Výměna písemných, telegrafických (radiotelegrafických) pozorování.
6. Spolupráce při vypracování jednotných předpisů aerologické služby a zavedení přístrojů se zřetelem na mezinárodní předpisy.
7. Eventuelní vzájemné přidělení přístrojů.

Kpt. Liška upozorňuje na nutnost, aby vojenská správa ponechala si úplnou volnost v meteorologii, ježto potřeby vojenské správy jsou často velmi odlišné od civilní a služba více zakládá se na praxi, než-li na pouhých teoretických základech. Uvádí, jaké potíže měla v minulosti vojenská správa při zavádění určitých method měřických s civilními vědeckými činiteli.

Škpt. Dr. Ing. Bucháček k učiněnému dotazu prohlašuje, že není úmyslem, aby ústav obíral se výkonnou meteorologií, nýbrž jen úkoly čistě studijními. Výkonná meteorologie

civilní zůstane státnímu meteorologickému ústavu a soustředěna bude na letišti ve Kbelích dle dohody s min. veřejných prací. Výkonnou meteorologii vojenskou bude prováděti velitelství vojenské povětrnostní služby, stojící mimo met. ústav.

Pokud se týče úhrady nákladu za běžné denní telegrafické zprávy, sděluje Dr. Schneider, že ministerstvo pošt domáhá se nyní plného placení depeší a bude tudíž nutno, aby náklady tyto rozděleny byly mezi min. školství, veřej. prací a MNO, ježto zprávy tyto slouží společnému účelu.

Škpt. Dr. Ing. Bucháček jest toho názoru, že by snad bylo možné a výhodné vysílání zpráv koncentrovati ve VVSÚ, který bude míti svoji radiotelegr. stanici. Záležitost tato vyžadovati bude dalšího ještě projednání ve správní komisi VVSÚ, kde zastoupeno jest min. školství i min. pošt a telegrafů.

Pplk. Dr. Vipler podává výklad o postupu výcviku personálu pro povětrnostní službu a zprávu o výstavbě věže pro výkonnou meteorologii na letišti ve Kbelích, kterou postaví min. veřejných prací.

Škpt. Dr. Ing. Bucháček předčítá systemizovaný stav osob meteorol. sekce VVSÚ. Systemizace shledána vyhovující. Předkládá návrh správní budovy VVSÚ a celkovou výstavbu ústavu. V závěru žádá přítomné pány, aby do příští schůze připravili si návrhy na zaopatření nutných přístrojů pro ústav.

Doslovný přepis zápisu z jednání II. schůze zájmové komise poradního sboru Vojenského vzduchoplaveckého studijního ústavu pro výzkumy atmosférické ze dne 26. května 1923

Druhá schůze zájmové komise pro výzkumy atmosférické odbývala se dne 26. května t. r. o 10. hod v poradní místnosti vzduchoplaveckého odboru MNO za přítomnosti předsedy Dr. Schneidera, řed. Čs. stát. ústavu meteorologického v Praze, Dr. Swobody, asist. téhož ústavu, pplk. Lešovského, předn. odděl. zvláštních bojových prostředků dělostřeleckého a zbrojního odboru MNO, pplk. Dr. Bohdana Viplera, před. met. ref. vzduchopl. odboru MNO, škpt. Dr. Ing. Bucháčka, předn. VVSÚ, kpt. Ing. Javůrka, zást. vel. voj. odboru Čs. stát. ústavu meteorologického a kpt. Kučery, jako zapisovatele.

Po schválení zápisu minulé schůze přistoupeno k projednání druhého bodu programu a to objednání nutných přístrojů pro meteorologickou sekci VVSÚ. Dr. Schneider předčítá jím a Dr. Swobodou sestavený seznam přístrojů, tvořících nejn nutnější vypravení sekce k umožnění její vědecké činnosti.

Po podrobném přezkoušení účelnosti a nutnosti jednotlivých přístrojů a doplnění seznamu byl přečtený návrh jednoznačně přijat. Zdůrazněna nutnost podporovati domácí výrobu meteorologických přístrojů, hlavně vlhkoměrů, které k nám se dovážejí, ač potřeba jich jest zde značná. Bude úkolem meteorologické sekce VVSÚ akci tuto provésti a spolupracovati na zdokonalení stávajících typů.

Dr. Bucháček předčítá došlou žádost p. Dr. Mrkose, meteorologického konsumenta min. veřej. prací o zapůjčení přístrojů a pomocných sil k jeho vědeckému bádání atmosférických poměrů Tater. Rozhodnuto žádost doporučiti vzduchopl. odboru MNO k příznivému vyřízení, ježto ústav sám t. č. nemá ještě požadované přístroje. Rovněž usneseno vřele doporučiti MNO druhou žádost p. Dr. Mrkose o přijetí do služeb meteorologické sekce VVSÚ.



Příloha č. 10

SPIS MAJORA GŠT. KARLA JANOUŠKA ZE DNE 30. LEDNA 1928

1928 čj. 1700/38	MNO Ministerstvo národní obrany (letectví.)
----------------------------	---

27⁶² 7
V Chebu dne 30. ledna 1928.

Věc: Povětrnostní situace -
znázornění.-

Ministerstvu národní obrany

P R A H A .

K výnesu MNO čj. 3217-III./2. odd. 26 z 16./1.28 navrhuji:

Na vývěsní tabuli, na níž bude v měřítku 1:400.000 nakreslena mapa republiky se všemi vodními toky a s vyššími překážkami, budou zakresleny povětrnostní stanice. S použitím normálních značek ke kreslení map bude na této tabuli znázorněn dle stále docházejících zpráv /každou hodinu čerstvých/ detailní stav povětrnosti v republice. Mimo to bude tam vyznačeno zvláště a nápadně:

červeně:
----- množství nejnižších mraků v desetinných pokryté oblohy / 1,2 až 9,0 - znamená 1,2 ... 9,10/10 oblohy a výška nejnižších mraků v hektometrech / 3 .. 300m, 10.. 1000m, 20 .. 2000m/

žlutě:
----- viditelnost v km a sice z aviačské výškové viditelnost nejnižší / 0,2 .. 200m, 1 .. 1 km, 10 .. 10 km/.

slovně:
----- pohled na hory a do průsmyků.

Graficky a nebo v tabulce:
----- výškové větry.

Mimo to bude možno oblasti srážek, nízkých mraků, mlh a jiných nepříznivých činitelů vyznačiti barevným čárkováním.

Poněvadž terén má ohromný vliv na stav a vývoj povětrnosti a zejména na vznik místních - pro letectví velmi důležitých - komplikací, navrhuji, aby nad vývěsní tabuli byla pověšena plastická mapa republiky v tentéž měřítku 1: 400.000 avšak se značně přehnanými / 50 x až 100 x /. Prozatím nežli by bylo možno opatřiti tyto plastické mapy, bude nad vývěsní tabuli pověšena horečnická mapa republiky stejného měřítku.

27⁶²
7 - 1 ✓

Vývěsní tabule bude zatím umístěna na zdejším letišti / ve třetím mezistěnce, pilotní školy stíhací/ a definitivně v domku, který bude na letišti postaven k ohřívání vody, umývání a převlékání leteckého personálu. Při stavbě jeho bude dlužno s tímto použitím počítati.

Pro budoucnost navrhuji:

----- V pozorovatelském nebo zpravodajském síle, umístěném v budově velitelství učiliště a odpovídajícím ovými rozměry provozu na dotyčném letišti umístiti dobrý barograf / Richard velký/ anemograf Dines , vývěsní tabule k publikaci povětrnostních zpráv a sice mimo svrchu zmíněnou tabuli k zaznamenávání detailního stavu povětrnosti v republice, ještě druhou tabuli k zakreslování celkového stavu povětrnosti na mapě Evropy 1:4,000.000. V této mapě vyznačiti vždy nejčernější povětrnostní situaci a pod mapu vypsat její rozbor a pravděpodobný další vývoj povětrnosti - vše dle zpráv vlastní centrály /: státního meteor. ústavu:/. Obsažnost podkladních zpráv a zejména přesná analýsa a zprávná předpověď mohly by se při dobré organizaci státi piližem malodohodové a později třeba i středoevropské povětrnostní služby - která by ovšem nemále prospěla letectví v republice a prestiži státu. Tato mapa mohla by se z počátku kresliti jednou denně na základě pozorování z 8 hodin, později též z 19 hodin a pak dle vývoje a potřeb služby. Rovněž nad tuto vývěsní tabuli by byla umístěna plastická mapa Evropy ve stejném měřítku - pro začátek mapa here-pisná.

K vůli přehledu mohl by býti nad tuto vývěsní tabuli umístěn ještě rám, do kterého by se vyvěšovaly povětrnostní mapky evropské za několik posledních dní, aby bylo možno v nich sledovati vývoj jednotlivých povětrnostních situací.

Krato na vědomí M/2
A.A.

Velitel detašmánu učiliště pro letectve
major gšt. p. n. l. Janoušek Karel.

Krato

Předseda
III, 2. odděl. (letecko - materiálno):

Krato

MINISTERSTVO VNITŘNÍHO OBZORU V PRAZE	
Dělo číslo	1 ÚNDR 1928
Odbor:	III
C. J. 4019	Prinoh:

8. ÚNDR 1928

2 ÚNDR 1928

Krato

2762 - 2762 - 2762



Příloha č. 11

125/1950 VLÁDNÍ NAŘÍZENÍ ZE DNE 11. ČERVENCE 1950 O STÁTNÍM METEOROLOGICKÉM ÚSTAVU

Vláda republiky Československé nařizuje se souhlasem presidenta republiky podle § 1 ústavního zákona č. 47/1950 Sb., o úpravách v organizaci veřejné správy:

§ 1.

Z dosavadních státních meteorologických ústavů v Praze a v Bratislavě se zřizuje Státní meteorologický ústav (dále jen „ústav“), jako ústřední ústav pro obor meteorologie a klimatologie.

§ 2.

(1) Úkolem ústavu je zejména:

a) poskytovat povětrnostní informace (včetně předpovědi počasí) a meteorologické a klimatologické podklady, posudky a dobrozdání,

b) v souvislosti s činností uvedenou pod písm. a) vyvíjeti vědeckou činnost a prováděti výzkum v meteorologii a klimatologii, sledovati vědecký pokrok v těchto oborech, jakož i využívatí výsledků domácího i cizího bádání ke zvýšení úrovně československé meteorologické služby,

c) podporovati ústředí vědeckého výzkumu v plnění jeho úkolů.

(2) K plnění svých úkolů ústav zřizuje a udržuje síť meteorologických stanic a jiná zařízení, a výsledky pozorování zpracovává na vědeckém podkladě.

§ 3.

(1) Ústav poskytuje bezplatně své služby úřadům, soudům a orgánům veřejné správy pro jejich úřední potřebu. Úřady a orgány jsou naopak povinny podporovati ústav v jeho činnosti, zejména na jeho žádost organizačně napomáhati v rozšiřování sítě stanic a spolupracovníků, provádějících běžná povětrnostní pozorování a sledování vývoje rostlin v závislosti na počasí.

(2) Ústav poskytne své služby také jiným zájemcům, pokud to bude slučitelné s jeho posláním, za náhradu vlastních nákladů; sazebník těchto náhrad vydá ministerstvo dopravy v dohodě s ministerstvem financí vyhláškou v příslušném úředním listě.

(3) Způsob a rozsah spolupráce vysokoškolských meteorologických ústavů a zařízení s ústavem upraví ministři dopravy a národní obrany v dohodě s ministrem školství, věd a umění, způsob a rozsah spolupráce ústavu s ústředím vědeckého výzkumu upraví ministři dopravy a národní obrany v dohodě s ministrem - předsedou státního úřadu plánovacího.

§ 4.

Jako regionální orgán ústavu se zřizuje Slovenský meteorologický ústav (dále jen „Slovenský ústav“), jehož prostřednictvím vykonává ústav svou působnost na Slovensku, pokud organizační řád ústavu podle (§ 6) nestanoví jinak.

§ 5.

(1) Ústav je podřízen ministerstvu dopravy.

(2) V čele ústavu je ředitel, jehož jmenuje a odvolává ministr dopravy v dohodě s ministrem národní obrany a po slyšení jednotné odborové organizace.

(3) V čele Slovenského ústavu je ředitel, jehož jmenuje a odvolává ministr dopravy v dohodě s ministrem národní obrany na návrh pověřence dopravy a po slyšení jednotné odborové organizace.

(4) Zástupcem vojenské správy v ústavu je náměstek ředitele ústavu, který je vojenskou osobou z povolání; jmenuje jej a odvolává ministr národní obrany v dohodě s ministrem dopravy.

§ 6.

Sídlo ústavu a Slovenského ústavu, podrobnosti o jejich organizaci a správě, zejména pokud jde o oddělení s celostátní působností, jakož i podrobnosti o spolupráci ústavu s vojenskou správou stanoví organizační řád, který vydá po schválení vládou ministr dopravy v dohodě s ministrem národní obrany.

§ 7.

Platnosti pozbývají ustanovení zákona č. 295/1939 Sl. z., o zřízení Státního hydrologického a meteorologického ústavu v Bratislavě, zákona č. 212/1940 Sl. z., o přenesení působnosti ve věcech letectví, a vládního nařízení č. 306/1940 Sl. z., jímž se vydává organizační a pracovní řád Státního hydrologického a meteorologického ústavu, a to pokud se jimi upravují věci meteorologie.

§ 8.

Toto nařízení nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provedou je ministři dopravy a národní obrany v dohodě s ostatními zúčastněnými členy vlády.

Gottwald v. r.
Zápotocký v. r.
Dr. Čepička v. r.
Petr v. r.



Příloha č. 12

113 / 1951 VLÁDNÍ NAŘÍZENÍ

ZE DNE 27. LISTOPADU 1951 O STÁTNÍM METEOROLOGICKÉM ÚSTAVU

Vláda republiky Československé nařizuje se souhlasem presidenta republiky podle § 1 ústavního zákona č. 47/1950 Sb., o úpravách v organisaci veřejné správy:

§ 1.

Státní meteorologický ústav a jeho regionální orgán Slovenský meteorologický ústav se slučují ve Státní meteorologický ústav (dále jen „ústav“), který je ústředním ústavem pro obor meteorologie a klimatologie.

§ 2.

Úkolem ústavu je zejména:

- a) poskytovat povětrnostní informace (kromě předpovědí počasí a předpovědí pro zabezpečení leteckého provozu), meteorologické a klimatologické podklady, posudky a dobrozdání,
- b) v souvislosti s činností uvedenou pod písm. a) vyvíjet vědeckou a výzkumnou činnost v meteorologii a v klimatologii, sledovat vědecký pokrok v těchto oborech, využívat výsledků domácího i cizího bádání ke zvýšení úrovně československé meteorologické služby,
- c) podporovat orgány vědeckého výzkumu v plnění jejich úkolů a,
- d) provádět publikační činnost ve všech oborech meteorologie a klimatologie.

§ 3.

(1) K plnění stanovených úkolů ústav zřizuje a udržuje síť meteorologických a klimatologických stanic, observatoří a jiných zařízení (dále jen „zařízení“) a výsledky pozorování zpracovává na vědeckém podkladě.

(2) Zařízení lze zřizovat jen se souhlasem ústavu.

§ 4.

(1) Ústav poskytuje bezplatně své služby úřadům, soudům a orgánům veřejné správy pro jejich úřední potřebu. Úřady a orgány jsou naopak povinny podporovat ústav v jeho činnosti a zejména na jeho žádost spolupracovat na organizační úpravě sítě

stanic a při vyhledávání spolupracovníků, provádějících běžná povětrnostní pozorování a sledování vývoje rostlin v závislosti na počasí.

(2) Ústav poskytne své služby také jiným zájemcům, pokud to bude slučitelné s jeho posláním, za náhradu skutečných nákladů; sazebník těchto náhrad vydá ministerstvo národní obrany v dohodě s ministerstvem financí vyhláškou v příslušném úředním listě.

(3) Způsob a rozsah spolupráce vysokoškolských meteorologických ústavů a zařízení s ústavem upraví ministr národní obrany v dohodě s ministrem školství, věd a umění; způsob a rozsah spolupráce ústavu s vědeckými výzkumnými ústavami upraví ministr národní obrany v dohodě s ministrem – předsedou Státního úřadu plánovacího.

§ 5.

- (1) Ústav je podřízen ministerstvu národní obrany.
- (2) Organizační řád ústavu vydá ministr národní obrany.

§ 6.

Zrušují se všechny předpisy, které odporují tomuto nařízení; zejména se zrušuje vládní nařízení č. 125/1950 Sb., o Státním meteorologickém ústavu.

§ 7.

Toto nařízení nabývá účinnosti dnem 1. ledna 1952; provedou je ministři dopravy a národní obrany v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

Gottwald v. r.

Zápotocký v. r.

arm. gen. Dr. Čepička v. r.

za ministra dopravy Plojhar v. r.



Příloha č. 13

96 / 1953 VLÁDNÍ NAŘÍZENÍ

ZE DNE 27. LISTOPADU 1953 O HYDROMETEOROLOGICKÉM ÚSTAVU

Vláda republiky Československé nařizuje se souhlasem presidenta republiky podle § 1 ústavního zákona č. 47/1950 Sb., o úpravách v organisaci veřejné správy:

§ 1.

(1) Zřizuje se Hydrometeorologický ústav (dále jen „ústav“), který je ústředním ústavem pro obor meteorologie, klimatologie a hydrologie.

(2) Státní meteorologický ústav a hydrologická a hydrografická služba vodohospodářského rozvojového střediska se slučují a včleňují do ústavu.

§ 2.

Úkolem ústavu je zejména:

a) poskytovat povětrnostní informace včetně předpovědí počasí a vodních stavů a předpovědí pro zabezpečení leteckého provozu a provozu vodních děl, meteorologické, klimatologické a hydrologické podklady, posudky a dobrozdání a součinnost při protipovodňové službě,

b) v souvislosti s činností uvedenou pod písm. a) vyvíjet vědeckou a výzkumnou činnost v meteorologii, klimatologii a hydrologii, sledovat vědecký pokrok v těchto oborech, využívat výsledků domácího i cizího bádání ke zvýšení úrovně československé hydrometeorologické služby,

c) podporovat orgány a instituce vědeckého výzkumu v plnění jejich úkolů a,

d) provádět publikační činnost ve všech příslušných oborech meteorologie, klimatologie a hydrologie.

§ 3.

(1) K plnění svých úkolů ústav zřizuje a udržuje podle přirozených synoptických, klimatických a hydrologických oblastí a podle jednotlivých oborů služby sítě stanic, observatoří a jiných zařízení (dále jen „zařízení“) a výsledky pozorování zpracovává na vědeckém podkladě.

(2) Jiné orgány mohou zřizovat taková zařízení jen se souhlasem ústavu.

§ 4.

(1) Ústav poskytuje bezplatně své služby úřadům, soudům a orgánům veřejné správy pro jejich úřední potřebu. Úřady a orgány jsou naopak povinny podporovat ústav v jeho činnosti a zejména na jeho žádost spolupracovat na organizační úpravě sítě stanic a při vyhledávání spolupracovníků, provádějících běžná povětrnostní pozorování a sledování vývoje rostlin v závislosti na počasí.

(2) Ústav poskytne své služby také jiným zájemcům, pokud to bude slučitelné s jeho posláním, za náhradu skutečných nákladů podle platných sazebníků, případně podle sazebníků těchto náhrad, které podle potřeby vydá Ústřední správa vodního hospodářství v dohodě s ministerstvem financí vyhláškou v úředním listě.

(3) Způsob a rozsah spolupráce ústavu s ministerstvem národní obrany, s vysokoškolskými meteorologickými ústavami a zařízeními a vědeckými výzkumnými ústavami upraví ministr lesů a dřevařského průmyslu v dohodě s příslušným ministrem.

§ 5.

(1) Ústav je podřízen Ústřední správě vodního hospodářství.

(2) Organizační řád ústavu vydá ministr lesů a dřevařského průmyslu v dohodě s ministrem národní obrany.

§ 6.

Zrušují se všechny předpisy, které odporují tomuto nařízení; zejména se zrušuje vládní nařízení č. 113/1951 Sb., o Státním meteorologickém ústavu.

§ 7.

Toto nařízení nabývá účinnosti dnem 1. ledna 1954; provedou je ministři lesů a dřevařského průmyslu a národní obrany v dohodě se zúčastněnými členy vlády.

Zápotocký v. r.

Šíroký v. r.

gen. arm. Dr. Čepička v. r.

Smida v. r.



Příloha č. 14

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY



USNESENÍ VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

ze dne 28. srpna 1996 č. 444 + 2P

o účasti státního rozpočtu na financování investičního programu transformace systému řízení a zabezpečení letového provozu nad územím České republiky k doporučenému standardu ICAO v letech 1997 až 2000

Vláda

I. souhlasí

se zpřesněním věcné, finanční a časové realizace programů zabezpečujících transformaci systému řízení a zabezpečení letového provozu nad územím České republiky na evropský standard podle doporučení ICAO a zpřesněním jeho hlavních cílů podle přílohy č. 1 tohoto usnesení a návrhem systému jejich financování do roku 2000 podle přílohy č. 2 tohoto usnesení;

II. ukládá

1. ministrům dopravy, obrany a životního prostředí zabezpečit realizaci věcného, finančního a časového řešení investičního programu v letech 1997 až 2000 podle příloh č. 1 a 2 tohoto usnesení,
2. místopředsedovi vlády a ministru financí zabezpečit účast státního rozpočtu na financování tohoto programu v rozsahu podle přílohy č. 2 tohoto usnesení.

Provedou:

ministři dopravy, obrany, životního prostředí, místopředseda vlády a ministr financí

Předseda vlády

prof. Ing. Václav Klaus, CSc., v. r.

Příloha č. 1 k usnesení vlády ze dne 28. srpna 1996 č. 444

Hlavní cíle pro období 1997 až 2000 rozvojového komplexního programu transformace systému řízení a zabezpečení letového provozu nad územím České republiky k doporučenému standardu ICAO pro budování harmonizovaného, perspektivního evropského systému uspořádání a řízení letového provozu.

1. Zabezpečit činnost orgánů řízení letového provozu a souvisejících služeb na úrovni odpovídající evropskému standardu pro začlenění do evropského systému podle doporučení Mezinárodní organizace civilního letectví (ICAO) a evropského programu harmonizace a integrace řízení letového provozu (EATCHIP).

2. V souladu s doporučeními ICAO, EUROCONTROL i vlastními pracemi a závěry mezinárodních iniciativ postupně integrovat oblastní služby řízení civilního a vojenského letového provozu. Zabezpečit činnost vojenských orgánů řízení letového provozu a souvisejících speciálních vojenských služeb na úrovni umožňující začlenění do integrované služby řízení letového provozu.

3. Dokončit doplnění palubního vybavení navigačními systémy vojenských letadel a modifikaci pozemního radiotechnického

zabezpečení tak, aby tyto systémy zabezpečovaly kompatibilitu s civilními systémy na úrovni odpovídající evropskému standardu a standardu NATO.

4. Pokračovat v řešení systémových vazeb integrovaného systému řízení letového provozu na speciální systém pro ochranu vzdušného prostoru v kompatibilitě s NATO a systémy sousedních států.

5. Dokončit v oblasti meteorologického zabezpečení sjednocení postupů a technického vybavení k zajištění poskytování služeb od civilní i vojenské meteorologické služby.

6. Pokračovat v komplexním zabezpečení uvedených hlavních cílů, k tomu zpracovat potřebné projekty v oblasti personální, technické, organizační i hospodářské.



Příloha č. 15

PŘEHLED ZÁKLADNÍCH PŘEDPISŮ LETECKÉ A DĚLOSTŘELECKÉ POVĚTRNOSTNÍ SLUŽBY VYDANÝCH V LETECH 1960 AŽ 2017

Ev. značka	Rok vydání	Název	Doplňky
Let-10-1	1963	Povětrnostní služba letectva	
Let-10-1	1970	Povětrnostní služba letectva	
Let-10-2	1967	Letecká předpověď počasí	
Let-10-3/1	1970	Meteorologická měření a pozorování – Kniha 1., Přístroje a zařízení	1
Let-10-3/2	1971	Meteorologická měření a pozorování – Kniha 2., Metodika měření	1, 2
Let-10-3/3	1972	Povětrnostní kódy	1
Let-10-4	1973	Předpovídání povětrnostních jevů nebezpečných pro letectvo	
Let-10-5	1974	Předpověď základních povětrnostních prvků a jevů	
Let-10-6	1975	Anemometr M-63M1 Popis a provoz	
Let-10-7	1997	Meteorologická měření a pozorování – Přístroje a zařízení	
Let-10-8	1997	Meteorologická měření a pozorování – Metodika měření	
Let 5-4	1997	Meteorologické zabezpečení letectva	
Let-23-1	1968	Radionda MARS Popis, provoz a vyhodnocování výsledků měření	1
Let-23-2	1968	Výsadvková meteorologická souprava DMK Popis a provoz	
Let-23-3	1968	Meteorologická stanice M-49 Popis a provoz	
Let-23-4	1968	Pozemní impulsní světelný měřič výšky spodní hranice nízké oblačnosti IVO Popis a provoz	
Let-23-5	1970	Oblakový světlomet PI-45-1 Popis a provoz	
Let-23-6	1973	Faksimilový vysílač FAK-DM Popis a provoz	
Let-23-7	1973	Faksimilový přijímač FTAK-2P (LADOGA) Popis a prevádzka	
Let-23-8	1974	Komunikační rádiový přijímač EKV Popis a provoz	
Let-23-9	1973	Rádiový přijímač VOLNA-K Popis a provoz	
Let-23-10	1976	Meteorologický radiolokátor RMS-1 Popis a provoz	
Let-23-11	1975	Registrátor dohlednosti RDV2 Popis a provoz	
Let-23-12	1975	Pilotovací teodolit AŠT Popis a provoz	
Let-23-14	1976	Rádiová sonda DFR/MARS-3 Provoz	
Let-23-16	1976	Registrační měřič dohlednosti RDV-3 Popis a provoz	
Let-23-17	1977	Fotoelektrický přijímač FAK-P Opis a prevádzka	
Let-23-18	1979	Registrační měřič výšky oblačnosti RVO Popis a provoz	
Let-23-19	1979	Impulsní světelný měřič výšky základny oblačnosti IVO-1M Popis a provoz	
Let-23-20	1983	Fototelegrafní vysílač F2DB PALLADA Popis a provoz	
Let-23-21	1983	Fototelegrafní přijímač F2PB PALLADA Popis a provoz	
Let-23-22	1982	Signální anemometr typ 961 Popis a provoz	
Let-51-29	1978	Metodické pokyny pro hodnocení povětrnostní a ornitologické situace	
Let-51-2	1980	Letecká meteorologie – Středoškolská učebnice	
Let-51-24	1978	Letecká meteorologie – Vysokoškolská učebnice	
Let-51-75	1969	Letecká meteorologie	
Let-55-14	1977	Aplikace metod družicové meteorologie na předpovědní praxi	
Let-5-4	2015	Poskytování leteckých meteorologických služeb ve vojenském letectví	
Zprav 1-2	2016	Hydrometeorologické zabezpečení	
Děl-6-3	1972	Dělostřelecký průzkum – Topograficko-geodetická a povětrnostní příprava (baterie, oddíl, dělostřelecká skupina)	
	1988	Dělostřelecký průzkum – Topograficko-geodetická a meteorologická příprava (oddíl, baterie, četa, družstvo)	
	1994	Dělostřelecký průzkum. Topograficko-geodetická a meteorologická příprava dělostřelectva přímé palebné podpory	

Děl-6-4	1972	Dělostřelecký průzkum, topograficko-geodetická a povětrnostní příprava (divize, armáda)	
	1988	Dělostřelecký průzkum, topograficko-geodetická a meteorologická příprava (divize, brigáda, pluk)	
	1996	Dělostřelecký průzkum, topograficko-geodetická a meteorologická příprava dělostřelectva všeobecné palebné podpory	
Děl-6-9	1982	Povětrnostní služba raketového vojska a dělostřelectva	1
Děl-25-33/1	1965	Meteorologický radiolokátor RVZ-1 Technický popis – Kniha 1	
Děl-25-33/2	1965	Meteorologický radiolokátor RVZ-1 Provoz	
Děl-25-33/3	1965	Meteorologický radiolokátor RVZ-1 Technický popis – Kniha 2	
Děl-25-33/4	1966	Meteorologický radiolokátor RVZ-1 Výkresy	
Děl-25-34	1966	Radiolokátor RVZ-1 Stručný popis a bojové použití	
Děl-55-3	1987	Meteorologická příprava raketového vojska a dělostřelectva – Učebnice	
Děl-6-9	2014	Hydrometeorologická příprava dělostřelectva	



Obsah

Předmluva	5
Úvod	7
1. Stručný přehled vývoje oboru meteorologie jako vědy a její význam ve vojenství	9
1.1 Stručný vývoj synoptické meteorologie	12
1.2 Stručný obsah oboru letecká meteorologie a jeho vývoj	14
1.3 Vznik rakousko-uherské povětrnostní služby a jeho vliv na obdobné tendence v Čechách a na Slovensku	15
1.4 Vznik vojenských meteorologických služeb a jejich následný rozvoj během 1. světové války	16
2. Vznik a budování československého vojenského letectva v letech 1918 až 1939	23
2.1 Vznik československého leteckého sboru v roce 1918	23
2.2 Další stručný vývoj československého vojenského letectva a některých dalších součástí branné moci do roku 1939	26
3. Vznik, výstavba a další vývoj československé vojenské povětrnostní služby v letech 1918 a 1919	35
3.1 Vznik a činnost Povětrnostní stanice leteckého sboru v Praze (při hvězdárně) v období vzniku samostatného státu	36
4. Další organizační vývoj československé vojenské povětrnostní služby v letech 1919 až 1939	43
4.1. Organizační vývoj odborně řídicích složek vojenské povětrnostní služby	43
4.2 Organizační vývoj nejvyšší odborně výkonné (provozní) složky vojenské povětrnostní služby	46
4.3 Organizační vývoj základních odborně výkonných složek vojenské povětrnostní služby	57
4.4 Organizační vývoj výcvikových a studijních (výzkumných) složek vojenské povětrnostní služby	62
5. Stručný přehled činnosti vojenské povětrnostní služby a popis provádění povětrnostního zabezpečení ve 20. a 30. letech	67
5.1 Milníky v organizačním vývoji a činnosti vojenské povětrnostní služby v letech 1918–1939	77
6. Činnost vojenské povětrnostní služby v době válečného ohrožení státu	81
7. Význam meteorologického zabezpečení vojenských operací, bitev a bojů v období 2. světové války	97
7.1 Některé aktivity německých vojenských povětrnostních služeb na území Čech a Moravy v letech 1939–1945 a jejich souvislosti s vedením válečných operací	105
7.2 Rozvoj technických meteorologických prostředků a zařízení v období 2. světové války	113
8. Obnovení činnosti vojenské povětrnostní služby po roce 1945 a její další vývoj	119
8.1 Vznik nejvyšších odborně řídicích a inspekčních složek vojenské povětrnostní služby v roce 1945 a jejich další vývoj	126
8.1.1 Vznik systému odborného řízení vojenské povětrnostní služby v působnosti Operační správy Generálního štábu ČSLA a jeho další vývoj	137
8.1.2 Vznik systému odborného řízení vojenské povětrnostní služby v působnosti Organizační složky náměstka MNO pro PVOS a letectvo na jeho další vývoj	139
8.1.3 Další vývoj systému odborného řízení vojenské povětrnostní služby v působnosti Generálního štábu a Federálního ministerstva obrany	142
8.1.4 Vznik inspekční složky ministerstva obrany pro ověřování činnosti systému poskytování leteckých meteorologických služeb ve vojenském letectví a její další vývoj	145
8.2 Vznik nejvyšší odborně provozní složky vojenské povětrnostní služby a její další vývoj	146
8.3 Vznik vyšších odborně řídicích a provozních složek vojenské povětrnostní služby a jejich další organizační vývoj	174
8.3.1 Další organizační vývoj vyšších odborně řídicích a provozních složek povětrnostní služby v působnosti Velitelství 10. letecké armády	188
8.3.2 Další organizační vývoj vyšších odborně řídicích a provozních složek povětrnostní služby v působnosti Velitelství 7. armády PVOS	193
8.3.3 Organizační vývoj odborně řídicích a provozních složek vojenské povětrnostní služby v působnosti integrovaného operačního Velitelství letectva a PVO a jeho nástupnických organizací	196
8.3.4 Vznik a další organizační vývoj odborně řídicích a provozních složek vojenské povětrnostní služby působících v rámci dalších vyšších vojenských velitelství	199
8.4 Vznik a další organizační vývoj základních odborně provozních, vzdělávacích a vědecko výzkumných složek vojenské povětrnostní služby	201
8.4.1 Vznik a další organizační vývoj základních odborně provozních složek povětrnostní služby letectva	201
8.4.2 Vznik a další organizační vývoj základních odborně provozních složek povětrnostní služby protiletadlového vojska	215

8.4.3 Vznik a další organizační vývoj základních odborně provozních složek povětrnostní služby dělostřelectva	216
8.4.4 Vznik a další organizační vývoj základních odborně provozních složek hydrometeorologické služby chemického vojska	222
8.4.5 Vznik a další organizační vývoj základních odborně provozních složek hydrometeorologické služby začleněných u jiných součástí Pozemních sil AČR	223
8.5 Vznik a další organizační vývoj vzdělávacích, výcvikových a výzkumných orgánů vojenské povětrnostní služby	224
8.5.1 Vznik a další organizační vývoj výcvikových a vzdělávacích aktivit v rámci Školy povětrnostní služby, jejích nástupnických organizací a Vojenského geografického hydrometeorologického úřadu	224
8.5.2 Vznik a další organizační vývoj vzdělávacích aktivit vojenské povětrnostní služby v rámci Vojenské technické akademie v Brně a jejích nástupnických organizací	230
8.5.3 Vznik a další organizační vývoj výuky meteorologie v rámci některých dalších vojenských škol	237
8.5.4 Vznik a další organizační vývoj výcvikových a vzdělávacích aktivit vojenské povětrnostní služby v rámci některých vojenských výcvikových zařízení	237
8.5.5 Vznik a další organizační vývoj výcvikových a vzdělávacích aktivit vojenské povětrnostní služby v rámci vojenských kateder civilních vysokých škol	238
8.5.6 Vznik a další organizační vývoj vědeckých a výzkumných orgánů vojenské povětrnostní služby	239
8.5.6.1 Vznik a další organizační vývoj vědeckých a výzkumných složek v rámci Hlavní povětrnostní ústředny a jejích nástupnických organizací	239
8.5.6.2 Vznik a další organizační vývoj vědeckých a výzkumných složek vojenské povětrnostní služby v rámci některých vojenských vědeckých a výzkumných ústavů a zařízení	240
9. Stručný přehled některých odborných činností a aktivit složek vojenské povětrnostní služby po roce 1945	245
9.1 Základní přizemní meteorologická měření a pozorování a používané technické prostředky	245
9.2 Radiosondážní měření, radiolokační a družicový průzkum počasí	247
9.3 Systém sběru, zpracování, distribuce a výměny hydrometeorologických dat, informací a produktů	254
9.4 Tvorba předpovědních a dalších hydrometeorologických informací a produktů, způsobů hydrometeorologického zabezpečení a používaných metod práce	259
9.5 Používání předpovědních meteorologických modelů v rámci provozní praxe vojenské povětrnostní služby a s nimi spojených pracovních metod	260
9.6 Vývoj systému povětrnostního (hydrometeorologického) zabezpečení součástí resortu obrany	262
9.7 Meziresortní a zahraniční spolupráce a aktivity Hydrometeorologické služby AČR	267
10. Významné osoby, které se podílely na rozvoji vojenské meteorologie, nebo se jako příslušníci vojenské povětrnostní služby zúčastnili národního odboje v době 1. a 2. světové války	273
10.1 Účastníci národního zahraničního odboje, kteří se během 1. světové války zasloužili o rozvoj meteorologie, nebo se později významně podíleli na budování československé povětrnostní služby	273
10.2 Osobnosti, které se v Československu zasadili o prosazování významu vojenské meteorologie	280
10.3 Působení českých a slovenských vojenských meteorologů v zahraničním a v domácím protifašistickém odboji v době 2. světové války	282
10.3.1 Zahraniční protifašistický odboj – západní skupina	282
10.3.2 Zahraniční protifašistický odboj – východní skupina	298
10.4.1 Domácí protifašistický odboj – České země	301
10.4.2 Domácí protifašistický odboj – Slovensko	316
10.5 Příslušníci československé vojenské povětrnostní služby, kteří se po roce 1945 významným způsobem zasloužili o její rozvoj	318
Závěr	331
Doslov	331
Použité prameny a literatura	332
Archivní prameny:	332
Zvukové prameny:	332
Literatura:	332
Periodika:	333
Internetové odkazy:	333
Přílohy	334

Hydrometeorologická služba Armády České republiky 1918–2018

Vydalo: Ministerstvo obrany České republiky – VHÚ Praha
Adresa: Vojenský historický ústav Praha, U Památníku 2, 135 00 Praha 3
www.army.cz
www.vhu.cz

Do tisku připravil odbor prezentační a produkční VHÚ Praha
Rooseveltova 23
161 05 Praha 6

Autoři: Ing. Miroslav Flajšman
RNDr. Josef Štekl, CSc.

Lektorovali: RNDr. Vilibald Kakos
PhDr. Pavel Minařík, CSc.

Odpovědný redaktor: Tomáš Xaver
Výtvarné řešení a zlom: Adéla Zemanová

Fotografie: Ing. Miroslav Flajšman, Ing. Jindřich Holub, RNDr. Josef Štekl, CSc., Genaděj Růžička, Milan Pančenko, Vladimír Kejla

Dáno do tisku: říjen 2017

Tisk: Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

Kopírovat, překládat a rozmnožovat publikaci bez souhlasu vydavatele je zakázáno
NEPRODEJNÉ

© Ministerstvo obrany České republiky – VHÚ Praha, 2017
ISBN 978-80-7278-707-4

